ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל בפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִַם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

[ה׳תשל״ב]

צריך לעשות כל התלוי בה בנוגע לשידוך, ולכן כדאי שביחד עם כתיבת הדיסערטאַציע תהי׳ לה גם משרה, שזה ימהר מציאת שידוך טוב.

אזכיר עה״צ.

בודאי משתדלת בהפצת היהדות ובפרט בין העולות מבוחַראַ תי׳.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה
שבת פרשת ויצא, יו״ד כסלו ה׳תשכ״ו ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת ויצא
יו״ד כסלו ה׳תשכ״ו ..... טז

ה) משיחות שבת פרשת ויצא, ז׳ כסלו ה׳תנש״א ..... כב

ו) לקוטי שיחות פרשת ויצא כרך טו ..... לא

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לט

ח) ילקוט גאולה ומשיח – שבת פרשת ויצא ..... מ

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויצא ..... מב

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויצא ..... פא

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויצא ..... פב

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויצא ..... צג

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... צה

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת ויצא ..... צח

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויצא ..... קפז

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויצא ..... רו

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק לג, איוב פרק יג-יד ..... רח

יח) משניות – מסכת מעשר שני
ביאור קהתי ..... רי

יט) עין יעקב מסכת ראש השנה ..... ריז

כ) מסכת בבא מציעא עם ביאורים
מדף סט עד דף עה ..... ריח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רמח

כב) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רמח

כג) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... רנ

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רנב

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רנג

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רנד

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רנד

כח) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנה

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנו

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנח

לא) אגרות קודש
מכתב הרבי מוהריי״צ לרבנית חיה מושקא ..... רנח

לב) חומש לקריאה בציבור ..... רסא

לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רסט

לד) לוח זמנים לשבת פרשת ויצא ..... רע

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

בתחילת פרשת השבוע מסופר:

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה[1]**, וּמְסַיֵּם**[2], בסיום העניין יעקב אבינו חותם את דברי תפילתו לה׳ בצאתו לדרך באמרו **וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְגו׳** כאשר אשוב מן הדרך בשלום ואחזור לבית אבי, אזי **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה** כעת בצאתי לחרן **יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ.** **וידועים רבוי הַדְּיוּקִים** השאלות הרבות הנובעות מדיוק בלשון הפסוקים **שֶׁיֶּשְׁנָם בְּפָרָשָׁה זוֹ בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי החסידות של **רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ, הָחֵל מֵאַדְמוּ״ר הַזָּקֵן וְאַדְמוּ״ר הָאֶמְצָעִי**[3]**, וּמֵהֶם,** חלק מהדיוקים הללו הם **דְּצָרִיךְ לְהָבִין שַׁיָּכוּת** הקשר התוכני בין **הָעִנְיָנִים שֶׁבִּפְסוּקִים אֵלּוּ (וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו׳ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳).** והולך ומבאר מדוע צריך לומר שיש קשר כזה **דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתוּב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, הוּא לֹא רַק תְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ,** אף שגם זו סיבה לקשר בין פסוק זה לכל ענייני הפרשה **אֶלָּא גַּם תְּחִלַּת עִנְיָן פְּרָטִי** נושא מסויים **זֶה שֶׁסִּיּוּמוֹ** של העניין הזה בפרט **הוּא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו׳ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת וְגו׳,** כך שבוודאי יש למצוא קשר תוכני בין הדברים **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי הַשַּׁיָּכוּת** והקשר התוכני **דִּתְחִלַּת הָעִנְיָן (וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה) לְסִיּוּם הָעִנְיָן (וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו׳ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת וְגו׳).** גַּם **צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב לְהָבִין** לגופו של עניין **מַה שֶּׁכָּתוּב** בסיום הקטע **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳ יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, דִּלְכְאוֹרָה, אֵיךְ תִּהְיֶה הָאֶבֶן**

ביאור בדרך אפשר

שלכאורה היא אבן פשוטה ללא חשיבות יתירה **בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ עַד שֶׁתִּהְיֶה נִקְרֵאת ״בֵּית אֱלֹקִים״.?** **וּנְקֻדַּת הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יַעֲקֹב הוּא בְּחִינַת יו״ד עָקֵב**[4]**, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה,** החכמה העליונה (הדרגה הגבוהה והנעלית שבספירת החכמה העליונה) **שֶׁהוּא בְּחִינַת יו״ד,** כמבואר בקבלה וחסידות שהאותיות של שם הוי׳ (יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א) הן כנגד עשר הספירות, והיו״ד היא כנגד ספירת החכמה. ו״יעקב״, חיבור בין ״יו״ד ו״עקב״, הוא המשכת החכמה העליונה **לְמַטָּה מַטָּה, גַּם בִּבְחִינַת עֲקֵבִים** כשם שבגוף האדם העקב הוא החלק הנמוך ביותר, כך ברוחניות ״עקב״ היא בחינה נחותה ביותר. **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי בפסוק **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, שֶׁבְּחִינַת יַעֲקֹב הוּא הַמַּמְשִׁיךְ** ומוריד ומגלה מלמעלה למטה **מִבְּחִינַת בְּאֵר שֶׁבַע, שֶׁהִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר,** ומכוונת כנגד שבע המידות העליונות **עַד לְמַטָּה מַטָּה לַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת חָרָן,** שעליה אמרו חכמינו ז״ל שהיא **חָרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם**[5]. **וְזֶהוּ גַּם** הפירוש הפנימי של **מַה שֶּׁכָּתוּב**[6] **צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב, ״יְשׁוּעוֹת״ הֵם ש״ע (אוֹ שע״ה) נְהוֹרִין עִלָּאִין**[7]**,** אורות עליונים **שֶׁזֶּהוּ**[8] **רֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת חָכְמָה, אוֹ לְמַעְלָה**

בס״ד. שבת פרשת ויצא, יו״ד כסלו, ה׳תשכ״ו

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וַיֵּצֵא** יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה[1], וּמְסַיֵּם[2],
2 וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְגו׳ וְהָאֶבֶן
3 הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, וְכֹל
4 אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ. וידועים רבוי
5 הַדְּיוּקִים שֶׁיֶּשְׁנָם בְּפָרָשָׁה זוֹ בִּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ
6 נְשִׂיאֵינוּ, הָחֵל מֵאַדְמוּ״ר הַזָּקֵן וְאַדְמוּ״ר
7 הָאֶמְצָעִי[3], וּמֵהֶם, דְּצָרִיךְ לְהָבִין שַׁיָּכוּת הָעִנְיָנִים
8 שֶׁבִּפְסוּקִים אֵלּוּ (וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ
9 חָרָנָה, וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו׳ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳).
10 דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתוּב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ
11 חָרָנָה, הוּא לֹא רַק תְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ, אֶלָּא גַּם
12 תְּחִלַּת עִנְיָן פְּרָטִי זֶה שֶׁסִּיּוּמוֹ הוּא וְשַׁבְתִּי
13 בְשָׁלוֹם גו׳ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת וְגו׳, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי
14 הַשַּׁיָּכוּת דִּתְחִלַּת הָעִנְיָן (וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע
15 וַיֵּלֶךְ חָרָנָה) לְסִיּוּם הָעִנְיָן (וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו׳
16 וְהָאֶבֶן הַזֹּאת וְגו׳). גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב
17 וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳ יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, דִּלְכְאוֹרָה,
18 אֵיךְ תִּהְיֶה הָאֶבֶן בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ עַד
19 שֶׁתִּהְיֶה נִקְרֵאת ״בֵּית אֱלֹקִים״.
20 **וּנְקֻדַּת** הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יַעֲקֹב הוּא בְּחִינַת
21 יו״ד עָקֵב[4], שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת יו״ד,
22 לְמַטָּה מַטָּה, גַּם בִּבְחִינַת עֲקֵבִים. וְזֶהוּ וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה,
23 שֶׁבְּחִינַת יַעֲקֹב הוּא הַמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת בְּאֵר שֶׁבַע, שֶׁהִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר,
24 עַד לְמַטָּה מַטָּה לַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת חָרָן, חָרוֹן אַף שֶׁל
25 עוֹלָם[5]. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[6] צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב, ״יְשׁוּעוֹת״ הֵם ש״ע (אוֹ
26 שע״ה) נְהוֹרִין עִלָּאִין[7], שֶׁזֶּהוּ[8] רֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת חָכְמָה, אוֹ

---

1) ריש פרשתנו (כח, יו״ד). 2) שם, כא־כב. 3) תו״א ותו״ח ריש פרשתנו. 4) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ״ב. 5) ראה פרש״י ס״פ נח. 6) תהלים מד, ה. 7) בתו״א שם: ״ש״ע נהורין עילאין״. בתו״ח שם: ״שע״ה נהורין כמ״ש בזוהר״. ובתניא אגה״ק ס״ג (קד, סע״ב): ״דש״ע נהורין שבזוה״ק״. - ראה זהר ח״א ד, ב. ח״ג קלג, סע״ב. וראה אוה״ת (יהל אור) לתהלים ע׳ שנב. 8) ראה גם אוה״ת פרשתנו קצב, סע״א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת הַכֶּתֶר (עַתִּיק וְאַרִיךְ), האור האלוקי היורד ונשפע מלמעלה למטה נמשך בצורה הדרגתית, מדרגה לדרגה, כך שבסיום דרגה אחת מתחילה דרגה אחרת והוא נקרא 'השתלשלות' כמשל לשלשלת (שרשרת) בעלת חוליות רבות שכל אחת נוגעת בחברתה, והאורות העליונים הרמוזים בביטוי "ישועות" מתייחסים לדרגה העליונה ב'השתלשלות' הוא החכמה, ראשית הספירות. וכן יש לפרש גם שהכוונה לאורות עליונים שלמעלה מההשתלשלות שמקורם מבחינת 'כתר עליון' שלמעלה מהחכמה, כשם שהכתר הוא מעל לראשו של האדם (והכוונה לשתי הבחינות שבכתר – 'עתיק יומין' היינו שנעתק ונבדל מ'יום' וגילוי, ו'אריך אנפין', פנים ארוכות, היינו דרגה גבוהה ו'ארוכה' – כמבואר בהרחבה בקבלה וחסידות, ובאופן כללי 'עתיק' הוא פנימיות הכתר ונמשל לעניין התענוג שבנפש האדם, ו'אריך' הוא חיצוניות הכתר ונמשל לעניין הרצון שבנפש האדם) **וְגַם "יְשׁוּעוֹת" הוּא מִלְּשׁוֹן שָׁעָה, דְּהַיְנוּ פְּנִיָּה (אַ קֶער)**[9], **שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּנִיָּה** וההתייחסות **הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** העצמיות של הקדוש ברוך הוא שמצד עצמו הוא נעלה ורם ונישא ממציאות העולמות והנבראים לאין שיעור, והביטוי "ישועות" מלשון שעה ופניה מתפרש על ההתייחסות הראשונה של עצמותו **לְהִיוֹת יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת אוֹרוֹ לְמַטָּה מַטָּה. וְעַל זֶה** המשכת והתגלות האורות העליונים מלמעלה מעלה עד למטה מטה **נֶאֱמַר צִוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב, "צִוֵּה" הוּא מִלְּשׁוֹן צִוְּתָא וְחִבּוּר, וְהַיְנוּ, שֶׁיַּעֲקֹב הוּא הַמְחַבֵּר וּמַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת** שהם כאמור אורות עליונים **לְמַטָּה.**

וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה בִּיצִיאַת יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע דרגה נעלית ביותר ברוחניות **לַחֲרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם** דרגה נמוכה ביותר ברוחניות **הִיא, כְּדֵי לַעֲסֹק בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים,** בתוך הדברים הגשמיים הנחותים יש ניצוצות של קדושה, וכאשר האדם בא במגע עם הגשמיות ומשתמש בענייני העולם לצורך התורה והמצוות ועבודת ה', הוא מפריד בין הטוב והרע המעורבים בהם ומברר את הטוב מן הרע ומעלה אותו לקדושה **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה** בניצוצות שירדו ו'נפלו' למטה **עֲלוּי גָּדוֹל בְּיוֹתֵר,** כי הם עוברים משליטת ה'קליפות' התחתונות לתחום הקדושה הנעלית **וְזֶהוּ עִנְיָן וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גּוֹ' יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְגוֹ'** היינו שכתוצאה מ"עבודת הבירורים", אבן פשוטה לכאורה שאין בה מעלה מיוחדת, מתעלית להיות בדרגה גבוהה ביותר, "בית אלוקים".

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת הַכֶּתֶר (עַתִּיק
2 וְאַרִיךְ), וְגַם "יְשׁוּעוֹת" הוּא מִלְּשׁוֹן שָׁעָה, דְּהַיְנוּ
3 פְּנִיָּה (אַ קֶער)[9], שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּנִיָּה הָרִאשׁוֹנָה
4 שֶׁל עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת אוֹרוֹ
5 לְמַטָּה מַטָּה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר צִוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב,
6 "צִוֵּה" הוּא מִלְּשׁוֹן צִוְּתָא וְחִבּוּר, וְהַיְנוּ, שֶׁיַּעֲקֹב
7 הוּא הַמְחַבֵּר וּמַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת לְמַטָּה.
8 וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה בִּיצִיאַת יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע לַחֲרוֹן
9 אַף שֶׁל עוֹלָם הִיא, כְּדֵי לַעֲסֹק בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים,
10 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה עֲלוּי גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְזֶהוּ עִנְיָן
11 וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גּוֹ' יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְגוֹ'.

12 ב) **וְיוּבָן** זֶה בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב[10] כּוֹס
13 יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, דְּ"כוֹס" הַיְנוּ בְּחִינַת
14 הַכְּלִי לְקַבֵּל אֶת הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת, וְעַל
15 זֶה נֶאֱמַר "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא", שֶׁבִּכְדֵי שֶׁהַכּוֹס
16 יוּכַל לִהְיוֹת כְּלִי לְקַבֵּל אֶת בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת,
17 צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָהָה ("אֶשָּׂא"). וְהָעִנְיָן
18 בָּזֶה, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר שֶׁל אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי
19 (בַּעַל הַגְּאוּלָּה) בְּעִנְיַן גְּבִיעַ הַכֶּסֶף[11], שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ
20 בֵּין "כּוֹס יְשׁוּעוֹת", שֶׁבּוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל
21 הַגְּבָהָה, ל"גְּבִיעַ הַכֶּסֶף", שֶׁבּוֹ אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת
22 עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָהָה. דְּהִנֵּה[12], "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא"
23 אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל בְּחִינָתוֹ שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת
24 דַּאֲצִילוּת, דְּכֵיוָן שֶׁרַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת[13], לָכֵן

ביאור בדרך אפשר

43 **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה** בניצוצות שירדו ו'נפלו' למטה **עֲלוּי גָּדוֹל בְּיוֹתֵר,** כי הם
44 עוברים משליטת ה'קליפות' התחתונות לתחום הקדושה הנעלית **וְזֶהוּ עִנְיָן**
45 **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גּוֹ' יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְגוֹ'** היינו שכתוצאה מ"עבודת
46 הבירורים", אבן פשוטה לכאורה שאין
47 בה מעלה מיוחדת, מתעלית להיות
48 בדרגה גבוהה ביותר, "בית אלוקים".

49 **ב) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים מַה**
50 **שֶׁכָּתוּב**[10] **כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא,**
51 **דְּ"כוֹס" הַיְנוּ בְּחִינַת הַכְּלִי**
52 **לְקַבֵּל אֶת הַמְשָׁכַת בְּחִינַת**
53 **הַיְשׁוּעוֹת,** האור האלוקי היורד
54 ונשפע מלמעלה למטה בא באמצעות
55 'אורות' (ההשפעה וההתגלות עצמה)
56 ו'כלים' (שבמובן מסוים מעלימים על
57 האור ומגבילים אותו, אך הם האמצעי
58 דרכו האורות נמשכים ומאירים) **וְעַל**
59 **זֶה** על הכלים לקליטת וקבלת האורות
60 העליונים **נֶאֱמַר "כּוֹס יְשׁוּעוֹת**
61 **אֶשָּׂא", שֶׁבִּכְדֵי שֶׁהַכּוֹס יוּכַל**
62 **לִהְיוֹת כְּלִי לְקַבֵּל** ולקלוט **אֶת**
63 **בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת,** שיאירו בו
64 ובאמצעותו **צָרִיךְ לִהְיוֹת** תחילה
65 בכוס עצמו **עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָהָה**
66 **("אֶשָּׂא")** כמבואר בגמרא ובהלכה
67 שאחד מדיני 'כוס של ברכה' שאומרים
68 עליו קידוש, ברכת המזון וכד' הוא
69 שכאשר אומרים עליו את הברכה צריך
70 להגביהו, כפי שהולך ומבאר.

71 **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר**
72 **שֶׁל אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי (בַּעַל**
73 **הַגְּאוּלָּה** שיצא ממאסר ביום יו"ד
74 כסלו) **בְּעִנְיַן גְּבִיעַ הַכֶּסֶף**[11],
75 אודות המשמעות הפנימית של המושג
76 'גביע הכסף' הנזכר ביוסף ואחיו **שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין "כּוֹס יְשׁוּעוֹת",**
77 **שֶׁבּוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָהָה,** וכדי שאכן ישמש כלי לקליטת
78 האור האלוקי צריכה להיות בו עצמו הגבהה **ל"גְּבִיעַ הַכֶּסֶף",** הגביע של
79 יוסף, **שֶׁבּוֹ אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָהָה** כפי שהולך ומבאר.
80 **דְּהִנֵּה**[12], **"כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל בְּחִינָתוֹ**
81 הדרגה שלו עצמו **שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת,** ספירת המלכות
82 העליונה כפי שהיא בעולם האצילות **דְּכֵיוָן שֶׁרַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת**[13],
83 ההשפעה ממנה נמשכת לדרגות נמוכות ביותר שיש בהם חיות אלוקית מועטת
84

---

9) ראה פרש"י בראשית ד, ד. 10) תהלים קטז, יג. 11) נדפס בס' מאמרים יקרים, חמ"ד, תרכ"ד. דפוס צילום - נ.י. תשל"ו. ואח"כ - במאמרי אדמו"ר האמצעי מקץ ע' רעט ואילך (הובא באוה"ת בא ע' שמא). וראה גם אוה"ת מקץ שמב, א ואילך. שמה, סע"א ואילך. 12) ראה גם לקו"ת דרושים לסוכות פ, ג. 13) משלי ה, ה. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

מאד עד כדי כך שהן נקראות "מות", **לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּהּ** בספירת המלכות, **עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה (אֶשָּׁא)** והתעלות **כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת כְּלִי** ואמצעי **לְקַבֵּל** ולקלוט בתוכה **אֶת בְּחִינַת הַיְשׁוּעוֹת (כּוֹס יְשׁוּעוֹת). אָמְנָם, בַּכּוֹס דְּיוֹסֵף (גְּבִיעַ הַכֶּסֶף) לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַהַגְבָּהָה,** כתנאי והקדמה לקליטת האור והשפע **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁיּוֹסֵף הוּא בְּחִינַת יְסוֹד דַּאֲצִילוּת,** ספירת היסוד העליונה כפי שהיא בעולם באצילות שהיא בחינת **צַדִּיק עֶלְיוֹן**[14], שעניינו ליצור חיבור וקשר בין עולם האצילות לעולמות שלמטה ממנו בדרך המשכה (בשונה מ'צדיק תחתון' שפועל בדרך העלאה מלמטה למעלה) **שֶׁבּוֹ וְעַל־יָדוֹ נִמְשָׁכוֹת כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15] **וְיוֹסֵף גּוֹ' הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ,** כמבואר בקבלה וחסידות שספירת היסוד ענינה להמשיך ולגלות ולהוריד למטה את האור שקיים בספירות שמעליה (הם בעיקר המוחין חכמה בינה ודעת, והמידות חסד גבורה ותפארת) וההשפעה בפועל היא באמצעות ספירת המלכות **וַהֲרֵי אֲמִתִּית עִנְיָן הַמַּשְׁפִּיעַ הוּא בְּאֹפֶן שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵד מִמַּדְרֵגָתוֹ אֶל מַדְרֵגַת הַמְקַבֵּל כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ אֶת הַהַשְׁפָּעָה, אֶלָּא מַשְׁפִּיעַ לוֹ אֶת הַהַשְׁפָּעָה בִּהְיוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ,** כי בדרך זו ההשפעה מהמשפיע היא כפי שהוא מצד עצמו (בשונה מהשפעה בדרך שבה המשפיע יורד ממקומו וממילא מצמצם את כמות ואיכות ההשפעה שהיא השפעה מוגבלת ולא "אמיתית עניין ההשפעה") **וְכֵיוָן שֶׁאֵין בּוֹ** במשפיע **עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה,** אלא הוא משפיע מהדרגה שלו עצמו מבלי לרדת לדרגה של המקבל וקולט את ההשפעה **לָכֵן לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיָן שֶׁל הַגְבָּהָה** מיוחדת לצורך ההשפעה, **לְהִיוֹתוֹ גָּבוֹהַּ מִצַּד עַצְמוֹ, וְכַמְרֻמָּז גַּם בַּשֵּׁם "גְּבִיעַ" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ כּוֹס גָּבוֹהַּ, וְזֶהוּ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשׁ"י**[16] **כּוֹס אָרֹךְ דַּוְקָא.**

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר'[17] **בִּכְתַב־יַד־קֹדֶשׁ אַדְמוּ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּעַצְמוֹ בְּעִנְיַן הַכְּרוּבִים, שֶׁכְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה**[18] **הוּא קְצֵה אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבִּזְעִיר־אַנְפִּין, וּכְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה**[18] **הוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא הַמָּקוֹר דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּמִזֶּה מוּבָן הַחִלּוּק שֶׁבֵּין בְּחִינַת יְסוֹד (בְּחִינָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף) לְבְחִינַת מַלְכוּת (בְּחִינָתוֹ שֶׁל דָּוִד). שֶׁבְּחִינַת הַיְסוֹד, עִם הֱיוֹתָהּ הַדַּרְגָּא הָאַחֲרוֹנָה דִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הוּא קְצֵה אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבִּזְעִיר־אַנְפִּין, שֶׁכָּל הַדְּרָגוֹת שֶׁבּוֹ, רֵאשִׁיתוֹ אֶמְצָעִיתוֹ וְתַחְתִּיתוֹ, הֵם בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף, וְלָכֵן הֲרֵי הוּא בְּמַדְרֵגַת הָעֶלְיוֹן. מַה־שֶּׁאֵין־אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבִּזְעִיר־אַנְפִּין, שֶׁכָּל הַדְּרָגוֹת שֶׁבּוֹ, רֵאשִׁיתוֹ אֶמְצָעִיתוֹ וְתַחְתִּיתוֹ,** ובכלל זה גם ה'קצה' והסוף שלו **הֵם בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף, וְלָכֵן הֲרֵי הוּא בְּמַדְרֵגַת הָעֶלְיוֹן** הוא האין־סוף עצמו. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, לִהְיוֹתָהּ הַמָּקוֹר דִּבְרִיאָה־**

ביאור בדרך אפשר

בפרשת מקץ על הפסוק "ואת גביעי, גביע הכסף" שגביע הוא **כּוֹס אָרֹךְ דַּוְקָא** היינו כוס שיש לו גובה.

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר'[17] **בִּכְתַב־יַד־קֹדֶשׁ אַדְמוּ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּעַצְמוֹ בְּעִנְיַן הַכְּרוּבִים,** עליהם נאמר בתורה שהיו שני כרובים "כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה" וכתב על כך רבנו הזקן **שֶׁכְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה**[18] **הוּא קְצֵה אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבִּזְעִיר־אַנְפִּין,** "זעיר אנפין" (מילולית: פנים זעירות) הוא כינוי לששת המידות שבספירות העליונות (שלעומת המוחין יש בהם אור מועט ו'קטן') והאור האלוקי האינסופי שלמעלה מהעולמות יורד עד ז"א שבעולם האצילות כדי להאיר אחר־כך לעולמות שלמטה מאצילות, וההארה היא על ידי ספירת המלכות ו"כרוב אחד מקצה מזה" הוא הקצה והסוף של האור־אין־סוף המאיר בז"א **וּכְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה**[18] בקצה השני **הוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא הַמָּקוֹר דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** העולמות הבאים לאחר עולם האצילות שבהם כבר אין הארה של אור האין־סוף כמו בעולם האצילות **וּמִזֶּה מוּבָן הַחִלּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין בְּחִינַת יְסוֹד (בְּחִינָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף)** שבה כאמור לא נדרשת הגבהה כדי להשפיע **לְבְחִינַת מַלְכוּת (בְּחִינָתוֹ שֶׁל דָּוִד)** שבה כן נדרשת הגבהה כדי להשפיע. **שֶׁבְּחִינַת הַיְסוֹד, עִם הֱיוֹתָהּ הַדַּרְגָּא הָאַחֲרוֹנָה דִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין,** שהרי ספירת היסוד היא הספירה האחרונה והתחתונה בששת המידות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד) **מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הוּא קְצֵה אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבִּזְעִיר־אַנְפִּין, שֶׁכָּל הַדְּרָגוֹת שֶׁבּוֹ, רֵאשִׁיתוֹ אֶמְצָעִיתוֹ וְתַחְתִּיתוֹ, הֵם הֵם בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף, וְלָכֵן הֲרֵי הוּא בְּמַדְרֵגַת הָעֶלְיוֹן** הוא האין־סוף עצמו. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, לִהְיוֹתָהּ הַמָּקוֹר דִּבְרִיאָה־**

---

14) ראה זהר פרשתנו קנג, ב. תו"א תרומה פ, ד. לקו"ת מסעי צ, ב. 15) מקץ מב, ו. 16) שם מד, ב. 17) ס"פ תרומה (פא, א־ב). 18) תרומה כה, יט. ויקהל לז, ח.

ביאור בדרך אפשר

יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כי השפעת האין־סוף באופן של ירידה לברוא עולמות בדרגה שלמטה מהאצילות היא על ידי ספירת המלכות **הֲרֵי הִיא בְּמַדְרֵגַת הַתַּחְתּוֹן** ולכן נאמר על שני הכרובים שהם נמצאים בשני קצוות שונים.

וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק שֶׁבֵּין "גְּבִיעַ הַכֶּסֶף" של יוסף, בחינת היסוד **לְ"כוֹס יְשׁוּעוֹת"**, של דוד בחינת המלכות, **שֶׁבְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת"** כדי שיהיה כלי לקליטת השפע **צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָהָה (אֶשָּׁא), לִהְיוֹתוֹ בְּמַדְרֵגָה תַּחְתּוֹנָה**, כאמור שמידת המלכות דאצילות עם היותה חלק מעולם האצילות, בכל זאת היא "במדרגת התחתון" **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּגְבִיעַ הַכֶּסֶף, בְּחִינַת יְסוֹד, לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָהָה**, והיא משפיעה גם ללא ההגבהה **לִהְיוֹתוֹ בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית מִצַּד עַצְמוֹ** ועם היותו הקצה והסוף של הארת האין־סוף, בכל זאת הוא במדריגת העליון.

וְעוֹד זֹאת בִּגְבִיעַ הַכֶּסֶף, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָהָה, והוא משפיע גם ללא ההגבהה **אֶלָּא אַדְּרַבָּה**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] שיוסף הורה לאיש אשר על ביתו **וְאֶת גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטָן, הַיְינוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה דַּוְקָא** והשפעתו יורדת ונמשכת עד לדרגות הכי נמוכות.

וּכְלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ ההבדל **בֵּין נְשִׂיאַת הַכּוֹס וּגְבִיעַ הַכֶּסֶף בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם**, ההבדל האמור בין השפעה שמחייבת בהגבהה והתעלות מצד מקבל השפע, להשפעה שבה הדבר לא נדרש, קיים גם בעבודת ה' ברוחניות **הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ** ההבדל **בֵּין תְּפִלָּה לְתוֹרָה**, ששניהם פועלים התקרבות של האדם עם הקדוש ברוך הוא, אבל באופנים שונים **שֶׁתְּפִלָּה עִנְיָנָהּ הַעֲלָאַת** היינו התעלות של **הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[19] **לְדָוִד אֵלֶיךָ הֲוָיִ׳ נַפְשִׁי אֶשָּׂא, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא"**, שהוא השפעה באמצעות הגבהה, כאמור, **וּגְבִיעַ הַכֶּסֶף הוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה** וההתגלות האלוקית **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** על האדם **עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה** שניתנה מלמעלה.

וְכַיָּדוּעַ[20] **הַמָּשָׁל** המובא בחסידות לביאור ההבדל בין 'המשכה' ו'העלאה' **לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁהָאֶחָד עוֹמֵד לְמַעְלָה וְהָאֶחָד לְמַטָּה, שֶׁיִּחוּדָם** ההתאחדות שלהם **וְקֵירוּבָם זֶה עִם זֶה הוּא בִּשְׁנֵי אוֹפַנִּים, אִם שֶׁהַתַּחְתּוֹן יַעֲלֶה לְמַעְלָה** וזה משל להתקרבות לאלוקות בדרך 'העלאה' מלמטה למעלה **אוֹ שֶׁהָעֶלְיוֹן יֵרֵד לְמַטָּה**, וזהו משל להתקרבות לאלוקות כתוצאה מהמשכה והתגלות מלמעלה למטה **וְכָךְ הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תְּפִלָּה** שעניינה הוא 'העלאה' **לְתוֹרָה** שעניינה הוא 'המשכה'[21].

ג) וּבְאוּר עִנְיַן הַהַגְבָּהָה דְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" שנתבאר לעיל בכללות (היינו שכדי שהכלים יוכלו לקלוט ולהכיל בתוכם את אור הספירות העליונות נדרשת בהם הגבהה ורוממות והתעלות מלמטה למעלה וזהו גם עניינו של דוד המלך, ספירת המלכות, ועניינה של עבודת התפלה בעבודת האדם שהיא בדרך התעלות מלמעלה למטה) **בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהִנֵּה נוֹסָף עַל ב' הָאוֹפַנִּים הַנַּ"ל** במשל שני האנשים שהאחד מהם נמצא למטה והשני נמצא למטה וברצונם להתקרב זה לזה **בְּחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, אִם עַל־יְדֵי יְרִידַת הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה** שהיא משל לעניין המשכת האלוקות מלמעלה למטה **אוֹ עַל־יְדֵי עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה**, שהיא משל לעניין התעלות האדם מלמטה למעלה **יֶשְׁנוֹ אֹפֶן** נוסף של התקרבות בין העליון והתחתון והוא **שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד מִמַּדְרֵגָתוֹ** אבל הירידה היא לא עד למטה מטה אלא רק **כַּמָּה מַעֲלוֹת, וְגַם הַתַּחְתּוֹן צָרִיךְ לַעֲלוֹת מִמַּדְרֵגָתוֹ כוּ'**,

---

(19) תהלים כה, א. (20) לקו"ת דרושים לר"ה נה, סע"ג. (21) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"ב ע' תרסח (הובא באוה"ת שם שמז, ריש ע"ב).

ביאור בדרך אפשר

לפחות במידה מסויימת **וְאָז יַמְשֵׁךְ מֵהָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן** היינו שמדובר בהתקרבות בין העליון לתחתון בדרך המשכה מלמעלה למטה, אבל יחד עם זאת גם התחתון מגביה את עצמו כדי להתקרב אל העליון.

וְזֶהוּ עִנְיָן כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, שֶׁכְּדֵי שֶׁיַּמְשִׁיךְ מֵהַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה דְּ"יְשׁוּעוֹת" שהם אורות עליונים ביותר, כאמור, **בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת (כּוֹס),** שהיא הספירה התחתונה ביותר, **לֹא מַסְפִּיק שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד מִמַּדְרֵגָתוֹ כַּמָּה מַעֲלוֹת,** ויש קירוב מצידו אל התחתון **אֶלָּא צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַגְּבָהַת הַכּוֹס,** וזו המשמעות הפנימית של ההלכה להגביה כוס של ברכה מלמטה למעלה, להעלות את התחתון כדי לקרבו על העליון **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל** התחתון **לְקַבֵּל אֶת הַהַמְשָׁכָה מֵהָעֶלְיוֹן לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר יָרַד** העליון **מִמַּדְרֵגָתוֹ** אבל ללא הגבהה מסויימת מצד התחתון לא יהיה בכוחו לקלוט את האור מהעליון.

וְהִנֵּה, מְקוֹם הַחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן בָּעִנְיָן דְּ"כוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" המקום שבו האדם והאלוקות 'נפגשים', כביכול, (בדומה למקום שבין המעלה והמטה שבו העליון והתחתון נפגשים כאשר העליון יורד כמה דרגות והתחתון עולה כמה דרגות) **הוּא בִּבְחִינַת הַיְסוֹד, וְהַיְנוּ, שֶׁעֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת)** מלמטה **הִיא לִבְחִינַת הַיְסוֹד** ולא יותר גבוה, **וִירִידַת הָעֶלְיוֹן (בְּחִינַת יְשׁוּעוֹת) הִיא עַד לִבְחִינַת הַיְסוֹד** ולא יותר נמוך, **וּבוֹ (בִּבְחִינַת הַיְסוֹד) נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ", דְּאָחִיד בִּשְׁמַיָּא וּבְאַרְעָא**[22]. על הפסוק "כי כל בשמים ובארץ" נאמר בתרגום "דאחיד בשמיא ובארעא", היינו שמאחד (ומקשר) בשמים ובארץ, ואמרו על כך בזוהר שענין זה הוא התוכן של ספירת היסוד שבמידות היא חיבור והתקשרות בין המשפיע והמקבל, ולכן ספירת היסוד היא הדרגה שבה יש התאחדות בין העליון (שמים) והתחתון (ארץ). **וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לִגְבִיעַ יוֹסֵף, שֶׁלְּהִיוֹתוֹ בְּחִינַת הַיְסוֹד שֶׁשָּׁם הוּא מְקוֹם הַחִבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, לָכֵן לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיָן הַהַגְבָּהָה** כי האמור לעיל על הצורך שגם התחתון מצידו יתעלה ויתקרב אל העליון מדבר בספירת המלכות, אבל בספירת היסוד יש אפשרות לחיבור ואיחוד בין התחתון והעליון גם ללא הגבהה של התחתון, ומשום כך "כוס ישועות" כן צריך הגבהה, ואילו "גביע הכסף" לא צריך הגבהה.

ד) וְהִנֵּה הָאָמוּר לְעֵיל בַּחְלוּק בהבדל **שֶׁבֵּין "כּוֹס יְשׁוּעוֹת" לְ"גְבִיעַ הַכֶּסֶף", שֶׁ"כּוֹס יְשׁוּעוֹת" (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת) הוּא לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מִ"גְבִיעַ הַכֶּסֶף" (בְּחִינַת יְסוֹד), שֶׁלָּכֵן** בגלל היותו בדרגה נמוכה **צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עִנְיָן הַהַגְבָּהָה,** ולולי זאת אין בכוחו לקבל השפעה **הֲרֵי זֶה רַק בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁשְּׁנוֹ הַסֵּדֶר דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל,** כאשר נקבע שהשפעה והארה מדרגה לדרגה, מעליון לתחתון, היא בדרך 'משפיע' ו'מקבל' **דְּכַר וְנוּקְבָא,** זכר ונקבה, **בְּאֹפֶן שֶׁכֹּחַ הַזָּכָר** המשפיע **הוּא הַרְבֵּה יוֹתֵר** נעלה **מִכֹּחַ הַנְּקֵבָה,** המקבל, **שֶׁלָּכֵן הָאִישׁ דַּוְקָא דַּרְכּוֹ לִכְבּשׁ**[23] כדברי חכמינו ז"ל שמצוות פרו ורבו היא חובתו של האיש, והאשה איננה מצווָה על כך כי נאמר בתורה "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" ורק האיש דרכו לצאת למלחמה ולכבוש ואילו האישה אין דרכה לכבוש, ומבחינת התוכן הרוחני הדבר נובע מכך שהאיש הוא בחינת "משפיע" והאשה היא בחינת "מקבל". **וְעִנְיָנוֹ** משמעותו של עניין משפיע ומקבל **בַּעֲבוֹדָה,** בעבודת ה' של האדם, הוא **שֶׁכְּלָלוּת עִנְיָן הַבְּרוּרִים נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי שֵׁם מ"ה דַּוְקָא, כַּיָּדוּעַ**[24] **שֶׁמַּ"ה מְבָרֵר בַּ"ן,** שם הוי' יכול להיות נכתב בצורות שונות של מילוי. וכאשר הוא במילוי ה', היינו יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה

---

22) דברי הימים־א כט, יא ובתרגום. וראה זהר ח"א לא, א. ח"ב קטז, א. ח"ג רנז, סע"א. זוהר חדש קג, ב. ועוד. 23) יבמות סה, ב. 24) ראה עץ חיים שער ה (שער טנת"א) ספ"א. לקו"ת בחוקותי מז, ג. ובכ"מ.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה

ביאור בדרך אפשר

הרי הוא עולה בגימטריא 52 ונקרא שם ב"ן. ואילו כאשר שם הוי' נכתב במילוי אל"ף, היינו יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א, הרי הוא עולה בגימטריא 45 ונקרא שם מ"ה. ומבואר בחסידות ששם מ"ה הוא המברר והמפריד את הטוב מן הרע והמעלה את הטוב מתוך שם ב"ן (והבירור הוא על ידי שם מ"ה בגלל שהוא עניין הביטול, כמו שכתוב "ונחנו מה", לשון ביטול) ועל פי הקבלה שם מ"ה הוא עניין הזכר, משפיע, ושם ב"ן הוא עניין הנקבה, מקבל. ובדרך כלל סדר ההשפעה הוא שהזכר משפיע אל הנקבה בדרך המשכה מלמעלה למטה. **וְגַם כַּאֲשֶׁר הַבְּרוּר** וההתקרבות לקדושה ואלוקות **הוּא עַל־יְדֵי שֵׁם בַּ"ן**, בדרך של התעלות המקבל (הנקבה) אל המשפיע (הזכר) **הֲרֵי זֶה נַעֲשֶׂה גַּם כֵּן עַל־יְדֵי שֵׁם מַ"ה**[25], בפועל הבירור של הטוב מן הרע הוא על־ידי שם מ"ה **הֵן בְּבְרוּר רִאשׁוֹן, וּבִפְרָט בְּבְרוּר שֵׁנִי**[26] מבואר בחסידות שבדרך כלל פעולת הבירור היא, כאמור, על ידי שם מ"ה המברר ומעלה את ניצוצות הקדושה ש'נפלו' וסדר הבירור הוא שתחילה צריך להיות 'בירור ראשון' ולאחר מכן ישנו בירור שני (ותוכן העניין בקצרה הוא שגם לאחר הבירור וההעלאה של שם ב"ן בבירור הראשון יש המשכה נוספת מלמעלה והארה של שם מ"ה בשם ב"ן, היינו שלאחר ההעלאה מלמטה שהיא הבירור הראשון יש המשכה מלמעלה שהיא הבירור השני, כמבואר ב'תורה אור' פרשת וישב: "אף־על־פי שנתברורו הניצוצות... אי אפשר להם להתייחד ממש באלוקותו ית' עד שיומשך עליהם גילוי שם מ"ה דאצילות ועל ידי זה יתברורו בירור שני והוא העיקר"... כי הבירור הראשון היה רק שיהי' בהם בחינת ביטול היש וזהו רחוק עדיין מאלוקות... אלא על ידי שנמשך בהם... הארת שם מ"ה לברורם אז נכללו בביטול אמיתי באלוקות. וכמשל באדם שמברר בירורים על ידי שאוכל ושותה ואחר כך מתפלל באהבה ויראה על ידי כוח זה שאכל ושתה, שנמצא נכללו החיות של המאכלים והמשקים... בבחינת האהבה רבה שלו ועם כל זה הוא עדיין רחוק... אלא כשעל־ידי... אהבה ויראה שלו נמשכו לו דחילו ורחימו [יראה ואהבה] מלמעלה מאת ה'... אז יוכללו באהבה ויראה זו שנמשכים מלמעלה מבחינת אלוקות ממש, ועל־דרך־זה הוא בירור שני").

ביאור בדרך אפשר

1 כַּאֲשֶׁר הַבְּרוּר הוּא עַל־יְדֵי שֵׁם בַּ"ן, הֲרֵי זֶה
2 נַעֲשֶׂה גַּם כֵּן עַל־יְדֵי שֵׁם מַ"ה[25], הֵן בְּבְרוּר
3 רִאשׁוֹן, וּבִפְרָט בְּבְרוּר שֵׁנִי[26]. אָמְנָם, לֶעָתִיד
4 לָבוֹא, בִּגְמַר הַבְּרוּרִים, אֲזַי תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת
5 הַמַּלְכוּת וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לְקַבֵּל מִבְּחִינַת זְעִיר־
6 אַנְפִּין, כֵּיוָן שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין בְּקוֹמָתָן. וִיתֵרָה מִזֶּה,
7 שֶׁהַמַּלְכוּת תִּתְעַלֶּה לְמַעְלָה יוֹתֵר מִזְּעִיר־אַנְפִּין,
8 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[27] נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר, וְאָז יִהְיֶה שֵׁם
9 בַּ"ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ"ה[26]. וְזֶהוּ שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא
10 יִהְיֶה הָעִקָּר הַכּוֹס דְּדָוִד דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ
11 זַ"ל[28] עָתִיד הַקָּבָ"ה לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים כו'
12 לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין נוֹתְנִין לוֹ לְאַבְרָהָם
13 אָבִינוּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאוֹמֵר לָהֶן אֵינִי
14 מְבָרֵךְ כו' לְיִצְחָק כו' לְיַעֲקֹב וְכו', אוֹמֵר לוֹ לְדָוִד
15 טֹל וּבָרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶן, אֲנִי אֲבָרֵךְ וְלִי נָאֶה לְבָרֵךְ,
16 וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁלֶּעָתִיד לָבֹא יֵמְשְׁכוּ בִּסְפִירַת
17 הַמַּלְכוּת כָּל הַגְּלוּיִים הַיּוֹתֵר נַעֲלִים, שֶׁזֶּהוּ מַה
18 שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[29] שֶׁכּוֹס דְּדָוִד לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה
19 מַחֲזִיק רכ"א לוֹגִין, שֶׁנֶּאֱמַר[30] כּוֹסִי רְוָיָה, רְוָיָה
20 בְּגִימַטְרִיָּא רכ"א, בְּחִינַת אֲרִיךְ[31], שֶׁיֵּמָשֵׁךְ
21 וְיִתְגַּלֶּה אָז בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת.
22 ה) וְיוּבָן בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר עַל־פִּי הַמְּבֹאָר
23 בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר הַנַּ"ל דִּגְבִיעַ הַכֶּסֶף
24 (שֶׁנִּמְצָא בִּכְתַב־יָד, וַעֲדַיִן לֹא נִדְפַּס[32]), שֶׁבַּזְּמַן

ביאור בדרך אפשר

44 אָמְנָם, לֶעָתִיד לָבוֹא, בִּגְמַר הַבְּרוּרִים, כשיסתיים בירור והעלאת
45 כל ניצוצות הקדושה אֲזַי תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַמַּלְכוּת היא המקבל,
46 לדרגה עליונה ביותר וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לְקַבֵּל מִבְּחִינַת זְעִיר־אַנְפִּין,
47 המשפיע כֵּיוָן שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין בְּקוֹמָתָן לאחר שהמקבל עלה ונתעלה
48 לדרגת המשפיע. וִיתֵרָה מִזֶּה, לא
49 זו בלבד שהמלכות תהיה בדרגה שוה
50 לז"א (המידות) אלא שֶׁהַמַּלְכוּת
51 תִּתְעַלֶּה לְמַעְלָה יוֹתֵר מִזְּעִיר־
52 אַנְפִּין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[27] שלעתיד־
53 לבוא נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר, הנביא
54 ירמיהו אומר כי בעוד שכיום בדרך
55 כלל הגבר הוא המנהיג והשולט,
56 לעתיד־לבוא הנקבה היא זו שתנהיג
57 ו'תסובב' את האיש וְאָז יִהְיֶה שֵׁם
58 בַּ"ן בחינת נקבה לְמַעְלָה מִשֵּׁם
59 מַ"ה[26] בחינת זכר.
60 וְזֶהוּ שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה
61 הָעִקָּר הַכּוֹס דְּדָוִד דַּוְקָא,
62 כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[28] עָתִיד
63 הַקָּבָ"ה לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה
64 לַצַּדִּיקִים כו' לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִין
65 וְשׁוֹתִין נוֹתְנִין לוֹ לְאַבְרָהָם
66 אָבִינוּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ
67 וְאוֹמֵר לָהֶן אֵינִי מְבָרֵךְ כו'
68 לְיִצְחָק כו' לְיַעֲקֹב וְכו',
69 אוֹמֵר לוֹ לְדָוִד טֹל וּבָרֵךְ,
70 אוֹמֵר לָהֶן, אֲנִי אֲבָרֵךְ וְלִי
71 נָאֶה לְבָרֵךְ, הרי שכוס הברכה של
72 דוד יהיה העיקרי והחשוב ביותר אפילו
73 ביחס לאבות אברהם יצחק ויעקב
74 וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא
75 יֵמְשְׁכוּ בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת
76 שכיום היא הספירה הנחותה ביותר
77 כָּל הַגְּלוּיִים של האורות האלוקיים הַיּוֹתֵר נַעֲלִים, שֶׁזֶּהוּ מַה
78 שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[29] שֶׁכּוֹס דְּדָוִד לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גדול מאד
79 מַחֲזִיק מכיל כשיעור רכ"א לוֹגִין, שֶׁנֶּאֱמַר[30] כּוֹסִי רְוָיָה, רְוָיָה,
80 בְּגִימַטְרִיָּא רכ"א, בְּחִינַת אֲרִיךְ[31], 'אריך אנפין' שהיא בחינה
81 ב'כתר' שלמעלה מעשר הספירות וגם המספר רכ"א אותיות 'ארך' מורה על
82 בחינה זו שֶׁיֵּמָשֵׁךְ וְיִתְגַּלֶּה אָז בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת תוספת האורות
83 האלוקיים הנעלים הללו.
84 ה) וְיוּבָן בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר
85 הַנַּ"ל דִּגְבִיעַ הַכֶּסֶף (שֶׁנִּמְצָא בִּכְתַב־יָד, וַעֲדַיִן לֹא נִדְפַּס[32]),
86 לגבי הבדל נוסף בין הזמן הזה, זמן הגלות, לבין לעתיד־לבוא שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה

---

25) ראה גם ד"ה בראשית ברא דש"פ בראשית פ"ג (סה"מ תשכ"ו ע' מ). 26) ראה תו"א ויחי מז, ד ואילך. 27) ירמי' לא, כא. 28) פסחים קיט, ב. 29) יומא עו, א. 30) תהלים כג, ה. 31) ראה תו"א תולדות יט, רע"א. סידור עם דא"ח נב, ב.
32) נדפס לאח"ז במאמרי אדמו"ר האמצעי הנ"ל ע' שג ואילך. וראה גם אוה"ת שם שמג, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

שַׁיָּךְ עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לִרְאוּבֵן, וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף[33] כדברי חכמינו ז"ל שיעקב העביר את הבכורה מראובן ליוסף. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה,** לפי המשמעות הפנימית **דְּהִנֵּה, הַחְלוּק** ההבדל **בֵּין רְאוּבֵן לְיוֹסֵף הוּא שֶׁרְאוּבֵן הוּא בְּכוֹר לְאָב,** בנו הראשון של יעקב אבינו **וְיוֹסֵף הוּא בְּכוֹר לְאֵם** בנה הראשון של רחל אמנו. **וְלָכֵן, בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁהַסֵּדֶר** של התגלות והמשכת האור האלוקי מלמעלה למטה **הוּא בְּאֹפֶן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, וְהַדְּכָר** הזכר **הוּא הָעִקָּר,** כי הוא המשפיע **שַׁיָּךְ עִנְיַן הַבְּכוֹרָה** שהוא מעלה וחשיבות **לְרְאוּבֵן, שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאָב,** היינו שמעלת הבכורה שלו נובעת מאביו, המשפיע, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁאָז "נִקֵּבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר", אֲזַי יִהְיֶה עִנְיַן הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף, שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאֵם.**

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיְתָה הָעֲבוֹדָה במשכן **בִּבְכוֹרוֹת**[34]**, וּלְאַחֲרֵי כֵן נִטְּלָה הָעֲבוֹדָה מֵהַבְּכוֹרוֹת וְנִתְּנָה לַכֹּהֲנִים [בִּגְלַל חֵטְא הָעֵגֶל**[35]**, שֶׁקָּשׁוּר עִם חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁסִּבָּתוֹ הוּא עִנְיַן מְעוּט הַלְּבָנָה, שֶׁנַּעֲשָׂה מִצַּד 'שְׁבִירַת הַכֵּלִים דְּתֹהוּ' (כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר כ"ק מו"ח אַדְמו"ר בְּמַאֲמָרֵי י"ב־י"ג תַּמּוּז**[36]**). וּבְמָקוֹם אַחֵר**[37] **מְבֹאָר שֶׁעִנְיָן זֶה** שבתחילה נעשתה העבודה במשכן על ידי הבכורים ואחר־כך ניטלה מהבכורים וניתנה לכהנים **קָשׁוּר עִם מַחֲלֹקֶת קֹרַח וַעֲדָתוֹ, שֶׁלּוּלֵי זֹאת הָיוּ הַבְּכוֹרִים מְשָׁרְתִים לַכֹּהֲנִים, וּכְדֵי לְתַקֵּן הַמְּעֲוָתוֹת דְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ שֶׁרָצוּ הַלְּוִיִּם** קורח שהיה מבני לוי וכן הנלווים אליו טענו מדוע דווקא אהרן ובניו נבחרו להיות כהנים, ובקשו להקטיר קטורת **לִהְיוֹת כֹּהֲנִים,** וכדי לתקן את טעותם **נִתְחַלְּפוּ** התפקידים. ובמקום שהבכורים ישרתו את הכהנים, נקבעו התפקידים **לִהְיוֹת הַלְּוִיִּם מְשָׁרְתִים וּטְפֵלִים לַכֹּהֲנִים** כתיקון על כך שחלק מבני לוי התנגדו לכהונה].

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יֵשׁ הֶפְרֵשׁ הבדל **בֵּין יִחוּס הַכֹּהֲנִים לְיִחוּס הַבְּכוֹרִים, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִמְשָׁךְ לָהֶם עִנְיַן הַכְּהוּנָה מֵהָאָב, וְאִלּוּ בְּנוֹגֵעַ לְהָאֵם אֵין נַפְקָא־מִינָהּ אִם הִיא כֹּהֶנֶת אוֹ יִשְׂרְאֵלִית, שֶׁהֲרֵי יִשְׂרְאֵלִית אוֹ לְוִיָּה שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, הַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב**[38] והוא כהן. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיַן הַבְּכוֹרִים הֲרֵי זֶה לְהֵפֶךְ, שֶׁקְּדֻשַּׁת הַבְּכוֹר תְּלוּיָה וְנִמְשֶׁכֶת מֵהָאֵם דַּוְקָא, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[39] **קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם גו'** הרי מפורש שהחשיבות והקדושה של הבכור נובעת מהעובדה שהוא בכור לאימו ("פטר רחם").

וְלָכֵן, בַּזְּמַן הַזֶּה כאשר יש בעולם תערובת של טוב ורע **שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא בְּעִנְיַן הַבֵּרוּרִים,** שנועדו להפריד את הטוב מהרע ולהעלותו ו'נפילה' של ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים שמחוץ לגבולות הקדושה **(כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר כ"ק מו"ח אַדְמו"ר בְּמַאֲמָרֵי י"ב־י"ג תַּמּוּז**[36]**).**

וּבְמָקוֹם אַחֵר[37] **מְבֹאָר שֶׁעִנְיָן זֶה** שבתחילה נעשתה העבודה במשכן על ידי הבכורים ואחר־כך ניטלה מהבכורים וניתנה לכהנים **קָשׁוּר עִם מַחֲלֹקֶת קֹרַח וַעֲדָתוֹ, שֶׁלּוּלֵי זֹאת הָיוּ הַבְּכוֹרִים מְשָׁרְתִים לַכֹּהֲנִים, וּכְדֵי לְתַקֵּן הַמְּעֲוָתוֹת דְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ שֶׁרָצוּ הַלְּוִיִּם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים, נִתְחַלְּפוּ לִהְיוֹת הַלְּוִיִּם מְשָׁרְתִים וּטְפֵלִים לַכֹּהֲנִים]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין יִחוּס הַכֹּהֲנִים לְיִחוּס הַבְּכוֹרִים, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִמְשָׁךְ לָהֶם עִנְיַן הַכְּהוּנָה מֵהָאָב, וְאִלּוּ בְּנוֹגֵעַ לְהָאֵם אֵין נַפְקָא־מִינָהּ אִם הִיא כֹּהֶנֶת אוֹ יִשְׂרְאֵלִית, שֶׁהֲרֵי יִשְׂרְאֵלִית אוֹ לְוִיָּה שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, הַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב**[38]**. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיַן הַבְּכוֹרִים הֲרֵי זֶה לְהֵפֶךְ, שֶׁקְּדֻשַּׁת הַבְּכוֹר תְּלוּיָה וְנִמְשֶׁכֶת מֵהָאֵם דַּוְקָא, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[39] **קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם גו'. וְלָכֵן, בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא בְּעִנְיַן הַבֵּרוּרִים, הִיא בְּעִנְיַן הַבֵּרוּרִים,**

---

33) ראה גם ב"ב קכג, א. ב"רפצ"ח, ד. 34) משנה זבחים קיב, ב. במדב"ר פ"ו, ב. 35) במדב"ר שם. 36) ד"ה על כן יאמרו המושלים תרצ"א (סה"מ תרצ"א ע' שיז ואילך). 37) אוה"ת קרח ע' תשכו ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' שמו. 38) משנה קידושין סו, ב. 39) בא יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמַּ״ה מְבָרֵר בַּ״ן, בחינת המקבל הנקבה לְפִי שֶׁהָעִקָּר הוּא הַדְּכַר, הזכר המשפיע. וְהַנּוּקְבָא הנקבה, המקבל טְפֵלָה לוֹ, אֲזַי הָעֲבוֹדָה הִיא בַּכֹּהֲנִים שֶׁמִּתְיַחֲסִים אַחַר הָאָב ומעלתם וקדושתם נובעת מהיותם בנים לאביהם, הזכר המשפיע. אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא[40], כְּשֶׁיִּשְׁלַם הַבִּרּוּר, וכבר לא יהיה צורך ב׳עבודת הבירורים׳ וְהַנּוּקְבָא שכיום היא טפלה אל הזכר שהוא העיקר תִּתְעַלֶּה לִהְיוֹת ״נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר״, אֲזַי תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים שֶׁקְּדֻשָּׁתָם תְּלוּיָה וְנִמְשֶׁכֶת מֵהָאֵם ונובעת מהנקבה, המקבל.

ו) אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה, אַף שֶׁקְּדֻשַּׁת הַבְּכוֹר תְּלוּיָה וְנִמְשֶׁכֶת מֵהָאֵם, מִכָּל־מָקוֹם בְּכוֹר לְנַחֲלָה הוּא בְּכוֹר מֵהָאָב דַּוְקָא[41], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[42] כִּי הוּא רֵאשִׁית אוֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה (לְטוֹל פִּי שְׁנַיִם), וַהֲרֵי גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה כֵּן, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת לֹא יִבָּטְלוּ לֶעָתִיד־לָבוֹא, דְּהַתּוֹרָה הַזֹּאת לֹא תִּהֶא מֻחְלֶפֶת[43], וּמִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב[44] כִּי תִהְיֶיוָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאַחַת אֲהוּבָה (כְּמוֹ רָחֵל) וְהָאַחַת שְׂנוּאָה (כְּמוֹ לֵאָה) גוֹ׳ וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכוֹר לַשְׂנִיאָה (רְאוּבֵן, שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאָבִיו) גוֹ׳, לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה (יוֹסֵף, שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ) עַל פְּנֵי בֶּן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכוֹר (לְאָבִיו). וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא תִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא דַּוְקָא, שֶׁלָּכֵן תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים שֶׁקְּדֻשָּׁתָם תְּלוּיָה בָּאֵם, אִם כֵּן, לָמָּה יִהְיֶה דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה תָּלוּי בָּאָב דַּוְקָא. וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁעִנְיַן הַיְרוּשָׁה לֶעָתִיד־לָבֹא הוּא תַּשְׁלוּם שָׁכָר עַל כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְכֵיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה בְּעִנְיַן הַבְּרוּרִים הָיְתָה עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה דַּוְקָא, מִצַּד מַעֲלַת הַדְּכַר, אִישׁ דַּרְכּוֹ לִכְבֹּשׁ (כַּנַּ״ל), לָכֵן, גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁתִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא (שֶׁלָּכֵן תִּהְיֶה אָז הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים שֶׁקְּדֻשָּׁתָם תְּלוּיָה בָּאֵם דַּוְקָא), יִהְיֶה עִנְיַן הַנַּחֲלָה תָּלוּי בַּבְּכוֹר לָאָב, לִהְיוֹתוֹ תַּשְׁלוּם שָׁכָר עַל הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה בְּכֹחַ הַדְּכַר דַּוְקָא כי כלל הוא שהשכר הוא מעין העבודה.

ז) וְהִנֵּה בְּעִנְיַן עֲלִיַּת הַ׳נּוּקְבָא׳ לֶעָתִיד־לָבֹא גּוּפָא, עצמו, יֶשְׁנָן כַּמָּה דְּרָגוֹת. וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּים הַבֵּאוּר בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[45] עֲתִידָה אִשָּׁה שֶׁתֵּלֵד לעתיד־לבוא, בימות המשיח

ביאור בדרך אפשר

בֶּן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכוֹר (לְאָבִיו) והלכה זו תשאר בכל תקפה גם לעתיד־לבוא. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא תִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא דַּוְקָא, ומעלתה תהיה יותר גדולה ויותר נעלית ממעלת הזכר שֶׁלָּכֵן תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים שֶׁקְּדֻשָּׁתָם תְּלוּיָה בָּאֵם, ולא בכהנים שקדושתם נובעת מהאב אִם כֵּן, לָמָּה יִהְיֶה דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה תָּלוּי בָּאָב דַּוְקָא והרי האם תהיה העיקר ולא האב?.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁעִנְיַן הַיְרוּשָׁה מאב לבן לֶעָתִיד־לָבֹא הוּא תַּשְׁלוּם שָׁכָר עַל כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְכֵיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה בְּעִנְיַן הַבְּרוּרִים הָיְתָה עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה דַּוְקָא, מִצַּד מַעֲלַת הַדְּכַר, אִישׁ דַּרְכּוֹ לִכְבֹּשׁ (כַּנַּ״ל), לָכֵן, גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁתִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא (שֶׁלָּכֵן תִּהְיֶה אָז הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים שֶׁקְּדֻשָּׁתָם תְּלוּיָה בָּאֵם דַּוְקָא), יִהְיֶה עִנְיַן הַנַּחֲלָה תָּלוּי בַּבְּכוֹר לָאָב, לִהְיוֹתוֹ תַּשְׁלוּם שָׁכָר עַל הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה בְּכֹחַ הַדְּכַר דַּוְקָא.

ז) וְהִנֵּה בְּעִנְיַן עֲלִיַּת הַ׳נּוּקְבָא׳ לֶעָתִיד־לָבֹא גּוּפָא, יֶשְׁנָן כַּמָּה דְּרָגוֹת. וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּים הַבֵּאוּר בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[45] עֲתִידָה אִשָּׁה שֶׁתֵּלֵד בְּכָל

---

40) ראה גם לקוטי תורה להאריז״ל יחזקאל. 41) משנה רפ״ח דבכורות. 42) תצא כא, יז. 43) עיקר הט׳ מי״ג העיקרים (פירוש המשניות להרמב״ם סנהדרין הקדמה לפרק חלק). וראה רמב״ם הל׳ יסוה״ת רפ״ט. הל׳ מלכים פי״א סוף ה״ג. 44) תצא שם, טו־טז. 45) שבת ל, ב.

ביאור בדרך אפשר

בְּכָל יוֹם, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה ב׳ פְּרוּשִׁים. פְּרוּשׁ הָא׳, שֶׁלְּאַחֲרֵי בִּיאָה אַחַת תּוֹסִיף וְתֵלֵד בְּכָל יוֹם[46] מבלי שיהיה צורך בביאה נוספת. וּפְרוּשׁ הַב׳, שֶׁתֵּלֵד בְּכָל יוֹם לְלֹא בִּיאָה כְּלָל[47], אֲפִילוּ לֹא בִּיאָה אַחַת בתחילה. וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[45] עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת וּכְלֵי מִילַת, הַיְינוּ, שֶׁהָאָרֶץ תּוֹצִיא מֵעַצְמָהּ, לְלֹא חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת (אֶרֶץ) תִּתְעַלֶּה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לְמַשְׁפִּיעַ כְּלָל וכך גם לגבי לידה בכל יום, שתהיה ללא כל צורך במשפיע זכר. וּשְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים אֱמֶת, כַּיָּדוּעַ[48] שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ ב׳ תְּקוּפוֹת, תקופה ראשונה שבה עדיין יהיו בימות המשיח דברים דומים לזמן הגלות ותקופה שניה שבה מצב העולם יתעלה לאין ערוך וְאִם כֵּן, בַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה תֵּלֵד אִשָּׁה בְּכָל יוֹם מִבִּיאָה אַחַת, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף שֶׁתִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא כוּ׳, כבר בתקופה הראשונה מִכָּל־מָקוֹם עַדַיִן תִּצְטָרֵךְ לְמַעֲלַת הַדְּכַר, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה הזכר המשפיע מַסְפִּיק בִּיאָה אַחַת לילדות רבות. אָמְנָם, בַּתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה תִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לִדְכַר כְּלָל ותלד בכוח עצמה. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁבַּתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גַּם דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִן הָאֵם (וְלֹא מִן הָאָב), שֶׁהֲרֵי הָאֵם תּוֹלִיד בְּכֹחַ עַצְמָהּ לְלֹא הַשְׁפָּעַת הָאָב כְּלָל. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה עִנְיַן הַיְרוּשָׁה כְּמוֹ שֶׁהוּא תַּשְׁלוּם שָׂכָר עַל הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְלָכֵן יִהְיֶה דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִן הָאָב, כִּיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה הָיְתָה בְּכֹחַ הַדְּכוּרָא, מ״ה שֶׁמְּבָרֵר בַּ״ן וכאמור השכר הוא מעין העבודה עצמה. אֲבָל לְאַחֲרֵי־זֶה עם סיום התקופה הראשונה הזו יִהְיֶה זְמַן (וּיתֵירָה מִזֶּה — לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַזְּמַן) נַעֲלֶה מֵהָעִנְיָן דְּתַשְׁלוּם שָׂכָר עַל הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, ובעוד שההתגלות מלמעלה בתקופה הראשונה תהיה בהתאם לעבודה בזמן הגלות ובתור תשלום שכר עליה, הרי בתקופה השנייה של ימות המשיח ההתגלות האלוקית תהיה מעל ומעבר למה שהעבודה בזמן הזה יכולה לגרום אֶלָּא תּוֹרָה חֲדָשָׁה מֵאִתִּי תֵּצֵא[49], וְאָז יִהְיֶה גַּם בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִן הָאֵם (כְּמוֹ שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים מִן הָאֵם), שֶׁזּוֹהִי גַּם מַעֲלַת הַבְּכוֹרָה דְּיוֹסֵף, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ, לְגַבֵּי הַבְּכוֹרָה דְּרָאוּבֵן, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאָבִיו, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁאָז יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ״ן בחינת הנקבה לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה בחינת הזכר, ולכן בכור לאימו יהיה נעלה יותר מהבכור לאביו.

ביאור בדרך אפשר

1 יוֹם, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה ב׳ פְּרוּשִׁים. פְּרוּשׁ הָא׳, שֶׁלְּאַחֲרֵי
2 בִּיאָה אַחַת תּוֹסִיף וְתֵלֵד בְּכָל יוֹם[46]. וּפְרוּשׁ הַב׳,
3 שֶׁתֵּלֵד בְּכָל יוֹם לְלֹא בִּיאָה כְּלָל[47], אֲפִילוּ לֹא
4 בִּיאָה אַחַת. וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[45]
5 עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת וּכְלֵי
6 מִילַת, הַיְינוּ, שֶׁהָאָרֶץ תּוֹצִיא מֵעַצְמָהּ, לְלֹא
7 חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁבְּחִינַת
8 הַמַּלְכוּת (אֶרֶץ) תִּתְעַלֶּה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ
9 לְמַשְׁפִּיעַ כְּלָל. וּשְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים אֱמֶת, כַּיָּדוּעַ[48]
10 שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ ב׳ תְּקוּפוֹת, וְאִם כֵּן,
11 בַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה תֵּלֵד אִשָּׁה בְּכָל יוֹם מִבִּיאָה
12 אַחַת, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף שֶׁתִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא כוּ׳, מִכָּל־
13 מָקוֹם עַדַיִן תִּצְטָרֵךְ לְמַעֲלַת הַדְּכַר, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה
14 מַסְפִּיק בִּיאָה אַחַת. אָמְנָם, בַּתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה
15 תִּתְעַלֶּה הַנּוּקְבָא בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לִדְכַר
16 כְּלָל. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁבַּתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה
17 דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גַּם דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִן הָאֵם
18 (וְלֹא מִן הָאָב), שֶׁהֲרֵי הָאֵם תּוֹלִיד בְּכֹחַ עַצְמָהּ
19 לְלֹא הַשְׁפָּעַת הָאָב כְּלָל. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבַּתְּקוּפָה
20 הָרִאשׁוֹנָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה עִנְיַן הַיְרוּשָׁה כְּמוֹ
21 שֶׁהוּא תַּשְׁלוּם שָׂכָר עַל הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְלָכֵן
22 יִהְיֶה דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִן הָאָב, כִּיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה
23 בַּזְּמַן הַזֶּה הָיְתָה בְּכֹחַ הַדְּכוּרָא, מ״ה שֶׁמְּבָרֵר
24 בַּ״ן. אֲבָל לְאַחֲרֵי־זֶה יִהְיֶה זְמַן (וּיתֵירָה מִזֶּה — לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַזְּמַן) נַעֲלֶה
25 יוֹתֵר גַּם מֵהָעִנְיָן דְּתַשְׁלוּם שָׂכָר עַל הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, אֶלָּא תּוֹרָה חֲדָשָׁה
26 מֵאִתִּי תֵּצֵא[49], וְאָז יִהְיֶה גַּם בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִן הָאֵם (כְּמוֹ שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה
27 בַּבְּכוֹרִים מִן הָאֵם), שֶׁזּוֹהִי גַּם מַעֲלַת הַבְּכוֹרָה דְּיוֹסֵף, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ, לְגַבֵּי
28 הַבְּכוֹרָה דְּרָאוּבֵן, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאָבִיו, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁאָז יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ״ן לְמַעְלָה
29 מִשֵּׁם מַ״ה.

ביאור בדרך אפשר

40 שֶׁבַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא עדיין תהיה חשיבות לבכורה
41 מן האב (אף שגם אז כבר תתגלה מעלת האם על האב) כי בתקופה הראשונה
42 יִהְיֶה עִנְיַן הַיְרוּשָׁה כְּמוֹ שֶׁהוּא תַּשְׁלוּם שָׂכָר עַל הָעֲבוֹדָה
43 בַּזְּמַן הַזֶּה, וְלָכֵן יִהְיֶה דִּין בְּכוֹר לְנַחֲלָה מִן הָאָב, כִּיוָן
44 שֶׁהָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה הָיְתָה
45 בְּכֹחַ הַדְּכוּרָא, מַ״ה שֶׁמְּבָרֵר
46 בַּ״ן וכאמור השכר הוא מעין העבודה
47 עצמה. אֲבָל לְאַחֲרֵי־זֶה עם סיום
48 התקופה הראשונה הזו יִהְיֶה זְמַן
49 (וּיתֵירָה מִזֶּה — לְמַעְלָה
50 מֵעִנְיַן הַזְּמַן) נַעֲלֶה יוֹתֵר גַּם
51 מֵהָעִנְיָן דְּתַשְׁלוּם שָׂכָר עַל
52 הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, ובעוד
53 שההתגלות מלמעלה בתקופה
54 הראשונה תהיה בהתאם לעבודה בזמן
55 הגלות ובתור תשלום שכר עליה, הרי
56 בתקופה השנייה של ימות המשיח
57 ההתגלות האלוקית תהיה מעל ומעבר
58 למה שהעבודה בזמן הזה יכולה לגרום
59 אֶלָּא תּוֹרָה חֲדָשָׁה מֵאִתִּי
60 תֵּצֵא[49], וְאָז יִהְיֶה גַּם בְּכוֹר
61 לְנַחֲלָה מִן הָאֵם (כְּמוֹ שֶׁתִּהְיֶה
62 הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרִים מִן הָאֵם),
63 שֶׁזּוֹהִי גַּם מַעֲלַת הַבְּכוֹרָה
64 דְּיוֹסֵף, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ,
65 לְגַבֵּי הַבְּכוֹרָה דְּרָאוּבֵן, שֶׁהָיָה
66 בְּכוֹר לְאָבִיו, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁאָז
67 יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ״ן בחינת הנקבה
68 לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה בחינת הזכר,
69 ולכן בכור לאימו יהיה נעלה יותר
70 מהבכור לאביו.

46) ראה גם תניא אגה"ק סכ"ו (קמג, ריש ע"ב), ובשיעורים לספר התניא שם. לקו"ש חי"ב ע' 178. 47) מאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע' שז. ויקרא ח"ב ע' תערב. ביאורי הזהר להצ"צ ח"ב ע' תתכח. 48) ראה גם לקו"ש חט"ו ס"ע 141 ואילך. חכ"ז ע' 198 ואילך. 49) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם בשונה מהמעלה של האם, הנקבה, לעתיד־לבוא שמצד עצמה תהיה יותר נעלית מהאב **מַעֲלָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף הִיא (לֹא מִצַּד עַצְמוֹ, אֶלָּא) רַק מִצַּד הֱיוֹתוֹ בְּכוֹר לְאִמּוֹ, וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא שֶׁ״נְּקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר״, לָכֵן תִּגְדַּל מַעֲלַת הָאִמָּהוֹת בְּאֹפֶן שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ לְגַבֵּי רְאוּבֵן שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאָבִיו. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲלַת הַשְּׁבָטִים מִצַּד עַצְמָם,** לא מכוח האב והאם, **חֲרֵי גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁיּוֹסֵף יִהְיֶה בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, יִהְיֶה עִנְיַן הַמַּלְכוּת (לֹא אֵצֶל יוֹסֵף, אֶלָּא) אֵצֶל שֵׁבֶט יְהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, בְּחִינָתוֹ שֶׁל דָּוִד[51], יוֹתֵר מִבְּחִינַת יְסוֹד, בְּחִינָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁזֶּהוּ הָעִלּוּי דְּשֵׁם בַּ״ן יוֹתֵר מִשֵּׁם מַ״ה, וְכַנַּ״ל (סעיף ד) שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה ״כּוֹס יְשׁוּעוֹת״ שֶׁל דָּוִד לְמַעְלָה מִ״גְּבִיעַ הַכֶּסֶף״ שֶׁל יוֹסֵף, וְלָכֵן יֹאמַר דָּוִד וַיְקָא אֲנִי אֲבָרֵךְ וְלִי נָאֶה לְבָרֵךְ** בכוס של ברכה המיוחד והנעלה שלו (כאמור לעיל).

ח) וּבָזֶה יוּבָן גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, וְשַׁיְּכוּתוֹ לְסִיּוּם הָעִנְיָן, וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם גו׳ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳ יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים. דְּהִנֵּה כְּלָלוּת עֲבוֹדַת יַעֲקֹב לְאַחֲרֵי יְצִיאָתוֹ מִבְּאֵר שֶׁבַע הִיא עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בֵּרוּר שֵׁם בַּ״ן עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה. אַךְ בִּגְמַר הַבֵּרוּרִים יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ״ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳ יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, דְּהִנֵּה שֵׁם אֶבֶן מוֹרֶה שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִשֵּׁם הָעוֹלֶה בַּ״ן בְּמִסְפָּרוֹ, וְעוֹד אַלֶּף נוֹסֶפֶת מִשֵּׁם אַחֵר לְטַעַם הַיְדוּעַ לְיוֹצְרָהּ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא[52]). וְהַיְנוּ, שֶׁ״אֶבֶן״ קְשׁוּרָה עִם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר שֵׁם בַּ״ן עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[53] אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה, הַיְנוּ, שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת לְבָרֵר בֵּרוּרִים בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אַזַּי דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת עֲבוֹדַת יַעֲקֹב

ביאור בדרך אפשר

לְאַחֲרֵי יְצִיאָתוֹ מִבְּאֵר שֶׁבַע מקום נעלה ביותר **לֵילֵךְ** ללכת **לְחָרָן, חֲרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם,** מקום נחות ביותר, **הִיא עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בֵּרוּר שֵׁם בַּ״ן** המקבל, התחתון, **עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה** המשפיע, העליון. **אַךְ בִּגְמַר הַבֵּרוּרִים** לעתיד־לבוא תושלם ותסתיים עבודת הבירורים וכל ניצוצות הקדושה שבעולם כבר יתעלו **יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ״ן** המקבל, הנקבה **לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ״ה** המשפיע, הזכר. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** בדברי יעקב אבינו **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳** שהיא אבן פשוטה לכאורה **יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, דְּהִנֵּה שֵׁם אֶבֶן** המורכב מהאותיות א׳ב׳ן׳ **מוֹרֶה שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִשֵּׁם** אלוקי וכוח רוחני **הָעוֹלֶה בַּ״ן בְּמִסְפָּרוֹ, וְעוֹד אַלֶּף נוֹסֶפֶת מִשֵּׁם אַחֵר לְטַעַם הַיְדוּעַ לְיוֹצְרָהּ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא[52]). וְהַיְנוּ, שֶׁ״אֶבֶן״ קְשׁוּרָה עִם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר שֵׁם בַּ״ן עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[53] אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה, הַיְנוּ, שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת לְבָרֵר בֵּרוּרִים בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אַזַּי** עד לדרגות כל כך נמוכות שאין בהם חיות („מות") והיא יורדת להביא השפעה למקומות הנחותים ביותר על מנת **לְבָרֵר בֵּרוּרִים בִּבְרִיאָה־**

---

50) יחזקאל לז, כה. 51) ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. ובכ״מ. 52) שער היחוד והאמונה ספ״ז. 53) תהלים קיח, כב. וראה גם לקו״ת ברכה צט, ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אֲזַי אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים, אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא בִּגְמַר הַבְּרוּרִים תִּהְיֶה הָאֶבֶן "לְרֹאשׁ פִּנָּה", שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָעֲלִיָּה דְּשֵׁם בַּ"ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ"ה. וְכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ"ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ"ה, לָכֵן הָאֶבֶן הַזֹּאת גּוֹ' שמקור חיותה היא משם ב"ן בתוספת אל"ף יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ, ב' עִשּׂוּרִין, שני עישורים הרמוזים בכפל הלשון "עשר אעשרנו" שהכוונה היא עַל ב' הַבְּחִינוֹת שֶׁבַּכָּתֻר, אֲרִיךְ וַעֲתִיק[54], כמבואר לעיל בתחילת המאמר שֶׁיֵּמְשְׁכוּ וְיִתְגַּלּוּ לֶעָתִיד־לָבֹא בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שתתעלה עד כדי כך שיאירו בה אורות מ"כתר" שלמעלה מעשר הספירות שֶׁלָּכֵן יִהְיֶה דָּוִד עַבְדִּי שענינו הוא ספירת המלכות נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם.

ביאור בדרך אפשר

אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים, אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא בִּגְמַר הַבְּרוּרִים תִּהְיֶה הָאֶבֶן "לְרֹאשׁ פִּנָּה", שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָעֲלִיָּה דְּשֵׁם בַּ"ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ"ה. וְכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִתְעַלֶּה שֵׁם בַּ"ן לְמַעְלָה מִשֵּׁם מַ"ה, לָכֵן הָאֶבֶן הַזֹּאת גּוֹ' יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ, ב' עִשּׂוּרִין, דְּקָאֵי עַל ב' הַבְּחִינוֹת שֶׁבַּכֶּתֶר, אֲרִיךְ וַעֲתִיק[54], שֶׁיֵּמְשְׁכוּ וְיִתְגַּלּוּ לֶעָתִיד־לָבֹא בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁלָּכֵן יִהְיֶה דָּוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם.

54) תו"א פרשתנו כב, ד.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמוד ב

רבינא שהחתן שנתן מעות עבור הנדוניא של חמיו אינו רשאי לחזור בו כשהוזלו התכשיטים, אלא אם כן יקבל עליו קללת מי שפרע, וְתִיפּוּק לֵיהּ שאין החתן מתחייב בקללת מי שפרע משום דְּשָׁלִיחַ שַׁוְיֵיהּ מֵעִיקָּרָא – שחמיו לא עשאו מתחילה אלא שליח לקנות עבורו, וכיון שחמיו חוזר בו ואינו רוצה לקנות אלא בשער הזול, מה בידו לעשות ומדוע יש לקללו.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי, לא היה המעשה בחתן שהיה שליח של חמיו לפסוק עבורו, אלא בְּתַגְּרָא דְּזָבִין וּמְזַבֵּין – החתן היה סוחר, וחמיו פסק עמו שימכור לו נדוניא, והלך הוא ופסק עם המוכרים לקנות מהם על מנת לחזור ולמכור לחמיו שפסק עמו ולהשתכר בכך, ואם כן אף על פי שחמיו חוזר בו ממה שפסק עמו, אין הוא רשאי לחזור בו ממה שפסק עם המוכרים, ואם חוזר בו חייב במי שפרע:

משנה

מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּין בְּחִטִּין – מותר לבעל השדה להלוות לאריסיו סאה חטים על מנת שיחזירו לו סאה חטים מתבואת השדה לבד מחלקו בתבואה, ואפילו אם יתייקרו החטים קודם זמן הפרעון, והיתר זה הוא דווקא לְצוֹרֶךְ זֶרַע השדה, אֲבָל לֹא לְאֲכוֹל – לצורך אכילה אסור להלוות סאה בסאה שמא יתייקרו החטים ונמצא שפורע יותר ממה שלוה. והוצרכנו לומר את ההיתר להלוות תבואה לאריס לזרע, לפי שֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל מחמיר בזה, וכשהיה מַלְוֶה אֶת אֲרִיסָיו חִטִּין בְּחִטִּין לְזֶרַע, בְּיוֹקֶר וְהוּזְלוּ אוֹ בְּזוֹל וְהוּקְרוּ – בין אם בשעת ההלואה היו החטים ביוקר ובשעת הפרעון הוזלו, ובין כשהיו בשעת ההלואה בזול ובשעת הפרעון הוקרו, היה נוֹטֵל מֵהֶן – מן האריסים כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, וְהמשנה משמיעה לנו שמה שהחמיר רבן גמליאל הוא לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֲלָכָה כֵּן, אֶלָּא שֶׁרָצָה לְהַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ ממידת חסידות:

גמרא

תָּנוּ רַבָּנַן, מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים לְזֶרַע כפי ששנינו במשנה, אולם בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים דווקא כְּשֶׁבשעת ההלואה עדיין לֹא יָרַד האריס לתוך השדה, ולא התחיל לעבוד בה כלל בשום עבודה, אֲבָל אם כבר יָרַד האריס והתחיל לעבוד בשדה, אָסוּר להלוותו חִטים בחטים אפילו לזרע, וכפי שיבואר הטעם בהמשך הגמרא.

שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא תַּנָּא דִּידָן דְּלֹא קָא מַפְּלִיג בֵּין יָרַד וּבֵין לֹא יָרַד – מדוע התנא במשנתינו אינו מחלק בין אם כבר ירד האריס לשדה או שעדיין לא ירד, וּמַאי שְׁנָא תַּנָּא בָּרָא דְּקָא מַפְּלִיג בֵּין יָרַד וּבֵין לֹא יָרַד – ומדוע התנא בברייתא מחלק ביניהם, כלומר במה תלוי הדבר אם יש לחלק בין ירד האריס לשדה ובין לא ירד, או שאין לחלק ביניהם.

משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, רַבִּי אִידִי אַסְכַּרְהּ נִיהֵלִי – רב אידי הסביר לי את הדבר, והוא שבְּאַתְרָא דְּתַנָּא דִּידָן – במקומו של התנא של משנתינו, היה המנהג שאֲרִיסָא יָהִיב כֵּיוָרָא – שהאריס נותן את הזרעים לזריעת השדה, ולפיכך הדין הוא שבֵּין אם כבר יָרַד לתוך השדה ועבד בה [כגון שחרשה], וּבֵין אם עדיין לֹא יָרַד, כל כַּמָּה דְּלֹא יָהִיב כֵּיוָרָא מָצֵי מְסַלֵּיק לֵיהּ – כל זמן שלא נתן האריס את הזרעים זכותו של בעל השדה לסלקו מן האריסות, וְאם כן כאשר מסכים בעל השדה להלוות לו את הזרעים ומתנה עמו שיחזיר לו אותם לאחר הקציר, אין זו הלואה ופרעון, אלא כִּי קָא נָחֵית לְבַצִּיר מֵהָכִי קָא נָחֵית – הרי האריס יורד לשדה על מנת לקבל מן התבואה פחות משאר האריסים [כפי כמות החטים שנתן לו בעל השדה לזריעה, ועליו להחזירו], ונמצא שאין כאן הלואה אלא תנאי בעסק האריסות, ולפיכך אפילו אם יתייקרו החטים אין כאן חשש ריבית. אבל בְּאַתְרָא דְּתַנָּא בָּרָא – במקומו של התנא בברייתא, היה המנהג שמָרֵי אַרְעָא יָהִיב כֵּיוָרָא – שבעל השדה נותן את הזרעים, אלא שזה כיון שהשדה שלו טובה במיוחד רוצה לשנות ממנהג העיר ולחייב את האריס לתת את הזרעים, ולפיכך אִי התנה כן כשעדיין לֹא יָרַד האריס לשדה ולא עבד בה, דְּמָצֵי מְסַלֵּיק לֵיהּ – שעדיין רשאי בעל השדה לסלקו מן האריסות, כיון שעדיין לא זכה בה, הוא הדין שרשאי להתנות עמו כפי שירצה, שכיון שעדיין לא חלה האריסות נמצא שכִּי קָא נָחֵית לְבַצִּיר מֵהָכִי קָא נָחֵית – שכשהאריס יורד לשדה, הוא יורד על מנת לקבל פחות משאר אריסים, אבל אִי כבר יָרַד האריס לשדה על דעת תנאי האריסות שבמקום זה [שבעל השדה נותן את הזרע], דְּלֹא מָצֵי מְסַלֵּיק לֵיהּ – ושוב אין בעל השדה רשאי לסלקו כיון שכבר זכה להיות אריס בשנה זו, לפיכך אף אם אחר כך פייסו בעל השדה במעות או במתנה ונתרצה להביא את הזרעים, אָסוּר לבעל השדה להלוות לו חטים לזריעה, שכיון שהאריסות כבר חלה ואינו יכול לסלקו מהשדה, אין לומר שיש כאן תנאי באריסות, אלא הלואה גמורה היא, ואסורה משום הלואת סאה בסאה.

תָּנוּ רַבָּנַן, אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵירוֹ – רשאי אדם לומר לחבירו,

בס"ד. שיחת שבת פרשת ויצא, יו"ד כסלו, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. יו"ד כסלו הוא יום הגאולה של אדמו"ר האמצעי, וכיון ש"בתר רישא גופא אזיל"[1], הרי הגאולה של אדמו"ר האמצעי היא גם גאולתנו אנו, שלכן אין אנו אומרים תחנון ביו"ד כסלו (וכשחל בשבת - אין אומרים "אב הרחמים" ו"צדקתך צדק").

ובפרטיות יותר:

הגאולה בפועל היתה ביו"ד כסלו, שחל אז ביום א' פרשת וישלח (כמו שכתוב ברשימת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[2]), ובשורת הגאולה הגיעה ביום שלפניו - יום השבת־קודש פרשת ויצא, ט' כסלו, לאחרי חצות היום, בשעה שאדמו"ר האמצעי אמר מאמר חסידות דיבור־המתחיל אתה אחד (כמסופר בשיחת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[3]).

ובקביעות שנה זו נפגשים ב' הענינים יחדיו - שיום הגאולה, יו"ד כסלו, חל ביום השבת־קודש פרשת ויצא.

ולהעיר, שגם ענינו של יום יו"ד (כסלו) קשור עם ענין הגאולה[4]:

רבינו הזקן כותב באגרת הידועה[5] אודות גאולתו ביום י"ט כסלו, יום ג' שהוכפל בו כי טוב: "כשקריתי בספר תהלים בפסוק[6] פדה בשלום נפשי .. יצאתי בשלום".

ומבאר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[7], ש"בהיות הוד כבוד־קדושת רבנו הזקן במאסר, הוסיף להגיד שיעור תהלים ביחוד (אמירת תהלים בשופי) בשביל מצבו בהוה [נוסף על "הסדר המסודר אצל הוד כבוד־קדושת רבנו הזקן והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים .. שהיו אומרים שיעור תהלים כמו שנחלק לימי החודש", וכפי שנתפרסמה אחר־כך תקנת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[8], שכל החסידים, וכל בני ישראל, עד כל אשר בשם ישראל יכונה[9], יאמרו בכל יום שיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש], ושיעור זה היה כמו שהתהלים נחלק לימי השבוע", ובשיעור תהלים דיום השלישי בשבוע (שבו חל י"ט כסלו, כנזכר לעיל) ישנו הפסוק "פדה בשלום נפשי".

ומעשה אבות סימן לבנים[10] - שגם גאולת אדמו"ר האמצעי היתה קשורה עם אמירת הפסוק "פדה בשלום נפשי", כיון שפסוק זה הוא בשיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש (שנהגו רבותינו נשיאינו לאמרו, כנ"ל) - בשיעור דיום העשירי בחודש.

ב. אך צריך להבין הקשר והשייכות דיום הגאולה של אדמו"ר האמצעי לפרשת השבוע - פרשת ויצא, דלכאורה אינו מובן: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"[11], היציאה מבאר שבע בארץ ישראל וההליכה לחרן שבחוץ לארץ, "חרון אף של מקום בעולם"[12] - הרי זה ענין של גלות, היפך הגאולה?!

ובפרטיות יותר - על־פי המבואר בדרושי רבותינו נשיאינו (החל מדרושי רבינו הזקן ב'תורה אור', וכן בדרושי אדמו"ר האמצעי, בעל הגאולה, ב'תורת חיים', ובדרושי ה'צמח צדק' (שהשנה היא שנת המאה להסתלקות־הילולא שלו) ב'אור התורה') על הפסוק "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", שיש בזה ב' פירושים[13]:

---

1) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.
2) "התמים" ח"ב ע' פד.
3) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רצב. וש"נ.
4) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 160 ואילך. וש"נ.
5) אג"ק שלו ח"א ע' צח ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו).
6) נה, יט.
7) אג"ק שלו ח"ג ע' תעג ואילך. וש"נ.
8) ראה בארוכה "קובץ מכתבים" (אודות גודל ערך אמירת תהלים)- בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק.
9) לשון מכתבו באג"ק שלו ח"ב ע' פ. וש"נ.
10) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.
11) ריש פרשתנו.
12) פרש"י ס"פ נח.
13) ראה תורת מנחם סה"מ כסלו ע' יח ואילך. וש"נ.

א) "באר שבע" קאי על ספירת הבינה, שממנה נמשכות שבעת המדות (שלכן נקראת "אם הבנים"[14], וכמבואר בתניא[15] ש"חב"ד נקראו אמות ומקור למדות ("שבעת ימי הבנין") כי המדות הן תולדות חב"ד"), ו"חרנה" קאי על ספירת המלכות, ש"רגליה יורדות גו'"[16], כי "חרן" הוא מלשון "נחר גרוני"[17], שזהו לפי שהקול אינו מאיר בדיבור, והיינו, שדבר הוי' הוא בהעלם כו'.

ב) "באר שבע" קאי על ספירת המלכות, שמקבלת משבעת המדות [וכפי שמבאר בעל הגאולה[18] ש"פירוש באר שבע, היינו שמקבלת (כמו "באר" כפשוטה) משבע, ולא שמשפעת לשבע, ובחינת מלכות מקבלת מז' המדות .. אבל בחינת בינה מקור למדות"], ו"(וילך) חרנה" קאי על (המשכת המלכות ב)עולמות בריאה־יצירה־עשיה.

והצד השוה לב' הפירושים הנ"ל - ש"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" הוא ענין של ירידה מלמעלה למטה. ולכאורה, מהי השייכות לענין הגאולה?

ג. ויובן בהקדים פירוש נוסף בענין "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", שלפירוש זה הרי זה ענין של עליה מלמטה למעלה:

איתא במדרש[19]: "מבאר שבע .. מבארה של שבועה, אמר (יעקב) שלא יעמוד עלי אבימלך ויאמר השבעה לי כשם שנשבע לי זקינך, נמצאתי משהה בשמחת בני שבעה דורות" (שהרי על־ידי השבועה של אברהם לאבימלך נתעכבה כניסת בני־ישראל לארץ במשך שבעה דורות, כדאיתא במדרש[20] "אמר לו הקדוש־ברוך־הוא (לאברהם) אתה נתת שבע כבשות בלי רצוני, חייך שאני משהה בשמחת בניך ז' דורות").

ובפירוש 'מתנות כהונה' (פירוש שהובא בדרושי חסידות) - מפרש בב' אופנים:

א) "שבעה דורות היו מאברהם עד יהושע, שאז חילקו עיקר הארץ, אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה. ואם ישבע יעקב גם הוא יעכבם ז' דורות. ויצחק לא נשבע מחדש, רק אמר לו, השבועה הקדומה שהיא בינותינו מאביך, תהא בינותינו, ואל תפר אותה".

ב) "וגם יש לומר שמשבועת אברהם עד כיבוש ארץ סיחון ועוג .. ז' דורות, ומשבועת יצחק עד כיבוש יהושע גם המה ז' דורות", והיינו, ששבועת יצחק עיכבה את הכניסה לארץ דור נוסף, ויעקב חשש שאם ישבע, יעכבם עוד דור נוסף[21].

ונמצא, ש"ויצא יעקב מבאר שבע", "מבארה של שבועה", הוא ענין של גאולה - כי על־ידי־זה שלא נשבע (יצא מ"בארה של שבועה") הוקדמה הגאולה שבכניסה לארץ ז' דורות או על־כל־פנים דור אחד (לפי ב' הפירושים הנ"ל).

ועל־פי־זה יש לפרש גם "וילך חרנה" למעליותא - חרן מלשון חירות[22], שרומז על לימוד התורה, שעל ידה נעשה "בן חורין", כמאמר רז"ל[23] "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

ד. ופירוש זה (ש"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" הוא למעליותא, מלמטה למעלה) אינו בסתירה לפירוש הפשוט ש"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" הוא ענין של גלות (מלמעלה למטה) - כי:

הצורך לפעול ענין של גאולה וחירות ("חרן" מלשון חירות) הוא - דוקא כאשר נמצאים ב"חרן" כפשוטו, במקום ששייך בו ענין של גלות ושעבוד, ולכן צריך לשלול ולהבהיר שכאשר יהודי קשור עם התורה, הרי הוא "בן חורין", ולא שייך אצלו ענין של גלות ושעבוד.

---

14) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד. וש"נ.
15) רפ"ג.
16) משלי ה, ה. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תקסד ואילך).
17) תהלים סט, ד. וראה ל"ת להאריז"ל עה"פ (וישב לט, ז) ויהי אחר הדברים האלה.
18) ביאוה"ז פרשתנו יז, סע"ד.
19) ב"ר פס"ח, ז.
20) שם פנ"ד, ד.
21) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 88 ובהערה 3 (משיחה זו).
22) קה"י ערך חרן.
23) אבות פ"ו מ"ב.

וכדברי כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[24]: "רק גופותינו ניתנו בגלות ובשעבוד מלכיות, אבל נשמותינו לא נמסרו לגלות ושעבוד מלכיות .. כל מה שנוגע לדתנו, לתורת ישראל ומצוותיו ומנהגיו, אין מישהו שיכפה עלינו דעתו, ואין שום כח של כפיה רשאי לשעבדנו".

ויש לומר מקור לפתגם זה בנגלה דתורה[25]: "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם" - "שטרי קודם"[26], ולכן לא שייך אצל בני־ישראל ענין של עבדות.

- ובנוגע להעבדות להקדוש־ברוך־הוא ("עבדי הם"), הרי לאמיתו של דבר אין זה ענין של עבדות ושעבוד, אלא אדרבה: על־ידי־זה נעשה יהודי בן־חורין בתכלית השלימות, כיון שיש לו שייכות אל המלך, ועד כדי כך ש"עבד מלך מלך" (כפירוש רש"י על הפסוק[27] "עד הנהר הגדול נהר פרת", "מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול, משל הדיוט אומר עבד מלך מלך"), ועד לדרגת המלך שהרוממות וההתנשאות שלו היא (לא מצד ענין של עבודה ויגיעה, אלא) רוממות והתנשאות עצמית (כמבואר בדרושי חסידות[28]). -

אלא, שהתגלות מציאותו האמיתית של יהודי שהוא "בן חורין" - היא על־ידי לימוד התורה.

ולהעיר, שגם התורה מצד עצמה היא למעלה מענין של גלות ושעבוד, העלמות והסתרים וקושיות שבאים מצד הלעומת־זה, ורק כאשר נמשכת למטה, "במחשכים הושיבני"[29], ששם שייך ענין השעבוד כו' מצד הלעומת־זה, יש צורך לפעול ולגלות בה את ענין החירות.

ועל־דרך־זה בנדון־דידן, שדוקא ב"חרן", שהוא ענין של גלות, צריך לפעול ענין של גאולה - שזהו תוכן פירוש המדרש הנ"ל שיעקב יצא "מבארה של שבועה", שעל־ידי־זה הוקדם ענין הגאולה (ז' דורות או דור אחד, כנ"ל).

* * *

ה. נוסף על האמור לעיל (ס"ב) שיש ב' פירושים ב"באר שבע", בינה או מלכות - ישנו פירוש שלישי, שלעת־עתה מצאתיו רק במקום אחד:

ב'תורת חיים'[30] כותב אדמו"ר האמצעי, בעל הגאולה, בענין "באר שבע": "יש ג' מדריגות בזה. א' באר שבע שנזכר באברהם, שהוא בז' מדות דחכמה, ובאר שבע דיצחק, שהוא בבחינת בינה, ובאר שבע דיעקב, שהוא בבחינת המלכות".

והיינו, שמלבד ב' הפירושים הנ"ל שבאר שבע קאי על בינה או על מלכות (ובלשון בעל הגאולה: באר שבע דיצחק - בינה, או באר שבע דיעקב - מלכות), ישנו פירוש נוסף - שקאי על חכמה, באר שבע דאברהם, וכמרומז גם בשמו: "אב רם", שכל הנעלם מכל רעיון[31].

ולהעיר, שגם מפשטות הכתובים משמע שמדובר כאן אודות "באר שבע" דאברהם:

על הפסוק[32] "ויקרא אותה שבעה על כן שם העיר באר שבע" - כתב ה'ספורנו' (והובא בדרושי חסידות[33]): "באר שֶבע (בסגול), מורה על השבועה ועל מספר שבעה (ש"קרא את הבאר שבעה, מפני שהיה מקום שביעי שבו חפרו באר"), אבל בימי אברהם היה שם העיר באר שָבע (בקמץ), על שם השבועה בלבד" (כמו שכתוב[34] "על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם", ולא על שם "שבע כבשות .. לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת"[35]).

24) סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ.
25) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ס"ע 169. וש"נ.
26) בהר כה, נה ובפרש"י.
27) דברים א, ז.
28) ראה המשך תער"ב ח"א פקכ"ב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חכ"ז ע' 357. וש"נ.
29) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.
30) פרשתנו כה [קסו], ב.
31) ראה תו"א ותו"ח ר"פ לך לך. וש"נ.
32) תולדות כו, לג.
33) אוה"ת ריש פרשתנו (קעב, א).
34) וירא כא, לא.
35) שם, ל.

וכיון שכאן נאמר "ויצא יעקב מבאר שָבע" (בקמץ) - הרי מוכח שהכוונה היא לבאר שבע דאברהם.

ו. והנה, ג' פירושים הנ"ל (באר שבע דאברהם - חכמה, באר שבע דיצחק - בינה, ובאר שבע דיעקב - מלכות) הם כנגד ג' הפירושים שמצינו במדרש[19] בפירוש "ויצא יעקב מבאר שבע":

א) "מבארה של שבועה, אמר (יעקב) שלא יעמוד עלי אבימלך ויאמר השבעה לי כשם שנשבע לי זקינך כו'" - כנגד באר שבע דאברהם, שהרי מדובר אודות השבועה דאברהם (ובפרט על־פי הידוע שענין השבועה הוא למעלה מטעם ודעת[36], והרי גם ענינו של אברם הוא שכל הנעלם מכל רעיון, בחינת החכמה שבכתר; אלא שמשם נמשך ומתגלה גם בבחינת חכמה הגלויה).

ב) "מבארה של בכורה, אמר (יעקב) שלא יעמוד עלי עשו ויערער על הבכורה ויאמר לי כך היית מרמה בי ונוטל את בכורתי כו'" - כנגד באר שבע דיצחק שהוא בבחינת בינה (בחינת החכמה כפי שנמשכת בבינה).

ג) "מבארה של ברכות, אמר (יעקב) שלא יעמוד עלי עשו ויאמר לי כך היית מרמה בי ונוטל את הברכות, ונמצאתי מאבד אותה יגיעה שיגעה בי אמי" - רבקה (שהשתדלה שיעקב יקבל את הברכות, באמרה "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים וגו' ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו וגו'"[37]), בחינת נוקבא, מלכות - כנגד באר שבע דיעקב, שהוא בבחינת המלכות.

ז. המשך השיחה, ביאור הטעם שרק יעקב חשש מהשבועה לאבימלך, ולא אברהם ויצחק, לפי שאברהם ויצחק פעלו רק שהקליפה לא תפריע לקדושה (ולכן לא ביררו את ישמעאל ועשו, שיצאו מהם), ואילו יעקב פעל בירור והפיכה לקדושה (ועל־דרך החילוק שבין צדיקים לבעלי תשובה)[38], ולכן אברהם ויצחק היו יכולים לכרות ברית עם אבימלך, שלא יפריע להם כו', מה־שאין־כן יעקב לא היה יכול לכרות ברית עם אבימלך כפי שהוא בציורו; ודוקא על־ידי עבודת הבירורים דיעקב באה גאולת וכניסת בני־ישראל לארץ ישראל, וכן הגאולה העתידה[39] ובנין בית המקדש השלישי, כיעקב שקראו בית[40] - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י עמוד 88 ואילך.

ח. וכאמור לעיל (ס"ד) שפירוש המדרש ש"ויצא יעקב מבאר שבע גו'" קשור עם ענין הגאולה, אינו בסתירה לפירוש הפשוט שזהו ענין של ירידה וגלות, כיון שדוקא שם צריך לפעול ענין הגאולה.

ובעומק יותר: אף שבפשטות הוא ענין של ירידה, הרי ירידה זו היא צורך עליה, ויתירה מזה: כיון שהכוונה בזה היא בשביל העליה, הרי לאמיתתו של דבר אין זו ירידה, כי־אם עליה. ועל־דרך שמצינו לענין איסור מלאכה בשבת, ש"מלאכת מחשבת אסרה תורה"[41], ולכן אזלינן בתר המחשבה, וכמו סותר על מנת לבנות, דכיון שהמחשבה והכוונה היא לטובה, אזי גם המעשה בפועל הוא טוב. ועל־דרך־זה בענין "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" - שכיון שהכוונה בזה היא בשביל ענין הגאולה (כנ"ל), הרי גם ענין זה גופא אינו ענין של גלות, אלא ענין של גאולה.

---

36) ראה גם אוה"ת שם.

37) תולדות כז, ט־טז.

38) וזהו הטעם שדוקא אצל יעקב הי' ענין הגלות גם במקום - שהלך חרנה כו', משא"כ אצל אברהם ויצחק, שגם אצלם הי' ענין של גלות בכמה ענינים, אבל לא בנוגע למקום.

39) לאחרי גמר בירור הרע והפיכתו לקדושה בכל העולם כולו, שלכן יצאו כל בנ"י מהגלות, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ג ע' 237. וש"נ) שאפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות, ולא רק כמו ביצי"מ, שלאחרי' היו עוד גלויות: בבל, יון, פרס ומדי ורומי, אלא גאולה שלימה שאין אחרי' גלות. וזוהי גם המעלה דמשיח לגבי משה (אף ש"גואל ראשון הוא גואל אחרון") - שמשה הוציא אמנם את בנ"י מגלות מצרים, אבל מי יודע* אם הי' יכול להוציאם משאר הגלויות, ואילו משיח יוציא את בנ"י מכל הגלויות.

40) ולהעיר ממ"ש ביעקב "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות" (וישלח לג, יז) - שהוא בעצמו ישב ב"בית", ובעצם לא היתה לו שייכות לעניני עוה"ד, "מקנהו", ומה שהתעסק בהם הרי זה רק כדי לברר (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חכ"ח ריש ע' 186. וש"נ).

41) ביצה יג, סע"ב. וש"נ.

---

*) ולהעיר מהסיפור הידוע (ראה תורת מנחם – התוועדויות חמ"ד ע' 32 הערה 8. וש"נ) אודות דברי רבינו הזקן ע"ד החילוק שבין משה למשיח בנוגע לענין הנסיון בפועל ("אין חכם כבעל הנסיון").

ועל־דרך־זה בנוגע לענין ד"חרנה", שמורה על ענין החירות שנעשה על־ידי לימוד התורה (ס"ג), שאין זה בסתירה להענין ד"חרנה" כפשוטו, ואדרבה, עיקר העילוי והשלימות דלימוד התורה הוא בחרן דוקא.

ועל־דרך המבואר בהמשך תרס"ו[42] במשל בן המלך שאביו שולח אותו למקום רחוק - שדוקא בהיותו בריחוק מקום מן המלך מתגלית מעלתו האמיתית של בן המלך, והיינו, שאף שגם בהיותו בבית המלך יש לו מעלות רבות, שמבין ומשיג כו', ידען וחסדן וכו', מכל־מקום כדי לגלות מעלות אלו לאמיתתם, לבוריים ולעמקם, ועד למעלותיו העצמיות, יש צורך לשלחו למקום רחוק דוקא.

וזהו גם הטעם שבג' הקוין דתורה עבודה וגמילות חסדים, הנה אברהם ויצחק ענינם גמילות חסדים ועבודה[43], ודוקא יעקב ענינו תורה, כמו שכתוב[44] "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל", אף שגם "אברהם זקן ויושב בישיבה היה" וכן יצחק[45] - כי לימוד התורה של יעקב היה בחרן, למטה דוקא, במקום שיש העלמות והסתרים וקושיות כו' שמצד הלעומת־זה, ושם דוקא מתגלה ענין התורה לאמיתתו.

וההוראה מזה - שצריך לעסוק בעבודת הבירורים, שנעשית על־ידי התורה בכלל, ובפרט על־ידי לימוד החסידות, פנימיות התורה, שנקראת "אילנא דחיי"[46], שאין בה קושיות, העלמות והסתרים כו', ועל זה נאמר[47] "וחי לעולם", היינו, שעל ידה נמשך חיות בעולם, ובאופן שהחיות הוא "לעולם", חיים עצמיים.

* * *

ט. מאמר דיבור־המתחיל ויצא יעקב גו'.

לאחרי המאמר אמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, שמאמר זה מיוסד על חלק ממאמר בעל הגאולה דיבור־המתחיל ואת גביעי גביע הכסף, ובקרוב יצא לאור בדפוס יחד עם המאמר דיבור־המתחיל להבין ענין ברכת חתנים[48], אשר בשניהם מדובר בארוכה אודות העילוי דלעתיד לבוא - "אשת חיל עטרת בעלה"[49], ובאופן ש"משמח חתן עם הכלה"[50]. וסיים, שמעין זה יש גם עכשיו כו'.

* * *

י. נזכר לעיל (סעיף א) שכאשר הגיעה בשורת הגאולה ביום השבת־קודש ט' כסלו, היה אדמו"ר האמצעי באמצע אמירת מאמר חסידות דיבור־המתחיל אתה אחד כו' ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ.

והנה ידוע פתגם רבינו הזקן[51] בענין "גוי אחד בארץ"[52], שבני־ישראל הם "גוי" שממשיך ה"אחד" "בארץ", שזהו כללות ענין עבודת הבירורים, כנ"ל בארוכה.

והרי זהו גם תוכן הענין שקורין בתפלת מנחה[53]: "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו גו'".

ובענין זה יש לימוד והוראה מפירוש רש"י, "וישלח יעקב מלאכים - מלאכים ממש":

ידוע הפתגם[54] שיעקב שלח לעשו רק את ה"ממש" של המלאכים. ולהעיר, שיעקב חשב שעשו נתברר כבר כו'[55], ואף־על־פי־כן, כששלח מלאכים לעשו - אפילו כפי שעשו היה במחשבתו של יעקב - שלח לו רק את ה"ממש" של המלאכים.

---

42) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ ואילך. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ז ע' 252. וש"נ.

43) ראה מג"ע אופן רנ בסופו. מג"ע עה"ת ר"פ לך לך. ועוד.

44) תהלים עח, ה.

45) יומא כח, ב.

46) זח"ג קכד, ב (ברע"מ). הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.

47) בראשית ג, כב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 286. וש"נ.

48) יש לציין שקונטרס זה שהוכן לדפוס (כמו קונטרס "מאמרים יקרים" - חמ"ד, תרכ"ד) - לא נדפס בפועל. מאמרים אלו נדפסו לאח"ז במאמרי אדהאמ"צ (בראשית ע' רעט ואילך - ד"ה ואת גביעי גביע הכסף; דרושי חתונה ח"א ע' קסח ואילך - ד"ה להבין ענין ברכת חתנים). - המו"ל.

49) משלי יב, ד.

50) ראה תו"א ס"פ ויגש. ובכ"מ.

51) ראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.

52) שמואל־ב ז, כג. ועוד.

53) ר"פ וישלח.

54) סה"ש תש"ג ע' 155.

55) ראה תו"א ותו"ח ר"פ וישלח. ובכ"מ.

והענין בזה[56] - שההתעסקות בעבודת הבירורים (השליחות לעשו) צריכה להיות רק עם ה"ממש", שהוא ענין הפועל ממש בלבד, ואילו עצם הנפש צריך להיות למעלה כו'.

ולאידך גיסא - "מלאכים ממש": בנוגע ל"מלאכים" מצינו שגם כחות הטבע נקראים בשם "מלאכים", כמו שכתב הרמב"ם[57]. ולכן מדגישים "מלאכים ממש", להורות שעל־ידי כחות הטבע בלבד אי אפשר לפעול בעבודת הבירורים, אלא יש צורך ב"מלאכים ממש", דהיינו, כחות רוחניים, אהבה ויראה וכו'.

ונמצא, שההוראה ד"וישלח .. מלאכים ממש" היא בשתים: מחד גיסא - צריכים להשקיע בעבודת הבירורים את הכחות הרוחניים כו', "מלאכים ממש", ולאידך גיסא - רק את ה"ממש" (ממשות) שלהם, ואילו עצם הנפש צריך להיות למעלה כו'[58].

ועל־ידי־זה נעשית עבודת הבירורים באופן המתאים, ועד שזוכים לקיום היעוד[59] "ועלו מושיעים גו' לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", שיומשך ויתגלה בעולם ש"אין עוד מלבדו"[60].

56) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ה ע' 236 ואילך. וש"נ.

57) מו"נ ח"ב פ"ו ואילך.

58) בענין זה נזכר גם ע"ד קביעות עתים לתורה באופן של קביעות בנפש, כך, שגם כאשר עוסק בעניני העולם אזי תורתו היא בבחי' "קבוע לא בטיל" (ראה תורת מנחם - התוועדויות חכ"ד ע' 310. וש"נ), ובאופן ש"יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד" (תניא פכ"ה), וכך נמשך גם למטה.

59) עובדי' בסופו.

60) ואתחנן ד, לה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב כסלו, תשכ"ב
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה יעקב חיים שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מז' חשון עם המצורף אליו בו כותב אודות הסכמה למה שמכין לדפוס וכו'

וידוע ומפורסם שאין זה בנוהג בית הרב,

ויהי רצון מהשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית (וכמבואר בארוכה באר היטב בתורת הבעש"ט, וידועה הוכחת רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשו"ע - פוסק בנגלה דתורה - אשר גמרא ערוכה בזה (חולין ס"ג ע"א) עה"פ משפטיך תהום רבה כי הוה חזי שלך אמר עיין שם בפירוש רש"י) יצליחו בהמצטרך לו בגו"ר.

מתאים לתוכן כתבו, תקותי שלמותר לעוררו ע"ד הכרח הפצת המעינות תורת הבעש"ט ולכל לראש בקביעות עתים בלימוד תורה זו מספרי תלמידיו וכיו"ב קביעות בכל יום ובהוספה ביום השבת אשר קדש הוא לה'.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

בס"ד. משיחות ש"פ ויצא, ז' כסלו ה'תנש"א.

א. בסיום וחותם[1] **פרשת השבוע**[2] **נאמר "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים", ומפרש רש"י: "ויפגעו בו מלאכי אלקים - מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ", "מחנים - שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו".**

ובביאור הכרחו של רש"י לפרש כהנ"ל בפשוטו של מקרא[3] **- יש לומר בפשטות:**

בהתחלת הפרשה[4] **נאמר "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו", ומפרש רש"י: "עולים תחלה ואח"כ יורדים, מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ, ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו", ומסתבר בפשטות שמלאכים אלה (מלאכי חוצה לארץ) נלוו אליו והיו עמו כל משך הזמן שהי' בחוץ לארץ לשמרו כו'**[5].

ועפ"ז אינו מובן מ"ש בסיום הפרשה "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים", שבלכתו לדרכו פגעו בו **מלאכי אלקים - הרי "מלאכי אלקים"** היו עמו **גם מקודם לכן?!**

ומתרץ רש"י[6] **ש"ויפגעו בו מלאכי אלקים" הם מלאכים** אחרים **(שלא היו עמו עד עתה) - "מלאכים של** ארץ ישראל**", שבלכתו לדרכו** לארץ ישראל, **"באו לקראתו** ללוותו לארץ"[7].

וממשיך בכתוב "ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה" (לשון יחיד) - הוא המחנה דמלאכי ארץ ישראל שנוסף **על המחנה דמלאכי חוצה לארץ שבאו עמו, ולכן "ויקרא שם המקום ההוא מחנים", ע"ש "שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו".**

והשינוי בין התחלת הפרשה לסיומה[8]**:**

בהתחלת הפרשה נאמר ש"מלאכי אלקים עולים ויורדים", "עולים תחלה ואח"כ יורדים", היינו, שתחילה עלו לרקיע מלאכי ארץ ישראל שליווהו בארץ, ואח"כ **ירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו בחוץ לארץ - שלא הי' משך זמן שהיו עמו ב' סוגי המלאכים. ובסיום הפרשה נאמר "ויקרא שם המקום ההוא מחנים", ע"ש "שתי מחנות, של חוצה לארץ . . ושל ארץ ישראל", שרק במקום זה היו שתי המחנות של המלאכים** באותו זמן.

ב. ובהקדים הידוע שכל עניני התורה (גם הסיפורים שבתורה[9]**) הם הוראות נצחיות**[10] **בעבודת בנ"י, ובפרט הסיפורים אודות האבות**[11]**, ש"מעשה אבות סימן**[12] **לבנים"**[13]**, הוראה ונתינת־כח לבנ"י בכל הזמנים**[14] **- שעפ"ז יש לומר, שבענין ד"ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' ויקרא שם המקום ההוא מחנים" נרמז**

---

1) להעיר ממארז"ל "הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א).

2) לב, ב־ג.

3) ועד שאינו מקדים "רבותינו דרשו" (וכיו"ב), שזוהי "אגדה המיישבת דברי המקרא" (פרש"י בראשית ג, ח. ועוד), אלא פשוטו של מקרא ממש.

4) כח, יב.

5) וכמ"ש בהמשך הכתובים (שם, טו) "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת" - ששמירה זו היתה (בפשטות) ע"י "מלאכי אלקים".

6) וכדרכו בכ"מ - ללא הקדמת השאלה.

7) ואף שמלאכי ארץ ישראל אין יוצאים חוצה לארץ (ואיך יצאו לקראתו לחוץ לארץ) - ה"ז רק ביציאה שהיא בשביל להשאר שם משך זמן, משא"כ היציאה "ללוותו לארץ" שמלכתחילה אינה בגדר של יציאה מן הארץ (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 150 ואילך. וש"נ).

8) כקושיית מפרשי רש"י (משכיל לדוד פרשתנו כח, יב. נחלת יעקב סוף פרשתנו. ועוד). - והבא לקמן הוא (בעיקר) בנוגע ללימוד והוראה בעבודת האדם, כדלקמן בפנים.

9) ראה זח"ג קנב, א. מכתבי תורה (להרגצ'וביי) מכתב צט.

10) שהרי התורה היא נצחית (תניא רפי"ז. ובכ"מ), כולל גם ההוראות שבתורה מלשון הוראה (ראה זח"ג נג, ב. ועוד), שהם הוראות נצחיות.

11) ובפרט יעקב - "בחור שבאבות" (ב"ר רפע"ו). - ולהעיר מאגה"ק (ס"ז) ש"נשמתו (של יעקב). . כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם".

12) לא רק "סימן" שמברר הדבר, אלא גם "סימן" שפועל ועושה הדבר, כבסימני טהרה - ראה לקמן ס"ח.

13) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.

14) ובהדגשה יתירה בזמן שבו קורין (ולומדים) ענין זה בתורה - ראה לקמן ס"ט.

סדר העבודה דכאו"א מישראל במשך כל הדורות[15].

וביאור הענין:

כאו"א מישראל כלול מנשמה וגוף - נשמה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"[16], שירדה "מאיגרא[17] רמה לבירא עמיקתא"[18], לעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, ונתלבשה בגוף גשמי וחומרי, אשר גם לאחרי ירידת והתלבשות הנשמה בגוף ה"ה בריחוק הערך זל"ז בדוגמת ריחוק הערך שבין ארץ ישראל לחוץ לארץ, כי הנשמה גם בירידתה למטה "(נשמה שנתת בי) טהורה היא"[19], כמו ארץ ישראל שהיא ארץ קדושה וטהורה, ואילו הגוף נקרא "משכא דחויא"[20], כמו חוץ לארץ (שגושה ואוירה טמא)[21].

ובהתאם לכך נחלקת גם העבודה דכאו"א מישראל לב' חלוקות (כלליות) - העבודה דארץ ישראל, בעניני קדושה (שעיקרה מצד הנשמה), והעבודה דחוץ לארץ, בעניני חול (שעיקרה מצד הגוף), אשר ב' חלוקות אלה ישנם גם בזמן - העבודה דיום השבת בעניני קדושה (מלאכת שמים), והעבודה דששת ימי השבוע (שעיקרה בעניני חול, כמ"ש "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך"[22], "שש[23] שנים תזרע שדך וששת שנים תזמור כרמך"[24].

15) ויומתק יותר - שכאו"א מהם נקרא בשם "ישראל"*, שמו של יעקב**, שעפ"ז מובן ש"ויעקב הלך לדרכו וגו' מחנים" קאי (גם) על כאו"א מישראל.

16) תניא רפ"ב.

17) ע"פ ל' חז"ל - חגיגה ה, ב.

18) כמרומז גם בהתחלת פרשתנו: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" - שרומז על יציאת הנשמה ממקורה ושרשה ("באר שבע") לירד למטה מטה ("חרנה"), כמשנת"ל בארוכה (קונטרס משיחות ש"פ תולדות. וש"נ).

19) נוסח ברכות השחר (ברכות ס, ב).

20) ראה תקו"ז תכ"א (נג, רע"ב). ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ב. תניא פל"א (בשם הזהר). רפמ"ד. וראה ספר החקירה להצ"צ סח, א ואילך.

21) ראה שבת טו, ב. גיטין ח, סע"א ואילך. רמב"ם הל' טומאת מת רפי"א.

22) יתרו כ, ט.

23) בהר כה, ג.

24) ומ"ש בהתחלת הענין "ושבתה הארץ שבת לה'" - ה"ז הכוונה והתכלית דכללות העבודה, אבל העבודה בפועל במשך ה"שש שנים" היא ב"שדך" וב"כרמך", עניני חול.

*) ועד ש"אנ"פ שחטא ישראל הוא" (סנהדרין מד, רע"א).

**) ובזה גופא – שם המעלה דיעקב, היינו, לא כפי שנקרא "יעקב", מלשון "עקב" (ועד ש"ידו אוחזת בעקב עשו" (תולדות כה, כו)), אלא כפי שנקרא "ישראל", מלשון "ראש" (ועד – "לי ראש" (דרמ"צ יד, סע"ב – בשם הזהר)), ע"ש "כי שרית עם אלקים גו'" (וישלח לב, כט).

ועפ"ז מובן שבעבודת כאו"א מישראל[25] ("ויעקב הלך לדרכו") ישנו הענין ד"מחנים", "שתי מחנות (של מלאכים), של חוצה לארץ . . ושל ארץ ישראל":

ידוע[26] שמכל מעשה ועבודה דכאו"א מישראל נברא מלאך. וכיון שאצל כאו"א מישראל ישנם ב' סוגי עבודה, עבודה דחוץ לארץ ועבודה דארץ ישראל, יש אצלו ב' מחנות (סוגים) של מלאכים, מלאכי חוץ לארץ (מהעבודה דחוץ לארץ) ומלאכי ארץ ישראל (מהעבודה דארץ ישראל)[27].

ונוסף לכך שהענין ד"מחנים" (שתי מחנות של מלאכים) הוא ב(עבודת)כאו"א מישראל, ה"ה פועל גם בהמקום שנמצא בו (חלקו בעולם) - "ויקרא שם המקום ההוא מחנים" - שנעשה בעה"ב על המקום, שלכן הוא הקובע את שם המקום, שמחי' ומהוה (ומורה על תוכנו של) המקום[28], והשם שקורא הוא "מחנים", ע"ש שתי המחנות של המלאכים - שבזה מודגש שענינם של שתי המחנות של המלאכים (שנעשו ע"י עבודתו בעניני א"י וחו"ל) נמשך וחודר בגדרי העולם ("המקום"), עד כדי כך שנעשה שמו של המקום.

25) ויש לומר, שהענין ד"מחנים" ישנו גם לפני התחלת העבודה - כי "לכל איש ישראל . . יש שתי נשמות . . שהן שתי נפשות, נפש אחת מצד הקליפה כו' ונפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש" (תניא ספ"א ורפ"ב), די"ל, שגם הנפש שמצד הקליפה היא בכלל "מלאכי* אלקים"** (כמו שהמלאך שהוא "שרו של עשו" נקרא בשם "אלקים" (וישלח לב, כט־לא. לג, יו"ד ובפרש"י)).

26) ראה מפרשי המשנה, אבות פ"ד מי"א.

27) וכיון שהעבודה דארץ ישראל היא נעלית יותר מהעבודה דחוץ לארץ, מובן, שמלאכי ארץ ישראל הם בדרגא נעלית יותר ממלאכי חוץ לארץ.

ועפ"ז יומתק דיוק וארכיות לשון הכתוב "ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה" - שבראותו את מלאכי ארץ ישראל ("ויפגעו בו מלאכי אלקים") שניתוספו על מלאכי חוץ לארץ שהיו עמו עד עתה, אזי "ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה", שמחנה זה (דוקא) של מלאכי ארץ ישראל הוא "מחנה אלקים" לאמיתתו ובשלימותו.

28) ראה שעהיוה"א פ"א. ובכ"מ.

*) ולהעניר שגם כחות טבעיים (ובכללם כחות האדם) נקראים לפעמים בשם "מלאכים" (ראה מו"נ ח"ב פ"י. וראה לקו"ש ח"ה ע' 320).

**) אלא שעיקר ושלימות הענין ד"מלאכי אלקים" הוא בנוגע להנשמה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" (וראה לקמן הערה 27).

ג. ויש להוסיף בביאור הענין ד"ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' מחנים" בעבודת האדם - שהעבודה ד"שתי המחנות" ("של חוצה לארץ ושל ארץ ישראל", עבודת הגוף ועבודת הנשמה) היא באופן שניכר ונרגש העילוי ד"מלאכי אלקים":

"אלקים" הוא אחד מז' שמות שאינם נמחקים[29], ופירושו מלשון כח וחוזק[30], "תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כולם"[31]. ומזה מובן הפירוש ד"מלאכי אלקים" בעבודת האדם - שהעבודה היא מתוך כח וחוזק, היינו, עבודה מתוך יגיעה גדולה, ע"י תוספת כח וחוזק, ועד לכח וחוזק (שמתבטא ביגיעה שהיא) למעלה מגדרי האדם[32].

וענין זה מודגש גם בתואר "עובד אלקים" - ע"ש העבודה והיגיעה, הן בעבודת הגוף (מלאכי חוץ לארץ) והן בעבודת הנשמה (מלאכי ארץ ישראל):

בעבודת הגוף - כפי שמבאר רבינו הזקן בתו"א[33] בפירוש הכתוב[34] "שש שנים יעבוד", ש"יעבוד הוא לשון עיבוד עורות[35] . . עורות עבודין שעלו מן הרחצה כו'", דקאי על העבודה דבירור הגוף ונפש הבהמית, שמפני חומריותם וגסותם צריך להיות הבירור והזיכוך שלהם ע"י עבודה ויגיעה עצומה בדוגמת העבודה דעיבוד עורות, שהיא עבודה קשה, ועוד וג"ז עיקר - שהיא עבודה בזוי', שלכן, "אין מעמידין מלך ולא כהן גדול . . בורסקי (מעבד עורות). . הואיל ואומנתם נקלה העם מזלזלין בהם"[36].

ובעבודת הנשמה - כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא[37] בפירוש מארז"ל[38] על הכתוב[39] "ושבתם וראיתם גו' בין עובד אלקים לאשר לא עבדו", ש"עובד אלקים, היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד", כלומר, אע"פ ש"לא[40] עבר מימיו שום עבירה קלה, וגם קיים כל המצוות שאפשר לו לקיימן, ותלמוד תורה כנגד כולם, ולא פסיק פומי' מגירסא"[41] ("תורתו אומנתו"[42]), מ"מ, כיון ש"שונה פרקו מאה פעמים לבד", כפי ש"היתה הרגילות (בימיהם) לשנות כל פרק מאה פעמים" (שעי"ז נחקק במוח הזכרון בשלימות), ואינו מתייגע "לשנות טבע הרגילות", נקרא "לא עבדו", כי התואר "עובד אלקים" (לשון הוה) שייך רק על עבודה ויגיעה לשנות טבע הרגילות (כולל גם טבע ורגילות דקדושה), שהיא עבודה קשה ביותר, ע"ד ובדוגמת היגיעה שבעיבוד עורות[43].

ד. ובעומק יותר:

תוכן ונקודת ה"עבודה" ("עובד אלקים") היא בכל עניני העבודה (עבודת הגוף ועבודת הנשמה) - עבודה ויגיעה מתוך כח וחוזק שלמעלה מגדרי האדם ("מלאכי אלקים"[44]), אשר ענין זה בא בכל עבודה לפי ענינה: בעבודת הגוף ונפש הבהמית - בבירור וזיכוך החומריות והגסות באופן של עיבוד עורות, ש"ע"י העיבוד משתנים הרבה למעליותא"[45], היינו, שהעבודה היא באופן שיוצא ומתעלה מגדרי הגוף ונפש הבהמית; ובעבודת

29) שבועות לה, סע"א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.
30) טור או"ח סוס"ה.
31) טושו"ע ודאדה"ז שם.
32) כלומר: נוסף לכך ש"אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו" (סוכה נב, רע"ב. וש"נ), "עוזרו" (להאדם) דייקא, עזר וסיוע בעבודה שע"פ גדרי האדם - נעשית העבודה מתוך כח וחוזק שלמעלה מגדרי האדם.
33) משפטים עו, א.
34) משפטים כא, ב.
35) להעיר משיעורי הרמב"ם דימים אלה בהלכות תפילין ומזוזה וספר תורה, שבהם נתבאר גם אופן עיבוד העורות - "לוקחין עור בהמה או חי' ומעבירין השער ממנו תחלה, ואח"כ מולחין אותו במלח, ואח"כ מעבדין אותו בקמח וכו'" (הל' תפילין פ"א ה"ו).
36) קידושין פב, סע"א. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ו.

37) פט"ו (הובא גם בתו"א שם).
38) חגיגה ט, ב.
39) מלאכי ג, יח.
40) לשון אדה"ז בתניא שם.
41) כולל גם שאין בו עון ביטול תורה, שלמרות חומר הענין (ראה תניא בתחלתו), "אין אדם ניצול ממנו בכל יום" (שם פכ"ה).
42) שבת יא, א.
43) כלומר, הדמיון הוא בנוגע ליגיעה שבעיבוד עורות בלבד, ולא בנוגע להבירור וזיכוך דעיבוד עורות, כיון שמדובר כאן בטבע ורגילות דקדושה (וראה לקמן הערה 46).
44) ועפ"ז יומתק לשון הכתוב "עובד אלקים" (ולא "עובד הוי'"*) - שבזה מודגש ענין הכח והחוזק שלצורך העבודה והיגיעה.
45) תו"א שם.

*) וראה תניא שם: "ההפרש בין עובד אלקים לצדיק, הוא, שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה . . אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כו'" - שמשנה (לא רק מ"עובד", לשון הוה, ל"עבד", בשם התואר, אלא) גם מ"(עובד) **אלקים**" ל"(עבד) ה'" (וראה גם לקוטי לוי"צ לתניא שם).

הנשמה (לאחרי שלימות עבודתו בבירור וזיכוך החומריות, שאז עבודתו היא בעניני קדושה, "תורתו אומנתו") - בשינוי טבע הרגילות דקדושה, היינו, שיוצא ומתעלה גם מהציור דטבע הרגילות דקדושה עד לדרגא שלמעלה מציור והגבלה, אשר ריחוק הערך שביניהם הוא עד כדי כך שבשביל זה יש צורך בעבודה שהיא בדוגמת עיבוד עורות[46].

בסגנון אחר קצת:

גם בעבודת הגוף ונפש הבהמית עיקר ההדגשה היא (לא כ"כ בבירור וזיכוך החומריות והגסות, אלא) בהיציאה מגדרי מציאותו, אלא, כיון שגדר מציאות הגוף ונפש הבהמית הו"ע החומריות, מתבטאת היציאה מגדרי מציאותו בבירוך וזיכוך החומריות.

ולכן, גם לאחרי שהשלים העבודה דבירור וזיכוך חומריות הגוף ונפש הבהמית, ועיקר התעסקותו היא בעבודה בעניני קדושה (עבודת הנשמה), צריך להמשיך בענין ה"עבודה" - לצאת מגדרי מציאותו בהוה, ע"י שינוי טבע הרגילות דקדושה, ומוסיף והולך בהיציאה מגדרי מציאותו (בקדושה גופא) בעילוי אחר עילוי, עד אין־סוף.

ועוד וג"ז עיקר: המשך עבודתו בשינוי טבע הרגילות דקדושה מהוה הוכחה גם על שלימות עבודתו בבירור וזיכוך הגוף ונפש הבהמית - שעבודתו בבירור וזיכוך הגוף ונפש הבהמית אינה מפני הטבע דנפש האלקית (היפך טבע החומריות דהגוף ונפש הבהמית), וראי' לדבר, שגם לאחרי שלימות העבודה בבירור הגוף ונפש הבהמית, עובד עבודתו בעניני קדושה באופן שמשנה טבע הרגילות דקדושה, שמזה מוכח, שגם עבודתו לפנ"ז היתה (לא מפני הטבע דנפש האלקית, אלא) מפני היותו "עובד אלקים"[47], באופן שלמעלה מההגבלה דגדרי מציאותו, מצד ה"מלאכי אלקים" שלו.

ה. ויש להוסיף, שהתנועה שלמעלה מהגבלה (נקודת ותוכן העבודה) היא גם בעבודה דבירור הגוף ונפש הבהמית[48] - ובשתים: (א) העדר ההגבלה בנוגע לריבוי עניני העבודה, ועד שבכל פעולה ניכר ונרגש שהיא גם הכנה לפעולה נוספת[49], (ב) העדר ההגבלה בנוגע למעלת ואיכות הבירור והזיכוך, שמוסיף והולך בבירור לאחרי בירור, לברר לזכך גם ישות ומציאות שבדקות.

ויש לומר, שב' ענינים אלה מרומזים בסימני טהרה דבהמות (כולל גם הרמז בנוגע ל"בהמה" שבאדם, נפש הבהמית) - "מפרסת פרסה . . מעלת גרה"[50].

ובהקדים המבואר במק"א[51] ש"סימנים" אלה הם לא רק בירור שישנה הטהרה, אלא גם גורמים הטהרה להיותם ממהות הטהרה[52], היינו, תכונות של טהרה, שלכן ראויים הם למאכל שיהי' דם ובשר כבשרו דבנ"י, ועפ"ז י"ל גם בנוגע לסימני טהרה דנפש הבהמית:

הצד השוה דמפרסת פרסה ומעלת גרה הו"ע הכפל: מפרסת פרסה, "סדוקה ומובדלת מלמעלה ומלמטה בשתי צפרנין"[53] - שמחולק לשתים. ומעלת גרה, "מעלה ומקיאה האוכל ממעי' ומחזרת אותו לתוך פי' לכתשו ולטחנו הדק"[53] - שלאחרי לעיסת המאכל חוזרת ולועסת המאכל פעם שני'. וענין ה"כפל" מורה על תנועה שלמעלה מהגבלה, כי הפירוש ד"כפל" הוא לא רק עוד פעם אחת, אלא כולל גם כל עניני הוספה בעילוי אחר עילוי.

ותנועה זו דהעדר ההגבלה היא בשתים: (א) "מפרסת פרסה"[54] - שכאשר פוסע פסיעה לצאת לעבודתו בחלקו בעולם, ניכר שזוהי פסיעה שכוללת שתי פסיעות, היינו, שחושב כבר אודות

---

46) ועפ"ז י"ל שהדמיון הוא לא רק בנוגע ליגיעה שבעיבוד עורות, אלא גם בנוגע להבירור וזיכוך שבעיבוד עורות, כי לגבי הדרגא שלמעלה מציור והגבלה נחשבת העבודה שע"פ טבע הרגילות דקדושה כמו בדוגמת עורות שצריכים עיבוד.

47) ראה עד"ז תו"א תולדות יט, סע"ב ואילך - בביאור מעשה דר' יוסי בן קיסמא עם רבי חנינא בן תרדיון (ע"ז יח, א), שר"ח שאל "מה אני לחיי העוה"ב", כיון שהי' מסופק אם עבודתו היא לש"ש בלבד או שמעורב בזה גם טבעו ותכונותיו, ור"י השיב "כלום מעשה בא לידך כו'", שמזה מוכח שעבודתו היא רק לפי שאין בלבו אלא אחד, ללא תערובת טבעו (וראה לקו"ש ח"כ ע' 306-7).

48) נוסף לכך שהמשך עבודתו בשינוי טבע הרגילות דקדושה מוכיחה שגם עבודתו לפנ"ז (בבירור הגוף ונה"ב) לא היתה מצד הטבע, אלא מפני היותו "עובד אלקים", כנ"ל ס"ד.

49) וע"ד משנת"ל בפירוש "ויתן" (בוא"ו), "יתן ויחזור ויתן" (פרש"י תולדות כז, כח), שהתחלת הנתינה היא באופן ד"יתן ויחזור ויתן", נתינה כפולה (קונטרס משיחות ש"פ תולדות סי"ב).

50) שמיני יא, ג. ראה יד, ו.

51) ראה צפע"נ לרמב"ם ריש הל' מאכלות אסורות.

52) ראה לקו"ש ח"א ע' 222 ואילך. ח"ב ע' 375 ואילך ועוד.

53) פרש"י ראה שם.

54) ולהעיר גם מאוה"ת שמיני (ס"ע מה): "הקלוט הוא שמכוין לגשמיות בלבד לתאוות נה"ב, אבל התחלקות הפרסה זהו שאפילו בבחי' מעשה בהמה רצוף עוד כוונה לה'".

פעולה נוספת ונעלית יותר, שזהו"ע העדר ההגבלה בנוגע לריבוי עניני העבודה, (ב) "מעלת גרה" - שבירור וזיכוך והעלאת ה"בהמה" (נפש הבהמית) להיות דם ובשר כבשרו דהאדם (שזהו"ע האכילה[55]) הוא באופן שאינו מסתפק בבירור ראשון אלא מוסיף בירור שני, שזהו"ע העדר ההגבלה במעלת ואיכות הבירור גם בדקות.

ו. עפ"ז יש לבאר הענין ד"ויקרא שם המקום ההוא מחנים" - שבמקום זה היו שתי המחנות של המלאכים, מלאכי חוץ לארץ ומלאכי ארץ ישראל, גם יחד:

קריאת שם המקום "מחנים" ע"ש שתי מחנות שנמצאים במקום זה באותו זמן, מדגישה, שהעבודה במקום זה היא באופן כפול, שמורה על תנועה שלמעלה מהגבלה, כנ"ל.

ובפשטות - שגם בהיותו בחוץ לארץ, שעוסק בעבודה דבירור הגוף ונפש הבהמית, נרגש אצלו (לא רק הכח והחוזק דמלאכי חוץ לארץ הדרוש לעבודה זו שעוסק בה עתה, אלא גם) הכח והחוזק דמלאכי ארץ ישראל בנוגע לעבודת הנשמה, היינו, שעבודתו בבירור הגוף ונפש הבהמית היא באופן שניכרת ונרגשת בה (לא כ"כ בירור וזיכוך החומריות, אלא בעיקר) תנועה של יציאה מההגבלה דגדרי מציאותו, שלכן, גם לאחרי שיושלם בירור הגוף ונפש הבהמית (העבודה דחוץ לארץ בכח מלאכי חוץ לארץ), בודאי לא יסתפק בעבודה שמצד טבע הרגילות דקדושה, אלא יוסיף בעבודתו באופן של שינוי טבע הרגילות דקדושה, בכח "מלאכי אלקים" דארץ ישראל.

וכיון שהחידוש שב"מחנים" (שתי מחנות) הוא שגם ב(עבודה ד)חוץ לארץ ישנם (לא רק מלאכי חוץ לארץ, אלא גם) מלאכי ארץ ישראל[56], לכן:

בסיום הפרשה, כש"יעקב הלך לדרכו", בהיותו עדיין בדרך (לפני שנכנס ממש לארץ ישראל -), בחוץ לארץ - מדגישים החידוש ד"ויפגעו בו מלאכי אלקים", שעוד בהיותו בחוץ לארץ פגעו בו כבר המלאכים של ארץ ישראל, ועד ש"ויקרא שם המקום ההוא מחנים", שנרגש במקום ההוא (חוץ לארץ) הפעולה ד"שתי מחנות", מלאכי חוץ לארץ וגם מלאכי ארץ ישראל;

משא"כ בהתחלת הפרשה, בהיותו בארץ ישראל (ובארץ ישראל עצמה במקום המקודש ביותר, "בית אלקים . . שער השמים") - אין צורך (וחידוש) שנוסף על מלאכי ארץ ישראל יהיו גם מלאכי חוץ לארץ, "כיון דמלאכי חוץ לארץ גריעי ממלאכי ארץ ישראל"[57], ואדרבה, "אין זה מכבוד מלאכי ארץ ישראל שיתחברו אליהם מלאכי חוץ לארץ"[58], ולכן לא היו שתי מחנות ביחד, אלא "עולים (תחלה ואח"כ) ויורדים", "מלאכים שליווהו בארץ . . עלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו".

ז. ולאחרי ש"ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' ויקרא שם המקום ההוא מחנים" - ממשיך הכתוב בפרשה שלאח"ז (שמתחילין לקרוא במנחה) "וישלח[59] יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום":

נוסף על פעולת יעקב (וכאו"א מישראל) בחלקו בעולם שנעשה חדור בענינם של המלאכים, ועד ששמו אשר יקראו לו בלשון הקודש הוא "מחנים", ע"ש שתי המחנות של המלאכים (מלאכי חו"ל ומלאכי א"י) - מוסיף בעבודתו ושולח ה"מלאכים" ("מלאכים ממש"[60], "מאותן הכתובים לפני השליחות כו'"[61], "ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' מחנים"[62]) גם "אל עשו אחיו (ויתירה מזה ל)ארצה שעיר שדה אדום", כדי לפעול הבירור גם בדרגא הכי תחתונה שאין למטה ממנה, "ארצה שעיר שדה אדום".

ומדייק רש"י "מלאכים ממש"[63] - דיש לומר, שכוונתו לרמז לב' הקצוות שבתיבת "ממש": ממש מלאכים (מלאכי אלקים), וממש מלשון ממשות

---

55) ולהעיר שמקום האכילה הוא בבית דוקא (בפנים ולא בחוץ) - שהרי "האוכל בשוק דומה כו'" (קידושין מ, סע"ב).

56) משא"כ ב(עבודה ד)ארץ ישראל - שאין צורך (וחידוש) במלאכי חוץ לארץ, כדלקמן בפנים.

57) משכיל לדוד שבהערה 8.

58) נחלת יעקב שבהערה 8.

59) ר"פ וישלח.

60) פרש"י עה"פ.

61) פי' הרא"ם.

62) ראה בעה"ט סוף פרשתנו ש"מחנים" ר"ת "מאותם חיילים נטל יעקב מלאכים".

63) לשון שאינו רגיל בכגון־דא (נוסף לכך שהפירוש ד"מלאכים" (סתם) בכ"מ הוא שלוחים (ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 389 ואילך)).

(הממשות דהמלאכים[64]), היינו, שיעקב שלח לעשו "מלאכים ממש", הן הממשות דהמלאכים (הדרגא התחתונה שבהם), והן ה"מלאכים ממש" (הדרגא העליונה שבהם)[65], כי הבירור דעשו נעשה עי"ז שבממשות דהמלאכים (דרגא התחתונה ששייכת לירד למטה עד לחוש המישוש) נמשך ומתגלה גם העילוי ד"מלאכי אלקים", "מלאכים ממש".

ח. וענין זה ("וישלח יעקב מלאכים גו' ארצה שעיר גו'") הוא סיום וגמר "מעשינו[66] ועבודתינו כל זמן משך הגלות":

ובהקדמה - שנוסף על העבודה דבירור הגוף ונפש הבהמית, הבהמה שבאדם ("אתם קרויין אדם"[67]), בהסימנים שפועלים הטהרה, מעלת גרה ומפרסת פרסה (כנ"ל ס"ה), מודגשת בזמן הגלות העבודה דבירור אוה"ע, שנכללים בד' המלכיות שאליהם גלו בנ"י בד' הגלויות[68], כדאיתא במדרשי חז"ל[69] שד' המלכיות (בבל יון מדי ואדום) נמשלו לד' ה'בעלי חיים' שנתפרש בכתוב[70] איסור אכילתם מפני שאין להם אלא סימן טהרה אחד בלבד.

ובזה גופא ב' חלוקות[71]: (א) "את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו"[72], (ב) "ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ולא גרה"[72] - שגמל ארנבת ושפן קאי על בבל יון ומדי, ו"חזיר" קאי על "אדום", "יכרסמנה חזיר מיער[73], מה חזיר בשעה שהוא רובץ מוציא טלפיו ואומר ראו שאני טהור, כך מלכות אדום כו'"[74], ולכן הזכירו בפ"ע, "להורות[75] כי הוא (גלות הרביעי, גלות אדום) גלות ארוך בפני עצמו ושקול כנגד כולם"[76].

וע"י "מעשינו ועבודתינו" בגלות אדום נעשה הבירור דאדום, כמארז"ל[77] ש"עתיד חזיר ליטהר"[78] (שאז יהיו לו ב' הסימנים דמפריס פרסה

64) להעיר מפירוש המגיד שה"ממש" דהמלאכים שלח יעקב לעשו, אבל הרוחניות שלהם נשארה אצל יעקב (סה"ש תש"ג ע' 155. וראה לקו"ש ח"י ע' 100 ואילך).

65) ע"ד ובדוגמת שתי המחנות דהמלאכים - מלאכי חו"ל (ע"ד הממשות דהמלאכים) ומלאכי א"י (ע"ד מלאכים ממש).

66) תניא רפל"ז.

67) יבמות סא, רע"א.

68) להעיר גם מב"ר פרשתנו (פס"ח, יג־יד) בנוגע לחלום יעקב* "והנה סולם וגו'": "פתר קריי' בגלות . . אלו ארבע מלכיות ששלטנותן גומרת בהן". ובפרדר"א (פל"ה - הובא ברמב"ן ריש פרשתנו): "הראה לו הקב"ה ארבע מלכיות מושלן ואובדן כו'".

69) ויק"ר ספי"ג.

70) שמיני יא, ד־ז. ראה יד, ז־ח.

71) ומודגש בפ' ראה (משנה תורה) - שנחלקו לב' פסוקים (משא"כ בפ' שמיני, שנזכרו בד' פסוקים, כל חי' בפסוק בפ"ע).

72) ראה שם.

73) תהלים פ, יד.

*) והביאו הרמב"ם בספר הי"ד (הל' יסוה"ת פ"ז ה"ג): "הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו . . הי' משל למלכיות ושעבודן".

74) ויק"ר שם. וראה פרש"י תולדות כו, לד: "עשו הי' נמשל לחזיר, שנאמר יכרסמנה חזיר מיער, החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו כו'".

75) רבינו בחיי, שמיני שם.

76) ויש לומר, שענין זה מרומז גם בהחילוק דהסימנים, שחזיר "מפריס פרסה הוא ולא גרה" (משא"כ הג' שלפנ"ז ש"מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו") - ש"זה שמפריס פרסה הוא (מוציא טלפיו ואמר ראו שאני טהור) אדרבה לדע לו" (אוה"ת שמיני ע' מח).

וראה סה"מ תקס"ז ע' שכח: "פריסת הרגל בחזיר ענין פתח ומקור לחיצונים וע"כ החזיר ראש הקליפות". וראה לקמן הערה 78.

77) של"ה פ' חיי שרה. מאו"א ח, ו. ועוד. - הובא ונת' בתו"א וישלח כה, א. לקו"ת ראה ל, ב. סה"מ תקס"ז שם. המשך מים רבים תרל"ו פפ"ד. ובכ"מ (וראה השקו"ט בספרים שנסמנו בלקו"ש חכ"ט ע' 128, הערה 58 בשוה"ג).

78) במא"א שם: "חזיר נק' קליפת נוגה, ולכן במיתוקה עתידה לחזור ותהי' קדושה". וראה אוה"ת ויקרא הוספות ע' רלט: "בענין החזיר י"ל ק"נ, וג' הראשונים (גמל ארנבת ושפן) הם ג"ק, וכ"כ במא"א כו'", והקשה: "וא"כ צ"ע שהרי ג"ק הנ"ל הם רע יותר מק"נ, ואמאי היא הרשיעה יותר . . ויש לתרץ דלפי שהיא קרובה יותר לכן הקנאה והשנאה יותר כו'".

וע"פ המבואר בסה"מ תקס"ז (שבהערה 76) אולי יש לתווך הסתירה שבדבר - שאף שחזיר הוא ק"נ שלמעלה מגקה"ט, מ"מ, להיותה מפרסת פרסה שהו"ע "פתח ומקור לחיצונים", ה"ה "ראש הקליפות", כולל גם הראש דגקה"ט (הרשיעה יותר), ולעתיד לבוא יהי' הבירור דכללות ק"נ, ויובדל ויופרד שרש יניקת החיצונים*, אזי יטהר חזיר (דוקא), להיותו מק"נ (משא"כ החיות שמגקה"ט)**.

*) ויש לומר, שזהו גם תוכן הענין ד"שעיר" (שערות) למעליותא – לא באופן של ריבוי הצמצומים שעי"ז נעשה יניקת החיצונים, אלא באופן דשערות דקדושה, שמצד גודל מעלת הקדושה באופן של הבדלה, יכולה להיות רק המשכה בבחי' שערות, מותרי מוחין בלבד (ראה לקו"ת אמור לא, ד ואילך. ובכ"מ).

) ועדיין צ"ע משמו"ר ס"פ תרומה (הובא באוה"ת שם): "ברזל אין כתיב כאן לא במקדש ולא במשכן, למה, שנמשל בו אדום שהחריבו ביהמ"ק, ללמדך שמכל המלכיות יקבל הקב"ה דורון לעתיד לבוא חוץ מאדום . . אף היא מבקשת להביא דורון למלך המשיח ואומר לה הקב"ה גער חית קנה כו'". ואולי י"ל, שהענין דעתיד חזיר ליטהר הוא **לאחרי ש"אומר לה הקב"ה גער חית קנה", שיוכרת הקנה, רגל השמאלי דאות קו"ף שממנה נמשכת יניקה לקליפות (ראה ספר הערכים־חב"ד אותיות התורה – קו"ף ס"ע שכז. וש"נ). ועצ"ע ואכ"מ.

ומעלה גרה[79]), וכסיום דברי המדרש[80] "את החזיר זו אדום, והוא גרה לא יגר שאינה גוררת מלכות אחרי'[81], ולמה נקרא שמה חזיר, שמחזרת עטרה לבעלי', הה"ד[82] ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", שאז מתקיימת הבטחת יעקב (בהמשך הפרשה[83]) "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", "אימתי ילך בימי המשיח, שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"[84].

*

ט. ויש להוסיף ולקשר האמור לעיל עם החודש שבו קורין פרשת ויצא (ופרשת וישלח)[85] - (התחלת) חודש כסלו:

חודש כסלו, חודש השלישי לחדשי החורף, הוא כנגד החודש השלישי דחדשי הקיץ, חודש סיון[86] - החודש דמתן־תורה, "אוריאן תליתאי . . בירחא תליתאי"[87].

ויתירה מזה, שבחודש כסלו (חודש השלישי בחדשי החורף) יש מעלה לגבי חודש סיון (חודש השלישי בחדשי הקיץ) - שבו מודגשת יותר העבודה ("עובד אלקים") בלימוד התורה:

מהחילוקים שבין חדשי הקיץ לחדשי החורף[88] - שבחדשי הקיץ (שהתחלתם בניסן) מודגש בעיקר הגילוי מלמעלה (עבודת הצדיקים), ובחדשי החורף (שהתחלתם בתשרי) מודגש בעיקר עבודת האדם (עבודת בעלי תשובה), שלכן חדשי החורף הם זמן הגשמים שבאים ע"י עבודת האדם (כמ"ש[89] "כי לא המטיר גו'", "לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו"[90], משא"כ טל, שישנו (גם) בחדשי הקיץ, "לא מיעצר"[91]).

וענינו בנוגע ללימוד התורה (שניתנה בחודש השלישי) - שבחודש כסלו שהוא השלישי בחדשי החורף מודגשת העבודה והיגיעה בלימוד התורה יותר מאשר בחודש סיון שהוא השלישי בחדשי הקיץ, דכיון שבזמן החורף הימים מתקצרין והלילות מאריכין, מוסיפים בלימוד התורה בלילה[92], ש"לא איברא ליליא אלא לגירסא"[93], ובפרטיות יותר - "ליגמר . . וליסבר"[94], הוספה בריבוי כמות הלימוד לגירסא, והוספה באיכות הלימוד ע"י היגיעה בהלימוד לעיונא, באופן של פלפול ושקו"ט, "חריף ומקשה"[95], כמרומז גם בשם "חורף" - מלשון חריפות.

ועוד ועיקר - שחודש סיון (חודש השלישי לחדשי הקיץ) ענינו (בעיקר) מתן־תורה דנגלה דתורה, וחודש כסלו (חודש השלישי לחדשי החורף) ענינו מתן־תורה דפנימיות התורה כפי שנתגלתה בתורת חסידות חב"ד באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה" בי"ט כסלו[96], ראש השנה לתורת החסידות[97] - בהמשך לחודש תשרי שבו (ביוה"כ) ניתנו לוחות שניות[98] שגדלה מעלתם על לוחות ראשונות (שלא נתקיימו כו'), שעליהם נאמר[99] "ויגד לך תעלומות חכמה כי

ובסגנון אחר - בעבודת האדם - בהמשך להמבואר לעיל (ס"ה) בהחילוק ד"מפרסת פרסה" ו"מעלת גרה": "מפריס פרסה ולא גרה" - מורה שהמעשה בפועל (רגל) הוא כדבעי ובריבוי, אלא שחסר אצלו בענין הבירור והזיכוך ("ולא גרה"). ולכן, אף שמעלתו פחותה ממעלי הגרה שהם מבוררים ומזוככים יותר (אף שחסר אצלם בהמעשה בפועל, "פרסה לא הפריסו"), מ"מ, כיון שהמעשה (שהוא העיקר) הוא כדבעי, ולעת"ל עתיד ליטהר (מעלת הבירור והזיכוך), אזי יהי' בשלימות (משא"כ זה שמזוכך יותר אבל חסר אצלו המעשה שהוא העיקר).

79) אוה"ח שמיני שם. וראה גם דרושים שבהערה 77.

80) ויק"ר שם. וראה דרושים שבהערה הקודמת.

81) כי הגאולה מגלות אדום היא גאולה שאין אחרי' גלות (מכילתא בשלח טו, א. ועוד).

82) עובדי' בסופו.

83) לג, יד.

84) פרש"י עה"פ.

85) כמ"ש השל"ה (חלק תושב"כ רצז, א) "המועדים של כל השנה כו' בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן". וכפתגם רבינו הזקן ("היום יום" ב' חשון. ובכ"מ) ש"צריכים לחיות עם הזמן".

86) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רה. ריז. וראה שיחת י"ט כסלו תרפ"ט.

87) שבת פח, א.

88) ראה סה"מ עזר"ת ע' לח. תרע"ח ס"ע לז ואילך. וראה גם קונטרס משיחות ש"פ נח תש"נ ס"ט. וש"נ.

89) בראשית ב, ה.

90) פרש"י עה"פ.

91) תענית ג, סע"א.

92) ראה ב"ב קכא, ב ובפרש"י שם. רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ח.

93) עירובין סה, א.

94) ל' חז"ל - שבת סג, א.

95) ל' חז"ל - הוריות בסופה.

96) כדברי אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שעיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" התחיל לאחרי גאולת רבינו הזקן בי"ט כסלו (סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך).

97) מכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע - נעתק ב"היום יום" בתחלתו. אג"ק שלו ח"א ע' רנט. וש"נ.

98) תענית כו, ב ובפרש"י. שם ל, ב.

99) איוב יא, ו. שמו"ר רפמ"ו.

כפלים לתושי'", שגילוי זה ("תעלומות חכמה") נעשה ע"י עבודה ויגיעה דוקא (ענין התשובה)[100].

י. עפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דס"פ ויצא ור"פ וישלח לחודש כסלו:

יעקב, השלישי שבאבות - ענינו תורה (כמ"ש[101] "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל"), שאף היא במספר שלשה ("אוריאן תליתאי לעם תליתאי . . בירחא תליתאי"). וגם עבודתו של יעקב בבירור העולם היא ע"י התורה[102], כידוע[103] שמהטעמים להשייכות דתורה למספר שלש, הוא, לפי ש"התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"[104], ש"שלום" ענינו חיבור ב' הפכים: אלקות - אחד, ועולם - שנים, פירוד, וע"י התורה נעשה שלום ביניהם.

ויש לומר, שענין זה מרומז בס"פ ויצא - "ויעקב הלך לדרכו גו' ויפגעו בו מלאכי אלקים ויקרא שם המקום ההוא מחנים" - שעבודתו של יעקב ("יעקב הלך לדרכו") בלימוד התורה צריכה להיות מתוך עבודה ויגיעה בכח וחוזק שלמעלה מהגבלת האדם, שמשנה טבע הרגילות דקדושה, שזהו"ע ד"ויפגעו בו מלאכי אלקים", גם מלאכי ארץ ישראל[105] (כנ"ל בארוכה), וע"י עבודתו ויגיעתו בלימוד התורה פועל גם בירור המקום (חלקו בעולם) - "ויקרא שם המקום ההוא מחנים".

ויתירה מזה - כהמשך הכתוב בר"פ וישלח, "וישלח יעקב מלאכים גו' ארצה שעיר שדה אדום" - שע"י העבודה והיגיעה ("מלאכים ממש") בלימוד התורה נעשה שלימות הבירור באופן דאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא עד לדרגא הכי תחתונה, "ארצה שעיר שדה אדום", עד ש"עתיד חזיר להטהר", ש"בירור זה נעשה ע"י עסק התורה דוקא, כי הטעם שנק' תורה מלשון הוראה להבדיל בין הטמא ובין הטהור כו', ויש הוראה שהוא מכשיר ומטהר גם מה שנראה אסור וטמא לכאורה . . והיינו ענין הבירורים לאהפכא חשוכא לנהורא . . ע"י התורה כי בחכמה דוקא אתברירו"[106].

יא. ומזה מובן גם הלימוד וההוראה בנוגע למעשה בפועל - "המעשה הוא העיקר"[107]:

בעמדנו בחודש כסלו, וביום השביעי שבו (שחל בשנה זו ביום השבת[108]), שישנם כבר שבעה ימים רצופים (הכוללים כל שבעת ימי השבוע, ובפרט בשנה זו ששבעת ימי החודש מתאימים לשבעת ימי השבוע) - היקף שלם בחודש כסלו - צריך כאו"א מישראל להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, באופן של עבודה ויגיעה יותר מטבע הרגילות דקדושה[109] (אף שגם הלימוד שנתרגל בו הוא לפנים משורת הדין), ומוסיף והולך - כהוראת ימי חנוכה בסיומו וחותמו של חודש כסלו, ש"מנהג פשוט" אצל כל בנ"י (מגדול ועד קטן[110]) לנהוג כ"מהדרין מן המהדרין" באופן ד"מוסיף והולך"[111] מיום ליום[112].

ובפרטיות יותר: הן יושבי־אוהל שתורתם אומנותם, והן בעלי־עסק שיש להם קביעות עתים לתורה (קביעות בזמן, ועוד ועיקר קביעות בנפש[113]) - צריכים להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה, הן בכמות זמן הלימוד, והן (ובעיקר) באיכות הלימוד, הן בנגלה דתורה, והן בפנימיות התורה כפי שנתבארה בחסידות חב"ד באופן של הבנה

---

100) ראה המשך תרס"ו ע' פו ואילך.

101) תהלים עח, ה.

102) נוסף על בירור הגוף ונפש הבהמית - כמארז"ל שהתורה נקראת תושי', שמתשת כח הנה"ב (סנהדרין כו, ב. וראה תו"א יתרו סז, ב).

103) ראה לקו"ש ח"כ ע' 180 ואילך. חכ"א ע' 111. וש"נ.

104) רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

105) להעיר גם ממארז"ל (ב"ר פט"ז, ד) "אין תורה כתורת ארץ ישראל".

106) לקו"ת וסה"מ תקס"ז שבהערה 77. ושם, שזהו"ע "ורב שלום בניך", "רב הוא עשו . . להיותו בבחי' הפירוד שהוא הריבוי . . ורב שלום, שמבחי' ריבוי ופירוד דעשו יוכלל ויתייחד בבחי' היחוד האלקי . . והוא הנק' שלום . . התחברות בין ב' הפכים . . ע"י עסק התורה דוקא".

107) אבות פ"א מי"ז.

108) שבו נעשה העילוי והשלימות ("ויכולו") דראש חודש כסלו, שכולל כל ימי החודש, וממנו מתברך גם יום השבת שלאחריו (נוסף על ט' ויו"ד כסלו), י"ד כסלו, שקשור עם העילוי ד"קיימא סיהרא (דחודש כסלו) באשלמותא" (ראה קונטרס משיחות ש"פ ויצא תשמ"ז ס"ו ובהערה 39 שם - התוועדויות ח"א ע' 568).

109) ע"ד ובדוגמת המעלה דשמיני (לאחרי שבעת ימי חודש כסלו) - שומר ההיקף (ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט).

110) כמנהג כמה מישראל שגם הבנים הקטנים (משא"כ בנות ונשים) מדליקים נר חנוכה.

111) שבת כא, ב.

112) כפס"ד הרמ"א (או"ח סתרע"א ס"ב) - ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה", שבזה נרמז שהנהגת כל בנ"י היא ע"פ פסקי הרמ"א (שו"ת חת"ס או"ח סק"ג - הובא בהגהות חת"ס לשו"ע או"ח סתכ"ט).

113) ראה לקו"ש חי"ז ע' 351. וש"נ.

והשגה[114], ומתוך עמל ויגיעה יותר מטבע הרגילות, כמודגש במיוחד בשנה זו, שהיא לאחרי "שנת נסים", והיא "שנת אראנו נפלאות", שכל הענינים צריכים להיות באופן של "נסים" שלמעלה מהטבע, ועד ל"נפלאות" שלמעלה גם מ"נסים", ובפרט בנוגע ללימוד התורה שעל ידה מתאחד ומתייחד שכל האדם עם חכמתו של הקב"ה ב"יחוד נפלא"[115] ("נפלאות"), ובפרט בלימוד פנימיות התורה, "נפלאות" שבתורה[116].

והוראה מיוחדת בנוגע להשלוחים שיחיו - בבואנו זה־עתה מ"כינוס השלוחים העולמי"[117] שנמשך בהתחלת השבוע דפרשת ויצא, ושלימותו ביום הש"ק, שבו קורין פרשת "ויצא" כולה, ומתחילין לקרוא (במנחה) "וישלח יעקב מלאכים גו'" - שנוסף על כל ההחלטות הטובות בכל עניני השליחות שנתקבלו במשך הכינוס, בודאי יוסיפו כהנה וכהנה (כיד ה' הטובה עליהם) בקבלת ההחלטות וקיומן בפועל באופן שלמעלה מטבע הרגילות דקדושה (ולאחרי שהוספה זו נעשית דבר הרגיל כמו טבע, צריך להוסיף יותר[118]), החל מההוספה בלימוד התורה, הן בנוגע לעצמם, והן בנוגע לפעולה על הזולת ע"י הפצת התורה, כולל ובמיוחד הפצת המעיינות דפנימיות התורה חוצה, שעי"ז נעשה בירור העולם בתכלית השלימות.

ויה"ר שהדיבור וקבלת החלטות טובות בהנ"ל ימהרו ויזרזו עוד יותר גמר ושלימות בירור העולם, "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", ובלשון הרמב"ם בסיום וחותם ספר הי"ד [שביום חמשה עשר בכסלו, שבו קיימא סיהרא באשלמותא, מתקיימת החגיגה העולמית דסיום הרמב"ם במחזור שביעי והתחלת מחזור שמיני, שבודאי תהי' ברוב פאר והדר, ו"ברוב עם הדרת מלך"[119]] שמשיח צדקנו "יתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר[120] כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"[121], "ובאותו[122] הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה[123] . . ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד כו', שנאמר[124] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

114) כהוראת ודרישת אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בקשר ובשייכות לישיבת תומכי תמימים - "להיות תורת ה' תורה הנגלית ותורת החסידות תמימה", ובאופן שלימוד החסידות הוא "בעיון הטוב להבינה ולהסבירה כלימוד הסוגיות בגליא שבתורה" ("התמים" ח"א ע' כג־כה).

115) תניא פ"ה.

116) ראה יהל אור ס"ע תנט ואילך. וש"נ.

117) שמזכיר ומעורר ע"ד השליחות דכאו"א מישראל בעולם, שכאו"א מישראל הוא שלוחו של אדם (העליון) כמותו, כמותו דהמשלח ממש (ראה לקו"ת ויקרא א, ג), כנ"ל בארוכה (קונטרס משיחות ש"פ תולדות).

118) כיון שהעבודה דשינוי טבע הרגילות ("עובד אלקים", לשון הוה) צ"ל באופן תמידי, ועאכו"כ בנוגע ל"כינוס השלוחים העולמי" - עולם גם מלשון תמידיות נצחיות, שעבודת השליחות ("עובד" לשון הוה) היא באופן תמידי, לעולם.

119) משלי יד, כח.

120) צפני' ג, ט.

121) ספי"א.

122) ספי"ב.

123) ומעין זה גם ברגעי הגלות האחרונים - שגם כאשר "מלכיות מתגרות כו'", "מלך פרס* מתגרה במלך ערבי . . וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים", נמצאים בנ"י במעמד ומצב של מנוחה ושלום, כיון שהקב"ה אומר להם "בני אל תתייראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם . . הגיע זמן גאולתכם", ו"מלך המשיח" - גואלן של ישראל - "עומד על גג בית המקדש . . ואומר עניים הגיע זמן גאולתכם" (יל"ש ישעי' רמז תצט).

124) ישעי' יא, ט.

*) להעיר מויק"ר שם: "את החזיר זו פרס" וראה בארוכה לקוטי לוי"צ (לזח"ג ע' רמו ואילך) בביאור סיפור הגמרא (זבחים יט, רע"א) ש"איזדגר מלכא" (מלך פרס) קיים הענין ד"והיו מלכים אומנייך" בזמן הגלות – שזהו תוכן הענין דעתיד חזיר ליטהר, עיי"ש.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמוד א

נוטלים מהם תמורת החכירות ארבעה כורים של תבואה לשנה, וכופים את האריס לקצור את התבואה [ולתת להם את חלקם] ולהסתלק מן השדה בחודש ניסן, **וּמַר נָטַר לְהוּ עַד אַיָּיר וְשָׁקִיל שִׁיתָּא** – אתה ממתין ואינך כופה את האריס לקצור עד אייר, אולם אתה נוטל תמורת חכירות השדה ששה כורים, ואם כן נראה שמה שאתה נוטל יותר משאר המחכירים הוא בשכר המתנת החכירות עד אייר, והוא ריבית. **אָמַר** לְהוּ רבא, אין כאן ריבית, **דַּאֲתוּן קָא עָבְדִיתוּן שֶׁלָּא כַּדִּין** – אתם המסלקים את האריס בניסן עושים שלא כדין, שהרי **אַרְעָא לְאָרִים מִשְׁתַּעְבַּד** – הקרקע משועבדת לאריס וזכותו להשאיר את תבואתו בקרקע עד שתתבשל כל צרכה, **וְאִי אַתּוּן מְסַלְּקִיתוּ לְהוּ בְּנִיסָן** שאז עדיין לא התבשלה התבואה כל צרכה, **מַפְסִידְתּוּ לְהוּ בְּכַמָּה** – אתם מפסידים לו הרבה תבואה. **וְאַנָא נָטְרִנָא לְהוּ עַד אַיָּיר** שאז מתבשלת התבואה כל צרכה, **וּמְרַוַּיחְנָא לְהוּ בְּכַמָּה** – ונמצא שהאריסים מרויחים הרבה, שיש להם יותר תבואה, וכיון שהם מרויחים יותר בשדה שלי לכך מחיר החכירות בשדה שלי הוא גבוה יותר ואין זה בשכר ההמתנה כלל.

לקוטי־שיחות פרשת ויצא כרך טו

א.

"יעקב קראו בית"

בקשר לפסוק המופיע בפרשתנו[1], "ויקרא את שם המקום ההוא (מקום המקדש) בית א-ל", נאמר בגמרא[2]: "לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר[3] אשר יאמר היום בהר ה' יראה. ולא כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר[4] ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא[5] בית א־ל"[6], ולכן כתוב בישעיהו[7] "בית אלקי יעקב", ולא "אלקי אברהם" או "אלקי יצחק"[8], וכדלהלן.

ומסבירים המפרשים[9] ששלושת השמות "הר", "שדה" ו"בית" מציינים את שלושת בתי המקדש, ולכן דוקא המקדש השלישי נקרא "בית", כינוי המצביע על "מקום מיושב" וקבוע, ולא "הר" ו"שדה", כי זוהי מעלת בית המקדש השלישי, שרק הוא יהיה בנין קבוע ונצחי, שלא כבית ראשון ובית שני שחרבו.

וזוהי הסיבה לכך שדוקא "יעקב קראו בית", כי "נחלת יעקב" היא "נחלה בלי מצרים"[10], כפי שנאמר לפני כן בפרשה[11]: "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".

אך צריך להבין: כיון שדוקא "יעקב קראו בית", צריך היה, לכאורה, הענין של "בית" — מקום מיושב וקבוע — להתבטא באורח חייו[12] של יעקב אבינו, ובמיוחד יחסית לאברהם ויצחק, אשר קראו "הר" ו"שדה" — והנה, בפועל מתרחש ההיפך: דוקא אצל יעקב אינה קיימת ההתיישבות וקביעות (ובמיוחד — יחסית לאברהם וליצחק אשר היו חלק נכבד מאד מחייהם במנוחה וקביעות במקום אחד), יעקב חי כל ימיו באופן של "גר בארץ", "רעים היו ימי שני חיי"[13] — בתחילה, בריחתו מעשו, כמסופר בתחילת פרשתנו: "ויצא יעקב מבאר שבע", ולאחר מכן, הימצאו בחרן "עם לבן גרתי", ולאחר כל זאת "ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף"[14], עד אשר אומרים שב"ויחי יעקב" הכוונה היא רק לשבע עשרה השנים האחרונות, ואשר גם הן היו במצרים[15].

ב.

השאלות על הפסוק "והלכו עמים רבים... ויורנו מדרכיו... כי מציון..."

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את הפסוק המוזכר לעיל מספר ישעיהו[16], שאותו מסבירה הגמרא. "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו...", אשר לכאורה אינו מובן: אמנם, מדובר בפסוק על בית המקדש השלישי[17], הנקרא "בית", כאמור לעיל, אך לשם מה חשובה ההדגשה הזאת ("בית אלקי יעקב") לצורך הבנת תוכן הפסוק "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה'... ויורנו מדרכיו..."?

בנוסף לכך יש להבין את סוף הפסוק בקביעת סיבה "כי" — "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"[18]: א) בפשטות אין משמעות הפסוק שהעמים יבואו "אל בית אלקי יעקב" כדי להתגייר וללמוד תורה ודבר ה', כפי שמובן מן ההמשך בפסוק הבא[19] — ואם כך, כיצד מהווה הענין של "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" סיבה ל"לכו ונעלה..."?

---

1) כח, יט.

2) פסחים פח, א.

3) וירא כב, יד.

4) חיי שרה כד, סג.

5) כ"ה בגמרא לפנינו. אבל בע"י "ויקרא למקום א־ל בית א־ל" — הכ' דוישלח (לה, ז).

6) ובמדרש תהלים מזמור פא (יצחק קראו שדה שנאמר כו' כריח שדה) יעקב קרא אותו פלטין שנאמר (פרשתנו כח, יז) "אין זה כי אם בית אלקים" (ועד"ז הוא בילקוט ישעי' רמז שצא (לענין יעקב)). וכן מוכח מ'ספרי' ברכה (לג, יב) וב"ר (פס"ט, ז): כי אם בית אלקים בנוי ומשוכלל לעת"ל (משא"כ באברהם ויצחק שלא נרמז בשם בית ב'ספרי' שם, וב"ר פנ"ו, יו"ד. ספס"ה).

7) ב, ג (דרז"ל זו הובאה בפרש"י שם). ובע"י הוא עה"כ דמיכה (ד, ב) והלכו גוים גו' ואל בית אלקי יעקב גו'.

8) בגמ': "ולא אלקי אברהם ויצחק אלא כו'". ובע"י: "אלקי אברהם אלקי יצחק לא נאמר אלא אלקי יעקב לא כו'".

9) ראה חדא"ג מהרש"א ועיון יעקב לפסחים שם. צרור המור בפרשתנו. ובארוכה — אלשיך בפרשתנו. ולתהלים מזמור כד.

10) שבת קיח, ב.

11) כח, יד.

12) ע"ד מש"נ (במקדש הא') שאמר דוד (דה"א כב, ז־יו"ד): אני הי' עם לבבי לבנות בית גו' ויהי עלי דבר הוי' לאמר גו' הנה בן נולד לך הוא יהי' איש מנוחה גו' הוא יבנה בית לשמי גו'.

13) ויגש מז, ט ובפרש"י. ולהעיר מפרש"י לך טו, יג (ד"ה בארץ).

14) פרש"י וישב לז, ב.

15) סדר אלי' רבה פ"ה. וראה בעה"ט עה"פ.

16) ביאור הכתוב ע"ד הקבלה והחסידות, ראה אוה"ת ישעי' שם. וש"נ.

17) ראה מפרשי הכתובים שם.

18) ברד"ק שם: זה דברי הנביא לא דברי העמים. ובמהר"י קרא: שזהו דברי העמים.

19) ושפט בין הגוים גו' וכתתו חרבותם גו'. וראה ראב"ע למיכה שם.

ב) מהי כפילות הלשון "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", אשר, לכאורה, זוהי משמעות זהה. וכן הכפילות "ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו"?

אמנם, בפשטות, חוזרת התורה לשם חיזוק והדגשה, ורק לשם יופי המליצה משנה את הלשון: "ירושלים, במקום "ציון", "ודבר ה'" במקום "תורה", וכן "ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", כפי שמוסבר במפרשי התנ"ך בכמה מקומות –

אך, למרות זאת, כל דבר בתורה, ובמיוחד בתורה שבכתב, מדוייק לחלוטין, עד כדי כך שלומדים מספר הלכות מתוספת או שינוי של לשון בתורה, ואף בפשוטו של מקרא, ואפילו בשירה מפרש רש"י[20] את כפילויות הלשון וכו' –

וכך גם כאן הכפילות אינה בדיוק בעלת משמעות זהה, אלא מדובר על שני ענינים: א) ויורנו מדרכיו, ב) ונלכה באורחותיו, וכן לגבי הסיבה לכך: א) מציון תצא תורה, ב) ודבר ה' מירושלים, וכפי שיוסבר להלן.

ג.

תורה - כוללת דעות ושאלות שאינן להלכה

ההבדל בין "תורה" לבין "דבר ה'" הוא: בגמרא[21] נאמר "דבר ה' זו הלכה" – דבר הלכה ברורה. ואילו "תורה" כוללת גם דין־ודברים[22], סברות שמפריכים אותן וכדומה[23].

וביתר פירוט:

לגבי מנהגים אנו מוצאים, שהתורה אומרת לנהוג בכל מקום בהתאם למנהגי המקום – "מקום שנהגו"...[24]

גם בענין הלכה אפשרי הבדל בין מקום למקום, כנאמר בגמרא, שבאתריה דרב[25] הלכה כרב ובאתריה דשמואל הלכה כשמואל. כך גם היה במחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, לפני שנפסקה הלכה כבית הלל[26], שכל אחד מהם נהג כשיטתו.

יותר מכך: גם לאחר שפסקו שהלכה כבית הלל ואף "בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה"[27], גם אז "אלו ואלו דברי אלקים חיים"[28]. וחס־וחלילה לומר שדעת בית שמאי אינה חלק מן התורה, שאז אין לו קשר עם התורה כלל[29], וכפסק הרמב"ם[30] אודות האומר על ענין של תורה־שבעל־פה שאין זה מעם ה', ח"ו.

יתר־על־כן: אפילו סברא או קושיא בגמרא הם חלק מן התורה שניתנה מפי הגבורה[31]. ואף כאשר מישהו לומד רק את הדעה או הקושי מבלי שילמד בשעה זו את המסקנה או התשובה, הוא חייב בברכת התורה, ואומר על כך, כולל על הדעה שאין הלכה כמותה – "ונתן לנו את תורתו".

ד.

"אלקים" - תורה; "הוי'" - הלכה

אמנם, כל הדעות והמחלוקות בגמרא, וכן הסברות והשאלות שבתורה הן חלק מן התורה, "אלו ואלו דברי אלקים חיים", אך ההלכה נפסקת רק כדעה אחת, כנאמר בגמרא[32] "והוי' עמו"[33] שהלכה כמותו". ההבדל בין ההלכה לבין הדעות השונות, הן בדומה להבדל שבין שם "הוי'" לשם "אלקים חיים", ששניהם משבעת השמות שאינם נמחקים[34].

וידוע ההסבר על כך[35]: "אלקים" – וכן "אלקים חיים", שמעל לדרגת "אלקים" סתם[36] – הוא בלשון רבים[37], המבטא על ריבוי והתחלקות, כביכול – לכן כך הוא גם בתורה, שדרגת "אלקים חיים" אפשרי בה ענין של התחלקות ופירוד – "אלו ואלו". אך "הוי'"

---

20) שירת הים – בפ' בשלח. ובכ"מ.

21) שבת קלח, ב (ולהעיר מפרש"י שם). וראה שם לקמן "דבר ה' ולא ימצאו" – "שלא ימצאו הלכה ברורה כו'".

22) אע"פ שבכל ענין בתורה, ואפילו בסיפורי התורה – ישנה הוראה, שלכן תורה – לשון הוראה (זח"ג נג, ב. רד"ק הובא בגו"א ר"פ בראשית). וראה לקמן בפנים.

23) להעיר מעניני התורה עליהם נאמר "דרוש וקבל שכר כו' יגדיל תורה ויאדיר" (חולין סו, ב. ישעי' מב, כא).

24) פסחים פ"ד. ב"ב מתחלתה. ועוד.

25) ראה שבת יט, ב.

26) או לר' יהושע דלא משגח בבת קול, עירובין ו, ב ואילך.

27) ברכות לו, ב. וש"נ.

28) עירובין יג, ב.

29) וכדמוכח גם מזה שלעתיד הלכה כב"ש (לקו"ת קרח נד, סע"ב ואילך. וש"נ).

30) הלכות תשובה פ"ג ה"ח (וראה כס"מ שם). וראה פירוש המשניות סנהדרין פ' חלק יסוד הח'.

31) ראה לקוטי לוי יצחק אגרות־קודש ע' רסו. וראה לעיל ע' 101 ובהנסמן שם.

32) סנהדרין צג, ב.

33) ש"א טז, יח.

34) שבועות לה, א.

35) ראה בארוכה אוה"ת יתרו ע' תתצ ואילך. ד"ה וידבר אלקים תרכ"ז. המשך תרס"ו ע' תלא ואילך. ועוד.

36) ראה פרדס ש' ערכי הכינוים בערכו. מאו"א בערכו. שערי אורה (להר"י גיקטלייא) ש"ח.

37) ראה גם רש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.

הוא השם המפורש[38], שם העצם[39], השם המיוחד[40], שמעל לחלוקה והפרדה, וממנו נובעת ההלכה הפסוקה בתורה – דעה אחת בלבד.

ה.

ההבדל בין "תורה" לבין "דבר הוי'"

דומה לכך ההבדל בין "תורה" לבין "דבר הוי'":

המושג 'תורה' כולל גם את הדעות שאין הלכה כמותן, וכן את ההוראות שניתן ללמוד מהן במקום אחר. ואילו "דבר הוי'", כנאמר בגמרא – "זו הלכה".

וזוהי משמעות הפסוק "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" – הענין של "תורה" קשור ל"ציון", "ודבר ה'" – עם "ירושלים":

ידוע[41] שהתוכן והמהות של כל דבר מתבטא בשמו. וכך בענינו: השמות "ציון" ו"ירושלים"[42] מתארים אותה עיר[43], אך כל אחד מהם מבטא ענין ומעלה בעיר זו. השם "ציון", לשון סימן[44], כמו "הציבי לך ציונים"[45], מבטא את העובדה שהיא "סימן" למעלה רוחנית, כידוע[46] ש"ירושלים של מטה מכוונת כנגד ירושלים של מעלה". השם "ירושלים" מבטא את המעלה של יראת שמים שיש בה, כנאמר במדרש[47] ונקרא ירושלים על שם יראה ועל שם שלם. כלומר, ב"ירושלים" דרגת היראה היא בשלימות[48].

וכפי שמסבירים[49] את הפסוק[50] "למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים", הכתוב לגבי מעשר שני, שראיית "מקום שכינה וכהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם" הביאה "ליראה את ה' אלקיך".

ו.

הדרגות "ציון" ו"ירושלים" בעבודת היהודי

שתי הדרגות הללו – "ציון" ו"ירושלים" – קיימות גם בעבודתו הרוחנית של היהודי[51]. שהרי כשם שהקדוש־ברוך־הוא "בחר בארץ ישראל", כך גם "בחר לחלקו ישראל"[52], ויש דמיון בין זה לזה, כשם שבירושלים, החלק ה"מובחר" שבארץ ישראל, קיימות שתי הדרגות – "ציון" ו"ירושלים" – כך גם קיימות בעבודת היהודי שתי דרגות:

"ירושלים" – "על שם יראה, ועל שם שלם" – מבטאת בעבודה הרוחנית את הדרגה של שיא ושלימות היראה והביטול כלפי ה', היהודי עמל ומזכך את עצמו עד אשר כל מציאותו היא יראה – התבטלות מוחלטת.

"ציון", מלשון סימן, מבטא את אופן עבודתו של היהודי אשר בו הוא מגיע לדרגת ציון וסימן לענינים נעלים באלקות למעלה: עדיין הוא בבחינת מציאות, ולא בהתבטלות מוחלטת, אך מציאותו היא כל־כך מעודנת, עד אשר היא מהוה סימן לענינים של מעלה.

וכיון שהוא מציאות, ובמצבו זה – כולל שכלו – הוא עמל למען הבנת התורה, הריהו "קולט" את התורה גם לפי כוחות ההבנה וההשגה שלו.

ולפיכך "מציון תצא תורה", היותו "סימן", היותו מציאות כל שהיא, קשור לדרגה של "תורה", שבה תיתכן חלוקה וריבוי, כדלעיל, כיון שלימוד התורה הוא בהתאם למציאות, הרי יש כאן חלוקה וריבוי, כל אחד לפי הבנתו ולפי שורש נשמתו למעלה[53].

---

38) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ו ה"ב.

39) כ"מ הל' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שי"ט. מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח.

40) סוטה שם. סנהדרין שם. והוא המייחד כו' וכל השמות כלולים בו (בארוכה בכהנ"ל – פרדס שם. שערי אורה (הנ"ל) ש"ה. תו"א ס"פ נח. אוה"ת יתרו ע' תתלה ואילך. ועוד).

41) שער היחוד והאמונה פ"א. ובכ"מ. וראה או"ת להה"מ ס"פ בראשית.

42) ציון וירושלים ע"ד הקבלה והחסידות – ראה לקו"ת במדבר ט, א. דברים א, ב ואילך. רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) תהלים קמז, יב. וש"נ. ד"ה שבחי ירושלים תרכ"ז. לקולוי"צ (לזהר ח"ב ע' רפד. ליקוטים על מארז"ל ע' קעא. ועוד). ויש לתווך עם המבואר בפנים, וראה לקמן הערה 57.

43) להעיר מפרש"י יומא עז, סע"ב.

44) לקו"ת דברים א, סע"ב.

45) ירמי' לא, כ. הובא בד"ה ציון במשפט תפדה לאדה"ז (קה"ת תשט"ו, תש"ל) ע' 14 לענין ד"ציון הוא לשון סימן" (וגם הובא שם אנא סימנא כו' – זח"א רכה, א (שהובא גם בהמאמר בלקו"ת שם)).

46) תנחומא ר"פ פקודי. זח"א קפג, ב.

47) ב"ר פנ"ו, יו"ד. תוד"ה הר (תענית טז, א).

48) ראה לקו"ת ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

49) תוד"ה כי מציון ב"ב כא, א (ושם: כדדרשינן בספרי* למען תלמד ליראה וגו' (ראה יד, כג) גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהי' כו'). רשב"ם ראה שם. ולהעיר שבתוס' שם מפרש כן מ"ש בגמ' "מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים מאי דריש כי מציון תצא תורה". וראה לקמן הערה 55.

50) ראה שם.

51) ראה ירושלמי תענית פ"ד סה"ב. מגילה פ"ג סה"ו (לענין ציון). ובהמובא בהערה 48 (בנות ירושלים). וראה בהמצוין בהערה 42.

52) תנחומא ראה ח.

53) להעיר מבאוה"ז וישלח (כ, ב).

---

*) בספרי שנדפס מכת"י (נ.י. תשכ"ט): מגיד שהמעשר מביא את האדם לידי ת"ת. וכן הוא ביל"ש שם. ובספרי בדפוס שלפנינו ליתא.

אך למרות זאת, כיון שמציאותו היא סימן לענינים שלמעלה, לכן סברותיו ולימודו הם חלק מ׳תורת אמת׳ ו״אלו ואלו דברי אלקים חיים״. כלומר, הסברות הרבות משתלשלות מריבוי הדרגות שיש, כביכול, ב״אלקים חיים״ (לשון רבים), ומהוות לכך ציון וסימן.

אך[54] כל זה הוא לגבי הבנת התורה, שאינה הלכה למעשה, שלשם כך די בדרגת ״ציון״ ואין הכרח להגיע לדרגת ״ירושלים״[55].

אך כאשר מדובר ב״דבר ה׳ זו הלכה״ אין די בדרגת ״ציון״[56], ויש צורך בשלימות היראה – ״ודבר הוי׳[57] מירושלים״. כמוסבר ב״המשך תרס״ו״[58], שלפסוק הלכה לאמיתה ניתן רק על ידי שלימות היראה. הפוסק ירא שמא חלילה לא יהא פסקו מכוון כפי רצון ה׳, ועד ההיפך ח״ו מרצון העליון.

אפילו כאשר מדובר בדקדוק קל של דברי סופרים, ואפילו ״רק״ מה שתלמיד ותיק מחדש – הרי מדובר כאן אודות ה״נאמר למשה מסיני״, אודות רצון העליון, ואין הבדל בין דבר שרצון ה׳ חפץ שיהא דאורייתא או דרבנן[59] – הוא חושש שפסק ההלכה למעשה שלו, שלפיו ינהג היהודי בפועל, יהא ח״ו ההיפך מרצון ה׳,

ויראה זו גורמת לו ליגיעה עצומה יותר והעמקה בתורה, עד לקביעת ההלכה לאמיתתה.

וזוהי המשמעות של ״ודבר ה׳ מירושלים״ – שלימות היראה: כדי לקבוע את ההלכה לאמיתה, אין די ביראה כיראת העונש בלבד, או אפילו דרגה גבוהה יותר, אלא יש צורך בשלימות היראה, שמא לא יכוין לרצון ה׳, המכוונת למסקנה האמיתית בפסק ההלכה.

ז.

״כי מציון״ - סיבה ל״מלכותך מלכות...״

לפי האמור לעיל יובן ענין נוסף: סדר הפסוקים של ״אתה הראת״, הנאמרים לפני ההקפות, מסתיים בפסוק ״כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלים״. לכאורה, לא מובן: את אמירת חלק מן הפסוק בישעיהו (ומיכה) בלבד ניתן להסביר בפשטות, כיון שרק חלק זה של הפסוק קשור בתוכנו להקפות. אך צריך להבין לשם מה אומרים גם את המילה ״כי״, הקושרת את סוף הפסוק, כקביעת סיבה, לתחילתו, והרי אין אומרים כאן את תחילת הפסוק?

הכרחי אפוא לומר, שהמילה ״כי״ בפסוקים של ״אתה הראת״, אינה מכוונת לתחילת פסוק זה בישעיהו (ובמיכה), אלא לפסוק[60] הנאמר לפני כן בטרם ההקפות ״מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור״,

ואין זה סותר לעובדה שבמקור, בישעיהו (ובמיכה) מהוות המילים ״מציון תצא תורה״ סיבה לתחילת הפסוק שם – כי מוצאים במספר ענינים שמאותה סיבה נובעות כמה תוצאות[61].

אך יחד עם זאת יש לומר, שכיון שאותו ענין ״מציון תצא תורה...״ מהוה סיבה לשני דברים – יש קשר בין שני אלו, כדלהלן.

---

54) להעיר שישנו גם במדרי׳ נעלית – ״אנא סימנא בעלמא״ (בחי׳ ציון) שאמר רשב״י, אף שזהו מצד עוצם ביטולו שאינו בבחי׳ מציאות לעצמו כלל (המשך תרס״ו ע׳ קנט, ועוד), הרי מצינו יתירה מזו (ראה ד״ה ציון במשפט תפדה תשל״ה פ״ז (סה״מ – מלוקט (קה״ת, תשמ״ז) ע׳ קנו) ובהערה 58 שם. וראה תו״ש ע׳ 12 ואילך). וראה המשך תרס״ו שם החילוק בין נשמות דמ״ה (בחי׳ ז״א) דעיקר עבודתם הוא בבחי׳ ביטול מצד נשמתם דוקא בהשגה והתבוננות בבחי׳ דביקות אמיתית באוא״ס בבחי׳ ביטול במציאות ממש, ונשמות דב״ן בחי׳ מלכות (כמו נשמת דוד ואלי׳) שעבודתם בביטול היש. וראה לקמן הערה 57, 90.

55) להעיר שבב״ב שם ד״תקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות (הלימוד דתורה ולא הלכה) בירושלים״ הובא רק תחילת הכתוב ״כי מציון תצא תורה״, ותו לא. אבל בע״י הובא גם סיום הכתוב ״ודבר ה׳ מירושלים״.

56) וע״ד החילוק בין תורה ומצות (ראה יחל אור שם ע׳ 575 בהגה״ה ״ועי׳ כה״ג כו׳״). וראה בכ״ז לקו״ש חט״ז ע׳ 436 (ס״ד), וע׳ 440. ובכ״מ.

ובתורה גופא הוא החילוק בין לימוד התורה (בכלל) והלכה: הביטול שבלימוד התורה הוא בעיקר (ביטול ישות שכלו) בכדי ששכלו יבין ויתייחד עם שכל התורה. ובכדי לכוון להלכה הוא מבטל שכלו מכל וכל בהנחת עצמותו לגמרי, ואז נרגש אצלו רצה״ע שלמעלה מהשכל. ראה בארוכה בהנסמן בהערה 35.

57) בהנסמן בהערה 42 מבואר דבחי׳ ציון הוא פנימיות המל׳ (פנימיות הלב) וירושלים חיצוניות המל׳. וביהל אור שם שלכן בציון נאמר שם אלקים, ובירושלים שם הוי׳, דהעלאת מ״ן דבחי׳ ציון הוא לבחי׳ אלקים, בינה, וירושלים הוא לבחי׳ חכמה שהוא שם הוי׳.

וע״פ המבואר בהערה שלפנ״ז מובנת השייכות להמבואר בפנים: דמצד זה שהוא בחי׳ ציון וסימן שלמעלה, שמצד ביטולו מיוחד עם אלקות הרי״ז רק עם בחי׳ ״אלקים״ אלקות שבא בהתלבשות ולפ״ע העולמות. ומצד בחי׳ ירושלים, ביטול והנחת עצמותו לגמרי, הרי נרגש ומתגלה בו בחי׳ ״הוי׳״ שלמעלה מהשתל׳ לגמרי.

ולהעיר דבכל השמות א־ל אלקים כו׳ נשתמש בהם גם בל׳ חול כו׳ משא״כ שם הוי׳ לא נמצא שישתמש בו בל׳ חול כו׳ (פרדס שי״ט פ״א הובא ונתבאר בהמשך תרס״ו ס״ע תעו ואילך).

58) ע׳ תו. וע׳ תכ ואילך.

59) דהרי ב״עבד פשוט״ (ראה ד״ה ומקנה רב תרס״ו והמאמרים שלאח״ז) אין אצלו חילוקים במצוות, וזה שבמצוה דאורייתא הוא מחמיר בספיקו ובמצוה דרבנן הוא מקיל (ועוד חילוקים כיו״ב) אין זה לפי שמחלק בין המצוות, כ״א מפני שחילוק זה הוא רצון העליון.

60) תהלים קמה, יג.

61) ולהעיר שמצינו שמשתמשים בלשון הכתוב לכוונה אחרת – ראה משנה פאה (פ״ב מ״ב) ״וכל ההרים אשר במעדר יעדרון״, והוא לשון הכתוב בישעי׳ ז, כה. וראה לקו״ש ח״ד [המתורגם] ע׳ 119 הערה 2.

ח.

"מלכות" - תורה; "ממשלה" - הלכה

בפשטות נראה, ששני הסגנונות "מלכותך מלכות כל עולמים" "וממשלתך בכל דור ודור" הם בעלי תוכן זהה ויש כאן חזרה לצורך הדגשה וחיזוק, ובשינוי לשון – ליופי המליצה. אבל לפי האמור לעיל בסעיף ב', מובן, שלפי פירוש הפסוק בפנימיות התורה (בדומה לפסוק "כי מציון... מירושלים"), מדובר כאן בשני ענינים שונים:

ההבדל בין "מלוכה" לבין "ממשלה"[62] הוא: מלוכה מתקבלת ברצון, כנאמר "ומלכותו ברצון קבלו...". ממשלה היא אופן של שליטה בכפיה.

שני אופנים אלו – "מלוכה" ו"ממשלה" – נובעים משני הענינים של "מציון תצא תורה" ו"ודבר ה' מירושלים", שבעבודת כל אחד ואחת, וכך גם בבחינת ציון וירושלים בכלל, כדלהלן:

מצד הדרגה של "תורה", שלפי הבנת האדם והשגתו, נעשה הלימוד בחיות ובתענוג. וגדול לימוד שמביא לידי מעשה – גם קיום המצוות שלו ובכלל נעשה מתוך רצון ועונג. כלומר, מצד דרגת "ציון" ו"תורה" קבלת עול מלכות שמים הוא באופן של "מלכותך מלכות כל עולמים" – ברצון.

אך כאשר מדובר ב"דבר ה'" – בפסיקת הלכה למעשה וקיומה בפועל – אין די בהבנה לפי שכלו – "ציון" – אלא להיפך: בשכלו הוא עלול להגיע למסקנה שאינה כהלכה לאמיתה, ודוקא על ידי דרגת "ירושלים" – שלימות היראה, הוא מתבטל לחלוטין[63] – דוקא אז הוא יכול לכוון לרצון העליון, בחינת הוי', ולקבוע הלכה לאמיתתה, ולעשות כך למעשה – גם בניגוד לשכל.

כלומר, לימוד התורה של "דבר הוי'", של הלכה למעשה, וקיום המצוות בכלל כהלכתן, נעשים על ידי ביטול מציאותו העצמית – בדומה לאופן של "ממשלה"[64].

ט.

"תורה" ו"דבר ה'" צריכים לצאת אל כל העולם

יהודים בכלל, וכל יהודי בפרט, צריכים להשתדל להגיע לא רק לשלימות העצמית, אלא להביא גם את העולם בכלל לשלימותו, וכפי שפוסק הרמב"ם[65]: "צוה משה רבנו מפי הגבורה לכוף את כל באי עולם לקבל מצות שנצטוו בני נח", והקיום צריך להיות באופן "שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש־ברוך־הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבינו" – ולכן אין די בכך שאצל יהודים יהיו שתי הדרגות של "תורה" ו"דבר ה'", אלא צריך להיות "מציון תצא תורה, ודבר ה' (צריך לצאת) מירושלים":

על ידי "ציון תצא תורה" גורמים גם אצל "עמים רבים" כיוון של "לכו... ויורנו מדרכיו" – לימוד[66] הענינים של שבע המצוות שלהם – שאמנם, זהו ענין של התבטלות, אך בכל זאת קשור הדבר למציאותם והבנתם.

ועל־ידי־זה ש"דבר ה'" יוצא "מירושלים", גורמים אצלם ל"נלכה באורחותיו" – הליכה[67] – גם מלשון הלכה – בפועל, שזוהי התבטלות מוחלטת, ביצוע וקיום שבע המצוות על פי "דבר ה'".

וכך גם לגבי שני הענינים של "מלוכה" ו"ממשלה", שהגורם להם הם שני האופנים של "מציון" ו"מירושלים": על ידי "מציון תצא תורה" מתגשם הענין של "מלכותך מלכות כל עולמים...", שגם העולם כולו ("כל עולמים") מקבל את המלכות ברצון. ועל ידי "דבר ה' מירושלים", שלימות היראה וההתבטלות, מתגשם הענין של "וממשלתך בכל דור ודור" – שהעולם כולו ("בכל דור ודור") מתבטל לחלוטין כלפי "ממשלה"[68].

---

62) לקו"ת דברים א, ריש ע"ב. ר"ה נו, סע"ב ואילך. ד"ה אשרי יושבי ביתך לאדה"ז (קה"ת תשל"א) עה"פ. סידור עה"פ (נג, ג ואילך). מילואים ליהל אור עה"פ (ע' תרפה ואילך). ובכ"מ.

63) ולכן דוד זכה שכיון להלכה מצד תכלית השפלות והביטול שלו (דבחי' מלכות), וכן ב"ה מכיון שהיו נוחים ועלובין, אף שב"ש מחדדי טפי – ראה בארוכה בכהנ"ל בהמצויין בהערה 35. המשך הנ"ל ע' תלט ואילך.

64) ראה לקמן הערה 68.

65) הל' מלכים ספ"ח.

66) מצו"ד ומצו"צ לישעי' עה"פ.

67) ע"ד הבי' במש"נ לך לך מארצך (ל' רצון) גו'.

68) בהנסמן בהערה 62, דבחי' ממשלה היא למטה מבחי' מלוכה. אבל עפ"י המובא בהערה 57 במעלת הביטול דבחי' ירושלים על בחי' ציון, מובן גם בנדו"ד, דשרש הממשלה הוא ביטול למעלה מטו"ד – ראה סידור שם, ויהל אור שם, דמלוכה היא מבחי' פנימיות המלכות (כחב"ד חג"ת דמלכות) וממשלה מבחי' נה"י דמלכות – בלי טעם ורצון. וכידוע בענין היראה (ראה בהנסמן לקמן הערה 85). וראה המשך תרס"ו ע' תמ.

י.

ההבדל בין תקופת בית ראשון לתקופת בית שני

כל ענין קיים גם באופן כללי, וגם מתבטא בפרטים. כך גם בענינו: אמנם, באופן כללי מדובר בפסוק בספר ישעיהו אודות העתיד, אודות תקופת בית המקדש השלישי, שאז יהיה "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" בשלימות – ולכן תהיה שלימות גם בעניני "מלכותך מלכות.. ודור", אך באופן פרטי קיימים שני ענינים אלו, אם כי לא בשלימות, בשתי תקופות שונות:

כשם שיש בכך הבדל בין תקופת בית־המקדש לבין תקופת הגלות[69]: בזמן שבית־המקדש היה קיים האיר אלקות בגלוי, וממילא היתה עבודת היהודים בעיקר באופן של אהבה ורצון, והיה להם תענוג בעבודה, ואילו בזמן הגלות, כאשר אין אלקות מאיר בגלוי, העבודה היא בעיקר מצד קבלת עול – יראה והתבטלות[70],

כך קיים גם בעבודה בתקופת בית המקדש עצמה הבדל בין תקופת בית ראשון לתקופת בית שני[71]:

בית המקדש הראשון נבנה על ידי שלמה המלך בזמן ש"קיימא סיהרא באשלמותא"[72] – שלימות הגילוי של אלקות בבחינת בינה "עלמא דחירו", ולכן היו אז ישראל במצב של חירות משעבוד הגויים, ולפיכך היה גילוי המקדש בעולם באופן נעלה, וגם עבודת ישראל היתה באופן של גילוי ואהבה, בבחינת "ציון", אשר ממנה "תצא תורה" – כאמור לעיל. ואילו בבית שני היה הגילוי באופן כזה, כנאמר בגמרא[73]: אכבדה[74] חסר ה' – ה' דברים חסרו בבית שני ארון וכפורת וכו', וישראל היו תחת שלטון הגויים, ולכן היתה אז העבודה באופן של יראה והתבטלות – בבחינת "ירושלים"[75], כאמור.

דומה לכך ההבדל בין "מלכותך מלכות כל עולמים" לבין "ממשלתך בכל דור ודור", כפי שהתבטא בהבדל שבין שתי התקופות[76]: בתקופת בית ראשון היתה ההנהגה בבחינת "מלוכה" – הן לגבי ישראל, שעבודתם נעשתה באופן של "מלכותו ברצון קבלו", והן בעולם בכלל היתה תקופה של מנוחה ושלוה[77].

בבית שני היה בעיקר מצב של "ממשלה": הן בעבודת ישראל – עבודה ביראה, בכפיה והכרח, והן בעולם בכלל – היתה זו תקופה של מלחמות, ועמים רבים שלטו על ישראל, ולכן היה צורך שתורגש ממשלתו של הקדוש־ברוך־הוא[78].

יא.

שלושת בתי המקדש מקבילים לשלושת האבות

לפי כל האמור לעיל יובן הקשר שבין שלושת בתי המקדש לבין אברהם, יצחק ויעקב[79]:

עבודת אברהם היא בקו החסד, מדת האהבה[80], אברהם אוהבי[81], ולכן היה עיקר עבודתו לפרסם ולגלות אלקות מלמעלה למטה, ובדומה לכך היתה העבודה בבית המקדש הראשון[82], כדלעיל.

ולכן יש לכך קשר מיוחד לדרגת "ציון"

---

69) ראה לקו"ת ברכה צח, ב. סה"מ אידיש בתחילתו. ד"ה קול דודי תש"ט פ"ב ואילך.

70) בלקו"ת שם מבואר שבזמן הבית כשהי' גילוי אלקות היתה "ההשתחוואה בבחי' פנימיות הוא בחי' בטל רצונך מפני רצונו שאין לו רצון וחפץ אחר", משא"כ בזמן הגלות ההשתחוואה היא "בבחי' חיצוניות שמכניע את הגוף שלא ימרוד". אבל ראה בהנסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 74 ואילך, דנפק"מ בין "כמות" הביטול ו"מהות" הביטול ובזמן הגלות המעלה במהות הביטול. ועפ"ז מובן גם החילוק דבית ראשון ובית שני כדלקמן הערה 75.

71) ראה לקו"ת ר"ה נז, ג ואילך.

72) זח"א קנ, א. וראה שמו"ר פט"ז, כו. ובכ"מ.

73) יומא כא, ב.

74) חגי א, ח.

75) ע"פ משנ"ת בלקו"ש ח"ט שם (וח"ז [המתורגם] ע' 181) מובן גם בנדו"ד, שלכן בזמן בית ראשון הוא בדוגמת בחי' ציון אף שהי' ביטול פנימי, ביטול במציאות, כיון שהוא שייכות למציאות האדם (שבא מצד השגתו ואהבת ה' כו'), משא"כ בזמן בית שני הוא בחי' ירושלים כיון ש(איכות) הביטול היא בשלימות (ביטול אמיתי יותר).

76) ראה לקו"ת שם (ואוה"ת חנוכה שא, א. בראשית ע' 1102) שבבית ראשון האיר בחי' ה' עילאה בינה משא"כ בבית שני ה' תתאה בחי' מלכות, והרי זה גם ההפרש דבחי' ציון וירושלים כמבואר בלקו"ת (במדבר) ויהל אור (שבהערה 42), דציון הוא פנימיות המלכות (ה' עילאה. אוה"ת שם), וירושלים חיצוניות המלכות; וגם החילוק דמלוכה וממשלה כמבואר בד"ה אשרי, סדור ויהל אור (שבהערה 62). וראה יהל אור שם (סק"ד), דמושל ברוחו הוא אתכפיא, ומלוך על יצרך היינו אתהפכא ברצון. שזהו החילוק דב"ר וב"ש כבפנים וכבהערה שלפנ"ז.

77) ראה מלכים א קאפיטל ה. וראה לקו"ת במדבר ג, ד ואילך. ובכ"מ.

78) ראה לקו"ת דברים שם. ר"ה נו, ד: וממשלתך בכל דור ודור אפילו דור המבול ודור הפלגה. וביהל אור שם בתחילתו מהרמ"א "ופי' דור ודור היינו שגם אחרי שהחריב ביהמ"ק לא סילק השגחתו כו'".

79) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 28 ואילך השייכות דג' מקדשות להאבות בסגנון אחר קצת. וקרוב להמבואר בפנים הוא באלשיך פרשתנו.

80) אגה"ק סט"ו. תו"א ותו"ח ר"פ תולדות. ובכ"מ.

81) ישעי' מא, ח.

82) ולכן "קראו הר" (לא רק לפי שעתיד ליחרב וליעשות הר, כבאלשיך כאן ובתהלים. עיון יעקב ופי' הרי"ף לע"י פסחים שם) "כי באברהם כתיב (לך יב, ט) הלוך ונוסע הנגבה בחי' אהבה נק' הר כמו הר שבולט כו'" (לקו"ת ר"ה ס, ב. עיי"ש).

ו״תורה״[83]: אברהם הוא ״ציון״ וסימן לדרגת החסד שבאצילות[84], אך כיון שמצד החסד יש בו אהבה ותענוג לאלקות – ואהבת ה׳, אפילו בדרגה הנעלית ביותר, הרי זה ״יש מי שהוא אוהב״[85].

עבודת יצחק היא בקו הגבורה – יראה והתבטלות[86], כנאמר[87] ״ופחד יצחק היה לי״, וזאת בדומה לעבודה בתקופת בית שני[88]. וזהו הקשר שלו ל״ודבר ה׳ מירושלים״, כי שלימות היראה וההתבטלות היתה אצל יצחק, יותר[89] מאשר אצל אברהם[90].

עבודת יעקב בחיר האבות[91] היא בקו האמצעי, תפארת, הכולל את שני הקוים – הן את עבודת אברהם, קו החסד והאהבה, והן את עבודת יצחק, קו הגבורה והיראה[92], ולכן הוא כנגד בית המקדש השלישי[93], שאז תהיינה שתי המעלות: שיא השלימות של גילוי אלקות, אף יותר מבית ראשון, דרגה של ״ציון״ ו״תורה״, ויחד עם זאת תהיה ההתבטלות כלפי אלקות מושלמת – ״דבר ה׳ מירושלים״[94].

יב.

נצחיות המקדש השלישי קשורה דוקא ליעקב

לפי האמור לעיל יובן הטעם לכך שהנצחיות של המקדש השלישי קשורה דוקא ליעקב, אשר ״קראו בית״, וכן כיצד קשור הענין לעמים הרבים, שיאמרו ״לכו ונעלה... אל בית אלקי יעקב...״:

כנגד[95] כל מדה בקדושה יש מדה ב״לעומת זה״, הנוגדת למדה זו בקדושה: אהבה זרה היא מדה הנוגדת לאהבת ה׳, ולעומת יראת ה׳ עלולה להיות ״יראה רעה או כעס״, וכדברי חז״ל[96] ״אברהם יצא ממנו ישמעאל״ – אהבה של ״לעומת זה״, ו״יצחק יצא ממנו עשו״ – יראה של ״לעומת זה״. לפיכך ייתכן שבעבודת האדם לא יהא קיום לכל אחת מן המדות בפני עצמה, כפי שרואים בתוצאת ופעולת ״המידה״ – הגרים שגייר אברהם[97] לא החזיקו מעמד[98].

וכך גם בבית ראשון ובית שני, שכל אחד מהם היה בדרגה אחת בעיקר, ולכן התאפשרה שליטת הטומאה עליהם והם חרבו.

ואילו מדתו של יעקב כוללת את שני הקוים, חסד וגבורה, ולא תיתכן לה התנגדות, ולכן דוקא מטתו של יעקב היתה שלימה, שלא יצא ממנו פסול[99].

וכך גם לגבי בית שלישי: תהיינה בו שתי המעלות של ״ציון״ ו״ירושלים״, ולכן הוא יהיה בית קבוע ונצחי.

יג.

דוקא איחוד שתי המדות מעורר את העולם

זוהי גם הסיבה להדגשה בפסוק ״והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה׳ אל בית אלקי יעקב״, כאשר הסיבה (״כי״) לכך היא ״(כי) מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלים״:

כשם שבגשמיות רואים, שניתן להשפיע על הזולת כאשר הלה רואה שהאדם הדורש ממנו מתכוין לכך באמת.

---

83) להעיר מזח״ב רנח, א. ובתוד״ה הר תענית שם: ״אברהם שקראוהו הר כו׳ וההר נקרא כו׳ כדכתיב כי מציון תצא תורה״. ולהעיר מב״ר (פנ״ו, יוד) בזה שהראה הקב״ה לאברהם הביהמ״ק ״בנוי ומשוכלל כו׳ כענין שנאמר (תהלים קב, יז) כי בנה ה׳ ציון גו׳״. ובאיכה (ה, יח) ״על הר ציון ששמם״.

84) להעיר מספר הבהיר (סקצ״א. זח״א רסד, ב. הובא בפרדס שער כב פ״ד. ועוד) כך אמרה מדת החסד כל ימי היות אברהם בארץ (כ״ה בפרדס. בס׳ הבהיר ובזהר: בעולם) לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי שהרי אברהם עומד שם במקומי. וראה אגה״ק שם.

85) תו״א קיד, ד. ביאוה״ז פא, א (לענין אברהם). ובכ״מ (ראה בהמצויין בס׳ הערכים־ חב״ד ח״א ע׳ רעט ואילך).

86) אגה״ק סי׳ יג. תו״א ותו״ח ר״פ תולדות ובכ״מ.

87) פרשתנו לא, מב.

88) השייכות לשדה – ראה תו״א ס״פ חיי שרה.

89) וגם זה שאברהם קרא אותו ״יראה״ (ב״ר שם) הי׳ זה מצד עקידת יצחק.

90) ראה בהמצויין בהערה 85 במעלת אתכפיא, יראה תתאה (דשרשה בחכמה עילאה בחי׳ אין) על בחי׳ אהבה. והמובן משם, דבבחי׳ אהבה אף שאינו מציאות לעצמו ה״ה מציאות דקדושה עכ״פ (בחי׳ ציון), משא״כ בבחי׳ אתכפיא (יראה) הוא בתכלית הביטול (ירושלים). וראה לעיל הערה 54, 76.

91) שער הפסוקים תולדות כז, כה. וראה ג״כ ב״ר פע״ו, א. זח״א קיט, ב. קמז, ב.

92) תו״א יז, ג. לקו״ת ואתחנן ה, ב ואילך. וש״נ.

93) ראה לקו״ת מטות פג, ג ואילך.

94) ועפ״ז י״ל שזה שהראה הקב״ה לאברהם ויצחק הבית בנוי ומשוכלל לעת״ל, הי׳ זה בכ״א לפי מדרי׳: לאברהם הראה בחי׳ ציון כו׳ שבבית הג׳, וליצחק בחי׳ ירושלים שבבית ג׳. וראה יפ״ת לב״ר ספס״ה, שטעם שהראה הקב״ה ליצחק בית הג׳ כדי שלא יאמרו מה הועילו הברכות ליעקב כו׳.

95) לקו״ת ואתחנן ה, א ואילך. וראה ״התמים״ ח״ג בתחלתו תצלום מגכי״ק הצ״צ.

96) ויק״ר פל״ו, ה. פסחים נו, א. ספרי דברים ו, ד. לב, ט. לג, ב.

97) פרש״י לך יב, ה (מב״ר). זח״א עט, א. ובכ״מ.

98) ראה רמב״ם הל׳ עכו״ם פ״א ה״ג. חנה אריאל (להרה״ח וכו׳ הרר״א מהאמלי) וירא לג, סע״א. הובא בלקו״ש ח״י ע׳ 89 הערה 14.

99) ראה בהנסמן בהערה 96.

כך גם בענינו: כדי שישראל ישפיעו על העולם, אין די בכך שיהא אצלם קו עבודה אחד בלבד („ציון" או „ירושלים"), אלא יש צורך בשני הקוים ביחד[100] — בדרגה של „ציון" ו„תורה" צריך לחוש גם בדרגת „ירושלים" ו„דבר ה'", והכוונה בעבודת האדם היא, שבעבודה שמתוך אהבה ושכל ועונג יש צורך גם בהתבטלות מושלמת. וכן להיפך, בדרגת „ירושלים" ו„דבר ה'" יש צורך בשכל ותענוג וחיות[101].

וכשיש התכללות של שני הענינים „ציון וירושלים", אז זוהי אמת — מדתו של יעקב[102] — זוהי כל מציאותו, ולכן אין כאן הפסקים או שינויים.

לכן זוהי הסיבה ל„והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", כי זה מעורר את העמים ללימוד התורה, בענינים של שבע מצוות בני נח, ולשלימות בקיומן — „ונלכה באורחותיו".

(משיחות ליל ויום שמח"ת תשל"ו)

100) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 29 ואילך.

101) ראה לקו"ש שם ע' 77. ח"ז [המתורגם] ע' 182.

102) ראה לקו"ת מטות שם ובהגהות להמאמר באוה"ת שם, לענין שייכות גאולה הג' ליעקב. וראה המשך הנ"ל ע' תלד. ובכ"מ.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמוד א

וְהָא עדיין גם לאחר שגלגל ויבש הטיט **אִיכָּא תְּלָת** מלאכות עד שיהיו הקדרות ראויות למכירה, והוא הכנסתם לכבשן, צרופם באש, והוצאתם. מתרצת הגמרא: המשנה מדברת **בְּאַתְרָא דְּהַהוּא דְּזָבְנִין הוּא דְּמַפִּיק** – במקום שהמנהג הוא שהקונה את הקדרות הוא מוציאם מן הכבשן, ונמצא שאין חסרות כאן אלא שתי מלאכות עד שיהיו הקדרות ראויות למכירה:

מקשה הגמרא על רב: מדוע שנינו בהיתר הפסיקה **וְעַל הַפִּיד מִשֶּׁיִּשַּׁקְּעָנוּ בַּכִּבְשָׁן; וְהָא מְחוּסַּר** שלש מלאכות עד שיהיה ראוי למכירה, א' **מִקְלָה** – לשרוף את אבני הסיד באש, ב' **וְאַפּוּקֵי** – להוציא את האבנים השרופות מן האש, ג' **וּמֵידַק** – לפורר את האבנים דק לאבקה. מתרצת הגמרא: המשנה מדברת **בְּאַתְרָא דְּהַהוּא דְּזָבְנִין הַהוּא דָּיֵיק** – במקום שהמנהג שקונה הסיד מקבל אבנים שרופות, והוא מפורר אותם לאבקה, ונמצא שכאשר שיקע את האבנים בכבשן, אינם מחוסרים אלא שתי מלאכות עד שיהיה הסיד ראוי למכירה.

מקשה הגמרא על שיטת שמואל: **וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר** שעל דבר שאינו מחוסר מלאכה בידי שמים אלא רק מלאכות **בִּידֵי אָדָם, אֲפִילּוּ** אם חסר **מֵאָה** מלאכות, **פּוֹסֵק** עליו, אם כן קשה **לָמָּה לִי מִשֶּׁיִּשַּׁקְּעָנוּ בַּכִּבְשָׁן** – מדוע הצריכה המשנה שלא יפסוק על הסיד עד שישקענו בכבשן, הרי גם השקעת האבנים בכבשן היא בידי אדם, ואם כן אף קודם ששקעו בכבשן, יש לו לפסוק על הסיד, כיון שאינו מחוסר אלא מלאכות שבידי אדם. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** – יש לפרש את דברי המשנה, שאין כוונתה שלא יפסוק עד שישקענו בכבשן בפועל, אלא **מִשעה שֶׁרָאוּי לְשַׁקְּעוֹ בַּכִּבְשָׁן** – דהיינו שיש לו כבר את העצים להסיק את הכבשן, ואת האבנים לשקעם בו, ואין חסר אלא את המלאכות שבידו לעשותם, מותר כבר לפסוק, אבל קודם שהכל מוכן בידו אסור לו לפסוק:

וְעַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין פּוֹסְקִים עַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר ליתן לו כלי חרס, **עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ** הביצים מן העפר, אבל אם עדיין לא עשה היוצר את הביצים אף על פי שיש בידו עפר ויכול לעשות ממנו ביצים, אסור לפסוק שיתן לו כלי חרס לפי השער עתה, אם לא יצא השער, כמו ששנינו במשנה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאסור לפסוק על קדירות של חרס אם יש ביד המוכר רק עפר, **בְּאופן שהוא** פוסק על כלי חרס העשויים **מֵעָפָר לָבָן,** שכיון שעפר זה אינו מצוי, אינו נחשב שיש לו את הקדירות אלא כשיש לו כבר ביצים עשויות, **אֲבָל** בְּאופן שפסק עמו על כלים העשויים **מֵעָפָר שָׁחוֹר כְּגוֹן** מה שנוהגים לעשות **בִּכְפַר חֲנַנְיָא וְחַכְרוֹתֶיהָ** [–העיירות הסמוכות לה] **וּבִכְפַר שִׁיחִין וְחַכְרוֹתֶיהָ, פּוֹסְקִין** אף על פי שעדיין לא נעשו הביצים, ואפילו אם אין עפר ברשותו כלל, שמתוך שהוא מצוי לכל, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה** ויכול המוכר ללוות ביצים מאחרים ולעשות לו כלים אלו בכל עת, ולפיכך נחשב הדבר כאילו יש לו.

מספרת הגמרא: **אֲמִימַר, יָהִיב זוּזֵי** – היה נותן מעות ופוסק על כלי חרס הנעשים מעפר שחור **מִכִּי מְעַיְּלֵי עַפְרָא** – משעה שהכניסו יוצרי כלי החרס את העפר לרשותם, אף על פי שעדיין לא עשו מהם ביצים של יוצר. מקשה הגמרא: **כְּמַאן** – כמי מהתנאים סובר בזה אמימר, **אִי** סובר אמימר **כְּרַבִּי מֵאִיר,** לא היה לו לפסוק **דְּהָאָמַר** אין פוסקין על ביצים של יוצר **עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ,** וכאן עדיין לא נעשו, **וְאִי** סובר אמימר **כְּרַבִּי יוֹסֵי,** לא היה צריך להמתין עד שיכניסו היוצרים את העפר לרשותם, **דְּהָאָמַר** רבי יוסי **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה,** ומותר לפסוק אף על פי שאין לו כלל מפני שיכול ללוות אצל אחרים.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** סובר אמימר **כְּרַבִּי יוֹסֵי,** שמותר לפסוק אף קודם שנעשו, **וּמה** שהמתין עד שיכניסו את העפר לרשותם הוא משום **דְּבַאַתְרֵיהּ דַּאֲמִימַר עָשִׁיק עַפְרָא** – במקומו של אמימר היה העפר יקר ואינו מצוי, ולפיכך **אִי דְּמַעְיְלֵי עַפְרָא** – אם הכניסו היוצרים את העפר לרשותם, **סַמְכָא** דַּעְתֵּיהּ של כל אחד מהם שחבירו לא יחזור בו, ומי שחוזר בו מתחייב במי שפרע, **וְאִן יָהִיב לְהוּ** אמימר **זוּזֵי, וְאִי לָא** – הכניסו עדיין עפר, יש לחשוש שמא לא ימצאו עפר ולכן **לָא סַמְכָא** דַּעְתֵּיהּ, שאף אם יחזרו בהם לא יתחייבו במי שפרע, כיון שהוא יודע שאפשר שלא ימצאו עפר, ונתן את מעותיו על הספק, לפיכך לא רצה אמימר לתת את המעות עד שיכניסו עפר לרשותם, שאז יהיו אסורים לחזור בהם: שנינו במשנה: **וּפוֹסֵק עָמוֹ עַל הַזֶּבֶל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה** רבי יוסי אומר אין פוסקין על הזבל אלא אם כן היתה לו זבל באשפה וחכמים מתירים. מקשה הגמרא: **חֲכָמִים הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא** – מה החילוק בין דברי תנא קמא לדברי חכמים הרי לדברי שניהם מותר לפסוק על הזבל, ומדוע הביאה המשנה את דברי חכמים כאילו היא שיטה שלישית. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא**

בראשית ל, כז: וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ:

מט

נחשתי ויברכני", יעקב בחי' נחשת המצהיב" – בחי' תפארת

אברהם — [1]חסד,
יצחק — [2]גבורה,
יעקב — [3]תפארת,
תפארת נקרא עשיר כמ"ש[4] ברעיא מהימנא דף קפ"ז.
וכן חסד וגבורה המשפיעים לתפארת הם עשירים.
וכמו אברהם, חסד, הי' עשיר גדול כמ"ש[5] ואברהם כבד מאוד במקנה כו'.
וכן יצחק כמ"ש[6] ויהי לו מקנה צאן כו', וזבל[7] פרדותיו של יצחק היו יותר מכספו וזהבו של אבימלך.
וביעקב כתיב[8] ויפרוץ האיש כו' ויהי לו צאן רבות כו', וכתיב[9] כי כל העושר כו'.
ועשירות הוא בכסף, זהב, ונחשת,
כסף הוא חסד[10] דאברהם[11],
זהב, גבורה דיצחק[12],
נחשת, הוא יעקב כמ"ש נחשתי ויברכני ה' בגללך.
וי"ל הוא בחי' נחשת מצהיב[13] ביותר שיפה גם מזהב.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד של

בראשית ל, לז: וַיְקַח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת:

נ

יעקב בחי' תפארת הניח תפילין (הנק' פאר), וזהו המקלות וכו'

יעקב בחי'[14] תפארת, הניח תפילין והוא המקלות שהציג ברהטים כמ"ש בזהר הקדוש[15] פ' ויצא.
תפילין הוא תפארת, כי תפילין נקראים פאר כמ"ש[16] פארך חבוש אליך, וכמאמר[17] עוטר ישראל בתפארה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות־דברים עמוד תנד

---

1) **אברהם בחי' חסד**, כמ"ש (מיכה ז, כ) חסד לאברהם". ראה זהר חלק א' דף מז, ב. תניא — אגרת הקודש סימן ה'. ועוד.
2) ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמר אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקפ, ובהנסמן שם. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357. חלק כ' עמוד 101.
3) ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. לעיל סימן טז הערה 6.
4) זוהר ח"ב דף קפז, ב. וז"ל: העשיר לא ירבה דא עמודא דאמצעיתא". ראה דרך מצותיך עמוד סח, ב. אור התורה פרשת ראה עמוד תשעו.
5) בראשית יג, ב.
6) שם כו, יד.
7) בראשית כו, יג. רש"י ד"ה כי.
8) שם ל, מג.
9) שם לא, טז.
10) ראה תורה אור כו, ד וז"ל כסף וזהב, כסף מלשון (בראשית לא, ל) נכסף נכספתי, דהיינו בחי' אהבה, וזהב מצפון יאתה (איוב לז, כב) שהוא בחי' שמאל שהוא בחי' יראה". וכידוע אברהם בחי' אהבה כמ"ש (ישעי' מא, ח) אברהם אוהבי", ויצחק בחי' יראה כמ"ש (בראשית לא, מב) ופחד יצחק".
וראה עוד שם פו, ד. מד, ג. אור התורה וישב עמוד רנג, ב. לקוטי שיחות חלק ו עמוד 159.
11) ולפעמים הוא בהיפך כסף יצחק וזהב אברהם, כדאיתא במדרש רבה פרשת ויקהל ע"ש. הוא ע"ד כמו הב' פרשיות שמע והי' אם שמוע שהן חסד וגבורה, ובפרשת שמע הוא שם מ"ב גבורה, ובפ' והי' אם שמע הוא ע"ב חסד, אחליפו* דוכתייהו. [ראה לקוטי תורה פרשת ואתחנן].
ובשבת בפ' אמר רבי עקיבא (פט:) אברהם אמר ימחו על קדושת שמך, וכן יעקב הנוטה לאברהם, כמ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם, אמר כך, ויצחק אדרבה המליץ טוב על ישראל, ועל דרך מ"ש אלקים ברב חסדך, שאלקים מדתו של יצחק אומר שצריך להיות רב חסדיך" (תורת לוי יצחק כאן).
*) ראה גם לקמן סוף סימן נז, ובהנסמן בהערה 9.
12) כסף, זהב, נחושת כנגד האבות. ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב חלק ב' עמוד 82
13) הכוונה למ"ש (מדות פ"ב משנה ג') כל השערים נשתנו להיות זהב, חוץ משער נקנור מפני שנחשתן מצהיב" ע"ש. שהנחושת של דלתות שער נקנור היתה מצהיבה ומבריקה יותר משל זהב, לפיכך לא הוצרכו לשנותן ולצפותן זהב.
וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' פרשת ויחי מז, כח. דנחושת מצהיב" יש קשר מיוחד ליעקב, דשופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם הראשון (ב"מ פד.), מצהי"ב בגי' קמ"ז מספר שנותיו של יעקב. ע"ש.
14) ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה ואתחנן ה, ב. המשך תרס"ו (קה"ת ה'תשע"א) עמוד רצא. תקעג. לעיל סימן טז הערה 6.
15) דף קסב, א. מובא לקמן סימן נא הערה 5. ראה שם הביאור.
16) יחזקאל כד, יז. (ברכות יא, א) א"ר אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך. רש"י: **וכיון דבעו פאר**, ואבל מתגולל בצערו בעפר אין זה פאר". ראה אור התורה פרשת נצבים עמוד א'רסא.
17) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות תפילין סימן כה סעיף ט וז"ל: הרא"ש ז"ל הי' מברך ברכת השחר עד עוטר ישראל בתפארה, והי' מניח תפילין ואח"כ מברך עוטר ישראל בתפארה כדי ליתן שבח והודי' בברכה זו גם על התפילין שהם נקראים פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן לה. רכג.

כח, יא – ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא

א. [ג' פעמים מקום כנגד ג' בתי מקדשות: א) שבנה שלמה, ב) שבנו עולי בבל, ג) העתיד ליבנות, ורמזים בזה:]

אפשר עוד לומר שכיוון הכתוב הזה לרמוז ולהודיע שיעקב הי' הראשון שהתחיל להגביל בית המקדש וכמ"ש המשורר (תהלים קלב, ב-ג) אשר נשבע לי"י נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי וגו' עד אמצא מקום לי"י וגו'. כי יחסו לגבוה, ליעקב לפי שהוא הגביל המקום ההוא ויחסו לגבוה ועליו נאמר ויפגע במקום ר"ל במקום שהי' עתיד להיות בית עולמים כמ"ש (דברים יב, ה) כי אם אל המקום אשר יבחר ה', ולפי שהיו עתידין להיות ג' בתים באותו מקום, והם הבית אשר בנה שלמה, והבית אשר בנו עולי בבל, והבית העתיד להיות יבנה ויכונן, לכן אמרה התורה כאן שלשה פעמים שם מקום.

כי על הראשון אמר ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש שנרמז בזה שבאותו המקום יבא השמש צר ואור חשך בעריפיו בחרבן בית מקדשנו ותפארתנו, וכנגד הבית השני אמר ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו לרמוז שבבית השני לא ימצאו המתנות האלהיות כולם בשלמות כי יהיו שם מאבני המקום ולא כל אבני המקום.

וכנגד הבית השלישי העתיד להיות אמר וישכב במקום ההוא כי בו תהי' המנוחה והנחלה האמתית אשר כינה בשם שכיבה. הנה א"כ זכר כל מה שקרה ליעקב באותה לינה להגיד שהי' סימן מה שקרה לו שם בפועל למה שקרה לזרעו אח"כ בענין מקום בית המקדש כי הי' כמ"ש חז"ל (תנחומא לך לך ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים.

אברבנאל

כח, יז – ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים

ב. בפרשת ויצא במה שאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים, וקשה מה מורה אלו ג' פעמים זה המוזכרים פה. ויתבאר על דרך המדרש מלמד שראה יעקב בית המקדש בנוי וחרוב ובנוי, כשראה חרוב אמר אין זה ע"ש.

ויתבאר הענין ע"ד מדרש רבה פרשת בשלח על זה אלי ואנוהו, אמר להם הקב"ה לישראל, בעולם הזה אמרתם פעם אחת זה אלי אבל לעתיד לבוא אתם אומרים אותו דבר ב' פעמים שנאמר (ישעי' כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה וגומר.

ובזה יתבאר אלו ג' פעמים זה, בתחלה שראה יעקב בית המקדש בבנינו בעולם הזה אמר פעם אחת זה, ואמר מה נורא המקום הזה, וכשראה החורבן [אמר] אין זה, ר"ל אין זה כלל אפילו פעם אחת, וכשחזר וראה אותו בנוי לעתיד לבוא אמר וזה באות וי"ו, לדרוש זה וזה על ב' פעמים זה.

ווי עמודים סוף פרק י"ח

ג. הנה בגלות אליהו בארבע (ברכות ד, ב) אין לו רק ארבע אותיות אבל אות ו' נתן למשכון ליעקב שבה' מקומות נחסר אליהו בו' ונתמלא שם של יעקב בה' מקומות (ברש"י בחוקותי כ"ו מ"ב) זה שאמר ויעקב נסע סכותה בה' כי בה' מקומות איתמר גבי יעקב וי"ו כמ"ש ויבא יעקב שלם עם אות ו' שכן אליהו האות ו' נתן למשכן, ויבן לו בית ר"ל לעתיד לבא שנקרא המקדש על שם יעקב לא כמקדש ראשון שקרא לו אברהם הר, ומקדש שני שקרא יצחק שדה אבל יעקב קרא למקדש שלישי בית, אל בית אלקי יעקב (פסחים פ"ח ב').

זהו שכתוב ויבן לו בית ר"ל על מקדש ראשון אמר יעקב מה נורא המקום הזה בה', ועל מקדש ב' אמר אין זה חסר ה', שנחסרו ה' דברים בתוכה (יומא נג, א), ועל מקדש ג' אמר וזה שער השמים אמר בתוספת ו', וזה לפי שו' דברים שנחסרו בחטא של אדם הראשון יתמלאו כשיבא תולדות פרץ לכן כל תולדות שבמקרא חסירים לבר מן תרין אלה תולדות השמים מלא בוי"ו וכן אלה תולדות פרץ (ב"ר פ' י"ב ה', חשיב שם ו' דברים, זיוו, חייו, קומתו, פרי הארץ, פרי האילן ומאורות) לכן אמר ויעקב נסע סכותה וגו' ויבא יעקב שלם, כשיבן לו בית שהוא מקדש שלעתיד שיקרא בית אז ויבא יעקב שלם בוי"ו שיחזרו העטרה ליושנה בסוד בראשית ברא-שית, שהם שש מעלות לכסא (מלכים א, י).

מגלה עמוקות פרשת וישלח

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמוד ב

בפירוש, **אַסְמַכְתָּא הִיא**, שודאי אם היה יודע שלבסוף לא יקנה את היין לא היה מתחייב בכך, ומה שהתחייב הוא רק משום שהיה סבור שודאי יקנה עבורו, **וְאַסְמַכְתָּא לֹא קָנְיָא** – כל התחייבות באופן זה, אינה חלה.

מקשה הגמרא: **וּלְרַב אַשִּׁי**, שסובר שהתחייבות זו היא 'אסמכתא', **מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְּן** במשנה להלן (קד.) שהמקבל שדה מחבירו באריסות, על מנת לתת לבעל השדה חצי מהתבואה שתעשה השדה, ולבסוף לא עבד בה אלא הניח אותה כשדה בור, שמים כמה ראויה השדה לעשות, ונותן לו מזה מחצה, מפני שכך דרך האריס לכתוב לבעל השדה, כשהוא מתחייב על האריסות, **אִם אוֹבֵיד וְלֹא אַעֲבִיד אֲשַׁלֵּם כְּמֵיטְבָא** – אם אניח את השדה 'בור' ולא אעבוד בה, אשלם לפי המיטב שהיתה השדה ראויה לעשות. הרי שהמתחייב לשלם לחבירו לפי ההפסד שיגרום לו אם לא יעבוד כפי שהתנו, אין זו אסמכתא והוא חייב לשלם כך, ואם כן הוא הדין כאן כיון שגרם השליח הפסד למשלח, אין זו אסמכתא. מתרצת הגמרא: **הָתָם** לענין אריס, אין ההתחייבות נחשבת אסמכתא מפני שבשעת התנאי היה **בְּיָדוֹ** לקיימו, דהיינו לחרוש ולזרוע את הקרקע, ואם כן סמכה דעתו להתחייב בזה,

ב״ה, כ״ו מ״ח, תשכ״ב
ברוקלין.

אגודת חסידי חב״ד
צעירי אגודת חב״ד
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

מועתק בזה נוסח המברק שהואיל כ״ק אדמו״ר שליט״א לשלוח להתועדות ארצי של אנ״ש שי׳:

״בעמדנו ערב חדש הנסים והגאולה, יהי רצון שכינוסכם יהי׳ וגם יוסיף בטוב להמתכנסים ולהעולם, טוב לשמים טוב לבריות טוב העושה פירות על ידי ההגברה בהפצת המעינות והיהדות בכלל ובאופן דהולך ומוסיף ואור. בברכת הצלחה״.

מנחם שניאורסאהן

המברק בטח נתקבל במועדו, ובטח יודיעו מהנעשה בכהנ״ל, וכל המפרט הרי זה משובח.

בכבוד ובברכה

מזכיר

ב״ה, כ״ח מ״ח, תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ״ז חשון, בו כותב אודות השפעה על פ.

בכלל רואים במוחש שכשמשפיעים ע״י ידידים ומכירים - מצליחים יותר לפי ערך מאשר השפעה ישירה ע״י הקרובים ביותר, אלא שידברו פעם פעמיים ויותר, ולא להתפעל באם אין נראות תוצאות מידיות.

לכתבו באם יש לשבת בעיר פלונית מפני שמועה ששמע.

הנה בכלל אין אנו אחראים לשמועות פורחות, ועוד ועיקר אשר נאמר בתורה, תמים תהי׳ עם ה׳ אלקיך.

ומאחר שהכל בהשגחה פרטית, עלי החובה (והזכות) לעוררו על ההכרח וחובת גברא לקבוע עתים בלימוד פנימיות התורה, שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, קביעות בכל יום ובהוספה ביום השבת אשר קדש הוא לה׳.

וכן מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו, ובטח מפריש לצדקה בכל יום בבקר קודם התפלה.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

נ. ב. עוד מזכיר שמועה במכתבו בשם פלוני, שכאילו אמר אשר בנוגע לי״ג עיקרים, מי שחסר לו באמונה בהם אפילו בשוגג, אפיקורס מקרי, וע״פ ביאורו שמוסיף הנ״ל ה״נ גם באם אנוס גמור הוא וכמו תינוק שנשבה בין העכו״ם או בדרגא נעלית יותר, שמפרש באופן אחר מאמרי חז״ל.

ועיין רמב״ם הלכות תשובה פרק ג׳ ה״ז השגת הראב״ד - שמוכח להיפך.

והוכחה ברורה יותר מהנראה במוחש בנוגע שלשת עיקרים הראשונים דכו״כ אין להם ידיעה בפירושם, ותוכנם האמיתי. (עיין חובת הלבבות בתחלתו שער היחוד ועוד ועוד) ובפרט ע״פ המבואר בארוכה, באר היטב, בספרי קבלה וחסידות.

◆ יום ראשון ד׳ כסלו ◆

כח (י) **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:**

רש״י ◄ **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב•** עַל־יְדֵי שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁרָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו, הָלַךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל, הִפְסִיק הָעִנְיָן בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּכְתִיב: ״וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ וְגוֹ׳״ וּמִשֶּׁגָּמַר, חָזַר לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן. **וַיֵּצֵא•** לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶלָּא ״וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חָרָנָה״, וְלָמָּה הִזְכִּיר יְצִיאָתוֹ? אֶלָּא מַגִּיד שֶׁיְּצִיאַת צַדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשָׂה רֹשֶׁם. שֶׁבִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר, הוּא הוֹדָה, הוּא זִיוָהּ, הוּא הֲדָרָהּ. יָצָא מִשָּׁם, פָּנָה הוֹדָהּ, פָּנָה זִיוָהּ, פָּנָה הֲדָרָהּ. וְכֵן (רות א) ״וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם״, הָאָמוּר בִּנְעָמִי וְרוּת. **וַיֵּלֶךְ חָרָנָה•** יָצָא לָלֶכֶת לְחָרָן:

י וּנְפַק יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וַאֲזַל לְחָרָן:

כלי יקר – עוז והדר

כח (י) **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה.** פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י ׳לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶלָּא ׳וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חָרָנָה׳, אֶלָּא מַגִּיד שֶׁיְּצִיאַת הַצַּדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשָׂה רֹשֶׁם׳. וְיֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן, וְכִי אַבְרָהָם וְיִצְחָק לֹא הָלְכוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְלָמָּה לֹא נִכְתַּב אֶצְלָם לְשׁוֹן יְצִיאָה:

וְיֵשׁ פָּנִים לְכָאן וּלְכָאן, כִּי לְפוּם רִיהֲטָא דְּלִרְבּוּתָא נָקֵט כָּאן **וַיֵּצֵא,** כִּי אַבְרָהָם וְיִצְחָק לֹא הִנִּיחוּ בַּמָּקוֹם שֶׁהָלְכוּ מִשָּׁם צַדִּיק כְּמוֹתָם פְּשִׁיטָא שֶׁיְּצִיאָתָם עוֹשָׂה רֹשֶׁם, אֲבָל כָּאן הֲרֵי יִצְחָק וְרִבְקָה נִשְׁאֲרוּ שָׁם, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שֶׁאֵין יְצִיאָתוֹ עוֹשָׂה רֹשֶׁם, קָא מַשְׁמַע לָן. וְדֶגְמָא לָזֶה מַסִּיק בְּרַבָּתִי (סח ו), שֶׁמֵּבִיא שָׁם רְאָיָה מִן (וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם) הַנֶּאֱמָר בְּרוּת (א ז), וּמִקְשֶׁה שָׁם ׳נִיחָא דְּתַמָּן לֹא הָיְתָה כִּי אִם אוֹתָהּ צַדֶּקֶת בִּלְבַד, אֶלָּא הָכָא דַּהֲוַת יִצְחָק וְרִבְקָה, רַבִּי עֲזַרְיָא אוֹמֵר אֵינוֹ דּוֹמֶה זְכוּתוֹ שֶׁל צַדִּיק אֶחָד לִשְׁנֵי צַדִּיקִים׳, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ:

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ לְאִידָךְ גִּיסָא, לוֹמַר שֶׁדַּוְקָא יְצִיאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב עָשָׂה רֹשֶׁם אֲבָל לֹא יְצִיאַת אַבְרָהָם וְיִצְחָק, לְפִי שֶׁהֵמָּה הָלְכוּ עִם כָּל בְּנֵי בֵיתָם וְלֹא נִשְׁאַר בַּמָּקוֹם שׁוּם צַדִּיק, עַל כֵּן לֹא עָשׂוּ רֹשֶׁם בִּיצִיאָתָם כִּי הָרְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ שָׁמָּה אֵינָן מַקְפִּידִין עַל יְצִיאַת הַצַּדִּיקִים, וְאַדְּרַבָּה הֵם שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם מֵהֶם, לְפִי שֶׁאֵינָן הוֹלְכִים בְּדַרְכֵיהֶם, וְהֵם ׳לְשֹׂכִים בְּעֵינֵיהֶם וְלִצְנִינִים בְּצִדֵּיהֶם׳ (ע״פ במדבר לג נה), וְהֵם מְרִיבִים עִמָּהֶם עֲבוּר מַעֲשֵׂיהֶם. אֲבָל הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁצַּדִּיקִים מְצוּיִים שָׁם אָז יְצִיאָתוֹ עוֹשָׂה רֹשֶׁם, כִּי הַצַּדִּיקִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ קָשָׁה עֲלֵיהֶם פְּרֵדָתָם כִּי דַּעְתָּם נוֹחָה מִמֶּנּוּ, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה זְכוּת שֶׁל מוּעָטִין לִזְכוּת שֶׁל מְרֻבִּים. וְכָאן הָיוּ יִצְחָק וְרִבְקָה, לְכָךְ הָיָה רֹשֶׁם יְצִיאָתוֹ נִכָּר. וּלְפִי זֶה צְרִיכִין אָנוּ לוֹמַר, שֶׁגַּם בִּשְׂדֵה מוֹאָב (רות שם) הָיוּ חֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם:

דָּבָר אַחֵר, לְכָךְ הִזְכִּיר כָּאן לְשׁוֹן ׳יְצִיאָה׳ וּבְמָקוֹם אַחֵר (לעיל יב ה) (וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה), לְפִי שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקוֹם גִּלּוּי שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהַהוֹלֵךְ מִשָּׁם יְרִידָה הוּא לוֹ וִיצִיאָה מִן קַו הַשִּׁוּוּי, כִּי כָּל יְצִיאָה הוּא מִן הַמָּקוֹם שֶׁהוּא רָאוּי לִהְיוֹת בּוֹ כְּמוֹ (אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם) (שמות יא ד), נִמְצָא שֶׁיְּצִיאָה זוֹ עָשְׂתָה רֹשֶׁם גַּם בּוֹ בְּעַצְמוֹ: **וּבַיַּלְקוּט** (רמז קיז) מַסִּיק ׳יֵשׁ שֶׁזּוּגוֹ הוֹלֵךְ אֵלָיו וְיֵשׁ שֶׁהוֹלֵךְ אֵצֶל זוּגוֹ, יַעֲקֹב הָלַךְ אֵצֶל זוּגוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע׳.** וְאֵיךְ לָמַד מִפָּסוּק זֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל זוּגוֹ (וּבְרָחוֹ מִפְּנֵי) עֵשָׂו. אֵין זֶה כִּי אִם קֶשְׁיַת **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב** ׳וַיֵּלֶךְ׳ מִבָּעֵי לֵיהּ, הִכְרִיחוֹ לוֹמַר שֶׁיְּעַקֹּב הָיָה מְסַלֵּק מַחְשַׁבְתּוֹ מִכֹּל וָכֹל מִמָּקוֹם מְגוּרַת אָבִיו וְאִמּוֹ, עַל כֵּן נִקְרָא ׳יוֹצֵא׳ לוֹמַר לְךָ שֶׁיָּצָא מִכֹּל וָכֹל, לַאֲפוּקֵי הַהוֹלֵךְ מֵאֵיזוֹ מָקוֹם וְדַעְתּוֹ לַחְזוֹר אָז לְעוֹלָם מַחְשַׁבְתּוֹ מְשׁוֹטֶטֶת בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר הָלַךְ מִשָּׁם, וְזֶה נִקְרָא ׳הוֹלֵךְ׳ וְלֹא ׳יוֹצֵא׳, כִּי לֹא יָצָא מִכֹּל וָכֹל שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן מַחְשַׁבְתּוֹ שָׁמָּה. וְעַל כֵּן קָשֶׁה לְבַעַל מִדְרָשׁ זֶה מִי הִתִּיר לְיַעֲקֹב לַעֲזֹב אָבִיו וְאִמּוֹ מִכֹּל וָכֹל, עַל זֶה אָמַר כִּמְתָרֵץ לְפִי שֶׁהָלַךְ אֵצֶל זוּגוֹ, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר (לעיל ב כד) (עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ):

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ (מגילה יז.) שֶׁיַּעֲקֹב נָעֱנַשׁ עַל אוֹתָן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיֵּם בָּהֶם מִצְוַת כִּבּוּד אָב וָאֵם, וְיֵשׁ לְהִקָּשׁוֹת הֲלֹא הָלַךְ בִּרְשׁוּת אָבִיו וְאִמּוֹ וּבְמִצְוָתֵיהֶם, וְלָמָּה נָעֱנַשׁ עַל כָּל אוֹתָן הַיָּמִים, כִּי אַף אִם תִּמְצָא לוֹמַר שֶׁעָבַר עַל מַה שֶׁאָמְרָה אִמּוֹ (וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים) (לעיל כז מד), מִכָּל מָקוֹם לָמָּה נָעֱנַשׁ עַל כָּל הַיָּמִים. אֶלָּא וַדַּאי לְפִי שֶׁאָבִיו אָמַר לוֹ (קוּם לֵךְ פַּדָּנָה אֲרָם) (פסוק ב), הִתִּיר לוֹ לֵילֵךְ אֲבָל לֹא לָצֵאת מִכֹּל וָכֹל, כִּי כָּל הַהוֹלֵךְ וְדַעְתּוֹ לַחְזוֹר אוֹ שֶׁעֲדַיִן מַחְשַׁבְתּוֹ מְשׁוֹטֶטֶת שָׁמָּה נִקְרָא ׳הוֹלֵךְ׳ וְלֹא ׳יוֹצֵא׳, וְהוּא לֹא כֵּן עָשָׂה, אֶלָּא **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב** מִכֹּל וָכֹל, כְּאִלּוּ שָׁכַח כָּל בֵּית אָבִיו וְאִמּוֹ, עַל כֵּן נֶעֱנַשׁ בְּכִיּוּצֵא בּוֹ, שֶׁבֵּן אֶחָד מִבָּנָיו וְהוּא יוֹסֵף לֹא כִּבְּדוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, (וְלֹא זָכַר בּוֹ יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן מא נא) (כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי וְאֵת כָּל בֵּית אָבִי). וְיָדַע יוֹסֵף כִּי (מֵאֵת ה׳ הָיְתָה זֹאת), עַל כֵּן אָמַר ׳נַשַּׁנִי אֱלֹהִים׳, אֲבָל הוּא בִּצְדָקָתוֹ הָיָה לוֹ חֵשֶׁק וְרָצוֹן לִהְיוֹת לוֹ בֵּית אָבִיו תָּמִיד לְזִכְרוֹן נֶגֶד עֵינָיו, וְלֹא יָכֹל כִּי נַשַּׁנוּ אֱלֹהִים: תורה יא

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י, עמ' 88)

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע (כח, י)

מִבְּאֵרָהּ שֶׁל שְׁבוּעָה. אָמַר: שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד עָלַי אֲבִימֶלֶךְ וְיֹאמַר הִשְׁבָּעָה לִי כְּשֵׁם שֶׁנִּשְׁבַּע לִי זְקֵנְךָ... (מדרש רבה)

יַעֲקֹב נִמְנַע מִלִּכְרוֹת בְּרִית עִם אֲבִימֶלֶךְ, וְלֹא כְּאַבְרָהָם וְיִצְחָק שֶׁכָּרְתוּ בְּרִית עִמּוֹ. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר:

יֵשׁ הֶבְדֵּל יְסוֹדִי בֵּין עֲבוֹדָתָם שֶׁל אַבְרָהָם וְיִצְחָק לְבֵין זוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. אַבְרָהָם וְיִצְחָק עָסְקוּ בְּעִיקָּר בִּדְחַיֵּית הָרַע וּבִשְׁלִילָתוֹ, שֶׁהָרַע לֹא יִתְנַגֵּד לַקְּדוּשָׁה, אַךְ עָצָם מְצִיאוּת הָרַע נִשְׁאֲרָה בְּתָקְפָּהּ. לָכֵן מֵאַבְרָהָם יָכוֹל הָיָה לָצֵאת יִשְׁמָעֵאל, וּמִיִּצְחָק – עֵשָׂו. מִשּׁוּם כָּךְ כָּרְתוּ בְּרִית עִם אֲבִימֶלֶךְ, כִּי בָּזֶה דָּחוּ אֶת הָרַע שֶׁלֹּא יִתְנַגֵּד לָהֶם.

לְעוּמָּתָם, יַעֲקֹב עָסַק בְּזִיכּוּךְ הָרַע וּבַהֲפִיכָתוֹ לְטוֹב, הַיְינוּ שְׁלִילַת עָצָם מְצִיאוּת הָרַע. לָכֵן הָיְתָה "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה". מִשּׁוּם כָּךְ לֹא כָּרַת יַעֲקֹב בְּרִית עִם אֲבִימֶלֶךְ, שֶׁהֲרֵי מִלְּחַמְתּוֹ הִיא נֶגֶד עָצָם מְצִיאוּתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ.

זֶהוּ: "וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" – הוּא הָלַךְ לְ"חָרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם", לְבָרְרוֹ וּלְהָפְכוֹ לְטוֹב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש"פ ויצא, יו"ד כסלו ה'תשכ"ז)

אִיתָא בְּמִדְרָשׁ: "מִבְּאֵר שָׁבַע.. מִבְּאֵרָהּ שֶׁל שְׁבוּעָה, אָמַר (יַעֲקֹב) שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד עָלַי אֲבִימֶלֶךְ וְיֹאמַר הִשְׁבָּעָה לִי כְּשֵׁם שֶׁנִּשְׁבַּע לִי זְקֵנְךָ, נִמְצֵאתִי מַשְׁהֶה בְּשִׁמְחַת בָּנַי שִׁבְעָה דּוֹרוֹת" (שֶׁהֲרֵי עַל־יְדֵי הַשְּׁבוּעָה שֶׁל אַבְרָהָם לַאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַכְּבָה כְּנִיסַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה דּוֹרוֹת, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ "אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה (לְאַבְרָהָם) אַתָּה נָתַתָּ שֶׁבַע כְּבָשׂוֹת בְּלִי רְצוֹנִי, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַשְׁהֶה בְּשִׁמְחַת בָּנֶיךָ ז' דּוֹרוֹת").

וּבְפֵּירוּשׁ 'מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה' (פֵּרוּשׁ שֶׁהוּבָא בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת) - מְפָרֵשׁ בְּב' אוֹפַנִּים:

א) "שִׁבְעָה דּוֹרוֹת הָיוּ מֵאַבְרָהָם עַד יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁאָז חִלְּקוּ עִיקַּר הָאָרֶץ, אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב לֵוִי קְהָת עַמְרָם מֹשֶׁה. וְאִם יִשְׁבַּע יַעֲקֹב גַּם הוּא יְעַכְּבֶם **ז' דּוֹרוֹת**. וְיִצְחָק לֹא נִשְׁבַּע מֵחָדָשׁ, רַק אָמַר לוֹ, הַשְּׁבוּעָה הַקְּדוּמָה שֶׁהִיא בֵּינוֹתֵינוּ מֵאָבִיךָ, תְּהֵא בֵּינוֹתֵינוּ, וְאַל תְּפֵר אוֹתָהּ".

ב) "וְגַם יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּשְּׁבוּעַת אַבְרָהָם עַד כִּבּוּשׁ אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג ז' דּוֹרוֹת, וּמִשְּׁבוּעַת יִצְחָק עַד כִּבּוּשׁ יְהוֹשֻׁעַ גַּם הֵמָּה ז' דּוֹרוֹת", וְהַיְינוּ, שֶׁשְּׁבוּעַת יִצְחָק עִכְּבָה אֶת הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ דּוֹר נוֹסָף, וְיַעֲקֹב חָשַׁשׁ שֶׁאִם יִשְׁבַּע, יְעַכְּבֵם עוֹד **דּוֹר נוֹסָף**. וְנִמְצָא, שֶׁ"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע", "מִבְּאֵרָהּ שֶׁל שְׁבוּעָה", הוּא עִנְיָן שֶׁל **גְּאֻלָּה** - כִּי עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע (יָצָא מִ"בְּאֵרָהּ שֶׁל שְׁבוּעָה") הְקִדְּמָה הַגְּאֻלָּה שֶׁבַּכְּנִיסָה לָאָרֶץ ז' דּוֹרוֹת, אוֹ עַל־כָּל־פָּנִים דּוֹר אֶחָד (לְפִי ב' הַפֵּרוּשִׁים הַנַּ"ל).

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם "וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" לְמַעֲלִיּוּתָא - חָרָן מִלְּשׁוֹן חֵרוּת, שֶׁרוֹמֵז עַל לְמוּד הַתּוֹרָה, שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשָׂה "בֶּן חוֹרִין", כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "אֵין לְךָ בֶּן־חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה".

וּפֵרוּשׁ זֶה (שֶׁ"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא, מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) אֵינוֹ בִּסְתִירָה לְפֵרוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁ"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" הוּא עִנְיָן שֶׁל גְּלוּת (מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה) - כִּי:

הַצֹּרֶךְ לִפְעֹל עִנְיָן שֶׁל גְּאֻלָּה וְחֵרוּת ("חָרָן" מִלְּשׁוֹן חֵרוּת) הוּא - דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּ"חָרָן" כִּפְשׁוּטוֹ, בְּמָקוֹם שֶׁשַּׁיָּךְ בּוֹ עִנְיָן שֶׁל גְּלוּת וְשִׁעְבּוּד, וְלָכֵן צָרִיךְ לִשְׁלֹל וּלְהַבְהִיר שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי קָשׁוּר עִם הַתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא "בֶּן חוֹרִין", וְלֹא שַׁיָּךְ אֲצְלוֹ עִנְיָן שֶׁל גְּלוּת וְשִׁעְבּוּד.

וּכְדִבְרֵי כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר: "רַק גּוּפוֹתֵינוּ נִתְּנוּ בְּגָלוּת וּבְשִׁעְבּוּד מַלְכְיוֹת, אֲבָל נִשְׁמוֹתֵינוּ לֹא נִמְסְרוּ לְגָלוּת וְשִׁעְבּוּד מַלְכְיוֹת.. כָּל מַה שֶׁנּוֹגֵעַ לְדָתֵנוּ, לְתוֹרַת יִשְׂרָאֵל וּמִצְוֹתָיו וּמִנְהָגָיו, אֵין מִישֶׁהוּ שֶׁיְּכָפֶה עָלֵינוּ דַּעְתּוֹ, וְאֵין שׁוּם כֹּחַ שֶׁל כְּפִיָּה רַשַּׁאי לְשַׁעְבְּדֵנוּ".

וְכָאמוּר לְעֵיל (סעיף ד) שֶׁפֵּרוּשׁ הַמִּדְרָשׁ שֶׁ"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע גו'" קָשׁוּר עִם עִנְיָן הַגְּאֻלָּה, אֵינוֹ בִּסְתִירָה לְפֵרוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה וְגָלוּת, כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא שָׁם צָרִיךְ לִפְעֹל עִנְיָן הַגְּאֻלָּה.

וּבְעֹמֶק יוֹתֵר: אַף שֶׁבְּפַשְׁטוּת הוּא עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה, הֲרֵי יְרִידָה זוֹ הִיא צֹרֶךְ עֲלִיָּה, וִיתֵירָה מִזֶּה: כֵּיוָן שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, הֲרֵי לְאֲמִיתָּתוֹ שֶׁל דָּבָר אֵין זוֹ יְרִידָה, כִּי־אִם עֲלִיָּה. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ לְעִנְיָן אִסּוּר מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, שֶׁ"מְלֶאכֶת מַחְשֶׁבֶת אָסְרָה תּוֹרָה", וְלָכֵן אַזְלִינַן בָּתַר הַמַּחְשָׁבָה, וּכְמוֹ סוֹתֵר עַל מְנָת לִבְנוֹת, דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּחְשָׁבָה וְהַכַּוָּנָה הִיא לְטוֹבָה, אֲזַי גַּם הַמַּעֲשֶׂה בְּפֹעַל הוּא טוֹב.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיָן "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה" - שֶׁכֵּיוָן **שֶׁהַכַּוָּנָה** בָּזֶה הִיא בִּשְׁבִיל עִנְיָן הַגְּאֻלָּה (כַּנַּ"ל), הֲרֵי גַּם **עִנְיָן זֶה גּוּפָא** אֵינוֹ עִנְיָן שֶׁל גָּלוּת, אֶלָּא עִנְיָן שֶׁל גְּאֻלָּה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן דְ"חָרָנָה", שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיָן הַחֵרוּת שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה (סעיף ג), שֶׁאֵין זֶה בִּסְתִירָה לְהָעִנְיָן דְ"חָרָנָה" כִּפְשׁוּטוֹ, וְאַדְרַבָּה, עִקַּר הָעֲלוּי וְהַשְּׁלֵימוּת דְּלִימוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּחָרָן דַּוְקָא.

וְעַל־דֶּרֶךְ הַמִּבּוֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו בְּמָשָׁל בֵּן הַמֶּלֶךְ שֶׁאָבִיו שׁוֹלֵחַ אוֹתוֹ לְמָקוֹם רָחוֹק - שֶׁדַּוְקָא בִּהְיוֹתוֹ בְּרִחוּק מָקוֹם מִן הַמֶּלֶךְ מִתְגַּלִּית מַעֲלָתוֹ הָאֲמִתִּית שֶׁל בֵּן הַמֶּלֶךְ. וְהַיְינוּ, שֶׁאַף שֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּבֵית הַמֶּלֶךְ יֵשׁ לוֹ מַעֲלוֹת רַבּוֹת, שֶׁמֵּבִין וּמַשִּׂיג כוֹ', יַדְעָן וְחַסְדָּן וְכוּ', מִכָּל־מָקוֹם כְּדֵי לְגַלּוֹת מַעֲלוֹת אֵלּוּ לַאֲמִיתָּתָן, לְבוּרְיָן וּלְעֻמְקָן, וְעַד לְמַעֲלוֹתָיו הָעַצְמִיּוֹת, יֵשׁ צֹרֶךְ לְשָׁלְחוֹ לְמָקוֹם רָחוֹק דַּוְקָא.

פְּעֻלַּת הָרֹשֶׁם בִּיצִיאַת צַדִּיק מֵהָעִיר

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:

מַגִּיד שֶׁיְּצִיאַת צַדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשֶׂה רֹשֶׁם, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר, הוּא הוֹדָהּ, הוּא זִיוָהּ, הוּא הֲדָרָהּ. יָצָא מִשָּׁם, פָּנָה הוֹדָהּ, פָּנָה זִיוָהּ, פָּנָה הֲדָרָהּ. (כח, י. ובפירוש רש״י).

בִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר, הוּא זִיוָהּ, הוּא הֲדָרָהּ. יָצָא מִשָּׁם, פָּנָה זִיוָהּ, פָּנָה הֲדָרָהּ . . הֲכָא דְּהָוֵי יִצְחָק וְרִבְקָה? . . לֹא דּוֹמָה זְכוּתוֹ שֶׁל צַדִּיק אֶחָד לִזְכוּתָן שֶׁל שְׁנֵי צַדִּיקִים״. (מדרש רבה על הפסוק).

הִנֵּה מִזֶּה שֶׁלֹּא הִתְיַחֵס רַשִׁ״י לְקַשְׁיַת הַמִּדְרָשׁ, אֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁ״פָּנָה זִיוָהּ״ וְכוּ׳ כְּשֶׁיִּצְחָק וְרִבְקָה נִשְׁאֲרוּ בָּעִיר, מוּבָן שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין זֶה קָשֶׁה.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּרַשִׁ״י הַמְּפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, הוֹדָהּ זִיוָהּ וַהֲדָרָהּ שֶׁל הָעִיר, הַיְינוּ הַשְׁפָּעָתוֹ וּפְעֻלָּתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק עַל יוֹשְׁבֵי הָעִיר. וּבְהִיוֹת שֶׁיִּצְחָק הָיָה סוּמָא וְכָלוּא בְּבֵיתוֹ, וְרִבְקָה הֲרֵי ״כָּל כְּבוּדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה״, וּבִפְרָט שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לְהִשָּׁאֵר לְשַׁמֵּשׁ אֶת יִצְחָק דְּסוּמָא הָיָה, הֲרֵי לֹא הִשְׁפִּיעוּ כָּל־כָּךְ כְּיַעֲקֹב עַל בְּנֵי הָעִיר לְשַׁנּוֹת הַנְהָגָתָם. וְאִי־אֶפְשָׁר לְכַנּוֹתָם בְּשֵׁם הוֹדָהּ וְזִיוָהּ וַהֲדָרָהּ.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְפִי הַמִּדְרָשׁ, ״זִיו וְהָדָר״ קָאֵי עַל זְכוּתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק שֶׁמֵּגֵן עַל הָעִיר, וּכְמוֹ כֵן זֶה שֶׁבִּזְכוּתוֹ בָּאוֹת כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת הַטּוֹבוֹת וְהַבְּרָכוֹת עַל הָעִיר, וּלְפִי־זֶה קָשֶׁה הֲרֵי יִצְחָק וְרִבְקָה נִשְׁאֲרוּ בָּעִיר וּזְכוּתָם הִשְׁפִּיעָה עַל הָעִיר. וְצָרִיךְ לְפָרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה זְכוּת צַדִּיק אֶחָד לְב׳ צַדִּיקִים.

(יא) **וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:**

יא **וַעֲרַע בְּאַתְרָא וּבָת תַּמָּן אֲרֵי עַל שִׁמְשָׁא וּנְסִיב מֵאַבְנֵי אַתְרָא וְשַׁוִּי אִסְדּוֹהִי וּשְׁכִיב בְּאַתְרָא הַהוּא:**

רש״י ◄ **וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם** • לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּאֵיזֶה מָקוֹם, אֶלָּא בַּמָּקוֹם הַנִּזְכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר, הוּא הַר הַמּוֹרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: (לעיל כב) ״וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק״. **וַיִּפְגַּע** • כְּמוֹ (יהושע ט״ז:) ״וּפָגַע בִּירִיחוֹ״, (שם יט) ״וּפָגַע בְּדַבָּשֶׁת״. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (ברכות כז) לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ: (ירמיה ז) ״וְאַל תִּפְגַּע בִּי״, וְלָמַדְנוּ שֶׁתִּקֵּן יַעֲקֹב תְּפִלַּת עַרְבִית, וְשִׁנָּה הַכָּתוּב וְלֹא כָּתַב ׳וַיִּתְפַּלֵּל׳, לְלַמֶּדְךָ שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ בְּפֶרֶק ׳גִּיד הַנָּשֶׁה׳ (חולין צא). **כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ** • הָיָה לוֹ לִכְתֹּב ״וַיָּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּלֶן שָׁם״. ״כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ״, מַשְׁמָע שֶׁשָּׁקְעָה לוֹ הַחַמָּה פִּתְאֹם שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ, כְּדֵי שֶׁיָּלִין שָׁם. **וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו** • עֲשָׂאָן כְּמִין מַרְזֵב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ, שֶׁיָּרֵא מִפְּנֵי חַיּוֹת רָעוֹת. הִתְחִילוּ מְרִיבוֹת זוֹ עִם זוֹ, זֹאת אוֹמֶרֶת: ׳עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק אֶת רֹאשׁוֹ׳, וְזֹאת אוֹמֶרֶת: ׳עָלַי יָנִיחַ׳, מִיָּד עֲשָׂאָן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶבֶן אַחַת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו״. **וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא** • לְשׁוֹן מְעוּט, בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב, אֲבָל י״ד שָׁנִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית עֵבֶר לֹא שָׁכַב בַּלַּיְלָה, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

כלי יקר – עוז והדר

(יא) **וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ.** רַבּוֹתֵינוּ ז״ל אָמְרוּ (ראה חולין צא:) שֶׁזֶּהוּ הַר הַמּוֹרִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (לעיל כב ד) (וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק). קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא סְתָם **מָקוֹם,** לְפִי שֶׁכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ שֵׁם לְוּוּי עַל שֵׁם בְּעָלָיו אוֹ עַל שֵׁם מַהוּת הַמָּקוֹם כִּי בָּזֶה יִבָּדֵל מִשְּׁאָר מְקוֹמוֹת, וְזֶה הַמָּקוֹם נֶעְלַם מַהוּתוֹ וּשְׁמוֹ כַּמְבֹאָר לְמַעְלָה פָּרָשַׁת וַיֵּרָא (כב יד) בַּפָּסוּק (ה׳ יִרְאֶה), עַל כֵּן קְרָאוֹ סְתָם **מָקוֹם,** כִּי אֵין בּוֹ עֲדַיִן הַשֵּׁם אֲשֶׁר בּוֹ יִבָּדֵל מִשְּׁאָר מְקוֹמוֹת:

דָּבָר אַחֵר, לְכָךְ קְרָאוֹ **מָקוֹם** סְתָם, לְפִי שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֵן מִצַּד שֶׁשָּׁם אֶבֶן שְׁתִיָּה וּמִשָּׁם הֻשְׁתַּת הָעוֹלָם (יומא נד:), הֵן מִצַּד שֶׁעֲדַיִן כָּל הָעוֹלָם מְיֻסָּד עָלָיו, כִּי מִמֶּנּוּ יוֹצֵא הַשָּׁפַע לְכָל הָעוֹלָם (ראה זוהר חדש רות מז:):

וַיַּעֲקֹב הִרְגִּישׁ כִּי זֶה יִהְיֶה מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ לְפִי שֶׁרְאָה שֶׁשָּׁקְעָה עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ (חולין צא:), לְפִי שֶׁמָּקוֹם קָדוֹשׁ זֶה מַכְהֶה גִּלְגֵּל חַמָּה וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶל הַשֶּׁמֶשׁ, וְאִדְּרַבָּה הַשֶּׁמֶשׁ צְרִיכָה אֵלָיו, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל ״אָמַר רַבִּי אָבִין אַתָּה מוֹצֵא מִי שֶׁמְּבַקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת לוֹ חַלּוֹנוֹת עוֹשֶׂה אוֹתָם רְחָבוֹת מִבִּפְנִים וְצָרוֹת מִבַּחוּץ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹאֲבִין הָאוֹרָה מִבַּחוּץ, אֲבָל חַלּוֹנוֹת שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ רְחָבוֹת מִבַּחוּץ וְצָרוֹת מִבִּפְנִים, לָמָּה, שֶׁיְּהֵא הָאוֹר יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ וּמֵאִיר לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מג ב) (וְהָאָרֶץ הֵאִירָה מִכְּבֹדוֹ), וּכְתִיב (ירמיה יז יב) (כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֵאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ׳), עַיֵּן נֹסַח זֶה בַּיַּלְקוּט פָּרָשַׁת תְּצַוֶּה (רמז שעח). וּמִכָּאן רְאִיָּה שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ מְאִירָה אֶל הַמִּקְדָּשׁ, עַל כֵּן כָּהָה אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מִיָּד בְּבוֹאוֹ אֶל מָקוֹם הַקָּדוֹשׁ, (וְהָיָה לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר) (ע״פ זכריה יד ז) כִּי הֵאִיר ה׳ אוֹר הָעֶלְיוֹן מִמָּקוֹם קָדוֹשׁ זֶה עַד שֶׁנִּרְאָה ה׳ אֵלָיו

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 61 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֹפֶן הַשְׁמִירָה מֵחַיּוֹת רָעוֹת

וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו

עֲשָׂאָן כְּמִין מַרְזֵב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ, שֶׁיָּרֵא מִפְּנֵי חַיּוֹת רָעוֹת (כח, יא. ובפירוש רש״י)

צָרִיךְ לְהָבִין: מַדּוּעַ הִקִּיף יַעֲקֹב רַק אֶת רֹאשׁוֹ? וַהֲרֵי מִמַּה־נַּפְשְׁךָ: אִם הָיָה לוֹ בִּטָּחוֹן בַּהקָּבָּ״ה שֶׁהַחַיּוֹת לֹא יַזִּיקוּהוּ, מַדּוּעַ הִקִּיף אֶת רֹאשׁוֹ. וְאִם לֹא רָצָה לְהִזְדַּקֵּק לְנִסִּים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, מַדּוּעַ לֹא הִקִּיף גַּם אֶת שְׁאָר הַגּוּף?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

דְּהִנֵּה כְּתִיב ״יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ״, אֲשֶׁר פָּסוּק זֶה מְבֹאָר הָאֹפֶן הַנִּרְצֶה בְּהִתְעַסְּקוּת בְּפַרְנָסָה – שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת ״יְגִיעַ כַּפֶּיךָ״ דַּוְקָא, וְלֹא ״יְגִיעַ רֹאשְׁךָ״. כְּלוֹמַר: הַהִתְעַסְּקוּת בְּעִנְיְנֵי הַפַּרְנָסָה צְרִיכָה לִהְיוֹת רַק בְּיָדָיו, ״כַּפֶּיךָ״. וְאִלּוּ הָרֹאשׁ, הַיְינוּ הַכֹּחוֹת הַנַּעֲלִים – צְרִיכִים לִהְיוֹת מְנֻחִים בַּתּוֹרָה וַעֲבוֹדָה. וּכְשֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּאֹפֶן כָּזֶה, אֲזַי מְבֻטַּחַת הַהַצְלָחָה – ״אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ״.

וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הָלַךְ יַעֲקֹב לְחָרָן עַל־מְנָת לְהָקִים בַּיִת וּלְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי פַּרְנָסָה וְכוּ׳, הִקִּיף אֶת רֹאשׁוֹ – שֶׁיִּהְיֶה מְנֻחָ רַק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְלֹא יִהְיֶה טָרוּד כְּלָל בְּעֵסֶק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת פרשת וישב ה׳תשי״א)

יְגִיעָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב עַד כְּדֵי מְסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁ״לֹא שָׁכַב״, בְּוַודַּאי לֹא הָיְתָה בִּשְׁבִיל הַשְּׁמִירָה עַל צֹאן לָבָן, אֶלָּא בִּשְׁבִיל עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, בֵּירוּר נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם שֶׁהָיוּ בְּבֵית לָבָן, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה הוּצְרַךְ לִהְיוֹת עֵר בְּמָשֶׁךְ כָּל הַזְּמַן (״לֹא שָׁכַב״), כְּדֵי לְהִתְגַּבֵּר עַל לָבָן שֶׁהִתְנַגֵּד לִפְעוּלַת יַעֲקֹב בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים.

כלי יקר – עוז והדר

בַּמַּחֲזֶה בַּלַּיְלָה הַהוּא:

וְיֵשׁ עוֹד רֶמֶז נָכוֹן בְּמַה שֶׁאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ יַלְקוּט (רמז קיח) ׳שֶׁשָּׁקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ שְׁתֵּי שָׁעוֹת קֹדֶם זְמַנָּהּ׳, וְלָמָּה דִּוְקָא שְׁתֵּי שָׁעוֹת. אֶלָּא שֶׁרָמַז כָּאן עַל הָעָתִיד, שֶׁכָּכָה תִּשְׁקַע שִׁמְשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שָׁנִים קֹדֶם זְמַנּוֹ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן (דברים ד כה) שֶׁמִּהֵר ה׳ אֶת הַגְּלוּת שְׁתֵּי שָׁנִים קֹדֶם הַזְּמַן, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ט יד) {וַיִּשְׁקֹד ה׳ עַל הָרָעָה}. וְאִם כֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בְּמָקוֹם זֶה סוֹפוֹ לֵחָרֵב שְׁתֵּי שָׁנִים קֹדֶם זְמַן שְׁקִיעָה, עַל כֵּן בָּא הָרֶמֶז אֶל יַעֲקֹב בִּשְׁקִיעָה זוֹ שֶׁיִּהְיֶה סִימָן מְסוּר בְּיָדוֹ שֶׁלָּעָתִיד יֵחָרֵב הַמִּקְדָּשׁ שְׁתֵּי שָׁנִים קֹדֶם הַזְּמַן. עַל כֵּן **וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו,** וְאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (מרדכי מו״ק רמז תתקלד) שֶׁחֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה נוֹהֲגִים בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב לָשׂוּם אֶבֶן תַּחַת הָרֹאשׁ, וְאָמְרוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סָמֶךְ מִן פָּסוּק זֶה **וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וְגוֹ׳** כִּי יַעֲקֹב רָאָה הַחָרְבָּן, וּמִי הִגִּיד לְבַעַל מִדְרָשׁ זֶה שֶׁרָאָה יַעֲקֹב הַחָרְבָּן, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלָּמַד זֶה מִן שְׁקִיעַת הַשֶּׁמֶשׁ שְׁתֵּי שָׁעוֹת קֹדֶם כָּאָמוּר:

וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וְגוֹ׳. אַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ כִּי מָקוֹם זֶה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים הַמַּכֻּהָה גַּלְגַּל חַמָּה, עַל כֵּן לָקַח מִן אַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם אוֹתָם שׁוֹמֵר לְרֹאשׁוֹ, לְהַרְאוֹת חִבַּת הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קב טו) {כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ} (ראה כתובות קיב:):

וְלָקַח שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (ב״ר סח יא), וְהָיוּ הָאֲבָנִים מְרִיבוֹת כָּל אֶחָד אָמַר עָלַי יַנִּיחַ צַדִּיק רֹאשׁוֹ עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאֶבֶן אַחַת (חולין צא:), רֶמֶז לָעָתִיד, עַל דֶּרֶךְ שֶׁכָּתַב הָרַב הַמּוֹרֶה (מורה נבוכים ח״ג פמ״ה) שֶׁלְּכָךְ הֶעֱלִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מָקוֹם זֶה שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם מִקְדָּשׁ וְהֵיכַל מֶלֶךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְרִיבָה בֵּין הַשְּׁבָטִים כִּי כָּל שֵׁבֶט יִרְצֶה בַּמָּקוֹם הַמִּקְדָּשׁ הַהוּא. וּמִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם נֶאֱמַר (דברים יב ה) {אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם}, וּכְתִיב (שם פסוק יד) {כִּי אִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ}, הָא כֵּיצַד, אֶלָּא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁקָּנָה דָּוִד אֶת הַגֹּרֶן מִן אֲרַוְנָה הַיְבוּסִי גָּבָה אֶת הַכֶּסֶף מִכָּל הַשְּׁבָטִים, וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י שָׁם. וְאִם כֵּן מְרִיבָה זוֹ שֶׁהָיְתָה בֵּין הָאֲבָנִים וְנַעֲשׂוּ לַסּוֹף לְאֶבֶן אַחַת, זֶה הָיָה אוֹת וּמוֹפֵת עַל הָעָתִיד שֶׁכָּכָה תִּהְיֶה מְרִיבָה בֵּין {אַבְנֵי נֵזֶר} שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יָהּ, כִּי כָּל שֵׁבֶט יֹאמַר עָלַי יַנִּיחַ צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם רֹאשׁוֹ, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (ירמיה יז יב) {מָרוֹם מֹרָאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ}, וְלַסּוֹף נַעֲשׂוּ לְאֶבֶן אַחַת עַל יְדֵי שֶׁגָּבָה דָּוִד הַזָּהָב מִן כֻּלָּם:

וְעַל אֶבֶן זֶה נֶאֱמַר בְּבִנְיַן בַּיִת שֵׁנִי (זכריה ד ז) {וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה}, רָצָה לוֹמַר אוֹתוֹ אֶבֶן שֶׁהָיָה מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב הוֹצִיאוֹ לְיַסֵּד בּוֹ אֶת הֵיכַל ה׳ (ראה ילקוט זכריה תקעא), וְעָשָׂה יַעֲקֹב מִמֶּנּוּ מִטָּה לִשְׁכַּב עָלָיו, לִהְיוֹת סִימָן שֶׁזֶּה יִהְיֶה {מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה} מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י בְּשִׁיר הַשִּׁירִים (ג ז) עַל פָּסוּק {הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה} (וראה רש״י שם א א, טז):

וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא, מִשְּׁמָע אֶבָל קֹדֶם לָכֵן לֹא שָׁכַב בַּמִּטָּה, כִּי לֹא רָצָה לַעֲלוֹת עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָיו עַד אֲשֶׁר מָצָא מָקוֹם ׳מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה׳. וְכֵן נָדַר דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב ב–ה) {אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַה׳ נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב, אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָי, אִם אֶתֵּן שְׁנָת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה, עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַה׳ מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב}, הִזְכִּיר אֶת יַעֲקֹב תָּמִיד כִּי גַּם הוּא נָדַר נֶדֶר כָּזֶה כְּמוֹ כֵן, מֵאָמְרוֹ **וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא** אֲבָל לֹא קֹדֶם לָכֵן: תורה יב

(יב) **וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:**

יב **וַהֲלָם** וְהָא **סֻלָּמָא** נָעִיץ **בְּאַרְעָא** וְרֵישֵׁהּ **מָטֵי עַד צֵית שְׁמַיָּא** וְהָא **מַלְאָכַיָּא** דַיְיָ **סָלְקִין וְנָחֲתִין בֵּהּ:**

רש״י ◄**עֹלִים וְיֹרְדִים** • עוֹלִים תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ יוֹרְדִים, מַלְאָכִים שֶׁלְּוִוּהוּ בָּאָרֶץ אֵין יוֹצְאִים חוּצָה לָאָרֶץ, וְעָלוּ לָרָקִיעַ - וְיָרְדוּ מַלְאֲכֵי חוּצָה לָאָרֶץ לְלַוּוֹתוֹ.

כלי יקר – עוז והדר

(יב) **וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְגוֹ׳.** כָּתַב הָרַב הַמּוֹרֶה (מורה נבוכים ח״ב פ״י), שֶׁבֵּאֵר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיַעֲקֹב סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת. כִּי בְּאָמְרוֹ **מֻצָּב אַרְצָה,** זֶהוּ הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן. **וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה,** זֶה הָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי. **וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ,** זֶה עוֹלָם הַמַּלְאָכִים. **וְהִנֵּה ה׳ נִצָּב עָלָיו,** לְהוֹרוֹת כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ (גָּבֹהַּ מֵעַל כָּל גָּבֹהַּ) וּמוֹשֵׁל עַל כֻּלָּם. וְהִקְשָׁה עַל דְּבָרָיו מַהֲרַ״י אַבַּרְבַּנֵאל, כִּי מַרְאֶה זוֹ לְיַעֲקֹב אֵינָהּ כְּפִי הַזְּמַן וְלֹא כְּפִי הַמָּקוֹם:

וְאוֹמַר אֲנִי לְיַשֵּׁב דִּבְרֵי הַמּוֹרֶה, שֶׁאֵין מַרְאֶה זוֹ חוּץ לִזְמַנָּהּ וְלֹא חוּץ לִמְקוֹמָהּ, כִּי יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתְבוּ הַקַּדְמוֹנִים, וְכֵן תִּמְצָא בָּעֲקֵדָה (שער מה) וּבְרַבֵּנוּ בַּחְיֵי (שמות כה טו), וְכֵן כָּתַב מַהֲרַ״י אַבַּרְבַּנֵאל בְּעַצְמוֹ (שם פסוק י) שֶׁאֲפִלּוּ חַכְמֵי הָאֻמּוֹת הִסְכִּימוּ עַל זֶה, כִּי שְׁלֹשָׁה חֶלְקֵי הַמִּשְׁכָּן הֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת, כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא הַכֹּל בָּאֵר הֵיטֵב בְּסִפְרֵי הַגְּאוֹנִים שֶׁהִזְכַּרְנוּ. וּלְפִי צִיּוּר זֶה וַדַּאי כָּאן מְקוֹמוֹ, כִּי יַעֲקֹב הָיָה בְּמְקוֹם הַר הַמּוֹרִיָּה אֲשֶׁר הוּכַן מִקֶּדֶם לִבְנוֹת עָלָיו בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עַל כֵּן הֵרְאָה לוֹ ה׳ בְּמַרְאֶה זוֹ תַּבְנִית שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת וְצִיּוּרָם, לְרַמֵּז שֶׁלְּעָתִיד יִבָּנֶה כָּאן הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ עַל תַּבְנִית צִיּוּר שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת אֵלּוּ:

דָּבָר אַחֵר, לְכָךְ הֵרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא תַּבְנִית כָּל הָעוֹלָמוֹת, לְהוֹרוֹת שֶׁמִּקּוֹרָם מִמָּקוֹם זֶה שֶׁנִּקְרָא ׳אֶבֶן שְׁתִיָּה׳, כִּי מִשָּׁם הֻשְׁתַּת הָעוֹלָם (יומא נד:):

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁמִּשָּׁם יוֹצֵא הַשֶּׁפַע לְכָל הָעוֹלָמוֹת (ראה זוהר חדש רות מז:), כִּי הַתַּחְתּוֹנִים מוֹסִיפִין כֹּחַ בִּגְבוּרָה שֶׁל מַעְלָה כִּבְיָכוֹל (איכה רבה א לג), וְעַל כֵּן **מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים** תְּחִלָּה כִּי מִשָּׁם יִשְׁאֲבוּן מֵי הַשֶּׁפַע (מַמַּעְיְנֵי הַיְשׁוּעָה), וְאַחַר־כָּךְ **יוֹרְדִים** לְהַשְׁפִּיעַ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְסוֹד זֶה רָמַז בְּדִבְרֵי רַשִׁ״י בְּשִׁיר הַשִּׁירִים (ז ב) בַּפָּסוּק (מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ) ׳שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹנֶה קְלוּסָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה׳, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְחִיל כָּאן בְּ**סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה** מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וּ(כְּבֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר) (ע״פ משלי כה ב):

וְתָמֵהַּ אֲנִי עַל מַהַרַ״י אַבַּרְבַּנֵאל שֶׁכָּתַב שֶׁאֵין מַרְאֶה זוֹ מְקוֹמָהּ כָּאן, וְכָל שֶׁכֵּן לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (ב״ר סח יב) הָאוֹמֵר ׳**וְהִנֵּה סֻלָּם** זֶה כֶּבֶשׁ, **מֻצָּב אַרְצָה** זֶה מִזְבֵּחַ׳ כו׳, (אַתָּה הָרְאֵיתָ) לָדַעַת כֻּלָּם כִּי עִנְיַן הַסֻּלָּם מוֹרֶה עַל הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר הָיָה בּוֹ יַעֲקֹב בִּלְיָנָה זוֹ:

וְעוֹד, כִּי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שָׁם יָשְׁבוּ עַל כִּסְאוֹת הַסַּנְהֶדְרִין, אֲשֶׁר מִשָּׁם תֵּצֵא תּוֹרָה וְהַחָכְמָה הַקְּנוּיָה לָאָדָם עַל יְדֵי מַדְרֵגוֹת חֲלוּקוֹת, כִּי מִתְּחִלָּה צָרִיךְ הַחוֹקֵר אַחַר הַמִּשְׁכָּלוֹת לְהַכִּיר בְּמַהוּת נִמְצָאֵי מַטָּה, וְזֶהוּ **סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה.** וּמִשָּׁם יַעֲלֶה לְמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה מִזּוּ, וְהִיא לְהַכִּיר בְּמַהוּת הַנִּמְצָאִים שֶׁבָּעוֹלָם הַתִּיכוֹן, בְּמַהֲלַךְ הַגַּלְגַּלִּים וּתְנוּעָתָם, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה.** וּמִשָּׁם יַעֲלֶה לְהָבִין בְּמַהוּת הַשִּׂכְלִים הַנִּבְדָּלִים שֶׁבָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ.** וְהִזְכִּיר **עֹלִים וְיֹרְדִים,** כִּי הֵם אַרְבַּע מַחֲנוֹת שְׁכִינָה, כִּדְמַסִּיק ברקנט״י (פרשת בלק) (במדבר ב ב) אוֹרִיאֵל שַׂר אֵוִיר, מִיכָאֵל שַׂר מַיִם, רָפָאֵל שַׂר עָפָר, גַּבְרִיאֵל שַׂר אֵשׁ, וְיָדוּעַ שֶׁבְּטֶבַע הַמַּיִם וְהֶעָפָר לֵירֵד, וְטֶבַע הָאֲוִיר וְהָאֵשׁ לַעֲלוֹת, עַל כֵּן הִזְכִּיר **עֹלִים** שְׁנַיִם, **וְיֹרְדִים** שְׁנַיִם. וּמִשָּׁם יַעֲלֶה לְהַשִּׂיג בִּמְצִיאַת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וְהִנֵּה ה׳ נִצָּב עָלָיו.** וּלְכָל דֵּעוֹת אֵלּוּ מַרְאֶה זוֹ הוּא כְּפִי הַמָּקוֹם:

אָמְנָם כְּפִי הַזְּמַן הוּא, לְפִי שֶׁיַּעֲקֹב בָּרַח מֵעֵשָׂו (וּמוֹרֶא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ) שֶׁלֹּא יִפְגָּעֵהוּ בַּחֲרֶב, עַל כֵּן מִן הַשָּׁמַיִם יְעַכְּבוּהוּ לְהִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ אֲבוֹתָיו, כִּי הַמִּקְדָּשׁ (בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא) (ישעיה נו ז), וּכְבָר הֻתְּנָה שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיַּעֲקֹב מְצַפְּצֵף בְּקוֹלוֹ אֵין יָדֵי עֵשָׂו שׁוֹלְטוֹת בּוֹ (ב״ר סה כ). וְעוֹד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הֶפְכּוֹ שֶׁל עֵשָׂו, כִּי עֵשָׂו אָמְנוּתוֹ (לְטֹשׁ חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל) (לעיל ד כב) לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ הַחֶרֶב (רש״י שם), וּבַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב (מלכים א׳ ו ז) (כָּל כְּלִי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע), וּכְתִיב (דברים כז ה) (לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל) וְגוֹ׳, עַל כֵּן הֶרְאוֹ לְיַעֲקֹב מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, לוֹמַר שֶׁבִּזְכוּתוֹ יִנָּצֵל מִכְּלִי בַרְזֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק טו) **וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ:**

וּלְדַעַת רִבּוֹתֵינוּ זַ״ל (ב״ר סט ז) הָיָה הַסֻּלָּם מָצָב בִּבְאֵר שֶׁבַע, וְסוֹף הַסֻּלָּם בְּבֵית אֵל, וְאֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הֵינוּ לְהוֹרוֹת שֶׁהַמִּקְדָּשׁ הוּא הָאֶמְצָעִי הַמְחַבֵּר שְׁנֵי הַקְּצָווֹת, הָעֶלְיוֹנִים אֲשֶׁר רֹאשָׁם בַּשָּׁמַיְמָה וְתַחְתּוֹנִים מְצֻבִּים אַרְצָה, כִּי שָׁם מָדוֹר לִשְׁכִינָה עִם הַתַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה ח) (וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם), הֵינוּ בְּתוֹךְ הַמָּקוֹם הָעוֹמֵד בְּאֶמְצַע כְּדֵי לְחַבֵּר הַקְּצָווֹת (וְהָיוּ לַאֲחָדִים) בָּאָרֶץ:

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁעִנְיַן הַסֻּלָּם הוּא לְהוֹרוֹת כִּי **ה׳ נִצָּב עָלָיו** (פסוק יג) עַל יַעֲקֹב, וְעָשָׂה לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מָדוֹר בַּתַּחְתּוֹנִים עִם כָּל מַלְאָכָיו (עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ), עַל כֵּן נֶאֱמַר תְּחִלָּה **עֹלִים** וְאַחַר־כָּךְ **יֹרְדִים,** לְפִי שֶׁדִּירָתָם לְמַטָּה בַּתַּחְתּוֹנִים. וּבַסֻּלָּם נֶאֱמַר **מֻצָּב אַרְצָה** וְלֹא נֶאֱמַר ׳מֻצָּב בָּאָרֶץ׳, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁרְגְלֵי הַסֻּלָּם בַּשָּׁמַיִם וּמַגִּיעַ עַד לָאָרֶץ, לְכָךְ נֶאֱמַר **אַרְצָה** כְּמוֹ ׳לָאָרֶץ׳, וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר ׳**וְרֹאשׁוֹ׳ מַגִּיעַ,** כָּל קָצֶה נִקְרָא ׳רֹאשׁ׳, וְהוֹרָה שֶׁעַל יְדֵי יַעֲקֹב הָעוֹלָם הָפוּךְ, וְכָל מְבַקֵּשׁ ה׳ יֵרֵד לְמַטָּה כִּי שָׁם **ה׳ נִצָּב עָלָיו:** תורה יג

(יג) **וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ:**

יג וְהָא יְקָרָא דַיְיָ מְעַתַּד עִלְּוֹהִי וַאֲמַר אֲנָא יְיָ אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אָבוּךְ וֵאלָהֵהּ דְּיִצְחָק אַרְעָא דִּי אַתְּ שָׁרֵי עֲלַהּ לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָיְךָ:

רש״י ◄ **נִצָּב עָלָיו** • לְשָׁמְרוֹ. **וֵאלֹהֵי יִצְחָק** • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָצִינוּ בַּמִּקְרָא שֶׁיִּחֵד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם לִכְתֹּב ׳אֱלֹהֵי פְּלוֹנִי׳ מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב טו) ״הֵן בִּקְדוֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין״, כָּאן יִחֵד שְׁמוֹ עַל יִצְחָק, לְפִי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וְכָלוּא בַּבַּיִת וַהֲרֵי הוּא כַּמֵּת, וְיֵצֶר הָרַע פָּסַק מִמֶּנּוּ (תנחומא). **שֹׁכֵב עָלֶיהָ** • (חולין שם) קִפֵּל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תַּחְתָּיו, רָמַז לוֹ שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לִיכָּבֵשׁ לְבָנָיו (כְּד׳ אַמּוֹת, שֶׁזֶּה מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ה, עמוד 132 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַטַּעַם שֶׁיִּחֵד הַקָּבָּ״ה שְׁמוֹ עַל יִצְחָק

וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק (כח, יג)

וַאלֹקֵי יִצְחָק – . . כָּאן יִחֵד שְׁמוֹ עַל יִצְחָק, לְפִי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו, וְכָלוּא בַּבַּיִת, וַהֲרֵי הוּא כְּמֵת, וְיֵצֶר הָרַע פָּסַק מִמֶּנּוּ. (תנחומא. ובפירוש רש״י על הפסוק)

וְתָמוּהַּ, דְּלִכְאוֹרָה הֲרֵי אָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ, שֶׁלְּסוּמָא יֵשׁ תַּאֲווֹת וְיֵצֶר־הָרַע, וְכֵיצַד נִתָּן לוֹמַר שֶׁ״לְפִי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו . . יֵצֶר הָרַע פָּסַק מִמֶּנּוּ״?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַסִּבָּה שֶׁבִּגְלָלָהּ נִתְעַוֵּר יִצְחָק הוּא מִפְּנֵי שֶׁ״וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאוֹת״, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י ״בַּעֲשָׁנָן שֶׁל אֵלּוּ״, שְׁנֹשׁוֹת עֲשָׂו הָיוּ מְעַשְּׁנוֹת וּמַקְטִירוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְהִנֵּה מוּבָן שֶׁלֹּא מֵהֶעָשָׁן הַגַּשְׁמִי הִתְעַוֵּר, שֶׁהֲרֵי מִסְּתָמָא לֹא הָיָה הֶעָשָׁן כָּל־כָּךְ חָזָק, שֶׁאִם הָיָה חָזָק, הָיוּ הֵן עַצְמָן מִתְעַוְּרוֹת מִזֶּה. אֶלָּא הַבֵּאוּר בְּכָךְ הוּא, שֶׁיִּצְחָק לֹא הָיָה יָכֹל לִסְבֹּל רְאִיַּת עָשָׁן לַעֲבוֹדָה זָרָה, כִּי הָיָה ״טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בָּרָע״ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִסְבֹּל עִנְיָן שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁ״נִתְיַסֵּם בְּעֵינָיו״.

וְכֵיוָן שֶׁעִוְּרוֹנוֹ שֶׁל יִצְחָק נָבַע מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִסְבֹּל כְּלָל עֲבוֹדָה זָרָה, לָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁנִּתְיַסֵּם בְּעֵינָיו נִטְלָה מִמֶּנּוּ הַשַּׂיָּכוּת לִרְאִיַּת רַע, וְעַל־יְדֵי שֶׁהָיָה ״גָּנוּז בְּתוֹךְ הַבַּיִת״ נִטְלָה מִמֶּנּוּ הַשַּׂיָּכוּת לְהִמָּצְאוּת בְּמָקוֹם רַע, וּמִשּׁוּם כָּךְ יִחֵד הַקָּבָּ״ה אֶת שְׁמוֹ עָלָיו אַף בְּחַיָּיו.

כְּעֵין זֶה מְסֻפָּר עַל הרה״ק רַבִּי נָחוּם מִטְשֶׁרְנוֹבֶּל, שֶׁפַּעַם הִגִּישׁוּ לוֹ בְּטָעוּת חֵלֶב עַכּוּ״ם, וְהוּא לֹא רָאָה אֶת הֶחָלֶב! וְהִסְבִּיר זֹאת עַל פִּי לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: חֵלֶב שֶׁחֶלְבּוֹ עַכּוּ״ם וּ(לָכֵן) אֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ.

(יד) **וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ:**

יד וִיהוֹן בְּנָיְךָ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא וְתִתְקֵף לְמַעַרְבָא וּלְמַדִּינְחָא וּלְצִפּוּנָא וּלְדָרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כֹּל זַרְעֵית אַרְעָא וּבְדִיל בְּנָיְךָ:

רש״י ◄ **וּפָרַצְתָּ** • וְחָזַקְתָּ, כְּמוֹ ״וְכֵן יִפְרֹץ״.

כלי יקר – עוז והדר

(יג) **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק.** מָצִינוּ אֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁסְּמוּךְ לְמוֹתוֹ קָרְאוֹ (אִישׁ הָאֱלֹהִים) (דברים לג א), וְאַחַר מוֹתוֹ מַמָּשׁ הִזְכִּיר בּוֹ הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לד ה) (וַיָּמָת מֹשֶׁה עֶבֶד ה׳). כָּךְ אַבְרָהָם שֶׁכִּבֶּר מֵת נִתְיַחֵד עָלָיו בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד וְאָמַר **ה׳ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם,** אֲבָל יִצְחָק שֶׁלֹּא הָיָה כִּי אִם חָשׁוּב כְּמֵת עַל יְדֵי שֶׁהָיָה סוּמָא וְכָלוּא בַּבַּיִת (ראה תנחומא תולדות ז) וּמִכָּל מָקוֹם לֹא הָיָה מֵת מַמָּשׁ, עַל כֵּן הִזְכִּיר בּוֹ שֵׁם ׳אֱלֹהִים׳ לְבַד, כִּי שֵׁם זֶה מְשֻׁתָּף לַה׳ וְלַבְּרִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ז א) (וְרֹאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה):

וּמַה שֶׁהִזְכִּיר **אָבִיךָ** בְּאַבְרָהָם וְלֹא בְּיִצְחָק, אוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִלֵּב הָאוֹמְרִים מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה (ראה רש״י לעיל כה יט), אוֹ לְהוֹרוֹת שֶׁ׳בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים׳ (יבמות סב):

וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר **הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ** ׳קִפֵּל כָּל הָאָרֶץ תַּחְתָּיו׳ (חולין צא:), עַיֵּן פֵּרוּשׁ דָּבָר זֶה פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (ג כג) בַּפָּסוּק (לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם), לְפִי שֶׁשָּׁם אֶבֶן שְׁתִיָּה וְשָׁם מֶרְכַּז הָעוֹלָם, וְהַשּׁוֹכֵב בַּמָּקוֹם הַהוּא דּוֹמֶה כְּאִלּוּ שׁוֹכֵב עַל כָּל הָאָרֶץ, כִּי מִשָּׁם מִתְפַּשְּׁטִים כָּל הָאַקְלִימִים. לְכָךְ נֶאֱמַר (פסוק יד) **וּפָרַצְתָּ יָמָּה,** רָצָה לוֹמַר מִמָּקוֹם זֶה תִּפְרֹץ לְכָל אַרְבַּע רוּחוֹת, כִּי עַל יְדֵי קְנִיַּת מָקוֹם זֶה תִּקְנֶה כָּל אַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם כִּי מִשָּׁם מְקוֹרָם: תורה יד

(יד) **וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ.** ׳וַיִּפְרֹצוּ׳ מִבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר. רָמַז לְמַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בַּמִּדְרָשׁ (איכה רבה ב ז) ׳כְּשֶׁהָרָעָה בָּאָה אֵין מַרְגִּישׁ בָּהּ כִּי אִם יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב ג) (וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ לֶהָבָה),

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ תורת מנחם חכ"ג עמ' 117 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ – וּפָרַצְתָּ

עַל הַפָּסוּק "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ, וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה" (כח, יד) אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ "כְּשֶׁיַּגִּיעוּ זַרְעֲךָ עַד עֲפַר הָאָרֶץ, אוֹתָהּ שָׁעָה 'וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה'. הֲוֵי: 'מִקִּימִי מֵעָפָר דָּל'" (שמות רבה פכ"ה, ח).

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ נִרְאֶה, שֶׁלְּדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, הַפָּסוּק "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ", אֵינוֹ חֵלֶק מֵהַבְּרָכָה, אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁכַּאֲשֶׁר יַגִּיעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַצָּב שָׁפֵל כָּזֶה, אָז תְּחוּל הַבְּרָכָה שֶׁל "וּפָרַצְתָּ גוֹ'".

וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת, שֶׁ"וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ" אֵינוֹ מְרַמֵּז עַל יְרִידָה, אֶלָּא אַדְּרַבָּה:

דְּהִנֵּה מְבוֹאָר בְּ'אוֹר הַחַיִּים' הַקָּדוֹשׁ (פָּרָשַׁתְנוּ כח, יד) שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה דְּ"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע גוֹ'" מְרַמֶּזֶת לִירִידַת הַנְּשָׁמָה מִמְּקוֹר חוּצְבָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ גּוּף גַּשְׁמִי וְחוֹמְרִי, שֶׁהִיא "מֵאִיגְּרָא רָמָא לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא".

כלי יקר – עוז והדר

וּכְשֶׁהַטּוֹבָה בָּאָה אֵין מַרְגִּישׁ בָּהּ כִּי אִם יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יד ז) (וּבְשׁוּב ה' שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל'). לָכֵן נֶאֱמַר **וּפָרַצְתָּ,** כִּי מִצַּד שֶׁיַּעֲקֹב לְבַד מַרְגִּישׁ בְּטוּבָתָם לָכֵן דּוֹמֶה כְּאִלּוּ הוּא הַפּוֹרֵץ:

וְעִנְיַן עֲפַר הָאָרֶץ, נִרְאֶה שֶׁעַל גָּלוּת מִצְרַיִם בָּאָה נְבוּאָה זוֹ, כִּי בַּזְּמַן הַהוּא אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סוטה יא:) שֶׁהָיוּ הַמִּצְרִים חוֹרְשִׁים עַל גַּבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכט ג) (עַל גַּבֵּי חָרְשׁוּ חוֹרְשִׁים), וְהָיוּ בָּאִים לְבֵיתָם עֲדָרִים עֲדָרִים כוּ'. נִמְצָא שֶׁסִּבַּת רִבּוּיָם הָיָה בַּעֲבוּר שֶׁ**הָיוּ כַּעֲפַר הָאָרֶץ** שֶׁחוֹרְשִׁים עַל גַּבָּהּ, כָּךְ חָרְשׁוּ עַל גַּבָּם וּבְסִבָּה זוֹ (יִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ) מַמָּשׁ (להלן מח טז, ראה דברי רבינו שם), וְהָיוּ כָּל כָּךְ רַבִּים עַד שֶׁהָיָה בָּהֶם כְּדֵי חֶלְקָה לְאַרְבָּעָה דְּגָלִים לְכָל רוּחַ, לָכֵן נֶאֱמַר **וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וָגוֹ',** וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כג י) (מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפַּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל) וְתַרְגּוּמוֹ 'מַאַרְבַּע מַשְׁרְיָתָא', לוֹמַר לְךָ שֶׁזְּכוּ לְאַרְבָּעָה דְּגָלִים מִצַּד הֱיוֹת יַעֲקֹב כְּ'עָפָר' זֶה שֶׁהַכֹּל חוֹרְשִׁים עָלֶיהָ:

דָּבָר אַחֵר, **וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר,** בִּזְכוּת הָעִנּוּי שֶׁיִּהְיוּ כְּעָפָר זֶה שֶׁהַכֹּל דָּשִׁים עָלֶיהָ יִפְרְצוּ וְיִרְבּוּ, כִּי כָּל מִי שֶׁהָיָה בְּעִנּוּי (פֶּן יִרְבֶּה) (שמות א י), הָיָה בִּשְׂכַר (כֵּן יִרְבֶּה) (שם פסוק יב, ראה דברי רבינו להלן ל ו):

דָּבָר אַחֵר, בִּזְכוּת הָעִנָּוָה בְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַר (לעיל יח כז) (וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר), יִזְכּוּ לִפְרֹץ לְכָל אַרְבַּע רוּחוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לז יא) (וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ):

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשׁוֹמְרֵי שַׁבָּת (ישעיה נח יד) (וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ), דְּהַיְנוּ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים הָאֲמוּרָה כָּאן (ראה שבת קיח:), לְכָךְ אָמַר שֶׁיִּהְיֶה **זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ,** כִּי כְּמוֹ שֶׁהָאָרֶץ צְרִיכָה לִשְׁבוֹת שָׁנָה שְׁבִיעִית שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה ב) (וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'), כָּךְ זַרְעֲךָ יִשְׁבְּתוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וּבִזְכוּת זֶה יִפְרְצוּ **יָמָּה וָקֵדְמָה וָגוֹ'**:

וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה. מַה שֶּׁהִזְכִּיר הָרוּחוֹת הַמַּקְבִּילִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה וְלֹא הִזְכִּירָן כְּסִדְרָן, לְפִי שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (ילקוט הושע תקלג) 'אֵין הַתְּשׁוּעָה בָּאָה לְיִשְׂרָאֵל כִּי אִם בִּזְמַן שֶׁהֵם בְּתִכְלִית הַשִּׁפְלוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד כו) (כִּי שָׁחָה לָעָפָר נַפְשֵׁנוּ) וְגוֹ', מַה כְּתִיב אַחֲרֶיהָ (שם פסוק כז) (קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ')'. וְטַעַם שֶׁל דָּבָר, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵינָן בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת אָז אֵינָן תּוֹלִין בִּטְחוֹנָם בַּה', וְחוֹשְׁבִים תַּחְבּוּלוֹת לְהִנָּצֵל (מִפַּח יָקוּשׁ) עַל יְדֵי תַּחְבּוּלוֹת אֲנוֹשִׁיּוֹת, וְעַל כֵּן (רִיחֵק ה' אֶת הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה) (ע"פ ישעיה ו יב), כִּי לֹא בָּטְחוּ בִּתְשׁוּעַת ה'. אַךְ כְּשֶׁיִּרְאוּ (כִּי אָזְלַת יַד) הִשְׁתַּדְּלוּתָם וְאֵין עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ, אָז עֵינֵיהֶם נְשׂוּאוֹת אֶל ה' לְקַרֹא אֵלָיו בְּעֵת הֵצַר לָהֶם וַה' שׁוֹמֵעַ, וּבְאוֹתוֹ זְמַן הַתְּשׁוּעָה בָּאָה דֶּרֶךְ 'בְּרִיחָה מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה' (ע"פ שמות כו כח), דְּהַיְנוּ מִן תַּכְלִית הַשִּׁפְלוּת אֶל תַּכְלִית הַמַּעֲלָה:

וּלְפִי שֶׁכִּפֵּי הַטֶּבַע (לֹא יְאַמֵּן כִּי יְסֻפָּר) (ע"פ חבקוק א ה) שֶׁיַּעֲלוּ מִשֵּׁפֶל מְצָבָם אֶל רוּם מְעוֹנָה, עַל כֵּן נֶאֱמַר לְיַעֲקֹב בְּמַרְאָה זוֹ שְׁלִשָּׁה מַעֲלוֹת בְּדֶרֶךְ לֹא זוֹ אַף זוֹ. כִּי מִתְּחִלָּה אָמַר **וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ** בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁיִּהְיֶה 'שְׁחָה לָעָפָר נַפְשֵׁנוּ', בְּאוֹתוֹ זְמַן **וּפָרַצְתָּ,** רָצָה לוֹמַר 'יַעֲלֶה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם' לְהַעֲלוֹתָם אֶל גֶּרֶם הַמַּעֲלָה (ע"פ מיכה ב יג):

וְאִם תֹּאמַר אַף אִם יַעֲלוּ מִן הַשִּׁפְלוּת אֶל מַעֲלָה, מִכָּל מָקוֹם אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּבְרְחוּ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה לִהְיוֹת בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה, אֶלָּא (וּבְהִכָּשְׁלָם יַעֲזְרוּ עֵזֶר מְעָט) כִּבְוּאַת דָּנִיֵּאל (יא לד). תַּלְמוּד לוֹמַר **יָמָּה וָקֵדְמָה,** כִּי שְׁנֵי רוּחוֹת אֵלּוּ מַקְבִּילִין וְהֵם הֶפְכִּיִּים, כִּי בַּמִּזְרָח לְעוֹלָם זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ וּבַמַּעֲרָב לְעוֹלָם שְׁקִיעָתָהּ, וְאָמַר שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּהְיֶה הַעֵרֶב שִׁמְשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל פָּסוּק (וְרָעֲרָב יְחַלֵּק שָׁלָל) (להלן מט כז), בְּאוֹתוֹ זְמַן שְׁקִיעָה יִבְרְחוּ לַקָּצֶה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ לִהְיוֹת (כִּסְאָם כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדּוֹ) יִתְבָּרֵךְ (ע"פ תהלים פט לז):

וְאִם תֹּאמַר שֶׁזֶּה יִהְיֶה דַּוְקָא אִם יִהְיוּ כְּרוּחַ מַעֲרָבִי, שֶׁאַף אִם הַשֶּׁמֶשׁ שׁוֹקַעַת שָׁם מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לָהּ גַּם זְרִיחָה בְּאוֹתוֹ רוּחַ קָצֶת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם זְרִיחָה מְעַט מִשָּׁם יַעֲלוּ לִהְיוֹת כְּרוּחַ מִזְרָחִי, כִּי גַּם שָׁם אֵין הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת לְעוֹלָם כְּמוֹ בִּתְקוּפַת טֵבֵת כָּךְ לֹא תַּתְמִיד שִׁרְרָתָם. תַּלְמוּד לוֹמַר **צָפוֹנָה וָנֶגְבָּה,** כִּי אַף אִם יִהְיוּ כְּרוּחַ צְפוֹנִי זֶה שֶׁבּוֹ (צַר וָאוֹר חָשַׁךְ בַּעֲרִיפֶיהָ) (ישעיה ה ל) (וְאֵין בּוֹ אוֹרָה כְּלָל, כָּךְ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל נֶעֱדְרֵי הָאוֹרָה לְגַמְרֵי, מִשָּׁם יַעֲלוּ אֶל הַקָּצֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁכְּנֶגְדּוֹ לִהְיוֹת כְּרוּחַ דְּרוֹמִי זֶה שֶׁנִּקְרָא כֵּן עַל שֵׁם 'דֹּר רוֹם', כִּי לְעוֹלָם הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרֵחַ הוּא שָׁם וְדָר בְּרוּמוֹ, כָּךְ תַּתְמִיד זְרִיחַת שִׁמְשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם ס ב) (לֹא יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ), וְיִדּוּרוּ לְעוֹלָם בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְזֶה הַבְטָחָה עַל הַגְּאֻלָּה הָאַחֲרוֹנָה: תורה טו

וּמְבוֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁיְּרִידָה זוֹ הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה. שֶׁדְּוָקָא עַל־יְדֵי שֶׁהַנְּשָׁמָה יוֹרֶדֶת לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף וְעוֹסֶקֶת עִמּוֹ לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה עוֹלֶה הַנְּשָׁמָה לִדְרָגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִכְּמוֹ קוֹדֶם יְרִידָתָהּ בַּגּוּף.

וְזֶהוּ תּוֹכֶן בִּרְכָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה לְיַעֲקֹב, שֶׁדְּוָקָא "כְּשֶׁיַּגִּיעוּ זַרְעֲךָ לַעֲפַר הָאָרֶץ", שֶׁתֵּרֵד הַנְּשָׁמָה לַ"עֲפַר הָאָרֶץ", לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַדְּרָגוֹת הֲכִי תַּחְתּוֹנוֹת, הֲרֵי הִיא זוֹכָה לְבִרְכַּת "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וגו'", שֶׁתַּעֲלֶה בְּלִי־גְּבוּל מַעֲלוֹת. וְעַד שֶׁתִּזְכֶּה לְ"עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם" שֶׁאִיתָּא בַּמִּדְרָשׁ (אגדת בראשית ספס"ג) "אָמַר הַקָּבָּ"ה . . יָצָא פֶּרֶץ רִאשׁוֹן שֶׁהַמָּשִׁיחַ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ . . פֶּרֶץ זֶה מָשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר 'עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם'".

(טו) **וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ:**

טו וְהָא מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְאֶטְּרִנָּךְ בְּכָל אֲתַר דִּי תְהַךְ וַאֲתִיבְנָךְ לְאַרְעָא הָדָא אֲרֵי לָא אֶשְׁבְּקִנָּךְ עַד דִּי אֶעְבֵּיד יָת דְּמַלֵּלִית לָךְ:

רש"י ◄ **אָנֹכִי עִמָּךְ** • לְפִי שֶׁהָיָה יָרֵא מֵעֵשָׂו וּמִלָּבָן. **עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי** • 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'כִּי' (גישטן צ). **דִּבַּרְתִּי לָךְ** • לְצָרְכְּךָ וְעָלֶיךָ, מַה שֶּׁהִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם עַל זַרְעוֹ, לְךָ הִבְטַחְתִּיו וְלֹא לְעֵשָׂו, שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לוֹ:

'כִּי יִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע', אֶלָּא: "כִּי בְּיִצְחָק", וְלֹא כָּל יִצְחָק, וְכֵן כָּל 'לִי', וּ'לְךָ', וְ'לוֹ' וְ'לָהֶם' הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר, מְשַׁמְּשִׁים לְשׁוֹן 'עַל', וְזֶה יוֹכִיחַ, שֶׁהֲרֵי עִם יַעֲקֹב לֹא דִּבֵּר קֹדֶם לָכֵן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ש"פ ויצא ה'תשמ"ח; התוועדויות תשמ"ח כרך א, עמ' 544-543)

מִיַּד בְּהַתְחָלַת מִילּוּי הַשְּׁלִיחוּת, כְּשֶׁיַּעֲקֹב יוֹצֵא מִבְּאֵר־שָׁבַע כְּדֵי לָלֶכֶת לְחָרָן – מַבְטִיחַ לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (לֹא רַק שֶׁ"אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ וגו'", אֶלָּא גַּם) "וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת", וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּתְפִילָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב – שֶׁמְּבַקֵּשׁ (לֹא רַק שֶׁ"יִהְיֶה אֱלוֹקִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי וגו'", אֶלָּא גַּם) "וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי".

וְלִכְאוֹרָה, דָּרוּשׁ בֵּיאוּר וְהֶסְבֵּר:

מִכֵּיוָן שֶׁתַּכְלִיתָהּ וּמַטְּרָתָהּ שֶׁל שְׁלִיחוּת זוֹ, הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים – מַהִי הַהַדְגָּשָׁה (וּבְיוֹתֵר) אֶת עִנְיַן "וַהֲשִׁיבוֹתִיךָ וגו'", "וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם וגו'", וְאֵיזֶה עֵרֶךְ וַחֲשִׁיבוּת יֵשׁ לְשִׁיבָה מֵהַשְּׁלִיחוּת לְגַבֵּי גּוֹדֶל פְּעוּלַת הַשְּׁלִיחוּת, מִילּוּי הָרָצוֹן וְהַתַּאֲוָה דְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים?!

וְעִיקַּר הַשְּׁאֵלָה הִיא בְּנוֹגֵעַ לְיַעֲקֹב: כַּאֲשֶׁר מְקַבֵּל מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁלִיחוּת הֲכִי נַעֲלֵית, לְמַלֵּא אֶת הָרָצוֹן וְהַתַּאֲוָה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים (בְּחָרָן) – יִתְפַּלֵּל וְיְבַקֵּשׁ וְיָאֲרִיךְ (וְעַד שֶׁ"וַיִּדַּר נֶדֶר") בְּקֶשֶׁר עִם הַהֲשָׁבָה מִשְּׁלִיחוּת זוֹ, "וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם", וְכִי יֵשׁ דָּבָר נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מִילּוּי הַשְּׁלִיחוּת בְּעִנְיָן שֶׁהוּא תַּאֲוָה וּרְצוֹן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא?!

וְעַל־כָּרְחֵךְ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהַהֲשָׁבָה מֵהַשְּׁלִיחוּת הִיא חֵלֶק וְעִנְיָן עִיקָּרִי בַּכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, הַיְינוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה (אֵינָהּ שֶׁיִּשָּׁאֵר בְּ"חָרָן", חַס־וְשָׁלוֹם, (עִם הֱיוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ"מִטָּתוֹ שְׁלֵימָה", עַד שֶׁ"וַיִּפְרוֹץ הָאִישׁ מְאוֹד מְאוֹד"), אֶלָּא) שֶׁיַּחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ הָאֲמִיתִּי, "שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ"...

הַהוֹרָאָה מִזֶּה בְּפַשְׁטוּת:

כַּאֲשֶׁר יוֹצְאִים לְמַלֵּא אֶת שְׁלִיחוּת הֲכָפָצַת הַתּוֹרָה וַהֲכָפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה, עַד לְחוּצָה שֶׁאֵין חוּצָה מִמֶּנּוּ, "חָרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם בָּעוֹלָם" – יֵשׁ לִזְכּוֹר שֶׁהַכַּוָּנָה אֵינָהּ שֶׁיִּשָּׁאֵר, חַס־וְשָׁלוֹם, בְּמָקוֹם זֶה (גַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב נַעֲלֶה כוּ'), כִּי־אִם לְסַיֵּם אֶת מִילּוּי הַשְּׁלִיחוּת, וְלָשׁוּב אֶל בֵּית אָבִיו, הַיְינוּ שֶׁבְּכָל פְּעוּלָה וּפְעוּלָה חָדוּר הוּא בְּרָצוֹן לְסַיֵּם אֶת הַשְּׁלִיחוּת וְלָשׁוּב אֶל בֵּית אָבִיו – "וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" – בַּגְּאוּלָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ מֵהַמַּצָּב שֶׁל גָּלֻינוּ מֵאַרְצֵנוּ (בֵּית אָבִינוּ).

וְעִנְיָן זֶה מוּדְגָּשׁ בְּיוֹתֵר בְּדוֹרֵנוּ זֶה, דּוֹר הָאַחֲרוֹן – מִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר "כָּלוּ כָּל הַקִּצִּין", "דַּאלָאי קִיצִין" (לֹא רַק "דַּאלָאי גָּלוּת"), וּבְלָשׁוֹן כ"ק מו"ח נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, שֶׁלֹּא נוֹתַר אֶלָּא "לְצַחְצֵחַ אֶת הַכַּפְתּוֹרִים", וּלְאַחֲרֵי שֶׁעָבְרוּ עוֹד עֲשִׂירִיּוֹת שָׁנִים שֶׁל הִתְעַסְּקוּת בַּהֲכָפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, סִיְּמוּ כְּבָר גַּם אֶת "צַחְצוּחַ הַכַּפְתּוֹרִים" – הֲרֵי בְּוַדַּאי וּבְוַדַּאי שֶׁלֹּא נוֹתְרָה אֶלָּא הַפְּעוּלָה הֲכִי אַחֲרוֹנָה שֶׁל "עִמְּדוּ הֲכָן כּוּלְכֶם" לְקַבָּלַת פְּנֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, "וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי".

וּלְהָעִיר:

מוּבָן וְגַם פָּשׁוּט שֶׁגַּם בְּרִגְעֵי הַגְּלוּת הָאַחֲרוֹנִים צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוּת בַּהֲכָפָצַת הַתּוֹרָה וְהַמַּעְיָנוֹת חוּצָה (הַיְינוּ לְ"חָרָן") בְּכָל הַתּוֹקֶף וְהַשְּׁלֵימוּת, וּבְתַכְלִית הַמְּסִירָה וּנְתִינָה כוּ', אַף־עַל־פִּי שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁנִּמְצָאִים בְּרִגְעֵי הַגְּלוּת הָאַחֲרוֹנִים מַמָּשׁ, וּ"מִיַּד הֵן נִגְאָלִין".

וְאַדְרַבָּה: לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַיְדִיעָה שֶׁנִּמְצָאִים בְּרִגְעֵי הַגְּלוּת הָאַחֲרוֹנִים מַמָּשׁ אֵינָהּ מַחְלִישָׁה חַס־וְשָׁלוֹם, . . אֶלָּא לְהֵיפֶךְ – שֶׁפּוֹעֶלֶת תּוֹסֶפֶת חַיּוּת וּמֶרֶץ כוּ' בְּכָל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה (כּוֹלֵל – הַצִּיפִיָּה לַגְּאוּלָה, וְהִתְפִּלָּה וּבַקָּשָׁה וּדְרִישָׁה כוּ' עַל הַגְּאוּלָה), בְּיָדְעוֹ שֶׁפְּעוּלָה זוֹ מוֹסִיפָה סִיּוּם וּגְמַר הַשְּׁלִיחוּת, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁיִּתְּכֵן שֶׁזּוֹהִי הַפְּעוּלָה הָאַחֲרוֹנָה מַמָּשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ׳ 173)

וְלֹא כָּל יִצְחָק (רש״י כח, טו) יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁזּוֹהִי **הַבְטָחָה** שֶׁכֵּן יִהְיֶה בְּפֹעַל (מַה שֶּׁהִבְטַחְתִּי . . לְךָ הִבְטַחְתִּיו), לֹא **תְּנַאי**. שֶׁהֲרֵי גַּם עַל יִשְׁמָעֵאל נֶאֱמַר (וירא כג, יג) כִּי זַרְעֲךָ הוּא, וּפִשִׁיטָא עֵשָׂו. וְיַעֲקֹב אָמַר לְעֵשָׂו "טֹל זֶה בִּשְׁבִיל חֶלְקְךָ בַּמְּעָרָה" (רש״י ויחי נ, ה). וְאָמְרוּ רַז״ל (קידושין יח, א): עַכּוּ״ם יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו . . דִּכְתִיב (דברים ב, ה) כִּי יְרוּשָׁה לְעֵשָׂו (מֵאַבְרָהָם) נָתַתִּי אֶת הַר שֵׂעִיר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצְּרִיכִים לוֹמַר "וַעֲקֵדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ **שֶׁל יַעֲקֹב** הַיּוֹם תִּזְכֹּר", לְאַפּוּקֵי עֵשָׂו (שולחן ערוך אדמו״ר הזקן או״ח סתקצ״א).

(טז) **וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי:**

רש״י ◄ **וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי** • שֶׁאִם יָדַעְתִּי, לֹא יָשַׁנְתִּי בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כָּזֶה.

טז **וְאִתְּעַר יַעֲקֹב מִשְּׁנָתֵהּ וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא (אית) יְקָרָא דַיְיָ שָׁרֵי בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲנָא לָא הֲוֵיתִי יָדַע:**

(יז) **וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם:**

רש״י ◄ **כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים** • אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: ׳הַסֵּלָּם הַזֶּה עוֹמֵד בִּבְאֵר שֶׁבַע וְאֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ׳, שֶׁבְּאֵר שֶׁבַע עוֹמֵד בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בִּצְפוֹנָהּ, בַּגְּבוּל שֶׁבֵּין יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, וּבֵית־אֵל הָיָה בַּצָּפוֹן שֶׁל נַחֲלַת בִּנְיָמִין בַּגְּבוּל שֶׁבֵּין בִּנְיָמִין וּבֵין בְּנֵי יוֹסֵף. נִמְצָא, סֻלָּם שֶׁרַגְלָיו בִּבְאֵר־שֶׁבַע וְרֹאשׁוֹ בְּבֵית־אֵל, מַגִּיעַ אֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, וּכְלַפֵּי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ׳צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי, וְיִפָּטֵר בְּלֹא לִינָה׳? וְעוֹד אָמְרוּ: יַעֲקֹב קָרָאוֹ לִירוּשָׁלַיִם בֵּית־אֵל, וְזוֹ לוּז הִיא וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם. וּמֵהֵיכָן לָמַדְנוּ לוֹמַר כֵּן? אוֹמֵר אֲנִי שֶׁנֶּעֱקַר הַר הַמּוֹרִיָּה וּבָא לְכָאן, וְזוֹ הִיא קְפִיצַת הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בִּ׳שְׁחִיטַת חֻלִּין׳, שֶׁבָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְקָרָאתוֹ עַד בֵּית־אֵל, וְזֶהוּ: ״וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם״. וְאִם תֹּאמַר כְּשֶׁעָבַר יַעֲקֹב עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מַדּוּעַ לֹא עִכְּבוֹ שָׁם? אִיהוּ לָא יָהִיב לְבֵיהּ לְהִתְפַּלֵּל

יז **וּדְחִיל וַאֲמַר מָה דְּחִילוּ אַתְרָא הָדֵין לֵית דֵּין אֶלָּא בֵּית אֱלֹהִים וְדֵין תְּרַע שְׁמַיָּא:**

כלי יקר – עוז והדר

(טז) **אָכֵן יֵשׁ ה׳ בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְגו׳.** הִזְכִּיר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים לְשׁוֹן **מָקוֹם,** כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה בָּתֵּי מִקְדָּשִׁים. כְּנֶגֶד מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן שֶׁשָּׁרְתָה שָׁם הַשְּׁכִינָה וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא יָדְעוּ אֶת ה׳, (כִּי אַחַר גְּלוּלֵיהֶם לִבָּם הָלַךְ) (ע״פ יחזקאל כ טז), אָמַר כָּאן **אָכֵן יֵשׁ ה׳ בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי:**

כְּנֶגֶד בַּיִת שֵׁנִי נֶאֱמַר (פסוק יז) **מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים,** כִּי יָדוּעַ שֶׁבְּבֵית שֵׁנִי הָיָה מוֹרָא מִקְדָּשׁ עַל כָּל הָעַמִּים, כִּי אֲפִלּוּ אֶלְכְּסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן הָיָה מִתְיָרֵא לִשְׁלֹחַ בּוֹ יָד (יומא סט.) וְהָיָה קָם עַל רַגְלָיו מִפְּנֵי שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק (ילקוט ויקרא תקלו), אַף־עַל־פִּי שֶׁחָרְבוּ בּוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים עִקָּרִיִּים, הַשְּׁכִינָה, וְהַנְּבוּאָה, וְאָרוֹן, וְאוּרִים וְתֻמִּים, וְאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם (יומא כא:), וְלֹא נִשְׁאַר בּוֹ כִּי אִם הַשֵּׁם שֶׁנִּקְרָא **בֵּית אֱלֹהִים.** עַל זֶה אָמַר כָּאן **אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים,** כִּי בְּבֵית רִאשׁוֹן נִרְאָה לָהֶם (ה׳ עַיִן בְּעַיִן) (ישעיה נב ח) עַד אֲשֶׁר הָיוּ מַרְאִין עַל כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ לֵאמֹר (זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ) (שמות טו ב) (הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה) (ישעיה כה ט), אֲבָל בְּבֵית שֵׁנִי **אֵין ׳זֶה׳,** וְלֹא נִשְׁאַר בּוֹ כִּי אִם הַשֵּׁם שֶׁהוּא **בֵּית אֱלֹהִים:**

כְּנֶגֶד בַּיִת שְׁלִישִׁי אָמַר (פסוק יט) **וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם הָעִיר לָרִאשֹׁנָה,** כְּאִלּוּ לֹא נֶעֱקַר מִמֶּנּוּ שֵׁם ׳לוּז׳ אַחַר שֶׁנֶּחְרַב לְאַחַר בִּנְיָנוֹ, אֲבָל לֶעָתִיד יִהְיֶה בִּנְיָנוֹ נִצְחִי, כִּי קְרִיאַת הַשֵּׁם מוֹרָה עַל הַקִּיּוּם הַנִּצְחִי, (וְזֶה שְׁמוֹ לְעוֹלָם), וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מח לה) (וְשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם ה׳ שָׁמָּה), פֵּרֵשׁ הָרַדַּ״ק: שֶׁרָצָה לוֹמַר שֶׁלְּעוֹלָם לֹא יָסוּר שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ מִתּוֹכָהּ: **וְכֵן** בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה (פסוק יא) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים לְשׁוֹן **מָקוֹם,** כְּנֶגֶד בַּיִת רִאשׁוֹן אָמַר **וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ,** יַעַן (כִּי לֹא אָרְכוּ לָהֶם שָׁם הַיָּמִים) כִּי אִם כְּשִׁעוּר לִינָה אַחַת, (וְזֶה שִׁבְתָּם הַבַּיִת מְעָט) (ע״פ רות ב ז), רָמָז לְקִצָּר זְמַן עֲמִידַת הַבַּיִת בִּקְדֻשָּׁתוֹ, עַד **כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ,** כִּי (שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ אָסְפוּ נָגְהָם) (ע״פ יואל ב י), (וּלְמַעְלָה (פסוק יא) בֵּאֲרְנוּ עִנְיַן שְׁקִיעָתוֹ שְׁתֵּי שָׁעוֹת קֹדֶם זְמַנּוֹ רָמָז לִשְׁקִיעַת שִׁמְשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שָׁנִים קֹדֶם הַזְּמַן הַקָּצוּב:

כְּנֶגֶד בַּיִת שֵׁנִי אָמַר **וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם,** כִּי כֵן נֶאֱמַר בְּבִנְיַן בַּיִת שֵׁנִי (זכריה ד ז) (וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה) וְגו׳ (ראה דברי רבינו פסוק יא). **וּמֵאַבְנֵי** וְלֹא ׳כָּל אַבְנֵי׳, כִּי חָסְרוּ אַבְנֵי הַלּוּחוֹת וְאַבְנֵי אוּרִים וְתֻמִּים:

כְּנֶגֶד בַּיִת הַשְּׁלִישִׁי אָמַר **וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא,** כִּי כַּאֲשֶׁר רָאָה הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי בְּבִנְיָנוֹ וְנִצְחִיּוּתוֹ, אָז שָׁכַב וְעָרְבָה שְׁנָתוֹ לֵאמֹר (זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד) (תהלים קלב יד), לַאֲפוּקֵי בִּשְׁנֵי בָּתִּים רִאשׁוֹנִים לֹא (נָחוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם): תורה יז

בַּמָּקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ אֲבוֹתָיו, וּמִן הַשָּׁמַיִם יְעַכְּבוּהוּ? אִיהוּ עַד חָרָן אֲזַל, כִּדְאַמְרִינָן בְּפֶרֶק ׳גִּיד הַנָּשֶׁה׳. וּקְרָא מוֹכִיחַ: ״וַיֵּלֶךְ חָרָנָה״. כִּי מְטָא לְחָרָן, אָמַר: ״אִפְּשָׁר שֶׁעָבַרְתִּי עַל מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בּוֹ אֲבוֹתַי וְלֹא הִתְפַּלַּלְתִּי בּוֹ׳? יְהַב דַּעְתֵּיהּ לְמֶהְדַּר וְחָזַר עַד בֵּית־אֵל, וְקָפְצָה לוֹ הָאָרֶץ (בֵּית אֵל, לֹא זֶה הוּא הַסָּמוּךְ לָעַי, אֶלָּא לִירוּשָׁלַיִם, וְעַל שֵׁם שֶׁהָיְתָה עִיר הָאֱלֹהִים, קָרָאָהּ: ״בֵּית אֵל״, וְהוּא הַר הַמּוֹרִיָּה שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ אַבְרָהָם, וְהוּא הַשָּׂדֶה שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ יִצְחָק, וְכֵן אָמְרוּ בְּסוֹטָה: ״לְכוּ וְנַעֲלֶה וגו׳״. לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁקָּרָאוֹ ׳הַר׳, וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁקָּרָאוֹ ׳שָׂדֶה׳, אֶלָּא כְּיַעֲקֹב שֶׁקָּרָאוֹ בֵּית־אֵל, עַד כָּאן מִפְּרוּשׁ רַשִׁ״י מְדַיֵּק). **מַה־נּוֹרָא • תַּרְגּוּם:** ׳מַה דְּחִילוּ אַתְרָא הָדֵין׳. ׳דְּחִילוּ׳, שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ סוֹכְלְתָנוּ. וּכְסוּ לְמִלְבָּשׁ. **וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם • מִקּוֹם תְּפִלָּה לַעֲלוֹת תְּפִלָּתָם הַשָּׁמַיְמָה, וּמִדְּרָשׁוֹ:** שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה.

(יח) וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:

יח וְאַקְדִּים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסִיב יָת אַבְנָא דִּי שַׁוִּי אִסְדּוֹהִי וְשַׁוִּי יָתַהּ קָמָא וַאֲרִיק מִשְׁחָא עַל רֵישַׁהּ:

(יט) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה:

יט וּקְרָא יָת שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל וּבְרַם לוּז שְׁמָא דְּקַרְתָּא בְּקַדְמֵיתָא:

(כ) וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ:

כ וְקַיֵּים יַעֲקֹב קְיָם לְמֵימַר אִם יְהֵא מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדִּי וְיִטְרַנַּנִי בְּאָרְחָא הָדֵין דִּי אֲנָא אָזֵל וְיִתֶּן לִי לַחֲמָא (נ״י לְחֵם) לְמֵיכַל וּכְסוּ לְמִלְבָּשׁ:

רש״י◄ **אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי •** אִם יִשְׁמֹר לִי הַבְטָחוֹת הָלָלוּ שֶׁהִבְטִיחַנִי לִהְיוֹת עִמָּדִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: ״וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ״. **וּשְׁמָרַנִי •** כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: ״וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ״. **וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל •** כְּמוֹ שֶׁאָמַר: ״כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ״, וְהַמְבַקֵּשׁ לֶחֶם, הוּא קָרוּי נֶעֱזָב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם״ (תהלים לז).

(כא) וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים:

כא וְאֵתוּב בִּשְׁלָם לְבֵית אַבָּא וִיהֵא מֵימְרָא דַיְיָ לִי לֵאלָהָא:

רש״י◄ **וְשַׁבְתִּי • כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי:** ״וַהֲשִׁיבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה״. **בְּשָׁלוֹם • שָׁלֵם מִן הַחֵטְא, שֶׁלֹּא אֶלְמַד מִדַּרְכֵי לָבָן. וְהָיָה ה׳ לִי לֵאלֹהִים •** שֶׁיְּחוּל שְׁמוֹ עָלַי מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, שֶׁלֹּא יִמָּצֵא פְּסוּל בְּזַרְעִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: ״אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ״, וְהַבְטָחָה זוֹ הִבְטִיחַ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ״ (לעיל יז). (זַרְעֲךָ מַיְחֵס שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בּוֹ שׁוּם פְּסוּל).

כלי יקר – עוז והדר

(כ–כא) **אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְגו׳.** חָלִילָה לוֹמַר שֶׁהָיָה יַעֲקֹב מְסֻפָּק בְּהַבְטָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי כְּבָר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים **וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ** (פסוק טו). אֶלָּא בֵּאוּר הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיַּעֲקֹב לֹא בִּקֵּשׁ כְּלָל עַל שְׁמִירַת הַגּוּף שֶׁכְּבָר הֶבְטַח בּוֹ, אֶלָּא בִּקֵּשׁ עַכְשָׁו עַל שְׁמִירַת הַנֶּפֶשׁ מִן הַחֵטְא. וְהָעֵד עַל זֶה, כִּי בְּהַבְטָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ נֶאֱמַר **וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ,** וְיַעֲקֹב אָמַר **וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה,** וְהָיָה לוֹ לוֹמַר ׳וּשְׁמָרַנִי בְּכָל אֲשֶׁר אֵלֵךְ׳. גַּם מִלַּת **אָנֹכִי** מְיֻתֶּרֶת לְגַמְרֵי. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר **׳וְהַשִּׁבֹתִיךָ׳ אֶל הָאֲדָמָה,** תְּלָה הַהֶשְׁבָּה בְּהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְיַעֲקֹב אָמַר **׳וְשַׁבְתִּי׳ בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי,** תְּלָה הַהֶשְׁבָּה בְּעַצְמוֹ. הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אָמַר **אֶל הָאֲדָמָה,** וְיַעֲקֹב אָמַר **אֶל בֵּית אָבִי:**

מִכָּל הַשִּׁנּוּיִים הָאֵלּוּ נוּכַל לִלְמֹד, שֶׁיַּעֲקֹב לֹא בִּקֵּשׁ כִּי אִם עַל שְׁמִירַת הַנֶּפֶשׁ מִן הַחֵטְא, כִּי זֶה דָּבָר הַתָּלוּי בִּבְחִירָתוֹ שֶׁל אָדָם וְצָרִיךְ גַּם עֵזֶר אֱלֹהִי, שֶׁכֵּן הִתְפַּלֵּל דָּוִד וְאָמַר (תהלים קיט לו) {הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא}. לְכָךְ הִזְכִּיר בִּשְׁמִירַת הַגּוּף **וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ,** הִזְכִּיר לְשׁוֹן **כֹּל,** כִּי כָּל הַדְּרָכִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה (ירושלמי ברכות פ״ד ה״ד) וַהֲלִיכָתוֹ בְּדְרָכִים רַבִּים. אָמְנָם הַדֶּרֶךְ הַטּוֹב אֵינוֹ כִּי אִם אֶחָד, עַל כֵּן אָמַר **וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה,** כְּמַרְאֶה בְּאֶצְבַּע אֶל אֵיזוֹ דֶּרֶךְ מְיֻחָד {אֲשֶׁר יֹאמַר עָלָיו כִּי הוּא זֶה} (ע״פ שמות כב ח), וְהוּא דֶּרֶךְ ה׳ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּי כְּבָר אָמַר (פסוק טו) **אָכֵן יֵשׁ ה׳ בַּמָּקוֹם הַזֶּה,**

~ נקודות משיחות קודש ~ שבת פרשת ויצא, יו״ד כסלו ה׳תשי״ט)

וְזֶהוּ עִנְיָן וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, דְּאָבִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא יִצְחָק, שֶׁנִּקְרָא כֵּן עַל שֵׁם "צְחוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים", שֶׁהוּא עִנְיָן הַצְּחוֹק וְהַתַּעֲנוּג דִּלְמַעְלָה שֶׁנַּעֲשָׂה מִצַּד בֵּירוּר הַהַעֲלָמוֹת דְּשֵׁם אֱלֹקִים. וּמְסַיֵּים בַּכָּתוּב, וְהָיָה הֲוָיָ׳ לִי לֵאלֹקִים גו׳ יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים, וְהַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּ"וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ" שֶׁהוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים בְּהַעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה [שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן גו׳ וַיָּשֶׂם אוֹתָהּ מַצֵּבָה, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהַעֲלָאָה, וְאַחַר־כָּךְ וַיִּצֹוק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה], אֲזַי נַעֲשָׂה הַגִּילוּי דִּוְהָיָה הֲוָיָ׳ לִי לֵאלֹקִים, שֶׁהוּא עִנְיָן הַגִּילוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ כַּנַּ״ל. אָמְנָם עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּ"וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" שֶׁהוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, נַעֲשָׂה בֵּית אֱלֹקִים, שֶׁהוּא עִנְיָן הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיפִים הַחֲדָשִׁים שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִסּוֹבֵב הַכְּלָלִי. וְהַיְינוּ, שֶׁגִּילוּי שֵׁם הֲוָיָ׳, עִם הֶיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, בִּבְחִינַת סוֹבֵב, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם סוֹבֵב, וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה מַדְרֵיגוֹת, מַקִּיפִים הַפְּרָטִים עַד הַמַּקִּיף הַכְּלָלִי, אַף כָּל זֶה שַׁיָּךְ עֲדַיִן לָעוֹלָמוֹת. אָמְנָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה נַעֲשָׂה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת.

(כב) **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:**

כב וְאַבְנָא הָדָא דִּי שַׁוֵּיתִי קָמָא תְּהֵי דִּי אֵהֵי פָּלַח עֲלַהּ מִן קֳדָם יְיָ וְכֹל דִּי תִּתֶּן לִי חַד מִן עַשְׂרָא אַפְרְשִׁנֵּהּ קֳדָמָךְ:

כלי יקר – עוז והדר

(כִּי מִשָּׁם תֵּצֵא תּוֹרָה) (ישעיה ב ג), עַל כֵּן אָמַר **'הַזֶּה'** כְּמַרְאֶה בְּאֶצְבַּע עַל דָּבָר שֶׁהוּא לְפָנָיו, וְהוּא **בֵּית אֱלֹהִים** אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ דּוֹרְכִים דֶּרֶךְ סְלוּלָה לֵילֵךְ בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ:

וּלְפִי שֶׁהַהֲלִיכָה בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה תְּלוּיָה בִּבְחִירָתוֹ שֶׁל אָדָם, עַל כֵּן הוֹסִיף מִלַּת **אָנֹכִי** וְאָמַר **אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ,** כִּי בִּי תְּלוּיִ הַדָּבָר, בְּצָרוּף הָעֶזֶר הָאֱלֹהִי אֲשֶׁר עָלָיו אָמַר **וּשְׁמָרַנִי.** וּלְכָךְ אָמַר **וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם** 'שָׁלֵם מִן הַחֵטְא' (רש״י) וְתָלָה הַהַשָּׁבָה בְּעַצְמוֹ, כִּי הַדָּבָר תָּלוּי בִּבְחִירָתוֹ כָּאָמוּר:

וּבְעִנְיָן שְׁמִירַת הַגּוּף אָמַר **וַהֲשִׁבֹתִיךְ אֶל הָאֲדָמָה,** כִּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (עֵינֵי ה׳ דּוֹרֵשׁ בָּהּ תָּמִיד) (דברים יא יב), עַל כֵּן בְּיוֹתֵר הוּא צָרִיךְ שְׁמִירָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִבָּאָרֶץ, לְפִיכָךְ לֹא הָצְרַךְ הַבְטָחָה כִּי אִם שֶׁיָּשִׁיבוּ **אֶל הָאֲדָמָה** לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּכְבוֹאוֹ אֶל הָאֲדָמָה הֲרֵי הוּא נִשְׁמָר מִמֵּילָא. אֲבָל בְּעִנְיָן הַשְּׁמִירָה מִן הַחֵטְא שֶׁלֹּא יִלְמֹד מִדַּרְכֵי לָבָן, וְלָאו דַּוְקָא לָבָן שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ הַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ (לא טוֹב עָשָׂה בְּעַמָּיו) (ע״פ יחזקאל יח יח), וְיֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁלֹּא יִלְמֹד גַּם מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, עַל כֵּן אָמַר **אֶל בֵּית אָבִי,** כִּי אָז יִנָּצֵל מֵחֲשָׁשׁ זֶה שֶׁלֹּא יִלְמֹד מִדַּרְכֵי הָרְשָׁעִים:

וְהִטִּיל בֵּין הַדְּבָרִים תְּנַאי **וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ,** כִּי הַשְּׁמִירָה מִן הַחֵטְא הוּא שֶׁלֹּא יִלְמֹד מִדַּרְכֵי הָרְשָׁעִים, וְיֵשׁ עוֹד דֶּרֶךְ אַחֵר אֲשֶׁר (עַל פִּיו יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע) (ע״פ שם כא ה), וְהוּא הָעֹשֶׁר הַמַּעֲוִיר עֵינֵי בְּעָלָיו וּמוֹנֵעַ אֶת הָאָדָם מִן הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, כִּי לֹא לְחִנָּם בִּקֵּשׁ שְׁלֹמֹה וְאָמַר (משלי ל ח) (רֵאשׁ וְעֹשֶׁר אַל תִּתֶּן לִי הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי), עַל כֵּן אָמַר גַּם יַעֲקֹב שֶׁיִּמְנָעֵהוּ ה׳ מִן (וְהָב וְרָב פְּנִינִים) (ע״פ שם כ טו), אֶלָּא יִתֵּן לוֹ **לֶחֶם** כְּדֵי **לֶאֱכֹל, וּבֶגֶד** כְּדֵי **לִלְבֹּשׁ,** דְּהַיְינוּ הַהֶכְרֵחִי, וְלֹא יִתֵּן לוֹ מוֹתְרוֹת:

וּבָזֶה מְיֻשָּׁב מַה שֶּׁהִזְכִּיר **לֶאֱכֹל וְלִלְבֹּשׁ,** כִּי הָיָה לוֹ לוֹמַר 'וְנָתַן לִי לֶחֶם וּבֶגֶד', וְכִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁיִּלְבַּשׁ הַלֶּחֶם וְיֹאכַל הַבֶּגֶד עַד שֶׁהֶצְרַךְ לְפָרֵשׁ **לֶחֶם לֶאֱכֹל,** אֶלָּא וַדַּאי שֶׁרָצָה לִשְׁלֹל בָּזֶה שֶׁלֹּא יִתֵּן לוֹ לֶחֶם יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילָתוֹ וּבֶגֶד יוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכּוֹ לִלְבֹּשׁ, וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ כִּי אִם כְּדֵי צָרְכּוֹ יִנָּצֵל מִן הַחֵטְא. עַל כֵּן אָמַר מִיָּד **וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי,** כִּי בִּתְנַאי זֶה אוּכַל לָשׁוּב **בְּשָׁלוֹם,** שָׁלֵם מִן הַחֵטְא, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י:

וְהָיָה ה׳ לִי לֵאלֹהִים. קִבֵּל עָלָיו בְּנִדְרוֹ לַעֲבֹד אֶת ה׳ מֵאַהֲבָה וְלֹא מִיִּרְאָה, כִּי הָעוֹבֵד מִיִּרְאָה נִקְרָא 'עוֹבֵד אֱלֹהִים', הַיְינוּ לְמִדַּת הַדִּין אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ הוּא יָרֵא, וְהָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה נִקְרָא 'עוֹבֵד ה׳', כִּי אַהֲבָה וְרַחֲמִים עִנְיָן אֶחָד, לְכָךְ נֶאֱמַר **וְהָיָה ה׳ לִי לֵאלֹהִים.** וְאִם תִּרְצֶה לְפָרֵשׁ שֶׁהַתְּחָלַת הַנֶּדֶר מִן **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת** כַּפֵּרוּשׁ רַשִׁ״י, אָמַר **וְהָיָה ה׳ לִי,** שֶׁלֹּא יָדוּן אוֹתִי בְּמִדַּת הַדִּין לְבַד, אֶלָּא יְצָרֵף גַּם שֵׁם שֶׁל רַחֲמִים אֶל שֵׁם 'אֱלֹהִים', וְהוּ שֶׁאָמַר **וְהָיָה ה׳ לִי לֵאלֹהִים,** יְצָרְפוֹ אֶל שֵׁם 'אֱלֹהִים', אָז **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת וגו׳**:

וּבְבְרֵאשִׁית רַבָּה (ע ד) דָּרְשׁוּ, **אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי,** הַיְינוּ מִן אַרְבָּעָה רָאשֵׁי עֲבֵרוֹת, וְהֵם עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרַע, וְאַסְמְכוּהוּ אַקְרָאֵי. נִרְאֶה שֶׁגַּם מִדְּרַשׁ זֶה רָצָה לְתָרֵץ קְשָׁיָא זוֹ וְכִי הָיָה יַעֲקֹב מְסָפֵק בְּהַבְטָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אֶלָּא לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ **כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי,** בִּלְשׁוֹן **אִם** הוֹרָה כְּאִלּוּ אָמַר 'אִם אֶעֱשֶׂה אוֹ לֹא אֶעֱשֶׂה', וְזֶה תָּלוּי בַּדָּבָר אִם לֹא יִגְרֹם הַחֵטְא, עַל כֵּן אָמַר **אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי** מִן הַחֵטְא, וּפֵרֵט אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין אֵלּוּ כִּי הֵמָּה הָיוּ סִבַּת חָרְבַּן בֵּית רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי (ראה יומא ט:), עַל כֵּן אָמַר שֶׁאִם יִשְׁמֹר אוֹתִי ה׳ מִן אַרְבָּעָה רָאשֵׁי עֲבֵרוֹת אֵלּוּ, אָז **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים,** וּמִכְּלָל הֵן נִשְׁמַע לָאו, כִּי אִם לֹא יִשְׁמְרוּ מִן אַרְבָּעָה רָאשֵׁי עֲבֵרוֹת אֵלּוּ, אָז לֹא יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים, כִּי יֶחֱרַב בַּעֲבוּרָם: תורה כב

רש״י◄ **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת** • כָּךְ מְפֹרָשׁ רַ״י״ו זוֹ שֶׁל ״וְהָאֶבֶן״, אִם תַּעֲשֶׂה לִי אֶת אֵלֶּה וְאַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת. **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה וְגוֹ׳** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳אֵהֵי פָּלַח עֲלַה קֶדֶם ה׳״, וְכֵן עָשָׂה בְּשׁוּבוֹ מִפַּדַּן אֲרָם, כְּשֶׁאָמַר לוֹ: ״קוּם עֲלֵה בֵּית־אֵל״ (לקמן לה), מַה נֶּאֱמַר שָׁם? ״וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה וְגוֹ׳ וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ ויצא, יו״ד כסלו ה׳תשר״ט)

וְאִיתָא בַּזֹּהַר, בְּגִין דְּחָמָא (יַעֲקֹב) בְּרוּחָא דְּקוּדְשָׁא דּוּחֲקָא דְּגָלוּתָא בַּתְרָאָה בְּסוֹף יוֹמַיָּא כוּ׳ אָמַר וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי גוֹ׳ כִּמְחוֹלַת הַמַּחֲנָיִם, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן ד׳ פְּעָמִים שׁוּבִי, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל שֶׁקָּאֵי עַל הַשִּׁיבָה מִד׳ הַגָּלְיוֹת (וְכַמְּבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּ׳קוּנְטְרֶס דְּרוּשֵׁי חֲתוּנָה׳), וְעַל זֶה נֶאֱמַר שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית, הַיְינוּ, שֶׁהַשִּׁיבָה הִיא בְּשָׁלוֹם, עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה בְּפָסוּק זֶה חָשִׁיב כַּמָּה מִדְרֵיגוֹת, וּבְסֵדֶר דִּמְלַמְטָה לְמַעְלָה. תְּחִילָה נֶאֱמַר וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ, שֶׁהוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁהֵרֵי לֶחֶם קָאֵי עַל הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מָזוֹן פְּנִימִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי. וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ הוּא עִנְיַן הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם לְבוּשִׁים וּמַקִּיפִים. וְאַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, שֶׁהוּא עֲבוֹדַת הַ׳בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמוֹד. וּלְאַחֲרֵי שֶׁמְּבָאֵר סֵדֶר הָעֲבוֹדָה, מְבָאֵר גַּם פְּרָטֵי הַהַמְשָׁכוֹת מִלְּמַעְלָה שֶׁנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה. וְהַסֵּדֶר הוּא, שֶׁתְּחִילָה נֶאֱמַר וְהָיָה הַיְוָ׳ לִי לֵאלֹקִים, דְּהִנֵּה עַכְשָׁיו הַמָּגֵן דְּשֵׁם אֱלֹקִים מַעֲלִים עַל שֵׁם הַיְוָ׳, שֶׁהֵרֵי אִילּוּ הָיָה שֵׁם הַיְוָ׳ בְּגִילּוּי, אֲזַי הָיְתָה מִתְבַּטֶּלֶת כָּל הַמְּצִיאוּת, וְלָכֵן שֵׁם אֱלֹקִים מַעֲלִים עַל שֵׁם הַיְוָ׳, אֲבָל לָעֲתִיד־לָבֹא יִהְיֶה שֵׁם הַיְוָ׳ בְּגִילּוּי, שֶׁזֶּהוּ שֶׁהַקָּבָּ״ה מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּקָהּ, הַיְינוּ שֶׁיָּאִיר שֶׁמֶשׁ הַיְוָ׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ מְכוּסֶה בְּנַרְתֵּק דְּשֵׁם אֱלֹקִים. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וְהָיָה הַיְוָ׳ לִי לֵאלֹקִים, שֶׁשֵּׁם הַיְוָ׳ יִהְיֶה בְּגִילּוּי. וְאַחַר־כָּךְ מַמְשִׁיךְ ״וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים״ שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכָה הַב׳. וְהַיְינוּ, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר נִמְשָׁךְ הַמַּקִּיף (דְּשֵׁמֶשׁ הַיְוָ׳) בִּפְנִימִיּוּת, אֲזַי יוּמְשְׁכוּ מַקִּיפִים נַעֲלִים יוֹתֵר, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בֵּית אֱלֹקִים, דְּ׳אֱלֹקִים׳ זֶה הוּא לְמַעְלָה מֵהַיְוָ׳. וּלְהַמְשָׁכָה זוֹ מַגִּיעִים עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דַּוְקָא.

◆ יום שני ה׳ כסלו ◆

כט (א) **וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי־קֶדֶם:**

א **וּנְטַל יַעֲקֹב רַגְלוֹהִי** (נ״י **רִיגְלוֹהִי**) **וַאֲזַל לַאֲרַע בְּנֵי מָדִינְחָא:**

רש״י◄ **וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו** • מִשֶּׁנִּתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרָה טוֹבָה שֶׁהֻבְטַח בִּשְׁמִירָה, נָשָׂא לִבּוֹ אֶת רַגְלָיו וְנַעֲשָׂה קַל לָלֶכֶת, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּ׳בְּרֵאשִׁית רַבָּה׳.

(ב) **וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר:**

ב **וַחֲזָא וְהָא בֵּירָא בְּחַקְלָא וְהָא תַּמָּן תְּלָתָא עֶדְרִין דְּעָן רְבַעִין עֲלַהּ אֲרֵי מִן בֵּירָא הַהִיא מַשְׁקָן עֲדָרַיָּא וְאַבְנָא רַבְּתָא עַל פּוּמָא דְּבֵירָא:**

רש״י◄ **יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים** • מַשְׁקִים הָרוֹעִים אֶת הָעֲדָרִים, וְהַמִּקְרָא דִּבֵּר בְּלָשׁוֹן קְצָרָה.

כלי יקר – עוז והדר

כט (א) **וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ.** לְפִי שֶׁבַּהֲלִיכָה רִאשׁוֹנָה (פסוק י) אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (סנהדרין צה:) ׳שֶׁקְּפָצָה לוֹ הָאָרֶץ׳, וּלְפִי זֶה לֹא הָיְתָה הַהֲלִיכָה תְּלוּיָה בְּזֵרוּז רַגְלָיו כִּי אִם בְּנֵס, הֶצְרֵךְ לוֹמַר שֶׁמִּכָּאן וָהָלְאָה לֹא הָלַךְ עַל יְדֵי קְפִיצַת הָאָרֶץ, כִּי אִם בְּרַגְלָיו כִּשְׁאָר אָדָם: תורה ב

(ב) **וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה.** נִזְדַּמֵּן לוֹ שֶׁרָאָה **שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ,** סִימָן הוּא שֶׁשְּׁלֹשָׁה הֵם שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לָהֶם אִשָּׁה עַל הַבְּאֵר, וְהֵם יִצְחָק יַעֲקֹב וּמֹשֶׁה (ראה שמו״ר א לב), לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה נִמְשֶׁלֶת לִבְאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ה טו) (שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ). וְנוּכַל לוֹמַר עוֹד, שֶׁ**שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ** רָמֵז שֶׁ״שְׁלֹשָׁה שֶׁתְּפִין בְּאָדָם״ (קידושין ל:), וְעַל כֵּן נִזְדַּמְּנָה לוֹ שֶׁשְּׁלֹשָׁה עֶדְרֵי צֹאן הִשְׁקוּ מִן הַבְּאֵר, כָּךְ שְׁלֹשָׁה שֶׁתְּפִין שֶׁבָּאָדָם מִשָּׁם יַשְׁקוּ כָּל הַנּוֹלָדִים: **וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר,** כִּי הָאִשָּׁה הַצְּנוּעָה נִקְרֵאת (גַּן נָעוּל מַעְיָן חָתוּם) (שיה״ש ד יב), וּכְאִלּוּ נֶחְתַּם בְּאֶבֶן וְלֹא יִפָּתַח כִּי אִם בְּעֵת הַתּוֹלָדָה, וְאַחַר זֶה ׳יְשִׁיבוּ הָאֶבֶן לִמְקוֹמוֹ׳, שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ מִזֶּה הַבְּאֵר כִּי אִם בְּעֵת

(ג) וְנֶאֱסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ׃

ג וּמִתְכַּנְּשִׁין לְתַמָּן כָּל עֲדָרַיָּא וּמְגַנְדְּרִין יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וּמַשְׁקָן יָת עָנָא וּמְתִיבִין יָת אַבְנָא עַל פּוּמָא דְּבֵירָא לְאַתְרֵהּ׃

רש״י◄ **וְנֶאֱסְפוּ•** רְגִילִים הָיוּ לְהֵאָסֵף, לְפִי שֶׁהָיְתָה הָאֶבֶן גְּדוֹלָה. **וְגָלְלוּ•** וְגוֹלְלִין, וְתַרְגּוּמוֹ וּמְגַנְדְּרִין, כָּל לְשׁוֹן הֹוֶה מִשְׁתַּנֶּה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָתִיד וּבִלְשׁוֹן עָבָר, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר הַהֹוֶה תָּמִיד, כְּבָר הָיָה וְעָתִיד לִהְיוֹת. **וְהֵשִׁיבוּ•** תַּרְגּוּמוֹ: וּמְתִיבִין.

(ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ׃

ד וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אַחַי מְנָן אַתּוּן וַאֲמָרוּ מֵחָרָן אֲנַחְנָא׃

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ׃

ה וַאֲמַר לְהוֹן הַיְדַעְתּוּן יָת לָבָן בַּר נָחוֹר וַאֲמָרוּ יְדַעְנָן׃

(ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן׃

ו וַאֲמַר לְהוֹן הַשְׁלַם לֵהּ וַאֲמָרוּ שְׁלַם וְהָא רָחֵל בְּרַתֵּהּ אָתְיָא עִם עָנָא׃

רש״י◄ **בָּאָה עִם־הַצֹּאן•** הַטַּעַם בָּאָל״ף, וְתַרְגּוּמוֹ ׳אַתְיָא׳. ״וְרָחֵל בָּאָה״, הַטַּעַם לְמַעְלָה, בַּבֵּי״ת, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳אָתַת׳, הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן ׳עוֹשָׂה׳, וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן ׳עָשְׂתָה׳.

כלי יקר – עוז והדר

הַצֹּרֶךְ לְקִיּוּם הַמִּין:

וְרִבּוֹתֵינוּ ז״ל (ב״ר ע ח–ט) דָּרְשׁוּ עִנְיַן הַבְּאֵר בְּכַמָּה פָּנִים שׁוֹנוֹת, יֵשׁ אוֹמְרִים **וְהִנֵּה בְּאֵר** זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים זֶה סִינַי כוּ׳. וּלְדַעַת כֻּלָּם אֵין הַמִּקְרָאוֹת יוֹצְאִין מִידֵי פְּשׁוּטָם, אֶלָּא כַּוָּנָתָם לוֹמַר שֶׁלְּכָךְ נִזְדַּמֵּן לְיַעֲקֹב עִנְיַן הַבְּאֵר וְהָרוֹעִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה סִימָן מְסוּר בְּיָדוֹ עַל הָעָתִיד, וּבְדָבָר זֶה נֶחְלְקוּ הַחֲכָמִים עַל מָה הָעִנְיָן מְרֻמָּז: תורה ג

(ה) **הַיְדַעְתֶּם אֶת לָבָן בֶּן נָחוֹר.** הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר ׳לָבָן בֶּן בְּתוּאֵל׳, וּבִמְקוֹם **יָדָעְנוּ** הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר ׳יְדַעְנוּהוּ׳. וְנִרְאֶה שֶׁלֹּא שְׁאָלָם אִם הֵם מַכִּירִין אוֹתוֹ אוֹ לֹא, כִּי חָשַׁב פְּשִׁיטָא שֶׁאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ מַכִּירִין אוֹתוֹ, אַךְ שֶׁשְּׁאָלָם עַל מַעֲשָׂיו וְעַל יַחַס שֶׁלּוֹ. כִּי עַל מַעֲשָׂיו שָׁאַל, אִם הוּא מִתְיַחֵס אַחַר נָחוֹר שֶׁהָיָה אִישׁ תֹּם וְיָשָׁר, אוֹ אַחַר אָבִיו בְּתוּאֵל הָרַמַּאי שֶׁהָיָה בּוֹעֵל כָּל הַבְּתוּלוֹת (ילקוט חיי שרה קט), וְאָמַר **הַיְדַעְתֶּם אֶת לָבָן** אִם הוּא **בֶּן נָחוֹר,** דּוֹמֶה לוֹ בְּתוֹלְדָה, **וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ** כִּי הוּא בֶּן נָחוֹר, מִתְיַחֵס אַחֲרָיו וְדוֹמֶה לוֹ בְּמַעֲשָׂיו. וְעַל יַחַס שֶׁלּוֹ שָׁאַל אִם הוּא נוֹלַד מִנָּחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם, כִּי אוּלַי אִמּוֹ יָלְדָתּוּ מֵאִישׁ אַחֵר, וְרָצָה לֵידַע אִם לֹא יָצָא שֵׁם רַע עַל אִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁיָּצָא עַל בְּתוּאֵל שֶׁבָּעַל כָּל הַבְּתוּלוֹת, וְחָשַׁשׁ שֶׁמָּא גַּם אִשְׁתּוֹ זָנְתָה עַד שֶׁנּוֹלַד לָבָן מֵאִישׁ אַחֵר וְאֵינוֹ מִתְיַחֵס אַחַר נָחוֹר, וְהֵשִׁיבוּ **יָדָעְנוּ** שֶׁהוּא בֶּן נָחוֹר בְּבֵרוּר, כִּי לֹא נִשְׁמַע עַל אִמּוֹ שׁוּם שֵׁמֶץ פְּסוּל: **וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ** (פסוק ו), כִּי יָדַע שֶׁכָּל אַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ רְשָׁעִים, וְאִם הוּא צַדִּיק לְפִי דִּבְרֵיהֶם, מִסְתָּמָא אֵין שָׁלוֹם לוֹ מִפְּנֵי הָרְשָׁעִים שֶׁדַּרְכָּם לְהִתְגָּרוֹת בַּצַּדִּיקִים. **וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן,** וְאִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ שָׁלוֹם לֹא הָיָה שׁוֹלֵחַ אֶת בִּתּוֹ בֵּין הָרוֹעִים פֶּן יִתְעַלְּלוּ בָּהּ:

וַיֹּאמֶר אוֹמְרִים, שֶׁלְּכָךְ אָמַר לָהֶם **הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל,** (פסוק ז) לְבַדְּקָן אִם הֵם חֲשׁוּדִים עַל הַגֵּזֶל (ראה רש״י), כִּי סְתָם רוֹעִים חֲשׁוּדִים (סנהדרין כה:), וְחָשַׁב יַעֲקֹב שֶׁאִם אֵינָן כְּשֵׁרִים אִם כֵּן שֶׁלֹּא כַּדִּין נִתְיַחֲדָה רָחֵל עִמָּהֶם, כִּי אֵין הֶתֵּר לְהִתְיַחֵד כִּי אִם בָּעִיר בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבַשָּׂדֶה עִם שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים (קידושין פא.), וְעַל כֵּן פֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן וּכְשֵׁרִים הָיוּ, וְאִם כֵּן כַּדִּין נִתְיַחֲדָה עִמָּהֶם: תורה ו

(ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ׃

ז וַאֲמַר הָא עוֹד יוֹמָא סַגִּי לָא עִדַּן לְמִכְנַשׁ בְּעִיר אַשְׁקוּ עָנָא וְאִזִּילוּ רְעוּ׃

רש״י◄ הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל • לְפִי שֶׁרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים, כְּסָבוּר שֶׁרוֹצִים לֶאֱסֹף הַמִּקְנֶה הַבַּיְתָה וְלֹא יִרְעוּ עוֹד. אָמַר לָהֶם: ״הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל״, כְּלוֹמַר אִם שְׂכִירֵי יוֹם אַתֶּם, לֹא שִׁלַּמְתֶּם פְּעֻלַּת הַיּוֹם, וְאִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּכֶם, אַף־עַל־פִּי־כֵן ״לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה וְגוֹ׳״ (ב״ר)◆

(ח) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלֲלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן׃

ח וַאֲמָרוּ לָא נִכּוּל עַד דִּי מִתְכַּנְּשִׁין כָּל עֲדָרַיָּא וִיגַנְדְּרוּן יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וְנַשְׁקֵי עָנָא׃

רש״י◄ לֹא נוּכַל • לְהַשְׁקוֹת, לְפִי שֶׁהָאֶבֶן גְּדוֹלָה. וְגָלֲלוּ • זֶה מְתֻרְגָּם ׳וִיגַנְדְּרוּן׳, לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן עָתִיד◆

(ט) עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא׃

ט עַד דְּהוּא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן וְרָחֵל אָתַת עִם עָנָא דִּי לַאֲבוּהָ אֲרֵי רָעְיָתָא הִיא׃

(י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ׃

י וַהֲוָה כַּד חֲזָא יַעֲקֹב יָת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחוּהָא דְּאִמֵּהּ וְיָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא דְּאִמֵּהּ וּקְרֵב יַעֲקֹב וְגַנְדַּר יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וְאַשְׁקֵי יָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא דְּאִמֵּהּ׃

רש״י◄ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל • כְּאָדָם שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַפְּקָק מֵעַל פִּי צְלוֹחִית, לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל (בראשית רבה)◆

(יא) וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃

יא וּנְשַׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַאֲרֵם יָת קָלֵהּ וּבְכָא׃

רש״י◄ וַיֵּבְךְּ • לְפִי שֶׁצָּפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁאֵינָהּ נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לִקְבוּרָה. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁבָּא בְּיָדַיִם רֵיקָנִיּוֹת. אָמַר: ׳אֱלִיעֶזֶר, עֶבֶד אָבִי אַבָּא, הָיוּ בְיָדָיו נְזָמִים וּצְמִידִים וּמִגְדָּנוֹת, וַאֲנִי אֵין בְּיָדִי כְּלוּם׳. לְפִי שֶׁרָדַף אֲלִיפַז בֶּן עֵשָׂו בְּמִצְוַת אָבִיו אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ, וְהִשִּׂיגוֹ, וּלְפִי שֶׁגָּדַל אֲלִיפַז בְּחֵיקוֹ שֶׁל יִצְחָק, מָשַׁךְ יָדוֹ. אָמַר לוֹ: ׳מָה אֶעֱשֶׂה לַצַּוּוּי שֶׁל אַבָּא׳? אָמַר לוֹ יַעֲקֹב: ׳טֹל מַה שֶּׁבְּיָדִי, וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת׳.

(יב) וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ׃

יב וְחַוִּי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרֵי בַּר אָחָהּ דְּאָבוּהָ הוּא וַאֲרֵי בַּר רִבְקָה הוּא וּרְהָטַת וְחַוִּיאַת לְאָבוּהָ׃

רש״י◄ כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא • קָרוֹב לְאָבִיהָ, כְּמוֹ: (לעיל יג) ״אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ״. וּמִדְּרָשׁוֹ: ׳אִם לְרַמָּאוּת הוּא בָּא, גַּם אֲנִי אָחִיו בְּרַמָּאוּת, וְאִם אָדָם כָּשֵׁר הוּא, גַּם אֲנִי כָּשֵׁר׳. וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ • (ב״ר) לְפִי שֶׁאִמָּהּ מֵתָה, וְלֹא הָיָה לָהּ לְהַגִּיד אֶלָּא לוֹ◆

(יג) וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיְנַשֵּׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

יג וַהֲוָה כַּד שְׁמַע לָבָן יָת שֵׁמַע יַעֲקֹב בַּר אֲחָתֵהּ וּרְהַט לְקַדָּמוּתֵהּ וְגַפַּף לֵהּ וְנַשִּׁיק לֵהּ וְאַעֲלֵהּ לְבֵיתֵהּ וְאִשְׁתְּעִי לְלָבָן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃

רש״י◄ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ • (ב״ר) כְּסָבוּר, מָמוֹן הוּא טָעוּן, שֶׁהֲרֵי עֶבֶד הַבַּיִת בָּא לְכָאן בַּעֲשָׂרָה גְּמַלִּים טְעוּנִים. וַיְחַבֵּק • כְּשֶׁלֹּא רָאָה עִמּוֹ כְּלוּם, אָמַר: ׳שֶׁמָּא זְהוּבִים הֵבִיא וְהִנָּם בְּחֵיקוֹ׳ (ב״ר)◆ וַיְנַשֵּׁק לוֹ • אָמַר: ׳שֶׁמָּא מַרְגָּלִיּוֹת הֵבִיא וְהֵם בְּפִיו׳ (ב״ר)◆ וַיְסַפֵּר לְלָבָן • שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא מִתּוֹךְ אֹנֶס אָחִיו וְשֶׁנְּטָלוּ מָמוֹנוֹ מִמֶּנּוּ◆

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים׃

יד וַאֲמַר לֵהּ לָבָן בְּרַם קְרִיבִי וּבִשְׂרִי אָתְּ וִיתֵיב עִמֵּהּ יְרַח יוֹמִין׃

רש״י◄ **אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי•** מֵעַתָּה אֵין לִי לְאָסְפְּךָ הַבַּיְתָה, הוֹאִיל וְאֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי קוּרְבָה אֲטַפֵּל בְּךָ חֹדֶשׁ יָמִים וְכֵן עָשָׂה, וְאַף זוֹ לֹא לְחִנָּם, שֶׁהָיָה רוֹעֶה צֹאנוֹ.

(טו) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃

טו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲמִדְּאָחִי אַתְּ וְתִפְלְחִנַּנִי מַגָּן חַוִּי לִי מָה אַגְרָךְ׃

רש״י◄ **הֲכִי־אָחִי אַתָּה•** לְשׁוֹן תִּמַהּ: ׳וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁאָחִי אַתָּה, תַּעַבְדֵנִי חִנָּם׳?. **וַעֲבַדְתַּנִי•** כְּמוֹ ׳וְתַעַבְדֵנִי׳, וְכֵן כָּל תֵּבָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן עָבָר, הוֹסִיף יָ״ו בְּרֹאשָׁהּ, וְהִיא הוֹפֶכֶת הַתֵּבָה לְהַבָּא.

(טז) וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל׃

טז וּלְלָבָן תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם רַבְּתָא לֵאָה וְשׁוּם זְעֻרְתָּא רָחֵל׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ״ט כרך ב עמ׳ 681)

שֵׁם הַגְּדוֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל (כט, טז) מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁלֵּאָה הִיא כְּנֶגֶד סְפִירַת הַבִּינָה (ה׳ גְּדוֹלָה, הָאוֹת ה״א הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל שֵׁם הוי׳) וְרָחֵל הִיא כְּנֶגֶד סְפִירַת הַמַּלְכוּת (ה׳ קְטַנָּה, הָאוֹת ה״א הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַשֵּׁם). וְזֶהוּ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב לְלָבָן (לְהַלָּן לא, מא) "עֲבַדְתִּיךָ . . בִּשְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ": פָּעַלְתִּי בַּעֲבוֹדָתִי אֶת הַבֵּרוּר שֶׁל בִּינָה וּמַלְכוּת. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁזֶּהוּ שֶׁהֵשִׁיב לָבָן "הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי": מַה שֶׁנִּתְוַסֵּף לְךָ עַל־יְדֵי בֵּרוּר זֶה - מִמֶּנִּי הוּא, מֵעֲבוֹדָה שֶׁנַּעֲשְׂתָה בְּבֵיתִי.

(יז) וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה׃

יז וְעֵינֵי לֵאָה יָאֲיָן וְרָחֵל הֲוָת שַׁפִּירָא בְּרֵיוָא וְיָאֲיָא בְּחֶזְוָא׃

רש״י◄ **רַכּוֹת•** (ב״ב קכג) שֶׁהָיְתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו - וּבָכְתָה, שֶׁהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים: ׳שְׁנֵי בָנִים לְרִבְקָה וּשְׁתֵּי בָּנוֹת לְלָבָן, הַגְּדוֹלָה לַגָּדוֹל וְהַקְּטַנָּה לַקָּטָן׳. **תֹּאַר•** הוּא צוּרַת הַפַּרְצוּף, לְשׁוֹן: (ישעיה מד) "יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂרֶד", קונפא״ס בְּלַעַ״ז. **מַרְאֶה•** הוּא זִיו קְלַסְתֵּר.

◆ יום שלישי ו׳ כסלו ◆

(יח) וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃

יח וּרְחֵם יַעֲקֹב יָת רָחֵל וַאֲמַר אֶפְלְחִנָּךְ שְׁבַע שְׁנִין בְּרָחֵל בְּרַתָּךְ זְעֻרְתָּא׃

כלי יקר – עוז והדר

(יד) **אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה.** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יג) **וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה,** וְלֹא פֵּרֵשׁ בַּמִּקְרָא אֵיזוֹ דְּבָר דְּבָרִים הַדְּבָרִים אֲשֶׁר סִפֵּר לוֹ, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר ׳אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרָהוּ׳. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁסִּפֵּר לוֹ אוֹתָן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֵּר (וַעֲשָׂו בְּלִבּוֹ) שֶׁאָמַר (וִיקָרְבוּ יְמֵי אֶבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת אָחִי) (לעיל כז מא), וְהֶצְרַךְ לְסַפֵּר לוֹ מֵאֵיזוֹ טַעַם רָצָה לְהָרְגוֹ, וְהוּא בַּעֲבוּר הַבְּכוֹרָה וְהַבְּרָכוֹת. עַל כֵּן אָמַר לוֹ לָבָן **אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה,** בְּמִלַּת **אַךְ** מְעַט אֶת עֵשָׂו, כִּי (אוֹהֲבֵי עָשִׁיר רַבִּים) (ע״פ משלי יד כ) (וְכָל אֲחֵי רָשׁ שְׂנֵאוּהוּ) (ע״פ שם יט ז), וְאָמַר לְפִי זֶה עָשִׁיר אַתָּה, וְאִם כֵּן **אַךְ** אַתָּה לְבַד **עַצְמִי וּבְשָׂרִי** וְלֹא עֵשָׂו, וְעַל כֵּן אֵינְךָ צָרִיךְ לִירְאָה מִמֶּנּוּ כִּי הוּא אֵינוֹ קְרוֹבִי:

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶצְלוֹ מְאוּמָה שֶׁהֲרֵי בָּא בְּיָדַיִם רֵיקָנוֹת (ראה רש״י פסוק יג), אִם כֵּן אֵין בְּךָ הַקָּרְבָה שֶׁמְּקָרְבִין הָעֲשִׁירִים, כִּי אִם קָרְבַת שְׁאֵר בָּשָׂר לְבַד:

דָּבָר אַחֵר, שֶׁסִּפֵּר לוֹ אֵיךְ שֶׁרִמָּה אֶת עֵשָׂו בְּלִקִּיחַת הַבְּכוֹרָה, אָמַר **אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה,** רַמַּאי כָּמוֹנִי, עַל כֵּן רָאוּי לְקָרֶבְךָ אֵלַי כִּי כָּמוֹנִי כָּמוֹךָ: תורה טו

רש״י◄ **אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים•** (כ״ר) הֵם יָמִים אֲחָדִים, שֶׁאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ: ״וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים״, וְתֵדַע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: ״וַיִּהְיוּ בְּעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים״. **בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה•** כָּל הַסִּימָנִים הַלָּלוּ לָמָּה? לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רַמַּאי, אָמַר לוֹ: ״אֶעֱבָדְךָ בְּרָחֵל״, וְשָׁמָּא תֹּאמַר: ״רָחֵל אַחֶרֶת, מִן הַשּׁוּק״? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״בִּתְּךָ״, וְשָׁמָּא תֹּאמַר: ״אַחֲלִיף לְלֵאָה שְׁמָהּ, וְאֶקְרָא שְׁמָהּ רָחֵל״? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״הַקְּטַנָּה״, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא הוֹעִיל, שֶׁהֲרֵי רִמָּהוּ.

(יט) וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי:

יט וַאֲמַר לָבָן טַב דְּאֶתֵּן יָתַהּ לָךְ מִדְּאֶתֵּן יָתַהּ לִגְבַר אָחֳרָן תִּיב עִמִּי:

(כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:

כ וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרָחֵל שְׁבַע שְׁנִין וַהֲווֹ בְּעֵינוֹהִי כְּיוֹמִין זְעִירִין כַּד רְחִים יָתַהּ:

(כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ:

כא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן הַב יָת אִתְּתִי אֲרֵי אַשְׁלִמִית יוֹמֵי פָּלְחָנִי וְאֵעוֹל לְוָתַהּ:

רש״י◄ **מָלְאוּ יָמָי•** שֶׁאָמְרָה לִי אִמִּי, וְעוֹד: ״מָלְאוּ יָמָי״, שֶׁהֲרֵי אֲנִי בֶּן פ״ד שָׁנָה וְאֵימָתַי אַעֲמִיד י״ב שְׁבָטִים? וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ״, וַהֲלֹא כָּל שֶׁבַּקְּלִים אֵינוֹ אוֹמֵר כֵּן? אֶלָּא לְהוֹלִיד תּוֹלָדוֹת אָמַר כָּךְ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ׳ 111)

לְהוֹלִיד תּוֹלָדוֹת אָמַר כֵּן (רש״י כט, כא) לְכָאוֹרָה, סוֹף סוֹף אֲמִירָה זוֹ הִיא הֵפֶךְ הַצְּנִיעוּת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּכֹּיוָן שֶׁהָאָבוֹת הָיוּ ״קְדוֹשִׁים וּמְבֻדָּלִים מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה . . **כָּל יְמֵיהֶם**״ (תניא פכ״ג), לֹא רָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּ״וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ״ שׁוּם דָּבָר אַחֵר מִלְּבַד הוֹלֶדֶת תּוֹלָדוֹת. וְעַל־דֶּרֶךְ ״וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ״ שֶׁלְּפָנֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת (ראה מורה נבוכים ח״ב פ״א).

(כב) וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה:

כב וּכְנַשׁ לָבָן יָת כָּל אֲנָשֵׁי אַתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא:

(כג) וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ:

כג וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וּדְבַר יָת לֵאָה בְּרַתֵּהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ וְעַל לְוָתַהּ:

(כד) וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה:

כד וִיהַב לָבָן לַהּ יָת זִלְפָּה אַמְתֵּהּ לְלֵאָה בְּרַתֵּהּ לְאַמְהוּ:

(כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי:

כה וַהֲוָה בְּצַפְרָא וְהָא הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן מָה דָּא עֲבַדְתָּ לִי הֲלָא בְּרָחֵל פְּלָחִית עִמָּךְ וּלְמָא שַׁקַּרְתָּ בִּי:

רש״י◄ **וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִיא לֵאָה•** אֲבָל בַּלַּיְלָה לֹא הָיְתָה לֵאָה, לְפִי שֶׁמָּסַר יַעֲקֹב סִימָנִים לְרָחֵל, וּכְשֶׁרָאַתָּה רָחֵל שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ לֵאָה, אָמְרָה: ״עַכְשָׁו תִּכָּלֵם אֲחוֹתִי״? עָמְדָה וּמָסְרָה לָהּ אוֹתָן סִימָנִים (מגילה יג).

(כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה:

כו וַאֲמַר לָבָן לָא אִתְעֲבֵד כְּדֵין בְּאַתְרָנָא לְמִתַּן זְעֵרְתָּא קֳדָם רַבְּתָא:

(כז) מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת:

כז אַשְׁלִים שְׁבוּעַתָּא דְּדָא וְנִתֵּן לָךְ אַף יָת דָּא בְּפָלְחָנָא דִּי תִּפְלַח עִמִּי עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין:

רש״י◄ **מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת•** דְּבוּק הוּא, שֶׁהֲרֵי נָקוּד בַּחֲטָף (פְּרוּשׁ: בִּשְׁוָא), שָׁבוּעַ שֶׁל זֹאת, וְהֵן שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, בִּגְמָרָא יְרוּשַׁלְמִית בְּ׳מוֹעֵד קָטָן׳. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שָׁבוּעַ מַמָּשׁ, שֶׁאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לִינָּקֵד הַשִּׁי״ן בְּפַתָּ״ח (רוֹצֶה לוֹמַר קָמָץ). וְעוֹד שֶׁשָּׁבוּעַ לְשׁוֹן זָכָר, כִּדְכְתִיב: (דברים

טז) ״שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת תִּסְפָּר״, לְפִיכָךְ אֵין מַשְׁמַע שְׁבוּעַ אֶלָּא שִׁבְעָה, שטיינ״א בְּלַעַ״ז. **וְנִתְּנָה לְךָ•** לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ: ״וְנִשְׁרְפָה״. ״גֵּרְדָה וְנָבְלָה״. אַף זֶה לְשׁוֹן וְנִתֵּן, וְנִתְּנָה וְגוֹ׳. **גַּם־אֶת־זֹאת•** מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְתַעֲבֹד לְאַחַר נִשּׂוּאֶיהָ.

(כח) וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה:

כח וַעֲבַד יַעֲקֹב כֵּן וְאַשְׁלִים שְׁבוּעֲתָא דְּדָא וִיהַב לֵהּ יָת רָחֵל בְּרַתֵּהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעוריין בלקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 141 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

איך נשא יעקב ב׳ אחיות?

וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט, כח)
יְדוּעָה הַקַּשְׁיָא, הֲרֵי קִיְּמוּ הָאָבוֹת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), וְאִם־כֵּן אֵיךְ הָיָה מֻתָּר לְיַעֲקֹב לִישָּׂא ב׳ אֲחָיוֹת, דְּלִכְאוֹרָה עָבַר בָּזֶה עַל הַלָּאו דְּ״וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח״ (אחרי יח, יח). וּבִסְפָרִים תֵּרְצוּ בְּכַמָּה אוֹפַנִּים.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, דְּהִנֵּה זֶה פָּשׁוּט שֶׁלִּפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה הָיוּ הָאָבוֹת צְרִיכִים לְקַיֵּם אֶת שֶׁבַע הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָּהֶן בְּנֵי נֹחַ, אַף אִם עַל־יְדֵי־זֶה יַעַבְרוּ עַל אַחַת מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה. דַּהֲרֵי בְּשֶׁבַע הַמִּצְוֹת הָיוּ מְחֻיָּבִים כְּבָר מִדִּינָא, וּמִצְוֹת הַתּוֹרָה קִבְּלוּ עַל עַצְמָם רַק כְּהִדּוּר וְחוּמְרָא, וּמֵעִקַּר הַדִּין הָיוּ פְּטוּרִים מֵהֶן.

וְיֹתֵרָה מִזּוֹ: גַּם הַדִּינִים וְהַסְיָגִים שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּנֵי נֹחַ מִצַּד־עַצְמָם, הָיוּ מְחֻיָּבִים בָּהֶם מִדִּינָא, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁנֶּעֱנַשׁ יַעֲקֹב עַל שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת כִּבּוּד אָב וָאֵם, אַף שֶׁאֵינָהּ מִשֶּׁבַע הַמִּצְוֹת (ראה רש״י סוף פרשת תולדות. וישב לז, לד). וְאִם כֵּן גַּם חִיּוּבִים שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּנֵי נֹחַ מִצַּד־עַצְמָם, כֵּיוָן שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָּהֶם מִדִּינָא, הָיוּ חֲמוּרִים יוֹתֵר מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם רַק כַּמָּה יְחִידִים.

וְהִנֵּה מָצִינוּ שֶׁגַּם לִפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה קִבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּנֵי נֹחַ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְרַמּוֹת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁלָּבָן טָעַן לְיַעֲקֹב ״וְלָמָּה רִמִּיתָנִי״ (פרשתנו כט, כה), וְנִמְצָא שֶׁבְּאִסּוּר רְמִיָּה נִתְחַיְּבוּ כְּבָר הָאָבוֹת מִדִּינָא.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁיַּעֲקֹב הִבְטִיחַ לְרָחֵל שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה, וְעַד שֶׁמָּסַר לָהּ הַסִּימָנִים וְכוּ׳ (ראה רש״י פרשתנו כט, כה), הִנֵּה אִם לֹא הָיָה נוֹשֵׂא אֶת רָחֵל לְאִשָּׁה, הָיָה עוֹבֵר עַל אִסּוּר רְמִיָּה שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּנֵי נֹחַ, וּמִכֵּיוָן שֶׁלִּפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה הָיָה אִסּוּר זֶה חָמוּר יוֹתֵר מֵאִסּוּרֵי הַתּוֹרָה, נִדְחָה הַלָּאו דְּ״וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח״ מִפְּנֵי אִסּוּר רְמִיָּה.

(וְעַיֵּן בְּלִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת חֵלֶק ה, שִׂיחָה א׳ לְפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ, עַמּוּד 228 וָאֵילַךְ, בִּיאוּר עַל זֶה דְּנָשָׂא יַעֲקֹב אֶת בִּלְהָה וְזִלְפָּה, אַף שֶׁגַּם הֵן הָיוּ אַחָיוֹת).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 145 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

איך נשא יעקב ב׳ אחיות (ב)?

וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט, כח)
יְדוּעָה הַקַּשְׁיָא, הֲרֵי קִיְּמוּ הָאָבוֹת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), וְאִם־כֵּן אֵיךְ הָיָה מֻתָּר לְיַעֲקֹב לִישָּׂא ב׳ אֲחָיוֹת, דְּלִכְאוֹרָה עָבַר בָּזֶה עַל הַלָּאו דְּ״וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח״ (אַחֲרֵי יח, יח).

וְהִנֵּה מִזֶּה שֶׁרַשִׁ״י שֶׁמְּפָרֵשׁ ״פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא״ לֹא מֵבִיא שְׁאֵלָה זוֹ, מוּבָן שֶׁעַל־פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שְׁאֵלָה זוֹ לֹא קָשָׁה, וְעַד שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּירָהּ.

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה דְּהִנֵּה בְּטַעַם הָאִסּוּר שֶׁל ״וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח״ אוֹמֵר הַכָּתוּב ״לִצְרוֹר״, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הֵן נַעֲשׂוֹת שׂוֹנְאוֹת זוֹ לְזוֹ. וְהֶיוֹת שֶׁבִּנְדוֹן־דִּידָן מָסְרָה רָחֵל אֶת הַסִּימָנִים לִלְאָה, לָכֵן עַל־פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לֹא הָיָה שַׁיָּךְ כָּאן הָאִסּוּר.

(כט) וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה:

כט וִיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ יָת בִּלְהָה אַמְתֵּהּ לַהּ לְאַמְהוּ:

(ל) וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה
וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת:

ל וְעַל אַף לְוַת רָחֵל וּרְחִים אַף יָת רָחֵל מִלֵּאָה וּפְלַח עִמֵּהּ עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין:

רש״י◄ **עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת•** (ב״ר) אֲחֵרוֹת, הִקִּישָׁן לָרִאשׁוֹנוֹת. מָה רִאשׁוֹנוֹת בְּאֱמוּנָה, אַף הָאַחֲרוֹנוֹת בְּאֱמוּנָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבְּרַמָּאוּת בָּא עָלָיו.

(לא) וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ
וְרָחֵל עֲקָרָה:

לא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאָתָא לֵאָה וִיהַב לַהּ עִדּוּי וְרָחֵל עַקְרָא:

(לב) וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי
אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי אִישִׁי:

לב וְעַדִּיאַת לֵאָה וִילִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ רְאוּבֵן אֲרֵי אֲמֶרֶת אֲרֵי גְּלֵי קֳדָם יְיָ עֲלְבּוֹנִי אֲרֵי כְּעַן יִרְחֲמַנַּנִי בַּעְלִי:

רש״י◄ **וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן•** רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: (ברכות ז:) אָמְרָה: ׳רְאוּ מַה בֵּין בְּנִי לְבֶן חָמִי שֶׁמָּכַר אֶת הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב, וְזֶה לֹא מְכָרָהּ לְיוֹסֵף וְלֹא עִרְעֵר עָלָיו, וְלֹא עוֹד שֶׁלֹּא עִרְעֵר עָלָיו, אֶלָּא שֶׁבִּקֵּשׁ לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבּוֹר׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות פרשת ויצא)

מָצִינוּ הֶפְרֵשׁ בֵּין קְרִיאַת שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים לִקְרִיאַת שְׁמוֹת הָ׳אָבוֹת׳, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב: א) הַשֵּׁמוֹת שֶׁל הַשְּׁבָטִים נִיתְּנוּ עַל־יְדֵי הָאִמָּהוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשֵּׁמוֹת שֶׁל הָ׳אָבוֹת׳; ב) בְּכָל אֶחָד מֵהַשְּׁבָטִים נִיתַּן טַעַם לַשֵּׁם שֶׁנִּקְרָא בּוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּשְׁמוֹת הָ׳אָבוֹת׳, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם טַעַם **מְפוֹרָשׁ** בַּתּוֹרָה, עַל כֵּן קָרָא גוֹ׳.

וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים לְבָאֵר בְּעִנְיַן הַשֵּׁם: יָדוּעַ שֶׁהַשֵּׁם אֲשֶׁר יִקְרְאוּ לוֹ אֵינוֹ "הַסְכָּמָה בְּעָלְמָא", אֶלָּא שֶׁ"יֵּשׁ שַׁיָּכוּת מַמָּשׁ לַשֵּׁם אֶל עֶצֶם הַדָּבָר"; אֶלָּא שֶׁאֵין הַשֵּׁם מִתְיַחֵס לְהַנְּשָׁמָה כְּשֶׁהִיא לְעַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי "הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ קוֹדֶם בּוֹאָהּ בַּגּוּף אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם כְּלָל", כִּי־אִם כְּשֶׁבָּאָה לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוּף "הַשֵּׁם מְקַשֵּׁר הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, וְהַחַיּוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מֵהַנְּשָׁמָה וּמְחַיָּה אֶת הַגּוּף הִיא נִשְׁרֶשֶׁת בַּשֵּׁם".

אָמְנָם בְּעִנְיַן הַשֵּׁם גּוּפָא, שֶׁעַל־יָדוֹ הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת בַּגּוּף, יֵשׁ ב׳ בְּחִינוֹת: א) כְּמוֹ שֶׁהוּא פּוֹעֵל כְּלָלוּת הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף (וְעַל־דֶּרֶךְ שֵׁם הַמִּין - אָדָם), ב) כְּמוֹ שֶׁהוּא בָּא בְּגִילוּי בִּבְחִינַת צִיּוּר פְּרָטִי בְּכָל גּוּף וְגוּף לְפִי עֶרְכּוֹ (הַשֵּׁם הַפְּרָטִי שֶׁיֵּשׁ לְכָל אֶחָד).

וְהִנֵּה מְבוֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳ דִּבְחִינַת הָ׳אָבוֹת׳ יֶשְׁנָהּ "בְּכָל זְמַן בְּכָל אָדָם. כִּי הִנֵּה אֵין קוֹרִין אָבוֹת אֶלָּא לִשְׁלֹשָׁה. וְהָעִנְיָן שֶׁבְּחִינַת הָ׳אָבוֹת׳ הִיא יְרוּשָׁה לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר . . אֲבָל שְׁאָר בְּחִינוֹת וּמַעֲלוֹת הַצַּדִּיקִים כְּגוֹן הַשְּׁבָטִים רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי . . יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ כְּלָל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵיגוֹת אֵלּוּ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת הָ׳אָבוֹת׳ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּכָל אָדָם שֶׁהֵם שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל".

וְהַמּוּבָן מִזֶּה, דְּהֶהְפְּרֵשׁ שֶׁבֵּין בְּחִינַת הָאָבוֹת לִבְחִינַת הַשְּׁבָטִים הוּא [לֹא רַק בְּזֶה אֲשֶׁר בְּחִינַת הָאָבוֹת, שֶׁל כָּל ג׳ הָאָבוֹת, יֶשְׁנָהּ בְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת הַשְּׁבָטִים שֶׁאֵינָהּ מוּכְרַחַת לִהְיוֹת בְּכָל אֶחָד כִּי־אִם בִּבְחִינַת שֵׁבֶט שֶׁלּוֹ, אֶלָּא הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא] שֶׁהָאָבוֹת, מִכֵּיוָן שֶׁהֵם שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי בְּחִינַת הָאָבוֹת יֶשְׁנָהּ בְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד עִנְיָנוֹ הָעַצְמִי לִהְיוֹתוֹ חֵלֶק מִכְּלָלוּת עַם יִשְׂרָאֵל, וְזוֹהִי בְּחִינָה כְּלָלִית שֶׁבָּהּ מִשְׁתַּוִּים כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחִינַת הַשְּׁבָטִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל (הַיְינוּ גַּם בְּחִינַת הַשֵּׁבֶט הַפְּרָטִי שֶׁלּוֹ) הִיא בְּחִינָה הַבָּאָה בְּהִתְחַלְּקוּת בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא בְּחִינָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

וְעַל־פִּי־זֶה אֶפְשָׁר לְבָאֵר הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין שְׁמוֹת הָאָבוֹת

כלי יקר – עוז והדר

(ל) **וַיֶּאֱהַב גַּם אֶת רָחֵל מִלֵּאָה.** מַשְׁמַע שֶׁהָיָה אוֹהֵב אֶת לֵאָה, זוֹלַת שֶׁאָהַב **אֶת רָחֵל** יוֹתֵר **מִלֵּאָה,** וְהַפָּסוּק אוֹמֵר (פסוק לא) **וַיַּרְא ה׳ כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה.** וְעוֹד מַהוּ **גַּם.** וְנִרְאֶה, שֶׁלְּפִי שֶׁ(יִתְרוֹן הַחָכְמָה בָּא מִן הַסִּכְלוּת כִּיתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ) (ע״פ קהלת ב יג), כִּי אֵין נִכָּר אֵיזוֹ מַעֲלָה עַד אֲשֶׁר רוֹאִין הַהֶעְדֵּר וְרוֹאִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה אָז נִרְאֶה בְּיוֹתֵר יִתְרוֹן הַחָכְמָה וְהָאוֹר, כָּךְ יַעֲקֹב הָיָה אוֹהֵב אֶת רָחֵל מִצַּד עַצְמָהּ, וְנוֹסַף עַל אַהֲבָה זוֹ עוֹד הוֹסִיף בָּהּ אַהֲבָה מִצַּד לֵאָה, כִּי רָאָה אֶת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ וְנִגְלָה בְּיוֹתֵר יִתְרוֹנָהּ שֶׁל רָחֵל. זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וַיֶּאֱהַב גַּם אֶת רָחֵל,** מִלַּת **גַּם** בָּא לְרַבּוֹת תּוֹסֶפֶת הָאַהֲבָה הַנִּמְשֶׁכֶת לְרָחֵל **מִן לֵאָה,** וּמֵ״ם שֶׁל **מִלֵּאָה** אֵינָהּ מֵ״ם הַיִּתְרוֹן:

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, שֶׁתּוֹסֶפֶת אַהֲבָה זוֹ נִמְשָׁךְ **מִלֵּאָה,** בַּעֲבוּר שֶׁמִּסְּרָה סִימָנֶיהָ לְלֵאָה (מגילה יג), וְדָבָר זֶה (וְיִחְשְׁבָהּ לָהּ לִצְדָקָה), עַל כֵּן הוֹסִיף בָּהּ אַהֲבָה: תורה לא

לִשְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים. שְׁמוֹת הָאָבוֹת - הַמִּשְׁכָּה כְּלָלִית שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּשְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים הַיְינוּ שֶׁהַהַמְשָׁכָה בָּאָה בִּבְחִינַת צִיּוּר פְּרָטֵי פְּרָטִים לְמַהוּתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד, וּמִכֵּיוָן שֶׁשְּׁמוֹת אֵלּוּ עִנְיָנָם הִתְחַלְּקוּת הַהַמְשָׁכָה לְפִי בְּחִינוֹת וְצִיּוּרִים פְּרָטִיִּים, לָכֵן נֶאֱמַר בְּכָל אֶחָד מֵהֶם טַעַם גָּלוּי וּפְרָטֵי הַמַּתְאִים לְדַרְגָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ הוּא.

וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁשְּׁמוֹת הַשְּׁבָטִים נִקְרְאוּ עַל־יְדֵי הָאִמָּהוֹת: יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין אָב לְאֵם בַּשַּׁיָּכוּת לְהוֹלֶדֶת הַבֵּן - שֶׁעֶצֶם מְצִיאוּת הַבֵּן הוּא מִטִּיפַּת הָאָב, **וְהִתְגַּלּוּתוֹ** וְהַהִתְחַלְּקוּת בַּצִּיּוּר שֶׁל פְּרָטֵי אֵבָרִים בָּאָה עַל־יְדֵי שְׁהִיָּתוֹ תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים בְּבֶטֶן הָאֵם (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם גַּם לְאַחַר שֶׁנּוֹלַד; הִתְקַשְּׁרוּתוֹ הַפְּנִימִית שֶׁל הָאָב לְהַבֵּן הִיא **עַצְמִית** יוֹתֵר, אוּלָם **בְּגִילּוּי** מוּרְגָּשׁ יוֹתֵר הַקִּישׁוּר וְהַקֵּרוּב שֶׁל הָאֵם לְהַבֵּן). וְלָכֵן נִקְרָאִים חָכְמָה וּבִינָה: אָב וְאֵם (שֶׁל הַמִּדּוֹת), כִּי חָכְמָה הִיא נְקוּדַת הַשֵּׂכֶל (בְּחִינַת הָ׳אָב׳ שֶׁל הַמִּדּוֹת), וּבִינָה הִיא הַהַשָּׂגָה שֶׁבָּאָה בִּפְרָטִים (הָ׳אֵם׳ שֶׁל הַמִּדּוֹת),

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן גַּם כָּאן בְּנוֹגֵעַ לְהַשְּׁבָטִים, שֶׁהִתְחַלְּקוּת הַשְּׁבָטִים לִפְרָטִים שׁוֹנִים בְּפַשְׁטוּת הָיְתָה עַל־יְדֵי הָאִמָּהוֹת רָחֵל וְלֵאָה כו׳ - וְלָכֵן עַל־יָדָן הָיְתָה גַּם קְרִיאַת הַשֵּׁמוֹת שֶׁל הַשְּׁבָטִים, הַיְינוּ הִתְחַלְּקוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִבְחִינוֹת וּמַדְרֵיגוֹת פְּרָטִיּוֹת.

אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין: הֲלֹא טַעֲמֵי הַשֵּׁמוֹת הַמְּבוֹאָרִים בְּפָרָשָׁתֵנוּ, אֵינָם מוֹרִים עַל שַׁיָּכוּתָם שֶׁל הַשֵּׁמוֹת לִבְחִינָתָם וַעֲבוֹדָתָם שֶׁל הַשְּׁבָטִים עַצְמָם הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁמוֹת אֵלּוּ, כִּי־אִם הַשַּׁיָּכוּת שֶׁלָּהֶם לְהָאִמָּהוֹת שֶׁקָּרְאוּ שֵׁם זֶה: "כִּי רָאָה ה׳ **בְּעָנְיִי** כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי וְגוֹ׳", "כִּי שָׁמַע ה׳ כִּי שְׂנוּאָה **אָנֹכִי**" וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה?

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשׁ"י בַּשֵּׁם הָרִאשׁוֹן - רְאוּבֵן (וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד עַל כָּל הַשְּׁבָטִים): "פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ - אָמְרָה, רְאוּ מַה בֵּין **בְּנִי** לְבֶן חָמִי כו׳", הַיְינוּ שֶׁהַשַּׁיָּכוּת הִיא (לֹא רַק לְהָאֵם, כִּי־אִם וּבְעִיקָּר) לְהַבֵּן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה מִצַּד בְּחִינָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.

(לג) **וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:**

לג **וְעַדַּיְאַת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמָרֶת אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאָתָא אֲנָא וִיהַב לִי אַף יָת דֵּין וּקְרַת שְׁמֵהּ שִׁמְעוֹן:**

(לד) **וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי:**

לד **וְעַדַּיְאַת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמָרֶת הָדָא זִמְנָא יִתְחַבַּר לִי בַּעְלִי אֲרֵי יְלִידִית לֵהּ תְּלָתָא בְּנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמֵהּ לֵוִי:**

רש"י ◄ **הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי •** (ב"ר) לְפִי שֶׁהָאִמָּהוֹת נְבִיאוֹת הָיוּ, וְיוֹדְעוֹת שֶׁי"ב שְׁבָטִים יוֹצְאִים מִיַּעֲקֹב וְאַרְבַּע נָשִׁים יִשָּׂא, אָמְרָה: 'מֵעַתָּה אֵין לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה עָלַי, שֶׁהֲרֵי נָטַלְתִּי כָּל חֶלְקִי בַּבָּנִים'. **עַל־כֵּן •** כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "עַל־כֵּן", מְרֻבֶּה בְּאֲכִלּוּסִין, חוּץ מִלֵּוִי שֶׁהָאָרוֹן הָיָה מְכַלֶּה בָּהֶם. **קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי •** בְּכֻלָּם

כלי יקר – עוז והדר

(לג) **כִּי שָׁמַע ה׳ כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי.** אַף־עַל־פִּי שֶׁבְּלֵדַת בֵּן רִאשׁוֹן אָמְרָה **כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי** (פסוק לב), וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִשְׂנָאֶהָ, וְלָמָּה זֶה אָמְרָה **כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי.** מִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה שֶׁהִיא סָבְרָה שֶׁיִּהְיֶה כֵּן וְלֹא עָלְתָה בְּיָדָהּ, כִּי הִיא סָבְרָה מֵאַחַר שֶׁאֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים (תענית לא.), וְהַבֵּן אָהוּב בְּלִי סָפֵק, וְאֵיךְ תִּהְיֶה 'בּוֹר שְׂנוּאָה וּמִימֶיהָ חֲבִיבִין' (ע"פ ויק"ר ז א), עַל כֵּן אָמְרָה **כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי.** וְאַחַר־כָּךְ רָאֲתָה שֶׁהָלְכָה בְּטָעוּת, שֶׁהֲרֵי מִן הַדִּין הָיָה שֶׁאֲחוֹתִי תֵּלֵד בֵּן שֵׁנִי, וּמַה נָּתַן לִי ה׳ **גַּם אֶת זֶה,** אֶלָּא לְפִי שֶׁגְּלוּי לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁעוֹדֶנּוּ בְּשִׂנְאָתוֹ, לְכָךְ אָמְרָה **כִּי שָׁמַע ה׳,** הוּא יִתְבָּרֵךְ לְבַדּוֹ בּוֹחֵן לִבּוֹת וְשָׁמַע כָּל דְּבָרָיו שֶׁעֵם לִבּוֹ, אֲבָל אֲנִי לֹא יָדַעְתִּי זֶה כִּי חָשַׁבְתִּי שֶׁכִּבְר סָרָה שִׂנְאָתוֹ:

וְעוֹד יָכוֹל לִהְיוֹת, שֶׁבְּלֵדַת בֵּן רִאשׁוֹן אָהַב אוֹתָהּ, וּבֵינֵי בֵּינֵי נִתְקַלְקְלָה הַשּׂוּרָה וְחָזַר לִשְׂנֹאתוֹ, כִּי כֵּן הוּא הַמִּנְהָג שֶׁבִּשְׁעַת הַלֵּדָה 'יִשְׂמַח הָאָב בְּיוֹצֵא חֶלְצָיו', וְאַגַּבּוֹ יִשְׂמַח גַּם בְּ(אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח), וּבְרֹב (הַיָּמִים הַכֹּל נִשְׁכָּח) וְסָרָה אַהֲבָתוֹ. (וְהִיא גַּם הִיא אָמְרָה) בַּנְּבוּאָה **כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי,** דַּוְקָא **עַתָּה** בִּשְׁעַת לֵדָה וְקָרוֹב לִלֵּדָה וְלֹא אַחַר־כָּךְ, וְיָדְעָה זֶה מִגֹּדֶל רִחוּק לְבָבוֹ שֶׁאַהֲבָה זוֹ לֹא תִּהְיֶה כִּי אִם לְפִי שָׁעָה, עַל כֵּן אָמְרָה **כִּי עַתָּה,** וּבְבֵן שֵׁנִי אָמְרָה **כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי:**

וּבַבֵּן הַשְּׁלִישִׁי נֶאֱמַר (פסוק לד) **עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי,** יַעֲקֹב קָרָא לוֹ (מדרש שכל טוב), לְהַרְאוֹת שֶׁהוּא מַסְכִּים לִדְבָרֶיהָ וְכִי רְצוֹנוֹ לִדְבֹּק בָּהּ, אֲבָל בַּבָּנִים הַקּוֹדְמִים הִיא קָרְאָה לָהֶם שֵׁמוֹת הַמּוֹרִים עַל הָאַהֲבָה אֲבָל לֹא רָאִינוּ עֲדַיִן הִסְכָּמָתוֹ, עַד שֶׁיָּלְדָה בֵּן שְׁלִישִׁי אָז גִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי סָרָה שִׂנְאָתוֹ מִכֹּל וָכֹל: תורה לד

(לד) **הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי וְגוֹ׳.** פֵּרֵשׁ

כְּתִיב ״וַתִּקְרָא״, (שֶׁהִיא קָרְאָה), וְזֶה כָּתַב בּוֹ: ״קָרָא״, וְיֵשׁ מִדְרַשׁ אַגָּדָה בְּ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים״ רַבָּה, שֶׁשָּׁלַח הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גַּבְרִיאֵל וְהֵבִיאוֹ לְפָנָיו, וְקָרָא לוֹ שֵׁם זֶה וְנָתַן לוֹ כ״ד מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, וְעַל שֵׁם שֶׁלְּוָהוּ בְּמַתָּנוֹת, קְרָאוֹ לֵוִי.

(לה) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת:

לה וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת בָּר וַאֲמֶרֶת הָדָא זִמְנָא אוֹדֶה קֳדָם יְיָ עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵהּ יְהוּדָה וְקָמַת מִלְּמֵילַד:

רש״י◄ **הַפַּעַם אוֹדֶה** • שֶׁנָּטַלְתִּי יוֹתֵר מֵחֶלְקִי, מֵעַתָּה יֵשׁ לִי לְהוֹדוֹת.

ל (א) וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי:

א וַחֲזַת רָחֵל אֲרֵי לָא יְלִידַת לְיַעֲקֹב וְקַנְּיָאַת רָחֵל בַּאֲחָתָהּ וַאֲמֶרֶת לְיַעֲקֹב הַב לִי בְּנִין וְאִם לָא מֵיתָא אֲנָא:

רש״י◄ **וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ** • קִנְּאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים. אָמְרָה: ׳אִלּוּלֵי שֶׁצַּדְּקָה מִמֶּנִּי, לֹא זָכְתָה לְבָנִים׳ (ב״ר). **הָבָה־לִּי** • ׳וְכִי כָּךְ עָשָׂה אָבִיךָ לְאִמְּךָ, וַהֲלֹא הִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ׳?!. **מֵתָה אָנֹכִי** • מִכָּאן לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים שֶׁחָשׁוּב כַּמֵּת (ב״ר).

(ב) וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן:

ב וּתְקִיף רוּגְזָא דְיַעֲקֹב בְּרָחֵל וַאֲמַר הָא מִנִּי אַתְּ בַּעְיָא הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ תִּבְעִין דִּי מְנַע מִנִּיךְ וַלְדָא דְמִעִין:

רש״י◄ **הֲתַחַת** • ׳וְכִי בִּמְקוֹמוֹ אֲנִי׳?. **אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ** • ׳אַתְּ אָמַרְתְּ שֶׁאֶעֱשֶׂה כְּאַבָּא, אֲנִי אֵינִי כְּאַבָּא, אַבָּא לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, אֲנִי יֵשׁ לִי בָּנִים, מִמֵּךְ מָנַע וְלֹא מִמֶּנִּי׳.

כלי יקר – עוז והדר

רַשִׁ״י ׳עַל שֵׁם שֶׁלְּוָהוּ בְּמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי׳, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר שֶׁקָּרְאוֹ לֵוִי עַל שֵׁם **הַפַּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי.** וְהַקָּרוֹב אֵלַי לוֹמַר בָּזֶה, כִּי הָאֱמְתּוּת (רוּחַ ה׳ דִּבֵּר עַל לְשׁוֹנָם) (ע״פ שמואל ב׳ כג ב), וּמַה שֶׁאָמְרָה בְּלֵדַת בֵּן הָרִאשׁוֹן **כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי** (פסוק לב), הָיְתָה הַכַּוָּנָה בַּעֲבוּר שֶׁנּוֹלַד לָהּ בֵּן הַבְּכוֹר עוֹבֵד עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי הָעֲבוֹדָה הָיְתָה בִּבְכוֹרוֹת. וּלְפִיכָךְ יִצְחָק אָהַב אֶת עֵשָׂו (לעיל כה כח), לְפִי שֶׁהוּא בְּכוֹר וְחָשַׁב שֶׁהוּא יִהְיֶה עוֹבֵד עֲבוֹדָה, (וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב) (שם), כִּי רָאֲתָה בַּנְּבוּאָה שֶׁעַל יָדָהּ תָּשׁוּב הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב. כָּךְ אָמְרָה לֵאָה **כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי** עַל יְדֵי בֵּן הַבְּכוֹר, כִּי בְּרִית כְּרוּתָה שֶׁלְּעוֹלָם יִהְיֶה בֵּן הַבְּכוֹר לַשְּׁנוּאָה כְּדֵי לְסַבֵּב לָהּ אַהֲבָה, וְכֵן פֵּרֵשׁ מַהֲרַ״י אַבְּרְבָּנֵאל פָּרָשַׁת כִּי תֵצֵא (דברים כא טו) בַּפָּסוּק (וְהָיָה הַבְּכוֹר לַשְּׂנוּאָה):

אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָדַע שֶׁלַּסּוֹף תִּסֹּב הַבְּכוֹרָה מֵרְאוּבֵן עַל יְדֵי חִלּוּל יְצוּעֵי אָבִיו (דברי הימים א׳ ה א), וְאִם כֵּן עֲדַיִן הִיא שְׂנוּאָה, זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק לג) **כִּי שָׁמַע ה׳ כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן לִי גַּם אֶת זֶה,** וְלֹא אָמְרָה שֶׁבֵּן זֶה יְסַבֵּב הָאַהֲבָה בַּעֲבוּר אֵיזוֹ סִבָּה, עַד שֶׁיִּלְּדָה אֶת לֵוִי שֶׁקָּרָא לוֹ ה׳ לֵוִי עַל שֵׁם שֶׁלְּוָהוּ בְּמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה ׳חֵלֶף עֲבוֹדַת ה׳ אֲשֶׁר עָלָיו׳ (ראה במדבר יח לא), וּבְסִבָּה זוֹ **יִלְוֶה אֵלַי אִישִׁי** וְיֶאֱהָבֵנִי, כִּי מִמֶּנִּי נוֹלַד הַפַּעַם אוֹתוֹ בֵּן אֲשֶׁר עָלָיו יִהְיֶה מַשָּׂא עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וּלְפִי זֶה מַסְכִּים פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י עִם פְּשַׁט הַמִּקְרָא: תורה לה

ל (ב) **הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי.** לְפִי שֶׁרָחֵל אָמְרָה ׳הָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל עָלַי׳ (ראה רש״י פסוק א), וְיַעֲקֹב הֵשִׁיב לָהּ, וְכִי בַּעֲבוּר זֶה אָמַרְתָּ **הָבָה לִי בָנִים** (פסוק א) מַשְׁמַע עַל כָּל פָּנִים, וְכִי בָּטוּחַ אֲנִי שֶׁיִּקְבֵּל ה׳ תְּפִלָּתִי, כִּי אוּלַי יִגְרֹם הַחֵטְא שֶׁיְּסַכֵּךְ ה׳ בָּעָנָן לוֹ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה, כִּי כָּל מִי שֶׁנִּתְקַבְּלָה תְּפִלָּתוֹ דּוֹמֶה כְּאִלּוּ עוֹמֵד תַּחַת אֱלֹהִים מַמָּשׁ וְאֵין שׁוּם דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין אֱלֹהִים, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת דּוֹמֶה כְּאִלּוּ יֵשׁ מָסָךְ מַבְדִּיל וְחוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין אֱלֹהִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (איכה ג מד) (וְסַכֹּתָה בָעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה), וְ׳עָנָן׳ זֶה הוּא הַחֹמֶר הָאָפֵל אֲשֶׁר (עַל פִּיו יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע) (ע״פ דברים כא ה), כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ישעיה נט ב) (עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם). וּלְכָךְ אָמַר **אֲשֶׁר מָנַע ׳מִמֵּךְ׳ פְּרִי בָטֶן,** כִּי מֵאַחַר שֶׁמָּנַע מִמֵּךְ וְלֹא מִמֶּנִּי (ראה רש״י), אִם כֵּן וַדַּאי יוֹדֵעַ ה׳ שֶׁיֵּשׁ בְּךָ אֵיזוֹ עָוֹן אֲשֶׁר גָּרַם לְמִנַּע מִמֵּךְ פְּרִי בֶטֶן, וְאוֹתוֹ עָוֹן יְסַכֵּךְ בְּלִי סָפֵק מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה:

מִיָּד נָתְנָה רָחֵל אֶל לִבָּהּ לְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשֶׂיהָ אֵיזוֹ עָוֹן גָּרַם לָהּ, וְלֹא מָצְאָה כִּי אִם מִדַּת הַקִּנְאָה שֶׁהָיְתָה בָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק א) **וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ,** וְחָשְׁבָה שֶׁעָוֹן זֶה גָּרַם לָהּ שֶׁלֹּא הוֹעִילָה תְּפִלַּת יַעֲקֹב. עַל כֵּן נָתְנָה אֶל לִבָּהּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה לְהִטּוֹת אֶל קָצֶה הָאַחֲרוֹן בְּדָבָר שֶׁחָטְאָה בּוֹ, וְהוּא שֶׁמִּתְּחִלָּה נִתְקַנְּאָה אֲפִלּוּ בַּאֲחוֹתָהּ, וְאַחַר־כָּךְ לֹא נִתְקַנְּאָה אֲפִלּוּ בְּשִׁפְחָתָהּ, עַל כֵּן אָמְרָה שֶׁבִּזְכוּת שֶׁאַכְנִיס צָרָתִי לְבֵיתִי **וְאִבְּנֶה גַּם אָנֹכִי מִמֶּנָּה** (ראה רש״י פסוק ג): תורה ג

(ג) **וַתֹּ֣אמֶר הִנֵּ֣ה אֲמָתִ֡י בִּלְהָה֩ בֹּ֨א אֵלֶ֜יהָ וְתֵלֵ֗ד עַל־בִּרְכַּ֤י וְאִבָּנֶה֙ גַּם־אָ֔נֹכִי מִמֶּ֖נָּה׃**

ג וַאֲמֶרֶת הָא אַמְתִי בִּלְהָה עוֹל לְוָתַהּ וּתְלִיד וַאֲנָא אֶרַבֵּי וְאֶתְבְּנֵי אַף אֲנָא מִנַּהּ׃

רש״י◄ **עַל־בִּרְכַּי•** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וַאֲנָא אֶרַבֵּי׳. **וְאִבָּנֶה גַּם־אָנֹכִי•** מַהוּ ׳גַּם׳? אָמְרָה לוֹ: ׳זְקֵנְךָ אַבְרָהָם הָיוּ לוֹ בָּנִים מֵהָגָר, וְחָגַר מָתְנָיו כְּנֶגֶד שָׂרָה׳. אָמַר לָהּ: ׳זְקֵנְתִּי הִכְנִיסָה צָרָתָהּ לְבֵיתָהּ׳. אָמְרָה לוֹ: ׳אִם הַדָּבָר הַזֶּה מְעַכֵּב ״הִנֵּה אֲמָתִי״׳. **וְאִבָּנֶה גַּם אָנֹכִי מִמֶּנָּה•** כְּשָׂרָה.

(ד) **וַתִּתֶּן־לֹו֩ אֶת־בִּלְהָ֨ה שִׁפְחָתָ֜הּ לְאִשָּׁ֗ה וַיָּבֹ֤א אֵלֶיהָ֙ יַֽעֲקֹֽב׃**

ד וִיהָבַת לֵהּ יָת בִּלְהָה אַמְתַהּ לְאִנְתּוּ וְעַל לְוָתַהּ יַעֲקֹב׃

(ה) **וַתַּ֣הַר בִּלְהָ֗ה וַתֵּ֤לֶד לְיַֽעֲקֹ֙ב בֵּֽן׃**

ה וְעַדְיָאַת בִּלְהָה וִילִידַת לְיַעֲקֹב בַּר׃

(ו) **וַתֹּ֣אמֶר רָחֵל֮ דָּנַ֣נִי אֱלֹהִים֒ וְגַ֣ם שָׁמַ֗ע בְּקֹלִי֙ וַיִּתֶּן־לִ֔י בֵּ֖ן עַל־כֵּ֣ן קָרְאָ֣ה שְׁמֹ֑ו דָּֽן׃**

ו וַאֲמֶרֶת רָחֵל דְּנַנִי יְיָ וְאַף קַבִּיל צְלוֹתִי וִיהַב לִי בַּר עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵהּ דָּן׃

רש״י◄ **דָּנַנִי אֱלֹהִים•** דָּנַנִי וְחִיְּבַנִי וְזִכַּנִי (ב״ר).

(ז) **וַתַּ֣הַר עֹ֔וד וַתֵּ֥לֶד בִּלְהָ֖ה שִׁפְחַ֣ת רָחֵ֑ל בֵּ֥ן שֵׁנִֽי׃ לְיַֽעֲקֹ֖ב׃**

ז וְעַדְיָאַת עוֹד וִילִידַת בִּלְהָה אַמְתָא דְרָחֵל בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב׃

(ח) **וַתֹּ֣אמֶר רָחֵל֮ נַפְתּוּלֵ֣י אֱלֹהִים֒ נִפְתַּ֣לְתִּי עִם־אֲחֹתִ֔י גַּם־יָכֹ֖לְתִּי וַתִּקְרָ֣א שְׁמֹ֑ו נַפְתָּלִֽי׃**

ח וַאֲמֶרֶת רָחֵל קַבִּיל יְיָ בְּעוּתִי בְּאִתְחַנָּנוּתִי בְּצְלוֹתִי חֲמִידַת דִּיהֵי לִי וְלַד כַּאֲחָתִי אַף אִתְיְהִיב לִי וּקְרַת שְׁמֵהּ נַפְתָּלִי׃

כלי יקר – עוז והדר

(ו) **עַל כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָן.** ׳כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ **עַל כֵּן** הָיָה מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוּסִין, חוּץ מִן שֵׁבֶט לֵוִי לְפִי שֶׁהָיָה הָאָרוֹן מְכֻלָּה בָּהֶם׳ (רש״י לעיל כט לד). וְתֵדַע, שֶׁלָּשׁוֹן ׳עַל כֵּן׳ לֹא נֶאֱמַר כִּי אִם בְּלֵוִי וִיהוּדָה וְדָן. כִּי (בְּרֶב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ) (משלי יד כח), וִיהוּדָה גּוּר אַרְיֵה) (ע״פ להלן מט ט) מִמֶּנּוּ הוֹד מַלְכוּת. וְדָן יָדִין עַמּוֹ) (שם פסוק טז), יִקַּח נְקָמוֹת עַמּוֹ, (כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל), הָיְנוּ כְּדָוִד הַמֶּלֶךְ הַמְיֻחָד שֶׁבַּשְּׁבָטִים (ב״ר צט יא), וְהַלּוֹקֵחַ נְקָמוֹת עַמּוֹ צָרִיךְ גַּם כֵּן לִרְבּוּי אוֹכְלוּסִין, וּמִטַּעַם זֶה נֶאֱמַר (דברים לג כב) (דָּן גּוּר אַרְיֵה), הִמְשִׁילוֹ לְדָוִד שֶׁנִּמְשַׁל גַּם כֵּן לְ׳גּוּר אַרְיֵה׳ (ראה רש״י להלן שם ט). וְשֵׁבֶט לֵוִי מִמֶּנּוּ כֶּתֶר תּוֹרָה וְכֶתֶר כְּהֻנָּה, כִּי מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה וְאַהֲרֹן הַכְּהֻנָּה, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהָיָה מִן הָרָאוּי שֶׁשִּׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי יִהְיוּ רַבִּים, כִּי מִמֶּנּוּ (מִשְׁרָתֵי אֱלֹהֵינוּ), וּמֵאַן מַלְכֵי רַבָּנָן (גיטין סב.) וּבְרֹב עַם הַדְרַתְּם, אַף שֶׁהָיָה הָאָרוֹן מְכֻלָּה בָּהֶם:

יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּצַּד שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים אֶל הָאָרוֹן הָיוּ פְּרוּשִׁים מִנְּשׁוֹתֵיהֶם, וְעַל כֵּן לֹא פָּרוּ וְרָבוּ כָּל כָּךְ. וּמִקְּשִׁים עַל זֶה, וַהֲלֹא הָיוּ מְעַטִּים קֹדֶם שֶׁנִּמְסַר לָהֶם מַשָּׂא הָאָרוֹן. עַל כֵּן פֵּרְשׁוּ שֶׁאָרוֹן זֶה הַיְנוּ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב (ראה דברי רבינו במדבר ג לט). וְאֵין צֹרֶךְ לָזֶה, כִּי לְעוֹלָם הָאָרוֹן הַקֹּדֶשׁ הִסִּבָּה, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֵּוִי עָתִיד לִשָּׂא אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ עַל כֵּן אָמַר יַעֲקֹב ׳לֵוִי לֹא יִשָּׂא אֲרוֹנוֹ לְפִי שֶׁלָּעָתִיד יִשָּׂא אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ׳ (במדב״ר ב ח), וְעַל כֵּן נָהֲגוּ הַמִּצְרִיִּים כָּבוֹד בְּשֵׁבֶט לֵוִי כִּי רָאוּ שֶׁיַּעֲקֹב נָהַג בּוֹ כָּבוֹד, וְעַל כֵּן לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהֶם הַמִּצְרִיִּים וְלֹא הָיוּ בִּכְלַל (פֶּן יִרְבֶּה) (שמות א י) וְעַל כֵּן לֹא הָיוּ גַּם בִּכְלַל (כֵּן יִרְבֶּה) (שם פסוק יב, ראה רמב״ן במדבר ג יד):

וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר, שֶׁכָּל מִי שֶׁהָיָה בִּכְלַל ׳פֶּן יִרְבֶּה׳ וּבִקְּשׁוּ הַמִּצְרִיִּים לְהַמְעִיטָם (מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן) (ע״פ תהלים קז לט), הֶצְרֵךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַרְאוֹת לָהֶם שֶׁכָּל חָכְמָתָם לֹא עָמְדָה לָהֶם נֶגֶד רְצוֹן הָאֵל יִתְבָּרֵךְ וְהִפְרָם וְהִרְבָּם שֶׁלֹּא כִּדְרֶךְ הָעוֹלָם, אֲבָל שֵׁבֶט לֵוִי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּעִנּוּי מִצְרַיִם וְלֹא בִּקְּשׁוּ לְהַמְעִיטָם, לֹא הֶצְרֵךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַרְבּוֹתָם כְּנֶגֶד הַטֶּבַע, עַל כֵּן לֹא הָיוּ מְרֻבִּים בְּאוֹכְלוּסִין כָּל כָּךְ. וְנִרְאֶה שֶׁגַּם מִטַּעַם זֶה הָיוּ שֵׁבֶט לֵוִי עֲנִיִּים וְלֹא הָיָה לָהֶם נַחֲלָה בָּאָרֶץ (ראה ב״ר צט ו), כִּי כָּל שֶׁפָּרַע חוֹב (כִּי גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם) (לעיל טו יג), הָיָה בִּכְלַל (וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל) (שם פסוק יד). וְקַל לְהָבִין: תורה ז

רש״י◄ **נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים•** מְנַחֵם בֶּן סָרוּק פֵּרְשׁוֹ בַּמַּחְבֶּרֶת ״צָמִיד פָּתִיל״, ׳חִבּוּרִים מֵאֵת הַמָּקוֹם נִתְחַבַּרְתִּי עִם אַחוֹתִי לִזְכּוֹת לְבָנִים׳. וַאֲנִי מְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן ״עִקֵּשׁ וּפִתַּלְתֹּל״, נִתְעַקַּשְׁתִּי וְהִפְצַרְתִּי פְּצִירוֹת וְנַפְתּוּלִים הַרְבֵּה לַמָּקוֹם, לִהְיוֹת שָׁוָה לַאֲחוֹתִי. **גַּם יָכֹלְתִּי•** הִסְכִּים עַל יָדִי. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן תְּפִלָּה: ״נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי״, בַּקָּשׁוֹת הַחֲבִיבוֹת לְפָנָיו נִתְקַבַּלְתִּי וְנִתְעַתַּרְתִּי כַּאֲחוֹתִי. **נִפְתַּלְתִּי•** נִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתִי, וּמִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ רַבִּים בִּלְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן.

(ט) וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה:

ט וְחַזַּת לֵאָה אֲרֵי קָמַת מִלְּמִילַד וּדְבָרַת יָת זִלְפָּה אַמְתַהּ וִיהָבַת יָתַהּ לְיַעֲקֹב לְאִנְתּוּ:

(י) וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן:

י וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתָא דְּלֵאָה לְיַעֲקֹב בַּר:

רש״י◄ **וַתֵּלֶד זִלְפָּה•** בְּכֵלָן נֶאֱמַר: ׳הֵרָיוֹן׳ חוּץ מִזִּלְפָּה, לְפִי שֶׁהָיְתָה בַּחוּרָה מִכֻּלָּן וְתִינֹקֶת בְּשָׁנִים, וְאֵין הֵרָיוֹן נִכָּר בָּהּ, וּכְדֵי לְרַמּוֹת לְיַעֲקֹב נִתָּנָה לָבָן לְלֵאָה, שֶׁלֹּא יָבִין שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ אֶת לֵאָה, שֶׁכָּךְ מִנְהָגָן לִיתֵּן שִׁפְחָה הַגְּדוֹלָה לַגְּדוֹלָה וְהַקְּטַנָּה לַקְּטַנָּה.

(יא) וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּא גָד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד:

יא וַאֲמֶרֶת לֵאָה אֲתָא גָּד וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ גָּד:

רש״י◄ **בָּא גָד•** בָּא מַזָּל טוֹב, כְּמוֹ: (שבת סז ע״ב) ׳גַּד גְּדִי וְסִנּוּק לָא׳. וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה סה) ״הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן״. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה שֶׁנּוֹלַד מָהוּל, כְּמוֹ: (דניאל ד) ״גֹּדוּ אִילָנָא״, וְלֹא יָדַעְתִּי עַל מַה נִכְתַּב תֵּבָה אַחַת. דָּבָר אַחֵר: לָמָּה נִקְרֵאת תֵּבָה אַחַת, בָּגָד? כְּמוֹ ״בָּגַדְתָּ בִּי״ כְּשֶׁבָּאתָ אֶל שִׁפְחָתִי, כְּאִישׁ שֶׁבָּגַד בְּאִשֶּׁת נְעוּרִים.

(יב) וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב:

יב וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתָא דְּלֵאָה בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב:

(יג) וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר:

יג וַאֲמֶרֶת לֵאָה תֵּשְׁבַּחְתָּא חֲוַת לִי אֲרֵי בְּכֵן יְשַׁבְּחֻנַנִי נְשַׁיָּא וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ אָשֵׁר:

◆ יום רביעי ז׳ כסלו ◆

(יד) וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ:

יד וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וְאַשְׁכַּח יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאַיְתִי יָתְהוֹן לְלֵאָה אִמֵּהּ וַאֲמֶרֶת רָחֵל לְלֵאָה הָבִי כְעַן לִי מִיַּבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ:

רש״י◄ **בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים•** לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל שְׁבָטִים, שֶׁעֵת הַקָּצִיר הָיָה, וְלֹא פָּשַׁט יָדוֹ בְּגָזֵל לְהָבִיא חִטִּים וּשְׂעוֹרִים, אֶלָּא דְּבַר הַהֶפְקֵר שֶׁאֵין אָדָם מַקְפִּיד בּוֹ. **דוּדָאִים•** (סנהדרין צט) שִׁיגְלִי. עֵשֶׂב הוּא, וּבִלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל יסמי״ן.

(טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְּנֵךְ:

טו וַאֲמֶרֶת לַהּ הַזְעִיר דִּדְבַרְתִּ יָת בַּעְלִי וְתִסְבִּין אַף יָת יַבְרוּחֵי דִּבְרִי וַאֲמֶרֶת רָחֵל בְּכֵן יִשְׁכּוּב עִמָּךְ בְּלֵילְיָא חֲלַף יַבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ:

רש״י◄ **וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי•** בִּתְמִיהָה: וְלַעֲשׂוֹת עוֹד זֹאת, לִיקַּח גַּם אֶת דּוּדָאֵי בְּנִי? וְתַרְגּוּמוֹ ׳וְתִסְבִּין׳. **לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה•** שֶׁלִּי הָיְתָה שְׁכִיבַת לַיְלָה זוֹ וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לָךְ, תַּחַת דּוּדָאֵי בְּנֵךְ. וּלְפִי שֶׁזִּלְזְלָה בְּמִשְׁכַּב הַצַּדִּיק, לֹא זָכְתָה לְהִקָּבֵר עִמּוֹ (נדה ל״א).

(טז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא:

טז וַאֲתָא (נ״י וְעַל) יַעֲקֹב מִן חַקְלָא בְּרַמְשָׁא וּנְפָקַת לֵאָה לְקַדָּמוּתֵהּ וַאֲמָרַת לְוָתִי תִּיעוּל אֲרֵי מֵיגַר אֲגַרְתִּיךְ בְּיַבְרוּחֵי דִּבְרִי וּשְׁכִיב עִמַּהּ בְּלֵילְיָא הוּא:

רש״י◄ שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ • נָתַתִּי לְרָחֵל שְׂכָרָהּ. בַּלַּיְלָה הוּא • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סִיעוֹ שֶׁיָּצָא מִשָּׁם יִשָּׂשכָר (ב״ר).

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי:

יז וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתַהּ דְּלֵאָה וְעַדְּיַאת וִילִידַת לְיַעֲקֹב בַּר חֲמִישָׁא:

רש״י◄ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה • שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה וּמְחַזֶּרֶת לְהַרְבּוֹת שְׁבָטִים.

(יח) וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר:

יח וַאֲמָרַת לֵאָה יְהַב יְיָ אַגְרִי דִּיהַבִּית אַמְתִּי לְבַעְלִי וּקְרַת שְׁמֵהּ יִשָּׂשכָר:

(יט) וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב:

יט וְעַדְּיַאת עוֹד לֵאָה וִילִידַת בַּר שִׁיתַּי לְיַעֲקֹב:

(כ) וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים אֹתִי זֶבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן:

כ וַאֲמָרַת לֵאָה יְהַב יְיָ יָתֵהּ לִי חֶלֶק טַב הָדָא זִמְנָא יְהֵי מְדוֹרֵהּ דְּבַעְלִי לְוָתִי אֲרֵי יְלִידִית לֵהּ שִׁתָּא בְּנִין וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ זְבֻלוּן:

רש״י◄ זֶבֶד טוֹב • כְּתַרְגּוּמוֹ. יִזְבְּלֵנִי • לְשׁוֹן בֵּית זְבוּל, הורבריי״א בְּלַעַ״ז. בֵּית מָדוֹר, ׳מֵעַתָּה לֹא תְּהֵא עִקַּר דִּירָתוֹ אֶלָּא עִמִּי, שֶׁיֵּשׁ לִי בָּנִים כְּנֶגֶד כָּל נָשָׁיו׳.

(כא) וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:

כא וּבָתַר בֵּן יְלִידַת בְּרַתָּא וּקְרַת יָת שְׁמַהּ דִּינָה:

רש״י◄ דִּינָה • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁדָּנָהּ לֵאָה דִּין בְּעַצְמָהּ: ׳אִם זֶה זָכָר, לֹא תְּהֵא רָחֵל אֲחוֹתִי כְּאַחַת הַשְּׁפָחוֹת׳, וְהִתְפַּלְּלָה עָלָיו וְנֶהֱפַךְ לִנְקֵבָה (ברכות ס).

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ:

כב וְעַל דּוּכְרָנָא דְּרָחֵל קֳדָם יְיָ וְקַבִּיל צְלוֹתַהּ יְיָ וִיהַב לַהּ עִדּוּי:

רש״י◄ וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל • (ב״ר) זָכַר לָהּ שֶׁמָּסְרָה סִימָנֶיהָ לַאֲחוֹתָהּ וְשֶׁהָיְתָה מְצֵרָה שֶׁלֹּא תֵּעָלֶה בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה יַעֲקֹב, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים. וְאַף עֵשָׂו הָרָשָׁע כָּךְ עָלָה בְּלִבּוֹ כְּשֶׁשָּׁמַע שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים, הוּא שֶׁיִּסַּד הַפַּיָּט: ׳הָאֲדֻמּוֹן כְּבַט שֶׁלֹּא חָלָה, צָבָה לְקַחְתָּהּ לוֹ וְנִתְבַּהֲלָה׳.

(כג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי:

כג וְעַדְּיַאת וִילִידַת בַּר וַאֲמָרַת כְּנַשׁ יְיָ יָת חִסּוּדִי:

רש״י◄ אָסַף • הִכְנִיסָהּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה, וְכֵן: (ישעיה ד) ״אֶסֹּף חֶרְפָּתֵנוּ״, (שמות ט) ״וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה״, (יואל ד) ״אָסְפוּ נָגְהָם״, (ישעיה ס) ״וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף״, לֹא יִטָּמֵן. חֶרְפָּתִי • שֶׁהָיִיתִי לְחֶרְפָּה שֶׁאֲנִי עֲקָרָה, וְהָיוּ אוֹמְרִים עָלַי שֶׁאֲעֲלֶה לְחֶלְקוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע. וְאַגָּדָה: כָּל זְמַן שֶׁאֵין לָאִשָּׁה בֵּן, אֵין לָהּ בִּמְי לִתְלוֹת סִרְחוֹנָהּ, מִשֶּׁיֵּשׁ לָהּ בֵּן, תּוֹלָה בוֹ: מִי שָׁבַר כְּלִי זֶה? בִּנְךָ. מִי אָכַל תְּאֵנִים אֵלּוּ? בִּנְךָ.

(כד) וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר׃

כד וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ יוֹסֵף לְמֵימַר יוֹסֵף יְיָ לִי בַּר אָחֳרָן׃

רש״י◄ יֹסֵף ה׳ לִי בֵּן אַחֵר• יוֹדַעַת הָיְתָה בִּנְבוּאָה שֶׁאֵין יַעֲקֹב עָתִיד לְהַעֲמִיד אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. אָמְרָה: ׳יְהִי רָצוֹן שֶׁאוֹתוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לְהַעֲמִיד, יְהֵא מִמֶּנִּי׳. לָכֵן לֹא הִתְפַּלְּלָה אֶלָּא עַל בֵּן אַחֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש״פ ויצא תשכ״ט)

וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף (ל, כד) רַש״י פֵּרַשׁ לְעִיל שֶׁכָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ ״עַל כֵּן״ מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוּסִין, וְהַיְנוּ יְהוּדָה וְדָן, שֶׁהָיוּ יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים אֶלֶף. וְקָשֶׁה, הֲרֵי בְּנֵי יוֹסֵף הָיוּ יוֹתֵר מִשִּׁבְעִים אֶלֶף. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שְׁנֵי טְעָמִים לִקְרִיאַת שֵׁם ״יוֹסֵף״. **א. אָסַף** אֱלֹקִים אֶת חֶרְפָּתִי. **ב. יוֹסֵף** ה׳ לִי בֵּן אַחֵר. אֶלָּא שֶׁהַטַּעַם הָרִאשׁוֹן לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּכָּתוּב, שֶׁכֵּן רָחֵל לֹא רָצְתָה לְפָרְסֵם שֶׁקָּרְאָה לִבְנָהּ בְּשֵׁם כָּזֶה שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ שֶׁמַּעַתָּה יִהְיֶה לָהּ בְּמִי לִתְלוֹת אֶת סֵרְחוֹנָהּ, וְלָכֵן אַף הַכָּתוּב כִּסָּה טַעַם זֶה. מוּבָן, אֲפוֹא, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִכְתֹּב ״עַל כֵּן״, לֹא בַּטַּעַם הָרִאשׁוֹן וְאַף לֹא בַּטַּעַם הַשֵּׁנִי (שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה הַטַּעַם הַיָּחִיד).

(כה) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי׃

כה וַהֲוָה כַּד יְלִידַת רָחֵל יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן שַׁלְּחַנִי וְאֵיתֵךְ לְאַתְרִי וּלְאַרְעִי׃

רש״י◄ כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף• מִשֶּׁנּוֹלַד שְׁטָנוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר: (עובדיה א יח) ״וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה, וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ״, אֵשׁ בְּלֹא לֶהָבָה אֵינוֹ שׁוֹלֵט לְמֶרְחוֹק, מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף בָּטַח יַעֲקֹב בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְרָצָה לָשׁוּב.

(כו) תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָהֶן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ׃

כו הַב יָת נְשַׁי וְיָת בְּנַי דִּי פְּלָחִית יָתָךְ בְּהֵן וְאֵזֵיל אֲרֵי אַתְּ יְדַעְתָּ יָת פָּלְחָנִי דִּפְלַחְתָּךְ׃

רש״י◄ תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְגוֹ׳• אֵינִי רוֹצֶה לָצֵאת כִּי־אִם בִּרְשׁוּת.

(כז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ׃

כז וַאֲמַר לֵהּ לָבָן אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ נַסֵּיתִי וּבָרְכַנִי יְיָ בְּדִילָךְ׃

כלי יקר – עוז והדר

(כה) **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגוֹ׳.** טַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁלֹּא בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב **׳שַׁלְּחֵנִי** נָא׳ כִּי אִם אַחַר שֶׁנּוֹלַד יוֹסֵף, לְפִי שֶׁהָיָה יַעֲקֹב מְסֻפָּק אִם יֵצְאוּ מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים אוֹ לֹא, כִּדְמַסִּיק בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (סח יא) ׳אָמַר יַעֲקֹב אִם הָאֲבָנִים מִתְאַחוֹת זוֹ לָזוֹ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כוּ׳, שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁהָיָה מְסֻפָּק אִם יֵצְאוּ מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. וּכְשֶׁאָמְרָה רָחֵל בַּנְּבוּאָה (פסוק כד) **יֹסֵף ה׳ לִי בֵּן אַחֵר** וְלֹא בִּקְּשָׁה בָּנִים הַרְבֵּה, שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁ(רוּחַ ה׳ דִּבֵּר) בָּהּ שֶׁיֵּצְאוּ מִן יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים וְלֹא יוֹתֵר, עַל כֵּן אָמַר יַעֲקֹב ׳שַׁלְּחֵנִי נָא׳, כִּי אָז הָיָה בָּטוּחַ שֶׁלֹּא יוּכַל עֵשָׂו לְהָרְגוֹ, שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן לֹא נוֹלַד בִּנְיָמִין, גַּם לֹא הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת עֲדַיִן, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בְּסֻכּוֹת זְמַן רַב בְּעֵרֶךְ שְׁתֵּי שָׁנִים (ראה מגילה יז.) וְאַחַר־כָּךְ נוֹלַד בִּנְיָמִין, וּמִצַּד שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בָּטוּחַ שֶׁלֹּא יוּכַל לוֹ עֵשָׂו עַל כֵּן אָמַר ׳שַׁלְּחֵנִי נָא׳ עַכְשָׁו, כִּי וַדַּאי לֹא יַעֲשֶׂה לִי מְאוּמָה מֵאַחַר שֶׁלֹּא יָצְאוּ מִמֶּנִּי עֲדַיִן כָּל שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים: **וְרִבּוֹתֵינוּ** ז״ל אָמְרוּ (ב״ר עג ז) ׳מִשֶּׁנּוֹלַד שְׁטָנוֹ שֶׁל עֵשָׂו דִּחֵינוּ יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א יח) ״וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ״׳ כוּ׳. אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּקְרָא זֶה נֶאֱמַר לָעָתִיד, אוּלַי יָדַע יַעֲקֹב בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁסּוֹפוֹ לִפֹּל בְּיַד יוֹסֵף, וְאַף עַל גַּב שֶׁאִיהוּ לֹא חָזָא מִזְּלֵיהּ חָזָא (ראה מגילה ג.), עַל כֵּן וַדַּאי יִפֹּל לִבּוֹ שֶׁל עֵשָׂו בִּרְאוֹתוֹ אֶת יוֹסֵף, וְעַל כֵּן ׳לֹא יָכֹל לוֹ׳ לְיַעֲקֹב. וְעוֹד, שֶׁיּוֹסֵף שִׂטְנוֹ לְפִי שֶׁעֵשָׂו אֵין לוֹ טַעֲנָה עַל יַעֲקֹב כִּי אִם מִה שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ הַבְּכוֹרָה, וּלְעָתִיד יוֹסֵף מֵשִׁיב לוֹ כְּשֵׁם שֶׁנִּלְקְחָה הַבְּכוֹרָה מֵרְאוּבֵן עַל יְדֵי חִלּוּל יְצוּעֵי אָבִיו וּנְתָנָהּ לְיוֹסֵף (דברי הימים א׳ ה א), כָּךְ בְּדִין נִלְקְחָה מֵעֵשָׂו ׳שֶׁהָיָה צָד נָשִׁים תַּחַת בַּעֲלֵיהֶן׳ (ב״ר סה א) וְנִתְּנָה לְיַעֲקֹב, וְקַבָּלַת הַבְּרָכוֹת תָּלוּי בַּבְּכוֹרָה כַּמְּבֹאָר לְמַעְלָה פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת (כז לח): **טַעַם** אַחֵר, קֹדֶם שֶׁיָּלְדָה רָחֵל הָיָה מִתְבַּיֵּשׁ לָבֹא אֶל אָבִיו, שֶׁלֹּא יֹאמַר שֶׁלָּקַח (אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר) לְשֵׁם תַּאֲוָה, כִּי מִטַּעַם זֶה אָמְרָה רָחֵל (פסוק כג) **אָסַף אֱלֹהִים חֶרְפָּתִי,** כִּי חוֹשׁ הַמִּשּׁוּשׁ שֶׁלֹּא לְקִיּוּם הַמִּין (וְחֶרְפָּה הִיא לָנוּ) (ע״פ להלן לד יד): תורה כו

רש״י◄ נִחַשְׁתִּי • מְנַחֵשׁ הָיִיתִי, נִסִּיתִי בִּנְחוּשׁ שֶׁלִּי שֶׁעַל־יָדְךָ בָּאָה לִי בְּרָכָה, כְּשֶׁבָּאתָ לְכָאן לֹא הָיוּ לִי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל כט) ״וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן״. אֶפְשָׁר יֵשׁ לוֹ בָּנִים, וְהוּא שׁוֹלֵחַ בִּתּוֹ אֵצֶל הָרוֹעִים? וְעַכְשָׁו הָיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לא) ״וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְּנֵי לָבָן״.

◆ יום חמישי ח׳ כסלו ◆

(כח) וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה׃

כח וַאֲמַר פְּרֵישׁ אַגְרָךְ עֲלַי וְאֶתֵּן׃

רש״י◄ נָקְבָה שְׂכָרְךָ • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳פְּרֵישׁ אַגְרָךְ׳.

(כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃

כט וַאֲמַר לֵהּ אַתְּ יְדַעְתְּ יָת דִּפְלְחִתָּךְ וְיָת דַּהֲוָה בְּעִירָךְ עִמִּי׃

רש״י◄ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי • אֶת חֶשְׁבּוֹן מְעוּט מִקְנְךָ שֶׁבָּא לְיָדִי מִתְּחִלָּה כַּמָּה הָיוּ.

(ל) כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃

ל אֲרֵי זְעֵיר דִּי הֲוָה לָךְ קֳדָמַי וּתְקֵיף לְמִסְגֵּי וּבָרִיךְ יְיָ יָתָךְ בְּדִילִי וּכְעַן אֵימָתַי אֶעְבֵּיד אַף אֲנָא לְבֵיתִי׃

רש״י◄ לְרַגְלִי • (ב״ר) עִם רַגְלִי, בִּשְׁבִיל בִּיאַת רַגְלִי בָּאת אֶצְלְךָ הַבְּרָכָה, כְּמוֹ: (שמות יא) ״הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ״, (שופטים ח) ״לָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלַי״, הַבָּאִים עִמִּי. גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי • לְצֹרֶךְ בֵּיתִי, עַכְשָׁו אֵין עוֹשִׂין לְצָרְכִּי אֶלָּא בָּנַי, וְצָרִיךְ (אֲנִי) לִהְיוֹת עוֹשֶׂה גַּם אֲנִי עִמָּהֶם לְסָמְכָן, וְזֶהוּ ׳גַּם׳.

(לא) וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃

לא וַאֲמַר מָה אֶתֵּן לָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא תִתֵּן לִי מִדַּעַם אִם תַּעְבֵּד לִי פִּתְגָּמָא הָדֵין אֶתּוּב אֶרְעֵי עָנָךְ אֶטַּר׃

(לב) אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃

לב אֶעְבַּר בְּכָל עָנָךְ יוֹמָא דֵין הַעֲדֵי (נ״א אַעְדִּי) מִתַּמָּן כָּל אִמַּר נְמוֹר וּרְקוֹעַ וְכָל אִמַּר שְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וּרְקוֹעַ וּנְמוֹר בְּעִזַּיָּא וִיהֵי אַגְרִי׃

רש״י◄ נָקֹד • מְנֻמָּר בַּחֲבַרְבּוּרוֹת דַּקּוֹת כְּמוֹ נְקֻדּוֹת, פונטר״א בְּלַע״ז. טָלוּא • לְשׁוֹן טְלָאִים, חֲבַרְבּוּרוֹת רְחָבוֹת. חוּם • שָׁחוּם, דּוֹמֶה לְאָדֹם, רוש״ו בְּלַע״ז, לְשׁוֹן מִשְׁנָה שְׁחַמְתִּית וְנִמְצֵאת לְבָנָה, לְעִנְיַן הַתְּבוּאָה. וְהָיָה שְׂכָרִי • אוֹתָן שֶׁיִּוָּלְדוּ מִכָּאן וּלְהַבָּא נְקֻדִּים וּטְלֻאִים בָּעִזִּים וּשְׁחוּמִים בַּכְּשָׂבִים יִהְיוּ שֶׁלִּי, וְאוֹתָן שֶׁיֶּשְׁנָן עַכְשָׁו, הַפְרֵשׁ מֵהֶם וְהַפְקִידֵם בְּיַד בָּנֶיךָ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר לִי עַל הַנּוֹלָדִים מֵעַתָּה: ׳אֵלּוּ הָיוּ שָׁם מִתְּחִלָּה׳, וְעוֹד שֶׁלֹּא תֹּאמַר לִי: ׳עַל־יְדֵי הַזְּכָרִים שֶׁהֵן נְקֻדִּים וּטְלֻאִים, תֵּלַדְנָה הַנְּקֵבוֹת דֵּגְמָתָן מִכָּאן וָאֵילָךְ׳.

(לג) וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי׃

לג וְתַסְהֵד בִּי זָכוּתִי בְּיוֹם דְּמָחָר אֲרֵי תֵּיעוֹל עַל אַגְרִי קֳדָמָךְ כֹּל דִּי לֵיתוֹהִי נְמוֹר וּרְקוֹעַ בְּעִזַּיָּא וּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא גְּנוּבָא הוּא עִמִּי׃

רש״י◄ **וְעָנְתָה־בִּי וְגוֹ׳•** אִם תַּחְשְׁדֵנִי שֶׁאֲנִי נוֹטֵל מִשֶּׁלְּךָ כְּלוּם, תַּעֲנֶה בִּי צִדְקָתִי, כִּי תָּבֹא צִדְקָתִי וְתָעִיד עַל שְׁכָרִי לְפָנֶיךָ, שֶׁלֹּא תִּמְצָא בְּעֶדְרִי כִּי־אִם נְקֻדִּים וּטְלֻאִים. וְכָל שֶׁתִּמְצָא בָּהֶן שֶׁאֵינוֹ נָקֹד, אוֹ טָלוּא, אוֹ חוּם, בְּיָדוּעַ שֶׁגְּנַבְתִּיו לְךָ וּבִגְנֵבָה הוּא שָׁרוּי אֶצְלִי.

(לד) **וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ׃**

לד וַאֲמַר לָבָן בְּרָם לְוֵי יְהֵי כְּפִתְגָּמָךְ׃

רש״י◄ **הֵן•** לְשׁוֹן קַבָּלַת דְּבָרִים. **לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ•** הַלְוַאי שֶׁתַּחְפֹּץ בְּכָךְ.

(לה) **וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלֻאִים וְאֵת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלֻאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו׃**

לה וְאַעְדִּי בְּיוֹמָא הַהוּא יָת תְּיָשַׁיָּא רְגוֹלַיָּא וּרְקוֹעַיָּא וְיָת כָּל עִזָּיָא נְמוֹרְתָא וּרְקוֹעָתָא כֹּל דִּי חִוָּר בֵּהּ וְכָל דִּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וִיהַב בְּיַד בְּנוֹהִי׃

רש״י◄ **וַיָּסַר•** לָבָן בַּיּוֹם הַהוּא וְגוֹ׳. **הַתְּיָשִׁים•** עִזִּים זְכָרִים. **כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ•** כָּל אֲשֶׁר הָיְתָה בּוֹ חֲבַרְבּוּרוֹת לְבָנוֹת. **וַיִּתֵּן•** לָבָן בְּיַד בָּנָיו.

(לו) **וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת׃**

לו וְשַׁוִּי מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רָעֵי יָת עָנָא דְּלָבָן דְּאִשְׁתְּאֲרַן׃

רש״י◄ **הַנּוֹתָרֹת•** הָרְעוּעוֹת שֶׁבָּהֶן, הַחוֹלוֹת וְהָעֲקָרוֹת, שֶׁאֵינָן אֶלָּא שִׁירַיִם, אוֹתָן מָסַר לוֹ.

(לז) **וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת׃**

לז וּנְסִיב לֵהּ יַעֲקֹב חוּטְרִין דִּלְבָן רַטִּיבִין דִּדְלוּז וְדִדְלוּף וְקַלִּיף בְּהוֹן קִלְפִּין חִוָּרִין קְלוּף חִוָּר דִּי עַל חוּטְרַיָּא׃

רש״י◄ **מַקַּל לִבְנֶה•** עֵץ הוּא וּשְׁמוֹ לִבְנֶה, כְּמַה דְּתִימָא: (הושע ד) ״תַּחַת אַלּוֹן וְלִבְנֶה״. וְאוֹמֵר אֲנִי, הוּא שֶׁקּוֹרִין טרימב״ל, שֶׁהוּא לָבָן. **לַח•** כְּשֶׁהוּא רָטֹב. **וְלוּז•** וְעוֹד לָקַח מַקֵּל לוּז, עֵץ שֶׁגְּדֵלִין בּוֹ אֱגוֹזִים דַּקִּים, קולדר״י בְּלַע״ז. **וְעַרְמוֹן•** קשטניי״ר בְּלַע״ז. **פְּצָלוֹת•** קְלוּפִים קְלוּפִים, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂהוּ מְנֻמָּר. **מַחְשֹׂף הַלָּבָן•** גִּלּוּי לֹבֶן שֶׁל מַקֵּל, כְּשֶׁהָיָה קוֹלְפוֹ הָיָה נִרְאֶה וְנִגְלֶה לֹבֶן שֶׁלּוֹ בִּמְקוֹם הַקְּלוּף.

(לח) **וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתֹ֨ת הַמָּ֜יִם אֲשֶׁר תָּבֹא֣ן הַצֹּ֗אן לִשְׁתּ֤וֹת לְנֹכַח֙ הַצֹּ֔אן וַיֵּחַ֖מְנָה בְּבֹאָ֑ן לִשְׁתּֽוֹת׃**

לח וּדְעִיץ יָת חוּטְרַיָּא דִּי קַלִּיף בִּרְהָטַיָּא אֲתַר בֵּית שָׁקְיָא דְּמַיָּא אֲתַר דְּאָתָן (נ״י דְּאָתְיָן) עָנָא לְמִשְׁתֵּי לְקֳבְלֵהוֹן דְּעָנָא וּמִתְיַחֲמָן בְּמֵיתֵיהוֹן לְמִשְׁתֵּי׃

רש״י◄ **וַיַּצֵּג•** תַּרְגּוּמוֹ: ׳וּדְעִיץ׳, לְשׁוֹן תְּחִיבָה וּנְעִיצָה הִיא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּגְּמָרָא: ׳דָּצָה וְשַׁלְפַהּ׳, ׳דָּץ בֵּיהּ מִידֵי׳, דָּצָה כְּמוֹ דְּעָצָה, אֶלָּא שֶׁמְּקַצֵּר אֶת לְשׁוֹנוֹ. **בָּרְהָטִים•** בִּמְרוּצוֹת הַמַּיִם, בַּבְּרֵכוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ לְהַשְׁקוֹת שָׁם הַצֹּאן. **אֲשֶׁר תָּבֹאן וְגוֹ׳•** בָּרְהָטִים אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת, שָׁם הִצִּיג הַמַּקְלוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן. **וַיֵּחַמְנָה וְגוֹ׳•** (ב״ר) הַבְּהֵמָה רוֹאָה אֶת הַמַּקְלוֹת וְהִיא נִרְתַּעַת לַאֲחוֹרֶיהָ, וְהַזָּכָר רוֹבְעָהּ, וְיוֹלֶדֶת כַּיּוֹצֵא בּוֹ. רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר: הַמַּיִם נַעֲשִׂין זֶרַע בְּמֵעֵיהֶן וְלֹא הָיוּ צְרִיכוֹת לְזָכָר, וְזֶהוּ: ״וַיֵּחַמְנָה וְגוֹ׳״ (רָצָה לוֹמַר, בְּתֹבָה זוֹ הִתְחַבְּרוּ לְשׁוֹן זָכָר וּנְקֵבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הֶרֵב אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא).

(לט) **וַיֵּחַמּוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְנָה הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים׃**

לט וְאִתְיַחֲמָא עָנָא בְּחוּטְרַיָּא וִילִידָא עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּרְקוֹעִין׃

רש״י◄ **אֶל־הַמַּקְלוֹת•** אֶל מַרְאוֹת הַמַּקְלוֹת. **עֲקֻדִּים•** מְשֻׁנִּים בִּמְקוֹם עֲקִידָתָן, הֵם קַרְסֻלֵּי יְדֵיהֶן וְרַגְלֵיהֶן.

(מ) **וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן:**

מ וְאַמְרֵיָא אַפְרֵשׁ יַעֲקֹב וִיהַב בְּרֵישׁ עָנָא כָּל דִּרְגּוֹל וְכָל דִּשְׁחוּם בְּעָנָא דְּלָבָן וְשַׁוִּי לֵהּ עֲדָרִין בִּלְחוֹדוֹהִי וְלָא עֲרַבְנוּן עִם עָנָא דְּלָבָן:

רש״י◄ **וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב•** הַנּוֹלָדִים עֲקֻדִּים נְקֻדִּים, הִבְדִּיל וְהִפְרִיד לְעַצְמָן וְעָשָׂה אוֹתָן עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ, וְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ הָעֵדֶר הֶעָקוּד לִפְנֵי הַצֹּאן, וּפְנֵי הַצֹּאן הַהוֹלְכוֹת אַחֲרֵיהֶם צוֹפוֹת אֲלֵיהֶם. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד״, שֶׁהָיוּ פְּנֵי הַצֹּאן אֶל הָעֲקֻדִּים וְאֶל כָּל חוּם שֶׁמָּצָא בְּצֹאן לָבָן. **וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים•** כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

(מא) **וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחֲמֵנָה בַּמַּקְלוֹת:**

מא וַהֲוִי בְּכָל עִדַּן דְּמִתְיַחֲמָן עָנָא מְבַכַּרְתָּא וּמְשַׁוֵּי יַעֲקֹב יָת חוּטְרַיָּא לְעֵינֵי עָנָא בִּרְהָטַיָּא לְיַחֲמוּתְהוֹן בְּחוּטְרַיָּא:

רש״י◄ **הַמְקֻשָּׁרוֹת•** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳הַבְּכִירוֹת׳, וְאֵין לוֹ עֵד בַּמִּקְרָא. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם (שמואל ב טו) ״אֲחִיתֹפֶל בַּקּוֹשְׁרִים״, (שם) ״וַיְהִי הַקֶּשֶׁר אַמִּיץ״, אוֹתָן הַמִּתְקַשְּׁרוֹת יַחַד לְמַהֵר עִבּוּרָן.

(מב) **וּבְהֶעָטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב:**

מב וּבְלַקִּישׁוּת עָנָא לָא מְשַׁוֵּי וַהֲווֹ לַקִּישָׁא לְלָבָן וּבַכִּירַיָּא לְיַעֲקֹב:

רש״י◄ **וּבְהֶעָטִיף•** לְשׁוֹן אַחוּר, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וּבְלַקִּישׁוּת׳. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם: (ישעיה ג) ״הַמַּחֲלָצוֹת וְהַמַּעֲטָפוֹת״, לְשׁוֹן עֲטִיפַת כְּסוּת, כְּלוֹמַר מִתְעַטְּפוֹת בְּעוֹרָן וְצַמְרָן, וְאֵינָן מִתְאַוּוֹת לְהִתְיַחֵם עַל־יְדֵי הַזְּכָרִים.

(מג) **וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים:**

מג וּתְקֵיף גַּבְרָא לַחֲדָא לַחֲדָא וַהֲווֹ לֵהּ עָן סַגִּיאָן וְאַמְהָן וְעַבְדִּין וְגַמְלִין וַחֲמָרִין:

רש״י◄ **צֹאן רַבּוֹת•** פָּרוֹת וְרָבוֹת יוֹתֵר מִשְּׁאָר צֹאן. **וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים•** מָכַר צֹאנוֹ בְּדָמִים יְקָרִים וְלוֹקֵחַ לוֹ כָּל אֵלֶּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ ויצא, יו״ד כסלו, ה׳תשי״ט)

עַל הַפָּסוּק ״וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד״ - מְבָאֵר אַדְמוּ״ר הָאֶמְצָעִי כָּפֶל הַלָּשׁוֹן ״מְאֹד מְאֹד״:

״מְאֹד״ - הוּא עִנְיָן הָרִבּוּי שֶׁבָּא מִצַּד הִתְחַלְּקוּת הַגְּבוּרוֹת. הַיְינוּ, גְּבוּרוֹת עֶלְיוֹנוֹת דְּיִצְחָק, כְּמוֹ גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים, שֶׁמִּצַּד הַגְּבוּרוֹת יוֹרְדִים הַגְּשָׁמִים טִיפִּין טִיפִּין בְּרִיבּוּי, וְזֶהוּ גַּם שֶׁבְּבִרְכַּת יִצְחָק נֶאֱמַר ״וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹקִים״, בְּחִינַת הַגְּבוּרָה, שֶׁבְּחִינָה זוֹ הִיא מְקוֹר הַבְּרָכוֹת לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְגַם בְּמַתַּן־תּוֹרָה נֶאֱמַר ״וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים גוֹ״׳, וּבְלְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז״ל ״מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמָעֲנוּם״, כֵּיוָן שֶׁהַגְּבוּרוֹת הֵם מְקוֹר הַהַשְׁפָּעָה.

אָמְנָם, הָעִנְיָן דְּ״מְאֹד מְאֹד״ ב׳ פְּעָמִים - נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים שֶׁהָיְתָה אֵצֶל יַעֲקֹב, בְּחִינַת עוֹלָם הַתִּיקּוּן, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעִים לְדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַגְּבוּרוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת דְּיִצְחָק, גְּבוּרוֹת דְּתֹהוּ, וּלְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת לָבָן, לוֹבָן הָעֶלְיוֹן, עַל שֵׁם ״שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל״, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ ״מְאֹד יוֹתֵר מֵאָבִיו (יִצְחָק), מְאֹד יוֹתֵר מִלָּבָן״. וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַתִּיקּוּן הוּא לְמַעְלָה גַּם מִתֹּהוּ. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב ״טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד״ - שֶׁזֶּהוּ מִצַּד עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים בְּאָרֶץ שֶׁבַע עֲמָמִין לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה ״אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל״.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה:

אַבְרָהָם - שֶׁ״כָּתוּב בּוֹ וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד, פַּעַם אַחַת״ (דְּלֹא כְּיַעֲקֹב שֶׁכָּתוּב בּוֹ ב׳ פְּעָמִים מְאֹד) - לֹא הִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, לְבָרֵר אֶת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּעוֹלָם. וְגַם מַה שֶׁמָּצִינוּ בְּאַבְרָהָם הָעִנְיָן דְּ״הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן״ - הֲרֵי עִנְיָן זֶה הָיָה רַק בְּדֶרֶךְ עֲרַאי וּלְפִי שָׁעָה, וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מָה אֵירַע לְיוֹצְאֵי חֶלְצֵיהֶם שֶׁל הַגֵּרִים שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ עַל־יְדֵי אַבְרָהָם.

וּכְמוֹ־כֵן יִצְחָק - שֶׁהֲרֵי הָיָה ״עוֹלָה תְּמִימָה״, וְלֹא יָצָא מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל (אַף שֶׁהָיְתָה עֲדַיִן קוֹדֶם הַבֵּירוּר).

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יַעֲקֹב - נֶאֱמַר בּוֹ ״וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ

חָרָנָה":
בִּתְחִילָה הָיָה יַעֲקֹב בִּבְאֵר שֶׁבַע - אֵצֶל יִצְחָק, אֲשֶׁר גַּם בְּהִיוֹתוֹ לְמַטָּה בַּגּוּף הָיָה בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב כְּמוֹ לְמַעְלָה, שֶׁלְּכֵן גַּם בְּחַיָּיו נֶאֱמַר "אֶלֹקֵי יִצְחָק", אַף־עַל־פִּי שֶׁ"אֵין הַקָּבָּ"ה מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם".
וּלְאַחֲרֵי־כֵן הָיָה י"ד שָׁנָה בְּבֵית מִדְרָשָׁם שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר, כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל הַפָּסוּק "וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא", "בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב, אֲבָל י"ד שָׁנִים שֶׁשִּׁימֵשׁ בְּבֵית עֵבֶר לֹא שָׁכַב בַּלַּיְלָה, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה", וּמוּבָן גּוֹדֶל מַעֲלַת מִדְרַגְתּוֹ בְּאוֹתוֹ זְמַן.
וְלַמְּרוֹת זֹאת - הָלַךְ מִשָּׁם "חָרָנָה", אֲשֶׁר נוֹסָף עַל בּ׳ הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבַּזֹּהַר, אִם קָאֵי עַל מַלְכוּת אוֹ עַל עוֹלְמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה (כְּפִי שֶׁנִּזְכָּר בְּהַמַּאֲמָר), הֲרֵי זֶה קָאֵי גַּם עַל "חָרָנָה" כִּפְשׁוּטוֹ - "חָרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם (בָּעוֹלָם)", שֶׁזּוֹהִי הַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה.
וּבִהְיוֹתוֹ בְּחָרָן - עָסַק בְּבֵירוּר הַחֻמְרִיּוּת כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר וְגוֹ׳", וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּ"וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד", בּ׳ פְּעָמִים "מְאֹד".
וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה:
הַחִילּוּק בֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת הוּא - שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּרוּחָנִיּוּת, וְהַמִּצְוֹת הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת, כְּמוֹ צִיצִית בְּצֶמֶר גַּשְׁמִי וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהֲרֵי תַּכְלִית הַתּוֹרָה הִיא בִּשְׁבִיל הַמִּצְוֹת, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמַּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה", וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה "מַעֲשֶׂה גָּדוֹל" - שֶׁהַמַּעֲלָה בָּזֶה הִיא מִצַּד בֵּירוּר הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי. וִיתֵירָה מִזֶּה - בְּבֵירוּר דִּבְרֵי הָרְשׁוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר גַּם מִמַּעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת.
וְזוֹהִי גַּם הוֹרָאָה אֵלֵינוּ בְּעִנְיַן הַשְּׁלִיחוּת:
יָדוּעַ שֶׁרַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ הָיוּ שׁוֹלְחִים שְׁלוּחִים - כְּפִי שֶׁהָיָה בִּימֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי, שֶׁשָּׁלַח שְׁלוּחִים לְאֶרֶץ־הַקּוֹדֶשׁ, וְכַמְסוּפָּר שֶׁבַּתְּחִילָּה לֹא רָצוּ לִנְסוֹעַ, עַד שֶׁהִבְטִיחַ לִשְׁלוֹחַ לָהֶם אֶת מַאַמְרֵי הַחֲסִידוּת, וְהָיָה שׁוֹלֵחַ לָהֶם הַמַּאֲמָרִים בִּכְתַב־יָד־קָדְשׁוֹ. וְזוֹהִי הַסִּיבָּה שֶׁבְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל נִמְצְאוּ הַרְבֵּה בִּיכְלָאוּ מִתּוֹרָתוֹ שֶׁל אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי.
וְהִנֵּה, הַסִּיבָּה לְכָךְ שֶׁלֹּא רָצוּ לִנְסוֹעַ הִיא - בִּגְלַל שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יֶחְסַר לָהֶם בְּהָעִנְיָן דְּ"מְאֹד" פַּעַם אַחַת. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן שֶׁלְּחוּ אוֹתָם, לֹא רַק לְטוֹבַת הַמָּקוֹם, אֶלָּא גַּם לְטוֹבַת עַצְמָם, כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעִים לְהָעִילּוּי דְּ"מְאֹד מְאֹד" בּ׳ פְּעָמִים.
וְכֵן הוּא גַּם בְּכָל הַדּוֹרוֹת, עַד לַדּוֹר הָאַחֲרוֹן - שֶׁכַּאֲשֶׁר נוֹסְעִים בִּשְׁלִיחוּת כ"ק מו"ח אַדְמוּ"ר נְשִׂיא הַדּוֹר, צָרִיךְ לָדַעַת שֶׁאֵין זֶה רַק לְטוֹבַת הַמָּקוֹם, אֶלָּא גַּם לְטוֹבַת הַשְּׁלוּחִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה אֶצְלָם הָעִנְיָן דְּ"וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד", דְּהַיְינוּ פְּרִיצַת כָּל הַגְּדָרִים, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי הֲפָצַת הַחֲסִידוּת בְּשׁוּפִי.
וּכְהַסִּיפּוּר אוֹדוֹת הַחֲסִידִים שֶׁל אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי, שֶׁבְּאַחַד הַלֵּילוֹת כְּשֶׁהָיָה מֶזֶג הָאֲוִיר טוֹב ("אַ גּוּטֶע פַּאגאָדע"), חָזְרוּ מַאֲמַר חֲסִידוּת בַּחוּץ, וּבֵינְתַּיִם הִתְחִיל לָרֶדֶת גֶּשֶׁם, וְכַאֲשֶׁר הִבְחִינוּ שֶׁיָּצָא גּוֹי מִבִּנְיָן אֶחָד, נִכְנְסוּ הַ"חוֹזְרִים" לְשָׁם לְהַמְשִׁיךְ בַּחֲזָרַת הַמַּאֲמָר, וְאַחַר־כָּךְ נוֹדַע שֶׁהָיָה זֶה מָקוֹם שֶׁאָסוּר לְהִכָּנֵס אֵלָיו, וּבִפְרָט לְדִבְרֵי תּוֹרָה. וְנִתְבַּלְבְּלוּ הַחֲסִידִים מִזֶּה, וְנִכְנְסוּ לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי, וְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי שָׂחַק ("האט זיך אויסגעלאכט") מִכָּל הַמְּאוֹרָע.
וְזֶהוּ אֲמִיתִּית הָעִנְיָן דְּ"וּפָרַצְתָּ" - שֶׁאֲפִילּוּ הַגְּדָרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לִכְאוֹרָה אֲחִיזָה בְּ׳שׁוּלְחָן עָרוּךְ׳, נִפְרָצִים גַּם הֵם!

לא (א) **וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה:**

רש"י◄ עָשָׂה • כָּנַס, כְּמוֹ: (שמואל א יד) "וַיַּעַשׂ חַיִל, וַיַּךְ אֶת עֲמָלֵק".

א וּשְׁמַע אֶת פִּתְגָּמֵי בְּנֵי לָבָן דְּאָמְרִין נְסִיב יַעֲקֹב אֶת כָּל דִּי לְאָבוּנָא וּמִדִּי לְאָבוּנָא קְנָא אֶת כָּל נִכְסַיָּא הָדֵין:

כלי יקר – עוז והדר

לא (א) **לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ.** וְאַחַר־כָּךְ אָמְרוּ **וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת הַכָּבֹד הַזֶּה, 'מֵאֲשֶׁר'** מַשְׁמַע מִקְצָת אֲשֶׁר וְלֹא **'כָּל אֲשֶׁר'**, וְאִם כֵּן דִּבְרֵיהֶם סָתְרֵי אַהֲדֵדֵי. וּבְלָאו הָכִי קָשֶׁה אֵיךְ אָמְרוּ שֶׁקָּר מְפֻרָסָם, וְכִי לָקַח יַעֲקֹב כָּל אֲשֶׁר לַאֲבִיהֶם, וְכִי לֹא הִשְׁאִיר לוֹ כְּלוּם, הֲלֹא הָיָה לְלָבָן עֲדַיִן וּצֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים:
וּבֵאוּר הַדְּבָרִים כָּךְ הוּא, שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא דִּבְּרוּ כְּנֶגֶד הָרְכוּשׁ כְּלָל, כִּי אִם כְּנֶגֶד הַתַּחְבּוּלוֹת וְעִנְיָנֵי רַמָּאוּת שֶׁהָיָה אֲבִיהֶם בָּקִי בָּהֶם וּבִשְׁמוֹתֵיהֶם יוֹתֵר מִכָּל הָעוֹלָם, עַד שֶׁהָיָה הוּא יָכוֹל לְרַמְּאוֹת אֶת אֲחֵרִים אֲבָל אֲחֵרִים לֹא יָכְלוּ לְרַמְּאוֹתוֹ, וְיַעֲקֹב לָמַד מִלָּבָן כָּל רַמָּאוּתוֹ, עַד שֶׁאֲפִלּוּ לָבָן לֹא יָכֹל לַעֲמֹד לְפָנָיו כִּי הוּא רִמָּה אֶת לָבָן, וְעַל זֶה אָמְרוּ **לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ,** כָּל רַמָּאוּתוֹ לָקַח מִמֶּנּוּ. וּכְנֶגֶד הָרְכוּשׁ אָמְרוּ **וּ'מֵאֲשֶׁר' לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל הַכָּבֹד הַזֶּה:** תורה ב

(ב) וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם:

ב וַחֲזָא יַעֲקֹב יָת סְבַר אַפֵּי לָבָן וְהָא לֵיתוֹהִי עִמֵּהּ כְּמֵאתְמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי:

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ:

ג וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב תּוּב לְאַרְעָא דַאֲבָהָתָךְ וּלְיַלְדָתָךְ וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָךְ:

רש״י◄ שוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ • וְשָׁם אֶהְיֶה עִמָּךְ, אֲבָל בְּעוֹדְךָ מְחֻבָּר לַטָּמֵא, אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ (ב״ר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ׳ 201)

בְּעוֹדְךָ מְחֻבָּר לַטָּמֵא אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ (רש״י לא, ג) לְפִי שִׁיטַת רַשִׁ״י בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לֹא הָיְתָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הָאָבוֹת קְדֻשָּׁה מְיֻחֶדֶת. וְאָזִיל כָּאן לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁהַמְּנִיעָה לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה הָיְתָה הַחִבּוּר לַטָּמֵא, לֹא שֶׁהוּתוֹ בְּחוּץ לָאָרֶץ.

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ:

ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב וּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה לְחַקְלָא לְוַת עָנֵהּ:

רש״י◄ וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה • לְרָחֵל תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ לְלֵאָה, שֶׁהִיא הָיְתָה עֲקֶרֶת הַבַּיִת, שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִזְדַּוֵּג יַעֲקֹב עִם לָבָן, וְאַף בָּנֶיהָ שֶׁל לֵאָה מוֹדִים בַּדָּבָר, שֶׁהֲרֵי בֹּעַז וּבֵית דִּינוֹ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה, אוֹמְרִים: ״כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם וְגוֹ׳״, הִקְדִּימוּ רָחֵל לְלֵאָה.

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי:

ה וַאֲמַר לְהֵן חָזֵי אֲנָא יָת סְבַר אַפֵּי אֲבוּכֶן אֲרֵי לֵיתוֹהִי עִמִּי כְּמֵאתְמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי וֵאלָהֵהּ דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעְדִּי:

(ו) וְאַתֶּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן:

ו וְאַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי בְּכָל חֵילִי פְּלַחִית יָת אֲבוּכֶן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כה, עמוד 147 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

מְלֶאכְתּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה

כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן: (לא, ו)

כָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּסוֹף הִלְכוֹת שְׂכִירוּת: ״כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּזַהֵר בַּעַל־הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִגְזֹל שְׂכַר עָנִי, וְלֹא יְעַכְּבֶנּוּ, כָּךְ הֶעָנִי מְזַהֵר שֶׁלֹּא יִגְזֹל מְלֶאכֶת בַּעַל־הַבַּיִת, וְיִבַּטֵּל מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן.. וְכֵן חַיָּב לַעֲבֹד בְּכָל כֹּחוֹ, שֶׁהֲרֵי יַעֲקֹב הַצַּדִּיק אָמַר כִּי בְּכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן...״.

נִמְצָא, דְּזֶה שֶׁ״חַיָּב לַעֲבֹד בְּכָל כֹּחוֹ״ לְמַדִּים מֵעֲבוֹדַת יַעֲקֹב בְּבֵית לָבָן הָאֲרַמִּי בְּחָרָן.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל (אבות פרק ב משנה טז) ״נֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ״, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם הַ״פּוֹעֲלִים״ שֶׁחַיָּבִים לַעֲשׂוֹת אֶת ״מְלֶאכֶת בַּעַל־הַבַּיִת״ - הַקָּבָּ״ה.

וְהִנֵּה, אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁ״מְלֶאכֶת בַּעַל־הַבַּיִת״ בַּעֲבוֹדַת ה׳ הִיא דַּוְקָא כְּשֶׁעוֹסְקִים בִּדְבָרִים נַעֲלִים, כְּגוֹן תּוֹרָה וּתְפִלָּה, אַךְ כְּשֶׁמִּתְעַסְּקִים בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, אֵין זוֹ מְלַאכְתּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה, שֶׁלְּמֵדִים דִּינֵי מְלֶאכֶת פּוֹעֵל דַּוְקָא מֵעֲבוֹדַת יַעֲקֹב אֵצֶל לָבָן, שֶׁלֹּא הָיְתָה בַּאֲוִירָה קְדוֹשָׁה כְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא בְּחָרָן שֶׁהָיָה ״חֲרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם״, וַאֲפִילוּ מָקוֹם כָּזֶה הֶעֱלָה יַעֲקֹב, וְעָשָׂהוּ מָכוֹן לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וּכְמוֹ כֵן בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּשֶׁמִּתְעַסְּקִים בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, מָקוֹם שֶׁ״אֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ״ (לשון אדמו״ר הזקן בתניא פרק ל״ו), וּמַעֲלִים אוֹתוֹ לִהְיוֹת מָקוֹם אֲשֶׁר בּוֹ יִתְגַּלֶּה אוֹר קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִנֵּה עֲבוֹדָה כָּזוֹ נִקְרֵאת ״מְלֶאכְתּוֹ״ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, כִּי הֲרֵי זֶהוּ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּתְגַּלֶּה שְׁכִינָתוֹ גַּם בְּמָקוֹם כָּזֶה, וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ״ל (תנחומא נשא טז, ובכמה מקומות. וראה תניא ריש פרק ל״ו) ״נִתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים״.

(ז) וַאֲבִיכֶן הֵתֵל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי׃

ז וַאֲבוּכֵן שַׁקַּר בִּי וְאַשְׁנִי יָת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא שָׁבְקֵהּ יְיָ לְאַבְאָשָׁא עִמִּי׃

רש״י◄ עֲשֶׂרֶת מֹנִים • אֵין ׳מוֹנִים׳ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. מֹנִים • לְשׁוֹן סְכוּם כְּלַל הַחֶשְׁבּוֹן, וְהֵן עֲשִׂירִיּוֹת, לָמַדְנוּ שֶׁהֶחֱלִיף תְּנָאוֹ מֵאָה פְּעָמִים.

(ח) אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים׃

ח אִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר נְמוֹרִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא נְמוֹרִין וְאִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר רְגוֹלִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא רְגוֹלִין׃

(ט) וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי׃

ט וְאַפְרֵשׁ יְיָ יָת גֵּיתֵי דַאֲבוּכוֹן וִיהַב לִי׃

(י) וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים׃

י וַהֲוָה בְּעִדַּן דְּאִתְיַחֲמָא עָנָא וּזְקָפִית עַיְנַי וַחֲזֵית בְּחֶלְמָא וְהָא תְּיָשַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּפַצִּיחִין׃

רש״י◄ וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים • אַף־עַל־פִּי שֶׁהִבְדִּילָם לָבָן כֻּלָּם, שֶׁלֹּא יִתְעַבְּרוּ הַצֹּאן דֶּגְמָתָן, הָיוּ הַמַּלְאָכִים מְבִיאִין אוֹתָן מֵעֵדֶר הַמָּסוּר בְּיַד בְּנֵי לָבָן לָעֵדֶר שֶׁבְּיַד יַעֲקֹב (ב״ר). וּבְרֻדִּים • תַּרְגּוּמוֹ ׳וּפַצִּיחִין׳, פיישימ״ר בְּלַעַ״ז, חוּט שֶׁל לָבָן מַקִּיף אֶת גּוּפָן סָבִיב וַחֲבַרְבּוּרוֹת שֶׁלּוֹ פְּתוּחָה וּמְפַלֶּשֶׁת מִזּוֹ אֶל זוֹ (סִפְרִים אַחֲרִים: מִזֹּן אֶל זַן), וְאֵין לִי לְהָבִיא עֵד מִן הַמִּקְרָא.

(יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי׃

יא וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דַיְיָ בְּחֶלְמָא יַעֲקֹב וַאֲמָרִית הָא אֲנָא׃

כלי יקר – עוז והדר

(ח) **אִם כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְגו׳.** ׳אִם כֹּה אָמַר׳ הָיָה לוֹ לוֹמַר, כִּי **׳יֹאמַר׳** לְהַבָּא מַשְׁמָע. וְנִרְאֶה שֶׁזֶּה קָאֵי עַל מַה שֶׁאָמַר (פסוק ז) **וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי**, כִּי כְּבָר נִרְאָה לוֹ בַּחֲלוֹם **רָאִיתִי אֵת כָּל אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ וְגו׳** (פסוק יב), עַל כֵּן אָמַר **אִם כֹּה יֹאמַר** לְהַבָּא, כִּי פְּשִׁיטָא בְּשָׁעַת שִׁימַת הַמַּקְלוֹת שֶׁיּוֹלְדוּ עֲקֻדִּים וּטְלוּאִים, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהַבָּא כְּשֶׁלֹּא אָשִׂים הַמַּקְלוֹת, מִכָּל מָקוֹם יִהְיֶה הַכֹּל לְפִי תְּנָאוֹ שֶׁ**אִם יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כֻּלָּם נְקֻדִּים,** כִּי כָּךְ הָבְטַחְתִּי בַּחֲלוֹם מִפִּי הַגִּבּוֹרָה, לְפִי שֶׁרָאָה ה׳ בְּעָנְיִי אֶת כָּל אֲשֶׁר לָבָן עוֹשֶׂה לִי, כִּי אֲנִי אָמַרְתִּי (לעיל ל לב) (וְהָסֵר מִשָּׁם כָּל שֶׁה נָקֹד וְטָלוּא), הָיְתָה כַּוָּנָתִי לוֹמַר שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי עֲדָרִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה, וְאִם יִלְכּוּ הַנְּקֻבּוֹת אֶל עֵדֶר הַנְּקֻדִּים וְהַטְּלוּאִים מַזְּלִי גָּרַם, וְאִם יִתְעַבְּרוּ בְּעֻדְּרָם מַזָּלְךָ גָּרַם, וּמִסְתָּמָא יַסְכִּים לָבָן עַל זֶה כִּי יוֹתֵר קָרוֹב לוֹמַר שֶׁיִּתְעַבְּרוּ בְּעֻדְּרָם מִמַּה שֶׁיֵּלְכוּ לְעֵדֶר אַחֵר, וְלָבָן הִרְחִיק (דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים) (שם פסוק לו) בְּאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה נִמְנָע שֶׁיֵּלְכוּ הַנְּקֻבּוֹת לְאוֹתוֹ עֵדֶר כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ יַעֲקֹב רִיקָם, עַל כֵּן הֶצְרֵךְ לַעֲשׂוֹת עִנְיַן הַמַּקְלוֹת (שם פסוק לז), וְהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל יָדוֹ לוֹמַר שֶׁאַף בְּלֹא שִׂימַת הַמַּקְלוֹת יִהְיֶה כֵּן לְהַבָּא: **וּבְסֵפֶר** תּוֹלְדוֹת יִצְחָק פֵּרֵשׁ שֶׁלְּבָךְ נָאֱמַר **אִם כֹּה יֹאמַר,** לְפִי שֶׁלָּבָן רָאָה שֶׁכָּל אֲשֶׁר חָפֵץ יַעֲקֹב עוֹשֶׂה ה׳ וּמַסְכִּים עַל יָדוֹ, עַל כֵּן חָשַׁב לַעֲשׂוֹת תַּחְבּוּלָה נֶגֶד רְצוֹן הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא לְהַתְנוֹת מִתְּחִלָּה נְקֻדִּים, וְכַאֲשֶׁר יִתְעַבְּרוּ נְקֻדִּים אָז יַחְזֹר וְיַתְנֶה טְלוּאִים כִּי כְּבָר נִתְעַבְּרוּ נְקֻדִּים. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָדַע מַה שֶּׁבְּלִבּוֹ שֶׁל לָבָן שֶׁכָּךְ **יֹאמַר** אַחַר שֶׁיִּתְעַבְּרוּ, וְעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁנִּתְעַבְּרוּ מֵאוֹתָהּ מַרְאָה שֶׁלָּבָן יֹאמַר לָעָתִיד בִּשְׁעַת הַהֵרָיוֹן בְּמַרְאָה זוֹ אֲנִי חָפֵץ, לְכָךְ נָאֱמַר **אִם כֹּה יֹאמַר,** לְהַבָּא: תורה ט

(יב) וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ׃

יב וַאֲמַר זְקוֹף כְּעַן עַיְנָךְ וַחֲזֵי כָּל תְּיָשַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּפַצִּיחִין אֲרֵי גֻּלֵּי קֳדָמַי יָת כָּל דִּי לָבָן עָבֵד לָךְ׃

(יג) אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ׃

יג אֲנָא אֱלָהָא דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלָךְ בְּבֵית אֵל דִּי מְשַׁחְתָּא תַּמָּן קָמָא דִּי קַיְּמְתָּא קֳדָמַי תַּמָּן קְנֵם כְּעַן קוּם פּוּק מִן אַרְעָא הָדָא וְתוּב לְאַרְעָא יַלָּדוּתָךְ׃

רש״י ◂ **הָאֵל בֵּית־אֵל** • כְּמוֹ אֵל בֵּית־אֵל, הַהֵ״א יְתֵרָה וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ: (במדבר לד) ״כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן״. **מָשַׁחְתָּ שָּׁם** • לְשׁוֹן רִבּוּי וּגְדֻלָּה, כְּשֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת, כָּךְ: ״וַיִּצֹּק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ״, לִהְיוֹת מְשׁוּחָה לַמִּזְבֵּחַ. **אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי** • וְצָרִיךְ אַתָּה לְשַׁלְּמוֹ, שֶׁאָמַרְתָּ: ״יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים״, שֶׁתַּקְרִיב שָׁם קָרְבָּנוֹת.

(יד) וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ׃

יד וַאֲתִיבַת רָחֵל וְלֵאָה וַאֲמַרָן לֵהּ הַעוֹד (כְּעַן) לָנָא חֶלֶק וְאַחֲסָנָא בְּבֵית אֲבוּנָא׃

רש״י ◂ **הַעוֹד לָנוּ** • לָמָּה נְעַכֵּב עַל יָדְךָ מִלָּשׁוּב, כְּלוּם אָנוּ מְיַחֲלוֹת לִירֹשׁ מִנִּכְסֵי אָבִינוּ כְּלוּם בֵּין הַזְּכָרִים?.

(טו) הֲלֹוא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ׃

טו הֲלָא נוּכְרָאָן אִתְחֲשַׁבְנָא לֵהּ אֲרֵי זַבְּנָנָא וַאֲכַל אַף מֵיכַל יָת כַּסְפָּנָא׃

רש״י ◂ **הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ** • אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לָתֵת נְדוּנְיָא לִבְנוֹתָיו בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, נָהַג עִמָּנוּ כְּנָכְרִיּוֹת. **כִּי מְכָרָנוּ** • לְךָ (שֶׁעָבַדְתָּ אוֹתוֹ בָּנוּ י״ד שָׁנָה וְלֹא נְתָנָנוּ לְךָ אֶלָּא) בִּשְׂכַר הַפְּעֻלָּה. **אֶת־כַּסְפֵּנוּ** • שֶׁעִכֵּב דְּמֵי שְׂכַר פְּעֻלָּתְךָ.

(טז) כִּי כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃

טז אֲרֵי כָּל עוּתְרָא דִּי אַפְרַשׁ יְיָ מֵאֲבוּנָא דִּילָנָא הוּא וּלְבָנָנָא וּכְעַן כֹּל דִּי אֲמַר יְיָ לָךְ עְבֵד׃

רש״י ◂ **כִּי כָל־הָעֹשֶׁר** • ׳כִּי׳ זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳אֶלָּא׳, כְּלוֹמַר: ׳מִשֶּׁל אָבִינוּ אֵין לָנוּ כְּלוּם, אֶלָּא מַה שֶּׁהִצִּיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֵאָבִינוּ, שֶׁלָּנוּ הוּא׳. **הִצִּיל** • לְשׁוֹן הִפְרִישׁ, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַצָּלָה שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, שֶׁמַּפְרִישׁוֹ מִן הָרָעָה וּמִן הָאוֹיֵב.

◆ יום שישי ט׳ כסלו ◆

(יז) וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃

יז וְקָם יַעֲקֹב וּנְטַל יָת בְּנוֹהִי וְיָת נְשׁוֹהִי עַל גַּמְלַיָּא׃

רש״י ◂ **אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו** • הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת, וְעֵשָׂו הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לו) ״וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְגוֹ׳״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ׳לקוטי שיחות׳ ח״ל עמ׳ 144 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

מָתַי יֵשׁ לְהַקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים?

עַל הַפָּסוּק "וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו עַל הַגְּמַלִּים" (לא, יז) פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י "הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת, וְעָשָׂו הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים".

וְיֵשׁ לְבָאֵר שִׁתֵּי הַנְהָגוֹת אֵלּוּ שֶׁל יַעֲקֹב וְעֵשָׂו לְמַעֲלִיּוּתָא, וּבַעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

הִנֵּה, זָכָר וּנְקֵבָה - אִישׁ וְאִשָּׁה - מוֹרִים עַל עֲבוֹדַת הַמּוֹחַ וַעֲבוֹדַת הַלֵּב. כִּי עִיקַר עִנְיַן הַמּוֹחִין וְלִימוּד הַתּוֹרָה הוּא בָּאִישׁ, וְיִחוּדָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה לְגַבֵּי הָאִישׁ הוּא בְּעִנְיַן הָרֶגֶשׁ וְהַמִּדּוֹת.

וְהִנֵּה, הַסֵּדֶר הָרָצוּי בִּכְלָל הוּא שֶׁ"הוּא יִמְשָׁל בָּךְ" - זְכָרִים קוֹדְמִים לִנְקֵבוֹת. וְהַיְינוּ, שֶׁהַמּוֹחַ יִשְׁלוֹט עַל הַלֵּב (תניא פי״ב ובכ״מ), דְּהַמִּדּוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת מוּנְהָגוֹת עַל־יְדֵי הַשֵּׂכֶל. כִּי רַק כַּאֲשֶׁר הַמִּדּוֹת מוּנְהָגוֹת עַל־יְדֵי הַשֵּׂכֶל, אֲזַי חֶמְדַּת הַלֵּב וְהִנְהָגַת הָאָדָם הִיא כִּדְבָעֵי. וְלָכֵן, יַעֲקֹב "הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת", כִּי הַסֵּדֶר הָרָצוּי הוּא תְּחִילָה עֲבוֹדַת הַמּוֹחַ וְעַל־יְדֵי־זֶה הוּא בָּא לַעֲבוֹדַת הַלֵּב.

אָמְנָם כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָם מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים בַּעֲבוֹדַת ה׳ וְצָרִיךְ לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם, אֲזַי לֹא דַּי בַּעֲבוֹדָה "מְסוּדֶרֶת" וְעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, אֶלָּא זְקוּקִים לַעֲבוֹדָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלַת הַשֵּׂכֶל. וַעֲבוֹדָה זוֹ הוּא עַל־יְדֵי הַלֵּב דַּוְקָא (ראה ׳המשך׳ תרס״ו עמ׳ ס ואילך). וְלָכֵן "עֵשָׂו הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים", כִּי אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְגַּבֵּר עַל נְטִיּוֹתָיו וְתַאֲוֹתָיו, בְּחִינַת "עֵשָׂו", אִי־אֶפְשָׁר לוֹ לְהִסְתַּפֵּק בַּעֲבוֹדָה שֶׁבִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה עַל־פִּי הַסֵּדֶר וְ׳טַעַם וָדַעַת׳, אֶלָּא צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר, וּלְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה.

(יח) וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכֻשׁוּ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן:

יח וּדְבַר יָת כָּל גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל קִנְיָנֵהּ דִּקְנָא גֵּיתֵי קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא בְּפַדַּן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוַת יִצְחָק אֲבוּהִי לְאַרְעָא כְּנָעַן:

רש״י ◄ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ • מַה שֶּׁקָּנָה מִצֹּאנוֹ, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּגְמַלִּים וַחֲמוֹרִים.

(יט) וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ:

יט וְלָבָן אֲזַל לְמִגַּז יָת עָנֵהּ וְכַסִּיאַת רָחֵל יָת צַלְמָנַיָּא דִּי לַאֲבוּהָא:

רש״י ◄ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ • שֶׁנָּתַן בְּיַד בָּנָיו דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב. וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים • לְהַפְרִישׁ אֶת אָבִיהָ מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים נִתְכַּוְּנָה (ב״ר).

(כ) וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא:

כ וְכַסִּי יַעֲקֹב מִן לִבָּא דְּלָבָן אֲרַמָּאָה עַל דְּלָא חַוִּי לֵהּ אֲרֵי אָזֵל הוּא:

(כא) וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד:

כא וַאֲזַל הוּא וְכָל דִּי לֵהּ וְקָם וַעֲבַר יָת פְּרָת וְשַׁוִּי יָת אַפּוֹהִי לְטוּרָא דְגִלְעָד:

(כב) וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב:

כב וְאִתְחֲוָה לְלָבָן בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה אֲרֵי אָזֵל יַעֲקֹב:

רש״י ◄ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי • שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָיָה בֵּינֵיהֶם.

(כג) וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד:

כג וּדְבַר יָת אָחוּהִי עִמֵּהּ וּרְדַף בַּתְרוֹהִי מַהֲלַךְ שִׁבְעַת יוֹמִין וְאַדְבֵּק יָתֵהּ בְּטוּרָא דְגִלְעָד:

רש״י◄ **אֶת־אֶחָיו•** קְרוֹבָיו. **דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים•** כָּל אוֹתָן שִׁלְשָׁה יָמִים שֶׁהָלַךְ הַמַּגִּיד לְהַגִּיד לְלָבָן, הָלַךְ יַעֲקֹב לְדַרְכּוֹ. נִמְצָא יַעֲקֹב רָחוֹק מִלָּבָן שִׁשָּׁה יָמִים, **וּבַשְּׁבִיעִי הִשִּׂיגוֹ לָבָן, לָמַדְנוּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָלַךְ יַעֲקֹב בְּשִׁבְעָה יָמִים, הָלַךְ לָבָן בְּיוֹם אֶחָד,** (שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים״, וְלֹא נֶאֱמַר: ״וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו שִׁבְעַת יָמִים״)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ״לקוטי שיחות״ ח״א עמ׳ 18 – מתוך ״לקראת שבת״)

הַחִיצוֹנִיּוּת בִּשְׁבִיל הַפְּנִימִיּוּת

בְּסֵפֶר ״אוֹר הַמֵּאִיר״ אִיתָא בְּשֵׁם מוֹרֵנוּ הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ נ״ע, דְּמָה שֶׁרָדַף לָבָן אַחַר יַעֲקֹב אָבִינוּ, הוּא מִפְּנֵי שֶׁיַּעֲקֹב הִשְׁאִיר אַחֲרָיו אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁעֲדַיִן לֹא בֵּירְרָם וְהוֹצִיאָם מִלָּבָן, וְלָזֹאת הוּצְרַךְ לָבָן לִרְדּוֹף אַחַר יַעֲקֹב - לִיתֵּן לוֹ אֶת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ אֶצְלוֹ. וְזֹאת עַל־יְדֵי שֶׁנּוֹסְפָה פָּרָשָׁה בַּתּוֹרָה - סִיפּוּר רְדִיפָתוֹ אַחֲרֵי יַעֲקֹב.

וַחֲזִינָן מֵהָא, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוּת וּבְפוֹעֵל הוּא לְגַמְרֵי הֵיפֶךְ הַקְּדוּשָׁה, אֲמָנָם בְּפְנִימִיּוּת הֲרֵי הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם - כְּדֵי לְהוֹסִיף בִּקְדוּשָׁה.

עַל־דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, וְעוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ גּוֹי וּמְבַלְבְּלוֹ - הֲרֵי־זֶה בִּכְדֵי לְעוֹרְרוֹ שֶׁיּוֹסִיף בְּכַוָּנַת הַתְּפִלָּה.

כְּלוֹמַר: גַּם הַנָּכְרִי בְּעַצְמוֹ, מִצַּד שָׁרְשׁוֹ (שֶׁשָּׁרְשׁוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר הוּא בִּקְדוּשָׁה), הוּא מַרְגִּישׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹסִיף דָּבָר בִּקְדוּשָׁה; אֶלָּא שֶׁלְּהִיוֹתוֹ הַצִּינוֹר הַמַּמְשִׁיךְ זֹאת - זֶה מִתְבַּטֵּא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּבַלְבְּלוֹ מִתְּפִלָּתוֹ. אָמְנָם בִּפְנִימִיּוּת - הֲרֵי זֶה רַק לְהוֹסִיף אֶת הַכַּוָּנָה.

וּמִכָּאן הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

גַּם כְּשֶׁיֶּשְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים עַל עֲבוֹדַת ה׳, הִנֵּה הָאֱמֶת הִיא שֶׁדָּבָר זֶה בִּפְנִימִיּוּתוֹ הוּא טוֹב, וְרַק בְּחִיצוֹנִיּוּתוֹ הוּא נִרְאֶה כְּדָבָר הַמַּעְלִים. וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁבִּפְנִימִיּוּת דָּבָר זֶה טוֹב וּבְאוֹפֶן כָּזֶה עוֹבֵד אֶת עֲבוֹדָתוֹ, עַל־יְדֵי־זֶה נִפְעָל שֶׁגַּם בְּגִילוּי יֵרָאֶה כָּךְ.

(כד) **וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃**

כד **וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת לָבָן אֲרַמָּאָה בְּחֵילְמָא דִּי לֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תְּמַלִּיל עִם יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ׃**

רש״י◄ **מִטּוֹב עַד־רָע•** כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, רָעָה הִיא אֵצֶל הַצַּדִּיקִים (יבמות קג)◆

(כה) **וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִّלְעָד׃**

כה **וְאַדְבֵּיק לָבָן יָת יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב פְּרַס יָת מַשְׁכְּנֵהּ בְּטוּרָא וְלָבָן אַשְׁרֵי יָת אֲחוֹהִי בְּטוּרָא דְּגִלְעָד׃**

(כד) **מִטּוֹב עַד רָע.** וּמַה שֶּׁבֵּינַי בֵּינֵי, הֵינוּ הַדְּבָרִים הַמִּשְׁתַּמְּעִים לִתְרֵי אַפֵּי, וּלְפִי זֶה אָסַר לוֹ שְׁלִשָּׁה מִינֵי דְּבָרִים. רִאשׁוֹנָה אָסַר לוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ **מִטּוֹב,** (דְּבָרִים טוֹבִים וּנִחָמִים) (ע״פ זכריה א יג), כִּי ״טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים רָעָה הִיא אֵצֶל צַדִּיקִים״ (יבמות קג.), לְפִי שֶׁעַל כָּל פָּנִים לְבָבוֹ שֶׁל הָרָשָׁע לְהָרַע לַצַּדִּיק, וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר עִמּוֹ טוֹבוֹת וַדַּאי כָּל דְּבָרָיו עַל צַד הַחֲנָפָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַצַּדִּיק יוֹדֵעַ לְהַזְהֵר וּלְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ, וְדָבָר זֶה פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא תִּדַּבֵּר עִמּוֹ כִּי יָבוֹא לִידֵי הֶזֵּק עַל יָדָם. אֶלָּא אֲפִלּוּ הַדִּבּוּר הַנִּמְצָא הַמִּשְׁתַּמֵּעַ לִתְרֵי אַפֵּי, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שֶׁמֻּתָּר לְךָ לְדַבֵּר עִמּוֹ, וְהָיָה לוֹ לָשׁוּם עַל לִבּוֹ וּלְמֵיחַשׁ מִיהָא בְּעֵי, קָא מַשְׁמַע לָן מִדַּלֵּת **עַד,** לוֹמַר לוֹ שֶׁאָסוּר לְךָ לְהַטְעוֹתוֹ בְּדִבְרִים. וְלֹא זוֹ שְׁנֵי מִינֵי דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהֵם אֲסוּרִים לְךָ כִּי יוּכַל הַצַּדִּיק לָבוֹא לִידֵי מִכְשׁוֹל עַל יָדָם, אֶלָּא אֲפִלּוּ רַע גָּמוּר, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שֶׁמֻּתָּר לְךָ לִגְזֹם לוֹ בִּדְבָרִים רָעִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִזְהָר וְנִשְׁמָר מִמֶּנּוּ, וְאִם הוּא לֹא נִזְהָר אֲנִי אֶת נַפְשִׁי הִצַּלְתִּי, קָא מַשְׁמַע לָן **רָע,** לוֹמַר לְךָ לֹא תִּגְזֹם לוֹ וְלֹא תַּעֲשֶׂה לוֹ שׁוּם רָעָה:

וּבְזֶה מִתְרָצִים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּסָמוּךְ (פסוק נב) (״וְאַתָּה לֹא תַּעֲבֹר אֶת הַגֹּל הַזֶּה אֵלַי לְרָעָה״), מַשְׁמַע שֶׁהוּא תּוּכַל לַעֲבֹר, וּבְהֶפְכּוֹ אָמַר לָבָן (אִם אָנִי לֹא אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ אֶת הַגֹּל), מַשְׁמַע בְּשׁוּם פָּנִים לֹא אֶעֱבֹר אֲפִלּוּ לְטוֹבָה. וְזֶה לְפִי שֶׁ(טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ) (ע״פ תהלים טז ב), כִּי כְּבָר (אֶמֶשׁ אָמַר לִי אֱלֹהִים הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב) (פסוק כט), שְׁמַע מִינַּהּ שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ בְּטוֹבָתִי, כִּי חָשׁוּד אֲנִי בְּעֵינָיו שֶׁכָּל טוֹבָתִי לְךָ לְרָעָה. וְאָמַר ״אִם אָנִי לֹא אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ אֶת הַגֹּל הַזֶּה״, אֲפִלּוּ אִם לֹא אֶעֱבֹר גַּם הַמַּצֵּבָה, אֲבָל אַתָּה ״לֹא תַּעֲבֹר אֵלַי הַגֹּל וְהַמַּצֵּבָה לְרָעָה״, מַשְׁמַע אֲבָל הַגֹּל לְבַד בְּלֹא הָעֲבָרַת הַמַּצֵּבָה מֻתָּר אַף לְרָעָה, לְפִי שֶׁבֵּינִי בֵּינִי וַדַּאי יִנָּחֵם יַעֲקֹב עַל הָרָעָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּלָבָן. וּפְשָׁט זֶה נָכוֹן: תורה כה

(כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבָּבִי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבִיוֹת חָרֶב׃

כו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עֲבַדְתָּ וְכַסֵּיתָא מִנִּי וּדְבַרְתָּא יָת בְּנָתַי כְּשַׁבְיוּת חַרְבָּא׃

רש״י◄ כִּשְׁבִיוֹת חָרֶב • כָּל חַיִל הַבָּא לְמִלְחָמָה קָרוּי חֶרֶב.

(כז) לָמָּה נָחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר׃

כז לְמָה אִטְמַרְתָּ לְמֵיזַל וְכַסֵּיתָא מִנִּי וְלָא חַוַיְתָא לִי וְשַׁלְחִתָּךְ פּוֹן בְּחֶדְוָא וּבְתוּשְׁבְּחָן בְּתוּפִין וּבְכִנָּרִין׃

רש״י◄ וַתִּגְנֹב אֹתִי • גָּנַבְתָּ אֶת דַּעְתִּי.

(כח) וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ׃

כח וְלָא שְׁבַקְתַּנִי לְנַשָּׁקָא לִבְנַי וְלִבְנָתַי כְּעַן אַסְכֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד׃

(כט) יֶשׁ־לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃

כט אִית חֵילָא בִּידִי לְמֶעְבַּד עִמְּכוֹן בִּישׁ וֵאלָהָא דַאֲבוּכוֹן בְּרַמְשָׁא אֲמַר לִי לְמֵימַר אִסְתַּמַּר לָךְ מִלְּמַלָּלָא עִם יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ׃

רש״י◄ יֶשׁ־לְאֵל יָדִי • יֵשׁ כֹּחַ וְחַיִל בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע, וְכָל ״אֵל״ שֶׁהוּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ, עַל שֵׁם עִזּוּז וְרֹב אוֹנִים הוּא.

(ל) וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃

ל וּכְעַן מֵיזַל אֲזַלְתָּ אֲרֵי חַמְּדָא חַמַּדְתָּא לְבֵית אָבוּךְ לְמָה נְסִבְתָּא יָת דַּחֲלָתִי׃

רש״י◄ נִכְסַפְתָּה • חָמַדְתָּ, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (תהלים פד) ״נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי״, (איוב יד) ״לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף״.

(לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃

לא וַאֲתִיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי דְּחֵילִית אֲרֵי אֲמָרִית דִּילְמָא תָּגֵיס יָת בְּנָתָךְ מִנִּי׃

רש״י◄ כִּי יָרֵאתִי וְגוֹ׳ • הֶשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֶׁאָמַר לוֹ: ״וַתְּנַהֵג אֶת בְּנוֹתַי וְגוֹ׳״.

(לב) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם׃

לב עִם (נ״י אֲתַר) דִּי תַּשְׁכַּח יָת דַּחֲלָתָךְ לָא יִתְקַיַּם קֳדָם אַחָנָא אִשְׁתְּמוֹדַע לָךְ מָה דְּעִמִּי וְסַב לָךְ וְלָא יְדַע יַעֲקֹב אֲרֵי רָחֵל נְסִיבָתְהוֹן׃

רש״י◄ לֹא יִחְיֶה • וּמֵאוֹתָהּ קְלָלָה מֵתָה רָחֵל בַּדֶּרֶךְ (ב״ר). מָה עִמָּדִי • מִשֶּׁלְּךָ.

(לג) וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל׃

לג וְעַל לָבָן בְּמַשְׁכְּנָא דְיַעֲקֹב וּבְמַשְׁכְּנָא דְלֵאָה וּבְמַשְׁכְּנָא דְתַרְתֵּין לְחֵינָתָא וְלָא אַשְׁכַּח וּנְפַק מִמַּשְׁכְּנָא דְלֵאָה וְעַל בְּמַשְׁכְּנָא דְרָחֵל׃

רש״י◄ **בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב•** הוּא אֹהֶל רָחֵל, שֶׁהָיָה יַעֲקֹב תָּדִיר אֶצְלָהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (לקמן מו) ״בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב״, וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר: ״אֵשֶׁת יַעֲקֹב״. **וַיָּבֹא בְּאֹהֶל** רָחֵל• כְּשֶׁיָּצָא מֵאֹהֶל לֵאָה, חָזַר לוֹ לְאֹהֶל רָחֵל קֹדֶם שֶׁחִפֵּשׂ בְּאֹהֶל הָאֲמָהוֹת (סִפְרִים אֲחֵרִים: הַשִּׁפְחוֹת). וְכָל־כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁהָיָה מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא מַשְׁמֶשֶׁת שְׁנִית.

(לד) וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָّמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא׃

לד וְרָחֵל נְסִיבַת יָת צַלְמָנַיָּא וְשַׁוִּתִנּוּן בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא וִיתִיבַת עֲלֵיהוֹן וּמַשִּׁישׁ לָבָן יָת כָּל מַשְׁכְּנָא וְלָא אַשְׁכַּח׃

רש״י◄ **בְּכַר הַגָּמָל•** לְשׁוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא׳, וְהִיא מִרְדַּעַת הָעֲשׂוּיָה כְּמִין כַּר. וּב׳עֲרוּבִין׳: (דף יז) ׳הִקִּיפוּהָ בַּעֲבִיטִין׳, וְהֵן עֲבִיטֵי גְּמַלִּים, בסט״ו בְּלַעַ״ז.

(לה) וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים׃

לה וַאֲמֶרֶת לַאֲבוּהָא לָא יִתְקַף בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי אֲרֵי לָא אִכּוּל לְמִיקַם מִן קֳדָמָךְ אֲרֵי אֹרַח נְשִׁין לִי וּבְלַשׁ וְלָא אַשְׁכַּח יָת צַלְמָנַיָּא׃

(לו) וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי׃

לו וּתְקֵיף לְיַעֲקֹב וּנְצָא עִם לָבָן וַאֲתִיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן מַה חוֹבִי מַה סוּרְחָנִי אֲרֵי רְדַפְתָּא בַּתְרָי׃

רש״י◄ **דָּלַקְתָּ•** רָדַפְתָּ, כְּמוֹ: (איכה ד) ״עַל הֶהָרִים דְּלָקוּנוּ״, וּכְמוֹ: (שמואל א יז) ״מִדְּלֹק אַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים״.

(לז) כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ׃

לז אֲרֵי מַשַּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנֵי מָה אַשְׁכַּחְתָּא מִכֹּל מָנֵי בֵיתָךְ שַׁוִּי הָכָא קֳדָם אַחַי וְאַחָיךְ וְיוֹכִיחוּן בֵּין תַּרְוָנָא׃

רש״י◄ **וְיוֹכִיחוּ•** וִיבָרְרוּ עִם מִי הַדִּין, אפרובי״ר בְּלַעַ״ז.

(לח) זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי׃

לח דְּנַן עֶסְרִין שְׁנִין אֲנָא עִמָּךְ רְחֵלָיךְ וְעִזָּיךְ לָא אַתְכִּילוּ וְדִכְרֵי עָנָךְ לָא אֲכָלִית׃

רש״י◄ **לֹא שִׁכֵּלוּ•** לֹא הִפִּילוּ עִבּוּרָם, כְּמוֹ: (הושע ט) ״רֶחֶם מַשְׁכִּיל״, (איוב כא) ״תְּפֵלֶט פָּרָתוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל״. **וְאֵילֵי צֹאנְךָ•** (ב״ק סה) מִכָּאן אָמְרוּ: אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל, שֶׁאִם לֹא כֵן, מַה שִּׁבְחוֹ? אֵילִים לֹא אָכַל, אֲבָל כְּבָשִׂים אָכַל, אִם־כֵּן גַּזְלָן הוּא.

(לט) טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה׃

לט דִּתְבִירָא לָא אַיְתִיתִי לְוָתָךְ דַּהֲוָה שָׁגְיָא מִמִּנְיָנָא מִנִּי אַתְּ בָּעֵי לַהּ נְטָרִית בִּימָמָא וּנְטָרִית בְּלֵילְיָא׃

רש״י◄ **טְרֵפָה•** עַל־יְדֵי אֲרִי וּזְאֵב. **אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה•** לְשׁוֹן: (שופטים כ) ״קֹלֵעַ בָּאֶבֶן אֶל־הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטֵא״, (מלכים א א) ״אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים״, חֲסֵרִים. ׳אָנֹכִי אֲחַסְּרֶנָּה׳ אִם חֲסָרָה, חָסְרָה לִי, שֶׁמִּיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה. **אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה•** תַּרְגּוּמוֹ ׳דַּהֲוָה שָׁגְיָא מִמִּנְיָנָא׳, שֶׁהָיְתָה נִפְקֶדֶת וּמְחֻסֶּרֶת, כְּמוֹ: (במדבר לא) ״וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ״, תַּרְגּוּמוֹ: ״וְלָא שָׁגְיָא׳. **גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה•** גְּנוּבַת יוֹם אוֹ גְּנוּבַת לַיְלָה, הַכֹּל שִׁלַּמְתִּי. **גְּנֻבְתִּי•** כְּמוֹ: (איכה א) ״רַבָּתִי בַגּוֹיִם, שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת״, (ישעיה א) ״מְלֵאָתִי מִשְׁפָּט״, (הושע י) ״אֹהַבְתִּי לָדוּשׁ״.

(מ) הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלַּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי׃

מ הֲוֵיתִי בִּימָמָא אֲכָלַנִי שַׁרְבָא וּגְלִידָא (הֲוָה) נָחֵית עֲלַי בְּלֵילְיָא וּנְדַד שִׁנְתִּי מֵעֵינָי׃

רש״י◄ **אֲכָלַנִי חֹרֶב•** לְשׁוֹן ״אֵשׁ אוֹכְלָה״. **וְקֶרַח•** כְּמוֹ: (תהלים קמז) ״מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ״, תַּרְגּוּמוֹ: ׳גְּלִידָא׳. **שְׁנָתִי•** לְשׁוֹן שֵׁנָה.

(מא) **זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים:**

מא דְּנַן לִי עֶסְרִין שְׁנִין בְּבֵיתָךְ פְּלַחְתָּךְ אַרְבַּע עֶסְרֵי שְׁנִין בְּתַרְתֵּין בְּנָתָיךְ וְשִׁתּ שְׁנִין בְּעָנָךְ וְאַשְׁנֵיתָא יָת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִין:

רש״י◄ **וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי•** הָיְתָה מְשַׁנָּה תְּנַאי שֶׁבֵּינֵינוּ מִנָּקוּד לְטָלוּא, וּמֵעֲקֻדִּים לִבְרֻדִּים.

(מב) **לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אֶמֶשׁ:**

מב אִילוּלָא פּוּן אֱלָהֵהּ דְּאַבָּא אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם וּדְדָחִיל לֵהּ יִצְחָק הֲוָה בְּסַעְדִּי אֲרֵי כְּעַן רֵיקָן שַׁלַּחְתָּנִי יָת עַמְלִי וְיָת לֵיאוּת יְדַי גְּלֵי קֳדָם יְיָ וְאוֹכַח בְּרַמְשָׁא:

רש״י◄ **וּפַחַד יִצְחָק•** לֹא רָצָה לוֹמַר: ׳אֱלֹהֵי יִצְחָק׳, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר לוֹ בְּצֵאתוֹ מִבְּאֵר שֶׁבַע: ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק״, בִּשְׁבִיל שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וַהֲרֵי הוּא כְּמֵת, יַעֲקֹב נִתְיָרֵא לוֹמַר ״אֱלֹהֵי״, וְאָמַר: ״וּפַחַד יִצְחָק״. **וַיּוֹכַח•** לְשׁוֹן תּוֹכֵחָה הוּא, וְלֹא לְשׁוֹן הוֹכָחָה הוּא.

כלי יקר – עוז והדר

(מא) **זֶה לִי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ.** וּלְמַעְלָה אָמַר (פסוק לח) **זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ,** וְלֹא הִזְכִּיר מִלַּת **לִי.** גַּם אָמַר **עִמָּךְ** בִּמְקוֹם **בְּבֵיתֶךָ.** כִּי בֶּאֱמֶת יַעֲקֹב לֹא הָיָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל לָבָן כִּי אִם חֹדֶשׁ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כט יד) (וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים), מַשְׁמָע רַק חֹדֶשׁ יָמִים הָיָה יוֹשֵׁב עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ, אֲבָל בְּכָל שְׁאָר הַזְּמַנִּים הָיָה מִתְגּוֹרֵר בְּשָׂדוֹת וְאֹהָלִים לִרְעוֹת צֹאן לָבָן וְלֹא הָיָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל לָבָן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (פסוק מ) **הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה,** לְכָךְ אָמַר **זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ,** אֲבָל לֹא ׳בְּבֵיתֶךָ׳. וּמִכָּל מָקוֹם אֲפִלּוּ זֶה הַחֹדֶשׁ יָמִים אֲשֶׁר יָשַׁב בְּבֵיתוֹ שֶׁל הָרָשָׁע וְהָרַמַּאי לֹא הָיוּ (בְּעֵינָיו כְּיָמִים אֲחֲרִים) אֶלָּא כִּזְמַן אָרֹךְ, לְפִי שֶׁיְּמֵי צַעַר הָיוּ לוֹ שֶׁנִּרְאִים כְּיָמִים רַבִּים, וְאָמַר (אוֹיָה לִי כִּי גָרְתִּי מֶשֶׁךְ) זְמַן רַב עִם הָרָשָׁע, וְאִם מְעַט הוּא, **לִי,** רָצָה לוֹמַר בְּעֵינַי שֶׁקּוּל כְּאִלּוּ הָיִיתִי כָּל הָעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתוֹ, לְכָךְ אָמַר **זֶה לִי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ,** בֶּאֱמֶת אֵינָם עֶשְׂרִים שָׁנָה כִּי אִם חֹדֶשׁ אֶחָד לְבַד, אֲבָל **לִי** הוּא שְׁקוּל חֹדֶשׁ זֶה כְּעֶשְׂרִים שָׁנָה, לֹא כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה אִמִּי (לעיל כז מד) (וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים), כִּי אוּלַי לֹא יָדְעָה אִמִּי בְּגֹדֶל רִשְׁעָתוֹ, וְלִבִּי (יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ) (ע״פ משלי יד י) כַּמָּה צַעַר סָבַלְתִּי עַל הֱיוֹתִי **עִמָּךְ** בְּבֵיתְךָ מַמָּשׁ: **דָּבָר** אַחֵר, מִתְּחִלָּה הִזְכִּיר יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה הוּא עִמּוֹ אֵיךְ הָיָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ בֶּאֱמוּנָה, וְאַחַר־כָּךְ הִזְכִּיר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָבָן לוֹ. לְכָךְ אָמַר מִתְּחִלָּה **זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ,** רָצָה לוֹמַר אֲנִי עָשִׂיתִי **עִמָּךְ** בֶּאֱמוּנָה, **טְרֵפָה לֹא הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ וְגוֹ׳,** וְכָל סִפּוּר זֶה הַכֹּל מְדַבֵּר מֶאֱמוּנָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וְאַחַר־כָּךְ אָמַר לוֹ רְאֵה לְעֻמַּת זֶה מַה שֶּׁעָשִׂיתָ לִי, וְאָמַר **זֶה לִי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ,** רְאֵה מַה שֶּׁעָשִׂיתָ **לִי,** הִנֵּה **עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ,** וְעַל כָּל זֶה **וַתַּחֲלֵף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים,** וְלֹא (כִּגְמוּל יָדַי) עָשִׂיתָ לִי. וּבְזֶה מְיֻשָּׁב הֵיטֵב מַה שֶּׁהִזְכִּיר מִתְּחִלָּה **עִמָּךְ,** וְאַחַר־כָּךְ אָמַר **זֶה לִי.** וּפֵרוּשׁ יָקָר הוּא: תורה מב

(מב) **לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי.** אָמַר כִּי מִן אַבְרָהָם זְקֵנִי אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר מֵת וְלֹא יָרֵאתָ מִמֶּנּוּ, מִכָּל מָקוֹם אֱלֹהָיו קַיָּם לָנֶצַח וּמִמֶּנּוּ יָרֵאתָ פֶּן יִדְרֹשׁ דְּמִי מִיָּדְךָ אִם תַּעֲשֶׂה לִי אֵיזוֹ רָעָה אוֹ תְּשַׁלְּחֵנִי רֵיקָם מִכָּל עָמָלִי. אֲבָל יִצְחָק אָבִי שֶׁהוּא עֲדַיִן חַי יָרֵאתָ מִמֶּנּוּ, כִּי **פַּחַד יִצְחָק,** רָצָה לוֹמַר שֶׁאַתָּה פָּחַדְתָּ מִמֶּנּוּ, כִּי הוּא שֹׁר (וְגָדוֹל שְׁמוֹ) בַּגּוֹיִם, מִמֶּנּוּ יָרֵאתָ לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה אוֹ לְשַׁלְּחֵנִי רֵיקָם מִכֹּל וָכֹל פֶּן יִתְבַּע עֶלְבּוֹנִי מִיָּדְךָ, **וְלוּלֵא** שְׁתַּיִם אֵלּוּ אָז **רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי:**

וְאִם תֹּאמַר מֵאַן יוֹכַח, שֶׁמָּא מִיֹּשֶׁר לְבָבְךָ עָשִׂיתָ כָּל זֶה וְלֹא מִיִּרְאָה, עַל זֶה אָמַר **וַיּוֹכַח אֶמֶשׁ,** הָאֶמֶשׁ יוֹכִיחַ שֶׁכֵּן הוּא כִּדְבָרַי, שֶׁהֲרֵי אַתָּה אָמַרְתָּ (יֵשׁ לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ אָמַר אֵלַי) וְגוֹ׳ (פסוק כט), שֶׁמַּע מִינָּהּ שֶׁמִּיִּרְאָה נִמְנַעְתָּ מִלְּהָרַע וְלֹא מֵאַהֲבָה:

וּמַה שֶׁאָמַר (פסוק נג) **וְיִשְׁבַּע בְּפַחַד יִצְחָק אָבִיו,** כָּתַב מַהֲרַ״י אַבְרַבְּנֵאל שֶׁנִּשְׁבַּע בַּעֲקֵדַת יִצְחָק כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמִצְוָה, וְכֵן כָּתַב בְּתוֹלֶדֶת יִצְחָק. וּלְפִי דְּבָרֵינוּ נִשְׁבַּע בְּמוֹרָא אָבִיו, כִּי זֶה הָיְתָה מִצְוָה חֲבִיבָה עָלָיו, וְרָצָה לוֹמַר שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמִצְוַת מוֹרָא אָבִיו. וְדַוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ, לְפִי שֶׁהָיָה עַכְשָׁו מְמַהֵר לֵילֵךְ לְבֵית אָבִיו לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ, עַל כֵּן נִזְכַּר בְּמִצְוָה זוֹ וְנִשְׁבַּע בָּהּ:

חֲסֻלַּת פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא

◆ שבת קודש י׳ כסלו ◆

(מג) וַיֹּ֣אמֶר לָבָ֗ן הַבָּנ֤וֹת בְּנֹתַי֙ וְהַבָּנִ֣ים בָּנַ֔י וְהַצֹּ֖אן צֹאנִ֑י וְכֹ֣ל אֲשֶׁר־אַתָּ֣ה רֹאֶ֔ה לִי־הֽוּא֙ וְלִבְנֹתַ֔י מָה־אֶֽעֱשֶׂ֥ה לְאֵ֖לֶּה הַיּ֑וֹם אֹ֥ו לִבְנֵיהֶ֖ן אֲשֶׁ֥ר יָלָֽדוּ׃

מג וַאֲתִיב לָבָן וַאֲמַר לְיַעֲקֹב בְּנָתָא בְּנָתַי וּבְנַיָּא בְּנַי וְעָנָא עָנִי וְכֹל דִּי אַתְּ חָזֵי דִּילִי הוּא וְלִבְנָתַי מָה אֶעְבֵּיד לְאִלֵּין יוֹמָא דֵּין אוֹ לִבְנֵיהֶן דִּילִידָן׃

רש״י◄ **מָה־אֶֽעֱשֶׂה לְאֵלֶּה** • אֵיךְ תַּעֲלֶה עַל לִבִּי לְהָרַע לָהֶן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת פרשת וישב ה׳תשי״א)

לָבָן טָעַן לְיַעֲקֹב אָבִינוּ (וְכָךְ טוֹעֲנִים יוֹרְשֵׁי לָבָן שֶׁבְּכָל דּוֹר לִנְכָדָיו שֶׁל יַעֲקֹב) "הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי": בִּשְׁלָמָא אַתָּה (יַעֲקֹב) בְּעַצְמְךָ – יְהוּדִי זָקֵן שֶׁשַּׁיָּךְ לַדּוֹר הַיָּשָׁן – יָכוֹל לְהִתְנַהֵג כִּרְצוֹנְךָ, לִלְמוֹד תּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה, אֲבָל מָה רְצוֹנְךָ מֵהַיְלָדִים?! הַיְלָדִים הַצְּעִירִים שֶׁנִּמְצָאִים בִּזְמַן מוֹדֶרְנִי – טוֹעֵן לָבָן – שַׁיָּכִים **לִי**, "הַבָּנוֹת **בְּנוֹתַי** וְהַבָּנִים **בָּנַי**", וְלָמָּה הִנְךָ עוֹשֶׂה אוֹתָם בַּעֲלֵי־מוּם ("קַאלִיקעס") שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהַתְאִים אֶת עַצְמָם לְהַנְהָגַת הָעוֹלָם?! רְצוֹנְךָ לְלַמְּדָם יַהֲדוּת – מֵהֵיכִי תֵּתֵי, אֲבָל עָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּצוּרָה מוֹדֶרְנִית, בְּאֶמְצָעִים חֲדִישִׁים, וְלֹא לַעֲשׂוֹתָם "בַּטְלָנִים"!

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה – מַמְשִׁיךְ לִטְעוֹן – "הַצֹּאן צֹאנִי": בְּנוֹגֵעַ לְתוֹרָה וּתְפִלָּה – אֵינֶנִּי מִתְעָרֵב, אֲבָל עִנְיָנֵי מִסְחָר, "הַצֹּאן" – "**צֹאנִי**", עָלֶיךָ לְהִתְנַהֵג בַּדְּרָכִים שֶׁלִּי, דְּרָכִים שֶׁל לָבָן הָאֲרַמִּי, שֶׁלֹּא לְהִתְחַשֵּׁב בְּאִיסּוּרִים שֶׁל רַמָּאוּת, הַשָּׂגַת גְּבוּל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. שֶׁכֵּן, בְּהַנְהָגָה שֶׁלְּךָ לַעֲסוֹק בְּעִנְיָנֵי מִסְחָר עַל־פִּי תּוֹרָה, קָשֶׁה "לַעֲשׂוֹת חַיִּים" ("מאכן אַ לעבן").

וְעַל־זֶה מָסַר יַעֲקֹב אֶת נַפְשׁוֹ כָּל כ׳ שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל לָבָן – "וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי", וְעַד שֶׁ"לֹא שָׁכַב" – לֹא רַק בִּשְׁבִיל עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, כְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּבֵית עֵבֶר, אֶלָּא גַּם עַל עִנְיָנִים שֶׁאוֹדוֹתָם טוֹעֵן לָבָן שֶׁשַּׁיָּכִים אֵלָיו, "הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי", עַל עִנְיָנִים אֵלֶּה מָסַר יַעֲקֹב אֶת נַפְשׁוֹ (כְּאָמְרוֹ "**עָבַדְתִּיךָ** אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי **בְּנוֹתֶיךָ** וְשֵׁשׁ שָׁנִים **בְּצֹאנֶךָ**") שֶׁיִּהְיוּ עַל־פִּי תּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתְבָּרְרוּ נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּמְצָאִים בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל לָבָן, וְיוּמְשַׁךְ אֱלוֹקוּת גַּם בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים.

(מד) וְעַתָּ֣ה לְכָה֩ נִכְרְתָ֨ה בְרִ֜ית אֲנִ֤י וָאַתָּה֙ וְהָיָ֣ה לְעֵ֔ד בֵּינִ֖י וּבֵינֶֽךָ׃

מד וּכְעַן אֱתָא נִגְזַר קְיָם אֲנָא וְאַתְּ וִיהֵי לְסָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ׃

רש״י◄ **וְהָיָה לְעֵד** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

(מה) וַיִּקַּ֣ח יַעֲקֹ֗ב אֶ֤בֶן וַיְרִימֵֽהָ מַצֵּבָֽה׃

מה וּנְסִיב יַעֲקֹב אַבְנָא וּזְקָפַהּ קָמָא׃

(מו) וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֗ב לְאֶחָיו֙ לִקְט֣וּ אֲבָנִ֔ים וַיִּקְח֥וּ אֲבָנִ֖ים וַיַּעֲשׂ֣וּ גַ֑ל וַיֹּאכְל֥וּ שָׁ֖ם עַל־הַגָּֽל׃

מו וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲחוֹהִי לְקוּטוּ אַבְנִין וּנְסִיבוּ אַבְנִין וַעֲבָדוּ דְגוֹרָא וַאֲכָלוּ תַּמָּן עַל דְּגוֹרָא׃

רש״י◄ **לְאֶחָיו** • הֵם בָּנָיו שֶׁהָיוּ לוֹ אַחִים, נִגָּשִׁים אֵלָיו לְצָרָה וּלְמִלְחָמָה (ב״ר).

(מז) וַיִּקְרָא־לוֹ֙ לָבָ֔ן יְגַר שָׂהֲדוּתָ֑א וְיַעֲקֹ֖ב קָ֥רָא לֹ֛ו גַּלְעֵֽד׃

מז וּקְרָא לֵהּ לָבָן יְגַר שַׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קְרָא לֵהּ גַּלְעֵד׃

רש״י◄ **יְגַר שָׂהֲדוּתָא** • תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל גַּלְעֵד.

(מח) וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד׃

מח וַאֲמַר לָבָן דְּגוֹרָא הָדֵין סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ יוֹמָא דֵין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ גַּלְעֵד׃

רש״י◄ (עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ) גַּלְעֵד • גַּל עֵד.

(מט) וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ׃

מט וְסָכוּתָא דִּי אֲמַר יִסֵּף מֵימְרָא דַיְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ אֲרֵי נִתְכַּסִּי גְּבַר מֵחַבְרֵהּ׃

רש״י◄ וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר וְגוֹ׳ • וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר בְּהַר הַגִּלְעָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: (שופטים יא) ״וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד״. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מִצְפָּה? לְפִי שֶׁאָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ: ״יִצֶף ה׳ בֵּינִי וּבֵינֶךָ״ אִם תַּעֲבֹר אֶת הַבְּרִית׳. כִּי נִסָּתֵר • וְלֹא נִרְאֶה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ.

(נ) אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃

נ אִם תְּעַנֵּי יָת בְּנָתַי וְאִם תִּסַּב נְשִׁין עַל בְּנָתַי לֵית אֲנַשׁ עִמָּנָא חֲזֵי מֵימְרָא דַיְיָ סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ׃

רש״י◄ בְּנֹתַי בְּנֹתַי • ב׳ פְּעָמִים, אַף בִּלְהָה וְזִלְפָּה בְּנוֹתָיו הָיוּ מִפִּלֶּגֶשׁ. אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי • לִמְנֹעַ מֵהֶם עוֹנַת תַּשְׁמִישׁ (יומא עז).

(נא) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה הַגַּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃

נא וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הָא דְּגוֹרָא הָדֵין וְהָא קַמְתָּא דִּי אֲקִימִית בֵּינִי וּבֵינָךְ׃

רש״י◄ יָרִיתִי • כְּמוֹ: ״יָרֶה בַּיָּם״, כָּזֶה שֶׁהוּא יוֹרֶה הַחֵץ.

(נב) עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה׃

נב סָהִיד דְּגוֹרָא הָדֵין וְסָהֲדָא קָמָא אִם אֲנָא לָא אֶעְבַּר לְוָתָךְ יָת דְּגוֹרָא הָדֵין וְאִם אַתְּ לָא תְּעַבַּר לְוָתִי יָת דְּגוֹרָא הָדֵין וְיָת קַמְתָּא הָדָא לְבִישׁוּ׃

רש״י◄ אִם־אָנִי • הֲרֵי ׳אִם׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳אֲשֶׁר׳, כְּמוֹ: (לעיל כד) ״עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְבָרָי״. לְרָעָה • (ב״ר) אִי אַתָּה עוֹבֵר, אֲבָל אַתָּה עוֹבֵר לִפְרַקְמַטְיָא.

(נג) אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק׃

נג אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם וֵאלָהֵהּ דְּנָחוֹר יְדוּנוּן בֵּינָנָא אֱלָהֵהּ דַּאֲבוּהוֹן וְקַיֵּים יַעֲקֹב בִּדְדָחִיל לֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק׃

רש״י◄ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם • קֹדֶשׁ (ב״ר). וֵאלֹהֵי נָחוֹר • חוֹל. אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם • חוֹל.

(נד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכָל־לָחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר׃

נד וּנְכַס יַעֲקֹב נִכְסָתָא בְּטוּרָא וּקְרָא לַאֲחוֹהִי לְמֵיכַל לַחְמָא וַאֲכָלוּ לַחְמָא וּבִיתוּ בְּטוּרָא׃

רש״י◄ וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח • שָׁחַט בְּהֵמוֹת לְמִשְׁתֶּה. לְאֶחָיו • לְאוֹהֲבָיו שֶׁעִם לָבָן. לֶאֱכָל־לָחֶם • כָּל דְּבַר מַאֲכָל קָרוּי לֶחֶם, כְּמוֹ: (דניאל ה) ״עֲבַד לְחֶם רַב״, (ירמיה יא) ״נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ״.

לב (א) וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃

א וְאַקְדֵּם לָבָן בְּצַפְרָא וּנְשַׁק לִבְנָיו וְלִבְנוֹהִי וְלִבְנָתֵהּ וּבְרִיךְ יָתְהֵן וַאֲזַל וְתַב לָבָן לְאַתְרֵהּ׃

(ב) וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים:

ב וְיַעֲקֹב אֲזַל לְאָרְחֵהּ וַעֲרָעוּ בֵּהּ מַלְאָכַיָּא דַיְיָ:

רש״י◄ **וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים** • מַלְאָכִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לִקְרָאתוֹ לְלַוּוֹתוֹ לָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ׳ 150)

מַלְאָכִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לִקְרָאתוֹ, לְלַוּוֹתוֹ לָאָרֶץ (רש״י לב, ב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי מַלְאֲכֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָם יוֹצְאִים לְחוּץ לָאָרֶץ, כְּפִי שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י בִּתְחִלַּת פָּרָשָׁתֵנוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שָׁם **יָצָא** יַעֲקֹב מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן לֹא יָצְאוּ מַלְאֲכֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְלַוּוֹתוֹ, כִּי מַלְאָכִים אֵלּוּ אֵינָם יוֹצְאִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל כָּאן **חָזַר** יַעֲקֹב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן הַיְּצִיאָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְלַוּוֹתוֹ לָאָרֶץ אֵינָהּ בְּגֶדֶר יְצִיאָה לְחוּץ לָאָרֶץ, כִּי מַטְּרַת הַיְּצִיאָה הִיא לְצֹרֶךְ הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ׳ 150)

יָדוּעַ פִּתְגָּמָם שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ - שֶׁמִּיָּד לְאַחַר שִׂמְחַת תּוֹרָה וְשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית מַתְחִלָּה עֲבוֹדָה שֶׁל "וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ" - יְהוּדִי הוֹלֵךְ לַדֶּרֶךְ וּלְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה שֶׁלּוֹ, שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ.

וּכְבָר הֻסְבַּר מִסִּפֵּר פְּעָמִים: בְּמָשָׁךְ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי עֲסוּקִים יִשְׂרָאֵל בְּעִקָּר בְּעִנְיְנֵי **קְדֻשָּׁה**, בְּחַגִּים וּבְמִצְוֹת שֶׁבָּהֶם וּבַהֲכָנוֹת לָהֶם. לְאַחַר חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי מַגִּיעִים יְמֵי חוֹל וְעִנְיְנֵי חוֹל - רֹב הַיָּמִים הֵם יְמֵי חוֹל שֶׁבָּהֶם עֲסוּקִים רֹב יִשְׂרָאֵל בְּעֵסֶק הַפַּרְנָסָה וְכַדּוֹמֶה.

מַעֲבָר זֶה מֵחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי לַעֲבוֹדַת הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, נִרְמַז בְּ"וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ", כַּאֲשֶׁר הַדְּגָשַׁת הַמִּלָּה "לְדַרְכּוֹ" כּוֹלֶלֶת מַשְׁמָעוּת שֶׁל שְׁנֵי קְצָוֹת. מִצַּד אֶחָד נִרְמַז בְּכָךְ שֶׁהַדֶּרֶךְ שֶׁבָּהּ הוֹלֵךְ הַיְּהוּדִי בְּמָשָׁךְ הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, בִּימֵי הַחוֹל שֶׁלְּאַחַר תִּשְׁרֵי, אֵינֶנָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁל חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, אֶלָּא הִיא "דַּרְכּוֹ" - הַדֶּרֶךְ שֶׁל **הָאָדָם**: בְּרֹב זְמַנּוֹ הוּא עָסוּק בְּפַרְנָסָה, אֲכִילָה שְׁתִיָּה וְשֵׁינָה וְכַדּוֹמֶה - דֶּרֶךְ שֶׁאֵין רוֹאִים בָּהּ קְדֻשָּׁה בְּגָלוּי. וּבְכָךְ אֵין, לִכְאוֹרָה, שׁוּם הֶבְדֵּל בֵּין יְהוּדִי לְבֵין לֹא־יְהוּדִי.

מִצַּד שֵׁנִי, **בְּאוֹתָהּ** מִלָּה "לְדַרְכּוֹ" מְדֻגָּשׁ שֶׁזּוֹהִי "דַּרְכּוֹ": הַדֶּרֶךְ **שֶׁלּוֹ** - דֶּרֶךְ **מְיֻחֶדֶת** שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, אֲשֶׁר הוּא סָלַל אוֹתָהּ בִּשְׁבִיל כָּל יִשְׂרָאֵל. כְּלוֹמַר, גַּם הַדֶּרֶךְ הַיּוֹם־יוֹמִית שֶׁל יְהוּדִי, כָּל הִתְנַהֲגוּתוֹ בְּמַעֲשָׂיו הַגַּשְׁמִיִּים, בְּמַאֲכָלוֹ וּבְמַשְׁקֵהוּ, בְּמַשָּׂאוֹ וּבְמַתָּנוֹ וְכַדּוֹמֶה, שׁוֹנָה מִדַּרְכּוֹ שֶׁל לֹא־יְהוּדִי, לְהַבְדִּיל. כִּי כָּל זֶה נַעֲשָׂה בְּאֹפֶן שֶׁל יַהֲדוּת "לְשֵׁם שָׁמַיִם" וּ"בְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ".

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

ג וַאֲמַר יַעֲקֹב כַּד חֲזָנוּן מַשְׁרִיתָא מִן קֳדָם יְיָ דֵּין וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא מַחֲנָיִם: פ פ פ

רש״י◄ **מַחֲנָיִם** • שְׁתֵּי מַחֲנוֹת, שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ עִמּוֹ עַד כָּאן, וְשֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּ לִקְרָאתוֹ (ב״ר ותנחומא):

פפפ קמ״ח פסוקים. חלק״י, מחני״ם סימן חסלת פרשת ויצא

הפטרה לפרשת ויצא לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור נדפסה בעמ׳ רסז

אגרות קודש

[י״ב כסלו, תשכ״ב]

במענה למכתבו מיום 12/10,

לפלא שחסר בו העיקר, כוונתי מתאים להוראת חז״ל בתכלית בריאת האדם, שהוא לשמש את קונו (מסכת קדושין בסופה) ע״י לימוד התורה וקיום מצותיו, בחיי היום יומים. ואף שמתחיל במכתבו שמציג את עצמו, אינו כותב כלום מקביעות עתים שלו בתורתנו תורת חיים ובהנוגע לקיום מצותי׳ עליהן נאמר וחי בהם, ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.

ותקותי שלמותר להוסיף, אשר אחת המצות היא ואהבת לרעך כמוך, ז. א. להשפיע גם על חבריו שי׳ וסביבתו שגם הם יתנהגו באופן האמור, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויצא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ד' כסלו מפרק כג עד סוף פרק כח	**יום רביעי - ז' כסלו** מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שני - ה' כסלו מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום חמישי - ח' כסלו** מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שלישי - ו' כסלו מפרק לה עד סוף פרק לח	**יום שישי - ט' כסלו** מפרק מט עד סוף פרק נד
שבת קודש - י' כסלו פרק כ מפרק נה עד סוף פרק נט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ד' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנו, משא"כ מעשה המצות... עד עמ' 312, הלומד הסוד.

קונטרס אחרון

משא"כ מעשה המצות מעשה אלקים המה הנה בדרך השתלשלות מכלים דאצי' לבי"ע ממהותן ועצמותן דחיצוניותן כמו עד"מ אתרוג ומיניו הלביש בהן הקב"ה ממהותן ועצמותן דחסדים [פנימית] [פנימים] דז"א והיינו מבחי' חיצוניותן כנודע בכל מצות מעשיות משא"כ האדם אפי' יש לו נשמה דאצי' מאחר שמלובשת בגוף לא יוכל למצוא בנפשו ולהשיג מהותן ועצמותן של פנימית החסדים דז"א דאצי' (כי האצי' היא בחי' חיה בכללות העולמות אבי"ע שהיא בחי' מקיף מלמעלה ואינה מתלבשת בכלי כלל) כ"א מציאותן ע"י דחילו ורחימו שכליים. ומ"ש וראית את אחורי הוא בדרך נבואה דוקא. (שהוא התפשטות הגשמיות כמ"ש בר"מ פ' משפטים). והיינו הטעם לפי שא"א לנברא להשיג כלום במהות האלקות שהוא הבורא ובלי השגה אין זו הלבשה ותפיסא ודביקות אמיתית. משא"כ האתרוג עד"מ חיותו נמשכה ונשתלשלה ממהות חיצונית דכלים דנוק' דז"א דאצי' שהוא בחי' אלקות כמ"ש בע"ח שכל הפירות הן באצי' כי למ"ד כלים דאצי' ירדו לבי"ע (והן יו"ד מאמרות שבהן נברא העולם) ע"י התלבשות בנוק'

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת - "מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הֵמָּה" הֵנָּה – אין הם מעשים גשמיים שהאלקות נעלמת מהם לגמרי (כפי שהדבר בכל המעשים הגשמיים של עולם הזה), אלא למרות שמעשה המצוות נעשים בדברים גשמיים – הם הרי בכל זאת מעשים אלקיים. כיצד אכן הדבר? – הרי זה בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִכֵּלִים דַּאֲצִילוּת לְבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, – שהכלים ד"אצילות" הבאים ב"בי"ע" הם האלקות של עולמות בי"ע, מְמָהוּתָן וְעַצְמוּתָן דְּחִיצוֹנִיּוּתָן, כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל אֶתְרוֹג וּמִינָיו – שאר שלשת המינים, שיחד עם האתרוג הם מהווים מצות ד' מינים, הִלְבִּישׁ בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְמָהוּתָן וְעַצְמוּתָן דַּחֲסָדִים [פְּנִימִית] [פְּנִימִים] ד"זְעִיר אַנְפִּין", וְהַיְינוּ מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּתָן, – שמחיצוניות החסדים הפנימיים של "זעיר אנפין" מלובש באתרוג ובמיניו, כַּנּוֹדָע בְּכָל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאָדָם, – שבהבנתו ומדותיו הוא מגיע לאהבה וליראה שכליים, אֲפִלּוּ – אם, יֵשׁ לוֹ נְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת, מֵאַחַר שֶׁמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף - לֹא יוּכַל לִמְצֹא בְּנַפְשׁוֹ[22] – ולא יוכל וּלְהַשִּׂיג – בשכלו, מָהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל פְּנִימִית הַחֲסָדִים דְּ"זְעִיר אַנְפִּין" דַּאֲצִילוּת (כִּי הָאֲצִילוּת הִיא בְּחִינַת "חַיָּה" בִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, – בפרטיות ישנן בכל עולם ארבע מדריגות, נפש, רוח, נשמה, חי', ובכללות ארבעת העולמות הם כנגד ארבע הבחינות של נפש, רוח, נשמה וחי', שעשיה היא נפש, יצירה – רוח, נשמה – בריאה, ואצילות – חי'. הרי ש"אצילות" היא בחינת חי', שֶׁהִיא – חי' היא בְּחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה וְאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בִּכְלִי כְּלָל) – כמו למשל באדם בחינת חי' של נשמתו היא ה"מקיף" של נשמתו, שלא כמו בחינת ה"נשמה" שהיא השגה, או "רוח" שהיא מדות וכו' שיש להן הכלי שלהן בגוף, אבל בחינת חי' היא בחינת הנשמה שהיא "מקיף", כך גם בעולמות, בחינת "חי'", שהיא "אצילות" – היא בבחינת "מקיף", שאינה מתלבשת כלל בשום כלי, לא יכול הרי האדם להשיג – בהיותו בגוף – את מהות בחינת ומדריגת "אצילות", כִּי־אִם מְציאוּתָן, – בלבד, של החסדים הפנימיים ד'זעיר אנפין" – הוא יכול "לתפוס" ולהשיג, עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה שִׂכְלִיִּים. וּמַה שֶּׁכָּתוּב: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי", – וראיה היא הרי ענין ש"לוקח" מהות, הוּא בְּדֶרֶךְ נְבוּאָה דַּוְקָא (שֶׁהוּא – הנבואה הִתְפַּשְׁטוּת הַגַּשְׁמִיּוּת[23], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'דַעֲיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים[24]). – הרי מה שמשה רבנו ראה בראיה ה"תופסת" את המהות, היה זה אכן בדרך של נבואה. שכיוון שנבואה היא התפשטות הגשמיות – יכול להיות ענין של ראיה גם כשהנשמה נמצאת בגוף, אך אם לא מצד נבואה – אין הנפש יכולה "לתפוס" ולהשיג מהות ומדריגת ה"אצילות", וְהַיְינוּ הַטַּעַם, – על כך, לְפִי שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַנִּבְרָא לְהַשִּׂיג כְּלוּם בְּמָהוּת הָאֱלֹקוּת, שֶׁהוּא הַבּוֹרֵא, וּבְלִי הַשָּׂגָה - אֵין זוֹ הַלְבָּשָׁה וּתְפִיסָא וּדְבֵקוּת אֲמִתִּית. – אי אפשר הרי לאדם להיות דבוק באמת אפילו לא במדותיו של הקדוש־ברוך־הוא שהן מדות ה"אצילות". על־כל־פנים, הרי שאהבה ויראה שכליים שיהודי מקנה לו בתפלה, הן "תפיסה" ודביקות במציאות האלקות בלבד אך לא במהות האלקות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאֶתְרוֹג עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, חִיּוּתוֹ נִמְשָׁכָה וְנִשְׁתַּלְשְׁלָה מִמָּהוּת חִיצוֹנִית דְּכֵלִים דְּנוּקְבָא דְּ"זְעִיר אַנְפִּין" דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת אֱלֹקוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ־חַיִּים'[25] שֶׁכָּל הַפֵּרוֹת הֵן בַּאֲצִילוּת, – ב"אצילות" ישנו השורש לכל ה"פירות", כִּי לְמ"ד כֵּלִים דַּאֲצִילוּת יָרְדוּ לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה – להיות האלקות של עולמות בי"ע, (וְהֵן יו"ד מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם), עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּנוּקְבָא דַּעֲשִׂיָּה, מָהוּת בְּמָהוּת, – שמהות הכלים של "מלכות דאצילות"

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[ב'נפשו'] כמו בי"ת דויקח בידו". **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ח רסצ"ח. הל' ת"ת פ"ד ס"ס". **24.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה שם קטז, ב ואילך". **25.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בסופו. וצע"ק דמדייק ומני שם ז' דוקא".

מתלבשת במהות "מלכות דעשיה", ומ"מלכות דעשיה" הרי נבראים כל הנבראים של עולם ה"עשיה", ביניהם גם הפירות, כמו למשל האתרוג. אך, בדברים גשמיים אחרים האלקות היא באופן של העלם והסתר, ואילו במצוה – היא בגלוי, בלי שום העלם והסתר (כמוסבר בפרק כ"ג בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), **כִּי הַכֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשׂוּ נִשְׁמָה בַּעֲשִׂיָּה שֶׁהִיא** – בחינת הנשמה של עולם ה"עשיה" היא **בְּחִינַת אֱלִקוּת מַמָּשׁ, לְפִי שֶׁבַּאֲצִילוּת "אִיהוּ** – "אור אין סוף", **וּגְרָמוֹהִי** – הכלים הנקראים "גרמוהי", **חַד",** – הם דבר אחד, **הַמַּאֲצִיל** – "אור אין סוף", **וְהַנֶּאֱצָל,** – הכלים ד"אצילות" שנאצלו מ"אור אין סוף" – הם דבר אחד, **וְעַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת מָהוּת הַנִּשְׁמָה** – שמהכלים ד"אצילות", **בְּמָהוּת הַכֵּלִים דְּנוּקְבָא דַּעֲשִׂיָּה - נִתְהַוָּה הָאֶתְרוֹג. נִמְצָא, כְּשֶׁתּוֹפֵס הָאֶתְרוֹג וּמְנַעְנְעוֹ כְּהִלְכָתוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹפֵס מַמָּשׁ חִיּוּתוֹ, הַמְלֻבָּשׁ בּוֹ מִנּוּקְבָא דַּאֲצִילוּת,** – מ"מלכות דאצילות", **הַמְיֻחֶדֶת** – "מלכות דאצילות", **בְּאוֹר אֵין־סוֹף הַמַּאֲצִיל בְּרוּךְ־הוּא.** – שהאציל "מלכות דאצילות". אבל מתעוררת השאלה: הרי אותו דבר הוא גם כשאוחז פרי גשמי אחר שאינו מצוה? התירוץ על־כך הוא: כאמור לעיל, שבדברים גשמיים אחרים, החיות האלקית שבהם היא באופן של העלם והסתר, ואילו במצוה היא בגלוי שהיא "מעשה אלקים". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּכַוָּנָתוֹ** – בכוונת מצות אתרוג, **אֵינוֹ מַשִּׂיג וְתוֹפֵס,** – **מהות** "מלכות דאצילות", שהיא שורש האתרוג, כפי שיסביר להלן, **אַף הַיּוֹדֵעַ הַסּוֹד,** – אף מי שיודע סוד כוונת האתרוג על־פי קבלה וחסידות – בכל זאת אין הוא משיג ותופס על־ידי הכוונה **אֶלָּא מְציאוּתָהּ, וְלֹא מָהוּתָהּ.** – את **מציאות** "מלכות דאצילות", שורש האתרוג – הוא יודע, תופס ומשיג על־ידי הכוונה, אך לא את **המהות** של "מלכות דאצילות", שלא כפי שהדבר באחיזת אתרוג וקיום המצוה, שהוא אוחז ותופס **מהות** האתרוג ושרשו באלקות, **אַךְ בִּלְמוּד הִלְכוֹת אֶתְרוֹג** – לא כשהוא מכוון הכוונה הרוחנית של אתרוג, שעליה דובר לעיל – אלא בלימוד **הלכות** אתרוג, **מַשִּׂיג וְתוֹפֵס הָאֶתְרוֹג מַמָּשׁ** – שהרי מדובר כאן אודות האתרוג הגשמי בו מקיימים מצוה – לא אודות ענינו הרוחני למעלה – ואת האתרוג הגשמי הוא הרי מבין מהותו, **וּמִצְוָתוֹ כַּהֲלָכָה, בְּבְחִינַת דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – כשהוא מבטא בדיבור את הדינים וההלכות של אתרוג ומבין במחשבה את הדינים וההלכות, **וְכָל־שֶׁכֵּן הַלּוֹמֵד הַסּוֹד,** – של מצות אתרוג, שהוא יודע הענין הפנימי של מצות אתרוג על־פי קבלה וחסידות, וכיוון שהוא הרי מבין את **מהותו** של האתרוג עצמו, שהרי לא מדובר כאן אודות ענינים רוחניים או אודות מדריגות שלמעלה מזה – פרצופים של עולם ה"אצילות" – אלא מדובר אודות אתרוג גשמי, **ובזה** הוא יודע את הסוד והענין הפנימי.

קונטרס אחרון

דעשי' מהות במהות כי הכלים דאצי' נעשו נשמה בעשי' שהיא בחי' אלקות ממש לפי שבאצי' איהו וגרמוהי חד המאציל והנאצל וע"י התלבשות מהות הנשמה במהות הכלים דנוק' דעשיה נתהוה האתרוג נמצא כשתופס האתרוג ומנענעו כהלכתו ה"ז תופס ממש חיותו המלובש בו מנוק' דאצי' המיוחדת באור א"ס המאציל ב"ה. משא"כ בכוונתו אינו משיג ותופס אף היודע הסוד. אלא מציאותה ולא מהותה אך בלימוד הלכות אתרוג משיג ותופס האתרוג ממש ומצותו כהלכה בבחי' דבור ומחשבה וכש"כ הלומד הסוד

יום שני ה' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 312, אבל דוקא סודות... עד עמ' 312, אשר שם.

אֲבָל דַּוְקָא סוֹדוֹת הַמִּצְוָה, – לא סודות המדריגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, כפי שיסביר להלן, אלא סוד **המצוה,** שאת המצוה עצמה, החפץ הגשמי של המצוה, הוא יודע ומבין את מהותה, **דְּלֹא גָּרַע מִלְּמוּד הִלְכוֹתֶיהָ,** – של המצוה, **וְאַדְּרַבָּה כּוֹ',** – הרי זה למעלה מלימוד ההלכה, **אַף שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג הַמָּהוּת.** – של הכוונה הרוחנית של סוד המצוה שמדובר בענינים ופרצופים של "אצילות", אך, כיוון שהמצוה עצמה – האתרוג – הוא מבין את מהות האתרוג – הרי שבכללות הענין יש ענין של ידיעה ו"תפיסה" במהות. כל האמור הוא באשר לכוונת וסוד המצוה, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** – בידיעת ולימוד סדר ההשתלשלות של העולמות והספירות שלמעלה, **אַף אִם מַשִּׂיג הַמְּצִיאוּת** – של המדריגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, **לֹא עֲדִיף מִצַּד עַצְמוֹ** – מצד הדבר עצמו של ידיעת ולימוד ההשתלשלות, **כְּלִמּוּד הַמִּצְוֹת** – ההלכות של המצוות, **שֶׁמַּשִּׂיג וְתוֹפֵס הַמָּהוּת,** – מבחינת טעם אחר אפשר שיהיה לו עדיפות ועליונות, כפי שיסביר להלן, שזה מביא ל"לב שלם", ליראה שהיא תכלית כל

קונטרס אחרון

אבל דוקא סודות המצוה דלא גרע מלימוד הלכותיה ואדרבה כו' אף שאינו משיג המהות. משא"כ בסדר ההשתלשלות אף אם משיג המציאות לא עדיף מצד עצמו כלימוד המצות שמשיג ותופס המהות ומעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש כמ"ש

המצוות, אך מצד **עצמו** אין זה עדיף מלימוד ההלכות של המצוות שבהן הוא יודע ומשיג את המהות, **וּמַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** – בלמדו ההלכות של המצוה, נחשב לו כאילו קיים את המצוה בפועל ממש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26]**: "זֹאת הַתּוֹרָה כו'".** – לעולה ולמנחה, אומרת על־כך הגמרא[27], מי שעוסק בתורה הרי הוא כאילו הקריב עולה ומנחה וכו'. הרי, שבלימוד הנגלה של הלכות המצוות יש בפרט מסויים מעלה מרובה יותר מאשר בלימוד פנימיות התורה, הלימוד של סדר ההשתלשלות, שזה בענין של "מהות", שבלימוד

קונטרס אחרון

זאת התורה כו' אלא שידיעת המציאות מההשתלשלות היא ג"כ מצוה רבה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה כמ"ש וידעת היום כו' דע את אלקי אביך כו' ומביאה ללב שלם כו' שהוא העיקר והשגת המציאות הוא להפשיט מגשמיות כו' רק שזו היא מצוה אחת מתרי"ג והאדם צריך לקיים כל תרי"ג לפי שהן השתלשלות המהות דחיצונית דכלים דאצי' לכך צריך להרבות בלימוד כל התרי"ג וקיומן בפועל ממש במחדו"מ שהן בי"ע לברר בירורין אשר שם.

ענינים שהוא יודע את מהותם, כפי שהדבר בהלכות של מצוות הנעשות בענינים גשמיים, ואת הענינים הגשמיים הרי הוא יודע את מהותם, כן חכמתו יתברך שבהלכות, הרי ירדה בענינים הגשמיים שאודותם דנים בהלכות – הרי מבין הוא "חכמתו יתברך" בהשגת **המהות**, ונעשה על־ידי־זה אופן היחוד העליון ביותר של מקיף ומוקף, המבואר בפרק ה' ב"תניא", ששכל האדם מתאחד בתכלית עם השכל והחכמה של תורה שהיא חכמתו יתברך, ועל־ידי־זה נעשה גם היחוד של נפש האדם (שלמעלה משכל) עם "אור־אין־סוף" ברוך־הוא המלובש בחכמתו יתברך. כל האמור הוא בשעה שההשגה שהוא מבין בתורה היא השגת המהות, וכאמור לעיל, הרי זה דוקא בלימוד המצוות של תורה שבהן ישנה השגת המהות, ואילו בלימוד וידיעת סדר ההשתלשלות, שדנים במדריגות רוחניות, כמו אופנים, חיות ושרפים של עולמות בריאה־יצירה־עשיה, או אף למעלה מזה – בפרצופים של עולם ה"אצילות" וכו' – שם אין השגת המהות אלא ידיעת המציאות בלבד. אף־על־פי־כן – יסביר רבנו הזקן להלן – ישנה מעלה ועליונות בידיעת ולימוד סדר ההשתלשלות, שלא זו בלבד שאינה נופלת מלימוד המצוות של תורה – אלא היא אף למעלה מזה. **אֶלָּא שֶׁיְּדִיעַת הַמְּצִיאוּת מֵהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הִיא גַּם־כֵּן מִצְוָה רָמָה וְנִשָּׂאָה**[28]**, וְאַדְרַבָּה עוֹלָה עַל כֻּלָּנָה,** – על כל שאר המצוות ולימוד הלכות התורה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[29]**: "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כו'",** – כלומר, שצריכה להיות דעת והשגה באלקות, וכן כתוב[30]: **"דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ כו'",** – שגם משמעותו היא שצריכה להיות דעת והשגה באלקות, **וּמְבִיאָה לְ"לֵב שָׁלֵם" כו'**, – כפי שמסיים בדברי הימים: "ועבדהו בלב שלם", ש"דע את אלקי אביך" מביא שיהיה "ועבדהו בלב שלם", ובהתאם לפירוש בביאור "ולא תשבית" ב"לקוטי תורה"[31], הכוונה היא, שזה מביא ליראה שהיא תכלית כל המצוות, ככתוב[32]: "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו" – הרי שתכלית כל המצוות היא להגיע ל"ליראה את ה' אלקינו". ולימוד פנימיות התורה וידיעת סדר ההשתלשלות, שמקיימים בהם מצות "וידעת היום" ו"דע את אלקי אביך" מביאים ל"לב שלם" של "ליראה את ה' אלקינו". ובלשון רבנו הזקן: **שֶׁהוּא הָעִקָּר,** – "לב שלם" ויראת ה' הם עיקר ותכלית כל המצוות, וכאמור לעיל, של"לב שלם" וליראה מגיעים על־ידי ידיעת והשגת סדר ההשתלשלות, למרות שהיא ידיעת והשגת המציאות בלבד, **וְהַשָּׁגַת הַמְּצִיאוּת**[33] **הוּא לְהַפְשִׁיט** – הענינים של מדריגות סדר ההשתלשלות, **מִגַּשְׁמִיּוּת כו'.** – כלומר, שיהיה ציור ברוחניות הענינים. בהתאם להערת הרבי בכמה וכמה מקומות[34], לימוד פנימיות התורה באופן של "יתפרנסון מיני'", באופן של "פרנסה" והשגה, הוא דוקא כשזה בא בביאורים המסבירים הענינים בהסברים של **שכל והשגה** – תורת חסידות חב"ד – כדי שתהיה השגה והבנה יסודית בענינים אלה, **רַק שֶׁזּוֹ** – מצות "וידעת היום", שתהיה ידיעה והשגה באלקות, **הִיא מִצְוָה אַחַת מִתַּרְיַ"ג,** – מ־613 המצוות, **וְהָאָדָם צָרִיךְ לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג,** – המצוות, **לְפִי שֶׁהֵן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמָּהוּת דְּחִיצוֹנִית דְּכֵלִים דַּאֲצִילוּת,** – כפי שהסביר לעיל המעלה שבזה, **לָכֵן,** – לכן, **צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בְּלִמּוּד כָּל הַתַּרְיַ"ג** – מצוות, ללמוד ההלכות של כל המצוות, **וְקִיּוּמָן בְּפֹעַל מַמָּשׁ** – שהלימוד הרי מביא לידי מעשה, לקיים בפועל כל המצוות, **בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֵן בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – (מחשבה היא בריאה, דיבור – יצירה, ומעשה – עשיה), **לְבָרֵר בֵּרוּרִין אֲשֶׁר שָׁם.** – בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, וכפי שהוסבר לעיל, שבירור הניצוצות הוא תכלית סדר ההשתלשלות.

---

26. צו ז, לז. **27.** מנחות קי, א. **28.** בתניא לפנינו: "מצות **רבה** ונשאה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "רמה", כבפנים. וכ"ה גם בלקו"ת ויקרא ד"ה ולא תשבית, שמעתיק (ומבאר שם) לשון זה שלפנינו, וכותב "רמה", כבפנים, ולא כבדפוסים שלפנינו. **29.** ואתחנן ד, לט. **30.** דברי הימים א' כח, ט. **31.** שבהערה 28. **32.** ואתחנן ו, כד. **33.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "**בנדו"ז** - משא"כ בהשגת מציאות האתרוג שהיא הקדמה להשגת מהותה - לא לבד שאינה מביאה להשגה בגשמיות - שהרי המדובר (גם) בעולם העשי' הגשמי - (ובמילא גם במהות), כ"א **להיפך** ענינה התפשטות הגשמיות והאפשרות להשיג מהות. [עפ"ז - מובן שייכות "והשגת... כו'" כאן]". **34.** ראה לקו"ש חט"ו ע' 42 ואילך. ובכ"מ.

יום שלישי ו' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 312, ועוד זאת שבאמת... עד עמ' קנז, לא יראו.

וְעוֹד זֹאת, – נוסף על מה שהוסבר לעיל על המעלה של מצוות מעשיות (ושל לימוד ההלכות של המצוות) לגבי האהבה ויראה של הנפש (למרות שאהבה ויראה הן ענין רוחני, ואילו המצוות המעשיות נעשות בדברים גשמיים), מעלה שהיא בגלל ענין ה"בירורים" הנעשים על־ידי מצוות מעשיות, ואשר הם תכלית ההשתלשלות; הרי זו מעלה מצד הכוונה העליונה והתכלית, המבוצעת על־ידי מצוות מעשיות, אך **בעצם** אהבה ויראה של הנפש הן למעלה מהמצוות המעשיות. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם **בעצם,** מצד **השורש** שלהם, הבירורים של המצוות המעשיות הם למעלה מה**שורש** של הנפש. ובלשון רבנו הזקן: **שֶׁבְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה מֵרפ"ח,** – מ־288 הניצוצות של תהו, בירורים אלה מתבררים **עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** – על־ידי לימוד התורה במחשבה ודיבור ועל־ידי מעשה המצוות, ובירורים אלה **גְּבוֹהִין בְּשָׁרְשָׁן מִנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁבָּאָדָם, כִּי** – הבירורים **הֵן מִ** – שם **'ס"ג' שֶׁבִּפְנִימִית "אָדָם קַדְמוֹן", וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁכְּבָר נִתְקְנוּ עַל־יְדֵי** – שם **"מַ"ה", הוּא** – השם "מ"ה" **יוֹצֵא מֵה"מֵצַח"** – של "א"ק", **הָאָרָה בְּעָלְמָא.** – הארה בלבד מבחינת "א"ק" (אדם קדמון), לא פנימיות "א"ק". שם "ס"ג" ושם "מ"ה" הם שניהם מארבעת השמות היוצאים מארבעת האופנים והגימטריאות של שם הוי': כששם הוי' הוא במילוי ווא"ו'ין הוא בגימטריא "ס"ג", והוא שם "ס"ג", וכששם הוי' הוא במילוי אל"פ'ין הוא בגימטריא "מ"ה", והוא שם "מ"ה"; וכידוע בקבלה, שהשם "ס"ג" שייך ל"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ושם "מ"ה" – ל"תיקון". וזה מה שרבנו הזקן אומר, שהבירורים של המצוות המעשיות – שרשם בשם "ס"ג" ש**בפנימיות** "א"ק" (אדם קדמון), שהיא המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות, אך הנפש או הרוח או הנשמה של האדם, שנשמות ישראל הן הרי מ"עולם התיקון", הרי כבר נתקנו על־ידי שם "מ"ה" (ש"מ"ה" – מתקן), ושם "מ"ה" הוא הארה בלבד הבאה מה"מצח" של "אדם קדמון". **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[35]**: "לִפְנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ כו'".** – לבני ישראל" – ש"ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום", על־פי קבלה, הכוונה: ה"מלכים" והספירות של "עולם התהו", שהם "**לפני**" ולמעלה מ"מֶלֶךְ מֶלֶךְ לבני ישראל" המוסב על עולם התיקון. שכן, עולם התיקון הוא **הארה** בלבד מ"א"ק", ואילו תהו (שמתהו בא ענין הניצוצות והבירורים) הוא משם "ס"ג" שמ**פנימיות** "א"ק". **וְהֵינוּ טַעֲמָא** – זה הטעם, **שֶׁהָאָדָם חַי בְּמִזּוֹנוֹת דּוֹמֵם־צוֹמֵחַ־חַי, וּמְבָרְרָן בְּ'מַ"ה' שֶׁבּוֹ,** – כיוון שהנשמה באה מעולם התיקון ויש בה שם "מ"ה", ובכוח זה היא מבררת הבירורים של הניצוצות שבדומם, צומח וחי, **וְחַי בָּהֶם,** – לאחרי שהאדם מברר את הניצוצות שבדומם־צומח־חי וממשיך עליהם מעליונות שרשם שב'תהו' – הוא "חי" בהם, הם מוסיפים לו תוספת חיות ברוחניות, **לְפִי שֶׁהֵם** – הבירורים והניצוצות שבדומם צומח חי **מִ'ס"ג'.** – שהרי באופן כללי לא מובן, מדוע שהאדם, שהוא "מדבר" ולמעלה מעלה מ"דומם" ו"צומח" ואפילו מ"חי" – יצטרך להזדקק עבור חיותו למזונות שהוא מקבל מדומם־צומח־חי? אלא הפירוש הוא: ש"לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם"[36], שלא מעצמיות הלחם (שהוא צומח) חי האדם, אלא מצד "מוצא פי הוי" שבלחם. ברם, עדיין הדבר טעון הסבר: הרי האדם עצמו יש בו גם כן ה"מוצא פי הוי'" מה"נעשה אדם"[37], מדוע, איפוא, עליו להזדקק ל"מוצא פי הוי'" שבלחם (ובדומם ובחי)? אלא, ה"מוצא פי הוי'" שבלחם הוא בשרשו למעלה מה"מוצא פי הוי'" שבאדם. שכן, האדם הוא מ"תיקון" ושורש המאכל הוא ב"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ובשמות זה שם "ס"ג" שלמעלה משם "מ"ה". **וְעוֹד זֹאת,** – מצד עוד דבר ישנה עליונות במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[38]**: "וּפָנַי** – הפנימיות שלי, **לֹא יֵרָאוּ"**[39] - **שֶׁפְּנִימִית הָעֶלְיוֹן אֵינוֹ יָכוֹל לִירֹד לְמַטָּה,** – אי אפשר שתהיה בהתגלות למטה, **רַק חִיצוֹנִיּוֹתוֹ וּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם,** – בלבד, כנאמר לעיל "ופני לא יראו", **שֶׁהוּא נוֹבְלוּת חָכְמָה עֶלְיָאָה.** – חכמה עליונה. הרי שהאהבה והיראה של הנפש על־ידן האדם דבוק במדות **העליונות,** שהן הפנימיות והעצמיות של הספירות, אי אפשר שיומשך בנפש מפנימיות ועצמות המדות – כי־אם מחיצוניותן בלבד, ואילו מהמצוות המעשיות, הבאות מנצח־הוד־יסוד של הספירות, שהן החיצוניות והגילוי של הספירות – יכול להימשך מפנימיותן ועצמיותן במצוות המעשיות. **וְעוֹד זֹאת,** – קיימת מעלה במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש, שכן,

קונטרס אחרון

ועוד זאת שבאמת

הבירורין שבבי"ע מרפ"ח ע"י תורה ומצות במחשבה דבור ומעשה גבוהין בשרשן מנר"ן שבאדם כי הן מס"ג שבפנימית א"ק ונר"ן שכבר נתקנו ע"י מ"ה הוא יוצא מהמצח הארה בעלמא. וז"ש לפני מלוך מלך כו' וה"ט שהאדם חי במזונות דצ"ח ומבררן במ"ה שבו וחי בהם לפי שהם מס"ג. ועוד זאת כמ"ש ופני לא יראו שפנימית העליון אינו יכול לירד למטה רק חיצוניותו ובחי' אחוריים שהוא נובלות חכמה עילאה ועוד זאת שהרי הדבור מדברי חכמה עילאה אינו

---

35. וישלח לו, לא. **36.** עקב ח, ג. **37.** בראשית א, כו. **38.** תשא ל, כג. **39.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה בכ"ז גם לעיל אגה"ק סי"ט".

האהבה והיראה שהן ענין רוחני, הן למשל כמו דיבור והשפעה של שכל, שהרב משפיע לתלמידו, שנותן לו רק הארה משכלו ולא עצם השכל, ואילו מהשפעת הטיפה, שהיא גשמית – יש ממנה "הולדה" שכל ה"עצם" מתבטא בה, עד שגם יכול להיות "יפה כח הבן מכח האב"[40], שהענינים שלא היו בגילוי באב, יכולים להיות בגילוי בבן. על־דרך־זה יסביר רבנו הזקן, הוא ההבדל בין אהבה ויראה רוחניים למצוות מעשיות גשמיות, שהאהבה ויראה הן ענין של "אורות", כמו למשל השפע של אור השכל, ומצוות מעשיות הן ענין של "כלים", ובהארת הכלים מתבטא "עצמיות", כמו למשל בטיפה הגשמית מתבטא ה"עצם". שֶׁהֲרֵי הַדִּבּוּר מִדִּבְרֵי 'חָכְמָה עִלָּאָה' – חכמה עליונה, אֵינוֹ מוֹלִיד, – אינו בורא "יש מאין", כמו למשל מהשפעת השכל והחכמה לא נהיית שום הולדה של מציאות חדשה, וְהַטִּפָּה שֶׁנִּמְשְׁכָה מֵהַכְּלִי דְ'חָכְמָה עִלָּאָה' – כמו למשל באדם הטיפה שהיא ממוח האב, יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ הַמּוֹלִיד וּמְהַוֶּה יֵשׁ מֵאַיִן. וְגַם הַמְשָׁכַת 'חָכְמָה עִלָּאָה' – מהאור של "חכמה עילאה", כמו למשל כוח החכמה שבאדם, כְּלוּלָה בָּהּ. – בטיפה הבאה מהכלי של "חכמה עילאה", וְהַטַּעַם, – טעמו של דבר, מִפְּנֵי שֶׁבָּהּ – בטיפה, נִמְשָׁךְ מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ דְ'חָכְמָה עִלָּאָה'. – כל האמור הוא בקשר לטיפה הבאה מהכלים של "חכמה", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, – שבשכל שהוא מבטא בדיבור או מהרהר במחשבה – אין מעצמות ה"חכמה", וַאֲפִלּוּ בְּהַשְׂכָּלַת הַשֵּׂכֶל בְּאֵיזוֹ חָכְמָה – למרות שזו השכלה שלא "נשמעות" בה עדיין אותיות, גם לא אותיות המחשבה, שכן היא עדיין למעלה מאותיות, אף־על־פי־כן, הֲרֵי חָכְמָה זוֹ – היא, רַק הֶאָרָה מִתְפַּשֶּׁטֶת מִמָּהוּת הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתוֹ, וְהֶאָרָה זוֹ הִיא רַק לְבוּשׁ לְמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַשֵּׂכֶל, – כשלעצמו, הוּא הֶאָרָה וּלְבוּשׁ – בלבד, לְמָהוּת הַנֶּפֶשׁ. – הרי שאין בהשכלת שכל זה ממהות הנפש, שלא כפי שהדבר בטיפה, שלמרות שהיא גשמית, הרי יש בה ממהות ועצמות הנפש, כפי שיסביר להלן: מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַטִּפָּה, נִמְשָׁךְ בָּהּ גַּם מִמָּהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתָהּ הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּמֹּחִין, וְלָכֵן מוֹלִידָה בְּדוֹמֶה לָהּ מַמָּשׁ. – בדומה לנפש, שכן, יש בטיפה מעצמות הנפש. וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים הַיּוֹצְאִין מִ"נְּשִׁיקִין" – ש"זיווג נשיקין" הוא זיווג רוחני, ובמילא עבודתם היא עבודה רוחנית, לְהַנְּשָׁמוֹת הַיּוֹצְאִין מֵהַכֵּלִים. – שבכלים יש ענין של "עצם", והנשמות הבאות מהם, הן למשל כמו השפעת הטיפה שיש בה השפעה מה"עצם". ברם, בהתאם לכך היה צריך להסתבר, שגם באהבה ויראה של נשמות תהיה המשכה מה"עצם", כיוון שנשמות הרי באות מהכלים שבהם יש ענין של "עצם", ורבנו הזקן הסביר לעיל, שהאהבה ויראה של הנשמות הן כמו השפעת השכל מרב לתלמיד, שהיא השפעה של הארה בלבד ולא של "עצם"? יסביר על כך רבנו הזקן להלן, שכיוון שהכלים ד"אצילות" נעשים נשמה לבריאה־יצירה־עשיה, יש במילא מהנשמה שני סוגי השפעה: השפעה של "הארה" שהיא אהבה ויראה שכליים, והשפעה של "עצם", המתבטאת במצוות מעשיות. אַךְ הַכֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשׂוּ נְשָׁמָה לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, – ומהנשמה ישנם שני סוגי השפעה, וְהִלְכָּךְ – ולכן, דְּחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה שִׁכְלִיִּים הֵן כְּמַלְאָכִים דְ"נְשִׁיקִין" – שהוא ענין רוחני והארה בלבד, מֵהֶאָרַת חִיצוֹנִית דְּחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת – המאירה בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. – ואין זה "עצם", למרות שזה בא מכלים ד"אצילות", וְהַטַּעַם, – טעמו של דבר הוא, מִשּׁוּם דְּפְנִימִית חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת וּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל אוֹר פְּנִימִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְגַּלּוֹת אֶלָּא עַל־יְדֵי הֶאָרַת הַכֵּלִים דַּוְקָא, הַיּוֹרְדִים לְמַטָּה כְּטִפַּת הָאָדָם מִמֹּחִין, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וּפָנַי – הפנימיות שלי, לֹא יֵרָאוּ". – ולכן מן ההכרח שתבוא בהעלם, כמו הטיפה למשל.

קונטרס אחרון

מוליד והטפה שנמשכה מהכלי דח"ע יש בה כח המוליד ומהווה יש מאין וגם המשכת ח"ע כלולה בה והטעם מפני שבה נמשך מהותה ועצמותה דח"ע. משא"כ בדבור ומחשבה ואפי' בהשכלת השכל באיזו חכמה הרי חכמה זו רק הארה מתפשטת ממהות השכל שבנפש ועצמותו והארה זו היא רק לבוש למהותו ועצמותו של השכל והשכל הוא הארה ולבוש למהות הנפש. משא"כ הטפה נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלובשת במוחין ולכן מולידה בדומה לה ממש. וזהו ההפרש בין עבודת המלאכים היוצאין מנשיקין להנשמות היוצאין מהכלים אך הכלים דאצי' נעשו נשמה לבי"ע והלכך דחילו ורחימו שכליים הן כמלאכים דנשיקין מהארת חיצונית דחב"ד בבי"ע והטעם משום דפנימית חב"ד ומהותו ועצמותו של אור פנימי אינו יכול להתגלות אלא ע"י הארת הכלים דוקא היורדים למטה כטיפת האדם ממוחין וכמ"ש ופני לא יראו.

---

40. שבועות מח, סע"א. וש"נ.

רביעי ז' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנז, ובר מן כל דין... עד עמ' 314, הלכותיהן.

קונטרס אחרון

ובר מן כל דין אפי' בנשמה דאצי' אף שהיא מכלים דאצי' וכן בנפש רוח מכלים דיצי' עשי' הנה רחימו [אולי צ"ל דו"ר] שכליי' שלהם מעוררים ג"כ בכלים דיצי' עשי' בחי' העלאה ממטה למעלה באתערותא דלתתא וזהו בחי' הסתלקות לבד ח"ו. אבל בחי' המשכה מלמעלה למטה הוא ע"י מצות מעשיות דוקא להמשיך אור בכלים ובחיצונית הכלים דוקא שחיצוניות העליון יורד למטה ופנימיות התחתון עולה למעלה וז"ש בזהר פ' פקודי הנ"ל דאית סדורא

1 להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מצד **עצם העבודה**, יש יתרון מעלה
2 במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים; שכן, אהבה ויראה
3 שכליים הן ענין של "העלאה" בלבד, וזה "פועל" כך למעלה ענין
4 של "העלאת האורות", שאין זו תכלית הכוונה, אלא תכלית
5 הכוונה היא ענין של
6 "המשכה", להמשיך
7 אלקות למטה בעולם –
8 דבר הנעשה על־ידי [1]
9 מצוות מעשיות. ובלשון [2]
10 רבנו הזקן: [3]
11 **וּבַר מִן כָּל דִּין**[41], – [4]
12 מלבד כל האמור לעיל [5]
13 במעלות שישנן במצוות [6]
14 מעשיות לגבי אהבה [7]
15 ויראה שכליים, **אֲפִלּוּ** [8]
16 **בִּנְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת, אַף** [9]
17 **שֶׁהִיא מִכֵּלִים דַּאֲצִילוּת,**
18 **וְכֵן בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ מִכֵּלִים דִּיצִירָה־עֲשִׂיָּה**[42] - **הִנֵּה רְחִימוּ** [10]
19 (אוּלַי צ"ל: **דְּחִילוּ וּרְחִימוּ**) – אהבה (אולי צריך לומר יראה
20 ואהבה) **שִׂכְלִיִּים שֶׁלָּהֶם** – שהן ענין של "העלאה", **מְעוֹרְרִים**
21 **גַּם־כֵּן בְּכֵלִים דִּיצִירָה־עֲשִׂיָּה בְּחִינַת הַעֲלָאָה מִמַּטָּה**
22 **לְמַעְלָה בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא"**, – בהתעוררות מלמטה, שהן
23 עצמן ענין של "העלאה" – והן מעוררות למעלה בכלים ענין של
24 "העלאה". **וְזֶהוּ בְּחִינַת הִסְתַּלְּקוּת לְבַד חַס־וְשָׁלוֹם.** –
25 שמסתלק למעלה ענין
26 ופעולה מהכלים, כמו
27 אהבה ויראה עצמן כשהן
28 אינן באות בענין של
29 מצוות – הרי זה ענין של
30 העלאה והסתלקות בלבד.
31 ואילו כשזה בא בענין של
32 מצוות, הרי להיפך – זה
33 מוסיף ב"המשכה"
34 שמהמצוות. **אֲבָל בְּחִינַת**
35 **הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה**
36 **לְמַטָּה, הוּא עַל־יְדֵי**
37 **מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא,**
38 **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר בַּכֵּלִים, וּבְחִיצוֹנִית הַכֵּלִים דַּוְקָא, שֶׁחִיצוֹנִיּוּת**
39 **הָעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה וּפְנִימִיּוּת הַתַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה.** –
40 שנמשכת אלקות בעולם וזה פועל תשוקה ועליה בנבראים

---

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן - עיין אוה"ת אחרי תקמ"ט ואילך". תמצית הביאור שם ב"אור התורה" פרשה אחרי (עמוד תקמט ואילך) של הרבי ה"צמח צדק": ישנן שלש בחינות, שתי בחינות של העלאה, מלמטה למעלה, ובחינה אחת של המשכה, מלמעלה למטה: ישנה עליה והסתלקות של האורות המסתלקים מהכלים, עליה זו היא ענין של "שממה" לגבי הכלים, כמאמר (תקו"ז בהקדמה) "וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא", שבשעה שהאור מסתלק מהכלי, נשאר הכלי כגוף בלא נשמה. ענין שני של העלאה מלמטה למעלה - העליה של הכלים העולים לאורות העליונים, על דרך כפי שהדבר בעליית העולמות בשבת ויום הכפורים, שאז היא עליית העולמות, שכן הכלים אז בעליה אל האורות העליונים. וישנו ענין שלישי - המשכה מלמעלה למטה, להמשיך אורות עליונים למטה בעולם, כפי שהדבר נעשה על ידי מצוות מעשיות דוקא. והוא שואל שם ב"אור התורה": כיוון שעליית האורות היא חסרון, ענין של שממה לגבי הכלים, והרי הוא אומר ב"קונטרס אחרון" שנפש רוח ונשמה של האדם לגבי גופו, הן ענין של אור לגבי כלי, וכן גם אהבה ויראה, הרי שעל ידי אהבה ויראה של האדם שהן העלאת מ"ן לפעול העלאת האורות מהכלים הרי זה חסרון חס־ושלום; כיצד יכולים לומר כך - הרי אהבה היא "עמוד" לכל התורה והמצוות? ומסביר שם ב"אור התורה": למרות שבאופן זמני זה חסרון, שכן זו היא העלאה של האורות, אך על ידי העלאה נמשכים אחר־כך אורות עליונים יותר. למשל: אדם בשעת שינתו, הרי זה העלאה והסתלקות של המוחין והשכל שלו, אך על ידי זה נעשה שכלו מרוענן ומחודש, שהוא יכול להבין שכל יותר טוב מאשר לפני שינתו. ועל־דרך־זה העלאה שבראש השנה, הענין של "דורמיטא דז"א", ענין של דורמיטא ושינה, שעל ידי זה נמשך - על ידי תקיעת שופר והתפילות - אור עליון. אך זה דוקא על ידי הענין של תקיעת שופר שהיא מצוה מעשית, נמשך על ידה המשכה עליונה וגדולה יותר בגלל ההעלאה שהיתה לפני זה. כך הדבר בענין האהבה, כאשר אחרי האהבה ישנם העבודה וקיום המצוות, נמשך אז, על ידי עליית האורות של האהבה - אור עליון. אך, תכלית הכוונה האמיתית היא ענין של המשכה, להמשיך אלקות למטה, וזאת על ידי מצוות מעשיות. בכך הוא מסביר שם ב"אור התורה" ההבדל בין "כלות הנפש" כפי שהיה בנדב ואביהו "בקרבתם לפני ה'", שהיתה כלות הנפש, ונחשבה לחטא, מפני שלא זו היתה הכוונה העליונה - ולעומת זה מסירת נפש היא למעלה מתורה ומצוות, כפי שאנו רואים שה"מגיד" אמר ל"בית יוסף" שיזכה לענין של מסירת נפש בפועל, ולאחר מכן אמר לו, שבגלל ענין מסויים לא יזכה לכך. וה"בית יוסף" הרי היה "לא פסיק פומי' מגירסא" (כך הוא הלשון ב"אור התורה" שם), והרבי אמר פעם שזה היה לפני שה"בית יוסף" חיבר את ה'שולחן ערוך' וזיכה את כלל ישראל לכל הדורות הבאים - ובכל זאת מסירת נפש היא למעלה מכל זה. הרי ההבדל בין "כלות הנפש" ל"מסירת נפש" הוא, ש"כלות הנפש", כיוון שזאת כלותה של הנשמה, ולאחר מכן אין שום עבודה של קיום התורה ומצוות, "רצוא" בלי "שוב", הרי אין זה לפי הכוונה האמיתית, שכן הרצון העליון הוא הרי המשכה, להמשיך אלקות בעולם. ואילו במסירת נפש שבה ישנה הרי גם מסירת הגוף, שהוא מוסר גופו ונפשו, ומסירת הגוף היא ענין של מעשה הממשיך המשכות למטה - הרי זה לפי הכוונה האמיתית העליונה בזמנים ובענינים שנדרש בהם ענין של מסירת נפש. וכיוון שההעלאה שבזה היא העלאה כללית, שהוא מוסר את כל ישותו להקדוש ברוך הוא - הרי זה למעלה מהמשכה פרטית שישנה בענינים שונים של תורה ומצוות.

42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש לחפש בכת"י דקו"א דלכאורה חסר כאן וצ"ל: וכן בנפש רוח נשמה וכלים דבי"ע כו' בכלים דבי"ע בחי'. אבל גם באוה"ת הוא כבהנדפס".

לאלקות. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת פִּקּוּדֵי הַנִּזְכָּר לְעֵיל[43]: "דְּאִית סִדּוּרָא כּוּ'". – שישנו סדר של העלאה וסדר של המשכה, וּשְׁתֵּיהֶן צָרֵךְ גָּבוֹהַּ, – לעבודת ה', הַעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה, עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מִ – שם 'ס"ג', – הנעשה על־ידי בירורי הניצוצות, בִּבְחִינַת עוּבְדָא וּמְלוּלָא. – ע"י מעשים ודיבור, וְזֶהוּ תַּכְלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, – של העולמות, לְהִתְגַּלּוֹת אוֹר עֶלְיוֹן לְמַטָּה, וְלֹא לַעֲלוֹת הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה, שֶׁזֶּה אֵינוֹ אֶלָּא לְפִי שָׁעָה. – כל עליה היא ענין זמני בלבד, שכן לאחר מכן מן ההכרח שתומשך חזרה למטה, וְאַף גַּם זֹאת, – כשנדרשת עליה, אין זו עליה של האור, שהוא ענין של הסתלקות, אלא דַּוְקָא עֲלִיּוֹת הַכֵּלִים לְאוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים הִיא מַעֲלַת הַשַּׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, – שאז "עליית העולמות", שהכלים הם בעליה אל האורות, אֲבָל לֹא עֲלִיּוֹת וְהִסְתַּלְקוּת הָאוֹרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'[44], וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נִשְׁמָה שֶׁל הָאָדָם לְגַבֵּי גּוּפוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה חֲשִׁיבֵי – נחשבות, כְּאוֹרוֹת לְגַבֵּי כֵּלִים, וְכֵן דְּחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה, שֶׁכְּלִיִּים לְגַבֵּי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא. – הן כאורות לגבי כלים. וְלָכֵן הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם תְּפִלּוֹת כְּמִנְיַן "וְאֶתְחַנַּן"[45], – תקט"ו (515) תפלות, כמנין "ואתחנן", שיכנס לארץ ישראל, עַל קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא. – כי שלימות קיום המצוות היא בארץ ישראל, ולכן התפלל תפלות רבות אלו כדי לזכות לקיום מצוות מעשיות בארץ ישראל. שכן, קיום המצוות המעשיות הוא תכלית כל ההשתלשלות, כי על ידן ממשיכים אלקות למטה בעולם, וְהוּא־הַדִּין לְדִבּוּר גַּשְׁמִי שֶׁל הִלְכוֹתֵיהֶן. – שכן גם על־ידי לימוד ההלכות של המצוות שלומדים בדיבור גשמי ממשיכים אור למטה.

קונטרס אחרון

כו' ושתיהן צורך גבוה העלאה והמשכה ע"י העלאת מ"ן מס"ג בבחי' עובדא ומלולא וזהו תכלית ההשתלשלו' להתגלות אור עליון למטה ולא לעלות התחתון למעלה שזה אינו אלא לפי שעה ואף גם זאת דוקא עליות הכלים לאורות עליונים היא מעלת השבת ויוה"כ. אבל לא עליות והסתלקות האורות ח"ו כמ"ש בפע"ח ונר"ן של האדם לגבי גופו בעוה"ז חשיבי כאורות לגבי כלים וכן דו"ר שכליים לגבי מצות מעשיות דוקא ולכן התפלל משרע"ה תפלות כמנין ואתחנן על קיום מצות מעשיות דוקא וה"ה לדבור גשמי של הלכותיהן.

יום חמישי ח' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 314, אך להבין איך... עד עמ' קנח, וכה"ג.

אַךְ לְהָבִין, אֵיךְ הָאֶתְרוֹג שֶׁהוּא מֵרפ"ח – 288 הניצוצות, שֶׁלֹּא נִבְרְרוּ עֲדַיִן, – שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו מ'נוגה', שבזה יש מרפ"ח הניצוצות של 'תהו', וזה באופן כמו "קודם הבירור", לפני שנתברר להיות אלקות, וְכֵן קְלַף הַתְּפִלִּין, – עליו נכתבות פרשיות התפילין, שהוא קלף גשמי והוא מרפ"ח הניצוצות – יַמְשִׁיךְ אוֹר בְּכֵלִים דִ'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא' דַּאֲצִילוּת, שֶׁכְּבָר – הכלים של הספירות, נִבְרְרוּ וְנִתְקְנוּ עַל־יְדֵי שֵׁם "מַ"ה" לִהְיוֹת בְּחִינַת אֲלִקּוּת – ששם "מ"ה" מברר, הִנֵּה הַמָּשָׁל לָזֶה הִיא – ענין הַזְּרִיעָה וְהַנְּטִיעָה, שֶׁהַגַּרְעִין – שזורעים או נוטעים, מְעוֹרֵר כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ, שֶׁהוּא דְּבַר ה': "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ כּוּ' – דשא, עֵץ פְּרִי כּוּ'", – שהצמיחה היא הרי לא מהגרעין, כי־אם מ"כח הצומח" (כפי שהוסבר ב"אגרת הקודש" סימן כ'), הגרעין משמש כ"העלאת מ"ן" והתעוררות של הפרט המסויים של כוח הצומח שהתבטא באותו גרעין, הרי כוח זה נכלל ב"כח הצומח" הכללי שבארץ (אחרי שהגרעין נרקב ונפסד), שאז זה מעורר ומפעיל את כוח הצומח שבארץ שאכן יצמיח אותו עץ פרי מסוגו של הגרעין שזרע, והכוח הצומח **העצמי, עצם** כוח הצומח, הוא המאמר "תדשא הארץ דשא" וכו' שהוא מקור כל סוגי הצמיחה. מה שהגרעין מעורר את כוח הצומח שהוא כוח רוחני וכוח אלקי, הרי זה עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" לְשָׁרְשׁוֹ, – שהגרעין ששרשו הוא מכוח הצומח, נעשה "העלאת מ"ן", התעוררות מדבר נמוך יותר לענין עליון יותר, התעוררות מהמקבל אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנזרע אין לו כל ערך לגבי כוח הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת מ"ן" לעורר את כוח הצומח, כיוון שהוא השורש שלו. כָּכָה מְעוֹרְרִים הַקְּלָף – של התפילין, וְהָאֶתְרוֹג – מד' המינים, עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, – והמדריגות, שֶׁהוּא שֵׁם "ס"ג" שֶׁלְּפָנֵי – ולמעלה

קונטרס אחרון

אך להבין איך שהוא מרפ"ח שלא נבררו עדיין וכן קלף התפילין ימשיך אור בכלים דזו"ן דאצי' שכבר נבררו ונתקנו ע"י שם מ"ה להיות בחי' אלקות. הנה המשל לזה היא הזריעה והנטיעה שהגרעין מעורר כח הצומח שבארץ שהוא דבר ה' תדשא הארץ כו' עץ פרי כו' ע"י העלאת מ"ן לשרשו ככה מעוררי' הקלף והאתרוג עד רום המעלות שהוא שם ס"ג

---

43. רמט, א. 44. פע"ח שער השבת בהקדמה פ"ז. ועוד. 45. ראה דב"ר פי"א, ט.

מ־**הַשְּׁבִירָה**, – של שבירת הכלים, **שֶׁהוּא** – שם "ס"ג" הוא **מָהוּת וְעַצְמוּת אוֹרוֹת שֶׁבְּ"אָדָם קַדְמוֹן"**, – שהוא הפרצוף הראשון, המחשבה הקדומה, המחשבה הראשונה, של "אין סוף", הכולל כל סדר ההשתלשלות, ובפרצוף זה ישנן המהות וה'עצמות' של הפרצוף ואין זה הארה בלבד; הרי ששם "ס"ג" הוא ממהות ו'עצמות' האורות של "א"ק", **וְלֹא הֶאָרָה בְּעַלְמָא כְּמוֹ שֵׁם "מַ"ה"** שֶׁ – בא **מִמְּצְחוֹ**. – של "א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין או מצות אתרוג, כשמקיימים אותן במעשה, **וְכֵן בְּלִמּוּד וְעִיּוּן הֲלָכוֹתֵיהֶן** – ההלכות של מצות תפילין ושל מצות אתרוג, **מְעוֹרֵר בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּכֵלִים דְ'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא', וְעַד רוּם הַמַּעֲלוֹת גַּם־כֵּן בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּ**– שם **"ס"ג" "אָדָם קַדְמוֹן", הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ הָ"עֵינַיִם" כו'**. – של "א"ק", "עינים" כמו ענין הראיה, הן ענין של פנימיות, שלא כמו המצח שהוא ענין של חיצוניות. על־כל־פנים, הרי שענין מעשה המצוות, מה שהוא עושה מצוה בדבר גשמי, מעורר גבוה מאד בשורש עד בשם "ס"ג" שלמעלה משבירת הכלים, וכן גם בלימוד ההלכות של המצוות מעוררים בפנימיות של המדריגה העליונה מאד, שכן כשלומדים אודות המצוה הרי "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש"; אך, כיצד הדבר כשלומדים פרטי ההלכות של איסור לא־תעשה, שבכך הרי לא שייך הענין של "כאילו קיים", ובמיוחד בדברים שאינם שכיחים כלל, שבהם לא שייך אפילו הענין כפי שהוא ב"לא תעשה" שיכול להיות שההימנעות ממנה יש בה ענין חיובי – שכן "ישב ולא עבר עבירה" נותנים לו שכר "כאילו עשה מצוה"[46] – גם ענין חיובי זה לא שייך בדברים אלה שאינם שכיחים כלל, ובכל זאת אנו אומרים, שיש להרבות בלימוד ההלכות יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה וליראה? יסביר רבנו הזקן להלן, שיש ענין בלימוד התורה המשתווה גם ב"מצוות עשה" וגם במצוות לא־תעשה, שלימוד הענין בלבד, גם כשאינו יכול להביא לידי מעשה של קיום מצות־עשה או להישמר מלא־תעשה – ובכל זאת לימוד ההלכה עצמו יש בו המעלה העליונה ביותר, מה שעל־ידי הלימוד נעשה האדם מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה), שהרי כל פרטי ההלכות הם המשכות מ"חכמה עילאה" של המאציל ברוך־הוא. ובלשון רבנו הזקן: **וְכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל** – שמעשה המצוה או לימוד ההלכה של המצוה, מעוררים למעלה מעלה עד בשם "ס"ג" שלפני השבירה, **הוּא בְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא בְּלִמּוּד פְּרָטֵי הֲלָכוֹת אִסּוּרֵי לֹא־תַעֲשֶׂה לִכְאוֹרָה, וּבִפְרָט בִּדְלָא שְׁכִיחֵי כְּלָל** – בפרטי דיני לא־תעשה שאינם שכיחים כלל שיהיו במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שההימנעות עצמה יהיה בה ענין חיובי, **כְּמוֹ פְּרָטֵי הֲלָכוֹת פִּגּוּל וּכְהַאי גַּוְנָא.** – וכדומה, שאינם שכיחים כלל, מדוע, איפוא, יש להרבות גם בלימוד הלכות **אלו** יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ויראה?

קונטרס אחרון

שלפני השבירה שהוא מהות ועצמות אורות שבא"ק ולא הארה בעלמא כמו שם מ"ה שממצחו וכן בלימוד ועיון הלכותיהן מעורר בחי' חב"ד שבע"ס דכלים דזו"ן ועד רום המעלות ג"כ בחי' חב"ד שבס"ג דפנימית א"ק היוצא דרך העינים כו' וכל הנ"ל הוא במ"ע אבל לא בלימוד פרטי הלכות איסורי ל"ת לכאורה ובפרט בדלא שכיחי כלל כמו פרטי הלכות פיגול וכה"ג.

יום שישי ט' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנה, אך עוד זאת... עד עמ' קנח, מהנברא.

אַךְ עוֹד זֹאת הַשָּׁוָה בַּכֹּל[47], – ישנו עוד דבר השווה בלימוד כל ההלכות, גם של מצוות־עשה וגם של מצוות לא־תעשה, כולל גם כאלו שאינן שכיחות כלל, **כִּי כָּל דְּחִילוּ וְרַחֲמוּ** – יראה ואהבה, **שִׁכְלִיִּים שֶׁל הַמַּלְאָכִים - הֵן בְּחִינוֹת נִבְרָאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְהֵן בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – לא ענין של "נשמה" ואלקות, כי־אם "נפש רוח" שהן נברא. מה שהוא מדייק לומר האהבה ויראה של **מלאכים**, למרות שברצונו לומר גם על האהבה ויראה של נשמות, שאינן משתוות ללימוד ההלכות – הרי זה מפני שבאהבה ויראה של נשמות, (א) הנשמות עצמן אינן נבראים ממש, כי־אם כפי שאלקות באה בענין של נברא ונשמה, ו(ב) באהבה ויראה של נשמות ישנו הרי ענין של מצוה, מה־שאין־כן באהבה ויראה של מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי שם מודגש יותר איך אהבה ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה מביא שגם בנשמות, **עצם** הענין של אהבה ויראה הוא ענין של נברא, אך פרטי ההלכות הם ענין של אלקות, **אֲבָל**

קונטרס אחרון

אך עוד זאת השוה בכל כי כל דחילו ורחימו שכליים של המלאכים הן בחי' נבראים מאין ליש והן בחי' נפש רוח דבי"ע. אבל פרטי ההלכות הן

---

46. קידושין לט, ב. **47.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תסב ואילך".

פְּרָטֵי הַהֲלָכוֹת – הענינים השונים של הלכות המצוות, **הֵן הַמִּשְׁכּוֹת חָכְמָה עִלָּאָה** – עליונה, **דְּהַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא הַמַּלְבֶּשֶׁת בְּגַשְׁמִיּוּת,** – בענינים גשמיים בהם דנה ההלכה, כמו "המחליף פרה בחמור" וכדומה, **וְהַלְּבָשָׁה זוֹ,** – מה ש"חכמה עילאה" (עליונה) מלובשת בענינים גשמיים של ההלכות, **אֵינָהּ כְּהַלְּבָשַׁת חָכְמָה עִלָּאָה בְּרַחֲמֵי וּרְחִימוּ** – ביראה ובאהבה **שִׁכְלִיִּים,** – שבכל מה שנברא הרי ישנה מ"חכמה עילאה", שהרי "כולם בחכמה עשית", ובמיוחד באהבה וביראה שכליים ישנו הרי הענין מה שהן באות **משכל** ו**מחכמה**, ושורש כל עניני החכמה הוא "חכמה עילאה", ואילו שם ההלבשה היא אחרת, **דְּהַתָּם** – שם, ב"חכמה עילאה" המלובשת באהבה וביראה שכליים, **הַלְּבוּשׁ הוּא מַעֲלִים וּמַסְתִּיר לְגַמְרֵי,** – על ה"חכמה עילאה", **כְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הָאָרֶץ הַחֻמְרִיִּת** – המסתירה ומעלימה לגמרי, **לְגַבֵּי חָכְמָה עִלָּאָה הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[48]**: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ",** – שכל הנבראים נתהוו ב"חכמה", הרי ש"חכמה עילאה" מלובשת גם בארץ הגשמית והחומרית, אלא שהארץ מכסה ומסתירה לגמרי על ה"חכמה עילאה" המלובשת בה, כך גם מכסות האהבה והיראה השכליות על "חכמה עילאה", **וְהַיְינוּ חִיצוֹנִית דְּחִיצוֹנִיּוּת דְּכֵלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא** – "מלכות דאצילות" עם החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, **מְסֻתֶּרֶת לְגַמְרֵי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּה,** – "מלכות דאצילות" כשלעצמה, אפילו החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, הן ענין של נשמה ואלקות, וזה מוסתר לגמרי בנפש רוח שהן ענין של **נברא**, שזה כמו "חכמה עילאה", שהיא בהתכללות, בהתאם לסדר התכללות הספירות ש"חכמה עילאה" באה בהתכללות ב"מלכות דאצילות", ו"מלכות דאצילות" מאירה ב"עשיה" ועשר ספירותיה, שבהן יש הרי ענין ה"חכמה", הרי כל זה מוסתר ונעלם בארץ החומרית, **וְכֵן בִּבְרִיאָה הִיא מְסֻתֶּרֶת לְגַמְרֵי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ,** – של "בריאה", **שֶׁהֵם** – רוח ונפש של "בריאה", הן **בְּחִינוֹת נִבְרָאִים** – המתהווים **בְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַכּוֹרֵא הַמַּהֲנִבְרָא,** – שהבורא מתעלם ומסתתר מהנברא, הרי זה ההעלם וההסתר מה ש"חכמה עילאה" מוסתרת באהבה וביראה **שכליים** ששרשן בעולם ה"בריאה", עולם ההשגה.

קונטרס אחרון

המשכות ח"ע דהמאציל ב"ה המלובשת בגשמיות והלבשה זו אינה כהלבשת ח"ע בדו"ר שכליים דהתם הלבוש הוא מעלים ומסתיר לגמרי כהסתר והעלם הארץ החומריית לגבי ח"ע המלובשת בה כמ"ש כולם בחכמה עשית והיינו חיצוניות דחיצוניות דכלים דמל' דאצי' שבעשיה שהיא מסותרת לגמרי ברוח נפש דעשיה וכן בבריאה היא מסותרת לגמרי ברוח נפש שהם בחי' נבראים בהסתר והעלם הבורא מהנברא.

יום שבת קודש י' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנח, משא"כ ההלכות... עד עמ' 316, אלקות.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהֲלָכוֹת, הֲרֵי הֶאָרַת הַחָכְמָה מְאִירָה בָּהֶן בְּגִלּוּי, – הן אינן מעלימות על הארת ה"חכמה" שבהן, **וּלְבוּשׁ הָעֲשִׂיָּה** – שההלכות הרי באו בענינים של עולם הזה ויש עליהן לבוש מעולם ה"עשיה", אך הלבוש של "עשיה", **הוּא דֶּרֶךְ מַעֲבָר לְבַד,** – הן רק עוברות דרך לבוש ה"עשיה", אך אין זה אומר שלבוש ה"עשיה" פועל שינוי במהותן, כפי שהדבר בדרך של התלבשות, שהמלביש פועל על המלובש להיות כמו המהות של המלביש. **כְּמוֹ בְּ"יוֹם טוֹב", שֶׁחֶסֶד דַּאֲצִילוּת הַמְלֻבָּשׁ לְגַמְרֵי בְּחֶסֶד דִּבְרִיאָה מְחַיֶּה עוֹלָם הַזֶּה הַנִּשְׁמִי** – וזאת – **עַל־יְדֵי מַעֲבַר חֶסֶד דִּיצִירָה וַעֲשִׂיָּה, הַנִּקְרָא גַּם־כֵּן הִתְלַבְּשׁוּת**[49]**,** – שחסד ד"בריאה" מתלבש בחסד ד"יצירה" ובחסד ד"עשיה", למרות שאין זו התלבשות ממש, **שֶׁאִם־לֹא־כֵן לֹא הָיָה פּוֹעֵל בְּגַשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה.** – הרבי הרש"ב נשמתו־עדן, מסביר בקונטרס "ומעין"[50] דיוק לשון רבנו הזקן כאן, שהכוונה היא שכדי שתהיה פעולה של גשמיות ממש בעולם הזה, לא מספיק ה"יש" של עולם ה"בריאה" הנקרא "יש" לגבי "אצילות" (אך לגבי "יצירה" זה עדיין רוחני), ואף כשאור החסד ד"בריאה" יעבור "דרך מעבר" הספירות של "יצירה" ו"עשיה" – לא תהיה עדיין השפעה **גשמית** ממש, אלא זה צריך להיות על־ידי **התלבשות** בכלים ובלבושים של "יצירה" המסתירים במדה מרובה יותר על האור האלקי של החסד העליון, והוא נעשה על־ידי־זה בבחינה של מציאות, ולאחר מכן הוא מתלבש בכלים ובלבושים של "עשיה" המסתירים **עוד יותר** מאשר הכלים והלבושים של "יצירה",

קונטרס אחרון

משא"כ ההלכות הרי הארת החכמה מאירה בהן בגילוי ולבוש העשי' הוא דרך מעבר לבד כמו ביום טוב שחסד דאצי' המלובש לגמרי בחסד דבריאה מחיה עוה"ז הגשמי ע"י מעבר חסד דיצי' ועשי' הנק' ג"כ התלבשות שאל"כ לא הי' פועל בגשמיות עוה"ז ואף שגשמיות עוה"ז ודאי מסתיר לגמרי אפילו החסד

---

48. תהלים קד, כד. **49.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תע ואילך". **50.** עמוד 123.

ואור זה נעשה יותר בבחינה של "יש", ובכוחו לבוא בהשפעה גשמית של עולם הזה. על־כל־פנים, כשם שהדבר ביום־טוב, שמבלי הבט על ענין ההתלבשות ב"יצירה" ו"עשיה", נחשב האור המאיר ביום־טוב כאור של חסד ד"בריאה", כך גם בהלכות, שההתלבשות בהלכות היא רק באופן של "מעבר" והיא נשארת הארה של "חכמה עילאה", **וְאַף שֶׁנַּשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה וַדַּאי מַסְתִּיר לְגַמְרֵי אֲפִלּוּ** – על **הַחֶסֶד דַּעֲשִׂיָּה,** – ובודאי שהיא מסתירה על הארת ה"חכמה עילאה", כלומר, שהדבר הגשמי אודותיו דנה התורה, כפי שיזכיר להלן, למשל הפרה והחמור הגשמיים אודותם דנה ההלכה של "המחליף פרה בחמור", הרי הפרה והחמור הגשמיים (של בעל הפרה ובעל החמור הבאים לדין תורה בגין ענין של "מחליף פרה בחמור") מסתירים בודאי על ענין של חסד ד"עשיה", **מִכָּל־מָקוֹם הַהֲלָכָה עַצְמָהּ אֵינָהּ גַּשְׁמִיּוּת מַמָּשׁ, שֶׁהִיא** – ההלכה והפסק, **בְּחִינַת רָצוֹן הַנִּמְשָׁךְ מֵחָכְמָה עִלָּאָה לְהָקֵל אוֹ לְהַחֲמִיר,** – שכך מחייבת חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא שיהיה רצונו יתברך ופסק ההלכה להקל או להחמיר, **רַק** – הרצון **יוֹרֵד וּמֵאִיר בִּבְחִינַת גִּלּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת,** – הרצון העליון מתבטא בהתגלות בענין גשמי, **כְּמַיִם הַיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ כּוּ',** – שאותם המים שהיו בתחלה במקום הגבוה נמצאים עתה במקום הנמוך, **וְהַדָּבָר הַגַּשְׁמִי עַצְמוֹ שֶׁבּוֹ מְדֻבֶּרֶת הַהֲלָכָה, בֶּאֱמֶת הוּא מַסְתִּיר לְגַמְרֵי, כְּמוֹ** – ההלכה של **"הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר"**[51], **וְכֵן** – ההלכה של **בְּשַׂר הַפִּגּוּל אוֹ לֹא פִּגּוּל וְכָשֵׁר.** – שהפרה והחמור הגשמיים והבשר הגשמי אודותיו דנים אם הוא פיגול או לא – מסתירים באמת לגמרי על הארת ה"חכמה עילאה". מה שרבינו אומר שהדבר הגשמי עצמו אודותו דנה ההלכה, מסתיר בוודאי לגמרי – למרות שלעיל (קנו, ב) אמר לגבי מצוות שבאחיזת האתרוג **הגשמי** של מצוה, תופסים מהות האלקות ד"אצילות" – הרי זה, מפני שלגבי מצוה, הרי האתרוג הגשמי הוא חלק מן המצוה, לכן אין גשמיות האתרוג מסתירה, אלא זה בטל לגמרי באלקות, ואילו כאן לגבי ההלכה הרי הפרה הגשמית או החמור הגשמי אינם חלק של ההלכה, לכן הם מסתירים, אך השכל הגשמי בו התלבשה ההלכה, כיוון שהוא חלק מן ההלכה, שההלכה **התלבשה** בשכל גשמי **זה** – אכן אינו מסתיר. **רַק הַהֲלָכָה בְּעַצְמָהּ** – הפסק **עִם הַטַּעַם הַנִּגְלֶה,** – מדוע הפסק הוא כך וכך, **הִיא מִבְּחִינַת מַלְכוּת דִּבְרִיאָה** – חלק השכל והטעם של הגמרא, **וְיִצִירָה** – חלק פסק ההלכה של המשנה, **דִּבְחִינַת נְשָׁמָה, שֶׁהוּא אֱלֹקוּת, הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה נֶפֶשׁ רוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – שנפש־רוח הן ענין של נברא, **שֶׁהֵן דְּחִילוּ וְרַחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁל הַמַּלְאָכִים וְהַנְּשָׁמוֹת וְחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁלָּהֶם,** – ההשגה וההתבוננות בגדלות ה' המביאות לאהבה ולירא. כל זה מתהווה ומקבל חיות **מֵאַיִן לְיֵשׁ.** – כפי שכל נברא מתהווה מ"אין" ל"יש", **וְלָכֵן** – ההארה מ"חכמה" הבאה על־ידי מלכות ד"בריאה" ו"יצירה", שהיא הענין של תורה כפי שהיא ב"בריאה" ו"יצירה" לפני שהיא באה למטה בעולם, כמו המים היורדים ממקום גבוה לנמוך, **הִיא מַרְוָה צִמְאוֹנָם** – של המלאכים והנשמות שבעולם ה"בריאה" ו"יצירה" **קֹדֶם שֶׁיֵּרְדָה לָעוֹלָם הַזֶּה, כַּמַּיִם הַיּוֹרְדִים** – ממקום גבוה לנמוך **כּוּ'**[52]. **וְגַם אַחַר שֶׁ** – ההארה מ"חכמה עילאה", **יֵרְדָה לַעֲשִׂיָּה, הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דַּעֲשִׂיָּה, אֲפִלּוּ דִּבְחִינַת נְשָׁמָה שֶׁהִיא אֱלֹקוּת.** – שכן, זה אלקות של "עשיה", ואילו ההארה של "חכמה עילאה" שבהלכות היא האלקות של "אצילות". למדנו לעיל, שבמלכות ד"בריאה" ו"יצירה" של נשמה, מלובשת מהות "חכמה עילאה דאצילות", ואור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה" אינו מעלים על אור ה"חכמה עילאה" שבה, שכן (כפי שהרבי רש"ב נ"ע מסביר במאמר דיבור־המתחיל "כה אמר ה'" תרס"ז[53]) בהתלבשות קיים הבדל אם ההתלבשות היא במדריגה שהיא כמו **המהות** של המדריגה העליונה יותר שהיא מתלבשת בה – או שהיא **מהות אחרת** מהמדריגה העליונה. כלומר, בשעה שהאור האלקי מתלבש במדריגה **שאיננה** אלקות, מתעלם ומסתתר האור האלקי בהתלבשות זו, ואילו בשעה שגם **המלביש** הוא אלקות (אלא במדריגה קטנה יותר) – אין המדריגה העליונה מתעלמת ומסתתרת, אלא המהות ממש של המדריגה העליונה – מאירה במדריגה התחתונה. זהו ההפרש בין התלבשות אור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה שהוא **אלקות** בג' ראשונות (חכמה־בינה־דעת) של "בי"ע" (בריאה־יצירה־עשיה) שהם **נבראים**, שאור הנשמה הוא בהעלם והסתר מהם כמו ההעלם

קונטרס אחרון

דעשיה מ"מ ההלכה עצמה אינה גשמיות ממש שהיא בחי' רצון הנמשך מח"ע להקל או להחמיר רק שיורד ומאיר בבחי' גילוי בגשמיות כמים היורדים ממקום גבוה כו' והדבר הגשמי עצמו שבו מדברת ההלכה באמת הוא מסתיר לגמרי כמו המחליף פרה בחמור וכן בשר הפיגול או לא פיגול וכשר רק ההלכה בעצמה עם הטעם הנגלה היא מבחי' מלכות דבריאה ויצי' דבחי' נשמה שהוא אלקות המחיה ומהוה נפש רוח דבי"ע שהן דחילו ורחימו של המלאכים והנשמות וחב"ד שלהם מאין ליש ולכן היא מרוה צמאונם קודם שירדה לעוה"ז כמים היורדים כו' וגם אחר שירדה לעשי' היא למעלה מעלה מבחי' חב"ד דעשי' אפי' דבחי' נשמה שהיא אלקות

---

51. ב"מ ק, א. וש"נ. **52.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: תענית ז, א. **53.** המשך תרס"ו ע' תכד ואילך.

והסתר שבורא מתעלם ומסתתר מנברא, כלומר, שלא מאירה **מהות** אור הנשמה, כי־אם **מציאותו** בלבד – לבין התלבשות בחינת "חכמה עילאה" (עליונה) באור הנשמה ד"בי"ע" שב**הלכות**, שכיוון שאור הנשמה הוא הרי גם **אלקות**, לכן מאירה **מהות** "חכמה עילאה" ממש בגילוי באור הנשמה, ואור הנשמה אינו מסתתר ומתעלם. ולכן, למרות שמה שמאיר **בגילוי** בהלכות הערוכות לפנינו, הוא בחינת אור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה", אף־על־פי־כן מלובשת בו (באור הנשמה של "מלכות דבריאה ויצירה") **מהות** "חכמה עילאה דאצילות", שאינה מסתתרת ומתעלמת. כלומר, שאור ה"אצילות" מאיר בגילוי ממש לגבי אור הנשמה, ולכן בהלכות שאנו לומדים, הרי למרות שלא מאירה בגילוי ממש בחינת "חכמה עילאה", אף־על־פי־כן אין זה בבחינת העלם והסתר, כי־אם בבחינת מיעוט בלבד, שב**יכלתה** לבוא לבחינה של גילוי ממש.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמוד ב

בשכר החכירות שְׁנֵים עָשָׂר כּוֹרִין של חטים לְשָׁנָה, מלבד שאחזיר לך את ההלואה של המאתים זוז, **מוּתָּר** לעשות כן ואין בזה ריבית, שאין הוא משלם לו עבור מעותיו, אלא שכיון שהוא נותן לו את המעות כדי להשתמש בהם להשבחת גוף הקרקע, הרי זה כאילו הוא שוכר ממנו שדה משובחת יותר, ויש לו לשלם בשכירותה יותר ממה שמשלמים על שדה רגילה.

ממשיכה הברייתא: **אֲבָל אֵין מַפְרִיז לֹא עַל חֲנוּת וְלֹא עַל סְפִינָה** – אם שכר חנות או ספינה, אסור ללוות מן המשכיר מעות כדי לקנות פירות ולמכור בחנות או כדי לקנות סחורה להוליך בספינה, על מנת שיעלה לו את דמי שכירות החנות או הספינה, שכיון שאינו מוציא את המעות כדי להשביח את גוף החנות או הספינה, אי אפשר להחשיב זאת כאילו שכר ממנו חנות יקרה יותר או ספינה יקרה יותר, ונמצא שמה שהוא מוסיף לו בשכירות הוא בשכר המתנת המעות, והרי זו ריבית גמורה.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, פְּעָמִים שֶׁמַּפְרִיז עַל חֲנוּת – יש אופנים שמותר ליטול הלואה מן המשכיר ולהוסיף על ידי זה בשכירות החנות, והוא כגון שלוה ממנו מעות כדי **לְצוּר בָּהּ צוּרָה** – לצייר צורות נאות בקירות החנות שתהיה נאה יותר, וימשכו הקונים לקנות ולאכול בה, שכיון שהחנות נעשית משובחת יותר עלה מחיר שכירותה, ולפיכך הוא רשאי להעלות את מחיר השכירות. וכן יש אופנים שמותר להוסיף על שכירות **הַסְּפִינָה** על ידי ההלואה, כגון שלוה ממנו מעות **לַעֲשׂוֹת לָהּ אִיסְכַּרְיָא** – וילון, או שאר כלי הספינה כגון תורן, שהוא משביח בכך את גוף הספינה.

מפרשת הגמרא: **חֲנוּת לְצוּר בָּהּ צוּרָתָא** הוא שבח בגוף החנות, משום **דְּצָבוּ בָּהּ אִינְשֵׁי** – שאנשים רוצים בה **וַהֲוֵי אַגְרָא טְפֵי** והרי שכרה שוה יותר. וכן **סְפִינָה לַעֲשׂוֹת לָהּ אִיסְכַּרְיָא** הרי זה שבח בגוף הספינה, **שכֵּיוָן דְּשַׁפִּירָא אִיסְכַּרְיָא טְפֵי** – שוילון הספינה יפה יותר, **אַגְרָא טְפֵי** – שכרה שוה יותר.

סְפִינְתָּא – בהשכרת ספינה, **אָמַר רַב, אַגְרָא וּפַגְרָא** [–שכר ופחת] מותר ליטול שכר על השכרת הספינה, אף על פי שהשוכר מקבל עליו אחריות אונסים שאם תישבר הספינה ישלם אותה השוכר, ואין בזה משום ריבית.

אָמְרוּ לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב, מִדּוּעַ מוּתָּר הַדָּבָר, אִי אַגְרָא – אם נוטל הוא שכר על השכרתה, והיינו שהיא נשארת ברשותו, **לֹא פַּגְרָא** – אין לו לתבוע מן השוכר את דמי שבירתה, שהרי ברשותו נשברה והשוכר אינו חייב באונסים, **וְאִי פַּגְרָא** – ואם הוא נוטל מן השוכר את דמי שבירתה, והיינו שכשנתן את הספינה לשוכר שם אותה בדמים, שאם תישבר ישלם לפי מה שהיתה שוה אז, נמצא שאין זו שכירות אלא הלואה, שהשוכר לוה את הספינה ונכנסה לרשותו והוא חייב להשיב אותה או את דמיה בכל אופן, ואם כן **לֹא אַגְרָא** – אין לו ליטול שכר על השכרתה, שהרי זו ריבית על ההלואה.

מספרת הגמרא: **שָׁתִיק** – שתק **רַב**, מפני שלא מצא תשובה על קושייתם. תמה **וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מַאי טַעְמָא שָׁתִיק רַב** ולא השיב לרב כהנא ורב אסי על קושייתם, וכי **לֹא שְׁמִיעָא לֵיהּ הָא דְּתַנְיָא** בברייתא סיוע וטעם לדבריו, שכך שנינו בברייתא, **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** במשנה (להלן ע:) **אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִיִּשְׂרָאֵל** – שאסור לקבל מיהודי עיסקא [בעלי חיים, חפצים או מעות] באופן שמקבל על עצמו את כל האחריות ויצטרך להחזיר לנותן את כל שויה בשעת קבלת העיסקא, אפילו אם תיפחת או תיפסד לגמרי, ואם ירויח יחלוק בשכר עם הנותן, מפני ששכר זה נחשב ריבית, **אֲבָל מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִן הַנָּכְרִים** – שאין איסור להלוותם וללוות מהם בריבית. מחדשת הברייתא: **אֲבָל אָמְרוּ** חכמים, **הַשָּׁם פָּרָה לַחֲבֵירוֹ** ונותן לו אותה שיגדלנה, **וְאָמַר לוֹ** המקבל לנותן, **הֲרֵי פָּרָתְךָ עֲשׂוּיָה עָלַי בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָר,** שאם לא אשיב את הבהמה עצמה [כגון אם תמות], אשיב שלשים דינרים שהוא שווי הבהמה עתה, **וַאֲנִי אֶעֱלֶה לְךָ** בשכר שאני חורש בה, **סֶלַע בְּחֹדֶשׁ,** הרי זה **מוּתָּר,** ואין שכר זה נחשב ריבית. וטעם הדבר, **לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂאָהּ דָּמִים** – שלא התחייב להשיב לבעל הבהמה את כל דמיה כפי שהיא שוה עתה, ולפיכך אין זו הלואה. ומיד מקשה הגמרא: **וְכִי לֹא עָשָׂאָהּ** דמים, הרי מבואר בברייתא שהתחייב להשיב לו שלשים דינרים אם לא ישיב את הבהמה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת** כוונת הברייתא לומר **שלֹא עָשָׂאָהּ דָּמִים מֵחַיִּים אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה** – שכל זמן שהבהמה חיה, הוא רשאי להשיב את הבהמה כמו שהיא, אפילו אם יפחתו דמיה מחמת שיוזלו הפרות או מטעם אחר, ולא התחייב אלא שאם תמות או תאבד לגמרי יתן לו שלשים דינרים, ואם כן אין זו הלואה, שהרי מבחינת הדמים אפשר שישיב לו פחות ממה שקיבל ממנו.

הרי יש ללמוד מדברי הברייתא שכל עיסקא שאין המקבל מקבל על עצמו אף אחריות אם תוזל העיסקא, אלא רק אחריות על האונסים, אינה נחשבת הלואה ומותר ליטול שכר. ואם כן יש מכאן סיוע לדברי רב, ותירוץ לקושייתם של רב כהנא ורב אסי, שהרי אף כשמשכיר את הספינה והשוכר קיבל עליו אחריות אונסים, הרי לא קיבל עליו אחריות שאם תוזל הספינה יצטרך להשלים לו את מחירה כפי שהיתה בשעת קבלת הספינה, אלא רשאי להשיב לו את הספינה כמו שהיא, ואם כן אין זו הלואה ואין כאן חשש ריבית.

פוסקת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, הִלְכְתָּא, סְפִינָה אַגְרָא וּפַגְרָא** – מותר ליטול על השכרת ספינה שכר, אף על פי שהשוכר מקבל עליו אחריות שבירתה, שאם תישבר ישלם את כולה, וכדברי רב.

יום ראשון

יום רביעי — ד כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, רביעי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: משא״כ . . . 312 הלומד הסוד.

לְמַיִם אַחֲרוֹנִים נוֹטְלִים קְצֵה הָאֶצְבָּעוֹת, וְאַחַר־כָּךְ מַעֲבִירִים אוֹתָם, כְּשֶׁהֵם לַחִים עֲדַיִן, עַל הַשְּׂפָתַיִם.

יום שני

יום חמישי — ה כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: אבל דוקא . . . 312 שם.

״וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה״ – תְּפִלָּה הִיא סֻלַּם הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל הַנְּשָׁמָה בֶּאֱלֹקוּת. וַהֲגַם שֶׁהוּא ״מֻצָּב אַרְצָה״, הַתְחָלַת הַתְּפִלָּה הִיא בְּהוֹדָאָה לְבַד, אֲבָל ״וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה״, בִּבְחִינַת בִּטּוּל עַצְמִי. אֲבָל בָּא לָזֶה עַל יְדֵי הַקְדָּמַת הַהַשָּׁגָה וְהַהֲבָנָה בִּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה, בִּרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּקְרִיאַת שְׁמַע.

יום שלישי

יום שישי — ו כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, ששי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: ועוד זאת . . . קנז לא יראו.

אאמו״ר אמר: קריאת שמע שעל המטה איז, אין זעיר אנפין, ווי דער ווידוי וואָס קודם צאת הנפש מהגוף. נאָר יעמאָלט גייט מען שוין אינגאַנצען אוועק פון יריד, און עס ענדיגט זיך שוין דער מסחר פון היום לעשותם, און אין קשעהמ״ט פון יעדער נאַכט האלט מען נאָך אין מיטן יריד, און מען קען נאָך אויפטאָן.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשׁ״בּ] אָמַר: קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה הִיא בִּ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ [=בְּאוֹפֶן קָטָן] כְּהַוִּדּוּי שֶׁבְּטֶרֶם צֵאת הַנֶּפֶשׁ מֵהַגּוּף. אֶלָּא שֶׁאָז עוֹזְבִים לְגַמְרֵי אֶת הַ״יָּרִיד״, וּכְבָר מִסְתַּיֵּם הַמִּסְחָר שֶׁל ״הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם״, וּבִקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה שֶׁל כָּל לַיְלָה, עֲדַיִן נִמְצָאִים בְּעִיצּוּמוֹ שֶׁל הַיָּרִיד, וְאֶפְשָׁר עֲדַיִן לִפְעֹל.

יום רביעי

שבת — ז כסלו — ה׳תש״ד

הַפְטוֹרָה: וְעַמִּי – תַּלְמֵי שָׂדֶי. וַיִּבְרַח יַעֲקֹב – וּבְאִשָּׁה שָׁמָר. וּבְנָבִיא הֶעֱלָה – וּבְנָבִיא נִשְׁמָר.

שיעורים. חומש: ויצא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ובר מן . . . 314 הלכותיהן.

שָׁלֹשׁ חָכְמוֹת הֵן: חָכְמַת בִּטּוּל הַחֹמֶר, עַל יְדֵי הוֹרָאַת שִׁקּוּץ וְתִעוּב כָּל עִנְיָנִים הַגּוּפָנִיִּים וְהַחֹמְרִיִּים – חָכְמַת הַמּוּסָר.

חָכְמַת הַכָּרַת מַעֲלַת הַצּוּרָה וְהָרוּחָנִי בַּמִּדּוֹת וּבַמַּשְׂכָּלוֹת וְהוֹרָאַת אָפְנֵי הַקֵּרוּב אֲלֵיהֶם – חָכְמַת הַחֲקִירָה.

חָכְמַת הַגְּבָרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר, הוֹרָאָה בְּמַעֲלַת חֹמֶר מְזֻכָּךְ וּבְמַעֲלַת הַצּוּרָה כְּשֶׁנִּקְבְּעָה

בְּהַחְמָרִי, וְהִתְכַּלְּלוּתָם יַחַד מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וָסוֹף, לִהְיוֹת כִּי נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן, אֵל אֶחָד בְּרָאָם, וּלְכַוְּנָה אַחַת לְגַלּוֹת אוֹר קְדֻשַּׁת חֶבְיוֹן עֻזּוֹ יִתְבָּרֵךְ נִבְרָאוּ וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד דַּוְקָא מַשְׁלִימִים אוֹתָהּ הַשְּׁלֵמוּת, אֲשֶׁר עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ - חָכְמַת תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום חמישי

יום ראשון — ח כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אך להבין . . . קנח וכה"ג.

א מענש זאָל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב"ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאַכען א נחת רוח גדול צום גדול הגדולים וכמ"ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאָן די עבודה בלב ונפש חפצה.

יִתְבּוֹנֵן הָאָדָם עַד כַּמָּה גְּדוֹלִים חַסְדֵּי הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁכָּזֶה קָטָן שֶׁבַּקְּטַנִּים כְּפִי שֶׁהוּא הָאָדָם, יָכוֹל לִגְרֹם נַחַת רוּחַ גָּדוֹל לִגְדוֹל הַגְּדוֹלִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר". עַל הָאָדָם לִהְיוֹת תָּמִיד נִלְהָב וּלְבַצֵּעַ אֶת הָעֲבוֹדָה בְּלֵב וְנֶפֶשׁ חָפֵצָה.

יום שישי

יום שני — ט כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: אך עוד . . . קנח מהנברא.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי - תקל"ד - וְיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ - תקפ"ח. וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד בְּנִיעֶזְשִׁין.

ט' בְּכִסְלֵו תקנ"ד אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מַאֲמָר - וְהוּא חֵלֶק פֶּרֶק נ"ג מִסֵּפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים (תַּנְיָא) הַמְדַבֵּר עַל־דְּבַר בַּיִת רִאשׁוֹן. לְמָחֳרָתוֹ אָמַר חֲסִידוּת עוֹד הַפַּעַם - סִיּוּם פֶּרֶק הַנַּ"ל עַד גְּמִירָא [סוֹפוֹ]. כִּי הַמַּאֲמָרִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה תק"ן עַד י כִּסְלֵו תקנ"ד (אֲשֶׁר בָּהֶם נִכְלְלוּ לִקּוּטֵי עֵצוֹת מִשָּׁנִים הַקּוֹדְמוֹת) מֵהֶם נִסְדְּרוּ נ"ג פִּרְקֵי סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים.

שבת קודש

יום שלישי — י כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: נה־נט.
תניא: משא"כ ההלכות . . . 316 אלקות.

אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי יָצָא לְחֵרוּת - תקפ"ז - מִמַּאֲסָרוֹ בָּעִיר וִויטֶעבְּסְק. בְּחֹל הַמּוֹעֵד סֻכּוֹת נוֹדַע אֲשֶׁר הִלְשִׁינוּ אֶת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי. בְּיוֹם א' פָּרָשַׁת נֹחַ כח תִּשְׁרֵי נָסַע בְּלִוְיַת פְּקִידִים מִלִּיוּבאַוִויטְש, בַּצָּהֳרַיִם בָּא לְדאָבְּראָמִיסְל, אָמַר שָׁם דאַ"ח [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] "מַיִם רַבִּים גוֹ'", יוֹם ב' נָסַע מִשָּׁם עַד לִיאָזְנָא, אָמַר שָׁם דאַ"ח "רְשָׁפָיהָ רִשְׁפֵּי גוֹ'", יוֹם ג' נָסַע מִשָּׁם לְוִויטֶעבְּסְק, וְיָשַׁב שָׁם תָּפוּס עַד יוֹם א' וַיִּשְׁלַח י כִּסְלֵו.

התפילין כתכשיט

יום ראשון ד' כסלו ה'תשע"ז

הלכות שבת פרק יט, הלכה כג: הַמּוֹצֵא תְּפִלִּין בְּשַׁבָּת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? לוֹבְשָׁן כְּדַרְכָּן – מַנִּיחַ שֶׁל יָד בְּיָדוֹ, שֶׁל רֹאשׁ בְּרֹאשׁוֹ – וְנִכְנָס וְחוֹלְצָן בַּבַּיִת, וְחוֹזֵר וְיוֹצֵא, וְלוֹבֵשׁ זוּג שֵׁנִי, וְחוֹלְצָן, עַד שֶׁיַּכְנִיס אֶת כֻּלָּן.

והקשה ה'תוספות יום טוב' (עירובין פ"י מ"א)

למסקנת הגמרא (עירובין צו, א) תנא קמא סובר ששבת זמן תפילין ולכן המוצא תפילין בשבת ברשות הרבים מכניסם לבית, כל זוג בפני עצמו, כי ההיתר ללובשם ברשות הרבים הוא משום שבהנחתם מקיים את המצוה, ולקיום המצוה לא התירו ללבוש יותר מזוג אחד בכל פעם כי יש בזה איסור 'בל תוסיף'. ואילו רבן גמליאל סובר ששבת לאו זמן תפילין וההיתר ללבוש התפילין ולהכניסם הוא משום שמכניסם דרך מלבוש והתפילין הם תכשיט, ולכן מותר ללבוש שני זוגות יחד כי יש מקום בראש ובזרוע לשני זוגות תפילין.

וכיון ששיטת הרמב"ם היא ששבת לאו זמן תפילין (הל' תפילין פ"ד ה"י) ואם כן אין כאן מצוה ואין כאן 'בל תוסיף' למה אינו מתיר להכניס שני זוגות תפילין בבת אחת?

ותירץ ה'מגן אברהם' (א"ח סי' ש"א סקנ"ד):

כיון שאין אנו יודעים לכוין את המקום המדויק שעליו צריך להניח את התפילין יש לחשוש שלא יניח את הזוג השני במקום הנכון ואזי הרי הוא כמשא ולכן התירו להוציא בפעם אחת רק זוג אחד.

ועוד: "כיון שבחול אין לובש לעולם שני זוגות, אם כן זוג השני אינו נקרא דרך לבישה אלא כמשוי הוא, ולא התירו חכמים משום בזיון התפילין אלא זוג אחד שהוא כדרך לבישה בחול ואינו נראה כמשוי" (שו"ע אדה"ז שם סע' נ"א, מהמ"א).

"וכל זה באיש, אבל אשה שמצאה תפילין... לא תכניסן לעיר דרך מלבוש, שכיון שאין הנשים מניחות תפילין בחול אינן מלבוש להן אלא משוי גמור" (שם). וכן אסורה ללבוש ברשות הרבים טלית מצויצת, כי חוטי הציצית הם כמשא (שם סע' מה).

'אין שבות במקדש'

יום שני ה' כסלו ה'תשע"ז

הלכות שבת פרק כא, הלכה כז: וּמַנִּיחִין רְטִיָּה עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה לְכַתְּחִלָּה בַּמִּקְדָּשׁ.

חכמים אסרו להניח בשבת רטיה (תחבושת ועליה משחה מרוחה) על גבי מכה מחשש שמא ימרח, כי הממרח רטיה בשבת חייב משום ממחק. ומכל מקום התירו לכהן במקדש להחזיר רטיה שהסיר לצורך עבודה (כדי שלא תחצוץ בין ידו לעבודה), כי אם לא יתירו לו להחזירה, יימנע מלהסירה ולא יעבוד עבודתו (ביצה יא, ב. ורש"י שם).

והקשה ה'תוספות יו"ט' (עירובין פ"י מי"ג):

בגמרא (שם) מבואר שהתירו רק לכהן שהסיר את הרטיה לצורך עבודה, אבל אם הסיר שלא לצורך עבודה אסור להחזירה, ומשמע שאין זה משום ש'אין שבות במקדש', כי אם כן היה צריך להתיר זאת במקדש גם אם הסיר את הרטיה שלא לצורך עבודה. ומדוע כתב הרמב"ם כאן שטעם ההיתר להניח רטיה במקדש הוא "שאין איסור שבות במקדש", ולפי זה גם כהן שאינו עובד יהא מותר לו, היפך משמעות הגמרא?

ומבאר ה'צל"ח' (ביצה שם ד"ה קמ"ל):

כך נשנית הלכה זו – של הנחת רטיה על גבי מכה בשבת במקדש – במשנה (עירובין קב, א): "מחזירין רטיה במקדש, אבל לא במדינה (מחוץ למקדש)". ונשאלת השאלה: אם ההיתר הוא רק לכהן שעובד במקדש, כדי שלא ימנע מלעבוד, מדוע מחלקת המשנה בין מקדש למדינה, הרי אף במקדש מותר להחזיר את הרטיה רק לצורך העבודה, אלא מכאן נראה שבמדינה האיסור הוא מוחלט, וגם כשהסיר את הרטיה לצורך עבודה ורוצה להחזירה לאחר שכבר יצא מן המקדש – אסור, כי ההיתר הוא רק כשמתקיימים שני התנאים: א. לצורך העבודה. ב. במקדש, כי 'אין שבות במקדש'.

ודברי הרמב"ם בטעם ההיתר 'שאין שבות במקדש', הם כדברי המשנה שרק במקדש הותר להחזיר רטיה בשבת, ואמנם, ההיתר הוא בצירוף הטעם שלא ימנע מעבודה, אך הטעם העיקרי הוא כי 'אין שבות במקדש'.

טלטול כלים המיועדים לסחורה

יום שלישי ו' כסלו ה'תשע"ז

הלכות שבת פרק כה, הלכה ט: כָּל כְּלִי שֶׁמַּקְפִּיד עָלָיו שֶׁמָּא יִפָּחֲתוּ דָמָיו, כְּגוֹן כֵּלִים הַמֻּקְצִים לִסְחוֹרָה וְכֵלִים הַיְּקָרִים בְּיוֹתֵר, שֶׁמַּקְפִּיד עֲלֵיהֶן שֶׁמָּא יִפָּסְדוּ – אָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא מֻקְצֶה מֵחֲמַת חֶסְרוֹן כִּיס.

להלן (פכ"ו הי"ד) כתב הרמב"ם שמותר להשתמש בשבת בפירות המיועדים למכירה, וכתב ה'מגיד משנה' (שם) שיש ללמוד מכך שמותר להשתמש גם בכלים המיועדים לסחורה. ולכאורה הדברים עומדים בסתירה לדברי הרמב"ם כאן שכלים המיועדים לסחורה אסור לטלטלם!

ומבאר ה'בית יוסף' (סי' שח בתחילתו), על פי דיוק לשון הרמב"ם 'כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים ביותר שמקפיד עליהן שמא יפסדו'. ויש לבאר שסיום דבריו 'שמקפיד עליהן שמא יפסדו' מוסב על שתי הדוגמאות: 'כלים המוקצים לסחורה' ו'כלים היקרים ביותר'. כלומר: גם כלים המוקצים לסחורה אינם מוקצה אלא אם כן מקפיד שלא להשתמש בהם כדי שלא יפסלו למכירה, אך ישנם כלים ששימוש חד־פעמי אינו פוסל אותם ממכירה ואינם מוקצים.

וה'אבני נזר' (או"ח סי' תב) מחלק באופן אחר:

אם האדם מייעד בדעתו את החפץ למכירה, אלא שברצונו להשתמש בו מעט ואחר כך להחזירו ולהעמידו למכירה – הרי הוא מוקצה, כי בעת השימוש עצמו החפץ מיועד למכירה, אך אם נמלך בדעתו שלא למוכרו אלא לייעדו לשימוש פרטי, מעתה אינו מוקצה ומותר לטלטלו.

וכן פסק למעשה הגרש"ז אוירבך (שמירת שבת כהלכתה פ"כ הערה עח) שמותר ליטול כלי העומד למכירה אם גמר בדעתו להשתמש בו לשימוש פרטי, אך הדגיש, שתחילה עליו להחליט בדעתו שאכן משנה את ייעודו לשימוש פרטי ורק אחר כך יטלנו.

קידוש על יין של שביעית

יום רביעי ז' כסלו ה'תשע"ז

הלכות שבת פרק כט, הלכה יד: אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא עַל הַיַּיִן הָרָאוּי לְנִסֵּךְ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ... לְהוֹצִיא יַיִן שֶׁריחוֹ רַע, אוֹ מְגֻלֶּה, אוֹ מְבֻשָּׁל.

הגר"ע איגר (א"ח סי' ערב ס"ד) הסתפק האם דין זה שאין מקדשים על יין שאינו ראוי לניסוך על המזבח אמור רק בקידוש הלילה אבל בקידוש היום שאפשר לקדש על 'חמר מדינה' (שאינו ראוי לניסוך) – מותר לקדש גם על יין שריחו רע או יין מגולה. אך ה'ביאור הלכה' (שם) כתב שאמנם אפשר לקדש בקידוש היום על 'חמר מדינה', אבל יין שאינו ראוי לניסוך מחמת גריעותו (ריחו רע או מגולה) הרי הוא פסול לקידוש מדין 'הקריבהו נא לפחתך - הירצך?'

ובהלכה זו מבאר ה'אור שמח' את דברי הירושלמי (שבת פ"ח ה"א) הטעונים ביאור.

הירושלמי מסתפק: "מהו לצאת [ידי חובת שתיית ארבע כוסות בפסח] ביין של שביעית? תני ר' הושעיא יוצאין ביין של שביעית". ותמהו המפרשים (קרבן העדה, טוב ירושלים ועוד), מדוע בכלל יש ספק אם יוצאים מצות ארבע כוסות ביין של שביעית?

והביאור:

כוס ראשון מארבע הכוסות אומרים עליו קידוש היום (פסחים קיד, א) וכיון ש"אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח" מתעורר הספק האם אפשר לקדש על יין של שביעית שאינו ראוי לניסוך, שהרי נאמר "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" ודרשו "לאכלה ולא לשריפה" ולכן אין מביאים מנחות מפירות שביעית (מנחות פד, א). והספק הוא כי יתכן לומר שרק יין שאינו ראוי לניסוך משום גריעותו אין מקדשים עליו, אבל יין שבו עצמו אין חסרון ואין מנסכים בו מחמת דין צדדי ('לאכלה, ולא לשריפה') כן מקדשים עליו. ואכן, מסקנת הירושלמי היא שמקדשים על יין שביעית אף שאינו ראוי לנסך על גבי המזבח.

סעודת סיום מסכת בערב שבת

יום חמישי ח' כסלו ה'תשע"ז

הלכות שבת פרק ל, הלכה ד: אָסוּר לִקְבֹּעַ סְעֻדָּה וּמִשְׁתֶּה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.

מבואר בגמרא (פסחים מט, א) שמותר לערוך סעודת אירוסין, ומכאן למדו הפוסקים לכל סעודת מצוה בזמנה שמותר לעשותה בערב שבת (רמ"א סי' רמט ס"ב).

ויש להסתפק בסעודת סיום מסכת, שהיא סעודת מצוה אך אין זמנה מיוחד דוקא ליום זה שהרי יכול לסיים ביום אחר – האם מותר לעשותה בערב שבת?

ונראה שהדבר תלוי בטעמי איסור הסעודה בערב שבת:

ב'שלחן ערוך' (שם) מבואר שהטעם הוא כדי שיאכל סעודת שבת לתיאבון, אך הרמב"ם כתב שהאיסור הוא 'מפני כבוד השבת', ואילו לדעת הרמב"ם הטעם הוא כדי שיהא ניכר שעושה את סעודת השבת לכבוד שבת, בכך שמרבה בסעודה יותר מימות החול, אך אם עורך סעודה גדולה מבעוד יום שוב אין ניכרת חשיבות מיוחדת לסעודת ליל שבת (ראה פרי מגדים שם משב"ז סק"ב, ביאור הלכה ד"ה מפני כבוד השבת).

ובין טעמים אלו יש חילוק גם בטעם ההיתר לערוך סעודת מצוה בערב שבת: לפי טעמו של השולחן ערוך, גם בזה היה ראוי לאסור משום מניעת התיאבון בסעודת שבת, אלא שהחשיבות של סעודת מצוה דוחה איסור זה ולפי זה מסתבר שאין להתיר אלא בסעודת מצוה שבהכרח לעשותה היום, אך אין לעשות בערב שבת סעודת סיום מסכת שניתן לעשותה ביום אחר.

אך לפי טעמו של הרמב"ם, בעריכת סעודת מצוה אין כלל זלזול בכבוד השבת, כי ידוע שסעודה זו אינה סעודה של יום־יום אלא לכבוד המצוה, והפגיעה בכבוד סעודת השבת היא רק כאשר עושה סעודה גדולה בערב שבת ללא סיבה מיוחדת. ולפי זה מותר לכתחילה לקבוע לערב שבת סעודת מצוה כגון סעודת סיום מסכת, שהרי אין בכך כל פגיעה בכבוד השבת.

('צהר' יא נ' צד)

מתי יכולים אנשי שתי חצרות לערב ערוב אחד?

יום שישי ט' כסלו ה'תשע"ז

הלכות עירובין פרק ג, הלכה ח: הָיָה אִילָן בְּצַד הַכֹּתֶל, וְעָשָׂהוּ סֻלָּם לַכֹּתֶל – אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד; הוֹאִיל וְאָסוּר שְׁבוּת הוּא שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בָּאִילָן. עָשָׂה אֲשֵׁרָה סֻלָּם לַכֹּתֶל – אֵין מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

הרמב"ם פסק כדעת רבה (עירובין עח, ב) שאילן העומד בצד הכותל שבין שתי חצרות ומשמש כסולם לעלות עליו לראש הכותל (וגם בצידו השני של הכותל יש סולם - ראה לעיל ה"ד), יכולים אנשי שתי החצרות לערב עירוב אחד, כי היות ואפשר לעבור מחצר לחצר, הרי הן נחשבות כחצר אחת. ואף שאסרו

חכמים לעלות באילן בשבת (הל' שבת פכ"א ה"ו) - בבין השמשות לא אסרו, וכיון שבין השמשות, שהוא זמן חלות דין העירוב, יכולים לעלות עליו ולעבור דרכו, הרי הן נחשבות כחצר אחת (מעשה רוקח).

ואף שהתירו שבות בבין השמשות רק במקום מצוה, הרי בגמרא (שם) הובאה סברה נוספת להתיר, כיון שהאילן מצד עצמו נחשב כפתח מעבר לחצר השניה רק ש'אריא הוא דרביע עליה' ('אריה הוא שרובץ עליו'), כפירוש רש"י (שם ד"ה דרביע) "איסור שבות אומר לנו סורו, ומכל מקום פתח שמיה" (מרכבת המשנה).

אך אם עשה סולם לכותל מעץ אשרה (של עבודה זרה) האסור בהנאה - אין אנשי שתי החצרות יכולים לערב עירוב אחד על סמך סולם זה, כי האיסור ליהנות ממנו ולעלות עליו הוא מן התורה, וגם בבין השמשות אי אפשר לעבור מחצר לחצר.

ובספר 'עצי אלמוגים' (סי' שעו סל"ו) הקשה:

בהלכות שבת (פי"ז הי"ב) כתב הרמב"ם שיכולים לעשות 'לחי' (קנה) מעץ אשרה כדי להתיר את הטלטול במבוי, ומדוע אין הדבר דומה להלכה זו שסולם של אשרה האסור בהנאה ולכן "אין מערבין אחד, שאסור לעלות עליה"?

ותירץ:

ב'לחי' מעץ אשרה אין ההנאה מגוף ה'לחי' אלא שכתוצאה מהעמדתו בפתח המבוי הותר בו הטלטול, ואין זו הנאה ישירה מהאיסור אלא 'גרם הנאה', מה שאין כן בסולם של אשרה המשמש למעבר בין החצרות, כיון שבפועל אסור לעבור דרכו אי אפשר להחשיב את החצרות כחצר אחת, ולכן "אין מערבין אחד".

ברכה על ערובי תחומין

שבת קודש י' כסלו ה'תשע"ז

הלכות עירובין פרק ו, הלכה כד: כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, כָּךְ מְבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי תְּחוּמִין.

וכן מוסכם מן הגאונים שיש לברך על מצות עירוב תחומין (מגיד משנה).

אך הראב"ד כתב שאין לברך, כי "בשלמא עירובי חצרות ושתופי מבואות יש בהן היכר לשבת, שלא להוציא לרשות הרבים, אלא הא קולא נפקא מיניה לשבת ולא חומרא ... ואיך יאמר 'ציוונו' על מצות עירוב".

וכתב הרש"ש (עירובין פב, א) שהדברים סתומים "ורבים מתקשים בו", וכך פירש הוא את דברי הראב"ד:

על ידי עשיית עירובי חצרות ושתופי מבואות הותר בהם הטלטול לגמרי, ולא נשאר מהאיסור שהיה קודם, ובעשיית העירוב והשיתוף ניכר הדבר שיש גזירת חכמים (קודם עשיית העירוב והשיתוף) ולכן יש לברך על זה. מה שאין כן בעירוב תחומין, אף לאחר עשיית העירוב לא נוצר היתר גמור, שהרי גם עכשיו אסור ללכת יותר מאלפיים אמה ממקום העירוב, וכיון שאיסור הטלטול נמשך וגזירת חכמים עדיין במקומה עומדת, אין צורך בהיכר לגזירת חכמים (והעירוב נעשה רק כדי להקל על האדם), ולכן אין לברך על עשיה זו.

וה'תוספות יום טוב' (עירובין פ"ח מ"א) הביא סיוע לשיטת הרמב"ם מלשון הגמרא (שם פב, א) "אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה", שמשמעות הלשון 'אין מערבין' היא שיש איסור לערב שלא לדבר מצוה (כי אם אינו אסור אלא רק אינו מועיל - צריך היה לומר: "אין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה" וכדומה) ולכאורה, איזה איסור יש בדבר?

אלא מכאן שהנחת עירובי תחומין טעונה ברכה, ולפי זה מתאים ומדויק הלשון "אין מערבין...", כי יש איסור בדבר, שאם יעשה עירוב שלא לדבר מצוה תהיה ברכתו לבטלה.

אגרות קודש

ב"ה, ראש חדש כסלו, תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

הוו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ בעל מדות תרומיות
ענף עץ אבות וכו' מהרש"ז שי'

שלום וברכה!

בודאי ינעם לו לדעת כי בהתועדות כאן "טעמו" מהמשקה אשר שלח כ' ונהנו. - בידעי יגיעתו בנוגע לפרסום מאמרי אדה"ז, בקשתי את הרב אפרים שי' וואלף למסור עלי הגה' ממאמר היו"ל עתה,

- העתק מכתבי למר שטיינמן שי' (בקשר עם מסיבת הכבוד) שבקשתי לשלוח לכ', בידעי שהוא יושב ראש הועד, בטח נתקבל בעתו. - נשלח לכ' בלי מכתב-לוי כיון שלא רציתי לעכב. -

מצו"ב טופס שנדפס ז"ע (קודם העריכה).

כיון שנכנסנו לחודש הגאולה, כאן ההזדמנות להביע בטחוני שבודאי ישתתף בחגיגת י"ט כסלו בכפר חב"ד בשמחה ובטוב לבב.

בכבוד ובברכה לבריאות ולבשו"ט

מ. שניאורסאהן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ד'-י' כסלו תשע"ז

יום ראשון ד' כסלו ה'תשע"ז

הִלְכוֹת שַׁבָּת

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו שיעורי הדברים המוצאים, כמות כל אחד בפרט, וכל השיעורין הן דבר תורה, וכל מה שנזכר שם הוא בחיוב גמור דבר תורה.

1 **א. הַמּוֹצִיא[2] דָּבָר מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ**
2 **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד - אֵינוֹ חַיָּב עַד**
3 **שֶׁיּוֹצִיא מִמְּנוּ שִׁעוּר שֶׁמּוֹעִיל כְּלוּם[3]. וְאֵלּוּ הֵן שִׁעוּרֵי**
4 **הַהוֹצָאָה: הַמּוֹצִיא אָכְלֵי אָדָם - כִּגְרוֹגֶרֶת[4];**
5 **וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[5]. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה כִּגְרוֹגֶרֶת מִן**
6 **הָאֹכֶל עַצְמוֹ, חוּץ מִן הַקְּלִפִּים[6] וְהַגַּרְעִינִין[7] וְהָעֲקָצִין[8]**
7 **וְהַסֹּבִין[9] וְהַמֹּרְסָן[10].**

2) (מסכת שבת דף עו עמוד ב). 3) אבל אסור מן התורה להוציא אפילו פחות משיעור, כי "חצי שיעור אסור מן התורה" (מסכת יומא דף עד עמוד א) גם באיסורי שבת (רש"י מסכת שבת דף עד עמוד א). 4) תאנה יבשה, "לא גדולה ולא קטנה, אלא בינונית" (מסכת כלים פרק י"ז משנה ז), והיא פחותה מביצת תרנגולת (מסכת שבת דף פ עמוד ב) וגדולה מזית (מסכת שבת דף צא עמוד א), ודעת רבינו (בפרק ח הלכה ה) "הגרוגרת הוא אחד משליש בביצה". 5) שני מיני מאכל אדם מצטרפים לשיעור גרוגרת לחייב. 6) הקליפה העליונה אינה אוכל ואינה משלימה את השיעור. 7) "הקשים שהם בתוך הפרי" (רבינו בפירוש המשניות). 8) "שהפרי תלוי בהם באילן, כגון עוקצי התאנים והענבים והאפרסקים והאתרוגים וזולתם" (פירוש המשניות) שהן כעץ ולא כפרי (רש"י). 9) פסולת הקמח הנופלת ממנו כשמנפים אותו. 10) "הקליפה העליונה העבה היוצאה בנפה תחילה" (פירוש המשניות).

8 **ב. יַיִן[11] - כְּדֵי רֹבַע[12] רְבִיעִית[13]. וְאִם הָיָה קָרוּשׁ[14] -**
9 **בִּכְזַיִת[15]. חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה - כְּדֵי גְּמִיעָה[16], וַחֲלֵב**
10 **טְמֵאָה[17] - כְּדֵי לִכְחֹל[18] עַיִן אַחַת. חֵלֶב[19] אִשָּׁה וְלֵבֶן**
11 **בֵּיצָה - כְּדֵי לִתֵּן בִּמְשִׁיפָה[20]. שֶׁמֶן - כְּדֵי לָסוּךְ[21]**
12 **אֶצְבַּע[22] קְטַנָּה שֶׁל רֶגֶל קָטָן בֶּן יוֹמוֹ. טַל[23] - כְּדֵי**
13 **לָשׁוּף[24] אֶת הַקִּילּוּרִין. וְקִילּוּר - כְּדֵי לָשׁוּף בְּמַיִם.**
14 **וּמַיִם - כְּדֵי לִרְחֹץ פְּנֵי מְדוֹכָה[25]. דְּבַשׁ[26] - כְּדֵי לִתֵּן**
15 **עַל רֹאשׁ הַכָּתִית[28]. דָּם וּשְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין וְכָל**
16 **הַשּׁוֹפְכִין[29] - כְּדֵי רְבִיעִית[30].**

11) (משנה במסכת שבת דף עו עמוד ב) "המוציא יין כדי מזיגת הכוס" (כשיעור שהיו נוהגים לתת יין חי לתוך הכוס ולהוסיף עליו מים, כדי למזוג אותו בהם. רש"י). 12) רבע. 13) רביעית הלוג - (פסחים דף קט עמוד א) כשיעור ביצה ומחצה, והוא שיעור כוס של ברכה לעניין ברכת המזון, קידוש והבדלה, וכאן השיעור רובע של רביעית, שהן שלוש שמיניות ביצה, ואפשר להוסיף ולמזוג ברובע עוד שלוש רביעיות מים כדי שיהיה יין מזוג. 14) (מסכת שבת דף עז עמוד א): "יין יבש בכזית". 15) רוב שיעורי תורה הם כזית (מסכת עירובין דף ד עמוד ב) שנאמר (דברים פרק ח פסוק ח): "ארץ זית שמן". ואכילת חלב ודם ונותר וכדומה כולם כזית (רש"י); ושיעור זית "לא גדול ולא קטן אלא בינוני זה אגורי (ששמנו אגור בתוכו וגדל כל צורכו" - מסכת כלים פרק י"ז משנה ח); לדעת רבינו (הלכות עירובין פרק א הלכה ט) כזית הוא קרוב לשליש ביצה, ולדעת התוספות (מסכת עירובין דף פ עמוד ב) חצי ביצה בקליפתה. 16) (מסכת שבת דף עז עמוד א) "כדי בליעת אדם בבת אחת" (רבינו בפירוש המשניות) ובתוספות כתבו שהוא יותר מכגרוגרת. 17) שאינו ראוי לשתייה. 18) לשים על העין לרפואה או ליופי (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח הלכה א): "הדא דאת אמר בחלב בהמה טהורה, אבל בחלב בהמה טמאה כדי לכחול עין אחת". 19) (מסכת שבת דף עז עמוד ב). 20) "של קילור (משחה לכאב עיניים) שרגילים לשופו בחלב אשה" (רש"י). 21) בנוסחה אחרת: "כדי לסוך אבר קטן שהוא אצבע קטנה" (כתב יד התימנים) וכן בגמרא. 22) (מסכת שבת דף עח עמוד א). רש"י פירש: "אחד מפרקי אצבע קטנה" (מסכת שבת דף עז עמוד ב). 23) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח). 24) לשפשף. 25) כלי שדכים בו דברים יבשים לעשותם דקים. 26) (משנה במסכת שבת דף עו עמוד ב). 27) בנוסחה אחרת: "ליתן על פי ראש הכתית" (מער"ק) וכן בגמרא, ופירש רבי עובדיה מברטנורא, ששחין היוצא בעור הבשר כשמגיע להתבשל עושה ראש למעלה הנקרא פי כתית. 28) מכה שבגב הבהמה, בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק ח) "הדא דאת אמר בעתיקא (דבש ישן שאינו ראוי לאכילה), אבל בהן דידן (דבש חדש הראוי לאכילת אדם), שיעורו כדי ליתן בתוך הביצה". אבל בתלמוד בבלי לא נזכר חילוק זה ולכן השמיטו רבינו (ועיין רע"ב פרק ח דשבת משנה א). 29) מים שאינם ראויים לשתייה ולבישול. 30) הראויים לגבל בהם טיט (גמרא).

17 **ג. תֶּבֶן[31] תְּבוּאָה - כְּמִלֹּא פִּי פָרָה. תֶּבֶן קִטְנִיּוֹת -**
18 **כְּמִלֹּא פִּי גָמָל[32]. וְאִם הוֹצִיא תֶּבֶן קִטְנִיּוֹת לְהַאֲכִילוֹ**
19 **לְפָרָה - כְּמִלֹּא פִּי פָרָה; שֶׁהָאֲכִילָה עַל יְדֵי הַדְּחָק -**
20 **שְׁמָהּ אֲכִילָה. עָמִיר[33] - כְּמִלֹּא פִּי טָלֶה. עֲשָׂבִים -**
21 **כְּמִלֹּא פִּי גְדִי. עֲלֵי שׁוּם וַעֲלֵי בְּצָלִים: אִם הָיוּ**
22 **לַחִים[34] - כִּגְרוֹגֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן אָכְלֵי אָדָם; וְיִבֵּשִׁים[35]**
23 **- כְּמִלֹּא פִּי גְדִי. וְאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לֶחָמוּר**
24 **שֶׁבָּהֶן, אֲבָל מִצְטָרְפִין לַקַּל שֶׁבָּהֶן[36]. כֵּיצַד? הוֹצִיא**
25 **תֶּבֶן תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת: אִם יֵשׁ בִּשְׁנֵיהֶם כְּמִלֹּא פִּי פָרָה**
26 **- פָּטוּר[37], כְּמִלֹּא פִּי גָמָל - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה**
27 **לְעִנְיַן הַשַּׁבָּת.**

31) (משנה במסכת שבת דף עו עמוד א). 32) שתבן קטניות אינו ראוי לפרה, ושיעור זה גדול משיעור "מלוא פי פרה". 33) קש שיבולים. 34) ראויים למאכל אדם. 35) שאינם ראויים למאכל אדם. 36) שלא לחייב כי אם על השיעור הגדול שבשניהם. "מי ששעורו גדול הוא קל ואינו מצטרף להשלים חמור, שהרי אינו חשוב, אבל החשוב משלים את הקל לשעורו" (רש"י). 37) שהרי תבן קטניות שיעורו גדול מתבן תבואה וחיובו כמלוא פי גמל.

1 **ד. הַמּוֹצִיא[38] עֲצִים - כְּדֵי[39] לְבַשֵּׁל[40] כְּגַרוֹגֶרֶת מִבֵּיצַת**
2 **הַתַּרְנְגוֹלִים, טְרוּפָה[41] בְּשֶׁמֶן וּנְתוּנָה בְּאִלְפָּס[42].**
3 **הַמּוֹצִיא[43] קָנֶה - כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קֶלְמוֹס[44] הַמַּגִּיעַ**
4 **לְרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו[45]. וְאִם הָיָה עָבֶה[46] אוֹ מְרֻצָּץ[47] -**
5 **שִׁעוּרוֹ כְּעֵצִים.**

38) (משנה במסכת שבת דף פט עמוד ב). 39) "המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה" והיא ביצת תרנגולת, ש"אין לך ביצה קלה להתבשל יותר מביצת תרנגולת" (מסכת שבת דף פ עמוד ב). 40) ויהיה האלפס חם כבר חימום בינוני (רבינו בפירוש המשניות). 41) מעורבת. 42) מחבת. 43) (מסכת שבת דף פ עמוד ב) 44) עט עשוי מקנה. 45) בגמרא שם: "לקשרי אצבעותיו" ובעי רב אשי אם הכוונה לקשר העליון דהיינו ראשי האצבעות או לקשר האמצעי, ופסק רבינו לקולא (מעשה רוקח). 46) שאינו ראוי לכתיבה. 47) שבור ורצוץ.

6 **ה. הַמּוֹצִיא[48] תְּבָלִין[49] - כְּדֵי לְתַבֵּל בֵּיצָה[50];**
7 **וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. פִּלְפֵּל[51] - כָּל שֶׁהוּא. עִטְרָן[52]**
8 **- כָּל שֶׁהוּא. רֵיחַ טוֹב[53] - כָּל שֶׁהוּא. רֵיחַ רַע[54] - כָּל**
9 **שֶׁהוּא. מִינֵי בְּשָׂמִים - כָּל שֶׁהֵן. אַרְגָּמָן[55] טוֹב[56] - כָּל**
10 **שֶׁהוּא. בְּתוֹלַת הַיֶּרֶד[57] - אַחַת. מִינֵי מַתָּכוֹת הַקָּשִׁים,**
11 **כְּגוֹן נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל[58] - כָּל שֶׁהֵן. מֵעֵפֶר הַמִּזְבֵּחַ**
12 **וּמֵאַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ[59] וּמִמֶּקֶק[60] סְפָרִים וּמִמֶּקֶק מִטְפָּחוֹת**
13 **שֶׁלָּהֶן - כָּל שֶׁהֵן; מִפְּנֵי שֶׁמַּצְנִיעִין אוֹתָם לִגְנִיזָה[61].**
14 **גַּחֶלֶת[62] - כָּל שֶׁהוּא. וְהַמּוֹצִיא שַׁלְהֶבֶת - פָּטוּר[63].**

48) (מסכת שבף דף פ"ט עמוד ב'). 49) "והזהר שלא יעלה על דעתך, שאין נקראים תבלין אלא המרקחת והדברים שריחם טוב, כמו הזנגביל והפלפל ודומיהם, אינו כן, אלא כל דבר שמתבלין בו את התבשיל, כגון השומים והבצלים ושומן והחומץ והיין כולם נקראים תבלין, כשאדם מתכוון לתבל בהם קדרתו ותבשילו (בפירוש המשניות מסכת ערלה פרק ב' משנה י'). 50) הכוונה לגרוגרת מביצה ("צפנת פענח"). 51) (מסכת שבת דף צ' עמוד א') ראוי לריח הפה; בנ"א: "פלפלת" (כת"י התימנים) וכן במשנה. 52) שרף עץ שריחו רע ומשמש למאור. 53) עלה ורד וארגמן שיש להם ריח טוב ונזכרים בהלכה כאן. 54) לעשן בשביל חולים ותינוקות לרפואה (רש"י). 55) חומר, מצבע אדום לריח (רש"י). 56) בנ"א חסר "טוב" (מער"ק). 57) עלה שושנה אדומה וסתומה. 58) שראוי לעשות מהן כלי קטן. 59) שמחמת קדושתם גונזים אותם כל שהם, משום זה גם שעור חיובם בכל שהוא. 60) "רקב הנופל מספרים או ממטפחות שבלו" (רע"ב); "הדבר הכלה ונתעפש ולא נשאר בו אלא רושם" (פירוש המשניות). 61) שכל תשמישי קדושה טעונים גניזה. 62) (מסכת ביצה דף ל"ט עמוד א'). 63) שאין בה שמשות.

15 **ו. הַמּוֹצִיא זֵרְעוֹנֵי[64] גִּנָּה שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין לְאָדָם - שִׁעוּרָן**
16 **פָּחוֹת[65] מִכְּגַרוֹגֶרֶת[66]. מִזֶּרַע קִשּׁוּאִין - שְׁנַיִם[67]. וּמִזֶּרַע**
17 **הַדְּלוּעִין[68] - שְׁנַיִם. מִזֶּרַע פּוֹל הַמִּצְרִי[69] - שְׁנַיִם.**
18 **הַמּוֹצִיא סֵבִין - כְּדֵי לִתֵּן עַל פִּי כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב[70].**
19 **הַמּוֹצִיא מֵרְסָן[71]: אִם לַאֲכִילָה - שִׁעוּרוֹ כְּגַרוֹגֶרֶת,**
20 **לְבְהֵמָה - שִׁעוּרוֹ כְּמִלֹּא פִּי גְדִי, לִצְבִיעָה - כְּדֵי לִצְבֹּעַ**
21 **בֶּגֶד קָטָן[72]. לוּלְבֵי[73] זְרָדִין[74] וְהֶחָרוּבִין: עַד שֶׁלֹּא**
22 **יַמְתִּיקוּ - כְּגַרוֹגֶרֶת[75], וּמִשֶּׁיַּמְתִּיקוּ[76] - כְּמִלֹּא פִּי גְדִי.**
23 **אֲבָל הַלּוּף וְהַחַרְדָּל וְהַתַּרְמוֹסִין וּשְׁאָר כָּל הַנִּכְבָּשִׁין -**
24 **בֵּין שֶׁיַּמְתִּיקוּ, בֵּין עַד שֶׁלֹּא יַמְתִּיקוּ - כְּגַרוֹגֶרֶת.**

64) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד א'). 65) "אף שכל האכלים שיעורם 66) "כל אחד כפי מה שראוי לזרוע ממנו" (המאירי). 67) שני גרגרים. 68) דלעת, פרי אדמה מצבע החלמון. 69) מין קטנית. 70) "מדרך הצורפים להשליך הסובין על פני הכור בעת ההתכה" (רבנו בפירוש המשניות), ורש"י פירש כי במקום שאין פחמים צורפים זהב באש של סובין; פי־כור – שפת הכור. 71) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ט). 72) בגודל שלש אצבעות, פחות מזה לא נקרא בגד (מעשה רוקח). 73) ענפים רכים. 74) עצים קטנים הצומחים בערבת הירדן בעלי גרגרים אדומים. 75) "החרובים בתחלתם עד שלא ימתיקו, אינם ראויים למאכל אדם ולא למאכל בהמה, אלא לרפואה ולפיכך שעורם כגרוגרת" (מער"ק). 76) רוב פרי החרובים למאכל בהמה (שם).

25 **ז. הַמּוֹצִיא[77] גַּרְעִינִין: אִם לַאֲכִילָה - חָמֵשׁ[78], וְאִם**
26 **לְהַסָּקָה - הֲרֵי הֵן כְּעֵצִים, וְאִם לְחֶשְׁבּוֹן[79] - שְׁתַּיִם, וְאִם**
27 **לִזְרִיעָה - שְׁתַּיִם. הַמּוֹצִיא אֵזוֹב[80]: לָאֲכָלִים - כְּגַרוֹגֶרֶת,**
28 **לִבְהֵמָה - כְּמִלֹּא פִּי גְדִי, לְעֵצִים - כְּשִׁעוּר הָעֵצִים[81],**
29 **לְהַזָּיָה[82] - כְּשִׁעוּר הַזָּיָה.**

77) (תוספתא מסכת שבת פרק ט' וירושלמי פרק ח' הלכה ב'). 78) בנ"א: "אם לאכילה כגרוגרת" (ויניציאה). 79) המנין. 80) צמח טוב הריח ממיניו המרובים ישתמשו לרפואה, ולאכילה. 81) כמבואר למעלה הלכה ד'. 82) להזות על המטהר מצרעתו (ויקרא פרק י"ד פסוק ד').

30 **ח. הַמּוֹצִיא[83] קְלִפֵּי אֱגוֹזִין[84] וּקְלִפֵּי רִמּוֹנִים, אִסְטִיס[85]**
31 **וּפוּאָה[86] וּשְׁאָר הַצְּבָעִין - כְּדֵי לִצְבֹּעַ בָּהֶן בֶּגֶד קָטָן**
32 **כִּסְבָכָה[87] שֶׁמַּנִּיחִין הַבָּנוֹת עַל רָאשֵׁיהֶן. וְכֵן הַמּוֹצִיא**
33 **מֵי רַגְלַיִם בֶּן אַרְבָּעִים יוֹם, אוֹ נֶתֶר אֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא[88], אוֹ**
34 **בּוֹרִית, קְמוֹנְיָא[89] וְאַשְׁלָג[90] וּשְׁאָר כָּל הַמְנַקִּין - כְּדֵי**
35 **לְכַבֵּס בָּהֶן בֶּגֶד קָטָן כִּסְבָכָה. הוֹצִיא סַמָּנִין שְׁרוּיִין -**
36 **כְּדֵי לִצְבֹּעַ בָּהֶן דֵּגְמָא[91] לְאִירָא[92].**

83) (משנה מסכת שבת דף פ"ט עמוד א'). 84) הקליפה הירוקה שעל האגוז בעודה לחה ראויה לצבע. 85) צמח

שממנו עשים צבע כחול לצביעת בגדים. 86) צמח שמשרשיו עושים צבע אדום. 87) כסוי הראש. 88) מין עפר כעין מלח חריף לכבוס וטיהור מלכלוך, שהיו מביאים מאלכסנדריה של מצרים. 89) מין עשב מיובש לכביסה. 90) חומר המוצא מעפר צמחים, וכל אלה "מינים הרוחצים בחוזק ומלבנים" (פירוש המשניות). 91) "מעט, כדרך שמראים לדוגמא לומר כזה אתה רוצה" (רש"י). 92) חתיכה קטנה של צמר או צמר גפן לשם אריגה במטפחת (ר"ח). בנ"א: לאורג (מער"ק).

1 **ט. הַמּוֹצִיא[93] דְּיוֹ עַל הַקַּלְמוֹס - שֶׁעוּרוֹ כְּדֵי לִכְתֹּב**
2 **מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיא הַדְּיוֹ בִּכְּנֵי**
3 **עַצְמוֹ[94] אוֹ בְּקֶסֶת[95], צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ יָתֵר עַל זֶה -**
4 **כְּדֵי שֶׁיַּעֲלֶה מִמֶּנּוּ עַל הַקַּלְמוֹס כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁתֵּי**
5 **אוֹתִיּוֹת. הָיָה בַּקֶּסֶת כְּדֵי אוֹת אַחַת וּבַקַּלְמוֹס כְּדֵי**
6 **אוֹת אַחַת, אוֹ בַּדְּיוֹ לְבַדּוֹ כְּדֵי אוֹת אַחַת וּבַקַּלְמוֹס**
7 **כְּדֵי אוֹת אַחַת - הֲרֵי זֶה סָפֵק[96]. הוֹצִיא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת**
8 **וּכְתָבָן כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - חַיָּב[97]; כְּתִיבָתָן זוֹ הִיא**
9 **הַנָּחָתָן. הוֹצִיא אוֹת אַחַת וּכְתָבָהּ, וְחָזַר וְהוֹצִיא אוֹת**
10 **שְׁנִיָּה וּכְתָבָהּ - פָּטוּר; שֶׁכְּבָר חִסְּרָה[98] הָאוֹת**
11 **הָרִאשׁוֹנָה.**

93) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). 94) (ירושלמי מסכת שבת פרק ח' הלכה ג'): "הוציא דיו, אם בקולמוס בכדי לכתוב שתי אותיות, אם בכלי צריך יותר (שאי אפשר שלא ידבק מן הדיו בצדדים, ונמצא שנתמעט מלכתוב בה שתי אותיות)". 95) כלי שנותנים בו דיו. 96) בגמרא מסופקים אם מצטרפים לשיעור או לא. 97) אף שלא עמד לפוש וגופו לא נח חייב, שעיקר הנחת הדיו על הכתב הוא (רש"י). 98) יבשה טרם שנכתבה האות השניה.

12 **י. הַמּוֹצִיא[99] כְּחוֹל[100] - בֵּין לִרְפוּאָה, בֵּין לְתַכְשִׁיט**
13 **- כְּדֵי לִכְחֹל עַיִן אַחַת. וּבִמְקוֹם שֶׁאֵין דַּרְכָּן**
14 **לְהִתְקַשֵּׁט אֶלָּא בִּכְחִילַת שְׁתֵּי עֵינַיִם, וְהוֹצִיאוֹ**
15 **לְהִתְקַשֵּׁט - עַד שֶׁיּוֹצִיא כְּדֵי לִכְחֹל שְׁתֵּי עֵינַיִם[101].**
16 **זֶפֶת וְגָפְרִית[102] - כְּדֵי לַעֲשׂוֹת נֶקֶב[103]. שַׁעֲוָה - כְּדֵי**
17 **לִתֵּן עַל פִּי נֶקֶב קָטָן. דֶּבֶק - כְּדֵי לִתֵּן בְּרֹאשׁ**
18 **הַשַּׁפְשָׁף[104]. רְבָב[105] - כְּדֵי לִמְשֹׁחַ תַּחַת רָקִיק[106]**
19 **כְּסֶלַע[107].**

99) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). 100) מבואר בהלכה ב'; בנ"א כוחל (שונצינו). 101) (מסכת שבת דף פ' עמוד א') "צנועות כוחלות עין אחת" – שהולכות מעוטפות ואין מגלות אלא עין אחת לראות וכוחלות רק עין אחת, אבל בנות כפרים – אינן צריכות צניעות כל כך, שאין שחוק וקלות ראש מצוים שם, אינן מכסות פניהן וכוחלות שתי עיניהן" (רש"י). 102) "כלי שנותנים בו כסף חי, סותם פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק, כדי להוציא ממנו הכסף חי" (רש"י). 103) נקב שבמגופת חבית של יין שהוא דק משל שמן. 104) בנ"א: "השבשבת" (שונצינו) "שמים נסר קטן בראש קנה ונותנים עליו דבק, והעוף יושב עליו ונדבק בו" (רש"י); ורבנו פירשו: "דבק הוא דבר עשוי בידי כל אדם הנוגע בו ידבק בו, ושבשבת הוא הגמא שבראשיה נותנים הדבק קושרים אותה בקנה, ומכניסים אותה בקיני העופות ומוציאים האפרוחים" (פירוש המשניות). 105) (מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב') שומן או שמן (רש"י). 106) עוגה נתונה בתנור ומטוגנת בשומן (רש"י). 107) בגודל של סלע.

20 **יא. הַמּוֹצִיא[108] אֲדָמָה[109] - כְּדֵי לַעֲשׂוֹת חוֹתָם הָאִגֶּרֶת.**
21 **טִיט - כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פִּי כּוּר[110]. זֶבֶל אוֹ חוֹל דַּק - כְּדֵי**
22 **לְזַבֵּל כְּרֵשָׁה[111]. חוֹל גַּס - כְּדֵי לְעָרֵב עִם מְלֹא כַּף שֶׁל**
23 **סַיָּדִין[112]. חַרְסִית[113] - כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פִּי כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי**
24 **זָהָב. שֵׂעָר - כְּדֵי לְגַבֵּל טִיט לַעֲשׂוֹת פִּי כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי**
25 **זָהָב[114]. סִיד - כְּדֵי לְסוּד אֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁבַּבָּנוֹת[115].**
26 **עָפָר[116] וָאֵפֶר - כְּדֵי לְכַסּוֹת דַּם צִפּוֹר קְטַנָּה[117]. צְרוֹר**
27 **אֶבֶן - כְּדֵי לִזְרֹק בְּבְהֵמָה וְתַרְגִּישׁ, וְהוּא מִשְׁקַל עֲשָׂרָה**
28 **זוּזִים[118]. חֶרֶס - כְּדֵי לְקַבֵּל בּוֹ רְבִיעִית[119].**

108) (משנה מסכת שבת דף פ' עמוד ב'). 109) "טיט אדום, עושים ממנו חותמות על השקים ששמים בהם הסוחרים ממונם, הנקראים מרצופים, וכמו כן יעשו ממנו חותמות על המכתבים" (פירוש המשניות). 110) שפת הכור של הצורפים. 111) ירק נאכל, דומה לבצל, "בעברית נקרא חציר" (במדבר פרק י"א פסוק ה' – פירוש המשניות). 112) שאסור "לסוד את הבית אלא אם כן עירב בו חול" (שלא יהיה לבן כל צרכו, כדי להזכיר אבלות על חורבן ירושלים – מסכת שבת דף פ' עמוד ב' וברש"י). 113) לבנה כתושה. 114) כמבואר בהלכה ו'. 115) "נעשה מאבנים שרופות, והיה מנהגם למשוח בו הנערות על כל בשרם כמו מלבוש, וכוונתם להביא להן הנדות ולמהר הבגרות ולהנעים הבשר" (רבנו בפירוש המשניות). 116) ירושלמי (מסכת שבת פרק ח' הלכה ד'). 117) אחר השחיטה. בתוספתא (שבת פ"ט): "איזהו דם צפור קטנה? – זה (צפור) דרור". 118) זוז הוא דינר של כסף כמבואר בדברי רבנו עירובין (פרק א' הלכה י"ב). 119) מבואר בהלכה ב'.

29 **יב. הַמּוֹצִיא[120] חֵבֶל - כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אֹזֶן[121] לְקֻפָּה[122].**
30 **גֶּמִי[123] - כְּדֵי לַעֲשׂוֹת תְּלַאי[124] לְנָפָה וְלִכְבָרָה.**
31 **הוּצִין[125] - כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אֹזֶן לִכְפִיפָה[126] מִצְרִית.**
32 **סִיב[127] - כְּדֵי לִתֵּן עַל פִּי מַשְׁפֵּךְ קָטָן שֶׁל יַיִן[128].**
33 **מוּכִין[129] - כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּדּוּר כֶּאֱגוֹז. עֵצֶם - כְּדֵי**
34 **לַעֲשׂוֹת תַּרְנְד[130]. זְכוּכִית - כְּדֵי לִגְרֹד בָּהּ רֹאשׁ**
35 **הַכִּרְכָּר[131], אוֹ[132] עַד שֶׁיִּפְצַע[133] שְׁתֵּי נִימִין[134] כְּאַחַת.**

120) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד א'). 121) לאחוז בה. 122) תבה או קופסא. 123) צמח הגדל במים עושים ממנו חבלים. 124) בית יד. 125) עלי התמר. 126) סל. 127) החוטים שמתחת לקליפת עץ התמר. 128) לסננו מהפסולת. 129) כל דבר רך כצמר, צמר גפן וכדומה. 130) (מסכת שבת דף פ"א עמוד א') כף רופאים קטנה (פירוש המשניות). 131) כעין מחט שהאורג שובט בו חוטי השתי המתוחים שלא יסתבך חוט בחברו,

וכשנשבר ראשו מחדדו בזכוכית. 132) כן הוא בברייתא בשבת שם. 133) מסיר חטי השתי מהערב. 134) חוטים.

יג. הַמּוֹצִיא[135] שְׁתֵּי נִימִין מִזְּנַב הַסּוּס וּמִזְּנַב הַפָּרָה - חַיָּב[136]. הוֹצִיא אַחַת מִן הַקָּשֶׁה[137] שֶׁבַּחֲזִיר - חַיָּב. נִצְרֵי דֶקֶל, וְהֵן חוּטֵי הָעֵץ - שְׁתַּיִם. חוֹרֵי דֶקֶל, וְהֵן קְלִפֵּי הַחֲרִיּוֹת[138] - אַחַת. מִצֶּמֶר גֶּפֶן[139] וּמִצֶּמֶר כָּלָךְ[140], וְצֶמֶר גְּמַלִּים וְאַרְנָבִים וְחַיָּה שֶׁבַּיָּם, וּשְׂאָר כָּל הַנִּטְוִין - כְּדֵי לִטְוּוֹת חוּט אֹרֶךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים. הַמּוֹצִיא מִן הַבֶּגֶד אוֹ מִן הַשַּׂק אוֹ מִן הָעוֹר - כְּשֶׁעוּרָן לְטֻמְאָה כָּךְ שֶׁעוּרָן לְהוֹצָאָה: הַבֶּגֶד - שְׁלֹשָׁה[141] עַל שְׁלֹשָׁה, הַשַּׂק - אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, הָעוֹר - חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה.

135) (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). 136) שמצניעים אותן לצוד בהן עופות (גמרא). 137) מהחוטים הקשים שבשדרתו. 138) ענפי דקל שעליהם נפרדים. 139) בהלכה הקודמת על מוכין, הכוונה לפסולת (מעשה רוקח). 140) משי גס. 141) טפחים וכן שאר השעורים בטפחים (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א').

יד. הַמּוֹצִיא[142] עוֹר שֶׁלֹּא נִתְעַבֵּד כְּלָל, אֶלָּא עֲדַיִן הוּא רַךְ - שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לָצוֹר[143] מִשְׁקֹלֶת קְטַנָּה שֶׁמִּשְׁקָלָהּ שֶׁקֶל. הָיָה[144] מָלוּחַ, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה בְּקֶמַח וְלֹא[145] בְּעַפְצָה[146] - שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קָמֵיעַ. הָיָה עָשׂוּי בְּקֶמַח, וַעֲדַיִן לֹא נִתְעַבֵּד בְּעַפְצָה - שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לִכְתֹּב עָלָיו אֶת הַגֵּט. נִגְמַר עִבּוּדוֹ - שִׁעוּרוֹ חֲמִשָּׁה[147] עַל חֲמִשָּׁה.

142) (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א'). 143) "דרך הסוחרים לצור משקלות של עופרת כדי שלא תפחת, לפי שהמתכת נשחקת תמיד ונפחתת" (רש"י). 144) כיצד מעבדים את העור? — "לוקחין עור בהמה או חיה ומעבירים היער ממנו תחלה, ואחר־כך מולחין אותו במלח ואחר־כך מעבדין אותו בקמח, ואחר־כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצין את העור ומחזיקין אותו" (רבנו בפרק א' מהלכות תפילין הלכה ו'). 145) בנ"א: "או בעפצא" (ויניציאה). 146) פרי האלון הניתן בדיו ומעבדים בו את העורות לחזקם. 147) טפחים.

טו. הַמּוֹצִיא[148] קְלָף מְעֻבָּד - כְּדֵי לִכְתֹּב עָלָיו פָּרָשַׁת 'שְׁמַע'[149] עַד 'וּבִשְׁעָרֶיךָ'[150]. דּוּכְסוֹסְטוֹס[151] - כְּדֵי לִכְתֹּב עָלָיו מְזוּזָה[152]. נְיָר - כְּדֵי לִכְתֹּב עָלָיו שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שֶׁל קֶשֶׁר מוֹכְסִין[153], שֶׁהֵן גְּדוֹלוֹת מֵאוֹתִיּוֹת שֶׁלָּנוּ. הַמּוֹצִיא קֶשֶׁר מוֹכְסִין - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר הֶרְאָהוּ לַמּוֹכֵס וְנִפְטַר בּוֹ; שֶׁהֲרֵי רְאָיָה הִיא[154] לְעוֹלָם. הַמּוֹצִיא שְׁטָר פָּרוּעַ[155] וּנְיָר מָחוּק - כְּדֵי לִכְרֹךְ עַל פִּי צְלוּחִית קְטַנָּה שֶׁל פַּלְיְטוֹן[156]. וְאִם יֵשׁ בַּלֹּבֶן שֶׁלּוֹ כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שֶׁל קֶשֶׁר מוֹכְסִין - חַיָּב.

148) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). 149) "שמע ישראל" בדברים פרק ו' פסוקים ד'־ט'. 150) היא פרשה קטנה שבתפילין הכתובה על קלף. 151) "אחר שהעבירו את השער מן העור, מחלקין אותו בעביו לשנים, החלק העבה שממול הבשר, אחר שעבדו במלח, בקמח ובעפצא, נקרא דוכסוסטוס" (הלכות תפילין פרק א' הלכה ז'). 152) "שהלכה למשה מסיני לכתוב מזוזה על הדוכסוסטוס" (שם הלכה ח'). 153) "הוא הסימן שכותבים לוקחי המעשר והמכס, להודיע שזה פרע מה שנתחייב". 154) בנ"א: "ראיה היא לו לעולם" (כת"י הסימנים), ועליו לשמור על הקשר להוכחה ששלם לו את המכס. 155) שאינו צריך לו לגבות חובו; ואם הוא שטר שאינו פרוע, חייב בכל שהוא (גמרא). 156) צלוחית ששמים בה שמן בושם הנעשה מעלי ורדים.

טז. הַמּוֹצִיא[157] בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן חַיִּים - חַיָּב[158]. אֲבָל אָדָם חַי אֵינוֹ מַשְׁאוֹי[159]. וְאִם הָיָה כָּפוּת אוֹ חוֹלֶה - הַמּוֹצִיא אוֹתוֹ חַיָּב. וְהָאִשָּׁה מְדַדָּה[160] אֶת בְּנָהּ בִּזְמַן שֶׁנּוֹטֵל אַחַת[161] וּמַנִּיחַ אַחַת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המוציא בהמה חיה ועוף, אע"פ שהן חיים – חייב. אבל אדם חי, אינו משאוי".

והטעם הוא משום שאדם נושא את עצמו, אבל שאר בעלי־חיים "דמשרבטי נפשייהו" ומכבידין עצמן להשמיט מיד הנושאן.

וביאור ההלכה בעבודה הרוחנית, שאדם היינו הנפש האלוקית, ואילו בעלי־חיים מרמזים על הנפש הבהמית. 'בהמה' מדגיש את בהמיותה של הנפש הבהמית כפי שהיא בתקפה לפני הבירור.

'חיה' מורה על התגברות החיות, היינו שהחומריות שבנפש הבהמית אינה בתוקף כל־כך, כתוצאה מעבודת האדם בבירור הנה"ב.

ו'עוף' מורה על בירור נעלה יותר של הנפש הבהמית - "ועוף יעופף" - היפך טבע המשיכה לארץ, ומעלה זו מודגשת גם בדיני השחיטה, שבעוף מספיק סימן אחד או רוב סימן, אבל בבהמה וחיה צריך לשני סימנים או רובן.

וזוהי ההוראה: שגם לאחר שיברר האדם את הנפש הבהמית שלו עד לדרגת 'עוף', אין לו 'לסמוך' על נפש הבהמית, כי עדיין נשארת בטבעה ש"רוח הבהמה היורדת למטה". ולאידך, אל לו לחשוב "מה הועלתי בעבודתי", כי החילוק בין בהמה חיה ועוף הוא מן הקצה אל הקצה, ומטעם זה גם לא כללם הרמב"ם ביחד, ולא קראם בשם כולל - 'בעלי־חיים'.

ויש לברר הדין בנוגע לדגים, האם שייך בהם עניין ההוצאה בתוך כלי שיש בו מים, האם דינה כבעלי־חיים ש"משמיטין עצמן כלפי מטה" או כאדם חי שנושא את עצמו.

(על־פי 'יין מלכות' סי' ל"ג)

157) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד א'). 158) ולא אמרו בזה "החי נושא את עצמו" כמ באדם, לפי שהם נשמטים כלפי מטה ומכבידים על הנושאם. 159) כי "חי נושא את עצמו" ופטור אבל אסור מדרבנן (או"ח שח). 160) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'). אוחזתו בזרועותיו ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך (רש"י). 161) שהתינוק מניע רגליו כשמגביה רגל אחת מניח אחת, אבל לגרור את הילד אסור מפני שנושאת אותו (רש"י).

1 **יז. הַמּוֹצִיא תִּינוֹק חַי[162] וְכִיס תָּלוּי בְּצַוָּארוֹ - חַיָּב**
2 **מִשּׁוּם הַכִּיס[163]; שֶׁאֵין הַכִּיס טְפֵלָה לַתִּינוֹק. אֲבָל אִם**
3 **הוֹצִיא אֶת הַגָּדוֹל, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְלֻבָּשׁ בְּכֵלָיו**
4 **וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ - פָּטוּר[164]; שֶׁהַכֹּל טְפֵלָה לוֹ. הָיוּ**
5 **כֵּלָיו מְקֻפָּלִין עַל כְּתֵפוֹ[165] - הַנּוֹשֵׂא אוֹתוֹ חַיָּב.**

162) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד ב') היכול ללכת בסיוע אמו. 163) אבל על התינוק פטור, משום שחי נושא את עצמו. 164) על האדם, כי חי נושא את עצמו, ועל החפצים משום שהם טפלים לו. 165) שלא כדרך לבישה.

6 **יח. הַמּוֹצִיא[166] חָגָב[167]: חַי - כָּל שֶׁהוּא[168], וּמֵת[169] -**
7 **כִּגְרוֹגֶרֶת. צִפֹּרֶת כְּרָמִים[170] - בֵּין חַיָּה, בֵּין מֵתָה - כָּל**
8 **שֶׁהוּא; מִפְּנֵי שֶׁמַּצְנִיעִין אוֹתָהּ לִרְפוּאָה. וְכֵן כֹּל**
9 **כַּיּוֹצֵא בָהּ. הַמֵּת[171] וְהַנְּבֵלָה וְהַשֶּׁרֶץ - כְּשִׁעוּר טֻמְאָתָן**
10 **כָּךְ שִׁעוּר הוֹצָאָתָן[172]: מֵת וּנְבֵלָה[173] - כְּזַיִת, וְשֶׁרֶץ -**
11 **כַּעֲדָשָׁה.**

166) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). 167) ממיני הארבה. 168) "הכוונה אף אם הוא קטן ביותר" (פירוש המשניות), מכיון שמצניעו לתינוק לשחק בו. 169) ככל שיעורי אוכלים, כי חגבים אינם טעונים שחיטה ומותרים באכילה. 170) מין ארבה המצוי בכרמים. 171) (משנה מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). 172) רבנו פסק (פרק א' הלכה ז') כרבי יהודה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, לכן סובר כאן שחייב, אבל לשיטת הראשונים שפסקו כרבי שמעון, גם כאן פטור; ודעת בעל "תוספות יום טוב" שכאן חייב בכל אופן, שנבלה ושרץ ראויים להצניע בשביל כלב או חתול. 173) מטמאים בשיעור כזית.

12 **יט. הָיָה[174] שָׁם כְּזַיִת מְצֻמְצָם, וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ כַּחֲצִי**
13 **זַיִת - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי הוֹעִיל בְּמַעֲשָׂיו, שֶׁנִּתְמַעֵט הַשִּׁעוּר**
14 **מִלְּטַמֵּא. אֲבָל אִם הוֹצִיא כַּחֲצִי זַיִת מִכְּזַיִת וּמֶחֱצָה**
15 **- פָּטוּר[175]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת.**

174) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד ב'). 175) שהרי נשאר עוד כזית לטמא.

16 **כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[176], שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל**
17 **הַהוֹצָאָה כַּשִּׁעוּר? כְּשֶׁהוֹצִיא סְתָם; אֲבָל הַמּוֹצִיא**
18 **לְזֶרַע[177] אוֹ לִרְפוּאָה אוֹ לְהַרְאוֹת מִמֶּנּוּ דֶּגְמָא וּלְכֹל**
19 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - חַיָּב בְּכָל שֶׁהוּא[178].**

176) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). 177) שנשמרו במיוחד לשם כך. 178) אפילו גרעין אחד.

20 **כא. הַמַּצְנִיעַ[179] דָּבָר לִזְרִיעָה אוֹ לִרְפוּאָה אוֹ**
21 **לְדֶגְמָא[180], וְשָׁכַח לָמָּה הִצְנִיעוֹ, וְהוֹצִיאוֹ סְתָם - חַיָּב**
22 **עָלָיו בְּכָל שֶׁהוּא; שֶׁעַל דַּעַת מַחְשָׁבָה רִאשׁוֹנָה**
23 **הוֹצִיא. וּשְׁאָר הָאָדָם[181] אֵין חַיָּבִין עָלָיו אֶלָּא**
24 **כְּשִׁעוּרוֹ[182]. זָרַק זֶה שֶׁהוֹצִיא כְּבָר לְתוֹךְ הָאוֹצָר[183],**
25 **אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּקוֹמוֹ נִכָּר, כְּבָר בָּטְלָה מַחֲשַׁבְתּוֹ**
26 **הָרִאשׁוֹנָה. לְפִיכָךְ, אִם חָזַר וְהִכְנִיסוֹ[184] - אֵינוֹ חַיָּב**
27 **עַד שֶׁיַּכְנִיס כַּשִּׁעוּר.**

179) (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). 180) אבל דברים שאין בהם שום צורך לזרע, לדוגמא ולרפואה, והצניע מהם פחות משיעורם, בטלה דעתו אצל כל אדם ופטור (משנה למלך). 181) שלא הצניע אותו לזרע ולדוגמא. 182) הבמואר בפרק ו'. 183) והסיח דעתו להצניעם לדוגמא. 184) או הוציאו.

28 **כב. דָּבָר[185] שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַצְנִיעוֹ וְאֵינוֹ רָאוּי**
29 **לְהַצְנִיעַ, כְּגוֹן דַּם הַנִּדָּה, אִם הִצְנִיעוֹ אֶחָד וְהוֹצִיאוֹ**
30 **- חַיָּב, וּשְׁאָר הָאָדָם פְּטוּרִין עָלָיו[186]; שֶׁאֵין חַיָּבִין**
31 **אֶלָּא עַל הוֹצָאַת דָּבָר הַכָּשֵׁר[187] לְהַצְנִיעַ וּמַצְנִיעִין**
32 **כָּמוֹהוּ[188].**

185) (משנה מסכת שבת דף ע"ה עמוד ב'). 186) שהרי אינו ראוי לשום דבר ("מגיד משנה"). 187) הראוי לשמוש מה ואינו נזרק לאבוד. 188) שבכמותו יש שיעור ראוי להצניע.

33 **כג. הַמּוֹצִיא[189] חֲצִי שִׁעוּר - פָּטוּר[190]. וְכֵן כָּל**
34 **הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה מִן הַמְּלָאכוֹת חֲצִי שִׁעוּר - פָּטוּר.**
35 **הוֹצִיא[191] חֲצִי שִׁעוּר וְהִנִּיחוֹ, וְחָזַר וְהוֹצִיא הַחֲצִי**
36 **הָאַחֵר - חַיָּב[192]. וְאִם קָדַם וְהִגְבִּיהַּ הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן**
37 **קֹדֶם הַנָּחַת הַחֲצִי הַשֵּׁנִי - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁנִּשְׂרַף וּפָטוּר.**
38 **הוֹצִיא חֲצִי שִׁעוּר וְהִנִּיחוֹ, וְחָזַר וְהוֹצִיא חֲצִי אַחֵר**
39 **וְהֶעֱבִירוֹ עַל הָרִאשׁוֹן בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה[193] - חַיָּב;**
40 **שֶׁהַמַּעֲבִיר - כְּמִי שֶׁהִנִּיחַ עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ. אֲבָל אִם**
41 **זְרָקוֹ[194], אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּנוּחַ שָׁם עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ.**

189) (משנה מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). 190) "ולא נאמרו שיעורים אלא לחיוב חטאת וכרת, אבל איסור יש בכל שהוא" (טור או"ח סימן ש"א). 191) (מסכת שבת דף פ' עמוד א'). 192) ששני החצאים מצטרפים בהעלם אחד. 193) שהוא כלבוד מחובר לחצי הראשון. 194) ולא העבירו בידו סמוך לחצי הראשון.

42 **כד. הוֹצִיא[195] חֲצִי שִׁעוּר וְחָזַר וְהוֹצִיא חֲצִי שִׁעוּר**
43 **בְּהֶעְלֵם אַחַת[196]: לִרְשׁוּת אַחַת - חַיָּב; לִשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת:**
44 **אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן רְשׁוּת שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ - פָּטוּר[197]; הָיְתָה**
45 **בֵּינֵיהֶן כַּרְמְלִית[198] - הֲרֵי הֵן כִּרְשׁוּת אַחַת וְחַיָּב**
46 **חַטָּאת.**

195) (מסכת שבת דף פ' עמוד א'). 196) שלא נודע לו בינתיים. 197) כיון שיש ביניהן הפסק רשות היחיד, אינן

מצטרפות להחשב רשות אחת. 198) ראה למעלה פרק י"ד הלכה ד' שכרמלית היא תל שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, וגבהו משלשה טפחים עד עשרה, והמוציא מרשות הרבים לכרמלית או מרשות היחיד לכרמלית – פטור. ולפיכך אינה חשובה להפסיק בין הרשויות, ומצטרפים שני חצאי שיעורים לשעור שלם אחד.

כה. הַמּוֹצִיא[199] פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר[200], וְקֹדֶם שֶׁיַּנִּיחוֹ נִתְפַּח[201] וְחָזַר כַּשִּׁעוּר; וְכֵן הַמּוֹצִיא כַּשִּׁעוּר, וְקֹדֶם שֶׁיַּנִּיחַ צָמַק וְחָזַר פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר - פָּטוּר[202].

199) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). 200) בשעת העקירה היה פחות מכשיעור. 201) התנפח ונתרחב. 202) שאינו חייב עד שיהיה בו כשיעור מתחילת המלאכה ועד סופה, בעקירה ובהנחה כמבואר למעלה (פרק י"ג הלכה ה').

כו. הַמּוֹצִיא[203] כִּגְרוֹגֶרֶת לַאֲכִילָה, וְצָמְקָה[204] קֹדֶם הַנָּחָה, וְחִשֵּׁב עָלֶיהָ לִזְרִיעָה אוֹ לִרְפוּאָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שִׁעוּר - הֲרֵי זֶה חַיָּב כְּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל עֵת הַנָּחָה. הוֹצִיא פָּחוֹת מִכִּגְרוֹגֶרֶת לִזְרִיעָה[205], וְקֹדֶם הַנָּחָה חָזַר וְחִשֵּׁב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה - פָּטוּר[206]. וְאִם תִּפְחָה קֹדֶם הַנָּחָה[207] וְנַעֲשָׂת כִּגְרוֹגֶרֶת קֹדֶם שֶׁיִּמָּלֵךְ עָלֶיהָ לַאֲכִילָה - חַיָּב; שֶׁאֲפִלּוּ לֹא חִשֵּׁב הָיָה מִתְחַיֵּב עַל מַחֲשֶׁבֶת הַהוֹצָאָה[208].

203) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). 204) לפחות מכשיעור. 205) שאין צריכה שעור. 206) שבשעת הנחה לא היה בו כשעור הדרוש. 207) והיה בו כשעור בין בעקירה ובין בהנחה. 208) בגמרא מסופקם במקרים אלה אם יש בהם חיוב חטאת או לא, ודרכו של רבנו לפסוק כדעת "אם תמצא לומר" שבתלמוד, כי סגנון זה מוכיח שהדבר נפשט בבית מדרשם ("מגיד משנה").

כז. הוֹצִיא[209] כִּגְרוֹגֶרֶת לַאֲכִילָה, וְצָמְקָה[210], וְחָזְרָה וְתָפְחָה[211] קֹדֶם הַנָּחָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[212] אִם נִדְחָה אוֹ לֹא נִדְחָה. זָרַק כְּזַיִת אֲכָלִין לְבַית טָמֵא, וְהִשְׁלִים כְּזַיִת זֶה לְאֲכָלִים שֶׁהָיוּ שָׁם[213], וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּבִיצָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[214] אִם נִתְחַיֵּב עַל כְּזַיִת, מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁלִים הַשִּׁעוּר לְעִנְיַן טֻמְאָה, אוֹ לֹא נִתְחַיֵּב.

209) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). 210) לפחות מכשעור. 211) חסרה מהשעור. 212) "יש דחוי לענין שבת, או אין דחוי" ש"אלו הניחה באותה שעה (כשחסרה בינתים), אינו חייב חטאת, גם עכשיו נאמר שנדחה לו מחיוב חטאת, ובטלה לה עקירה, וכאשר תפחה לכשיעור והניחה, עשה הנחה בלא עקירה" (רש"י). 213) אין אוכל מקבל טומאה בפחות מכביצה, והאוכלין שהיו שם לא היה בהם כביצה. 214) "מדחשיב הך דריקה לענין טומאה, חשיב נמי לענין שבת, כאילו היה בזה שיעור כגרוגרת ומחויב או לא" (רש"י).

כח. הַמּוֹצִיא[215] פָּחוֹת[216] מִכַּשִּׁעוּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוֹצִיאוֹ בִּכְלִי - פָּטוּר; שֶׁהַכְּלִי טְפֵלָה לוֹ, וְאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהוֹצָאַת הַכְּלִי, אֶלָּא לְהוֹצָאַת מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וַהֲרֵי אֵין בּוֹ כַּשִּׁעוּר. לְפִיכָךְ, אִם הוֹצִיא אָדָם חַי שֶׁאֵינוֹ כָּפוּת[217] בְּמִטָּה - פָּטוּר אַף עַל הַמִּטָּה; שֶׁהַמִּטָּה טְפֵלָה לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הַמּוֹצִיא קֶפֶת הָרוֹכְלִים[218] - אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִינִין הַרְבֵּה, וַאֲפִלּוּ הוֹצִיאָן בְּתוֹךְ כַּפּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; שֵׁם הוֹצָאָה אַחַת הִיא[219].

215) משנה (מסכת שבת דף צ"ג עמוד א'). 216) במשנה כתוב "המוציא אוכלין . . . בכלי", והראב"ד מביא מהירושלמי שאין הכלי טפלה,אלא במיני אוכלים ידועים שצריכים לכלי, ורבינו השמיט תיבת "אוכלין" לשלול דיעה זו, וכמו שכתב הרב המגיד "כי כל דבר שמוטל ליה לגביה, אף שאינו צריך לו, פטור" (מעשה רוקח). 217) שאינו חייב על הוצאתו כי "חי נושא את עצמו" (ראה בהלכה י"ז). 218) "מוכרי בשמים לקשוטי נשים, ויש להם קופות קטנות לצרורות בשמים" (רש"י). 219) ואין המינים מחלקים לחייב חטאת על כל אחד מהם (ירושלמי).

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) לבאר הדברים שמותר לצאת בהן, מפני שהן דרך מלבוש, והדברים שאסרו חכמים מפני חשש ההוצאה ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מקצת דברים, שהיוצא בהם חייב דבר תורה.

א. כֹּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה אֵין[2] יוֹצְאִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת. וְאִם יָצָא: אִם הָיוּ כֵּלִים שֶׁהֵן דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ, כְּגוֹן שִׁרְיוֹן[3] וְכוֹבַע[4] וּמַגָּפַיִם[5] שֶׁעַל הָרַגְלַיִם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאִם יָצָא בְּכֵלִים שֶׁאֵינָן דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ, כְּגוֹן רֹמַח[6] וְסַיִף[7] וְקֶשֶׁת[8] וְאַלָּה[9] וּתְרִיס[10] - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

2) בשבת סג, א: "רבי אליעזר אומר (כל כלי המלחמה) תשכיטין הן לו, [שנאמר (תהלים מה, ד'): "חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך"], וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי, שנאמר (ישעיה ב, ד): "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אלא גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" [ואם תכשיטין הן לו, מפני מה הן בטלים לימות המשיח?"], והלכה כחכמים. 3) מלבוש עשוי ברזל. 4) של ברזל (פירוש המשניות), ובלשון המשנה "קסדא". 5) "מברזל יכסו הרגלים כדי שלא יירו על רגליו" (פירוש המשניות כלים פי"א מ"ח). 6) כידון. 7) חרב. 8) לירות בה חצים. 9) מגן עגול (פירוש המשניות). 10) מגן משולש (פירוש המשניות). ולפי שדעת רבינו שניהם "מגן", שינה מסדר המשנה: "בסייף, בקשת, בתריס, באלה, ברומח", והביא אלה ותריס ביחד.

ב. אֵין[11] יוֹצְאִין בְּסַנְדָּל מְסֻמָּר[12] שֶׁסִּמְּרוּ לְחַזְּקוֹ[13]. וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב גָּזְרוּ עָלָיו שֶׁלֹּא יֵצֵא בּוֹ. וּמֻתָּר לָצֵאת[14] בְּאַבְנֵט שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חֲתִיכוֹת קְבוּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, כְּמוֹ שֶׁהַמְּלָכִים עוֹשִׂין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא תַּכְשִׁיט, וְכֹל שֶׁהוּא תַּכְשִׁיט - מֻתָּר[15]. וְהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא רָפוּי; שֶׁמָּא יִפֹּל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיָבוֹא לַהֲבִיאוֹ.

11) משנה, שבת ס, א. 12) מנעל עץ עם מסמרים. וטעם

איסורו, כי בזמן צרה מן הצרות היו מתקבצים לתפילה וקריאת שמע במערות, ושמעו קול המון וסברו שמא הרגישו בהם האויבים, דחקו זה את זה ודרסו זה את זה באותן הסנדלים המסומרים, ומתו מהם רבים, ולפיכך אסרו לצאת בסנדל מסומר בשבת ויום־טוב לפי שהם ימי כניסה וכנופיא (פירוש המשניות). 13) שלא אסרו חכמים אלא כעין המעשה שהיה, ושם היו מסומרים לחיזוק הסנדלים. 14) לאיש (ראה בסמוך). 15) שבת נט, ב: "שאין גוזרין בתכשיטי האיש, שמא יראם, כמו שגזרו גבי אשה לפי שהאיש אינו מתפאר בתכשיטיו כמו האשה" (מגיד־משנה). וראה להלן הלכה ד.

1 **ג. טַבַּעַת[16] שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם - מִתַּכְשִׁיטֵי הָאִישׁ הִיא,**
2 **וְאֵינָהּ מִתַּכְשִׁיטֵי הָאִשָּׁה; וְשֶׁאֵין עָלֶיהָ חוֹתָם -**
3 **מִתַּכְשִׁיטֵי אִשָּׁה, וְאֵינָהּ מִתַּכְשִׁיטֵי הָאִישׁ. לְפִיכָךְ:**
4 **אִשָּׁה שֶׁיָּצְאַת בְּטַבַּעַת[17] שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, וְאִישׁ שֶׁיָּצָא**
5 **בְּטַבַּעַת שֶׁאֵין עָלֶיהָ חוֹתָם - חַיָּבִין. וּמִפְּנֵי מָה הֵן**
6 **חַיָּבִין? וַהֲרֵי הוֹצִיאוּ אוֹתָן שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין[18] -**
7 **שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָאִישׁ לְהוֹצִיא בְּאֶצְבָּעוֹ אֶלָּא טַבַּעַת הָרְאוּיָה**
8 **לוֹ, וְכֵן הָאִשָּׁה אֵין דַּרְכָּהּ לְהוֹצִיא בְּאֶצְבָּעָהּ אֶלָּא טַבַּעַת**
9 **הָרְאוּיָה לָהּ - מִפְּנֵי[19] שֶׁפְּעָמִים נוֹתֵן הָאִישׁ טַבַּעְתּוֹ**
10 **לְאִשְׁתּוֹ לְהַצְנִיעָהּ בַּבַּיִת, וּמַנַּחַת אוֹתָהּ בְּאֶצְבָּעָהּ בְּעֵת**
11 **הוֹלְכָהּ; וְכֵן הָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת טַבַּעְתָּהּ לְבַעְלָהּ לְתַקְּנָהּ אֵצֶל**
12 **הָאֻמָּן, וּמַנִּיחַ אוֹתָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ בְּעֵת הוֹלְכָה עַד חֲנוּת**
13 **הָאֻמָּן; וְנִמְצְאוּ שֶׁהוֹצִיאוּ אוֹתָן כְּדֶרֶךְ שֶׁדַּרְכָּן לְהוֹצִיאָן,**
14 **וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין.**

16) שבת נז. וסב. 17) כשהיא באצבע. 18) כמבואר למעלה פי"ב הי"ג. 19) שבת סב, א.

15 **ד. לֹא[20] תֵּצֵא אִשָּׁה בְּטַבַּעַת שֶׁאֵין עָלֶיהָ חוֹתָם,**
16 **אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מִתַּכְשִׁיטֶיהָ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא תּוֹצִיאָהּ[21]**
17 **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְהַרְאוֹת לְחַבְרוֹתֶיהָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנָּשִׁים**
18 **עוֹשׂוֹת תָּמִיד. וְאִם יָצְאַת בָּהּ[22] - פְּטוּרָה. אֲבָל הָאִישׁ**
19 **מֻתָּר לָצֵאת בְּטַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
20 **תַּכְשִׁיט וְאֵין דַּרְכּוֹ לְהַרְאוֹת. וְנָהֲגוּ[23] כָּל הָעָם שֶׁלֹּא**
21 **יֵצְאוּ בְּטַבַּעַת כְּלָל.**

20) משנה, שבת נז, א. 21) תפשטנה מאצבעה. שהנשים מתגאות בתכשיטיהן (ירושלמי שבת פ"ו ה"א) ומסירות אותם תמיד, להראות לחברותיהן, ושוכחות ומעבירות ארבע אמות ברשות הרבים. 22) כשהיא באצבעה. 23) מנהג חסידים הוא (מגיד־משנה).

22 **ה. אִשָּׁה[24] שֶׁיָּצְאָה בְּמַחַט נְקוּבָה[25] - חַיֶּבֶת[26],**
23 **וְהָאִישׁ[27] - פָּטוּר. וְאִישׁ שֶׁיָּצָא בְּמַחַט שֶׁאֵינָהּ נְקוּבָה**
24 **- חַיָּב[28], וְהָאִשָּׁה - פְּטוּרָה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִתַּכְשִׁיטֶיהָ,**
25 **וְאֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא גְּזֵרָה שֶׁמָּא תֵּרָאֶה לְחַבְרוֹתֶיהָ. זֶה**
26 **הַכְּלָל: כָּל הַיּוֹצֵא בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִתַּכְשִׁיטָיו וְאֵינוֹ דֶּרֶךְ**
27 **מַלְבּוּשׁ, וְהוֹצִיאוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתוֹ דָּבָר - חַיָּב;**
28 **וְכָל הַיּוֹצֵא בְּדָבָר שֶׁהוּא מִתַּכְשִׁיטָיו וְהָיָה רָפוּי,**
29 **וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּפֹּל בִּמְהֵרָה וְיָבוֹא לַהֲבִיאוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,**
30 **וְכֵן אִשָּׁה שֶׁיָּצְאַת בְּתַכְשִׁיטִין שֶׁדַּרְכָּן לִשְׁלֹף אוֹתָן**
31 **וּלְהַרְאוֹתָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא**
32 **תַּכְשִׁיט וְאֵינוֹ נוֹפֵל, וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהַרְאוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה**
33 **מֻתָּר לָצֵאת בּוֹ. לְפִיכָךְ[29], אֶצְעָדָה שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָהּ**
34 **בַּזְּרוֹעַ אוֹ בַּשּׁוּק - יוֹצְאִין בָּהּ בְּשַׁבָּת[30]; וְהוּא,**
35 **שֶׁתְּהֶיֶה דְּבוּקָה לַבָּשָׂר וְלֹא תִּשָּׁמֵט[31]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
36 **בָּזֶה.**

24) משנה, שבת סב, א. 25) העשויה לתפור בגדים. 26) אף־על־פי שמוציאה אותה במלבושיה ולא בידה, שאשה שדרכה ואומנותה לתפור ולתקן בגדי ביתה, רגילה להוציא מחט תחובה בבגדיה יותר מחייט אומן (ראה בסמוך, ולהלן הלכה כא, וב'תוספות' שבת יא, ב' ד"ה ואם יצא). 27) אפילו חייט (להלן הלכה כא), וראה למעלה. 28) שלפעמים אשתו נותנת לו מחט שאינה נקובה להצניע לה, ותוחב אותה בבגדו ונמצא שהוציא כדרך הוצאה, ראה למעלה ה"ג (קרבן נתנאל פ"ו ס"ט). 29) משנה, שבת סג, ב. 30) שאין לחוש שתסירה בשוק, שהרי לא תגלה בשרה. 31) שאם לא כן, יש לחוש שמא תיפול ברשות הרבים ותבוא להביאה (כדלעיל).

37 **ו. לֹא[32] תֵּצֵא אִשָּׁה בְּחוּטֵי צֶמֶר אוֹ בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן אוֹ**
38 **בִּרְצוּעוֹת הַקְּשׁוּרוֹת לָהּ עַל רֹאשָׁהּ; שֶׁמָּא תַּחֲלֹץ**
39 **אוֹתָהּ בִּשְׁעַת טְבִילָה[33] וְתַעֲבִירָהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְלֹא**
40 **בְּצִיץ[34] שֶׁמַּנַּחַת בֵּין עֵינֶיהָ, וְלֹא בִּלְחָיַיִם[35] שֶׁל זָהָב**
41 **שֶׁיּוֹרְדִין מִן הַצִּיץ עַל לְחָיֶיהָ, בִּזְמַן שֶׁאֵינָן תְּפוּרִין**
42 **זֶה בָּזֶה[36]. וְלֹא בַּעֲטָרָה שֶׁל זָהָב שֶׁמַּנַּחַת בְּרֹאשָׁהּ[37].**
43 **וְלֹא בִּכְבָלִים שֶׁיּוֹצְאִין בָּהֶן הַבָּנוֹת בְּרַגְלֵיהֶן, כְּדֵי**
44 **שֶׁלֹּא יַפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, שֶׁלֹּא יַפְסִידוּ בְּתוּלֵיהֶן[38].**
45 **כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין לָצֵאת בָּהֶן בְּשַׁבָּת, שֶׁמָּא יִפְּלוּ[39]**
46 **וּתְבִיאֵן בְּיָדָהּ.**

32) משנה, שבת נז, א. 33) שאסורה לטבול כשהם על ראשה משום חציצה, כמבואר בפ"ב מהלכות מקוואות ה"ה. 34) בלשון המשנה: "בטוטפת". 35) בלשון המשנה: "בסרביטין" "תכשיט הנתלה מן הציץ על הצדעים ועל הלחיים, ולפיכך נקרא לחיים" (פירוש המשניות). 36) אבל אם תפורים זה בזה מותר, ולדעת רש"י מותר רק אם תפורים לשבכה. 37) בלשון המשנה: "עיר של זהב", ועליה צורת ירושלים. 38) שבת סג, ב: "עכסים בצורת אצעדה, והיו מטילין ביניהם שלשלאות, והיו הבתולות מתקשטות באלו הכבלים כדי שלא יפסעו פסיעה גסה, ויגיע להן היזק בבתוליהן" (פירוש המשניות). 39) וזהו טעם גם לעטרה של זהב, אף־על־פי שהטעם שמא תראה לחברותיה לא שייך בה, כמו שכתב רבינו להלן הלכה י' בכליל של זהב.

47 **ז. לֹא[40] תֵּצֵא אִשָּׁה בְּקַטְלָא[41] שֶׁבְּצַוָּארָהּ. וְלֹא בְּנִזְמֵי**
48 **הָאַף[42]. וְלֹא בְּצְלוּחִית שֶׁל פַּלְיָטוֹן[43] הַקְּבוּעָה[44] עַל**
49 **זְרוֹעָהּ. וְלֹא בַּכִּיס[45] הַקָּטָן הֶעָגֹל שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ שֶׁמֶן**

הַטּוֹב, וְהוּא הַנִּקְרָא כּוֹבֶלֶת[46]. וְלֹא בְּפֵאָה שֶׁל שֵׂעָר, שֶׁמַּנַּחַת עַל רֹאשָׁהּ כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה בַּעֲלַת שֵׂעָר הַרְבֵּה. וְלֹא בְּכָבוּל[47] שֶׁל צֶמֶר, שֶׁמַּקֶּפֶת אוֹתוֹ סָבִיב לְפָנֶיהָ. וְלֹא בְּשֵׁן שֶׁמַּנַּחַת בְּפִיהָ בִּמְקוֹם שֵׁן שֶׁנָּפַל. וְלֹא בְּשֵׁן שֶׁל זָהָב, שֶׁמַּנַּחַת עַל שֵׁן שֶׁחֹר אוֹ אָדֹם שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁנֶּיהָ[48]. אֲבָל שֵׁן שֶׁל כֶּסֶף - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ נִכָּר. כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין לָצֵאת בָּהֶן, שֶׁמָּא[49] יִפְּלוּ וּתְבִיאֵם בְּיָדָהּ, אוֹ תַּחֲלֹץ וְתַרְאֶה לְחַבְרוֹתֶיהָ.

40) משנה, שבת נז, א. 41) "היא חוטים שעורכים בהם גרגרי זהב, וקושרים אותה על הצואר בדוחק, כאדם החונק את עצמו" (פירוש המשניות). וברומאית, קישוט על הצואר: "קאטֶלָא". 42) אבל בנזמי אוזן, מותר (רש"י). 43) שמן העשוי מעלי ורד, ונותן ריח טוב. 44) בנוסח אחר: "הקשורה" ('מעשה רוקח'). 45) בנוסח אחר: "בכוס". 46) "וב'ערוך' הנוסח: כוכלת, והוא כלי קטן מכסף או מזהב, ונותנים בו משיחה טובה, יתעדנו בה הנשים" (פירוש המשניות). 47) "חתיכה של בגד כמו מצנפת שקושרים אותה על המצח, ונותנים הציץ עליה כדי שלא יזיק הציץ את המצח" (פירוש המשניות). 48) "שמא מתוך שמשונה במראה משאר שיניים, יבזוה ותתבייש, ותקח שִׁנָּהּ מפיה ותעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים" (גמרא). 49) בנוסח אחר: "שמא תחלוץ ותראה", ו"שמא יפלו כו'" ליתא ('מעשה רוקח').

ח. כֹּל[50] שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים לָצֵאת בּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אָסוּר לוֹ לָצֵאת בּוֹ אֲפִלּוּ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת[51]; חוּץ מִכָּבוּל וּפֵאָה שֶׁל שֵׂעָר, שֶׁמֻּתָּר לָצֵאת בָּהֶן לְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ[52]. וְהַיּוֹצֵאת[53] בִּצְלוּחִית שֶׁל פַּלְיָטוֹן, שֶׁאֵין בָּהּ בֹּשֶׂם כְּלָל - חַיֶּבֶת[54].

50) שבת סד, ב. 51) בגמרא אמרו "לחצר", ודעת רבינו שהכוונה לחצר שדרים בה שני יהודים ולא עירבו ביחד, שאסור מדרבנן לטלטל בתוכה (פ"א מהל' עירובין), שאם במעורבת הרי היא כבית, וממה שאמרו "אסור לצאת בו לחצר" מבואר שבבית מותר (מגיד־משנה). 52) שבת סד, ב. 53) שבת סב, ב. 54) שמכיון שאין בה בושם אינה תכשיט אלא משא.

ט. יוֹצְאָה[55] אִשָּׁה בְּחוּטֵי שֵׂעָר הַקְּשׁוּרִים לָהּ עַל רֹאשָׁהּ; מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן[56] וְאֵינָן חוֹצְצִין[57], וְאֵינָהּ חוֹלַצְתָּן אִם אֵרַע לָהּ טְבִילָה, עַד שֶׁגִּגְּזוֹ שֶׁמָּא תְּבִיאֵם לִרְשׁוּת הָרַבִּים. בֵּין שֶׁהָיוּ הַחוּטִין שֶׁלָּהּ, בֵּין שֶׁל חֲבֵרְתָּהּ, בֵּין שֶׁל בְּהֵמָה. וְלֹא תֵּצֵא הַזְּקֵנָה בְּשֶׁל יַלְדָּה[58]; שֶׁשֶּׁבַח הֵן לָהּ, וְשֶׁמָּא תַּחֲלֹץ וְתַרְאֵם לְחַבְרוֹתֶיהָ. אֲבָל יַלְדָּה יוֹצֵאת בְּחוּטֵי זְקֵנָה[59]. וְכֹל[60] שֶׁהוּא אָרוּג, יוֹצֵאת בּוֹ עַל רֹאשָׁהּ[61].

55) משנה, שבת סד, ב. 56) ראה בהלכה ו. 57) כי חוטי שיער אין חוצצים, כמבואר בהלכות מקוואות (פ"ב ה"ה). 58) צעירה. 59) בגמרא אמרו "ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה, וזקנה בשל ילדה". והקשו: בשלמא זקנה בשל ילדה, שבח הוא לה (שתרצה להראות לחברותיה ותעבירנו ברה"ר), אלא ילדה בשל זקנה אמאי, גנאי הוא לה (ובוודאי לא תראה ברה"ר)? ותירצו: ש"ילדה בשל זקנה" כדי נסבא (כן בכתב־יד מינכן ובמגיד־משנה, ועיין כסף־משנה), כלומר מיותר הוא ולחינם נשנה, שבאמת מותר הוא. 60) שבת נז, א. 61) שחוטים ארוגים אינם הדוקים לראשה ואין בהם חציצה (רש"י).

י. יוֹצְאָה[62] אִשָּׁה בְּחוּטִין שֶׁבְּצַוָּארָהּ; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן, וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְאִם הָיוּ צְבוּעִין - אֲסוּרִים; שֶׁמָּא תַּרְאֶה אוֹתָן לְחַבְרוֹתֶיהָ. וְיוֹצְאָה[63] אִשָּׁה בִּכְלִיל[64] שֶׁל זָהָב בְּרֹאשָׁהּ; שֶׁאֵין יוֹצְאָה בּוֹ אֶלָּא אִשָּׁה חֲשׁוּבָה, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַחֲלֹץ וּלְהַרְאוֹת. וְיוֹצְאָה בְּצִיץ[65] וּבִלְחָיַיִם שֶׁל זָהָב בִּזְמַן שֶׁהֵן תְּפוּרִין בַּשְּׂבָכָה שֶׁעַל רֹאשָׁהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּלוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם.

62) שם נז. ועיין בפירוש רבינו על המשנה (שבת סה.) "יוצאה אשה בחוטין שבצוארה". 63) שבת נט, ב. 64) "טס של זהב שמנחת על פדחתה, וקושרת מאוזן לאוזן" (רש"י). ושונה היא מעטרה של זהב (למעלה הלכה ו) שכאן אין חשש שמא תיפול. 65) שבת נז, א.

יא. יוֹצְאָה[66] אִשָּׁה בְּמוֹךְ[67] שֶׁבְּאָזְנָהּ; וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה קָשׁוּר בְּאָזְנָהּ. וּבְמוֹךְ שֶׁבְּסַנְדָּלָהּ[68]; וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה קָשׁוּר בְּסַנְדָּלָהּ. וּבְמוֹךְ שֶׁהִתְקִינָה לְנִדָּתָהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר, וַאֲפִלּוּ עָשְׂתָה לוֹ בֵּית יָד[69]; שֶׁאִם נָפַל - אֵינָהּ מְביאָה אוֹתוֹ, מִפְּנֵי מְאִיסוּתוֹ.

66) משנה, שבת סד, ב. 67) דבר רך כצמר וצמר גפן. 68) שלא תלחץ הרגל. 69) "עשתה לידה בית־יד מבגד שיכסה אותה, כדי שלא תטנף בנגיעה" (רבינו חננאל).

יב. וְיוֹצְאָה[70] בְּפִלְפֵּל וּבְגַרְגִּיר מֶלַח וּבְכָל דָּבָר[71] שֶׁתִּתֵּן לְתוֹךְ פִּיהָ מִפְּנֵי רֵיחַ הַפֶּה[72]. וְלֹא תִּתֵּן לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת. יוֹצְאוֹת הַנָּשִׁים בְּקִיסָמִין[73] שֶׁבְּאָזְנֵיהֶן, וּבִרְעָלוֹת[74] שֶׁבְּצַוָּארָן אוֹ שֶׁבְּכִסּוּתָן, וּבִרְדִיד[75] הַפָּרוּף[76]. וּפוֹרֶפֶת[77] בַּתְּחִלָּה[78] בְּשַׁבָּת עַל הָאֶבֶן[79] וְעַל הָאֲגוֹז, וְיוֹצְאָה. וְלֹא תַּעֲרִים וְתִפְרֹף עַל הָאֲגוֹז כְּדֵי לְהוֹצִיאוֹ לִבְנָהּ הַקָּטָן. וְכֵן לֹא תִּפְרֹף עַל הַמַּטְבֵּעַ לְכַתְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ. וְאִם פָּרְפָה[80] - יוֹצְאָה בּוֹ.

70) משנה, שבת סד, ב. 71) כל מיני בשמים שמשתמשים בהם לריח הפה ולכאב שיניים (גמרא). 72) בגמרא (שבת סה.) מפורש "פלפל לריח הפה, גלגל מלח לדורשוני" ופירש"י "לחולי השיניים". אבל רבינו מפרש "לדורשוני" לעיקר השיניים (כמו שכתוב ב'ערוך' ערך דר ד, וב'אוצר הגאונים' התשובות סי' ר'), ולפיכך פירש שניהם בריח הפה. וכן נראה בפירוש המשנה שלו (ועיין 'מעשה רוקח'). 73) "בנות קטנות מנקבות את אזניהן, ואין עושים להן נזמים עד שיגדלו, ונותנים חוטים או קסמין באזניהם שלא יסתם הנקב" (רש"י). 74) דרך ערביות להיות מעוטפות

ראשן ופניהן חוץ מן העיניים, והן הרעלות שנזכרו בישעי' (ג, יט). ורבינו (בפירוש המשניות) פירש: "כמו פעמונים או זגים", והוא מין קישוט ערבי. 75) בגד אשה דק ורחב לעטוף את כל הגוף. 76) הכרוך. 77) מכפתרת, "כי הנשים היו אוספות שולי הרדיד וכנפותיו יחד על דבר קשה, כמו אבן או עץ וקושרות מלמעלה" (פירוש המשניות). 78) בנוסח אחר: "לכתחילה" (ויניציאה). 79) שהכין אותה לכך מערב שבת ואינה מוקצה. 80) מערב שבת ('הגהות מיימוניות' ו'בית יוסף' סי' שג).

1 **יג. יוֹצֵא[81] אָדָם בְּקִיסָם שֶׁבְּשִׁנָּיו[82] וְשֶׁבְּסַנְדָּלוֹ[83]**
2 **לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם נָפַל - לֹא יַחֲזִיר. וּבְמוֹךְ וּבִסְפוֹג**
3 **שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִכְרֹךְ עֲלֵיהֶן חוּט אוֹ**
4 **מְשִׁיחָה[84]; שֶׁהֲרֵי הַחוּט וְהַמְּשִׁיחָה חֲשׁוּבִין אֶצְלוֹ,**
5 **וְאֵינָם מוֹעִילִין לַמַּכָּה[85]. וְיוֹצֵא בִּקְלִפַּת הַשּׁוּם**
6 **וּבִקְלִפַּת הַבָּצָל שֶׁעַל הַמַּכָּה, וּבְאֶגֶד שֶׁעַל גַּבֵּי מַכָּה,**
7 **וְקוֹשְׁרוֹ וּמַתִּירוֹ[86] בְּשַׁבָּת. וּבְאִסְפְּלָנִית[87] וּמְלֵגְמָא[88]**
8 **וּרְטִיָּה[89] שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וּבְסֶלַע[90] שֶׁעַל הַצִּנִּית[91],**
9 **וּבְבֵיצַת הַחַרְגּוֹל[92], וּבְשֵׁן הַשּׁוּעָל[93], וּבְמַסְמֵר**
10 **הַצָּלוּב[94], וּבְכָל דָּבָר שֶׁתּוֹלִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם רְפוּאָה[95];**
11 **וְהוּא, שֶׁיֹּאמְרוּ הָרוֹפְאִים שֶׁהוּא מוֹעִיל.**

81) תוספתא שבת, פ"ו. 82) נגד כאב השיניים ('חסדי דוד'). ובנוסח אחר: "שבאזניו" ('מעשה רוקח'). 83) כשהסנדל רחב, שמים קיסם בצד להדקו לרגל ('חסדי דוד'). 84) חבל דק. 85) אבל החוטים שכורך בהם את המוך והספוג, שלא יפלו מן המכה מותר ('מעשה רוקח'). 86) שאינו חשוב קשר של קיימא. 87) תחבושת על מכה. 88) תחבושת לחה על המכה לחממה. 89) תחבושת משוחה סממנים לרכך את המכה. 90) משנה, שבת סה, א. 91) "מכה שהיא תחת פרסת הרגל, וקושר בה סלע לרפואה" (רש"י). 92) משנה, שבת סז, א. מין ארבה (ויקרא יא, כב) "והוא סגולה לחולשת עצבי היריכים" (פירוש המשניות). 93) "לשינה, ומי שיקח שן של שועל חי ויתלה אותה על מי שארכה שנתו - תקיצו" (פירוש המשניות). 94) "יזמו בעלי הסגולות, כי כשיוקח מסמר מעץ הצלוב ויתלה אותו על גרגרת מי שיש בו קדחת שלישית יועיל לו" (פירוש המשניות). 95) ואין בזה גם איסור של "ובחוקותיהם לא תלכו". שהעיקר אצלנו שכל דבר שיש בו משום רפואה. על זה לא אמר הכתוב "ולא תלכו בחוקות הגויים" (פירוש המשניות). ועי' פי"א מהלכות עכו"ם.

12 **יד. יוֹצֵאת[96] הָאִשָּׁה בְּאֶבֶן תְּקוּמָה[97] וּבְמִשְׁקַל אֶבֶן**
13 **תְּקוּמָה, שֶׁנִּתְכַּוֵּן וּשְׁקָלוֹ[98] לִרְפוּאָה. וְלֹא אִשָּׁה עֲבֵרָה**
14 **בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ שְׁאָר הַנָּשִׁים; שֶׁמָּא תִּתְעַבֵּר**
15 **וְתַפִּיל. וְיוֹצְאִין[99] בְּקָמֵיעַ[100] מֵמְחֶה. וְאֵי זֶה הוּא**
16 **קָמֵיעַ מֵמְחֶה? זֶה שֶׁרִפֵּא לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם, אוֹ**
17 **שֶׁעָשָׂהוּ אָדָם שֶׁרִפֵּא שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּקָמֵיעִין**
18 **אֲחֵרִים. וְאִם יָצָא בְּקָמֵיעַ שֶׁאֵינוֹ מֵמְחֶה - פָּטוּר;**
19 **מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיאוֹ דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ. וְכֵן הַיּוֹצֵא בִּתְפִלִּין -**
20 **פָּטוּר[101].**

96) שבת סו, ב. 97) אבן שנושאות אותה נשים מעוברות לסגולה שלא תפלנה (רש"י). 98) "שוקלים איזה דבר נגד אבן התקומה, ואם נמצא החפץ מכוון למשקל האבן, מועיל כאבן תקומה" (מהרש"ל). 99) משנה, שבת ס, א. 100) לסגולה. 101) שהן כמלבוש גם בשבת שאינו זמן תפילין (שבת סא.).

21 **טו. מִי[102] שֶׁיֵּשׁ בְּרַגְלוֹ מַכָּה, יוֹצֵא בְּסַנְדָּל יְחִידִי**
22 **בְּרַגְלוֹ הַבְּרִיאָה[103]; וְאִם אֵין בְּרַגְלוֹ מַכָּה, לֹא יֵצֵא**
23 **בְּסַנְדָּל יָחִיד[104]. וְלֹא יֵצֵא הַקָּטָן בְּמִנְעָל גָּדוֹל[105], אֲבָל**
24 **יוֹצֵא הוּא בְּחָלוּק גָּדוֹל[106]. וְלֹא תֵּצֵא אִשָּׁה[107] בְּמִנְעָל**
25 **רָפוּי[108], וְלֹא בְּמִנְעָל חָדָשׁ, שֶׁלֹּא יָצְאָה בּוֹ שָׁעָה אַחַת**
26 **מִבְּעוֹד יוֹם[109]. וְאֵין[110] הַקִּטֵּעַ[111] יוֹצֵא בַּקַּב[112] שֶׁלּוֹ.**
27 **אַנְקַטְמִין[113] שֶׁל עֵץ - אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי**
28 **שֶׁאֵינָן מִדַּרְכֵּי הַמַּלְבּוּשׁ. וְאִם יָצְאוּ - פְּטוּרִין[114].**

102) משנה, שבת ס, א. 103) כדעת חייא בר רב (שבת סא.) ויש פוסקים כדעת רב הונא שם, שיוצא בסנדל ברגל שיש בה מכה. 104) שיחשדוהו כי נושא את השני תחת כנפיו ('ירושלמי' שבת פ"ו ה"ב). ועוד טעם: שיתבייש ללכת כך ברבים ויביאנו בידו ברשות הרבים (רש"י). אבל אם יש ברגלו מכה ויוצא בסנדל יחידי ברגלו הבריאה - אין חשד ואין בושה. 105) שבת קמא, ב. שיפול מרגליו ויביאנו בידו. 106) שהרי לא ילך ערום ברחוב. 107) שהאשה מקפדת יותר על מנעלה שיהיה מתאים למידת רגלה. 108) שמא תחלצנו ותביאנו בידה ברשות הרבים. 109) שמא אינו לפי מידת רגלה ותביאנו בידה. 110) משנה, שבת סה, ב. 111) שרגלו כרותה. 112) רגל הקטע עשויה מעץ. 113) "כמו מנעל של עץ" (פירוש המשניות). לדעת ר"ח, פירושו: יד של עץ לגדם שידיו כרותות. 114) ודעת הפוסקים, שאם אי אפשר לו ללכת בלי הקביים - מותר לצאת בהם בשבת (מגיד־משנה).

29 **טז. יוֹצְאִין[115] בְּפֶקְרְיוֹן[116] וּבְצִיפָּה[117] שֶׁבְּרָאשֵׁי בַּעֲלֵי**
30 **חֲטָטִין. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁצָּבְעָן בְּשֶׁמֶן[118] וּכְרָכָן, אוֹ**
31 **שֶׁיָּצָא בָּהֶן שָׁעָה אַחַת מִבְּעוֹד יוֹם; אֲבָל אִם לֹא**
32 **עָשָׂה בָּהֶן מַעֲשֶׂה, וְלֹא יָצָא בָּהֶן קֹדֶם הַשַּׁבָּת - אָסוּר**
33 **לָצֵאת בָּהֶן[119].**

115) שבת נ, א. 116) פאה נכרית שעושים לאדם קרח לכסות ראשו (רב האי). 117) צמר מנופץ (רש"י). 118) בדפוס שוונצינו ליתא "בשמן", וכן מחקו מהרש"ל בגמרא שבת (שם). 119) שאינם נחשבים כמלבוש.

34 **יז. יוֹצְאִין[120] בְּשֵׂק עָבֶה וּבִירִיעָה וּבְסָגוֹס[121] עָבֶה**
35 **וּבַחֲמִילָה[122], מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים[123]; אֲבָל לֹא בְּתֵבָה[124]**
36 **וְלֹא בְּקַפָּה וְלֹא בְּמַחְצֶלֶת, מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. הַכַּר[125]**
37 **וְהַכֶּסֶת: אִם הָיוּ רַכִּין וְדַקִּין כְּמוֹ הַבְּגָדִים - מֻתָּר**
38 **לְהוֹצִיאָן מֻנָּחִין עַל רֹאשׁוֹ בְּשַׁבָּת דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ; וְאִם**
39 **הָיוּ קָשִׁין - הֲרֵי הֵן כְּמַשּׂאוֹי וַאֲסוּרִין.**

120) תוספתא שבת פ"ו. 121) בגד עבה שהשתמשו בו בלילה לישון בו (מלה יוונית - Sagum). 122) בגד מארג

עבה, והיא מלה ארמית. 123) שהוא לובשם כמלבוש; "אמר רבי יהודה, מעשה ברבי טרפון שיצא בלילי שבת לבית המדרש, ונתנו לו סדין ואחזו בשתי ידיו ויצא מפני הגשמים" (תוספתא שבת פ"ו). 124) "שלא יכוף תיבה על ראשו מפני הגשמים, שנראה כנושא משא" (רש"י נדרים נה:). 125) שבת קמו, ב.

יח. יוֹצְאִין[126] בְּזוֹגִין[127] הָאֲרוּגִין בִּבְגָדִים. וְיוֹצֵא הָעֶבֶד[128] בְּחוֹתָם שֶׁל טִיט שֶׁבְּצַוָּארוֹ[129], אֲבָל לֹא בְּחוֹתָם שֶׁל מַתֶּכֶת; שֶׁמָּא יִפֹּל וְיִבִיאֶנּוּ. הַמִּתְעַטֵּף[130] בְּטַלִּיתוֹ[131], וְקִפְּלָהּ מִכָּאן וּמִכָּאן בְּיָדוֹ אוֹ עַל כְּתֵפוֹ: אִם נִתְכַּוֵּן לְקַבֵּץ כְּנָפָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרְעוּ אוֹ שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ[132] - אָסוּר; וְאִם קִבְּצָן לְהִתְנָאוֹת בָּהֶן כְּמִנְהַג אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם בְּמַלְבּוּשָׁן - מֻתָּר.

126) משנה, שבת סו, ב. 127) פעמונים קטנים שאין בהם ענבל, ואין משמיעים קול. 128) "עבד כנעני שמל וטבל לשם עבדות, וקיבל מצוות שהעבדים חייבים בהן, והן כל המצוות שנשים חייבות - מצוה עלינו לשמרם ולמנעם מעשיית מלאכה בשבת, שנאמר: למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך" (רבינו להלן בפ"ב הי"ד). 129) בחותם היה חקוק שם האדון בעל העבד. 130) שבת קמז, א. 131) "כאן מדובר בטליתות שלהם שהיו כיריעה אחת מרובעת (כטליתות־תפילה שלנו), אבל במלבושים שלנו שהוא לבוש בהם ומוציא ידיו מתוכם, אין איסור זה" (או"ח סי' שא). 132) או כדי שיוכל ללכת מהר (מגיד־משנה).

יט. הַיּוֹצֵא[133] בְּטַלִּית מְקֻפֶּלֶת וּמֻנַּחַת עַל כְּתֵפוֹ - חַיָּב[134]. אֲבָל יוֹצֵא הוּא בְּסוּדָר[135] שֶׁעַל כְּתֵפוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין נִימָא קְשׁוּרָה לוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ[136]. וְכָל סוּדָר שֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ, אָסוּר לָצֵאת בּוֹ[137]. הָיְתָה סַכְּנִית[138] קְצָרָה שֶׁאֵינָהּ רְחָבָה - קוֹשֵׁר שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ לְמַטָּה מִכְּתֵפַיִם, וְנִמְצֵאת כְּמוֹ אַבְנֵט, וּמֻתָּר לָצֵאת בָּהּ.

133) שבת קמז, א. 134) שדרכם של מוכרי כסות לצאת כך, ואין זה דרך מלבוש. 135) מטפחת גדולה שדרך לבישתו בקיפול גם בחול. 136) אמר רבי יהודה: מעשה בהורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס שיצא בסודר שעל כתיפו בשבת, אלא שנימא (חוט) כרוכה לו באצבעו (שלא יפול מעל כתפיו), וכשבא הדבר לפני חכמים אמרו: אפילו אין נימא כרוכה לו באצבעו - מותר" (שבת קמז.). 137) הכוונה לסודר העשוי להתלבש בו רוב גופו, אבל סודרים שלנו שהדרך ללבשם מקופלים על הכתף, אין צורך כשיעור זה (הגר"א). 138) שבת קמז, ב. בנוסח אחר: "סבנית" (כת"י התימנים), "בגד צמר ארוך וצר לעטוף את הראש והכתפיים כשיוצאים מבית המרחץ (מגיד־משנה).

כ. מֻתָּר[139] לְהִתְעַטֵּף בְּטַלִּית שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁפְתוֹתֶיהָ מְלָל[140], אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן חוּטִין אֲרֻכִּין וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן נוֹי הַטַּלִּית; מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּטֵלִים לְגַבֵּי הַטַּלִּית, וְאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן בֵּין הָיוּ בֵּין לֹא הָיוּ. לְפִיכָךְ, הַיּוֹצֵא בְּטַלִּית שֶׁאֵינָהּ מְצֻיֶּצֶת כְּהִלְכָתָהּ[141] - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָן הַחוּטִין חֲשׁוּבִין הֵן אֶצְלוֹ, וְדַעְתּוֹ עֲלֵיהֶן, עַד שֶׁיַּשְׁלִים חֶסְרוֹנָן וְיַעֲשׂוּ צִיצִית. אֲבָל טַלִּית הַמְּצֻיֶּצֶת כְּהִלְכָתָהּ - מֻתָּר לָצֵאת בָּהּ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה[142]; שֶׁאֵין הַצִּיצִית הַגְּמוּרָה מַשֹּׁאוֹי, אֶלָּא הֲרֵי הִיא מִנּוֹי הַבֶּגֶד וּמִתַּכְסִיסָיו, כְּמוֹ הָאִמְרָא[143] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. וְאֵלּוּ[144] הָיוּ חוּטֵי הַצִּיצִית שֶׁהִיא מְצֻיֶּצֶת כְּהִלְכָתָהּ מַשֹּׁאוֹי, הָיָה חַיָּב הַיּוֹצֵא בָּהּ אֲפִלּוּ[145] בְּיוֹם הַשַּׁבָּת; שֶׁאֵין מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת דּוֹחָה שַׁבָּת.

139) שבת קלט, ב. 140) חוטים יתרים התלויים בקצות הבגד. 141) "כגון שתלה ציצית בשלוש כנפי הטלית והניח הרביעית" (ר"ח). 142) "שחובת הציצית ביום ולא בלילה, שנאמר: וראיתם אותו - בשעת ראיה" (רבינו בהל' ציצית פ"ג ה"ז). 143) חיפוי על תפר הבגד או שפתו. 144) דעת הרי"ף שאסור לצאת בליל שבת בטלית מצוייצת כהלכתה, שכיון שאינו זמן ציצית, נחשבת הטלית כמשא, ורבינו סובר שלפי שיטה זו, גם ביום השבת היה אסור לצאת בה, כי אף שמקיים מצות ציצית, אין בכוחה לדחות איסור שבת שהוא בכרת, שאין 'עשה' דוחה 'לא תעשה' שיש בו כרת; ורבינו כתב תשובה מיוחדת נגד דעת הרי"ף, וסיים: "וכשהיתה מצוייצת כהלכתה אינה משוי ובין יצא זה ידי חובת ציצית בין לא יצא, בין יצא בה אשה או קטן או איש בלילה בין שיצא בה גדול היום" ("תשובות הרמב"ם" פריימן סי' ס'). 145) בנוסח אחר, חסרה המילה "אפילו" ('מעשה רוקח').

כא. לֹא[146] יֵצֵא[147] הַחַיָּט בְּשַׁבָּת בְּמַחַט הַתְּחוּבָה לוֹ בְּבִגְדוֹ. וְלֹא נַגָּר בְּקֵיסָם שֶׁבְּאָזְנוֹ. וְלֹא גַּרְדִּי[148] בְּאִירָא[149] שֶׁבְּאָזְנוֹ. וְלֹא סוֹרֵק[150] בְּמִשִּׁיכָה שֶׁבְּאָזְנוֹ. וְלֹא שֵׁלְחָנִי[151] בְּדִינָר שֶׁבְּצַוָּארוֹ[152]. וְלֹא צַבָּע בְּדֶגְמָא[153] שֶׁבְּאָזְנוֹ. וְאִם יָצָא - פָּטוּר[154]. אַף־עַל־פִּי שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ אֻמָּנוּתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין.

146) שבת יא, ב. 147) "כל השינויים כאן שמים אותם בעלי אומנות בצאתם לשוק, כדי שיכירו מאיזו אומנות הם וישכרום למלאכה" (רש"י). 148) אורג. 149) חתיכת צמר (רש"י). ורבינו בפירוש התלמוד ("סיני" כרך ו' עמ' קיג) כתב: "אירא נקראת בלשון ערבי מסורקת, והיא שפופרת קטנה של קנה". 150) הפשתן או הצמר, ויוצא במשיחה (בחוט) לדוגמא על אומנותו. 151) מחליף ופורט כספים. 152) בנוסח אחר: "שבאזנו" (שונצינו). 153) "מעט צמר צבוע אדום, ומעט צמר צבוע שחור לדוגמא" (רש"י). 154) נחלקו בזה רבי מאיר ורבי יהודה: רבי יהודה מחייב אומן שהוציא דרך אומנותו, ורבי מאיר פוטר. ופסק רבינו כרבי מאיר, נגד הכלל המקובל: "רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה" (ועיין מגיד־משנה).

כב. הַזָּב[155] שֶׁיָּצָא בַּכִּיס[156] שֶׁלּוֹ - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כִּיס זֶה לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא כַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַהוֹצָאָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ בְּגָדָיו; שֶׁהַמְּלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ - חַיָּב עָלֶיהָ[157].

155) שבת יא, ב. 156) קשור שלא יתלכלכו בגדיו. 157) כדעתו בפ"א ה"ז, אבל דעת רוב הראשונים שהלכה כרבי שמעון, כי מלאכה שאינה צריכה לגופה - פטור עליה.

1 **כג. הַמּוֹצֵא[158] תְּפִלִּין בְּשַׁבָּת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[159], כֵּיצַד**
2 **הוּא עוֹשֶׂה? לוֹבְשָׁן כְּדַרְכָּן[160] - מַנִּיחַ שֶׁל יָד בְּיָדוֹ,**
3 **שֶׁל רֹאשׁ בְּרֹאשׁוֹ - וְנִכְנָס וְחוֹלְצָן בַּבַּיִת, וְחוֹזֵר**
4 **וְיוֹצֵא, וְלוֹבֵשׁ זוּג שֵׁנִי, וְחוֹלְצָן, עַד שֶׁיִּכְנִיס אֶת כֻּלָּן.**
5 **וְאִם הָיוּ הַרְבֵּה, וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדֵי לְהַכְנִיסָן**
6 **דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ - הֲרֵי זֶה מַחְשִׁיךְ עֲלֵיהֶם[161], וּמַכְנִיסָן**
7 **בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וְאִם הָיָה בִּימֵי הַגְּזֵרָה[162], שֶׁמִּתְיָרֵא**
8 **לֵישֵׁב וּלְשָׁמְרָן עַד הָעֶרֶב מִפְּנֵי הַכּוּתִים - מְכַסָּן**
9 **בִּמְקוֹמָן וּמַנִּיחָן וְהוֹלֵךְ.**

158) משנה, עירובין צה, א. 159) בבזיון ובלי שמירה. 160) ואף ששבת אינו זמן תפילין (כמבואר בהל' תפילין פ"ד ה"י) - מותר ללבשן כיון שאינו מתכוון ללבשן לשם מצוה, כי־אם להצילן מבזיון, שהרי מצוות צריכות כוונה. ובנוסח כת"י התימנים, ההמשך: "מניח של ראש בראשו, ושל יד בידו" ובנוסח דו"ו: "מניח של יד תחילה, ואחר כך של ראש ונכנס". 161) כיון שלא יספיק להכניס כולן מבעוד יום, לא ילבשן כלל אלא ימתין בשדה עד הערב. 162) גזירת שמד, כשיש סכנה בקיום מצוות.

10 **כד. הָיָה[163] מִתְיָרֵא לְהַחְשִׁיךְ עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי הַלִּסְטִים**
11 **- נוֹטֵל אֶת כֻּלָּן כְּאַחַת וּמוֹלִיכָן פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע**
12 **אַמּוֹת[164]; אוֹ נוֹתְנָן לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וַחֲבֵרוֹ**
13 **לַחֲבֵרוֹ[165], עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְחָצֵר הַחִיצוֹנָה[166]. בַּמֶּה**
14 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ בָּהֶן רְצוּעוֹתֵיהֶן וְהֵן**
15 **מְקֻשָּׁרִין קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין, שֶׁוַּדַּאי תְּפִלִּין הֵן; אֲבָל**
16 **אִם לֹא הָיוּ רְצוּעוֹתֵיהֶן מְקֻשָּׁרוֹת - אֵינוֹ נִזְקָק לָהֶן[167].**

163) עירובין צז, א. 164) "קודם שיגיע לארבע אמות, יעמוד לנוח. וכן בכל פעם, ואין כאן העברת ארבע אמות יחד" (רש"י), ומשום קדושת התפילין התירו לעשות כך. 165) שאף אחד מהם לא עשה מלאכה שלימה, ויש בזה רק איסור מדרבנן (כמבואר בפ"א הט"ו). 166) שהוא המקום המשתמר הראשון לשים בו את התפילין. 167) זוהי שיטת רבינו בדברי התלמוד: "רבי יהודה אוסר בחדשות, ומתיר בישנות", בחדשות יש לחשוש שאינן תפילין רק קמיעות, ולא התירו בשבילן איסור דרבנן. אבל לדעת הראב"ד ושאר הראשונים, גם בחדשות אין ספק שהן תפילין ולא קמיעות, והטעם שלא התירו בחדשות להכניסן זוג זוג, מפני שאינן מקושרות ברצועות ולא יוכל להכניסן, שאסור לקשור את התפילין בשבת.

17 **כה. הַמּוֹצֵא[168] סֵפֶר תּוֹרָה[169] - יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרוֹ**
18 **וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו. וּבַסַּכָּנָה[170] - מַנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם**
19 **הָיוּ גְשָׁמִים יוֹרְדִין[171] - מִתְעַטֵּף בָּעוֹר, וְחוֹזֵר וּמְכַסֶּה**
20 **אוֹתוֹ, וְנִכְנָס בּוֹ.**

168) תוספתא פרק ח. 169) בתוספתא, הנוסח: "ספר". ונראה מזה שהוא־הדין בשאר כתבי קודש. 170) סכנת לסטים. 171) כאן מדובר שלא במקום סכנה, שיש בזיון הספר משום הגשמים היורדים עליו.

21 **כו. לֹא[172] יֵצֵא הַחַיָּט[173] בְּמַחְטוֹ בְּיָדוֹ[174], וְלֹא**
22 **הַלַּבְלָר[175] בְּקַלְמוֹסוֹ, עֶרֶב שַׁבָּת סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה; שֶׁמָּא**
23 **יִשְׁכַּח[176] וְיוֹצִיא. וְחַיָּב[177] אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בְּבִגְדוֹ עֶרֶב**
24 **שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה, שֶׁמָּא יִהְיֶה שָׁם דָּבָר שָׁכוּחַ וְיֵצֵא**
25 **בּוֹ בְּשַׁבָּת. מֵתֵּר לָצֵאת בִּתְפִלִּין עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה;**
26 **הוֹאִיל וְחַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּתְפִלָּיו בְּכָל עֵת, אֵינוֹ**
27 **שׁוֹכְחָן[178]. שָׁכַח[179] וְיָצָא בָּהֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִזְכַּר**
28 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ - מְכַסֶּה[180] אֶת רֹאשׁוֹ עַד**
29 **שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ.**

172) משנה, שבת יא, א. 173) והוא־הדין בשאר אדם האוחז חפץ בידו, ולא אמרו חייט אלא משום שדרכו בכך. 174) אבל אם היתה המחט תחובה בבגדו, לא גזרו חכמים, כיון שאפילו אם יצא כך לרשות הרבים — פטור, כיון שלא הוציא כדרך המוציאים (כמבואר בהלכה כ"א). 175) הסופר. 176) ישכח שהיום שבת או שישכח שהוצאה אסורה בשבת ויתחייב חטאת, אבל אם ישכח שהמחט בידו - פטור מחטאת שזה נקרא מתעסק, כמבואר בפ"א הי"א. 177) שבת יב, א: "חנניא אומר, חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשיכה. אמר רב יוסף: הלכתא רבתי לשבתא" (דבר גדול יש כאן להפרישו מאיסור שבת - רש"י). 178) חייב אדם למשמש בתפילין כל זמן שהם עליו, שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד, שקדושתן גדולה מקדושת הציץ, שהציץ אין בו אלא שם אחד, ואלו יש בהם אחד ועשרים שם בשל ראש, וכמותן בשל יד, ובציץ נאמר: והיה על מצחו תמיד, שלא יסיח דעתו ממנו" (רבינו בהל' תפילין פ"ד הי"ד). 179) ביצה טו, א. 180) שאי־אפשר לשאת אותן בידו לביתו מפני קדושת השבת, ולהשאירן בחוץ אי־אפשר מפני בזיון התפילין, לכן התירו לו לקחתן עליו דרך מלבוש כשהם מכוסים שלא יראוהו נושא בראשו תפילין בשבת.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני הבהמה ואיסור מלאכותיה. ונמשך לזה מה שגזרו שלא למכור לגוי בהמה העושה מלאכה. ורוב ענייני הפרק בדיני הוצאת המותר והאסור בהן. ונסתיים הפרק בחיוב שביתת העבדים שהוקשו בכתוב לבהמות, באמרו: למען ינוח שורך וחמורך, וינפש בן אמתך והגר.

30 **א. אָסוּר[2] לְהוֹצִיא מַשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה בְּשַׁבָּת,**
31 **שֶׁנֶּאֱמַר[3]: לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרֶךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ -**
32 **אֶחָד שׁוֹר וַחֲמוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[4]. וְאִם[5]**
33 **הוֹצִיא עַל הַבְּהֵמָה - אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל**
34 **שְׁבִיתָתָהּ, אֵינוֹ לוֹקֶה; לְפִי שֶׁאִסּוּרוֹ בָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה[6].**
35 **לְפִיכָךְ, הַמְחַמֵּר[7] אַחַר בְּהֶמְתּוֹ בְּשַׁבָּת, וְהָיָה עָלֶיהָ**
36 **מַשָּׂאוֹ - פָּטוּר[8].**

2) ירושלמי (שבת פ"ה ה"ב). 3) הם שני פסוקים נפרדים; מהפסוק: "למען ינוח שורך וחמורך" (שמות כג, יב) למדים ("ירושלמי" שם) דין שביתת בהמה, ומהפסוק:

"וכל בהמתך" (דברים ה, יד) למדים (בבא־קמא נד.) לרבות חיה ועוף; ובנוסח אחר, חסרות המלים "וכל בהמתך" ('מעשה רוקח'). 4) בבא־קמא נד, ב. ממה שכתוב בדברות האחרונות (דברים ה, יד) "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך וכו' שורך וחמורך וכל בהמתך", לרבות חיה ועוף כיוצא בהם. 5) שבת קנד, ב. 6) שנכתב איסורו בלשון 'עשה': "למען ינוח שורך", ואין לוקים אלא על איסור שנכתב בלשון 'לא תעשה', כמבואר בהל' סנהדרין פי"ח ה"א וב'. 7) הולך אחר החמור או הבהמה, ומזרזה בהליכה. 8) מעונש מלקות, אבל אסור מן התורה משום "לא תעשה כל מלאכה", ו"פטור" זה אינו כשאר "פטור" שבדברי רבינו שאינו אסור אלא מדרבנן (ועיין לחם־משנה).

1 **ב. וַהֲלֹא[9] לָאו מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂה**
2 **כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ**
3 **- שֶׁלֹּא יַחֲרֹשׁ בָּהּ וְכַיּוֹצֵא בַּחֲרִישָׁה[10]. וְנִמְצָא לַאו**
4 **שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.**

9) כוונת רבנו לבאר דבריו, למה אין לוקים על מחמר אחר בהמתו, והלא יש "לאו" ('לא תעשה') מפורש בתורה? 10) כלומר: לאו זה נאמר, כשהאדם עושה המלאכה ביחד עם הבהמה, שכן משמעות הכתוב: "לא תעשה כל מלאכה אתה . . . ובהמתך", אתה עם בהמתך, ובזה חייב מיתה.

5 **ג. אָסוּר[11] לְיִשְׂרָאֵל לְהַשְׁאִיל אוֹ לְהַשְׁכִּיר[12] בְּהֵמָה**
6 **גַּסָּה[13] לְנָכְרִי; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וַהֲרֵי**
7 **הוּא מְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתַת בְּהֶמְתּוֹ. אָסְרוּ[14] חֲכָמִים לִמְכֹּר**
8 **בְּהֵמָה גַּסָּה לְנָכְרִי, שֶׁמָּא יַשְׁאִיל אוֹ יַשְׁכִּיר. וְאִם[15]**
9 **מָכַר - קוֹנְסִין אוֹתוֹ[16] עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיָה וּמַחֲזִירָהּ.**
10 **וַאֲפִלּוּ שְׁבוּרָה[17] אֵין מוֹכְרִין. וּמֵתָּר[18] לִמְכֹּר לָהֶם עַל**
11 **יְדֵי סַרְסוּר; שֶׁהַסַּרְסוּר אֵינוֹ מַשְׁכִּיר וְאֵינוֹ מַשְׁאִיל[19].**

11) עבודה זרה טו, א. 12) בהמת ישראל - אף שהשכירה לנכרי, יש בה משום שביתת בהמתו, אם לא מכרה לנכרי לצמיתות ('תוספות' שם). 13) העושה מלאכה. 14) משנה, פסחים נג, א. 15) גיטין מד, א. 16) לפדות את הבהמה מיד הנכרי (רש"י). 17) שאינה ראויה למלאכה, אין מוכרים - גזירה שמא ימכור שלימה (גמרא שם). 18) עבודה זרה טו, א. 19) "מדובר כשבעל הבהמה לא יהיה מצוי על יד הבהמה, כי הסרסור לא ישאיל ולא ישכיר לפי שאינה שלו" (פירוש המשניות שם).

12 **ד. וּמֵתָּר[20] לִמְכֹּר לָהֶם סוּס; שֶׁאֵין הַסּוּס עוֹמֵד אֶלָּא**
13 **לִרְכִיבַת אָדָם, לֹא לְמַשֹּׂאוֹ, וְהַחַי נוֹשֵׂא[21] אֶת עַצְמוֹ.**
14 **וּכְדֶרֶךְ[22] שֶׁאָסְרוּ לִמְכֹּר לְנָכְרִי, כָּךְ אָסְרוּ לִמְכֹּר**
15 **לְיִשְׂרָאֵל הֶחָשׁוּד לִמְכֹּר לְנָכְרִי. וּמֵתָּר[23] לִמְכֹּר לָהֶם**
16 **פָּרָה לִשְׁחִיטָה, וְשׁוֹחֵט[24] אוֹתוֹ בְּפָנָיו. וְלֹא יִמְכֹּר**
17 **סְתָם, אֲפִלּוּ שׁוֹר שֶׁל פִּטָּם[25], שֶׁמָּא יַשְׁהֶא[26] אוֹתוֹ**
18 **וְיֵעָבֵד בּוֹ.**

20) משנה, פסחים נג, א. שבת צד, א. 21) מבואר למעלה בפי"ח הט"ז. 22) עבודה זרה טו, א. 23) עבודה זרה כ, ב. ותוספתא ע"ז פ"ב. 24) כלומר: לא מספיק בזה שמוכר לו על מנת לשחוט, אלא צריך שיראהו שוחט (ועיין להלן פרק ל' הלכה יג: "ופוסק עמו לשבות ואינו שובת"). 25) "מפוטם ושמן מאד, ואינו ראוי למלאכה" (רש"י). 26) עבודה זרה טו, א: "אמר רב אשי: אמר לי זבידא (שם פטם) בר תוראה (שור מפוטם) משהינן ליה (משהים אותו עד שיכחיש), ועביד על חד תרין (ועובד כשני שוורים אחרים)".

19 **ה. מָקוֹם[27] שֶׁנָּהֲגוּ לִמְכֹּר לָהֶן בְּהֵמָה דַּקָּה[28] -**
20 **מוֹכְרִין; מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לִמְכֹּר[29] - אֵין מוֹכְרִין.**
21 **וּבְכָל מָקוֹם[30] אֵין מוֹכְרִין לָהֶם חַיָּה גַּסָּה, כְּמוֹ שֶׁאֵין**
22 **מוֹכְרִין לָהֶם בְּהֵמָה גַּסָּה, אֶלָּא עַל יְדֵי סַרְסוּר.**

27) משנה, פסחים נג, א. 28) שאינה עושה מלאכה. 29) "שהחמירו על עצמם שמא יבואו למכור להם בהמה גסה" (רע"ב). 30) עבודה זרה טז, ב.

23 **ו. מִי[31] שֶׁהֶחְשִׁיךְ בַּדֶּרֶךְ[32], וְלֹא הָיָה עִמּוֹ נָכְרִי[33] שֶׁיִּתֵּן**
24 **לוֹ כִּיסוֹ[34], וְהָיְתָה עִמּוֹ בְּהֵמָה - מַנִּיחַ כִּיסוֹ עָלֶיהָ**
25 **כְּשֶׁהִיא מְהַלֶּכֶת, וּכְשֶׁתִּרְצֶה לַעֲמֹד נוֹטְלוֹ מֵעָלֶיהָ;**
26 **כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲמֹד וְהוּא עָלֶיהָ, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שָׁם**
27 **לֹא עֲקִירָה וְלֹא הַנָּחָה[35]. וְאָסוּר לוֹ לְהַנְהִיגָהּ וַאֲפִלּוּ**
28 **בְּקוֹל כָּל זְמַן שֶׁהַכִּיס עָלֶיהָ; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְחַמֵּר**
29 **בְּשַׁבָּת[36]. וּגְזֵרַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁלֹּא יַנִּיחַ כִּיסוֹ עַל גַּבֵּי**
30 **בְּהֵמָה, אֶלָּא אִם אֵין עִמּוֹ נָכְרִי[37].**

31) משנה, שבת קנג, א. 32) היה בא בדרך וקדש עליו השבת ומעות עמו. 33) כמבואר למעלה בפ"ו הכ"ב. 34) "אמר רבא: דוקא כיסו (התירו), אבל מציאה לא (התירו להניח על החמור)" (גמרא, שם). 35) כמבואר בפי"ג ה"א. 36) ודעת הרשב"א: מכיון שאינו נותן עליה אלא כשהיא מהלכת, אין בו דין מחמר, שכלל אמרו (שבת קנג:) "כל שבגופו (שהוא עצמו עושה מלאכה) חייב חטאת, בחבירו (מבואר בפי"ג הי"ב) פטור אבל אסור, וכל שבחבירו פטור אבל אסור, בבהמתו מותר לכתחילה". 37) "מאי טעמא? - חמור אתה מצווֶה (מן התורה) על שביתתו, נכרי אין אתה מצווֶה (מן התורה) על שביתתו" (גמרא, שם).

31 **ז. הָיָה[38] עִמּוֹ חֵרֵשׁ[39] שׁוֹטֶה[40] וְקָטָן - מַנִּיחַ כִּיסוֹ עַל**
32 **הַחֲמוֹר, וְאֵינוֹ נוֹתְנוֹ לְאַחַד מֵהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אָדָם**
33 **מִיִּשְׂרָאֵל. הָיָה עִמּוֹ חֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה[41], וְאֵין עִמּוֹ בְּהֵמָה**
34 **- נוֹתְנוֹ לַשּׁוֹטֶה. שׁוֹטֶה וְקָטָן[42] - נוֹתְנוֹ לַשּׁוֹטֶה.**
35 **חֵרֵשׁ וְקָטָן - נוֹתְנוֹ לְאֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה[43]. לֹא הָיְתָה**
36 **עִמּוֹ בְּהֵמָה וְלֹא נָכְרִי וְלֹא אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - מְהַלֵּךְ**
37 **בּוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[44]. וַאֲפִלּוּ מְצִיאָה[45]**
38 **שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ, מְהַלֵּךְ בָּהּ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת;**
39 **אֲבָל קֹדֶם שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ: אִם יָכוֹל לְהַחְשִׁיךְ עָלֶיהָ -**
40 **מַחְשִׁיךְ, וְאִם לָאו - מוֹלִיכָהּ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע**
41 **אַמּוֹת.**

38) שבת קנג, א. 39) "חרש וחרשת האמורים בכל מקום,

הם האילמים שאין שומעים ולא מדברים, אבל מי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר, הרי הוא ככל אדם" (רבינו בהל' אישות פ"ב הכ"ו). 40) "שוטה אין לו דעת כלל, אבל חרש יש לו דעת קצת" (רש"י). 41) בנוסח אחר: "חרש ושוטה וקטן" (כת"י התימנים). 42) שהקטן יבא לכלל דעת כשיגדל, מה־שאין־כן השוטה. 43) שכל אחד יש לו מעלה: חרש יש לו עכשיו דעת קצת, וקטן יבוא לכלל דעת כשיגדל. 44) "עוד (תקנה) אחרת היתה שם. מוליכו פחות מארבע אמות, ולא רצו חכמים לגלותה, משום: "כבוד אלהים הסתר דבר" (מותר להסתיר דבר תורה משום כבוד שמים), שלא יוליכנו ארבע אמות שלימות ברשות הרבים" (שבת קנג:). 45) בהלכה זו נשאו ונתנו מפרשי הרמב"ם, והקשו: שהרי בגמרא מבואר (שבת קנג) ש"דוקא בכיסו התירו, אבל במציאה לא". הרמב"ם השיב בתשובה לחכמי לוניל: "גם ראשי הישיבות שבבבל ז"ל תפסו על פיסקא זו כשהגיע אליהם החיבור... ויראה לי שזה שחילק רבא בין כיסו למציאה, לא חילק אלא ליתן המציאה לנכרי, או להוליכה על גבי חמור, אבל להוליכה פחות פחות מארבע אמות מותר... שזו ההולכה צינעה גדולה יש בה, ואינו צריך דבר אחר ולא איש אחר לסייעו ולא יכיר בו אדם ולא יהיה נחפז, ולא נחוש שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים (תשובת הרמב"ם פריימן סי' נז). והגר"א ו'קרבן נתנאל' (פרק כ"ד משבת אות ג) הראו מקור לדברי רבינו בגמרא (עבודה זרה ע.) בדברי איסור גיורא שלא נמצאו ארנקים אבודים בשבת, מכיון ש"המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מארבע אמות". אולם בנוסח שהובא בראשונים, כתוב: "המוציא" ולא "המוצא".

1 **ח. מֵתָר[46] לִמְשֹׁךְ[47] אֶת הַבְּהֵמָה בְּמֶתֶג[48] וָרֶסֶן[49] שֶׁלָּהּ**
2 **לִרְשׁוּת הָרַבִּים; וְהוּא, שֶׁתְּהֵיֶה רְאוּיָה לְאוֹתוֹ הָרֶסֶן.**
3 **כְּגוֹן: שֵׁיר[50] לְסוּס, וְאַפְסָר[51] לְגָמָל, וַחֲטָם[52]**
4 **לְנָאקָה[53], וְסוּגַר[54] לְכֶלֶב. אֲבָל אִם הוֹצִיא בְּהֵמָה**
5 **בְּמֶתֶג שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁקָּשַׁר חֶבֶל בְּפִי הַסּוּס;**
6 **אוֹ בְּמֶתֶג שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לוֹ, אֶלָּא מִשְׁתַּמֶּרֶת בְּפָחוֹת**
7 **מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן שֶׁהוֹצִיא חֲמוֹר בְּשֵׁיר שֶׁל סוּס, אוֹ חָתוּל**
8 **בְּסוּגַר - הֲרֵי זֶה מַשֹּׂאוֹי; שֶׁכָּל שְׁמִירָה מְעֻלָּה אוֹ**
9 **שְׁמִירָה פְּחוּתָה מַשֹּׂאוֹי הוּא לָהּ[55].**

46) משנה, שבת נא, ב. 47) בדברים שדרך הבהמה לצאת בהם בחול. לשם שמירה ולא לשם משא, מותר גם בשבת שהם נחשבים כתכשיטים. 48) שרשרת ברזל ששמים בפי הבהמה, להנהיגה. 49) חבל נתון בלחי הבהמה לקשרה ולהטותה במהלכה; בנוסח אחר: "ורסן ואפסר שלה" ('מעשה רוקח'). 50) "הוא המתג" (פירוש המשניות). 51) "חבל שקושרים על פיות הגמלים" (פירוש המשניות). 52) "טס של ברזל שקושרים אותו על הלחיים" (פירוש המשניות). ולדעת רש"י "נוקב את חטמה ומכניס בתוכו כמין טבעת". 53) גמל נקבה. 54) צוארון של ברזל, ושלשלת תלויה בו. 55) שכיון שאין דרכם בכך, נחשב כמשא ואינו תכשיט.

10 **ט. לֹא[56] יִקְשֹׁר גְּמַלִּים זֶה בָּזֶה וְיִמְשֹׁךְ. אֲפִלּוּ הָיוּ**
11 **קְשׁוּרִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אֵינָן נִמְשָׁכִין בְּשַׁבָּת. אֲבָל**
12 **מַכְנִיס הוּא חֲבָלִים לְתוֹךְ יָדוֹ. וָהוּא, שֶׁלֹּא יֵצֵא חֶבֶל**
13 **מִתּוֹךְ יָדוֹ טֶפַח[57]. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַחֶבֶל שֶׁמִּפִּי**
14 **הַבְּהֵמָה עַד יָדוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ טֶפַח אוֹ יוֹתֵר[58].**
15 **וּמִפְּנֵי מָה[59] לֹא יִמְשֹׁךְ הַגְּמַלִּים הַקְּשׁוּרִים זֶה בָּזֶה?**
16 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּמִי שֶׁמּוֹלִיכָן לַשּׁוּק שֶׁמּוֹכְרִין בּוֹ**
17 **הַבְּהֵמוֹת, אוֹ שֶׁמְּשַׁחֲקִין[60] בָּהֶן שָׁם. וּמִפְּנֵי זֶה[61] לֹא**
18 **תֵּצֵא בְּהֵמָה בְּזוֹג[62] שֶׁבְּצַוָּארָהּ[63], וַאֲפִלּוּ הָיָה פָּקוּק**
19 **שֶׁאֵין לוֹ קוֹל.**

56) משנה, שבת נד, א. 57) "שדומה כנושאו בידו, ולא ניכר שהוא אפסר הגמל" (רש"י). 58) "כדי שיהא נראה שהבהמה נמשכת בחבל זה" (רש"י). 59) שבת, שם. 60) כמו שאמרו בסנהדרין (כה:) והעתיקו רבינו בפ"י מהלכות עדות ה"ד: "המשחקים בבהמה חיה ועוף, ואומר כל הקודם את חבירו - יטול בעליו את שניהם", והרי זה כמקח וממכר בשבת, וכמו שכתב רבינו להלן פכ"ג הי"ז. 61) שבת נד, ב. 62) בפעמון. 63) במשנה, שם: "ולא בזוג", וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה משום) שהמדובר בזוג הארוג לבגד, שאם לא כן יש גם חשש שמא יפול מעליה ויבוא להוליכו ברשות הרבים. וממה שכתב רבינו "שבצוארה", נראה שאינו ארוג בבגד.

20 **י. לֹא תֵּצֵא בְּהֵמָה בְּזוֹג[64] שֶׁבְּכִסּוּתָהּ, וְלֹא בְּחוֹתָם[65]**
21 **שֶׁבְּצַוָּארָהּ[66], וְלֹא בְּחוֹתָם שֶׁבְּכִסּוּתָהּ, וְלֹא בִּרְצוּעָה**
22 **שֶׁבְּרַגְלָהּ, וְלֹא בְּסוּלָּם שֶׁבְּצַוָּארָהּ. וְאֵין חֲמוֹר יוֹצֵא**
23 **בְּמַרְדַּעַת[67], אֶלָּא אִם־כֵּן הָיְתָה קְשׁוּרָה לוֹ מֵעֶרֶב**
24 **שַׁבָּת. וְלֹא יֵצֵא גָּמָל בְּמִטֶּטֶלֶת[68] הַתְּלוּיָה לוֹ**
25 **בְּכַרְבַּשְׁתּוֹ[69] אוֹ בִּזְנָבוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה קְשׁוּרָה**
26 **בִּזְנָבוֹ וְחוֹטַרְתּוֹ[70]. וְלֹא יֵצֵא הַגָּמָל עֲקוּד יָד וְלֹא**
27 **עֲקוּד רֶגֶל[71]. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַבְּהֵמוֹת.**

64) בנוסחאות אחרות "בזוג שבצוארה ולא בזוג שבכסותה" ('מעשה רוקח') וזה מיותר, שהרי כבר כתב כן בהלכה ט'. 65) שבת נח, א. כעין מטבע עשויה ממתכת או חומר אחר לסימן הבעלות שהיו קושרים על צואר הבהמה או על כסותה שלא תתלכלך (רש"י שם). 66) "עצים עשויים כשתי וערב על צואר החמור, כדי שלא יחזיר ראשו לגבו לחכך חבורתו" (פירוש המשניות). 67) כסת קשה ששמים על החמור כדי לחממו. 68) "חתיכת בגד קשורה בזנבו לסימן" (פירוש המשניות). 69) המקום הגבוה, החטוטרת, שעל גב הגמל. ובנוסח אחר: "בדבשתו" (שונצינו). 70) חטוטרתו, הגבנון שעל גב הגמל. 71) "עקידת (קשירת) יד ורגל" (שבת נד.), שזה צער גדול לבהמה, ומשוי הוא לה ('חיי אדם'). ועוד טעם אחר: גזירה שמא יפול החבל מעל רגליו ויביאנו בידו (תניא).

28 **יא. אֵין[72] הַתַּרְנְגוֹלִים יוֹצְאִין בְּחוּטִין[73] וְלֹא בִּרְצוּעוֹת**
29 **שֶׁבְּרַגְלֵיהֶם[74]. וְאֵין הַכְּבָשִׂין יוֹצְאִין בַּעֲגָלָה שֶׁתַּחַת**
30 **אַלְיָה שֶׁלָּהֶן[75]. וְאֵין הַכְּבָשׂוֹת יוֹצְאוֹת בְּעֵצִים**
31 **שֶׁמַּנִּיחִים לָהֶן בְּחָטְמָן כְּדֵי שֶׁיִּתְעַטְּשׁוּ וְיִפְּלוּ**
32 **הַתּוֹלָעִין שֶׁבְּמֹחָן[76]. וְאֵין הָעֵגֶל יוֹצֵא בְּעֹל קָטָן**
33 **שֶׁמַּנִּיחִין לוֹ עַל צַוָּארוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנַע וְיִהְיֶה נוֹחַ**

לַחֲרִישָׁה. וְלֹא תֵּצֵא בְּהֵמָה בִּשְׁבָכָה[77] שֶׁמַּנִּיחִין לָהּ בְּפִיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּשַׁךְ אוֹ שֶׁלֹּא תֹּאכַל. לֹא תֵּצֵא הַפָּרָה בְּעוֹר הַקֶּפֶּר[78] שֶׁמַּנִּיחִין לָהּ עַל דַּדֶּיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינַק מִמֶּנָּה הַשֶּׁרֶץ כְּשֶׁהִיא יְשֵׁנָה. וְלֹא תֵּצֵא בִּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ - בֵּין לְנוֹי[79], בֵּין לְשַׁמֵּר.[80] עֵז[81] שֶׁחָקַק לָהּ בְּקַרְנֶיהָ, יוֹצְאָה בְּאַפְסָר הַקָּשׁוּר בַּחֲקָק בְּשַׁבָּת. וְאִם תְּחָבוֹ בִּזְקָנָהּ - אָסוּר; שֶׁמָּא תְּנַתְּחֶנּוּ, וִיבִיאֶנּוּ בְּיָדוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

72) משנה, שבת נד, ב. 73) שברגליהם לסימן שיכירום הבעלים. 74) שלא ישברו את הכלים. 75) שלא תיפצע האליה בסלעים וטרשים כשנגררת על הקרקע. 76) וכל אלה אסורים לצאת בהם ברשות הרבים, שמא יפלו ויביאם בידו ברשות הרבים. 77) מחסום נקשר על פי הבקר כדי שלא תאכל מן החיטים, ונקרא בברייתא (שבת נג.) "חסום". 78) שרץ ששערותיו חדים כמחט. 79) מכיון שאין זה מקובל אצל כולם - אין זה מלבוש (מגיד־משנה להלן הי"ג). 80) מפני שאין הפרה צריכה שימור, שאין דרכה לברוח, וכל שמירה מעולה משאוי הוא (למעלה הי"ח). 81) שבת נב, א. מפני שעז צריכה שמירה ודרכה לצאת באפסר.

יב. הַזְּכָרִים[82] יוֹצְאִים בְּעוֹר הַקָּשׁוּר לָהֶן עַל זַכְרוּתָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ עַל הַנְּקֵבוֹת, וּבְעוֹר הַקָּשׁוּר לָהֶם עַל לִבֵּיהֶם[83] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְּלוּ עֲלֵיהֶם זְאֵבִים, וּבְמַטְלָנִיּוֹת[84] הַמְרַקְּמוֹת שֶׁמְּיַפִּין אוֹתָן בְּהֶן[85]. וְהָרְחֵלוֹת יוֹצְאוֹת וְאַלְיָה שֶׁלָּהֶן קְשׁוּרָה לְמַעְלָה עַל גַּבָּן כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ עֲלֵיהֶן הַזְּכָרִים, אוֹ קְשׁוּרָה לְמַטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ עֲלֵיהֶם הַזְּכָרִים. וְיוֹצְאוֹת מְלֻפָּפוֹת[86] בְּמַטְלָנִיּוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן נָקִי. הָעִזִּים יוֹצְאוֹת וְדַדֵּיהֶן קְשׁוּרוֹת[87] כְּדֵי שֶׁיִּיבַשׁ מֵהֶן הַחָלָב. אֲבָל אִם קְשָׁרָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַחָלָב עַד שֶׁיַּחֲלֹב אוֹתוֹ לָעֶרֶב - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֵצְאוּ[88].

82) משנה, שבת נב, ב. 83) לבם. 84) חתיכות בגד. 85) הראב"ד השיג, שהרי למעלה בהלכה י"א מובא שגם לנוי אסור. אבל נראה שנוי זה מקובל ונהוג יותר, לכן דינו כמלבוש. 86) כרוכות בחתולים. 87) מהודקות יפה שאין חשש שהמטלנית תיפול. 88) שאין המטלית לשם זה מהודקת יפה, ושמא תיפול ויביאנה בידו.

יג. אֵין[89] חֲמוֹר יוֹצֵא בְּאֶכָף[90], אַף־עַל־פִּי שֶׁקָּשׁוּר לוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת. וְלֹא יֵצֵא הַסּוּס בִּזְנַב שׁוּעָל[91], וְלֹא בִּזְהוֹרִית[92] שֶׁבֵּין עֵינָיו. וְלֹא תֵּצֵא בְּהֵמָה בִּקְרַסְטָל[93] שֶׁבְּפִיהָ, וְלֹא בְּסַנְדָּל שֶׁבְּרַגְלָהּ[94], וְלֹא בְּקָמִיעַ שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה לִבְהֵמָה. אֲבָל יוֹצְאָה הִיא בְּאֶגֶד שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וּבְקַשְׁקַשִּׁים[95] שֶׁעַל גַּבֵּי הַשֶּׁבֶר, וּבְשִׁלְיָה[96] הַמְדֻלְדֶּלֶת בָּהּ. וּפוֹקֵק[97] לָהּ זוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ, וּמְטַיֶּלֶת בּוֹ בֶּחָצֵר[98]. וְנוֹתֵן מַרְדַּעַת[99] עַל הַחֲמוֹר בְּשַׁבָּת וּמְטַיֵּל בֶּחָצֵר[100]. אֲבָל אֵין תּוֹלִין לָהּ קְרַסְטָל[101] בְּפִיהָ בְּשַׁבָּת.

89) שבת נג, א. 90) כיון שאינו מחממו - אינו מלבוש. ועיין לעיל הלכה י שמרדעת מותר, שהיא לחממו. 91) שתולים בין עיניו שלא תשלוט בו עין רעה (רש"י). 92) משי מצבע אדום לנוי, וראה למעלה שכל נוי שאינו נהוג ומקובל - אינו מלבוש. 93) בנוסח אחר: "לטרסקל" ('מעשה רוקח'). והוא סל מלא שעורים שתולים בצוארה ופיה נתון לתוכו ואוכלת, ותענוג הוא לה, שלא תצטרך לשוח צוארה לארץ (רש"י). 94) שלא תינגף, גזירה שמא יפול מרגליה ויביאנו בידו. 95) שני לוחות קשורים סביב העצם השבורה, שלא תניד אותם עד שיתרפא העצם. 96) כיס הולד התלוי בבהמה אחרי הלידה. 97) סותם את הפעמון שלא ישמיע קול. 98) שלא יחשדוהו שמוליכה למכור בשוק. אבל בשוק אסור - כמבואר בהלכה י. 99) ואין כאן איסור משום טירחא יתירה בשבת, שהרי קר לו אפילו בתקופת תמוז. 100) אבל לא ברשות הרבים, כיון שאינה קשורה לו. 101) שאינו אלא לתענוג בעלמא, בשביל הבהמה שלא תטריח לשוח צוארה לארץ, והרי היא טירחא מיותרת בשבת.

יד. כְּשֵׁם[102] שֶׁאָדָם מְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתַת בְּהֶמְתּוֹ בְּשַׁבָּת, כָּךְ הוּא מְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתַת עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן בְּנֵי דַעַת וּלְדַעַת עַצְמָן עוֹשִׂין, מִצְוָה עָלֵינוּ לְשָׁמְרָן וּלְמָנְעָן מֵעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת; שֶׁנֶּאֱמַר: לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ, וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתְךָ וְהַגֵּר. עֶבֶד וְאָמָה שֶׁאָנוּ מְצֻוִּין עַל שְׁבִיתָתָן, הֵם עֲבָדִים שֶׁמָּלוּ וְטָבְלוּ לְשֵׁם עַבְדוּת וְקִבְּלוּ מִצְוֹת שֶׁהָעֲבָדִים חַיָּבִין בָּהֶן[103]; אֲבָל עֲבָדִים שֶׁלֹּא מָלוּ וְלֹא טָבְלוּ, אֶלָּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ בְּלִבַּד - הֲרֵי הֵן כְּגֵר תּוֹשָׁב[104], וּמֻתָּרִין לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת לְעַצְמָן בְּפַרְהֶסְיָא כְּיִשְׂרָאֵל בְּחֹל. וְאֵין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשָׁב אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. הוֹאִיל וְגֵר תּוֹשָׁב עוֹשֶׂה מְלָאכָה לְעַצְמוֹ[105] בְּשַׁבָּת, וְגֵר צֶדֶק הֲרֵי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר - בְּמִי נֶאֱמַר "וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתְךָ וְהַגֵּר"? זֶה גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהוּא לְקִיטוֹ[106] וּשְׁכִירוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ בֶּן אֲמָתוֹ; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה לְיִשְׂרָאֵל רַבּוֹ בְּשַׁבָּת, אֲבָל לְעַצְמוֹ עוֹשֶׂה. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַגֵּר זֶה עַבְדּוֹ[107] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה לְעַצְמוֹ[108].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, כך הוא מצווה על שביתת עבדו ואמתו כו', ומותרין לעשות מלאכה בשבת לעצמם בפרהסיא כישראל בחול".

וצריך להבין, הרי משכתב שמותרין לעשות מלאכה בשבת בפרהסיא, מובן הדין כל צרכו, ומה רצה להוסיף במילים "כישראל בחול".

לכאורה אפשר היה לתרץ שהוא לשון המשנה, בה הובאו שלוש דעות: "ת"ר גר תושב מותר לעשות מלאכה לעצמו כישראל בחולו של מועד (בדבר האבד), רבי עקיבא אומר כישראל ביו"ט (אוכל נפש), רבי יוסי אומר... כישראל

בחול", ופסק הרמב"ם כרבי יוסי. אלא שתירוץ זה אינו מספיק, כיון שכשפסק הרמב"ם כרבי יוסי, אינו צריך להוסיף "כישראל בחול" שהרי לא הביא שאר הדעות, וממילא גם אין צריך לשלול את הדעות הנוספות, שלא כמו הגמרא שצריכה להביא הדעות השונות בזה.

והביאור בזה: מבואר בספרי הכללים להרמב"ם, שגם כאשר בלשון המשנה ישנו לימוד מיוחד שלא הביאו הרמב"ם, מכל־מקום מדייק וכותב בלשון המשנה, אף כשאין כוונתו לתוכן הדיוק שבמשנה. ועפ"ז יובן מה שכתב "ומותרין לעשות מלאכה בפרהסיא כישראל בחול", הגם שגם ללא תוספת זו לא היה מקום לטעות, מ"מ העתיק את לשון המשנה.

ויש להוסיף: מצינו כמה וכמה עניינים שמחמירים בהם עוד טרם שהגיע זמן החיוב, ולדוגמא "משחרב בית המקדש, התקין ריב"ז שיהיה יום ט"ז בניסן כולו אסור לאכול חדש, כי מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד לא אכלנו בהאיר המזרח, השתא נמי ניכול כו'". ועפ"ז יש סברא לומר שעבד זה יהיה אסור מעשיית מלאכה בשבת בפרהסיא, כי מכיון שהוא עבד בבית ישראל, יש מקום להניח שבסופו של דבר יסכים למול ולטבול, ואז יש לחשוש שיאמר אשתקד עשיתי מלאכתי בשבת בפרהסיא, ומדוע לא אעשה כן גם היום, ועאכו"כ בשפחה, שכן עבד שצריך למול "משהים אותו עד שיתרפא רפואה שלימה ואח"כ מטבילין אותו", משא"כ שפחה שיכולה לטבול מיד, לכן משמיענו הרמב"ם שמותרים לעשות מלאכה בשבת לעצמם בפרהסיא, כי כל התקנות והסייגים שעשו חכמים אינם אלא בנוגע לישראל.

102) יבמות מח, ב. 103) כל המצוות שאשה חייבת בהן, גם עבד כנעני חייב. ודווקא אם מל וטבל לשם עבדות, אבל עבד ערל עובד־כוכבים שאינו רוצה לקבל עליו עול מצוות, אסור להחזיקו (מגיד־משנה ורבינו בהל' עכו"ם פ"י ה"ו). והראב"ד חולק כאן, וסובר שאין כוונת התורה לעבד ואמה שמלו וטבלו לשם עבדות, אלא לעבד ואמה התושבים שלא יעשו מלאכתו, שלא תאמר שבות בעלמא הוא, שאמירה לנכרי שבות, אלא אסור להעבידם. 104) כמבואר בהל' מלכים פ"ח ה"י וי"א. שבע מצוות שנצטוו בני נח הן: עבודת אלילים, ברכת ה', גילוי עריות, שפיכות דמים, גזל, דינים ואבר מן־החי. 105) אבל לצורך ישראל אסור משום שבות, כמבואר למעלה בפ"ו הי"ב. 106) שמלאכתו ללקוט ולעבוד בשדה בשביל ישראל. 107) של ישראל עובד לעצמו, אבל עבד עברי הוא כישראל גמור. וכן מובא ב'מכילתא' (משפטים): "וינפש בן אמתך והגר - זה גר תושב. או אינו אלא גר צדק, כשהוא אומר: וגרך אשר בשעריך, הרי גר צדק אמור"; "וינפש בן אמתך - זה עבד ערל. או אינו אלא בן ברית, כשהוא אומר: עבדך ואמתך (שמותר), הרי בן ברית אמור". 108) אבל לרבו אסור לשעבדו, ומי שיבין כוונת התורה ולא ירבה לשעבד אותם (עבדים וגרים), ואפילו בדבר המותר כשאיבת מים רבים ועבודה גדולה שבה טורח וקושי, או לעורר אותם משנתם, לפי שהוא יתברך אמר: "למען ינוח עבדך ואמתך כמוך", והבן מילת "כמוך" שהיא בענין המנוחה" ('מעשה רוקח' בשם כתב־יד מהרמב"ם).

יום שני ה' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו שבותין של דבריהם, שאסרום פן יבוא לעשות מלאכה מן האבות, או מתולדותיהן. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש בו מפני שיש לו דמיון לדברים אלו). והתחיל רבינו בביאור הדברים שנאסרו מחמת הראשונה, ואחר כך אותן הדברים שנאסרו מחמת השנייה, וכן על הסדר, ויש אבות מלאכות שאין שבותין בגללן. ונתבארו בפרק זה שבותי עשר מלאכות המבוארות בפרק שמיני.

א. נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "תִּשְׁבֹּת"[2] - אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְלָאכָה חַיָּב לִשְׁבֹּת מֵהֶן[3]. וּדְבָרִים הַרְבֵּה הֵן שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם שְׁבוּת[4]. מֵהֶן דְּבָרִים אֲסוּרִים מִפְּנֵי שֶׁהֵן דּוֹמִים לְמְלָאכוֹת, וּמֵהֶן דְּבָרִים אֲסוּרִים גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא מֵהֶן אִסּוּר סְקִילָה. וְאֵלּוּ הֵן[5]:

2) "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות" (שמות פרק כ"ג, פסוק י"ב). 3) בספרא (אחרי פ"ז) "אין לי אלא מלאכה שחייבין על מינה כרת וכו' מנין שלא יעלה באילן כו' תלמוד לומר שבתון . . .". ויש מפרשים שאם עמל האדם כל היום בדברים שאינן מלאכות עובר הוא במצות עשה של שבתון וכן דעת הרמב"ן בפירושו לתורה (ויקרא פרק כ"ג, פסוק כ"ד). ולהלן בפרק כד הלכה י"ב כתב רבינו: "שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כליו מפינה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה: למען ינוח" ועיין לעיל פרק א' הלכה א'. 4) הוא הנקרא בתלמוד: "עובדין דחול", וכתב רבנו בתשובה שאין הכוונה לאסור כל מה שעושה בחול, "שאם כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול, ולא יסב כדרך שמיסב בחול, שלא אסרו חכמים אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה, כגון מי שנשברה לו חבית של יין לא יספג היין, שאם תתיר לו שמא יבוא לידי סחיטה, נתפזרו לו פירות בחצרו לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו שמא יבוא לידי עימור" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד). 5) לפי סדרם של ל"ט אבות מלאכות שנפרטו למעלה, החל מפרק ז'.

ב. כָּל[6] הַמַּשְׁוֶה גֻּמּוֹת[7] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ. לְפִיכָךְ[8] אָסוּר לְהִפָּנוֹת בְּשָׂדֶה הַנִּירָה[9] בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת. הַמְפַנֶּה[10] אֶת הָאוֹצָר בְּשַׁבָּת מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ לְדָבָר מְצֻוֶּה[11], כְּגוֹן שֶׁיַּכְנִיס בּוֹ אוֹרְחִים אוֹ יִקְבַּע בּוֹ מִדְרָשׁ - לֹא יִגְמֹר אֶת כָּל הָאוֹצָר, שֶׁמָּא

יָבוֹא לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת. טִיט[12] שֶׁעַל גַּבֵּי רַגְלוֹ - מְקַנְּחוֹ בְּכֹתֶל אוֹ בְּקוֹרָה, אֲבָל לֹא בְּקַרְקַע, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת. לֹא יָרַק בְּקַרְקַע וְיָשׁוּף בְּרַגְלוֹ, שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת. וּמֻתָּר[13] לִדְרֹס הָרֹק שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע וְהוֹלֵךְ לְפִי תֻּמּוֹ[14].

6) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב'). 7) בשדה, כמו שכתוב להלן בסמוך, וכמו שכתב לעיל פרק ח' הלכה א', אבל המשווה גומות בבית חייב משום בונה (לעיל פרק י' הלכה י"ב). 8) (מסכת שבת דף פ"א עמוד ב'). 9) שדה שנחרשה בפעם הראשונה לפני הזריעה, ומצויים בה רגבים וגומות (גמרא שם). 10) משנה (מסכת שבת דף קכ"ו עמוד ב'). 11) ראה להלן פרק כ"ו הלכה ט"ו. 12) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד א'). 13) (מסכת שבת דף קכ"א עמוד ב'). 14) כשאינו מתכוון להשוות גומות.

ג. נָשִׁים[15] הַמְשַׂחֲקוֹת בֶּאֱגוֹזִים וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אֲסוּרוֹת לְשַׂחֵק בָּהֶן בְּשַׁבָּת, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת[16]. וְאָסוּר[17] לְכַבֵּד אֶת הַקַּרְקַע, שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת, אֶלָּא אִם־כֵּן הָיָה רָצוּף בַּאֲבָנִים[18]. וּמֻתָּר לְזַלֵּף מַיִם עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע[19], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְכָךְ. אֵין סָכִין[20] אֶת הַקַּרְקַע, וַאֲפִלּוּ הָיָה רָצוּף בַּאֲבָנִים[21]. וְאֵין נוֹפְחִין אוֹתוֹ וְאֵין מְדִיחִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב, כָּל־שֶׁכֵּן בְּשַׁבָּת. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת בִּזְמַן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּן בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָצוּף.

15) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). 16) "שיכין דרך לגלגל האגוז". 17) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). 18) להזות מים שלא יעלה האבק. 19) אפילו אינה מרוצפת. 20) "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ ובקש להדיח לו קרקע, אמר לו: אין מדיחין; לסוך לו קרקע, אמר לו: אין סכין" (מסכת שבת דף מ' עמוד ב'). 21) (מסכת פסחים דף ס"ד עמוד א') "כמעשהו (הקרבת קרבן פסח) בחול, כך מעשהו בשבת (אם חל ערב פסח בשבת), אלא שהכהנים מדיחים (במים) את העזרה (מדם הקרבנות) שלא ברצון חכמים". ובעזרה היתה רצפה של שיש ובכל זאת אסרו חכמים (תוספות יום טוב). ולא אסרו אלא סיכה, ניפוח והדחה, אבל בכיבוד הבית לא גזרו, משום שיש בו צורך יותר (מגיד משנה).

ד. חָצֵר[22] שֶׁנִּתְקַלְקֵל בְּמֵימֵי הַגְּשָׁמִים, מֵבִיא תֶּבֶן[23] וּמְרַדֶּה[24] בָּהּ. וּכְשֶׁהוּא מְרַדֶּה - לֹא יְרַדֶּה לֹא בְּסַל וְלֹא בְּקֻפָּה, אֶלָּא בְּשׁוּלֵי הַקֻּפָּה[25]; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת.

22) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). 23) דבר הראוי למאכל בהמה או לצורך אחר, שאינו מבטלו שם ובדעתו לפנותו, אבל בטיט, חול וצרורות אסור (אורח חיים שי"ג). 24) שוטח. 25) "כשהוא מרדה אינו מרדה בסל או בקופה (כדרך חול) אלא בשולי הקופה (שנשברה הקופה ונשארו השולים)" (גמרא שם).

ה. הַמַּשְׁקֶה[26] אֶת הַזְּרָעִים - חַיָּב מִשּׁוּם זוֹרֵעַ. לְפִיכָךְ[27] אָסוּר לִשְׁאֹב מִן הַבּוֹר בְּגַלְגַּל[28], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְמַלֵּא לְגִנָּתוֹ וּלְחֶרְבָּתוֹ. וּמִפְּנֵי זֶה, אִם הָיָה הַבּוֹר שֶׁל גַּלְגַּל בֶּחָצֵר[29] - מֻתָּר לְמַלֹּאת מִמֶּנּוּ בְּגַלְגַּל.

26) (מסכת מועד קטן דף ב' עמוד ב'). 27) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). 28) אופן שעל הבור להוריד ולהעלות הדלי, ודווקא בגלגלים גדולים שממלאים הרבה מים, אבל בגלגלים (קטנים) שלנו שאין ממלאים בהם אלא מעט מותר (רבנו תם). 29) ובכל מקום שאין סביבתו גינה או חורבה (כסף משנה).

ו. הַתּוֹלֵשׁ[30] - חַיָּב מִשּׁוּם קוֹצֵר. לְפִיכָךְ[31] אָסוּר לִרְדּוֹת דְּבַשׁ מִכַּוֶּרֶת בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּתוֹלֵשׁ[32]. אֵין[33] עוֹלִין בָּאִילָן - בֵּין לַח, בֵּין יָבֵשׁ - וְאֵין נִתְלִין בָּאִילָן, וְאֵין נִסְמָכִין בְּאִילָן. וְלֹא יַעֲלֶה מִבְּעוֹד יוֹם לֵישֵׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע כְּלָל, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ.

30) (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב'). 31) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). 32) שעוקר את הדבש ממקום חיבורו בכוורת, ודווקא כשהדבש דבוק ומחובר לכוורת, אבל נתלש או צף על גביה מותר ("מגיד משנה"). 33) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב').

ז. פֵּרוֹת[34] שֶׁנָּשְׁרוּ בְּשַׁבָּת - אָסוּר לְאָכְלָן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[35], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ[36]. הֲדַס[37] הַמְחֻבָּר - מֻתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ; שֶׁאֵין הֲנָיָתוֹ אֶלָּא לְהָרִיחַ בּוֹ, וַהֲרֵי רֵיחוֹ מָצוּי[38]. אֲבָל אֶתְרוֹג וְתַפּוּחַ וְכָל הָרָאוּי לַאֲכִילָה - אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ בִּמְחֻבָּר; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָקֵץ אוֹתוֹ לְאָכְלוֹ.

34) (מסכת ביצה דף ג' עמוד א'). 35) ואין צורך להמתין כדי שיעשו, כיון שלא נעשה בהם מלאכה רק נשרו מעצמם, אבל אם לקט גוי בשבת לצורך ישראל אסורים בערב בכדי שיעשו כמבואר בפרק ו' הלכה ב'. 36) דוקא בפירות אילן שייך טעם זה, מכיון שבקלות יכול לתלשם, אבל צנון ולפת שמוציאים אותם במעדר בודאי יזכור שהיום שבת (תוספת שם). 37) (מסכת סוכה דף ל"ז עמוד ב'). 38) ויכול להריח בו גם במחובר.

ח. אִילָן[39] שֶׁהָיוּ שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - אָסוּר לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן[40]; וְאִם אֵינָן גְּבוֹהִין שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי הֵן כָּאָרֶץ[41]. הָיוּ בָּאִין מִלְּמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה לְתוֹךְ שְׁלֹשָׁה[42] - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[43]. הָיוּ גְבוֹהִין שְׁלֹשָׁה - אַף־עַל־פִּי שֶׁצִּדָּן אֶחָד שָׁוֶה לָאָרֶץ, אוֹ שֶׁיֵּשׁ חָלָל תַּחְתֵּיהֶן שְׁלֹשָׁה - אָסוּר לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן.

39) משנה (מסכת עירובין דף צ"ט עמוד ב'). 40) משום שאין משתמשים באילן כמבואר בהלכה ו'. 41) ומותר

לישב עליהם. 42) שלאחר שהוגבהו חזרו ונכפפו. 43) במקום שאין גבוהים שלשה.

ט. אֵין[44] רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַחְתֹּךְ זְמוֹרָה[45] לְהַנְהִיגָהּ. וְאֵין נִתְלִין בִּבְהֵמָה[46]. וְלֹא יַעֲלֶה מִבְּעוֹד יוֹם לֵישֵׁב עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת. וְאֵין[47] נִסְמָכִין[48] לְצִדֵּי בְּהֵמָה, וְצִדֵּי צְדָדִין[49] מֻתָּרִין. עָלָה[50] בְּאִילָן בְּשַׁבָּת: בְּשׁוֹגֵג - מֻתָּר לֵירֵד, בְּמֵזִיד אָסוּר לֵירֵד. וּבִבְהֵמָה, אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד - יֵרֵד, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים[51]. וְכֵן[52] פּוֹרְקִין הַמַּשֹּׂאוֹי מֵעַל הַבְּהֵמָה בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים.

44) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'). 45) ענף מן האילן וחייב משום תולש שהוא תולדות קוצר. 46) כמו באילן, ושניהם מטעם אחד נאסרו ("מגיד משנה"). 47) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). 48) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). 49) "כגון שנעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה (סל) מבעוד יום, היתד – נקרא צדדין והכלכלה – צדי צדדין וכן כל כיוצא בזה" ("מגיד משנה"). 50) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). 51) ירושלמי (מסכת ביצה פרק ח' הלכה ב'): "מפני מה אמרו: היה רוכב על גב בהמה אומרים לו רד? – שהוא מצווה על שביתת בהמה כמוהו (שמות פרק כג): למען ינוח שורך וחמורך"; ובמכילתא: תן לבהמה נייח (מנוחה), שלא יהא לה צער". 52) (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב').

י. כֵּיצַד?[53] הָיְתָה בְּהֶמְתּוֹ טְעוּנָה שָׁלִיף[54] שֶׁל תְּבוּאָה - מַכְנִיס רֹאשׁוֹ תַּחְתָּיו, וּמְסַלְּקוֹ לְצַד אַחֵר, וְהוּא נוֹפֵל מֵאֵלָיו. הָיָה בָּא מִן הַדֶּרֶךְ בְּלֵיל שַׁבָּת וּבְהֶמְתּוֹ טְעוּנָה - כְּשֶׁיַּגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה, נוֹטֵל אֶת הַכֵּלִים הַנִּטָּלִין בְּשַׁבָּת; וְשֶׁאֵינָן נִטָּלִין - מַתִּיר הַחֲבָלִים וְהַשַּׂקִּין נוֹפְלִין[55]. הָיוּ בַּשַּׂקִּין דְּבָרִים הַמִּשְׁתַּבְּרִים: אִם הָיוּ שַׂקִּין קְטַנִּים - מֵבִיא כָּרִים וּכְסָתוֹת וּמַנִּיחַ תַּחְתֵּיהֶן, וְהַשַּׂקִּין נוֹפְלִין עַל הַכָּרִים; שֶׁהֲרֵי אִם יִרְצֶה לִשְׁלֹף הַכַּר - שׁוֹלֵף, מִפְּנֵי שֶׁהַשַּׂקִּים קְטַנִּים וְקַלִּים, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא בִּטֵּל הַכְּלִי מֵהֶכְנוֹ[56]. הָיְתָה טְעוּנָה עֲשָׁשִׁיּוֹת[57] שֶׁל זְכוּכִית - מַתִּיר הַשַּׂקִּים וְהֵן נוֹפְלִין; שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁיִּשָּׁבְרוּ - אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד גָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל לְהַתָּכָה עוֹמֵד, וּלְהֶפְסֵד מוּעָט לֹא חָשְׁשׁוּ. הָיוּ הַשַּׂקִּים גְּדוֹלִים וּמְלֵאִים כְּלֵי זְכוּכִית וְכֵיוֹצֵא בָהֶם - פּוֹרֵק בְּנַחַת[58]. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יַנִּיחֵן שָׁם עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים[59].

53) פורקים (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב'). 54) משא. 55) שלא יגע בהם בידיו. 56) מבואר בפרק כ"ה הלכה ג'. 57) פנסים. 58) שמפני הפסד מרובה התירו לטלטל ולבטל כלי מהיכנו ("מגיד משנה"). 59) שהוא מן התורה (שמות כ"ג, ה'): "כי תראה חמור שונאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו, עזוב תעזב עמו" – מצוה לפרק את המשא משום צער בעלי חיים (בבא מציעא דף ל"ב עמוד א').

יא. הַמְדַבֵּק פֵּרוֹת[60] עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ גּוּף אֶחָד - חַיָּב מִשּׁוּם מְעַמֵּר. לְפִיכָךְ[61], מִי שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ לוֹ פֵּרוֹת בַּחֲצֵרוֹ - מְלַקֵּט עַל־יָד עַל־יָד וְאוֹכֵל[62]. אֲבָל לֹא יִתֵּן לֹא לְתוֹךְ הַסַּל וְלֹא לְתוֹךְ הַקֵּפָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל; שֶׁאִם יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, שֶׁמָּא יִכְבְּשֵׁם בְּיָדוֹ בְּתוֹךְ הַקֵּפָה וְיָבוֹא לִידֵי עִמּוּר[63]. וְכֵן[64] אֵין מְקַבְּצִין אֶת הַמֶּלַח וְכֵיוֹצֵא בוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְעַמֵּר[65].

60) ראה למעלה בפרק ח' הלכה ו'. 61) (מסכת שבת דף קמ"ג עמוד ב'). 62) לדעת התוספות אין צורך לאכול מיד, ומותר לקבץ ולתת לתוך "כפו או כסותו", ורק לתוך סל אסור; אבל אם נפלו לתוך עפר וצרורות, אסור ללקטם משום בורר, ואין היתר רק אם מלקט על יד על יד ואוכל ("בית יוסף" והגר"א של"ה). 63) לדעת התוספות (מסכת ביצה דף ל"א עמוד א') אין חיוב עימור אלא במקום גידולם (עי' הגה"מ). 64) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב'). 65) נראה כמעמר ולא מעמר ממש, כי אין עימור אלא בגידולי קרקע, כמבואר למעלה פרק ח' הלכה ה'.

יב. מְפָרֵק[66] - חַיָּב מִשּׁוּם דָּשׁ, וְהַסּוֹחֵט זֵיתִים וַעֲנָבִים - חַיָּב מִשּׁוּם מְפָרֵק[67]. לְפִיכָךְ[68] אָסוּר לִסְחֹט תּוּתִים וְרִמּוֹנִים, הוֹאִיל וּמִקְצָת בְּנֵי אָדָם סוֹחֲטִים אוֹתָם כְּזֵיתִים וַעֲנָבִים, שֶׁמָּא יָבוֹא לִסְחֹט זֵיתִים וַעֲנָבִים. אֲבָל שְׂאָר פֵּרוֹת, כְּגוֹן פְּרִישִׁין[69] וְתַפּוּחִים וְעֵזְרְדִין[70] - מֻתָּר לְסָחֲטָן בְּשַׁבָּת[71], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּנֵי סְחִיטָה.

66) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה ז'. 67) משום שעומדים להסחט למשקין. 68) משנה (מסכת שבת דף קמ"ג עמוד ב'). 69) פרי עץ כעין תפוח גדול, נאכל חי ומבושל, ונקרא גם חבוש. 70) מין פרי עץ, כתפוח קטן. 71) משום שהם עומדים לאכילה ולא למשקין, אין שם משקה על המיץ היוצא מהם, ודומה למפריד אוכל מתוך אוכל.

יג. כְּבָשִׁין[72] וּשְׁלָקוֹת[73] שֶׁסְּחָטָן: אִם לְרַכֵּךְ גּוּפָן[74] - מֻתָּר, וְאִם לְהוֹצִיא מֵימֵיהֶן - אָסוּר. וְאֵין מְרַסְּקִין[75] אֶת הַשֶּׁלֶג[76], שֶׁיְּזוּבוּ מֵימָיו; אֲבָל מְרַסֵּק הוּא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה אוֹ לְתוֹךְ הַכּוֹס. הַשּׁוּם וְהַבֹּסֶר[77] וְהַמְּלִילוֹת[78] שֶׁרִסְקָן[79] מִבְּעוֹד יוֹם: אִם[80] מְחֻסָּרִין דִּיכָּה[81] - אָסוּר לִגְמֹר דִּיכָּתָן בְּשַׁבָּת; וְאִם מְחֻסָּרִין שְׁחִיקָה בַּיָּד - מֻתָּר לוֹ לִגְמֹר שְׁחִיקָתָן בְּשַׁבָּת. לְפִיכָךְ מֻתָּר לִגְמֹר שְׁחִיקַת הָרִיפוֹת[82] בְּעֵץ הַפָּרוּר[83] בְּתוֹךְ הַקְּדֵרָה בְּשַׁבָּת[84] אַחַר שֶׁמּוֹרִידִין אוֹתָהּ מֵעַל הָאֵשׁ[85].

72) (מסכת שבת דף קמ"ה עמוד א') פירות וירקות כבושים בחומץ ובמלח. 73) ירקות ששלקן קודם השבת ונשארו מימיהם בהם (ר"ח). 74) שכיון שאינו צריך למימיהם אינו אסור משום סחיטה. 75) כותשים לרסיסים (מסכת שבת דף נ"א עמוד ב') ואיסורו משום סוחט, שהרי כתבו רבינו בתוך הלכות סחיטה. ויש אומרים שאיסורו משום

מוליד דבר חדש בשבת (עיין רש"י שם). 76) בנ"א: "את השלג ואת הברד" (מעשה רוקח). 77) "ענבים בתחילתם כשהן דקים, מוציא מהם משקה לטבל בו בשר, לפי שהוא חזק וקורב להחמיץ" (רש"י). 78) "שבלים שלא בשלו כל צרכם מרסקם להוציא מהם מיץ ומטבל במשקה שזב מהן" (רש"י). 79) להוציא מהם שמנם ומחוסרים עדיין דיכה ושחיקה. 80) (מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'). 81) במדוכה שדכים בה דברים יבשים לשברם ולעשותם דקים. 82) מאכל שעורים כתושות במכתש. 83) כף גדולה. 84) "כיון שכבר דכו אותם במדוכה ונתבשל כל צרכם, ואין מחוסרים אלא מעט שחיקה ועירוב" ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן ס"ג). 85) ובעודה על האש יש אומרים שאסור משום מבשל אף על פי שכבר נתבשל כל צרכו (משנה ברורה סימן שכ"א סעיף קטן ע"ט).

1 **יד. הַמּוֹלֵל[86] מְלִילוֹת[87] - מוֹלֵל בְּשִׁנּוּי[88], כְּדֵי שֶׁלֹּא**
2 **יֵרָאֶה[89] כְּדָשׁ. הַיּוֹנֵק[90] בְּפִיו - פָּטוּר. וְאִם הָיָה גוֹנֵחַ[91]**
3 **- מֻתָּר לוֹ לִינֹק בְּפִיו; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפָרֵק כִּלְאַחַר**
4 **יָד[92], וּמִשּׁוּם צַעֲרוֹ לֹא גָּזְרוּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם**
5 **סַכָּנָה[93].**

86) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א') מחכך בן אצבעותיו. 87) בין לרכך את האוכל ובין להוציאו מן הקשין ("מגיד משנה"). 88) מעט בראשי אצבעותיו (גמרא שם). 89) אבל אינו דש ממש כיון שמולל ביד ולא בכלי (תניא). 90) (מסכת כתובות דף ס' עמוד א'). 91) משתעל בקושי שרפואתו לינק חלב מהבהמה. 92) על ידי שינוי, שאינו אסור אלא מדרבנן, והתירו במקום צער. 93) כי במקום סכנה הותרה אף מלאכה גמורה כמבואר בפרק ב' הלכה א'.

6 **טו. פֵּרוֹת[94] שֶׁזָּבוּ[95] מֵהֶן מַשְׁקִין בְּשַׁבָּת: אִם זֵיתִים**
7 **וַעֲנָבִים[96] הֵן - אָסוּר לִשְׁתּוֹת אוֹתָן הַמַּשְׁקִין עַד**
8 **מוֹצָאֵי שַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְכַּוֵּן וְיִסְחֹט אוֹתָן בְּשַׁבָּת;**
9 **וְאִם תּוּתִים וְרִמּוֹנִים הֵן[97]: אִם הִכְנִיסָן לַאֲכִילָה -**
10 **מַשְׁקִין שֶׁזָּבוּ מֵהֶן מֻתָּרִין, וְאִם הִכְנִיסָן לְדָרְכָן -**
11 **מַשְׁקִין שֶׁזָּבוּ מֵהֶן אֲסוּרִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.**

94) משנה (מסכת שבת קמ"ג עמוד ב'). 95) מעצמם. 96) אפילו עומדים לאכילה, כיון שרובם עומדים לסחיטה, חוששים שמא יסחוט בשבת. 97) סתמם לאכילה ורק לפעמים לסחיטה.

12 **טז. זֵיתִים[98] וַעֲנָבִים שֶׁרִסְקָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת, וְיָצְאוּ מֵהֶן**
13 **מַשְׁקִין מֵעַצְמָן - מֻתָּרִין; וְכֵן חַלּוֹת דְּבַשׁ[99] שֶׁרִסְקָן**
14 **מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן בְּשַׁבָּת מֻתָּרִין;**
15 **שֶׁאֵין כָּאן מָקוֹם לִגְזֵרָה[100], שֶׁכְּבָר רִסְקָן מִבְּעֶרֶב.**

98) משנה (שבת דף קמ"ג עמוד ב'). 99) הדבש כמו שהוא בכוורת. 100) שמא יסחט בשבת, כיון שרסקן יזוב המשקה מאליו, ואין חיוב חטאת גם אם יסחט בידים.

16 **יז. זוֹרֶה[101] וּבוֹרֵר - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת הֵן[102]. לְפִיכָךְ,**
17 **אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לִמְלֹל מְלִילוֹת בְּרֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו,**
18 **כְּשֶׁהוּא[103] מְנַפֵּחַ - מְנַפֵּחַ בְּיָדוֹ אַחַת[104] בְּכָל כֹּחוֹ,**
19 **אֲבָל לֹא בְּקָנוֹן[105] וְלֹא בְּתַמְחוּי[106]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְנַפֶּה**
20 **בְּנָפָה וּבְכַבָּרָה, שֶׁהוּא חַיָּב. וְהַמְשַׁמֵּר[107] שְׁמָרִים -**
21 **תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר אוֹ מְרַקֵּד הוּא. לְפִיכָךְ, אַף־עַל־פִּי**
22 **שֶׁמֻּתָּר לְסַנֵּן יַיִן צָלוּל אוֹ מַיִם צְלוּלִין בְּסוּדָרִין[108] אוֹ**
23 **בִּכְפִיפָה מִצְרִית[109], לֹא יַעֲשֶׂה גֻּמָּא בַּסּוּדָר[110]; שֶׁלֹּא**
24 **יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לְשַׁמֵּר**
25 **בְּמִשַּׁמֶּרֶת. וְכֵן אָסוּר[111] לִתְלוֹת אֶת הַמִּשַּׁמֶּרֶת[112] כְּדֶרֶךְ**
26 **שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, שֶׁמָּא יָבוֹא לְשַׁמֵּר. וְכֵן הַמְחַבֵּץ[113]**
27 **- תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר הוּא. לְפִיכָךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנּוֹתְנִין**
28 **שֶׁמְּשָׁמִּין וֶאֱגוֹזִים לִדְבַשׁ, לֹא יְחַבְּצֵם[114] בְּיָדוֹ.**

101) זורק את הדגן הנדוש ברוח לנקותו מן המוץ. 102) כמבואר בפרק ח' הלכה י"א. 103) (מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב'). 104) אבל בשתי ידיו, לדבקן יחד ולנפח בהן כדי לנקותן מהמוץ אסור. 105) "כלי עשוי כמרזב, מנענע בו והאוכל יוצא והפסולת נשארת בכלי" (רש"י). 106) קערה גדולה. 107) המסנן יין ב"משמרת" — היא שק שנותנים בתוכו שמרי היין והיין יורד ממנו זך וצלול, והמשמרת קולטת את השמרים, ואסרו חכמים לתלות (המשמרת) על הכלי בשבת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, והמסנן שמרים בשבת עושה מלאכה הוא תולדת בורר או מרקד" (פירוש המשניות שבת פרק כ' משנה א') וראה פרק ח' הלכה י"ד. 108) ואין כאן איסור מצד כיבוס הסודרין כיון שאינו מתכוון לכך (הגר"א שי"ט ס"ק י"ט). 109) סל עשוי מנצרי דקל. 110) (מסכת שבת דף קל"ט עמוד ב') בפי הכלי כמו בחול שמא יבא לידי סחיטה. 111) משנה (מסכת שבת דף קל"ז עמוד ב'). 112) "שמסננים בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד בעיגול ונעשה כאהל על חלל הכלי" (רש"י); ורבינו כתב בתשובה: "אין הטעם באיסור תליית המשמרת מפני שהוא עושה אהל, אלא אסור תלייתה מדרבנן, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד). 113) עושה חמאה על ידי טריפת החלב וסכסוכו. 114) תוספתא (מסכת שבת פרק י"ג). לפני כ"י ווין "ובלבד שלא יחבוץ" אבל לפי נוסחת הדפוס "ובלבד שלא יגבל" נראה שאיסורו משום לש (ועיין מג"א שי"ט ס"ק י"ט).

29 **יח. הַמְחַתֵּךְ[115] אֶת הַיָּרָק[116] דַּק דַּק כְּדֵי לְבַשְּׁלוֹ[117] -**
30 **הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹחֵן, וְחַיָּב. לְפִיכָךְ אֵין מְרַסְּקִין לֹא**
31 **אֶת הַשַּׁחַת[118] וְלֹא אֶת הֶחָרוּבִין לִפְנֵי בְּהֵמָה - בֵּין**
32 **דַּקָּה, בֵּין גַּסָּה - מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּטוֹחֵן[119]. אֲבָל**
33 **מְחַתְּכִין[120] אֶת הַדְּלוּעִין[121] לִפְנֵי הַבְּהֵמָה, וְאֶת הַנְּבֵלָה**
34 **לִפְנֵי הַכְּלָבִים; שֶׁאֵין טְחִינָה בַּפֵּרוֹת[122]. וּמַתִּירִין[123]**
35 **אֲלֻמּוֹת שֶׁל עָמִיר[124] לִפְנֵי בְּהֵמָה, וּמְפַסְפֵּס[125] בְּיָדוֹ[126]**
36 **אֲלֻמּוֹת קְטַנּוֹת, אֲבָל לֹא אֲלֻמּוֹת גְּדוֹלוֹת, מִפְּנֵי הַטַּרַח**
37 **שֶׁבָּהֶן.**

115) (מסכת שבת דף ע"ד עמוד ב'). 116) התלוש. 117) בערב. אבל אם אוכלו מיד מותר לחתכו דק דק (כסף משנה) וראה להלן הלכה כ'. 118) ירק של תבואה הנקצרת לפני גמר בישולה למאכל בהמה. 119) שכיון

שהם יכולים לאכול בלי ריסוק הרי זה כמחתך שלא לצורך אכלה שחייב משום טוחן (ט"ז סימן שכ"ד ס"ק ה'). 120) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). 121) פרי אדמה מין האבטיח ("קירביס") ומחתכם אותם תלושים. 122) מוסב למה שנאמר למעלה: "אין מרסקין את השחת וכו' מפני שנראה כטוחן" ואילו טוחן ממש אינו, ועל זה כתב: "שאין טחינה בפירות" (כסף משנה). כלומר כיון שהוא לאכול מיד. 123) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). 124) חציר לבהמה הקשור בכמה מקומות. 125) מפרך שמחתך אותם בין שתי הידים" (פירוש המשניות). 126) "שכן דרך שמפזרים לבהמה העשבים ויפים לה לאכלם, שכשהם דחוקים מתחממים ואינה מריחה ריחם כל כך וקצה בהם" (רש"י).

1 **יט. חֲבִילֵי**[127] **פֵּאָה**[128] **וְאֵזוֹב**[129] **וְקוֹרָנִית**[130] **וְכַיּוֹצֵא**
2 **בָּהֶן, שֶׁהִכְנִיסָן לְמַאֲכַל בְּהֵמָה**[131] **- מִסְתַּפֵּק מֵהֶן.**
3 **וְקוֹטֵם וְאוֹכֵל**[132] **בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, אֲבָל לֹא בְּיָדוֹ**
4 **הַרְבֵּה; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא**
5 **לָדֹק**[133].

127) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א'). 128) צמח שעושים משרשיו צבע אדום. ועיין להלן הלכה כ"א. 129) צמח קטן שיש לו ריח טוב. 130) צמח בעל ריח חריף וטוב. העשבים האלה ראויים להסקה וגם למאכל בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו. 131) וסתמם למאכל בהמה (מג"א שכ"א). ודין הכניסם לעצים מבואר להלן בפרק כ"ו הלכה י"ח. 132) שהם ראויים גם למאכל אדם. 133) לעשותם דקים, לכתשם (מסכת שבת דף קמ"א עמוד א').

6 **כ. הַצָּרִיךְ לָדֹק פִּלְפִּלִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לִתֵּן לְתוֹךְ**
7 **הַמַּאֲכָל בְּשַׁבָּת**[134] **- הֲרֵי זֶה כּוֹתֵשׁ בְּיַד הַסַּכִּין**[135]
8 **וּבְקֶעֳרָה**[136]**; אֲבָל לֹא בְּמַכְתֶּשֶׁת, מִפְּנֵי**[137] **שֶׁהוּא**
9 **טוֹחֵן. לְפִיכָךְ אָסוּר לְבָרִיא לְהִתְרַפְּאוֹת**[138] **בְּשַׁבָּת,**
10 **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁחֹק הַסַּמְמָנִין.**

134) ולא לאכול מיד אלא לאחר זמן בו ביום (ראה למעלה הלכה י"ח). 135) ולא בבוכנא, הוא העלי המיוחד לכתישה, אפילו אם כותשו בקערה. 136) ולא במכתשת, אפילו אם כותשו ביד הסכין שצריכים להיות שני שינויים. 137) בנ"א: "אבל במכתשת חייב משום טוחן" (כ"י התימנים). 138) לקחת סמי רפואה בשבת, וראה למעלה פ"ב על רפואה בשבת.

11 **כא. כֵּיצַד?**[139] **לֹא יֹאכַל דְּבָרִים שֶׁאֵינָן מַאֲכַל**
12 **בְּרִיאִים, כְּגוֹן אֵזוֹבְיוֹן**[140] **וּפֵאָה**[141]**, וְלֹא דְּבָרִים**
13 **הַמְשַׁלְשְׁלִים, כְּגוֹן לַעֲנָה**[142] **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. וְכֵן לֹא**
14 **יִשְׁתֶּה דְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַבְּרִיאִים לִשְׁתּוֹתָן, כְּגוֹן**
15 **מַיִם שֶׁבִּשְׁלוּ בָּהֶן סַמְמָנִין וַעֲשָׂבִים.**

139) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב'). 140) צמח עז הריח הממית את התולעים שבמעיים. 141) בנ"א: "ופואה" והוא לרפואה (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). ולפי נוסחתנו קשה ממה שכתב למעלה בהלכה י"ט שקוטם ואוכל חבילי פיאה. 142) עשב מר שעושים ממנו משקה לרפואה.

16 **כב. אוֹכֵל**[143] **אָדָם אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּרִיאִים**
17 **לְאָכְלָן וְלִשְׁתּוֹתָן, כְּגוֹן הַכֶּסְבָּרָא**[144] **וְהַכֻּשּׁוּת**[145]
18 **וְהָאֵזוֹב; אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מְרַפְּאִין וְאוֹכְלָן כְּדֵי**
19 **לְהִתְרַפְּאוֹת בָּהֶם - מֻתָּר, הוֹאִיל וְהֵם מַאֲכַל בְּרִיאִים.**
20 **שָׁתָה חִלְתִּית**[146] **מִקֹּדֶם הַשַּׁבָּת**[147]**, וַהֲרֵי הוּא שׁוֹתֶה**
21 **וְהוֹלֵךְ - מֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, [אֲפִלּוּ] בִּמְקוֹמוֹת**
22 **[שֶׁלֹּא] נָהֲגוּ הַבְּרִיאִים**[148] **לִשְׁתּוֹת הַחִלְתִּית. וְשׁוֹתִין**
23 **זֵיתוֹם הַמִּצְרִי**[149] **בְּכָל מָקוֹם.**

143) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב). 144) הוא "זרע גד" (שמות פרק ט"ז, פסוק ל"א). צמח שזרעו טוב הריח, לרפואה ולתבלים. 145) צמח מר הטעם, ישמש לרפואה ולעשות שכר תמרים. 146) (מסכת שבת דף ק"מ עמוד א'). צמח חריף הריח שורים אותו, ושותים את מי השריה לרפואה. 147) שדרך רפואתו לשתותו שלשה ימים רצופים. 148) בנוסחאות ודפוסים ישנים כתוב: "במקומות שנהגו הבריאים לשתות" אולם ב"מגיד משנה" הגיה כנוסח שלנו, שהרי כל שהוא מאכל בריאים כבר הביא רבנו למעלה, שמותר לשתות לרפואה. ולפי הנוסח "אפילו שלא נהגו הבריאים", הכוונה שכאן מותר אף שאין דרך הבריאים לשתות, מכיון שיש סכנה אם יפסיק (מער"ק). 149) "לוקחים מלח וקמח שעורים וזרע כרכום מדברי, ולשים אותו במים לרפואה" (פירוש המשניות פסחים פרק ג' משנה א'). והוא גם משקה לבריאים.

24 **כג. וְכֵן**[150] **שְׁמָנִים שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּרִיאִים לָסוּךְ בָּהֶן - מֻתָּר**
25 **לָסוּךְ בָּהֶן בְּשַׁבָּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִרְפוּאָה.**
26 **וְשֶׁאֵין הַבְּרִיאִים סָכִין בָּהֶן - אֲסוּרִין. הַחוֹשֵׁשׁ**
27 **בְּמָתְנָיו - לֹא יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ**[151]**, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת**
28 **הַשֶּׁמֶן**[152]**; וְלֹא שֶׁמֶן וֶרֶד**[153]**, אֶלָּא בִּמְקוֹם שֶׁהַבְּרִיאִים**
29 **סָכִין אוֹתוֹ. וּמֵאֵתֶר**[154] **לָסוּךְ שֶׁמֶן וָמֶלַח בְּכָל מָקוֹם.**
30 **נִגְּפָהּ**[155] **יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - צוֹמְתָהּ**[156] **בְּיַיִן, וְאֵינוֹ צוֹמְתָהּ**
31 **בְּחֹמֶץ**[157]**. וְאִם הָיָה עָנֹג - אַף בְּיַיִן אָסוּר**[158].

150) משנה (מסכת שבת דף קי"א עמוד א'). 151) שאין סוכים בו אלא החולים. 152) שגם הבריאים סכים בו, ולא יכירו שהוא לרפואה. 153) שדמיו יקרים, ואין אדם סך בו אלא לרפואה. 154) (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). 155) (מסכת שבת דף ק"ט עמוד א') נכשלה ולקתה, כמו: "פן תגוף באבן רגלך" (תהלים פרק צ"א, פסוק י"ב. רש"י). 156) מכווצה על ידי היין לשכך הדם (רש"י). 157) אבל אם היתה המכה מחמת ברזל, או על גב היד והרגל מותר בכל אופן, כיון שיש בה סכנה, כמבואר בפרק ב' הלכה ה'. 158) שגם היין שהוא חזק קצת קשה לבשרו וצומתו (רש"י שם).

32 **כד. הַחוֹשֵׁשׁ בִּשְׁנָיו - לֹא יְגַמֵּעַ**[159] **בָּהֶן אֶת הַחֹמֶץ**
33 **וְיִפְלֹט**[160]**, אֲבָל מְגַמֵּעַ הוּא וּבוֹלֵעַ. הַחוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ**[161]

- לא יְעָרְעֶנּוּ[162] בְּשֶׁמֶן; אֲבָל בּוֹלֵעַ הוּא שֶׁמֶן הַרְבֵּה, וְאִם נִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא. אֵין לוֹעֲסִין אֶת הַמַּסְטְּכִי[163] וְאֵין שָׁפִין[164] אֶת הַשִּׁנַּיִם בְּסַם בְּשַׁבָּת, בִּזְמַן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִרְפוּאָה; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְרֵיחַ הַפֶּה - מֻתָּר.

159) ישתה בשאיפת רוח – יגרגר. 160) כי נראה שגמיעתו לרפואה. 161) תוספתא (מסכת שבת פרק י"ג). [המדובר בשאין בו חשש סכנה, ועיין יומא דף פ"ג עמוד א']. 162) ישטפנו. 163) שרף הנוטף מעץ, מועיל לרפואה ולריח הפה (ערוך). 164) משפשפים.

כה. אֵין[165] נוֹתְנִין יַיִן לְתוֹךְ הָעַיִן[166], אֲבָל נוֹתֵן הוּא עַל גַּב הָעַיִן[167]. וְרֹק תָּפֵל[168] - אֲפִלּוּ עַל גַּב הָעַיִן אָסוּר[169]. קִילּוּר[170] שֶׁשָּׁרָה אוֹתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מַעֲבִירוֹ עַל גַּב עֵינוֹ בְּשַׁבָּת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[171]. מִי שֶׁלָּקָה בְּאֶצְבָּעוֹ - לֹא יִכְרֹךְ עָלָיו גֶּמִי[172] כְּדֵי לְרַפֹּאתוֹ, וְלֹא יִדְחָקֶנּוּ בְּיָדוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָּם[173].

165) (מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'). 166) שנראה כנותן לרפואה. 167) שנראה כרוחץ את עיניו. 168) "שלא טעם כלום משנעור משנתו" (רש"י ורבינו בהל' אסורי ביאה פרק ט' הלכה ל"ח). 169) מכיון שהוא מאוס, אין משתמשים בו אלא לרפואה. 170) משחה לעין. 171) שנראה כרוחץ ולא התירו אלא אם שרה מערב שבת. 172) משנה (עירובין דף ק"ג עמוד ב'). הוא הגמא – צמח הגדל במים ומועיל למכה (פירוש המשניות). 173) במסכת עירובין דף ק"ג עמוד ב' שנינו: "כהן שלקה באצבעו (ואינו יכול לעבוד בבית המקדש שמכתו נראית), כורך עליו במקדש (שאין איסור שבות נוהג במקדש לבטל כהן מעבודה), אבל לא במדינה (שיש ברפואה איסור שבות, גזרה משום שחיקת סממנים), אם להוציא דם (שמהדק את הגמי על החבורה), כאן וכאן אסור (שהוא אב מלאכה: חובל)".

כו. אֵין[174] נוֹתְנִין חַמִּין וָשֶׁמֶן עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי מוֹךְ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי מוֹךְ לִתְּנוֹ עַל הַמַּכָּה בְּשַׁבָּת[175]. אֲבָל נוֹתֵן הוּא חוּץ לַמַּכָּה, וְשׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לַמַּכָּה. וְנוֹתְנִין מוֹךְ יָבֵשׁ[176] עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה. וְאִם הָיָה עַתִּיק[177] - אָסוּר[178], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּרְטִיָּה[179].

174) (מסכת שבת דף קל"ד עמוד ב'). 175) שאסור משום שחיקת סממנים. 176) שאינו לרפואה, אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה. 177) ישן. 178) שהוא מרפא. 179) תחבושת משוחה בסממנים ששמים על המכה לרככה.

כז. רִטְיָה[180] שֶׁפָּרְשָׁה עַל גַּבֵּי כְּלִי[181] - מַחֲזִירִין אוֹתָהּ; וְאִם פָּרְשָׁה עַל גַּבֵּי קַרְקַע - אָסוּר לְהַחֲזִירָהּ[182]. וּמַנִּיחִין[183] רִטְיָה עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה לְכַתְּחִלָּה בַּמִּקְדָּשׁ[184]; שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ. וּבְכָל מָקוֹם מְקַנְּחִין פִּי הַמַּכָּה, וְאֵין מְקַנְּחִין אֶת הָרִטְיָה, שֶׁמָּא יִמְרַח.

180) (מסכת עירובין דף ק"ב עמוד ב'). 181) שהיא כהוחלקה ממקומה ולכן מותר להחזירה. 182) שכיון שנפלה על גבי קרקע הרי הוא כמניחה בתחלה בשבת שאסור שמא ימרח (רש"י בעירובין שם). 183) בנ"א: "ומחזירים" והיינו להחזיר רטיה שנפלה על גבי קרקע, אבל להניח רטיה על גבי מכה שלא היתה עליו מערב שבת, אסור אף במקדש כמו שכתב הראב"ד (מגיד משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בעירובין שם. 184) כהן העובד צריך להסיר הרטיה מעל מכתו, משום חציצה בין בשרו לבגדו, ומותר להחזירה, ולא אסרו משום שבות כי התירו סופם משום תחילתם – שלא ימנע מעבודה, אבל כהן שאינו עובד אסור, אף שהוא רק שבות (מעשה רוקח).

כח. סָכִין[185] וּמְמַשְׁמְשִׁין[186] בִּבְגֵי מֵעַיִם בְּשַׁבָּת. וָהוּא, שֶׁיָּסוּךְ וִימַשְׁמֵשׁ בְּבַת אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וְאֵין מִתְעַמְּלִין[187] בְּשַׁבָּת. אֵי זֶה הוּא מִתְעַמֵּל? זֶה שֶׁדּוֹרְסִים עַל גּוּפוֹ בְּכֹחַ עַד שֶׁיִּיגַע וְיַזִּיעַ, אוֹ שֶׁיְּהַלֵּךְ עַד שֶׁיִּיגַע וְיַזִּיעַ; שֶׁאָסוּר לְיַגֵּעַ אֶת עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁיַּזִּיעַ בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְפוּאָה[188]. וְכֵן אָסוּר לַעֲמֹד בְּקַרְקַע דִּימוֹסִית[189] שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁמְּעַמֶּלֶת וּמְרַפֵּאת.

185) משנה (שבת דף קמ"ז עמוד א'). "מושחים בשמן" (פירוש המשניות). 186) "ענינו משיחה וגרירה, שמושכים וגוררים הידים על בשר האדם בחוזק" (פירוש המשניות). 187) "מתייגעים, והוא מגזרת עמל, שיעמול האדם (קהלת א') והוא העמל והיגיעה (פירוש המשניות). 188) (תוספתא מסכת שבת יז: אין רצין כדי להתעמל". ר"ח שבת דף קמ"ז עמוד ב'). 189) מרחץ־ריפוי "שמימיו מלוחים והטיט המלוח שבו מחמם ומרפא" (רש"י).

כט. אֵין רוֹחֲצִין בְּמַיִם שֶׁמְּשַׁלְשְׁלִין, וְלֹא בְּטִיט שֶׁטּוֹבְעִין בּוֹ[190], וְלֹא בְּמֵי מִשְׁרָה הַבְּאוּשִׁים, וְלֹא בְּיָם סְדוֹם[191], וְלֹא בַּמַּיִם הָרָעִים שֶׁבַּיָּם הַגָּדוֹל; מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ צַעַר הֵן, וְקָתוּב: וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג[192]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא נִשְׁתַּהָה בָּהֶם, אֶלָּא עָלָה מִיָּד - אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין[193] בְּרֹאשׁוֹ, מֻתָּר.

190) משנה (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב') ובריתא (מסכת שבת קף ק"ט עמוד א'): "בקעה שיש בה מים ותחתיהם טיט כמו דבק, ואם ירד אדם שם חוששים שמא יטבע באותו טיט וידבק, ואינו יכול לעלות עד שמתקבצים בני אדם ומעלים אותו משם. ויש מי שאומר: הרוחץ באותה בקעה מצטנן ואותם המים משלשלים בני מעיו – ושני הפירושים האלה כתב רבנו כמנהגו הטוב" ("מגיד משנה"). 191) ים המלח. 192) ולדעת רש"י הטעם הוא משום שמוכח שעושה כן לרפואה ואסור. 193) מכת שחין על העור.

ל. אֵין[194] מִתְגָּרְדִין[195] בְּמַגֶּרֶדֶת[196]. וְאִם הָיוּ יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת בְּצוֹאָה אוֹ בְּטִיט - גּוֹרֵד כְּדַרְכּוֹ[197] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. סָכִין[198] וּמְפָרְכִין[199] לְאָדָם לְעֹנֶג, אֲבָל לֹא

לְבְהֵמָה[200]. וְאִם הָיָה לָהּ צַעַר - מֵתָּר[201] לְהָסִיר צַעֲרָהּ בְּסִיכָה וּפְרוּחַ. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה כַּרְשִׁינִין[202] הַרְבֵּה[203] - מְרִיצִין אוֹתָהּ בֶּחָצֵר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְרַפֵּא. וְאִם אֲחָזָהּ דָּם[204] - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּמַיִם בִּשְׁבִיל שֶׁתִּצְטַנֵּן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִשְׁחַק לָהּ סַמָּנִין[205].

194) (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב'). 195) "בלשון חכמים: מתחככים" (פירוש המשניות). 196) כלי שמגרדין בו את הגב במרחץ. שלא יעשה כמעשה חול (רש"י). 197) שאינו נראה כמעשה חול (לבוש). 198) (מסכת שבת דף נ"ג עמוד ב'). 199) משפשפים גלדי מכה (רש"י). 200) שאסור לטרוח בשבת משום עונג בהמה. 201) משום צער בעלי חיים כמבואר בהלכה י'. 202) צמח דומה לעדשים והוא מאכל לבהמה. 203) "ועל ידי האכילה המרובה אחזה חולי מעים" (רש"י) ורפואתה על ידי ריצה ותנועות. 204) חלתה במחלת דם. 205) שאינו בהול כל כך לשחוק סמנין בשביל בהמתו (ט"ז של"ב ס"ק ב').

לא. אֵין[206] מְקִיאִין אֶת הָאֹכֶל בְּשַׁבָּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסַם, שֶׁמָּא יִשְׁחַק סַמָּנִין; אֲבָל לְהַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּלְהָקִיא - מֻתָּר. וְאָסוּר לִדְחֹק כְּרֵסוֹ שֶׁל תִּינוֹק כְּדֵי לְהוֹצִיא הָרְעִי שֶׁלּוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהַשְׁקוֹתוֹ סַמָּנִין הַמְשַׁלְשְׁלִין. וּמֻתָּר[207] לִכְפּוֹת כּוֹס[208] עַל הַטַּבּוּר בְּשַׁבָּת כְּדֵי לְהַעֲלוֹתוֹ. וְכֵן מֻתָּר לְחַנֵּק[209], וּלְלַפֵּף[210] אֶת הַקָּטָן, וּלְהַעֲלוֹת אָזְנָיִם[211] - בֵּין בַּיָּד, בֵּין בִּכְלִי - וּלְהַעֲלוֹת אַנְקְלִי[212]; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּסַמָּנִין כְּדֵי לָחוּשׁ לִשְׁחִיקָה, וְיֵשׁ לוֹ צַעַר מֵהֶן.

206) מסכת שבת דף קכ"ג עמוד א'. "אסובי ינוקי רב נחמן אמר אסור" וכן מפרשה רבינו (מ"מ). 207) (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). 208) "שעירו ממנו חמין וכופהו על הטבור למי שחש במעיו לרפואה". (רש"י). 209) "מי שנפרקה חוליא של מפרקת צוארו ונופל בגרונו, תולים אותו בראשו שיהא צוארו נפשט" (רש"י). 210) לכרכו בבגדים לישב פרקי אבריו שהם רכים ונשמטים בחבלי הלידה (רש"י). 211) (מסכת עבודה זרה דף כ"ח עמוד ב') וראה למעלה פרק ב' הלכה י'. 212) מבואר בפרק ב' הלכה י'.

לב. הַמְרַקֵּד[213] - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[214] אֵין כּוֹבְרִין[215] אֶת הַתֶּבֶן בִּכְבָרָה. וְלֹא יַנִּיחַ הַכְּבָרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תֶּבֶן בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּרֵד הַמֹּץ[216], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְרַקֵּד. אֲבָל נוֹטֵל הַתֶּבֶן בִּכְבָרָה וּמוֹלִיךְ לָאֵבוּס[217], אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּרֵד הַמֹּץ בִּשְׁעַת הוֹלָכָה[218]; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְכָךְ[219].

213) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה י"ג. 214) משנה (מסכת שבת דף קמ"ו). 215) מעבירים דרך כברה לנקות את התבן מפסולת ומוץ. 216) בנ"א: "המוץ המודק" (כ"י התימנים). 217) "מקום שאובסים – מאכילין את הבהמות (פירוש המשניות). 218) דרך נקבי הכברה. 219) ודבר שאינו מתכוון מותר כמבואר בפרק א'.

לג. מְגַבֵּל[220] - חַיָּב מִשּׁוּם לָשׁ. לְפִיכָךְ[221] אֵין מְגַבְּלִין קֶמַח קָלִי[222] הַרְבֵּה, שֶׁמָּא יָבוֹא לָלוּשׁ קֶמַח שֶׁאֵינוֹ קָלִי. וּמֻתָּר לְגַבֵּל אֶת הַקָּלִי מְעַט מְעַט[223]. אֲבָל תְּבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ, שֶׁקָּלוּ אוֹתָהּ וְאַחַר כָּךְ טָחֲנוּ אוֹתָהּ טְחִינָה גַּסָּה, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּחֹל[224], וְהִיא הַנִּקְרֵאת שָׁתִית - מֻתָּר לְגַבֵּל מִמֶּנָּה בְּחֹמֶץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הַרְבֵּה בְּבַת אַחַת. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה רַךְ; אֲבָל קָשֶׁה - אָסוּר[225], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּלָשׁ, וְצָרִיךְ לִשְׁנוֹת. כֵּיצַד? נוֹתֵן אֶת הַשָּׁתִית וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן אֶת הַחֹמֶץ.

220) השם מים בקמח או עפר ועושה מהם כעין בצק, כמבואר בפרק ח' הלכה ט"ז. 221) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). 222) קמח של תבואה שנתייבשה לקליות בתנור ואין בו גיבול מן התורה לדעת רבינו, שהרי הוא שרוף ומעורב באפר. ורק מדרבנן אסרו שמא יבא ללוש קמח שאינו קלי. 223) במעט לא גזרו. 224) זוהי דעת רבינו הסובר בפרק ח' הלכה ט"ז שבאפר וחול גס ובמורסן אין איסור גיבול. אבל הראב"ד השיג שם ודעתו שבאפר חייב משום לש משעת נתינת האפר במים. 225) הרבה, אבל מעט מותר כמו בקמח קלי.

לד. הַמַּרְסָן[226], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְגִבּוּל[227], אֵין גּוֹבְלִין אוֹתוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא לִגְבֹּל הֶעָפָר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְנוֹתְנִין מַיִם עַל גַּבֵּי מַרְסָן, וּמוֹלִיךְ בּוֹ הַתַּרְוָד[228] שְׁתֵּי[229] וָעֵרֶב[230]; אֲבָל אֵינוֹ מְמָרֵס[231] בְּיָדוֹ, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּלָשׁ. אִם לֹא נִתְעָרֵב - מְנַעֲרוֹ מִכְּלִי לִכְלִי עַד שֶׁיִּתְעָרֵב, וְנוֹתֵן לִפְנֵי הַתַּרְנְגוֹלִין אוֹ לִפְנֵי הַשְּׂרָרִים. וּמֻתָּר לְעָרֵב הַמַּרְסָן עַל דֶּרֶךְ זוֹ בִּכְלִי אֶחָד, וּמְחַלֵּק אוֹתוֹ בִּכְלִים הַרְבֵּה, וְנוֹתֵן לִפְנֵי כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה. וּמְעָרֵב בִּכְלִי אֶחָד אֲפִלּוּ כּוֹר[232] וַאֲפִלּוּ כּוֹרַיִם.

226) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'), סובין גסים. 227) ללישה. 228) הכף. 229) אורך. 230) רוחב. 231) מערב ומגיס בידו, כדי לשנות ממעשה חול. 232) מדה לדברים יבשים ולחים.

לה. אֵין[233] מַאֲכִילִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בְּשַׁבָּת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מַאֲכִיל בְּחֹל, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי כְּתִישַׁת קִטְנִיּוֹת, אוֹ לִידֵי לִישַׁת קֶמַח, וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. כֵּיצַד? לֹא יַאֲכִיל הַגָּמָל בְּשַׁבָּת מַאֲכַל שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים[234]. וְלֹא יַרְבִּיץ עֵגֶל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְיִפְתַּח פִּיו, וְיִתֵּן לְתוֹכוֹ כַּרְשִׁינִין וָמַיִם בְּבַת אַחַת[235]. וְכֵן לֹא יִתֵּן לְתוֹךְ פִּי יוֹנִים וְתַרְנְגוֹלִים לְמָקוֹם שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהַחֲזִיר[236]. אֲבָל מַאֲכִיל הוּא אֶת הַבְּהֵמָה מֵעֲמָד, וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ מֵעֲמָד, אוֹ נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיהָ מַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן וְכַרְשִׁינִין בִּפְנֵי עַצְמָן בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹלָה לְהַחֲזִיר. וְכֵן מַאֲכִיל הָעוֹף בְּיָדוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְהַחֲזִיר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיִּתֵּן לִפְנֵיהֶן וְהֵן אוֹכְלִין.

233) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). 234) בלשון המשנה "אין אובסין את הגמל" וביאר רבינו: "שלא יאכילנה מזון ימים רבים, לעשות לה אבוס (מקום המספוא) בתוך מעיה" (פירוש המשניות). 235) בלשון המשנה: "מאמירין" – "זריקת המאכל למעי הבהמה עם המים" (פירוש המשניות). 236) את האוכל "שתוחבו לה לפנים מבית הבליעה" (רש"י).

לו. בַּמֶּה[237] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִי שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו עָלָיו, כְּגוֹן בְּהֶמְתּוֹ וְחַיָּתוֹ וְיוֹנֵי הַבַּיִת וְאַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין; אֲבָל מִי שֶׁאֵין מְזוֹנוֹתָיו עָלָיו, כְּגוֹן חֲזִיר וְיוֹנֵי שׁוֹבָךְ וּדְבוֹרִים[238] - לֹא יִתֵּן לִפְנֵיהֶם לֹא מָזוֹן וְלֹא מַיִם. וּמֻתָּר[239] לְאָדָם לְהַעֲמִיד בְּהֶמְתּוֹ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים [מְחֻבָּרִים][240] וְהִיא אוֹכֶלֶת[241]. אֲבָל לֹא יַעֲמִיד אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי דָּבָר שֶׁהֶקְצָה; אֲבָל עוֹמֵד בְּפָנֶיהָ, כְּדֵי שֶׁתַּחֲזִיר פָּנֶיהָ לַדָּבָר הַמֻּקְצֶה וְתֹאכַל מִמֶּנּוּ. וְכֵן בְּיוֹם טוֹב.

237) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). 238) בנ"א: "ויוני שובך ויונה עליה ודבורים" (מער"ק). 239) (מסכת שבת דף קכ"ב עמוד א'). 240) בנ"א: חדרה המלה "מחוברים" (ויניציאה). 241) "כתוב (שמות פרק כ"ג): "למען ינוח", יכול לא יניחנו תולש ואוכל? – תלמוד לומר: למען ינוח, ואין זה נוח אלא צער (מכילתא משפטים).

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו שבותי המלאכות של אחריהן. ולפי שאין שבותין בכלל כל המלאכות, כמו שהזכרתי, נשלם הביאור בזה הפרק עד המלאכה השבעה ועשרים. והמלאכות שיש להן שבותין הנזכרות בזה הן שמונה.

א. רְדִיַּת[2] הַפַּת[3], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה[4], אֲסוּרוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים, שֶׁמָּא יָבוֹא לֶאֱפוֹת. הַמַּדְבִּיק פַּת בְּתַנּוּר מִבְּעוֹד יוֹם[5], וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם[6] - מַצִּיל מִמֶּנָּה מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת[7], וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם[8]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָרְדִיָּה אֵינָהּ מְלָאכָה, כְּשֶׁהוּא מַצִּיל - לֹא יִרְדֶּה בְּמַרְדֵּה[9], אֶלָּא בְּסַכִּין, כְּדֵי לְשַׁנּוֹת.

2) בפרק זה ממשיך רבינו לפרש, איזה דברים אסרו חכמים בשבת אף שאינם מלאכה, משום שבות, מהם דברים האסורים משום שדומים למלאכות, ומהם דברים שאסרום - גזירה שמא יבוא מהם לאיסור סקילה, כמבואר בתחילת פכ"א. 3) בזמנם היו מדביקים את הפת בדפני התנור, כמו שכתב רבינו בסמוך "המדביק את הפת", אבל בתנורים שלנו שאין הפת דבוקה בשולי התנור, אין איסור ברדייה (או"ח סי' רנד). 4) שבת קלא, ב: "תנא דבי שמואל: כל מלאכת עבודה לא תעשו (במדבר כט, א) יצתה רדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה". 5) ערב שבת. 6) והרי שבת. 7) "שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת", כמבואר בפרק ל' ה"ט. 8) שכל אחד יקח מהתנור מזון שלש סעודות. 9) "כלי שרודים ומפרידים בו את הפת הדבוקה בכותל התנור" (רש"י).

ב. מִפְּנֵי[10] מָה אָסְרוּ חֲכָמִים לִכְנֹס בְּמֶרְחָץ[11] בְּשַׁבָּת? מִפְּנֵי הַבַּלָּנִין[12], שֶׁהָיוּ מְחַמְּמִין חַמִּין בְּשַׁבָּת וְאוֹמְרִין: מֵעֶרֶב שַׁבָּת הוּחַמּוּ[13]. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס אָדָם לְמֶרְחָץ בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ לְהַזִּיעַ. וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּטֵּף כָּל גּוּפוֹ בְּחַמִּין, וַאֲפִלּוּ בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת; אֲבָל פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו - מֻתָּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַמֵּי הָאוּר, גְּזֵרָה מִשּׁוּם מֶרְחָץ; אֲבָל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לְהִשְׁתַּטֵּף בָּהֶן כָּל גּוּפוֹ. וְאָסוּר לִרְחֹץ בְּמַיִם חַמִּין שֶׁבַּמְּעָרוֹת[14]; מִפְּנֵי שֶׁהַמְּעָרָה יֵשׁ בָּהּ הֶבֶל, וְיָבוֹא לִידֵי זֵעָה, וְנִמְצֵאת כְּמֶרְחָץ.

10) שבת מ, א. 11) שהוחמו מימיו מערב שבת. 12) בעלי בית המרחץ. 13) "בתחילה היו רוחצין (בשבת) בחמין שהוחמו מערב שבת, התחילו הבלנים להחם בשבת, ואומרים: מערב שבת הוחמו, אסרו את החמין (לגמרי) והתירו את הזיעה; ועדיין היו רוחצין בחמין (שהוחמו מערב שבת) ואומרים: מזיעין אנחנו, אסרו להן את הזיעה, והתירו חמי טבריא (שחומם טבעי); ועדיין היו רוחצים בחמי האור, ואומרים: בחמי טבריה רחצנו, אסרו להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן; ראו שאין הדבר עומד (שאין הציבור יכול לקבל, מכיון שאסרו להם את הכל), התירו להם חמי טבריה, (ואיסור) זיעה במקומה עומדת" (שם). 14) שבת קמז, א: "מי מקוה שהוחמו ואין חומם יוצא" (רש"י).

ג. מִתְחַמֵּם[15] אָדָם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה, וְיוֹצֵא וּמִשְׁתַּטֵּף כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן. אֲבָל אֵינוֹ מִשְׁתַּטֵּף כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן וּמִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה; מִפְּנֵי שֶׁמַּפְשִׁיר מַיִם שֶׁעָלָיו, וְנִמְצָא כְּרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּחַמִּין[16]. הַמֵּבִיא[17] סִילוֹן שֶׁל צוֹנֵן בְּתוֹךְ מַיִם חַמִּין, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ חַמֵּי טְבֶרְיָא - הֲרֵי אֵלּוּ כְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת, וַאֲסוּרִין בִּרְחִיצָה וּבִשְׁתִיָּה.

15) שבת מ, ב. 16) ובהפשרה אין איסור, שאין בה משום בישול (להלן הלכה ד) וכן כתבו ה'תוספות' שם. 17) משנה, שבת לח, ב: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו סילון (צינור עגול עשוי מחרס) של צונן לתוך אמה (תעלה צרה) של חמין (כדי שיתחממו המים הצוננים), אמרו להם חכמים: אם בשבת - כחמין שהוחמו בשבת, ואסורים ברחיצה ובשתיה".

ד. מֵבִיא[18] אָדָם קִיתוֹן[19] שֶׁל מַיִם וּמַנִּיחוֹ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה; לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיְּחַמְּמוּ[20], אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתָּפוּג[21] צִנָּתָן. וְכֵן מַנִּיחַ פַּת שֶׁל שֶׁמֶן כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה כְּדֵי שֶׁיִּפָּשֵׁר, לֹא שֶׁיְּחַמֵּם. וְסָךְ אָדָם יָדוֹ בְּמַיִם אוֹ בְּשֶׁמֶן וּמְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַחֲמוּ הַמַּיִם שֶׁעַל יָדוֹ עַד שֶׁתְּהֵא כְּרֵסוֹ שֶׁל תִּינוֹק נִכְוֶית בָּהֶן[22]. וּמְחַמֵּם בֶּגֶד וּמַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי מֵעַיִם[23] בְּשַׁבָּת[24].

18) שבת מ, ב. 19) כלי לשתיה או לרחיצה. 20) "שיניחם שם עד שיחמו" (רש"י). וזוהי גם דעת רבינו, שאף־על־פי שאם יהיה מונח כנגד המדורה זמן רב יתבשל לגמרי - מותר, כיון שהוא נזהר שלא יהיה מונח אלא

כשיעור הפשרה. ודעת הרשב"א שלא התירו את ההפשרה, אלא במקום שאי־אפשר לעולם לבוא לידי בישול. 21) שתתחלף צינתם, כמו: "וריחו לא נמר" (ירמיה מח, יא) מתרגמים: "וריחיה לא פג" (רש"י), ואע"פ שהמקום סמוך לאש, ואם יעמוד זמן רב יבוא לידי בישול - לא אסרו חכמים להעמיד שם לזמן מועט כדי שתפוג צינתו. וכן נראה בדברי רבינו בסמוך, שכתב "עד שתהא כריסו של תינוק". ויש אומרים שכאן מדובר במעמיד במקום שאינו יכול לבוא אלא לידי הפגת הצינה (רשב"א ור"ן). 22) וזה נקרא בתלמוד ובפוסקים: "יד סולדת בו". 23) "כשהוא חש במעיו, מחממים לו כלי או בגד ומניחו שם ומועיל" (רש"י). 24) שבת מ, ב.

1 **ה. אַמְבָּטִי[25] שֶׁל מֶרְחָץ שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם חַמִּים[26] -**
2 **אֵין נוֹתְנִין לָהּ מַיִם צוֹנְנִין[27], שֶׁהֲרֵי מְחַמְּמָן הַרְבֵּה. וְכֵן**
3 **לֹא יִתֵּן לְתוֹכָהּ פַּךְ שֶׁל שֶׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמְבַשְּׁלוֹ.**
4 **אֲבָל נוֹתֵן הוּא מַיִם חַמִּין לְתוֹךְ אַמְבָּטִי שֶׁל צוֹנְנִין[28].**

25) שבת מב, א. כלי לרחיצת גוף האדם. 26) שעירו לתוכה חמים מבלי שנתחמם על האש, הנקרא "כלי ראשון". ואמבטי זו נקראת "כלי שני", ואף־על־פי־כן אין נותנין לה מים צוננין, שכיון שהמים הם לרחיצה, סתמם מחוממים הרבה ומתחממים הצוננים הנתונים בהם, וזהו שדקדק רבינו וכתב "שהרי מחממן הרבה" (הגר"א סי' שיח ס"ק לז). 27) מועטים שיתחממו שם. אבל אם נותן הרבה מים עד שהמים החמים נעשים פושרים - מותר (או"ח סי' שיח). 28) שהמים התחתונים מצננים את העליונים, "תתאה גבר" (שם).

5 **ו. מְחַם[29] שֶׁפִּנָּה מִמֶּנּוּ מַיִם חַמִּין - מֻתָּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ**
6 **מַיִם צוֹנְנִין[30] כְּדֵי לְהַפְשִׁירָן[31]. וּמֻתָּר לִצּוֹק מַיִם חַמִּין**
7 **לְתוֹךְ מַיִם צוֹנְנִין, אוֹ צוֹנְנִין לְתוֹךְ הַחַמִּין. וְהוּא, שֶׁלֹּא**
8 **יִהְיוּ בִּכְלִי רִאשׁוֹן[32]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחַמְּמָן הַרְבֵּה. וְכֵן[33]**
9 **קְדֵרָה רוֹתַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוֹרִידָהּ מֵעַל הָאֵשׁ, לֹא**
10 **יִתֵּן[34] לְתוֹכָהּ תַּבְלִין[35]. אֲבָל נוֹתֵן לְתוֹכָהּ מֶלַח;**
11 **שֶׁהַמֶּלַח אֵינוֹ מִתְבַּשֵּׁל אֶלָּא עַל גַּבֵּי אֵשׁ גְּדוֹלָה[36]. וְאִם**
12 **יָצַק הַתַּבְשִׁיל מִקְּדֵרָה לְקְעָרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא רוֹתֵחַ**
13 **בַּקְּעָרָה, מֻתָּר לוֹ לִתֵּן לְתוֹךְ הַקְּעָרָה תַּבְלִין; שֶׁכְּלִי שֵׁנִי**
14 **אֵינוֹ מְבַשֵּׁל.**

29) משנה, שבת מא, א. כלי לחמם בו המים. 30) מרובים, אבל מועטים שיתחממו עד שתהא היד סולדת בהם - אסור, כמבואר בהלכה ד'. 31) אף שעל־ידי־זה בא הכלי לידי צירוף, "שכן לוטשי הברזל עושים: מחמים את הברזל עד שיעשה גחלת, ומכבים אותו במים כדי לחסמו, וזהו לצרף שהעושה אותו חייב והוא תולדת מכבה" (רבינו בפי"ב ה"ב), מכל־מקום מותר כיון שאינו מתכוון לזה, ודבר שאינו מתכוון מותר (כמבואר בפ"א ה"ה). ואף ש"בפסיק רישיה" (=שהמלאכה היא תוצאה מוכרחת מעבודתו) חייב, כאן אין זה "פסיק רישיה" שלפעמים אינו מצרף. 32) שרתח על האש. 33) משנה, שבת מב, א. 34) בשבת. 35) שהם קלים להתבשל. 36) שבת מב, ב: "אמר רב נחמן, מילחא צריכא בישולא כבישרא דתורא" (מלח צריך בישול כבשר השור).

15 **ז. אֵין[37] שׁוֹרִין אֶת הַחִלְתִּית[38] - בֵּין בְּפוּשְׁרִין, בֵּין**
16 **בְּצוֹנְנִין[39]; אֲבָל שׁוֹרֶה אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַחֹמֶץ[40]. וְאִם[41]**
17 **שָׁתָהוּ בְּיוֹם חֲמִישִׁי וְשִׁשִּׁי - הֲרֵי זֶה שׁוֹרֶה בְּשַׁבָּת**
18 **בְּצוֹנְנִין, וּמַנִּיחוֹ בַּחַמָּה[42] עַד שֶׁיֵּחַם, וְשׁוֹתֶה; כְּדֵי שֶׁלֹּא**
19 **יֶחֱלֶה אִם פָּסַק מִלִּשְׁתּוֹת.**

37) משנה, שבת קמ, א. 38) צמח חריף הריח "ושורין אותו בפושרין ושותים את המים לרפואה" (רש"י). 39) משום שהוא "מעשה חול" (גמרא, שם). 40) "ומטבל בו מאכלו" (רש"י). 41) מבואר בפכ"א הכ"ב. 42) ראה להלן הלכה ט.

20 **ח. דָּבָר[43] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל קֹדֶם הַשַּׁבָּת, אוֹ נִשְׁרָה בְּחַמִּין**
21 **מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת - אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עַכְשָׁו צוֹנֵן, מֻתָּר**
22 **לִשְׁרוֹתוֹ בְּחַמִּין בְּשַׁבָּת[44]. וְדָבָר שֶׁהוּא צוֹנֵן מֵעִקָּרוֹ,**
23 **וְלֹא בָּא בְּחַמִּין מֵעוֹלָם - מְדִיחִין אוֹתוֹ בְּחַמִּין[45]**
24 **בְּשַׁבָּת, אִם לֹא הָיְתָה הֲדָחָתוֹ גְּמַר מְלַאכְתּוֹ[46], אֲבָל**
25 **אֵין שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּחַמִּין.**

43) משנה, שבת קמה, ב. 44) שאין בישול אחר בישול, ולפיכך מותר לשרותו אף בכלי ראשון (לאחר שהורידו אותו מן האש). 45) מערה עליו חמין מכלי שני, אבל לשרותו - אף בכלי שני אסור שנראה כמבשל. ויש מפרשים "בחמין" - בכלי ראשון (ר"ת ב'תוספות' שבת לט.) שעירוי מכלי ראשון אינו מבשל, ובכלי שני מותר אפילו לשרות (רשב"א ב'תוספות' שם). 46) כמבואר בפ"ט ה"ב.

26 **ט. מֻתָּר[47] לְהָחֵם בַּחַמָּה[48], אַף־עַל־פִּי שֶׁאָסוּר[49]**
27 **לְהָחֵם בְּתוֹלְדוֹת חַמָּה[50]; שֶׁאֵינוֹ בָּא לִטְעוֹת מֵחַמָּה**
28 **לְאוּר[51]. לְפִיכָךְ מֻתָּר לִתֵּן מַיִם צוֹנְנִין בַּשֶּׁמֶשׁ כְּדֵי**
29 **שֶׁיֵּחַמּוּ. וְכֵן נוֹתְנִין מַיִם יָפִים[52] לְתוֹךְ מַיִם רָעִים**
30 **בִּשְׁבִיל שֶׁיִּצָּנְנוּ. וְנוֹתְנִין תַּבְשִׁיל לְתוֹךְ הַבּוֹר בִּשְׁבִיל**
31 **שֶׁיְּהֵא שָׁמוּר[53].**

47) משנה, שבת קמו, ב. 48) בשמש. 49) שבת לט, א. מבואר למעלה בפ"ט ה"ג: "שגזרו עליהם מפני תולדות האור". 50) "אין מפקיעים (שוברים) ביצה על סודר שהוחם בחמה, כדי שתצלה מחום הסודר" (רש"י). 51) אין גוזרים שאם נתיר לחמם בשבת יבוא לחמם באש. 52) שמים כלי מלא מים ראויים לשתיה לתוך מים שאינם ראויים לשתיה, כדי לצננם. ובגמרא (שבת קמו:) שאלו: פשיטא שמותר. ותירצו, שאגב הלכה אחרת נשנתה. אבל בדברי רבינו צ"ע (ועיין ב'דרישה' ל'טור' אורח־חיים סוף סי' שיח). 53) שלא יבאש מחמת החום ואין חוששים שמא ישווה גומות (שבת קמו:).

32 **י. מְעָרֵב[54] אָדָם מַיִם וּמֶלַח וָשֶׁמֶן, וְטוֹבֵל בּוֹ פִּתּוֹ אוֹ**
33 **נוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל[55]. וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה מְעַט; אֲבָל**
34 **הַרְבֵּה - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹשֶׂה מְלָאכָה**
35 **מִמְּלֶאכֶת הַתַּבְשִׁיל. וְכֵן[56] לֹא יַעֲשֶׂה מֵי מֶלַח עַזִּין,**

וְהֵן שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מֶלַח וּשְׁלִישׁ מַיִם, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹשֶׂה מוּרְיָס[57]. וּמֻתָּר לִמְלֹחַ בֵּיצָה[58]; אֲבָל צְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכוֹבֵשׁ כְּבָשִׁים בְּשַׁבָּת; וְהַכּוֹבֵשׁ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמְבַשֵּׁל[59]. וּמֻתָּר לְטַבֵּל צְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּמֶלַח, וְאוֹכֵל.

54) משנה, שבת קח, ב. 55) כמו שכתב בסמוך, שהכובש הרי הוא כמבשל, ולכן אסרו כאן שנראה שרוצה לכבוש. 56) שבת קח, ב. 57) דגים כבושים במלח. וכובש הרי הוא כמבשל, כמו שכתב בסמוך. 58) שאין דרך לכבוש הביצים (׳מגן אברהם׳ סי׳ שכא ס"ק ה). 59) כן אמרו בכמה מקומות בש"ס "שכבוש הרי הוא כמבושל" (חולין צז: ושם נסמן). ואף שבשבת אין חיוב בבישול אלא על ידי האור - אסרו רבנן גם כבוש שהוא כמבשל (׳משנה ברורה׳ סי׳ שכא).

יא. מֻתָּר[60] לְעָרֵב יַיִן וּדְבַשׁ וּפִלְפְּלִין בְּשַׁבָּת לְאָכְלָן[61]; אֲבָל יַיִן וּמַיִם[62] וְשֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן - אָסוּר; שֶׁאֵין זֶה רָאוּי לַאֲכִילַת בְּרִיאִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[63].

60) שבת קמ, א. 61) מפני שהוא מאכל בריאים. 62) בגמרא שם: "יין ישן ומים צלולין". ורבינו סובר שזהו לאו דוקא, ועיין ׳מעשה רוקח׳. 63) וכל דבר שהוא משום רפואה, אסרו חכמים לעשותו, גזירה משום שחיקת סממנים, כמבואר בפכ"א ה"כ.

יב. חַרְדָּל[64] שֶׁלָּשׁוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לְמָחָר מְמַחוֹ[65] בֵּין בַּיָּד בֵּין בַּכְּלִי, וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ. וְלֹא יִטְרֹף[66], אֶלָּא מְעָרֵב[67]. שַׁחֲלַיִם[68] שֶׁטָּרְפָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לְמָחָר נוֹתֵן לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן וְחֹמֶץ וְתַבְלִין. וְלֹא יִטְרֹף, אֶלָּא מְעָרֵב. שׁוּם שֶׁרִסְּקוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לְמָחָר נוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַגְּרִיסִין. וְלֹא יִשְׁחֹק, אֶלָּא מְעָרֵב.

64) שבת קמ, א. צמח שגרעיניו חריפים ומרים, ובהשחקם יערבום במים וישתמשו בהם ללפת את האוכל. 65) ממיס אותן במים או ביין. 66) יערב בכח. 67) בנחת. ובנוסח אחר: "אלא מבערב" (כת"י התימנים), כלומר מערב שבת. 68) ירק שטעמו חריף, ושוחקים אותו במים.

יג. הַנּוֹטֵל[69] שֵׂעָר מִגּוּף הָאָדָם - חַיָּב מִשּׁוּם גּוֹזֵז. לְפִיכָךְ[70] אָסוּר לִרְחֹץ אֶת הַיָּדַיִם בְּדָבָר שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר וַדַּאי[71], כְּגוֹן אֲהָלָה[72] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וּמֻתָּר לָחוֹף[73] אֶת הַיָּדַיִם בַּעֲפַר לְבוֹנָה[74] וַעֲפַר פִּלְפְּלִין וַעֲפַר יַסְמִין[75] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יַשִּׁיר שֵׂעָר שֶׁעַל יָדוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן[76]. עֵרֶב דָּבָר שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר וַדַּאי עִם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַשִּׁיר וַדַּאי: אִם[77] הָיָה הָרֹב מִדָּבָר הַמַּשִּׁיר - אָסוּר לָחוֹף בּוֹ; וְאִם לָאו - מֻתָּר.

69) כמבואר בפ"ט ה"ח. 70) שבת נ, ב. 71) ואף שאין כוונתו להשיר את השער אלא להעביר את הזוהמא, ודבר שאינו מתכוון מותר, כיון שוודאי מעביר את השער, יש לו דין של "פסיק רישיה" כמבואר בפ"א ה"ו. 72) צמח טוב הריח, ויוצא ממנו שרף חריף שמשתמשים בו לכביסה. 73) לשפשף ולנקות. 74) בגמרא שם: עפר לבינתא, ופירש"י כתישת לבונה. ודעת רבינו כרב האי שפירש שם "עפר של לבונה ונקראת כנדאר לבאן בלשון ישמעאל" (מגיד משנה). 75) בגמרא שם "כוספא דיסמין". ופירש ה׳ערוך׳ (ערך כספן) "פסולת שומשמין שכובשים אותה בוורד של יסמין, ומייבשים ושוחקים אותם, ורוחצים בהם ידים מזוהמות". ולדעת רבינו שכתב "עפר יסמין", נראה שהוא כתישת היסמין עצמו. 76) ודבר שאינו מתכוין מותר, כיון שאינו ודאי שמשיר את השיער. 77) "אם היה הרוב מדבר שאינו משיר מותר לחוף בו, ואם לאו אסור" (ויניציאה, שונצינו). וה׳מגיד משנה׳ הכריע כנוסחתנו, ממה שאמרו בגמרא שם: "כל היכא דליכא רובא אהלא, שפיר דמי" (כל כמה שאין רוב מאהלא שוודאי משיר - מותר).

יד. אָסוּר[78] לִרְאוֹת בְּמַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת[79] בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשִּׁיר בָּהּ נִימִין הַמִּדְלַדְּלִין מִן הַשֵּׂעָר, וַאֲפִלּוּ קָבוּעַ בַּכֹּתֶל[80]. אֲבָל מַרְאָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מַתֶּכֶת[81] - מֻתָּר לִרְאוֹת בָּהּ, אֲפִלּוּ אֵינָהּ קְבוּעָה.

78) שבת קמט, ב. 79) ששפתה חדה כאיזמל, וחוששים שמא יגלח במראה את הנימין המדולדלים (=שערות שאינן שוות עם שאר ראשו). 80) שלא יוכל להשיר בה שער, שלא חילקו חכמים בגזירותיהם. 81) כגון של זכוכית כשלנו, או אפילו של מתכת, כשאינה חדה בשפתה, ואין חוששים שמא יקח מספרים להשיר שערו, שעד שילך ויבוא ייזכר ששבת היום (גמרא, שם).

טו. הַמְכַבֵּס[82] - חַיָּב מִשּׁוּם מְלַבֵּן. וְהַסּוֹחֵט כְּסוּת - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּס. לְפִיכָךְ[83] אָסוּר לִדְחֹק מַטְלִית אוֹ מוֹךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּפִי הָאֲשִׁישָׁה[84] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ כְּדֵי לְסָתְמָהּ, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי סְחִיטָה[85]. וְאֵין[86] מְקַנְּחִין בִּסְפוֹג[87], אֶלָּא אִם־כֵּן יֵשׁ לוֹ בֵּית אֲחִיזָה, שֶׁלֹּא יִסְחֹט[88]. וְאֵין[89] מְכַסִּין חָבִית שֶׁל מַיִם[90] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ בְּבֶגֶד שֶׁאֵינוֹ מוּכָן לָהּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְחֹט.

82) כמבואר בפ"ט הי"א. 83) שבת קמא, א. 84) פך שפיו צר. 85) שלפעמים זהו במצב של "פסיק רישיה", כלומר שוודאי ייסחט. 86) משנה, שבת קמג, א. 87) "צמר נעשה בחוף הים ושואב המים ומסתגפים בו" (פירוש המשניות). 88) "שאם אין בו בית אחיזה, כשאוחזו נסחט בין אצבעותיו" (רש"י); והקשה על זה הראב"ד - הרי גם אם יש בו בית אחיזה אי־אפשר לקנח בלי סחיטה, ולכן פירש אחרת שכיון שיש לו בית אחיזה, הרי הוא כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה מים. 89) שבת מח, א. 90) בגמרא שם, לא נזכר "מים", וב׳מגיד משנה׳ גורס גם בגמרא "מים", ויש אומרים שלא גזרו אלא במים שמלבנים את הבגד, אבל בשאר משקין שאינם מלבנים לא גזרו, ומשום שמא יסחוט את הבגד לשתות את המשקין האלו (שחייב בזה משום דש), גם כן לא חששו (׳מגן אברהם׳ סי׳ שיט סקי"א). ובנוסח אחר בדברי רבינו: "חבית של יין" (שונצינו, ויניציאה).

טז. נִשְׁבְּרָה[91] לוֹ חָבִית בְּשַׁבָּת - מַצִּיל מִמֶּנָּה מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לַשַּׁבָּת[92] לוֹ וּלְאוֹרְחָיו, וּבְלָבַד שֶׁלֹּא יִסְפֹּג[93] בַּיַּיִן אוֹ יִטְפַּח[94] בַּשֶּׁמֶן; שֶׁאִם יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי סְחִיטָה. וְכֵיצַד מַצִּיל מִמֶּנָּה? מֵבִיא כְּלִי וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ[95]. וְלֹא יָבִיא כְּלִי אַחֵר וְיִקְלֹט[96], כְּלִי אַחֵר וִיצָרֵף[97]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבִיא כְּלִי דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים[98]. נִזְדַּמְּנוּ לוֹ אוֹרְחִים - מֵבִיא כְּלִי אַחֵר וְקוֹלֵט[99], כְּלִי אַחֵר וּמְצָרְפוֹ לָרִאשׁוֹן. וְלֹא יִקְלֹט וְאַחַר כָּךְ יַזְמִין, אֶלָּא יַזְמִין וְאַחַר כָּךְ יִקְלֹט. וְאִם הֶעֱרִים[100] בְּדָבָר זֶה - מֻתָּר[101].

91) משנה, שבת קמג, ב. 92) אם צריך שלש סעודות מציל שלש סעודות, בשחרית שאינו צריך אלא שתים – שתים, ובמנחה - אחת (להלן פ"כג ה"כא). 93) "לשים הספוג במקום היין ולחזור ולהטיפו בכלי" (רש"י). 94) מכניס ידו והשמן נדבק בה, ומקנחה בשפת הכלי. 95) שבת קיז, ב. אם נשברה החבית מראש גגו. 96) קילוח הנופל מן האויר. 97) יניח כלי סמוך לגג שיזוב מן הגג לכלי, והוא אוחז הכלי בידו (רש"י). 98) מתוך שהוא מחפש כלים הרבה, להציל את המשקה, ישכח שהיום שבת ויביא כלי דרך רשות הרבים. 99) כמה שצריך בשביל האורחים. 100) להזמין אורחים שאין להם צורך בכל המשקה שבחבית, וכוונתו שישאירו בשבילו. 101) כיוון שמצד הדין - מותר להציל כלים מן ההפסד, אלא שחכמים גזרו מתוך שהוא בהול על ממונו, אבל אם מביא בשביל אורחים, גם אם הוא מערים - יזכור ולא יבוא לחלל שבת.

יז. טִיט[102] שֶׁעַל גַּבֵּי בִּגְדוֹ - מְכַסְכְּסוֹ[103] מִבִּפְנִים, וְאֵינוֹ מְכַסְכְּסוֹ מִבַּחוּץ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְכַבֵּס[104]. וּמֻתָּר לְגָרְדוֹ[105] בְּצִפֹּרֶן[106], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יְלַבְּנוֹ. הַמְכַסְכֵּס[107] אֶת הַסּוּדָר[108] - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַבְּנוֹ; אֲבָל הֶחָלוּק - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְרַכְּכוֹ.

102) שבת קמא, א. 103) משפשפו מבפנים עד שהטיט נופל. 104) במים. 105) אפילו מבחוץ. 106) או בסכין, ולדעת ה'תוספות' מותר לגרד רק אם הוא עדיין לח, אבל לא ביבש שהוא כטוחן. 107) משפשף אחר כביסה בכדי לצחצחו. 108) מטפחת הצואר העשויה מצמר גפן, אבל בחלוק (הכתונת) העשוי פשתן מותר, שאין כוונתו ללבנו אלא לרככו, ודעת הראב"ד שגם בסודר מותר.

יח. מִגְעָל[109] אוֹ סַנְדָּל שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ בְּטִיט וּבְצוֹאָה - מֻתָּר לְשַׁכְשְׁכוֹ[110] בְּמַיִם, אֲבָל לְכַבְּסוֹ - אָסוּר. וְאֵין[111] מְגָרְדִין[112] לֹא מִנְעָלִים וְלֹא סַנְדָּלִים חֲדָשִׁים[113], אֲבָל סָכִין (אוֹתָם)[114] וּמְקַנְּחִין אֶת הַיְשָׁנִים[115]. כַּר[116] אוֹ כֶּסֶת שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶן צוֹאָה אוֹ טִנּוּף - מְקַנְּחוֹ בִּסְמַרְטוּט. וְאִם הָיְתָה עַל שֶׁל עוֹר[117] - נוֹתְנִין עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכְלֶה.

109) זבחים צד, ב. 110) לתת עליו מים עד שיכלה הלכלוך, לפי שבעור אין זה כיבוס כדלהלן. 111) שבת קמא, ב. 112) בסכין או בציפורן. 113) וכל־שכן שאסור לגרד ישנים שנשחקים יותר, והרי הוא עושה מלאכת ממחק ('מעשה רוקח', ועיין 'מאירי' ו'מגיד משנה'). ובנוסח אחר: "ואין מגרדין לא מנעלים ולא סנדלים, אבל סכין ומקנחין אותם" (כת"י התימנים). אבל צריך עיון, שהרי להלן (פרק כג ה"י) מפורש שיש חילוק בענין סיכת נעלים, שבחדשים אסור ובישנים מותר. 114) יש למחוק תיבה זו, שהרי אין סכין אלא נעלים ישנים כמובא למעלה ('מעשה רוקח'). 115) ראה בפכ"ג ה"י. 116) משנה, שבת קמב, ב. 117) אבל של בגד אסור, מפני ששרייתו במים זהו כיבוסו (זבחים צד:).

יט. מִי[118] שֶׁנִּתְלַכְלְכָה יָדוֹ בְּטִיט - מְקַנְּחָהּ בִּזְנַב הַסּוּס וּבִזְנַב הַפָּרָה וּבַמַּפָּה הַקָּשָׁה הָעֲשׂוּיָה לֶאֱחֹז בָּהּ הַקּוֹצִים, אֲבָל לֹא בְּמַפָּה שֶׁמְּקַנְּחִין בָּהּ אֶת הַיָּדַיִם[119]; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לְכַבֵּס אֶת הַמַּפָּה.

118) תוספתא שבת פי"ז. 119) שמקפיד על לכלוכה, ויבוא לכבסה בשבת.

כ. מִי[120] שֶׁרָחַץ בַּמַּיִם - מִסְתַּפֵּג[121] בַּאֲלוּנְטִיתוֹ[122] וּמְבִיאָהּ בְּיָדוֹ, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִסְחֹט. וְכֵן מִי שֶׁנָּשְׂרוּ[123] כֵּלָיו בְּמַיִם[124] - מְהַלֵּךְ בָּהֶן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִסְחֹט. וְאָסוּר לוֹ לְשָׁטְחָן[125], וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: הֲרֵי זֶה כִּבֵּס כְּסוּתוֹ בְּשַׁבָּת וּשְׁטָחָהּ לְיַבְּשָׁהּ. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן - אֲפִלּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר.

120) שבת קמז, א. 121) מנגב את עצמו. 122) מגבת. 123) משנה, שבת קמו, ב. ופירש רש"י שם: "נשרו - שנפלו למים בשבת" - משורש "נשר". ורבינו בפירוש המשנה, כתב: "מגזרת משרה ושורין" משורש שרה. וצריך לנקד: נִשְׂרוּ הנו"ן בחיריק (כניקוד של נפעל). 124) בנוסח אחר: בדרך (כת"י התימנים). 125) "לשטוח בגדיו השרויים נגד החמה שיתייבשו" (פירוש המשניות).

כא. שִׁתֵּי[126] מִטַּהֲרוֹת[127] זוֹ עַל גַּב זוֹ - נוֹטֵל אֶת הַפִּקָּק מִבֵּינְתַּיִם וּמַשִּׁיקָן[128], וּמַחֲזִיר אֶת הַפִּקָּק לִמְקוֹמוֹ; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ בָּא לִידֵי סְחִיטָה, שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם. וּפוֹקְקִין אֶת הַבִּיב[129] בְּסוּדָרִין וּבְכָל דָּבָר הַמְּטַלְטֵל כְּדֵי שֶׁלֹּא יָצוּפוּ הַמַּיִם עַל הָאֲכָלִים וְעַל הַכֵּלִים[130], אֲבָל אֵין פּוֹקְקִין אֶת הַבִּיב כְּדֵי שֶׁיֵּרְדוּ הַמַּיִם לַבּוֹר[131]; שֶׁמָּא יִסְחֹט בְּעֵת שֶׁדּוֹחֵק[132], שֶׁהֲרֵי[133] הַפִּקָּק שָׁרוּי בַּמַּיִם.

126) תוספתא עירובין פ"ח. 127) כמין מקוואות נפרדות ויש צינור בין אחת לשניה, ופוקקים שלא יתערבו המים מזו לזו, וכשרוצה לחברן - נוטל את הפקק מהצינור. 128) מחברן. "וכוונתו לחבר שתי המטהרות, וכשמחזיר הפקק למקומו אין לחוש שידחוק את הפקק בנקב ויסחוט, שהרי כל כוונתו היא שהפקק לא יסתום את כל הנקב, כדי

שהחיבור לא יפסק" (כסף־משנה). 129) חפירה שיורדים לתוכה השופכין. 130) שהרי אינו פוקק אלא שלא יצאו מים מרובים, אבל אינו חושש למים מועטים, ולפיכך אינו דוחק את הפקק הרבה ולא יבוא לידי סחיטה (כסף־משנה). 131) שבחצר. 132) סותם את הביב. 133) הראב"ד נותן טעם: "שהוא מקפיד על המים היורדים מן הגג שלא יצאו לרשות הרבים דרך הביב, אלא יכנסו לתוך הבור שבחצר, לכן מקפיד על הפקק שיהיה מהודק ביותר, ויבוא לידי סחיטה".

כב. אָסוּר[134] לְתַקֵּן בֵּית יָד שֶׁל בְּגָדִים וּלְשַׁבְּרָם שְׁבָרִים שְׁבָרִים[135], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּתַקְּנִין בְּחֹל הַבְּגָדִים כְּשֶׁמְּכַבְּסִין אוֹתָן. וְכֵן[136] אֵין מְקַפְּלִים הַבְּגָדִים[137] בְּשַׁבָּת, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּחֹל בַּבְּגָדִים כְּשֶׁיְּכַבְּסוּ אוֹתָן. וְאִם לֹא הָיָה לוֹ כְּלִי אַחֵר לְהַחֲלִיפוֹ - מֻתָּר לְקַפְּלוֹ[138] וּלְפַשְּׁטוֹ וּלְהִתְכַּסּוֹת בּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְנָאֶה בּוֹ בְּשַׁבָּת[139]. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֶּגֶד חָדָשׁ לָבָן[140]; שֶׁהֲרֵי הוּא מִתְמַעֵךְ וּמִתְלַכְלֵךְ מִיָּד. וּכְשֶׁיְּקַפֵּל - לֹא יְקַפֵּל אֶלָּא אִישׁ אֶחָד; אֲבָל לְקַפֵּל בִּשְׁנַיִם - אָסוּר[141].

134) ביצה כג, א. 135) "לקמטם כמו שעושים בחלוקי הנשים בבתי השוקיים ובתי הידיים, ושמים אותם על עץ חלק והוא מעשה אומן ואסור" (רש"י). 136) משנה, שבת קיג, א. 137) בנוסח אחר: "אין מקפלים את הכלים" (כת"י התימנים). 138) שלא נאה ללבוש בשבת בגד מקומט. 139) אבל אם אין בדעתו ללבשו בשבת - אסור. 140) שבו אין הקיפול תיקון חשוב. 141) כי בשני בני אדם מתפשטים הקמטים לגמרי, ונחשב תיקון גמור.

כג. הַצּוֹבֵעַ - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[142] אָסוּר לְאִשָּׁה לְהַעֲבִיר סְרָק[143] עַל פָּנֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּצוֹבַעַת. וְהַתּוֹפֵר - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[144] אָסוּר לְמַלֹּאת הַכַּר וְהַכֶּסֶת הַחֲדָשִׁים בְּמוֹכִין[145], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְפֹּר. אֲבָל מוֹכִין שֶׁנָּשְׁרוּ מִן הַכַּר אוֹ מִן הַכֶּסֶת - מַחֲזִירִין אוֹתָן בְּשַׁבָּת.

142) שבת צה, א. 143) צבע אדום. 144) שבת מח, א. 145) כל דבר רך כצמר גפן ופקיעי בגדים, נקרא "מוך".

כד. הַקּוֹרֵעַ - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[146], מִי שֶׁנִּסְתַּבְּכוּ בְּגָדָיו בְּקוֹצִים - מַפְרִישָׁן בְּצִנְעָה[147], וּמִתְמַהְמֵהַּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֵעַ. וְאִם נִקְרְעוּ - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן[148]. וּמֵתֶר[149] לִלְבֹּשׁ בְּגָדִים חֲדָשִׁים[150], וְאִם נִקְרְעוּ[151] - נִקְרְעוּ. פּוֹצְעִין[152] אֶת הָאֱגוֹז בְּמַטְלִית[153], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תִּקָּרֵע[154].

146) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ב. 147) שלא יראהו אדם, כיון שהוא כמתקן ("קרבן העדה"). 148) ואילו נתכוין לקרוע - חייב. ואף שהקורע אינו חייב אלא כשקורע על מנת לתפור (כמבואר בפ"י ה"י) - גם כאן כוונתו לתקנו ולתפרו אחר שיסיר את הקוצים ("מעשה רוקח"). 149) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ב. 150) אף שאינו יודע אם הם כמידתו, ואפשר שיקרעו בלבישתו. 151) כיון שאינו מתכוון לכך. 152) שוברים. והיא ברייתא במס' ביצה (לד.) לענין יום־טוב. 153) מכה במטלית על עץ או אבן, כדי לשבור הרבה אגוזים בבת אחת (הר"ן). 154) כיון שאינו מתכוון לקרוע, ועוד: שאין זה קורע על מנת לתפור.

כה. הַתּוֹקֵעַ[155] - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה[156]. לְפִיכָךְ[157], כָּל הַדְּלָתוֹת הַמְחֻבָּרוֹת לַקַּרְקַע - לֹא נוֹטְלִין אוֹתָן וְלֹא מַחֲזִירִין, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע[158]. אֲבָל דֶּלֶת שִׁדָּה[159] תֵּבָה וּמִגְדָּל[160], וּשְׁאָר דַּלְתוֹת הַכֵּלִים - נוֹטְלִין וְלֹא מַחֲזִירִין[161]. וְאִם[162] נִשְׁמַט צִיר[163] הַתַּחְתּוֹן שֶׁלָּהֶן - דּוֹחֲקִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ[164]. וּבַמִּקְדָּשׁ[165] - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. אֲבָל צִיר הָעֶלְיוֹן שֶׁנִּשְׁמַט - אָסוּר לְהַחֲזִירוֹ בְּכָל מָקוֹם[166], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע.

155) תוחב, נועץ. 156) ראה למעלה פ"י הי"ג. 157) שבת קכב, ב. 158) בגמרא שם אמרו "שמא יתקע" על דלת שידה תיבה ומגדל מפני שאין בנין בכלים, אבל במחוברים לקרקע חייב משום בונה, וכמו שכתב רבינו לעיל (פ"י הי"ד). והרי"ף הביא דלת של שידה כו' נוטלין ולא מחזירין, של לול של תרנגולים לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע. וכתב הר"ן, שמה שכתב "גזירה שמא יתקע" זה שייך להרישא "דלת של שידה" (ועיין מגיד־משנה). [ואולי היו כתובות מילים אלו "גזירה שמא יתקע" בדברי רבינו בסוף הבבא של דלת שידה תיבה ומגדל, ובטעות הדומות "ולא מחזירין" - "ולא מחזירין" נשתרבבו המלים האלו למעלה, ועיין מגיד־משנה וב"י וב"ח סי' שח]. 159) מין תיבה. 160) תיבה גבוהה נפתחת מהצד, לשים בה דברים לשמירה. 161) שמא יתקע, ראה למעלה. 162) משנה, עירובין קב, ב. 163) יתד של ברזל שבדלת למעלה ולמטה, והדלת סובבת עליה. "הדלת תסוב על צירה" (משלי כו, יד). 164) שנוח להחזירה, כיון שנשאר הציר העליון. 165) לא גזרו שמא יתקע, שאין שבות במקדש, כמבואר בהל' קרבן פסח פ"א הט"ז. 166) "מפני שיש בו טורח, ושמא יצטרך לחזקו במסמר או בעץ, ויתחייב משום בונה, ואף־על־פי שאין בנין בכלים, לא אמרו אין בנין בכלים, אלא שאם היו מפורקים והחזירם אינו חייב משום בונה, אבל אם תקע בהם עץ או מסמר - חייב משום בונה. אבל הציר התחתון אין בו טורח" ("מעשה רוקח").

כו. אֵין[167] גּוֹדְלִין[168] אֶת שְׂעַר הָרֹאשׁ, וְאֵין פּוֹקְסִין[169] אוֹתוֹ; מִפְּנֵי שֶׁגְּרָאָה כְּבוֹנֶה. וְאֵין[170] מַחֲזִירִין מְנוֹרָה שֶׁל חֲלִיּוֹת, וְלֹא כִּסֵּא הַמְּפֻצָּל[171], וְלֹא שֻׁלְחָן הַמְּפֻצָּל, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; מִפְּנֵי שֶׁגְּרָאָה כְּבוֹנֶה. וְאִם הֶחֱזִיר - פָּטוּר; שֶׁאֵין בִּנְיָן בְּכֵלִים, וְאֵין סְתִירָה בְּכֵלִים. וְאִם הָיָה רָפוּי - מֻתָּר[172] לְהַחֲזִירוֹ. וְאֵין[173] מְתַקְּנִין חֲלִיּוֹת שֶׁל שִׁדְרָה שֶׁל קָטָן[174] זוֹ בְּצַד זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁגְּרָאָה כְּבוֹנֶה.

167) משנה, שבת צד, ב. וכרבנן ולא כרבי אליעזר שסובר שגודלת ופוקסת חייבת חטאת. 168) לקלוע שער הראש. 169) לחלק שער הראש לכאן ולכאן אצל הצדעים.

170) שבת מז, א. 171) העשוי פרקים פרקים, ואפשר לפרקו לחלקים ולחזור לחברם. 172) כרבן שמעון בן גמליאל (שם מז:). 173) משנה, שבת קמז, ב. 174) חוליות שדרתו שנתפרקו אין מיישרים אותן, אבל ביום הלידה שיש סכנה בדבר - מותר (לעיל פ"ב הי"ד).

כז. הָעוֹשֶׂה[175] אֹהֶל קָבוּעַ[176] - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה. לְפִיכָךְ[177] אֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי לְכַתְּחִלָּה, וְלֹא סוֹתְרִין אֹהֶל עֲרַאי; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה אוֹ יִסְתּוֹר אֹהֶל קָבוּעַ. וְאִם עָשָׂה אוֹ סָתַר אֹהֶל עֲרַאי - פָּטוּר. וּמֻתָּר[178] לְהוֹסִיף עַל אֹהֶל עֲרַאי בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד? טַלִּית שֶׁהָיְתָה פְּרוּסָה עַל הָעַמּוּדִים אוֹ עַל הַכְּתָלִים, וְהָיְתָה כְּרוּכָה קֹדֶם הַשַּׁבָּת - אִם נִשְׁאַר מִמֶּנָּה גַּג טֶפַח[179] מָתוּחַ - הֲרֵי זֶה מוֹתֵחַ אֶת כֻּלָּהּ בְּשַׁבָּת עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה אֹהֶל גָּדוֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

175) כמבואר בפ"י הי"ג. 176) העשוי להתקיים ימים רבים; "ירושלמי" (שבת פ"ז ה"ב): "מה בנין היתה במשכן, שהיו נותנים קרשים על גבי אדנים, וכי לא לשעה (בנין ארעי) היתה? - אמר רבי יוסי: מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור, כמו שהיא לעולם". 177) שבת קלז, ב. 178) עירובין קב, א. 179) שכיון שנשאר טפח - יש בו דין אוהל.

כח. אֵין[180] תּוֹלִין אֶת הַכְּלָה[181], שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית תַּחְתֶּיהָ אֹהֶל עֲרַאי. וּמֻתָּר לְהַנִּיחַ מִטָּה וְכִסֵּא וּטְרַסְקַל[182], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּעָשֶׂה תַּחְתֶּיהָן אֹהֶל; שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ עֲשִׂיַּת אֹהֶל, לֹא קֶבַע וְלֹא עֲרַאי[183].

180) שבת קלח, א. 181) כעין אוהל סביב המיטה, עשוי מארג למחסה מפני הזבובים. 182) כסא בעל שלש רגלים. 183) לפי שאינו משתמש באויר שתחתיו (מגיד־משנה).

כט. כָּל[184] אֹהֶל מְשֻׁפָּע, שֶׁאֵין בְּגַגּוֹ טֶפַח וְלֹא בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְגַגּוֹ רֹחַב טֶפַח - הֲרֵי זֶה אֹהֶל עֲרַאי, וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת - פָּטוּר. טַלִּית כְּפוּלָה[185], שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ חוּטִין[186] שֶׁהִיא תְּלוּיָה בָּהֶן מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מֻתָּר[187] לִנְטוֹתָהּ וּמֻתָּר לְפָרְקָהּ. וְכֵן הַפָּרֹכֶת[188].

184) סוכה יט, ב. 185) שבת קלח, א. ופירש"י שם: "שוטח טליתו על גבי ארבעה יתדות לישן תחתיה, וראשיו מתכפלים לכאן ולכאן לצד הארץ, והם דפנות להגן מן החמה". אבל ממה שכתב רבינו הלכה זו ביחד עם הלכות אוהל משופע, נראה שגם כאן מדובר שהטלית פרוסה על מוט אחד באופן שאין בגגה טפח. וכן כתב ה'מגיד משנה'. 186) אם כרך את הטלית בחוטין מבעוד יום, כדי למשכה בהם ולפרוס לכאן ולכאן (רש"י). 187) על ידי החוטים למשכה בשבת, ואינו כעושה אוהל ארעי אלא כמוסיף על אוהל ארעי שמותר. 188) שאין איסור אוהל אלא בגג ולא במחיצה. וראה להלן הלכה לב.

ל. כְּלַת[189] חֲתָנִים[190], שֶׁאֵין בְּגַגָּהּ טֶפַח וְאֵין בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְגַגָּהּ רֹחַב טֶפַח - הוֹאִיל שֶׁהִיא מִתְּקֶנֶת לְכָךְ[191], מֻתָּר לִנְטוֹתָהּ וּמֻתָּר לְפָרְקָהּ. וְהוּא, שֶׁלֹּא תְּהֵא מְשֻׁלְּשֶׁלֶת מֵעַל הַמִּטָּה טֶפַח[192]. פְּקַק[193] הַחַלּוֹן - בִּזְמַן שֶׁהוּא מִתְּקָנוֹ[194] לְכָךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר וְאֵינוֹ תָּלוּי - מֻתָּר לִפְקֹק בּוֹ הַחַלּוֹן.

189) שבת קלח, ב. 190) "אינה דומה לשאר כילות, ששאר כילות פרוסות על ארבעה קנים, ויש להן גג שהוא כאוהל, ושל חתנים על גבי נקליטין (עמודים) שאינם אלא שנים באמצעית המיטה, וקנה נתון עליהם, והיריעה נתונה עליו ונופלת לכאן ולכאן, ואין לה גג טפח, לפיכך אינה אוהל" (רש"י). 191) מוכנה מערב שבת. 192) שאם יש טפח, הרי הוא כמחיצה ואז נחשב השיפוע שלמעלה מן המיטה כגג וכאוהל ממש שאסור לעשותו בשבת. 193) משנה, שבת קכה, ב. והיא המפה שתולים כנגד החלונות להסתיר אורם (פירוש המשניות). 194) שחישב עליו מערב שבת לסתום בו את החלון (הרשב"א).

לא. כּוֹבַע[195] שֶׁעוֹשִׂין עַל הָרֹאשׁ, וְיֵשׁ לוֹ שָׂפָה מַקֶּפֶת, שֶׁהִיא עוֹשָׂה צֵל כְּמוֹ אֹהֶל עַל לְבוּשׁוֹ[196] - מֻתָּר לְלָבְשׁוֹ[197]. וְאִם הוֹצִיא מִן הַבֶּגֶד סָבִיב לְרֹאשׁוֹ אוֹ כְּנֶגֶד פָּנָיו כְּמוֹ אֹהֶל[198], וְהָיָה מְהֻדָּק עַל רֹאשׁוֹ, וְהָיָה הַשָּׂפָה שֶׁהוֹצִיאָהּ קָשָׁה בְּיוֹתֵר כְּמוֹ גַג - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֹהֶל עֲרַאי[199].

195) שבת קלח, ב. 196) בכת"י תימן: "לובשו". 197) אף אם יש ברחבו טפח, כיון שאין השפה קשה - אין זה אוהל. 198) "הניח טליתו על ראשו כדרך שהוא מתעטף על ראשו, והרחיקה להלן מראשו טפח" (רש"י). 199) בוודאי מדובר בשיש ברחבו טפח, שאם לא כן אינו אוהל.

לב. הַנּוֹטֶה[200] פָּרֹכֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֹהֶל בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹטֶה[201]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה פָּרֹכֶת גְּדוֹלָה - תּוֹלִין אוֹתָהּ שְׁנַיִם[202], אֲבָל אֶחָד - אָסוּר. וְאִם הָיְתָה כֻּלָּהּ[203] שֶׁיֵּשׁ לָהּ גַּג[204] - אֵין מוֹתְחִין אוֹתָהּ וַאֲפִלּוּ עֲשָׂרָה; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּגְבַּהּ מְעַט מֵעַל הָאָרֶץ, וְתַעֲשֶׂה אֹהֶל עֲרַאי[205].

200) שבת קלח, ב. 201) כי בשעה שעוסק בתלייתה, מתקפל מעט מרחבה, ואם יהיה הכפל טפח, יש בה משום עשיית אוהל. 202) מפני ששנים יכולים לתלותה בבת אחת שלא תתקפל. 203) מבואר בהלכה כח. 204) טפח. 205) הראב"ד השיג כאן, וסובר שטעם ההבדל בין אחד לשנים הוא, כי אם יעשה אחד לא יוכל לכוון הלולאות כנגד היתדות, וישנה קיפולו ונראה כמתקנו לכתחילה, והוא־הדין בכילה שיש לה גג, שאפילו עשרה אין יכולים לכוון שלא לשנות את קיפולו.

לג. בֶּגֶד[206] שֶׁמְּכַסֶּה[207] בּוֹ פִּי הֶחָבִית[208] - לֹא יְכַסֶּה בּוֹ אֶת כֻּלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה אֹהֶל[209]; אֲבָל מְכַסֶּה הוּא מִקְצָת פִּיהָ. הַמְסַגֵּן בִּכְפִיפָה מִצְרִית[210] - לֹא יַגְבִּיהַּ קַרְקָעִית הַכְּפִיפָה מִן הַכְּלִי טֶפַח[211], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֹהֶל עֲרַאי בְּשַׁבָּת.

206) שבת קלט, ב. 207) כלומר, שמוכן לכסות בו, שאם לא כן אסור שמא יסחוט (למעלה הלכה טו). 208) כשאינה מלאה, ויש בין המים לבגד חלל טפח (כמו שכתב בסמוך) (הרשב"א). 209) ודעת הראב"ד והרשב"א שאין בכיסוי כלים דין אוהל, וכאן אסור משום "עובדין דחול", שנראה כמשמרת (ראה פ"ח הי"ד). 210) סל של נצרים. 211) שאין אוהל בפחות מטפח.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו שבותי יתר המלאכות, אותן שיש להן שבותין, והן ארבע, וכולן על הסדר.

1 **א. הָעוֹשֶׂה[2] נֶקֶב שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא -**
2 **כְּגוֹן נֶקֶב שֶׁבְּלוּל הַתַּרְנְגוֹלִין, שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהַכְנִיס**
3 **הָאוֹרָה וּלְהוֹצִיא הַהֶבֶל[3] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם מַכֶּה**
4 **בְּפַטִּישׁ[4]. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ עַל כָּל נֶקֶב - אֲפִלּוּ הָיָה עָשׂוּי**
5 **לְהוֹצִיא בִּלְבַד אוֹ לְהַכְנִיס בִּלְבַד - שֶׁמָּא יָבוֹא לַעֲשׂוֹת**
6 **נֶקֶב שֶׁחַיָּבִין עָלָיו. וּמִפְּנֵי זֶה אֵין נוֹקְבִין בִּחְבִית נֶקֶב**
7 **חָדָשׁ, וְאֵין מוֹסִיפִין בּוֹ. אֲבָל פּוֹתְחִין נֶקֶב יָשָׁן[5].**
8 **וָהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַנֶּקֶב לְמַטָּה מִן הַשְּׁמָרִים; שֶׁאִם**
9 **הָיָה לְמַטָּה מִן הַשְּׁמָרִים - הֲרֵי זֶה עָשׂוּי לְחַזֵּק[6],**
10 **וְאָסוּר לְפָתְחוֹ.**

2) שבת קמו, א. 3) אדי חום וריח רע שלא ימותו התרנגולים. 4) ראה למעלה פרק י' הלכה יד והלכה טז. 5) נקב שהיה שם מכבר ונסתם. 6) את הכלי, שלא יצא יינו למטה מן השמרים אצל שוליו, שכל כובד היין נשען שם, וצריך סתימה מעולה, לפיכך כשפותחו, חשוב כפותח נקב חדש (רש"י).

11 **ב. נוֹקְבִין מְגוּפָה[7] שֶׁל חָבִית לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה יַיִן,**
12 **וּבִלְבַד שֶׁיִּנָּקְבֶנָּה מִלְּמַעְלָה; אֲבָל מִצִּדָּהּ[8] - אָסוּר,**
13 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמְתַקֵּן כְּלִי. שׁוֹבֵר[9] אָדָם אֶת הַחָבִית**
14 **לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה גְּרוֹגְרוֹת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת**
15 **כְּלִי[10]. וּמֵבִיא אָדָם חָבִית שֶׁל יַיִן, וּמַתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ**
16 **בְּסַיִף לִפְנֵי הָאוֹרְחִין[11], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[12]; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ**
17 **אֶלָּא לְהַרְאוֹת נְדִיבַת לִבּוֹ[13].**

7) שבת קמו, א. סתימת החבית היתה עשויה מטיט, וכשלא היו צריכים לכל היין שבחבית, לא היו מסירים את כל המגופה, כי יין מגולה מתקלקל, אלא היו נוקבים חור בראש המגופה. 8) כשאינו רוצה לפתוח את המגופה, שלא יפלו עפר או פסולת ביין, עושה בה פתח מן הצד. 9) משנה, שבת קמו, א. 10) לנקבה יפה בפה נאה (רש"י). 11) בנוסח אחר: "לצורך האורחין" ('מעשה רוקח'). 12) "שאין במקלקל שום איסור בשבת" (רש"י) אם עושה כן לצורך שבת (ר"ן). 13) ואין כוונתו לתקן הכלי.

18 **ג. וּכְשֶׁם[14] שֶׁאָסוּר לִפְתֹּחַ כָּל נֶקֶב[15], כָּךְ אָסוּר לִסְתֹּם**
19 **כָּל נֶקֶב. לְפִיכָךְ אָסוּר לִסְתֹּם נֶקֶב הֶחָבִית, וַאֲפִלּוּ**
20 **בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְמָרֵחַ[16] וְאֵינוֹ בָּא לִידֵי סְחִיטָה, כְּגוֹן**
21 **שֶׁיִּסְתֹּם בְּקִיסָם אוֹ בִּצְרוֹר קָטָן[17]. אֲבָל אִם הִנִּיחַ שָׁם**
22 **אֹכֶל כְּדֵי לְהַצְנִיעוֹ, וְנִמְצָא הַנֶּקֶב נִסְתָּם - מֻתָּר. וּמֻתָּר**
23 **לְהַעֲרִים בְּדָבָר זֶה[18].**

14) שבת קלט, ב. 15) אפילו אינו עשוי להכניס ולהוציא, כמבואר בה"א. 16) כי אם "ממרח בשעוה או זפת וכיוצא בהן מדברים המתמרחים עד שיחליק פניהם - חייב משום מוחק" (רבינו בפי"א ה"ו). 17) בנוסח אחר, חסרה המילה "קטן" ('מעשה רוקח'). 18) כי הערמה בדבר שאינו אסור רק מדרבנן - מותר (שבת קלט:). וכן מבואר בפכ"ב הט"ז ובהלכות יום־טוב פ"ז ה"ח.

24 **ד. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא גְּמַר מְלָאכָה - חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם**
25 **מַכֶּה בְּפַטִּישׁ[19]. וּמִפְּנֵי זֶה, הַגּוֹרֵר[20] כָּל שֶׁהוּא אוֹ**
26 **הַמִּתַּקֵּן כְּלִי בְּאֵיזֶה דָּבָר[21] שֶׁיִּתַּקֵּן - חַיָּב. לְפִיכָךְ[22]**
27 **אָסוּר לְהַשְׁמִיעַ קוֹל שֶׁל שִׁיר בְּשַׁבָּת - בֵּין בִּכְלֵי שִׁיר,**
28 **כְּגוֹן כִּנּוֹרוֹת וּנְבָלִים, בֵּין בִּשְׁאָר דְּבָרִים. אֲפִלּוּ**
29 **לְהַכּוֹת בְּאֶצְבַּע עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל הַלּוּחַ, אוֹ אַחַת**
30 **כְּנֶגֶד אַחַת, כְּדֶרֶךְ הַמְשׁוֹרְרִים, אוֹ לְקַשְׁקֵשׁ אֶת הָאֱגוֹז**
31 **לַתִּינוֹק, אוֹ לְשַׂחֵק בּוֹ בְּזוֹג[23], כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתֹּק. כָּל זֶה**
32 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְתַקֵּן כְּלֵי שִׁיר.**

19) שבת עג, א: "שכן האומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה" (רש"י), ורבינו חננאל פירש: "שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקמימותו, וכן על האבן שבבניין להשוותה לחברותיה, וזהו גמר מלאכה". 20) שבת קג, ב. ובניגוד לדעת רש"י שחייב משום ממחק - לדעת רבינו חייב משום מכה בפטיש. ובנוסח אחר: "הגורד" (ויניציאה). וכן מובא בפ"י הט"ז. 21) בנוסח אחר: "באיזה דבר משתיהם חייב" ('מעשה רוקח'). 22) עירובין קד, א. 23) פעמון.

33 **ה. אֵין[24] מְסַפְּקִין[25] וְלֹא מְרַקְּדִין וְאֵין מְטַפְּחִין[26]**
34 **בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְתַקֵּן כְּלֵי שִׁיר. וּלְסַפֵּק כְּלֵאחַר**
35 **יָד - מֻתָּר[27]. אֵין שָׁטִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא**
36 **יְתַקֵּן[28] חָבִית שֶׁל שַׁיָּטִין[29]. בְּרֵכָה[30] שֶׁבְּחָצֵר - מֻתָּר**
37 **לָשׂוּט בְּתוֹכָהּ; שֶׁאֵינוֹ בָּא לַעֲשׂוֹת חָבִית שֶׁל שַׁיָּטִין.**
38 **וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה לָהּ שָׂפָה מֻקֶּפֶת, שֶׁלֹּא יֵעָקֵר מִמֶּנָּה**
39 **הַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶכֵּר וְהֶפְרֵשׁ בֵּינָהּ וּבֵין הַיָּם[31].**

24) משנה, ביצה לו, ב. וב'ספרא' (אחרי פרק ז) אמרו: "מנין שלא יספוק ולא יטפיח ולא ירקד - תלמוד לומר: שבתון". 25) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש המשניות). ולדעת רש"י (שם) להכות ביד על הירך. 26) "ההכאה יד על יד" (פירוש המשניות). 27) 'ירושלמי' ביצה פ"ה ה"ב: "רבי היה משיא אשה לרבי שמעון בנו, והיו מטפחים באחורי ידיהם בשבת, עבר שם רבי מאיר ושמע קולם שהם מטפחים, אמר: רבותינו! הותרה השבת? (=חשב שמטפחים כדרכם – 'כסף משנה'). שמע רבי ואמר: מי זה שבא לרדותינו (לייסרנו) בתוך ביתינו? - שמע רבי מאיר קולו של רבי וברח". 28) בנוסח אחר: "יעשה" ('מעשה רוקח'). 29) כלי גומא ארוג כעין חבית, לשייט ללמוד בו לשחות על פני המים. 30) שבת מ, ב.

31) ודינה כאמבטיא, שלא גזרו בה שמא יעשה חבית של שייטין.

1 ו. אֵין[32] חוֹתְכִין שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל קָנֶה[33], מִפְּנֵי שֶׁהוּא
2 כְּמִתַּקֵּן כְּלִי. הָיְתָה חֲתוּכָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ
3 מְתֻקֶּנֶת - מֻתָּר לְהַכְנִיסָהּ בְּנֶקֶב הֶחָבִית בְּשַׁבָּת לְהוֹצִיא
4 מִמֶּנָּה יַיִן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יְתַקֵּן. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ
5 עָלֶה שֶׁל הַדֹּס[34] וַכַּיּוֹצֵא בּוֹ בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב שֶׁל חָבִית
6 כְּדֵי שֶׁיְּקַלַּח אֶת הַיַּיִן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּעוֹשֶׂה מַרְזֵב
7 בְּשַׁבָּת[35]. וְאֵין[36] שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶס, וְאֵין קוֹרְעִין אֶת
8 הַנְּיָר[37], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן כְּלִי.

32) שבת קמו, ב. 33) חלול, שנותנים בנקב החבית כדי להוציא את היין מתוכה. 34) "שנותנים על הנקב של חבית, להיות מקלח בו היין ולא יהיה שותת בדפני החבית" (ר"ח). 35) ודעת הרא"ש כרב אשי, שטעם האיסור הוא שמא יקטום עלה של הדס אם לא יהיה לו תלוש, ובמקום שיש לו הרבה קטומים מותר (סי' שיד). 36) משנה, ביצה לב, ב. 37) "כשצולים דגים, חותכים קנים או שוברים חרסים או חותכים נייר, ושורים במים ומסדרים את הנייר על גב התנור, כדי שהמתכת לא תשרוף את הדג" (רש"י).

9 ז. זְמוֹרָה[38] שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בְּטָפִיחַ[39] - מְמַלְּאִין בָּהּ
10 בְּשַׁבָּת, וְאִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה - אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ; גְּזֵרָה
11 שֶׁמָּא יִקְטֹם אוֹתָהּ וְיִתְקָעֶהָ[40]. אָסוּר[41] לָחוֹף[42] כְּלֵי כֶסֶף
12 בְּגַרְתִּקוֹן[43], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַבְּנָן כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִין
13 עוֹשִׂין, וְנִמְצָא כְּמִתַּקֵּן כְּלִי וְגוֹמֵר מְלַאכְתּוֹ בְּשַׁבָּת.
14 אֲבָל חוֹפְפִין אוֹתוֹ בְּחוֹל וּבְנֶתֶר[44]. וְכֵן כָּל הַכֵּלִים
15 חוֹפְפִין אוֹתָן בְּכָל דָּבָר. וְאָסוּר[45] לְהָדִיחַ קְעָרוֹת
16 וְאִלְפָּסִין[46] וַכַּיּוֹצֵא בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן[47], אֶלָּא
17 אִם־כֵּן הֲדִיחָן לֶאֱכֹל בָּהֶן סְעֻדָּה אַחֶרֶת בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת.
18 אֲבָל כְּלֵי שְׁתִיָּה, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת - מֻתָּר
19 לַהֲדִיחָן בְּכָל עֵת; שֶׁאֵין קֶבַע לִשְׁתִיָּה. וְאֵין[48] מַצִּיעִין
20 אֶת הַמִּטּוֹת בְּשַׁבָּת כְּדֵי לִישֹׁן עֲלֵיהֶן לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[49],
21 אֲבָל מַצִּיעִין מִלֵּילֵי שַׁבָּת לְשַׁבָּת.

38) משנה, שבת קכה, ב. ענף גפן ארוך. 39) פך קטן, שהזמורה קשורה בו כעין חבל בדלי, כדי לדלות ולשאוב מים מהבור או מהמעיין. 40) "אם אינה קשורה אלא שיש עקמומית בראשה כעין מזלג ראוי לתלות בו את הטפיח, חוששים שמא יתקנה מתוך שהיא רכה ונמצא עושה כלי, וחייב משום מכה בפטיש" (רש"י). ובנוסח אחר: "שמא יקטום אותה ויתקננה" (ויניציאה). 41) שבת נ, א. 42) לשפשף ולצחצח. 43) טיט לבן מאי כרתים, שמצחצחים בו כלי כסף. 44) מין עפר כעין מלח חריף, משתמשים בו להסיר כתמים. 45) שבת קיח, א: "קערות שאכל בהם ערבית, מדיחן לאכול בהם שחרית; שחרית, מדיחן לאכול בהן בצהרים; בצהרים, מדיחן לאכול בהן במנחה; מן המנחה ואילך - שוב אינו מדיח". 46) מחבות עמוקות לטיגון ובישול. 47) לצורך יום חול (מגיד־משנה). 48) שבת קיג, א. 49) שהוא טורח משבת לחול.

22 ח. אָסוּר[50] לְהַטְבִּיל כֵּלִים טְמֵאִין בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי
23 שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן כְּלִי. אֲבָל אָדָם טָמֵא מֻתָּר לִטְבֹּל,
24 מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמֵקִר[51]. וְאֵין[52] מַזִּין[53] עָלָיו בְּשַׁבָּת.
25 הַמַּטְבִּיל[54] כֵּלִים בְּשַׁבָּת: בְּשׁוֹגֵג - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן,
26 בְּמֵזִיד - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[55].
27 וּמֵתֻּר[56] לְהַטְבִּיל אֶת הַמַּיִם הַטְּמֵאִים בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד
28 יַעֲשֶׂה? נוֹתְנָן בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלִי
29 אֲבָנִים[57], וּמַטְבִּיל הַכֵּלִים בְּמִקְוֶה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה מֵי
30 הַמִּקְוֶה עֲלֵיהֶן וְיִטְהֲרוּ.

50) משנה, ביצה יז, ב. 51) רוחץ לתענוג ולהצטנן, ולא להטהר מטומאתו. 52) משנה בפסחים סה, ב ('מעשה רוקח'). 53) הזאת שלישי ושביעי לטהר טמא מת מטומאתו (במדבר יט). 54) תרומות פ"ב מ"ג. 55) כמבואר בפ"ו הכ"ג. 56) משנה, ביצה יז, ב. הטבלה זו נקראת "השקה", "מי שיש לו מים יפה לשתות ונטמאו, ממלא מהם כלי אבן ונותנים במקוה מים, עד שמשיק מים למים, ונמצאו אלו זרועים ומחוברים למי מקוה, ובטלים בהם ונטהרים" (רש"י שם). 57) "שאילו היה נותן אותם המים הטמאים בכלי עץ וכיוצא בו מן הכלים שמקבלים טומאה, היה נטמא הכלי באותם המים הטמאים שבתוכו" (פירוש המשניות).

31 ט. אֵין מַגְבִּיהִין[58] תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי
32 שֶׁנִּרְאֶה כְּמִתַּקֵּן דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה מְתֻקָּן.

58) משנה, ביצה לו, ב. אין מפרישים תרומות ומעשרות.

33 י. מְעַבֵּד - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת הוּא. וְהַמְרַכֵּךְ[59] עוֹר
34 בְּשֶׁמֶן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעַבְדָנִים עוֹשִׂים - הֲרֵי זֶה מְעַבֵּד,
35 וְחַיָּב. לְפִיכָךְ[60] לֹא יָסוּךְ אָדָם רַגְלוֹ בְּשֶׁמֶן וְהוּא בְּתוֹךְ
36 הַמִּנְעָל[61] אוֹ בְּתוֹךְ הַסַּנְדָּל הַחֲדָשִׁים; אֲבָל סָךְ הוּא אֶת
37 רַגְלוֹ שֶׁמֶן וְלוֹבֵשׁ[62] מִנְעָלוֹ אוֹ סַנְדָּלוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן
38 חֲדָשִׁים. וְסָךְ כָּל גּוּפוֹ שֶׁמֶן וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי
39 קְטַבְלְיָא[63] חֲדָשָׁה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. בַּמֶּה דְּבָרִים
40 אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַשֶּׁמֶן מוּעָט, כְּדֵי שֶׁיְּצַחְצַח הָעוֹר
41 בִּלְבַד; אֲבָל אִם הָיָה בִּבְשָׂרוֹ שֶׁמֶן הַרְבֵּה, כְּדֵי שֶׁיְּרַכֵּךְ
42 הָעוֹר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[64], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמְעַבְּדוֹ. וְהַכֹּל
43 - בַּחֲדָשִׁים, אֲבָל בִּישָׁנִים[65] - מֻתָּר.

59) מבואר בפי"א ה"ה וה"ו. 60) שבת קמא, ב. 61) "מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמצא מעבדו" (רש"י). 62) כיון שבשעת הסיכה לא נגע השמן בעור - מותר. 63) "עור שעושים ממנו משטחות לשולחן ולמיטה" (רש"י). 64) אף שאינו מתכוון לזה (גמרא, שם). 65) אין בהם משום חשש עיבוד.

44 יא. הַמְמָרֵחַ[66] רְטִיָּה בְּשַׁבָּת - חַיָּב מִשּׁוּם מוֹחֵק אֶת
45 הָעוֹר. לְפִיכָךְ אֵין סוֹתְמִין נֶקֶב בְּשַׁעֲוָה[67] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ,
46 שֶׁמָּא יְמָרַח[68]. וַאֲפִלּוּ בְּשׁוּמֶן אֵין סוֹתְמִין אֶת הַנֶּקֶב,
47 גְּזֵרָה מִשּׁוּם שַׁעֲוָה.

66) כמבואר בפי"א ה"ו. 67) משנה, שבת קמו, א: "ואם

היתה נקובה, לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. אמר רבי יהודה, מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב (שם מקום), ואמר: חוששני לו מחטאת (שמא מירח השעוה לדבקה בדפני הכלי סביב הנקב)". 68) מלבד איסור סתימת הנקב שנזכר בהלכה ג', אם סתמו בשעוה - חייב גם משום ממרח (כסף־משנה).

יב. כּוֹתֵב - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[69] אָסוּר לִכְחֹל[70] בְּפוּךְ[71] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּכוֹתֵב[72]. וְאָסוּר[73] לִלְוּוֹת וּלְהַלְווֹת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִכְתֹּב[74]. וְכֵן אָסוּר לִקְנוֹת וְלִמְכֹּר[75] וְלִשְׂכֹּר וּלְהַשְׂכִּיר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִכְתֹּב. לֹא[76] יִשְׂכֹּר אָדָם פּוֹעֲלִים בְּשַׁבָּת, וְלֹא יֹאמַר לַחֲבֵרוֹ לִשְׂכֹּר לוֹ פּוֹעֲלִין. אֲבָל לִשְׁאֹל וּלְהַשְׁאִיל - מֻתָּר[77]. שׁוֹאֵל[78] אָדָם מֵחֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ "הַלְוֵנִי".

69) משנה, שבת צד, ב. 70) לצבוע. 71) מין אבק כחול, שנותנות הנשים סביבות עיניהן. 72) "שמוליך המכחול סביב העין, כאדם המוליך קולמוס סביב האות" (רש"י); וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, כי כוחל הרי הוא ככותב [וכן היא מסקנת הגמרא (שבת צה. לפי כת"י מינכן) "כוחלת משום כותבת"]. 73) שבת קמח, א. 74) את החוב שלא ישכח. 75) וכן מפורש בנחמיה (יג, טז־יז) "והצורים ישבו בה, מביאים דג וכל מכר ומוכרים בשבת לבני יהודה וירושלים, ואריבה את חורי יהודה, ואומרים להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת"; ובמכילתא (פרשת תשא): "כי קודש היא לכם" - מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל, מה שפלוני חנותו נעולה? - שהוא משמר את השבת . . . מעיד למי שאמר והיה העולם שברא את עולמו בששה ימים ונח ביום השביעי". 76) שבת קנ, א. 77) השאלה היא לזמן מועט, ולכן לא גזרו שמא יכתוב, אבל הלוואה היא לזמן מרובה, וחוששים שמא יכתוב ('רב אלפס'). 78) משנה, שבת קמח, א.

יג. אֶחָד[79] הַמּוֹכֵר בַּפֶּה[80] אוֹ בִּמְסִירָה - אָסוּר. [וְאָסוּר לִשְׁקֹל] - בֵּין בְּמֹאזְנַיִם, בֵּין שֶׁלֹּא בְּמֹאזְנַיִם. וּכְשֵׁם[81] שֶׁאָסוּר לִשְׁקֹל, כָּךְ אָסוּר לִמְנוֹת וְלִמְדֹּד[82] - בֵּין בִּכְלֵי מִדָּה, בֵּין בַּיָּד, בֵּין בְּחֶבֶל.

79) ראה הל' יום־טוב פ"ד הי"ט וב'. 80) שהחליטו על המקח ולא מסרו לו. 81) משנה, שבת קנז, ב. 82) אבל מותר לומר לחבירו: מלא לי כלי זה, אף שהוא כלי של מידה, כיון שאינו מזכיר לו שם מידה (פ"ד מהלכות יו"ט הלכה כא).

יד. אֵין[83] דָּנִין[84] בְּשַׁבָּת, וְלֹא חוֹלְצִין[85] וְלֹא מְיַבְּמִין[86] וְלֹא מְקַדְּשִׁין[87]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִכְתֹּב. וְאֵין מַקְדִּישִׁין[88] וְלֹא מַעֲרִיכִין[89] וְלֹא מַחֲרִימִין[90], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקָּח וּמִמְכָּר[91]. וְאֵין מַגְבִּיהִין תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, שֶׁזֶּה דּוֹמֶה לְמַקְדִּישׁ[92] אוֹתָן פֵּרוֹת שֶׁהִפְרִישׁ. וָעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן אוֹתָן בְּשַׁבָּת. וְאֵין[93] מְעַשְּׂרִין אֶת הַבְּהֵמָה[94], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִרְשֹׁם בְּסִקְרָא[95]. וּמַקְדִּישׁ[96] אָדָם פִּסְחוֹ[97] בְּשַׁבָּת[98], וַחֲגִיגָתוֹ[99] בְּיוֹם טוֹב; שֶׁזּוֹ - מִצְוַת הַיּוֹם הִיא. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מַקְדִּישִׁין, כָּךְ אֵין מְקַדְּשִׁין מֵי חַטָּאת[100].

83) משנה, ביצה לו, ב. 84) שמא יכתוב פסק־דין. 85) חליצת נעל היבם, שאינו רוצה לייבם את אשת אחיו המת, ואסור שמא יכתוב שטר חליצה. 86) שמא יכתוב שטר כתובה ליבמה. 87) אשה, שמא יכתוב שטר אירוסין וקידושין. 88) חפץ לה'. 89) להעריך ערך נפשו של הנודר להקדש לפי שנותיו (ויקרא כז). 90) האומר: הרי בהמה זו חרם - לבדק בית המקדש. 91) אין הכוונה שאסרו שמא יבוא לידי מקח וממכר, שהרי מקח וממכר גזירת חכמים היא, ואין גוזרים גזירה לגזירה, אלא שטעם האיסור באלה, שוה למקח וממכר: שמא יכתוב. 92) ראה למעלה הלכה ט [וכאן הוסיף טעם זה לתרומת חוץ לארץ שאוכל והולך ואחר כך מפריש (בכורות כז.) ואין בה הטעם של מתקן, ואסור להפרישה משום מקדיש, עיין ביצה ט.]. 93) משנה, בכורות נז, ב. 94) מעשר בהמה "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'" (ויקרא כז, לב). 95) צבע אדום שרושמים בו את העשירי שיצא בפתח הדיר (ומה שלא אסרו בזה כבכל מקדיש, עיין 'תוספות' חגיגה ח. ד"ה משום סקרא). 96) שבת קמח, ב. 97) קרבן הפסח. 98) בערב פסח שחל בשבת, שהקרבת הפסח דוחה את השבת. 99) "חגיגה האמורה בתורה היא שיקריב שלמים ביום־טוב הראשון של חג בבואו לבית המקדש" (הל' חגיגה פ"א ה"א). 100) 'ספרי' (פ' בהעלותך פיסקא סה - "צפנת פענח"); "נתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו הוא הנקרא "קידוש", והמים האלה שניתן עליהם האפר הם הנקראים מי חטאת ומים מקודשים", ובהם היו מטהרים את הטמאים (רבינו בהל' פרה אדומה פ"ו ה"א).

טו. הַמַּגְבִּיהַּ[101] תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב: בְּשׁוֹגֵג - יֹאכַל מִמַּה שֶׁהִתְקִין, בְּמֵזִיד - לֹא יֹאכַל עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[102]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ תִּקֵּן[103] אֶת הַפֵּרוֹת. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ[104] אוֹ הַמַּעֲרִיךְ אוֹ הַמַּחֲרִים בְּשַׁבָּת - בֵּין בְּשׁוֹגֵג, בֵּין בְּמֵזִיד - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב. וְכֵן הַמַּקְנֶה[105] לַחֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת - קָנָה. מְעַשְּׂרִין[106] אֶת הַדְּמַאי[107] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[108], אֲבָל לֹא אֶת הַוַּדַּאי[109].

101) תרומות פ"ב מ"ג. 102) כמבואר בהלכה ח. 103) שיצאו מכלל טבל. 104) רי"ף ביצה פרק ה בשם ה'ירושלמי'. 105) בבא־קמא ע, א. 106) משנה, שבת לד, א. 107) "בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק, שלחו בית־דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל, ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישים אותה, אבל מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני, היו עמי הארץ מישראל מקילים לעצמם ולא היו מפרישים אותם, לפיכך גזרו שלא יהיו נאמנים על המעשרות אלא אנשים נאמנים, אבל עמי הארץ פירותיהן ספק ואין נאמנים לומר מעושרין

הן, וזהו הנקרא דמאי" (רבינו בהל' מעשר פ"א ה"א). וראה למעלה פ"א מהל' ברכות ה"כ. 108) ספק יום ספק לילה (כמבואר בפ"ה ה"ד), ולא גזרו בו משום שיש ספק בזמן ובפירות. 109) טבל.

טז. מִי[110] שֶׁקָּרָא שֵׁם[111] לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[112] שֶׁל דְּמַאי אוֹ לְמַעֲשַׂר עָנִי שֶׁל וַדַּאי - לֹא יִטְּלֵם[113] בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁיִּחֵד מְקוֹמָן מִקֹּדֶם הַשַּׁבָּת, וַהֲרֵי הֵן יְדוּעִין וּמֻנָּחִין בְּצַד הַפֵּרוֹת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן אוֹ עָנִי לְמוּדִים[114] לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ - יָבוֹאוּ וְיֹאכְלוּ; וּבִלְבַד שֶׁיּוֹדִיעַ לַכֹּהֵן, שֶׁזּוֹ שֶׁאֲנִי מַאֲכִילְךָ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְיוֹדִיעַ[115] לָעָנִי, שֶׁזּוֹ שֶׁאֲנִי מַאֲכִילְךָ מַעֲשַׂר עָנִי.

110) דמאי פ"ד מ"ד. 111) שאמר בערב שבת: מה שאני חייב להפריש יהיה בצפונו או בדרומו של צבור הפירות, אבל לא הוציא את התרומות והמעשרות למקום אחר. 112) שהלוי צריך להפריש תרומה לכהן ממעשר שהוא מקבל מישראל, אבל תרומה גדולה רגילים לתתה מיד לכהן, ואין הדרך להשאירה בבית ישראל אחר שקרא שם עליה. 113) ליתנם לכהן או לעני, שאסור לתת המתנות בשבת (רבינו בפירוש המשניות שם). 114) רגילים לאכול על שולחנו. 115) שאם אינו מודיעם, הם סבורים שמשלו הוא מאכילם, ואסור להאכיל לאורחיו תרומות ומעשרות (פירוש המשניות ורע"ב). ועוד: שגונב דעת הבריות ('תפארת ישראל').

יז. אָסוּר[116] לְהָפִיס[117] וּלְשַׂחֵק בְּקַבְיָא[118] בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקָּח וּמִמְכָּר. וּמֵפִיס אָדָם עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ[119] עַל מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַקְפִּידִין[120].

116) משנה, שבת קמח, ב. 117) להטיל גורלות. 118) "אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות וכיוצא בהן, ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך" (רבינו בפ"ו מהל' גזילה ואבידה ה"י) ודבר זה אף בחול אסור משום גזל מדבריהם (שם). 119) דרך משחק על יד השולחן בשבת (פירוש המשניות). 120) ולא יבואו לידי מדה ומשקל, שהרי אביהם נותן להם הכל משלו.

יח. אָסוּר[121] לְחַשֵּׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת, שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן, בְּשַׁבָּת[122] - בֵּין שֶׁעָבַר, בֵּין שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִכְתֹּב. לְפִיכָךְ, חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ - מֻתָּר לְחַשְׁבָן. כֵּיצַד? כַּמָּה סְאִין תְּבוּאָה הָיָה לָנוּ בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, כַּמָּה דִּינָרִין הוֹצִיא בְּחַתְנוּת בְּנוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ; שֶׁהֵן בִּכְלַל שִׂיחָה בְּטֵלָה, שֶׁאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ כְּלָל. הַמְחַשֵּׁב אוֹתָן בְּשַׁבָּת - כִּמְחַשֵּׁב בְּחֹל[123].

121) שבת קנ, א. 122) המילה "בשבת" מתייחסת לתחילת ההלכה: אסור בשבת לחשב חשבונות שהוא צריך להן, בין לשעבר בין לעתיד להיות ('מעשה רוקח'). 123) אבל אין שיחה בטלה ראויה ליראי חטא (מגיד־משנה).

יט. אָסוּר[124] לִקְרוֹת בִּשְׁטָרֵי הֶדְיוֹטוֹת[125] בְּשַׁבָּת; שֶׁלֹּא יְהֵא כְּדֶרֶךְ חֹל, וְיָבוֹא לִמְחֹק. מוֹנֶה[126] אָדָם פַּרְפְּרוֹתָיו[127] וְאֶת אוֹרְחָיו מִפִּיו, אֲבָל לֹא מִן הַכְּתָב[128], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא בִּשְׁטָרֵי הֶדְיוֹטוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַשֵּׁמוֹת חֲקוּקִין עַל הַטַּבְלָא אוֹ עַל הַכֹּתֶל - מֻתָּר לִקְרוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּף בִּשְׁטָר. וְאָסוּר[129] לִקְרוֹת בִּכְתָב הַמְהַלֵּךְ תַּחַת הַצּוּרָה[130] וְתַחַת הַדְּיוֹקְנִי בְּשַׁבָּת[131]. אַף לִקְרוֹת בַּכְּתוּבִים[132] בְּשַׁבָּת בִּשְׁעַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ[133] - אָסוּר, גְּזֵרָה מִשּׁוּם בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ; שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ וְקוֹרֵא, וְיִמָּנַע מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ.

124) שבת קטז, ב. 125) שטרי חובות וחשבונות. 126) משנה, שבת קמז, ב. 127) מיני מעדנים. 128) "כי לבד ספרי הנבואות ופירושיהן, אסור לקרוא בשבת ויום־טוב, ואפילו היה אותו הספר בחכמה מן החכמות" (פירוש המשניות). 129) שבת קמט, א. 130) "כגון בני אדם המציירים בכותל חיות משונות, או דיוקנות של בני אדם של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין תחתיה: זו צורת חיה פלונית, וזו דיוקנית פלוני ופלונית" (רש"י). 131) ואם עשאם לשם עבודה־זרה אסור אף בחול להסתכל בהם, שנאמר (ויקרא יט, ד) "אל תפנו אל האלילים" (גמרא ו'תוספות' שם). 132) "רוצה לומר, שלא יקרא ב"כתובים" (תהלים משלי ואיוב ועוד) כל אחד ואחד בביתו, כדי שלא יבטל בית המדרש, ולא אסרו הקריאה בהם אלא בשעת המדרש בלבד" (פירוש המשניות). 133) "דרכם היה שהיו דורשים לעם בשבתות, ומלמדים לעם חוקי האלהים ותורותיו, והיתה תועלת גדולה לכולם בזה, וזה היו עושים קודם אכילה, ואפילו על החכמים הגדולים היה הרב מקפיד כשלא היו באים לשמוע דבריו, לפי שהקיבוץ ההוא ברוב עם היה חיזוק הדת ושמירת גדריו (מגיד־משנה).

כ. נָפְלָה[134] דְּלֵקָה בְּחָצֵר[135] בְּשַׁבָּת - אֵינוֹ מַצִּיל כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בֶּחָצֵר לְחָצֵר אַחֶרֶת שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמָּבוֹי, אַף־עַל־פִּי שֶׁעֵרְבוּ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְכַבֶּה הַדְּלֵקָה כְּדֵי שֶׁיַּצִּיל, מִפְּנֵי שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁלֹּא יַצִּיל אֶלָּא מָזוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ לְאוֹתוֹ שַׁבָּת, וְכֵלִים שֶׁצָּרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּשַׁבָּת, וּבְגָדִים שֶׁיָּכוֹל לִלְבֹּשׁ; שֶׁנִּמְצָא מִתְיָאֵשׁ מִן הַכֹּל, וְאֵינוֹ בָּא לִידֵי כִּבּוּי. וְאִם לֹא עֵרְבוּ - אַף מְזוֹנוֹ וְכֵלָיו אֵינוֹ מַצִּיל.

134) משנה, שבת קיז, ב. 135) אבל בחצר אחרת שאין בה הדליקה אינו בהול, ומותר להציל הכל מחשש הדליקה שבחצר הסמוכה (מגיד־משנה).

כא. וּמַה[136] הוּא מַצִּיל לִמְזוֹנוֹ? אִם נָפְלָה דְּלֵקָה בְּלֵילֵי שַׁבָּת - מַצִּילִין מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת[137], הָרָאוּי לְאָדָם - לְאָדָם[138], וְהָרָאוּי לַבְּהֵמָה - לַבְּהֵמָה[139]; נָפְלָה בְּשַׁחֲרִית[140] - מַצִּילִין מָזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת; בְּמִנְחָה - מַצִּילִין מָזוֹן סְעֻדָּה אַחַת.

136) משנה, שבת קיז, ב. 137) שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, כמבואר בפ"ל ה"ט. 138) מזון שלש סעודות עבור כל אחד מבני ביתו ('פרי מגדים'). 139) "שמקדימים מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן" (רבינו בהל' עבדים פ"ט ה"ח). 140) לפני הסעודה השניה.

כב. בַּמֶּה[141] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַצִּיל בְּכֵלִים הַרְבֵּה[142], אוֹ שֶׁהָיָה מְמַלֵּא כְּלִי וּמוֹצִיאוֹ וּמְעֵרֶה, וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא אוֹתוֹ שֵׁנִית - הוּא שֶׁאֵין מַצִּיל אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; אֲבָל אִם הוֹצִיא כְּלִי אֶחָד בְּהוֹצָאָה אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה סְעֵדוֹת - מֻתָּר.

141) משנה, שבת קב, א. 142) אפילו בפעם אחת.

כג. כֵּיצַד? מַצִּיל סַל מָלֵא כִּכָּרוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה סְעֵדוֹת, וְעִגּוּל שֶׁל דְּבֵלָה[143], וְחָבִית שֶׁל יַיִן. וְכֵן אִם פָּרַשׂ טַלִּיתוֹ וְקִבֵּץ בָּהּ כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לְהוֹצִיא, וְהוֹצִיאָהּ מְלֵאָה בְּבַת אַחַת - מֻתָּר.

143) תאנים מיובשות כבושות בצורת עיגול.

כד. וְאוֹמֵר[144] לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם[145]! וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מַצִּיל מָזוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[146], אוֹ כְּלִי אֶחָד שֶׁמַּחֲזִיק אֲפִלּוּ דָּבָר גָּדוֹל. וַהֲרֵי הוּא שֶׁל מַצִּיל. וְאִם לֹא רָצָה הַמַּצִּיל לְקַחְתּוֹ וּנְתָנוֹ לִבְעָלָיו - מֻתָּר לוֹ לִטֹּל מִמֶּנּוּ אַחַר הַשַּׁבָּת שְׂכַר עֲמָלוֹ[147]; וְאֵין זֶה שְׂכַר שַׁבָּת[148], שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם מְלָאכָה וְלֹא אִסּוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ אֶלָּא בִּמְקוֹם מְעֹרָב[149].

144) משנה, שבת קב, א. 145) אבל לא בשבילו, שלא הותרו לו אלא שלש סעודות. 146) כיון שאמר: בואו והצילו לכם, הפקיר את הכל. 147) כמפורש במשנה שם: "ואם היו פקחין, עושין עמו חשבון אחר השבת. 148) שאילו רצה המציל לקחת לעצמו - הכל הרי הוא שלו, שהרי זכה בכל מן ההפקר, והוא אינו נוטל שכר עבודת ההצלה, כי־אם שכר החפצים שהוא מחזירם מרצונו (גמרא ופירוש המשניות). 149) שלגבי אחרים, הרי הדבר כמו מציאה שלא התירו בה שום איסור (ראה למעלה פ"ו הכ"ב) ועיין 'מגן אברהם' סי' של"ד סקי"ג ו'מחצית השקל' שם.

כה. הִצִּיל[150] פַּת נְקִיָּה[151] - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַצִּיל פַּת שֶׁאֵינָהּ נְקִיָּה; אֲבָל אִם הִצִּיל פַּת שֶׁאֵינָהּ נְקִיָּה - חוֹזֵר וּמַצִּיל פַּת נְקִיָּה. וּמַצִּיל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לְשַׁבָּת, אִם הָיָה יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת[152]; אֲבָל אֵינוֹ מַצִּיל בְּשַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים[153], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְיוֹם טוֹב, וְלֹא מִשַּׁבָּת זוֹ לַשַּׁבָּת הַבָּאָה[154]. וּמַה שֶּׁהוּא מַצִּיל לִלְבֹּשׁ - לוֹבֵשׁ כָּל מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל לִלְבֹּשׁ, וְעוֹטֵף כָּל מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל לַעֲטֹף, וּמוֹצִיא. וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם! וְכָל אֶחָד וְאֶחָד לוֹבֵשׁ וּמִתְעַטֵּף בְּכֵלָיו, וּמוֹצִיא. וַהֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ כְּמוֹ הַמַּאֲכָל, שֶׁהֲרֵי מִן הַהֶפְקֵר הֵן זוֹכִין.

150) שבת קיז, ב. 151) מזון שלש סעודות. וכן הדין בבשר ודגים ושאר מיני אוכלין, אם הציל כבר מין אחד, יכול לומר במין השני אני חפץ (או"ח סי' שלד). 152) בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, אבל בזמננו אין יום הכיפורים חל לא בערב שבת ולא באחד בשבת, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"ז ה"א. 153) למוצאי יום הכיפורים (רש"י). אף־על־פי שיש טעם להתיר, משום שמצוה לאכול במוצאי יום הכיפורים ('תוספות' שם). 154) שהרי יש לו זמן להכין אוכל בשבילו.

כו. מֵתֵּר[155] לְהַצִּיל כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[156] שֶׁיֵּשׁ בֶּחָצֵר לְחָצֵר אַחֶרֶת שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמָּבוֹי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עֵרְבוּ; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה לַמָּבוֹי שָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת וּלְחִי אֶחָד[157]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ כְּתוּבִין אַשּׁוּרִית[158] וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; אֲבָל אִם הָיוּ כְּתוּבִין בְּכָל לָשׁוֹן אוֹ בִּכְתָב אַחֵר - אֵין מַצִּילִין אוֹתָן, אֲפִלּוּ הָיָה שָׁם עֵרוּב. וּבְחֹל אָסוּר לִקְרוֹת בָּהֶם[159], אֶלָּא מַנִּיחָן בִּמְקוֹם הַתֹּרֶף וְהֵן מִתְאַבְּדִין מֵאֵלֵיהֶן.

155) משנה, שבת קטו, א. 156) תורה נביאים וכתובים. 157) כמבואר בפי"ז ה"ב. 158) הוא הכתב שבספרי התורה שלנו. 159) שבת קטו, א: "מעשה באבא חלפתא שהלך אצל רבן גמליאל בריבי לטבריה, ומצאו שהיה יושב על שולחנו . . . ובידו ספר איוב תרגום, והוא קורא בו. אמר לו: זכור אני ברבן גמליאל אבי אביך, שהיה עומד על גבי מעלה בהר־הבית, והביאו לפניו ספר איוב תרגום, ואמר לבנאי: שקעהו תחת הנדבך (שורת אבני הבנין), אף הוא ציוה עליו וגנזו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר - מניחן במקום התורפה (=מקום גלוי) והן מרקיבין מאליהן".

כז. הָיוּ[160] כְּתוּבִין בְּסַם[161] וּבְסִקְרָא[162] - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ כְּתָב שֶׁל קַיָּמָא, הוֹאִיל וְהֵן כְּתוּבִין אַשּׁוּרִית וּבִלְשׁוֹן קֹדֶשׁ - מַצִּילִין אוֹתָן. גִּלְיוֹן[163] שֶׁל סְפָרִים, שֶׁלְּמַעְלָה וְשֶׁלְּמַטָּה וְשֶׁבֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וְשֶׁבֵּין דַּף לְדַף וְשֶׁבִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר וְשֶׁבְּסוֹף הַסֵּפֶר - אֵין מַצִּילִין אוֹתָן. הַבְּרָכוֹת[164] וְהַקְּמֵעִין[165], אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם וּמֵעִנְיָנוֹת הַרְבֵּה שֶׁל תּוֹרָה - אֵין מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה.

160) שבת קטו, ב. 161) צבע לכתיבה. 162) צבע אדום בהיר, ושניהם אינם כשרים לכתיבת ספר תורה. 163) החלק הבלתי כתוב, המקיף את הכתב. 164) "מטבע הברכות שתיקנו חכמים, כגון 'שמונה עשרה' ושאר ברכות" (רש"י) - כעין סידורי תפילה שלנו. 165) שכתובים בהם פסוקים מעניינות (פרשיות) של תורה לסגולה ולרפואה.

כח. סֵפֶר[166] תּוֹרָה[167] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְלַקֵּט שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת מִתּוֹךְ תֵּבוֹת שְׁלֵמוֹת, וַאֲפִלּוּ בִּכְלָלָן "יִגַּר שָׂהֲדוּתָא"[168]; וְכֵן אִם הָיְתָה בָּהּ פָּרָשָׁה שֶׁאֵין בָּהּ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת וְיֵשׁ בָּהּ הַזְכָּרוֹת[169], כְּגוֹן "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן[170]" - מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה. וּמַצִּילִין תִּיק[171] הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר, וְתִיק תְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָן[172] מָעוֹת.

166) שבת קטז, א. 167) שנטשטשו צורות האותיות, ולא נשארו אלא שמונים וחמש אותיות, כמו "ויהי בנסוע" (במדבר י, לה), החשובה כספר בפני עצמה, ואין בה אלא שמונים וחמש אותיות. 168) אף שהוא תרגום ולא לשון הקודש. 169) שמות קדושים, אף שאין בהם פ"ה אותיות (שבת קטו:). 170) שנמחקו ונטשטשו מפרשה זו כמה אותיות. 171) משנה, שבת קטז, ב. שהתיק מתשמישי קדושה. 172) בתוך התיק, שהמעות בטלות לגבי התיק.

יום שלישי ו' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו איסורים של דבריהם, בדברים שאין בהם חשש מלאכה. ומה שהותר מהם, במקום מצוה, או צרכי רבים, ונמשך לזה ביאור שאין עונשי בית־דין דוחין את השבת, אף על פי שהם מצוה. ונסתיים הפרק בהקדמת הודעת סיבות איסור טלטול מקצת דברים בשבת, מצד מהות הדברים, לא מצד הרשויות שבהן הדברים מטולטלין.

1 **א. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי**
2 **שֶׁאֵינָם דּוֹמִין לִמְלָאכָה וְאֵינָם מְבִיאִין לִידֵי מְלָאכָה.**
3 **וּמִפְּנֵי מָה נֶאֱסְרוּ? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: אִם תָּשִׁיב מִשַׁّבָּת**
4 **רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֶפְצְךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי. וְנֶאֱמַר: וְכִבַּדְתּוֹ**
5 **מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר[2]. לְפִיכָךְ**
6 **אָסוּר לְאָדָם לְהַלֵּךְ בַּחֲפָצָיו בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לְדַבֵּר**
7 **בָּהֶן, כְּגוֹן שֶׁיְּדַבֵּר עִם שֶׁתָּפוֹ מַה יִּמְכֹּר לְמָחָר אוֹ מַה**
8 **יִּקְנֶה, אוֹ הֵיאַךְ יִבְנֶה בַּיִת זֶה, וּבְאֵי זֶה סְחוֹרָה יֵלֵךְ**
9 **לִמְקוֹם פְּלוֹנִי. כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר:**
10 **וְדַבֵּר דָּבָר - דִּבּוּר אָסוּר, הִרְהוּר מֻתָּר[3].**

2) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "אמר רבי אבהו: כתיב (שמות כ, י) "ויום השביעי שבת לה' אלהיך — מה הקדוש ברוך הוא שבת ממאמר (שהרי בעשרה מאמרות נברא העולם), אף אתה שבות ממאמר" (שלא תדבר בשבת דברי חול). 3) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א').

11 **ב. אָסוּר[4] לְאָדָם לִפְקֹד גַּנּוֹתָיו וּשְׂדוֹתָיו בְּשַׁבָּת כְּדֵי**
12 **לִרְאוֹת מָה הֵן צְרִיכִין, אוֹ הֵיאַךְ הֵן פֵּרוֹתֵיהֶן; שֶׁהֲרֵי זֶה**
13 **מְהַלֵּךְ לַעֲשׂוֹת חֶפְצוֹ. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיֵּצֵא בְּשַׁבָּת עַד**
14 **סוֹף הַתְּחוּם[5], וְיֵשֵׁב שָׁם עַד שֶׁתְּחַשַּׁךְ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב**
15 **לַעֲשׂוֹת חֲפָצָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; שֶׁהֲרֵי נִמְצָא הִלּוּכוֹ**
16 **בְּשַׁבָּת לַעֲשׂוֹת חֲפָצָיו.**

4) (מסכת עירובין דף ל"ח עמוד ב'). 5) אלפיים אמה מהעיר כמבואר בפרק כ"ז הלכה א'.

17 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[6] בְּשֶׁהֶחְשִׁיךְ עַל הַתְּחוּם**
18 **לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאָסוּר בְּשַׁבָּת לַעֲשׂוֹתוֹ; אֲבָל אִם הֶחְשִׁיךְ**
19 **לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**
20 **כֵּיצַד? אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לְהָבִיא פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין**
21 **אוֹ לִשְׁכֹּר פּוֹעֲלִין, אֲבָל מַחְשִׁיךְ הוּא לִשְׁמֹר פֵּרוֹת;**
22 **שֶׁהֲרֵי מֻתָּר לִשְׁמֹר בְּשַׁבָּת[7]. וּמַחְשִׁיךְ לְהָבִיא בְּהֵמָה אוֹ**
23 **פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[8]; שֶׁהַבְּהֵמָה - קוֹרֵא לָהּ וְהִיא בָּאָה, אַף־**
24 **עַל־פִּי שֶׁהִיא חוּץ לַתְּחוּם; וּפֵרוֹת תְּלוּשִׁין - אִלּוּ הָיוּ**
25 **שָׁם מְחֻצּוֹת, הָיָה מֻתָּר לַהֲבִיאָן בְּשַׁבָּת. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם**
26 **לַחֲבֵרוֹ: לְכָרְךָ פְּלוֹנִי[9] אֲנִי הוֹלֵךְ לְמָחָר; שֶׁאִם הָיוּ שָׁם**
27 **בֵּרְגָנִים[10], הָיָה הוֹלֵךְ לְשָׁם בְּשַׁבָּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

6) (משנה מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). שאסור להחשיך על התחום. 7) ראה להלן הלכה ח'. 8) שנתלשו מערב שבת אבל פירות שנתלשו בשבת שאסורים באכילה (למעלה פרק כ"א הלכה ז') ואסורים בטלטול — אין מחשיכים עבורם (מסכת שבת דף ק"נ עמוד ב'). 9) שהוא מחוץ לתחום. 10) סוכות של שומרים, שעל ידיהן יוכל ללכת בשבת אפילו מחוץ לתחום, אם הן מובלעות זו לזו בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים, כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' וב'.

28 **ד. מֻתָּר[11] לְאָדָם לוֹמַר לְפוֹעֵל: הֲנִרְאֶה שֶׁתַּעֲמֹד עִמִּי**
29 **לָעֶרֶב?[12] אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: הֱיֵה נָכוֹן לִי לָעֶרֶב;**
30 **שֶׁנִּמְצָא עוֹשֶׂה חֶפְצוֹ בְּשַׁבָּת. וְאָסוּר[13] לָרוּץ וּלְדַלֵּג**
31 **בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ - שֶׁלֹּא יְהֵא הִלּוּכְךָ**
32 **שֶׁל שַׁבָּת כְּהִלּוּכְךָ שֶׁל חֹל. וְיוֹרֵד[14] אָדָם לְבוֹר**
33 **וְשִׂיחַ[15] וּמְעָרָה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה אַמָּה, וּמְטַפֵּס וְיוֹרֵד**
34 **וְשׁוֹתֶה[16], וּמְטַפֵּס וְעוֹלֶה[17]. וְאָסוּר[18] לְהַרְבּוֹת**
35 **בְּשִׂיחָה[19] בְּטֵלָה[20], שֶׁנֶּאֱמַר: וְדַבֵּר דָּבָר - שֶׁלֹּא יְהֵא**
36 **דִּבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חֹל.**

11) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). 12) "עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב, אם תבא אלי לכשתחשך, אף על פי ששניהם יודעים שעל מנת לשכרו לעבודה הוא מזהירו, כיון שאינו אומר כן בפירוש אלא בדרך רמז, הרי זה כהרהור, ומבואר בהלכה א': "ודבר דבר — דבר אסור הרהור מותר" (ועיין רש"י שם). ובהגה"מ פירש: "הנראה — טוב בעיניך". 13) (מסכת שבת דף קי"ג עמוד א'). 14) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). 15) חפירה ארוכה. 16) לדעת רש"י מותר לרדת גם לא לצורך שתיה, "בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים". 17) ואין כאן חשש של איסור הילוך כדרך חול, ובטור אורח חיים סימן של"ו כתב שהחידוש בזה הוא שאין חוששין שמא יעקור קרקע בירידתו ועלייתו. 18) (מסכת שבת דף קי"ג עמוד א'). 19) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "רבי שמעון בן יוחאי כשראה את אמו מדברת הרבה, אמר לה: אמי שבת היום". 20) בתלמוד (מסכת יומא דף י"ט עמוד ב'): מובא שגם בחול אסור, ושם: "אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר (דברים פרק ו', פסוק ז') "ודברת בם" — ולא בדברים בטלים". אבל הר"ח פירש שם שהמדובר על המפסיק באמצע לימודו. ועיין לעיל בפרק ב' מהלכות דעות הלכה ד'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לרוץ ולדלג בשבת"

וממשיך בהלכה ה' "מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה כו'",

וההוראה מהלכה זו בנוגע לעבודת ה': כשבאים לתלמיד־חכם שהוא בבחינת שבת, ומוסרים לו את השליחות מנשיא הדור, שיש לעסוק בהפצת המעיינות חוצה, טוען הוא "תלמיד־חכם איקרי שבת" וממילא אינו יכול לרוץ ולדלג בשבת, על זה באה ההוראה "מותר לרוץ ולדלג בשבת לדבר מצוה". ולא זו בלבד שמותר, היינו מותר לכתחילה, אלא כמו שפסק לפני כן "מצוה לרוץ לבת הכנסת כו'" כי אף שלימוד התורה הוא עניין הכי נעלה, עד ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש", אעפ"כ כאשר מדובר בעניין של 'פיקוח נפש' אומרת התורה שצריך לחלל את השבת בשבילו, וכך הוא גם ב'פיקוח נפש' ברוחניות שיש להפסיק מלימוד תורה (שבת) כדי להציל יהודי אחר. ומבואר במקום אחר ש'מת מצוה' ברוחניות הוא אדם החי בעולם הזה, אבל אין בו חיות למצוות - 'מת מצוה' - מכיון שאינו יודע כלל על המצוה, ולכן כשם שב'מת מצוה' חייב אפילו כהן־גדול להפסיק באמצע עבודות יוה"כ (שבת שבתון) כדי להתעסק בו, כך בנוגע ל'מת מצוה' ברוחניות שיש לעזוב את העבודה הכי נעלית כדי להחיות יהודי זה, וכלשון הידוע "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

(על־פי 'יין מלכות' סי' ל"ו)

ה. מֻתָּר לָרוּץ בְּשַׁבָּת לִדְבַר מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁיָּרוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ[21]. וּמְחַשְּׁבִין[22] חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה[23], וּמוֹדְדִין[24] מִדִּידָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן מִקְוֶה - לֵידַע אִם יֵשׁ כַּשִּׁעוּר[25], אוֹ בֶּגֶד - לֵידַע אִם מְקַבֵּל טֻמְאָה[26]. וּפוֹסְקִין[27] צְדָקָה לַעֲנִיִּים. וְהוֹלְכִין לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת - וַאֲפִלּוּ לְטַרְטֵיאוֹת[28] וּטְרַקְלִין[29] שֶׁל כּוּתִּים - לְפַקֵּחַ[30] עַל עִסְקֵי רַבִּים[31] בְּשַׁבָּת. וּמְשַׁדְּכִין עַל הַתִּינוֹקוֹת לְאָרֵס[32], וְעַל הַתִּינוֹק לְלַמְּדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת[33]. וּמְבַקְּרִין[34] חוֹלִין וּמְנַחֲמִים אֲבֵלִים. וְהַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, אוֹמֵר: שַׁבָּת הִיא מִלִּזְעֹק, וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבוֹא[35]. וּמַחְשִׁיכִין[36] עַל הַתְּחוּם לְפַקֵּחַ[37] עַל עִסְקֵי כַּלָּה וְעַל עִסְקֵי הַמֵּת[38], לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין. וְאוֹמֵר לוֹ: לֵךְ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי. לֹא מָצָאתָ שָׁם, הָבֵא מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי. לֹא מָצָאתָ בְּמָנֶה, הָבֵא בְּמָאתַיִם. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ סְכוּם מִקָּח[39]. שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִצְוָה הֵן, וְנֶאֱמַר: עֲשׂוֹת חֶפְצֶיךָ וְכוּ' - חֶפְצֶיךָ אֲסוּרִין, חֶפְצֵי שָׁמַיִם מֻתָּרִין.

21) (מסכת ברכות דף ו' עמוד ב'): "אמר רבי זירא: בתחילה כשראיתי חכמים רצים לשמוע את הדרשה לבית המדרש, אמרתי: חכמים מחללים את השבת! כיון ששמעתי מה שאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת, גם אני מהרתי. 22) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). 23) כחשבון ההוצאות לסעודת מצוה וכדומה (מגן אברהם ש"ו). 24) משנה (מסכת שבת דף קנ"ז עמוד א'). 25) ארבעים סאה. 26) בגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מקבל טומאת בגדים (רבינו בהלכות כלים פרק כ"ב הלכה א'). 27) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א') מקציבים סכומי כסף. 28) לתיאטראות. 29) אולם מרווח שמסביבו חדרים. 30) לשאול ולחקור (פירוש המשניות). 31) צרכי רבים נחשבים לדבר מצוה. 32) בפירוש המשנה כתב רבינו: "דבר מצוה – בשדוכי הבנים והבנות". 33) (מסכת קדושין כ"ט עמוד א') "האב חייב בבנו: למולו, לפדותו, ללמדו תורה, להשיאו אשה וללמדו אומנות". 34) (מסכת שבת דף י"ב עמוד א'). 35) "צריך להרחיב דעתם שלא יצטערו" (רש"י). 36) משנה (מסכת שבת דף קנ"א עמוד א'). 37) "לשאול ולחקור" (פירוש המשניות). 38) שכל אלו צרכי מצוה הם. 39) סכום מסוים שעליו לא יוסיף, מכיון שאין בהקצבה זו מצוה כי אם חסכון ממונו.

ו. מַפְלִיגִין[40] בַּיָּם הַגָּדוֹל[41] בְּעֶרֶב שַׁבָּת לִדְבַר מִצְוָה, וּפוֹסֵק[42] עִמּוֹ לִשְׁבֹּת - וְאֵינוֹ שׁוֹבֵת[43]. וּמְפִירִין[44] נְדָרִים[45] בְּשַׁבָּת - בֵּין לְצֹרֶךְ שַׁבָּת[46], בֵּין שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ שַׁבָּת[47]. וְנִשְׁאָלִין[48] לְחָכָם עַל הַנְּדָרִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, וּמַתִּירִין, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה לָהֶן פְּנַאי לְהַתִּירָן קֹדֶם הַשַּׁבָּת; שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ - מִצְוָה הֵן[49].

40) (מסכת שבת דף י"ט עמוד א'). 41) להלן בפרק ל' הלכה י"ג מביא רבינו, שאסור להפליג (לנסוע בספינה) פחות משלושה ימים קודם השבת, משום צער הנוסעים אשר "יחוגו וינועו כשיכור", לכן יפליג שלשה ימים לפני שבת, כדי "שתתיישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יותר מדאי". ולדבר מצוה מותר, כי העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת ("שלחן ערוך" הרב, רמ"ח) ו"שליחות מצוה דוחה שבת" (במדבר רבה, שלח פרשה ט"ז). 42) מתנה עם הנכרי שישבות. 43) ואם אחר כך אינו שובת אין בכך כלום. 44) משנה (שבת דף קנ"ז עמוד א'). 45) בעל יכול להפר ביום שמעו את נדרי אשתו, והאב – נדרי בתו (עד שלא בגרה ולא נשאת). 46) כגון נדר שלא לאכול בשבת (רש"י). 47) כי אם לא יפר היום, לא יוכל להפר עוד. 48) החכם יכול להתיר נדר אם הנודר מתחרט עליו. 49) אבל נדרים שאינן לצורך השבת ימתין להתירם עד למחר.

ז. אֵין[50] עוֹנְשִׁין בְּשַׁבָּת. אַף־עַל־פִּי שֶׁהָעֹנֶשׁ מִצְוַת עֲשֵׂה[51], אֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּבֵית דִּין מַלְקוּת אוֹ מִיתָה - אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַׁّבָּת - זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית־דִּין שֶׁלֹּא יִשְׂרְפוּ בְּשַׁבָּת מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵפָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר עֲנָשִׁין[52].

50) (סנהדרין דף ל"ה עמוד ב'). 51) ראה בספר המצוות מצות עשה רכ"ד: להכות ברצועה. מצוה רכ"ח: לשרוף העוברים כו' ועיין שם עוד במצוות הסמוכות. 52) בגמרא

(שם) משמע שדוקא בדבר שיש בו חילול שבת, כגון שריפה – אסור לדון, ושאר עונשים שאין בהם חילול שבת לא מצאנו. אולם בירושלמי סנהדרין (פרק ד' הלכה ו' ונזכר ב"ספר המצוות" מל"ת שכ"ב) מפורש: "נאמר כאן (שמות פרק ל"ה, פסוק ג') לא תבערו אש בכל מושבותיכם" ונאמר להלן (במדבר פרק ל"ה, פסוק כ"ט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם", מה להלן (מושבות) בבית דין הכתוב מדבר, אף כאן בבית דין הכתוב מדבר, מכאן לבתי דינים שלא יהיו דנין בשבת", משמע שכל העונשים נכללים באיסור זה.

1 **ח. מֵאַיִן[53] לְאָדָם לִשְׁמֹר פְּרוֹתָיו בְּשַׁבָּת - בֵּין**
2 **תְּלוּשִׁים, בֵּין מְחֻבָּרִין. וְאִם בָּא אָדָם לִטֹּל מֵהֶן, אוֹ**
3 **בְּהֵמָה וְחַיָּה לֶאֱכֹל מֵהֶן - גּוֹעֵר[54] בָּהֶן וּמַכֶּה בָּהֶם**
4 **וּמַרְחִיקָן. וַהֲלוֹא דָּבָר זֶה מֻחָפָּצָיו הוּא, וְלָמָּה הוּא**
5 **מֵאַיִן? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר אֶלָּא לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ חֲפָצִים**
6 **שֶׁאֵינָן עַתָּה מְצוּיִים, אוֹ לְהִשְׁתַּכֵּר וּלְהַרְוִיחַ וּלְהִטַּפֵּל**
7 **בַּהֲנָאָה שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ; אֲבָל לִשְׁמֹר מָמוֹנוֹ שֶׁכְּבָר בָּא**
8 **לְיָדוֹ עַד שֶׁיַּעֲמֹד כְּמוֹת שֶׁהוּא - מֵאַיִן. הָא לָמָּה זֶה**
9 **דּוֹמֶה? לְנוֹעֵל בֵּיתוֹ[55] מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים.**

53) משנה מסכת שבת דף ק"נ עמוד א' "מחשיך הוא על התחום לשמור ומביא פירות בידו" ואמרו בגמרא (שם עמוד ב') שהמדובר בפירות מחוברים. הרי שמותר לשמור גם פירות מחוברים שאם לא כן אסור להחשיך על זה כדלעיל הלכה ג'. 54) נלמד ממה שבסמוך בהלכה ט' שלא יספק כו' משמע שלגעור מותר. 55) [כן הוא בגמרא מסכת שבת דף ק"ו עמוד ב': "לנועל את ביתו לשומרו" ושם דף ק"ז עמוד א' אמרו בענין זה שפטור ומותר הוא].

10 **ט. הַמְשַׁמֵּר[56] זְרָעָיו מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת, וּמִקְשָׁאָיו[57]**
11 **וּמִדְּלָעָיו[58] מִפְּנֵי הַחַיָּה - לֹא יְסַפֵּק[59] וְלֹא יְרַקֵּד[60]**
12 **כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּחֹל; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטֹּל צְרוֹר[61] וְיִזְרֹק**
13 **אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.**

56) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). 57) שדה קשואין. 58) שדה דלועין. 59) יכה כף אל כף. 60) ברגל כדי להבריח את העופות והחיות. 61) עיין לעיל פרק כ"ג הלכה ה' "שאין מספקין ולא מרקדין בשבת גזירה שמא יתקן כלי שיר" ועיין שם במגיד משנה שדוקא אם עשה כן לשיר גזרו גזירה זו.

14 **י. כָּל[62] הַדְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת[63], לֹא**
15 **גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[64]; אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם**
16 **הוּא שֶׁהֵן אֲסוּרִין, אֲבָל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מֻתָּרִין. וָהוּא,**
17 **שֶׁיִּהְיֶה שָׁם דְּבַר מִצְוָה אוֹ דַּחַק[65]. כֵּיצַד? מֻתָּר לוֹ**
18 **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לַעֲלוֹת בְּאִילָן[66] אוֹ לָשׁוּט עַל פְּנֵי**
19 **הַמַּיִם[67] לְהָבִיא לוּלָב[68] אוֹ שׁוֹפָר[69]. וְכֵן מוֹרִיד מִן**
20 **הָאִילָן אוֹ מוֹצִיא מִן הַכַּרְמְלִית[70] עֵרוּב[71] שֶׁעָשָׂה. וְכֵן**
21 **אִם הָיָה טָרוּד וְנֶחְפַּז, וְנִצְרַךְ לְדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם**
22 **שְׁבוּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. אֲבָל אִם לֹא**
23 **הָיָה שָׁם דַּחַק וְלֹא דְּבַר מִצְוָה - אָסוּר. לְפִיכָךְ אֵין**
24 **מְעַשְּׂרִין אֶת הַוַּדַּאי[72] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אַף־עַל־פִּי**
25 **שֶׁאִסּוּר הַפְרָשַׁת הַמַּעֲשֵׂר בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם שְׁבוּת; אֲבָל**
26 **מְעַשְּׂרִים אֶת הַדְּמַאי[73].**

62) (מסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'): "רבי אומר: כל דבר שהוא משום שבות, לא גזרו עליו בין השמשות", וסובר רבינו שזה נאמר על דבר מצוה, כדי שלא יקשה מהמשנה (מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'): "ספק חשיכה ספק אינו חשיכה, אין מעשרין את הפירות ואין מטבילין את הכלים" ונפסק להלכה בפרק כ"ג הלכה ט"ו (ורמז על זה רבינו בסמוך), אף שאין במעשר וטבילה אלא משום שבות, אלא ודאי שלא התירו שבות בין השמשות אלא לדבר מצוה ("מגיד משנה"). 63) דברים המותרים מן התורה וחכמים גזרו עליהם כמבואר בתחלת פרק כ"א. 64) שהוא ספק יום ספק לילה כמבואר בפרק ה' הלכה ד'. 65) צורך גדול. 66) שאסרו חכמים משום גזירה שמא יתלוש כמבואר בפרק כ"א הלכה ו'. 67) שאסרו חכמים גזירה שמא יעשה חבית של שייטין (פרק כ"ג הלכה ה'). 68) למצות נטילה. 69) למצות תקיעה. 70) שאיסור טלטול בתוכו הוא מדרבנן כמבואר בפרק י"ד הלכה י"א. 71) "שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה" (הלכות עירובין פרק ו' הלכה ו'). ואם "נתכוון לשבות ברשות היחיד או ברשות הרבים והניח עירובו בכרמלית, או שנתכוון לשבות בכרמלית והניח עירובו (עירוב־תחומין) ברשות היחיד או ברשות הרבים – הרי זה עירוב, שבשעת קניית העירוב, שהוא בין־השמשות, מותר להוציא ולהכניס מכל אחת משתי הרשויות לכרמלית לדבר־מצוה, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה" (שם הלכה ט'). 72) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומה ומעשר. 73) פירות עם הארץ שספק אם הפריש מהם מעשרות (ראה פרק כ"ג הלכה ט"ו).

27 **יא. קָטָן[74] שֶׁעָשָׂה[75] בְּשַׁבָּת דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם**
28 **שְׁבוּת[76], כְּגוֹן שֶׁתָּלַשׁ מֵעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב אוֹ טִלְטֵל**
29 **בְּכַרְמְלִית - אֵין בֵּית־דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁוֹ[77]. וְכֵן אִם**
30 **הִנִּיחוֹ אָבִיו - אֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ[78].**

74) (מסכת יבמות דף קי"ד עמוד א'): "לרבי יצחק בר ביסני אבדו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים בשבת, בא לפני רבי פדת (לשאול מה לעשות), אמר לו הבא לשם תינוק ותינוקת וישחקו שם, ואם ימצאו את המפתחות יביאו לך. שמע מינה: "קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו" וראה להלן בסמוך. 75) בקטן שלא הגיע לחינוך, אבל אם הגיע לחינוך (שהוא מבין להבדיל בין איסור להיתר), כיון שחייב אביו לחנכו במצוות כל שכן שצריך להפרישו מאיסור (תוספות שבת דף ק"כ עמוד א'). 76) זה נאמר על סוף ההלכה, שגם אביו אינו צריך להפרישו מאיסור דרבנן, אבל בית דין אין צריכים להפרישו גם אם עושה איסור תורה כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י"ז הלכה כ"ז (כסף משנה). 77) "במה דברים אמורים בשעשה מעצמו אבל אסור להרגילו בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהן משום שבות" (הלכות מאכלות אסורות שם). 78) "אף על פי שאין בית דין

מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו, כדי לחנכו בקדושה, שנאמר: חנוך לנער על פי דרכו וגו'" (שם).

יב. אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַלְטֵל מִקְצָת דְּבָרִים בְּשַׁבָּת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל[79]. וּמִפְּנֵי מָה נָגְעוּ בְּאִסּוּר זֶה? אָמְרוּ: וּמָה אִם הִזְהִירוּ נְבִיאִים וְצִוּוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה הִלּוּכָךְ בְּשַׁבָּת כְּהִלּוּכָךְ בְּחֹל, וְלֹא שִׂיחַת הַשַּׁבָּת כְּשִׂיחַת הַחֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְדַבֵּר דָּבָר - קַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא יִהְיֶה טִלְטוּל בְּשַׁבָּת כְּטִלְטוּל בְּחֹל; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּיוֹם חֹל בְּעֵינָיו, וְיָבוֹא לְהַגְבִּיהַּ וּלְתַקֵּן כֵּלִים מִפְּנָה לִכְפָנָה אוֹ מִבַּיִת לְבַיִת, אוֹ לְהַצְנִיעַ אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁהֲרֵי הוּא בָּטֵל וְיוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וִיבַקֵּשׁ דָּבָר שֶׁיִּתְעַסֵּק בּוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא שָׁבַת, וּבָטַל הַטַּעַם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: לְמַעַן יָנוּחַ.

79) וזה נקרא בלשון הפוסקים: "מוקצה"; ופרטי הדינים יבוארו להלן בפרק כ"ה ובפרק כ"ו. ומקור איסור טלטול המוקצה בשבת הוא בברייתא (מסכת שבת דף קכ"ג עמוד ב'): "אמר רבי חנינא: בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו (איסור טלטול מוקצה), שכתוב (נחמיה י"ג): "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים הערימות" (וגזרו טלטול הרבה כלים, כדי לגדור גדר להחמיר באיסורי שבת שהיו מקילים בהם – רש"י). ומתחלה אסרו הכל: בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלים בשבת (שאדם זקוק להם מאד לשימוש: סכין לחתוך בה דבילה, כף לקדירה, וסכין לחתוך בשר ולחם) וחזרו והתירו (כשראו שהתחיל העם להזהר באסורי שבת), וחזרו והתירו יותר (כשנזהרו יותר) עד שאמרו: כל הכלים ניטלים בשבת, חוץ מאלה המפורשים להלן בהלכות שלפנינו. ובעיקר טעמיו של רבינו באיסור טלטול המוקצה בהלכה זו ובהלכה י"ג חלק הראב"ד בהשגה וכתב כי טעם איסור טלטול הוא משום שמא יבוא לידי איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים כמבואר בגמרא (מסכת שבת דף קכ"ד עמוד ב'), ואף על פי שמשום גזירת הוצאה היא – לא גזרו על כל הכלים ועל האוכלין משום שאין גוזרים גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה (רש"י ביצה דף י"ד עמוד א'). ודעת רבינו היא שמה שאמרו בגמרא ש"טלטול צורך הוצאה היא" אינו אלא לפי משנה ראשונה שאסרו הכל, אבל לפי משנה אחרונה שרוב הכלים מותרים בטלטול, אי אפשר לומר שהטעם הוא משום הוצאה שאם כן מה נשתנו אלו מאלו, אלא על כרחנו שטעמים אחרים הונחו בענין זה וכמו שביאר בדבריו (ועיין מ"מ).

יג. וָעוֹד, כְּשֶׁיְּבַקֵּר וִיטַלְטֵל כֵּלִים שֶׁמְּלַאכְתָּן לְאִסּוּר, אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהֶן מְעַט וְיָבוֹא לִידֵי מְלָאכָה. וָעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁמִּקְצָת הָעָם אֵינָם בַּעֲלֵי אֱמוּנִיּוֹת, אֶלָּא בְּטֵלִין כָּל יְמֵיהֶן, כְּגוֹן הַטַּלִּיזִין וְיוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, שֶׁכָּל יְמֵיהֶן הֵן שׁוֹבְתִים מִמְּלָאכָה; וְאִם יִהְיֶה מֻתָּר לְהֵלֵךְ וּלְדַבֵּר וּלְטַלְטֵל כְּשֶׁאָר הַיָּמִים, נִמְצָא שֶׁלֹּא שָׁבַת שְׁבִיתָה הַנִּכֶּרֶת. לְפִיכָךְ שְׁבִיתָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ הִיא שְׁבִיתָה הַשָּׁוָה בְּכָל אָדָם. וּמִפְּנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ נָגְעוּ בְּאִסּוּר הַטִּלְטוּל, וְאָסְרוּ שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל אָדָם בְּשַׁבָּת אֶלָּא כֵּלִים הַצְּרִיכִין לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו מקצת דיני טלטול ולא נשלמו בזה הפרק.

א. יֵשׁ כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתַּר, וְהוּא הַכְּלִי שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ בְּשַׁבָּת דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ בְּחֹל. כְּגוֹן: כּוֹס לִשְׁתּוֹת בּוֹ, וּקְעָרָה לֶאֱכֹל בָּהּ, וְסַכִּין לַחְתּוֹךְ בּוֹ בָּשָׂר וָפַת, וְקֶרְנָס[2] לִפְצֹעַ[3] בּוֹ אֱגוֹזִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

2) פטיש. 3) לפצח.

ב. וְיֵשׁ כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר, וְהוּא הַכְּלִי שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ בְּשַׁבָּת דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ. כְּגוֹן מַכְתֶּשֶׁת[4] וְרֵיחַיִם[5] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאָסוּר לִכְתֹּשׁ וְלִטְחֹן בְּשַׁבָּת.

4) כלי לכתישת דברים יבשים. 5) טחנת־יד.

ג. כָּל[6] כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתַּר - בֵּין הָיָה שֶׁל עֵץ, אוֹ שֶׁל חֶרֶס, אוֹ שֶׁל אֶבֶן, אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, בֵּין בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ שֶׁל כְּלִי[7], בֵּין לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ[8], בֵּין לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ[9]. וְכָל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר - בֵּין הָיָה שֶׁל עֵץ, אוֹ שֶׁל חֶרֶס, אוֹ שֶׁל אֲבָנִים, אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, בֵּין לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ[10], בֵּין לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ; אֲבָל בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ[11] שֶׁל כְּלִי - אָסוּר.

6) משנה (שבת קכב: קכד.) ויסוד איסור טלטול בשבת, מבואר בפרק הקודם הלכה י"א וי"ב. 7) שלא ישבר או שלא יגנב, כדלהלן הלכה ד'. 8) שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח. 9) שצריך להשתמש בגוף הכלי. משמע שאין לטלטל שום כלי אפילו אם מלאכתו להיתר, אלא דוקא לצורך גופו או מקומו או בשביל עצמו של כלי, אבל שלא לצורך כלל - אסור לטלטל (מגיד־משנה). 10) לשימוש של היתר בגוף הכלי, כגון פטיש של נפחים לפצוע בו אגוזים, כדלהלן הלכה ז'. 11) שלא ישבר או שלא יגנב כנ"ל.

ד. כֵּיצַד? מְטַלְטֵל הוּא[12] אֶת הַקְּעָרָה שֶׁל עֵץ לֶאֱכֹל בָּהּ אוֹ לֵישֵׁב בִּמְקוֹמָהּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּגְנֹב - וְזֶה הוּא בִּשְׁבִיל עַצְמָהּ. וְכֵן אִם טִלְטֵל אוֹתָהּ מִן הַחַמָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְיַבֵּשׁ וְתִשָּׁבֵר, אוֹ מִן הַגְּשָׁמִים כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְפַּח[13] וְתִפָּסֵד - הֲרֵי זֶה מְטַלְטֵל בִּשְׁבִיל עַצְמָהּ וּמֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁמְּלַאכְתָּהּ לְהֻתַּר.

12) כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו ומקומו או בשביל עצמו. 13) תתנפח מרטיבות ותתקלקל.

ה. וְכֵן מְטַלְטֵל הוּא הָרֵיחַיִם אוֹ הַמַּכְתֶּשֶׁת[14] לְשַׁבֵּר עָלֶיהָ אֱגוֹזִים אוֹ לַעֲלוֹת עָלֶיהָ לַמִּטָּה - וְזֶה הוּא לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ אוֹ לֵישֵׁב בִּמְקוֹמוֹ; אֲבָל אֵינוֹ מְטַלְטְלָהּ

כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר, וְלֹא כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּגָּנֵב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

14) שמלאכתם לאיסור.

ו. וְכֹל[15] שֶׁאֵינוֹ כְּלִי, כְּגוֹן אֲבָנִים וּמָעוֹת וְקָנִים וְקוֹרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אָסוּר לְטַלְטְלָן. אֶבֶן[16] גְּדוֹלָה אוֹ קוֹרָה גְּדוֹלָה - אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא נִטֶּלֶת בַּעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם, אִם יֵשׁ תּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ - מְטַלְטְלִים אוֹתָהּ[17]. דַּלְתוֹת[18] הַבַּיִת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן כֵּלִים, לֹא הוּכְנוּ לְטַלְטֵל. לְפִיכָךְ, אִם נִתְפָּרְקוּ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[19] - אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן. וְכֵן[20] הֶעָפָר וְהַחוֹל וְהַמֶּת[21] - אֵין מְזִיזִין אוֹתָן מִמְּקוֹמָן. וּבֶן שְׁמוֹנָה[22] חַי - הֲרֵי הוּא כָּאֶבֶן, וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

15) שבת קכג, ב. 16) עירובין קב, א. 17) כי לא נתבטל שם כלי ממנה מפני גדלה וכבדה. 18) משנה, שבת קכב, ב. 19) אף שבין השמשות היה מטלטלן כשפתח ונעל, עכשיו כשנתפרקו אין מטלטלים אותן, מכיון שעומדים להתחבר עם הבית (ראה 'מגן אברהם' סי' שח). 20) שבת לט, א. 21) משנה, שבת קנא, ב. 22) שבת קלה, א. שנולד שמונה חדשים לעיבורו ושערו לקוי ואין צפרניו שלימין כברייתן שהיה ראוי להוולד בחודש התשיעי ויצא קודם שנגמר (פ"א מהלכות מילה הי"ג) ונחשב כמת שאינו יכול לחיות.

ז. מֻתָּר[23] לְטַלְטֵל הַכְּלִי אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְתַשְׁמִישָׁהּ. כֵּיצַד? נוֹטֵל אָדָם קַרְנָס[24] לִפְצֹעַ בּוֹ אֱגוֹזִים; קַרְדֹּם[25] - לַחְתֹּךְ בּוֹ דְּבֵלָה[26]; מְגֵרָה[27] - לְגָרֵר[28] בָּהּ אֶת הַגְּבִינָה; מַגְרֵפָה[29] - לִגְרֹף בָּהּ אֶת הַגְּרוֹגָרוֹת[30]; אֶת הָרַחַת[31] וְאֶת הַמַּזְלֵג - לָתֵת עָלָיו אֹכֶל לְקָטָן; אֶת הַכּוּשׁ[32] וְאֶת הַכִּרְכָּר[33] - לִתְחֹב[34] בּוֹ; מַחַט שֶׁל סַקָּאִין[35] - לִפְתֹּחַ בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת; אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת - לֵישֵׁב עָלֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) משנה, שבת קכב, ב. 24) של נפחים או של צורפי זהב (שבת קכג.) ואילו קורנס של בשמים - ראה להלן הלכה ט. 25) גרזן העשוי לחטוב בו עצים. 26) תאנה יבשה. 27) כעין סכין שפיה עשוי שנים שנים. 28) לחתכה ולחלקה. 29) כלי כעין יד שגורפים בה דברים. 30) תאנים יבשות. 31) כלי עץ לזרות בו דגן ברוח כדי להבר את הבר מן התבן. 32) שיפוד קטן עשוי עץ שמכניסים בו את האוכל לתוך הפה. 33) חלק מנול האורגים, הכלי שהאורג מכה בו על הארג. 34) בנוסח אחר: "לדחוף" (שונצינו). 35) עושים שקים והמחט שלהם גדולה.

ח. וּמְטַלְטֵל[36] אָדָם מַחַט שֶׁל יָד[37] הַשְּׁלֵמָה לִטֹּל בָּהּ אֶת הַקּוֹץ[38]; אֲבָל אִם נִטַּל הַקָּצֶה הַנָּקוּב שֶׁלָּהּ, אוֹ הַקָּצֶה הַחַד שֶׁלָּהּ - אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָהּ[39]. וְאִם הָיְתָה גֹּלֶם[40] וַעֲדַיִן לֹא נִקְּבָה - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ[41].

36) משנה, שבת קכב, ב. 37) עשויה לחפור בה ומלאכתה לאיסור. 38) "מכאן ראיה, שמותר להוציא מה שנכנס בבשר האדם מן הקוצים והברקנים בשבת, וכמו כן מותר לסחוט החבורה כדי שתצא הליחה ממנה אבל לא להרחיב הפה" (פירוש המשניות). וראה למעלה בפ"י הי"ז. 39) שבטל מהם שם כלי. 40) שלא נגמרה עדיין. 41) שאף־על־פי שכיון שלא ניקבה עדיין, אין שם מלאכתה לאיסור עליה, ואינה ראויה לתפירה - יש לפעמים שמשאירים אותה כך ומשתמשים בה להוציא את הקוצים הנתחבים ביד (גמרא שבת קכג. ורש"י שם).

ט. כָּל[42] כְּלִי שֶׁמַּקְפִּיד עָלָיו שֶׁמָּא יִפְּחֲתוּ דָּמָיו, כְּגוֹן כֵּלִים הַמַּקְצִים[43] לְסְחוֹרָה וְכֵלִים הַיְקָרִים בְּיוֹתֵר, שֶׁמַּקְפִּיד עֲלֵיהֶן שֶׁמָּא יִפָּסְדוּ - אָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא מַקְצֶה מֵחֲמַת חֶסְרוֹן כִּיס. כְּגוֹן: הַמַּסָּר[44] הַגָּדוֹל, וְיָתֵד[45] שֶׁל מַחֲרֵשָׁה, וְסַכִּין שֶׁל טַבָּחִים[46], וְחֶרֶב[47] שֶׁל אֶשְׁכָּפִים[48], וְחִצִּין הֶחָרָשִׁים[49], וְקַרְנָס שֶׁל בַּשָּׂמִים[50], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

42) משנה, שבת קכג, ב. 43) המיוחדים. 44) כלי נגר לנסר בו עצים. 45) המתכת החדה שבמחרישה לחפירה באדמה. 46) סכין שהקצבים מקצבים בו את הבשר באטליז (רש"י), ולדעת ה'תוספות' סכין של שחיטה. 47) סכין. 48) סנדלרים. 49) קרדום הנגרים לחתוך את הקורות (בגמרא: "חצינא דנגרי"). ובנוסח אחר: "וחצין של חרשין" ('מעשה רוקח'). 50) בנוסח אחר: "קורנס של נפחים" (ויניציאה). ותמה על זה ה'בית יוסף' בסי' שח שבקורנס של נפחים הכל מודים שאינו מוקצה מחמת חסרון כיס (שבת, שם).

י. כָּל[51] כְּלִי שֶׁהַקְּצֶה מֵחֲמַת הָאִסּוּר - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ[52]. כְּגוֹן: גַּר[53] שֶׁהִדְלִיקוּ בּוֹ בְּשַׁבָּת, וְהַמְּנוֹרָה שֶׁהָיָה[54] הַגַּר עָלֶיהָ, וְשֻׁלְחָן שֶׁהָיוּ עָלָיו מָעוֹת - אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּבָה הַגַּר אוֹ שֶׁנָּפְלוּ הַמָּעוֹת - אָסוּר לְטַלְטְלָן; שֶׁכָּל כְּלִי שֶׁהָיָה אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, נֶאֱסַר לְטַלְטְלוֹ כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָלַךְ הַדָּבָר שֶׁגָּרַם לוֹ הָאִסּוּר[55].

51) שבת קנז, א. 52) אפילו לצורך גופו או לצורך מקומו (כסף־משנה). 53) שבת מד, א. 54) שהניחו עליו בכוונה (מגיד־משנה). 55) "מיגו דאיתקצאי לבין השמשות, איתקצאי לכולי יומא" (=מתוך, מפני שנעשה מוקצה לבין השמשות, הוקצה לכל היום).

יא. אֲבָל[56] כְּלִי הַמֻּקְצֶה מֵחֲמַת מְאוּסוֹ, כְּגוֹן גַּר[57] יָשָׁן שֶׁל גַּפְּט וּכְלֵי הַצּוֹאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת, אִם הֵצְרַךְ לָהֶן.

56) שבת קנז, א. 57) של חרס.

יב. כָּל[58] הַכֵּלִים הַנִּטָּלִין בְּשַׁבָּת שֶׁנִּתְפָּרְקוּ דַּלְתוֹתֵיהֶן, כְּגוֹן דַּלְתוֹת שִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל[59] - בֵּין שֶׁנִּתְפָּרְקוּ בְּשַׁבָּת[60], בֵּין שֶׁנִּתְפָּרְקוּ קֹדֶם הַשַּׁבָּת - מֻתָּר לְטַלְטֵל

אוֹתָן דְּלָתוֹת. וְכֵן[61] כָּל הַכֵּלִים הַנִּטָּלִין בְּשַׁבָּת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - בֵּין קֹדֶם הַשַּׁבָּת, בֵּין בְּשַׁבָּת - שִׁבְרֵיהֶן נִטָּלִין. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ שִׁבְרֵיהֶן עוֹשִׂין מֵעֵין מְלַאכְתָּן[62]. כֵּיצַד? שִׁבְרֵי עֲרֵבָה[63] - לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת פִּי הֶחָבִית; שִׁבְרֵי זְכוּכִית - לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת פִּי הַפַּךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם אֵין הַשְּׁבָרִים רְאוּיִין לִמְלָאכָה כְּלָל - אָסוּר לְטַלְטְלָן[64].

58) משנה, שבת קכב, ב. 59) מבואר בפכ"ב הכ"ה. 60) לא רק נתפרקו בשבת מותרים, שהרי הם מוכנים ועומדים מבין השמשות, כשהיו עדיין מחוברים לכלי, אלא אפילו נתפרקו קודם השבת - מותר לטלטלם, כיון שעומדים לכך לחזור ולחברם לכלי. 61) משנה, שבת קכד, ב. 62) בנוסח אחר: "מעין מלאכה". ונוסחא זו נכונה, שהרי מפרש רבינו "כיצד שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית וכו'" וכדעת תנא־קמא של רבי יהודה בשבת שם ('מעשה רוקח'), וכן כתב ה'מגיד משנה' שרבינו פסק כתנא־קמא. 63) כלי גדול ושטוח לתשמישים שונים. 64) "ואם נשברו במקום שיכולים להזיק, כגון שברי זכוכית - מותר" (רמ"א סי' שח ס"ו).

יג. כָּל[65] כִּסּוּיֵי הַכֵּלִים נִטָּלִים בְּשַׁבָּת. וָהוּא, שֶׁיֵּשׁ תּוֹרַת כְּלִי[66] עֲלֵיהֶן. הָיָה כְּלִי מְחֻבָּר בַּקַּרְקַע, כְּגוֹן חָבִית הַטְּמוּנָה[67] בָּאָרֶץ: אִם יֵשׁ בַּכִּסּוּי שֶׁלָּהּ בֵּית אֲחִיזָה[68] - מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ, וְאִם לָאו - אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ. וְכֵן כִּסּוּיֵי הַקַּרְקָעוֹת, כְּגוֹן בּוֹרוֹת וַחֲרִיצִין[69] - אֵין מְטַלְטְלִין[70] כִּסּוּי שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא אִם־כֵּן יֵשׁ לוֹ בֵּית אֲחִיזָה. כִּסּוּי הַתַּנּוּר[71], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֵּית אֲחִיזָה - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ.

65) משנה, שבת קכו, ב. 66) שאם לא כן - אסורים בטלטול. 67) בטמונה בארץ אנו צריכים לבית אחיזה (וכתנא־קמא של רבי יוסי שם), אבל אם אינו טמון בארץ כמו התנור, אין אנו צריכים בית אחיזה - וכרבי אליעזר בן יעקב (שם קכה.). 68) לאחוז בו, שמוכיח שזהו כלי העשוי לקחתו ולהחזירו. 69) חפירות ארוכות בקרקע. 70) מכיון שהוא כיסוי קרקע, דומה לבונה אם מכסה אותו, או כסותר אם נוטל את הכיסוי. 71) רק שוליו מחוברים לקרקע, אבל אין כולו טמון בה וחציו מגולה, לכן לא גזרו חכמים עליו, כמו בבור וחריץ (מגיד־משנה).

יד. שְׁנֵי דְּבָרִים[72], אֶחָד אָסוּר לְטַלְטְלוֹ וְאֶחָד מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, וְהֵן סְמוּכִין זֶה לָזֶה אוֹ זֶה עַל זֶה אוֹ זֶה בָּזֶה, וּבִזְמַן שֶׁמְּטַלְטְלִין אֶחָד מֵהֶן יִטַּלְטֵל הַשֵּׁנִי: אִם הָיָה צָרִיךְ לַדָּבָר שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ - מְטַלְטְלוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁדָּבָר הָאָסוּר מִטַּלְטֵל עִמּוֹ; וְאִם צָרִיךְ לְטַלְטֵל דָּבָר הָאָסוּר - לֹא יְטַלְטְלֶנּוּ בְּאוֹתוֹ דָּבָר הַמֻּתָּר.

72) כלל זה הוא בידינו: טלטול מן הצד (=על ידי דבר אחר) לצורך דבר המוקצה - אסור, ואם לצורך דבר המותר - מותר (וראה 'תוספות' שבת מג: ד"ה דכ"ע).

טו. כֵּיצַד[73]? פַּגָּה[74] שֶׁהָיְתָה טְמוּנָה[75] בְּתֶבֶן[76], וַחֲרָרָה[77] שֶׁהָיְתָה עַל גַּבֵּי גֶחָלִים[78] - תּוֹחֲבָן בְּכוּשׁ[79] אוֹ בְּכִרְכָּר[79] וְנוֹטְלָן, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַתֶּבֶן וְהַגֶּחָלִים נִנְעָרִים בְּשַׁבָּת בִּשְׁעַת[80] נְטִילָה. וְכֵן לֶפֶת[81] אוֹ צְנוֹנוֹת שֶׁהָיוּ טְמוּנִים בְּעָפָר, וּמִקְצָת הֶעָלִים מְגֻלִּים[82] - שׁוֹמְטָן[83] בְּשַׁבָּת בֶּעָלֶה שֶׁלָּהֶן, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֶעָפָר נִנְעָר. אֲבָל אִם הָיָה כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק עַל גַּבֵּי הָאֶבֶן אוֹ עַל גַּבֵּי הַקּוֹרָה - לֹא יְטַלְטֵל[84] הָאֶבֶן אוֹ הַקּוֹרָה בַּכִּכָּר אוֹ בַּתִּינוֹק שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

73) שבת קכג, א. 74) תאנה שלא בשלה כל צרכה. 75) היתה טמונה, ולא שהוא טמנה בכוונה, שאם לא כן היא נעשית בסיס לתבן (להלן הלכה יז, ועיין 'תוספות' שבת קכג. ד"ה פגה). 76) המוקצה ומיוחד לעשית טיט. 77) עוגה דקה אפויה על גבי גחלים. 78) ואינה טמונה בתוכם, שאם לא כן הרי הוא חותה גחלים בשבת, "מכבה את העליונות ומדליק את התחתונות" (כמבואר בהל' שגגות פ"ז הי"ב) — 'כסף משנה'. 79) מבואר בהלכה ז'. 80) בנוסח אחר: "ננערים בשעת" ('מעשה רוקח'). 81) כלאים פ"א מ"ט. 82) אבל אם העלים מכוסים, אם תוחב בהם כוש או כרכר, נראה כעושה גומא בשבת (מגיד־משנה). 83) מושך אותם. 84) שבת קמב, ב: "לא התירו כיכר ותינוק אלא למת בלבד" (להלן פכ"ו הכ"א).

טז. נוֹטֵל[85] אָדָם אֶת בְּנוֹ[86] שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּעְגּוּעִין עָלָיו[87] וְהָאֶבֶן[88] בִּידוֹ[89], אֲבָל לֹא דִינָר; שֶׁאִם יִפֹּל הַדִּינָר, יִטְּלֶנּוּ הָאָב בְּיָדוֹ. כַּלְכַּלָּה[90] שֶׁהָיְתָה נְקוּבָה, וְסָתַם נֶקֶב שֶׁלָּהּ בָּאֶבֶן - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ; שֶׁהֲרֵי הָאֶבֶן נַעֲשֵׂית כְּדֹפֶן[91]. הָיְתָה הַכַּלְכַּלָּה מְלֵאָה פֵּרוֹת, וְהָאֶבֶן בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת - אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת רְטֻבִּים, כְּגוֹן עֲנָבִים וְתוּתִים - נוֹטֵל אוֹתָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא[92]; שֶׁאִם יְנַעֵר הַפֵּרוֹת - יִטָּנְפוּ בֶּעָפָר, וּבִמְקוֹם הֶפְסֵד לֹא גָּזְרוּ.

85) משנה, שבת קמא, ב. 86) בחצר שמותר לטלטל בה. 87) שהבן משתוקק לאביו, ויתעצב אם לא יקחנו. 88) שהיא מוקצה. 89) ויטלטל מוקצה. 90) סל. 91) אם היא מהודקת יפה "והיא כחלק מן הסל" (פירוש המשניות). 92) "שהכלכלה נעשתה בסיס לאיסור ולהיתר, וההיתר חשוב יותר, ובטל האיסור לגבו, כאילו אינו בסיס רק להיתר" ('מגן אברהם' סי' שט).

יז. חָבִית[93] שֶׁשָּׁכַח אֶבֶן עַל פִּיהָ[94] - מַטֶּה עַל צִדָּהּ וְהִיא נוֹפֶלֶת. הָיְתָה בֵּין הֶחָבִיּוֹת[95] וְהָאֶבֶן עָלֶיהָ - מַגְבִּיהָהּ[96] לְמָקוֹם אַחֵר, וּמַטֶּה עַל צִדָּהּ שָׁם, וְהָאֶבֶן נוֹפֶלֶת. וְכֵן הַשּׁוֹכֵחַ מָעוֹת עַל הַכַּר וְצָרִיךְ לַכַּר[97] - נוֹעֵר אֶת הַכַּר וְהֵן נוֹפְלוֹת. וְאִם צָרִיךְ לִמְקוֹם הַכַּר - נוֹטֵל אֶת הַכַּר וְהַמָּעוֹת עָלָיו. אֲבָל אִם הִנִּיחַ[98] הַמָּעוֹת מֵעֵרֶב שַׁבָּת עַל הַכַּר, אוֹ הִנִּיחַ הָאֶבֶן עַל פִּי הֶחָבִית - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְטַלְטְלָן, וַאֲפִלּוּ נִטְּלוּ הַמָּעוֹת וְהָאֶבֶן; שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר.

93) משנה, שבת קמב, ב. 94) והוא צריך לקחת מהיין

שבתוכה. 95) שאינו יכול להטות אותה במקומה, שמא תיפול האבן על החבית ותשברנה. 96) לחבית. 97) לשכב עליו. 98) בכוונה.

יח. הָאֶבֶן[99] שֶׁבַּקְּרוּיָה[100]: אִם מְמַלְּאִין בָּהּ וְאֵינָהּ נוֹפֶלֶת[101] - הֲרֵי הִיא כְּמִקְצָת הַקְּרוּיָה[102], וּמֻתָּר לְמַלֹּאת בָּהּ; וְאִם לָאו[103] - אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ. בֶּגֶד[104] שֶׁעַל הַקָּנֶה - שׁוֹמְטוֹ[105] מֵעַל הַקָּנֶה[106].

99) משנה, שבת קכה, א. 100) רבינו ב'פירוש המשניות' ביאר: "קרויה היא כלי חרס ששואבים בו מים, ותולים בו אבן, כדי שיכבד וירד לתחתית המעיין" (וכן פירש בהל' כלים פ"כ ה"א), אבל רש"י פירש: "קרויה היא דלעת יבשה חלולה וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא צפה, ונותנים בה אבן כדי להכבידה". 101) שהיא קשורה יפה. 102) כחלק של הקרויה. 103) אם אינה קשורה יפה, הקרויה מתבטלת לגבי האבן ונעשית בסיס לדבר האסור. 104) שבת קמ, א. 105) מוריד את הבגד מהקנה. אבל אסור לקחת את הקנה מתוך הבגד, לפי שאינו כלי ועומד רק להסקה. 106) בגד לאחר כביסה, תולים אותו על קנה לייבשו.

יט. פֵּרוֹת[107] שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל, כְּגוֹן פֵּרוֹת שֶׁאֵינָם מְעֻשָּׂרִין[108], אֲפִלּוּ הֵן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר מִדִּבְרֵיהֶם[109], אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[110], אוֹ תְּרוּמָה טְמֵאָה[111], אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ כְּהִלְכָתָן[112] - אָסוּר לְטַלְטְלָן. אֲבָל הַדְּמַאי[113] - הוֹאִיל וְרָאוּי לַעֲנִיִּים[114]; וְכֵן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁפְּדָאָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן הַחֹמֶשׁ[115] - מֻתָּר לְטַלְטְלָן.

107) משנה, שבת קכו, ב. 108) שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות. 109) שרק מדברי חכמים אינם ראויים לאכילה, כפירות שצמחו בעציץ שאינו נקוב (פירוש המשניות). 110) תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ולקח המעשר אחר שנתמרחה התבואה, קודם שהפרישו ממנה תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש תרומה גדולה (רע"ב). 111) שאינה ראויה אפילו לאכילת בהמתו של כהן. 112) "שלא נפדו כהלכה, כגון שיפדה מעשר שני על חתיכה של כסף, וזה הפדיון אינו הגון ולא נעשה כהלכתו עד שיפדה על כסף מפותח. רוצה לומר: מעות מצויירים כמו שכתוב "וצרת הכסף בידך" (דברים יד, כה) - דבר שיש עליו צורה, או שיחלל ההקדש על הקרקע. ואין דין הקדש שיפדה אלא במטלטלין - שיהיה דבר הניתן מיד ליד" (פירוש המשניות). 113) פירות לקוחים מעמי הארץ שאינם זהירים בהפרשת מעשרות, כמבואר בפכ"ג הט"ז. 114) "מותר לאכיל את העניים דמאי" (רבינו בהל' מעשר פ"י הי"א). 115) בפדיון מעשר שני והקדש מוסיפים חומש מלבד הקרן (ויקרא כז, לא), אבל אינו מעכב - ומותרים באכילה.

כ. מְטַלְטֵל[116] יִשְׂרָאֵל הַתְּרוּמָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לוֹ[117]; וּמְטַלְטְלִין תְּרוּמָה טְמֵאָה עִם הַטְּהוֹרָה אוֹ עִם הַחֻלִּין, אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בִּכְלִי אֶחָד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[118]? בְּשֶׁהָיְתָה הַטְּהוֹרָה לְמַטָּה[119], וְהָיוּ פֵּרוֹת הַמִּתְטַנְּפִין בַּקַּרְקַע, שֶׁאִם יְנַעֵר אוֹתָן יִפָּסְדוּ; אֲבָל אִם הָיוּ אֲגוֹזִים וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - נוֹעֵר הַכְּלִי, וְנוֹטֵל הַטְּהוֹרָה אוֹ הַחֻלִּין, וּמַנִּיחַ הַטְּמֵאָה. וְאִם הָיָה צָרִיךְ לִמְקוֹם הַכְּלִי - בֵּין שֶׁהַטְּהוֹרָה לְמַעְלָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה לְמַטָּה - מְטַלְטֵל הַכֹּל כְּאֶחָד.

116) משנה, שבת קמא, ב. 117) כיון שראויה לכהן. 118) כמו שנתבאר למעלה הלכה טז. 119) אבל אם טהורה למעלה שיכול לקחת את הטהורה, אסור לו לטלטל את הכלי. ובנוסח אחר: "כשהיתה הטמאה למטה" (ויניציאה) וב'כסף משנה' מבכר את הנוסח הנדפס.

כא. נִדְבָּךְ[120] שֶׁל אֲבָנִים שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם: אִם לְמִדּוּם[121] - מֻתָּר לִישֵׁב עֲלֵיהֶן לְמָחָר, וְאִם לָאו - אָסוּר. חֲרִיּוֹת[122] שֶׁל דֶּקֶל שֶׁגִּדְּרָן[123] לְעֵצִים[124], וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן מֵעֶרֶב שַׁבָּת לִישִׁיבָה - מֻתָּר לְטַלְטְלָן[125]. וְכֵן אִם יָשַׁב עֲלֵיהֶן מִבְּעוֹד יוֹם - מֻתָּר לְטַלְטְלָן.

120) שבת קכה, ב: "אמר רבי חנינא: פעם אחת הלך רבי למקום אחד, ומצא נדבך של אבנים (שורת אבני בנין), ואמר לתלמידיו: צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר". 121) סדרום כדי לישב עליהם, שעשו מעשה והכינום מערב שבת. 122) שבת נ, א. ענפים. 123) שלקטן; בנוסח אחר: "שגרדן" (שונצינו). 124) להסיקן באש. 125) וכאן אין צריך מעשה, כמו בנדבך אבנים, מכיון שחריות יש מהן העומדות לישיבה, ויש להסקה, ואף שחשב מתחילה להסקה, די במחשבה לבד לייחדן לישיבה, שמחשבה מוציאה מידי מחשבה, אבל בנדבך של אבנים העומד לבנין ולא לישיבה, צריך מעשה מיוחד להכינם לישיבה (מגיד־משנה).

כב. הַקַּשׁ[126] שֶׁעַל הַמִּטָּה - לֹא יְנַעְנְעֶנּוּ בְּיָדוֹ[127], אֲבָל מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ[128]. וְאִם הוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ. וְכֵן אִם הָיָה עָלָיו כַּר אוֹ סָדִין[129] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁיָּשַׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם. הַמַּכְנִיס[130] קֵפָּה שֶׁל עָפָר[131] בְּבֵיתוֹ, אִם יִחֵד לָהּ קֶרֶן זָוִית מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[132], וְעוֹשֶׂה בּוֹ כָּל צָרְכָּיו.

126) משנה, שבת קמא, א. והוא עומד להסקה. 127) שאסור לטלטל מוקצה. 128) בכתפיו, כי טלטול כלאחר יד (=בדרך שינוי) מותר. 129) הכר והסדין מוכיחים שהקצה את הקש לשכיבה ולא להסקה. 130) שבת נ, א. 131) לכסות בו רוק. 132) אבל אם לא ייחד לו קרן זוית, בטל אגב עפר הבית, ואסור לטלטלו (או"ח סי' שח).

כג. אָסוּר לְבַטֵּל כְּלִי מֵהֶכְנוֹ[133], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּסוֹתֵר[134]. כֵּיצַד? לֹא יִתֵּן כְּלִי תַּחַת הַגֵּר בְּשַׁבָּת לְקַבֵּל

אֶת הַשֶּׁמֶן הַנּוֹטֵף; שֶׁהַשֶּׁמֶן שֶׁבַּנֵּר אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, וּכְשֶׁיִּפֹּל לַכְּלִי - יֵאָסֵר טִלְטוּל הַכְּלִי שֶׁהָיָה מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ אֵין נוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַתַּרְנְגֹלֶת לְקַבֵּל בֵּיצָתָהּ[135], אֲבָל כּוֹפֶה הוּא הַכְּלִי עָלֶיהָ[136]. וְכֵן[137] כּוֹפֶה הַכְּלִי עַל כָּל דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא בִּטְּלוֹ, שֶׁאִם יַחְפֹּץ - יִטְּלֶנּוּ.

133) משנה, שבת מב, ב. ממה שהיה מוכן מבעוד יום. 134) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אוסרו בטלטול כמו שיבאר. וכן פירש רש"י בשבת קכח, ב. אבל בדף מב, ב שם, פירש "שהוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה". 135) כי ביצה שנולדה בשבת אסורה באכילה ובטלטול (ראה הל' יו"ט פ"א הי"ט-ה"כ). 136) הראב"ד הביא בשם ה"ירושלמי": "ובלבד שלא יגע בביצה", ואף שמוקצה אינו אסור אלא בטלטול ולא בנגיעה, חוששים "שמא ינענע הביצה על ידי הכלי" (מגיד-משנה). 137) בניגוד לדעת רבי יצחק האומר שאסור לטלטל כלי לצורך דבר שאסור בטלטול (שבת מג.).

כד. נוֹתְנִין[138] כְּלִי תַּחַת הַדֶּלֶף[139]. וְאִם נִתְמַלֵּא הַכְּלִי - שׁוֹפֵךְ[140] וְשׁוֹנֶה[141], וְאֵינוֹ נִמְנָע[142]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַדֶּלֶף רָאוּי לְרִחִיצָה[143]; אֲבָל אִם אֵינוֹ רָאוּי - אֵין נוֹתְנִין. וְאִם נָתַן - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בַּמַּיִם הַמְּאוּסִין שֶׁבּוֹ. שֶׁאֵין עוֹשִׂין גֹּרֶף שֶׁל רְעִי לְכַתְּחִלָּה[144].

138) משנה, ביצה לה, ב. 139) "מים הנוזלים מן הגגות בעת ירידת הגשם" (פירוש המשניות), ונותנים כלי לקבל את המים שלא יטנפו את הבית. 140) לחוץ. 141) מחזיר שוב את הכלי תחת הדלף. 142) מלשנות כל היום אם צריך לכך (רש"י). 143) שאם אינם ראויים לרחיצה הם מוקצה ואסור לכתחילה לתת כלי תחתם לקבלם, שהרי הוא עושה גרף של רעי לכתחילה. 144) ביצה לו, ב. אבל עבר ונתן - מותר להוציא.

כה. חָבִית[145] שֶׁל טֶבֶל[146] שֶׁנִּשְׁבְּרָה - מֵבִיא כְּלִי וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ[147]; הוֹאִיל וְאִם עָבַר וְתִקְּנוֹ - מְתֻקָּן[148], הֲרֵי הוּא כְּמֻתָּקָן. וְנוֹתְנִין[149] כְּלִי[150] תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל נִיצוֹצוֹת[151]; מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ, וּמֻתָּר לְטַלְטֵל הַכְּלִי. קוֹרָה[152] שֶׁנִּשְׁבְּרָה - אֵין סוֹמְכִין אוֹתָהּ בְּסַפְסָל אוֹ בַּאֲרֻכּוֹת הַמִּטָּה[153], אֶלָּא אִם־כֵּן הָיוּ רְווּחִים[154] וְכָל זְמַן שֶׁיַּחְפֹּץ יִטְּלֵם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַטֵּל כְּלִי מֵהֶכְּנוֹ. פּוֹרְסִין מַחְצֶלֶת עַל גַּבֵּי אֲבָנִים[155] בְּשַׁבָּת אוֹ עַל גַּבֵּי כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים, בַּחַמָּה - מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַגְּשָׁמִים - מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לָצוּד[156]; שֶׁהֲרֵי נוֹטְלָהּ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[157]. וְכוֹפִין[158] אֶת הַסַּל בְּשַׁבָּת לִפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים[159] בְּשֶׁכִּיל שֶׁיַּעֲלוּ עָלָיו וְיֵרְדוּ; שֶׁהֲרֵי מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ כְּשֶׁיֵּרְדוּ מֵעָלָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

145) שבת מג, א. 146) שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות. 147) אף שאינו ראוי לאכילה כל זמן שהוא טבל, ואי אפשר לתקנו היום, כי אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת, מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (פכ"ג ה"ט). 148) כמבואר בפכ"ג הט"ו: "המגביה תרומות ומעשרות בשבת או ביום-טוב - - - תיקן את הפירות". 149) משנה, שבת מז, ב. 150) אפילו בשבת. 151) היוצאים מן הנר, שלא תאחז האש במפה שעל השולחן. 152) שבת מג, א. 153) הלוחות שבין שני כרעי המיטה לארכה. 154) כשסמוכים ברפיון, מותר לסמכם כדי שהקורה לא תוסיף לרדת, אבל לא כדי שתעלה שהוא כבונה (או"ח סי' שיג). 155) אבני בנין "שלא ימחו בגשמים מאחר ששרויות במים" (רש"י). והמחצלת שומרת עליהן מפני הגשמים. 156) את הדבורים, וגם לא יהדק את המחצלת שהדבורים לא יוכלו לצאת, ויעבור על איסור צידה משום "פסיק רישיה ולא ימות" (כמבואר בפ"א). 157) ואינו מבטל כלי מהיכנו. 158) משנה, שבת קכח, ב. 159) שבעלי חיים מוקצים הם, לפי שאינם ראויים היום (מגיד-משנה).

כו. בְּהֵמָה[160] שֶׁנָּפְלָה לְבוֹר אוֹ לְאַמַּת הַמַּיִם[161]: אִם יָכוֹל לִתֵּן לָהּ פַּרְנָסָה[162] בִּמְקוֹמָהּ - מְפַרְנְסִין אוֹתָהּ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת; וְאִם לָאו[163] - מֵבִיא כָּרִים וּכְסָתוֹת וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ, וְאִם עָלְתָה - עָלְתָה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמְּבַטֵּל כְּלִי מֵהֶכְּנוֹ, שֶׁהֲרֵי מַשְׁלִיכוֹ לַבּוֹר לְתוֹךְ הַמַּיִם - מִפְּנֵי צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים[164] לֹא גָּזְרוּ. וְאָסוּר לְהַעֲלוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְכֵן אֵין עוֹקְרִין[165] בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף בֶּחָצֵר, אֲבָל דּוֹחִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּכָּנְסוּ. וּמְדַדִּין[166] עֲגָלִים וּסְיָחִים. תַּרְנְגֹלֶת שֶׁבָּרְחָה - אֵין מְדַדִּין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִשְׁמֶטֶת מִן הַיָּד, וְנִמְצְאוּ אֲגַפֶּיהָ נִתְלָשִׁין[167]; אֲבָל דּוֹחִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּכָּנֵס.

160) שבת קכח, ב. 161) ובעלי חיים מוקצים הם בשבת, כמו שנזכר למעלה. 162) להוריד לה אוכלין ומשקין. 163) שהמים עמוקים, ואי אפשר לפרנסה שם. 164) שהוא מן התורה, כמו שכתוב (שמות כג, ה): "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו . . . עזוב תעזוב עמו", וביטול כלי מהיכנו הוא רק איסור דרבנן ונדחה מפני דבר תורה ('באר הגולה'). ויש אומרים שדעת רבינו שצער בעלי חיים אינו אלא מדרבנן (כמו שנראה מדבריו בפי"ג מהלכות רוצח ה"ט), ואף־על־פי־כן לא אסרו לבטל כלי מהיכנו במקום צער בעלי חיים, שהרי שקדה התורה על מנוחת בעלי החיים בשבת, כמו שנאמר "למען ינוח שורך וחמורך" (שמות כג, יב). ובמכילתא שם: "הוסיף לו הכתוב נייח אחד להיות תולש מן הקרקע ואוכל, אתה אומר לכך בא או אינו אלא יחבשנו בתוך ביתו, אמרת אין זה נייח אלא צער" ('אור שמח'). 165) להגביהם משום מוקצה. 166) אוחז בצואר ובצדדים ומוליכם (מגיד-משנה). 167) לדעת הראב"ד זהו דבר שאינו מתכוון ומותר. וטעם האיסור משום שנשמטים ומטלטלם בשבת.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נשלמו בו דיני הטלטול.

א. כָּל כְּלֵי[2] הָאוֹרֵג וַחֲבָלָיו וְקָנִים שֶׁלּוֹ - מֻתָּר לְטַלְטְלָן, כִּכְלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר[3], חוּץ מִכֹּבֶד הָעֶלְיוֹן וְכֹבֶד הַתַּחְתּוֹן[4]; לְפִי שֶׁאֵין נִטָּלִין[5], מִפְּנֵי שֶׁהֵן

1 תְּקוּעִין[6]. וְכֵן הָעַמּוּדִים שֶׁל אוֹרֵג - אָסוּר לְטַלְטְלָן,
2 שֶׁמָּא יְתַקֵּן הַגֻּמּוֹת שֶׁלָּהֶן[7]. וּשְׁאָר כְּלֵי הָאוֹרֵג - מֻתָּרִין.

2) שבת קיג, א. 3) לצורך גופו ומקומו, כמבואר בפכ"ח ה"ג. ובנוסח אחר: "שמלאכתו להיתר" ('מעשה רוקח') וכדעת רש"י שם. 4) יסוד מכונת האריגה הן שתי קורות חזקות משני הצדדים - הנקראים עמודים; בין שניהם מונחים שתי קורות, אחת מלמעלה הנקראת כובד עליון, ואחת מלמטה - הנקראת כובד תחתון; מסביב לכובד העליון שמים את חוטי השתי, ועל הכובד התחתון מניחים את הארג. 5) אף בחול, לפיכך אין עליהן תורת כלי (מגיד־משנה). 6) בתוך העמודים וקשה ליטלם מפני כבדם. 7) כשחולצם מן הקרקע שהם תקועים בה, יזיז את העפר ויעשה גומא במקום העמוד ויתחייב משום בונה (רש"י).

3 ב. מַכְבְּדוֹת שֶׁל תְּמָרָה[8] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁמְּכַבְּדִין בָּהֶן
4 אֶת הַקַּרְקַע - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר; שֶׁהֲרֵי
5 מֻתָּר לְכַבֵּד בְּשַׁבָּת[9]. לְבֵנִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ[10] מִן הַבִּנְיָן -
6 הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְהָסֵב
7 עֲלֵיהֶן, שֶׁהֲרֵי שָׁפִין אוֹתָן[11] וּמְתַקְּנִין אוֹתָן. וְאִם צָבַר
8 אוֹתָן[12] - הֲרֵי הִקְצָם[13], וְאָסוּר לְטַלְטְלָם[14].

8) שבת קכד, ב. הקנה שהתמרים תלויים בו "ושמה מכבדות, משום שהפרי שתלוי עליה כבד ונתלה למטה, וגם משום שהוא עשוי לכבד (לטאטא) את הבית" (רב האי גאון). 9) במקום שאין חשש שמא ישווה גומות, כגון ברצפת אבנים, כמבואר בפכ"א ה"ג. 10) אחר שהשלים בנינו, ואין בדעתו להתמש בהן לצורך בנין. 11) מבואר בפכ"ה הכ"א. 12) סדרן זה על זה. 13) לבנין. 14) כמבואר בפכ"ה ה"ו.

9 ג. חֶרֶס קְטַנָּה[15] - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת
10 הָרַבִּים, הוֹאִיל וּרְאוּיָה הִיא בֶּחָצֵר לְכַסּוֹת בָּהּ פִּי כְּלִי
11 קָטָן[16]. מְגוּפַת[17] חָבִית שֶׁנִּתְכַּתְּתָה[18] - הִיא[19]
12 וּשְׁבָרֶיהָ[20] מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ[21]; וְאִם זְרָקָהּ לָאַשְׁפָּה
13 מִבְּעוֹד יוֹם[22] - אָסוּר לְטַלְטְלָהּ[23]. כְּלִי שֶׁנִּתְרוֹעֵעַ[24] -
14 לֹא יִתְלַשׁ[25] מִמֶּנּוּ חֶרֶס לְכַסּוֹת בּוֹ אוֹ לִסְמֹךְ בּוֹ.

15) שבת קכד, ב. שבר כלי חרס. 16) כיון שהיתה מתחילה כלי, אבל דבר שאינו כלי, כגון צרורות או אבנים אף־על־פי שראויים לכסות בהם כלי, אסור לטלטלם - כמבואר בפכ"ה ה"ו. 17) סתימת פי החבית בטיט. 18) שנשברה החבית. 19) המגופה. 20) של החבית. 21) שראויים לכסות בהם פי כלי קטן. 22) אבל אם זרקה בשבת, כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליה מותר (מגיד־משנה). 23) שבטלה מהיות עוד כלי. 24) שנשבר. 25) בגמרא מובא: "לא יספות". ופירש הרי"ף: לא יחתוך.

15 ד. מֻתָּר[26] לְהַכְנִיס לְבֵית הַכִּסֵּא שָׁלֹשׁ אֲבָנִים[27]
16 מְקֻרְזָלוֹת[28] לְקַנֵּחַ בָּהֶן. וְכַמָּה שֶׁעוּרָן? כְּמִלֹּא הַיָּד.
17 אֲבָל אֲדָמָה שֶׁהִיא קְרוֹבָה לְהִתְפָּרֵךְ - אָסוּר
18 לְטַלְטְלָהּ[29] לְקַנֵּחַ בָּהּ. וּמֻתָּר לְהַעֲלוֹת אֲבָנִים לַגָּג
19 לְקַנֵּחַ בָּהֶן[30]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים וְנִשְׁתַּקְּעוּ בְּטִיט -
20 אִם רִשּׁוּמָן נִכָּר[31], מֻתָּר לְטַלְטֵל[32]. אֶבֶן שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ
21 טִנּוּף, שֶׁוַּדַּאי לְקַנֵּחַ הִיא - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ, וַאֲפִלּוּ
22 הִיא גְּדוֹלָה.

26) שבת פא, א. 27) אף שהן אסורות בטלטול, כמבואר למעלה בפכ"ה, ה"ו - משום שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (רש"י ו'תוספות' בסוכה לו:). 28) חדות, הראויות לקינוח (מגיד־משנה). 29) מפני שאינה ראויה. 30) ואף־על־פי שיש כאן טירחא גדולה, התירו - מפני שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (שבת פא:). 31) שלא נטבעו בקרקע לגמרי, ורישומן ניכר למעלה מן הקרקע. 32) ואין איסור משום סותר.

23 ה. הָיָה[33] לְפָנָיו צְרוֹר[34] וָחֶרֶשׁ[35] - מְקַנֵּחַ בַּצְּרוֹר[36].
24 וְאִם הָיָה הַחֶרֶשׁ מֵאָגְנִי[37] כֵּלִים - מְקַנֵּחַ בַּחֶרֶשׁ[38]. הָיוּ
25 לְפָנָיו צְרוֹר וַעֲשָׂבִים: אִם הָיוּ עֲשָׂבִים רַכִּים - מְקַנֵּחַ
26 בָּהֶן[39], וְאִם לָאו - מְקַנֵּחַ בַּצְּרוֹר[40].

33) שבת פב, א. 34) אבן קטנה שהיא מוקצה. 35) שאינו מוקצה, כמבואר בהלכה ג. 36) אף־על־פי שהוא מוקצה, ואינו מקנח בחרש שהוא חד ויש בו סכנה. 37) השפה לפי הכלי הבולטת מהכלי חוצה ('ערוך'). ובפירוש המשניות כלים פ"יא, מ"ג פירש: צואר הכלי. 38) שהוא חלק ואינו מקרע את הבשר. 39) שאינם "מוקצה". 40) לפי שעשבים יבשים האור שולטת בהם, והמקנח בהם שיני פי הטבעת נושרות (שבת, שם).

27 ו. שְׁיָרֵי[41] מַחְצְלָאוֹת שֶׁבָּלוּ[42] - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי
28 שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר[43]; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְכַסּוֹת בָּהֶן
29 הַטִּנּוּף[44]. אֲבָל שְׁיָרֵי בְּגָדִים שֶׁבָּלוּ, שֶׁאֵין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה
30 עַל שְׁלֹשָׁה[45] - אָסוּר לְטַלְטְלָן; שֶׁאֵינָן[46] רְאוּיִין לֹא
31 לַעֲנִיִּים וְלֹא לַעֲשִׂירִים. שִׁבְרֵי הַתַּנּוּר[47] - מֻתָּר
32 לְטַלְטְלָן, וַהֲרֵי הֵן כְּכָל הַכֵּלִים שֶׁמְּלַאכְתָּן לְהֶתֵּר.
33 כִּירָה[48] שֶׁנִּשְׁמְטָה אַחַת מִיַּרְכוֹתֶיהָ[49] - אָסוּר
34 לְטַלְטְלָהּ, שֶׁמָּא יִתְקַע[50].

41) שבת קכה, א. 42) שנרקבו ונפרדו ממחצלת ישנה. ובנוסח אחר, חסרה המילה "שבלו" (כת"י התימנים). 43) מבואר בפכ"ה ה"ג. 44) שהרי גם המחצלת השלמה עומדת לכסות את עפר הבית והלכלוך, שלא יעלה האבק. 45) כן יש לתקן "שלש על שלש", כלומר שלש אצבעות על שלש אצבעות, שאילו "שלשה על שלשה" (כבדפוסים חדשים) כלומר שלשה טפחים, הוא שיעור לבגדי עשירים, ואילו בגדי עניים שיעורם בשלש אצבעות על שלש אצבעות (כמבואר בפכ"ב מהל' כלים, ומסכת שבת כו:), ופחות משלוש - אינן ראויין לא לעניים ולא לעשירים. 46) ודעת הראב"ד שדין זה נשנה בטלית של מצוה, שאדם נזהר מלהשתמש בה תשמיש מגונה אף אחר שנקרעה, לכן שיעורה שלש אצבעות, אבל בשאר מטליות מותר לטלטלן, אף שאין בהן שלש על שלש, כמו שמטלטלים צרור וחרס.

47) תנורים שלהם היו מטלטלים כקדירות שלנו. 48) שבת קלח, ב. כעין תנור לבישול, ואף שמלאכתה לאיסור, מותר לטלטלה לצורך גופה או מקומה כמבואר בפכ"ה ה"ג. 49) רגילה. 50) יחבר את הרגל בחזקה בכירה, ויתחייב משום בונה או מכה בפטיש.

1 ז. סֵלָם[51] שֶׁל עֲלִיָּה[52] - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ[53]; שֶׁאֵין עָלָיו
2 תּוֹרַת כְּלִי. וְשֶׁל שׁוֹבָךְ[54] - מֻתָּר לְהַטּוֹתוֹ[55], אֲבָל לֹא
3 יוֹלִיכוֹ מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא
4 עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לָצוּד[56]. קָנֶה שֶׁמּוֹסְקִין בּוֹ
5 הַזֵּיתִים[57] - אִם יֵשׁ עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי[58], הֲרֵי הוּא כִּכְלִי
6 שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר[59]. קָנֶה[60] שֶׁהִתְקִינוֹ בַּעַל הַבַּיִת
7 לִהְיוֹת פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ - אִם יֵשׁ תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו, הֲרֵי
8 הוּא כִּכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר[61].

51) ביצה ט, ב. 52) שהוא גדול ועשוי להטיח בו גגו. 53) אפילו לצורך גופו ומקומו. 54) קן של יונים. 55) ממקום למקום. 56) כמבואר בפכ"ד הי"ג. אבל סולמות שבבית העשויים לשימוש בבית, מותר לטלטלם ממקום למקום (ט"ז אורח־חיים סי' תקיח). 57) משנה, שבת קכג, ב: "עושים מקל לחבוט בו את הזיתים, ומהפכים בו הזיתים כשהם בבית־הבד, ועושים בראשי אותם המקלות כעין רימון עגול או קשר, וכשמהפכים בו הזיתים מרימים את המקל, ומביטים ברימון אם יש בו שמנונית או לא" (פירוש המשניות). 58) שהוא ראוי לאיזה תשמיש (ראה בפכ"ה הי"ג). 59) ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, ולא לצורך עצמו. 60) תוספתא שבת פט"ו. 61) ומותר לטלטל אף לצורך עצמו של כלי (פכ"ה ה"ג).

9 ח. דֶּלֶת[62] שֶׁהָיָה לָהּ צִיר[63], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לָהּ
10 עַתָּה צִיר, שֶׁהֵכִינָה לִסְתֹּם בָּהּ מָקוֹם מֵקֶצֶה[64], וְהִיא
11 נִגְרֶרֶת, שֶׁנּוֹטְלִין אוֹתָהּ וְסוֹתְמִין בָּהּ, וְכֵן חֲדָקִים[65]
12 שֶׁסּוֹתְמִין בָּהֶן הַפִּרְצָה, וְכֵן מַחְצֶלֶת הַנִּגְרֶרֶת: בִּזְמַן
13 שֶׁקְּשׁוּרִין[66] וּתְלוּיִין בַּכֹּתֶל - סוֹתְמִין בָּהֶן וְנוֹעֲלִים
14 בָּהֶם; וְאִם לָאו - אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן[67]. וְאִם הָיוּ גְבוֹהִים
15 מֵעַל הָאָרֶץ - נוֹעֲלִין בָּהֶן[68].

62) משנה, עירובין קא, א. 63) יתד של ברזל שהדלת סובבת עליה. 64) חצר מאחורי הבתים, שמניחים בה סחורה ועצים, ואין משתמשים בה תדיר, ואין בעל הבית חושש לעשות לה דלת קבועה ותלויה בציר כראוי, אלא זוקפה כנגד הפתח, וכשהוא פותח מטילה לארץ, ויש שתלויות אבל נגררות לארץ (רש"י). 65) "קוצים, קושרים הקוצים בקנים, ועושים מהם לוח, ונועלים בהם פירצת הגינות, שלא יכנסו שם גנבים או חיות" (פירוש המשניות). 66) בחבל ותלויים בכותל, ניכר שהם כדלת וכשנועלים בהם אינו חייב משום בונה. 67) שנראה כבונה עכשיו דופן זה. 68) שאין דרך בנין בזה.

16 ט. דֶּלֶת[69] שֶׁהָיָה לָהּ לוּחַ אֶחָד[70], שֶׁשּׁוֹמְטִין אוֹתָהּ
17 וְנוֹעֲלִין בָּהּ: אִם לֹא הָיָה לָהּ לְמַטָּה כֵּן[71] כְּמוֹ
18 אַסְקֻפָּה[72], שֶׁמּוֹכִיחַ עָלֶיהָ שֶׁהִיא כְּלִי מוּכָן לִנְעִילָה -
19 אֵין נוֹעֲלִין בָּהּ[73]; וְאִם[74] יֵשׁ לְמַטָּה אַסְקֻפָּה - נוֹעֲלִים
20 בָּהּ. וְכֵן נֶגֶר[75] שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ קְלוֹסְטָרָא[76], שֶׁמּוֹכַחַת
21 עָלָיו שֶׁהוּא כְּלִי מוּכָן לִנְעִילָה וְאֵינוֹ קוֹרָה כִּשְׁאָר כָּל
22 הַקּוֹרוֹת - נוֹעֲלִין בּוֹ[77] בְּשַׁבָּת.

69) עירובין קא, א. העשויה לכניסה ויציאה תדיר. 70) שיש בה רק קרש אחד ואין בה היכר דלת. 71) יסוד. 72) מפתן. 73) לפי שאין לה תיקוני הדלת כשאר דלתות, הרי היא כסתימה בלבד ונראה כבונה. 74) בנוסח אחר, חסר כל המשפט הזה "ואם יש למטה אסקופה נועלים בה" (שונצינו). 75) עירובין קב, א. "הוא קורה שעושים אותה בשתי וערב, ונותנים אותה בדלתות ונועלים בה השערים, ועניינו כמו בריח מבריח מן הכותל אל הכותל" (פירוש המשניות). 76) "דמות רימון או טבעת וכיוצא בו, ממה שיורה עליו שהוא כלי ואינו קורה האסורה בטלטול בשבת" (פירוש המשניות). 77) "מעשה בכנסת שבטבריא, שהיו נוהגים בו איסור, עד שבא רבן גמליאל והזקנים והתירו להם" (משנה שם קא:).

23 י. נֶגֶר[78] שֶׁאֵין בְּרֹאשׁוֹ קְלוֹסְטָרָא: אִם הָיָה קָשׁוּר
24 וְתָלוּי בַּדֶּלֶת - נוֹעֲלִין בּוֹ; וְכֵן אִם הָיָה נִטָּל וְאַגְּדוֹ
25 עִמּוֹ[79]; אֲבָל אִם הָיָה אַגְּדוֹ קָבוּעַ בַּדֶּלֶת, וְהָיָה הַנֶּגֶר
26 נִשְׁמָט כְּמוֹ קוֹרָה, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּזָוִית, וְחוֹזְרִין
27 וְנוֹעֲלִין בּוֹ בְּעֵת שֶׁרוֹצִין - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִנְעֹל בּוֹ;
28 שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי[80], וְאֵינוֹ אָגוּד, וְאֵין בּוֹ אֶגֶד
29 לְהוֹכִיחַ עָלָיו[81].

78) משנה, עירובין קב, א. "נגר הנגרר (שאין בראשו גלוסטרא), נועלים בו במקדש (שאין איסור שבות במקדש), אבל לא במדינה (שנראה כבונה), והמונח (שאינו קשור כלל אלא מונח בארץ) כאן וכאן אסור". 79) שהיה קשור בחבל חזק ויכול ליטלו ע"י האגד. 80) כיון שאין בראשו גלוסטרא ואינו ראוי לשום תשמיש, כמבואר בפכ"ה ה"ו, והכ"ג. 81) שעשוי לנעול, ולכן נראה כבונה – כנועץ עכשיו נגר ויתד בכותל.

30 יא. מְנוֹרָה[82] שֶׁל חֲלִילוֹת[83] - בֵּין גְּדוֹלָה, בֵּין קְטַנָּה -
31 אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָהּ[84]; שֶׁמָּא יַחֲזִירֶנָּה בְּשַׁבָּת[85]. הָיוּ
32 בָּהּ חֲדָקִים[86] וְהִיא נִרְאֵית כְּבַעֲלַת חֲלִילוֹת: אִם הָיְתָה
33 גְּדוֹלָה, הַנִּטֶּלֶת בִּשְׁתֵּי יָדַיִם - אָסוּר לְטַלְטְלָהּ מִפְּנֵי
34 כָּבְדָהּ[87]; הָיְתָה קְטַנָּה מִזּוֹ - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ.

82) שבת מו, א. 83) מורכבת מפרקים פרקים. 84) אפילו לא הדליקו בה באותה שבת. שאם הדליק בה, אסורה בטלטול מפני שהיא מוקצה לאיסור, כמבואר בפכ"ה ה"י. 85) שמא תיפול ותתפרק ויחזירנה, ונמצא עושה כלי בשבת. 86) חריצים מסביב הדומים לפרקים. 87) אין הכוונה שהאיסור הוא משום כבדה, שהרי כתב רבינו (פכ"ה ה"ו) שכל שיש עליו תורת כלי, אף־על־פי שהיא ניטלת בעשרה בני אדם מטלטלים אותה, אלא מכיון שהיא גדולה ויש בה חריצים, נראית כשל פרקים ואסורה משום שהרואה יחשוב שהיא של פרקים. אבל במנורה קטנה שאין הדרך לעשותה של פרקים, אין בה איסור אם יש בה חדקים, שהכל יודעים שאינה של פרקים ('מעשה רוקח').

יב. מִנְעָל[88] שֶׁעַל גַּבֵּי הָאִמּוּם[89] - שׁוֹמְטִין[90] אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. מַכְבֵּשׁ[91] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים[92] - מַתִּירִין[93], אֲבָל לֹא כּוֹבְשִׁין[94]. וְשֶׁל כּוֹבְסִין - לֹא יִגַּע בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵקְצָה מֵחֲמַת חֶסְרוֹן כִּיס[95]. וְכֵן גִּזֵּי צֶמֶר[96] - אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן[97]. לְפִיכָךְ, אִם יְחַדָּן לְתַשְׁמִישׁ - מֻתָּרִין. וְהַשְּׁלָחִין[98] - מֻתָּר לְטַלְטְלָן, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁל אֻמָּן[99], מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם.

88) שבת קמא, א. 89) דפוס עץ לנעל. 90) מורידים אותו מהאימום, אף־על־פי שמלאכתו לאיסור, כיון ששם כלי עליו, מותר לטלטלו לצורך מקומו (או"ח שם). 91) משנה, שבת קמא, א. "עשוי שני לוחות - ושמים ביניהם את הבגדים המכובסים ומקופלים, ואחר כך קושרים את הלוחות ומהדקים אותם, כדי שיתיישרו הבגדים ויהיה הקיפול נאה" (פירוש המשניות). 92) שאינו תחוב בחזקה. 93) את המכבש ליטול ממנו בגדים לצורך השבת. 94) להכניס בו בגדים ולהדקם שהוא צורך חול (רש"י). 95) ראה למעלה פרק כה הלכה ט. ורש"י פירש משום שהוא תחוב בחזקה, והתרתו דומה לסתירה. 96) משנה, שבת מט, א. הצמר הגזוז מהצאן. 97) לשמרם לטוויה. 98) עורות של חיה ובהמה בלתי מעובדים; תרגום "והפשיט" (ויקרא א, ו) וישלח (פירוש המשניות). 99) אף העומדים למכירה אינו מקפיד עליהם ומשתמש בהם.

יג. כָּל דָּבָר[100] מְטֻנָּף, כְּגוֹן רְעִי וְקִיא וְצוֹאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[101]: אִם הָיוּ בְּחָצֵר שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהּ - מֻתָּר לְהוֹצִיאָן לְאַשְׁפָּה אוֹ לְבֵית הַכִּסֵּא, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא גֶּרֶף שֶׁל רְעִי[102]; וְאִם הָיוּ בְּחָצֵר אַחֶרֶת[103] - כּוֹפִין עֲלֵיהֶן כְּלִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקָּטָן וְיִתְלַכְלֵךְ בָּהֶן. רַק שֶׁעַל הַקַּרְקַע - דּוֹרְסוֹ לְפִי תֻּמּוֹ[104] וְהוֹלֵךְ. מְטַלְטְלִין כָּנוּנָא[105] מִפְּנֵי אֶפְרוֹ[106], אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁבְרֵי עֵצִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּגֶרֶף שֶׁל רְעִי. וְאֵין[107] עוֹשִׂין גֶּרֶף שֶׁל רְעִי לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת; אֲבָל אִם נַעֲשָׂה מֵאֵלָיו, אוֹ שֶׁעָבַר וְעָשָׂהוּ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ.

100) שבת קכא, ב. 101) כל דבר מאוס. 102) מבואר בפכ"ה הכ"ד. 103) שאינו דר שם שאסור להוציאם. 104) כמבואר בפי"א ה"ד. 105) שבת מז, א. כלי נחושת ששמים בו גחלים בוערות כדי להתחמם בהן. 106) "לכסות בו רוק או צואה" (רש"י ומגיד־משנה); ודעת הראב"ד שהיתר טלטול הכנונא הוא מכיון שיש בו דבר איסור - שברי עצים, ודבר היתר - האפר, הרי הוא בסיס לאיסור ולהיתר, ומותר לטלטלו, אם ההיתר חשוב יותר מן האיסור, שאז בטל האיסור לגבי ההיתר, וכאילו אינו שם כלל. 107) מבואר בפכ"ה הכ"ד.

יד. שֶׁמֶן[108] שֶׁיּוֹצֵא מִתַּחַת הַקּוֹרָה שֶׁל בֵּית הַבַּד בְּשַׁבָּת, וְכֵן תְּמָרִים וּשְׁקֵדִים הַמּוּכָנִים לִסְחוֹרָה - מֻתָּר לְאָכְלָם בְּשַׁבָּת. וַאֲפִלּוּ[109] אוֹצָר שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ תְּבוּאָה צְבוּרָה - מַתְחִיל לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת. שֶׁאֵין שׁוּם אֹכֶל[110] שֶׁהוּא מֵקְצָה בְּשַׁבָּת כְּלָל, אֶלָּא הַכֹּל מוּכָן הוּא[111], חוּץ מִגְּרוֹגְרוֹת[112] וְצִמּוּקִין[113] שֶׁבַּמֵּקְצָה[114] בִּזְמַן שֶׁמְּיַבְּשִׁים אוֹתָם; הוֹאִיל וּמַסְרִיחוֹת בֵּינָתַיִם וְאֵינָם רְאוּיִין לַאֲכִילָה - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין[115] בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם מֵקְצֶה. חָבִית[116] שֶׁנִּתְגַּלְּתָה וַאֲבַטִּיחַ שֶׁנִּשְׁבְּרָה[117] - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, נוֹטְלָן וּמַנִּיחָן בְּמָקוֹם הַמֻּצְנָע[118]. כַּיּוֹצֵא בּוֹ קָמְיַעַ[119] שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין יוֹצְאִין[120] בּוֹ, מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ[121]. מוֹתַר[122] הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּגֵּר וְשֶׁבַּקְּעָרָה, שֶׁהִדְלִיקוּ בָּהֶן בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת - אָסוּר לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵקְצֶה מֻחְמַת אִסּוּר.

108) שבת יט, א. 109) שבת קכז, א. 110) אפילו המיוחד למכירה ולסחורה ואינו עומד לאכילה. 111) כאילו הכינו בידים לאכילה, כציווי התורה (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו". וכרבי שמעון שאמר שמוקצה מותר בטלטול בשבת חוץ מגרוגרות וצימוקים (שבת מה:) שבסמוך, ונר שדלק בליל שבת (שבת מה.) שבסוף ההלכה. 112) תאנים יבשות. 113) ענבים יבשים. 114) חצר שמאחורי הבתים המיוחדת לסחורה ועצים. 115) שבת מה, א. 116) תוספתא שבת פט"ו. שיש בה משקין. 117) במקום שנחשים מצויים, חוששים שמא נחש שתה מהמים ואכל מהאבטיח, והטיל בהם ארס, ואסורים בהנאה, כמבואר בהל' רוצח ושמירת הנפש פי"א ה"ח. ובנוסח אחר: "אבטיח שניקרה" כלומר שניקר בו הנחש. ונוסחא זו עיקר (מגיד־משנה, ועיין 'מעשה רוקח'). 118) שאחרים לא ישתו מהמים ויאכלו מהאבטיח ויבואו לידי סכנה. 119) תוספתא שבת פ"ח. 120) כמבואר בפי"ט הי"ד. 121) לפי שיש עליו תורת כלי ('צפנת פענח'). 122) שבת מד, א.

טו. אוֹצָר[123] שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל כַּדֵּי יַיִן - אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[124], אָסוּר לְהַתְחִיל בּוֹ לְפַנּוֹתוֹ[125] אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁפִּנָּהוּ לְהַכְנֶסֶת אוֹרְחִין[126] אוֹ לִקְבֹּעַ בּוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ[127]. וְכֵיצַד מְפַנִּין אוֹתוֹ? כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְמַלֵּא אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ קֻפּוֹת, עַד שֶׁגּוֹמְרִין[128]. וְלֹא יְכַבְּדוּ קַרְקָעִיתוֹ[129] שֶׁל אוֹצָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[130]; אֶלָּא נִכְנָס[131] וְיוֹצֵא בּוֹ, וְעוֹשֶׂה שְׁבִיל בְּרַגְלָיו בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ.

123) משנה, שבת קכו, א. 124) כמבואר בהלכה הקודמת. 125) משום טירחא ('מגן אברהם' סי' שלג סק"מ). 126) "שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה" (רבינו בהל' אבל פי"ד ה"ב). 127) לתלמידים הבאים לשמוע דרשה. 128) "אמרו (במשנה) אפילו ארבע וחמש קופות - על דרך הריבוי, כאילו אמר: אפילו מנין גדול, ובתנאי שלא יפנה אותו האוצר כולו, עד שלא יניח שום דבר" (פירוש המשניות). 129) שמא יבוא להשוות גומות, ויתחייב משום בונה. 130) בפרק כ"א ה"ב. 131) זה

מוסב למה שלמעלה שאסור להתחיל באוצר לדבר הרשות, ועל זה כתב "אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל" וכו'.

טז. כֹּל[132] שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה[133] וְחַיָּה וָעוֹף הַמְּצוּיִין[134] - מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד? מְטַלְטְלִין אֶת הַתֶּרְמוֹס[135] הַיָּבֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לָעִזִּים; אֲבָל לֹא אֶת הַלַּח[136]. אֶת הֶחָצָב[137], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לִצְבָאִים. אֶת הַחַרְדָּל[138], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לְיוֹנִים. אֶת הָעֲצָמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַאֲכָל לִכְלָבִים. וְכֵן כָּל הַקְּלִפִּין וְהַגַּרְעִינִין הָרְאוּיִין לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מְטַלְטְלִין אוֹתָן; וְשֶׁאֵינָן רְאוּיִין - אוֹכֵל אֶת הָאֹכֶל וְזוֹרְקָן לְאַחֲרָיו, וְאָסוּר לְטַלְטְלָן. מְטַלְטְלִין בָּשָׂר תָּפוּחַ[139], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לְחַיָּה. וּמְטַלְטְלִין בָּשָׂר חַי - בֵּין תָּפֵל[140], בֵּין מָלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לְאָדָם. וְכֵן דָּג מָלִיחַ; אֲבָל הַתָּפֵל - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ[141].

132) משנה, שבת קכו, ב. 133) אף שאינו ראוי למאכל אדם. 134) אבל אם אינו ראוי אלא לבעל־חי שאינו מצוי אצל רוב בני אדם, אסור לטלטל אלא־אם־כן יש לו מאותו מין בעל־חי (או"ח סי' שח). 135) צמח בתרמיל שגרעיניו דומים לפול. 136) שהוא מר ביותר. 137) ירק ממין הבצלים ששרשיו בוקעים עמוק באדמה בקו ישר. 138) צמח חריף הטעם, שגרגיריו העגולים משמשים לרפואה. 139) סרוח. 140) שבת קכח, א. חסר מלח ותבלין. 141) שאינו ראוי לאכילה כלל.

יז. אֵין[142] מְטַלְטְלִין שִׁבְרֵי זְכוּכִית, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָל לְנַעֲמִיּוֹת[143]; וְלֹא חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת[144], אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָל לְפִילִים; וְלֹא אֶת הַלּוּף[145], אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָל לְעוֹרְבִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מְצוּיִין אֵצֶל רֹב בְּנֵי אָדָם.

142) תוספתא שבת פט"ו. 143) יענה, עוף גבה הקומה ורב הכוח. 144) ענפי הגפן. 145) עשב בעל עלים רחבים מתפשטים.

יח. חֲבִילֵי[146] קַשׁ[147] וַחֲבִילֵי זְרָדִין[148]: אִם הִתְקִינָן[149] לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מְטַלְטְלִין אוֹתָן[150], וְאִם לָאו - אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן. חֲבִילֵי[151] סִיאָה פּוּאָה וְאֵזוֹב וְקוֹרָנִית[152]: הִכְנִיסָן לָעֲצִים[153] - אֵין מִסְתַּפֵּק מֵהֶם בְּשַׁבָּת; לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מִסְתַּפֵּק מֵהֶן. וְכֵן בַּאֲמַיְנְתָּא[154], וְכֵן בִּפִּיגָם[155], וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי תְּבָלִין[156].

146) משנה, שבת קכו, ב. 147) בנוסח אחר: "חבילי קש חבילי עצים וחבילי זרדין" וכן הוא במשנה. 148) ענפי אילן רכים שכורתים בשעת הזמיר (פירוש המשניות). 149) שהזמינן לכך מערב שבת, וראה למעלה פרק כה הלכה כא באיזה דבר צריך מעשה. 150) שסתמם עומדים להסקה והם מוקצה. 151) שבת קכח, א. 152) מבואר בפכ"א הי"ט; כל אלה צמחים הראויים להסקה וגם למאכל בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו (מגיד־משנה); בנוסח אחר: "סיאה ואזוב וקורנית" (כת"י התימנים). 153) להסקה, אינם ראויים בשבת ומוקצים הם. 154) "אמיתא - ניניא" (שבת קכח.), והיינו מינט"א (רש"י שם). 155) צמח בעל עלים קטנים ריחניים. ויש לו ריח טוב, ונקרא בערבית רודא (רש"י שם, וכן ביאר רבינו בפ"ט דשביעית משנה א'). 156) שאם הכניסם לתבל בהם התבשילים (שהדרך לתת אותם בכלי ראשון על האש) הרי הם כחבילי סיאה שהכניסם לעצים ואין מסתפק מהם בשבת.

יט. אֵין[157] גּוֹרְפִין מַאֲכָל[158] מִלְּפְנֵי הַפֶּטֶם[159] - בֵּין בָּאֲבוּס[160] שֶׁל כְּלִי, בֵּין בָּאֲבוּס שֶׁל קַרְקַע - וְאֵין מְסַלְּקִין[161] לְצַדָּדִין מִפְּנֵי הָרְעִי[162]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת[163]. נוֹטְלִין מִלְּפְנֵי הַחֲמוֹר וְנוֹתְנִין[164] לִפְנֵי הַשּׁוֹר[165], אֲבָל אֵין נוֹטְלִין מִלְּפְנֵי הַשּׁוֹר וְנוֹתְנִין לִפְנֵי הַחֲמוֹר; מִפְּנֵי שֶׁהַמַּאֲכָל שֶׁלִּפְנֵי הַשּׁוֹר מְטַנֵּף בְּרִירוֹ, וְאֵין רָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת. וְכֵן עָלִים שֶׁרֵיחָם רַע וּמְאוּסִין, וְאֵין הַבְּהֵמָה אוֹכַלְתָּן - אָסוּר לְטַלְטְלָן. לְפִיכָךְ: תְּלָאי[166] שֶׁל דָּגִים - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, וְשֶׁל בָּשָׂר - מֵתָּר[167]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

157) משנה, שבת קמ, ב. 158) מוציאים מאכל בלתי נקי להכניס במקומו מאכל אחר (ועיין ר"ח שם). 159) שור שמפטמים אותו. 160) כלי עץ או כלי אבן שנותנים בו מאכל לבהמה. 161) את המאכל לצדדין, שלא ידרסנו ברעי. 162) הגללים (פירוש המשניות). 163) ויתחייב משום בונה, כמבואר בפ"ה ה"א, ומטעם זה גזרו אף באבוס של כלי. 164) בנוסח אחר: "ומניחין" (כת"י התימנים). 165) שאין השור קץ במאכל החמור שאין בו ריר. 166) העץ שתולין עליו דגים, אין עליו תורת כלי, לפי שכל המשתמש בו זורקו לבין העצים אחרי השימוש (מגיד־משנה). 167) רש"י (שם) ו'תוספות' (שבת קלט:).

כ. אַף־עַל־פִּי שֶׁאָסוּר לְטַלְטֵל אֶת הַמֵּת בְּשַׁבָּת[168], סָכִין[169] אוֹתוֹ וּמְדִיחִין[170] אוֹתוֹ[171], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָזִיזוּ בּוֹ אֵיבָר[172]. וְשׁוֹמְטִין[173] אֶת הַכַּר מִתַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֻטָּל עַל הַחוֹל, בִּשְׁבִיל שֶׁיַּמְתִּין וְלֹא יַסְרִיחַ[174]. וּמְבִיאִין כְּלִי מֵקַר[175] וּכְלִי מַתָּכוֹת, וּמַנִּיחִין לוֹ עַל כְּרֵסוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּח[176]. וּפוֹקְקִין[177] אֶת נְקָבָיו, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בָּהֶן הָרוּחַ. וְקוֹשְׁרִין אֶת הַלְּחָיַי[178]; לֹא שֶׁיַּעֲלֶה[179], אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף. וְאֵין מְעַמְּצִין[180] אֶת עֵינָיו בְּשַׁבָּת[181].

168) משנה, שבת קנא, א. 169) מושחים בשמן. 170) במים. 171) שאין זה טלטול אלא נגיעה, ולא נאסר במוקצה אלא טלטול. 172) "לא יגביה לו ידו או רגלו או ריסי עיניו" (רש"י). 173) מושכים. 174) על־ידי החום של כרים וכסתות; בנוסח אחר, חסר "ולא יטריח" ('מעשה רוקח'). 175) הגורם קרירות. 176) יתנפח. 177) וסותמים. 178) "של מת שהיה פיו הולך ונפתח קושרים את לחיו, כדי שלא יפתח פיו יותר" (רש"י).

179) להסגר מה שנפתח, שאם כן מזיז בו אבר, אלא שלא יוסיף להפתח (רש"י). 180) עצימת עינים בשבת. 181) לאחר שמת, ואסור משום טלטול מוקצה, אבל המעמץ לפני יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, שמקרב את מיתתו (שבת קנא:).

כא. מֵת[182] הַמֻּטָּל בַּחַמָּה - מַנִּיחַ עָלָיו כִּכָּר אוֹ תְּרִינוֹק[183], וּמְטַלְטְלוֹ[184]. וְכֵן אִם נָפְלָה דְּלֵקָה בְּחָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מֵת - מַנִּיחַ עָלָיו כִּכָּר אוֹ תְּרִינוֹק, וּמְטַלְטְלוֹ. וְאִם אֵין שָׁם כִּכָּר וְלֹא תְּרִינוֹק - מַצִּילִין אוֹתוֹ מִן הַדְּלֵקָה מִכָּל מָקוֹם[185]; שֶׁמָּא יָבוֹא לְכַבּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהוּל עַל מֵתוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׂרֵף. וְלֹא הִתִּירוּ לְטַלְטֵל בְּכִכָּר אוֹ תְּרִינוֹק אֶלָּא לְמֵת בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מֵתוֹ.

182) שבת מג, ב. 183) שבת ל, ב: "דוד המלך מת בשבת, ושלח שלמה לחכמים: אבא מת ומוטל בחמה, מה אעשה? שלחו לו: הנח עליו כיכר או תינוק וטלטלו". 184) מטלטל את המת אגב הכיכר המותר בטלטול. 185) "אמר רבי יהושע בן לוי: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה" (שבת מג:).

כב. הָיָה[186] מֻטָּל[187] בַּחַמָּה[188] וְאֵין לָהֶם מָקוֹם[189] לְטַלְטְלוֹ[190], אוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לַהֲזִיזוֹ מִמְּקוֹמוֹ - בָּאִין שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְיוֹשְׁבִים מִשְּׁנֵי צִדָּדָיו[191]. חַם לָהֶם מִלְּמַטָּה[192] - זֶה מֵבִיא מִטָּתוֹ[193] וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, וְזֶה מֵבִיא מִטָּתוֹ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ. חַם לָהֶם מִלְּמַעְלָה - זֶה מֵבִיא מַחְצֶלֶת[194] וּפוֹרֵשׂ עַל גַּבָּיו, וְזֶה מֵבִיא מַחְצֶלֶת וּפוֹרֵשׂ עַל גַּבָּיו. זֶה זוֹקֵף מִטָּתוֹ[195] וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ, וְזֶה זוֹקֵף מִטָּתוֹ וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ - וְנִמְצָא מִחְצָה עֲשׂוּיָה מֵאֵלֶּיהָ[196]; שֶׁהֲרֵי מַחְצֶלֶת זֶה וּמַחְצֶלֶת זֶה גַּגֵּיהֶן סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ, וּשְׁנֵי קְצוֹתֵיהֶם עַל הַקַּרְקַע מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַמֵּת.

186) שבת מג, ב. 187) המת. 188) וקרוב להסריח ויגרם בזיון לחיים ולמת. 189) בצל. 190) לשם על־ידי כיכר ותינוק. 191) "על־גבי הקרקע, כדי שיצטערו מחום הקרקע, ויצטרכו להביא מיטות לשבת עליהן, והמיטות יהיו למחיצה (רש"י). 192) שהקרקע הוחם מהשמש. 193) שתפסיק בינו לבין הקרקע, שלא ישב בחום. 194) שטיח של קש או קנים, לפרוש לצל ולאוהל. 195) "שתהא המחצלת מונחת עליה, וכן השני - נמצאת מחיצה עשויה מאליה, ולכשירצו נשמטים והולכים להם". ולהביא לכתחילה מיטות לעשות אוהל – אסור, שאין עושים אוהל ארעי בתחילה בשבת (רש"י). 196) ואם אי אפשר לעשות תקנה זו, מותר לפרוש אוהל לכתחילה, שלא יסריח המת ('מגן אברהם' סי' שיא).

כג. מֵת[197] שֶׁהִסְרִיחַ[198] בַּבַּיִת, וְנִמְצָא מִתְבַּזֶּה בֵּין הַחַיִּים וְהֵם מִתְבַּזִּים מִמֶּנּוּ - מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ לְכַרְמְלִית[199]. גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה[200], שֶׁהוּא: לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל. וְאִם הָיָה לָהֶן מָקוֹם אַחֵר לָצֵאת בּוֹ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ וְיוֹצְאִין הֵם.

197) שבת צד, ב. 198) או שקרוב להסריח (או"ח סי' שיא). 199) שהטלטול לשם אינו אסור אלא מדרבנן, כמבואר בפי"ד הי"ג. 200) אסמכתא דרבנן היא, כי לאו זה כולל מה שגזרו חכמים ותיקנו בכל הדורות, כמבואר בפ"א מהל' ממרים ה"ב; אבל דבר האסור מן התורה, אינו נדחה מפני כבוד הבריות, ועל זה נאמר: "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל) - "כל מקום יש חילול השם - אין חולקין כבוד לרב" (ברכות יט:).

יום רביעי ז' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני ההליכה חוץ לתחומין המוגבלים, מהן דבר תורה ומהן של דבריהם. ונזכרו בו שיעורי התחומין, אבל לא איכות מדידתן.

א. הַיּוֹצֵא[2] חוּץ לִתְחוּם הַמְּדִינָה[3] בְּשַׁבָּת - לוֹקֶה[4], שֶׁנֶּאֱמַר: אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. 'מָקוֹם' זֶה הוּא תְּחוּם הָעִיר[5]. וְלֹא נָתְנָה תּוֹרָה שִׁעוּר לִתְחוּם זֶה; אֲבָל חֲכָמִים הֶעְתִּיקוּ, שֶׁתְּחוּם זֶה הוּא חוּץ לִשְׁנַיִם עָשָׂר מִיל[6], כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל[7]. וְכָךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: לֹא תֵצְאוּ חוּץ לַמַּחֲנֶה. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[8], שֶׁלֹּא יֵצֵא אָדָם חוּץ לָעִיר[9] אֶלָּא עַד אַלְפַּיִם אַמָּה, אֲבָל חוּץ לְאַלְפַּיִם אַמָּה - אָסוּר; שֶׁאַלְפַּיִם אַמָּה הוּא מִגְרַשׁ הָעִיר[10].

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם הציווי "אל יצא איש ממקומו ביום השבת", כתב ב'ספר החינוך' ש"נזכור ונדע שהעולם מחודש ולא קדמון", וכשם ששבת ה' ממלאכת בריאת העולם, כך ראוי לו לאדם לנוח במקום אחד.

זכירת השבת בכל ימות השבוע מתבטאת בלימוד הלכות שבת במשך ימות החול, וכשם שיש מצוה על זכירת השבת שבכל שבוע, כך ישנה מצוה בנוגע ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שגם בימי החולין של הגלות יש לזוכרה ולהתכונן אליה, ועל־ידי־זה שיודעים על ההכנה לזמן הגאולה - תהיה העבודה בזמן הגלות בנקל יותר.

(על־פי 'יין מלכות' סי' ל"ז)

~ נקודות משיחות קודש ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת – לוקה...".

דעת הרמב"ם כאן היא שאיסור תחומין מהתורה הוא י"ב מיל, ומדברי סופרים אלפיים אמה. וחזר בו ממה שכתב ב'ספר המצוות' (לא־תעשה שכ"א) שאיסור תחומין מהתורה הוא אלפיים אמה (כדברי ר"ע), וישנה דעה

נוספת המובאת בשו"ע אדמוה"ז (הל' שבת ריש סי' שצ"ו) שאין לתחומין עיקר מהתורה כלל, וגם יותר מי"ב מיל אינו אסור מהתורה.

ובדעת הרמב"ם כאן שי"ב מיל הוא מן התורה, ואלפיים אמה מדרבנן, יש לחקור בנוגע לאיסור תחומין ביו"ט, האם הוא מהתורה או לא. ומבאר הרוגוצו'בי את לשון הרמב"ם, שממנו משמע שהאיסור הוא רק בשבת ולא ביו"ט, הגם ש"אין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד", שמצוות־עשה לשבות ממלאכה בשבת וגם מדברים שאינם מלאכה אלא טירחא, והרי ציווי זה של שביתה הוא רק בשבת ולא ביו"ט, ובנידון־דידן יציאה חוץ לתחום אינה מלאכה אלא טירחא בלבד, ולכן אסורה רק בשבת שיש בה גם הציווי "תשבות" גם מטירחא. מה־שאין־כן ביו"ט שאסור רק במלאכה ולא בטירחא אין איסור תחומין מן התורה אלא מדרבנן בלבד. ועל כן הכלל "אין בין שבת ליו"ט אלא מלאכת אוכל נפש בלבד" הוא בנוגע ל"איסור מלאכה".

מהלכות אלו יש ללמוד הוראה בעבודת ה', יהודי צריך לזכור תמיד שמקומו הוא במחנה ישראל, שבמרכזו אוהל מועד ומסביבו עניני הכבוד המקיפים אותו ומגינים עליו מפני כל עניין שאינו שייך למחנה ישראל. ועל כך הציווי "אל יצא איש ממקומו" בכל זמן ובכל מצב ואסור ליהודי לצאת ממקומו - היינו היהדות, תורה ומצוותיה. והגם שציווי זה נאמר בקשר לשבת, אבל יהודי ממשיך את קדושתה של השבת על כל ימי השבוע, וגם אז מקיים את הציווי "אל יצא איש ממקומו", ונמצא תמיד במצב של קדושה - "ביום השביעי".

(על־פי 'יין מלכות' סי' ל"ז)

2) (מסכת עירובין דף י"ז עמוד ב'). 3) העיר או היישוב שהוא גר בתוכו. 4) כדין כל העובר על לא תעשה שבתורה, כמבואר בהלכות סנהדרין פרקים י"ח־י"ט. 5) ואין הכוונה שלא יזוז ממקומו ממש כמו שאמרו המינים שהרי נאמר (ישעיה פרק ס"ו, פסוק כ"ג): "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'" (הגהות מיימוניות). 6) שיעור המיל הוא אלפים אמה. והנה בספר המצות (מל"ת שכ"א) כתב רבינו שהתורה הזהירה בפסוק זה "שלא להלוך מחוץ לאלפים אמה אפילו אמה אחת", וראייתו מהמכילתא (בשלח פרשה ה) "אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה", וכן כתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשניות (ספר המאור, הוצאת ראשונים, עמוד כ"ד), וכאן חזר רבינו מדיעה זו, מכיון שזוהי שיטת רבי עקיבא (מסכת סוטה דף כ"ז עמוד ב') במשנה: "בו ביום (שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאות ומינו את רבי אלעזר בן עזריה כמובא בברכות דף כ"ח עמוד א'), דרש רבי עקיבא: אלפים אמה תחום שבת (מן התורה)", אבל חז"ל לא פסקו כדבריו, כמו שמצאנו בהרבה מקומות (מסכת שבת דף ס"ט עמוד א', דף קנ"ג עמוד ב') שאמרו: "תחומין דאורייתא, ואליבא דרבי עקיבא" הרי ששיטת התלמוד היא שאין חכמים מודים לרבי עקיבא בזה. 7) שהוא שלש פרסאות (=שנים עשר מיל) – (מסכת יומא דף ע"ה עמוד ב'). ובירושלמי (מסכת עירובין פרק ג' הלכה ד') "רבי יונתן בשם רבי שמעון בי רבי יוסי בן לקוניא: לוקין על תחומי שבת דבר תורה: רבי שמעון בר כרסנא בשם רבי אחא: אין לך מחוור (ברור) מכולם, אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל". ברם, הרבה פוסקים ראשונים נקטו כדעת התלמוד הבבלי שלא הביא אף פעם איסור תחומין מן התורה, בשנים עשר מיל. 8) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). 9) להלן בפרק כ"ח מבואר מהיכן מתחילים למדוד אלפים אמה. 10) שנאמר "את פאת קדמה אלפים באמה כו' והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים" (במדבר פרק ל"ה פסוק ה' ועיי"ש ברש"י).

ב. נִמְצֵאתָ לָמֵד[11], שֶׁמֵּתֵר לְאָדָם בְּשַׁבָּת לְהַלֵּךְ אֶת כָּל הָעִיר כֻּלָּהּ, אֲפִלּוּ הָיְתָה כְּנִינְוֵה[12] - בֵּין שֶׁהָיְתָה מְקֻפֶּֽת חוֹמָה, בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה מְקֻפֶּֽת חוֹמָה. וְכֵן מֻתָּר לוֹ לְהַלֵּךְ חוּץ לָעִיר אַלְפַּיִם אַמָּה[13] לְכָל רוּחַ, מְרֻבָּעוֹת כְּטַבְלָא מְרֻבַּעַת[14], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁכָּר אֶת הַזְּוִיּוֹת[15]. וְאִם יָצָא חוּץ לְאַלְפַּיִם אַמָּה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[16], עַד שְׁנֵים עָשָׂר מִיל; אֲבָל אִם יָצָא וְהִרְחִיק מִן הָעִיר יָתֵר עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[17].

11) משנה (מסכת עירובין דף מ"ט עמוד ב'). 12) סמל לעיר גדולה, שנאמר בה: "נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם" (יונה ד', י"א). 13) מדידת תחום שבת לפי המדה המטרית היא: שיעור אמה של תורה 528 ס"מ ואלפים אמה – ועוד שבעים אמה ושני שלישי אמה שמהן מתחילים למדוד אלפים אמה כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' – ביחד 1093 מטר, ולפי "חיי אדם" (כלל ע"ו) שבשעת הדחק יש לסמוך על השיטות, שמותר להלך אלפים ושמונה מאות אמה (וכמבואר להלן בהלכה זו) יכול להלך 1516 מטר, ואם מניח עירובי תחומין שאז מותר לו להלך עוד אלפים אמה, כמבואר בהלכות עירובין פרק ו', יכול להלך בסך הכל 2994 מטר בערך, ולפי הדין (שו"ע אורח חיים תנט) ששיעור מיל הוא הילוך 18 דקות, יכול להלוך על ידי עירוב 36 דקות, ובשעת הדחק עוד 14 דקות ו־24 שניות, בסך הכל 50 דקות ו־24 שניות (ולדעת רבינו בפירוש המשניות שהבאנו למעלה בפרק ה' הלכה ד' ששיעור מיל הוא 24 דקות, יכול להלוך על ידי עירוב 48 דקות). 14) כלומר שאין מודדים בעיגול סביב העיר, אלא למזרח אלפים אמה, וכן לצפון אלפים אמה, ובאלכסון יוצא אלפים ושמונה מאות אמה, שהרבוע עודף על העיגול בשני חומשים – "כל אמה ברבועה אמה ושני חומשים באלכסונה" (מסכת עירובין דף נ"ז עמוד א'). 15) "ונחלקו המפרשים בבאור הדברים, יש מי שאומר שלעולם הוא רשאי לילך אלפים ושמונה מאות אמה, כמדת האלכסון, גם כשהולך לעבר פניו ולא אל הזויות, ויש מי

שהורה שאין לו אלפים ושמונה מאות אמה, אלא כשהולך באלכסון בכל תחומי העיר, אבל אם הולך לעבר פניו אין לו אלא אלפים אמה בלבד, וכן נראה דעת רבינו" ("מגיד משנה"). 16) כדין העובר על איסור דרבנן, כבמואר בפרק א' הלכה ג'. 17) כבר בארנו בהלכה א' שכמה פוסקים ראשונים סוברים שכל איסור תחומין אינו אלא מדרבנן, ומה שאמרה תורה: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" – אין הכוונה לאיסור תחומין, אלא לאיסור הוצאה בשבת, שלא יצא עם הכלי בידו ללקוט המן, כמבואר בפרק ז' הלכה א'.

1 **ג. הַמְהַלֵּךְ[18] חוּץ לַתְּחוּם לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים,**
2 **כְּגוֹן שֶׁקָּפַץ עַל גַּבֵּי עַמּוּדִים שֶׁגְּבוֹהִין עֲשָׂרָה וְאֵין**
3 **בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה**
4 **סָפֵק[19], אִם יֵשׁ תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אוֹ אֵין**
5 **תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה[20]. אֲבָל אִם הָלַךְ עַל מָקוֹם**
6 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כִּמְהַלֵּךְ עַל**
7 **הָאָרֶץ, וְיֵשׁ אִסּוּר תְּחוּמִין שָׁם.**

18) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד א'). 19) בדבר האסור מן התורה, הולכים בספקו להחמיר, ובדבר שאינו אסור אלא מדברי חכמים, ספקו לקולא (כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ט' הלכה י"ב ובראב"ד). 20) אבל בימים ונהרות גם אם יש ספק אם מלמעלה מעשרה או לא, הוא ספק דרבנן, "שאין בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייתא, לפי שהם כרמלית, והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן, ולא יתכן שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן, והמהלך לוקה מן התורה, וכמו שאמרו שהמעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור (כמבואר בפרק י"ד הלכה א'), לפי שאינו דומה לרגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך שנים עשר מיל על פני המים פטור, לפי שאינו דומה למחנה ישראל" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ט ו"כסף משנה").

8 **ד. מִי[21] שֶׁשָּׁבַת בְּדִיר[22] שֶׁבַּמִּדְבָּר, אוֹ בְּסַהַר[23] אוֹ**
9 **בְּמְעָרָה, וְכִיוֹצֵא בָּהֶן מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד - מְהַלֵּךְ אֶת**
10 **כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ בְּרִבּוּעַ[24].**
11 **וְכֵן[25] הַשּׁוֹבֶת בְּבִקְעָה - אֲפִלּוּ הָיָה יָשֵׁן בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס**
12 **הַשַּׁבָּת, שֶׁלֹּא קָנָה[26] שְׁבִיתָה - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ מִמְּקוֹמוֹ**
13 **אַלְפַּיִם אַמָּה[27] לְכָל רוּחַ בְּרִבּוּעַ. הָיָה[28] מְהַלֵּךְ**
14 **בְּבִקְעָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ תְּחוּם שַׁבָּת - מְהַלֵּךְ אַלְפַּיִם**
15 **פְּסִיעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת[29], וְזֶה הוּא תְּחוּם שַׁבָּת.**

21) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 22) מקום בנוי לשמירת הצאן. 23) מגרש מוקף גדר לשמירת הצאן או הכנסת פירות (ר"ח עירובין דף כ"ב עמוד ב'). 24) כדין שובת בעיר. 25) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). 26) כלומר לא התכוון לקנות. 27) הואיל ואילו היה ניעור קנה, ישן נמי קונה (גמרא). 28) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). 29) חצי אמה מקום מצב הרגל וחצי אמה בין רגל לרגל.

16 **ה. הַמְהַלֵּךְ[30] אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ, וְשָׁלְמָה**
17 **מִדָּתוֹ בְּתוֹךְ דִּיר אוֹ סַהַר אוֹ מְעָרָה אוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה**
18 **- אֵינוֹ מְהַלֵּךְ אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ, וְאֵין אוֹמְרִין:**
19 **הוֹאִיל וְכָלְתָה מִדָּתוֹ בְּתוֹךְ רְשׁוּת הַיָּחִיד, מְהַלֵּךְ אֶת**
20 **כֻּלָּהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁכָּלְתָה מִדָּתוֹ בְּמִקְצָת**
21 **הָעִיר אוֹ בְּמִקְצָת הַמְּעָרָה; אֲבָל אִם הָיְתָה אוֹתָהּ**
22 **רְשׁוּת הַיָּחִיד מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁלּוֹ -**
23 **תֵּחָשֵׁב לוֹ כָּל אוֹתָהּ הָרְשׁוּת כְּאַרְבַּע אַמּוֹת,**
24 **וּמַשְׁלִימִין לוֹ אֶת הַשְּׁאָר[31].**

30) (מסכת עירובין דף ס' עמוד ב'). 31) שנשאר לו מאלפים אמה, בניגוד לדעת רבינו יהונתן מלוניל כי שטח העיר אינו נחשב כלל ואינו מפחית אפילו ארבע אמות מאלפים האמה.

25 **ו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה אֶלֶף אַמָּה מִמְּקוֹם שְׁבִיתָתוֹ אוֹ**
26 **מִחוּץ לָעִיר[32] עַד מְדִינָה אוֹ מְעָרָה, שֶׁיֵּשׁ בְּאָרְכָּהּ**
27 **אֶלֶף אַמָּה אוֹ פָּחוֹת מֵאֶלֶף - מְהַלֵּךְ אֶת כָּל הַמְּדִינָה**
28 **אוֹ הַמְּעָרָה שֶׁפָּגַע בָּהּ[33], וּמְהַלֵּךְ חוּצָה לָהּ אֶלֶף אַמָּה**
29 **פָּחוֹת אַרְבַּע אַמּוֹת[34].**

32) בנ"א חסרות המילים "אם מחוץ לעיר" והן כמיותרות (מער"ק). 33) מכיון שהמערה או המדינה נמצאות בתוך אלפים אמה. 34) המערה או המדינה נחשבות כל אחת כארבע אמות.

30 **ז. אֲבָל אִם הָיָה בַּמְּדִינָה אוֹ בַּמְּעָרָה, שֶׁפָּגַע בּוֹ בְּתוֹךְ**
31 **מִדָּתוֹ, אֶלֶף אַמָּה וְאַמָּה[35] - אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בָּהּ אֶלָּא**
32 **אֶלֶף אַמָּה בִּלְבַד, שֶׁהוּא תַּשְׁלוּם אַלְפַּיִם אַמָּה[36] שֶׁיֵּשׁ**
33 **לוֹ.**

35) ונמצא שתחום שבת נגמר בתוך המערב, ואינו מבליע אותו בתוך אלפים אמה. 36) של תחום שבת.

34 **ח. מִי[37] שֶׁכָּלְתָה מִדָּתוֹ בַּחֲצִי הָעִיר - אַף־עַל־פִּי**
35 **שֶׁאֵינוֹ מְהַלֵּךְ אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ, מֵתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָל**
36 **הָעִיר עַל יְדֵי זְרִיקָה[38]. וְכֵן[39] מִי שֶׁשָּׁבַת בְּבִקְעָה,**
37 **וְהִקִּיפוּהוּ נָכְרִים מְחִצָּה[40] בְּשַׁבָּת[41] - אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בָּהּ**
38 **אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ[42], אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא**
39 **בְּתוֹךְ הַמְּחִצָּה; וּמֵתֵּר לוֹ לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּחִצָּה עַל**
40 **יְדֵי זְרִיקָה, אִם הִקִּיפוּהָ לְשֵׁם דִּירָה[43].**

37) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב'). 38) ולא גזרו חכמים שמא ימשך אחר החפץ. 39) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). 40) לשם דירה. 41) כי מחיצה העשוייה בשבת שמה מחיצה (פרק ט"ז הלכה כ"ב). 42) לפי שלא שבת באויר מחיצה בכניסת השבת, - זמן קנין השביתה. 43) שאם הקיפוה שלא לשם דירה, אין מטלטלים בתוכה אלא ארבע אמות.

41 **ט. מִי[44] שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ לִכְנֹס לִמְדִינָה - בֵּין שֶׁהָיָה**
42 **בָּא בַּיָּם, בֵּין שֶׁהָיָה בָּא בֶּחָרָבָה[45] - אִם נִכְנַס בְּתוֹךְ**
43 **אַלְפַּיִם אַמָּה קָרוֹב לָעִיר קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס הַשַּׁבָּת, אַף־**
44 **עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַמְּדִינָה אֶלָּא בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה**

1 יְכָנֵס, וִיהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל
2 רוּחַ.

44) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'): פעם אחת לא נכנסו (רבן גמליאל ורבי אליעזר, ורבי יהושע ורבי עקיבא) לנמל (שעל שפת הים) עד שחשכה, אמרו לו לרבן גמליאל: מה אנו לירד (מהאניה לתוך העיר, כיון שבאנו מחוץ לתחום)? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל (במשקפת) והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה". 45) ביבשה.

3 י. הָיָה[46] בָּא לִמְדִינָה, וְיָשָׁן בַּדֶּרֶךְ, וְלֹא נֵעוֹר אֶלָּא
4 בְּשַׁבָּת, וּכְשֶׁנֵּעוֹר מָצָא עַצְמוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - הֲרֵי זֶה
5 יְכָנֵס לָהּ, וִיהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה
6 לְכָל רוּחַ; מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ הָיְתָה לְהַלֵּךְ לִמְדִינָה זוֹ,
7 וּלְפִיכָךְ קָנָה שְׁבִיתָה עִם בְּנֵי הַמְּדִינָה כְּמוֹתָן, שֶׁהֲרֵי
8 נִכְנַס עִמָּהֶן בַּתְּחוּם.

46) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א').

9 יא. מִי[47] שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם, אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת[48] -
10 לֹא יִכָּנֵס. שֶׁהַאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם, תְּחִלָּתָן
11 מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ; לְפִיכָךְ, כֵּיוָן שֶׁיָּצָא חוּץ
12 מִתְּחוּמוֹ אַמָּה אוֹ יָתֵר - יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְאֵין לוֹ לְהַלֵּךְ
13 אֶלָּא בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מֵעַמִּידַת רַגְלָיו וְלַחוּץ[49]. וְכֵן
14 מִי שֶׁהֶחְשִׁיךְ[50] חוּץ לְתְחוּם הַמְּדִינָה אֲפִלּוּ אַמָּה
15 אַחַת[51] - הֲרֵי זֶה לֹא יִכָּנֵס לָהּ, אֶלָּא מְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם
16 שֶׁנִּכְנַס עָלָיו הַשַּׁבָּת וְהוּא עוֹמֵד בּוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה
17 בִּלְבַד. וְאִם כָּלְתָה מִדָּתוֹ בְּמִקְצָת הָעִיר[52] - מְהַלֵּךְ עַד
18 סוֹף מִדָּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. הָיְתָה רַגְלוֹ אַחַת בְּתוֹךְ
19 הַתְּחוּם וְרַגְלוֹ אַחַת חוּץ לַתְּחוּם - הֲרֵי זֶה יִכָּנֵס[53].

~ נקודות משיחות קודש ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת – לוקה".

ובהמשך כתב "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת אל יכנס... היתה רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת מחוץ לתחום, הרי זה יכנס". ומקור הדברים הוא בסוף מסכת עירובין במשנה. והנה בנוגע לשיעור היציאה "אמה או יותר" אבל לא פחות מאמה אחת, צריך להבין שהרי שיעור תחומין הוא ככל השיעורים "הלכה למשה מסיני", וממילא גם הוא בתכלית הדיוק לא פחות ולא יותר, וא"כ מדוע שיעור היציאה הוא אמה, והלא שיעור תחומין הוא מדוייק ביותר, ומדוע לא יתחייב גם על יציאה של פחות מאמה. ועד"ז יש להבין, מדוע התירו להכנס למי שרגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחרת מחוץ לתחום, כיון ששיעור תחומין הוא מדוייק, מדוע כשרגלו האחת בחוץ לא נחשב כנמצא מחוץ לתחום.

(על־פי 'יין מלכות' סי' ל"ח)

47) משנה (מסכת עירובין דף נ"ב עמוד ב'). 48) דעת הראב"ד שכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות, מותר לו לחזור וליכנס לתוך העיר, ומכיון שיש לו רשות לחזור לתוך עירו, נחשב כאילו לא יצא כלל, והרי הוא כבני העיר, וזה נקרא בלשון הפוסקים "הבלעת תחומין מילתא היא". 49) ב"מגיד משנה" הביא שיש פוסקים כרבי שמעון, ש"אפילו יצא חמש עשרה אמות מחוץ לתחום – יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) ממצים (מצמצמים) את המדות (אלא קובעים את התחום לפני סופו), מפני הטועין (היוצאים בטעות ואין נזכרים עד שעברו מהלאה לסימן התחום)". 50) כשנכנס השבת נמצא בדרך מחוץ לתחום. 51) מתחום העיר. 52) המבארים תמהו: איך אפשר שתכלה מדתו במקצת העיר, כיון שיצא מחוץ לתחום והוא רחוק מסוף תחום העיר אמה? ויש מבארים את דברי רבינו על עיר אחרת ובמקרה אחר כשמדתו נגמרה בתוך העיר ולא נאמרו הדברים כהמשך להלכה של "וכן מי שהחשיך" (מער"ק). 53) הראב"ד פסק כדעת הסובר בגמרא שלא יכנס, אבל דעת רבינו שהלכה כדברי המקיל בעירובין ("מגיד משנה")

20 יב. מִי[54] שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ, כְּגוֹן
21 שֶׁהוֹצִיאוּהוּ נָכְרִים אוֹ רוּחַ רָעָה[55], אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְיָצָא -
22 אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. חָזַר[56] לְדַעַת - אֵין לוֹ אֶלָּא
23 אַרְבַּע אַמּוֹת. הֶחֱזִירוּהוּ[57] - כְּאִלּוּ לֹא יָצָא[58]. וְאִם
24 נְתָנוּהוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּגוֹן שֶׁנְּתָנוּהוּ נָכְרִים בְּדִיר
25 וְסַהַר וּמְעָרָה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ אֶת
26 כֻּלָּהּ. וְכֵן אִם יָצָא לְאֶחָד מֵאֵלּוּ בִּשְׁגָגָה, וְנִזְכַּר וְהוּא
27 בְּתוֹכָן - מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ.

54) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 55) שנטרפה דעתו (רש"י). 56) בנ"א חסר המשפט: "חזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות" (מער"ק). 57) התחום. 58) והרי כל העיר לא כארבע אמות, וחוצה לה כאלפים אמה לכל רוח.

28 יג. יָצָא[59] חוּץ לַתְּחוּם לְדַעַת - אַף־עַל־פִּי שֶׁחָזַר שֶׁלֹּא
29 לְדַעַת, כְּגוֹן שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ נָכְרִים אוֹ רוּחַ רָעָה - אֵין לוֹ
30 אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת[60]. וְכֵן אִם יָצָא חוּץ לַתְּחוּם לְדַעַת -
31 אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ רְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּגוֹן דִּיר וָסַהַר -
32 אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת[61]. הַמְפָרֵשׁ[62] בַּיָּם הַגָּדוֹל[63], אַף־
33 עַל־פִּי שֶׁהוּא חוּץ לַתְּחוּם שֶׁשָּׁבַת בּוֹ - מְהַלֵּךְ אֶת כָּל
34 הַסְּפִינָה כֻּלָּהּ[64], וּמְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ.

59) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 60) כיון שיציאתו מן התחום היתה לדעת. 61) כי רק אם הוציאוהו על כרחו לתוך רשות היחיד מהלך את כולה כמבואר בהלכה הקודמת. 62) משנה (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב') - המפליג באניה. 63) "מעשה שבאו (חכמים) מפרנדיסין (היא ברינדיזי שעל חוף הים התיכון בדרך לרומא) והפליגה ספינתם בים (התרחקה משפת הים) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה (אף שיצאה בשבת מחוץ לתחום, כיון שיש לספינה מחיצות) רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן" והלכה

כרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. 64) הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום (גמרא); והטלטול בכל הספינה הוא מותר, מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (שו"ת הרמב"ם, פריימן סימן ס"ז).

יד. מִי[65] שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם שֶׁלֹּא לְדַעַת, וְהֵקַף בִּמְחִצָּה בְּשַׁבָּת[66] - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ כָּל אוֹתָהּ הַמְּחִצָּה; וָהוּא, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה יָתֵר עַל אַלְפַּיִם אַמָּה. וְאִם הָיָה תְּחוּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ מֻבְלָע מִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ הַמְּחִצָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ - הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ אֶת כָּל הַמְּחִצָּה, הֲרֵי זֶה נִכְנָס לִתְחוּמוֹ[67]; וְכֵיוָן שֶׁיִּכָּנֵס - הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ לֹא יָצָא[68].

65) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד ב'). 66) "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתיה שמעתא (השתקע בלימודו ושכח) ויצא חוץ לתחום, אמר לו רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו ליכנס כיון שיצא חוץ לתחום). אמר לו: עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס" (מסכת עירובין שם). והוא הדין לכל מחיצה שנעשית בשבת לפי המבואר בדברי רבינו למעלה בפרק ט"ז הלכה כ"ב. 67) שתחום שבת מובלע בתוך המחיצה שנעשתה מסביבו בשבת. 68) ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה.

טו. כָּל מִי[69] שֶׁאֵין לוֹ לָזוּז מִמְּקוֹמוֹ[70] אֶלָּא בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, אִם נִצְרַךְ לִנְקָבָיו[71] - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא וּמַרְחִיק[72] וְנִפְנֶה וְחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ. וְאִם נִכְנַס לְמִקְצָת תְּחוּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בְּעֵת שֶׁיִּתְרַחֵק לְהִפָּנוֹת - הוֹאִיל וְנִכְנַס - יִכָּנֵס[73], וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא. וָהוּא, שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִלָּה לְדַעַת[74]; אֲבָל אִם יָצָא לְדַעַת - אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּכְנַס, אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת.

69) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 70) שיצא חוץ לתחום שלא לדעת. 71) וצריך להתרחק ממקום שבני אדם מצויים — משום צניעות, כמבואר בהלכות דיעות פרק ה' הלכה ו'. 72) "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" כמבואר בפרק כ"ו הלכה כ"ג ותשובות הרמב"ם סימן ס"ז. 73) ובגמרא אמרו "אי פקח הוא (אם פקח הוא), עייל לתחומא (יכנס לתוך התחום), וכיון דעל על" (וכיון שנכנס נכנס). 74) מותר לו להתרחק משום כבוד הבריות, אבל אינו נכנס לתוך העיר, אף אם נכנס בתחומו.

טז. כָּל מִי[75] שֶׁיָּצָא בִּרְשׁוּת בֵּית־דִּין, כְּגוֹן הָעֵדִים שֶׁבָּאוּ לְהָעִיד עַל רְאִיַּת הַלְּבָנָה[76], וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בָּהֶן מִמִּי שֶׁמֻּתָּר לוֹ לָצֵאת לִדְבַר מִצְוָה[77] - יֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ[78]. וְאִם הִגִּיעַ לְמִדִּינָה - הֲרֵי הוּא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר[79], וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ חוּץ לַמְּדִינָה.

75) משנה (ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). 76) שהרי "עדים שראו את החודש, הרי אלו הולכין לבית דין להעיד, אפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אותם במועדם" (הלכות קדוש החודש פרק ג' הלכה ב'). 77) כמו "הבא להציל מן הדליקה ומן הנהר ומן המפולת" כדלהלן הלכה י"ז. 78) "בראשונה לא היו זזין משם כל היום (מפני שיצאו חוץ לתחום בשבת) התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח" (משנה שם). 79) "שכיון שהלכו ברשות, הרי המקום שהגיעו אליו, כאלו קנו בו שביתה בין השמשות" ("מגיד משנה").

יז. הָיָה[80] יוֹצֵא בִּרְשׁוּת, וְאָמְרוּ לוֹ וְהוּא הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ[81]: כְּבָר נַעֲשֵׂית הַמִּצְוָה שֶׁיָּצָאתָ לַעֲשׂוֹת - יֵשׁ לוֹ מִמְּקוֹמוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ[82]. וְאִם הָיָה מִקְצָת תְּחוּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בִּרְשׁוּת מֻבְלָע בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמְּקוֹמוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ, וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא. וְכָל הַיּוֹצְאִין[83] לְהַצִּיל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל מִיַּד עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ מִן הַנָּהָר, אוֹ מִן הַמַּפֹּלֶת[84] - יֵשׁ לָהֶם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהִצִּילוּ בּוֹ. וְאִם הָיְתָה יַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת תַּקִּיפָה, וְהָיוּ מְפַחֲדִים לִשְׁבֹּת בַּמָּקוֹם שֶׁהִצִּילוּ בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹזְרִין בְּשַׁבָּת לִמְקוֹמָן וּבִכְלֵי זֵינָן[85].

80) משנה (מסכת עירובין דף מ"ד עמוד ב'). 81) כשכבר היה בדרך אמרו לו: כבר נעשה הדבר שיצאת לעשותו, ואינך צריך ללכת. 82) כיון שיצא ברשות, הרי הוא כאילו קנה שם שביתה. 83) משנה (מסכת ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). 84) קיר שנפל על בני אדם. 85) (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'): "בראשונה היו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לחומה (כשחזרו מהמלחמה), פעם אחת הכירו בהם האויבים, ורדפו אחריהם ונכנסו ליטול כלי זיינן, ונכנסו אויבים אחריהם, והרגו זה את זה . . . באותה שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומן בכלי זיינן". ומבואר למעלה בפרק ב' הלכות כ"ג וכ"ה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבאר בו מה שאינו עולה בחשבון התחומין, ואיכות המדידה סביב העיירות ובהרים ובגיאיות, ונכלל בזה ביאור על אי זה מודד סומכין, ואם נחלקו המודדין על מי נסמוך.

א. כָּל בֵּית[2] דִּירָה[3] שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הַמְּדִינָה[4], אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמְּדִינָה שִׁבְעִים אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה[5], שֶׁהוּא צֶלַע[6] בֵּית סָאתַיִם הַמְרֻבַּעַת[7], אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה - הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף לַמְּדִינָה[8] וְנֶחְשָׁב מִמֶּנָּה; וּכְשֶׁמּוֹדְדִין לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ, מוֹדְדִין חוּץ מִבֵּית דִּירָה זֶה.

2) משנה (עירובין נז.). 3) אפילו אין דרים בתוכו ("מעשה רוקח"). 4) הישוב שהוא שובת בתוכו. 5) שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים (בפט"ז ה"א, וב"מגיד משנה" שם . . . "שבעים אמה וחמש שביעיות בקירוב"). 6) צד אחד של המרובע. 7) "בית סאה - חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא בית סאתים - חמשת אלפים אמה" (רבינו בפט"ז ה"ג). ושטח הריבוע של שבעים

אמה ושני שלישי אמה על שבעים אמה ושני שלישי אמה - הוא חמשת אלפים אמה בקירוב, כמבואר בפט"ז למעלה. 8) ונקרא "עיבורה של עיר" ונחשב כעיר, שאמר רבי יוחנן (נדרים נו:) אמר קרא (יהושע ה, יג): "ויהי בהיות יהושע בירחו", מאי בירחו? - אי בירחו ממש, והרי כתוב (יהושע ו, א): "וירחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל, אין יוצא ואין בא" אלא שמע־מינה - בעיבורה. וכן דרשו (עירובין יז.) מהכתוב (במדבר לה, ד) "מקיר העיר וחוצה, אמרה תורה: תן חוצה ואחר־כך מדוד!". וכמה יתנו מחוץ לעיר, למדו (עירובין כג:) ממה שכתוב בחצר המשכן (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", שהוא שיעור בית סאתים (הריב"ש. ועיין מגיד־משנה).

1 **ב. הָיָה[9] בַּיִת זֶה קָרוֹב לַמְּדִינָה[10] בְּשִׁבְעִים אַמָּה[11],**
2 **וּבַיִת שֵׁנִי קָרוֹב לְבַיִת רִאשׁוֹן בְּשִׁבְעִים אַמָּה, וּבַיִת**
3 **שְׁלִישִׁי קָרוֹב לְשֵׁנִי בְּשִׁבְעִים אַמָּה, וְכֵן עַד מַהֲלַךְ**
4 **כַּמָּה יָמִים - חֲרֵי הַכֹּל כְּמְדִינָה אַחַת[12]; וּכְשֶׁמּוֹדְדִין,**
5 **מוֹדְדִין מִחוּץ לַבַּיִת הָאַחֲרוֹן. וְהוּא[13], שֶׁיִּהְיֶה בַּיִת**
6 **דִּירָה זֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[14] אוֹ יָתֵר.**

9) עירובין כא, א. 10) לישוב ששובת בתוכו. 11) כוונתו ל"שבעים אמה וארבעה טפחים" - אלא שקיצר בלשון, ובדברי הפוסקים: "שבעים אמה ושיריים". 12) שבתיה מפוזרים. 13) סוכה ג, ב. 14) שבפחות מזה, אין עליו שם דירה.

7 **ג. וְכֵן בֵּית הַכְּנֶסֶת[15] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּירָה לַחַזָּנִין[16],**
8 **וּבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַגְדָּלוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּירָה**
9 **לְכֹהֲנֵיהֶם[17], וְהָאוֹצָרוֹת[18] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה[19],**
10 **וְהַגֶּשֶׁר וְהַקֶּבֶר שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה, וְשָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת**
11 **שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן תִּקְרָה[20] וְיֵשׁ בָּהֶן אַרְבַּע עַל אַרְבַּע**
12 **אַמּוֹת, וְהַבֵּרֵגְנִין[21], וְהַבַּיִת הַבָּנוּי בַּיָּם[22], וּשְׁתֵּי**
13 **מְחִצּוֹת שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן תִּקְרָה[23], וּמְעָרָה שֶׁיֵּשׁ בִּנְיָן עַל**
14 **פִּיהָ וְיֵשׁ בָּהּ בֵּית דִּירָה - כָּל אֵלּוּ מִצְטָרְפִין עִמָּהּ,**
15 **אִם הָיוּ בְּתוֹךְ שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם. וּמֵאוֹתוֹ הַבַּיִת**
16 **הַיּוֹצֵא רוֹאִין כְּאִלּוּ חוּט מָתוּחַ עַל פְּנֵי כָּל הַמְּדִינָה[24],**
17 **וּמוֹדְדִין חוּץ לְאוֹתוֹ הַחוּט אַלְפַּיִם אַמָּה.**

15) עירובין נה, ב. שסתמו אינו עשוי לדור בתוכו. 16) שלוחי ציבור העומדים לפני התיבה (ראה ב'סיפרי' פרשת נשא שהחזן צריך לומר להם, ובפי"ד מנשיאות כפים כתב רבינו ששליח־ציבור אומר להם). 17) לכמריהם. 18) של תבואה יין ושמן, שיש בהם בית דירה לשומר. 19) לגובה המכס ולשומר בית הקברות; בנוסח אחר: "שיש בו דירה" (כת"י התימנים). 20) שהיה שם בית דירה תחילה, ונהרס - ונשארו שלש מחיצות בלא תקרה. 21) סוכות שומרים בגינה. 22) באיי הים, בתוך שבעים אמה ושירים לעיר, ועשוי לפנות בו כלים שבספינה. 23) שהיה בית דירה בתחילה ונהרס, ונשארו ממנו שתי מחיצות ותקרה. 24) על פני כל הצד של העיר שבו נמצא הבנין.

18 **ד. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין עִמָּהּ[25]: שְׁתֵּי מְחִצּוֹת שֶׁאֵין**
19 **עֲלֵיהֶן תִּקְרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁדָּרִין בֵּינֵיהֶן, וְהַגֶּשֶׁר[26]**
20 **וְהַקֶּבֶר[27] וּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַגְדָּלוֹת**
21 **וְהָאוֹצָרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן בֵּית דִּירָה, וְהַבּוֹר וְהַשִּׂיחַ[28]**
22 **וְהַמְּעָרָה[29] וְהַשּׁוֹבָךְ[30] וּבַיִת שֶׁבִּסְפִינָה[31] - כָּל אֵלּוּ**
23 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין מִצְטָרְפִין עִמָּהּ.**

25) שאין עליהם שם בית דירה. 26) אף שגר שם השומר הגובה את המכס. 27) גם אם שם שומר הקברות. 28) חפירה ארוכה. 29) חלל בתוך הר או סלע, יסתתרו בו בני אדם. 30) קן יונים. 31) כיון שאינו קבוע, שפעמים הולכת הספינה מחוץ לשבעים אמה.

24 **ה. הָיוּ[32] שְׁתֵּי עֲיָרוֹת[33], זוֹ סְמוּכָה לָזוֹ - אִם יֵשׁ**
25 **בֵּינֵיהֶן מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַחַת וּשְׁלִישׁ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה**
26 **שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם[34] לָזוֹ וְשִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם**
27 **לָזוֹ - חוֹשְׁבִין שְׁתֵּיהֶן כְּעִיר אַחַת, וְנִמְצָא כָּל עִיר**
28 **מֵהֶן מְהַלֶּכֶת אֶת כָּל הָעִיר הַשֵּׁנִיָּה וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם**
29 **אַמָּה. הָיוּ שְׁלֹשָׁה כְּפָרִים מְשֻׁלָּשִׁין[35] - אִם יֵשׁ בֵּין**
30 **הָאֶמְצָעִי וּבֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַחִיצּוֹנִים אַלְפַּיִם**
31 **אַמָּה[36] אוֹ פָּחוֹת מִכָּאן, וּבֵין הַשְּׁנַיִם הַחִיצּוֹנִים**
32 **מָאתַיִם שָׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים פָּחוֹת שְׁלִישׁ[37], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה**
33 **בֵּין כָּל אֶחָד מֵהֶן וּבֵין הָאֶמְצָעִי, כְּשֶׁתִּרְאֶה אוֹתוֹ**
34 **כְּאִלּוּ הוּא בֵּינֵיהֶן, מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַחַת אַמָּה**
35 **וּשְׁלִישׁ - חֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן כְּמְדִינָה אַחַת, וּמוֹדְדִין אַלְפַּיִם**
36 **אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לִשְׁלָשְׁתָּן. עִיר[38] שֶׁהֵקִּיפָהּ[39]**
37 **וּלְבַסּוֹף יָשְׁבָה[40] - מוֹדְדִין לָהּ מִישִׁיבָתָהּ[41]; יָשְׁבָה**
38 **וּלְבַסּוֹף הֵקִּיפָהּ - מוֹדְדִין לָהּ מֵחוֹמוֹתֶיהָ[42].**

32) עירובין נז, ב. 33) וכן הדין אם היו שלש או ארבע עיירות, וכולן סמוכות זו לזו בשורה ('מעשה רוקח'). 34) שני שלישי אמה. 35) כבציור שלפנינו: 36) שאפשר לבוא מהאמצעי לשניהם בלי עירוב, רואים כאילו האמצעי נתון בין שני החיצונים בשורה אחת. 37) מלבד רוחב הכפר האמצעי. 38) עירובין כו, א. 39) בחומה מסביב, ולא היו בה עדיין תושבים. 40) נתיישבה ואינה מיושבת כולה עד החומה. 41) כיון שלא הוקפה לדירה, אין החומה חשובה לעשות את כל העיר כולה כארבע אמות, ואין מודדים אלפים אמה מן החומה אלא מן הבתים המיושבים. 42) אפילו היא רחוקה הרבה מן הבתים, מכיון שהחומה הוקפה אחרי שהעיר היתה מיושבת.

39 **ו. עִיר[43] שֶׁהָיְתָה אַרְבָּעָה[44] אוֹ מְרֻבַּעַת - הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ**
40 **אַרְבַּע זָוִיּוֹת שָׁווֹת, מַנִּיחִין אוֹתָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא,**
41 **וּמוֹדְדִין לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ.**
42 **הָיְתָה עֲגֻלָּה - עוֹשִׂין לָהּ זָוִיּוֹת[45], וְרוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ**
43 **הִיא בְּתוֹךְ הַמְרֻבָּע, וּמוֹדְדִין חוּץ מִצַּלְעוֹת אוֹתוֹ מְרֻבָּע**
44 **אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; שֶׁנִּמְצָא מִשְׁתַּכֵּר הַזָּוִיּוֹת.**

43) עירובין נה, א. 44) שהיה ארכה אלפים אמה ואין ברחבה אלא אלף אמה, אין אומרים ירחיבנה עד שתהיה

מרובעת יפה, אלא מניח אותה כמות שהיא. 45) ממלאים את הקרנות ומרחיבים אותה כאילו היתה מרובעת, ומודדים מהריבוע ולא מהעיגול כבציור שלפנינו (ציור א), ואם יוצא דרך קרנות העיר הוא מרוויח בהליכתו.

ז. וְכֵן[46] אִם הָיְתָה הָעִיר מְשֻׁלֶּשֶׁת[47], אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהּ צְלָעוֹת רַבּוֹת[48] - מְרַבְּעִין אוֹתָהּ[49], וְאַחַר כָּךְ מוֹדְדִין חוּץ לַמְרֻבָּע אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וּכְשֶׁהוּא מְרַבְּעָהּ - מְרַבְּעָהּ בְּרִבּוּעַ הָעוֹלָם[50], כְּדֵי שֶׁתְּהֵא כָּל רוּחַ מִמֶּנָּה מְשׁוּכָה כְּנֶגֶד רוּחַ מֵרוּחוֹת הָעוֹלָם וּמְכֻוֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ.

46) עושין אותה מרובעת. 47) כצורת משולש (ציור ב). 48) כבציור שלפנינו (ציור ג). 49) מושכים ומשווים את הצד הקצר כפי הארוך. 50) עירובין נו, א: "נותן צפונה לצפון העולם, ודרומה לדרום העולם"; בנוסח אחר: "כריבוע העולם" (שונצינו).

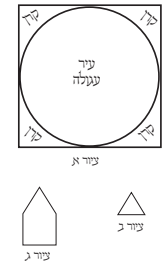

ח. הָיְתָה[51] רְחָבָה[52] מִצַּד אֶחָד וּקְצָרָה מִצַּד אֶחָד - רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא כֻּלָּהּ רְחָבָה. הָיְתָה עֲשׂוּיָה כְּמִין גַּ"ם[53], אוֹ שֶׁהָיְתָה עֲשׂוּיָה כְּקֶשֶׁת[54]: אִם יֵשׁ בֵּין שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ פָּחוֹת[55] מֵאַרְבַּעַת אֲלָפִים אַמָּה - מוֹדְדִין לָהּ מִן הַיֶּתֶר[56], וְרוֹאִין אֶת כָּל הָרֹחַב שֶׁבֵּין הַיֶּתֶר וְהַקֶּשֶׁת[57] כְּאִלּוּ הוּא מָלֵא בָּתִּים; וְאִם הָיָה בֵּין שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ אַרְבַּעַת אֲלָפִים[58] - אֵין מוֹדְדִין לָהּ אֶלָּא מִן הַקֶּשֶׁת.

51) עירובין נה, א. 52) כשבא למדוד את התחומין בצד הקצר, אין מודדים מן החומה, אלא מוסיפים תחילה על העיר עד שתהא שוה עם הצד הרחב, ומשם ולהלן מתחילים למדוד התחומין. 53) "גממא" היא אות שלישית יוונית, "וצורתה כעין ך שלנו" (רש"י). 54) הבתים בנויים כחצי עיגול, ובין שני ראשיה המקום פנוי. 55) שתחום ראשה של זו (אלפים אמה), מובלע בתוך תחום ראשה האחר, נעשית כעיר אחת על ידי זה. 56) יתר - נקרא החבל האוחז בשני קצות הקשת ומותח אותה. 57) ובין שני ראשי הג"ם. 58) שאין התחומים מובלעים זה בזה.

ט. עִיר[59] שֶׁיּוֹשֶׁבֶת עַל שְׂפַת הַנַּחַל[60]: אִם יֵשׁ לְפָנֶיהָ דַּקָּה[61] רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שְׂפַת הַנַּחַל, כְּדֵי שֶׁיַּעֲמְדוּ עָלֶיהָ וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּנַּחַל[62] - נִמְצָא הַנַّחַל בְּכְלַל הָעִיר, וּמוֹדְדִין לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה מִשְׂפַת הַנַּחַל הַשְּׁנִיָּה, וְיֵעָשֶׂה הַנַּחַל כֻּלּוֹ בְּכְלַל הַמְּדִינָה מִפְּנֵי הַדַּקָּה הַבְּנוּיָה מִצִּדּוֹ; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם דַּקָּה - אֵין מוֹדְדִין לָהֶן אֶלָּא מִפֶּתַח בָּתֵּיהֶן[63], וְנִמְצָא הַנַּחַל נִמְדָּד מִן הָאַלְפַּיִם שֶׁלָּהֶם[64].

59) עירובין סא, א. 60) מקום מים שוטפים באפיק בימי הגשמים, ומתייבש בימי הקיץ. 61) כעין במה קטנה או "מצבה" (כלשון רבינו בהל' עירובין פ"ה הכ"ד). 62) בעת שהנחל מלא מים (ריטב"א). 63) מקיר העיר. 64) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, וכן דעת הגאונים, אבל דעת רש"י שעיר היושבת על שפת הנחל, אין ישיבתה קבועה, מפחד השטפונות של הנחל, לפיכך אם עשו דקה (מחיצה בגובה ארבע אמות) להגן על הישוב מפני השטפון, נחשבת ישיבת העיר קבועה, ומודדים לה מקיר העיר את התחומין, ואם לא עשו דקה, אין ישיבתה קבועה, ואין מודדים לכל אחד אלא מפתח ביתו, כדין הצריפין בהלכה י'. אבל בכל אופן נחשב הנחל בתוך אלפים אמה (מגיד־משנה).

י. יוֹשְׁבֵי צְרִיפִין[65] - אֵין מוֹדְדִין לָהֶן אֶלָּא מִפֶּתַח בָּתֵּיהֶן[66]. וְאִם יֵשׁ שָׁם שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁל שְׁנֵי שְׁנֵי בָּתִּים[67] - הֵקִּבְּעוּ כֻּלָּם[68], וּמְרַבְּעִין אוֹתָהּ, וְנוֹתְנִין לָהֶם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ כִּשְׁאָר הָעֲיָרוֹת.

65) עירובין נה, ב: "אנשי מקנה הם וחונים בצריפין (מעונות ארעיים עשויים מקנים וענפי ערבה) וחונים בהם חודש או חדשים, עד שכלה המרעה לבהמות, ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר" (רש"י). 66) לפי שאין קבועים במקום אחד, ואין להם דין עיר. 67) בתי עץ או אבן. 68) הבתים הקבועים עושים גם את הצריפין למקום קבע.

יא. אֵין[69] מוֹדְדִין אֶלָּא בְּחֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה[70], לֹא פָּחוֹת[71] וְלֹא יָתֵר[72]; וּבְחֶבֶל שֶׁל פִּשְׁתָּן[73], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּשֵׁךְ יוֹתֵר מִדַּי. הִגִּיעַ לְגַיְא[74] - אִם הָיָה רָחְבּוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה, שֶׁיָּכוֹל לְהַבְלִיעוֹ[75] בְּחֶבֶל הַמִּדָּה - מַבְלִיעוֹ[76]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בְּעָמְקוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבַּעַת אֲלָפִים[77].

69) משנה (עירובין נז:). 70) כתוב (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", אמרה תורה: בחבל של חמשים אמה מדוד" (עירובין נח.). 71) מחמשים. "מפני שהוא מרבה" (עירובין, שם) "שהוא נמתח ונשכר" ("ירושלמי" עירובין פ"ה ה"ג) כשהחבל קצר יכול למתחו ומאריך המדה (רש"י). 72) "מפני שממעט" (עירובין, שם). "שהוא נקמז ומפסיד" ("ירושלמי" שם) מתקפל מפני כבדו, ומתקצר באמצעיתו. 73) "אמר רבי יהושע, אין לך מדה כו' אבל מה אעשה וכתוב בנביאים חבלים (יחזקאל מ, ג): "ופתיל פשתים בידו וקנה המדה" ("ירושלמי" שם). 74) בקעה. 75) להכניסו בחשבון מלמעלה "ולא יצטרך למדידת עומק הגיא" (פירוש המשניות). 76) "אם אינו רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה, אף־על־פי שיש במדרונו יותר מאלפים, אין אומרים יעלה מדת מדרונו למדת התחום, אלא יעמוד אחד על שפת הגיא מכאן ואחד על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד" (רש"י). 77) כדין עיר העשויה כקשת בהלכה ח' (רשב"א).

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[78]? שֶׁהָיָה חוּט הַמִּשְׁקֹלֶת[79] יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ[80], שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ; אֲבָל אִם אֵין חוּט הַמִּשְׁקֹלֶת יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ - אֵינוֹ מַבְלִיעוֹ[81], אֶלָּא אִם־כֵּן הָיָה עָמְקוֹ אַלְפַּיִם אוֹ פָּחוֹת מִכֵּן.

78) עירובין נח, א. שמבליע את הגיא העמוק בחבל המדה. 79) החוט שאבן האנך של הבנאים תלויה בו. 80) שהיה עומק הגיא ישר, עד שאם משליכים חוט המשקולת משפתו ולמטה, יורד בלי עיכוב, נמצא שאין הגיא ראוי להלוך ולהשתמש בו (רש"י). 81) מכיון שנוח להשתמש בגיא, נכנס בתוכו ומודדו.

1 **יג. הָיָה[82] גַּיְא מְעֻקָּם[83] - מְקַדֵּר[84] וְעוֹלֶה, מְקַדֵּר**
2 **וְיוֹרֵד. הָיָה גַּיְא רָחָב מֵחֲמִשִּׁים, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל**
3 **לְהַבְלִיעוֹ - הוֹלֵךְ לְמָקוֹם[85] שֶׁהוּא יָכוֹל[86] לְהַבְלִיעוֹ,**
4 **וּמַבְלִיעוֹ, וְצוֹפֶה כְּנֶגֶד מִדָּתוֹ[87], וְחוֹזֵר.**

82) עירובין נח, א. 83) "שהיה מדרונו משופע, אבל נוח להילוך" (רש"י ו'מעשה רוקח'). 84) "מחתך המדה, מודד באומד וקירוב" (פירוש המשניות). ולהלן בהלכה ט"ז מפורש כיצד מקדרים בהרים ובגיאיות. 85) אחר שאפשר לו משם למדוד. 86) מכיון שאין מודדים אלא בחבל של חמשים אמה. 87) "מכוון ומביט כנגד המקום שמדתו כלה כנגד העיר בתוך הגיא, ומציין סימני התחום" (רש"י).

5 **יד. הִגִּיעַ[88] לְכֹתֶל - אֵין אוֹמְרִים: יִקַּב[89] אֶת הַכֹּתֶל[90];**
6 **אֶלָּא אוֹמֵד[91] רָחְבּוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ**
7 **בּוֹ - מוֹדְדוֹ מִדִּידָה יָפָה[92]. וְאִם הָיָה חוּט הַמִּשְׁקֹלֶת**
8 **יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ[93] - מוֹדֵד רָחְבּוֹ מִדִּידָה יָפָה.**

88) עירובין נח, א. 89) ימדוד על ידי קידור, כמבואר בהלכה טז. 90) כשהכותל זקוף וישר, שאי־אפשר להשתמש בו. 91) מעריך, כשיש טורח לעלות עליו (הרא"ש). 92) "כקרקע חלקה" (רש"י). 93) "כיון שהוא זקוף כל כך, יכול למדוד רחבו בראש הכותל" (מגיד־משנה).

9 **טו. הִגִּיעַ[94] לְהַר: אִם הָיָה הַר מִתְלַקֵּט[95] מִמֶּנּוּ גָּבוֹהַּ**
10 **עֲשָׂרָה טְפָחִים בְּאֹרֶךְ חָמֵשׁ אַמּוֹת[96] - מַבְלִיעוֹ[97]**
11 **וְחוֹזֵר לְמִדָּתוֹ; וְאִם הָיָה גָּבוֹהַּ הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּתְלַקֵּט**
12 **מִמֶּנּוּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מִתּוֹךְ מֶשֶׁךְ אַרְבַּע אַמּוֹת -**
13 **אוֹמְדוֹ[98] וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ, כְּגוֹן**
14 **שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ יָתֵר מֵחֲמִשִּׁים - מְקַדְּרוֹ[99] מְעַט מְעַט.**
15 **וְזֶה הוּא שֶׁאָמְרוּ: מְקַדְּרִין בְּהָרִים.**

94) עירובין נח, א, במדידת אלפים אמה של תחום שבת. 95) מגביה. 96) שבהילוך חמש אמות רוחב, עולה ההר עשרה טפחים בגובה. 97) מבליע את השיפוע, ואינו מודד אלא לפי רחבו למטה בתחתית ההר. 98) כיון שהוא זקוף מאד, מעריכו והולך לו. 99) מודדו בחיתוך המדה, כמבואר בהלכה יז.

16 **טז. כֵּיצַד[100] מְקַדְּרִין[101] בְּהָרִים אוֹ בְּגֵאָיוֹת שֶׁאֵינוֹ**
17 **יָכוֹל לְהַבְלִיעָן? אוֹחֲזִין שְׁנַיִם חֶבֶל שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת,**
18 **הָעֶלְיוֹן אוֹחֵז קְצָתוֹ[102] מִכְּנֶגֶד מַרְגְּלוֹתָיו, וְהַתַּחְתּוֹן**
19 **אוֹחֵז בַּקָּצֶה הַשֵּׁנִי כְּנֶגֶד לִבּוֹ[103]; וְחוֹזֵר הָעֶלְיוֹן לַעֲמֹד**
20 **בְּמָקוֹם הַתַּחְתּוֹן, וְהַתַּחְתּוֹן יוֹרֵד וּמַרְחִיק מִמֶּנּוּ מִדַּת**
21 **הַחֶבֶל; וְכֵן מִתְגַּלְגְּלִים וְהוֹלְכִין עַד שֶׁמּוֹדְדִין אֶת**
22 **כֻּלּוֹ[104]. וּכְשֶׁיֵּלֵךְ הַמּוֹדֵד לְהַבְלִיעַ הָהָר אוֹ הַגַּיְא - לֹא**
23 **יֵצֵא חוּץ לַתְּחוּם; שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתוֹ הָעוֹבְרִים,**
24 **וְיֹאמְרוּ: מִדַּת תְּחוּמִין בָּאָה לְכָאן[105].**

100) משנה, בעירובין נח, א: "אם אינו יכול להבליעו, בזו אמר רבי דוסתאי בשם רבי ינאי משום רבי מאיר, שמעתי שמקדרין בהרים". 101) מחתכים את המדה שמודד בחבל של ארבע אמות ולא בשל חמשים אמה (פירוש המשניות), ורש"י פירש: "נוקבים" משוה מדת ההר כאילו הוא נקוב במקום מעמד רגלי העליון, וכמו שיתבאר. 102) קצה החבל. 103) על־ידי־זה מתמעט מדרונו של כל ארבע אמות בחצי קומת איש (רש"י). 104) בתוספתא (עירובין פרק ד) מובא: "במה דברים אמורים, שלא היה שם מישור, אבל אם היה שם הר ומישור מודד את המישור, ומניח את ההר, ונמצא נשכר". 105) מגיעה עד כאן. ויטעו בני אדם לצאת בשבת מחוץ לתחום.

25 **יז. אֵין[106] סוֹמְכִין אֶלָּא עַל מְדִידַת אָדָם מֵמְחֻה[107],**
26 **שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מִדַּת הַקַּרְקַע. הָיוּ לָנוּ תְּחוּמֵי שַׁבָּת**
27 **מַחְזָקִין, וּבָא מֵמְחֻה וּמָדַד, רִבָּה בַּתְּחוּם מֵהֶן[108]**
28 **וּמִעֵט בַּתְּחוּם - שׁוֹמְעִין לוֹ בַּתְּחוּם שֶׁרִבָּה[109]. וְכֵן**
29 **אִם בָּאוּ שְׁנַיִם מֵמְחִין וּמָדְדוּ הַתְּחוּם, אֶחָד רִבָּה**
30 **וְאֶחָד מִעֵט - שׁוֹמְעִין לַמְרַבֶּה[110]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְרַבֶּה**
31 **יָתֵר מִמִּדַּת אֲלַכְסוֹנָהּ[111] שֶׁל עִיר.**

106) משנה (עירובין נח:). 107) לשון המשנה "אין מודדין אלא מן המומחה": "מומחה", הוא האדם החכם המהיר במלאכתו באיזו מלאכה שתהיה, או בחכמה מן החכמות, ורוצה בכאן שיהיה חכם בתשבורת, מהיר במדידת קרקעות" (פירוש המשניות). 108) "כשאומר שתחום שבת הוא יותר ממה שהיינו חושבים עד עכשיו" (פירוש המשניות). 109) "שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל" (משנה), וראה בהלכה יט. 110) שאנו אומרים - השני טעה במדידה. 111) מפורש בהלכה יח.

32 **יח. כֵּיצַד? בְּעֵת שֶׁיִּרְבֶּה זֶה, נֹאמַר: שֶׁמָּא הָרִאשׁוֹן**
33 **מִקֶּרֶן אֲלַכְסוֹן[112] שֶׁל עִיר מָדַד הָאַלְפַּיִם, וּלְפִיכָךְ**
34 **מִעֵט מִדָּתוֹ, וְנִמְצָא צֶלַע הַתְּחוּם בֵּינוֹ וּבֵין הַמְּדִינָה**
35 **פָּחוֹת מֵאַלְפַּיִם; וְזֶה הָאַחֲרוֹן מָדַד אַלְפַּיִם מִצֶּלַע**
36 **הַמְּדִינָה[113]. וְאֵין מַחֲזִיקִין עַל הָרִאשׁוֹן שֶׁטָּעָה בְּיוֹתֵר**
37 **עַל זֶה. לְפִיכָךְ, אִם רִבָּה זֶה הָאַחֲרוֹן יָתֵר עַל הָרִאשׁוֹן**
38 **אֲפִלּוּ בַּחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים אַמָּה בְּקֵרוּב[114] -**
39 **שׁוֹמְעִין לוֹ; בְּיוֹתֵר עַל זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.**

112) שמדד מהקרן של העיר באלכסון, כזה. 113) שמדד מאמצע העיר בקו ישר, כזה: 114) רוצה לומר חמש מאות ושבעים ושתים אמה, שיעור שתי חמשיות מאלף וארבע מאות ועשרים ושתים (שהם ביחד אלפיים). שלפי שמדד באלכסון, הפסיד שתי חמישיות מהמדה, שהרי אמה בריבוע היא אמה ושתי חמישיות באלכסון – 'מגיד משנה'.

40 **יט. אֲפִלּוּ[115] עֶבֶד, אֲפִלּוּ שִׁפְחָה[116], נֶאֱמָנִין לוֹמַר[117]:**

1 עַד כָּאן תְּחוּם הַשַּׁבָּת. וְנֶאֱמָן הַגָּדוֹל[118] לוֹמַר: זָכוּר
2 אֲנִי, שֶׁעַד כָּאן הָיֵינוּ בָּאִים בְּשַׁבָּת כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן;
3 וְסוֹמְכִין עַל עֵדוּתוֹ[119] בְּדָבָר זֶה. שֶׁלֹּא[120] אָמְרוּ
4 חֲכָמִים בַּדָּבָר לְהַחְמִיר, אֶלָּא לְהָקֵל; מִפְּנֵי שֶׁשִּׁעוּר
5 אַלְפַּיִם אַמָּה מִדִּבְרֵיהֶם[121].

115) משנה (עירובין נח:). 116) עבד ושפחה כנענים, הפסולים לעדות בשאר דברים (כמבואר בהל' עדות פ"ט ה"ד). 117) אין הכוונה להאמין להם שהם מדדו את התחומין, שהרי אין סומכין אלא על המומחה, אלא נאמנים לומר שהיו מוחזקים ללכת בשבת עד כאן, ובוודאי בפעם ראשונה נעשה התחום על ידי מומחה ('משנה ברורה' סי' שצט). 118) משנה בכתובות כח. "ואלו נאמנים להעיד בגדלם מה שראו בקטנם", ואין מקבלים עדות כזאת אלא לענין תחומין שהיא דרבנן והקילו בהם. 119) אבל על עדותו של קטן לא סמכו ('טור' ושו"ע או"ח סי' שצט). 120) משנה (עירובין נח:). 121) אבל שנים עשר מיל הוא מן השיעור, שנים עשר מיל הוא מן התורה (למעלה פרק כז ה"א).

פֶּרֶק תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבאר בו מצות־עשה של זכור שהוא כולל זכירת הקידוש וההבדלה, ונתבארו בו ענייניהם, במה שהוא מן התורה ושל דבריהם, ובזה נסתיים הפרק.

6 א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת
7 בְּדִבְרֵיהֶם[2], שֶׁנֶּאֱמַר: זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ.
8 כְּלוֹמַר, זָכְרֵהוּ זְכִירַת שֶׁבַח וְקִדּוּשׁ. וְצָרִיךְ לְזָכְרֵהוּ
9 בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ: בִּכְנִיסָתוֹ - בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם,
10 וּבִיצִיאָתוֹ[3] - בְּהַבְדָּלָה.

2) בדברים דווקא ולא די בהרהור הלב. וכן הוא בספרא: "זכור את יום השבת לקדשו. יכול בלבך, כשהוא אומר שמור, הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהיה שונה בפיך" (ריש פרשת בחקותי הלכה ג). וכן הוא ב'ספר המצוות' מצוה קנה: "ולאמור דברים בכניסתו וביציאתו". וראה להלן הלכה ו' שקידוש על היין אינו מצות־עשה מן התורה אלא מצוה דרבנן. 3) כן כתב רבינו גם ב'ספר המצוות' (מצות־עשה קנה) "ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו, כלומר הבדלה". ולא נמצאה מימרא זו בספרות התלמודית שלפנינו אלא בשאילתות דרב אחאי גאון בפ' וזאת הברכה (וראה בפירוש המיוחס לרש"י נזיר ד' א', ובאוצר הגאונים שם חלק התשובות סי' י').

11 ב. וְזֶהוּ נֹסַח קִדּוּשׁ הַיּוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
12 מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ[4] בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בָנוּ[5],
13 וְשַׁבַּת קָדְשׁוֹ[6] בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן[7] הִנְחִילָנוּ, זִכָּרוֹן
14 לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית[8]. תְּחִלָּה[9] לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ[10], זֵכֶר
15 לִיצִיאַת מִצְרָיִם[11]. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ[12] וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ[13]
16 מִכָּל הָעַמִּים, וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ[14] בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן[15]
17 הִנְחַלְתָּנוּ[16]. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת[17].

4) ואין אומרים בשבת "אשר בחר בנו" כמו ביום־טוב (להלן הלכה יט), משום ששבת קדמה לבחירת ישראל, שבת ניתנה במרה (סנהדרין נו:) שכתוב (דברים ה, יב): "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך", היכן צוך? - במרה, כמו שכתוב (שמות טו, כה) "שם שם לו חוק ומשפט". ובחירת ישראל מכל האומות התחילה במתן תורה, כשאמר ה' (שמות יט, ה): "והייתם לי סגולה מכל העמים" ('אבודרהם'). 5) שנאמר (תהילים קמט, ד): "כי רוצה ה' בעמו", וכתוב (יחזקאל מג, כז) "ורציתי אתכם". 6) שנאמר (נחמיה ט, יד): "ואת שבת קדשך הודעת להם". 7) כל המצוות, ובכללם המועדים - ניתנו בסיני בכפיית ההר, כמו שכתוב (שמות יט, יז): "ויתיצבו בתחתית ההר", ודרשו חז"ל (שבת פח.): "שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו - שם תהיה קבורתכם", אבל מצות שבת ניתנה במרה בלי אונס כי־אם ברצון. 8) שנאמר (שמות כ, ח־יא): "זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". 9) בדפוסי שונצינו ווניציאה, הנוסחא: "כי הוא יום תחילה", וכ"ה ברש"י (כתובות ז:). 10) שבת נאמרה תחילה בפרשת המועדים (ויקרא כג). 11) שנאמר (דברים ה, טו): "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת", וכמו שהסביר הרמב"ן שם: "כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון, מחדש, חפץ, ויכול . . . ואם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החידוש והחפץ והיכולת, תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים, שהוא לך לראיה. ובפסחים קיז: אמרו: "צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, כתיב הכא (דברים טז, ג): למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, וכתיב התם (שמות כ, ח): זכור את יום השבת לקדשו", ועיין שם ב'תוספות' ד"ה למען. 12) שנאמר "ויבחר בכם" (דברים ז, ז). 13) "ולהיותך עם קדוש" (דברים כו, יט). 14) סמוך לחתימה מעין הפתיחה (פסחים קד.). וראה להלן הכ"ב. 15) שבשבת אין קרבן חטאת המזכיר עוונות כמו שיש במועדים (במדבר כח. כט.) אלא עולה שהיא לרצון (ויקרא א, ג). ובנוסח אחר: "בשמחה ובששון" ('מעשה רוקח'). וכ"ה ב'ספרי' פרשת בהעלותך "וביום שמחתכם ובמועדיכם, אלו השבתות" [ועיין שיטה על מו"ק ח"ב עמ' סב. ותוס' הרא"ש לברכות מט.]. 16) כמו שנאמר: "לדורותם ברית עולם" (שמות לא, טז). 17) פסחים קיז, ב. בשבת אומרים "מקדש השבת", וביום־טוב "מקדש ישראל והזמנים", כי שבת קבועה ועומדת מששת ימי בראשית, ואין צריך לקבעה ולקדשה בבית דין. אבל יום־טוב תלוי בבית דין, הקובע את החדשים. ובמסכת סופרים (פי"ג): "בשבת אינו מזכיר בחתימה ישראל, אלא מקדש השבת, שהשבת קדמה לישראל"

18 ג. וְזֶה[18] נֹסַח הַהַבְדָּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
19 הָעוֹלָם, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל[19], וּבֵין אוֹר לְחֹשֶׁךְ[20],
20 בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים[21], וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי
21 הַמַּעֲשֶׂה[22]. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל.

18) פסחים קג, ב. 19) שנאמר (ויקרא י. י.): "ולהבדיל בין הקודש ובין החול". 20) שנאמר (בראשית א, ד): "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך", והאור נברא במוצאי שבת (פסחים נד.). 21) שנאמר (ויקרא כ, כו): "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", וכתוב בשבת (שמות לא, יג): "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדשכם", הרי שבשבת נבדלים ישראל מן האומות. 22) זה אינו ממנין הבדלות, אלא תקנוהו מפני שצריך לומר מעין הפתיחה סמוך לחתימה (פסחים קד.). וראה להלן הלכה כב ובהערה שם.

1 **ד. עִקַּר[23] הַקִּדּוּשׁ - בַּלַּיְלָה[24]. אִם לֹא קִדֵּשׁ בַּלַּיְלָה -**
2 **בֵּין בְּשׁוֹגֵג, בֵּין בְּמֵזִיד - מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ.**
3 **וְאִם לֹא הִבְדִּיל בַּלַּיְלָה[25] - מַבְדִּיל לְמָחָר[26]; וּמַבְדִּיל**
4 **וְהוֹלֵךְ עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי[27]. אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל**
5 **הָאוֹר אֶלָּא בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בִּלְבַד.**

23) פסחים קו, א. 24) שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", בשעת כניסת השבת כשמתקדש היום (הרשב"ם). 25) שעיקר ההבדלה היא בלילה, שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו בכניסתו וביציאתו, ויציאת השבת - בערב. 26) כן הוא במסכת פסחים קז. "מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל היום כולו". 27) שלשה ימים ראשונים של שבוע, שייכים לשבת שעברה (פסחים קו.), כמו שאמרו לענין גיטין: "האומר לעדים: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שבת! כותבין עד סוף יום שלישי. אמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי קודם השבת! כותבין מיום רביעי עד סוף יום ששי" (רבינו בהל' גירושין פ"ט הכ"ג). ובנוסח אחר: "עד סוף יום הרביעי" (ויניציאה ושונצינו). וכתב ה'כסף משנה' שהנוסחא שלנו היא הנכונה [ומה שחילק רבינו וכתב "מבדיל למחר ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי" ולא כללם ביחד, נראה שההבדלה ביום ראשון היא הבדלה בזמנה ולא משום תשלומין, כי יום ראשון הוא מוצאי שבת (וכ"כ הרמב"ן, הובא בחידושי מהר"ם חלאוה לפסחים קו:), ואילו ההבדלה עד סוף יום שלישי הוא מטעם תשלומין. וראה בהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סי' רצ"ט סעיף ו' שרוצה לפסוק שאם שכח הבדלה במוצאי יום־טוב, יכול להבדיל למחר, אף־על־פי שביו"ט אין דין של שלשה ימים אחר יום־טוב].

6 **ה. אָסוּר[28] לְאָדָם לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן[29] מִשֶּׁקִּדַּשׁ**
7 **הַיּוֹם עַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ. וְכֵן מִשֶּׁיָּצָא הַיּוֹם - אָסוּר לוֹ**
8 **לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה[30] אוֹ לִטְעֹם**
9 **כְּלוּם, עַד שֶׁיַּבְדִּיל. וְלִשְׁתּוֹת מַיִם - מֻתָּר[31]. שָׁכַח[32] אוֹ**
10 **עָבַר וְאָכַל וְשָׁתָה קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אוֹ קֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל -**
11 **הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ וּמַבְדִּיל אַחַר שֶׁאָכַל.**

28) פסחים קה, א. 29) בנוסח אחר: "אסור לאדם לאכול או לשתות" (ויניציאה), וכן כתב הרשב"א בשם ה'ירושלמי' שגם מים אסור לשתות, ובזה מובן שלא כתב רבינו "אסור לטעום כלום" כמו שפסק בהבדלה, מכיון שבהבדלה התיר לשתות מים, כתב איסור טעימה. אבל בקידוש שאסור לאכול ולשתות אף מים, לא הוצרך לכתוב איסור טעימה (מהרי"א). 30) שבת קנ, ב. 31) "רבנן דבי רב אשי, לא קפדי אמיא" (התירו לשתות מים) (פסחים שם). 32) פסחים קו, ב: "רב ירמיה בר אבא נזדמן לבית רב אסי, שכח וטעם דבר מאכל קודם הבדלה, נתנו לו כוס והבדיל".

12 **ו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[33] לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן וּלְהַבְדִּיל עַל**
13 **הַיַּיִן. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִבְדִּיל בַּתְּפִלָּה, צָרִיךְ לְהַבְדִּיל**
14 **עַל כּוֹס[34]. וּמֵאַחַר[35] שֶׁיַּבְדִּיל וְיֹאמַר "בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל"**
15 **- מֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל**
16 **עַל הַכּוֹס. וּמְבָרֵךְ[36] עַל הַיַּיִן תְּחִלָּה[37], וְאַחַר כָּךְ**
17 **מְקַדֵּשׁ. וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶת יָדָיו עַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ[38].**

33) ומה שאמרו (פסחים קו.) "זכור את יום השבת לקדשו, זוכרהו על היין" - אין מכאן ראיה שקידוש על היין הוא מצוה מן התורה, כי אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא ('תוספות' שם ד"ה זוכרהו). וראה בפירש"י במסכת נזיר ד. שדעתו שקידוש על היין היא מצוה מן התורה. 34) ברכות לג, א: "אמר רבי יוחנן: בתחילה (כשעלו מן הגולה והיו דחוקים) קבעו הבדלה בתפילה, העשירו (לקנות יין) קבעוה על הכוס (ואז נשתכחה תקנת עזרא להבדיל בתפילה), חזרו והענו - קבעוה בתפילה, והם אמרו: המבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס". 35) שבת קנ, ב. 36) משנה (ברכות נא:). 37) "שהיין גורם לקידוש שתֵּאָמֵר (שאם אין יין או פת - אין קידוש), ועוד: שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם" (יין הוא תדיר, שבכל עת ששותה יין מברך עליו, אבל קידוש אינו אלא בליל שבת). 38) כי הקידוש הוא הפסק בין נטילה לברכת המוציא (פסחים קו:), אבל דעת הרשב"ם שזה דוקא לרב הסובר שיכול לקדש שלא במקום סעודה, אבל לפי מה שפוסקים שאין קידוש אלא במקום סעודה (כמבואר בהלכה ח), אם כן הקידוש שייך לסעודה ואין כאן הפסק, וכן נהג הרא"ש שנטל ידיו קודם קידוש ('טור' או"ח ורמ"א סי' רעא).

18 **ז. כֵּיצַד[39] הוּא עוֹשֶׂה? לוֹקֵחַ כּוֹס, שֶׁהוּא מַחֲזִיק**
19 **רְבִיעִית[40] אוֹ יָתֵר, וּמְדִיחוֹ[41] מִבִּפְנִים וְשׁוֹטְפוֹ**
20 **מִבַּחוּץ[42], וּמְמַלְּאֵהוּ יַיִן, וְאוֹחֲזוֹ בִּימִינוֹ[43], וּמַגְבִּיהוּ**
21 **מִן הַקַּרְקַע[44] טֶפַח[45] אוֹ יָתֵר, וְלֹא יְסַיֵּעַ בִּשְׂמֹאל[46],**
22 **וּמְבָרֵךְ עַל הַגֶּפֶן, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ. וּמְנַהֵג פָּשׁוּט**
23 **בְּכָל יִשְׂרָאֵל לִקְרוֹת בַּתְּחִלָּה פָּרָשַׁת "וַיְכֻלּוּ"[47], וְאַחַר**
24 **כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ. וְשׁוֹתֶה מְלוֹא**
25 **לֻגְמָיו[48], וּמַשְׁקֶה לְכָל בְּנֵי חֲבוּרָה[49]. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל**
26 **יָדָיו, וּמְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" וְאוֹכֵל.**

39) ברכות נא, ב. 40) הוא רביעית הלוג, שהוא שיעור אצבעים על אצבעים ברום אצבעים, וחצי אצבע וחומש אצבע (פסחים קט.) שהן 10.8 אצבעות מעוקבות, עשר אצבעות וארבע חמישיות והוא שיעור ביצה ומחצה (כמבואר בפ"ח ה"ב), ולכתחילה לא תהא הכוס של קידוש פחותה מתשעים גרם. 41) כמבואר בפ"ז מהל' ברכות הט"ו. 42) או מקנחו במפה מבפנים ומבחוץ שתהיה נקיה (או"ח סי' קפג). 43) בידו החשובה. 44) ואם הוא מיסב

על השולחן, מגביהו מן השולחן טפח, משום שכתוב (תהלים קטז, יב): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". 45) שהוא כעשרה סנטימטרים. 46) שלא יראה עליו כמשא. 47) שבת קיט, ב: "דאמר רב המנונא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש־ברוך־הוא במעשה בראשית". 48) היינו "כמלוא לוגמיו", כלומר כל שאילו מסלקו לצד אחד, יראה כמלוא לוגמיו והוא רוב רביעית. ואילו "מלוא לוגמיו" הוא יותר מרביעית. ועיין בדברי רבינו בפ"ז מהלכות מצה ה"ט, שנראה מדבריו ששיעור השתיה הוא רוב רביעית. ועיין 'תוספות' פסחים קז. ד"ה אם. 49) "מדברי הגאונים נראה, שאין כל בני החבורה צריכים מלוא לוגמם" (מגיד־משנה).

1 **ח. אֵין[50] קִדּוּשׁ אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעֻדָּה[51]. כֵּיצַד? לֹא**
2 **יְקַדֵּשׁ בְּבַיִת זֶה וְיֹאכַל בְּבַיִת אַחֵר[52]; אֲבָל אִם קִדֵּשׁ**
3 **בְּזָוִית זוֹ - אוֹכֵל בְּזָוִית שְׁנִיָּה[53]. וְלָמָּה מְקַדְּשִׁין בְּבֵית**
4 **הַכְּנֶסֶת[54]? מִפְּנֵי הָאוֹרְחִין, שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין[55] שָׁם.**

50) פסחים קא, א. 51) "שכתוב (ישעיה נח, יג): "וקראת לשבת עונג", במקום שאתה קורא לשבת, כלומר בקריאה של קידוש, שם יהא עונג, ומדרש חכמים הוא, וגם משום שנקבע קידוש על היין: "זכריהו על היין", בוודאי על היין שבשעת הסעודה נקבע שהוא חשוב" (הרשב"ם). 52) זוהי דעת רבינו בשיטת הלכה זו. ויש דיעות אחרות, כי כל הרואה את מקומו הראשון, אפילו יצא אחרי הקידוש מהבית לחצר, חשוב מקום אחד (או"ח סי' רעג). 53) וצריך לאכול מיד ולא להפסיק בין קידוש לסעודה. (רמ"א סי' רעא). 54) שהרי אין אוכלים שם, ואין קידוש אלא במקום סעודה. 55) אין הכוונה בבית הכנסת ממש, שהרי אסור לאכול בו (כמבואר בפי"א מהל' תפילה ה"ו), אלא שהיו אוכלים בבית הסמוך לבית הכנסת, ושומעים קידוש בבית הכנסת, (מגיד־משנה), ובט"ז (או"ח סי' קנא), הביא בשם רמב"ן שאם הוצרכו בני העיר להאכיל או להשכיב אורחים באופן זמני בבית הכנסת, מותר, שעל תנאי זה נבנה.

5 **ט. הָיָה[56] מִתְאַוֶּה לְפַת יוֹתֵר מִן הַיַּיִן, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה**
6 **לוֹ יַיִן - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וּמְבָרֵךְ**
7 **"הַמּוֹצִיא", וּמְקַדֵּשׁ, וְאַחַר כָּךְ בּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל. וְאֵין**
8 **מַבְדִּילִין עַל הַפַּת[57], אֶלָּא עַל הַכּוֹס[58].**

56) פסחים קו, ב. 57) פסחים קז, א: "מר ינוקא ומר קשישא בניו של רב חסדא סיפרו לרב אשי: פעם אחת בא אמימר למקומנו ולא היה לנו יין להבדלה, הבאנו לו שכר להבדיל ולא הבדיל ולא טעם, למחר טרחנו להביא לו יין; לשנה אחרת שוב נזדמן אצלנו, ולא היה לנו יין להבדלה ונתנו לו שכר; אמר אמימר, אם כן השכר הוא אצלכם "חמר מדינה" (משקה במקום היין), והבדיל על השכר", הרי שאין מבדילים על הפת גם אם אין יין, כיון שלא הבדיל אמימר על הפת ('תוספות' פסחים קו:). 58) "אמנם אם חל יום־טוב במוצאי שבת, כיון שמקדשים על הפת, והקידוש הוא העיקר, אגב הקידוש מבדילים גם על הפת" ('הגהות מיימוניות').

9 **י. מִי[59] שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן בְּלֵילֵי שַׁבָּת, וְשָׁכַח**
10 **וְנָטַל יָדָיו קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת,**
11 **וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן אַחַר שֶׁנָּטַל יָדָיו לִסְעֻדָּה.**
12 **וּמִצְוָה לְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קֹדֶם שֶׁיִּסְעֹד**
13 **סְעֻדָּה שְׁנִיָּה[60]. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא "קִדּוּשָׁא רַבָּה"[61].**
14 **מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" בִּלְבַד וְשׁוֹתֶה, וְאַחַר כָּךְ**
15 **יִטֹּל יָדָיו וְיִסְעֹד. וְאָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיִּטְעַם כְּלוּם קֹדֶם**
16 **שֶׁיְּקַדֵּשׁ[62]. וְגַם קִדּוּשׁ זֶה לֹא יִהְיֶה אֶלָּא בִּמְקוֹם**
17 **סְעֻדָּה.**

59) פסחים קו, א: "אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידיו - לא יקדש"; ופירש רשב"ם שהקידוש הוא הפסק בין נטילה ל"המוציא", וראה למעלה ה"ו. 60) כמו שאמרו רז"ל: "זכור את יום השבת לקדשו, זוכרהו על היין, אין לי אלא בלילה, ביום מנין? — תלמוד־לומר זכור את יום השבת" (פסחים קו.) ואין חיוב קידוש מן התורה אלא בכניסת השבת בלילה, אבל קידוש היום הוא רק מדרבנן. 61) כמו שקוראים לעיור "סגי נהור", כך גם קידוש של יום שהיא קצרה שאינה אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד, כינו אותה בשם: "קידושא רבה" (מגיד־משנה). 62) שכל שתיקנו רבנן - כמו בדבר תורה תיקנו, וכיון שתיקנו קידוש ביום, נוהגים בו כמו בלילה, שלא לטעום קודם קידוש, ולקדש במקום סעודה. אבל הראב"ד חולק על רבינו, וסובר שלא אסרו לטעום ביום קודם קידוש אלא אם לא קידש בלילה, שאז חייב לקדש ביום מן התורה להשלים מה שהחסיר בלילה.

18 **יא. יֵשׁ לוֹ לָאָדָם[63] לְקַדֵּשׁ עַל הַכּוֹס עֶרֶב שַׁבָּת מִבְּעוֹד**
19 **יוֹם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִכְנְסָה הַשַּׁבָּת; וְכֵן מַבְדִּיל[64] עַל**
20 **הַכּוֹס מִבְּעוֹד יוֹם, אַף־עַל־פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא שַׁבָּת;**
21 **שֶׁמִּצְוַת זְכִירָה - לְאָמְרָהּ בֵּין בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ וּיְצִיאָתוֹ**
22 **בֵּין קֹדֶם לְשָׁעָה זוֹ כִּמְעַט[65].**

63) ברכות כז, ב: "אמר שמואל, מתפלל אדם של ערב שבת בשבת, ואומר קדושה על הכוס". 64) בברכות, שם: "מתפלל אדם של מוצאי שבת, ואומר הבדלה על הכוס". 65) בנוסח אחר: "במעט" (כת"י התימנים).

23 **יב. מִי[66] שֶׁהָיָה אוֹכֵל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְקִדַּשׁ עָלָיו**
24 **הַיּוֹם[67] וְהוּא בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה - פּוֹרֵס מַפָּה[68] עַל**
25 **הַשֻּׁלְחָן וּמְקַדֵּשׁ, וְגוֹמֵר סְעֻדָּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ**
26 **בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. הָיָה[69] אוֹכֵל בְּשַׁבָּת, וְיָצָא הַשַּׁבָּת וְהוּא**
27 **בְּתוֹךְ סְעֻדָּתוֹ - גּוֹמֵר סְעֻדָּתוֹ[70], וְנוֹטֵל יָדָיו[71], וּמְבָרֵךְ**
28 **בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל הַכּוֹס, וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל עָלָיו[72]. וְאִם**
29 **הָיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁתִיָּה[73] - פּוֹסֵק[74] וּמַבְדִּיל, וְאַחַר כָּךְ**
30 **חוֹזֵר לִשְׁתִיָּתוֹ.**

66) פסחים ק, א. 67) צריך להפסיק את אכילתו, שאסור לאכול בשבת קודם קידוש. 68) לכסות את הפת עד לאחר

הקידוש, שיהיה היכר שהביא עכשיו סעודה לכבוד השבת (מגן אברהם סי' רעא); וכן בכל קידוש על היין צריך לכסות את הפת, שאם אין הפת מכוסה, צריך לברך עליה קודם היין, "כי כל הקודם בפסוק (דברים ח, ח): "ארץ חיטה ושעורה וגפן", קודם לברכה" (רבינו בהל' ברכות פ"ח הי"ג ו'הגהות מיימוניות'). 69) פסחים קה, א. 70) ואינו צריך להפסיק באמצע סעודתו, שדרשו חכמים (מכילתא יתרו פרשה ז) "זכור" (שמות כ, ח) "שמור" (דברים ה, יב) זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו שמוסיפים מחול על הקודש", כאדם שאינו רוצה שילך אוהבו מאצלו כל זמן שיכול, ואם מפסיק באמצע - נראה כמגרש את המלך. 71) שצריך ליטול את הידים אחר הסעודה לפני ברכת המזון (כמבואר בהל' ברכות פ"ז הי"ב). 72) הראב"ד סובר שאם יש לו שני כוסות, אסור לברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, מפני שאין עושין מצוות חבילות חבילות (כמבואר בהל' רוצח ושמירת נפש פ"ו ה"ה), שלא יהא נראה קיום המצוות עליו כמשא, אבל דעת רבינו - שרק אם רוצה לומר על כוס אחד קידוש וברכת המזון, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, כי הקידוש הוא על להבא (קדושת השבת), וברכת המזון על העבר (הסעודה שאכל) (ראה פסחים קב:), אבל הבדלה וברכת המזון ששניהם על העבר נתקנו, מותר לומר על כוס אחד (מגיד־משנה). 73) שתיית יין, שאילו מים מותר לשתות לפני הבדלה (למעלה ה"ה). 74) פסחים קה, א. ששתייה אינה חשובה, ולפיכך מפסיק בה.

יג. הָיָה[75] אוֹכֵל וְגָמַר אֲכִילָתוֹ עִם הַכְּנָסַת שַׁבָּת - מְבָרֵךְ[76] בִּרְכַּת הַמָּזוֹן תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ עַל כּוֹס שֵׁנִי. וְלֹא יְבָרֵךְ וִיקַדֵּשׁ עַל כּוֹס אֶחָד, שֶׁאֵין עוֹשִׂין שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּכוֹס אֶחָד[77]; שֶׁמִּצְוַת קִדּוּשׁ וּמִצְוַת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שְׁתֵּי מִצְוֹת שֶׁל תּוֹרָה[78] הֵן.

75) פסחים קב, ב. 76) וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון, אף שלא קידש עדיין - כיון שעכשיו שבת (שו"ע או"ח סי' רעא). 77) לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות, כמבואר בהלכה הקודמת, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, אבל הבדלה וקידוש מותר לומר על כוס אחד, כשחל יום־טוב במוצאי שבת, כמבואר בהלכה כב, ובהלכה הקודמת. 78) להוציא ברכות נישואין שהן מדרבנן, ונאמרות על כוס אחד ('מגדל עוז').

יד. אֵין[79] מְקַדְּשִׁין אֶלָּא עַל הַיַּיִן הָרָאוּי לְנַסֵּךְ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ, אִם נִתְעָרֵב בּוֹ דְּבַשׁ אוֹ שְׂאוֹר, אֲפִלּוּ כְּטִפַּת הַחַרְדָּל בְּחָבִית גְּדוֹלָה - אֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו[80]. כָּךְ אָנוּ מוֹרִין בְּכָל הַמַּעֲרָב[81]. וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר לְקַדֵּשׁ עָלָיו, וְאוֹמֵר: לֹא נֶאֱמַר 'הַיַּיִן הָרָאוּי לְנַסֵּךְ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ' אֶלָּא לְהוֹצִיא יַיִן שֶׁרִיחוֹ רַע, אוֹ מְגֻלֶּה[83], אוֹ מְבֻשָּׁל, שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין עַל אֶחָד מֵהֶן[84].

79) בבא־בתרא צז, א. 80) שאמרה התורה (ויקרא ב, יא): "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'", ואוסרים בכל שהוא, כמבואר בהל' איסורי מזבח פ"ה ה"א. 81) וכעין זה כתב רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"א ה"י באיסור יין של גוי, וזה לשונו: "הורו גאוני המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש, הואיל ואינו ראוי למזבח, אינו מתנסך ומותר לשתותו עם הגוי". 82) 'ירושלמי' פסחים פ"י ה"א: "יוצאין ביין קונדיטון" והוא יין המעורב בדבש, ראה בתשב"ץ ח"א פ"ה. 83) "שמא שתה מהם נחש וכיוצא מזוחלי עפר, וימות" (רבינו בהל' רוצח ושמירת נפש פי"א ה"ו). 84) שכולן פסולין לנסכים (רמב"ם פ"ו מאיסורי מזבח ה"ט וה"י) ופסולם מחמת עצמם (מגיד־משנה).

טו. יַיִן[85] שֶׁטַּעְמוֹ טַעַם חֹמֶץ, אַף־עַל־פִּי שֶׁרִיחוֹ רֵיחַ יַיִן - אֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו[86]. וְכֵן שְׁמָרִים שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶן מַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם יַיִן - אֵין מְקַדְּשִׁין עֲלֵיהֶן[87]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּתַן עַל הַשְּׁמָרִים שְׁלֹשָׁה מַיִם, וְהוֹצִיא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה; אֲבָל אִם הוֹצִיא אַרְבָּעָה[88] - הֲרֵי זֶה יַיִן מָזוּג, וּמְקַדְּשִׁין עָלָיו.

85) בבא־בתרא צז, א. 86) שהכל הולך אחר הטעם, וכיון שטעמו חומץ - אין מקדשים עליו (ב"ב צו.), וראה להלן הלכה יז. 87) כיון שאין מברכים עליהם "בורא פרי הגפן" - אלא "שהכל", כמבואר בהל' ברכות פ"ח ה"ט. 88) שאז מברכים עליהם "בורא פרי הגפן", כמבואר בהל' ברכות: "שמרים שנתן עליהם שלשה (מדות מים) והוציא מהם ארבעה (שנמזג יין השמרים עם המים), מברך עליהם בורא פרי הגפן, שזה יין מזוג הוא (שלשה חלקים מים ואחד יין), הוציא פחות מארבעה אף־על־פי שיש בהם טעם יין - מברך עליהן שהכל תחילה".

טז. כְּלִי[89] שֶׁהָיָה מָלֵא יַיִן, אֲפִלּוּ מַחֲזִיק כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת, אִם שָׁתָה מִמֶּנּוּ מְעַט - הֲרֵי זֶה פִּגְּמוֹ וְנִפְסַל, וְאֵין מְקַדְּשִׁין עַל הַשְּׁאָר[90]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּשִׁיּוּרֵי כּוֹסוֹת[91].

89) פסחים קו, א. 90) ואם אין לו יין אחר, יכול לקדש עליו (הרשב"ם). 91) ואם שופכים לתוכו קצת יין שאינו פגום או קצת מים, חזר להכשרו הראשון (פוסקים).

יז. יַיִן[92] שֶׁרִיחוֹ רֵיחַ הַחֹמֶץ וְטַעְמוֹ טַעַם יַיִן[93] - מְקַדְּשִׁין עָלָיו. וְכֵן יַיִן[94] מָזוּג. וְכֵן יֵין צְמוּקִים[95] - מְקַדְּשִׁין עָלָיו; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ צְמוּקִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן לַחְלוּחִית, שֶׁאִם יִדְרֹךְ אוֹתָן יֵצֵא מֵהֶן דִּבְשָׁן[96]. וְכֵן יַיִן חָדָשׁ מִגִּתּוֹ[97] - מְקַדְּשִׁין עָלָיו. וְסוֹחֵט אָדָם אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים, וּמְקַדֵּשׁ עָלָיו בִּשְׁעָתוֹ[98]. מִדִּינָהּ[99] שֶׁרֹב יֵינָהּ שֵׁכָר - אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לְקִדּוּשׁ[100], מֻתָּר לְהַבְדִּיל עָלָיו, הוֹאִיל וְהוּא חֲמַר מְדִינָה[101].

92) בבא־בתרא צז, א. 93) שהכל תלוי בטעם, ולא בריח, וראה למעלה הלכה טו. 94) במים, אולם לפחות יהיה היין יותר מאחד בששה במים (או"ח סי' רד). 95) ענבים מיובשים. 96) מיץ הענבים. 97) ארבעים ימים ראשונים לדריכתו. 98) אבל מצוה מן המובחר ביין ישן (או"ח סי' רעב). 99) פסחים קז, א. 100) כיון שיכול לקדש על

הפת, כמבואר בהלכה ט'. 101) שעיקר שתיית המדינה הוא שכר במקום יין.

יח. כְּשֵׁם שֶׁמְּקַדְּשִׁין בְּלֵילֵי שַׁבָּת וּמַבְדִּילִין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, כָּךְ מְקַדְּשִׁין בְּלֵילֵי יָמִים טוֹבִים[102] וּמַבְדִּילִין בְּמוֹצָאֵיהֶן וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים; שֶׁכֻּלָּם שַׁבְּתוֹת ה' הֵן[103]. וּמַבְדִּילִין בְּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים לְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לְיוֹם טוֹב; אֲבָל אֵין מַבְדִּילִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת[104].

102) מכילתא (יתרו פרשה ז): "זכור את יום השבת לקדשו" בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. - אין לי אלא שבת, ימים־טובים מנין? תלמוד־לומר (ויקרא כג, לז) "אלה מועדי ה'". הוקשו מועדים לשבת, אבל אין הקידוש ביום־טוב מן התורה (מגיד־משנה). 103) משנה (חולין כו:). 104) מבואר למעלה פ"א הכ"א.

יט. נִסַּח קִדּוּשׁ יוֹם טוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ[105] מִכָּל עָם, וְרוֹמְמָנוּ[106] מִכָּל לָשׁוֹן[107]. בָּחַר בָּנוּ[108] וַיְגַדְּלֵנוּ, רָצָה בָנוּ וַיְפָאֲרֵנוּ[109]. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה[110], חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה[111], אֶת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה[112] אוֹ חַג הַשָּׁבוּעוֹת אוֹ חַג הַסֻּכּוֹת[113], זְמַן חֵרוּתֵנוּ[114] אוֹ זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ אוֹ זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ[115], בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם[116]. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים[117], וּמוֹעֲדֵי קָדְשְׁךָ[118] בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ[119] יִשְׂרָאֵל[120] וְהַזְּמַנִּים[121]. וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - מְזַכִּיר שַׁבָּת, וְחוֹתֵם כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹתֵם בַּתְּפִלָּה: מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים[122].

105) שנאמר (דברים ז, ז): "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה". 106) שנאמר (עמוס ג, ב): "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה", רוממות על שם (תהילים עה, יא) "תרוממנה קרנות צדיק" ('אבודרהם'). 107) שנאמר (זכריה ח, כג): "בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי". 108) בנוסח אחר: "אשר קדשנו מכל עם" (כת"י התימנים), והנוסח נכון, שאין להזכיר "בחר בנו" שתי פעמים ('מעשה רוקח'). 109) המלים: "ויגדלנו רצה בנו ויפארנו", אינן ממטבע הברכה אלא הוספה מאוחרת ('אבודרהם' בפירוש ההגדה). 110) שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך". 111) שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' מקראי קודש". 112) כמו שנקרא בתורה (דברים טז, טז), ולא "חג הפסח", כי אכילת פסח היא רק עד חצות הלילה הראשון, אבל אכילת מצות - כל שבעה. 113) דברים טז, יג. 114) שבפסח יצאנו ממצרים. 115) שמחת החג מפורשת בחג הסוכות (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", ומשם למדים לשאר החגים. 116) בפסח יצאו ממצרים, חג השבועות אחרי שבעה שבועות מיום יציאת מצרים. וסוכות, שנאמר (ויקרא כג, מג): "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים"; בנוסח אחר: "באהבה מקרא קודש זכר" (כת"י התימנים). 117) מבואר בהלכה ב. 118) פסחים קד, ב. שצריך לומר סמוך לפתיחה מעין החתימה. 119) פסחים קיז, ב. 120) שנאמר (יחזקאל לז, כח): "כי אני ה' מקדש את ישראל". 121) שישרא מקדשים את המועדים, שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' . . . אשר תקראו אותם במועדם". 122) "כל מועדי התורה תלויים בזמנים, פסח בזמן קציר שעורים, שבועות בזמן קציר חיטים, וסוכות בזמן האסיף" (רבינו בחיי פ' בא).

כ. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמֵר: וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת יוֹם טוֹב[123] מִקְרָא קֹדֶשׁ[124] הַזֶּה, זִכָּרוֹן[125] תְּרוּעָה, מִקְרָא קֹדֶשׁ, בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם[126]. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים, וּדְבָרְךָ אֱמֶת[127] וְקַיָּם[128] לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן. וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן, כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹתֵם בַּתְּפִלָּה[129].

123) ואינו צריך להזכיר ראש־חודש, שהרי גם הוא בכלל יום הזכרון, שנאמר (במדבר י, י): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם . . והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם" (עירובין מ.). 124) בנוסח אחר: "את יום הזכרון הזה" (ויניציאה, שונצינו). 125) כן כתב רבינו גם בסדר התפילות בסוף ספר 'אהבה'. אבל במסכת סופרים פי"ט: בחול יאמר "יום תרועה", ובשבת "זכרון תרועה", שאין תוקעים בשבת (כמבואר בהל' שופר פ"ב ה"ו). וכן הסכימו הפוסקים. 126) ראש השנה יא, ב: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, כתוב כאן (שמות ו): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", וכתוב שם (תהלים פא): "הסירותי מסבל שכמו". 127) שנאמר (תהלים קיט, קט): "ראש דברך אמת". 128) שיאמת הבטחת הגאולה שבתורה ובדברי הנביאים ('אבודרהם'). 129) כמבואר בסוף ספר 'אהבה' בסדר תפילות לכל השנה.

כא. בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן כְּבְשַׁבָּת[130]. וְאִם אֵין לוֹ יַיִן, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְאַוֶּה לְפַת - מְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת. וְכֵן בְּיוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ קִדּוּשָׁא רַבָּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּקַדֵּשׁ בְּשַׁבָּת.

130) שהוקשו מועדים לשבת (מכילתא יתרו פרשה ז. וראה למעלה הי"ח).

כב. כֵּיצַד[131] מְבָרְכִין בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת[132]? בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עַל הַגֶּפֶן[133], וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ[134] קִדּוּשׁ יוֹם טוֹב, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר, וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל, וְחוֹתֵם בַּהַבְדָּלָה: הַמַּבְדִּיל[135] בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ[136], וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ".

131) פסחים קג, א. 132) שצריך לעשות הבדלה לשבת, וקידוש ליום־טוב. 133) ונתנו לזה סימן בתלמוד שם: "יקנה"ז" = י"יין, ק'ידוש, נ'ר, ה'בדלה ז'מן (=שהחיינו,

להלן הכ"ג). 134) שמצוה למהר בכניסת יום־טוב. 135) שמצוה לאחר את יציאת השבת. 136) בין קדושת שבת החמורה לקדושת יום־טוב הקלה ממנה, ומצאנו לשון הבדלה מעין זה "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים" (שמות כו, לג). [ולא הביא רבינו שצריך לומר לפני החתימה "בין קדושת שבת לקדושת יום־טוב הבדלת", לפי שסובר כפומבדיתאי (פסחים קד.) שאין צריך לסמוך לחתימה אלא מעין הפתיחה. ראה מש"כ ב"בירור הלכה" למסכת ביצה יז. ציון ד ולמעלה הלכה ב והערה יב, והלכה ג והערה יט].

כג. כָּל לֵילֵי[137] יוֹם טוֹב[138] וּבְלֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים[139] אוֹמְרִים "שֶׁהֶחֱיָנוּ"[140]. וּבִשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח אֵין מְבָרְכִין "שֶׁהֶחֱיָנוּ"; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּכְבָר בֵּרַךְ[141] עַל הַזְּמַן בִּתְחִלַּת הַפֶּסַח.

137) עירובין מ, ב. 138) בקידוש. 139) בתפילה. 140) ונקראה ברכה זו בלשון התלמוד: "זמן". 141) משמע, שאם לא אמרו ביום ראשון - יכול לאמרו במשך כל החג (סוכה מז:).

כד. סֵדֶר הַבְדָּלָה[142] בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כָּךְ עַל הַבְּשָׂמִים, וְאַחַר כָּךְ עַל הַנֵּר. וְכֵיצַד מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר? - בּוֹרֵא מְאוֹרֵי[143] הָאֵשׁ. וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל[144].

142) ברכות נא, ב. וסימנה "יבנה" - י"יין, ב"שמים, נ"ר ה"בדלה (או"ח סי' רצו). 143) לשון רבים, שהרבה גוונים יש באור (ברכות נב:). 144) אומר ברכת הבדלה, כמבואר בהלכה ג.

כה. אֵין[145] מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שֶׁיֵּאוֹתוּ[146] לְאוֹרוֹ כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר בֵּין מַטְבֵּעַ מְדִינָה זוֹ לְמַטְבֵּעַ מְדִינָה אַחֶרֶת. וְאֵין[147] מְבָרְכִין עַל הַנֵּר שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[148] וּמַזָּלוֹת; שֶׁסְּתָם מִסְבָּתָן לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְאֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְלֹא עַל הַנֵּר שֶׁל מֵתִים[149].

145) משנה, ברכות נא, ב. 146) יהנו. 147) משנה, ברכות נא, ב. 148) "עבודת־כוכבים ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה, אסורים בהנאה, שנאמר: ולא תביא תועבה אל ביתך" (רבינו בהל' עבודת כוכבים פ"ז ה"ב). 149) שלא נעשה להאיר אלא לכבוד המת.

כו. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִדְלִיק מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מִיִּשְׂרָאֵל - מְבָרְכִין עָלָיו[150]; עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו[151]. הָיָה מְהַלֵּךְ חוּץ לַכְּרָךְ וְרָאָה אוֹר: אִם רֹב[152] אַנְשֵׁי הַכְּרָךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵינוֹ מְבָרֵךְ, וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל[153] - מְבָרֵךְ. אוֹר שֶׁל כִּבְשָׁן, שֶׁל תַּנּוּר וְשֶׁל כִּירַיִם - לְכַתְּחִלָּה[154] לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו[155]. הַגֶּחָלִים, אִם כְּשֶׁיַּכְנִיס קִיסָם בֵּינֵיהֶן דּוֹלֵק מֵאֵלָיו - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן[156]. אוֹר שֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ[157], אִם יֵשׁ שָׁם אָדָם חָשׁוּב שֶׁמַּדְלִיקִים בִּשְׁבִילוֹ - מְבָרְכִין עָלָיו; שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, אִם יֵשׁ שָׁם חַזָּן שֶׁהוּא דָר שָׁם - מְבָרְכִין עָלָיו. וַאֲבוּקָה[158] לְהַבְדָּלָה - מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר. וְאֵין מְחַזְּרִין עַל הָאוֹר[159] כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַזְּרִין עַל כָּל הַמִּצְוֹת, אֶלָּא אִם יֵשׁ לוֹ - מְבָרְכִין עָלָיו.

150) אם לא היה במסיבה של גויים, שהרי סתם מסיבתם לעבודה־זרה (מגיד־משנה). 151) שאין מברכים אלא על אור ששבת ממלאכת עבירה, ואור שהדליק הגוי בשבת - כיון שאם הדליקו ישראל עובר, לפיכך אין מברכים עליו. 152) או אפילו מחצה על מחצה (מגיד־משנה). 153) שאנו תולים שהאור של ישראל הוא. 154) בתחילת שריפת הלבנים. 155) שאינו עשוי להאיר, אלא לשרוף את הלבנים. 156) אם עשויים להאיר, אבל אם עשויים לחמם - אין מברכים עליהן. 157) מדליקים נרות לכבוד המקום ולא להאיר. 158) פסחים קג, ב. קסמי עץ או נרות רבים דולקים ביחד. 159) ברכות נג, ב.

כז. אוֹר[160] שֶׁהִדְלַק בְּשַׁבָּת לְחוֹלֶה[161] וּלְחַיָּה[162] - מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. אוֹר שֶׁהֶקְדַּח[163] מִן הָעֵצִים וּמִן הָאֲבָנִים - מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת[164]; שֶׁהִיא הָיְתָה תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ בִּידֵי אָדָם[165]. אֲבָל אֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים; שֶׁאֵין מְבָרְכִין בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אֶלָּא עַל אוֹר שֶׁשָּׁבַת[166]. אַף־עַל־פִּי שֶׁהֻדְלַק לְחוֹלֶה אוֹ לְחַיָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - מְבָרְכִין עָלָיו, שֶׁהֲרֵי שָׁבַת מֵעֲבֹדָה[167].

160) ברכות נג, א. 161) שיש בו סכנה (למעלה פרק ב הלכה ב). 162) יולדת (למעלה פרק ב הלכה יא). 163) שהוצא מעצים ואבנים. 164) כי בשבת צריכים נר ששבת ממלאכת עבירה, וזה שהוציאו במוצאי שבת - מותר. 165) במדרש מובא: "כיון ששקעה החמה במוצאי־שבת (לבריאת אדם הראשון), התחיל החושך ממשמש ובא, ונתיירא אדם הראשון . . . מה עשה הקב"ה? - זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך עליה בורא מאורי האש" (בראשית רבה פרשה יב). וכעין זה במס' פסחים נד. 166) שהיה דלוק מערב יום הכיפורים ושבת (פסחים, שם). 167) בנוסח אחר: "מעבודה" (כת"י התימנים).

כח. יוֹם טוֹב[168] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶמְצַע שַׁבָּת[169], אוֹמֵר בַּהַבְדָּלָה: הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, וּבֵין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה - כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמֵר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; שֶׁסֵּדֶר הַהַבְדָּלוֹת הוּא מוֹנֶה. וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ לֹא עַל הַבְּשָׂמִים[170] וְלֹא עַל הַנֵּר. וְכֵן אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים.

168) חולין כו, ב. 169) שאם מוצאי יום־טוב חל בשבת - מבדילים (למעלה הלכה יח). 170) אבל אין בזה איסור, ואם רוצה נהנה ומברך על הבשמים.

כט. וְלָמָּה מְבָרְכִים עַל הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת?

מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ דּוֹאֶבֶת[171] לִיצִיאַת שַׁבָּת, מְשַׁמְּחִין אוֹתָהּ וּמְיַשְּׁבִין אוֹתָהּ בְּרֵיחַ טוֹב.

171) ביצה טז, א: "אמר רבי שמעון בן לקיש, נשמה יתירה נותן הקדוש־ברוך־הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה ממנו".

יום חמישי ח' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלוֹשִׁים[1]

1) נתבארו בו חיובי כבוד השבת ועינוגו מה הם. והדברים המוזהרים מלעשותם מפני כבוד השבת ועינוגו. ונסתיימו ההלכות בהפלגת מעלת מצוות השבת והיותו מצוה חמורה מאוד ושכרה כפול (ראה במדרש תהילים סמן צב.) ומכופל.

א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּשַׁבָּת, שְׁנַיִם מִן הַתּוֹרָה וּשְׁנַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְהֵן מְפֹרָשִׁין עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים. שֶׁבַּתּוֹרָה - זָכוֹר וְשָׁמוֹר[2]; וְשֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים - כָּבוֹד[3] וָעֹנֶג[4], שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג, וְלִקְדוֹשׁ ה'[5] מְכֻבָּד.

2) זכור בדברות הראשונות (שמות פרק כ' פסוק ח') והיא מצות קידוש (למעלה פרק כ"ט הלכה א') ושמור בדברות האחרונות (דברים פרק ה', פסוק י"ב) והיא מצות "לא תעשה כל מלאכה". 3) הם הענינים השייכים קודם השבת להכין לצורך כבוד השבת כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון רבינו אליהו מוילנה באורח חיים תקכ"ט. 4) ענינים השייכים בשבת עצמו לצורך השבת, כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון מוילנה שם. 5) הוא השבת כמו שנאמר (בראשית פרק ב' פסוק ג') "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו".

ב. אֵיזֶהוּ כָּבוֹד? זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁמִּצְוָה עַל אָדָם לִרְחֹץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחַמִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית[6], וְיוֹשֵׁב בְּכֹבֶד רֹאשׁ, מְיַחֵל לְהַקְבָּלַת פְּנֵי הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹצֵא לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ. וַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מְקַבְּצִין תַּלְמִידֵיהֶן בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמִתְעַטְּפִים וְאוֹמְרִים: בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת שַׁבָּת הַמֶּלֶךְ[7].

6) "כך היה מנהגו של רבי יהודה בר' אלעאי, מביאים לו עריבה מליאה חמין (=מים חמים) ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות" (מסכת שבת דף כ"ה עמוד ב'). 7) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. ושם כתוב: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה" אבל כנראה היתה גרסת רבינו "לקראת שבת מלכא" (וכן הוא במגיד משנה) והוא תרגום של "מלך".

ג. וּמִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת - שֶׁיִּלְבַּשׁ כְּסוּת נְקִיָּה. וְלֹא יִהְיֶה מַלְבּוּשׁ הַחֹל כְּמַלְבּוּשׁ הַשַּׁבָּת[8]. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחֲלִיף - מְשַׁלְשֵׁל טַלִּיתוֹ[9], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מַלְבּוּשׁוֹ כְּמַלְבּוּשׁ הַחֹל. וְעֶזְרָא תִּקֵּן[10], שֶׁיְּהוּ הָעָם מְכַבְּסִים בַּחֲמִישִׁי[11], מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.

8) במדרש תנחומא (בראשית פרק ב') "וכבדתו במלבושים נאים ובכסות נקיה שלא יהא נראה כמו בחול". ובשבת דף קי"ג עמוד א'. אמרו: "וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול" וכן אמרו חכמים על רות שהיו לה בגדים מיוחדים לשבת (ירושלמי מסכת פאה פרק ח' הלכה ז'). 9) "שיראו ארוכים, והוא מדת העשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא" (רש"י במסכת שבת שם). 10) מסכת בבא קמא דף פ"ב עמוד ב'. 11) ולא בערב שבת, כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת (מגן אברהם). [וראה בשיטת רבינו ידידיה על מועד קטן חלק ב' עמ' ג' הערה 10].

ד. אָסוּר לִקְבֹּעַ סְעֻדָּה וּמִשְׁתֶּה[12] בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת[13]. וּמֻתָּר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ; וְאַף־עַל־פִּי־כֵן מִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת שֶׁיִּמָּנַע אָדָם מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה מִלִּקְבֹּעַ סְעֻדָּה[14], כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַשַּׁבָּת כְּשֶׁהוּא מִתְאַוֶּה לֶאֱכֹל[15].

12) משתה כזה שאין רגיל לעשות בחול, כגון סעודת אירוסין ודומיהן (ירושלמי מסכת כתובות פרק א' הלכה א'). 13) שלא יתבטל מהכנת צרכי סעודת שבת. – "אמר רבי יוחנן, שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתה בשבת (כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת והם יושבים בסעודה, והיה להם להקדים הסעודה או לאחר) ואחת קבעה סעודתה בערב שבת. ושתיהן נעקרו" (מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב'). 14) רגילה שנוהג בה בימות חול (וראה למעלה). 15) מסכת פסחים דף צ"ט עמוד ב' והכוונה למנחה קטנה, שהוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה (ראה מה שכתב רבינו בהלכות תפילה פרק ג'. הרב המגיד).

ה. מְסַדֵּר אָדָם שֻׁלְחָנוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לִכְזַיִת[16]; וְכֵן מְסַדֵּר שֻׁלְחָנוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לִכְזַיִת[17]; כְּדֵי לְכַבְּדוֹ בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ. וְצָרִיךְ לְתַקֵּן בֵּיתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת[18]. וְיִהְיֶה נֵר דָּלוּק, וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ לֶאֱכֹל, וּמִטָּה מֻצַּעַת; שֶׁכָּל אֵלּוּ לִכְבוֹד שַׁבָּת הֵן[19].

16) מסכת שבת דף קי"ט עמוד ב'. 17) מסכת שבת שם. והיא הנקראת סעודת "מלוה מלכה", שמכבוד שבת הוא ללוותה ביציאתה דרך כבוד, כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר (רש"י). 18) כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת (או"ח רסב). 19) "רבי יוסי בר' יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו, ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן על כרחו" (מסכת שבת שם). "ומטה מוצעת היינו המטה שיושבים עליה בשעת הסעודה, שכך היה מנהגם בימים הקדמונים. והב"ח (רסב) כתב שגם המטה ששוכב עליה תהיה מוצעת [וכן נראה מדברי רבינו שהרי כתב "ושלחן ערוך לאכול ומטה מוצעת" – משמע שרק השלחן הערוך הוא לאכול ולא

המטה המוצעת. וראה בפרק י"ג מהלכות אישות הלכה ג' ומה שכתבנו שם בשם המאירי].

1 **ו. אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה אָדָם חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, וְאֵין דַּרְכּוֹ**
2 **לִקַּח דְּבָרִים מִן הַשּׁוּק וְלֹא לְהִתְעַסֵּק בִּמְלָאכוֹת**
3 **שֶׁבַּבַּיִת - חַיָּב לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת**
4 **בְּגוּפוֹ, שֶׁזֶּה הוּא כְּבוֹדוֹ. חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים - מֵהֶם**
5 **מִי שֶׁהָיָה מְפַצֵּל הָעֵצִים לְבַשֵּׁל בָּהֶן; וּמֵהֶן מִי שֶׁהָיָה**
6 **מְבַשֵּׁל, אוֹ מוֹלֵחַ בָּשָׂר, אוֹ גּוֹדֵל פִּתִּילוֹת, אוֹ מַדְלִיק**
7 **נֵרוֹת; וּמֵהֶן מִי שֶׁהָיָה יוֹצֵא וְקוֹנֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ**
8 **הַשַּׁבָּת מִמַּאֲכָל וּמַשְׁקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ.**
9 **וְכָל הַמַּרְבֶּה בְּדָבָר זֶה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[20].**

20) "אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו" (שאם עוסק גופו במצוה מקבל שכר יותר. קידושין דף מ"א עמוד ב').

10 **ז. אֵיזֶהוּ עֹנֶג? זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[21], שֶׁצָּרִיךְ לְתַקֵּן**
11 **תַּבְשִׁיל שָׁמֵן[22] בְּיוֹתֵר וּמַשְׁקֶה מְבֻשָּׂם לְשַׁבָּת - הַכֹּל**
12 **לְפִי מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם. וְכָל הַמַּרְבֶּה בְּהוֹצָאַת שַׁבָּת**
13 **וּבְתִקּוּן מַאֲכָלִים רַבִּים וְטוֹבִים - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[23].**
14 **וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - אֲפִלּוּ לֹא עָשָׂה אֶלָּא שֶׁלֶּק**
15 **וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד שַׁבָּת, הֲרֵי זֶה עֹנֶג שַׁבָּת[24].**
16 **וְאֵינוֹ חַיָּב לְהָצֵר לְעַצְמוֹ וְלִשְׁאֹל מֵאֲחֵרִים כְּדֵי**
17 **לְהַרְבּוֹת בְּמַאֲכָל בְּשַׁבָּת[25]. אָמְרוּ חֲכָמִים**
18 **הָרִאשׁוֹנִים[26]: עֲשֵׂה שַׁבָּתְךָ חֹל[27], וְאַל תִּצְטָרֵךְ**
19 **לַבְּרִיּוֹת[28].**

21) מסכת שבת דף קי"ח עמוד ב'. 22) [כן הוא בדברי רב נסים גאון בהקדמתו לספר המפתח למסכת ברכות:"ואכילת הטמון והאליה לא נעלם אפילו מהנשים". וכן כתב רז"ה בפרק ג' דשבת: "ולהזמין, לבשל ולהטמין, ולענג את השבת ולהשמין"]. 23) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, חוץ מהוצאת שבת ויום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו" (מסכת ביצה דף ט"ז עמוד א'). 24) מסכת שבת דף קי"ח עמוד ב'. 25) ומה שאמרו חכמים "כתוב (נחמה פרק ח' פסוק י') לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", - היינו כשיש לו משכנות לפרוע חובו, רק שאין לו כסף תחת ידו (תוספות ביצה דף ט"ו עמוד ב'). ואף על פי כן חייב לצמצם אכילתו בשאר ימות החול כדי לכבד את השבת בתוספת תבשילין. 26) מסכת פסחים דף קי"ב עמוד א'. 27) שיאכל סעודותיו בצמצום ודיו בשתי סעודות כמו בימות החול. 28) ליטול מקופה של צדקה. אבל מי שנצרך לקופה גם כל ימות החול, אז מוטלת חובה על גבאי הצדקה לפרנסו בשבת יותר מבימות החול (טור או"ח רמ"ב), וראה להלן הלכה ט'.

20 **ח. מִי שֶׁהָיָה עָנֹג וְעָשִׁיר, וַהֲרֵי כָּל יָמָיו כְּשַׁבָּת -**
21 **צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת מַאֲכַל שַׁבָּת מִמַּאֲכַל הַחֹל. וְאִם אִי**
22 **אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת - מְשַׁנֶּה זְמַן הָאֲכִילָה[29]: אִם הָיָה רָגִיל**
23 **לְהַקְדִּים - מְאַחֵר[30], וְאִם הָיָה רָגִיל לְאַחֵר - מַקְדִּים.**

29) מסכת שבת קף קי"ט עמוד א'. כדי שיהא היכר בסעודתו שהוא לכבוד השבת. 30) אבל לא יותר מדאי שלא ירעב ויתבטל מעונג שבת (שו"ע או"ח סימן רפ"ח).

24 **ט. חַיָּב אָדָם לֶאֱכֹל שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת בְּשַׁבָּת[31]: אַחַת**
25 **עַרְבִית, וְאַחַת שַׁחֲרִית, וְאַחַת בְּמִנְחָה[32]. וְצָרִיךְ**
26 **לְהִזָּהֵר בְּשָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת אֵלּוּ, שֶׁלֹּא יִפְּחֹת מֵהֶן כְּלָל.**
27 **וַאֲפִלּוּ עָנִי, הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה, סוֹעֵד שָׁלֹשׁ**
28 **סְעֻדּוֹת[33]. וְאִם הָיָה חוֹלֶה מֵרֹב הָאֲכִילָה, אוֹ שֶׁהָיָה**
29 **מִתְעַנֶּה[34] תָּמִיד[35] - פָּטוּר מִשָּׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת[36]. וְצָרִיךְ**
30 **לְקַבֵּעַ כָּל סְעֻדָּה מִשְּׁלָשְׁתָּן עַל הַיַּיִן[37], וְלִבְצֹעַ עַל**
31 **שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת[38]. וְכֵן בְּיָמִים טוֹבִים[39].**

31) "תנו רבנן, חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, שנאמר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ה) "אכלוהו היום, כי שבת היום לה', היום לא תמצאוהו בשדה" — שלש פעמים היום, מכאן לשלש סעודות בשבת" (מסכת שבת דף קי"ז עמוד ב' לדעת רבנן החולקים על רבי חידקא שהצריך ארבע סעודות). 32) ויש אומרים שאין חיוב בזמנים הללו, והעיקר רק לאכול בשבת שלש סעודות (הרב המגיד). 33) מסכת פאה פרק ח' משנה ז' וראה למעלה הלכה ז'. 34) כגון תענית חלום (ראה בפרק א' מהלכות תענית) ולהלן בהלכה י"ב. 35) בכ"י חסרה תיבת "תמיד" וראה בכסף משנה. 36) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). 37) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). 38) "אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, דכתיב (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ב) "לחם משנה", ואמר רב אשי: ראיתי לרב שאחז שתי ככרות בשעת הברכה ובצע אחד מהם, אמר: "לקטו" כתיב (מסכת שבת דף קי"ז עמוד ב'). ובס' שבלי הלקט כתב שבסעודה שלישית אין צריך לחם משנה, אבל כל הפוסקים לא הכריעו כן. וכתב בתשובת שבות יעקב, שאם יש לו רק ככר שלם אחד וחצי ככר די בזה, שמבואר (מסכת ברכות דף ג' עמוד ב') משמורה ופלגא תרי משמורות חשיב להו, כמו כן ככר וחצי נחשבים לשתים. 39) שגם ביום טוב לא ירד המן ובערב יום טוב היה להם לחם משנה (תוספות מסכת ביצה דף ב' עמוד ב' מדברי המכילתא בשלח).

32 **י. אֲכִילַת בָּשָׂר וּשְׁתִיַּת יַיִן בְּשַׁבָּת - עֹנֶג הוּא לוֹ[40].**
33 **וָהוּא, שֶׁהָיְתָה יָדוֹ מַשֶּׂגֶת[41]. וְאָסוּר לִקְבֹּעַ סְעֻדָּה עַל**
34 **הַיַּיִן בְּשַׁבָּת וּבְיָמִים טוֹבִים בִּשְׁעַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ[42].**
35 **אֶלָּא כָּךְ הָיָה מִנְהַג הַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים: מִתְפַּלֵּל**
36 **אָדָם בְּשַׁבָּת שַׁחֲרִית וּמוּסָף בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיָבוֹא**
37 **לְבֵיתוֹ וְיִסְעֹד סְעֻדָּה שְׁנִיָּה, וְיֵלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִקְרָא**
38 **וְיִשְׁנֶה עַד הַמִּנְחָה, וְיִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וְאַחַר כָּךְ יִקְבַּע**

סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית עַל הַיַּיִן, וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

40) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. שכיון שהוא עונג – מצוה לעשותו בשבת, שהרי נאמר (ישעיה פרק נ"ח פסוק י"ג): "וקראת לשבת עונג". וראה למעלה בהלכה א'. 41) ראה למעלה הלכה ז'. 42) מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב' והובאה למעלה בהלכה ד'.

יא. אָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת יוֹתֵר מִשֶּׁלֹּשׁ פַּרְסָאוֹת[43] מִתְּחִלַּת הַיּוֹם, כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ[44] וְעוֹד הַיּוֹם רַב, וְיָכִין סְעֻדָּה לְשַׁבָּת[45]; שֶׁהֲרֵי אֵין אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יוֹדְעִין שֶׁהַיּוֹם יָבוֹא כְּדֵי לְהָכִין לוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה מִתְאָרֵחַ אֵצֶל אֲחֵרִים; שֶׁהוּא מְבַיְּשָׁן, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵכִינוּ לָהֶן דָּבָר הָרָאוּי לְאוֹרְחִין.

43) מסכת סוכה דף מ"ד עמוד ב' וכל פרסה – ארבעה מילין, שהן שמונת אלפים אמה. 44) וכשמהלך בעגלה או ברכבת אסור לנסוע דרך שיש בה משך זמן הילוך שלש פרסאות ברגל (ב"ח רמט). 45) מסכת פסחים דף ס"ח עמוד ב' ומסכת ברכות דף ל"א עמוד ב'.

יב. אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת[46] וְלִזְעֹק וּלְהִתְחַנֵּן וּלְבַקֵּשׁ רַחֲמִים בְּשַׁבָּת. וַאֲפִלּוּ בְּצָרָה מִן הַצָּרוֹת, שֶׁהַצִּבּוּר מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְעַנִּין וְלֹא מַתְרִיעִין בְּשַׁבָּת[47], וְלֹא בְּיָמִים טוֹבִים; חוּץ[48] מֵעִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ נָהָר, אוֹ סְפִינָה הַמִּטַּרֶפֶת[49] בַּיָּם[50] - שֶׁמַּתְרִיעִין עֲלֵיהֶן בְּשַׁבָּת לְעָזְרָן[51], וּמִתְחַנְּנִין וּמְבַקְּשִׁין עֲלֵיהֶן רַחֲמִים.

46) ש"מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור . . . ומצוה מדברי סופרים להתענות על כל צרה . . ." (רבינו בפרק א' מהלכות תענית). 47) וכל זה לענין תענית ותרועות, אבל לענין הצלה, כבר כתב רבינו (פרק ב') שאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש, ומחללין שבת להציל אפילו יחיד מישראל. 48) משנה במסכת תענית דף י"ט עמוד א'. 49) שהסער טורפה ואילך וקרובה להשתבר. 50) ראה למעלה פרק ב' הלכה כ"ד. 51) [ראה בפרק א' מהלכות תענית הלכה ו' שכתב: "אין תוקעין אלא – לעזור אותם ולהצילן". וכן יש לפרש כאן].

יג. אֵין צָרִין עַל עֲיָרוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת[52]; כְּדֵי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעַת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה עֲלֵיהֶן, וְלֹא יִהְיוּ מְבֹהָלִים וּטְרוּדִים בְּשַׁבָּת. אֵין מַפְלִיגִין[53] בִּסְפִינָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת; כְּדֵי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ עָלָיו קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא יִצְטַעֵר יוֹתֵר מִדַּי[54]. וְלִדְבַר מִצְוָה - מַפְלִיג בַּיָּם אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּפוֹסֵק[55] עִמּוֹ לִשְׁבֹּת, וְאֵינוֹ שׁוֹבֵת[56]. וּמִצֹּר לְצִידוֹן[57] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אֲפִלּוּ לְדָבָר הָרְשׁוּת מֻתָּר לְהַפְלִיג בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יַפְלִיג בְּעֶרֶב שַׁבָּת כְּלָל - אֵין מַפְלִיגִין[58].

52) מסכת שבת דף י"ט עמוד א'. "ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר (דברים פרק כ' פסוק כ') עד רדתה, ואפילו בשבת, בין מלחמת מצוה בין מלחמת הרשות" (רבינו פרק ו' מהלכות מלכים). 53) מסכת שבת שם. ובכ"י הגירסא "ומפני זה אין מפליגין". 54) לפי שכל המפליגים בימים המלוחים יש להם בג' ימים הראשונים צער ובלבול ושנוי וסת וגופם משתבר מנענוע הספינה, ואין רוחם חוזרת עד שלשה ימים. 55) ומתנה עם הנכרי שישבות בשבת. 56) אם אחר כך לא ישבות הגוי. 57) שאין ביניהן אלא מהלך יום אחד. 58) מסכת פסחים דף נ' עמוד ב' שכיון שקבלו אבותם מנהג זה, אסור לבטלו, שנאמר (משלי פרק א' פסוק ח') "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך".

יד. תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - מֵעֹנֶג שַׁבָּת הוּא[59]. לְפִיכָךְ עוֹנַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַבְּרִיאִים, מְשַׁמְּשִׁין מִלֵּילֵי שַׁבָּת לְלֵילֵי שַׁבָּת[60]. וּמֻתָּר לְבַעֵל בְּתוּלָה לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת, וְאֵין בָּזֶה לֹא מִשּׁוּם חוֹבֵל וְלֹא מִשּׁוּם צַעַר לָהּ[61].

59) מסכת כתובות דף ס"ב עמוד ב'. 60) חכמים דרשו על הכתוב (תהילים פרק א' פסוק ג') "אשר פריו יתן בעתו" זה עונת תלמידי חכמים בליל שבת, שהוא ליל תענוג ושביתה והנאת הגוף (רש"י). 61) מסכת כתובות דף ז' עמוד א'. מפני שדם הבתולים אינו מובלע בכותלי בית הרחם, אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי, וזה פתחו שיצא הדם מתוכו, ואינו עושה חבורה.

טו. הַשַּׁבָּת וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - כָּל אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד שְׁאָר כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה[62]. וְהַשַּׁבָּת הִיא רָאוּת שֶׁבֵּין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵינֵנוּ לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ, כָּל הָעוֹבֵר עַל שְׁאָר הַמִּצְוֹת - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַמְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וּשְׁנֵיהֶם כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְכָל דִּבְרֵיהֶם. לְפִיכָךְ מְשַׁבֵּחַ הַנָּבִיא וְאוֹמֵר: אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹּאת, וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ, שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְגוֹמֵר. וְכָל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַשַּׁבָּת כְּהִלְכָתָהּ, וּמְכַבְּדָהּ וּמְעַנְּגָהּ כְּפִי כֹּחוֹ - כְּבָר מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה שְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה יָתֵר עַל הַשָּׂכָר הַצָּפוּן לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: אָז תִּתְעַנַּג עַל ה', וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ, וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ, כִּי פִי ה' דִּבֵּר.

62) שנאמר (נחמיה פרק ט' פסוקים י"ג-י"ד) "ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים, ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצות טובים, ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחוקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך" (ירושלמי מסכת נדרים פרק ג' הלכה ט'), הרי שהשבת שקולה כנגד כל המצוות. וכן הוא בחולין דף ה' עמוד א'. ועבודה זרה, שנאמר (במדבר פרק ט"ו פסוק כ"ב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' ביד משה" ואמרו חכמים (מסכת הוריות דף ח' עמוד א') שבעובד עבודה זרה הכתוב מדבר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הִלְכוֹת עֵרוּבִין

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[1], וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן[2].

וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) חכמים הראשונים נקראים סופרים, ראה דברי הימים־א ב, נה. ועזרא ז, ו. ועיין ב'ירושלמי' שקלים (פ"ה ה"א) למה נקראו חכמים הראשונים סופרים. 2) של תרי"ג מצוות שנאמרו למשה בסיני (מכות כג:). בניגוד לבעל 'הלכות גדולות' שמנה בין תרי"ג המצוות גם כמה מצוות דרבנן. וראה ב'ספר המצוות' שרש ראשון, וברמב"ן ו'מגילת אסתר' שם.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[3]

3) נתבאר בו בכלל, עניין העירוב מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו. ונתבאר כל זה בעניין עירובי החצרות ושיתוף המבואות.

א. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁכֻנִים[4] הַרְבֵּה, כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּבַיִת לְעַצְמוֹ - דִּין תּוֹרָה הוּא, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן מֻתָּרִין לְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר, וּמִבָּתִּים לֶחָצֵר, וּמֵהֶחָצֵר לַבָּתִּים; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הֶחָצֵר רְשׁוּת הַיָּחִיד אַחַת, וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ. וְכֵן הַדִּין בְּמָבוֹי[5] שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְחִי אוֹ קוֹרָה[6], שֶׁיִּהְיוּ כָּל בְּנֵי הַמָּבוֹי מֻתָּרִים לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ, וּמֵחֲצֵרוֹת לַמָּבוֹי, וּמִמָּבוֹי לַחֲצֵרוֹת; שֶׁכָּל הַמָּבוֹי רְשׁוּת הַיָּחִיד[7] הוּא. וְכֵן הַדִּין בִּמְדִינָה שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, שֶׁיֵּשׁ לָהּ דְּלָתוֹת וְנִנְעָלוֹת[8] בַּלַּיְלָה, שֶׁכֻּלָּהּ רְשׁוּת הַיָּחִיד הִיא. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה.

4) דיירים הגרים בתוך אותה חצר. 5) הבתים היו בנויים סביב לשלש רוחות של חצר, ופתוחים לאותו ריוח שבאמצע שנקרא 'חצר'. ומן החצר נכנסים לרחוב שנקרא 'מבוי', והרבה חצרות פתוחות למבוי. ונקרא מבוי, מפני שעל־ידו באים לחצרות, והוא מלשון "הראנו נא את מבוא העיר" (שופטים א, כד). 6) זה לשון רבינו (פי"ז מהלכות שבת ה"ב): "היאך מתירים מבוי הסתום [משלש רוחותיו], עושה לו ברוח רביעית לחי (קרש) אחד (שהוא כמחיצה ברוח רביעית) או עושה עליו קורה (שעל־ידי־זה יהיה היכר, שלא יבואו לטעות ולטלטל ברשות הרבים גמורה, וגם שלא יבואו לטלטל משם ולחוץ) ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית, ויעשה רשות היחיד ויהיה מותר לטלטל בכולו, שדין תורה - בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה". 7) בכת"י הגירסא: "רשות אחת". 8) בכת"י הגירסא: "ננעלות", וכן הוא ב'מגיד משנה'. וזה מתאים למה שכתב רבינו בפי"ז מהל' שבת ה"י: "ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל". ולפי נוסחתנו, נראה שצריך שיהיו נעולות (ועיין כסף־משנה פי"ז שם בשם הרשב"א).

ב. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים אָסוּר לְשְׁכֻנִים לְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲלָקָה בְּדִיּוּרִין, עַד שֶׁיַּעֲרִבוּ[9] כָּל הַשְּׁכֵנִים כֻּלָּן מֵעֶרֶב שַׁבָּת. אֶחָד חָצֵר, וְאֶחָד מָבוֹי, וְאֶחָד הַמְּדִינָה. וְדָבָר זֶה תַּקָּנַת שְׁלֹמֹה וּבֵית דִּינוֹ[10].

9) עירובי חצרות. 10) בעירובין כא: "אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין - יצתה בת־קול ואמרה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני וכו'". "ועד שלמה המלך לא נתקן ענין העירוב, כי היו שרויים עד אז במלחמות עם האויבים, ובמחנה מלחמה פטורין מלערב (ראה בסמוך) עד שבא שלמה, ובימיו נתן הקדוש־ברוך־הוא שלום בארץ" (רב האי גאון בתשובה המובאה בסמ"ג תחילת הלכות עירובין).

ג. וְכֵן[11] יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים[12] אוֹ סֻכּוֹת אוֹ מַחֲנֶה[13] שֶׁהִקִּיפוּהוּ מְחִצָּה - אֵין מְטַלְטְלִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל עַד שֶׁיַּעֲרִבוּ כֻּלָּן[14]. אֲבָל שַׁיָּרָא[15] שֶׁהִקִּיפָה מְחִצָּה - אֵין צְרִיכִין לְעָרֵב, אֶלָּא מוֹצִיאִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל בְּלֹא עֵרוּב; לְפִי שֶׁהֵן כֻּלָּן מְעֹרָבִין, וְאֵין אוֹתָן אֹהָלִים קְבוּעִין לָהֶן.

11) 'ירושלמי' (עירובין פ"א ה"י). 12) הקבועים (מגיד־משנה). 13) שחונים שם אנשים שלא להילחם, אבל במחנה מלחמה פטורין מלערב, כמו שכתב רבינו (הל' מלכים פ"ו הי"ג) ארבעה דברים פטרו במחנה, ואחד מהם שפטורים מלערב עירובי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאוהל לאוהל ומסוכה לסוכה. 14) לפי שכל אלו קבועים הם, ולפיכך כל אחד ואחד הוא רשות לעצמו. 15) שהולכת לדרכה ואין האהלים קבועים - כולם כרשות אחת, ועיין 'מגיד משנה'. ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' סוף פרק ראשון מעירובין: "אהלים שבמחנה - צריכין עירוב, אהלים שבשיירה - אינן צריכין עירוב", אבל בתוספתא פרק ב, הגירסא להיפך. וכן הוא ב'ירושלמי' לפי נוסחת הריטב"א.

ד. וּמִפְּנֵי מָה תִּקֵּן שְׁלֹמֹה דָּבָר זֶה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ הָעָם וְיֹאמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא מִן הַחֲצֵרוֹת לְרְחוֹבוֹת הַמְּדִינָה[16] וּשְׁוָקֶיהָ וּלְהַכְנִיס מֵהֶם לַחֲצֵרוֹת, כָּךְ מֻתָּר לְהוֹצִיא מִן הַמְּדִינָה לַשָּׂדֶה[17] וּלְהַכְנִיס מִן הַשָּׂדֶה לַמְּדִינָה; וַיַּחְשְׁבוּ, שֶׁהַשְּׁוָקִים וְהָרְחוֹבוֹת - הוֹאִיל וְהֵן רְשׁוּת לַכֹּל, הֲרֵי הֵן כַּשָּׂדוֹת וְכַמִּדְבָּרוֹת[18]; וְיֹאמְרוּ, שֶׁהַחֲצֵרוֹת בִּלְבַד הֵן רְשׁוּת הַיָּחִיד; וִידַמּוּ, שֶׁאֵין הַהוֹצָאָה מְלָאכָה וְשֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים[19].

16) כשהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים (למעלה ה"א). 17) [דברים אלו צריכים עיון, שהרי שדה הוא כרמלית (פי"ד משבת ה"ד), והיה לו לכתוב "מן המדינה לרשות הרבים"]. 18) ראה פי"ד מהלכות שבת ה"א. 19) כל זה לענין שיתופי מבואות שיחשבו שהשווקים הם רשות הרבים, ושוב תיקן גם עירובי חצרות שיחשבו שגם החצר היא כמו רשות הרבים, וכמו שכתב בסמוך בהלכה ה'.

ה. לְפִיכָךְ תִּקֵּן, שֶׁכָּל רְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁתֵּחָלֵק בְּדִיּוּרִין, וְיֹאחַז כָּל אֶחָד וְאֶחָד בָּהּ רְשׁוּת לְעַצְמוֹ, וְיִשָּׁאֵר

מִמֶּנָּה מָקוֹם בִּרְשׁוּת כֻּלָּן[20] וְיַד כֻּלָּן שָׁוָה בּוֹ, כְּגוֹן חָצֵר לַבָּתִּים - שֶׁנַּחְשַׁב אוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁיַּד כֻּלָּן שָׁוָה בּוֹ כְּאִלּוּ הוּא רְשׁוּת לָרַבִּים, וְנֶחְשָׁב כָּל מָקוֹם וּמָקוֹם, שֶׁאָחַז כָּל אֶחָד מִן הַשְּׁכֵנִים וַחֲלָקוֹ לְעַצְמוֹ, שֶׁהוּא בִּלְבַד רְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיִהְיֶה אָסוּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת שֶׁחָלַק לְעַצְמוֹ לִרְשׁוּת שֶׁיַּד כֻּלָּם שָׁוָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים; אֶלָּא יִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל אֶחָד בְּרְשׁוּת שֶׁחָלַק לְעַצְמוֹ בִּלְבַד, עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ כֻּלָּן, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל רְשׁוּת הַיָּחִיד.

20) דעת רבינו שלא תיקנו עירוב רק בבתים שיש להם חצר משותפת, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא (במסכת עירובין) שלא הוזכר בכל מקום אלא "עירובי חצרות" או "שיתופי מבואות", ולא מצינו "עירובי בתים" ('תפארת ישראל' עירובין פרק ז), אבל ה'תוספות יום טוב' (שם) הוכיח מן המשנה, שגם בדירות בלי חצר משותפת יש דין עירוב, אבל הפוסקים חולקים עליו.

ו. וּמַה[21] הוּא הָעֵרוּב הַזֶּה? הוּא שֶׁיִּתְעָרְבוּ בְּמַאֲכָל אֶחָד, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת. כְּלוֹמַר, שֶׁכֻּלָּנוּ מְעָרְבִין וְאוֹכֵל אֶחָד לְכֻלָּנוּ, וְאֵין כָּל אֶחָד מִמֶּנּוּ חוֹלֵק רְשׁוּת מֵחֲבֵרוֹ, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁיַּד כֻּלָּנוּ שָׁוָה בְּמָקוֹם זֶה שֶׁנִּשְׁאַר לְכֻלָּנוּ, כָּךְ יַד כֻּלָּנוּ שָׁוָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֹּאחַז כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ, וַהֲרֵי כֻּלָּנוּ רְשׁוּת אֶחָד. וּבַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה לֹא יָבוֹאוּ לִטְעוֹת וּלְדַמּוֹת, שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים.

21) עירובין מט, א.

ז. הָעֵרוּב שֶׁעוֹשִׂים בְּנֵי הֶחָצֵר זֶה עִם זֶה - הוּא הַנִּקְרָא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת; וְשֶׁעוֹשִׂין אַנְשֵׁי מָבוֹי זֶה עִם זֶה אוֹ כָּל בְּנֵי הַמְּדִינָה - הוּא הַנִּקְרָא שִׁתּוּף.

ח. אֵין[22] מְעָרְבִין בַּחֲצֵרוֹת אֶלָּא בְּפַת שְׁלֵמָה[23] בִּלְבַד. אֲפִלּוּ כִּכַּר מַאֲפֵה סְאָה וְהִיא פְּרוּסָה - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; הָיְתָה שְׁלֵמָה וְהִיא כְּאִסָּר[24] - מְעָרְבִין בָּהּ. וּכְשֵׁם שֶׁמְּעָרְבִין בְּפַת תְּבוּאָה, כָּךְ מְעָרְבִין בְּפַת אֹרֶז[25] וּבְפַת עֲדָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּפַת דֹּחַן[26]. וְשִׁתּוּף[27] - בֵּין בְּפַת בֵּין בִּשְׂאָר אֲכָלִים. בְּכָל אֹכֶל מִשְׁתַּתְּפִין[28], חוּץ מִן הַמַּיִם בִּפְנֵי עַצְמָן אוֹ מֶלַח בִּפְנֵי עַצְמוֹ[29]. וְכֵן כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת - אֵין מִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן, שֶׁאֵינָן חֲשׁוּבִין כָּאֲכָלִים[30]. עֵרֶב מַיִם עִם מֶלַח - נַעֲשָׂה כְּמוּרְיָס[31] וּמִשְׁתַּתְּפִין.

22) משנה, בעירובין פ, ב. 23) "שגובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית" (להלן הלכה טז) "משום איבה" שיבואו לידי מחלוקת, שיאמר: "אני נותן שלמה וחברי פרוסה?" (עירובין פא.). 24) הנקרא בלשון התלמוד "איסר האיטלקי" (קידושין ב.), והוא מטבע של כסף (רש"י שם), אחד מעשרים וארבעה בדינר (בבא־מציעא נא:), ומשקלו 4 שעורות (רבינו בפירוש המשניות מקוואות פ"ט).

25) שדרך לאפות מהם לחם ('רבינו יהונתן'), והוא הדין עדשים. 26) שנקרא "הירזע", שאין דרך לעשות ממנו פת (ראה למעלה בפ"ג ברכות ה"י). 27) של אנשי מבוי, זה עם זה. 28) משנה בעירובין כו, ב. 29) שאינו חשוב מאכל (שם כז.). 30) הגאון רבינו אליהו מוילנה בביאוריו לשו"ע או"ח (סי' שפו סקט"ז) תמה על זה, הלא כמהין ופטריות מבושלים, הם אוכלים? ולכן החליט הגאון, כי טעות נפלה כאן בהבנת דברי הגמרא ע"י חסרון בדפוס, כי במשנה אמרו "בכל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים ומן המלח, והכל ניקח בכסף מעשר - חוץ מן המים והמלח", ועל זה שאלו שם בתלמוד "ותו ליכא? והוא איכא (הלא יש) כמהין ופטריות? אלא שמע־מינה אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ", וכשאמרו במשנה "חוץ מן המים ומן המלח", הכוונה גם כמהין ופטריות, וחשבו מפרשי התלמוד שזה סובב על הדין הראשון המוזכר במשנה "בכל מערבין ומשתתפין", אבל האמת היא שכאן חסרה התיבה "וכו'", וכל הענין סובב על הדין השני של "הכל ניקח בכסף מעשר", כי בכסף מעשר ניקח רק דבר שהוא "גידולי קרקע", וכמהין ופטריות גדלים מן האויר, אבל לענין שיתופי מבואות, שאין צריך להיות גידולי קרקע, רק דבר מאכל, אפשר להשתמש גם בכמהין ופטריות.
31) ציר של דגים מלוחים, וראוי לאכלו עם לחם.

ט. וְכַמָּה[32] שִׁעוּר הָאֹכֶל שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ? כִּגְרוֹגֶרֶת[33] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי אוֹ מִבְּנֵי הַמְּדִינָה. וְהוּא[34], שֶׁיִּהְיוּ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה[35] אוֹ פָּחוֹת. אֲבָל[36] אִם הָיוּ מְרֻבִּים עַל זֶה - שִׁעוּרוֹ שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת, שֶׁהֵן כְּשִׁמּוֹנֶה עֶשְׂרֵה גְּרוֹגְרוֹת, שֶׁהֵן כְּשֵׁשׁ בֵּיצִים בֵּינוֹנִיּוֹת. אֲפִלּוּ הָיוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין אַלָּפִים וּרְבָבוֹת[37] - שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְכֻלָּן.

32) משנה, עירובין פב, ב. 33) תאנה יבשה, ושיעורה לפי המדה הנהוגה היום שישית דצי־ליטר. 34) משנה, עירובין פ, ב. 35) שאז מגיע לכל אחד שיעור כגרוגרת.
36) משנה, עירובין שם. 37) עירובין, שם.

י. כָּל אֹכֶל[38] שֶׁהוּא נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא, כְּגוֹן פַּת וּמִינֵי דָגָן[39] וּבָשָׂר חַי, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ - שִׁעוּרוֹ מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת; וְכֹל שֶׁהוּא לִפְתָּן[40] וְדֶרֶךְ הָעָם לֶאֱכֹל בּוֹ פִּתָּן, כְּגוֹן יַיִן מְבֻשָּׁל, וּבָשָׂר צָלִי, וְחֹמֶץ, וּמוּרְיָס, וְזֵיתִים, וְאַמָּהוֹת שֶׁל בְּצָלִים - שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת[41].

38) עירובין, כט, א. 39) נוסחא אחרת: "דגים" ('מעשה רוקח'). 40) מעשה קדירה, תבשיל שאוכלים עמו לחם.
41) ואין צריך מזה בעצמו שיעור שתי סעודות.

יא. נִשְׁתַּתְּפוּ[42] בְּיַיִן חַי[43] - שִׁעוּרוֹ שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת לְכֻלָּן. וְכֵן בְּשֵׂכָר[45] - שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת. בֵּיצִים - שְׁתַּיִם; וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן וַאֲפִלּוּ הֵן חַיּוֹת[46]. וְרִמּוֹנִים - שְׁנַיִם. אֶתְרוֹג - אֶחָד. חֲמִשָּׁה[47] אֱגוֹזִים. חֲמִשָּׁה אֲפַרְסְקִים[48]. לִיטְרָא[49] שֶׁל יָרָק, בֵּין חַי בֵּין שָׁלוּק. וְאִם הָיָה בָּשִׁיל

1 **וְלֹא בָּשִׁיל - אֵין מְעָרְבִין בּוֹ[50], לְפִי שֶׁאֵין רָאוּי**
2 **לַאֲכִילָה. עוּכְלָא[51] תְּבָלִין. קַב[52] תְּמָרִים. קַב**
3 **גְּרוֹגְרוֹת[53]. מָנֶה דְּבֵלָה[54]. קַב תַּפּוּחִין. כְּשׁוּת[55] -**
4 **כְּמְלֹא הַיָּד. פּוּלִין לַחִין - כְּמְלֹא הַיָּד. חָזִיז[56] -**
5 **לִיטְרָא. וְהַתְּרָדִין - הֲרֵי הֵן בִּכְלַל הַיָּרָק וּמְעָרְבִין**
6 **בָּהֶן. עֲלֵי בְּצָלִים - אֵין מְעָרְבִין בָּהֶן, אֶלָּא אִם**
7 **הִבְצִילוּ וְנַעֲשָׂה אֹרֶךְ כָּל עָלֶה מֵהֶן זֶרֶת; אֲבָל פָּחוֹת**
8 **מִכָּאן אֵינוֹ אֹכֶל. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִין -**
9 **כְּלִכְּתָן הֵן, וּלְפִיכָךְ נָתְנוּ בָּהֶן שִׁעוּרִין אֵלּוּ; וְכֹל**
10 **כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכָל הָאֲכָלִין מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר הַשִּׁתּוּף[57].**

42) עירובין, שם. 43) אבל יין מבושל - שיעורו מזון שתי סעודות, כמבואר בהלכה י. 44) רביעית היא רביעית הלוג, שהיא שיעור ביצה ומחצה, ולפי המדה הנהוגה בזמננו היא שלושת רבעי דצי־ליטר. 45) והוא הדין בכל שאר המשקין חוץ מן המים (שו"ע או"ח סי' שפו). 46) כי לפעמים אוכלים אותה בלי בישול. 47) בכת"י: "עשרה", וכן הוא בגמרא. וראה ב'מגיד משנה'. 48) הם גדולים, וחמשה מהם הוא כמו עשרה אגוזים. 49) שם משקל, ראה בהלכה שלאחר זו. 50) בגמרא עירובין כט, א אמרו כן לענין תרדין, וסובר רבינו שהוא־הדין לשאר ירקות, והראב"ד חולק עליו. 51) שם משקל המבואר בהלכה שלאחר זו. 52) שם מדה שיבואר בהלכה יג. 53) תאנים יבשות. 54) תאנים לחות כותשים אותן במכתשת, ומעמלין אותן בידים ועושים מהן כעיגולי פת (הערוך). 55) מין צמח. 56) בכת"י הגירסא: "חזרת". ובעירובין כח, ב "חזיז", והיא שחת של תבואה כשהוא ירק וגוזזין ואוכלין אותו (רש"י שם כח.). 57) עירובין כט, א: "כל האוכלין מצטרפין . . . במזון שתי סעודות לעירוב", והראב"ד חולק על דין זה, כי המשנה שם מדברת מדין עירובי תחומין, ששם שיעור זה לכל אחד. אבל בשיתופי מבואות שהם לאנשים הרבה - אין מצטרפין מינים הרבה.

11 **יב. לִיטְרָא[58] הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם - מְלֹא שְׁתֵּי**
12 **רְבִיעִיּוֹת. וְעוּכְלָא - חֲצִי רְבִיעִית. וּמָנֶה הָאֲמוּרָה**
13 **בְּכָל מָקוֹם - מֵאָה דִּינָר. וְהַדִּינָר - שֵׁשׁ מָעִין. וְהַמָּעָה**
14 **- מִשְׁקַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת. וְהַסֶּלַע - אַרְבָּעָה**
15 **דִּינָרִין. וְהָרְבִיעִית מַחֲזֶקֶת מִן הַמַּיִם אוֹ מִן הַיַּיִן**
16 **מִשְׁקַל שִׁבְעָה עָשָׂר דִּינָרִין וַחֲצִי דִּינָר בְּקֵרוּב. נִמְצָא:**
17 **הַלִּיטְרָא - מִשְׁקַל חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר, וְהָעוּכְלָא**
18 **- מִשְׁקַל תִּשְׁעָה דִּינָרִין פָּחוֹת רְבִיעַ.**

58) כל השיעורים האמורים בהלכה זו, מקורם בדברי הגאונים שדקדקו בזה מדעתם ושקלו ומדדו, ואף רבינו היה מן המדקדקים, והזכיר זאת בהקדמת פירוש המשנה למנחות (מגיד־משנה).

19 **יג. סְאָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם[59] - שֵׁשֶׁת קַבִּין. וְהַקַּב**
20 **- אַרְבָּעָה לֻגִּין. וְהַלֹּג - אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**
21 **מִדַּת הָרְבִיעִית וּמִשְׁקָלָהּ. וְאֵלּוּ הַשִּׁעוּרִין שֶׁאָדָם צָרִיךְ**
22 **לִזְכֹּר אוֹתָן תָּמִיד.**

59) שהוזכרה בתורה ובדברי חכמים.

23 **יד. אֹכֶל[60] שֶׁהוּא מֻתָּר בַּאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
24 **אָסוּר לָזֶה הַמְּעָרֵב - הֲרֵי זֶה מְעָרֵב בּוֹ[61] וּמִשְׁתַּתֵּף**
25 **בּוֹ. כֵּיצַד? מִשְׁתַּתֵּף הַנָּזִיר בְּיַיִן, וְיִשְׂרָאֵל -**
26 **בִּתְרוּמָה[62]. וְכֵן הַנּוֹדֵר מֵאֹכֶל זֶה אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא**
27 **יֹאכְלֶנּוּ - מְעָרֵב בּוֹ וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ; שֶׁאִם אֵינוֹ רָאוּי**
28 **לָזֶה, הֲרֵי הוּא רָאוּי לְאַחֵר.**

60) משנה, עירובין כו, ב. 61) עירובי תחומין, שהרי עירובי חצרות אינם אלא בפת. 62) כשהיא טהורה שהיא מותרת לכהן, ובזמן הזה שהכהנים טמאי מתים, ואין אפר פרה להזאה, אין מערבין בתרומת א"י ('קובץ').

29 **טו. אֲבָל[63] דָּבָר הָאָסוּר לַכֹּל, כְּגוֹן טֶבֶל[64], אֲפִלּוּ טֶבֶל**
30 **שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים[65], וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה**
31 **תְּרוּמָתוֹ כַּהֹגֶן[66], וְכֵן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ**
32 **כַּהֲלָכָה[67] - אֵין מְעָרְבִין[68] וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן. אֲבָל**
33 **מְעָרְבִין וּמִשְׁתַּתְּפִין בִּדְמַאי[69], מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לַעֲנִיִּים;**
34 **וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[70]; וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
35 **וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ[71], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ,**
36 **שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב. וּמְעָרְבִין[72] בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
37 **בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי שָׁם לַאֲכִילָה, אֲבָל לֹא**
38 **בִּגְבוּלִין[73].**

63) משנה, עירובין לא, א. 64) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, "טב - לא, לא טוב לאכול מתבואה זו" (רבינו בפירוש המשניות ברכות פ"ז). 65) שחיוב תרומה ומעשרות שלה הוא רק מדברי חכמים. 66) שהלוי לקח את המעשר שלו לפני שהפרישו מהתבואה תרומה גדולה. 67) כגון שפדה מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע. 68) עירובי חצרות ותחומין. 69) פירות עם־הארץ שיש לחשוש שלא הפריש ממנה מעשר. 'דמאי' דא־מאי, אין אנו יודעין מה זה. 70) תרומת מעשר אף־על־פי שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, שהלוי לקח את המעשר שלו כשהתבואה היתה עוד בשבלים, שאינה חייבת בתרומה גדולה, וראה למעלה בפרק א' מהל' ברכות הי"ט וה"כ. 71) רק הקרן. 72) תוספתא בעירובין פ"ב. והיינו עירובי חצירות שהם בתוך העיר, ולא עירובי תחומין שהם מחוץ לעיר. 73) חוץ לירושלים.

39 **טז. כֵּיצַד[74] מְעָרְבִין בַּחֲצֵרוֹת? גּוֹבִין חַלָּה אַחַת**
40 **שְׁלֵמָה מִכָּל בַּיִת וּבַיִת[75], וּמַנִּיחִין הַכֹּל בִּכְלִי אֶחָד**
41 **בְּבַיִת אֶחָד[76] מִבָּתֵּי הֶחָצֵר, אֲפִלּוּ בְּבֵית הַתֶּבֶן אוֹ בְּבֵית**
42 **הַבָּקָר אוֹ בְּבֵית הָאוֹצָר[77]. אֲבָל אִם נְתָנוּ בְּבֵית שַׁעַר[78],**
43 **אֲפִלּוּ בֵּית שַׁעַר שֶׁל יָחִיד, אוֹ בְּאַכְסַדְּרָה אוֹ בְּמִרְפֶּסֶת**
44 **אוֹ בְּבַיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[79] -**
45 **אֵינוֹ עֵרוּב[80]. וּכְשֶׁמְּקַבֵּץ הָעֵרוּב[81] מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה**
46 **ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו**
47 **וְצִוָּנוּ[82] עַל מִצְוַת עֵרוּב. וְאוֹמֵר: בְּעֵרוּב זֶה יִהְיֶה**
48 **מֻתָּר לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִבַּיִת לְבַיִת[83]**

59) שהוזכרה בתורה ובדברי חכמים.

23 **יד. אֹכֶל[60] שֶׁהוּא מֻתָּר בַּאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
24 **אָסוּר לָזֶה הַמְּעָרֵב - הֲרֵי זֶה מְעָרֵב בּוֹ[61] וּמִשְׁתַּתֵּף**
25 **בּוֹ. כֵּיצַד? מִשְׁתַּתֵּף הַנָּזִיר בְּיַיִן, וְיִשְׂרָאֵל -**
26 **בִּתְרוּמָה[62]. וְכֵן הַנּוֹדֵר מֵאֹכֶל זֶה אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא**
27 **יֹאכְלֶנּוּ - מְעָרֵב בּוֹ וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ; שֶׁאִם אֵינוֹ רָאוּי**
28 **לָזֶה, הֲרֵי הוּא רָאוּי לְאַחֵר.**

60) משנה, עירובין כו, ב. 61) עירובי תחומין, שהרי עירובי חצרות אינם אלא בפת. 62) כשהיא טהורה שהיא מותרת לכהן, ובזמן הזה שהכהנים טמאי מתים, ואין אפר פרה להזאה, אין מערבין בתרומת א"י ('קובץ').

29 **טו. אֲבָל[63] דָּבָר הָאָסוּר לַכֹּל, כְּגוֹן טֶבֶל[64], אֲפִלּוּ טֶבֶל**
30 **שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים[65], וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה**
31 **תְּרוּמָתוֹ כַּהֹגֶן[66], וְכֵן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ**
32 **כַּהֲלָכָה[67] - אֵין מְעָרְבִין[68] וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן. אֲבָל**
33 **מְעָרְבִין וּמִשְׁתַּתְּפִין בִּדְמַאי[69], מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לַעֲנִיִּים;**
34 **וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[70]; וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
35 **וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ[71], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ,**
36 **שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב. וּמְעָרְבִין[72] בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
37 **בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי שָׁם לַאֲכִילָה, אֲבָל לֹא**
38 **בִּגְבוּלִין[73].**

63) משנה, עירובין לא, א. 64) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, "טב - לא, לא טוב לאכול מתבואה זו" (רבינו בפירוש המשניות ברכות פ"ז). 65) שחיוב תרומה ומעשרות שלה הוא רק מדברי חכמים. 66) שהלוי לקח את המעשר שלו לפני שהפרישו מהתבואה תרומה גדולה. 67) כגון שפדה מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע. 68) עירובי חצרות ותחומין. 69) פירות עם־הארץ שיש לחשוש שלא הפריש ממנה מעשר. 'דמאי' דא־מאי, אין אנו יודעין מה זה. 70) תרומת מעשר אף־על־פי שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, שהלוי לקח את המעשר שלו כשהתבואה היתה עוד בשבלים, שאינה חייבת בתרומה גדולה, וראה למעלה בפרק א' מהל' ברכות הי"ט וה"כ. 71) רק הקרן. 72) תוספתא בעירובין פ"ב. והיינו עירובי חצירות שהם בתוך העיר, ולא עירובי תחומין שהם מחוץ לעיר. 73) חוץ לירושלים.

39 **טז. כֵּיצַד[74] מְעָרְבִין בַּחֲצֵרוֹת? גּוֹבִין חַלָּה אַחַת**
40 **שְׁלֵמָה מִכָּל בַּיִת וּבַיִת[75], וּמַנִּיחִין הַכֹּל בִּכְלִי אֶחָד**
41 **בְּבַיִת אֶחָד[76] מִבָּתֵּי הֶחָצֵר, אֲפִלּוּ בְּבֵית הַתֶּבֶן אוֹ בְּבֵית**
42 **הַבָּקָר אוֹ בְּבֵית הָאוֹצָר[77]. אֲבָל אִם נְתָנוּ בְּבֵית שַׁעַר[78],**
43 **אֲפִלּוּ בֵּית שַׁעַר שֶׁל יָחִיד, אוֹ בְּאַכְסַדְּרָה אוֹ בְּמִרְפֶּסֶת**
44 **אוֹ בְּבַיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[79] -**
45 **אֵינוֹ עֵרוּב[80]. וּכְשֶׁמְּקַבֵּץ הָעֵרוּב[81] מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה**
46 **ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו**
47 **וְצִוָּנוּ[82] עַל מִצְוַת עֵרוּב. וְאוֹמֵר: בְּעֵרוּב זֶה יִהְיֶה**
48 **מֻתָּר לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִבַּיִת לְבַיִת[83]**

בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ לְקָטָן לִגְבּוֹת עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[84]. וּבַיִּת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ עֵרוּב, אֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן אֶת הַפַּת[85]. וְאִם הָיוּ רְגִילִין לְהַנִּיחַ בּוֹ - אֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם[86].

74) משנה, עירובין סה, ב. 75) ודעת הראב"ד שאין צורך לגבות חלה שלימה מכל בית ובית אלא גובים קמח מכל אחד ועושים חלה שלימה אחת לכולם (מגיד־משנה). 76) ועל־ידי־זה נחשב כאילו כולם דרים בבית זה (ראה בהלכה ו). 77) כיון שהם ראויים לדירה. 78) כיון ששם דריסת הרגל לכל בני החצר, לא חשוב דירה. 79) סוכה ג, ב. שאינו ראוי לדור בתוכו. 80) "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים, אף־על־פי שבית הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו, שאסור לאכול ולישון בתוכו, העירובין שלנו יש להם דין שיתופי מבואות, שאין צריך להניחו בבית דירה" (רמ"א או"ח סי' שסו, וראה בהלכה יז). 81) לפני שמניחו במקומו, כי על כל המצוות צריכים לברך - עובר (לפני) לעשייתן (פסחים ז:). 82) אף שמצות עירוב הוא מתקנת שלמה המלך ולא מן התורה - בכל זאת מברך "וצונו", כי ה' צונו בתורה (דברים יז, יא) "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ובכלל זה הם הגזירות התקנות והמנהגות שאמרו חכמים לעשות (רבינו בהל' ממרים פ"א). 83) בדפוס ויניציא, נוסף "ומבית לחצר ומחצר לבית". 84) עירובין לא, א. 85) עירובין מט, א. כי "עירוב משום דירה", שייחשב כאילו כולם גרים באותו בית על־ידי ששמים שם מאכלם, ובעל הבית גר ממילא שם. 86) משנה, גיטין נט, א: "מערבין בבית ישן - מפני דרכי שלום". ובתלמוד שם (ס:) אמרו: "מאי טעמא? - מפני חשדא", ופירש רש"י "הואיל והורגל העירוב באותו בית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב", ורבינו־תם מפרש "שלא יאמרו מפני שחושדים את בעל הבית שגונב את הפת של עירוב, אין מניחין אותו שם", ורבינו מפרש בפירוש המשניות: "לפי שיש להם בזה הנאה, שהבית שמניחים בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת", וכן נראה מדבריו כאן.

יז. וְכֵיצַד[87] מִשְׁתַּתְּפִין בְּמָבוֹי? גּוֹבֶה אֹכֶל כִּגְרוֹגֶרֶת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, אוֹ פָּחוֹת מִכִּגְרוֹגֶרֶת אִם הָיוּ מְרֻבִּין, וּמַנִּיחַ הַכֹּל בִּכְלִי אֶחָד בְּחָצֵר מֵחֲצֵרוֹת הַמָּבוֹי אוֹ בְּבַיִת מִן הַבָּתִּים. אֲפִלּוּ בַּיִת קָטָן[88] אוֹ אַכְסַדְרָה אוֹ מִרְפֶּסֶת - הֲרֵי זֶה שִׁתּוּף. אֲבָל אִם הִנִּיחוֹ בַּאֲוִיר מָבוֹי - אֵינוֹ שִׁתּוּף. וְאִם[89] הִנִּיחַ הַכְּלִי בְּחָצֵר[90], צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ הַכְּלִי מִן הַקַּרְקַע טֶפַח, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר[91]. וּמְבָרֵךְ: עַל מִצְוַת עֵרוּב[92]. וְאוֹמֵר: בְּזֶה הַשִּׁתּוּף יִהְיֶה מֻתָּר לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי[93] לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מֵחֲצֵרוֹת לַמָּבוֹי בְּשַׁבָּת.

87) עירובין פה, ב. 88) שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (סוכה ג.). 89) עירובין עט, ב. 90) הוא־הדין אם הניחו בבית (כסף־משנה). 91) שהוא לעירוב. וכן פירשו הגאונים (רשב"א). ולפי זה, אפילו אם אין צריך לזכות בשבילם, כגון שגבו אוכל מכל בני המבוי. ויש מפרשים שאין צריך להגביה אלא במזכה להם משלו (רש"י ועוד). 92) שגם על שיתוף שייך לשון עירוב, שמעורבין ומשותפין כל החצירות שבמבוי יחד ('משנה ברורה' סי' שצו). 93) ואם רוצים לסמוך על שיתוף במקום עירוב, יאמרו "ומהם לבתים ומבתים להם" (רמ"א סי' שצו).

יח. חָלְקוּ אֶת הָעֵרוּב אוֹ אֶת הַשִּׁתּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּבַיִת אֶחָד - אֵינוֹ עֵרוּב[94]. אֲבָל אִם מִלְּאוּ אֶת הַכְּלִי מִן הָעֵרוּב וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מְעַט וְהִנִּיחוּהוּ בִּכְלִי אַחֵר - מֻתָּר[95].

94) "עירוב שמו" (עירובין מט.) שיהיה מעורב ולא מחולק. 95) כיון שלא חלקוהו בכוונה. ודוקא אם שני הכלים בבית אחד (מגיד־משנה).

יט. הַמִּשְׁתַּתְּפִין[96] בְּמָבוֹי צְרִיכִים לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת[97], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכְּחוּ הַתִּינוֹקוֹת תּוֹרַת עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי אֵין הַתִּינוֹקוֹת מַכִּירִין מַה נַּעֲשֶׂה בַּמָּבוֹי[98]. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי בְּפַת[99] - סוֹמְכִין עָלָיו, וְאֵין צְרִיכִין לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת; שֶׁהֲרֵי הַתִּינוֹקוֹת מַכִּירִין בְּפַת[100]. בְּנֵי[101] חֲבוּרָה[102] שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין[103] וְקָדַשׁ עֲלֵיהֶן הַיּוֹם[104] - פַּת שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן[105] סוֹמְכִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת. וְאִם רָצוּ לִסְמֹךְ עָלֶיהָ מִשּׁוּם שִׁתּוּף - סוֹמְכִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְסֻבִּין בֶּחָצֵר.

96) עירובין עא, ב. 97) עם הבתים. 98) ויאמרו - אבותינו לא עירבו. 99) שהניחו פת שלימה בבית שבחצר, כדין עירובי חצירות. 100) מתוך שהפת חיי האדם, לפיכך מכירים בו כשמשתתפים בו ('בית יוסף'). 101) עירובין פה, ב. 102) מאותו מבוי. 103) בבית, ערב שבת בין השמשות. 104) נכנסה השבת באמצע סעודתם, והרי לא עירבו ביניהם. 105) המשותף, ולדעת הרשב"א אף אם הפת הוא של בעל הבית סומכים עליו משום עירוב ושיתוף, כי בזה שהזמינם לאכול, הקנה להם חלק בפת ונעשה שלהם.

כ. לָקַח[106] אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר פַּת אַחַת וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר; אוֹ שֶׁהוּא אֹכֵל כִּשְׁתֵּי סְעֻדּוֹת, וְאָמַר: הֲרֵי זֶה לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי - אֵינוֹ צָרִיךְ לִגְבּוֹת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. אֲבָל צָרִיךְ לִזַּכּוֹת לָהֶן בּוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[107]. וְיֵשׁ לוֹ לִזַּכּוֹת עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ הָעִבְרִי, וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ; אֲבָל לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן כְּיָדוֹ[108]. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לִזַּכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִית, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה; שֶׁהַקָּטָן זוֹכֶה לַאֲחֵרִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[109]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הֶחָצֵר אוֹ לִבְנֵי הַמָּבוֹי שֶׁהֲרֵי זִכָּה לָהֶן וְעָרַב עֲלֵיהֶן; שֶׁזְּכוּת הִיא לָהֶן[110], וְזָכִין לוֹ לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

106) משנה, עירובין עט, ב. 107) שיאמר לו קיבל פת זה וזכה בו לכל בני החצר. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות, שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרשותו. 108) ולא יצא הפת מרשותו. 109) כי כל ענין עירוב אינו מדברי תורה אלא תקנת שלמה המלך (למעלה ה"ב). 110) שיהיה מותר לטלטל בכל החצר.

1 **כא. אֵין מְעָרְבִין וְלֹא מִשְׁתַּתְּפִין בְּשַׁבָּת, אֶלָּא מִבְּעוֹד**
2 **יוֹם[111]. וּמְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[112] וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת**
3 **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם סָפֵק**
4 **מִן הַלַּיְלָה. וּלְעוֹלָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הָעֵרוּב אוֹ הַשִּׁתּוּף**
5 **מָצוּי וְאֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. לְפִיכָךְ[113],**
6 **אִם נָפַל עָלָיו גַּל[114], אוֹ אָבַד, אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה**
7 **תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת: מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ עֵרוּב,**
8 **מִשֶּׁחֲשֵׁכָה[115] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב. וְאִם סָפֵק[116] - הֲרֵי זֶה**
9 **עֵרוּב; שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר.**

111) משנה, שבת לד, א. 112) שאינם אלא עירוב רשויות. אבל עירובי תחומין שהם כקנין בית אסור (שבת שם, ועיי"ש בחידושים המיוחסים להר"ן). 113) משנה, עירובין לה, א. 114) של אבנים. 115) שכבר קדש השבת. 116) היינו שבוודאי הניחו שם לפני שבת, ויש ספק אם העירוב היה קיים בעת כניסת השבת, מעמידים את העירוב בחזקתו וכשר, אבל אם יש ספק אם הניחו שם בכלל את העירוב - אסור (שו"ע או"ח סי' שצד).

10 **כב. נָתַן[117] הָעֵרוּב אוֹ הַשִּׁתּוּף בְּמִגְדָּל[118] וְנָעַל עָלָיו,**
11 **וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ קֹדֶם שֶׁחֲשֵׁכָה, אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ**
12 **לְהוֹצִיא הָעֵרוּב אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְלָאכָה[119] בֵּין**
13 **הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָבַד, וְאֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי**
14 **אִי אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ. הִפְרִישׁ[120] תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר אוֹ**
15 **תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּרוּמָה עַד**
16 **שֶׁתֶּחְשַׁךְ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; שֶׁעֲדַיִן הִיא טֶבֶל כָּל בֵּין**
17 **הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה סְעֻדָּה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.**

117) משנה, עירובין לד, ב. 118) של בנין, שאסור לסתרו בשבת. 119) גמורה, שאסורה מן התורה (ראה בהל' שבת, מפרק ז ואילך). אבל אם אפשר להוציאו משם על ידי איסור דרבנן - עירובו עירוב, כדעת רבי שסובר "כל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות". 120) עירובין לו, א.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) כלל בו רבינו דיני חיסרון עשיית העירוב בחצרות, רצונו-לומר אם לא נעשה, מה הוא האיסור המגיע מהיעדרו, והתקנה שיש בדבר, כשלא נעשה, והוא ביטול הרשות לאחד מהם. ומי הם הצריכין עירוב, ושעירוב או תקנה הנזכרת מועילה להם. ומי הוא שצריכין לביטול האסור - דבר אחר, רצונו-לומר, כגוי שצריך במקומו שכירות מקום. ובזה נסתיים הפרק.

18 **א. אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[2] שֶׁעֵרְבוּ כֻּלָּן, חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא**
19 **עֵרַב עִמָּהֶן, בֵּין מֵזִיד[3] בֵּין שׁוֹכֵחַ - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר**
20 **עֲלֵיהֶן[4], וְאָסוּר לְכֻלָּן לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶן לֶחָצֵר אוֹ**
21 **מֵחָצֵר לְבָתֵּיהֶן. בִּטֵּל לָהֶן זֶה שֶׁלֹּא עֵרַב רְשׁוּת חֲצֵרוֹ**
22 **בִּלְבַד[5] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִבָּתֵּיהֶן**
23 **לֶחָצֵר וּמֵחָצֵר לְבָתֵּיהֶן; אֲבָל לְבֵיתוֹ - אָסוּר. בִּטֵּל**
24 **לָהֶן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וּרְשׁוּת חֲצֵרוֹ - הֲרֵי כֻּלָּם מֻתָּרִין. הֵן,**
25 **מִפְּנֵי[6] שֶׁעֵרְבוּ, וַהֲרֵי בִּטֵּל לָהֶן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וַחֲצֵרוֹ;**
26 **וְגַם הוּא מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ רְשׁוּת, וַהֲרֵי הוּא**
27 **כְּאוֹרֵחַ[7] אֶצְלָם, וְהָאוֹרֵחַ אֵינוֹ אוֹסֵר[8].**

2) משנה, עירובין סט, ב. 3) שלא רצה לערב, ומה שנאמר במשנה: "אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב", הוא־הדין במזיד, ומשום שכל אחד רגיל לערב עם בני החצר, כדי להקל על תשמישי החצר - נאמר "שכח". 4) לפי שבכל חלק מן החצר, יש רשות לאחד שלא עירב. 5) שאומר "רשותי מבוטלת לכם", ומסתלק מרשותו (או"ח סי' שפ). וכך מצוי, לבטל רשות חצרו, כדי שלא לאסור על האחרים, ולא לבטל רשות ביתו, כמו שלמדונו חכמים: "מנע רבים מתוך ביתך" ('תפארת ישראל'). 6) בנוסח אחר: "כולם מותרין, הן מותרין מפני" (כת"י התימנים). 7) "המתארח בחצר. אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלושים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם, ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. אבל אם יש אורחים בלבד, שאין אף בעל הבית אחד ביניהם, אוסרים זה על זה" ('תרומת הדשן' סי' עו). 8) בנוסח אחר: "אינו נאסר" ('מעשה רוקח').

28 **ב. הַמְבַטֵּל[9] רְשׁוּתוֹ סְתָם[10] - רְשׁוּת חֲצֵרוֹ בִּטֵּל, רְשׁוּת**
29 **בֵּיתוֹ לֹא בִּטֵּל[11]. וְהַמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לִבְנֵי חָצֵר, צָרִיךְ**
30 **לְבַטֵּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפֵרוּשׁ, וְאוֹמֵר: רְשׁוּתִי**
31 **מְבֻטֶּלֶת לְךָ וּלְךָ וּלְךָ[12]. וְהַיּוֹרֵשׁ מְבַטֵּל רְשׁוּת[13] אַף**
32 **עַל פִּי שֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ בְּשַׁבָּת; שֶׁהַיּוֹרֵשׁ קָם תַּחַת**
33 **מוֹרִישׁוֹ לְכָל דָּבָר. וּבִטּוּל רְשׁוּת בְּשַׁבָּת - מֻתָּר**
34 **לְכַתְּחִלָּה[14].**

9) עירובין סט, ב. 10) שלא פירש מה הוא מבטל, אלא אמר: רשותי מבוטלת. 11) כמבואר בהלכה הקודמת. 12) עירובין ע, א. ולדעת רש"י, מספיק אם אומר "רשותי מבוטלת לכולכם", ודעת רבינו שלפעמים "רובו ככולו", לכן אם אומר "כולכם" אולי לא נתכוון אלא אל הרוב, וזה הטעם שאנו אומרים בתפלת ראש־השנה "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" כפל לשון, שלא נפרש על רובו (ט"ז או"ח סי' שפ). 13) עירובין ע, ב. 14) משנה, עירובין סט, ב: "מאימתי נותנין רשות? בית שמאי אומרים מבעוד יום (כי ביטול רשות הוא הקנאת רשות, ואסור לעשות קנין בשבת). ובית הלל אומרים משחשיכה (מותר אף בשבת, שזהו רק סילוק רשות ולא הקנאה). ואף שבכל מקום אם נאסר למקצת שבת אסור לכל השבת - כאן אם ביטל רשותו בשבת, מותר לטלטל בשבת (עירובין ע:).

35 **ג. בִּטְלוּ[15] אֵלּוּ הַמְעָרְבִין רְשׁוּתָן לָזֶה שֶׁלֹּא עֵרַב -**
36 **הוּא מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאָר לְבַדּוֹ; וְהֵם אֲסוּרִין, שֶׁלֹּא**

נִשְׁאַר לָהֶן רְשׁוּת. וְאֵין אוֹמְרִים: יִהְיוּ כְּאוֹרְחִים אֶצְלוֹ[16]; שֶׁאֵין רַבִּים אוֹרְחִין אֵצֶל אֶחָד[17].

15) משנה, עירובין סט, ב. 16) באורחים ממש אין הבדל בין רבים ליחיד, ואף אם רבים מתארחים אצל יחיד - אין אוסרים עליו, אבל כאן הרי באמת החצר והבתים שייכים להם אלא כדי שיהא מותר לטלטל - נסתלקו מרשותם ('חיי אדם'). 17) והוא־הדין שאין היחיד אורח אצל היחיד (רשב"א).

ד. הָיוּ[18] אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר, אִם בִּטְּלוּ רְשׁוּתָם לַמְעָרְבִין - הַמְעָרְבִין מֻתָּרִין, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ אֲסוּרִין[19]. וְאֵין הַמְעָרְבִין יְכוֹלִים לְבַטֵּל רְשׁוּתָם לַשְּׁנַיִם שֶׁלֹּא עֵרְבוּ; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ[20]. וַאֲפִלּוּ חָזַר הָאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרֵב וּבִטֵּל רְשׁוּתוֹ לַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא עֵרֵב[21] - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבִּטְּלוּ לוֹ הַמְעָרְבִין אָסוּר הָיָה. אֶחָד שֶׁעֵרַב[22] אֵינוֹ מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרֵב, אֲבָל הָאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרֵב מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁעֵרַב.

18) עירובין סט, ב. 19) שאין הרבים נעשים אורחים (רשב"א). 20) גם אחרי שהמערבים ביטלו את רשותם להם (או"ח סי' שפ). 21) אחרי שביטלו המערבים. 22) כאן מדובר כששנים עירבו יחד והשלישי לא עירב עמהם, לכן אם השלישי מבטל רשותו - מותרים השנים בטלטול. אבל "אחד שעירב" - אחד מהשנים שעירבו, אינו יכול לבטל רשותו לשלישי, מפני שעדיין נשארים שנים שלא עירבו זה עם זה, ודברי רבינו "מבטל רשותו לאחד שעירב" - כוונתו כשמת אחד מהשנים, אבל כשהוא חי, ויש שנים שלא עירבו, צריך לבטל לכל אחד ואחד כמבואר למעלה (מגיד־משנה וראב"ד).

ה. כְּשֵׁם[23] שֶׁבַּעַל הַבַּיִת זֶה מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת זֶה בְּחָצֵר אַחַת, כָּךְ מְבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר[24]. וּמְבַטְּלִין וְחוֹזְרִין וּמְבַטְּלִין. כֵּיצַד[25]? שְׁנַיִם שֶׁשְּׁרוּיִים בְּחָצֵר, וְלֹא עֵרַב אֶחָד מֵהֶן - מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לַשֵּׁנִי, וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי מְטַלְטֵל בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל לוֹ חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה צְרָכָיו[26]; וְחוֹזֵר הַשֵּׁנִי וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לָרִאשׁוֹן, וּמְטַלְטֵל הָרִאשׁוֹן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל לוֹ. וְכֵן כַּמָּה פְּעָמִים. וְיֵשׁ בִּטּוּל רְשׁוּת בְּחָרְבָּה[27] כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא בְּחָצֵר[28].

23) עירובין סו, ב. 24) "ששתי חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, אף־על־פי שאין אחת אוסרת על חברתה, אם רצתה האחת לבטל רשותה אצל השניה - היא אסורה וחברתה מותרת" (מגיד־משנה). 25) מבטל וחוזר ומבטל. 26) ובזה שוב זכה בחצרו ורשותו. 27) שאין דיירים בתוכה, ושני בתים פתוחים לתוכה ואוסרים זה על זה אם לא עירבו, והביטול מועיל ביניהם כדרך שמועיל בחצר (מגיד־משנה). 28) ואין אומרים שביטול רשות אינו מועיל אלא בחצר ששם עיקר תשמישם של בני אדם ('משנה ברורה' או"ח סי' שפא).

ו. מִי[29] שֶׁבִּטֵּל רְשׁוּתוֹ וְחָזַר וְטִלְטֵל בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל: אִם בְּמֻזִּיד הוֹצִיא - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא עָמַד בְּבִטּוּלוֹ[30]; וְאִם בְּשׁוֹגֵג הוֹצִיא - אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּבִטּוּלוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא קָדְמוּ וְהֶחֱזִיקוּ אֵלּוּ שֶׁבִּטֵּל לָהֶן; אֲבָל אִם קָדְמוּ וְהֶחֱזִיקוּ וְהוֹצִיאוּ, אִם חָזַר הוּא וְהוֹצִיא, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֻזִּיד - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן[31].

29) משנה, עירובין סט, ב. 30) "שהרי ביטל מעשיו" (פירוש המשניות). 31) משנה, עירובין סא, ב: "אמר רבן גמליאל, מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל להם רשותו). ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי (כי אם החזקתם ברשותו, אין הצדוקי יכול לחזור מביטולו), עד שלא יוציא ויאסור עליכם (שיחזור ויזכה ברשותו שביטל)".

ז. שְׁנֵי[32] בָּתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִקִּיפוּם נָכְרִים מִחְצָה[33] בְּשַׁבָּת - אֵין מְבַטְּלִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְעָרֵב מֵאֶמֶשׁ[34]. אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר[35] שֶׁמֵּת[36] וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק[37]: אִם מֵת מִבְּעוֹד יוֹם[38] - הֲרֵי הַיּוֹרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מִבְּנֵי הֶחָצֵר אוֹסֵר עֲלֵיהֶם[39]; וְאִם מֵת מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. וְאֶחָד מִן הַשּׁוּק[40] שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר: אִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן מְעֹרָבִים; וְאִם מֵת מִשֶּׁחֲשֵׁכָה[41] - אוֹסֵר עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיְּבַטֵּל רְשׁוּת מוֹרִישׁוֹ לָהֶן.

32) עירובין ע, ב. 33) ונעשו כחצר ששני בתים פתוחים לתוכה, ואוסרים זה על זה. 34) וכיון שנאסרו למקצת השבת, נאסרו לכל השבת. 35) שעירב עם בני החצר. 36) ולא נשאר מבני ביתו באותה חצר. 37) שנפלה רשותו בירושה לאחד מבניו הגר במקום אחר, והוא בא בשבת לגור בתוך ביתו של המת (מגיד־משנה). 38) לפני כניסת השבת. 39) שכיון שהותר למקצת שבת - הותר לכל השבת. 40) שהיתה לו דירה בחצר. 41) שאינו יכול לערב עוד.

ח. יִשְׂרָאֵל[42] וְגֵר שֶׁשְּׁרוּיִים בִּמְעָרָה[43] אַחַת, וּמֵת הַגֵּר[44] מִבְּעוֹד יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק יִשְׂרָאֵל אַחַר בִּנְכָסָיו עַד שֶׁחֲשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה הַמַּחֲזִיק[45] אוֹסֵר[46] עַד שֶׁיְּבַטֵּל; שֶׁהֲרֵי הוּא כְּיוֹרֵשׁ[47]. וְאִם מֵת הַגֵּר מִשֶּׁחֲשֵׁכָה[48], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק יִשְׂרָאֵל אַחַר בִּנְכָסָיו - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, אֶלָּא בְּהֶתֵּרוֹ הָרִאשׁוֹן הוּא עוֹמֵד[49].

42) עירובין ע, ב. 43) ועירבו יחד. ובנוסח אחר: "בחצר אחת" ('מעשה רוקח'). ובברייתא: "במגורה אחת", ומבאר רש"י: "כמין גורן וחלוק לחדרים, והיה לכל אחד פתחו בחצר ואוסרים זה על זה". 44) "וגר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגייר, אין לו יורשים, אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו - זכה" (רבינו בפ"א מהל' זכיה ומתנה ה"ו). 45) שזכה בנכסי הגר. 46) אף־על־פי שבכניסת השבת,

היתה דירה זו בלא בעלים ולא היתה אוסרת – אף־על־פי־כן אין אומרים בה: "כיון שהותרה בכניסת השבת - הותרה לכל השבת", הואיל והיתה ראויה שיחזיק בה הישראל מבעוד יום. 47) ויורש יכול לבטל אף־על־פי שעם כניסת השבת היה מורישו חי (למעלה הלכה ז). 48) שכבר קנה העירוב בכניסת השבת. 49) כיון שהותר למקצת שבת - הותר לכולה.

1 **ט. יִשְׂרָאֵל[50] הַדָּר עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ עִם**
2 **גֵּר תּוֹשָׁב[51] בְּחָצֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו; שֶׁדִּירַת הָעוֹבֵד**
3 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֵינָהּ דִּירָה, אֶלָּא כְּבְהֵמָה הוּא**
4 **חָשׁוּב[52]. וְאִם הָיוּ שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים אוֹ יָתֵר וְעוֹבֵד**
5 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שָׁכֵן עִמָּהֶן - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶם.**
6 **וְדָבָר זֶה גְּזֵרָה, שֶׁלֹּא יַשְׁכִּינוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת**
7 **עִמָּהֶן, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמַּעֲשָׂיו. וְלָמָּה לֹא גָּזְרוּ**
8 **בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶחָד? מִפְּנֵי**
9 **שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מָצוּי, שֶׁהֲרֵי יִפְחַד שֶׁמָּא יִתְיַחֵד עִמּוֹ**
10 **וְיַהַרְגֻנוּ; וּכְבָר אָסְרוּ לְהִתְיַחֵד עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
11 **וּמַזָּלוֹת[53].**

50) משנה, עירובין סא, ב. 51) 'ירושלמי' עירובין פ"ו ה"ב. והוא נכרי שלא נתגייר אלא שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה־זרה. 52) שנאמר: "ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם" (יחזקאל לד, לא) אתם קרוים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם (יבמות סא.). וגר תושב, דינו כגוי לענין זה (מגיד־משנה בשם 'ירושלמי'). 53) "אין מתייחדים עם הגוים, מפני שמקצתם חשודים על שפיכות דמים, ולכן אמר כשיהיה אחד גוי ואחד ישראל - אינו אוסר עליו, שהיהודי ימנע לגור אתו ולהשכיר לו, לפי שהוא חשוד על שפיכות דמים, אבל אם היו שני ישראלים, שמותר להם להתייחד עמו, אז נאמר אסור, כדי שלא ידור עמו, גזירה שמא ילמד ממעשיו" (פירוש המשניות).

12 **י. שְׁנֵי[54] יִשְׂרְאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶחָד,**
13 **הַשּׁוֹכְנִים בְּחָצֵר אַחַת, וְעֵרְבוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים לְעַצְמָן -**
14 **לֹא הוֹעִילוּ כְּלוּם. וְכֵן אִם בִּטְּלוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
15 **וּמַזָּלוֹת אוֹ בִּטֵּל לָהֶן, אוֹ בִּטְּלוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים זֶה לָזֶה**
16 **וְנַעֲשׂוּ כְּיָחִיד עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - לֹא**
17 **הוֹעִילוּ כְּלוּם; שֶׁאֵין עֵרוּב מוֹעִיל בִּמְקוֹם עוֹבֵד**
18 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְאֵין בִּטּוּל רְשׁוּת מוֹעִיל בִּמְקוֹם**
19 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְאֵין לָהֶן תַּקָּנָה, אֶלָּא**
20 **שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ רְשׁוּתוֹ, וַיַּעֲשֶׂה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
21 **וּמַזָּלוֹת כְּאִלּוּ הוּא אוֹרֵחַ עִמָּהֶן[55]. וְכֵן אִם הָיוּ עוֹבְדֵי**
22 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת רַבִּים - מַשְׂכִּירִין רְשׁוּתָם**
23 **לְיִשְׂרְאֵלִים, וְהַיִּשְׂרְאֵלִים מְעָרְבִין וּמַתִּירִין. וְיִשְׂרָאֵל**
24 **אֶחָד שֶׁשָּׂכַר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - מְעָרֵב עִם**
25 **שְׁאָר הַיִּשְׂרְאֵלִים וְיֵתְּרוּ כֻּלָּם; וְאֵין כָּל אֶחָד צָרִיךְ**
26 **לִשְׂכֹּר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.**

54) עירובין סב, א. 55) עירובין סו, א. והטעם בזה מפני שרצו חכמים להרחיק דירת ישראל מן הגוים, לכן החמירו שאין לו תקנה עד שישכור ממנו רשות, ומאחר שהגוי אינו רוצה בקלות להשכיר, ימנע הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו את הטלטול בשבת.

27 **יא. שְׁתֵּי[56] חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ[57], וְיִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד**
28 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת דָּרִים בַּפְּנִימִית, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר[58]**
29 **בַּחִיצוֹנָה; אוֹ שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת**
30 **בַּחִיצוֹנָה, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר בַּפְּנִימִית - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל**
31 **הַחִיצוֹנָה עַד שֶׁיִּשְׁכֹּר מִמֶּנּוּ[59], שֶׁהֲרֵי רַגְלֵי שְׁנֵי**
32 **יִשְׂרְאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מְצוּיִים שָׁם;**
33 **וְהַפְּנִימִי מֵתֵּר בַּפְּנִימִית[60].**

56) עירובין סה, ב. 57) ודיירי החצר הפנימית צריכים לצאת דרך החצר החיצונה. 58) בנוסח אחר: "אחד" (כת"י התימנים). 59) כיון שכולם הולכים דרך החיצונה, נחשב כאילו דרים שם, והרי שני ישראלים וגוי דרים ביחד שאוסר עליהם (כדלעיל ה"י). 60) שהרי הגוי גר בחיצונה ואינו אוסר על הפנימית, בין אם היה בה ישראל לבדו או ישראל וגוי (כדלעיל ה"ט).

34 **יב. שׁוֹכְרִין[61] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֲפִלּוּ**
35 **בְּשַׁבָּת[62], שֶׁהַשְּׂכִירוּת כְּבִטּוּל רְשׁוּת הִיא; שֶׁאֵינָהּ**
36 **שְׂכִירוּת וַדַּאִית, אֶלָּא הֵכֵר בִּלְבַד[63]. לְפִיכָךְ, שׁוֹכְרִין**
37 **מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה**
38 **פְּרוּטָה[64], וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מַשְׂכֶּרֶת**
39 **שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ[65], וְכֵן שְׂכִירוֹ וְשַׁמָּשׁוֹ מַשְׂכִּירִין שֶׁלֹּא**
40 **לְדַעְתּוֹ; וַאֲפִלּוּ הָיָה שְׂכִירוֹ אוֹ שַׁמָּשׁוֹ יִשְׂרְאֵלִי - הֲרֵי**
41 **זֶה מַשְׂכִּיר שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. שָׁאַל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
42 **וּמַזָּלוֹת מָקוֹם לְהַנִּיחַ בּוֹ חֲפָצָיו, וְהִשְׁאִילוֹ - הֲרֵי**
43 **נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וּמַשְׂכִּיר שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. הָיוּ**
44 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת זֶה שְׂכִירִים אוֹ שַׁמָּשִׁים אוֹ**
45 **נָשִׁים רַבִּים, אִם הִשְׂכִּיר אֶחָד מֵהֶן - דַּיּוֹ[66].**

61) עירובין סה, ב. 62) ונותנים לו דבר מאכל עבור השכירות, ואין צריך לפרש לו שהוא כדי להתיר הטלטול בשבת, ואין צריך הגוי לעשות כתב על השכירות (או"ח סי' שפב). 63) להתיר טלטול בחצר, ואין זה דומה למקח וממכר שאסור בשבת. 64) שלגבי גוי, נחשב גם פחות משוה פרוטה ממון (רבינו בהל' מלכים פ"ט הלכה ט). 65) עירובין ס, א. ואפילו אם מסרב הנכרי להשכיר, מועילה שכירות מאשתו (מגיד־משנה). 66) עירובין סו, א.

46 **יג. שְׁנֵי[67] יִשְׂרְאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַדָּרִים**
47 **בְּחָצֵר אַחַת, וְשָׁכְרוּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת**
48 **בְּשַׁבָּת - חוֹזֵר הָאֶחָד[68] וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לַשֵּׁנִי[69],**
49 **וּמֵתֵּר[70]. וְכֵן אִם מֵת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּשַׁבָּת**
50 **- מְבַטֵּל הַיִּשְׂרְאֵלִי לְיִשְׂרָאֵל הָאַחֵר[71], וְיִהְיֶה מֵתֵּר**
51 **לְטַלְטֵל.**

67) עירובין סח, ב. 68) הישראלי. 69) שהעירוב שעשו, לא הועיל - כיון שהיה גוי ביניהם. 70) שמותר לבטל רשות בשבת, כמו שכתב למעלה הלכה ב. 71) כיון שמת

הגוי, בטלה רשותו באותה חצר, אף שהיה חי בכניסת השבת.

יד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[72] שֶׁהִשְׁכִּיר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת: אִם אֵין הָרִאשׁוֹן יָכוֹל לְהוֹצִיא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַשֵּׁנִי עַד שֶׁיַּשְׁלִים זְמַן שְׂכִירוּתוֹ - שׁוֹכְרִין מִזֶּה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי נִכְנָס תַּחַת הַבְּעָלִים; וְאִם יֵשׁ רְשׁוּת לָרִאשׁוֹן לְהוֹצִיא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַשּׁוֹכֵר מִמֶּנּוּ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[73], אִם לֹא הָיָה הַשֵּׁנִי עוֹמֵד[74], וְשָׁכְרוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים מִן הָרִאשׁוֹן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

72) עירובין סה, ב: "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא, איקלעי (נזדמנו) לההוא פונדק (מלון), ולא הוה שוכר והוה משכיר, אמרו: מהו למיגר מיניה? (האם מועיל לשכור רשות מהמשכיר) - כל היכא דלא מצי מסלק ליה (כשאין המשכיר יכול להוציא עכשיו את השוכר מדירה) לא תיבעיא לך דלא אגרינא (ברור שאין לשכור ממנו רשות), כי תיבעיא היכא דמצי (כשיכול) מסלק ליה, מאי? - כיון דמצי מסלק ליה אגרינא (שוכרים), או דילמא השתא (עכשיו) מיהא לא סלקיה, אמר להן ריש לקיש: נשכור, ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן, אתו שיילו (באו ושאלו) ליה לרבי אפס, אמר להן: יפה עשיתם ששכרתם". 73) כגון שהתנה אתו כן בשעה שהשכירו. 74) כלשון הגמרא "ולא הוה שוכר". אבל אם השוכר לפנינו - אין לשכור אלא ממנו, וראה ב'בית יוסף' סי' שפב.

טו. חָצֵר[75] שֶׁיִּשְׂרְאֵלִים וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שְׁרוּיִין בָּהּ[76], וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת פְּתוּחוֹת מִבֵּית יִשְׂרְאֵלִי זֶה לְבֵית יִשְׂרְאֵלִי זֶה, וְעָשׂוּ עֵרוּב דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת[77], הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ פְּתָחִים[78], מִפְּנֵי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, עַד שֶׁיַּשְׁכִּיר; שֶׁאֵין רַבִּים נַעֲשִׂים בְּעֵרוּב כְּיָחִיד בִּמְקוֹם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[79].

75) עירובין עד, ב. 76) ופתחיהם פתוחים לחצר. 77) שעל־ידי חלונות שביניהם חל העירוב שעשו, ששם אין רשות הנכרי מפסקת. 78) אם אויר החצר מפסיק בין הפתחים. 79) אף שהדעת נוטה שכיון שעירבו ביניהם נעשו כולם כאחד, ויחיד הדר עם הנכרי בחצר אין הנכרי אוסר עליו (לעיל הלכה ט) - אינו דומה ליחיד ממש שלא גזרו עליו מפני שלא שכיח שידור אתו, שיפחד להתייחד אתו שמא יהרגנו, אבל בשנים או יותר אין טעם זה, ואין לחשבם כאחד אפילו אם עירבו ביניהם.

טז. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא, אוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְכָל דְּבָרָיו. וְאֵין מְעָרְבִין עִמּוֹ, וְאֵינוֹ מְבַטֵּל רְשׁוּת, אֶלָּא שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[80]. אֲבָל אִם הָיָה מִן הָאֶפִּיקוֹרְסִין שֶׁאֵין עוֹבְדִין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְאֵין מְחַלְּלִין שַׁבָּת, כְּגוֹן צָדוֹקִין וּבַיְתוֹסִין[81] וְכָל הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוַת עֵרוּב - אֵין מְעָרְבִין עִמּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּעֵרוּב; וְאֵין שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת; אֲבָל מְבַטֵּל הוּא רְשׁוּתוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַכָּשֵׁר[82], וְזוֹ הִיא תַּקָּנָתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל אֶחָד כָּשֵׁר וְזֶה הַצְּדוּקִי בְּחָצֵר - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עָלָיו עַד שֶׁיְּבַטֵּל לוֹ רְשׁוּתוֹ.

80) בעירובין סט, ב: "ישראל מומר, משמר שבתו בשוק (אף שמחלל בצנעא) - מבטל רשות. שאינו משמר שבתו בשוק (שמחלל שבת אף בפרהסיא) - אינו מבטל רשות, מפני שאמרו: ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד שישכיר". 81) "כתות הרעות שיצאו מן הכלל, שמוצאם מצדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שטעו בפירוש דברי רבם, התחילו להשיב על הקבלה של רבותינו, ולפרש את הפסוקים כמו שיראה להם, מבלתי שישמעו לחכם כלל, היפך אמרו יתברך (דברים יז, יא): על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (רבינו בפירוש המשניות לאבות פרק א מ"ג). ולענין הקראים, השיב רבינו בתשובה, שאין ראוי להשלים בהם מנין, להיותם בלתי מודים בחיוב הזה. והביא ראיה מעירוב, שג"כ אמרו כי מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבים עמו (תשובות הרמב"ם פריימן סי' יד) ועי' הל' ממרים פ"ג ה"ג. 82) בנוסח אחר: "כישראל הכשר" ('מעשה רוקח').

יום שישי ט' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו החצרות המעורבות, רצונו־לומר שיש ביניהן פתח או חלון, והן שרויות זו אצל זו, מהו דין העירוב בהם, אם צריכין לערב שתיהן ביחד, או הכרח להם לערב כל אחת בעצמה, או הרשות בידם, כי כל אלו הצדדין הם נמצאים בהם ונמשך לזה ביאור ענייני החצרות אלו עם אלו בלא עירוב מה הן.

א. חַלּוֹן[2] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל זֶה, וְהָיָה קָרוֹב מִן הָאָרֶץ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים[3] - אֲפִלּוּ[4] כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, אוֹ כֻּלּוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אִם רָצוּ יוֹשְׁבֵי שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת לְעָרֵב כֻּלָּן עֵרוּב אֶחָד - הָרְשׁוּת בְּיָדָן, וְיַעֲשׂוּ כְּחָצֵר אַחַת וִיטַלְטְלוּ מִזּוּ לָזוּ[5]; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיָה הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה[6], אוֹ שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה[7] - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

2) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. 3) שאין מחיצה פחותה מגובה עשרה טפחים (כמבואר בהלכות

שבת פרק י"ד הלכה א'), וחשובות שתיהן כחצר אחת, שאין ביניהן מחיצה מפסקת. 4) בנ"א: "או אפילו" (מער"ק). 5) כי החלון נחשב כפתח בין שתי החצרות. 6) אינו נחשב כפתח אלא כחור בלבד. 7) שיש תחתיו מחיצה גמורה המחלקת את החצרות.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת; אֲבָל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים[8], אֲפִלּוּ הָיָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, וְכֵן חַלּוֹן שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, אֲפִלּוּ שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן סֶלָע[9]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ[10] אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. הָיָה חַלּוֹן עָגֹל, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְרַבֵּעַ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[11] - הֲרֵי הוּא כִּמְרֻבָּע.

8) "ביתא כמאן דמליא דמי" (מסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב') כיון שיש לו גג הרי הוא כמלא, וגם אם החלון למעלה מעשרה טפחים, נחשב כאילו הוא בתוך עשרה. 9) לעלות למעלה ואי אפשר להשתמש בעליה, מצטרפים כבית אחד. 10) בחלון. 11) שאפשר להכניס בחללו רבוע של ארבעה על ארבעה, ובגמרא מובא שאם היקף העיגול שבעה עשר טפחים פחות חומש, אפשר לרבע מתוכו מרובע של ד' על ד' (ראה "מגיד משנה" בשם הרשב"א).

ג. כֹּתֶל[12] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת אוֹ מַתְּבֵן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת[13] פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[14] - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם; הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה[15] אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶם סֶלָע מִכָּאן וְסֶלָע מִכָּאן - הֲרֵי הֵן כְּפֻתָּח[16]; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַסֶּלָע זָקוּף וְסָמוּךְ לַכֹּתֶל, שֶׁהֲרֵי אֵין יְכוֹלִין לַעֲלוֹת בּוֹ עַד שֶׁיִּמָּשֵׁךְ וְיִתְרַחֵק מִתַּחְתָּיו מִן הַכֹּתֶל - הֲרֵי זֶה מַתִּיר. וַאֲפִלּוּ לֹא הָיָה מַגִּיעַ רֹאשׁ הַסֶּלָע לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[17] - הֲרֵי זֶה מַתִּיר, וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ.

12) משנה במסכת עירובין שם. 13) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א' גדיש של תבן מפסיק ביניהן על פני כל רוחב החצר. 14) שמחיצה פחותה מעשרה אינה נקראת מחיצה, ושתי החצרות נחשבות לאחת. 15) אפילו אינו רחב ארבעה (ראה מגיד משנה). 16) מכיון שאפשר להשתמש ביניהן דרך הסולם. 17) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי" (=כמחובר דומה. מסכת סוכה דף ז' עמוד א').

ד. הָיָה[18] הַכֹּתֶל רָחָב אַרְבָּעָה[19], וְעָשׂוּ סֶלָע[20] מִכָּאן וְסֶלָע מִכָּאן, אַף עַל פִּי שֶׁהַסֶּלָעוֹת מְרֻחָקִים זֶה מִזֶּה - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. אֵין בְּרֹחַב הַכֹּתֶל אַרְבָּעָה: אִם אֵין בֵּין הַסֶּלָעוֹת שְׁלֹשָׁה - מְעָרְבִין אֶחָד; הָיָה בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה - מְעָרְבִין שְׁנַיִם[21].

18) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. 19) היינו ארבעה טפחים ובקלות אפשר ללכת על הכותל. 20) בגמרא שם אמרו שהסולם רחב ארבעה טפחים ולא הזכירו רבינו (מגיד משנה). 21) שהכותל מפסיק בין החצרות.

ה. בָּנָה מַצֵּבָה[22] עַל גַּבֵּי מַצֵּבָה בְּצַד הַכֹּתֶל[23]: אִם יֵשׁ בַּתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעָה - מִמַּעַט[24]; אֵין בַּתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעָה וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הָעֶלְיוֹנָה[25] שְׁלֹשָׁה[26] - מִמַּעַט, וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין אֶחָד. וְכֵן בְּמַדְרֵגוֹת שֶׁל עֵץ[27] שֶׁסְּמָכָן לַכֹּתֶל.

22) מסכת עירובין דף כ"ז עמוד ב' כלומר בנה מערב שבת וקבעה בקרקע, ואי אפשר ליטלה משם בשבת. ובלשון הגמרא "איצטבא", והוא כעין ספסל של אבן. 23) ומן המצבה עד לראש הכותל אין עשרה טפחים. 24) את שיעור עשרת הטפחים, וחשוב כאילו אין כאן מחיצה עשרה. 25) ואף היא אינה רחבה ארבעה, שאם רחבה ארבעה ממעטת (וכן נראה בפירוש רבינו חננאל – ביאור הלכה למשנה ברורה סימן שע"ב סעיף י"א, ועיין מ"מ). 26) וכל תוך שלושה כלבוד (כמחובר) הוא. 27) מסכת עירובין שם בשם רב נחמן אמר רבה בר אבוה "סולם ששליבותיו פורחות וכו'".

ו. כֹּתֶל[28] גָּבוֹהַּ[29] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וְזִיז[30] יוֹצֵא בְּאֶמְצָעִיתוֹ, אִם נִשְׁאַר מִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - מַנִּיחַ סֶלָע לִפְנֵי הַזִּיז[31], וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ[32]; אֲבָל אִם הִנִּיחַ הַסֶּלָע בְּצַד הַזִּיז - אֵינוֹ מִמַּעַט. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ תִּשְׁעָה עָשָׂר טְפָחִים - מוֹצִיא זִיז אֶחָד בָּאֶמְצַע, וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ; שֶׁהֲרֵי מִן הַזִּיז עַד הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּמִן הַזִּיז הָעֶלְיוֹן עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ עֶשְׂרִים טְפָחִים - צָרִיךְ שְׁנֵי זִיזִין[33] זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַזִּיז הַתַּחְתּוֹן וּבֵין הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּבֵין הַזִּיז הָעֶלְיוֹן וּבֵין רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ.

28) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. 29) יותר מעשרה טפחים. 30) בליטה יוצאת מן הכותל. 31) שיסמוך ראשו העליון של הסולם בזיז, ועל ידי זה נחשב הסולם כמדרגה לזיז. 32) הראב"ד יש לו שיטה אחרת בגמרא לפי נוסחתו, שהמדובר הוא בזיז שיש בו ארבעה על ארבעה, הממעט משיעור עשרה שלא יחשב הכותל למחיצה, אולם אם הסמיך את הסולם לאותו הזיז, אינו יכול להשתמש בזיז ומיעט כוחו, שהסולם אינו ראוי למעט את הכותל לפי שאינו רחב כל צרכו, והזיז אינו ראוי לפי שהסולם סמוך עליו, ויש כאן מחיצה בין שתי החצרות, ולכן מערבים שתים ואין מערבין אחד ("מגיד משנה"). 33) אחד קודם עשרה תחתונים, ואחד הימנו למעלה בתוך עשרה עליונים ויעמידם זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם מאחד לשני (רש"י).

ז. דֶּקֶל שֶׁחָתְכוּ וּסְמָכוּ עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְעַל הָאָרֶץ - מְעָרְבִין אֶחָד[34] אִם רָצוּ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקָבְעוֹ בַּבִּנְיָן. וְכֵן[35] הַסֶּלָע - כָּבְדוּ קוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַבְּרוֹ בַּבִּנְיָן. הָיוּ קַשִּׁין מַבְדִּילִין בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת, וְסֶלָע מִכָּאן וְסֶלָע מִכָּאן[36] - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד; שֶׁהֲרֵי אֵין כַּף הָרֶגֶל עוֹלֶה בַּסֶּלָע, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ עַל מַה

1 שֶׁיִּסְמֹךְ[37]. הָיָה סֵלָם בָּאֶמְצַע, וְקַשִּׁין מִכָּאן וְקַשִּׁין
2 מִכָּאן[38] - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנַיִם[39].

34) במסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. "דקלים שבבבל אינן צריכין קבע, מאי טעמא? כבידן קובעתן" ואף על פי שיש עליהם תורת כלי – מפני כבדם אין אדם נוטלם, ונקבעו. 35) מסכת עירובין שם. 36) רוצה לאמר "שהמחיצה החוצצת [בין שתי החצרות] היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זה מכאן וזה מכאן (בית הבחירה להרב המאירי שם). 37) שהמחיצה תתמוטט. 38) "שהמחיצה על פני כל ארכה – של קש, אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות" (בית הבחירה שם). 39) עיקר החידוש כאן הוא שאם רצו מערבין אחד, כיון שיכול להשתמש בסולם, הסולם מצרף שתי החצרות להיות אחת, ולכן הגיה בהגהות בן אריה: "[אם רצו מערבין אחד], אם רצו מערבין שנים".

3 ח. הָיָה[40] אִילָן בְּצַד הַכֹּתֶל, וְעָשָׂהוּ סֵלָם לַכֹּתֶל - אִם
4 רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד; הוֹאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת[41] הוּא
5 שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בָּאִילָן[42]. עָשָׂה אֲשֵׁרָה[43] סֵלָם
6 לַכֹּתֶל - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת
7 עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

40) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. 41) חכמים אסרו לעלות באילן בשבת משום שבות (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"א הלכה א'). 42) בנ"א: נוסף כאן: "לא גזרו עליו בין השמשות" (מעשה רוקח), "שכל דבר שהוא משום שבות – לא גזרו עליו בין השמשות" (פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'). הרי שתי החצרות מצורפות לאחת על ידי האילן, בזמן שחל דין העירוב, דהיינו בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א). 43) אילן שעבדוהו לעבודה זרה אסור בהנאה, שהתורה אמרה (דברים פרק י"ב פסוק ג') "ואשריהם תשרפון באש".

8 ט. כֹּתֶל[44] שֶׁגְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, וּבָא לְמַעֲטוֹ[45] כְּדֵי לְעָרֵב
9 עֵרוּב אֶחָד, אִם יֵשׁ בְּאֹרֶךְ הַמִּעוּט אַרְבָּעָה[46] טְפָחִים
10 - מְעָרְבִין אֶחָד. סָתַר מִקְצָת הַכֹּתֶל[47] עַד שֶׁנִּתְמַעֵט
11 מֵעֲשָׂרָה - צִדּוּ הַקָּצָר נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחָצֵר זוֹ[48], וּשְׁאָר
12 הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ לְבֵין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת.

44) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. 45) שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל, כדי שיהיה פחות מעשרה, לצרף שתי החצרות לאחת. 46) בנוסח שהיה לפני הראב"ד היה כתוב "עשרה טפחים" (וכן מצא הרב המגיד בספריו), לכן השיג על רבנו, ודעתו שמספיק בשיעור ארבעה טפחים. אבל במקצת ספרים כלפנינו "ארבעה טפחים" וכמפורש בגמרא שם וכן היא הנוסחא האמיתית (מגיד משנה). 47) כלומר מקצת עובי הכותל, עד שבצד אחת החצירות נתמעט הכותל מעשרה (לחם משנה). 48) כי בצד אותה החצר אין גובה הכותל עשרה.

13 י. נִפְרַץ[49] הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ שֶׁבֵּינֵיהֶן: אִם הָיְתָה
14 הַפִּרְצָה[50] עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת[51] - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין;
15 וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפֶתַח; הָיְתָה
16 יָתֵר מֵעֲשָׂרָה[52] - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין
17 שְׁנֵי עֵרוּבִין.

49) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. 50) ברוחב. 51) ונשאר משהו מן הכותל משני הצדדים נחשב לפתח. 52) אפילו נשאר הרבה מאד ברוחב הכותל, אין זו מחיצה, כיון שיש פרצה יתרה על עשר אמות (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ז הלכה ט"ז).

18 יא. הָיְתָה[53] הַפִּרְצָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂר, וּבָא לְהַשְׁלִימָהּ
19 לְיָתֵר מֵעֲשָׂר[54] - חוֹקֵק בַּכֹּתֶל גֹּבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים[55],
20 וּמְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד. וְאִם בָּא לִפְרֹץ לְכַתְּחִלָּה[56]
21 פִּרְצָה יָתֵר מֵעֲשָׂר בְּכָל הַכֹּתֶל - צָרִיךְ לִהְיוֹת גֹּבַהּ
22 הַפִּרְצָה מְלֹא קוֹמָתוֹ[57].

53) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב' "חקק להשלים בכותל וכו'" ועיין רש"י שם וראב"ד כאן. 54) כדי לעשות משתי החצרות חצר אחת. 55) אותו הרוחב שהוא צריך להשלים לעשר אמות, יחקוק בגובה של עשרה טפחים מהקרקע, שעל ידי זה נחשבה הפרצה לפתח ומצרפתן, ואף שאינו יכול לעבור דרך אותו הפתח בקלות, ניכר הדבר על ידי מעשה החקיקה שלו שברצונו לחבר שתי החצרות יחד, כדי לערב אחד. 56) שהיה כותל סתום, ובא לעשות בו פתח. 57) "שיראו החצרות כאחת, בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק, שאם לא כן אין מעשיו מורים על כוונת סילוק המחיצה, אלא שברצונו להשתמש עם בני החצר השניה בלבד" ("מגיד משנה").

23 יב. חָרִיץ[58] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת: עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב
24 אַרְבָּעָה[59] אוֹ יָתֵר - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; פָּחוֹת מִכָּאן
25 - מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מִעֵט עָמְקוֹ
26 בְּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת - מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין
27 שְׁנַיִם; שֶׁסְּתָם עָפָר וּצְרוֹרוֹת בְּחָרִיץ מְבֻטָּלִין הֵן[60].
28 אֲבָל אִם מִלְּאָהוּ תֶּבֶן אוֹ קַשׁ[61] - אֵין מְמַעֲטִין[62] עַד
29 שֶׁיְּבַטֵּל[63].

58) משנה במסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. 59) כי שיעור המחיצות בעומק כמו בגובה (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה כ"ג). 60) ואין מחיצה בין שתי החצרות. 61) הראויים למאכל בהמה. 62) לפי שיכול לקחתם משם בשבת. 63) יסכים בלבו להשאירם שם.

30 יג. וְכֵן[64] אִם מִעֵט רָחְבּוֹ[65] בְּלוּחַ אוֹ בְּקָנֶה[66],
31 שֶׁהוֹשִׁיטוֹ בְּאֹרֶךְ כָּל הֶחָרִיץ - מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין
32 מְעָרְבִין שְׁנַיִם. וְכָל דָּבָר הַנִּטָּל בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן הַסֵּל
33 וְהַסִּפֵּל, אֵין מְמַעֲטִין בּוֹ[67], אֶלָּא אִם כֵּן חִבְּרוֹ בָּאָרֶץ
34 חִבּוּר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשָׁמְטוֹ עַד שֶׁיַּחְפֹּר בְּדֶקֶר[68].

64) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'. 65) והפחיתו מארבעה טפחים. 66) שהניח שם דברים האסורים לטלטל בשבת, ונחשב כאילו נקבעו שם ומיעטו משיעור המחיצה. 67) שאולי ינטלו משם בשבת, ותשאר

המחיצה כמו שהיתה. 68) מעדר, וזה נחשב לקבוע, כיון שאסור לחפור בשבת.

יד. נָתַן[69] לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל רֹחַב הֶחָרִיץ[70] - מְעָרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גְּזֵזְטְרָאוֹת[71] זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, אִם הוֹשִׁיט לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים מִזּוּ לְזוֹ - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ וְאֵינָן בְּשָׁוֶה, אֶלָּא אַחַת לְמַעְלָה מֵחֲבֵרְתָּהּ: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרֵי הֵן כִּכְצִצְטְרָא[72] אַחַת[73] וּמְעָרְבִין אַחַת; וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר - מְעָרְבִין שְׁנַיִם[74], אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

69) משנה בעירובין דף ע"ח עמוד ב'. 70) כעין גשר לעבור עליו. 71) של שתי עליות של שני דיירים. 72) כגזוזטרא. 73) והיא עקומה (מסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'). 74) וכאן לא מועיל לשים נסר לגשר, ולחשבו כפתח, כי "פתח בקרן זוית אין עושים", ועוד שמתייראים לעבור על הגשר שהוא במדרון.

טו. כֹּתֶל[75] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, שֶׁהוּא רָחָב אַרְבָּעָה[76], וְהָיָה גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מֵחָצֵר זוֹ, וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר שְׁנִיָּה[77] - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לִבְנֵי הֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לָהֶן וְיַחֲשֹׁב מֵחֲצָרָן[78]; הוֹאִיל וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת לְאֵלּוּ וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּקָשֶׁה לְאֵלּוּ, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנַחַת. וְכֵן חָרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים מִצַּד חָצֵר זוֹ, וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר שְׁנִיָּה - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לָהּ; מִפְּנֵי שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ נַחַת לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנַחַת.

75) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. 76) שאם אינו רחב ארבעה טפחים – הוא מקום פטור ומותר לטלטל בו, וממנו (פרק י"ד מהלכות שבת הלכה י"א־י"ב) – מגיד משנה. 77) שהקרקע בחצר אחת גבוהה משל שניה, ולא שהיתה שוה ממש לארץ, שאם־כן אינו נקרא כותל, אלא שאינו גבוה עשרה טפחים ("מעשה רוקח"). 78) והם מותרים לטלטל בהם בשבת.

טז. הָיָה[79] הַכֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת נָמוּךְ מֵחָצֵר הָעֶלְיוֹנָה וְגָבוֹהַּ מֵחָצֵר הַתַּחְתּוֹנָה[80], שֶׁנִּמְצְאוּ בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ[81] עַל יְדֵי שִׁלְשׁוּל[82], וּבְנֵי הַתַּחְתּוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה[83] - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בּוֹ, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד; אֲבָל אִם לֹא עֵרְבוּ - אֵין מַכְנִיסִין מְעֵבִי כֹּתֶל זֶה לַבָּתִּים[84], וְאֵין מוֹצִיאִין מֵהַבָּתִּים לְעָבְיוֹ.

79) מסכת עירובין דף פ"ג עמוד ב'. 80) שהחצירות הן בשיפוע ההר. 81) בגג הכותל. 82) בהורדה על ידי חבל. 83) הקשה לשימוש משלשול. 84) אבל לחצרותיהן מותר לשתיהן להכניס מעובי הכותל וכן להוציא ("מגיד משנה"). וראה להלן הלכה י"ח־י"ט.

יז. שְׁנֵי[85] בָּתִּים שֶׁבֵּינֵיהֶן חֲרֵבָה[86] שֶׁהִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד, אִם יְכוֹלִין שְׁנֵיהֶם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲרֵבָה עַל יְדֵי זְרִיקָה[87] - אוֹסְרִין זֶה עַל זֶה; וְאִם הָיָה תַּשְׁמִישָׁהּ לָזֶה בְּנַחַת, וְהָאַחֵר אֵינוֹ יָכוֹל לִזְרֹק לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲמֻקָּה מִמְּנָה - הֲרֵי זֶה שֶׁהִיא לוֹ בְּנַחַת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַל יְדֵי זְרִיקָה[88].

85) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. 86) בית הרוס. 87) שאין להם פתח לצד החורבה, אלא שדרך החלון זורקים לתוכו. 88) והשני אסור להשתמש בה.

יח. כָּל גַּגּוֹת הָעִיר[89], אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה גָבוֹהַּ וְזֶה נָמוּךְ, עִם כָּל הַחֲצֵרוֹת וְעִם כָּל הַקַּרְפִּיפוֹת[90] שֶׁהֵקִּפוּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה, שֶׁאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם[91], עִם עֲבִי הַכְּתָלִים שֶׁבֵּין הַחֲצֵרוֹת, עִם הַמְּבוֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן לְחִי אוֹ קוֹרָה - כֻּלָּן רְשׁוּת אַחַת הֵן, וּמְטַלְטְלִין בְּכֻלָּן בְּלֹא עֵרוּב כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתּוּ בְּתוֹכָן[92]; אֲבָל לֹא כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ[93].

89) משנה במסכת עירובין דף פ"ט עמוד א'. 90) מקום נרחב המוקף גדר שלא לשם דירה, אלא לשים בתוכו סחורה. 91) כשיעור חצר המשכן (מסכת עירובין דף כ"ג עמוד ב') אורך מאה אמה על רוחב חמישים (שמות פרק כ"ז פסוקים ט'־י"ב), שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ג'). 92) שהיו בתוכם בשבת (כמבואר בהלכה השניה בפרוטרוט). 93) ואם לא עירבו אסור להוציא כלים מתוך הבית ולטלטל בהם.

יט. כֵּיצַד?[94] כְּלִי שֶׁשָּׁבַת בְּתוֹךְ הֶחָצֵר, בֵּין עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[95] בֵּין לֹא עֵרְבוּ - מֻתָּר[96] לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הֶחָצֵר לַגָּג אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, וּמִן הַגָּג לְגַג אַחֵר הַסָּמוּךְ לוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה גָבוֹהַּ מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ נָמוּךְ, וּמִן הַגָּג הָאַחֵר לְחָצֵר שְׁנִיָּה, וּמֵחָצֵר שְׁנִיָּה לְגַג שְׁלִישִׁי שֶׁל חָצֵר שְׁלִישִׁית, וּמִגַּג שְׁלִישִׁי לְמָבוֹי, וּמִן הַמָּבוֹי לְגַג רְבִיעִי, עַד שֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וַחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וְקַרְפִּיפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקַרְפִּיפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שְׁלָשְׁתָּן מִזֶּה לָזֶה וּמִזֶּה לָזֶה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּכְלִי זֶה לְבַיִת מִן הַבָּתִּים, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ אַנְשֵׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ עֵרוּב אֶחָד.

94) כלומר: כיצד מותר לטלטל כלי בכל הגגות והחצרות והקרפיפות? 95) בנ"א: "אנשי המקומות" (כ"י התימנים). 96) "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע, היינו מעלים שמן ואלונטית (מגבת) מגג לגג ומגג לחצר, ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר, עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו

רוחצים בו; אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה והיינו מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף לקרות בו" (מסכת עירובין דף צ"א עמוד א').

כ. וְכֵן אִם שֶׁבַת הַכְּלִי בְּבַיִת וְהוֹצִיאוֹ לְחָצֵר - לֹא יַעֲבִירֶנּוּ לְחָצֵר אַחֶרֶת[97] אוֹ לְגַג אַחֵר אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל אוֹ לְקַרְפֵּף, אֶלָּא אִם כֵּן עָרְבוּ אַנְשֵׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּעֲבִירִין בָּהֶן כְּלִי זֶה עֵרוּב אֶחָד.

97) כיון ששבת בבית.

כא. בּוֹר[98] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת[99] - אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת[100], אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[101], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד דּוֹלֶה מֵרְשׁוּתוֹ. וְהֵיכָן מַעֲמִידִין אֶת הַמְּחִצָּה? אִם הָיְתָה לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִן הַמְּחִצָּה יוֹרֵד בְּתוֹךְ הַמַּיִם; וְאִם הָיְתָה הַמְּחִצָּה כֻּלָּהּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת רְשׁוּת זֶה מֵרְשׁוּת זֶה[102].

98) משנה במסכת עירובין דף פ"ו עמוד א'. 99) ולא עירבו ביניהם. 100) שנמצא כל אחד ממלא מרשות חבירו. 101) שתפסיק בין הרשויות. 102) שלא ישאב בדלי מרשות חבירו.

כב. וְכֵן[103] אִם עָשׂוּ עַל פִּי הַבּוֹר קוֹרָה רְחָבָה[104] אַרְבָּעָה טְפָחִים - זֶה מְמַלֵּא מִצַּד הַקּוֹרָה, וְזֶה מְמַלֵּא מִצַּדָּהּ הָאַחֵר, וּכְאִלּוּ הִבְדִּילָה חֵלֶק זֶה מֵחֵלֶק זֶה. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם מְעֹרָבִין מִלְּמַטָּה, קַל הוּא שֶׁהֵקִלּוּ חֲכָמִים בְּמַיִם[105].

103) מסכת עירובין דף פ"ו עמוד ב'. 104) כן בדפוס רומי. 105) ואף שכל מחיצה צריכה להגיע עד הקרקע ומחיצה תלויה אינה מועילה – הקילו חכמים במים להתיר מחיצה תלויה, "שאיסור טלטול במים מדבריהם (כי המים הם כרמלית), והקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר" (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה י"ג). ורואים אנו כאילו קרש זה נמשך ויורד עד המים וחולק כל רשות לעצמו, וכאן אין לחשוש שידלה מרשות חבירו, לפי שאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים.

כג. בְּאֵר[106] שֶׁבְּאֶמְצַע הַשְּׁבִיל[107] בֵּין שְׁנֵי כָּתְלֵי חֲצֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻפְלֶגֶת[108] מִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים[109] - שְׁנֵיהֶם מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה, וְאֵין צְרִיכִין לְהוֹצִיא זִיזִין[110] עַל גַּבָּהּ; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר[111].

106) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. 107) שיש מבוי קטן בין שתי החצרות השייך לשתיהן, ובאר באמצע, ומן החלון מורידים את הדלי בחבל לשאוב מים. 108) מרוחקת. 109) ובפחות מארבעה בודאי מותר לשאוב משם מים. 110) בליטת־קרש קטנה לשם היכר. 111) כיון שתשמישם הוא דרך החלון, אין אויר חבירו אוסר עליו.

כד. חָצֵר[112] קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בִּמְלוֹאָהּ[113] לְחָצֵר גְּדוֹלָה מִבְּעוֹד יוֹם[114] - אַנְשֵׁי גְדוֹלָה[115] מְעָרְבִין לְעַצְמָן וּמֵתָּרִים, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאַר לָהֶן פַּצִּימִין[116] מִכָּאן וּמִכָּאן; וְאַנְשֵׁי קְטַנָּה אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶן לֶחָצֵר שֶׁלָּהֶן, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עִם בְּנֵי הַגְּדוֹלָה עֵרוּב אֶחָד; שֶׁדְּיוּרִין שֶׁל גְּדוֹלָה חֲשׁוּבִין כִּקְטַנָּה[117], וְאֵין דְּיוּרֵי קְטַנָּה חֲשׁוּבִין כִּגְדוֹלָה.

112) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. 113) כל רוחב הכותל, ולא נשאר ממנו כלום. 114) שאם נפרצה בשבת אומרים: "הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה (מסכת עירובין שם). 115) הדיירים שבתוך החצר הגדולה. 116) קרשים. שהרי נשארו בה מחיצות המתירות את הטלטול. ובנ"א: "פסים" (מער"ק). 117) שחצרם נחשבת "כפתחה של גדולה" – כאחת עם הגדולה.

כה. שְׁתֵּי[118] חֲצֵרוֹת שֶׁעָרְבוּ עֵרוּב אֶחָד דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבֵּינֵיהֶן אוֹ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן, וְנִסְתַּם הַפֶּתַח[119] אוֹ הַחַלּוֹן בְּשַׁבָּת - כָּל אַחַת וְאַחַת מֻתֶּרֶת לְעַצְמָהּ[120]; הוֹאִיל וְהֻתְּרָה מִקְצָת שַׁבָּת[121] - הֻתְּרָה כֻּלָּהּ. וְכֵן שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ, וְנָפַל הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן[122] בְּשַׁבָּת - אֵלּוּ מֻתָּרִים לְעַצְמָן, וּמוֹצִיאִין מִבָּתֵּיהֶן וּמְטַלְטְלִין עַד עִקַּר הַמְּחִצָּה, וְאֵלּוּ מְטַלְטְלִין כֵּן עַד עִקַּר הַמְּחִצָּה; הוֹאִיל וְהֻתְּרָה מִקְצָת שַׁבָּת - הֻתְּרָה כֻּלָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתּוֹסְפוּ הַדְּיוּרִין, שֶׁהַדְּיוּרִין הַבָּאִין בְּשַׁבָּת אֵינָן אוֹסְרִין. נִפְתַּח הַחַלּוֹן וְנַעֲשָׂה הַפֶּתַח בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁעָשׂוּ נְכָרִים לְדַעְתָּן[123] - חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן[124]. וְכֵן[125] שְׁתֵּי סְפִינוֹת שֶׁהָיוּ קְשׁוּרוֹת זוֹ בָּזוֹ, וְעֵרְבוּ[126], וְנִפְסְקוּ - אָסוּר לְטַלְטֵל מִזּוֹ לָזוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ מֻקָּפוֹת מְחִצָּה[127]. חָזְרוּ וְנִקְשְׁרוּ בְּשׁוֹגֵג - חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן[128].

118) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. 119) שנפלה מפולת נגדו (רש"י). 120) ואף על פי שהעירוב מונח בחצר האחרת ואי אפשר להוציאו משם (מ"מ). אבל לטלטל מחצר לחצר לא התירו, כמו בשתי ספינות להלן, ועיין ראב"ד. 121) בין השמשות. 122) כשהפרצה יתרה מעשר אמות, אינה נחשבת לפתח. 123) מדעת עצמם. 124) לטלטל מחצר לחצר. 125) מסכת שבת דף ק' עמוד ב'. 126) נחשבות כחצר אחת ומותר לטלטל מאחת לשניה. 127) שהקיף מחיצה מיריעות ביניהן (פירוש המשניות). 128) "שכל מחיצה שנעשתה בשבת נקראת מחיצה", אלא שאם עשאה במזיד קנסוהו חכמים שלא יועילו מעשיו.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו בדירת החצרות, מי הם הנקראים חלוקי הדירה, ובאי זה מקום ידור שם, ויאסור, ובאי זה זמן. וביאור זה החצר אחת בעצמה ובדין שתי החצירות. ונמשך אחר זה ביאור החצר החלוקה לבתים תחתיים ולעליות. מה הם אלו עם אלו, וכן החצר שיש לפנים הימנה חצר אחרת

העוברת דרך עלייה מה משפטן. ונמשך לזה ביאור הגזוזטראות והדיוטות כשהן יוצאות מן החצרות, מה דינן אלו עם אלו.

א. אַנְשֵׁי[2] חָצֵר שֶׁהָיוּ כֻּלָּם אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד[3], אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵין צְרִיכִין עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד[4]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם וּבְנֵי בֵיתוֹ[5] וַעֲבָדָיו אוֹסְרִין עָלָיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהֶן; כָּךְ אֵלּוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד הֵן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֻּלָּן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד.

2) עירובין עג, א. שמקום הפת שהוא אוכל - שם היא דירתו. 3) הוא־הדין אפילו אם אוכלים על שני שולחנות, מכיון שהם אוכלים בבית אחד (כסף־משנה). ואף־על־פי שכל אחד אוכל משל עצמו, ואינם מעורבים במאכלם (שם). ובכת"י תימן: "על שולחן אחד תמיד", וכ"ה ב'מגיד משנה'. 4) "מקום פיתא גורם" - עיקר דירתו של אדם במקום שהוא אוכל, כנזכר למעלה. 5) בנוסח אחר: "ובניו ובני ביתו" (שונצינו).

ב. וְכֵן אִם הֵצִרְכוּ לַעֲשׂוֹת עֵרוּב עִם אַנְשֵׁי חָצֵר אַחֶרֶת - עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וּפַת אַחַת בִּלְבַד מוֹלִיכִין לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין עִמּוֹ. וְאִם הָיָה הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָן[6] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, כְּמוֹ הַבַּיִת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן אֶת הַפַּת[7]; שֶׁכָּל אֵלּוּ הַבָּתִּים כְּבַיִת אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין.

6) שאנשי החצר האחרת מניחים את העירוב בחצר זו. 7) כמבואר בפ"א הט"ז.

ג. וְכֵן[8] אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁעֵרְבוּ - נַעֲשׂוּ כֻּלָּן כְּבַיִת אֶחָד. וְאִם הֵצִרְכוּ לְעָרֵב עִם חָצֵר שְׁנִיָּה - כְּפָר אֶחָד[9] בִּלְבַד הוּא שֶׁמּוֹלִיכִין עַל יְדֵי כֻּלָּן לַמָּקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין בּוֹ. וְאִם הָיָה הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָן - אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן פַּת.

8) עירובין, שם. 9) כמבואר בפ"א הט"ז: "כיצד מערבין בחצירות? - גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית". ועל־ידי העירוב שעשו ביניהם, נחשבים כבית אחד.

ד. חֲמִשָּׁה[10] שֶׁגָּבוּ אֶת הָעֵרוּב[11] לְהוֹלִיכוֹ לַמָּקוֹם שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב[12] - כְּשֶׁהֵם מוֹלִיכִין, אֵינָן צְרִיכִין לְהוֹלִיךְ עַל יְדֵי חֲמִשְׁתָּן אֶלָּא כְּפָר אַחַת; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּבוּ כֻּלָּן, נַעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד.

10) עירובין, שם. 11) של בני אותה החצר. 12) שרוצים לערב גם עם בני חצר אחרת.

ה. הָאָב[13] וּבְנוֹ[14] וְהָרַב וְתַלְמִידוֹ שֶׁהֵן שְׁרוּיִין בְּחָצֵר[15] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּבַיִת אֶחָד. וְאַף עַל פִּי שֶׁפְּעָמִים אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וּפְעָמִים אֵינָן אוֹכְלִין, הֲרֵי הֵן כְּבַיִת אֶחָד.

13) עירובין, שם. 14) האוכל על שולחן אביו. 15) "רבי חייא (שהיה) בי רבי (בישיבה), אמר: אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין (אוכלים) על שולחנו של רבי". והמדובר כשאין דיירים אחרים בחצר (גמרא, שם).

ו. הָאַחִים[16] שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאֵינָן סוֹמְכִין[17] עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶן; וְכֵן הַנָּשִׁים אוֹ הָעֲבָדִים[18] שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחַן בַּעְלֵיהֶן אוֹ רַבָּן תָּמִיד[19], אֲבָל אוֹכְלִין הֵם עַל שֻׁלְחָנוֹ בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁעוֹשִׂין לוֹ אוֹ בְּטוֹבָה יָמִים יְדוּעִין, כְּמִי שֶׁסּוֹעֵד אֵצֶל חֲבֵרוֹ שָׁבוּעַ אוֹ חֹדֶשׁ: אִם אֵין עִמָּהֶם דָּיוֹרִין אֲחֵרִים בְּחָצֵר - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב[20], וְאִם עֵרְבוּ עִם חָצֵר אַחֶרֶת - עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וְאִם בָּא הָעֵרוּב אֶצְלָן - אֵין נוֹתְנִין פַּת; וְאִם הָיוּ דָּיוֹרִין עִמָּהֶן בֶּחָצֵר - צְרִיכִין פַּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כִּשְׁאָר אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[21], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד תָּמִיד.

16) עירובין, שם. 17) בנוסח אחר: "אוכלין" ('מעשה רוקח'). 18) יש בזה מחלוקת בין רבי יהודה בן בתירא, המתיר בנשים ואוסר בעבדים, לבין רבי יהודה בן בבא, המתיר בעבדים ואוסר בנשים, והלכה כדברי שניהם להקל, כי "הלכה כדברי המיקל בעירוב" (עירובין מו.). 19) זהו פירוש רבינו למה שאמרו בתלמוד: "מקבלי פרס", שאין אוכלים תמיד אצל אביהם, אלא לפעמים סועדים אצלו זמן ממושך שבוע או חודש, אבל הראב"ד ורש"י מפרשים אחרת: "מקבלי פרס" - שהאב נותן להם פרנסתם (בלחם או בכסף), והם אוכלים בבתיהם, וכיון שניזונים ממקור אחד ואוכלים בבתיהם, הם חלוקים במקצת ומאוחדים במקצת לענין עירוב. 20) שנחשבים כבית אחד. 21) שהדיורים האחרים אוסרים עליהם, ונחשבים כחלוקים בדירותיהם.

ז. חָמֵשׁ[22] חֲבוּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ[23] בִּטְרַקְלִין[24] אֶחָד: אִם הָיָה מַפְסִיק בֵּין כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה מְחִיצָה הַמַּגַּעַת לַתִּקְרָה[25] - הֲרֵי כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן כְּאִלּוּ הִיא בְּחֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ בַּעֲלִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִיכָךְ צְרִיכִין פַּת מִכָּל חֲבוּרָה; וְאִם אֵין הַמְּחִיצוֹת מַגִּיעוֹת לַתִּקְרָה - כְּפָר אֶחָד לְכֻלָּן[26], שֶׁכֻּלָּן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד חֲשׁוּבִין.

22) משנה, עירובין עב, א. 23) גרו בשבת. 24) אולם גדול, וסביבו חדרים הרבה. 25) או סמוך לתקרה שלשה טפחים, לפי שאז נחשב כ'לבוד' וסתום עד למעלה. 26) ואם אין דיירים אחרים בחצר - אינם צריכים עירוב כלל (שו"ע או"ח סי' שע, ס"ג).

ח. מִי[27] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ בַּיִת שַׁעַר[28] שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִין בּוֹ אוֹ אַכְסַדְרָה[29] אוֹ מִרְפֶּסֶת[30] אוֹ בַּיִת הַבָּקָר[31] אוֹ בַּיִת הַתֶּבֶן אוֹ בַּיִת הָעֵצִים[32] אוֹ אוֹצָר[33] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו[34], עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עִמּוֹ בֶּחָצֵר מָקוֹם דִּירָה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו לֶאֱכֹל בּוֹ פִּתּוֹ[35], וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה אוֹסֵר עָלָיו עַד שֶׁיְּעָרֵב עִמּוֹ. אֲבָל מָקוֹם לִינָה אֵינוֹ אוֹסֵר. לְפִיכָךְ[36], אִם קָבַע לוֹ מָקוֹם לֶאֱכֹל בּוֹ בְּבֵית שַׁעַר אוֹ בְּאַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם דִּירָה.

27) עירובין עב, ב. 28) חדר שעל יד השער, ובו יושב שומר הבית. 29) חדר מקורה שתקרתו נשענת על עמודים בלי קירות. 30) מקום גבוה בחצר הבית, ובו מדרגות עולין בהם לעליות (פירוש המשניות לעירובין פג:). 31) רפת. 32) מחסן העצים לחימום הבית. 33) צבור של כל מיני סחורות. 34) שאינם חשובים דירה. 35) אף שאינו ישן שם. 36) משנה, עירובין פה:

1 **ט. עֲשָׂרָה[37] בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה[38] - הַבַּיִת הַפְּנִימִי**
2 **וְהַשֵּׁנִי לוֹ הֵם שֶׁנּוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב, וְהַשְּׁמוֹנָה בָּתִּים**
3 **הַחִיצוֹנִים אֵינָן נוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב; הוֹאִיל וְרַבִּים**
4 **דּוֹרְסִין[39] בָּהֶן - הֲרֵי הֵן כְּבֵית שַׁעַר, וְהַדָּר בְּבֵית שַׁעַר**
5 **אֵינוֹ אוֹסֵר. אֲבָל הַתְּשִׁיעִי - אֵין דּוֹרְסִין בּוֹ רַבִּים אֶלָּא**
6 **יָחִיד[40], לְפִיכָךְ אוֹסֵר עַד שֶׁיִּתֵּן עֵרוּבוֹ[41].**

37) עירובין עח, ב. 38) ודיירי החדרים הפנימיים יוצאים לחצר דרך החדרים החיצוניים. 39) עוברים דרכם לחצר. 40) בנוסח אחר, חסרות המלים: "אלא יחיד" ('מעשה רוקח'). 41) וכן הדין בשני חדרים, כשדייר אחד יוצא דרך החדר השני לחצר ('משנה ברורה' סי' שע, ז).

7 **י. שְׁתֵּי[42] חֲצֵרוֹת וּבֵינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה בָּתִּים פְּתוּחִים זֶה**
8 **לָזֶה וּפְתוּחִים לַחֲצֵרוֹת, וְהֵבִיאוּ בְּנֵי חָצֵר זוֹ עֵרוּבָן**
9 **דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי, וְכֵן**
10 **הֵבִיאוּ בְּנֵי הֶחָצֵר הָאַחֶרֶת עֵרוּבָן דֶּרֶךְ [הַבַּיִת] הַפָּתוּחַ**
11 **לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי - אוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה בָּתִּים**
12 **אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן אֶת הַפַּת[43]. הָאֶמְצָעִי - מִפְּנֵי**
13 **שֶׁהִנִּיחוּ בּוֹ הָעֵרוּב, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּצְדָּדָיו - מִפְּנֵי שֶׁכָּל**
14 **אֶחָד מֵהֶן בֵּית שַׁעַר[44] לְאַנְשֵׁי חָצֵר.**

42) עירובין, שם. 43) כמו שכתב רבינו למעלה (פ"א הט"ז): "בית שמניחין בו העירוב, אינו צריך ליתן את הפת". 44) כיון שעוברים משום לחצר.

15 **יא. שְׁתֵּי[45] חֲצֵרוֹת וּשְׁנֵי בָּתִּים פְּתוּחִין זֶה לָזֶה**
16 **בֵּינֵיהֶן[46], וְהֵבִיאוּ אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן,**
17 **וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הַשֵּׁנִי הַסָּמוּךְ לֶחָצֵר הָאַחֶרֶת, וְהֵבִיאוּ**
18 **אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַפֶּתַח הַסָּמוּךְ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת**
19 **הָאַחֵר - שְׁתֵּיהֶן לֹא קָנוּ עֵרוּב; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן הִנִּיחַ**
20 **עֵרוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר[47] שֶׁל חָצֵר אַחֶרֶת.**

45) עירובין עו, א. 46) ולא עירבו יחד, אלא כל אחת לעצמה. 47) והרי צריך להניח העירוב במקום דירה, כמבואר בפ"א הט"ז.

21 **יב. אֶחָד[48] מִבְּנֵי הֶחָצֵר שֶׁהָיָה גוֹסֵס[49], אַף עַל פִּי**
22 **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל בְּנֵי**
23 **הֶחָצֵר, עַד שֶׁיִּזְכּוּ לוֹ בְּפַת וִיעָרְבוּ עָלָיו. וְכֵן קָטָן,**
24 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כַּזַּיִת - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר**
25 **עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עָלָיו. אֲבָל הָאוֹרֵחַ אֵינוֹ אוֹסֵר לְעוֹלָם[50],**
26 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51].**

48) 'תוספתא' עירובין פרק ה. 49) נוטה למות, ודינו כחי לכל דבריו. 50) ב'תוספתא' שם: "קסדור (מושל) שבא לעיר, עד ל' יום (שדעתו לשהות שם ל' יום), הרי זה אוסר מיד, אימתי - בזמן שייחדו לו בית דירה. לא ייחדו לו בית דירה - אין אוסר; אכסנאי (אורח) - לעולם אינו אוסר". 51) למעלה פ"ב ה"א.

27 **יג. אֶחָד[52] מִבְּנֵי חָצֵר שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ[53] וְהָלַךְ וְשָׁבַת**
28 **בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ הָיְתָה סְמוּכָה לַחֲצֵרוֹ, אִם**
29 **הִסִּיעַ[54] מִלִּבּוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת - הֲרֵי**
30 **זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן[55]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
31 **בְּיִשְׂרָאֵל[56]; אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ הָלַךְ לִשְׁבֹּת**
32 **בְּעִיר אַחֶרֶת - אוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ**
33 **מְקוֹמוֹ, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּשַׁבָּת[57].**

52) משנה, עירובין פו, א. 53) לפני השבת. 54) הרחיק. 55) כי דירה בלי בעלים, לא שמה דירה. 56) שאין דרך ישראל לבוא בשבת, ואף אם יבוא במקרה, כיון שהותרה למקצת שבת - הותרה לכולה (מגיד־משנה). 57) ודוקא אם הוא במקום קרוב, דהיינו מהלך יום אחד, שיכול לבוא באותו יום. אבל אם הלך לדרך רחוקה - אינו אוסר (מגיד־משנה).

34 **יד. בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁהִשְׁכִּיר מִבָּתֵּי חֲצֵרוֹ לַאֲחֵרִים,**
35 **וְהִנִּיחַ לוֹ כֵּלִים אוֹ מִינֵי סְחוֹרָה בְּכָל בַּיִת וּבַיִת מֵהֶן**
36 **- אֵינָן אוֹסְרִין עָלָיו; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ תְּפִיסַת יָד בְּכָל**
37 **בַּיִת מֵהֶן, נַעֲשׂוּ הַכֹּל כְּאוּרְחִין אֶצְלוֹ[58]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
38 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ שָׁם דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת,**
39 **כְּגוֹן טֶבֶל וַעֲשָׂשִׂיּוֹת[59]; אֲבָל אִם נִשְׁאַר לוֹ בְּכָל בַּיִת**
40 **מֵהֶן כֵּלִים שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלָן - הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר**
41 **שֶׁיּוֹצִיאֵם הַיּוֹם וְלֹא יִשָּׁאֵר לוֹ שָׁם תְּפִיסַת יָד, הֲרֵי**
42 **אֵלּוּ אוֹסְרִין עָלָיו עַד שֶׁיְּעָרְבוּ.**

58) כרבי יהודה בעירובין פה, ב. 59) חתיכות עבות של מתכת, שאינן כלים ואסורות בטלטול בשבת (עירובין פו.).

43 **טו. אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[60] שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - אֵין**
44 **מוֹצִיאִים מִבָּתִּים לְחָצֵר וְלֹא מֵחָצֵר לְבָתִּים. אֲבָל**
45 **מְטַלְטְלִין הֵן כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בֶּחָצֵר[61] בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל**
46 **הַנֶּחְשָׁב עִם הֶחָצֵר. וְאִם[62] הָיְתָה שָׁם מִרְפֶּסֶת אוֹ**
47 **עֲלִיָּה, וְעֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר לְעַצְמָן וְאַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת**
48 **לְעַצְמָן - אַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת אוֹ אַנְשֵׁי הָעֲלִיָּה מְטַלְטְלִין**
49 **כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּבָתֵּיהֶן בְּכָל הַמִּרְפֶּסֶת וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב**
50 **עִמָּהּ אוֹ בְּכָל רֹחַב הָעֲלִיָּה וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ, וְאַנְשֵׁי**
51 **הֶחָצֵר מְטַלְטְלִין בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ. וְכֵן**
52 **אִם הָיָה יָחִיד דָּר בְּחָצֵר וְיָחִיד דָּר בַּעֲלִיָּה, וְשָׁכְחוּ**
53 **וְלֹא עֵרְבוּ - זֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הָעֲלִיָּה וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ,**
54 **וְזֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ.**

60) עירובין פט, א. וצא, א. 61) בתחילת כניסת השבת. 62) משנה, עירובין פג, ב.

55 **טז. כֵּיצַד[63]? הַסֻּלָּע אוֹ תֵּל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁבְּתוֹךְ**

הֶחָצֵר[64]: אִם אֵינָן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין בֵּין הֶחָצֵר וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת[65], וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא שָׁם כֵּלִים שֶׁבַּבָּתִּים; וְאִם גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה, וְהָיָה בֵּינֵיהֶן וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין עִם הַמִּרְפֶּסֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן שָׁוִין לָהּ, וּבְנֵי מִרְפֶּסֶת מֻתָּרִין בָּהֶם[66]; וְאִם הָיוּ רְחוֹקִין מִן הַמִּרְפֶּסֶת אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁגְּבוֹהִין עֲשָׂרָה - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הֶחָצֵר וְהַמִּרְפֶּסֶת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶן אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי זְרִיקָה, לְפִיכָךְ שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם כְּלֵי הַבָּתִּים[67] עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. הָיְתָה[68] מַצֵּבָה[69] רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים לִפְנֵי הַמִּרְפֶּסֶת - אֵין הַמִּרְפֶּסֶת אוֹסֶרֶת עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, שֶׁהֲרֵי נֶחְלְקָה מֵהֶן[70].

63) משנה, שם. 64) ומשותף לחצר ולמרפסת. 65) בנוסח אחר: "נחשבין עם החצר ועם המרפסת". 66) שלהם נוח יותר להשתמש בסלע מאשר לבני החצר. 67) שהיו בבתים בשעת כניסת השבת. 68) עירובין ס, א. 69) עמוד כעין מחיצה. 70) על ידי שעשו מחיצה והפסק לפניהם, גילו דעתם שרוצים להסתלק מן החצר.

יז. זִיזִין[71] הַיּוֹצְאִין מִן הַכְּתָלִים: כֹּל שֶׁהוּא לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב מִן הֶחָצֵר[72], וּבְנֵי הֶחָצֵר מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; וְכֹל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים הַסְּמוּכִין לָעֲלִיָּה - אַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; וְהַנִּשְׁאָר בֵּין עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים עַד תְּחִלַּת עֲשָׂרָה הָעֶלְיוֹנִים מִן הַזִּיזִין הַיּוֹצְאִין שָׁם - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין בּוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּכֵלִים שֶׁבַּבָּתִּים אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ.

71) עירובין פד, א. והן בליטות היוצאות מן הקירות. 72) כשעירבו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, ולא עירבו שניהם יחד (או"ח סי' שעה).

יח. בּוֹר[73] שֶׁבְּחָצֵר: אִם הָיָה מָלֵא פֵּרוֹת טְבָלִים[74] שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי הוּא וְחֵלְיָתוֹ[75] כְּסֶלַע אוֹ תֵּל שֶׁבְּחָצֵר: אִם הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה סָמוּךְ לַמִּרְפֶּסֶת - הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב עִם הַמִּרְפֶּסֶת; אֲבָל אִם הָיָה מָלֵא מַיִם - אֵין בְּנֵי חָצֵר וְלֹא בְּנֵי מִרְפֶּסֶת מַכְנִיסִין מִמֶּנּוּ לַבָּתִּים עַד שֶׁיְּעָרְבוּ[76].

73) עירובין פ, א. 74) פירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות ואסורים באכילה. 75) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. 76) שגזרו חכמים על בור מלא מים, שלפעמים המים חסרים ממנו, ויבואו להכניס משם לבתים (עירובין שם).

יט. שְׁתֵּי[77] חֲצֵרוֹת[78] זוֹ לִפְנֵים מִזּוֹ, וְאַנְשֵׁי הַפְּנִימִית יוֹצְאִין וְנִכְנָסִין וְעוֹבְרִין עַל הַחִיצוֹנָה: עֵרְבָה הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה - הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת[79], וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה[80]; עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרְבָה הַפְּנִימִית - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת[81]: הַפְּנִימִית - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרְבָה, וְהַחִיצוֹנָה - מִפְּנֵי אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ שֶׁעוֹבְרִין עֲלֵיהֶן; עֵרְבוּ זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - זוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֲבָל אֵין מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ.

77) משנה, עירובין עה, א. 78) שבכל אחת יש דיירים קבועים. 79) לטלטל בחצרה. 80) לפי שיש לפנימית דריסת הרגל דרך החיצונה ואוסרת עליה. 81) שהפנימית שלא עירבה, אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה. "זה הכלל, רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. ורגל המותרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן" (רבינו להלן בהלכה כג).

כ. שָׁכַח[82] אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרַב - הַפְּנִימִית בְּהֶתֵּרָהּ עוֹמֶדֶת[83]. שָׁכַח אֶחָד מִן בְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרַב עִמָּהֶן - אַף הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה, מִפְּנֵי אֵלּוּ בְּנֵי הַפְּנִימִית, שֶׁלֹּא עָלָה לָהֶן עֵרוּב, שֶׁהֵן עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן.

82) משנה, עירובין עה, א. ובספר שלפני ה'מגיד משנה' לא היתה בבא זו "שכח אחד מן החיצונה וכו' עומדת", עיי"ש. 83) כי אין לחיצונה דריסת הרגל של הפנימית שתאסור עליה.

כא. עָשׂוּ[84] שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד: אִם הִנִּיחוּהוּ בַּחִיצוֹנָה, וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עֵרַב, בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה בֵּין מִבְּנֵי הַפְּנִימִית - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת[85] עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן[86], שֶׁהֲרֵי בֵּאֲרָנוּ[87] שֶׁמְּבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר; וְאִם הִנִּיחוּ עֵרוּבָן בַּפְּנִימִית, וְשָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרַב - הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה[88], וּפְנִימִית מֻתֶּרֶת[89] בִּמְקוֹמָהּ[90]; שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרַב - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן.

84) משנה, עירובין עה, א. 85) שהרי הם כאילו דרים כולם בחצר אחת, ואחד שלא עירב אוסר עליהם. 86) רשותו. 87) פ"ב ה"ה. 88) שהרי אחד מהם לא עירב. 89) שהיא חולקת רשותה לעצמה, ואף שהשתתפו מקודם לערב ביחד - הרי עכשיו כשאחד מן החיצוניים לא עירב, יכולה הפנימית להגיד: "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ועכשיו שקלקלת - איני רוצה בשיתוף (גמרא). 90) בנוסח אחר, חסרה המלה "במקומה" (ויניציאה).

כב. הָיָה[91] אֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ וְאֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֲצֵרוֹ[92]. וְאִם הָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בַּפְּנִימִית[93], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּרַבִּים, וְאוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מְקוֹמוֹ[94].

91) משנה, עירובין שם. 92) שאין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה, ואף־על־פי שיש בה רבים (מגיד־משנה). והחיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כמבואר למעלה

בהלכה יט. 93) ובחיצונה דרים שני ישראלים, כפי שמוכח מהמילה: "עד שישכרו" לשון רבים ('מעשה רוקח'). 94) כמבואר בפ"ה הי"ב.

כג. שָׁלֹשׁ[95] חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוּ[96], וְרַבִּים בְּכָל חָצֵר מֵהֶן, עֵרְבוּ שְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת עִם הָאֶמְצָעִית - הִיא[97] מֻתֶּרֶת עִמָּהֶן, וְהֵן מֻתָּרוֹת עִמָּהּ, וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ[98] עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ שִׁלְשְׁתָּן עֵרוּב אֶחָד. הָיָה[99] בְּכָל חָצֵר מֵהֶן אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִין בַּחִיצוֹנָה[100] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן מֻתָּר בִּמְקוֹמוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם בַּפְּנִימִית - הוֹאִיל וְהֵן אֲסוּרִין בִּמְקוֹמָן עַד שֶׁיְּעָרְבוּ, הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין עַל הַיְחִידִים שֶׁבָּאֶמְצָעִית וְשֶׁבַּחִיצוֹנָה עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁנַיִם שֶׁבַּפְּנִימִית. זֶה הַכְּלָל: רֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ[101] - אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ; וְרֶגֶל הַמֻּתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ - אֵינָהּ אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ, מִפְּנֵי שֶׁעוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן.

95) משנה, עירובין מה, ב. 96) ופתוחות כל אחת לרשום הרבים, שכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו בתוך זו (רש"י). 97) האמצעית ששתיהן עירבו עמה. 98) שהרי שתי החיצונות לא עירבו ביניהן. 99) עירובין עה, ב. 100) בהלכה זו מדובר בשלש חצרות זו לפנים מזו, והחיצונה בלבד פתוחה לרשות הרבים, ורגלי הפנימית דרך החיצונה (מגיד־משנה). 101) כמו השנים בפנימית האסורים במקומם, מכיון שלא עירבו.

כד. שְׁתֵּי כְּצֵצְטְרִיּוֹת[102] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, שֶׁהֵן לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם[103] - אַף עַל פִּי שֶׁעָשְׂתָה כָּל אַחַת מֵהֶן מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים יוֹרֶדֶת[104] מִכָּל אַחַת וְאַחַת, אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַכְּצֵצְטְרִיּוֹת בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְמַלֹּאת עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד[105], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכִצֵּצְטְרָא אַחַת. וְאִם הָיָה בֵּין הָעֶלְיוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר עַל עֲשָׂרָה טְפָחִים[106], וְעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת לְמַלֹּאת[107].

102) משנה, עירובין פז, ב. ובנוסח אחר: "גזוזטראות" ('מעשה רוקח'). 103) המדובר במקום מקורה היוצא מכותל רשות היחיד על רשות הרבים או על מעין ונהר, כמו זיז - ונוקבים בו נקב וממלאים דרך אותו הנקב מן המעין או הנהר (פירוש המשניות). 104) ואנו אומרים שהמחיצה כאילו הגיעה למטה עד המים. 105) ואוסרים זה על זה. 106) שחולקות רשויות לעצמן. 107) באופן שכתב רבינו (בהל' שבת פט"ו הט"ו): "לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון שבגזוזטרא, או תהיה המחיצה יורדת מן הגזוזטרא כנגד המים, ורואין אותה כאילו ירדה ונגעה עד המים".

כה. לֹא[108] עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִצָּה, וְעָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה - אַף הַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה לְמַלֹּאת, מִפְּנֵי דְּלִי שֶׁל בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהֵן אֲסוּרִין, שֶׁעוֹבֵר עָלֶיהָ. עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִצָּה, וְלֹא עָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה - הָעֶלְיוֹנָה מֻתֶּרֶת לְמַלֹּאת, וְהַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה. וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּנֵי הַתַּחְתּוֹנָה עִם בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה בַּמְּחִצָּה שֶׁעָשׂוּ - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת לְמַלֹּאת עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עֵרוּב אֶחָד.

108) משנה, עירובין פז, ב.

כו. שָׁלֹשׁ[109] דְּיָאטוֹת[110] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, עֶלְיוֹנָה וְתַחְתּוֹנָה שֶׁל אֶחָד, וְאֶמְצָעִית שֶׁל אֶחָד - לֹא יִשַּׁלְשֵׁל[111] מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית; שֶׁאֵין מְשַׁלְשְׁלִין מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת דֶּרֶךְ רְשׁוּת אַחֵר[112]. אֲבָל מְשַׁלְשֵׁל הוּא מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית.

109) 'תוספתא' עירובין פרק ה. 110) עליות. 111) יוריד. 112) בנוסח אחר, חסרה המילה "אחר", וכן בתוספתא.

כז. שְׁתֵּי[113] דְּיָאטוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, וְחָצֵר אַחַת[114] תַּחְתֵּיהֶן[115] שֶׁשּׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ הַמַּיִם - לֹא יִשְׁפְּכוּ לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד. עָשׂוּ מִקְצָתָן עוּקָה[116] בְּחָצֵר לִשְׁפֹּךְ בָּהּ הַמַּיִם, וּמִקְצָתָן לֹא עָשׂוּ - אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ שׁוֹפְכִים לָעוּקָה שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ לֹא יִשְׁפְּכוּ לֶחָצֵר עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. וְאִם עָשׂוּ אֵלּוּ עוּקָה וְאֵלּוּ עוּקָה - כָּל אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן שׁוֹפֶכֶת לָעוּקָה שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֵרְבוּ.

113) משנה, עירובין פח, ב. 114) שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, אבל בפחות מכן אין עירוב מועיל בלי עוקה (גומא), כי "חצר פחותה מד' אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת, מפני שהם יוצאים לרשות הרבים" (הל' שבת פט"ו הט"ז). 115) בנוסח אחר: "ביניהן" (כת"י התימנים). 116) בור־שופכין. וראה פרטי הלכה זו בהל' שבת פרק טו הט"ז וי"ז.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו עניין שיתוף המבוי, ונתבארו בו כל הפרטים שנזכרו בחצרות, בג' פרקים הקודמים, רצונו־לומר פרק ב', פרק ג' ופרק ד'.

א. אַנְשֵׁי[2] מָבוֹי[3] שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁתּוּף בְּמַאֲכָל אֶחָד לְעִנְיַן סְחוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁקָּנוּ יַיִן בְּשֻׁתָּפוּת אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינָן צְרִיכִין שִׁתּוּף אַחֵר לְעִנְיַן שַׁבָּת, אֶלָּא סוֹמְכִין עַל שִׁתּוּף שֶׁל סְחוֹרָה. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַמִּין שֶׁהֵן שֻׁתָּפִין בּוֹ מִין אֶחָד וּבִכְלִי אֶחָד[4]; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן שֻׁתָּף לָזֶה בְּיַיִן וּלְאַחֵר בְּשֶׁמֶן, אוֹ שֶׁהָיָה הַכֹּל יַיִן וְהָיָה בִּשְׁנֵי כֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין שִׁתּוּף אַחֵר לְעִנְיַן שַׁבָּת.

2) משנה, עירובין עא, א. 3) שפתוחות לתוכו הרבה חצירות, ואסור לטלטל במבוי עד שיעשו דיירי החצרות ביניהם "שיתופי־מבואות". ועושים אותם בין בפת ובין

בשאר אוכלים, מה־שאין־כן בעירובי חצרות שאין עושים אותם אלא בפת (למעלה פ"א ה"ז, ועיין מגיד־משנה). 4) דעת ה'טור' (או"ח סי' שפו) שאם היו שותפין לזה ביין ולזה בשמן והם בכלי אחד, נקרא גם כן שיתוף (וכ"ה בשו"ע או"ח סי' שסו ס"ג בהג"ה).

ב. אֶחָד[5] מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן[6] קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא נָתַן לוֹ - בָּטֵל הַשִּׁתּוּף[7]; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ, שֶׁאֵינָן כֻּלָּן כְּשֵׁתָּפִין שֶׁאֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה. אֶחָד[8] מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁרָגִיל לְהִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף[9] - בְּנֵי מָבוֹי נִכְנָסִין לְבֵיתוֹ וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ שִׁתּוּף בְּעַל כָּרְחוֹ[10]. וְאֶחָד[11] מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִשְׁתַּתֵּף כְּלָל[12] עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי - כּוֹפִין אוֹתוֹ[13] לְהִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן.

5) עירובין סח, א. 6) המיוחדים לשיתוף. 7) כיון שעיקר טעמו של העירוב והשיתוף הוא לומר: "שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו, ואין כל אחד מאתנו חולק רשות מחבירו" (פ"א ה"ו) - אם מקפידים זה על זה, בטלים העירוב והשיתוף. ולדעת הראב"ד לא נאמר דין זה אלא כשמזכים לו את העירוב על ידי אחר, אבל אם הוא נותן חלקו בתוך השיתוף, וחלקו מונח שם, אין הקפדתו מבטלת את השיתוף. 8) עירובין פ, א. 9) ואוסר את הטלטול לכל בני המבוי. 10) כיון שהדבר גם לטובתו, אלא שהוא רוצה לגרום צער לאחרים, בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים" ('רבינו יהונתן'). 11) 'ירושלמי' בבא־בתרא פ"א ה"ה. 12) שאף פעם לא השתתף עם בני המבוי. 13) בית דין, (אבל ליחידים אין רשות ליטול ממנו בעל כרחו). שעיכוב בדבר ש"זה נהנה וזה לא חסר" הוא 'מדת סדום', ובית־דין כופין על 'מדת סדום' (הל' שכנים פי"ב ה"א).

ג. אֶחָד[14] מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹצָר שֶׁל יַיִן אוֹ שֶׁמֶן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה מִמֶּנּוּ מְעַט לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי[15] לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, וּמְעָרֵב בּוֹ עֲלֵיהֶם. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁוֹ וְלֹא יִחֲדוֹ[16], אֶלָּא הֲרֵי הוּא מְעֹרָב בָּאוֹצָר - הֲרֵי זֶה שִׁתּוּף.

14) עירובין סח, א. 15) שיהיה לכל אחד חלק בו. 16) שלא ייחד את החלק שישמש לשיתוף.

ד. חָצֵר[17] שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים לִשְׁנֵי מְבוֹאוֹת, אִם נִשְׁתַּתְּפָה עִם אֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד - נֶאֱסְרָה בַּמָּבוֹי הַשֵּׁנִי, וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה וּמַכְנִיסָה בּוֹ[18]. לְפִיכָךְ, אִם זָכָה אֶחָד בַּשִּׁתּוּף לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי וְשִׁתֵּף עֲלֵיהֶן, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי הֶחָצֵר זוֹ, שֶׁאֵינָן מִשְׁתַּתְּפִין אֶלָּא מִדַּעְתָּן; שֶׁאֵינָהּ זְכוּת לָהֶן, שֶׁמָּא בַּמָּבוֹי הַשֵּׁנִי רוֹצִים לְהִשְׁתַּתֵּף וְלֹא בָּזֶה[19].

17) עירובין פ, ב. 18) כיון שאין לה שיתוף אתו. 19) ואף־על־פי שהיא יכולה להשתתף עם שני המבואות ולטלטל בשניהם (ראה למעלה פ"ד הכ"ג), ואם כן אין זו חובה אלא זכות, כמו בכל שיתוף שכתב רבינו למעלה (פ"א ה"כ) שאינו צריך להודיע (ראב"ד) - יתכן שאינו רוצה שאנשים רבים ישתמשו באותה חצר וישימו שם כליהם, בשעה שאינה זקוקה לאותו מבוי, שהרי יש לה יציאה דרך המבוי האחר (מגיד־משנה).

ה. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעָרֶבֶת לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[20]. וְהוּא, שֶׁלֹּא יַאֲסְרוּ עַל שְׁכֵנָיו; אֲבָל אִם אוֹסֵר - אֵינָהּ מְעָרֶבֶת עָלָיו וְלֹא מִשְׁתַּתֶּפֶת עָלָיו אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ. כֵּיצַד אוֹסֵר? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אֵינִי מְעָרֵב עִמָּכֶם, אוֹ: אֵינִי מִשְׁתַּתֵּף עִמָּכֶם[21].

20) בעירובין פ, א אמרו: "ההוא טרזינא (שומר הנשק לשמירת העיר, נכרי היה) דהוה בשבבותיה (בשכנותו) דרבי זירא, אמרו ליה: אוגיר לן (השכיר לנו) רשותך! לא אוגר להו (לא השכיר להם), אתו (באו) לקמיה דרבי זירא, אמרו ליה: מהו למיגר מדביתהו (האם מספיק לשכור את רשותו מאשתו)? אמר להו: הכי (כך) אמר ריש לקיש משמיה דגברא רבה (בשם אדם גדול) ומנו (ומיהו) רבי חנינא: אשתו של אדם, מערבת שלא מדעתו". 21) בעירובין, שם: "נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן - אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף", ומחלקים שם בגמרא: "הא דאסר, והא דלא אסר". ודעת רש"י והראב"ד בפירוש הסוגיא להיפך: "הא דאסר" - אם הימנעותו מן העירוב תאסור על בני המבוי מלהשתמש אצלם, יכולה אשתו לערב שלא מדעתו, "הא דלא אסר", אם הוא אינו אוסר עליהם על ידי הימנעותו מלהשתתף, אין רשות לאשתו להשתתף בלי הסכמת בעלה.

ו. נִשְׁתַּתְּפוּ[22] אַנְשֵׁי חָצֵר זוֹ עִם אֶחָד מִשְׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת: אִם בְּמִין אֶחָד נִשְׁתַּתְּפוּ, אֲפִלּוּ כֻּלָּה אוֹתוֹ הַמִּין - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה שִׁתּוּף אַחֵר וּמְזַכֶּה לָהֶן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָם[23] פַּעַם שְׁנִיָּה; וְאִם בִּשְׁנֵי מִינִין נִשְׁתַּתְּפוּ[24], וְנִתְמַעֵט הָאֹכֶל[25] - מוֹסִיף וּמְזַכֶּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָן[26]; וְאִם כָּלוּ - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם[27]. נִתּוֹסְפוּ שְׁכֵנִים[28] בְּחָצֵר זֶה - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם.

22) משנה, עירובין פ, ב. 23) לשאלם אם מסכימים להשתתף פעם שניה, כי מעמידים אותם על חזקתם שבוודאי יסכימו כמו בפעם הקודמת ('לבוש'). 24) כדעתו למעלה פ"א הי"א שכל האוכלין מצטרפין לשיעור שיתוף. והראב"ד חולק עליו שם וכאן. 25) מן השיעור המבואר בפ"א ה"ט. 26) שבוודאי יסכימו להשלים את העירוב. 27) שאין אנו יודעים עם איזה מבוי הוא רוצה להשתתף, אבל חצר הפתוח למבוי אחד אין צריך לשאלו, שהרי זכות היא לו - שעל ידי השיתוף יוכל להשתמש שם, וזכים לאדם שלא בפניו, כמבואר בפרק א הלכה כ. 28) שלא היו בשעת הנחת השיתוף (משנה, שם).

ז. נִשְׁתַּתְּפָה[29] חָצֵר זוֹ[30] עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי זֶה מִפֶּתַח זֶה, וְעִם בְּנֵי הַמָּבוֹי הַשֵּׁנִי מִן הַפֶּתַח הָאַחֵר - מֻתֶּרֶת עִם שְׁנֵיהֶן[31], וְהֵן מֻתָּרִין עִמָּהּ, וּשְׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת[32] אֲסוּרִין

34 35 36

זֶה עִם זֶה. לֹא עֵרְבָה עִם אֶחָד מֵהֶם[33] - אוֹסֶרֶת עַל שְׁנֵיהֶן.

29) עירובין מט, א. 30) שיש לה שני פתחים לשני מבואות. 31) כדעת רב, שם - ולא כשמואל (מגיד־משנה). 32) שלא השתתפו ביניהם. 33) עם אף אחד מהם, כלומר לא עם זה ולא עם זה.

ח. הָיְתָה[34] חָצֵר זוֹ רְגִילָה בְּפֶתַח אֶחָד[35], וְהַפֶּתַח הַשֵּׁנִי אֵינָהּ רְגִילָה - זֶה שֶׁרְגִילָה לְהִכָּנֵס וְלָצֵאת בּוֹ אוֹסֵר[36], וְשֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ אֵינוֹ אוֹסֵר. עֵרְבָה עִם מָבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - הֵתֵר הַמָּבוֹי הָאַחֵר לְעַצְמוֹ[37], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהּ.

34) עירובין, שם. 35) בחול לצאת ולבוא דרך שם. 36) אם לא עירבה עמו. 37) שהרי הסתלקה בזה מן המבוי שהיא רגילה בו, וכאילו אינה רגילה בו.

ט. עֵרְבוּ[38] בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁהִיא רְגִילָה בּוֹ לְעַצְמָן, וְהִיא לֹא עֵרְבָה עִמּוֹ וְלֹא עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי הָאַחֵר שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, וְגַם לֹא עֵרְבוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - דּוֹחִין אוֹתָהּ אֵצֶל זֶה הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה[39], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרֵב. הוֹאִיל וְהִיא לֹא עֵרְבָה וְהוּא לֹא עֵרֵב, דּוֹחִין אוֹתָהּ אֶצְלוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּאָסֵר עַל מָבוֹי זֶה שֶׁעֵרֵב לְעַצְמוֹ.

38) עירובין, שם. 39) ותסתלק מאותו שרגילה, כדי שיהא המבוי מותר, כיון שהיא אינה מפסדת בדבר, שהרי לא שיתפה עם בני המבוי, ויש רווח לאחרים בהסתלקותה, שעל־ידי־זה יהיו מותרים, "זה נהנה וזה לא חסר - כופין על מדת סדום" (או"ח סי' שפו).

י. חָצֵר[40] שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח לְמָבוֹי וּפֶתַח אַחֵר לְבִקְעָה[41] אוֹ לְקַרְפֵּף[42] יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם[43] - הוֹאִיל וְאָסוּר לְטַלְטֵל מֵחָצֵר לְאוֹתוֹ הַקַּרְפֵּף, אֵינוֹ סוֹמֵךְ אֶלָּא עַל פֶּתַח שֶׁל מָבוֹי, לְפִיכָךְ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי עַד שֶׁיִּשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן. אֲבָל אִם הָיָה הַקַּרְפֵּף בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת[44] - אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; שֶׁעַל הַפֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ[45] סוֹמֵךְ, הוֹאִיל וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַקַּרְפֵּף.

40) עירובין סז, ב. 41) שאין לה מחיצות. 42) מקום נרחב שיש לו מחיצות ואין בתוכו בית דירה, אין המחיצות מועילות לטלטל בתוכו (רבינו בהל' שבת פט"ז ה"א). 43) שיעור סאתים הוא כשיעור חצר המשכן, שארכו מאה אמה ורחבו חמישים, שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (הל' שבת פט"ז ה"ג). 44) והוא־הדין אם היה יותר מבית סאתים, ומוקף לשם דירה (רש"י). 45) ואין לאחרים דריסת הרגל בו.

יא. אֶחָד[46] מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבֹּת[47] בְּמָבוֹי אַחֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן[48]. וְכֵן[49] אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁבָּנָה מַצֵּבָה[50] רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל פִּתְחוֹ - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ עַצְמוֹ מֵהֶן, וְחָלַק רְשׁוּתוֹ.

46) משנה, עירובין פו, א. 47) ואין דעתו לחזור באותה שבת, כמבואר בפרק ד' הי"ג, לענין אחד מבני החצר. 48) על בני אותו מבוי שהלך מהם, מפני שדירה בלא בעלים אינה דירה ואינה יכולה לאסור. 49) עירובין נט, ב. 50) עמוד.

יב. אַנְשֵׁי מָבוֹי[51] שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ מִקְצָתָן, וְשָׁכְחוּ מִקְצָתָן, וְלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ - מְבַטְּלִין רְשׁוּתָן לְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ. וְדִינָם לְעִנְיַן בִּטּוּל רְשׁוּת - כְּדִין אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכַח אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנַיִם וְלֹא עֵרְבוּ[52]. וּכְבָר אָמַרְנוּ[53], שֶׁכָּל אָדָם עִם אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ - כְּאִישׁ אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין, בֵּין לְעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בֵּין לְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת.

51) עירובין עג, ב. 52) המבואר בפ"ב ה"א. 53) בפ"ד ה"א.

יג. מָבוֹי[54] שֶׁעֵרְבוּ כָּל חֲצֵרוֹת שֶׁבּוֹ, כָּל חָצֵר וְחָצֵר בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁתַּתְּפוּ כֻּלָּן בַּמָּבוֹי, שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר וְלֹא עֵרַב עִם בְּנֵי חֲצֵרוֹ - לֹא הִפְסִיד כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם נִשְׁתַּתְּפוּ, וְעַל הַשִּׁתּוּף סוֹמְכִין, וְלֹא הִצְרִיכוּ לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת עִם הַשִּׁתּוּף אֶלָּא שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ לַתִּינוֹקוֹת תּוֹרַת עֵרוּב[55], וַהֲרֵי עֵרְבוּ בַּחֲצֵרוֹת[56]. אֲבָל אִם שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - אֲסוּרִים בַּמָּבוֹי, וּמֻתָּרִין כָּל בְּנֵי חָצֵר לְטַלְטֵל בַּחֲצֵרָן; שֶׁהַמָּבוֹי לַחֲצֵרוֹת כְּחָצֵר לַבָּתִּים[57].

54) משנה, עירובין עג, ב. 55) שהרי אין התינוקות יודעים מה שנעשה במבוי, ויאמרו: אבותינו לא עירבו. 56) ודעת הרמ"א (או"ח סי' שפז) שההלכה לערב מלבד השיתוף היתה רק בזמן התלמוד, שבני החצר לא נתנו לשיתוף, אלא עירבו יחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף, אבל יותר נכון שכל אחד מבני החצר ישתתף בו, וזה יהיה לעירוב ושיתוף יחד ('משנה ברורה' שם). 57) כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלי עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף (רש"י).

יד. נִשְׁתַּתְּפוּ[58] בַּמָּבוֹי, וְשָׁכְחוּ כֻּלָּן לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת, אִם אֵין מַקְפִּידִין עַל פְּרוּסָתָן[59] - סוֹמְכִין עַל הַשִּׁתּוּף בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד. וְאֵין מַתִּירִין לָהֶן דָּבָר זֶה אֶלָּא מִדֹּחַק[60].

58) 'ירושלמי' עירובין פ"ו ה"ח. 59) על הלחם שאוכלים. וב'ירושלמי' שלפנינו, הנוסח: "רבי יוסה בי רבי בון בשם רב יהודה, כדון (כגון) אנשי בר דליה שאינן מקפידין על פרוטתן", שהם שותפים ואין מקפידים זה על זה. 60) בשעת הדחק, אבל לכתחילה צריכים לעשות גם עירובי חצירות, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, כמבואר בהלכה הקודמת.

טו. מָבוֹי[61] שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ, אִם עֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם

הַבָּתִּים - אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּכַרְמְלִית. מֵאַחַר שֶׁעֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, נַעֲשָׂה הַמָּבוֹי כְּאִלּוּ אֵינוֹ פָּתוּחַ לוֹ אֶלָּא בָּתִּים בִּלְבַד בְּלֹא חֲצֵרוֹת[62], וּלְפִיכָךְ אֵין מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ[63]. וְאִם לֹא עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הַחֲצֵרוֹת - מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ[63] כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ[64] בְּתוֹכוֹ, כְּחָצֵר שֶׁלֹּא עֵרְבוּ בָהּ[65].

61) שבת קל, ב. 62) ראה למעלה הל' שבת פי"ז ה"ח, שאין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. והראב"ד וכל הפוסקים חולקים על דברי רבינו אלו, ודעתם שחצר ומבוי רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכם. 63) צ"ל "בכולו". 64) שהיו בתוכו בכניסת השבת. 65) "רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות, כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". וראה למעלה פ"ד הט"ו.

טז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים[66] אוֹ צָדוּקֵי הַשָּׁרוּי בְּחָצֵר שֶׁבְּמָבוֹי - דִּינוֹ עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי כְּדִינוֹ עִם בְּנֵי הֶחָצֵר[67], שֶׁשּׁוֹכְרִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מֵאֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ רְשׁוּתוֹ שֶׁבַּמָּבוֹי, אוֹ מְבַטֵּל לָהֶן הַצָּדוּקִי. וְאִם הָיָה בַּמָּבוֹי עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד - אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁתּוּף[68]. וְדִין יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְדִין רַבִּים שֶׁהֵן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד - דִּין אֶחָד הוּא[69].

66) משנה, עירובין סא, ב. 67) כמבואר בפ"ב הט"ז. 68) "מפני שאינו דבר מצוי, שהרי אסור להתייחד אתו, שמא יהרגנו" (כמבואר בפ"ב ה"ט). 69) כמבואר בפ"ד ה"א. וראה מה שכתב 'הרב המגיד' בפרק ב הלכה ט.

יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים[70] שֶׁהָיָה דָר בְּמָבוֹי - אִם יֵשׁ לוֹ בַּחֲצֵרוֹ פֶּתַח[71] אֶחָד לְבִקְעָה[72], אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; וַאֲפִלּוּ הָיָה פֶּתַח קָטָן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹצִיא גְּמַלִּים וּקְרוֹנוֹת דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבַּמָּבוֹי - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל פֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ, שֶׁהוּא לַבִּקְעָה. וְכֵן אִם הָיָה פָּתוּחַ לְקַרְפֵּף שֶׁהוּא יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם[73] - הֲרֵי זֶה כְּפָתוּחַ לְבִקְעָה, וְאֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. הָיָה בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת[74] - אֵינוֹ סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן, וְאוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ.

70) עירובין סז, א. 71) או חלון (או"ח סי' שפט). 72) שיש שם אויר טוב. ונוח לו להשתמש בפתח הצר המוביל לעבר הבקעה. 73) מבואר למעלה בהלכה י. 74) המקום קטן ואינו נוח לו, ומשתמש גם בפתח הפתוח למבוי.

יח. מָבוֹי[75] שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְצִדּוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵלִים[76], וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת[77] פְּתוּחוֹת מֵחָצֵר לְחָצֵר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעֵרְבוּ כֻּלָּן דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד וּמֻתָּרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי דֶּרֶךְ פְּתָחִים[78] עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁאֵין נַעֲשִׂים כְּיָחִיד בִּמְקוֹם עוֹבֵד כּוֹכָבִים[79].

75) עירובין עד, ב. 76) וחצרותיהם פתוחות למבוי. 77) או פתחים פתוחים מחצר לחצר. 78) הפתוחים למבוי. 79) כמבואר לגבי חצר, למעלה בפ"ב הט"ו.

יט. כֵּיצַד[80] מִשְׁתַּתְּפִין בִּמְדִינָה?[81] כָּל חָצֵר וְחָצֵר מְעָרֶבֶת לְעַצְמָהּ[82], שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ הַתִּינוֹקוֹת[83], וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּתְּפִין כָּל אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בְּמָבוֹי[84]. וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה קִנְיַן יָחִיד, אֲפִלּוּ נַעֲשִׂית שֶׁל רַבִּים - מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן שִׁתּוּף אֶחָד[85], וִיטַלְטְלוּ בְּכָל הַמְּדִינָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד[86] - מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן שִׁתּוּף אֶחָד.

80) משנה, עירובין נט, א. 81) עיר המוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, ויש לה דלתות כרשות היחיד (כמבואר בפ"א ה"א) "ואין מערבים אותה לחצאין, שכל העיר רשות היחיד גמורה, והרי הוא כמבוי אחד ואין מערבים חצי מבוי" (מגיד־משנה). 82) עירובי חצרות. 83) שידעו שהיתר הטלטול הוא מסיבת העירוב. 84) ואותן החצרות שהשתתפו עם המבואות - מותרות לטלטל זו עם זו, ואלו שלא השתתפו - אסורות. 85) כיון שהיה תחילה קנין יחיד, כחצר אחת דומה, וצריכים כל בני החצר לערב יחד. 86) שהיא סתומה מכל הצדדים, ורק דרך אותו פתח יוצאים, דינה כחצר, ומערבים את כולה.

כ. אֲבָל[87] אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים, שֶׁהָעָם נִכְנָסִין בָּזֶה וְיוֹצְאִין בָּזֶה - אֲפִלּוּ נַעֲשִׂית שֶׁל יָחִיד[88], אֵין מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ[89]; אֶלָּא מַנִּיחִין מִמֶּנָּה מָקוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ בַּיִת אֶחָד בְּחָצֵר אַחַת, וּמִשְׁתַּתְּפִין הַשְּׁאָר[90]. וְיִהְיוּ אֵלּוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן מֻתָּרִין בְּכָל הַמְּדִינָה, חוּץ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁשִּׁירוּ. וְיִהְיוּ אוֹתָן הַנִּשְׁאָרִים מֻתָּרִין בִּמְקוֹמָן בַּשִּׁתּוּף שֶׁעוֹשִׂין לְעַצְמָן, אִם הָיוּ הַנִּשְׁאָרִים רַבִּים, וַאֲסוּרִין לְטַלְטֵל בִּשְׁאָר כָּל הַמְּדִינָה.

87) עירובין נט, א. 88) שמכרוה לו. 89) גזירה שמא תחזור ותעשה רשות הרבים, ויקלו גם כן לטלטל בשבת; ואין נוהגים להזהר בזה, אפילו בעיר של רבים, ואפשר שסומכים על דעת רש"י ו'תוספות' (כמבואר בהל' שבת פי"ד ה"א), שאין רשות הרבים אלא אם יש שם ששים רבוא, ודבר זה אינו שכיח ('מגן אברהם' ו'משנה ברורה' או"ח סי' שצב). 90) "העיקר אצלנו: כי עיר של רבים כשיש לה שני שערים, יכנסו בני אדם ברשות־הרבים אחרת, והם אינם יודעים כי העירוב הוא שהתיר להם התשמיש בתוכה, ולפיכך חובה להניח ממנה שיור בלי עירוב כדי שלא ישתמש אותו שיור עם המדינה להודיע כי העירוב הוא שהתיר לנו התשמיש בתוכה, וגם כשהיתה העיר מקודם לכן של רבים אפילו היא היום של יחיד, שהיא צריכה לשיור על־כל־פנים" (פירוש המשניות).

כא. וְדָבָר זֶה מְשׁוּם הֶכֵּר הוּא, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהָעֵרוּב

הִתִּיר לָהֶן לְטַלְטֵל בִּמְדִינָה זוֹ[91] שֶׁרַבִּים בּוֹקְעִין בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הַמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁאַר וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן - אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

91) ואם לא יעשו שיור, ישתכח העירוב ותשתכח תורת רשות הרבים, על ידי טלטול בעיר הדומה לרשות הרבים (ומשנה ברורה' או"ח סי' שצב).

כב. מְדִינָה[92] שֶׁל רַבִּים שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד וְסֶלָּם בְּמָקוֹם אַחֵר[93] - מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ[94], וְאֵינָהּ צְרִיכָה שִׁיּוּר; שֶׁאֵין הַסֶּלָּם שֶׁבַּחוֹמָה חָשׁוּב כְּפֶתַח[95]. הַבָּתִּים[96] שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ שִׁיּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פְּתוּחִין לָעִיר, אֶלָּא אַחוֹרֵיהֶן לָעִיר וּפְנֵיהֶם לַחוּץ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ שִׁיּוּר[97], וּמְעָרְבִין אֶת הַשְּׁאָר.

92) עירובין נט, ב. 93) בצד השני, ודרך הסולם יורדים מעבר לחומה. 94) כדין עיר שיש לה פתח אחד. 95) שההילוך דרך הסולם, אינו נוח. 96) בעירובין ס, א: "הנהו דאתי (שבאו) לקמיה דרב יוסף, אמרו ליה: הב לן גברא דליערב לן מאתין (תן לנו אדם שיתקן עירוב לעירנו), אמר ליה לאביי: זיל ערב להו, וחזי דלא מצווחא עלה בבי מדרשא (ראה שלא יתנגדו על זה בבית המדרש), אזל, חזא להנהו בתי דפתיחי לנהרא (ראה בתים שפתחיהם אחורי העיר לצד הנהר), אמר: הני ליהוי שיור למתא (אלה יהיו שיור לעיר)" ושם מדובר בעיר של רבים ונעשית של יחיד הצריכה שיור. 97) ואפילו הוא רק בית אחד, אפילו בית הבקר או בית התבן, שאינם צריכים לעירוב אם אין גרים ואוכלים בהם, עושים אותם שיור (או"ח סי' שצב).

כג. הַמְזַכֶּה בְּשִׁתּוּף לִבְנֵי הַמְּדִינָה, אִם עֵרְבוּ כֻּלָּן[98] עֵרוּב אֶחָד[99] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָן; שֶׁזְּכוּת הוּא לָהֶן[100]. וְדִין מִי שֶׁשָּׂכַח וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמְּדִינָה, אוֹ מִי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבֹּת בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָיָה עִמָּהֶן בַּמְּדִינָה - דִּין הַכֹּל כְּדִינָם בְּחָצֵר וּמָבוֹי[101].

98) לדעת ה'מגיד משנה', צ"ל: "אם עירב לכולן". 99) אבל אם לא עירב לכולן, עירוב אחד אינו זכות. 100) וזכין לאדם שלא בפניו. 101) דין שכח בחצר, מבואר בפ"ב ה"א. ודין הלך לשבות בעיר אחרת - בפ"ד הי"ג. ודין גוי - בפ"ב ה"ט ובפ"ד הי"ג.

כד. מְדִינָה[102] שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ כָּל יוֹשְׁבֶיהָ חוּץ מִמָּבוֹי אֶחָד - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל כֻּלָּן. וְאִם בָּנוּ מַצֵּבָה[103] עַל פֶּתַח הַמָּבוֹי - אֵינוֹ אוֹסֵר[104]. לְפִיכָךְ אֵין מְעָרְבִין מְדִינָה לַחֲצָאִין, אֶלָּא אוֹ כֻּלָּהּ אוֹ מָבוֹי מָבוֹי[105]. וּבוֹנֶה כָּל מָבוֹי וּמָבוֹי מַצֵּבָה עַל פִּתְחוֹ, אִם רָצָה לַחֲלֹק רְשׁוּתוֹ מֵהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָסֵר עַל שְׁאָר הַמְּבוֹאוֹת.

102) עירובין נט: עיר שהיתה של יחיד, שמערבים את כולה ואינה צריכה שיור. 103) עמוד שהוא רחב ארבעה טפחים, וראה למעלה פ"ד הט"ז. 104) שהמצבה מפרידה את המבוי משאר המדינה. 105) כדי שלא יאסרו זה על זה.

יום ש"ק י' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו בכלל עניין עירוב תחומין בפת, מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו, כמו שנתבאר בפרק ראשון בעניין עירוב החצרות.

א. מִי[2] שֶׁיָּצָא מִן הַמְּדִינָה[3] בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהִנִּיחַ מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת[4] רָחוֹק מִן הַמְּדִינָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[5], וְקָבַע שְׁבִיתָתוֹ שָׁם[6], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לַמְּדִינָה[7] וָלָן בְּבֵיתוֹ - נֶחְשָׁב אוֹתוֹ כְּאִלּוּ שָׁבַת בַּמָּקוֹם שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ שְׁתֵּי הַסְּעֻדּוֹת. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[8].

2) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. 3) עיר שגר בתוכה. 4) שהן "כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש ביצים בינוניות" (כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט'). 5) של העיר, אף שהוא יותר מתחום מביתו (משנה ברורה אורח חיים סימן ת"ח). 6) בזה שהניח שם את המזון בכוונה לקנות שם שביתה. 7) לפני כניסת השבת, שאם נשאר שם עד השבת, אינו צריך להניח עירוב, שהרי קנה שביתה בעצמו (ראה להלן פרק ז' הלכה א'). 8) נקרא "עירוב" – לפי שהוא מערב תחום שלא היה יכול ללכת בו תחילה עם התחום שהוא יכול ללכת בו.

ב. וְיֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה[9] לְכָל רוּחַ. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה כְּנֶגֶד הַמְּדִינָה[10], אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בַּמְּדִינָה אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ[11]. וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ מִדָּתוֹ[12] - תֵּחָשֵׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וַיַּשְׁלִים מִדָּתוֹ חוּצָה לָהּ.

9) כדין תחומין בשבת וכמו שכתב רבינו בפרק כ"ז מהלכות שבת הלכה א': "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ לאלפים אמה אסור, שאלפים אמה הוא מגרש העיר" ושיעור אלפים אמה – 1516 מטרים בערך. 10) לצד העיר שהוא גר בה. 11) ואם מדתו כלתה באמצע העיר, אסור לו להלך יותר. 12) יבואר בהלכה ב'.

ג. כֵּיצַד?[13] הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ אֶת עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה לְרוּחַ מִזְרָח - נִמְצָא מְהַלֵּךְ לְמָחָר מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמִזְרָח, וּמְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב: אֶלֶף שֶׁמִּן הָעֵרוּב עַד בֵּיתוֹ, וְאֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ בַּמְּדִינָה אֶלָּא עַד סוֹף הָאֶלֶף. הָיָה מִבֵּיתוֹ עַד סוֹף הַמְּדִינָה פָּחוֹת מֵאֶלֶף, אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת, שֶׁנִּמְצֵאת מִדָּתוֹ כָּלְתָה חוּץ לַמְּדִינָה[14] - תֵּחָשֵׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וִיהַלֵּךְ חוּצָה לָהּ תְּשַׁע מֵאוֹת שֵׁשׁ וְתִשְׁעִים אַמָּה, תַּשְׁלוּם הָאַלְפַּיִם.

13) משנה במסכת עירובין שם. 14) או שכלתה מדתו של אלפים אמה בשווה עם מדת העיר, גם כן נחשבת כל העיר כארבע אמות, ומתחיל למנות אלפים אמה מחוץ לעיר (פירוש המשניות).

ד. לְפִיכָךְ[15], אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה - הִפְסִיד אֶת כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ[16]; וְנִמְצָא מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ עַד עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה, וּמֵעֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ בַּמְּדִינָה לְרוּחַ מַעֲרָב אֲפִלּוּ אַמָּה אֶחָת. הַמַּנִּיחַ[17] עֵרוּבוֹ בְּרְשׁוּת הַיָּחִיד[18] - אֲפִלּוּ הָיְתָה מְדִינָה גְּדוֹלָה כְּנִינְוֵה[19], וַאֲפִלּוּ עִיר חֲרֵבָה[20] אוֹ מְעָרָה הָרְאוּיָה לְדָיּוֹרִין[21] - מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

15) משנה במסכת עירובין שם. 16) אסורה לו ההליכה בעיר כולה ורק בכיוון לעירוב מותר לו ללכת. 17) משנה במסכת עירובין דף ס"א עמוד א'. 18) מקום המוקף מחיצות. ושביתתו עכשיו במקום אחר. 19) שכן נקראת בדברי הנביא (יונה פרק ג' פסוק ג'): "עיר גדולה לאלהים". 20) שאין בה דיירים אבל המחיצות נשארו. 21) במסכת עירובין דף ס"א עמוד ב' "אפילו היא (גדולה) כמערת צדקיהו מלך יהודה" (רש"י).

ה. הַמַּנִּיחַ[22] עֵרוּבוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה שֶׁשָּׁבַת בָּהּ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[23], וְאֵין מוֹדְדִין לוֹ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּבְנֵי הַמְּדִינָה כֻּלָּן, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ חוּץ לַמְּדִינָה. וְכֵן אִם נָתַן עֵרוּבוֹ בַּמְּקוֹמוֹת הַמִּצְטָרְפִין לָעִיר[24], שֶׁמּוֹדְדִין הַתְּחוּם חוּץ מֵהֶם - הֲרֵי זֶה כְּנוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר. נָתַן עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם - אֵינוֹ עֵרוּב[25].

22) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. 23) שהרי בלא עירוב גם כן יש לו מן העיר אלפים אמה לכל רוח, וכל העיר כארבע אמות בשבילו (רש"י). 24) היינו "עיבורה של עיר", שהוא שבעים אמה ושני שלישי אמה (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"ח הלכה א' וב'). 25) מכיון שאי אפשר לו להגיע לשם בכניסת השבת, זמן קניית העירוב, מפני שהוא חוץ לתחום (רש"י).

ו. אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֶלָּא לְדָבָר מִצְוָה[26], כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לֵילֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל אוֹ לְמִשְׁתֵּה שֶׁל נִשּׂוּאִין, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ[27] אוֹ חֲבֵרוֹ[28] שֶׁבָּא מִן הַדֶּרֶךְ, וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. אוֹ מִפְּנֵי הַיִּרְאָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לִבְרֹחַ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ מִן הַלִּסְטִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם עֵרַב שֶׁלֹּא לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[29].

26) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' ש"לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב" (רש"י). 27) משנה במסכת עירובין דף ל"ו עמוד ב'. 28) חכם שהוא לומד ממנו (ב"י סימן תט"ו). ומקור הדבר במסכת עירובין שם: "ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפי" (הגר"א).

29) משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' "ולשבות שביתת הרשות" – "שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם, כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים אמה לילך לדבר הרשות" – רש"י (הגר"א). [ובספרי הרמב"ם המדוייקים כתוב "הרי זה אינו עירוב". מאירי במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' עמ' 120 ובמסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' עמ' 70].

ז. כֹּל שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ - מְעָרְבִין בּוֹ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[30], וְכֹל שֶׁאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ - אֵין מְעָרְבִין בּוֹ תְּחוּמִין. וְכַמָּה שִׁעוּר עֵרוּבֵי תְּחוּמִין? מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[31]; וְאִם הָיָה לִפְתָּן[32] - כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת. כְּמוֹ הַשִּׁתּוּף[33].

30) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' "בכל מערבין ומשתתפין" ועיין בתוספות שם. 31) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב' כמבואר בהלכה א'. 32) מסכת עירובין דף כ"ט עמוד ב' דבר שרגילים לאכול עם הפת. 33) למעלה פרק א' הלכה י'.

ח. וְצָרִיךְ[34] שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְעֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְאָכְלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[35]. לְפִיכָךְ, אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אֶלָּא בַּעֲבֵרָה.

34) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. 35) הוא זמן כניסת השבת (כמבואר בהלכות שבת פרק ה' הלכה ד'). ואז – זמן קניית שביתה על ידי העירוב.

ט. אֲבָל[36] אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּכַרְמְלִית[37], אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּכַרְמְלִית, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁבִּשְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב, שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מֻתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִכָּל אַחַת מִשְּׁתֵּי הָרְשֻׁיּוֹת לְכַרְמְלִית לְדָבָר מִצְוָה; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לֹא גָּזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּמְקוֹם מִצְוָה אוֹ בִּשְׁעַת הַדְּחָק[38].

36) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. 37) שהאיסור להכניס אליה ולהוציא ממנה, אינו אלא מדרבנן (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד). 38) וכן מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'.

י. נִתְנוּ[39] בְּמִגְדָּל וְנָעַל, וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ, אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה[40] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁאֵין אָסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּמְקוֹם מִצְוָה אֶלָּא מְלָאכָה. נִתְנוּ בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה אוֹ הַקֶּנֶדֶס[41] הַצּוֹמְחִין מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ עֵרוּב; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ[42]. וְאִם הָיוּ תְּלוּשִׁין וּנְעוּצִין - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

39) משנה במסכת עירובין דף ל"ד עמוד ב'. 40) האסורה

מן התורה. 41) שבט דק שעושין ממנו הרמחים. 42) כיון שרגילים להשתמש בו בתלוש, יתחלף לו מחובר בתלוש, וקרוב לודאי שיתלוש, לכן גזרו על זה גם בין השמשות ("מגיד משנה").

יא. כָּל הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ, יֵשׁ לוֹ בִּמְקוֹם עֵרוּבוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת[43]. לְפִיכָךְ[44], הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין שֶׁלּוֹ בְּסוֹף הַתְּחוּם, וְנִתְגַּלְגֵּל[45] הָעֵרוּב וְיָצָא חוּץ לַתְּחוּם בְּתוֹךְ שְׁתֵּי אַמּוֹת[46] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא מִמְּקוֹמוֹ. וְאִם יָצָא חוּץ לִשְׁתֵּי אַמּוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה חוּץ לַתְּחוּם, וְהַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם - אֵינוֹ עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֶל עֵרוּבוֹ.

43) מסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. כלומר: מקום עירובו קונה לו ארבע אמות סביבותיו (חוץ מאלפים אמה שנותנים לו לכל רוח), רוצה לומר, שתי אמות מצד זה ושתי אמות מצד זה שביחד הם ארבע אמות. וראה להלן שיש חולקים על רבינו. 44) משנה במסכת עירובין שם. 45) לפני בין השמשות. 46) ויש סוברים שיש לו ארבע אמות מכל צד וצד, שביחד הם שמונה אמות וכן פסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן ת"ט סעיף ה'.

יב. נִתְגַּלְגֵּל[47] הָעֵרוּב וְיָצָא שְׁתֵּי אַמּוֹת חוּץ לַתְּחוּם, אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת[48]: מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ עֵרוּב; מִשֶּׁחָשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁקְּנִיַּת הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאִם סָפֵק[49] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר[50]. לְפִיכָךְ, אִם נֶאֱכַל[51] הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[52] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

47) משנה במסכת עירובין שם. 48) שאינה ראויה לא לכהן ולא לישראל. 49) אם אבד או נשרף או נטמא מבעוד יום, או – משחשיכה. 50) שאנו מעמידים את העירוב על חזקתו ותולים כי נתקלקל לאחרי שחשכה. 51) או נשרף או נטמא. 52) ספק יום ספק לילה.

יג. אָמְרוּ לוֹ[53] שְׁנַיִם: צֵא וְעָרֵב עָלֵינוּ[54], אֶחָד[55] עֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְאֶחָד[56] עֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ מִשֶּׁחָשֵׁכָה - שְׁנֵיהֶם קָנוּ עֵרוּב; שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת סָפֵק הוּא, וּסְפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר[57]. אַף עַל פִּי כֵן, סָפֵק חָשֵׁכָה סָפֵק לֹא חָשֵׁכָה - אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְכַתְּחִלָּה[58]; וְאִם עֵרַב - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

53) מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'. 54) שעשאוהו שליח לערב בשבילם. 55) בשביל אחד. 56) ובשביל אחד. 57) ואף שהשליח הזה נעשה לשניהם, והעירובין סותרים זה את זה, שאם נחשוב בין השמשות ליום, אינו מועיל העירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות, ואם נחשוב אותו ללילה, אינו מועיל העירוב של זה שהניח את עירובו בין השמשות – כיון שעירוב הוא מדרבנן, ספקו להקל, ולאותו שנאכל עירובו בין השמשות, נחשוב אותו ללילה, ולאותו שהניח עירובו בין השמשות, נחשבהו ליום. 58) משנה וגמרא במסכת שבת שם. ואף על פי שעירובי חצרות מותר לעשות בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א) – דין עירובי תחומין יותר חמור (פירוש המשניות במסכת שבת שם).

יד. נָפַל[59] עַל הָעֵרוּב גַּל[60] מִבְּעוֹד יוֹם, אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה[61] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיאוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[62], שֶׁהִיא שְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב. וְאִם נָפַל עָלָיו גַּל מִשֶּׁחָשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה[63]. סָפֵק מִבְּעוֹד יוֹם נָפַל אוֹ מִשֶּׁחָשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר.

59) משנה במסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. 60) של אבנים, שאסור לטלטל בשבת מדרבנן משום איסור מוקצה. 61) האסורה מן התורה. 62) שכל דבר האסור משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (למעלה הלכה ט'). 63) שהרי בשעת קניית העירוב, היה אפשר להשתמש בו.

טו. אֲבָל[64] אִם עֵרַב בִּתְרוּמָה שֶׁהִיא סָפֵק טְמֵאָה - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאֵינָהּ סְעֵדָה הָרְאוּיָה[65]. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא מִשְּׁתֵּיהֶן, וְאָמַר: עֵרוּבִי בַּטְּהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאֵין כָּאן סְעֵדָה הָרְאוּיָה לַאֲכִילָה.

64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

טז. אָמַר[66]: כִּכָּר זוֹ הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר קֹדֶשׁ, וְעֵרַב בָּהּ - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת עֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשָׁה וַדַּאי, וּרְאוּיָה הָיְתָה מִבְּעוֹד יוֹם. אֲבָל אִם אָמַר: הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר חֹל - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ[67]. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ תְּרוּמָה, וְהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּרוּמָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הִיא טֶבֶל כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה הַסְּעֵדָה רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

66) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 67) במסכת עירובין שם: "אמר לו רבא לרב נחמן: מאי שנא (מה ההבדל ביניהם)? אמר לו: היום חול ולמחר קדש, לא נחתא (ירדה) ליה קדושה מספיקא (מספק, ולכן חל העירוב בין השמשות), היום קדש ולמחר חול, מספיקא לא פקעא קדושתיה מיניה (מספק – אין הקדושה עוזבת אותו, ולכן לא חל העירוב בין השמשות)".

יז. הַנּוֹתֵן[68] עֵרוּבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב; לְפִי

שֶׁבֵּית הַקְּבָרוֹת אָסוּר בַּהֲנָיָה[69], וְכֵיוָן שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם הָעֵרוּב שָׁם אַחַר קְנִיָּה[70] - הֲרֵי נֶהֱנֶה בּוֹ[71]. נָתְנוּ בְּבֵית הַפְּרָס[72] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[73], וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן; מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִכָּנֵס שָׁם בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ[74] אוֹ שֶׁיְּנַפֵּחַ וְהוֹלֵךְ[75].

68) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' ושם דף ל"א עמוד ב' בגמרא. 69) "בתי קברות אסורים בהנאה, כיצד? – אין אוכלין בהם ואין שותין בהם ואין עושין בהם מלאכה" (הלכות אבל פרק י"ד הלכה י"ג). 70) ועצם הנחת העירוב אינה הנאה לפי שאין מערבין אלא לדבר מצוה (למעלה הלכה ו') ומצוות לאו ליהנות ניתנו (גמרא שם). ואסור לתת שם את העירוב, כדי שלא יהנה מן האיסור (ר"ע איגר). 71) וכיון שהניח עירובו באיסור אינו עירוב מפני ש"כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני" (תמורה דף ד' עמוד ב') ראה ב"יכין ובועז' מסכת עירובין פרק ג' משנה א' אות ג' ובהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סימן ת"ט סעיף א'. 72) "מקום שנחרש בו קבר, שהרי נתדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפזרו בכל השדה, וגזרו חכמים טומאה על כל השדה" (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י' הלכה א'). 73) שלא גזרו בו חכמים אלא איסור טומאה אבל איסור הנאה לא גזרו. 74) באויר, ואינו נוגע בטומאה. 75) את העפר ובודק אם נמצאת בתוכו עצם כשעורה המטמאו. והתירו לו חכמים לעשות כן, אף על פי שהוא נטמא, כיון שהוא לדבר מצוה. ולענין קרבן פסח לא גזרו עליו טומאה כלל ומותר לו לעשות קרבן פסח, שלא העמידו חכמים גזרותיהם במקום שיש בו חיוב כרת (שאם לא יעשה פסח יתחייב כרת) כמו שכתב רבינו בפרק ו' מהלכות קרבן פסח הלכה ח' (ועיין תוס' בכורות דף כ"ט עמוד א' ד"ה היכי).

יח. רַבִּים[76] שֶׁרָצוּ לְהִשְׁתַּתֵּף בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין - מְקַבְּצִין כֻּלָּן עֵרוּבָן, שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[77], וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּכְלִי אֶחָד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ. וְאִם עָשָׂה אֶחָד עֵרוּב עַל יְדֵי כֻּלָּן - צָרִיךְ לִזַּכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי אַחֵר[78]. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם; שֶׁאֵין מְעָרְבִין לוֹ לָאָדָם עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֶלָּא לְדַעְתּוֹ[79], שֶׁמָּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁרָצָה זֶה. וְאִם הוֹדִיעוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצָה אֶלָּא מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ - הֲרֵי זֶה עֵרוּב. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ עַד שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ; שֶׁאֵין מְעָרְבִין מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ.

76) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א'. 77) "הצריכו מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין הוא, שיתן שביתתו באותו מקום ויניח שם מזונו הצריך אליו לשבת" (פירוש המשניות). 78) שיאמר לאחר: קבל פת זה וזכה בה לכל אלה הרוצים לזכות בו. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות להם, שכל זמן שהעירוב בידו לא יצא מרשותו, ואין האחרים יכולים לזכות בו. 79) כי המניח עירוב לצד אחד, מפסיד אלפים אמה לצד השני, ולכן צריך לשאול אם מסכים הוא להפסיד בצד זה כדי לזכות בצד זה.

יט. כָּל הַזּוֹכֶה[80] בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[81] - מְזַכִּין עַל יָדוֹ בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין, וְכָל מִי שֶׁאֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת - אֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין.

80) מסכת עירובין דף פ' עמוד ב'. 81) כמבואר בפרק א' הלכה כ'.

כ. נוֹתֵן[82] אָדָם מָעָה לְבַעַל הַבַּיִת[83], כְּדֵי שֶׁיִּקַּח לוֹ פַּת וְיַעֲרֵב לוֹ בָּהּ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין. אֲבָל אִם נָתַן לְחֶנְוָנִי אוֹ לְנַחְתּוֹם[84], וְאָמַר לוֹ: זְכֵה לִי בְּמָעָה זוֹ - אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם אָמַר לוֹ: עָרֵב עָלַי בְּמָעָה זוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ פַּת אוֹ אֹכֶל מִן הָאֲכָלִין וּמְעָרֵב עָלָיו[85]. וְאִם נָתַן לוֹ כְּלִי וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי בָּזֶה אֹכֶל וּזְכֵה לִי בּוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ אֹכֶל וּמְעָרֵב עָלָיו בּוֹ[86].

82) משנה במסכת עירובין דף פ"א עמוד ב'. 83) אף שמטלטלין אינם נקנים במעות אלא במשיכה, כיון שנתן לבעל הבית שאין דרכו למכור, אנו תולים שלא נתכוון לקנות ממנו פת, אלא לעשותו שליח לערב עליו. 84) כיון שדרכן למכור, אנו תולים שהתכוון לקנות מהם, ומעות אינן קונות – עד ימשוך. 85) שעשאו שליח לעשות עירוב עבורו וקונה פת מאחר ומערב עליו, שאנו אומרים: חזקה שליח עושה שליחותו ומערב לדעתו. 86) כי הדין הוא "אם נותן הקונה למקנה כלי כל שהוא ואומר לו: קנה כלי זה חלף מטלטלין . . . כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח את המטלטלין אע"פ שעדיין לא נתן הדמים ואחד מהם אינו יכול לחזור" והוא הנקרא קנין חליפין (רבינו בהל' מכירה פרק ה' הלכה ה').

כא. מְעָרֵב[87] אָדָם עֵרוּבֵי תְּחוּמִין עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים[88], וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין מִדַּעְתָּן בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן[89]. לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב עֲלֵיהֶן וְעֵרְבוּ לְעַצְמָן - יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן. אֲבָל אֵינוֹ מְעָרֵב לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא מִדַּעְתָּן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אֶצְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ. וְאִם עֵרַב עֲלֵיהֶן וְשָׁמְעוּ וְשָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ - יוֹצְאִין בְּעֵרוּבוֹ. עֵרַב עַל אֶחָד מֵהֶן וְעֵרְבוּ הֵן לְעַצְמָן - אֵין לְךָ מֶחָאָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, וְיוֹצְאִין בְּעֵרוּב עַצְמָן[90]. קָטָן בֶּן שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יוֹצֵא בְּעֵרוּב אִמּוֹ[91], וְאֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחַ עָלָיו מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְעַצְמוֹ.

87) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'. 88) מגיל שש עד שלש עשרה (משנה ברורה אורח חיים סימן תי"ד). 89) כיון שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, מערב עליהם בלי ידיעתם כדי לחנכם במצוות (הרא"ש). 90) והולכים לאותו צד שעירבו. 91) שעד גיל שש הוא כרוך אחרי אמו.

כב. הָרוֹצֶה לְשַׁלֵּחַ עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר לְהַנִּיחוֹ לוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ שָׁם - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[92]. וּכְשֶׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד חֵרֵשׁ

שׁוֹטֶה וְקָטָן[93], וְלֹא בְּיַד מִי שֶׁאֵינוֹ מוּדֶה בְּמִצְוַת עֵרוּב[94]. וְאִם שִׁלַּח - אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם שִׁלְּחוֹ בְּיַד אֶחָד מֵאֵלּוּ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכוֹ לְאָדָם כָּשֵׁר, כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיכוֹ הַכָּשֵׁר וְיַנִּיחוֹ בִּמְקוֹם הָעֵרוּב - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[95]. וַאֲפִלּוּ שִׁלְּחוֹ עַל הַקּוֹף אוֹ עַל הַפִּיל[96]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד מֵרָחוֹק, עַד שֶׁיִּרְאֶה זֶה הַפָּסוּל אוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל הַכָּשֵׁר שֶׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיךְ אֶת הָעֵרוּבצד. וְכֵן[97] רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין וְרָצוּ לִשְׁלֹחַ עֵרוּבָן בְּיַד אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּחִין.

92) משנה במסכת עירובין דף ל"א עמוד ב' ויכול לסמוך עליו וללכת בשבת, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". 93) שאינם בני דעת ואינם יכולים לקנות שביתה עבורו. 94) כגון כותי או גוי, שמא לא הניחו לשם עירוב. 95) אם האדם הכשר הבטיח לסדר לו את העירוב, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". 96) מסכת עירובין שם. 97) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'.

כג. אֶחָד[98] אוֹ רַבִּים שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְעָרֵב עָלֵינוּ[99], וְעָרַב עֲלֵיהֶן בְּאֵי זֶה רוּחַ שֶׁרָצָה[100] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב וְיוֹצְאִין בּוֹ[101], שֶׁהֲרֵי לֹא יְחִדוּ לוֹ רוּחַ. הָאוֹמֵר[102] לַחֲבֵרוֹ: עָרֵב עָלַי בִּתְמָרִים, וְעָרַב עָלָיו בִּגְרוֹגָרוֹת[103]; בִּגְרוֹגָרוֹת, וְעָרַב עָלָיו בִּתְמָרִים; אָמַר לוֹ: הַנַּח עֵרוּבִי בְּמִגְדָּל, וְהִנִּיחוֹ בְּשׁוֹבָךְ; בְּשׁוֹבָךְ, וְהִנִּיחוֹ בְּמִגְדָּל; בְּבַיִת, וְהִנִּיחוֹ בַּעֲלִיָּה; בַּעֲלִיָּה, וְהִנִּיחוֹ בְּבַיִת - אֵינוֹ עֵרוּב[104]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ "עָרַב עָלַי" סְתָם, וְעָרַב עָלָיו - בֵּין בִּגְרוֹגָרוֹת בֵּין בִּתְמָרִים, בֵּין בְּבַיִת בֵּין בַּעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[105].

98) מסכת עירובין דף נ' עמוד ב'. 99) ולא פירשו לו לאיזה צד יערב. 100) לאיזה צד שרצה, והמשלחים אינם יכולים עכשיו ללכת אלא באותו צד שעירב עליהם. 101) ואנו אומרים "יש ברירה" – הוברר הדבר למפרע שלצד זה נתכוונו לעשותו שליח לערב עליהם, ועיין ראב"ד. 102) מסכת גיטין דף ס"ה עמוד ב'. 103) תאנים יבשות. 104) כיון ששינה מדעת המשלח, עקר את שליחותו, ואינו נחשב עוד לשליח. 105) שאנו אומרים מן הסתם מסכים המשלח שיערב לו במה שהשליח רוצה, כיון שלא פירש לו מתחילה במה יערב.

כד. כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[106] וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, כָּךְ מְבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[107]. וְאוֹמֵר: בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִי לְהַלֵּךְ[108] לְמָקוֹם[109] זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיָה אֶחָד מְעָרֵב עַל יְדֵי רַבִּים, אוֹמֵר: בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לְפִלּוּנִי, אוֹ לִבְנֵי מְקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ לִבְנֵי עִיר זוֹ, לְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

106) כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט"ז. 107) ואף על פי שמצות עירוב אינה אלא מדרבנן (למעלה שם הלכה ד'). – מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו" – שהרי אמרו (מסכת שבת דף כ"ג עמוד א'): והיכן צונו? רב אויא אמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים פרק ז' פסוק י"א) רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (שם פרק ל"ב פסוק ז'). ו"צונו" היינו שצוה עלינו שלא לצאת בשבת חוץ לתחום בלי עירוב (מגיד משנה ומגן אברהם). 108) "למחר", ואם מערב לכל שבתות השנה יאמר "לכל שבתות השנה". 109) צריך לומר: "ממקום" וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן תט"ו סעיף ד'.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו עניין העירוב ברגל מה דינו, ובאמירה גם כן, רצונו לומר שיקבע שביתתו במקום שאינו עומד בו, וזמן עשיית זה, ואם אחד יכול לעשות כן בעד חבירו, וקביעות המקום, כיצד צריך לסיימו.

א. מִי[2] שֶׁיָּצָא מֵעֶרֶב שַׁבָּת חוּץ לַמְּדִינָה[3], וְעָמַד בְּמָקוֹם יָדוּעַ[4] בְּתוֹךְ הַתְּחוּם אוֹ בְּסוֹפוֹ[5], וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם זֶה, וְחָזַר לְעִירוֹ[6] וְלָן שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ לְמָחָר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ[7]. וְזֶה הוּא עִקַּר עֵרוּבֵי תְּחוּמִין, לְעָרֵב בְּרַגְלָיו. וְלֹא אָמְרוּ לְעָרֵב בְּהַנָּחַת מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת בִּלְבַד בַּמָּקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא לְהָקֵל עַל הֶעָשִׁיר, שֶׁלֹּא יֵצֵא, אֶלָּא יִשְׁלַח עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר[8] וַיַּנִּיחוֹ לוֹ.

2) משנה, עירובין מט, ב. 3) לעיר. 4) מקום מסויים. ראה להלן ה"ה וה"ח. 5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ להן. 6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א. 7) שהרי בכניסת השבת קנה שביתה באותו מקום. 8) ונחשב כאילו הוא בעצמו נמצא בסוף התחום בכניסת השבת וקנה שביתה.

ב. וְכֵן[9] אִם נִתְכַּוֵּן לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ בְּמָקוֹם יָדוּעַ אֶצְלוֹ, כְּגוֹן אִילָן אוֹ בַּיִת אוֹ גָּדֵר שֶׁהוּא מַכִּיר מְקוֹמוֹ, וְיֵשׁ בֵּינוֹ וּבֵינוֹ כְּשֶׁחְשְׁכָה אַלְפַּיִם אַמָּה אוֹ פָּחוֹת, וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ וְהָלַךְ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם[10] וְיִקְנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא הֶחֱזִירוֹ חֲבֵרוֹ לָלוּן אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁחָזַר מֵעַצְמוֹ לָלוּן, אוֹ נִתְעַכֵּב - לְמָחָר יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ עַד מָקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ, וּמֵאוֹתוֹ הַמָּקוֹם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקְבֹּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שָׁם[11] אוֹ שֶׁהִגִּיחַ עֵרוּבוֹ שָׁם.

9) משנה, עירובין נב, א. 10) לפני כניסת השבת. 11) ועירב ברגליו.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] בְּעָנִי, שֶׁאֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לְהַנִּיחַ עֵרוּב[13], אוֹ בְּרָחוֹק, כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תֶּחְשַׁךְ; וְהוּא, שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַיּוֹם כְּדֵי לְהַגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה קֹדֶם

שֶׁתֶּחְשַׁךְ אִם רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, וְהָיָה בֵּינוֹ וּבֵין אוֹתוֹ מָקוֹם כְּשֶׁתֶּחְשַׁךְ אַלְפַּיִם אַמָּה אוֹ פָּחוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיָה רָחוֹק וְלֹא עָנִי, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ[14] אֲפִלּוּ רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בּוֹ וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה יָתֵר מֵאַלְפַּיִם אַמָּה, אוֹ שֶׁלֹּא כְּוֵן הַמָּקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה[15] לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה.

12) עירובין נא, ב. 13) שאין לו מזון שתי סעודות לעירוב, ולהטריחו ללכת ולערב ברגליו לא רצו חכמים, לכן מספיק אם אומר בביתו: שביתתי במקום פלוני ('משנה ברורה' או"ח סי' תי). 14) בנוסח אחר: "שיגיע לאותו מקום" ('מעשה רוקח'). 15) לדעת הראב"ד: "אם יש בין המקום שהוא עומד משחשיכה למקום שנתכוון לשבות בו יותר מאלפיים אמה, הרי הוא כמו שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו".

ד. מִי[16] שֶׁעָמַד מִבְּעוֹד יוֹם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[17] וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד הַיָּדוּעַ אֵצְלוֹ וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ[18], וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיְתָה רְשׁוּת הַיָּחִיד זוֹ מָקוֹם שֶׁלֹּא הֵקַף לְדִירָה אוֹ תֵּל אוֹ בִּקְעָה[19]: אִם הָיָה בָּהּ בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת - מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְאִם הָיְתָה יוֹתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם[20] - אֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת, וְחוּצָה מֵהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הֵקַף לְדִירָה.

16) עירובין נ, ב. 17) עיר או מקום שהוקף לשם דירה. 18) אפילו אם השטח גדול מאד. 19) בנוסח אחר: "או נקע" (כת"י התימנים). והוא חפירה בתוך השדה כעין גומה ('הערוך'). 20) ראה למעלה בפט"ז מהל' שבת ה"א.

ה. הַקּוֹנֶה[21] שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְלֹא סִיֵּם[22] מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קָנָה שְׁבִיתָה שָׁם. כֵּיצַד? הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ: בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית, אוֹ: בְּבִקְעָה פְּלוֹנִית, אוֹ: בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה אוֹ אַלְפַּיִם מִמְּקוֹמִי זֶה - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה[23].

21) עירובין מט, ב. 22) ציין בדיוק. 23) כשמואל שם, ולא כרב שאמר שאסור לו לזוז ממקומו.

ו. אָמַר[24]: שְׁבִיתָתִי תַּחַת אִילָן פְּלוֹנִי, אוֹ: תַּחַת סֶלַע פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אִילָן אוֹ אוֹתוֹ סֶלַע שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת[25] אוֹ יָתֵר - לֹא קָנָה שְׁבִיתָה, שֶׁהֲרֵי לֹא כְּוֵן מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ; שֶׁאִם בָּא לִשְׁבֹּת בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אֵלּוּ, שֶׁמָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת הָאַחֵרוֹת הוּא שֶׁקָּנָה שְׁבִיתָה.

24) עירובין נ, ב. 25) כי ארבע אמות הן מקומו של אדם, שכן כתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ואמרו (עירובין מח.): "כמה תחתיו? ארבע אמות, שלש לגופו ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו", לכן אם יש תחת האילן שמונה אמות - נחשב לשני מקומות, ואם אמר שביתתי תחתיו - לא ציין את מקום השביתה בדיוק, לכן לא קנה שביתה כלל.

ז. לְפִיכָךְ[26] צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּעִקָּרוֹ, אוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבִּדְרוֹמוֹ אוֹ שֶׁבִּצְפוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתָּיו פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה אַמּוֹת, וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת תַּחְתָּיו - קָנָה; שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם שִׁעוּר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וַהֲרֵי מִקְצָת מְקוֹמוֹ מְסֻיָּם[27]. הָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בַּדֶּרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אִילָן אוֹ גָּדֵר אוֹ מָקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָה, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ מַכִּיר - זֶה שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ לַמַּכִּיר, וְהַמַּכִּיר מִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת הוּא וַחֲבֵרוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא מַכִּיר[28].

26) עירובין נ, ב. 27) שאם היו שבע אמות, הרי אמה אחת משותפת לשני מקומות, ואנו אומרים שבאמה הזאת קנה שביתה. 28) בעירובין נא, א: "רבה ורב יוסף הוו קא אזלי באורחא (היו מהלכים בדרך), אמר ליה רבה לרב יוסף: תהא שביתתנו תותי דקלא (תחת הדקל) - אמר ליה: לא ידענא ליה (אינני מכיר את מקום האילן). אמר ליה: סמוך עלי" - שאומר לו שביתתי עמך, והמכיר אומר: שביתתנו במקום פלוני" (רש"י).

ח. אַנְשֵׁי הָעִיר[29] שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיךְ לָהֶן עֵרוּבָן לְמָקוֹם יָדוּעַ[30], וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ[31], וְהֶחֱזִירוּ חֲבֵרוֹ וְלֹא הוֹלִיךְ עֵרוּבָן - הֵן לֹא קָנוּ שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, שֶׁהֲרֵי לֹא הֵנַח שָׁם עֵרוּבָן, וְאֵין לָהֶן לְהַלֵּךְ מִמִּדִּינָתָן אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קָנָה שָׁם עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי הוּא בָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת שָׁם וְהֶחֱזִיק בַּדֶّרֶךְ, לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם לְמָחָר, וּלְהַלֵּךְ מִמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

29) משנה, עירובין נב, א. 30) ראה למעלה ה"א וה"ה. 31) ובמי שבא בדרך, התירו חכמים לערב בדיבור בעלמא (ראה למעלה ה"ג). ודעת כמה מגדולי הראשונים (בעירובין נב.) כי לא נקרא בא בדרך אלא ביוצא לדרך ממש, אבל אם יצא במיוחד להניח את העירוב לא קנה שביתה אלא־אם־כן הניח שם את העירוב, או שעירב ברגליו, אבל בדיבור לחוד - לא.

ט. זֶה[32] שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁצָּרִיךְ הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם שֶׁיַּחֲזִיק בַּדֶּרֶךְ - לֹא שֶׁיֵּצֵא וְיֵלֵךְ בַּשָּׂדֶה, אֶלָּא אֲפִלּוּ יָרַד מִן הָעֲלִיָּה[33] לֵילֵךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וְקִדֵּם שֶׁיָּצָא מִפֶּתַח הֶחָצֵר הֶחֱזִירוּ חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק, וְקָנָה שְׁבִיתָה. וְכָל הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם,

1 אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר: שְׁבִיתָתִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי; אֶלָּא כֵּיוָן
2 שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ כָּל שֶׁהוּא - קָנָה שָׁם
3 שְׁבִיתָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, מִי שֶׁיָּצָא בְּרַגְלָיו וְעָמַד
4 בַּמָּקוֹם שֶׁקּוֹנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם;
5 אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ - קָנָה.

32) עירובין נב, א. 33) "רב יהודה בר אישתתא, אייתו ליה (הביאו לו) כלכלה דפירי (סל עם פירות) לרב נתן בר אושעיא (ממקום רחוק יותר מאלפים), כי הוה אזיל (כשרצה לחזור לפני שבת לקנות שביתה לסוף אלפים אמה, כדי שיוכל לחזור לביתו בשבת), שבקיה עד דנחית דרגא (הניח לו ללכת עד שירד ממדרגה אחת), אמר ליה (החזירו ואמר לו): בית הכא (לין כאן), למחר קדים ואזיל (למחר תשכים ותלך)". כיון שהתחיל ללכת, נקרא החזיק בדרך, ומספיקה לו מחשבתו לקנות שביתה (עירובין, שם).

6 י. הַתַּלְמִידִים[34] שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלֵילֵי שַׁבָּת
7 בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים אֵצֶל בַּעֲלֵי הַבָּתִּים, שֶׁפִּתָּן מְצוּיָה
8 לְעוֹבְרֵי דְרָכִים הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלָנִים בְּבֵית
9 הַמִּדְרָשׁ - מְהַלְּכִין אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִבֵּית
10 הַמִּדְרָשׁ, לֹא מִמְּקוֹם הָאֲכִילָה; שֶׁאִלּוּ מָצְאוּ סְעֻדָּתָן
11 בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא הָיוּ יוֹצְאִין לַשָּׂדֶה, וְאֵין דַּעְתָּן
12 סוֹמֶכֶת לְדִירָה אֶלָּא עַל בֵּית מִדְרָשָׁם[35].

34) עירובין עג, ב. 35) "בעא מניה רב חייא בר אבין מרב ששת: בני בי רב (תלמידים הלומדים אצל רבם) דאכלי נהמא (האוכלים לחם סעודתם) בבאגא (בית אכסניא בבקעה) ובייתי (ולנים) בבי רב (בבית המדרש שהיה בתוך אלפים אמה), כי משחינן (כשמודדים) תחומא - מבי רב משחינן להו או מבאגא משחינן להו? אמר ליה: משחינן להו מבי רב (מבית־המדרש מודדים להם תחום שבת), דאי מייתו להו ריפתא לבי רב, ניחא להו טפי (יותר היה רצוי להם שיביאו להם מאכלים לבית המדרש שהוא מקומם הקבוע)" — עירובין, שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו משפט שני עירובין, רצונו־לומר המערב שני עירובין במקומות חלוקים, לשעות חלוקות, ביום אחד, או לימים חלוקים, אם שהימים סמוכין זה לזה, או מחולקין. ונמשך לזה ביאור ימים טובים הסמוכין לשבת ולא עירב בערביהן. מה דין עירובי [חצרות] [ו]תחומין בהן ונשלמו ההלכות.

13 א. אֵין[2] מַנִּיחִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֶחָד בִּמְזָרָח וְאֶחָד
14 בְּמַעֲרָב, כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ בְּמִקְצָת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְּׁנֵי
15 הָעֵרוּבִין, וּבִשְׁאָר הַיּוֹם עַל הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי; שֶׁאֵין
16 מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין לְיוֹם אֶחָד. טָעָה[3] וְעֵרַב לְשִׁתֵּי
17 רוּחוֹת, כְּמִדֵּמֶה הוּא שֶׁמְּעָרְבִין לְשִׁתֵּי רוּחוֹת, אוֹ
18 שֶׁאָמַר לְשְׁנַיִם: צְאוּ וְעָרְבוּ עָלַי, אֶחָד עֵרַב עָלָיו
19 לְצָפוֹן וְאֶחָד עֵרַב עָלָיו לְדָרוֹם - מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי
20 שְׁנֵיהֶם[4].

2) משנה, עירובין לח, א. 3) עירובין נ, ב. שסבור היה שאפשר לערב על מנת ללכת שחרית לרוח אחת, וערבית לאחרת. 4) נותנים עליו חומרות שניהם, ואינו יכול ללכת אלא למקום ששניהם יכולים ללכת, אבל למקום שרק אחד יכול ללכת - אסור.

21 ב. כֵּיצַד[5] מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶם? שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ
22 אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לִשְׁנֵיהֶם לְהַלֵּךְ בּוֹ. נָתַן הָאֶחָד
23 עֵרוּב בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה לְרוּחַ מִזְרָח[6], וְהִנִּיחַ הַשֵּׁנִי
24 מֵהֶן עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה לְרוּחַ מַעֲרָב[7] -
25 אֵין זֶה שֶׁעֵרְבוּ עָלָיו מְהַלֵּךְ בְּמַעֲרָב אֶלָּא אֶלֶף אַמָּה,
26 כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו בְּמִזְרָח; וְלֹא יְהַלֵּךְ בְּמִזְרָח
27 אֶלָּא אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו
28 בְּמַעֲרָב. לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב אוֹ עֵרְבוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵרוּבִין
29 אֵלּוּ אֶחָד בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה לְמִזְרָח וְאֶחָד בְּרִחוּק
30 אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב - הֲרֵי זֶה לֹא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ[8].

5) עירובין, שם. 6) אם כן הפסיד בזה אלף לצד מערב שאינו יכול ללכת לשם. 7) והפסיד בזה חמש מאות אמה לצד מזרח. 8) שהרי לא נתכוון לשבות במקומו, אלא במקום עירובו, ואין אנו יודעים איזה מהם קנה עירוב, ועירובו של מזרח מפסידו אלפים לצד מערב, ועירובו של מערב מפסידו אלפים לצד מזרח, לכן לא יזוז ממקומו.

31 ג. מְעָרֵב[9] אָדָם שְׁנֵי עֵרוּבִין בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת, וּמַתְנֶה[10]
32 וְאוֹמֵר: אִם אֵרַע לִי דָּבָר מִצְוָה[11], אוֹ נִלְחַצְתִּי[12]
33 לְמָחָר וְנִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ - זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי
34 סוֹמֵךְ עָלָיו, וְהָעֵרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשֵּׁנִית אֵינוֹ כְּלוּם; וְאִם
35 נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ הַשֵּׁנִית - זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי
36 סוֹמֵךְ עָלָיו, וְשֶׁבְּרוּחַ הָרִאשׁוֹנָה אֵינוֹ כְּלוּם; וְאִם
37 נִצְרַכְתִּי לִשְׁתֵּי הָרוּחוֹת - יֵשׁ לִי לִסְמֹךְ עַל אֵיזֶה עֵרוּב
38 שֶׁאֶרְצֶה, וּלְאֵיזֶה שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ; וְאִם לֹא אֵרַע לִי דָּבָר
39 וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ מֵהֶן[13] - אֵין שְׁנֵי הָעֵרוּבִין הָאֵלּוּ
40 עֵרוּב, וְאֵינִי סוֹמֵךְ עַל אֶחָד מֵהֶן, אֶלָּא הֲרֵינִי כִּבְנֵי
41 עִירִי שֶׁיֵּשׁ לִי אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לַחוֹמָה.

9) משנה, עירובין לו, ב: "מתנה אדם על עירובו ואומר - אם באו גויים (גובי המכס) מן המזרח (ואני צריך לברוח מפניהם לסוף ארבעת אלפים אמה) עירובי למערב. ואם יבואו מן המערב - עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עירי. אם בא חכם (שאני רוצה לשמוע דרשתו) מן המזרח - עירובי למזרח, מן המערב - עירובי למערב, בא מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך, לא מכאן ולא מכאן - הריני כבני עירי". 10) וביום השבת אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע כי לצד זה התכוון שיחול עירובו, וקנה שביתה באותו צד, כי בדרבנן (=עירובין אינם אלא מדרבנן) אנו אומרים "יש ברירה" (עירובין לז: ולהלן הלכה ז). 11) קבלת פני חכם וכיוצא בזה. 12) לברוח מפני גויים הבאים להתנפל, וכיוצא בזה. 13) בנוסח אחר: "לרוח משתיהן" (כת"י התימנים).

42 ד. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת[14], כָּךְ

אָסוּר לָצֵאת בְּיוֹם טוֹב[15] וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים[16]. וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת - חַיָּב[17], כָּךְ הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּב[18]. אֲבָל בְּיוֹם טוֹב מֻתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[19]. לְפִיכָךְ מְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּמְבוֹאוֹת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת, וּמְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְיוֹם הַכִּפּוּרִים וּלְיָמִים טוֹבִים כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּעָרְבִין לְשַׁבָּת.

14) שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ואמרו (עירובין נא.): "ממקומו - אלו אלפים אמה". 15) עירובין לח, א במשנה. וכן אמרו במגילה ז, ב במשנה: "אין בין יום־טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". 16) "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה (שבת) דחוי (אם חילל שבת במזיד) בידי אדם (מיתת בית־דין), וזה (יום הכיפורים) דחוי בכרת" (מגילה שם). ואף־על־פי־כן אין יום־טוב ויום הכיפורים שוים בדין זה לשבת, שבשבת יש איסור תחומין מן התורה כגון חוץ לשנים עשר מיל (פכ"ז מהל' שבת הי"א) ואילו ביום־טוב ויום־כיפור גם בזה אין איסור אלא מדרבנן [וראה בפ"ב מהלכות יום־טוב הלכה י, ובפ"ה שם הלכה יד]. 17) כמבואר בהל' שבת פי"ב ה"ח. 18) שהרי נדחו דברי רפרם שאמר כי אין איסור הוצאה ביום הכיפורים (כריתות יד.). 19) מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, שהרי כתוב (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" - הותרה גם שלא לצורך (ביצה יב.).

ה. יוֹם טוֹב[20] שֶׁחָל לִהְיוֹת סָמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין מִלְּפָנֶיהָ[21] בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ[22], אוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת[23] - יֵשׁ לוֹ[24] לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, וְסוֹמֵךְ עַל אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְעַל הָעֵרוּב שֶׁבָּרוּחַ הַשְׁנִיָּה לַיּוֹם הַשֵּׁנִי[25]. אוֹ מְעָרֵב עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת, וְסוֹמֵךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְּׁנֵי יָמִים, וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי יִהְיֶה כִּבְנֵי הָעִיר, וּכְאִלּוּ לֹא עָשָׂה עֵרוּב, וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה[26] - הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי יָמִים אֶלָּא לְרוּחַ אֶחָת.

20) משנה, עירובין לח, א. 21) ביום ששי. 22) ביום ראשון. בחוץ לארץ, עושים את כל המועדים (מלבד יום הכיפורים) שני ימים, "מפני הספק, שלא היו יודעים בגולה את היום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש", ואפילו בזמן הזה שאין מקדשים בארץ ישראל על פי עדים אלא לפי החשבון המקובל, "תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם" (רבינו הל' קידוש החודש פ"ה ה"ד וה"ה). 23) יכול הוא. 24) לפי שיום־טוב ושבת הם שני ימים נפרדים, שתי קדושות נפרדות להם (עירובין לח:) וכמו כן שני ימים־טובים של גלויות, מפני ספק נקבעו - ואחד מהם חול. 25) "אפילו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, ואפילו בארץ ישראל היו עושים ראש־השנה שני ימים" (הל' קידוש החודש פ"ה ה"ז). 26) שני ימי ראש־השנה נקראים "יומא אריכתא" (יום ארוך) ו"קדושה אחת", ואי אפשר לערב ביום אחד מקצתו לצד זה ומקצתו לצד אחר. וראה בפ"א מהלכות יום־טוב הלכה ד.

ו. וְכֵן[27] מַתְנֶה אָדָם עַל עֵרוּבוֹ וְאוֹמֵר: עֵרוּבִי לְשַׁבָּת זוֹ, אֲבָל לֹא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת; אוֹ: לְשַׁבָּת אַחֶרֶת, אֲבָל לֹא לְשַׁבָּת זוֹ; לְשַׁבָּתוֹת, וְלֹא לְיָמִים טוֹבִים; לְיָמִים טוֹבִים, וְלֹא לְשַׁבָּתוֹת.

27) 'תוספתא' עירובין פ"ג.

ז. אָמַר[28] לַחֲמִשָּׁה: הֲרֵינִי מְעָרֵב[29] עַל אֵיזֶה מִכֶּם שֶׁאֶרְצֶה, רָצִיתִי - יֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי - לֹא יֵלֵךְ[30], אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁחָשְׁכָה[31] - יֵלֵךְ. דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים יֵשׁ בּוֹ בְּרֵרָה[32]. וְכֵן הַמְעָרֵב לְשַׁבָּתוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, וְאָמַר: רָצִיתִי[33] - אֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי - לֹא אֵלֵךְ, אֶלָּא אֶהְיֶה כִּבְנֵי עִירִי - כָּל שַׁבָּת שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁהֶחְשַׁךְ.

28) עירובין לז, ב. 29) מניח עירוב. 30) בדפוס רומי: "רציתי - ילך, לא רציתי - לא ילך" וכן הוא בדפוסי ויניציאה, שונצינו ו'מעשה רוקח'. 31) שהוא זמן שאחרי קניית העירוב. 32) הוברר הדבר למפרע, שכשם שרוצה עכשיו - רצה גם בעת קניית העירוב. 33) בשבת שאני רוצה בעירובי.

ח. הַמְעָרֵב[34] לִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת אוֹ לְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב[35], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת לִשְׁנֵי הַיָּמִים[36], צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעֵרוּב בִּמְקוֹמוֹ מָצוּי בְּלֵיל הָרִאשׁוֹן וּבְלֵיל שֵׁנִי כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[37]. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? מוֹלִיכוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו, וְנוֹטְלוֹ בְּיָדוֹ[38] וּבָא לוֹ - אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב[39], וּלְמָחָר מוֹלִיכוֹ לְאוֹתוֹ מָקוֹם וּמַנִּיחוֹ שָׁם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וְאוֹכְלוֹ - אִם הָיָה לֵיל שַׁבָּת[40], אוֹ מְבִיאוֹ - אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב. מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת, וְאֵינָן כְּיוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: מִלֵּיל רִאשׁוֹן קָנָה הָעֵרוּב לִשְׁנֵי יָמִים[41].

34) משנה, עירובין לח, א. 35) שאמר בפירוש שהעירוב יחול על שני הימים, או על יום־טוב ושבת. 36) שהוא רוצה ללכת בשני הימים באותו כיוון. 37) שעת קניית העירוב. 38) אם מתיירא שמא יגנב או יאבד, ולא יהיה שם בלילה השני. 39) שאין בו איסור הוצאה. 40) שאסור להוליכו משם. 41) אבל בשני ימים־טובים של ראש־השנה, שהם כ"יומא אריכתא" וקדושה אחת (למעלה ה"ה) - אם הניח עירוב בליל ראשון, יכול לסמוך עליו גם ליום שני, כי בין השמשות של היום הראשון - קונה לשני הימים. ודעת הראב"ד שלא אמרו "כיומא אריכתא" אלא לחומרא ולא לקולא, ולכן מצריך שהעירוב יהיה קיים גם בליל שני של ראש־השנה.

ט. נֶאֱכַל[42] הָעֵרוּב בָּרִאשׁוֹן[43] - קָנָה הָעֵרוּב לָרִאשׁוֹן, וְאֵין לוֹ עֵרוּב לַשֵּׁנִי. עֵרַב בְּרַגְלָיו בָּרִאשׁוֹן - צָרִיךְ

1 לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי; וְהוּא, שֶׁיֵּלֵךְ וְיַעֲמֹד בְּאוֹתוֹ
2 מָקוֹם, וְיַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ[44] שֶׁיִּקְנֶה שָׁם שְׁבִיתָה. עֵרֶב בְּפַת
3 בָּרִאשׁוֹן: אִם רָצָה לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה
4 עֵרוּב; וְאִם רָצָה לְעָרֵב בְּפַת - צָרִיךְ לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ
5 הַפַּת עַצְמָהּ[45] שֶׁעֵרַב בָּהּ בָּרִאשׁוֹן.

42) עירובין לח, א. 43) הלכה זו נאמרה בשני ימים־טובים של גלויות, או ביום־טוב הסמוך לשבת לפניה או לאחריה. 44) אבל אמירה אסורה משום הכנה מיום־טוב לחבירו (מגיד־משנה). 45) שאם יקח פת אחרת, צריך לקרוא עליה שם עירוב מבעוד יום, והרי הוא מכין מיום־טוב לחבירו.

6 י. יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ לְאַחַר
7 שַׁבָּת, בִּזְמַן שֶׁמְּקַדְּשִׁין עַל פִּי הָרְאִיָּה[46] - יְרֵאָה לִי
8 שֶׁהֵן כְּיוֹם אֶחָד, וּקְדֻשָּׁה אַחַת הֵם[47].

46) ובאותו זמן יכול לחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כמבואר בפסחים מז. ועיין ברש"י ו'תוספות' שם. אבל מעת שאנו קובעין את החדשים לפי החשבון, כמבואר בהלכות קידוש החודש פ"ה, לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כדי שיספיקו ביום חול שביניהם לקבור את המתים, ולהכין ירקות טריים לכבוד שבת או לערב יום הכיפורים (ראש השנה כ.). 47) לפי שכל שאסור בשבת, אסור ביום הכיפורים ('מגיד משנה').

9 יא. זֶה[48] שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין בִּשְׁתֵּי
10 רוּחוֹת לִשְׁנֵי הַיָּמִים, וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ
11 לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵרוּבִין בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן[49]; אֲבָל אִם
12 אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לָעֵרוּב שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי בַּיּוֹם
13 הָרִאשׁוֹן - אֵין עֵרוּב הַשֵּׁנִי עֵרוּב. שֶׁהָעֵרוּב מִצְוָתוֹ
14 שֶׁיִּהְיֶה בִּסְעֻדָּה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם[50], וְזֶה, הוֹאִיל
15 וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְזֶה הָעֵרוּב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, הֲרֵי זוֹ
16 אֵינָהּ רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

48) עירובין לח, ב. 49) ששני המקומות אינם רחוקים זה מזה יותר מאלפים אמה, ויכול ללכת באותו יום. 50) אף שקנין שביתת העירוב הוא משתחשך, מכל־מקום צריך שתהיה באפשרותו להגיע לעירוב בסוף יום ראשון.

17 יב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה
18 מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מִזְרָח, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ
19 עֵרוּב שֵׁנִי בְּרִחוּק אַמָּה אַחַת אוֹ מֵאָה אוֹ אֶלֶף בְּרוּחַ
20 מַעֲרָב, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - אֵין זֶה הַשֵּׁנִי עֵרוּב;
21 שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֵין זֶה הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי רָאוּי לוֹ
22 מִבְּעוֹד יוֹם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא
23 נִשְׁאַר לוֹ בְּרוּחַ מַעֲרָב כְּלוּם[51].

51) שהרי יש לו ארבעת אלפים אמה לצד מזרח, והפסיד על־ידי־זה בצד מערב.

24 יג. אֲבָל אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
25 אַמָּה מִבֵּיתוֹ[52] בְּרוּחַ מִזְרָח[53], וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם
26 רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי רָחוֹק מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מַעֲרָב
27 בְּתוֹךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - הֲרֵי
28 זֶה עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

52) כשביתו בשדה. אבל אם ביתו בעיר, כל העיר חשובה לו כארבע אמות, ומודדים אלפים אמה מחוץ לחומת העיר ('משנה ברורה' או"ח סי' תטז). 53) ולפי זה, יש לו עוד חמש מאות אמה למערב, שביכלתו להגיע שמה ביום ראשון.

29 יד. יוֹם טוֹב[54] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - אֵינוֹ עוֹשֶׂה
30 עֵרוּב בְּיוֹם טוֹב, לֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא עֵרוּבֵי
31 תְּחוּמִין[55]; אֶלָּא מְעָרֵב הוּא בְּיוֹם חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא עֶרֶב
32 יוֹם טוֹב. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת
33 בַּחֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת - מְעָרֵב מִיּוֹם רְבִיעִי עֵרוּבֵי
34 תְּחוּמִין וְעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת. וְאִם שָׁכַח וְלֹא עֵרַב - הֲרֵי
35 זֶה מְעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בַּחֲמִישִׁי וּבְעֶרֶב שַׁבָּת
36 וּמַתְנֶה, אֲבָל לֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[56].

54) ביצה טז, ב. 55) שנראה כמתקן דבר לצורך מחר, ואסור להכין מיום־טוב לשבת. 56) שקנין שביתה הוא כקנין בית, ואסור לקנות ביום־טוב אפילו בתנאי.

37 טו. כֵּיצַד מַתְנֶה? אוֹמֵר בַּחֲמִישִׁי: אִם הַיּוֹם יוֹם
38 טוֹב[57] - אֵין בִּדְבָרַי כְּלוּם[58], וְאִם לָאו[59] - הֲרֵי זֶה
39 עֵרוּב[60]; וּלְמָחָר חוֹזֵר וּמְעָרֵב, וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם יוֹם
40 טוֹב - כְּבָר עֵרַבְתִּי מֵאֶמֶשׁ וְאֵין בִּדְבָרַי הַיּוֹם כְּלוּם,
41 וְאִם אֶמֶשׁ הָיָה יוֹם טוֹב - הֲרֵי זֶה עֵרוּב. בַּמֶּה דְּבָרִים
42 אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי
43 יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד[61],
44 וְאֵינוֹ מְעָרֵב לָהֶן אֶלָּא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

57) שהרי שני ימים־טובים של גלויות הם מספק, ובכל יום אנו מסופקים אם הוא חול או יום־טוב. 58) שאסור לערב ביום־טוב. 59) והיום יום חול. 60) יחול העירוב בין השמשות. 61) ביצה ו, א. לענין עירובי תבשילין (מגיד־משנה).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ד'-י' כסלו תשע"ז

יום ראשון ד' כסלו ה'תשע"ז

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המעורב למקווה אם הוא כמקווה. עוקה שבתוך המקווה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקוואות העליון מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקווה שמימיו מרודדים.

1 **א. כָּל הַמְעֹרָב[2] לַמִּקְוֶה[3] - הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה[4]**
2 **וּמַטְבִּילִין בּוֹ. גֻּמּוֹת הַסְּמוּכוֹת לְפִי הַמִּקְוֶה[5] וּמְקוֹם**
3 **רַגְלֵי פַּרְסוֹת בְּהֵמָה שֶׁהָיוּ בָּהֶן מַיִם מְעֹרָבִין עִם מֵי**
4 **הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[6] - מַטְבִּילִין בָּהֶן.**

2) מקוואות פרק ו משנה א. 3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקווה כשר. 4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבארם ומתחיל בדין גומות. 5) מחוץ למקווה. 6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקווה אינם מצטרפים למקווה בפחות משיעור זה.

5 **ב. חוֹרֵי הַמְּעָרָה[7] וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן אַף**
6 **עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה**
7 **אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא[8].**

7) המקווה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקוואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה "מערה", ורבינו נקט לשון המשנה. 8) מפני שהם בתוך חלל המקווה מספיק חיבור קטן ביותר.

8 **ג. מַחַט שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת הַמִּקְוֶה[9], וְהָיָה**
9 **מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם[10] - כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל**
10 **טְהוֹרָה.**

9) מחוץ למים. 10) הניע את מי המקווה בידו או ברגלו ונערמו גלים.

11 **ד. עוּקָה שֶׁבְּתוֹךְ מִקְוֶה[11]: אִם הָיְתָה הַקַּרְקַע**
12 **הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הָעוּקָה וְהַמִּקְוֶה בְּרִיאָה וִיכוֹלָה**
13 **לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ[12] - אֵין מַטְבִּילִין בַּמַּיִם שֶׁבָּעוּקָה**
14 **עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין[13] עִם הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד;**
15 **וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ - אֲפִלּוּ אֵינָן**
16 **מְעֹרָבִין אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא מַטְבִּילִין בָּהֶן[14].**

11) חפירה בתוך המקווה עצמה תחת שטח המים עשוייה ככיפה. 12) חזקה ובת קיימא. 13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. 14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק.

17 **ה. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁנַיִם[15] -**
18 **מִצְטָרְפִין[16], וְאִם הָיָה בִּשְׁנֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה -**
19 **מַטְבִּילִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם נִסְדַּק לָעֵרֶב[17] - אֵין**
20 **מִצְטָרְפִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[18].**
21 **נִפְרַץ הַכֹּתֶל מִלְּמַעְלָה, אִם נִתְעָרְבוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן**
22 **הַכֹּתֶל[19] כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[20] עַל רֹחַב שְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד -**
23 **מִצְטָרְפִין.**

15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו בפירושו למשנתנו). 16) אם בזה פחות מארבעים ובשני גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקוואות אפילו בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל מחבר בכל שהוא. 17) מימין לשמאל. יש מפרשים להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב - מלמעלה למטה. והראב"ד פירש כרבינו. 18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא: כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל מכביד וירד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר במקווה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקווה אחד כשר ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו בנסדק לערב, להכשיר את המקווה השאוב על ידי השקה, שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם. 19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה ממקווה זה לזה. 20) גובה המים המחברים שני המקוואות.

24 **ו. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד?**
25 **כְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם וְחוּזְרוֹת**
26 **בּוֹ[21]. וְאֵינָן בַּגּוּדֵל, אֶלָּא שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן**
27 **הָאַרְבַּע שֶׁבְּכַּס הַיָּד[22]. כֹּל שֶׁיֵּעָמֵד בִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[23]**
28 **- מְמַעֵט[24], וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל מַיִם.**
29 **סָפֵק יֵשׁ בַּנֶּקֶב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד סָפֵק אֵין בּוֹ - אֵין**
30 **מִצְטָרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַטְּבִילָה מִן הַתּוֹרָה[25], וְכֹל**
31 **שֶׁעִקָּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעוּרוֹ הֲלָכָה - סְפֵק**
32 **שִׁעוּרוֹ לְהַחְמִיר[26].**

21) אפשר לסבב אותן בריווח בחור הנקב, היינו נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות. 22) אצבע ואמה. תוספתא שם פרק ה הלכה ב: "ב' אצבעות שאמרו - בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים (מנחות מא, ב)]. 23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקווה או תולעים החיים במים. 24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת בעובי שפופרת הנוד. 25) במשנתנו - "מפני שהוא מן התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה

(עירובין ד, א). 26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו מן התורה - להקל.

1 ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת הָעֶלְיוֹן[27] מִן הַתַּחְתּוֹן[28]
2 וְהָרָחוֹק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד? מְבִיאִין סִילוֹן[29] שֶׁל חֶרֶס
3 אוֹ שֶׁל אֶבֶר[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין הַסִּילוֹנוֹת פּוֹסְלִין
4 אֶת הַמִּקְוֶה, וּמַנִּיחַ אֶת יָדָיו תַּחְתָּיו[31] עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא
5 מַיִם[32], וּמוֹשְׁכוֹ[33] וּמַשִּׁיקוֹ[34] עַד שֶׁיִּתְעָרֵב הַמַּיִם
6 שֶׁבַּסִּילוֹן עִם מֵי הַמִּקְוֶה כְּאֶחָד, אֲפִלּוּ כְּשַׁעֲרָה דַּיּוֹ,
7 וַהֲרֵי שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת שֶׁהַסִּילוֹן בֵּינֵיהֶן כְּמִקְוֶה אֶחָד.

27) המדובר במקוואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. 28) כשבעליון מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמטהרים התחתון מן העליון. 29) נתבאר למעלה פרק ו הלכה ב שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו - אפילו כל המקווה שאובה) הקילו בה חכמים. 30) עופרת. [בתוספתא שם פרק ה הלכה ד כתוב: "מביא סילון של עץ ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. 31) פירוש, סותם בידיו את פיו התחתון של הסילון. 32) לא התכוון לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו בגובה כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום אחד אין כאן השקה. 33) נראה כוונתו שמושך למקווה התחתון את פיו התחתון של הסילון. 34) מסיר את ידו ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני המקוואות והשקה מועילה בכל שהוא.

8 ח. שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה שֶׁל
9 עֶשְׂרִים סְאָה וְהָאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשֶׁטֶף שֶׁל
10 גְּשָׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס
11 לְתוֹכָן וְיוֹצֵא מִתּוֹכָן[35] - אֵין זֶה עֵרוּב[36], וְאֵין
12 מַטְבִּילִין אֶלָּא בָּאֶמְצָעִית[37]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין
13 מְעָרְבִין[38] אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. 36) אין עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקווה אחד. 37) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף. 38) בתוספתא שם שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס אינו חיבור מפני שמקווה אינו מטהר בזוחלים אלא באשבורן (מים נקווים ועומדים).

14 ט. טִיט רַךְ שֶׁהַפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה
15 נִמְדָּד עִם הַמִּקְוֶה[39]. הָיָה עָבֶה עַד שֶׁאֵין הַפָּרָה שׁוֹחָה
16 וְשׁוֹתָה - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ.

39) משלים לארבעים סאה.

17 י. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וָטִיט[40] -
18 מַטְבִּילִין בַּטִּיט וּבַמַּיִם[41]. בְּאֵי זֶה טִיט מַטְבִּילִין?
19 בַּטִּיט הָרַךְ, שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו. הָיוּ הַמַּיִם מִצַּד
20 אֶחָד וְהַטִּיט הָרַךְ מִצַּד אַחֵר - מַטְבִּילִין בַּמַּיִם וְלֹא
21 בַּטִּיט[42].

40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. 41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. 42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה.

22 יא. כֹּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן יַבְחוּשִׁין[43]
23 אֲדֻמִּין - מַטְבִּילִין בּוֹ. וּמַטְבִּילִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג[44].

43) מין תולעים השורצים במים. 44) כריש גדול שבים שנמחה עינו.

24 יב. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְיָרְדוּ
25 שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלָיו שֶׁל
26 רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם - הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי
27 בְּטֻמְאָתוֹ[45], שֶׁהֲרֵי חָסְרוּ הַמַּיִם מֵאַרְבָּעִים סְאָה.
28 הִטְבִּיל בּוֹ[46] תְּחִלָּה סָגוֹס עָבֶה[47] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְהִגְבִּיהוּ,
29 אִם הָיְתָה מִקְצַת הַסָּגוֹס נוֹגַעַת בַּמַּיִם - הֲרֵי הַטּוֹבֵל
30 בָּאַחֲרוֹנָה[48] טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין[49].
31 הִטְבִּיל בּוֹ[50] אֶת הַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָהּ, אַף עַל פִּי
32 שֶׁדָּחַק רַגְלֵי הַמִּטָּה בְּטִיט עָבֶה שֶׁבְּקַרְקַע הַמִּקְוֶה עַד
33 שֶׁצָּפוּ הַמַּיִם עָלֶיהָ לְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי
34 לֹא נִטְבְּעוּ בַּטִּיט עַד שֶׁטָּבְלוּ בַּמַּיִם תְּחִלָּה[51]. הִטְבִּיל
35 בּוֹ יוֹרָה גְּדוֹלָה[52] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, מִפְּנֵי
36 שֶׁהַמַּיִם נִתָּזִין[53] וְיוֹצְאִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְצָא חָסֵר
37 מֵאַרְבָּעִים[54]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָהּ דֶּרֶךְ פִּיהָ[55]
38 וְהוֹפְכָהּ בַּמִּקְוֶה[56] וּמַטְבִּילָהּ. וּמַעֲלֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ
39 שׁוּלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁאוּבִים
40 וְיַחֲזִרוּ לַמִּקְוֶה וְיִפְסְלוּהוּ.

45) מפני שחלק ממי המקווה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקווה חסר. במשנתנו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקווה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (משקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס . [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשארו מקומות נגובים בגופו והם מפסיקים]. 46) במקווה של 40 סאה מכוונות. 47) בגד צמר שסופג הרבה מים. 48) אחר טבילת הסגוס. 49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן המקווה הרי מים אלה מחוברים למקווה וזה דומה למקווה חסר המחובר למקווה כשר. 50) במקווה שיש בו 40 סאה מכוונות. 51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים". 52) ושוליה למטה. 53) נערמים ועוברים על שפת המקווה. 54) לפני שנטבלה כולה במים. 55) לא התכוון לומר

שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה וייערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. 56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקווה - כשיגביהנה קצת כלפי מעלה - ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקווה ויפסלוהו.

1 **יג. מִקְוֶה שֶׁמֵּימָיו מְרֻדָּדִין[57] - כּוֹבֵשׁ[58] אֲפִלּוּ חֲבִילֵי**
2 **קַשׁ וַחֲבִילֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמַּיִם וּמִן הַצְּדָדִין עַד**
3 **שֶׁיֵּעָרְמוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.**

57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. 58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים.

יום שני ה' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שש מעלות שיש במקווה זו למעלה מזו, ומאי ביניהם. ודין מעיין שמימיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שמימיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באויר.

4 **א. שֵׁשׁ[2] מַעֲלוֹת[3] בְּמִקְוָאוֹת[4] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ.**
5 **הָרִאשׁוֹן: מֵי גְבָאִים[5] וּמֵי בּוֹרוֹת[6] שִׁיחִין[7] וּמְעָרוֹת[8]**
6 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם הַמְכֻנָּסִין בַּקַּרְקַע. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
7 **שְׁאוּבִין[9] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל**
8 **וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין אֶלָּא לְרָצוֹן[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11] - הֲרֵי**
9 **הֵן בְּחֶזְקַת טְהוֹרִין[12], וּכְשֵׁרִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה**
10 **הַטְּבוּלָה לְחַלָּה[13] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם. וְהוּא שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן**
11 **בִּכְלִי[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15].**

2) מקוואות פ"א, מ"א. 3) דרגות טהרה. 4) במים מכונסים בקרקע, וביניהם גם כאלה שאין עליהם תורת מקווה כלל. 5) מים שנקוו בחפירה לא עמוקה שבקרקע (מלשון "ולחשוף מים מגבא" - ישעיה ל, יד). 6) חפירה עגולה ועמוקה. 7) חפירות מרובעות ארוכות וצרות. 8) בורות מכוסים מלמעלה, מקורים. 9) מילא מים בכלים ושפך לתוכן. [רבינו הוסיף מדעתו את הפיסקא: "אע"פ שהן שאובין". במשנה איננה]. 10) כשהטומאה נגעה בהם מרצון האדם. 11) בהלכות טומאת אוכלין פט"ו ה"א. 12) יש להניח שלא נגעה בהם טומאה מרצון. 13) מותר ללוש בהם עיסה החייבת להרים ממנה חלה שהיא קדושה כתרומה. האיסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה או לחלה (ראה הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ט) נאמר רק בטומאה ודאית, אבל כאן, בחשש רחוק - לא גזרו. 14) וישפוך על הידיים, אבל טבילת ידיים במקווה שאין בו ארבעים סאה אינה מטהרת אפילו כשהמים אינם שאובים. 15) בספר אהבה, פ"ו מהלכות ברכות, ה"ה. [הראב"ד משיג ופוסק שטבילת ידיים מועילה אפילו במקווה שאין בו ארבעים סאה, אם מימיו אינם שאובים (ראה כסף־משנה)].

12 **ב. לְמַעְלָה מֵהֶן[16]: מֵי תַּמְצִית[17] שֶׁלֹּא פָּסְקוּ, אֶלָּא**
13 **עֲדַיִן הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְהֶהָרִים בּוֹצְצִין[18] וְהֵן נִמְשָׁכִין**
14 **וְנִקְוִין, וְאֵינָן שְׁאוּבִין אֲבָל אֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה -**
15 **הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לִתְרוּמָה[19] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם, וּמַטְבִּיל**
16 **בָּהֶן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ[20]. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְלֹא פָּסְקוּ**
17 **הֶהָרִים מִלְּהַזְּחִיל - עֲדַיִן הֵן מֵי תַּמְצִית. פָּסְקוּ**
18 **הֶהָרִים וְאֵינָן בּוֹצְצִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵי גְבָאִין[21].**

16) דרגה שניה. 17) יש גורסים - תמציות. מי גשמים השוטפים ממקום גבוה למקום נמוך. 18) מבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. 19) מפני שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. 20) לא התכוון לומר שהמים הטמאים, אף־על־פי שהם נמצאים בעינם וניכרים — נטהרו. אלא הכוונה, תולים אנו שנשטפו על ידי מי הגשמים (תפארת ישראל. מלשונו של הר"ש משמע שנטהרו ממש. וכן כתב ב'מעשה רוקח'). 21) המכונסים בחפירה. מי תמציות אינם מכונסים אלא שוטפים על פני הקרקע.

19 **ג. הַחוֹפֵר[22] בְּצַד הַיָּם וּבְצַד הַנָּהָר וּבִמְקוֹם הַבְּצִין[23]**
20 **- הֲרֵי הֵן כְּמֵי תַּמְצִית שֶׁלֹּא פָּסְקוּ[24].**

22) תוספתא מקוואות פ"א ה"ז. 23) ומימיהם עוברים לחפירה. 24) המדובר כשמימי הים והנהר והביצות עוברים תדיר, ומעבירים את המים הקודמים.

21 **ד. הַחוֹפֵר[25] בְּצַד הַמַּעְיָן: כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ בָּאִין מֵחֲמַת**
22 **הַמַּעְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁפּוֹסְקִין[26] וְחוֹזְרִין וּמוֹשְׁכִין -**
23 **הֲרֵי הֵן כְּמֵי מַעְיָן[27]; פָּסְקוּ מִלִּהְיוֹת מוֹשְׁכִין - הֲרֵי**
24 **הֵן כְּמֵי גְבָאִים[28].**

25) שם. 26) לפעמים נפסקים. 27) מטהרים בכל שהוא (ראה ה"ח). 28) בתוספתא שבידינו הגירסא: כמי תמציות (ראה השלמות).

25 **ה. לְמַעְלָה מֵהֶן[29]: מִקְוֶה[30] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה**
26 **מַיִם שֶׁאֵינָם שְׁאוּבִין, שֶׁבּוֹ טוֹבֵל כָּל אָדָם טָמֵא חוּץ**
27 **מִן הַזָּב הַזָּכָר[31], וּבוֹ מַטְבִּילִין אֶת כָּל הַכֵּלִים**
28 **הַטְּמֵאִים וְאֶת הַיָּדַיִם שֶׁמַּטְבִּילִין לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ**
29 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].**

29) שם מ"ז. 30) מים מכונסים בקרקע שאינם מעיין. 31) שנאמר בו (ויקרא טו, יג): "ורחץ בשרו במים חיים", פירוש במי מעיין. ובזבה כתבה תורה (שם, כח): "ואחר תטהר" סתם, ולא כתבה "מים חיים", וסתם טהרה היא במקווה שיש בו ארבעים סאה. 32) בהלכות אבות הטומאות פי"ב הי"ב. ששפיכה מכלי אינה מטהרת לקודש אלא טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

30 **ו. לְמַעְלָה מִזֶּה[33]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מוּעָטִין וְהִרְבּוּ**
31 **עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין. שָׁוֶה לְמִקְוֶה - שֶׁאֵין מְטַהֲרִין**
32 **בַּמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא בַּמַּיִם הַנִּקְוִין וְעוֹמְדִין**
33 **בְּאַשְׁבֹּרֶן, וְשָׁוֶה לְמַעְיָן - שֶׁהוּא מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא;**

1 שֶׁהַמַּעְיָן אֵין לְמֵימָיו שִׁעוּר, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן
2 מְטַהֲרִין[34].

33) שם. בשני דינים מחולק מעיין ממקווה. א. מעיין מטהר בכל שהוא, ומקווה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות מארבעים סאה. [בפסחים יז, ב אמרו שרביעית (רבע הלוג) כשירה לטהר בה כלים קטנים שכל גופם מכוסה במים בבת אחת, ובנזיר לח, א אמרו שחכמים ביטלו טהרת רביעית, אבל כל שהוא של מעיין לא ביטלו]. ב. מעיין מטהר בזוחלים (פירוש מותר לטבול במים הזוחלים מן המעיין אפילו בזמן שהם בתנועה, ואין טובלים בזוחלים מן המקווה אלא־אם־כן נקוו בחפירה. (בלשון המשנה: "באשבורן". 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ט). בהלכה זו מלמדנו רבינו דין מעיין שמימיו מועטים, ושפך לתוכו מים שאובים מרובים ממי המעיין. 34) מלשונו של רבינו משמע שמעיין מטהר בכל שהוא, בין כלים ובין אדם (כגון ילד שכל גופו עולה בבת אחת בפחות מארבעים סאה). אולם הר"י והרא"ש (הובאו ב'טור' יורה־דעה סימן רא) סוברים שמעיין כל שהוא מטהר כלים בלבד ולא אדם.

3 ז. לְמַעְלָה מִזֶּה[35]: הַמַּעְיָן שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בּוֹ מַיִם
4 שְׁאוּבִין אֲבָל מֵימָיו מְכִּים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵימָיו מָרִים
5 אוֹ מְלוּחִים[36], שֶׁהֲרֵי[37] הוּא מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים, וְהֵן
6 הַמַּיִם הַנִּגְרָרִים וְנִמְשָׁכִין מִן הַמַּעְיָן.

35) שם מ"ח. 36) בפרה פ"ח מ"ט שנינו: "אלו הן המוכים, המלוחין והפושרין". ותמוה הדבר למה השמיט כאן פושרין, והוסיף מרים? 37) "שהרי" זה אינו מתפרש כמו במקומות אחרים כנתינת טעם, אלא משמעותו ביאור, היינו האמור מטה היא המעלה שאינה במי מעיין שרבו עליהם שאובים.

7 ח. לְמַעְלָה מִזֶּה[38]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מַיִם חַיִּים, שֶׁבָּהֶן
8 בְּלָבַד טוֹבְלִים בּוֹ הַזָּבִים הַזְּכָרִים, וְלוֹקְחִין מֵהֶן
9 לְטָהֲרַת הַמְּצֹרָע[39] וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[40]. מַה בֵּין מַעְיָן
10 לְמִקְוֶה? הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה;
11 וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא
12 בְּאַשְׁבּוֹרֶן[41], וְהַמַּיִם הַנִּזְחָלִים מִמֶּנּוּ[42] אֵינָן מְטַהֲרִין;
13 וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים. הַמִּקְוֶה - לֹא תַּעֲלֶה בּוֹ
14 טְבִילָה לְזָבִים[43]; וְהַמַּעְיָן, אִם הָיוּ מֵימָיו מַיִם חַיִּים -
15 הַזָּב טוֹבֵל בָּהֶן.

38) שם. 39) להזיית המים המעורבים בדם הציפור, אבל לטבילת גופו אינו צריך מים חיים. 40) מים שנותנים עליהם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת. 41) ראה ה"ו. 42) הנמשכים ממנו מחוץ לכתלי המקווה. 43) בכסף־משנה מעיר: "והוא־הדין למצורעים". מובן שלא התכוון לטבילת גופו, שהרי מצורע אינו טעון מים חיים, וכוונתו להזייתו, כמו שכתבנו בתחילת הלכה זו. [ותמוה: למה הוצרך לכתוב זאת, הלא רבינו עצמו כתב: ולוקחין וכו']

16 ט. מַעְיָן[44] שֶׁמֵּימָיו יוֹצְאִין וְנִמְשָׁכִין לְתוֹךְ הַשֹּׁקֶת[45]
17 וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִין מִן הַשֹּׁקֶת וְנִזְחָלִין - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם
18 שֶׁבַּשֹּׁקֶת וְשֶׁחוּץ לוֹ פְּסוּלִין[46]. הָיוּ מִקְצָתָן נִמְשָׁכִין
19 עַל שְׂפַת הַשֹּׁקֶת[47], אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הַמַּיִם
20 שֶׁחוּץ לַשֹּׁקֶת כְּשֵׁרִים[48], שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל
21 שֶׁהוּא[49]. הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא
22 מְלֵאָה מַיִם[50] וְנִקְוִין שָׁם[51] - הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה
23 כְּמִקְוֶה[52]. הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה[53] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[54]
24 לְזָבִים[55] וְלִמְצֹרָעִים[56] וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[57] עַד שֶׁיֵּדַע
25 שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה[58] שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה[59].

44) שם פ"ה מ"א. 45) המדובר, בשוקת שהיא כלי (ראה למעלה פ"ו ה"ג). 46) דינם כשאובים, מפני שנכנסו לכלי. ואע"פ שהם מחוברים, אין המעיין מטהר אותם מפני שהם בכלי. וגם הזחילה שלאחר מכן אינה מועילה להחזיר להם תורת מעיין, מפני שחיבורם למעיין הוא דרך השאובים. 47) למעלה משפתה, ולא נכנסו לתוכה. 48) רבינו מדייק וכותב: "המים שחוץ לשוקת כשרים" ומשמע שעל שפת השוקת אסור לטבול. וכן גם דעת מהר"ם מרוטנבורג. ובשוקת ממש אסור לטבול לכל הדיעות. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו שאובים שבהלכה ו, כי שם נשאר המעיין במקומו וטובלים בו, וכאן התערובת נמצאת מחוץ למקום המעיין. וגם אין לדמות זה למה ששנינו (מקוואות פ"ו מ"ה) השידה והתיבה שבים, טובלים בהם אם הם נקובים כשפופרת הנוד, והרי גם כאן מי השוקת מחוברים למעיין, מפני שבשידה ותיבה המים מקיפים אותם מכל צד, אבל בדין שלפנינו הם רק מחוברים (הרא"ש בפירושו למשנתנו). [לשון המשנה: העבירה על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה. ופירש הרע"ב: "כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה". וכן מפרש הר"ש. אולם רבינו בפירושו כותב: "הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים". משמע שעל שפת השוקת פסולים. וכן משמע מלשונו כאן. וכן פירוש גם מהר"ם מרוטנבורג, והוא מנמק: "דכתיב (שכתוב) מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו), דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה (שאינו ראוי לקבל טומאה), אבל על גבי כלים לא"]. 49) מה־שאין־כן במקוואות שצריך חיבור כשפופרת הנוד, ודין המים האלה כמעיין (רבינו בפירושו למשנה). [ונראה שאינם ראויים לטבילת זב והזיית מצורע ומי חטאת כמו ביוצא חוץ לבריכה שבסוף הלכה זו]. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר אלא באשבורן (למעלה ה"ו), מפני שבנידון כאן מי המעיין המטהרים עומדים בפני עצמם על שפת השוקת ואינם מעורבים עם השאובים, מה־שאין־כן בהלכה ו, שכולם מעורבים (תפארת ישראל)]. 50) מי מקווה. 51) ואינם יוצאים חוץ לבריכה, וממשיכים לרדת לבריכה (כסף־משנה). 52) לכל דבר, צריך ארבעים סאה ואינו מטהר בזוחלים. ואין דין מי הבריכה, כמעיין שמימיו מועטים והרבה עליהם שאובים, שבהלכה ו. 53) עוברים על פני המים שבבריכה ויוצאים חוצה לה, והחיבור עם המעיין לא נפסק. 54) פירוש, נשארו בפסולם לעניינים האמורים מטה, אבל דינם כמעיין לטהר בזוחלים ובכל שהוא. 55) זכרים. 56) להזייה. 57) מפני שהם

מעורבים עם מים שבבריכה אינם מים חיים. 58) גם מי המעיין שנכנסו לבריכה לפני שיצאו מחוץ לבריכה. 59) נתבאר למעלה פ"ה ה"ו, בדין בור מלא מים שאובים.

1 **י. מַעְיָן[60] שֶׁמִּימָיו נִמְשָׁכִין עַל גַּבֵּי כֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶן**
2 **בֵּית קִבּוּל, כְּגוֹן שֵׁלְחָן וְסַפְסָל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה**
3 **כְּמִקְוֶה[61]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[62].**

60) שם מ"ב. 61) לכל דבר, לאשבורן ולארבעים סאה. 62) במים בעודם על גבי הכלים. והטעם, גזירה שמא יטביל בתוך כלי שיש לו בית קיבול (ר"ש). פסק כר' יוסי.

4 **יא. מַעְיָן[63] שֶׁהָיוּ אַמּוֹת[64] קְטַנּוֹת נִמְשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ,**
5 **וְרִבָּה עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין[65] לְתוֹךְ הַמַּעְיָן עַד שֶׁגָּבְרוּ**
6 **הַמַּיִם שֶׁבָּאַמּוֹת וְשָׁטְפוּ - הֲרֵי הֵן[66] כְּמַעְיָן לְכָל**
7 **דָּבָר[67]. הָיוּ מֵימֵי הַמַּעְיָן עוֹמְדִים[68] וְאֵינָן נִמְשָׁכִין,**
8 **וְרִבָּה עָלָיו מַיִם עַד שֶׁמָּשְׁכוּ מִמֶּנּוּ אַמּוֹת הַמַּיִם - הֲרֵי**
9 **הַמַּיִם שֶׁמִּשּׁוּכִין שָׁוִין לְמִקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבֹּרֶן**
10 **בִּלְבַד[69], וְשָׁוִין לְמַעְיָן לְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא[70].**

63) שם מ"ג. 64) שטפי מים צרים. 65) במשנה: "ריבה עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). 66) אותן האמות. 67) מטהרות בכל שהן ובזוחלים, אבל אמות חדשות שנתווספו על ידי ריבוי השאובים אינם כמעיין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כותב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעיין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעיין, כמפורש בתוספתא מקוואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף־משנה). [לא נתבאר דין מקום המעיין עצמו. למעלה בהלכה ו למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעיין, דינם כמקווה שאינו מטהר בזוחלים וכמעיין שמטהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שעיקר המעיין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעיין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעיין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבבא האחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר כשרבו השאובים על מי המעיין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשונו בה"ו. שם כתב: "המעיין שמימיו מועטים", וכאן כתב סתם "מעיין"]. 68) ולא נמשכו ממנו אמות. 69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השאובים. 70) [גם כאן לא ביאר רבינו דין המעיין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

11 **יב. כָּל הַיַּמִּים[71] מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין[72], וּפְסוּלִין לְזָבִים**
12 **וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת.**

71) שם מ"ד. 72) כר' יוסי שם. [בכסף־משנה מקשה שדבריו סותרים למה שכתב בפירושו למשנה פרה פ"ח מ"ח, שר' יוסי מודה בים הגדול שאינו מטהר בזוחלים, וכן פסק בהלכות פרה אדומה פ"ח ה"י. ומתקבל על הדעת שנקט כאן לשונו של ר' יוסי שאמר: "**כל הימים** מטהרין בזוחלים", והכוונה חוץ לים הגדול. וגם כוונת רבינו חוץ לים הגדול, וסמך על דבריו בהלכות פרה הנ"ל (חזון איש). ידועה דרכו של רבינו להעתיק לשון המשנה ככתבה. והכסף־משנה מעיר על סתירה שנייה מכאן לדבריו בהלכות פרה שם. כאן פסק פסולים לזבים ומצורעים, ושם כתב: "ושאר הימים כמעיין", והמדובר לענין זבים ומצורעים וכו'. ותירץ בפלפול עמוק ומסובך. תמצית מסקנתו היא: שמי הימים פסולים לזבים כשהם זוחלים משום שזוחלים דומים לנהרות, אבל באשבורן כשרים. וכאן התכוון לזוחלים. וכן כתב גם ב'בית יוסף' יורה־דעה סימן רא].

13 **יג. הַמַּיִם[73] הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן[74] - הֲרֵי הֵם כְּמַעְיָן**
14 **לְכָל דָּבָר[75]. וְהַמְנַטְּפִין מִן הַמַּעְיָן[76], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
15 **טוֹרְדִין[77] - הֲרֵי הֵם כְּמִקְוֶה, וְאֵין מְטַהֲרִין אֶלָּא**
16 **בְּאַרְבָּעִים סְאָה עוֹמְדִין, וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים**
17 **וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת. הָיוּ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן**
18 **מִתְעָרְבִין עִם הַנּוֹטְפִין [מִמֶּנּוּ, אִם רַבּוּ הַזּוֹחֲלִין עַל**
19 **הַנּוֹטְפִין] - הֲרֵי הַכֹּל כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[78]; וְאִם רָבוּ**
20 **הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רָבוּ מֵי גְשָׁמִים עַל מֵי**
21 **הַנָּהָר - אֵינָן מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן[79].**
22 **לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ[80] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר**
23 **הַמְעֹרָב עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם וְיִטְבֹּל בָּהֶן[81].**

73) שם מ"ה. 74) נהרות המושכים מימיהם מן המעיינות (רבינו בפירושו למשנה). 75) לטהר בזוחלים ובכל שהוא, אבל פסולים לזבים, למצורעים ולמי חטאת (בהלכות פרה (שם) כתב רבינו: וכל הנהרות פסולים למי חטאת. ראה הערות שם). 76) שנופלים טיפות טיפות ממקום גבוה ונקווים למטה (רבינו בפירושו). 77) נופלים במהירות בהפסק זעיר בין טיפה לטיפה. 78) במשנה שם: "העיד ר' צדוק וכו'". 79) ובמחצה על מחצה דינם כמקווה מספק. 80) להקיף במפץ מקום מסויים מכל צדדיו.
81) בשבת סה, ב מסופר שאביו של שמואל העמיד מפצים בנהר פרת לצורך טבילת בנותיו בימי תשרי, שאז מתרבים מי הפרת ממי הגשמים, שחשש שמא ירבו ממי הגשמים על הזוחלים. [רש"י שם, וכן הר"ן בנדרים מ, ב מפרשים שנתן המפצים על קרקע הנהר, כדי שלא תתלכלכנה בטיט החוצץ. אולם רבינו, כנראה מפרש כדבריו כאן].

24 **יד. נוֹטְפִין[82] שֶׁעֲשָׂאָן זוֹחֲלִין[83], כְּגוֹן שֶׁסָּמַךְ לַמִּקְוֶה**
25 **הַמְנַטֵּף טַבְלָא שֶׁל חֶרֶס[84] חֲלָקָה וַהֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין**
26 **וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל**
27 **טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵין מַזְחִילִין בּוֹ.**

82) שם. 83) רבינו מפרש במשנתנו, שהמדובר בנוטפים מן המעיין, שבדינם עוסקת המשנה. [הר"ש והברטנורא מפרשים שהכוונה למקווה שנפרצה שפתו, והמים יוצאים דרך הפירצה וזוחלין. ודעת רבינו, שדין זה נאמר רק בטיפות הנופלות ממעיין בלבד, אבל לא במי מקווה (ראה יורה־דעה סימן רא סעיף לג). ומה שכתב כאן "מקווה",

הכוונה למקום שנקוות בו הטיפות. ובפירושו למשנה כתב מפורש: "כשישים בה במקום אשר יפלו אלו הטיפות"). 84) שאינה מקבלת טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (הלכות כלים פ"א ה"ה).

טו. זוֹחֲלִין[85] שֶׁקִּלְקָן[86] בַּעֲלֵי אֲגוּז[87] - כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין עֲלֵי הָאֲגוּז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ[88] חָשׁוּב כְּכֵלִים.

85) עדיות פ"ז מ"ד: "העיד ר' צדוק על זוחלין שקילחן בעלי אגוז שהן כשרים". 86) שפך אותם. 87) בעדיות שם פירש רבינו, שהכוונה לקליפה החיצונה הירוקה של אגוז, ונתן לתוכה את המים והזחילם. 88) ומלכלך את כל הנוגע בו, ומשום כך אינו ככלי ואינו מקבל טומאה. אבל כלים, אפילו קטנים מאוד, העשויים מקליפות או עלים שאינם מלכלכים - מקבלים טומאה (הלכות כלים פי"א) ואין מזחילים בהם.

טז. מֵי גְשָׁמִים[89] הַבָּאִין מִן הַמִּדְרוֹן[90] וְהִנָּם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִתְּחִלָּתָן וְעַד סוֹפָן אַרְבָּעִים סְאָה - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין[91], עַד שֶׁיִּקָּווּ וְיָנוּחוּ בְּאַשְׁבָּרֶן אַרְבָּעִים סְאָה[92]. הֲרֵי שֶׁהִקִּיף כֵּלִים וְעָשָׂה מֵהֶן מְחִיצוֹת עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בֵּינֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה מִמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל בָּהֶן[93]. וְכֵלִים שֶׁעָשָׂה מֵהֶן הַגֶּדֶר - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[94].

89) מקוואות פ"ה מ"ו. 90) במשנה: "חרדלית", ומבאר רבינו שנתחלפה ה"א ב־חי"ת, וכאילו נאמר "הר־דלית", פירוש, הר חלוש (ע"פ תרגום דיהרינבורג) פירוש, לא גבוה. [בתוספתא פ"ד ה"ו כתוב בפירוש: "איזהו חרדלית? מי גשמים הבאים במידרון"]. 91) ואין אנו אומרים כל העומד להיעשות נידון כעשוי, מפני שזה נאמר רק במחוסר מעשה בלבד בלי שינוי בגוף הדבר, וכאן צריך לשנות הזוחלים לאשבורן, ולכן אין להכשיר מפני שעומדים להיקוות ולא יהיו זוחלים (תפארת ישראל). 92) במשנה שם חולקים בית־שמאי ובית־הלל. בית־שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים - ופסק כבית־הלל. 93) באותם המים. במשנה שם: "ומודים בית־הלל שהוא גודר כלים וטובל בהם". 94) מפני שהצד החיצון של הכלים לא הוטבלו במים הנקווים אלא בזוחלים שמחוץ לכלים.

יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ[95] מִן הַיָּם וְנָפַל עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[96] לְחֻלִּין[97]; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחֻלִּין צָרִיךְ כַּוָּנָה[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[99]. וְאִם נִתְכַּוֵּן[100] וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה עַד שֶׁיִּפֹּל עָלָיו הַגַּל - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ[101].

95) שם. 96) ראה לקמן הי"ח. 97) ואינו טהור למעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם יותר גבוהה. 98) אבל למעשר ולמעלה ממנו צריך כוונה להיטהר, וכאן לא התכוון לטבול. 99) פי"ג ה"ב. 100) חגיגה יט, א. 101) ולכל הדברים שקדושתם למטה ממנו. אם נתכוון לחולין - מטהרת הטבילה לחולין בלבד, ואם נתכוון למעשר מועילה לחולין ולמעשר, אבל לא לתרומה וקודש, וכן הלאה.

יח. אֵין מַטְבִּילִין[102] בַּגַּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיִּפֹּל עַל הָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; לְפִי שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בְּזוֹחֲלִים, קַל וָחֹמֶר בָּאֲוִיר[103]. הָיוּ שְׁנֵי רָאשֵׁי הַגַּל נוֹגְעִין בָּאָרֶץ - מַטְבִּילִין בּוֹ; וְאֵין מַטְבִּילִין בַּכַּפָּה שֶׁלּוֹ[104], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּאֲוִיר[105].

102) חגיגה יט, א. 103) אם זוחלים אינם כלולים במה שאמרה תורה (ויקרא יא, לו): "ובור מקוה מים יהיה טהור" אף־על־פי שהם על הקרקע, מים שבאוויר לא כל־שכן שאינם בכלל מקווה מים שהרי לא ניקוו. [בכסף־משנה מקשה, הלא ימים מטהרים בזוחלים. ולפי מה שביארנו למעלה בהי"ב דעת רבינו שים הגדול דינו כמקווה אין כאן קושיא, שאפשר לומר שכאן המדובר בים הגדול (הים התיכון). כמו שהעיר הכסף־משנה עצמו, אלא שלא קיבל תירוץ זה, מפני שלדעתו בשיטת רבינו, גם ים הגדול דינו כמעיין. ונראה להוסיף על מה שכתבנו בהי"ב, שרבינו למד ממשנתנו שים הגדול כמקווה, שאם דינו כמעיין למה אין מטבילים בגל? ועוד קשה: למה צריכים לארבעים סאה בגל, הלא מעיין מטהר בכל שהוא. ודוחק גדול לומר שתלישתו מורידה ממנו תורת מעיין (בכסף־משנה כאן כתב בפירוש שגל זה נידון כזוחלים). ואם נקבל את הסברא שהתלישה מבטלת תורת מעיין גם כן מתורצת קושייתו של הכסף־משנה כמובן. ולשיטת הכסף־משנה נשארה במקומה תמיהתנו, למה צריך שיהיה בגל ארבעים סאה. וקושיא זו אינה מתיישבת בתירוצו של הכסף־משנה כאן. ואין להקשות מן המשנה על הרא"ש והטור שסוברים שגם הים הגדול כמעיין, משום שלדעתם רק כלים מיטהרים במעיין בכל שהוא ולא אדם, ובמשנתנו כתוב על האדם. אולם הכסף־משנה כאן מפרש דברי רבינו, ולדעתו גם אדם מיטהר במעיין כל שהוא. וצע"ג]. 104) בגג של הגל שאינו נוגע בארץ. 105) צ"ל: באוויר (דפוס רומא־ר"מ וכת"י תימן).

יום שלישי ו' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפנים מהמפתח או חוץ למפתח. מקווה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

א. סְפֵק[2] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁטִּהֲרוּ חֲכָמִים[3] כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִים[4] אוֹ לֹא; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנָּפְלוּ, סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין סָפֵק אֵין בָּהֶן; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, סָפֵק שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה[5] סָפֵק לֹא הָיָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[6].

2) מקואות פ"ב מ"ג. 3) ראה הל' אבות הטומאות פט"ו ה"א. 4) נתבאר כבר ששלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה – פסלוהו, ואפילו אם יוסיף אחר־כך מים כשרים להשלים לארבעים סאה כשרים – לא הוכשר. 5) אמרנו למעלה בפ"ד ה"ו, שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקוה שיש בו כשיעור הזה – לא נפסל. 6) מפני שמן התורה, מים שאובים כשרים לטבילה, וחכמים גזרו שיפסלו, וספק דרבנן לקולא. [בהל' אבות הטומאות פי"ד, כתב רבינו: "ואין מורין לו לטבול במקוה זה . . . ואם טבל ועשה – טהרותיו טהורות", וכאן כתב סתם "הרי"ז כשר". ראה הערות בה"ו].

1 **ב. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[7], אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד**
2 **אֵין בּוֹ, נָפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן**
3 **וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן נָפְלוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי**
4 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[8]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים**
5 **סְאָה וְנָפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן - כָּל**
6 **אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל, שֶׁאֵין לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[9]; אִם לָזֶה**
7 **נָפְלוּ - נִפְסַל, וְאִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסַל[10].**

7) שם. 8) אנו אומרים שנפלו למקוה שיש בו ארבעים סאה. 9) כדי להכשיר. 10) מפני שאי־אפשר להכשיר שניהם, אנו מוכרחים לפסול שניהם, שהרי אין הגיון בדבר לבחור אחד מהם ולהכשירו, ולפסול את השני.

8 **ג. מִקְוֶה[11] שֶׁהִנִּיחוּ רֵיקָן וּבָא וּמְצָאוּ מָלֵא - כָּשֵׁר,**
9 **מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין[12] לְמִקְוֶה זֶה.**

11) תוספתא, מקוואות פ"ב ה"א. 12) ראה ה"ד.

10 **ד. צִנּוֹר[13] שֶׁמְּקַלְּחַ[14] לְמִקְוֶה וְהַמַּכְתֶּשֶׁת[15] נְתוּנָה**
11 **בְּצִדּוֹ, סָפֵק מִן הַצִּנּוֹר לַמִּקְוֶה סָפֵק מִן הַמַּכְתֶּשֶׁת**
12 **לַמִּקְוֶה[16] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוּכָח[17].**
13 **וְאִם יֵשׁ בַּמִּקְוֶה רֻבּוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר;**
14 **שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם מִקְוֶה**
15 **כָּשֵׁר קָבוּעַ[18].**

13) שם. 14) מי גשמים שהם כשרים. 15) שהיא כלי, והמים שבתוכה הם שאובים. 16) מים מקלחים מן המכתשת, ואפשר שמים אלה נפלו למקוה. 17) פירוש, הפסול נמצא במקום ונראה לעינינו, ולפיכך פסלוהו חכמים. ובמקוה ריקן (בהלכה הקודמת) טיהרו רק כשאין שם דבר שנותן מקום להניח שמים פסולים באו למקוה. 18) ה'כסף משנה' גורס: רוב מקוה כשר קבוע. [רבים תמהו: א. מה בכך שהפסול מוכח? הלא סוף־סוף ספק דרבנן הוא? ב. אם הפסול המוכח מכריע לצד פסול עד שאין כאן ספק השקול, מה מוסיף רוב המים הכשרים, הלא לשיטת רבינו גם רוב שאוב אינו פסול מן התורה, ואם המכתשת שבצד המקוה מחזקת את ההנחה שממנה באו המים כשאין רוב כשרים ודאי, הרי עלינו לפסול את המקוה גם כשיש בו רוב כשרים לפני נפילת המים שניתווספו? והש"ך ביו"ד סי' רא ס"ק קמד, מתרץ את הקושיא הראשונה ואומר, שמדובר כשיש סיבה לתלות יותר במכתשת, כגון שהיא קרובה יותר למקוה. אולם תירוצו זה לקושיא אחת מחזקת את הקושיא השנייה, שהרי במקרה זה אין כאן ספק השקול, ולמה מכשירים ברוב מים כשרים? ונראה ליישב את כל הדיוקים באמצעות מזיגה של שני התירוצים שנאמרו ב'כסף משנה' כאן לשאלה החמורה, למה פוסלת המכתשת בספק דרבנן. רבינו למד מלשון המשנה (טהרות פ"ד מ"ז): "ספק מים שאובים למקוה" שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים אלא כשנפלו לחפירה שיש בה מקוה מים, אבל אם נפלו לחפירה ריקה לא טיהרו, ומה שאמרו בתוספתא שם: "הניחו ריקן ומצאו מלא – כשר" נימקו שם: "וחזקת המקוואות כשרות", פירוש, חזקה שאין אדם טורח למלאות חפירה ריקה ארבעים סאה מים שאובים (סברת ה'כסף משנה' כאן). ונראה להוסיף שגם חפירה שיש בה פחות מרוב מקוה כשר, היינו פחות מכ' סאה ומשהו - אינו מקוה. ואחר ביאור זה, מובנים דיני מכתשת שבהלכה זו: כשאין רוב מים כשרים לא טיהרו חכמים כשהמכתשת בצידו מפני שהפסול הוא במקום ולעינינו, וה"פסול המוכח" מבטל או מחליש את כוחה של החזקה שנאמרה בדין הניחו ריקן, והרי כאן ספק השקול שלא טיהרוהו חכמים אלא במקוה, ובנידון - אין מקוה. וכל זה כשאין רוב מים כשרים, אבל אם יש רוב כזה הרי שם מקוה על החפירה, וזה הוא הספק ששנינו בטהרות (שם) שטיהרו חכמים. ובזה מתיישבות כל התמיהות, ואולי ה'כסף משנה' עצמו התכוון לביאור זה].

16 **ה. כָּל הַמִּקְוָאוֹת[19] הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ הָעַמִּים -**
17 **פְּסוּלִין, שֶׁחֶזְקָתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים**
18 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִינוֹת[20] לִפְנִים מִן הַמִּפְתָּח[21] -**
19 **בְּחֶזְקַת פְּסוּלִין, שֶׁאֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִים בָּהֶן**
20 **וּמְטַיְּלִין לְתוֹכָן מַיִם שְׁאוּבִים תָּמִיד. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת**
21 **הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמִּפְתָּח - בְּחֶזְקַת**
22 **טָהֳרָה, שֶׁחֶזְקָתָן[22] מִן הַגְּשָׁמִים.**

19) משנה, שם פ"ח, א. 20) בכרכים. 21) משער העיר. יש גורסים במשנה "הפתח". 22) הנחה מתקבלת על הדעת, שהמים מי גשמים.

23 **ו. הַטָּמֵא[23] שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל;**
24 **וַאֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ[24] אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין**
25 **בּוֹ; שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד**
26 **אֵין בּוֹ, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל**
27 **- סְפֵקוֹ טָמֵא, לְפִי שֶׁהַטָּמֵא בְּחֶזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע**
28 **שֶׁטָּבַל כָּרָאוּי[25]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר[26],**
29 **בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּקְוֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[27] בֵּין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת**
30 **הַיָּחִיד - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו[28] לְמַפְרֵעַ[29]**
31 **טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיִּוָּדַע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם[30].**
32 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[31] כְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטֻּמְאָה**
33 **חֲמוּרָה[32]; אֲבָל אִם טָבַל מִטֻּמְאָה קַלָּה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל**
34 **אֳכָלִין טְמֵאִין[33] אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ**
35 **וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין[34] אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ**
36 **שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְעִקַּר דְּבָרִים אֵלּוּ**

מִדִּבְרֵיהֶן[35] - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבַל אוֹ לֹא טָבַל, אוֹ שֶׁנִּמְצָא הַמִּקְוֶה חָסֵר לְאַחַר זְמַן וְכַיּוֹצֵא בִּסְפֵקוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

23) שם פ"ב מ"א. 24) במקוה. 25) טומאתו היא ודאית (חזקתו שהוא טמא), וספק טבילה אינה מוציאה אותו מחזקתו טומאתו. 26) שאין בו ארבעים סאה. 27) למדנו בפי"ד מהל' אבות הטומאות ה"א, שספק טומאה ברשות הרבים – טהור. 28) על סמך טבילה במקוה זה. 29) לפני שנמדד ונמצא חסר. 30) והטהרות שנעשו לפני מדידה זו – טהורות. 31) שם. זה כתוב במ"ב אחר דין מקוה שנמדד ונמצא חסר, אבל נמשך גם לדינים שבמשנה א, היינו כל הדינים שנימנו בהלכה שאנו עומדים בה. 32) אדם שנטמא באב הטומאה, בין אב הטומאה דאורייתא ובין דרבנן (טהרות פ"ד מי"א). 33) בפ"א מהל' אבות הטומאות, למדנו שהאוכל או שותה דברים טמאים נטמא. טומאה זו היא אחת משמונה־עשרה גזירות שנגזרו ביום שרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יד, ב). 34) למדנו בהל' אבות הטומאות פ"ט ה"א, שהוא כשני לטומאה מגזירת חכמים. 35) מדברי חכמים, אבל בטומאה הבאה מאב הטומאה אע"פ שהיא מדבריהם – ספיקה לחומרא (משנה, טהרות פ"ד, יא). בה"א לא חילק רבינו בין טומאה חמורה לטומאה קלה, ומשמע שאפילו לטומאה חמורה המקוה כשר. והטעם, מפני שמדובר בפסולי מקוה מדברי חכמים, אולם כאן אנו עוסקים בפסולי מקוה מן התורה. [הר"ש והרא"ש במשנתנו מפרשים "טומאה חמורה" היינו טומאה דאורייתא וספק תורה לחומרא, אבל באב הטומאה דרבנן ספיקות אלו טהורים. ותמה עליהם ה'תוספות יום־טוב', שהרי זה מנוגד למשנה טהרות הנ"ל. ולא מצא יישוב לתמיהתו].

ז. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[36], אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד פָּסוּל[37], וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה[38] וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ תְּלוּיוֹת[39]. טָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ[40], וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת[41]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ[42] - רִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וּשְׁנִיּוֹת יִשָּׂרְפוּ[43]. וְכֵן אִם נִטְמָא בָּאֶמְצַע טֻמְאָה קַלָּה שֶׁבֵּאַרְנוּ[44] וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת. אֲבָל אִם טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה קַלָּה וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וְנִטְמָא טֻמְאָה חֲמוּרָה וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹת[45], וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[46]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - רִאשׁוֹנוֹת יִשָּׂרְפוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[47] כְּשֶׁהָיוּ. הָיָה בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד כֻּלּוֹ שָׁאוּב[48], וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשׂוּ טְהָרוֹת - הַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, וְהַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה קַלָּה טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. הָיָה אֶחָד טָמֵא[49] וְיָרַד לִטְבֹּל וְהַשֵּׁנִי יָרַד לְהָקֵר - זֶה שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּאֶחָד מֵהֶן טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְזֶה שֶׁיָּרַד לְהָקֵר טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין הוּא, שֶׁמָּא בַּשָּׁאוּב טָבַל כְּשֶׁהֵקֵר וְנִטְמָא.

36) תוספתא, שם פ"ב ה"ה. 37) שאין בו ארבעים סאה. [ה'חזון איש' נדחק לפרש שהכוונה לשאוב. וקשה לקבל פירוש זה, שהרי בהלכה זו עצמה בדין טבלו שניים, שינה וכתב רבינו "ואחד כולו שאוב", משמע שלמעלה מדובר בפסול אחד]. 38) נתבאר בהלכה הקודמת. 39) טמאות מספק, אסורות באכילה ואין שורפים אותן, שמא הן טהורות ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. 40) לא חל כל שינוי שישפיע עליהן לטומאה או לטהרה. 41) משמיענו, שלא נטמא מפני שבא ראשו ורובו במים שאובים. והטעם, משום שאנו תולים שהטבילה השניה היתה במקוה כשר, ואעפ"כ נשארו הראשונות תלויות ולא טמאות ודאי. 42) הטהרות הראשונות והשניות. 43) בוודאי נטמאו, אם טבילה ראשונה היתה במקוה כשר ונטהר, הרי נטמא האדם בטבילה שנייה משום שבא ראשו ורובו במים שאובים, וטימא את הטהרות השניות. ואם טבילה ראשונה היתה במקוה פסול, נטמאו הטהרות הראשונות וטימאו את השניות בנגיעתן. והראשונות נשארו כשהיו, משום שהשניות שנגעו באדם שבא במים שאובים נפסלו אבל אינן מטמאות אחרות (הר"ש במשנתנו, וה'כסף משנה' קיבל פירוש זה בדברי רבינו). 44) בהלכה הקודמת. 45) ככל ספק טומאה קלה. 46) שהן ספק טומאה חמורה. 47) מאותם הנימוקים. ראשונים יישרפו, כי בין שטבילה ראשונה היתה כשירה ובין שהשנייה היתה כשירה – נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעת הטמא שטבל במקוה פסול. 48) בתוספתא שם ה"ה כתוב "אחד שאוב", ורבינו הוסיף וכתב "כולו שאוב". [למעלה בה"ו הוכחנו שספק שאובים גם בטומאה חמורה – טהור. ולפי זה קשה למה פסק כאן בטומאה חמורה טהרותיו תלויות? הלא אפילו כולו שאוב כשר מן התורה לשיטת רבינו? ונראה, שבכולו שאוב החמירו חכמים בספיקו מה־שאין־כן בשלושה לוגים שבה"א (ראה מה שכתבנו למעלה בה"ד בשם ה'חזון איש' בדין מכתשת), ומשום כך הוסיף רבינו כאן את המילה "כולו". ויש להניח, שגם ברובו שאובים הדין כך]. 49) טומאה חמורה.

ח. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[50] שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, אֶחָד שָׁאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר: הֵקֵר[51] בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; הֵקֵר בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי וַדַּאי בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

50) שם. 51) אדם טהור. שביארנו למעלה, שטהרות שנגעו בבא ראשו ורובו במים שאובים – יישרפו, אף־על־פי שטומאה זו היא מדרבנן ואין לה עיקר בתורה.

יום רביעי ז' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שידיים הצריכות טבילה אין מטבילים אותם אלא

במקווה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. וכל דיני נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיו משטיפה אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁנְּטִילַת יָדַיִם[3] וּטְבִילָתָן[4] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיָדַיִם שֶׁצְּרִיכוֹת טְבִילָה - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמִקְוֶה כָּשֵׁר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; שֶׁבַּמָּקוֹם שֶׁהָאָדָם טוֹבֵל - בּוֹ כֵּלִים וְיָדַיִם טוֹבְלִין[5]. אֲבָל יָדַיִם שֶׁאֵין צְרִיכוֹת אֶלָּא נְטִילָה בִּלְבַד, אִם הִטְבִּילָן בְּמֵי מִקְוֶה - טְהוֹרִי[6]ן. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טָהֲרוּ יָדָיו[7], עַד שֶׁיִּפְּלוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים מִן הַכְּלִי עַל יָדָיו; שֶׁאֵין נוֹטְלִין לַיָּדַיִם אֶלָּא מִן הַכֵּלִים וּמִכֹּחַ נוֹתְנָן[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת.

2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. 3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. 4) לקודש. 5) תוספתא מקוואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל - אין ידיים וכלים טובלין. 6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל - ידיו לא כל שכן. 7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. 8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קז, א "האי אריתא דדלאי (סילון - רש"י שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)".

ב. כָּל הַחוֹצֵץ בִּטְבִילָה - חוֹצֵץ בַּיָּדַיִם, בֵּין בִּטְבִילָתָן בֵּין בִּנְטִילָתָן. וְכָל הָעוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה, כְּטִיט הַנָּרוֹק[9] - עוֹלֶה לְשִׁעוּר הָרְבִיעִית שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַיָּדַיִם. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ לְשַׁפְּשֵׁף[10].

9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. 10) לשפשף ידיו זו בזו.

ג. הַנּוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו לִתְרוּמָה[11] - צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה בְּמַיִם שְׁנִיִּים, כְּדֵי לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעַל גַּב יָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן תְּחִלָּה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַיִם רִאשׁוֹנִים, נִטְמְאוּ בְּיָדָיו[12]. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן יָדָיו תְּחִלָּה - נִטְמָא[13]; וְאִם נָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים - לֹא נִטְמָא[14]. וְאִם נָטַל רִאשׁוֹנִים וּשְׁנִיִּים לְמָקוֹם אֶחָד וְנָפַל שָׁם כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְמָא[15]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְנִמְצָא עַל יָדָיו דָּבָר חוֹצֵץ[16] וֶהֱסִירוֹ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים - הֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶלָּא הַנִּשְׁאָר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים עַל גַּבֵּי יָדָיו[17].

11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד. 12) גזרו חכמים שסתם ידיים דינן כשני לטומאה ומיטהרות בנטילה או בטבילה. 13) גזרו חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. 14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכך הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא תיטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. 15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים, משום שהראשונים מטמאים אותם. 16) ולא נטהרו הידיים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנטמאו במים שעל הצרור. ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידיו נשארו טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה - נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש]. 17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו - נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידיו טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכוונתו.

ד. הַיָּדַיִם מִתְטַמְּאוֹת וּמִתְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק[18]. כֵּיצַד? נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים עַד הַפֶּרֶק וְנָטַל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[19] וְחָזְרוּ מִחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדָיו - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים טְהוֹרִין הֵן[20]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[21] וְחָזְרוּ לְיָדוֹ - נִטְמֵאת יָדוֹ; שֶׁהַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק נִטְמְאוּ מֵחֲמַת יָדָיו[22], וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִים מַיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק[23], וּלְפִי שֶׁחָזְרוּ הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדוֹ טִמְּאוּהָ.

18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם. רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתנו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. 19) כלומר, גם חוץ לפרק. 20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. 21) גם בבבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. 22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידיו בתוך הפרק. 23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק.

ה. נָטַל[24] אֶת הָרִאשׁוֹנִים לְיָדוֹ אַחַת, וְנִמְלַךְ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לִשְׁתֵּי יָדָיו - טְמֵאוֹת; שֶׁהַשְּׁנִיִּים מִתְטַמְּאִין מֵחֲמַת הַיָּד שֶׁלֹּא נִטְּלָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד הַשְּׁנִיָּה[25]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לִשְׁתֵּי יָדָיו וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לְיָדוֹ אַחַת - הָאַחַת[26]

טְהוֹרָה. נָטַל יָדוֹ אַחַת וְשִׁפְשְׁפָהּ בַּחֲבֵרְתָּהּ - נִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ מֵחֲמַת חֲבֵרְתָּהּ שֶׁלֹּא נִטְּלָה וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד שֶׁנִּטְּלָה[27]. שִׁפְשְׁפָהּ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בַּכֹּתֶל - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[28].

24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתיהן. 25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. 26) זו שנטל אותה שנית. 27) מי הנטילה אמנם אינם מתטמאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתטמאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. 28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע.

ו. נָטַל שְׁתֵּי יָדָיו מִשְׁטִיפָה אַחַת[29] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת, וְאֵין אוֹמְרִין: הֲרֵי זֶה כְּנוֹטֵל יָדוֹ אַחַת בְּמַיִם שֶׁיָּרְדוּ מֵעַל יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה[30]. אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה זֶה בְּצַד זֶה[31] אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה. וּבְלְבַד שֶׁיַּרְפּוּ[32] שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם[33].

29) אפילו כשידיו זו על גבי זו. 30) כשנוטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כיד אחת. [במשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת - רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. 31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. 32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. 33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים.

ז. נָטַל מִקְצָת יָדוֹ[34] וְחָזַר וְהוֹסִיף וְנָטַל הַנִּשְׁאָר מִן יָדוֹ - הֲרֵי יָדוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ עַל מִקְצָת שֶׁנָּטַל בַּתְּחִלָּה טוֹפֵחַ עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ[35] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים; אֲבָל בַּשְּׁנִיִּים - נוֹטֵל מִקְצָת יָדָיו וְחוֹזֵר וּמוֹסִיף עַל מִקְצָתָן.

34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". 35) האצבע הנוגעת תתלחלח ותרטיב את הנוגע בה. 36) מפני שטופח על מנת להטפיח מחבר והרי זה כנטילה אחת.

ח. שִׁעוּר הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן תְּחִלָּה[37]: רְבִיעִית לְכָל אָדָם וְאָדָם לִשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, אֵין פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת. אֲבָל מַיִם שְׁנִיִּים - יֵשׁ לִשְׁנַיִם לִטֹּל יְדֵיהֶן מֵרְבִיעִית[38], וּמֵחֲצִי לוֹג נוֹתְנִין לִשְׁלִשָׁה וּלְאַרְבָּעָה[39], וּמִלּוֹג נוֹתְנִין אֲפִלּוּ לְמֵאָה[40]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים לְטַהֵר, אֶלָּא לְהַעֲבִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.

37) מים ראשונים. 38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחד אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קז, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משיורי טהרה". לדעתו "שיורי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שיורי טהרה" היינו שמתחילה היה שיעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר ליטול ידיו משארית זו. ורוב הפוסקים - וביניהם גם הראב"ד - קיבלו פירושם]. ודווקא לשני בני אדם מספיקה רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. 39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות - לארבעה, מגיע חצי רביעית לאחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם - צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. 40) בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה).

ט. כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ רְבִיעִית מַיִם כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם וְנָתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[41]. נָטַל מִן הַכְּלִי כַּשִּׁעוּר שֶׁנָּתַן וְנִשְׁאֲרָה רְבִיעִית בִּלְבַד כְּשֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[42], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם הַפְּסוּלִין הִשְׁלִימוּ שִׁעוּר הָרְבִיעִית[43].

41) כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). 42) בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) - אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (כלמעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. 43) שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם.

י. כָּל הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ הֵן פְּסוּלִין בְּמַיִם שְׁנִיִּים[44]; וְכָל כְּלִי שֶׁאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מַיִם שְׁנִיִּים; וּכְשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים מִכֹּחַ אָדָם, כָּךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים.

44) נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים.

יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת כָּל מִינֵי הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם וְהַכְּשֵׁרִין, וְכָל הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן לַיָּדַיִם וְשֶׁאֵין נוֹטְלִין, וְאֵי זוֹ נְתִינָה הִיא מִכֹּחַ נוֹתֵן וּכְשֵׁרָה וְאֵי זוֹ נְתִינָה אֵינָהּ מִכֹּחַ נוֹתֵן וּפְסוּלָה; וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת חֵלִין, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה[45]. וּכְשֵׁם שֶׁכָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר לְחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה כָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר.

45) פירוש, כל־שכן לתרומה.

יב. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁהַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת גְּזֵרוֹת

1 הַכָּתוּב הֵן, וְאֵינָן מִדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מַכְרַעְתּוֹ,
2 וַהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַחֻקִּים. וְכֵן הַטְּבִילָה מִן הַטֻּמְאוֹת
3 מִכְּלַל הַחֻקִּים הוּא; שֶׁאֵין הַטֻּמְאָה טִיט אוֹ צוֹאָה
4 שֶׁתַּעֲבֹר בְּמַיִם, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. וְהַדָּבָר תָּלוּי
5 בְּכַוָּנַת הַלֵּב, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: טָבַל וְלֹא הֶחֱזִק[46]
6 - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. וְאַף עַל פִּי כֵן[47] רֶמֶז יֵשׁ בַּדָּבָר:
7 כְּשֵׁם שֶׁהַמְכַוֵּן לִבּוֹ לְטַהֵר - כֵּיוָן שֶׁטָּבַל טָהוֹר וְאַף
8 עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ בְּגוּפוֹ דָּבָר; כָּךְ הַמְכַוֵּן לִבּוֹ
9 לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאוֹת הַנְּפָשׁוֹת, שֶׁהֵן מַחְשְׁבוֹת הָאָוֶן
10 וְדֵעוֹת הָרָעוֹת - כֵּיוָן שֶׁהִסְכִּים בְּלִבּוֹ לִפְרֹשׁ מֵאוֹתָן
11 הָעֲצוּמוֹת וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדַּעַת טָהוֹר. הֲרֵי הוּא
12 אוֹמֵר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל
13 טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם. הַשֵּׁם
14 בְּרַחֲמָיו הָרַבִּים מִכָּל חֵטְא עָוֹן וְאַשְׁמָה יְטַהֲרֵנוּ, אָמֵן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והדבר תלוי בכוונת הלב.."

יש הסוברים (מנחת חינוך, מצוה שסד) שלדעת הרמב"ם התשובה אינה מצוה מהתורה אלא שאם ירצה לעשות תשובה מצוה להתוודות בדברים, ועזיבת החטא היא פרט מקדים לווידוי. אבל אדמו"ר הזקן למד ששיטת הרמב"ם שעזיבת החטא היא היא מצות התשובה ולא רק ווידוי דברים, וראיה לכך כותרתו בתחילת הלכות תשובה: "מצות עשה אחת והוא **שישוב** החוטא מחטאו".

על פי זה יובן מדוע בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) המשיל את המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, לטובל ושרץ בידו כי אחיזתו בשרץ היא אחיזה בטומאה שהיא היפך עניין הטבילה והטהרה. כי אזיל לשיטתו שעיקר מצות התשובה היא עזיבת החטא - "ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כו'" ולכן הביא הדוגמא מטובל ושרץ בידו שעניינו היפך הטהרה כמו זה שלא גמר בלבו לעזוב החטא שהוא היפך התשובה כי לשיטתו עיקרה של מצות התשובה היא גמירת הלב לעזוב החטא.

על פי לקו"ש חלק ל"ט ע' 167

~ נקודות משיחות קודש ~

"טהור.. "

פעולת לימוד החסידות על האדם היא על־דרך טבילה במקווה שהטובל חייב להיות מכוסה כולו במים, כי על ידי לימוד החסידות - מעיינות שבתורה - הוא מכוסה ומוקף באלוקות על־דרך שיהי' לעתיד־לבא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". מה שאינו מוכרח בלימוד נגלה דתורה שבו (כמאמר הגמ') עלול להיות "לא ברכו בתורה תחילה" היינו ששוכח מנותן התורה, אבל בלימוד החסידות כאמור מקיף האדם את עצמו באופן של "אתכסיא" שאי אפשר לו לשכוח מנותן התורה.

(על פי לקו"ש ח"כ ע' 176 והערה 39)

~ נקודות משיחות קודש ~

"והביא נפשו במי הדעת טהור".

"... כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור". ובזה רבו הגירסאות, ויש שגרסו "והביא נפשו במי הדעת הטהור כו'" או "הביא נפשו במי הדעת **הטהור, טהור**" וכו'.

ויש לומר שהגירסא הנכונה היא כנ"ל: "והביא נפשו במי הדעת - טהור". כי כידוע דקדק הרמב"ם מאוד בלשונו גם בדקדוק זכר ונקבה וגם בלשון יחיד ורבים. ולכן, אילו רצה לייחס את המילה טהור למים, היה צריך לכתוב בלשון רבים - מי הדעת הטהורים, בדיוק כפי שכתב בהלכה זו עצמה "מים טהורים". ואילו התכוון ליחס את המילה טהור ל"דעת", היה לו לכתוב בלשון נקבה - מי הדעת הטהורה בדיוק כפי שכתב על ה"דעות הרעות" - לשון נקבה. אלא שברור שהמילה טהור מתייחסת לאדם שהביא נפשו במי הדעת שהוא טהור ולכן יש לקיים גירסא זו־ "...והביא נפשו במי הדעת, טהור".

ומה שלא כתב גם על הדעת שהיא טהורה - היפך הדעות הרעות, כי דעת סתם, מתייחסת בפשטות לדעת האמיתית שהיא התורה, ולכן כתב בפשטות "והביא נפשו במי הדעת" ואין צורך לפרש ולכתוב מה היא הדעת הטהורה. ובנוסף, אילו היה כותב הלשון "מי הדעת הטהורה" שהוא ביחס הפוך ל"דעות הרעות" היה עלול להשתמע שגם הדעות הרעות הן "דעות", אבל משכתב כך, רצה לדייק שאין שום דעת אחרת מלבד דעת התורה וה"דעות הרעות" אינם בכלל דעות כלל. על־דרך שכתב (הל' פרה אדומה פי"א ה"ה ועוד) בנוגע להזאת אפר פרה אדומה באזוב "כל אזוב שיש לו שם לווי פסול, והאזוב שקורין אותו אזוב ביחוד (כלומר ללא תוספת שם לווי) הוא הכשר", על־דרך־זה יש לומר בעניינינו שדעת סתם ללא שם לווי היא הדעת האמיתית היינו דעת של תורה.

(על פי שיחת ליל ד' דסוכות תשמ"ח ולקו"ש ח"ל עמוד 20 הנ' 42)

46) לא התכוון להיטהר. 47) אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן.

15 סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא
16 נִגְמַר סֵפֶר עֲשִׂירִי, וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה.
17 הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וּפְרָקָיו מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה,
18 וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים
19 פְּרָקִים. הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים.

1 הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
2 מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים.
3 הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת - עֶשְׂרִים פְּרָקִים.
4 הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
5 כֵּלִים - שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת -
6 אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.

יום חמישי ח' כסלו ה'תשע"ז

הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין

7 הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן.
8 ב. הִלְכוֹת גְּנֵבָה. ג. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. ה. הִלְכוֹת
9 חוֹבֵל וּמַזִּיק. ו. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

10 יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א)
11 דִּין הַשּׁוֹר. ב) דִּין הַהֶבְעֵר. ג) דִּין הַבּוֹר. ד) דִּין
12 הַבְּעֵרָה.
13 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"וזהו סידורן..."

בסדר ההלכות, הקדים הרמב"ם הלכות גניבה לגזילה (ואבידה) וכן הוא בשו"ע שהקדים הלכות גניבה להלכות גזילה. אבל בשו"ע אדמו"ר הזקן הקדים גזילה לגניבה.

וההסבר בזה הוא, כיון שהרמב"ם קרא לספרו "משנה תורה" מהטעם שכתב בהקדמתו "...לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה" הלך גם בסידור ההלכות כסדר שבתורה כי דיני גניבה הובאו בפרשת משפטים (כא, לז. ואילך) ודיני גזילה בפרשת ויקרא (ה, כא. ואילך).

אבל האדמו"ר הזקן שהשו"ע שלו הוא "הלכות הצריכות מלוקטות" הקדים גזילה לגניבה כי תיקון הגזילה קודם לתיקון מעשה הגניבה שבגזילה הנעשית בגלוי ובפני רבים הדבר ידוע לכל ואין צורך להמתין לחקירה ודרישה בבית דין כמו בגניבה תהליך שלוקח משך זמן. והוא על־דרך מה שמצינו בענין בתשובה ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית שעליהם מתחרט האדם בכל לבו משא"כ בספק עבירה שאינו בטוח אם עשאה. ולכן קרבן אשם הבא על הספק יקר יותר מקרבן חטאת הבא על הוודאי. ומה שחיבר הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה אבל לא לגזלה) יובן על פי פנימיות הענין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גוזל החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת הרוח שטות היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה כמו שכתוב "ובקשתם משם" ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגא גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד הלעומת זה מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגוזל... עובר בלא־תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות־עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454)

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולאי זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולאי זה תמים עד שיועדו, ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם. ונתבאר בו השלשה אבות – שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

14 א. כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה[2] שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה
15 - הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק[3];
16 שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ. אֶחָד
17 הַשּׁוֹר וְאֶחָד[4] שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, לֹא דִּבֵּר
18 הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהוֹוֶה[5].

2) בין בהמה, בין חיה ובין עוף, ראה בבא קמא טו: וכא:
3) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק, ראה שם ב: וג: 4) בין... בין. 5) תוספתא בבא קמא פ"ו הלכה ז, ומכילתא דר' שמעון בן יוחאי משפטים כא, לה. "שור" שבתורה הוא דוגמה בלבד הלקוחה מן המציאות, וראה בבא קמא נד:

1 **ב. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ**
2 **לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתָהּ[6], כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה**
3 **תֶּבֶן אוֹ עָמִיר[7], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ[8] -**
4 **חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[9], שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם[10]; וְאִם שִׁנְּתָה[11]**
6 **וְעָשְׂתָה מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד וְהִזִּיקָה**
7 **בָּהֶן, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי**
8 **נֶזֶק[12] מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר**
9 **הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגוֹ'.**

6) בהתאם לטבעה. 7) ערימת שבלים שנקצרו.
8) שדרכה על החפץ בלא כוונה להזיק, וזוהי "רגל" להלן הלכה ה. ואם עשתה כן בכוונה להזיק - אין זה "רגל" אלא "קרן", להלן שם. 9) בלשון התלמוד: עידית, וראה להלן פרק ח הלכה י. 10) פסוק זה מדבר על נזקי שן, שהזיקה הבהמה על ידי שאכלה. ועל נזקי רגל, שהזיקה ברגלה דרך הילוכה. ומכיון שדרכה בכך, על הבעלים לשלם נזק שלם, כי עליהם מוטלת שמירת בהמתם, והם אחראים לה (שמות כא, לו), ומכיון שלא שמרו, מן הדין שישלמו את כל הנזק. ומטעם זה אפשר גם לגבות את דמי הנזק מנכסי הבעלים ומן העידיות שבהם, כי הבעלים הם הנאשמים. ראה בבא קמא ב: ג. וטז: 11) ממנהג ברייתה. 12) כיון שאין דרכה בכך. וראה להלן פרק ב הלכה ז, שמטעם זה הם פטורים מן הדין אלא שחייבתם התורה מטעם קנס, אך מגוף המזיק עצמו.

10 **ג. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה[13] שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים**
11 **וֶהֱמִיתוֹ, וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה אַרְבָּעָה - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב**
12 **לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה, שֶׁהוּא חֲצִי הַנֶּזֶק; וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם**
13 **אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר[14] שֶׁהִזִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת**
14 **הַשּׁוֹר הַחַי[15]. לְפִיכָךְ, אִם הֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים**
15 **לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וּנְבֵלָה שָׁוָה מָנָה - אֵין בַּעַל**
16 **הַנְּבֵלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי 'תֵּן לִי חֲמִשִּׁים'; אֶלָּא**
17 **אוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ וָלֵךְ', אֲפִלּוּ**
18 **אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

13) מאה דינרי כסף. 14) ולא מנכסים אחרים של בעל השור. 15) בניגוד ל"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" הנאמר בשן ורגל, ראה שם לד. 16) דינר כסף = זוז.

19 **ד. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד כְּמִנְהַג**
20 **בְּרִיָּתוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מוּעָד; וְהַמְשַׁנֶּה[17] וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה**
21 **שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד, כְּגוֹן שׁוֹר**
22 **שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - הוּא הַנִּקְרָא תָּם. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה, אִם**
23 **הִרְגִּיל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת[18] - נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ**
24 **דָּבָר שֶׁהִרְגִּיל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח**
25 **הוּא[19].**

17) ממנהג ברייתו. 18) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה להלן פרק ו הלכה א. 19) ומסיים שם: שלם ישלם שור תחת השור, היינו נזק שלם. א"כ קיימים שני מיני "מועד": א. מעשה "כמנהג ברייתו", כגון בהמה שאכלה תבן או קש; ב. מעשה שאינו "כמנהג ברייתו", אבל נשנה פעמים רבות, כגון שור שנגח פעמים רבות.

26 **ה. חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תַּמִּים[20] יֵשׁ בְּבְהֵמָה, וְאִם הוּעֲדָה**
27 **לְאֶחָד מֵהֶן[21] - נַעֲשָׂת מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. וְאֵלּוּ הֵן:**
28 **הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לְגַח[22], וְלֹא לְגֹף[23],**
29 **וְלֹא לִשֹּׁךְ, וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים, וְלֹא לִבְעֹט;**
30 **וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ[24]. אֲבָל**
31 **הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ[25], וְהָרֶגֶל**
32 **מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וְהַבְּהֵמָה**
33 **מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פִּכִּין קְטַנִּים[26] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם**
34 **וּלְמַעֵךְ אוֹתָן.**

20) בבא קמא טו: 21) שחזרה על אותו מעשה פעמים רבות. 22) בקרן. 23) באחד משאר אברי הגוף.
24) לאותו מעשה ולא למעשה אחר. שהרי אפילו המועד ליגח בקרן ימין, אינו מועד ליגח בקרן שמאל (שם מה: ועיין רש"י שם - הגר"א שפ"ט, סעיף־קטן יב). וראה גם בבבא קמא טז. (מגיד־משנה). 25) כגון פירות וירקות לבהמה (להלן פרק ג הלכה א), אבל אכלה דבר שאינו ראוי לה כגון כלים, אין זה "שן" אלא "קרן" ומשלמת רק חצי הנזק (שם הלכה ג). 26) שם טז. לדעת רבי אלעזר.

35 **ו. חֲמִשָּׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן**
36 **לְהַזִּיק[27], וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת[28]. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיקוּ**
37 **אוֹ הֵמִיתוּ בִּנְגִיחָה אוֹ בִּנְשִׁיכָה וּדְרִיסָה[29] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
38 **- חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵן: הַזְּאֵב, וְהָאָרִי, וְהַדֹּב**
39 **וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שֶׁנָּשַׁךְ - הֲרֵי זֶה מוּעָד,**
40 **וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת[30].**

27) בכל דרך שהיא, ואפילו בכוונה. 28) שגידלם אדם בביתו ואין דרכם בכך. ולא כר' אליעזר הסובר, שבני תרבות אינם מועדים (שם טו:). 29) מכה בצפרני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת. 30) לדעת הכל, ואפילו לרבי אליעזר (שם).

41 **ז. כָּל מוּעָד[31] מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה[32] שֶׁבִּנְכָסָיו,**
42 **וְכָל תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
43 **אֲמוּרִים?[34] בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק**
44 **וְהִזִּיקַתְהוּ; אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק,**
45 **וְהִזִּיקַתְהוּ בְּהֵמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל**
46 **הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ: אִלּוּ לֹא נִכְנַסְתָּ**
47 **לִרְשׁוּתִי[35], לֹא הִגִּיעַ לְךָ הֶזֵּק. וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה:**
48 **וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר[36].**

31) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על־ידי הרגל.

32) מן הטוב. 33) של המזיק, אחרי שמוכרים אותו (שם), וראה למעלה הלכה ב. 34) שבעל השור חייב בכל נזקי שורו. ובלשון התלמוד: "תורך ברשותי מאי בעי" (שם יג: . וראה גם כא:). 35) בשדה של איש אחר, כלומר בשדה הניזק. זוהי הוכחה מן התורה, נוספת על הנימוק ההגיוני הקודם. [בהלכה זו משמיענו רבינו הדינים השוים בכל נזקי שור, בין שן ורגל ובין קרן, היינו - ברשות הניזק חייב וברשות המזיק פטור, ומנמק את הפטור בסברה הגיונית, שכוחה יפה בכל נזקי שור, ואחר־כך הוא מוסיף ומביא את הלימוד מהמקרא המדבר רק בשן ורגל, וכולל כל פטורי שן ורגל, בין האמור בהלכה זו - רשות המזיק - ובין האמורים בהלכות ח־ט העוסקות בדיני שן ורגל בלבד. וצריכים אנו לשני הנימוקים. הנימוק הראשון אינו מסביר טעם כל הפטורים משן ורגל, כגון חצר של שניהם או אינה של שניהם, והנימוק השני מן המקרא אין לו ענין כלל לנזקי קרן, רק לרגל ושן. ובזה מסולקת תמיהתו של הרמ"א בחושן־משפט סימן שפ"ט סעיף י על דברי רבינו כאן, וראה 'מאירת עינים' שם]. 36) לא למזיק ולא לניזק - אלא של אחר, ראה בבא קמא יד.

1 ח. הִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל
2 שְׁנֵיהֶם[37], לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל
3 שְׁנֵיהֶן וַהֲרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס
4 לָהּ בְּהֵמָה, כְּגוֹן הַבִּקְעָה[38] וְכַיּוֹצֵא בָהּ: אִם בְּשֵׁן וָרֶגֶל
5 הִזִּיקָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת
6 לְהַלֵּךְ[39] [כָּאן] וָכָאן, וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַלֵּךְ וְלֶאֱכֹל
7 כְּדַרְכָּהּ[40] וּלְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ; וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה
8 אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה: אִם תַּמָּה הִיא -
9 מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוּעֶדֶת - נֶזֶק שָׁלֵם[41].

37) ר' שמעון בן אלעזר, בברייתא שם. 38) אבל אם בהמת אחרים (לא של אחד השותפים) הזיקה שם, בשן או ברגל, דינה כהזיקה בחצר הניזק, כי לה אין רשות להלך שם, וראה שם מז: 39) וזאת ידע בעל הפירות, ועליו לשמור עליהם. 40) שם יד. 41) כיון שאין לו רשות להכניס שם בהמה, אין זה דומה לרשות הרבים, ודינו כאילו נכנס לרשות היחיד של הניזק. אלו דברי ר' יוסף לפי פירוש הגמרא, שם.

10 ט. הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן מְיֻחֶדֶת לְפֵרוֹת וְלֹא
11 לְהַכְנִיס בָּהּ בְּהֵמָה, וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין
12 בְּהֶמְתּוֹ וְהִזִּיקָה - חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[42].
13 וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לְבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת
14 לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה[43]
15 פֵּרוֹתָיו - חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[44].

42) בהמתו של השני. 43) מכיון שרק לשותף שלו היתה רשות להכניס פירות, על כן דינו לגבי שן כדין חצר הניזק (ראה שם). 44) עיקרים הנאמרים בתורה (בבא קמא ב:).

16 י. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת[45] נְזִיקִין בְּשׁוֹר: הַקֶּרֶן[46], וְהַשֵּׁן,
17 וְהָרֶגֶל[47]. תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[48]: נְגִיפָה[49], נְשִׁיכָה[50],
18 רְבִיצָה, בְּעִיטָה[51]. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן[52]: אִם נִתְחַכְּכָה
19 בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ, וְכֵן אִם טִנְּפָה
20 פֵּרוֹת[53] לַהֲנָאָתָהּ. תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[54]: הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ
21 דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ[55], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעָרָהּ[56] דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ,
22 אוֹ כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ[57], אוֹ בָּאֲכָף שֶׁעָלֶיהָ, בִּפְרֻמְבִּיָּא[58]
23 שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ[59]; וְכֵן חֲמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ
24 בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ[60], וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן שֶׁהִזִּיקָה
25 בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוּת
26 הָרַבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.

45) נגיחה. 46) ראה למעלה הלכה ה. 47) מעשי נזק הנעשים לא על־ידי קרן ובכל זאת דינם כקרן, מכיון שהם דומים לה. 48) באחד מאברי הגוף. 49) בשן. 50) ברגל. כולן נמנות עם תולדות הקרן, כי הן דומות לה באופיין. 51) כל נזק שיש בו הנאה לבהמה המזיקה (ראה בבא קמא ג.). 52) על־ידי־זה שנתגלגלה עליהם להנאתה (ראה רש"י שם ד"ה נתחככה, ויח: ד"ה דדחיק). או על־ידי גללים (=צואה) המחוברים לגופה. אבל הטילה גללים על הפירות הרי זה "צרורות" ולא שן (ר"י מיגש ב'שיטה מקובצת' לבבא קמא יט. ורבינו חננאל שם ג). 53) כל דבר שהזיקו מצוי, ואין בו לבהמה כוונה להזיק. 54) ולא בכוונה. 55) שנדבקו כלים בשערה, וגררה אותם ושברתם, בבא קמא ג. ויז: 56) כדרכה, שם יט: 57) רסן. 58) פעמון. 59) בגמרא (שם יז:) חסרות המלים "בשעת הילוכו", אבל רבינו תפס את לשון התוספתא. ראה תוספתא (שם פרק א, צוקרמנדל ע' 347). 60) וראה ב"משנה למלך".

27 יא. כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ כִּשְׁכּוּשׁ רַב שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ
28 לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁכִּשְׁכְּשָׁה
29 בַּגִּיד[61] שֶׁלָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה - פָּטוּר; וְאִם
30 תָּפַשׂ הַנִּזָּק - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק[62] מִמַּה שֶׁתָּפַשׂ; שֶׁזֶּה
31 הַדָּבָר סָפֵק הוּא[63] אִם אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[64] שֶׁחַיָּב
32 עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[65] שֶׁפָּטוּר
33 עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].

61) באבר המין של זכר. 62) אבל נזק שלם אינו יכול לתפוש. ממה־נפשך: אם זהו "קרן" - אינו משלם אלא חצי נזק, ואם זהו "רגל" - הרי הוא פטור לגמרי ברשות הרבים. 63) בעיה שלא נפתרה (בבא קמא יט:), ומן הספק אין מוציאין ממון. ואם תפס הניזק, אין מוציאים מידו. 64) שאין דרכה בכך. 65) מכיון שאין כוונתה להזיק. 66) למעלה הלכה ח.

יום שישי ט' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו – והוא הצרורות. ונתבארו בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

34 א. אֶחָד אָבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד[2] הַתּוֹלְדוֹת. אִם הָיָה הָאָב
35 מוּעָד[3] - תּוֹלְדוֹתָיו מוּעָדוֹת[4], וְאִם הָיָה תָּם[5] -

תּוֹלְדוֹתָיו כָּמוֹהוּ[6]. וְכָל אֲבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן מוּעָדִין הֵן מִתְּחִלָּתָן, חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן תַּמִּים בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעָדוּ[7], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8].

2) בין . . . בין. 3) מתחילתו, כגון שן ורגל. 4) ומשלם נזק שלם מן העידית שבנכסיו. 5) כגון קרן. 6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. 7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד־משנה). 8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

ב. כָּל תּוֹלָדָה - כָּאָב שֶׁלָּהּ, חוּץ מִצְּרוֹרוֹת הַמְנַתְּזִין[9] מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלֶדֶת הָרֶגֶל הֵם[10], וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּרֶגֶל[11], וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, כְּרֶגֶל[12] שֶׁהוּא אָב, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[13].

9) שהזיקו. 10) מכיון שהזיקה בשעת הילוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: 11) דעת רבא שם 12) דעת רב פפא שם. 13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטרין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

ג. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְהָלְכָה, וְהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הִיא[14].

14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמז בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצרורות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

ד. וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק[15] וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי[16] בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשִׁבְּרַתּוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר[17] וְשִׁבְּרוֹ - עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[19].

15) בבא קמא יט. אף־על־פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צרורות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. 16) שם יז. 17) שהותז שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. 18) כנזקי רגל. 19) כדין צרורות.

ה. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָעֲטָה[20] וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת, וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק רְבִיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא שֶׁמָּא שִׁנּוּי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל, שֶׁהֲרֵי בָּעֲטָה.

20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה צרורות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כך ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרורות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרורות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

ו. בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֶחֱמַת הַבְּעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק[21], שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז[22], וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצרורות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצרורות, וגם צרורות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. 22) צרורות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצרורות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ[23] שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[24] - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין קְנָס[25], חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה[26], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27].

23) משלם לניזק מה שהפסידו. 24) תם בקרן ובתולדותיה. 25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: 26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". 27) לעיל הלכה ב' וג'.

ח. זֶה הַכְּלָל[28]: כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק - הֲרֵי זֶה מָמוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פָּחוֹת, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[29] אוֹ חֲצִי נֶזֶק - הֲרֵי הַיִּתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, אֲבָל הַמּוֹדֶה בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת - פָּטוּר[30].

~ נקודות משיחות קודש ~

מודה בקנס פטור

תשלומי חצי נזק של שור תם הם קנס שחל עליהם הדין "מודה בקנס פטור". וצריך להבין: בשלמא מצד המזיק,

הודאתו היא עשיית תשובה וחרטה וכיון שתשלום הקנס אינו חוב ממוני לניזק לכן פטור. אבל בנוגע לניזק קשה, מדוע צריך הוא להפסיד תשלום המגיע לו בגלל שהמזיק עשה תשובה. ובפרט לפי המבואר באגה"ק שגם כאשר אדם מזיק ממון חברו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים הרי שעל הניזק כבר נגזר שיאבד ממונו וא"כ ממה נפשך, אם נגזר עליו שיקבל חצי נזק איך יתכן שתשלום זה יתבטל על ידי הודאת המזיק ואם נגזר עליו שיפסיד לגמרי הרי לא יתכן שיזכה בתשלום חצי הנזק שלא על פי רצון ה'.

ואינו דומה לחיוב בקשת מחילה שצריך "לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו כו'" הגם שכבר נגזר עליו משמים בושת זו כי שם מקטין את הבושה שגרם לו כשהלה רואה שמוותר על כבודו וטורח לפייסו. וממילא, אם אינו מפייסו גורם לו נזק נוסף. אלא שבנוגע למזיק אין שייך כל זה מכיון שבהודאתו הוא מזיק את חבירו עוד יותר, ובגללה מפסיד גם את חצי הנזק.

והביאור הוא שהודאתו של המזיק היא בירור והוכחה על מה שנגזר על הניזק מן השמים, להפסיד הכל או מחצה בלבד. על־דרך ביאור הרמב"ן בדין עדים זוממין ש"הרגו אין נהרגין" שביאר שעצם מעשה בי"ד הוא בירור והוכחה שכך נגזר עליו משמים.

ויש לבאר בפנימיות העניינים: תם ומועד בעבודת האדם מדבר על נפש הבהמית של יהודי שאינה בגדר מועד כי נפש יהודי והנהגתה היא באופן של "יעקב איש תם" ומה שאירע הוא מפני שתקפו יצרו.

ובהמה שהועדה וחזרה בה אפילו מפרט קטן (כגון שהפסיקה לנגוח בשבת) מדבר שהועדה בו חזרה לתמותה לאותו עניין ובעבודת התשובה פירושו שגם לאחר שנעשה מועד לעניין בלתי רצוי יכול בקלות לחזור לתמותו על ידי הרהור תשובה אחד ולהעשות צדיק גמור ולא עוד אלא שהוא למעלה מצדיק גמור שהרי נעשה בעל תשובה שההנהגה עמו היא באופן ש"והיה טרם יקראו ואני אענה" שהקב"ה נענה לתפילתם עוד לפני שמתפלל וקורא!

(על פי יין מלכות סימן קנ"ב)

28) שם טו: 29) של גנב. 30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

1 **ט. תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע**
2 **בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ[31]: אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבָלִין וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[32],**
3 **שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן - עַל הַתְּבָלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק**
4 **שָׁלֵם[33], וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כַּחֲצִי נֶזֶק**
5 **צְרוּרוֹת[34], שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ[35]; וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן -**
6 **הֲרֵי זֶה מְשַׁגֵּחַ[36], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת[37].**

31) שנבקע הכלי מחמת הקול. 32) ממאכלי תרנגול. 33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. 34) כי הנזק בא לא על־ידי התרנגול גופו, אלא מכוחו. 35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה, שם יח: ויט. 36) שהכניס ראשו לתוך כלי ריק. 37) כדין קרן ולא כדין צרורות, וכן פסק הרי"ף בהלכותיו. ואף־על־פי שאם בעטה והתיזה צרורות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צרורות נעשה על־ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צרורות על־ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד־משנה, וראה בראב"ד).

7 **י. וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף[38] וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים**
8 **- מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין[39] לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן**
9 **וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן,**
10 **וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר - מְשַׁלֵּם**
11 **חֲצִי נֶזֶק[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקְּשָׁרוֹ אָדָם[41];**
12 **אֲבָל אִם נִקְשַׁר עַל רַגְלֵיהֶם מֵאֵלָיו - בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין**
13 **פָּטוּר[42]. וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים וְלֹא הָיָה הַחוּט**
14 **הֵפְקֵר - בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֶזֶק, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר**
15 **הַמִּתְגַּלְגֵּל[43].**

38) השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צרורות, שדרכו של סוס לצנוף ושל חמור לנעור. 39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגיד־משנה מצדיקן, והרמ"א ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו בדינים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם (שמות כא, לג־לד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:) איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:) אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צרורות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנח, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו.). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צרורות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש. 40) כדין צרורות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. 41) בעל התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. 42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי

תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צרורות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתם ושלא מרצונם של הבעלים. 43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו ברשות הניזק, ומדין צרורות נגעו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצרורות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהוזק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הוזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף־על־פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק כשמת, אבל אם הוזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדינים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

1 **יא. הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט, וְהַתַּרְנְגוֹלִים דָּרְסוּ**
2 **עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ, וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן וְשִׁבְּרוּ בּוֹ אֶת**
3 **הַכֵּלִים - אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא[44].**

44) שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הוזק האדם או בעל־חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזיק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צרורות"].

4 **יב. תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין[45] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם**
5 **וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים: אִם בְּכַנְפֵיהֶם שִׁבְּרוּ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק**
6 **שָׁלֵם[46], וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[47].**

45) שם יז: 46) כדין רגל. 47) בדין צרורות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיבתו.

7 **יג. הָיוּ מְהַדְּסִין[48] עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת**
8 **וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[49]. הִזִּיקוּ בְּעָפָר**
9 **אוֹ צְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּכַנְפֵיהֶן אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן - מְשַׁלְּמִין**
10 **חֲצִי נֶזֶק[50].**

48) חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. 49) כי דרכם בכך. 50) כדין צרורות, שם יז:

11 **יד. הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל[51], וְנִפְסַק הַחֶבֶל[52] וְנִשְׁבַּר**
12 **הַדְּלִי - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[53]. וְהוּא, שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי**
13 **מֵחֲמָתָן[54] עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל**
14 **אֹכֶל[55] וּבְעֵת אֲכִילָתָן פְּסָקוּהוּ[56] - מְשַׁלֵּם גַּם עַל**
15 **הַחֶבֶל נֶזֶק שָׁלֵם[57].**

51) שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו). 52) נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. 53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי, שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. 54) שהם דחפוהו עד שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח. אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צרורות, וראה רי"ף שם. 55) גמרא שם. 56) קרעוהו. 57) כדין שן, כי דרכו בכך לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

16 **טו. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי[58] שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג מִלְּמַעְלָה**
17 **לְמַטָּה וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[59],**
18 **מִפְּנֵי שֶׁמּוּעָדִים הֵן לְדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ,**
19 **שֶׁעֲלֵיהֶן לְרֹאשׁ הַגָּג פְּשִׁיעָה[60]; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְּלוּ הֵן**
20 **אֹנֶס[61], כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב[62].**

58) בבא קמא כא: 59) כדין רגל. 60) כי הבעלים ידעו דרכם של הכלב והגדי לטפס לראש הגג. 61) והבעלים לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו. 62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

21 **טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. וְהוּא,**
22 **שֶׁנִּתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַךְ[63] וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל נִסְרַךְ הַכֶּלֶב**
23 **וְדִלֵּג הַגְּדִי, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה -**
24 **חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[64]. וְכֵן תַּרְנְגוֹל[65] שֶׁדִּלֵּג, בֵּין מִלְּמַעְלָה**
25 **לְמַטָּה בֵּין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.**

63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. 64) זוהי גירסת רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו, הגירסא: פטורין). 65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה, שם כא:

26 **יז. כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה[66] וְהָלַךְ לוֹ לְגָדִישׁ: אִם**
27 **הִנִּיחָהּ בַּגָּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ**
28 **- עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[67],**
29 **וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק[68]; וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת**
30 **הַחֲרָרָה עַל הַגָּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל**
31 **הַחֲרָרָה נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל מְקוֹם הַגֶּחָלִים חֲצִי נֶזֶק[69],**
32 **וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ פָּטוּר[70].**

66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבקת בה. 67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על־מנת לאכלה וגם עשה מעשה. 68) כדין צרורות, וראה פירוש המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. 69) מכיון שזה משונה. 70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא של רב אשי, אם כוח כוחו ככוחו דמי או לא, ולא נפשטה, ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה 'בית יוסף' חושן־משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא היה נשרף].

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם הַדֶּלֶת, וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה מֵעַל הָאֵשׁ; אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ, בַּעַל הָאֵשׁ - חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגָּדִישׁ[71], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ.

71) כך משמע מלשון הגמרא בבא קמא כג. "מאן חייב? בעל הכלב. וליחייב נמי גחלת?" ומפרש רבינו, שהוא שואל למה אין מחייבים את בעל הגחלת לשלם בעד הגדיש, ובעל הכלב ישלם בעד החררה ומקומה. ומתרץ כששימר בעל הגחלת על גחלתו. ומכאן למד רבינו שאם לא שימר גחלתו הוא חייב.

יט. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[72], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[73]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שִׁסָּה אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק נוֹשֵׁךְ, לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ בְּעַצְמוֹ[74] - בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה[75] וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ[76] - פָּטוּר.

72) פטור מדיני אדם, כי לא עשה מעשה. אבל מבחינה מוסרית מוטלת האחריות עליו וחייב לשלם, אלא שאין בית־דין יכול להכריח אותו לשלם, בבא קמא כד:
73) פסק כה"אם תמצי לומר" של רבא (שם), שבעל הכלב חייב, וכדעת הרי"ף שם. ומשלם רק חצי נזק, כי אין דרכו של כלב לנשוך. [וראה כסף־משנה פרק ב דנזירות הלכה ה, שכתב: "ופסק כ"אם תמצי לומר", וכבר נודע שזוהי שיטתו ושיטת הגאונים", וכן גם ברא"ש מסכת קידושין פרק א סימן ד]. 74) והכלב נשך את המשסה. 75) המשסה שינה, כי אינו רשאי לשסות. 76) הכלב שנשך.

כ. שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת, וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה - חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[77]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ, אֵין דַּרְכָּהּ לְבַעֵט בָּהּ[78].

77) כדין תולדה דקרן, בבא קמא כד: 78) נימוקו של רבא, שם. סיכום: בפרק זה דובר בעיקר על תשלומי חצי נזק: א. בתור שינוי, כתולדה דקרן. ב. בתור צרורות.

יום שבת קודש י' כסלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה נהנית ממנה. וכן נתבארו בו משפטי המכניס בהמתו ברשות שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הוזקה, וחילוקיהם בין נכנסה ברשות לשלא ברשות.

א. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[2]. לְפִיכָךְ, אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְאָכְלָם - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְגוֹ'. וְאִם אֲכָלַתְּם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר[3]; וְאִם נֶהֱנֵית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[4], לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

2) משנה, בבא קמא יט: 3) כי כתוב "בשדה אחר", ופירשו חכמים: ברשות הניזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול. 4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי האכילה.

ב. כֵּיצַד? נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ לֹט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר[5]. וְאִם אֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם שְׁעוֹרִים[6] אוֹ עָמִיר[7], וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל[8].

5) דינר של כסף = זוז. אף על פי שאין רגילים להאכיל שומשמין לבהמה משלם דינר, כי שן ברשות הניזק משלם נזק שלם והנזק הוא דינר. 6) ברשות הרבים פטורים מלשלם את דמי הנזק של האכילה. החיוב הוא רק משום שבעל הבהמה נהנה, כי לולא אכלה היה צריך לתת לה אוכל. משום כך ישלם לא דמי שומשמין, אלא דמי שעורים או עמיר, שרגילים להאכיל את הבהמה.
7) שעורים בשיבולים שרגילים להאכיל את הבהמה בזמן הקציר (ראה מגיד משנה וכסף משנה). 8) דהיינו שני שלישי המחיר. בבא בתרא קמו: גם במקרה שדרכו להאכילה שעורים הוא משלם בזול, מכיוון שזה היה בעל כורחו (דברי הרמ"ה המובאים בנימוקי יוסף שם, כ.).

ג. אָכְלָה אֲכָלִים הָרָעִים לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵית, פָּטוּר. אָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים, בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא[9], וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כְּלֵיהֶם[10] וּכְסוּתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיָּנוּחוּ מְעַט.

9) ודינו כתולדה דקרן. 10) על כן אין לפטור מטעם "כל המשנה ובא אחר ושנה בו פטור", ראה למעלה פרק ב, הלכה יט.

ד. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וַאֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - חֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק[11], לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[12]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק כַּמָּה שֶׁהִזִּיקָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה.

11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. 12) כי אין מוציאים מספק. גירסת רבינו בגמרא שם כגירסת רבינו חננאל: "דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.

ה. כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לְחָצֵר וְנָטַל פַּת אוֹ בָּשָׂר וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְחָצֵר אַחֶרֶת[13] וַאֲכָלָם שָׁם - מַה

שֶׁנֶּהֱנָה מִשֶּׁלֵּם[14]; אֲכָלָם בִּשְׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר - מְשֻׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָן בְּתוֹךְ הֶחָצֵר[15], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אָכַל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

13) של בעלים אחרים. 14) כי הולכים אחרי מקום האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד. 15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש - של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הניזק, אפילו לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

ו. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן אֲבָל אוֹכַלְתָּן עַל יְדֵי הַדְּחָק, כְּגוֹן פֵּרָה שֶׁאָכְלָה שְׂעוֹרִים[16], וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִים[17] אוֹ דָגִים, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכַת בָּשָׂר, וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן, וְחָתוּל שֶׁאָכַל תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם אָכְלָה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשֻׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵית - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית.

16) שהם מאכל חמור. 17) שהם מאכל פרה. שם יט: כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא, שם. 18) כדין שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

ז. חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה אוֹ בָּשָׂר - מְשֻׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּהוּ דַרְכָּהּ[19]; אֲבָל כֶּלֶב שֶׁאָכַל כְּבָשִׂים קְטַנִּים[20], אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים - הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי[21], וּמְשֻׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22].

19) לשון הברייתא שם טז: 20) אפילו קטנים. 21) כי אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא. רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי נזק. 22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן, אלא תולדה דקרן, שם טו:

ח. סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם, וְנִכְנַס חֲמוֹר[23] וְשִׁבֵּר הַסַּל וְאָכַל הַלֶּחֶם - מְשֻׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּה הוּא דַרְכּוֹ[24]. וְכֵן שְׂעִיר עִזִּים[25] שֶׁרָאָה לֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית, וְנִסְתַּבֵּךְ בֶּחָבִית וְאָכַל אֶת הַלֶּפֶת וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית - מְשֻׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֶזֶק שָׁלֵם[26]; כְּשֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת בְּכֵלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִכְנַס הַחֲמוֹר וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם וְאַחַר כָּךְ שִׁבֵּר אֶת הַסַּל - עַל הַלֶּחֶם מְשֻׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַסַּל חֲצִי נֶזֶק[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) לרשות הניזק. 24) לשבר את הסל בשעת אכילת הלחם. 25) עד בן שנה, שם כ. 26) על הלפת מדין שן, ועל החבית מדין רגל. 27) כי זה משונה.

ט. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה[28], בֵּין דֶּרֶךְ הַלִּיכָתָהּ בֵּין שֶׁעָמְדָה[29] וְאָכְלָה - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וַאֲפִלּוּ חָזְרָה עַל צִדֵּי הָרְחָבָה[30] וְאָכְלָה מֵהֶן. אֲבָל אִם הִנִּיחָה אֶת הָרְחָבָה וְהָלְכָה וְעָמְדָה בְּצִדֵּי הָרְחָבָה[31] וְאָכְלָה - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[32]. אָכְלָה מִפֶּתַח הַחֲנוּת[33] - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[34]; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

28) שוק, משנה שם יט: 29) דרכה של בהמה לאכול, ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד, שם כ. 30) קרן זוית. 31) שדינם כדין רשות היחיד של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה, כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצידי הרחבה, דעת שמואל שם כא. 32) כדין בהמה שאכלה ברשות הניזק, שם. 33) הפתוחה לרשות הרבים. 34) כדין שן ברשות הרבים, שם יט:

י. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָמְדָה[35] - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת[36] לֶאֱכֹל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי זוֹ. וְאִם קָפְצָה וְאָכְלָה[37] עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; שֶׁגַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּזָּק הוּא חָשׁוּב[38].

35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא. וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט, ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש (ראה בכסף משנה). 36) ודינה כדין שן ברשות הרבים. 37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם). 38) ומשלם מה שהזיקה.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהֵחֵלְקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ וְנָפְלָה לְגִנָּה[39] וְנֶחְבְּטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת אוֹ שֶׁאָכְלָה - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֲפִלּוּ הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה, וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[40] - אֵינוֹ מְשֻׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[41]. וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָה? שֶׁהֲרֵי מָצְאָה מָקוֹם רַךְ וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ. אֲבָל אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. וַאֲפִלּוּ טִנְּפָה פֵּרוֹת בְּמֵי לִדָּה[42] - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה. וְכֵן אִם דְּחָפַתָּה חֲבֵרְתָּהּ וְנָפְלָה - מְשֻׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ.

39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם נח. 40) ואפשר היה להוציאה. 41) ואינו משלם נזק שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן שם. 42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה אונס, שלא ידע שתלד, משלם נזק שלם, כי תחילתו בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

יב. הֵחֵלְקָה וְנָפְלָה, וְיָצְאַת[43] וְחָזְרָה לַגִּנָּה, אַף עַל

מתוך מהדורת חזק

פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים[44] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ[45] שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה דֶּרֶךְ הַגִּנָּה, הֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ.

43) מן הגינה. 44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי. 45) שמירה מעולה.

יג. הַקַּדָּר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרַתְּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר. וְאִם הֵזִּקָה בָּהֶן - בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר[46]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַקְּדֵרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב.

46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הוזקה, בעל הבית חייב לשמור על בהמתו שלא תינזק, ואם הבהמה שברה את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי, שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

יד. וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלַתְּם בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר[47]. וְאִם הֶחְלִקָה בָּהֶן וְהֵזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב[48]. הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלַתְּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֵזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל. וְאִם הִכְנִיסָן בִּרְשׁוּת, וְהִנִּיחוּ בַּעֲלֵי הֶחָצֵר אֶת זֶה שֶׁהִרְשָׁהוּ בֶּחָצֵר לְשָׁמְרוֹ, וַאֲכָלַתְּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֵזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב[49]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ וְהִנִּיחָהּ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לֶאֱפוֹת בְּתַנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ, וְהִנִּיחוּהָ וְנִתְעַלְּמוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָּהּ[50] בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ, וּבָא עֵז שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאָכַל הַבָּצֵק וָמֵת, וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים לְשַׁלֵּם דָּמָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. 48) על הפירות שאכלה בהמתו. 49) כי השמירה מוטלת עליו. 50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

טו. הַמַּגְדִּישׁ[51] בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלַתְּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה - פָּטוּר[52]. וְאִם הֶחְלִקָה וְהֵזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלַתְּן וְהֵזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - פָּטוּר[53]. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּב[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר; שֶׁהַשּׁוֹמֵר בַּגְּרָנוֹת, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ בְּכָאן' - כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ וַאֲנִי אֶשְׁמֹר לָךְ' הוּא חָשׁוּב.

51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט: 52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. 53) כי היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. 54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ד'־י' כסלו תשע"ז

יום ראשון ד' כסלו ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שכא.

הַמִּצְוָה הַשֵּׁכֶא — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ חוּץ לְתְחוּם הַמְּדִינָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שם טז, כט). וּבָא בַּקַּבָּלָה (סוטה כז:) שֶׁתְּחוּם (גבול) הַמַּסָּע הוּא מַה־שֶּׁנּוֹסָף עַל אַלְפַּיִם אַמָּה מִחוּץ לָעִיר אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת. וְהִלּוּךְ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל־רוּחַ — מֻתָּר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת בשלח שם): "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ" — אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה. וּבַגְּמָרָא עֵרוּבִין (יז:) אָמְרוּ: "לוֹקִין עַל אִסּוּר תְּחוּמִין דְּבַר תּוֹרָה". וּבְאוֹתָהּ הַמַּסֶּכְתָּא נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום שני ה' כסלו ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שכא.

הַמִּצְוָה הָשֵׁכֶא נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי ו' כסלו ה'תשע"ז

מצות עשה קנה.

הַמִּצְוָה הַקְנֶה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַדֵּשׁ אֶת הַשַּׁבָּת וְלוֹמַר דְּבָרִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ שֶׁבָּהֶם נַזְכִּיר גְּדֻלַּת יוֹם זֶה וּכְבוֹדוֹ, וֶהֱיוֹתוֹ נִבְדָּל מִשְּׁאָר הַיָּמִים שֶׁקָּדְמוּ לוֹ וְשֶׁיָּבוֹאוּ אַחֲרָיו, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שם כ, ח). כְּלוֹמַר: זָכְרֵהוּ זְכִירַת קְדוּשׁ וְהַבְדָּלָה [וּגְדֻלָּה] — וְזוֹ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו): "זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ — לְקַדְּשׁוֹ בִּבְרָכָה". וּבְפֶרוּשׁ אָמְרוּ (פסחים קו.): "זָכְרֵהוּ עַל הַיַּיִן". וְאָמְרוּ עוֹד: "קַדְּשֵׁהוּ בִּכְנִיסָתוֹ וְקַדְּשֵׁהוּ בִּיצִיאָתוֹ", כְּלוֹמַר: "הַהַבְדָּלָה שֶׁהִיא חֵלֶק מִזְּכִירַת שַׁבָּת שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף פְּסָחִים וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּבְרָכוֹת (נא:) וְשַׁבָּת (קנ:).

יום רביעי ז' כסלו ה'תשע"ז

מצות עשה קנה.

הַמִּצְוָה הָקֹנֶ"ה נדפסה ביום הקודם.

יום חמישי ח' כסלו ה'תשע"ז

מצות עשה קנה.

הַמִּצְוָה הָקֹנֶ"ה נדפסה ביום שלישי.

יום שישי ט' כסלו ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שכ.

1 הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים —
2 הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ:
3 "לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה" (שמות כ, י). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה,
4 פֵּרֵשׁ בּוֹ הַכָּתוּב (שם לא, יד) שֶׁהוּא בְּכָרֵת, אִם לֹא יָדַע בּוֹ
5 הַדַּיָּן, וְאִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הָעֵדוּת — חַיָּב סְקִילָה. כָּל־זֶה
6 אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה.
7 וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת.

יום שבת קודש י' כסלו ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שכא.

8 הַמִּצְוָה הַשכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ
9 חוּץ לִתְחוּם הַמְּדִינָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־יֵצֵא
10 אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שם טז, כט). וּבָא בַּקַּבָּלָה
11 (סוטה כז:) שֶׁתְּחוּם (גבול) הַמַּסָּע הוּא מַה־שֶּׁנּוֹסֵף עַל
12 אַלְפַּיִם אַמָּה מִחוּץ לָעִיר אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת. וְהִלּוּךְ
13 אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל־רוּחַ — מֻתָּר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת
14 בשלח שם): "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ" — אֵלּוּ אַלְפַּיִם
15 אַמָּה". וּבְגְמָרָא עֵרוּבִין (יז:) אָמְרוּ: "לוֹקִין עַל אִסּוּר
16 תְּחוּמִין דְּבַר תּוֹרָה". וּבְאוֹתָהּ הַמַּסֶּכְתָּא נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
17 מִצְוָה זוֹ.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמוד א

1 **גַּמְלִיאֵל, וְלֹא** קַשְׁיָא – אין סתירה בין הדברים, שכן **כָּאן** – בברייתא
2 שאמרה שאין אשה קונה עבד עברי, הרי מדובר **בְּעֶבֶד עִבְרִי**, אבל
3 **כָּאן** – בדברי רבן שמעון בן גמליאל שאשה קונה את העבדים,
4 מדובר **בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי**. וטעם החילוק הוא, משום **שֶׁעֶבֶד עִבְרִי צְנִיעַ לָהּ**
5 – הוא מוחזק צנוע בעיניה, ואינה חוששת שאם תקלקל עמו
6 יפרסם הדבר, לפיכך אסורה לקנותו, שמא יקלקלו זה עם זה, ולא
7 תחושש שתתבזה על ידי כך מפני שהיא יודעת שהוא לא יפרסם,
8 ואם כן לא יוודע הדבר. אבל **עֶבֶד כְּנַעֲנִי פָּרִיץ לָהּ** – הרי הוא פרוץ
9 בעיניה, והיא יודעת שאם תקלקל עמו אפשר שהוא יתפאר בכך
10 ויפרסם את הדבר, לפיכך היא יראה להפקיר את עצמה לו,
11 ומטעם זה סבר רבן שמעון בן גמליאל שהיא מותרת לקנות עבד
12 כנעני.
13 מקשה הגמרא: **אֶלָּא** לפי זה שכשהאשה יראה שמא יתפרסם
14 הדבר, אין לחשוש שמא תקלקל, קשה על **הָא דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף,**
15 **אַרְמַלְתָּא** – אלמנה **לֹא תְּרַבֵּי כַּלְבָּא** – לא תגדל כלב, שמא תקלקל
16 עמו ותרביע אותו עליה, **וְלֹא תְּשַׁדֵּי כַּר בֵּי רַב בְּאוּשְׁפִּיזָא** – ולא
17 תאכסן בן ישיבה בביתה, שמא תזנה עמו. **וּבְשַׁלְמָא כַּר בֵּי רַב,** מובן
18 שיש לחשוש שמא תקלקל עמו משום **דִּצְנִיעַ לָהּ** – הרי הוא צנוע
19 בעיניה ואינה יראה שמא יפרסם הדבר, **אֶלָּא כַּלְבָּא,** קשה מדוע
20 חוששים שמא תקלקל עמו, הרי **כֵּיוָן** דְּאם תרביע אותו עליה,
21 **מִסְרִיחַ בָּהּ** – הוא נדבק אליה ונמשך אחריה, **מִירְתְּתָא** – היא
22 מפחדת לעשות כן שמא יבינו הרואים שהיא הרביעה אותו עליה.
23 מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי, כֵּיוָן דְּכִי שַׁדְיָא לֵיהּ אוּמְצָא** – כיון שגם
24 כאשר היא זורקת לו בשר לאכול, **מִסְרִיחַ בַּתְרָהּ** – הוא נמשך
25 אחריה, אינה חוששת לקלקל עמו, משום שהיא סבורה שכשהוא
26 ימשך אחריה, **אָמְרֵי אִינְשֵׁי** – יאמרו האנשים **שמִּשּׁוּם אוּמְצָא**
27 **דְּשַׁדְיָא לֵיהּ הוּא דְּמִסְרִיחַ** – שהוא נמשך אחריה מפני שהשליכה לו
28 בשר לאכול, ולא יבינו שהוא נמשך אחריה משום שקלקלה עמו.
29 שואלת הגמרא: מה שהקשה רבי על **גֵּר תּוֹשָׁב הָאָמוּר לְעִנְיַן רִבִּית,**
30 **מַאי הִיא** קושייתו. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (ויקרא כה לה-לו) 'וְכִי
31 יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ, וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ, גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ. אַל תִּקַּח
32 מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית, וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ'. ומשמע מן
33 הפסוק שאיסור ריבית שבפסוק השני, נאמר על אחיך וגר תושב
34 שבפסוק שלפניו. ואם כן אסור להלוות לגר תושב בריבית. ועל זה
35 הקשה רבי, **וּרְמִינְהִי,** הרי שנינו במשנה (לעיל ע:) להיפך, 'לוֹוִין מֵהֶן
36 **וּמַלְוִין אוֹתָן בְּרִבִּית, וְכֵן בְּגֵר תּוֹשָׁב',** הרי שמותר להלוות לגר תושב
37 בריבית.
38 מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מִי כְּתִיב 'אַל תִּקַּח מֵאִתָּם**
39 נשך ותרבית', בלשון רבים, שיהיה משמע לאסור לקיחת ריבית
40 בין מאחיך ובין מגר תושב, הרי 'אל תקח **מֵאִתּוֹ** נשך ותרבית'
41 **כְּתִיב,** בלשון יחיד, אם כן מוכח שאין כוונת התורה לאסור לקיחת
42 ריבית אלא **מִיִּשְׂרָאֵל** ולא מגר תושב. ומה שהוזכר גר תושב בפסוק
43 הקודם, הוא לענין שיש מצוה להחיותו [שנאמר 'וחי עמך'], אבל
44 מותר לקחת ממנו ריבית.
45 **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר בפסוק **'אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית',** ויש לדרוש
46 שרק לקחת נשך ותרבית מן הלוה אסור, **אֲבָל אַתָּה נַעֲשֶׂה לוֹ עֲרֵב**
47 – מותר להיות ערב על חוב שיש בו ריבית.

ישעיה פרק לג יח־כא

יח לִבְךָ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה סֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל אַיֵּה סֹפֵר אֶת־הַמִּגְדָּלִים: יט אֶת־עַם נוֹעֵז לֹא תִרְאֶה עַם
עֲמֻקֵּי שָׂפָה מִשְּׁמוֹעַ נִלְעַג לָשׁוֹן אֵין בִּינָה: כ חֲזֵה צִיּוֹן קִרְיַת מֹוֵעֲדֵנוּ עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה יְרוּשָׁלַם נָוֶה שַׁאֲנָן
אֹהֶל בַּל־יִצָּעֶן בַּל־יִסַּע יְתֵדֹתָיו לָנֶצַח וְכָל־חֲבָלָיו בַּל־יִנָּתֵקוּ: כא כִּי אִם־שָׁם אַדִּיר יְהוָה לָּנוּ מְקוֹם־נְהָרִים
יְאֹרִים רַחֲבֵי יָדַיִם בַּל־תֵּלֶךְ בּוֹ אֳנִי־שַׁיִט וְצִי אַדִּיר לֹא יַעַבְרֶנּוּ:

רש"י

(יח) לבך יהגה אימה. כשתראה השרים והחכמים של עכו"ם שהיו שליטים בחייהן והרי הם נידונים בגיהנם יהגה לבך אימה ותאמר איה חכמתן וגדולתן של אלו איה שהיה סופר בחייו ושוקל כל דבר חכמה שהיו שואלין ממנו כל עצת מלכות: **איה סופר את המגדלים.** פירוש שהיה סופר המגדלים אשר בעיר ועיר כי אותם הבתים הגבוהים היו חשובים ונותנים יותר במס וכל אותה המחשבה והפחד לא יהיה לך עוד: **(יט) את עם נועז.** כמו לועז אלו אשור ובבל שאין לשונם לשון הקודש: **לא תראה.** לא תחשוב בלבך כי כולם יהיו חשכים ושפלים: **עמקי שפה.** כמו ויהי כל הארץ שפה אחת (בראשית יא): **נלעג לשון.** עלגים, ועמקי שפה (לעיל כג) כל זה לשון נכרית שאינן מכירין בלשון הקודש: **(כ) חזה ציון.** ואת מי תראה בלבך להחשב מלוכה ושררה את ציון אשר היא קרית בית וועד לנו: **בל יצען.** בל יסח ודומה לו אילון בצעננים (שופטי' ד') ומתרג' מישר אגניא והם נקעי' שבשדו' שקורין פושי"ץ בלע"ז כמו אגני דארעא מקרי שהמים נאספי' שם מן ההרי' והגבשושיו' ובי"ת של בצעננים אומר אני שאינה נשרשת בתבה אלא משמשת היא: **בל יסע יתדותיו.** היתדות שקושרין בו מיתרי האהל בל יסע אותם מן הארץ ממקום תקיעתם כמו ויסיעו אבנים גדולות (מלכים א ה) וכן ויסעם עם הבריח (שופטים טז) ל' תלישה: **(כא) כי אם שם.** כי אם מוסב על בל יסע יתדותיו ועל בל ינתקו, הרעה לא תהיה כי אם הטובה ה' יהיה שם אדיר לנו והעיר תהיה מקום נהרים יאורים כענין שנא' (ביחזקאל ד) וימד אלף ויעבירני נחל אשר לא אוכל לעבור וכן ניבא יואל ומעין מבית ה' יצא (יואל ד יח) והוא הנחל שיהא מתגבר והולך: **אני שיט.** אניה השטה במים: **וצי אדיר.** ובורני רבתא:

מצודת דוד

(יח) לבך יהגה אימה. לבך שהיה חושב אימה ואומר איה סופר המלך עתה יבוא עלינו ויכתוב המס ואיה שוקל כסף המס מידינו ואיה הסופר את מגדלי העיר והבתים הגבוהים כי לפי מספר המגדלים היה המס: **(יט) את עם נועז וכו'.** ר"ל הנה מעתה לא יהיה כן כי לא תראה בעיניך את העם החזק והוא אשור: **עם עמקי שפה.** העם אשר שפת לשונם עמוק וקשה להבין: **נלעג לשון.** מי שאינו מכיר הלשון ידמה לו שמדבר בהפך תכונת הדבר ואין הבנה לדבריו ומוסב לתחלת המקרא לומר לא תראה עוד את העם הזה והענין כפול במ"ש: **(כ) חזה ציון.** אבל תראה את ציון ולא תגלה ממנה: **קרית מועדנו.** העיר אשר אנחנו מתוועדים ומתכנסים שמה ברגל: **נוה שאנן.** שיהיה מדור שקט ואוהל אשר לא יהיה נע ממקומו כי יעמוד תחתיו ועד זמן רב לא יהיו נעקרים יתדות האהל וכל חבלי האהל הקשורים ביתדות לא יהיו נעתקים מן היתדות: **(כא) כי אם שם וכו'.** כי באמת שם בירושלים ה' האדיר יהיה לנו ובעזרתנו: **מקום נהרים.** יהיה ירושלים כאילו סביב לה מקום הנהרים ויאורים רחבי' עד שלא תוכל לילך שם ספינה השטה ע"פ המים ואף ספינה חזקה וגדולה לא תוכל לעבור את הנהר ור"ל תהיה שמורה מאשור כאילו היה מהאי אפשר לבוא שמה:

מצודת ציון

(יט) נועז. מל' עוז וחזק: **עמקי.** כן נקרא דבר הקשה שאין להשיגו כאילו הי' במקום עמוק: **שפה.** כן יקרא לשון עם כמו ושפה אחת לכולם (בראשית יא): **משמוע.** מלשון הבין כמו שומע יוסף (שם מב): **נלעג.** כן נקרא המדבר בהיפך תכונת הדבר כמו בלעגי שפה (לעיל כח): **(כ) חזה.** ענין ראיה: **מועדנו.** מלשון וועד ואסיפה: **נוה.** ענין מדור: **שאנן.** ענין השקט ושלוה כמו שאנן מואב (ירמיה מח): **יצען.** ענין עקירה והנעה ממקום למקום כמו ושלחתי לו צועים וצעהו (שם): **יסע.** ענין עקירה כי העוקר דבר מה מסיעו ממקומו: **יתדותיו.** מל' יתד ומסמר: **לנצח.** ר"ל לזמן רב: **חבליו.** מל' חבל וקו: **ינתקו.** ענין העתק והסרה ממקומו: **(כא) אם.** באמת כמו כי אם תם הכסף (בראשית מ"ז): **אדיר.** ענין חוזק: **יאורים.** הם העשוים בידי אדם: **ידים.** ענין מקום וכן יד חזית (לקמן נ"ז): **אני שיט.** ספינה השטה במים והוא מלשון השטים אותך (יחזקאל כ"ז): **וצי אדיר.** ספינה חזקה וגדולה כמו אשור יסדה לציים (לעיל כ"ג):

איוב פרק יג יט־כח

יט מִי־הוּא יָרִיב עִמָּדִי כִּי־עַתָּה אַחֲרִישׁ וְאֶגְוָע׃ כ אַךְ־שְׁתַּיִם אַל־תַּעַשׂ עִמָּדִי אָז מִפָּנֶיךָ לֹא אֶסָּתֵר׃
כא כַּפְּךָ מֵעָלַי הַרְחֵק וְאֵמָתְךָ אַל־תְּבַעֲתַנִּי׃ כב וְקְרָא וְאָנֹכִי אֶעֱנֶה אוֹ־אֲדַבֵּר וַהֲשִׁיבֵנִי׃ כג כַּמָּה לִי
עֲוֹנוֹת וְחַטָּאוֹת פְּשָׁעַי וְחַטֹּאתַי הֹדִיעֵנִי׃ כד לָמָּה־פָנֶיךָ תַסְתִּיר וְתַחְשְׁבֵנִי לְאוֹיֵב לָךְ׃ כה הֲעָלֶה נִדָּף
תַּעֲרֹץ וְאֶת־קַשׁ יָבֵשׁ תִּרְדֹּף׃ כו כִּי־תִכְתֹּב עָלַי מְרֹרוֹת וְתוֹרִישֵׁנִי עֲוֹנוֹת נְעוּרָי׃ כז וְתָשֵׂם בַּסַּד | רַגְלַי
וְתִשְׁמֹר כָּל־אָרְחוֹתָי עַל־שָׁרְשֵׁי רַגְלַי תִּתְחַקֶּה׃ כח וְהוּא כְּרָקָב יִבְלֶה כְּבֶגֶד אֲכָלוֹ עָשׁ׃

איוב פרק יד א־ב

ג א אָדָם יְלוּד אִשָּׁה קְצַר יָמִים וּשְׂבַע־רֹגֶז׃ ב כְּצִיץ יָצָא וַיִּמָּל וַיִּבְרַח כַּצֵּל וְלֹא יַעֲמוֹד׃

רש"י

(יט) אחריש ואגוע. אם לא אריב אחריש ואגוע: **(כ) אך שתים אל תעש עמדי.** דין של מעלה ודין של מטה ואם באחת תבוא למשפט אז מפניך לא אסתר אם בדין של מעלה אני אומר חטאתי מכסה פשעיו לא יצליח וגו׳ (משלי כח) ואם בדין של מטה אף אנכי לא אודה כסוי חטאה ל"ש (סא"א): **(כא) כפך מעלי הרחק.** כפייתך כמו שהשיבו אליהוא ואכפי עליך לא יכבד (לקמן לג) ויש פותרים כפך כלומר ידך וקשה לי לאומרו כי לא מצינו כף לרעה כי אם להגן כמו ושכותי כפי (שמות לג): **(כד) פניך תסתיר.** לראות את דרכי יושרי: **(כה) תערוץ.** תפחיד: **(כו) מרורות.** סרבניות אשר מריתי פיך אתה כותב ולא הטובות שפעלתי: **(כז) בסד.** בלשון ארמי סדנא בסדני׳ יתיב עץ גדול שנותנין בו רגלי האסורים ובלשון יוני אשתו"ק: **תתחקה.** אתה עצמך מתחקה על פסיעותי כן פסע זה וכה פעל וכמו מחק הארץ (יחזקאל מג) וחיק האמה (שם) זה היסוד אפיקיו"ל בלע"ז הן על כפים חקותיך (ישעיה מט): **(כח) והוא כרקב יבלה.** הגוף הזה אשר תרדוף ירקב ויבלה ואין כבודך ברדיפתך:

מצודת דוד

(יט) מי הוא יריב. ר"ל מי הוא אשר ערב לבו לגשת לריב עמדי להשתיקני מבלי טענות צודקות: **כי עתה.** אם אחריש עתה בעבור הטענות הכוזבות אשר יגידו הריעים הלא אמות ואגוע מכאב מניעת הדברים: **(כ) אך שתים.** חזר פניו כלפי המקום ואמר אך אל תעשה עמדי שתי הדברים הם האמורות למטה ואז לא אסתר מפניך כי אמצא מענה להתווכח: **(כא) כפך.** האחת היא אשר בעת הויכוח הרחק מעלי מכת ידך לבל יטרדוני והשנית אשר אז אל תפחד אותי אימתך שלא יסתתמו טענותי: **(כב) וקרא.** או קרא לומר מה פשעי ואני אשיב לך או אדבר אני יושר דרכי ואתה תשיב לי: **(כג) כמה.** כמה מספר העוונות והחטאות אשר תחשוב לי כמה הם אף הודיעני מה הם פשעי וחטאתי כי אני לא ידעתי מאומה בידי לא פשע ולא חטאת: **(כד) למה פניך תסתיר.** אחז במשל מדרך האדם המצוה ליסר את מי ומסתיר פניו לבל יראה בו שלא יכמרו רחמיו עליו: **ותחשבני.** ואתה חושב אותי לך לאויב ומורד עד אשר תשתדל מאוד בהבאת הרעות עלי: **(כה) העלה.** וכי תערוץ עלה נדף וכי תרדוף את קש יבש וכי זהו כבודך והלא אני כאחד מהם: **(כו) כי תכתוב.** כל המרי והמרד הנמצא בי תכתוב עלי בספרך למען לא ישכח ואף העוונות שעשיתי בנעורי עוד לא הייתי שלם בשכלי הנה אתה מוריש אותם לי לקבל הגמול גם עליהם כאשר ידקדק האדם אחר הדומה לו: **(כז) ותשם בסד רגלי.** עם כי שמת רגלי בכבלי עצים סגורים והוספת עוד לשמור כל כל ארחותי לבל אברח והלא רגלי סגורים ואיך אוכל לברוח ועוד תוסיף להכאיב אותי כי תחקוק נקבי עצי הסד מצומצמים לפי מדת שרשי רגלי הם עצמות הרגל והמה דוחקים בשר הרגל ומצערים ביותר ור"ל הנה תייסר אותי במכאוב על מכאוב אשר לא אוכל לשאת: **(כח) והוא.** הלא הגוף הנרדף ממך הלא יבלה ויושחת כדבר הנרקב וכבגד אשר אכלו התולעת וכי כבודך היא זו לרדוף אחר בריה שפלה כזאת: **(א) אדם** וגו׳. הלא האדם הוא ילוד מאשה וא"כ מקורו משחת כי היא חמת מלאה צואה ופיה מלאה דם ואף הוא קצר ימים ומרובה בחרדות עד כי ישבע מהם לגודל רבויים: **(ב) כציץ.** דומה הוא לציץ אשר יוכרת מיד כאשר יצא ולא יעמוד זמן רב: **ויברח.** מהר יברח מן העולם כצל הזה אשר לא יעמוד זמן רב במקום אחד כי כאשר יפנה השמש כן ינטה הצל ממקומו:

מצודת ציון

(כה) העלה. עלה אילן: **נדף.** כתוש כמו כקש נדף (ישעיה מא): **תערוץ.** תשבור כמו לערוץ הארץ (שם ב): **קש.** תבן דק: **(כו) מרורות.** מל׳ מרי וסרבנות: **ותורישני.** מל׳ ירושה: **(כז) בסד.** עצים חקוקים עשוים להסגר בהם רגלי התפוס וכן ישם בסד רגלי (לקמן לג) ובדרז"ל סדנא בסדניה יתיב (פסחים כח): **שרשי רגלי.** הם עצמות הרגל שהם העיקר להם: **תתחקה.** מל׳ חקיקה: **(כח) יבלה.** מל׳ בליה ורקבון: **עש.** כן שמו של התולעת האוכל הבגדים וכן כבגד יאכלם עש (ישעיה נא): **(א) רוגז.** חרדה כמו מרגיז הארץ (שם יד): **(ב) כציץ.** כפרח: **וימל.** ויוכרת כמו ימולל ויבש (תהלים צ):

ו סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְשֶׁל חֻלִּין שֶׁנִּתְעָרְבוּ — מֵבִיא בְּסֶלַע מָעוֹת וְאוֹמֵר: סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא, מְחֻלֶּלֶת עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ, וּבוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן, וּמְחַלְּלָן עָלֶיהָ; מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: מְחַלְּלִין כֶּסֶף עַל נְחֹשֶׁת מִדֹּחַק, וְלֹא שֶׁיִּתְקַיֵּם בֵּן, אֶלָּא חוֹזֵר וּמְחַלְּלָם עַל הַכֶּסֶף.

ז בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם אֶת סְלָעָיו דִּינְרֵי זָהָב; וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי עָשִׂיתִי לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶת כַּסְפָּן דִּינְרֵי זָהָב.

ח הַפּוֹרֵט סֶלַע מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל הַסֶּלַע מָעוֹת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שֶׁקֶל כֶּסֶף

פירוש ברטנורא

ו שנתערבו. ורוצה להוציא של חולין חוץ לירושלים: **מביא בסלע מעות.** של נחשת שיש עליהם צורה, ששוין סלע של כסף: **וברור את היפה שבהן.** שבשני הסלעים, ומחלל אלו המעות עליה, והסלע השני והמעות נשארים חולין: **מדוחק.** כשהוא דחוק ואינו יכול לעשות בדרך אחרת: **ולא שיתקיים כן.** שישאיר המעות של נחושת מעשר, אלא חוזר ומחללם על הכסף. ואי קשיא ולמה מביא בסלע מעות, יקח אחד משני סלעים שנתערבו ויאמר אם זו היא של מעשר מוטב ואם לאו הרי השני שהיא של מעשר מחוללת עליה. אי שריית ליה ליקח אחד מהן ולהתנות, חיישינן דלמא אתי למשקל חד מינייהו בלא תנאי:

ז לא יעשה אדם סלעיו דינרי זהב. סלעים של כסף שיש לו ממעות מעשר שני לא יעשה אותם דינרי זהב, שמא ישהה עליותיו עד שיחליף סלעיו ויתבטל מלעלות לרגל. וב"ה סברי לא גזרינן:

ח הפורט סלע ממעות מעשר שני. מי שיש לו מעות נחשת של מעשר שני, ובא לפורטן בסלע כסף להעלות לירושלים מפני משאוי הדרך: **ב"ש אומרים בכל הסלע מעות.** אם בא לפורטן יכול לפרוט כולן ולתת בשביל כל הסלע: **וב"ה אומרים.** לא יפרוט אלא חציין, שהפרוטות יוצאות בירושלים וכשיבא שם יהיה צריך לפרוטות מיד לקנות צרכי סעודה, ואם ירוצו הכל אצל שולחני לפרוט יוקירו הפרוטות ונמצא מעשר שני נפסד. לפיכך ישאו פרוטות עמהן

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְשֶׁל חֻלִּין שֶׁנִּתְעָרְבוּ – והוא רוצה להוציא את הסלע של חולין חוץ לירושלים, ואינו יודע איזהו, **מֵבִיא בְּסֶלַע מָעוֹת** – מביא מעות של נחושת בשווייה של סלע כסף, **וְאוֹמֵר: סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא, מְחֻלֶּלֶת עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ** – נמצאו שתי הסלעים חולין, ומעות הנחושת מעשר שני. יש מעירים, שצריך להביא מעות נחושת בשווייה של סלע וחומשה, אלא שהתנא לא חש להזכיר כאן ענין החומש (**תוספות בבא מציעא נד, ב**); **וּבוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן** – ואחר כך בורר את הסלע היפה שבשתי הסלעים, **וּמְחַלְּלָן עָלֶיהָ** – וחוזר ומחלל את מעות הנחושת על הסלע היפה. נמצא שהסלע היפה מעשר שני, והסלע השנייה ומעות הנחושת חולין כבראשונה, **מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ** – כלומר שלפיכך הזקיקוהו לכל זה, לחלל תחילה את הסלע במעות, ולחזור ולחלל את המעות בסלע היפה, ולא אמרו, שיטול תיכף את הסלע היפה שבהן ויאמר: "אם זו של מעשר, הרי טוב; ואם זו של חולין, הרי של מעשר מחוללת על סלע זו", מפני שאמרו חכמים: **מְחַלְּלִין כֶּסֶף עַל נְחֹשֶׁת מִדֹּחַק** – בשעת הדוחק, כשאין לו דרך אחרת, מותר לחלל כסף על נחושת, אבל כסף על כסף אין מחללים אפילו מדוחק, שאין זה דרך חילול, הלכך מחלל תחילה את הסלע שבתערובת על מעות נחושת, **וְלֹא שֶׁיִּתְקַיֵּם בֵּן** – שיתקיימו מעות הנחושת להיות מעשר שני, **אֶלָּא חוֹזֵר וּמְחַלְּלָם עַל הַכֶּסֶף** – שלהשאיר את מעות הנחושת כמעשר שני בזיון מעשר הוא; ועוד, שהפרוטות מחלידות (**רש"י בבא מציעא נו, א**). ויש מבארים הטעם, לפי שהתורה אמרה (**דברים יד, כה**): "וצרת הכסף" (**רמב"ם**).

בארנו משנתנו לפי רש"י, כפי שצויין כבר לעיל. ויש מפרשים, שמשנתנו אינה באה אלא לתת טעם, משום מה חוזר ומחלל את מעות הנחושת על הסלע היפה שבהן, "מפני שאמרו: מחללין כסף על נחושת מדוחק" וכו', ולפי זה אמנם קשה להם, למה לא אמרו שיברור מתחילה הסלע היפה שבהן ויאמר שאם היא של חולין תהא הסלע השנייה מחוללת עליה, שהרי קיימא לן: מחללים סלעים על סלעים (בבא מציעא מה, א): ומתרצים, שחוששים שמא יקח אחת מהן ולא יתנה שאם היא של חולין תהא השנייה מחוללת עליה (ר"ש: ברטנורא). ועוד יש לפרש, שאמנם מן התורה מחללים כסף על כסף, אבל מדרבנן אין זה דרך חילול ואפילו מדוחק אין מחללים (ר"ש, עיין שם שמאריך בענין זה). וכבר בארנו (דמאי א, ב), שמה שאמרו: "מחללים סלעים על סלעים" היינו בסלעים של שתי מדינות שונות ("של שני מלכים"), אם ערכו של השני יותר גבוה, אבל בסלעים של אותה מדינה ("של מלך אחד"), אין זה דרך חילול (וכן מבאר כאן הרא"ש; עיין "תוספות יום טוב" למשנתנו וגם למשנה הקודמת).

באור משנה ז

משנתנו דנה בענין חליפי כסף מעשר שני.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם אֶת סְלָעָיו דִּינְרֵי זָהָב – מי שיש לו סלעי כסף של מעשר שני, לא יחליפן בדינרי זהב, כדי שיהא קל לו להביאם לירושלים; **וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין** – להחליף סלעי כסף של מעשר שני בדינרי זהב. טעם מחלוקתם מפורש בבבלי (**בבא מציעא מה, ב**), שבית שמאי חוששים, שמא ישהה את עלייתו לירושלים עד שיהיו לו סלעי מעשר שני בשווי של דינר זהב, ונמצא מתבטל מלעלות לרגל; ובית הלל סוברים, שאין חוששים לכך. **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי עָשִׂיתִי לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶת כַּסְפָּן דִּינְרֵי זָהָב** – רבי עקיבא בא לאמת את דעתם של בית הלל, שכך היא ההלכה למעשה (**רמב"ם**).

יום שני

באור משנה ח

הַפּוֹרֵט סֶלַע מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי – מי שיש לו מעות נחושת של מעשר שני, שפדה עליהן פירות מעשר שני שלו, והוא בא להחליפן בסלע כסף, כדי שיהא קל לו להביאה לירושלים, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל הַסֶּלַע מָעוֹת** – כל המעות שיש לו בשווי של סלע יכול הוא להחליפן בסלע כסף, שהרי אינו זקוק לפרוטות נחושת עד שיגיע לירושלים, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שֶׁקֶל כֶּסֶף וְשֶׁקֶל מָעוֹת** – לא יחליף אלא חציין של מעות הנחושת בשקל כסף, שהוא חצי סלע, וחציין ישאיר בידו, לפי שכשיבוא לירושלים יצטרך מיד לפרוטות לקניית צרכי אוכל, ואם הכל ירוצו לשולחני לפרוט סלעים, יתייקרו המעות ונמצא מעשר שני מפסיד, לפיכך יקח עמו מחצית פרוטותיו לצרכי קניותיו הראשונות. – יש מקשים, שלפי פירוש זה יוצא שבית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים, ואם כן למה לא נשנתה משנתנו במסכת עדיות בין הדברים שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל? מכאן מפרשים הם משנתנו, שלדעת בית שמאי דווקא בכל הסלע מעות, כדי שלא יתעפשו הפרוטות בדרך, ולדעת בית הלל מותר להשאיר חציין, שאינם חוששים לעיפוש הפרוטות (**תוספות בבא מציעא**

וְשֶׁקֶל מָעוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין מְחַלְּלִין כֶּסֶף וּפֵרוֹת עַל הַכֶּסֶף; וַחֲכָמִים מַתִּירִים.

ט הַפּוֹרֵט סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל הַסֶּלַע מָעוֹת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שֶׁקֶל כֶּסֶף וְשֶׁקֶל מָעוֹת. הַדָּנִין לִפְנֵי חֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִים כֶּסֶף וּבְדִינָר מָעוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִים כֶּסֶף, וּבְרְבִיעִית מָעוֹת. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אַרְבָּעָה אַסְפְּרֵי כֶסֶף. שַׁמַּאי אוֹמֵר: יַנִּיחֶנָּה בַּחֲנוּת, וְיֹאכַל כְּנֶגְדָּהּ.

י מִי שֶׁהָיוּ מִקְצָת בָּנָיו טְמֵאִין וּמִקְצָתָן טְהוֹרִים, מַנִּיחַ אֶת הַסֶּלַע וְאוֹמֵר: מַה שֶּׁהַטְּהוֹרִים שׁוֹתִים, סֶלַע זוֹ מְחֻלֶּלֶת

פירוש ברטנורא

להוציא במקצת, ולכשיכלו יפרוט בכסף שבידו מעט מעט: **שקל.** הוא חצי סלע: **אין מחללין כסף ופירות על כסף.** מי שיש לו חצי דינר כסף של מעשר ופירות של מעשר שוין חצי דינר, לא יצרפם יחד לחללם על דינר: **וחכמים מתירין.** בכי האי גונא ע"י צירוף פירות, כיון שאין לו אלא חצי דינר כסף. אבל לחלל דינר כסף ופירות שוין דינר על חצי סלע שהוא שני דינרין, מודים חכמים שאין מחללים. והלכה כחכמים:

ט הפורט סלע של מעשר שני בירושלים. שהיה מחליף סלע שבידו ונוטל פרוטות להוציאן לצרכי סעודת מעשר: **ב"ש אומרים.** אם בא להחליף כל הסלעים שבידו במעות, יחליף: **ובית הלל אומרים.** לא יחליף אלא חציין, שמא לא ישהה בעיר עד שיוציא את כולן, ויפקידם בעיר עד רגל אחר, והפרוטות מתעפשות, ואם יחזור ויחליפם בסלעים נמצא שולחני משתכר שני פעמים ומעשר שני נפסד: **הדנין לפני חכמים.** שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי: **בשלשה דינרין כסף ובדינר מעות.** הסלע הוא ד' דינרים, וכשבא להחליף הסלע לא יקח אלא בדינר א' פרוטות ושלשה דינרים יהיו כסף: **רביעית כסף ברביעית מעות.** בדינר רביעי של כסף לא יקח אלא ברביעיתו מעות של נחשת, וג' חלקים כסף. שנמצא לוקח מעות אחד מששה עשר בסלע בלבד: **ארבעה אספרי כסף.** הדינר ה' אספרי, ומטבע הוא בארץ יון ועד היום קורין לו אספרו. נמצא הסלע עשרים אספרי. וכשהוא מחלל הדינר יחללנו על ד' אספרי כסף ואספר א' נחשת. נמצא לוקח נחשת א' מעשרים בסלע בלבד: **יניחנה בחנות ויאכל כנגדה.** לא יחלל כלל על פרוטות שמא ישכח ויעשה אותן חולין, אלא יניח הסלע אצל החנוני ויאכל כנגדה עד שתכלה. ואין הלכה אלא כדברי ב"ה בלבד:

משניות מבוארות – קהתי

מה, א; ר"ש). **ויש מפרשים** משנתנו בדרך אחרת, שהואיל ומחוץ לירושלים אין מחליפים כסף על נחושת ולא כסף על כסף, אלא נחושת על כסף, לפיכך סוברים בית שמאי, שאם יש לו מעות נחושת כנגד כל הסלע, הריהו מחליף על סלע כסף, אבל אם אין לו מעות אלא כנגד חצי סלע, וכנגד חצייה יש לו שקל, היינו חצי סלע, של כסף, אסור לו להחליפם בסלע שלמה של כסף, לפי שאסור להחליף כסף בכסף. ובית הלל סוברים, שמותר להחליף שקל כסף ושקל מעות בסלע של כסף, שהואיל והוא מחליף בחציה מעות של נחושת מותר להחליף אגב המעות גם את הכסף (**"שנות אליהו"**). **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין מְחַלְּלִין כֶּסֶף וּפֵרוֹת עַל הַכֶּסֶף** – מי שיש בידו משל מעשר שני חצי דינר כסף ופירות ששווים חצי דינר, אסור לו לצרפם יחד ולחללם על דינר שלם, שסובר רבי מאיר: אסור לחלל כסף מעשר שני על כסף אחר ואפילו אגב הפירות; **וַחֲכָמִים מַתִּירִים** – הואיל ואין הפירות שווים אלא חצי דינר מותר לו לצרף להם חצי דינר כסף של מעשר שני ולחללם על דינר שלם. ברם, אם הפירות שווים דינר, אף חכמים מודים שאסור לצרף להם כסף מעשר שני שבידו ולחללם על כסף אחר, כגון אם היו לו משל מעשר שני שלושה דינרים ופירות ששוויים דינר, לא יחלל הכל על סלע כסף (הסלע = 4 דינרים). הלכה כחכמים.

באור משנה ט

המשנה הקודמת דנה במי שהוא מחוץ לירושלים והוא בא לצרף מעות נחושת של מעשר שני בסלע כסף, כדי שיהא קל לו להעלותו לירושלים. משנתנו עוסקת במי שהעלה לירושלים סלע של מעשר שני והוא בא לפרוט את הסלע בפרוטות של נחושת, כדי לקנות לו בהן צרכי סעודה.

הַפּוֹרֵט סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם – שמחליף סלע של כסף במעות של נחושת לשם הוצאותיו על צרכי סעודה, כמו שבארנו לעיל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל הַסֶּלַע מָעוֹת** – יכול הוא ליטול מעות של נחושת כנגד כל הסלע, אף על פי שאינו צריך להוציא כולן בבת אחת **(רמב"ם; ברטנורא)**; ויש מפרשים, שצריך הוא לפרוט את כל הסלע, שלא יזדקק בכל פעם לשולחני ויצטרך לשלם לו דמי חילופים ויפסיד המעשר **(ר"ש)**; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שֶׁקֶל כֶּסֶף וְשֶׁקֶל מָעוֹת** – לא יטול מעות של נחושת אלא כנגד שקל, שהוא חצי סלע, שמא לא יוציא כולן ויפקידן עד הרגל הבא, והפרוטות יתעפשו. ואם יחזור ויחליפן בסלעים נמצא שולחני משתכר פעמיים, ומעשר שני נפסד. **הַדָּנִין לִפְנֵי חֲכָמִים** – התלמידים שהיו יושבים ודנים לפני רבותיהם, והם: שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניא בן חכיני **(בבלי סנהדרין יז, ב)**, אף הם סוברים כהלל, שלא יפרוט את כל הסלע במעות של נחושת, אבל הם **אוֹמְרִים: בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִים כֶּסֶף וּבְדִינָר מָעוֹת** – לא יטול מעות של נחושת אלא כנגד דינר אחד, שהוא רבע הסלע, אבל כנגד שלשת רבעי הסלע יטול מטבעות של כסף. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִים כֶּסֶף, וּבְרְבִיעִית מָעוֹת** – כלומר שגם הדינר הרביעי לא יפרוט כולו במעות של נחושת אלא רביעית שבו בלבד (1/16 בסלע). ויש מפרשים, שהדינר הרביעי יפרוט חציו בכסף וחציו במעות של נחושת **(הרמב"ם; הראב"ד; המאירי)**, ולפי פירוש זה דעת רבי עקיבא היא, שיטול פרוטות נחושת כנגד שמינית הסלע, שהוא חצי דינר. וכן כותב הרמב"ם **(בפירושו למשנתנו)**: ורביעית הוא רובע השקל, והוא חצי דינר. **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אַרְבָּעָה אַסְפְּרֵי כֶסֶף** – כנגד הדינר הרביעי יטול ארבעה אספרי כסף והשאר פרוטות נחושת. יש אומרים, שהדינר הוא חמישה אספרים, וסובר רבי טרפון שלא יפרוט במעות אלא חמישית הדינר (1/20 בסלע), ויש אומרים, שאספר הוא "מעה", היינו ששית הדינר, ודעת רבי טרפון היא, שיטול פרוטות נחושת כנגד שליש הדינר (1/12 בסלע). הרמב"ם כותב: "אספר הוא מעה בלשון יון. ואיני יודע כמה אספרים יש בסלע". **שַׁמַּאי אוֹמֵר: יַנִּיחֶנָּה בַּחֲנוּת, וְיֹאכַל כְּנֶגְדָּהּ** – לא יפרוט כלל את הסלע במעות, שמא ישכח ויעשה אותן חולין **(ירושלמי)**, אלא יניח את הסלע בחנות בידי החנווני, ויקבל כנגדה צרכי אוכל עד שתכלה. ההלכה כבית הלל.

אף במשנתנו מפרש הגר"א כשיטתו במשנה הקודמת, שכן בירושלים אסור להחליף נחושת על כסף וכסף על כסף אלא כסף על נחושת, ולכן סוברים בית שמאי, שאינו רשאי להחליף סלע של כסף בחצי סלע כסף ובחצי סלע מעות אלא צריך הוא לפרוט את כל הסלע במעות; ובית הלל סוברים, שאגב חילופי מחצית הסלע במעות נחושת מותר לו להחליף גם חציה השני של הסלע בשקל כסף; הדנין לפני חכמים סוברים, שאפילו אינו פורט במעות אלא דינר אחד, מותר לו להחליף את השאר בכסף; ורבי עקיבא סובר, שאפילו אינו פורט אלא רביעית הדינר במעות מותר לו להחליף את השאר בכסף; ורבי טרפון מקל עוד יותר. ברם, שמאי מחמיר וסובר שאינו רשאי להחליף כלל, אלא יניח את הסלע בחנות ויאכל כנגדה.

יום שלישי

באור משנה י

מִי שֶׁהָיוּ מִקְצָת בָּנָיו טְמֵאִין וּמִקְצָתָן טְהוֹרִים – שנמצאים

עָלָיו; נִמְצְאוּ טְהוֹרִים וּטְמֵאִים שׁוֹתִים מִכַּד אַחַת.

פ ר ק ש ל י ש י

א לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַעַל אֶת הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ לִירוּשָׁלַיִם לְחַלֵּק; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: הַעֲלֵם שֶׁנֹּאכְלֵם וְשֶׁנִּשְׁתֵּם בִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל נוֹתְנִים זֶה לָזֶה מַתְּנַת חִנָּם.

ב אֵין לוֹקְחִין תְּרוּמָה בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַעֵט בַּאֲכִילָתוֹ; וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן: מָה אִם הַקֶּל בְּזִבְחֵי שְׁלָמִים, שֶׁהוּא מְבִיאָן לִידֵי פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, לֹא נָקֵל בַּתְּרוּמָה? אָמְרוּ לוֹ: מָה אִם הַקֵּל בְּזִבְחֵי שְׁלָמִים, שֶׁהֵן מֻתָּרִים לַזָּרִים, נָקֵל בַּתְּרוּמָה, שֶׁהִיא אֲסוּרָה לַזָּרִים?

ג מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מָעוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, וְצָרִיךְ לָהֶם, וְלַחֲבֵרוֹ פֵּרוֹת, אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל

פירוש ברטנורא

י מקצת בניו טמאין ומקצתן טהורים. ורוצה שישתו יחד מכד אחד, והטמאים אסורים ביין הקנוי בדמי מעשר: **מניח את הסלע ואומר.** מה שישתו הטהורים מן היין, לכשישתו תהא סלע זו מחוללת עליו מעכשיו. נמצא מה ששתו טהורים היה מעשר ומה ששתו טמאים היה חולין. ואינו חולין ומעשר שני מעורבים זה בזה, שאין היין קדוש בקדושת מעשר, אלא לכשישתו חוזר היין ששתו בלבד להיות מעשר למפרע:

ג א לא יאמר. לחלק. שתטול חלק בהם. לפי שעליו מוטל להביא מעשרו לירושלים, ונמצא פורע חובו ממעשר שני: **העלם שנאכלם ונשתם.** דנראה דמזמינו לאכול עמו, וזה מותר: **אבל נותנים זה לזה מתנת חנם.** מפורש לעיל בריש פרק קמא:

ב מפני שהוא ממעט באכילתו: דתרומה אסורה לטבול יום ולזרים: **ורבי שמעון מתיר.** דסבר מותר להביא קדשים לבית הפסול: **מה אם היקל בזבחי שלמים.** שקונים שלמים בכסף מעשר שני ואע"פ שממעט באכילתו שיכולין לבא לידי פגול ונותר וטמא, לא נקל בתרומה לקנותה בכסף מעשר שני שאין בה דין פגול ונותר ולא דין טמא, שלא כל הדברים המטמאין את הקדש מטמאין את התרומה. ואין הלכה כרבי שמעון:

ג מי שהיה לו מעות. של מעשר שני, וצריך לקנות מהם דברים של חולין שלא לאכילה ושתיה וסיכה: **ולחבירו פירות.** של חולין ורוצה לעשות עמו

משניות מבוארות – קהתי

הם עמו בירושלים, ויש לו כסף מעשר שני, והוא רוצה לתת לבניו כד יין, שכולם ישתו ממנה, והרי בניו הטמאים אסורים ביין הקנוי בדמי מעשר שני, שכן מעשר שני קודש הוא, ואינו נאכל אלא בטהרה, **מַנִּיחַ אֶת הַסֶּלַע** – של מעשר שני, **וְאוֹמֵר: מַה שֶּׁהַטְּהוֹרִים שׁוֹתִים, סֶלַע זוֹ מְחֻלֶּלֶת עָלָיו** – על היין, והוא נעשה מעשר שני; בירושלמי מבואר, שהוא אומר: "מה שישתו הטהורים מן היין, לכשישתו תהא סלע זו מחוללת עליו מעכשיו". שבכגון זה אין חולין ומעשר שני מעורבים יחד, שאין היין נתפס מיד בקדושת מעשר שני, אלא לכשיתחילו הטהורים לשתות מכוסותיהם, חל עליו המעשר למפרע (**ברטנורא**); **נִמְצְאוּ טְהוֹרִים וּטְמֵאִים שׁוֹתִים מִכַּד אַחַת** – כלומר שמערים להם את היין מכד אחת לתוך כוסותיהם, ומה ששותים הטהורים הוא מעשר שני ומה ששותים הטמאים הוא חולין. בירושלמי מבואר, שהמדובר כאן בכגון שהם טמאים טומאת מת שכשנוגעים בכד אינם מטמאים אותה, לפי שהכד היא כלי חרס ואין כלי חרס מיטמא מגבו. אבל אם הם טמאים טומאת זיבה, שמטמאים בהיסט, הרי מטמאים הם את הכד, ושוב אין הטהורים יכולים לשתות ממנה. ברם, אם יש אחד שמערה לכולם, אף בטמאים טומאת זיבה יכולים טהורים וטמאים לשתות מכד אחת בדרך זו ששנינו במשנתנו.

באור משנה א

לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַעַל אֶת הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ של מעשר שני **לִירוּשָׁלַיִם לְחַלֵּק** – ליטול חלק בהם, שנמצא נותן לו פירות של מעשר שני בשכר טרחתו, והריהו כאילו מוכרם לו או פורע לו חובו בהם, וכבר שנינו (לעיל א, א), ש"מעשר שני אין מוכרין אותו" וכו', וכן אסור לפרוע חוב במעשר שני, **אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ** – מותר לו לומר לחברו: **הַעֲלֵם שֶׁנֹּאכְלֵם וְשֶׁנִּשְׁתֵּם בִּירוּשָׁלַיִם** – שהריהו כמזמינו לאכול עמו ביחד, וזה מותר. **אֲבָל נוֹתְנִים זֶה לָזֶה מַתְּנַת חִנָּם** – פיסקה זו כבר נשנתה לעיל (א, א), ושם בארנוה: כגון להזמין את חברו לאכול עמו על שולחנו (עיין שם). ברם, קשה: למה היא חוזרת ונשנית כאן? יש מפרשים, שבאה היא ליתן טעם להלכה שלפניה, שאומר אדם לחברו: "העלם שנאכלם ונשתם בירושלים", לפי שהוא כמזמינו לאכול עמו, והרי שנינו: "אבל נותנין זה לזה מתנת חינם" (**"תוספות יום טוב"**). ויש מפרשים, שכוונת המשנה לומר: "או נותנים זה לזה מתנת חינם", כלומר שנותן את הפירות לחברו במתנה והלה מעלם לירושלים, ובירושלים יכול הוא להחזיר לו מקצתם במתנה; אלא שמתוך שיגרת הלשון נשנתה גם כאן פיסקה זו בלשון "אבל" כמו שנשנתה למעלה (א, א).

יום רביעי

באור משנה ב

אֵין לוֹקְחִין תְּרוּמָה בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי – אסור לקנות תרומה בכסף מעשר שני, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַעֵט בַּאֲכִילָתוֹ** – באכילת מעשר שני, שהתרומה אסורה למי שאינו כהן, וכן גם אסורה היא לטבול יום, היינו כהן שהיה טמא וטבל בעוד יום, שאסור לאכול בתרומה עד צאת הכוכבים, ואילו מעשר שני מותר לאכול מיד לאחר שטבל. ויש מוסיפים: וכן ממעט הוא גם באכילתה של תרומה, שהתרומה נאכלת בכל מקום, והיא מותרת לאונן, ואילו מעשר שני אינו נאכל אלא בירושלים ואסור לאונן (**רמב"ם**). **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר** – לקנות תרומה בכסף מעשר שני, ואינו חושש לכך שהוא ממעט באכילתו, שלדעתו מותר להביא קדשים לבית הפסול (עיין שביעית ח, ז). **אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן** – לחכמים: **מָה אִם הַקֵּל בְּזִבְחֵי שְׁלָמִים** – שלוקחים בהמה לקרבנות שלמים בכסף מעשר שני, אף על פי **שֶׁהוּא מְבִיאָן לִידֵי פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא** – שאם הקרבן נעשה פיגול, היינו אם חשב בשעת הזביחה לאכול בשרו לאחר הזמן הקצוב לאכילתו, או שנעשה נותר, היינו שנשאר מבשר הקרבן לאחר הזמן הקבוע לאכילתו, או שבשר הזבח נטמא, הרי נפסל מאכילת כל אדם, **לֹא נָקֵל בַּתְּרוּמָה** – לקנותה בכסף מעשר שני, שאין בה דין פיגול ונותר, ולא כל הדברים המטמאים בקדשים מטמאים בתרומה?! **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי שמעון: **מָה אִם הַקֵּל בְּזִבְחֵי שְׁלָמִים** – לקנותם בכסף מעשר, **שֶׁהֵן מֻתָּרִים לַזָּרִים** – שהרי בשרם נאכל לכל אדם, **נָקֵל בַּתְּרוּמָה** – רוצה אתה לומר שנקל בתרומה לקנותה בכסף מעשר, **שֶׁהִיא אֲסוּרָה לַזָּרִים** – ונמצא מלכתחילה ממעט אכילתו? אלא אין לוקחים תרומה בכסף מעשר שני. וכן הלכה.

באור משנה ג

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מָעוֹת מעשר שני **בִּירוּשָׁלַיִם, וְצָרִיךְ לָהֶם** – והוא צריך למעות לקנות בהן דברים שאינם לאכילה ולשתיה ולסיכה, **וְלַחֲבֵרוֹ** יש **פֵּרוֹת** – של חולין בירושלים, וחברו רוצה לעשות עמו

פֵּרוֹתֶיךָ; נִמְצָא זֶה אוֹכֵל פֵּרוֹתָיו בְּטַהֲרָה, וְהַלָּה עוֹשֶׂה צָרְכּוֹ בִּמְעוֹתָיו. וְלֹא יֹאמַר כֵּן לְעַם הָאָרֶץ אֶלָּא בִּדְמַאי.
ד פֵּרוֹת בִּירוּשָׁלַיִם וּמְעוֹת בַּמְּדִינָה, אוֹמֵר: הֲרֵי הַמְּעוֹת הָהֵם מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָאֵלּוּ. מְעוֹת בִּירוּשָׁלַיִם וּפֵרוֹת בַּמְּדִינָה, אוֹמֵר: הֲרֵי הַמְּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָהֵם, וּבִלְבַד שֶׁיַּעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם.
ה מְעוֹת נִכְנָסוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצְאוֹת, וּפֵרוֹת נִכְנָסִין וְאֵינָן יוֹצְאִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הַפֵּרוֹת נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין.
ו פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם, יַחֲזוֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם. וְשֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן,

פירוש ברטנורא

טובה שיתחללו מעות מעשר חברו על פירותיו: **אוכל פירותיו בטהרה.** שחלה קדושת מעשר על הפירות, וצריך לאכלן בטהרה: **ולא יאמר כן לעם הארץ.** שהוא חשוד לאכול פירות מעשר בטומאה: **אלא בדמאי.** כגון אם היו אותן מעות מעשר שני של דמאי, אז מותר לומר כן אפילו לעם הארץ, דשמא המעות אינן מעשר:

ד ומעות במדינה. ומעות של מעשר שני חוץ לירושלים וצריך להן, וקמ"ל שא"צ שיהיו הפירות והמעות במקום אחד. ועוד אשמעינן במתניתין דאע"ג דפירות מעשר אין יכולין ליפדות בירושלים, מעות מעשר מתחללין הן בירושלים:

ה מעות. של מעשר שני: **נכנסות לירושלים ויוצאות.** שאין המחיצות קולטות מעות כדרך שקולטות פירות: **אף הפירות נכנסים ויוצאים.** ודוקא להוציאן כדי לטוחנן ולאפותן ולהחזירן אח"כ לירושלים שרי רבן שמעון בן גמליאל, לפי שיותר היו מוצאין לטחון ולאפות חוץ לירושלים מבירושלים עצמה. ותנא קמא אסר נמי בהא. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ו שנגמרה מלאכתן. למעשר, כדתנן בפ"ק דמעשרות איזהו גרנן למעשר: **ועברו בתוך ירושלים.** בעודן טבל: **יחזור מעשר שני שלהן.** דקסבר מתנות

משניות מבוארות – קהתי

טובה, שיתחללו מעותיו של מעשר שני על פירותיו, **אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי הַמְּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹתֶיךָ** – ויוצאות המעות לחולין, ופירותיו של חברו נתפסים בקדושת מעשר שני; **נִמְצָא זֶה אוֹכֵל פֵּרוֹתָיו בְּטַהֲרָה** – בעל הפירות צריך לאכול את פירותיו בטהרה, כדין מעשר שני, **וְהַלָּה עוֹשֶׂה צָרְכּוֹ בִּמְעוֹתָיו** – ובעל המעות יכול להוציא מעותיו לכל צרכיו, שיצאו לחולין. **וְלֹא יֹאמַר כֵּן לְעַם הָאָרֶץ** – שהוא חשוד לאכול פירות מעשר שני בטומאה, **אֶלָּא בִּדְמַאי** – במעות מעשר שני של דמאי, היינו של פירות שלקח מעם הארץ החשוד על המעשרות, שמפרישים מהם מעשר שני מספק, ואם פדה מעשר שני זה במעות והעלה אותן לירושלים, מותר לו לחללן שם אפילו על פירותיו של עם הארץ, לפי שהמעות אינן אלא ספק מעשר, ומשום ספק הקילו. ויש מבארים הטעם, שיש כאן ספק־ספקא: שמא המעות הללו אינן מעשר, שהרי רוב עמי הארץ מעשרים הם, ואף אם מעשר הן, שמא יאכל עם הארץ את פירותיו בטהרה (**"תפארת ישראל"**).

יום חמישי

באור משנה ד

במשנה הקודמת למדנו, שרשאי אדם לחלל בירושלים מעות מעשר שני שלו על פירות חולין של חברו, אם חברו מסכים שפירותיו יתקדשו בקדושת מעשר; וכל שכן אם יש לו לעצמו פירות חולין, שרשאי הוא לחלל עליהם מעותיו של מעשר שני ("תפארת ישראל"). משנתנו באה להשמיע, שאפילו הפירות של חולין והמעות של מעשר שני אינם נמצאים במקום אחד אלא הפירות הם בירושלים והמעות מחוץ לירושלים, או להיפך, רשאי הוא לחלל את המעות על הפירות.

פֵּרוֹת בִּירוּשָׁלַיִם – מי שהיו לו פירות של חולין בירושלים, **וּמְעוֹת בַּמְּדִינָה** – ומעות של מעשר שני חוץ לירושלים ("מדינה" היינו כל ארץ ישראל מחוץ לירושלים), והוא צריך למעות, **אוֹמֵר: הֲרֵי הַמְּעוֹת הָהֵם מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָאֵלּוּ** – ויצאו המעות לחולין במקומן, והפירות נתפסים בקדושת מעשר שני, וכן **מְעוֹת בִּירוּשָׁלַיִם** – אם היו לו מעות של מעשר שני בירושלים, **וּפֵרוֹת בַּמְּדִינָה** – ופירות של חולין חוץ לירושלים, והוא צריך למעות, **אוֹמֵר: הֲרֵי הַמְּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָהֵם** – ויצאו המעות לחולין, שאף על פי שפירות מעשר שני אינם נפדים בירושלים, מעות מעשר שני מתחללים בירושלים אפילו על פירות חולין שמחוץ לירושלים, **וּבִלְבַד שֶׁיַּעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם** – ואינו רשאי לחזור ולפדותם (כמבואר לקמן משנה י).

יש מפרשים שמשנתנו כולה היא המשך למשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד במי שהיו לו מעות וצריך להן, ולחבירו פירות, שאף על פי שהפירות והמעות אינם במקום אחד, רשאי הוא לחלל את המעות על הפירות, אם חבירו רוצה בכך (הר"ש).

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד שיש הבדל בין פירות של מעשר שני למעות של מעשר שני, שהפירות כיון שנכנסו לירושלים שוב אסור להוציאם משם, ואילו מעות מעשר שני מותר להוציאן מירושלים.

מְעוֹת – של מעשר שני, **נִכְנָסוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצְאוֹת** – אף על פי שהוכנסו לירושלים מותר להוציאן משם, **וּפֵרוֹת נִכְנָסִין וְאֵינָן יוֹצְאִין** – אבל פירות של מעשר שני משהוכנסו לירושלים, מחיצות ירושלים קולטות אותם, ואסור להוציאם משם. לא כן מעות של מעשר שני, שאין המחיצות קולטות אותן כדרך שקולטות הפירות. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הַפֵּרוֹת נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין** – בירושלמי מבואר שאף רבן שמעון בן גמליאל סובר, שמחיצות ירושלים קולטות הפירות של מעשר שני, ואסור להוציאם מירושלים על מנת לפדותם, אלא שלדעתו מותר להוציאם לשעה, כדי לטחנם ולאפותם מחוץ לירושלים ולהחזירם אחר כך לירושלים ולאכלם שם, לפי שמחוץ לירושלים היו מצויים יותר ריחיים ותנורים, ודמי הטחינה והאפייה היו שם יותר בזול מאשר בירושלים. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

יום שני

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שפירות מעשר שני שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם, שכבר קלטו אותם מחיצות העיר, באה משנתנו להשמיע, שאף פירות טבל שעברו בתוך ירושלים, ואחר כך הפרישו מהם מעשר שני מחוץ לירושלים, שוב אין רשאים לפדותו, אלא חייבים להחזירו ולאכלו בירושלים, שהואיל והמעשר השני היה בתוך פירות הטבל, כבר קלטוהו מחיצות ירושלים; וכבר הזכרנו שפירות של מעשר שני אין פודים אותם אלא כל זמן שלא הגיעו לירושלים, אבל משהגיעו לירושלים אסור לפדותם.

פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן – למעשרות, כמבואר במסכת מעשרות (א, ה-ח), **וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם** – כשהם עדיין בטבלם, ואחר כך הפרישו מהם את המעשרות מחוץ לירושלים, **יַחֲזוֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם** – ואסור לפדותו מחוץ לירושלים, שסובר התנא של משנתנו: "מתנות שלא הורמו הרי הן כאילו הורמו", ונמצא שהמעשר השני שהיה בתוך פירות הטבל כבר קלטוהו מחיצות ירושלים. **וְשֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן** – ופירות שלא נגמרה מלאכתן

סַלֵּי עֲנָבִים לַגַּת וְסַלֵּי תְאֵנִים לַמַּקְצָה — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, עַל פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, שֶׁיִּפָּדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם. וְעַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם. וְהַדְּמַאי נִכְנָס וְיוֹצֵא וְנִפְדֶּה.

ז אֵילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בִּכְפָנִים וְנוֹטֶה לַחוּץ, אוֹ עוֹמֵד בַּחוּץ וְנוֹטֶה לִכְפָנִים — מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִכְפָנִים כְּלִכְפָנִים, מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ כְּלַחוּץ. בָּתֵּי הַבַּדִּים שֶׁפִּתְחֵיהֶן לִכְפָנִים וַחֲלָלָן לַחוּץ, אוֹ שֶׁפִּתְחֵיהֶן לַחוּץ וַחֲלָלָן לִכְפָנִים — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל כְּלִכְפָנִים; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִכְפָנִים כְּלִכְפָנִים, מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ כְּלַחוּץ.

פירוש ברטנורא

שלא הורמו כמו שהורמו דמיין, וקלטוהו מחיצות למעשר שני: **ושלא נגמרה מלאכתן.** כגון **סלי ענבים לגת** וכו'. אבל סלי ענבים לאכילה נגמרה מלאכתן: **למוקצה.** מקום ששוטחין בו תאנים ליבש קרוי מוקצה: **רבי שמעון בן יהודה אומר** וכו'. סבר דלב"ה מתנות שלא הורמו לאו כמו שהורמו דמיין. אי נמי אפילו כמו שהורמו דמיין הני מילי [לענין] שאר דברים, אבל לענין קליטת מחיצות דרבנן, מקילין ב"ה. ואין הלכה כר"ש בן יהודה, שלא נחלקו ב"ש וב"ה אלא על פירות שלא נגמרה מלאכתן כדברי ת"ק: **והדמאי.** טבל של דמאי: **נכנס.** לירושלים: **ויוצא ונפדה.** חוץ לירושלים אחר שיצא, ואין צריך לחזור. והך סיפא לתנא קמא איצטריך ואליבא דבית הלל:

ז כפנים. מן החומה: **ונוטה לחוץ.** לחומת ירושלים: **מכנגד החומה ולפנים כלפנים.** דבין נוף ובין עיקר מכנגד החומה ולפנים כלפנים, ואוכלין שם מעשר שני ולא פודין. ובין נוף ובין עיקר מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ, ופודין שם מעשר שני ולא אוכלין. והיינו דתנן במסכת מעשרות פ"ג ובירושלים הולך אחר הנוף. כלומר אף אחר הנוף: **בתי הבדים.** שעוצרים בהם שמן, ורגילים היו לעשות בתים הללו בחומת המדינה: **שפתחיהן לפנים.** מחומת ירושלים וחללן חוץ לחומת ירושלים: **מכנגד החומה ולפנים כלפנים.** ואוכלים שם מעשר שני וקדשים קלים, ואין פודין שם מעשר שני: **מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ.** ואין אוכלים שם מעשר שני וקדשים, ופודים שם מעשר שני:

משניות מבוארות – קהתי

למעשר, שעברו בתוך ירושלים, כגון שהעביר בירושלים **סַלֵּי עֲנָבִים לַגַּת** – לדריכתם בגת, **וְסַלֵּי תְאֵנִים לַמַּקְצָה** – סלי תאנים למקום ששוטחים אותן לייבשן ולעשות מהן קציעות, שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם** – שלדעת בית שמאי אף פירות שלא נגמרה מלאכתם דינם לענין קליטת מחיצות בירושלים כפירות שנגמרה מלאכתם; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם** – הואיל ועברו בתוך ירושלים קודם שנגמרה מלאכתן, מעשר שני שמפרישים מהם חוץ לירושלים מותר לפדותו במעות ולאכלו אחר כך בכל מקום, ומעלים את דמי הפדיון לירושלים, כדין פירות שלא נכנסו לירושלים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, עַל פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, שֶׁיִּפָּדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם** – שאף בית שמאי מודים באלו, שלא קלטו מחיצות ירושלים מעשר שני שלהם, הואיל ועדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר, **וְעַל מַה נֶּחְלְקוּ** – בית שמאי ובית הלל? **עַל פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן** – למעשר, **שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם** – מהטעם שבארנו לעיל; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם** – שדין קליטת מחיצות ירושלים אינו אלא מדרבנן, ואינו נוהג אלא במעשר שני שכבר הופרש ולא במעשר שני שעדיין לא הופרש, שבכגון זה מקילים בית הלל, שאין אומרים "מתנות שלא הורמו כאילו כבר הורמו". ואין הלכה כרבי שמעון בן יהודה, אלא כתנא קמא, שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא על פירות שלא נגמרה מלאכתן, כמו ששנינו לעיל. **וְהַדְּמַאי נִכְנָס** – לירושלים, **וְיוֹצֵא וְנִפְדֶּה** – חוץ לירושלים לאחר שיצא. יש מפרשים, שכוונת המשנה למעשר שני של דמאי, שאף על פי שנכנס לירושלים מותר להוציאו משם ולפדותו חוץ לירושלים (**הרמב"ם בפירושו למשנתנו**), ויש סוברים, שאף מעשר שני של דמאי, אם נכנס לירושלים אסור להוציאו משם, וכן גם פוסק הרמב"ם (**הל' מעשר שני ב, ט**; כנראה שחזר בו מפירושו הנ"ל), אלא כוונת משנתנו היא (לפי הירושלמי) ל"טבל" של דמאי שעבר בתוך ירושלים, שמותר לפדות מעשר שני שלו שהפרישוהו מחוץ לירושלים (**הר"ש; ברטנורא**).

באור משנה ז

אֵילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בִּכְפָנִים – לפנים מחומת ירושלים, **וְנוֹטֶה לַחוּץ** – ונופו של האילן נוטה אל מחוץ לחומה, **אוֹ** אילן שהוא **עוֹמֵד בַּחוּץ** – חוץ לחומת ירושלים, **וְנוֹטֶה לִכְפָנִים** – ונופו נוטה לפנים מן החומה, **מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִכְפָנִים כְּלִכְפָנִים** – דינו של האילן כלפנים מן החומה, ומותר לאכול שם מעשר שני, ואסור לפדותו שם, **מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ כְּלַחוּץ** – דינו כחוץ לחומה, ופודים שם מעשר שני ואין אוכלין אותו שם. ומה ששנינו (מעשרות ג, י): "ובירושלים הכל הולך אחר הנוף". כבר בארנו שם (עפ"י מסקנות הבבלי, מכות יב, ב), שהכוונה היא: אף אחר הנוף. שבין נוף ובין עיקר – מכנגד החומה ולפנים כלפנים, מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. אבל הרמב"ם מפרש, שמשנתנו אינה מדברת אלא לענין אכילת מעשר שני, והיא באה להשמיענו, שדווקא לפנים מן החומה מותר לאכול, ומה שכנגד החומה ולחוץ דינו כחוץ לחומה ואסור לאכול שם מעשר שני; ואילו המשנה במסכת מעשרות דנה לענין פדיון מעשר שני, והיא באה להשמיע (שם), שאפילו בנוף שחוץ לחומה אין פודין מעשר שני, הואיל ועיקרו בפנים, ונמצא לפי הרמב"ם שבנוף שמחוץ לחומה הולכים לחומרה בשני הדברים: אין אוכלים שם מעשר שני ואף אין פודים שם (**"כסף משנה" הל' מעשר שני ב, ט**; **"תוספות יום טוב"**). **בָּתֵּי הַבַּדִּים** – שעוצרים בהם שמן מזיתים, ורגילים היו לעשות בתים אלו בחומה, **שֶׁפִּתְחֵיהֶן לִכְפָנִים** – מחומת ירושלים, **וַחֲלָלָן לַחוּץ** – חלל הבתים הוא חוץ לחומת ירושלים, **אוֹ שֶׁפִּתְחֵיהֶן לַחוּץ** – חוץ לחומה, **וַחֲלָלָן לִכְפָנִים** – מחומת ירושלים, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל כְּלִכְפָנִים** – כל הבית דינו כלפנים מחומת ירושלים, ואוכלים בו מעשר שני, ואין פודים בו (**ברטנורא**). ברם, לפי התוספתא משמע, שכוונת בית שמאי "הכל כלפנים" לחומרא בלבד, דהיינו שאין פודים שם מעשר שני, אבל אסור לאכלו שם. וכן גם מפרש הרמב"ם. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִכְפָנִים כְּלִכְפָנִים** – ואוכלים שם מעשר שני וכן קדשים קלים הנאכלים בכל העיר, ואין פודים שם מעשר שני, **מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ כְּלַחוּץ** – ואין אוכלים שם מעשר שני וקדשים, ופודים שם מעשר שני (**ברטנורא**).

ח הַלְּשָׁכוֹת בְּנוּיוֹת בַּקֹּדֶשׁ וּפְתוּחוֹת לַחֹל — תּוֹכָן חֹל וְגַגּוֹתֵיהֶן קֹדֶשׁ. בְּנוּיוֹת בַּחֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ — תּוֹכָן קֹדֶשׁ וְגַגּוֹתֵיהֶן חֹל. בְּנוּיוֹת בַּקֹּדֶשׁ וּבַחוּל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ וְלַחֹל, תּוֹכָן וְגַגּוֹתֵיהֶן מִכְּנֶגֶד הַקֹּדֶשׁ וְלַקֹּדֶשׁ — קֹדֶשׁ, מִכְּנֶגֶד הַחֹל וְלַחֹל — חֹל.

ט מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם וְנִטְמָא, בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה, בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל הַכֹּל בִּפְנִים, חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה בַּחוּץ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַכֹּל יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בַּחוּץ, חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה בִּפְנִים.

פירוש ברטנורא

ח הלשכות בנויות בקודש. בעזרה: **ופתוחות לחול.** להר הבית: **וגגותיהן קודש.** והוא שהיו גגותיהן שוות לקרקע העזרה, כגון שהיתה הלשכה בשפוע ההר. שאם אין גגותיהן שוות לקרקע העזרה קיימא לן דעליות וגגות לא נתקדשו: **תוכן קודש.** לשחיטת קדשים קלים, ולאכילת קדשי קדשים, ולהתחייב עליהן משום טומאה:

ט באב הטומאה. שרץ ונבילה וכיוצא בהן: **בולד הטומאה.** האי ולד הטומאה דתנן במתניתין לאו ולד הטומאה שנגע באב הטומאה שהוא טמא מדאורייתא, אלא בולד הטומאה דרבנן, כגון שנגע בכלים שנטמאו במשקין: **יפדה.** דמעשר שני שנטמא פודין אותו אפילו בירושלים, דכתיב (דברים יד) כי לא תוכל שאתו, ואין שאת אלא אכילה כדכתיב (בראשית מג) וישא משאות מאת פניו אליהם: **ויאכל הכל בפנים.** שלא יאמרו ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא, מפני שיש קול למעשר היוצא. אבל אין לחוש כשפודים אותו שמא יאמרו ראינו מעשר שני שנפדה בירושלים, שאין קול לפדוי: **חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ.** שכיון שנכנס כשהוא טמא אין המחיצה קולטתו: **חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים.** אבל נטמא בולד הטומאה בחוץ אע"פ שבולד הטומאה של דבריהם נטמא, ומן התורה טהור הוא, יאכל בחוץ. ובירושלמי מוקי לה כגון שהכניסו על מנת שלא יקלטוהו מחיצות, אבל אם לא התנה, הואיל ונכנס והרי הוא טהור דאורייתא יאכל בפנים:

משניות מבוארות – קהתי

ב"משנה תורה" (הל' מעשר שני ב, טז) כותב הרמב"ם הלכה זו בדרך שונה לגמרי, וזו לשונו: "בתים שבצד החומה שפתחיהם לפנים מן החומה וחלקן לחוץ — מכנגד החומה ולפנים, כלפנים לכל דבר; ומכנגד החומה ולחוץ אין אוכלים שם ואין פודים שם, להחמיר. היה חלקן לפנים ופתחיהם לחוץ — מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ, פודין בו ואין אוכלין; ומכנגד החומה ולפנים אין אוכלים שם ואין פודין, להחמיר" (עיין שם בנושאי כליו, שמבארים דברי הרמב"ם על פי הירושלמי).

שבת קודש

באור משנה ח

אגב המשנה הקודמת מובאת כאן משנה זו העוסקת בענין הלשכות שבחצר בית המקדש, והיא באה ללמד, אלו מהן קודש כעזרה, שמותר לאכול בהם קדשי קדשים, ולשחוט בהם קדשים קלים, והנכנס לשם בטומאה חייב קרבן.

הַלְּשָׁכוֹת – שבעזרה, בחצר בית המקדש, שהן **בְּנוּיוֹת בַּקֹּדֶשׁ** – בעזרה, **וּפְתוּחוֹת לַחֹל** – להר הבית, **תּוֹכָן חֹל** – שהולכים בו אחר הפתח, וכיון שהן פתוחות לחול, דין תוכן כחול, ואין אוכלים שם קדשי־קדשים, ואין שוחטים שם קדשים קלים, ואין חייבים כשנכנסים לשם בטומאה (**תוספתא**), **וְגַגּוֹתֵיהֶן קֹדֶשׁ** – בבבלי (**פסחים פו, א**) מבואר שהמדובר בלשכות שגגותיהן שוות לקרקע העזרה, כגון שהיתה הלשכה בשיפוע ההר. אבל אם אין גגותיהן שוות לקרקע העזרה, הרי קיימא לן שגגות ועליות לא נתקדשו. **בְּנוּיוֹת בַּחֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ** – בתוספתא אמרו, שלא היו אמנם במקדש לשכות כאלו, אלא שמשנתנו באה ללמד, שאם היו עושין אותן כך, בנויות בחול, בהר הבית, ופתוחות לעזרה, **תּוֹכָן קֹדֶשׁ** – מהטעם שבארנו לעיל, שהולכים אחר הפתח, **וְגַגּוֹתֵיהֶן חֹל** – אף שהגג שווה לקרקע העזרה, אם הוא בנוי בחול, דינו כחול. **בְּנוּיוֹת בַּקֹּדֶשׁ וּבַחוּל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ וְלַחֹל** – כגון הלשכות שבבית המוקד (**תוספתא**), שהיו מקצתן בנויות בקודש ומקצתן בחול, והיו להן שני פתחים, אחד לקודש ואחד לחול, **תּוֹכָן וְגַגּוֹתֵיהֶן מִכְּנֶגֶד הַקֹּדֶשׁ וְלַקֹּדֶשׁ, קֹדֶשׁ** – בין תוכן ובין גגותיהן, אותו חלק שהוא כנגד תחום העזרה, הרי הוא קודש, **מִכְּנֶגֶד הַחֹל וְלַחֹל, חֹל** – והחלק שאינו כנגד תחום העזרה הרי הוא חול.

באור משנה ט

כבר למדנו, שאין פודים פירות מעשר שני אלא כל זמן שהם מחוץ לירושלים, אבל בירושלים אסור לפדותם, וצריכים לאכלם שם. ברם, מעשר שני שנטמא, מותר לפדותו אפילו בירושלים, שכן למדים זה ממה שנאמר (דברים יד, כד): "כי לא תוכל שאתו", ואין "שאת" אלא אכילה, שנאמר (בראשית מג, לד): "וישא משאת מאת פניו" (פסחים לו, ב), כלומר שבא הכתוב ללמד, שאם לא תוכל לאכלו מפני הטומאה, אז "ונתת בכסף", תפדה אותו; והרבותא בזה, שגם בירושלים פודים, שאילו חוץ לירושלים הרי מותר לפדות אפילו מעשר שני טהור. וכבר בארנו (בהקדמה לבאור המשנה ברכות ח, ב), שיש דרגות בטומאה. טומאת המת נקראת "אבי אבות הטומאה", וכל המיטמא מחמת המת, כגון על ידי נגיעה, בין אדם בין כלים, נקרא "אב הטומאה". כמו כן שרץ מת, נבלה, נידה, זב ומצורע – אבות הטומאה הם (כמבואר במסכת כלים א, א-ב). הנוגע באב הטומאה נעשה "ראשון לטומאה", והוא נקרא גם "ולד הטומאה"; ואינו מטמא אלא אוכלים ומשקים בלבד, ואם נגע אוכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה "שני לטומאה". ואין שני לטומאה מטמא חולין אלא תרומה וקודש. ברם, משקים שנגעו אפילו בשני לטומאה, גזרו עליהם חכמים שיהיו נעשים "ראשון לטומאה" (כמבואר במסכת פרה ח, ז). – משנתנו דנה במעשר שני שנטמא באב הטומאה או בולד הטומאה, אם לאחר שפודים אותו, מותר להוציאו מירושלים, שהרי שנינו לעיל (משנה ה), שפירות מעשר שני נכנסים לירושלים ואינם יוצאים.

מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם וְנִטְמָא, בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה – ונעשה ראשון לטומאה, **בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה** – ונעשה שני לטומאה, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), **בֵּין בִּפְנִים** – בין שנטמא בירושלים, **בֵּין בַּחוּץ** – בין שנטמא מחוץ לירושלים והכניסוהו בפנים, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יִפָּדֶה** – שמעשר שני שנטמא נפדה אפילו בירושלים, כמו שבארנו לעיל, **וְיֵאָכֵל הַכֹּל בִּפְנִים** – שאף על פי שנפדה אסור להוציאו חוץ לירושלים, ואוכלים אותו בפנים, **חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה בַּחוּץ** – שאם נטמא באב הטומאה חוץ לירושלים, הואיל ונכנס לירושלים כשהוא טמא טומאה חמורה, לא קלטוהו מחיצות העיר, ולכן לאחר שנפדה מותר להוציאו ולאכלו בחוץ. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַכֹּל יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בַּחוּץ** – כל שנטמא באב הטומאה, בין בפנים ובין בחוץ, וכן אם נטמא בולד הטומאה בחוץ ונכנס בפנים, פודים אותו, ולאחר שנפדה מותר להוציאו ולאכלו חוץ לירושלים, **חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה בִּפְנִים** – שאם נכנס כשהוא טהור ונטמא בולד הטומאה בירושלים, שהיא טומאה קלה, פודהו ואוכלו בירושלים, ואסור להוציאו משם, שקלטוהו מחיצות.

בירושלמי מבארים, ש"ולד הטומאה" שבמשנתנו אינו ולד הטומאה מן התורה, אלא ולד הטומאה מדרבנן, כגון שנגע בכלים שנגעו במשקים (ברטנורא). ויש מפרשים, שאם אוכל או משקה נעשה ראשון לטומאה, אינו מטמא מן התורה אלא מדרבנן, והיינו "ולד הטומאה" שבמשנתנו (רמב"ם; "משנה ראשונה"). ומכאן מסיקים שם, שמה שסוברים בית הלל: "הכל יפדה וייאכל בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים", אבל אם נטמא בולד הטומאה בחוץ, ונכנס בפנים, מותר להוציאו ולאכלו חוץ לירושלים, היינו דווקא כגון שהכניסו על

משניות מבוארות – קהתי

מנת שלא יקלטוהו מחיצות, אבל אם לא התנה כך, הואיל ונכנס לירושלים והוא טהור מן התורה, אסור להוציאו משם אף לאחר שנפדה. כן מבואר בירושלמי, שטעמם של בית שמאי הסוברים: "ייפדה וייאכל בפנים", שלא יאמרו הבריות: "ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא", ואף על פי שפודים אותו ואין חוששים שמא יאמרו "ראינו מעשר שני שנפדה בירושלים", בענין היציאה מירושלים חוששים, שיש קול למעשר היוצא מירושלים, ואין קול למעשר הפדוי בירושלים.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמוד א

תַּנְיָא אִידָךְ, הַשָּׁם בְּהֵמָה לַחֲבֵירוֹ שיטפל בה ויגדלה ויחלקו ברווחים ובולדות, וילדה, עַד מָתַי חַיָּיב המקבל לְטַפֵּל אף בַּבּוּלָדוֹת של בעל הבהמה, ואינו יכול לומר לבעל הבהמה טול את חלקך בולדות, ואיני רוצה לטפל בהם שהרי אינו נוטל בהם כלום. בְּבהמה דַּקָּה [–כבשים ועיזים], צריך לטפל שְׁלֹשִׁים יוֹם, ורק אחר שלשים יום רשאי לומר לבעל הבהמה שיטול את חלקו בולדות. וּבְבהמה גַּסָּה [–בקר], צריך לטפל חֲמִשִּׁים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּבהמה דַּקָּה צריך לטפל שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁטִּיפּוּלָהּ מְרוּבֶּה וזקוקה לטיפולו של הרועה הרגיל בכך. מפסיקה הגמרא באמצע הברייתא ושואלת: מַאי – מפני מה טִּיפּוּלָהּ מְרוּבֶּה. משיבה הגמרא: מִפְּנֵי שֶׁשִּׁינָּיהָ דַּקּוֹת ואינה יכולה לאכול עשב, אלא צריכה לינוק מאמה [שנמצאת אצל הרועה] או שיאכילנה הרועה הרגיל בכך.

ממשיכה הברייתא: מִכָּאן וְאֵילָךְ – אם בעל הבהמה רוצה שהרועה ימשיך ויטפל בולדות יותר מהשיעור האמור, נוֹטֵל המקבל את הַמֶּחֱצָה שֶׁלּוֹ, וְעוד חֲצִי מֶחֱצָה בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ – כלומר חצי ממה שישביחו הולדות במחצה של חבירו, שהרי מחצית זו של חבירו הם עיסקא גמורה שיש עליו חצי מאחריותם, ונוטל חצי ברווחיהם כדרך שנוטל באם. אך אין בעל הבהמה צריך לתת לו בהם שכר עמלו ומזונו, מפני שיש כאן חצי שהוא לגמרי שלו [ואף אינו הלואה], ואם כן הרי צריך לטרוח עבורם, לפיכך אין זה נראה שטורח בשל חבירו חינם משום ריבית.

מספרת הגמרא: רַב מְנַשְּׁיָא בַּר גָּדָא קיבל בהמה מחבירו על מנת לגדלה ולחלוק בשבח ובולדות, וילדה הבהמה ונשארו הולדות ברשותו, והמשיך לגדלם אף לאחר שיעור הזמן המבואר לעיל בברייתא, ולפיכך כשבאו לחלוק שָׁקַל – נטל מן הולדות את הַמֶּחֱצָה שֶׁלּוֹ, וַחֲצִי מֶחֱצָה מהשבח בְּבהמות שֶׁל חֲבֵירוֹ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבָּיֵי – בא רב מנשיא עם שותפו לדין תורה לפני אביי, אָמַר לֵיהּ אביי לרב מנשיא, מַאן פָּלַג לָךְ – מי חילק לך את הולדות בתום זמן חיוב גידולם, ושם את הולדות של הנותן כדי שתדע כעת כמה השביחו ותיטול חצי מהשבח. וכיון שלא שמו אותם על ידי בית דין אין לסמוך על השומא ששמת את הולדות בעצמך, ויש לחשוש שמא לא נישומו יפה, ועל כן אין לך חלק במחצה של חבירך כלל, שאין חצי הולדות שהם חלקו של בעל הבהמה נעשות כעיסקא בפני עצמה עד שיחלקו, וישומו את הולדות כדין. וְעוֹד טעם שאין לך ליטול חלק בחצי של חבירך, ואפילו אם שמו את הולדות כראוי על פי בית דין, משום שכאן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל את הולדות עד שיהיו גדולים הוּא, וּתְנַן במשנה (להלן ע"ב) שבמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל את הולדות ולא לחלוק אותם מיד, יַגְדִּילוּ – חייב המקבל לגדל את הולדות אף יותר מן השיעור המבואר בברייתא עד שיהיו גדולים, ואינו נוטל כלום בשל חבירו.

מספרת הגמרא: הָבְהוּ תְּרֵי כּוּתְּאֵי – שני כותיים דְּעָבוּד עִסְקָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – שעשו עסק יחד בשותפות, ולאחר זמן אָזִיל חַד מִנַּיְיהוּ – הלך אחד מהם פָּלֵיג זוּזֵי בְּלָא דַּעְתֵּיהּ דְּחַבְרֵיהּ – וחלק את המעות לשנים בלא דעת חבירו, ונטל את חלקו ועסק בהם בפני עצמו, וכשנודע הדבר לחבירו, תבע ממנו חלק ברווחים, שכיון שלא חלקו בהסכמת שניהם אין זו חלוקה, ועדיין שייכים המעות לשותפות. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא – באו לפני רב פפא לדין תורה. אָמַר לֵיהּ רב פפא לתובע, מַאי נַפְקָא מִינָּהּ – מה בכך שחבירך חלק את המעות בלא דעתך, הרי הָכִי אָמַר רַב נַחְמָן, זוּזֵי בְּמַאן דִּפְלִיגֵי דָּמוּ – מעות הרי הם כמחולקות ועומדות, וראוי כל אחד מהשותפים ליטול את חלקו ולהיפרד מן השותפות בכל עת שירצה.

ממשיכה הגמרא בסיפור המעשה: לְשָׁנָה – כעבור שנה, זָבוּן חַמְרָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – קנו אותם שני הכותיים חביות יין בשותפות על מנת למוכרם ולחלוק ברווחים, קָם אִידָךְ – השני [מי שתבע את חבירו בשנה הקודמת], ורצה לנקום בחבירו, וּפָלֵיג לֵיהּ בְּלָא דַּעְתֵּיהּ דְּחַבְרֵיהּ – וחלק את היין לשנים בלא דעת חבירו, ומכר את חלקו בפני עצמו, וכשנודע הדבר לחבירו [ההוא שבשנה שעברה חלק את המעות], תבע ממנו חלק ברווחי היין, כיון שלא חלקו בהסכמת שניהם. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא – באו לפני רב פפא לדין תורה. אָמַר לֵיהּ רב פפא לזה שחילק את היין, מַאן פָּלַג לָךְ – מי חילק לך את היין, כלומר כיון שלא היתה החלוקה בהסכמת שניכם, אין זו חלוקה, וכל היין הוא עדיין בחזקת שניכם, וכל רווח שנעשה בהם שייך לשניכם בשווה. אָמַר לֵיהּ הכותי שהתחייב בדין לרב פפא, קָא חַזִּינָא דְּכָתַר דִּידִי קָא אָתֵי מַר – רואה אני שהרב בא אחרי, כלומר שאתה נוטה תמיד לחייבני, שהרי בשנה שעברה כשחברי חילק את המעות שלא מדעתי, פסקת שהחלוקה הועילה, ועתה כשאני חילקתי את היין שלא מדעת חברי, אתה אומר שאין זו חלוקה. אָמַר רַב פַּפָּא,

---

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמוד ב

דהיינו השולחים לשלוחכם, ללמד שמָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית, אַף שְׁלוּחֲכֶם צריך להיות מִבְּנֵי בְּרִית, ואין הנכרי נעשה שליח, אם כן מאותו פסוק יש ללמוד שֶׁאֵינָן לְדִידְהוּ נַמִּי – גם הישראל אינו נעשה שליח לנכרי, שהרי מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית קָאָמַר, כלומר שלא התחדש דין שליחות אלא בישראל, ולא בנכרי כלל. מסיקה הגמרא: אֶלָּא הָא דְּרַב אַשֵּׁי בְּרוּתָא הִיא.

רָבִינָא אָמַר, יש לפרש את הרישא של הברייתא באופן שהישראל נותן את המעות לישראל בשליחות הנכרי, ואף על פי שאין שליחות לנכרי אינו עובר על איסור ריבית, משום דִּנְהִי דִּשְׁלִיחוּת לְנָכְרִי לֵית לֵיהּ – שאמנם אין שליחות לנכרי, אולם זְכִיָּה מִדְּרַבָּנָן אִית לֵיהּ – מדרבנן אפשר לזכות עבורו, ואף כאן הלוה השני זוכה במעות לצורך הנכרי, והוא חוזר ולוה אותן ממנו, ואם כן אין כאן הלואה מישראל לישראל אלא מנכרי לישראל. ומסתבר שתיקנו חכמים כן, מִידֵּי דְּהָוֵי אַקָּטָן – כמו שמצינו לענין קטן שלא הגיע למצוות, שהרי קָטָן לַאו אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ שְׁלִיחוּת – אף על פי שאינו בתורת שליחות,

רש"י

תדשא הארץ – תתכסה ותתלבש בדשאין. **עץ פרי** – שנגמר פריו. **ואותו הפרק זמן רביעה הוה** – כלומר וראיה לדבר שבתשרי נברא העולם, שהרי לגשמים היו צריכין, ותשרי זמן רביעה היא. **ותוצא הארץ** – ולא כתיב: ותדשא הארץ. **ועץ עושה פרי** – ולא עץ פרי גמור. **ואותו הפרק זמן** – הוא לבהמה וחיה להיזקק זה לזה, ולכך היו צריכין. וראיה היא שבניסן נברא העולם. **לבשו כרים** – בזמן שיתרועעו שבלים בניסן. אלמא: ניסן זמן זיווג בהמה הוא. **ברכה לדורות** – עושה פרי לדורות, ומיהו השתא עץ פרי הוו. **בקומתן נבראו** – והיינו עץ פרי ראוי היה לטעון פרי מיד. **לדעתם** – שאלם אם חפצין להבראות, ואמרו הן. **בצביונם** – בטעם אחד ואחד, ובדפוס כל אחד. **ואומר שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים** – אלמא הם איתנים הם הרים, ואשכחן דנקראו אבות "הרים", שנאמר: "מדלג על ההרים" – ודילג את הקץ בשביל ההרים.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף י ע"ב: הגמרא מביאה ברייתא בביאור מחלוקתם: **תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁבְּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית א יא) **'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי,** אֵיזֶהוּ חֹדֶשׁ שֶׁבּוֹ **הָאָרֶץ מוֹצִיאָה דְּשָׁאִים, וְאִילָן מָלֵא פֵּירוֹת** - שנגמר בישולם, **הֱוֵי אוֹמֵר זֶה תִּשְׁרֵי,** ומוכח שבו נברא העולם. ראיה נוספת: **וְאוֹתוֹ הַפֶּרֶק** שנברא בו העולם, **זְמַן רְבִיעָה** [־ירידת גשמים] **הָיְתָה, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְצִימְּחוּ, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ב ו) **'וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ** וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה', וזהו בתשרי.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁבְּנִיסָן נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם א יב) **'וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע** לְמִינֵהוּ **וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי', אֵיזֶהוּ חֹדֶשׁ שֶׁהָאָרֶץ מְלֵיאָה דְּשָׁאִים, וְאִילָן מוֹצִיא פֵּירוֹת, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה נִיסָן.** ראיה נוספת: **וְאוֹתוֹ הַפֶּרֶק** - חודש ניסן, הוא **זְמַן בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף שֶׁמִּזְדַּוְּגִין זֶה אֵצֶל זֶה** ומתרבים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים סה יד) **'לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן וְגוֹ'** וַעֲמָקִים יַעֲטִפוּ בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ', כלומר, הצאן נראות כמתלבשות בבשר על ידי שמתעברות, ודבר זה קורה בחודש ניסן, שבו 'עמקים יעטפו בר' כלומר השבלים עומדות לפני קצירתן, ו'יתרועעו אף ישירו', שהרוח מנשבת והן נוקשות זו על זו ונשמע הקול כאילו הן משוררות, וכיון שכשנבראו בעלי החיים היו צריכים להזדווג בכדי להתרבות, מוכח שבניסן נברא העולם.

מקשה הגמרא: **וְאִידָךְ נַמִּי** - ואף לרבי אליעזר, **הָא כְּתִיב 'עֵץ עֹשֶׂה פְּרִי',** ומשמע שהעץ התחיל להוציא פירות, והיינו בניסן. מתרצת הגמרא: **הַהוּא, לִבְרָכָה לְדוֹרוֹת הוּא דִּכְתִיב,** שבכל הדורות ימשיכו האילנות להוציא פירות, אבל עתה, בעת בריאת העולם, היה האילן מלא פירות, כיון שבתשרי נברא העולם.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְאִידָךְ נַמִּי** - ואף לרבי יהושע, **הָא כְּתִיב 'עֵץ פְּרִי',** והיינו בתשרי שהעץ מלא פירות גמורים. מתרצת הגמרא: **הַהוּא** - פסוק זה נדרש **כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית (לקומתן) [בְּקוֹמָתָן] נִבְרָאוּ** - כשהם שלמים וגמורים, **וּלְדַעְתָּן נִבְרָאוּ** - שנשאלו אם רצונם להברא, והשיבו 'הן', **וּלְצִבְיוֹנָן נִבְרָאוּ** - בדמות ובטעם שרצה כל אחד מהם להבראות, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית ב א) **'וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם', אַל תִּקְרֵי 'צְבָאָם' אֶלָּא 'צְבְיוֹנָם',** ולפי זה 'עץ פרי' היינו שהיה כל עץ גדול וראוי להוציא פירות מיד, אך לא שכבר היה מלא פירות.

*

מביאה הגמרא את המשך הברייתא בענין לידת האבות: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁבְּתִשְׁרֵי נוֹלְדוּ אָבוֹת** - אברהם ויעקב, **שֶׁנֶּאֱמַר** (מלכים א' ח ב) **'וַיִּקָּהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֶתָּנִים בֶּחָג** הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי', והיינו בסוכות שבחדש תשרי, והוא מכונה 'ירח האיתנים' כיון שהוא **יֶרַח** [־חודש] **שֶׁנּוֹלְדוּ בּוֹ אֵיתָנֵי עוֹלָם** - יסודות העולם, והם האבות, שהעולם עומד בזכותם. מברר הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע** - מהיכן נלמד **דְּהַאי 'אֵיתָן' לִישָׁנָא דְּתַקִּיפֵי הוּא** - הוא לשון חוזק ועמידה, **כִּדְכְתִיב** בדברי בלעם על יתרו (במדבר כד כא) **'אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ'** - המקום שישבת בו בתוך ישראל הוא חזק ועומד לעולם. מוכיחה הגמרא שאיתנים הכוונה לאבות: **וְאוֹמֵר** (מיכה ו ב), **'שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה' וְהָאֵתָנִים מֹסְדֵי אָרֶץ',** ומוכח ש'איתנים' שבפסוק נקראים גם 'הרים', **וְהפסוק אוֹמֵר** (שיר השירים ב ח) **'קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת',** ודרשו חכמים **'מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים',** כלומר שהקץ בא בדילוג ובמהירות **בִּזְכוּת הָאָבוֹת** המכונים 'הרים', ו**'מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת', בִּזְכוּת הָאִמָּהוֹת** המכונות 'גבעות', הרי שהאבות מכונים 'הרים', ואם כן מכונים גם 'איתנים', נמצא ש'ירח האיתנים' קרוי על שם שנולדו בו האבות שנקראו 'איתנים', ומוכח שבתשרי נולדו האבות.

על ידי לימוד החסידות ניתוסף חשק – ועל־ידי־זה גם הבנה והשגה בלימוד הנגלה, שנעשים מוחו וליבו זכים אלף פעמים ככה גם בלימוד הנגלה.

משיחת י"ט כסלו תשי"א

אי פַּלְגָא בְּהֶפְסֵד – ואם ירצה שיחלקו בהפסדים שוה בשוה, נמצא שחצי מהסכום הוא הלואה, ואז יקבל המתעסק **תְּרֵי תִּילְתֵי בַּאֲגַר** – שני שליש מן השכר, נמצא שהוא מקבל חלק מרווחי הפיקדון בשכר טירחתו, ואין כאן חשש ריבית.

אָמַר רַב כַּהֲנָא, אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא – אמרתי את שמועה זו [שאמר רבא שאין לפרש את לשון השטר כפשוטו משום שיש בזה איסור ריבית] **קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנַּהַרְדְּעָא, וְאָמַר לִי,** מנין לרבא להוציא את לשון השטר ממשמעותו, **דִּלְמָא** – שמא כוונת השטר בפשוטו שיחלקו ויטול כל אחד מחצה בין ברווח ובין בהפסד, ומכל מקום אין כאן איסור ריבית משום **שַׁרַ עֵילִישׁ טוֹבֵל עִמּוֹ בְּצִיר חֲוָה** – טבל את פיתו בציר של בעל הממון, ובזה כבר קיבל את שכר טירחתו, וכדעת רבי יהודה, ואף שלדעת רבי שמעון אין די בשכר זה, הרי **אָמַר רַב נַחְמָן שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה,** ואם כן אפשר שרב עיליש נהג כך.

ממשיך רב כהנא: **(אמר)** [**אַמְרִי**] **לֵיהּ** – אמרתי לו לרב זביד, מה שאמר רב נחמן הלכה כרבי יהודה, **לַאו הִלְכְתָא אִיתְּמַר** – לא היתה כוונתו שהלכה כמותו, **אֶלָּא שִׁיטָּה אִיתְּמַר** – כוונת רב נחמן לומר שרבי יהודה ורבי יוסי ברבי יהודה ורבן שמעון בן גמליאל, כולם בשיטה אחת הם עומדים, שמקילים בשכר המתעסק בעיסקא שדי בדבר מועט. אבל להלכה צריך שיתן לו שכר חשוב כדעת רבי שמעון וכמבואר במשנה. ואם כן מוכרחים לפרש את השטר כדברי רבא.

מוכיחה הגמרא כדברי רב כהנא: **הָכִי נַמִּי מִסְתְּבְרָא** שלא היתה כוונת רב נחמן לפסוק הלכה, אלא להעמיד את דברי שלשת התנאים בשיטה אחת, **דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי** אלא שכוונתו לפסוק הלכה, **לָמָּה לֵיהּ לְמִיחְשַׁב** – למה היה לו למנות את שמות שלשת התנאים **וּלְמִימַר הֲלָכָה** כרבי יהודה **וַהֲלָכָה** כרבי יוסי ברבי יהודה וכו', **לֵימָא** – היה לו לומר רק **שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה,** וממילא נדע שהלכה גם כרבי יוסי ברבי יהודה וכרבן שמעון בן גמליאל, דְּהרי רבי יהודה **מֵיקַל מִכּוּלְּהוּ** – יותר מכולם. אלא ודאי לא התכוין רב נחמן לפסוק הלכה, אלא לומר שכל אלו בשיטה אחת הם.

אָמַר רַב, המוסר עגל לרועה בשומא על מנת שיחלקו בשוה בין בשכר ובין בהפסד, ואמר בעל הבהמה לרועה, **מוֹתַר שְׁלִישׁ** – מה שתשביח הבהמה יותר משליש ממה ששוה עתה, יהיה שלך **בִּשְׂכָרְךָ** – בשכר הטירחה שלך בחלק של הפיקדון, וכל השאר נחלוק בשוה, **הֲרֵי זֶה מוּתָּר.** שאפילו אם לבסוף לא תשביח הבהמה יותר משליש, אין כאן חשש ריבית, שלא טרח הרועה על חלק הפיקדון בשכר ההלואה, אלא כדי לקבל את יתרה זו אם תהיה. **וּשְׁמוּאֵל** חלק על רב **וְאָמַר** שאין די בכך כדי שלא יהיה בזה חשש ריבית, שהרי אם **לֹא מָצָא מוֹתַר שְׁלִישׁ** – לא השביחה הבהמה אלא רק שליש או פחות, וכי **יֵלֵךְ הרועה לְבֵיתוֹ** רֵיקָן ולא יקבל שום שכר על טירחתו, אם כן נמצא שטרח בשכר ההלואה. **אֶלָּא אָמַר שְׁמוּאֵל,** קוֹצֵץ לוֹ **דִּינָר** בשכרו חוץ ממחצית הרווחים, ונמצא שלא טרח חינם ואין כאן חשש ריבית.

מקשה הגמרא: **וְכִי סָבַר רַב שאֵין קוֹצְצִין** – אין צריך לקצוץ לוֹ **דִּינָר,** ודי בכך שאמר לו מותר שליש בשכרך. **וְהָאָמַר רַב,** רֵישׁ **עֶגְלָא לְפָטוּמָא** – הנותן עגל לרועה על מנת שיגדלנו ויפטמו, ויחלקו שניהם בשבח, צריך לתת לרועה את כל הראש תמורת שכר עמלו ומזונו מלבד מה שחולק עמו בשאר הבהמה, **מַאי לָאו** – האם אין כוונת רב באופן **דְּאָמַר לֵיהּ מוֹתַר שְׁלִישׁ בִּשְׂכָרְךָ,** שאם לא השביחה הבהמה יותר משליש, צריך לתת לו את ראש העגל, הרי שאף רב מודה שאין די בהסכם של מותר שליש בשכרך, אלא צריך לתת לו דבר קצוב כדעת שמואל. מתרצת הגמרא: **לא,** כוונת רב **דְּקָאָמַר לֵיהּ אִי מוֹתַר שְׁלִישׁ, אִי רֵישׁ עֶגְלָא לְפָטוּמָא** – שיש שני אופני היתר למסור בהמה לרועה בשומא, או שיתנה עמו שיקבל מותר שליש, או שיתנה עמו שיתן לו את ראש העגל.

אִיבָּעֵית אֵימָא, אמנם כוונת רב במה שאמר ריש עגלא לפטומא, הוא לאופן שאמר לו מותר שליש בשכרך, וסובר שצריך לקצוץ עמו גם שיתן לו את ראש העגל, **וּכִי קָאָמַר רַב מוֹתַר שְׁלִישׁ בִּשְׂכָרְךָ מוּתָּר,** ומשמע שדי בכך ואף אם אין מותר שליש לא יתן לו כלום, היינו **כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ בְּהֵמָה לְדִידֵיהּ** – שיש לרועה גם בהמות של עצמו, שצריך לטרוח עבורם שבאופן זה אין נוספת לו טירחה עבור בהמה אחת של בעל הבית, **דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי** – שכן דרך אנשים לומר, **נַגִּיל לְתוֹרָא, נַגִּיל לְתוֹרֵי** – אותה טירחה שיש לך כשאתה מגבל את הסובין והשעורים למאכל שור אחד, יש לך גם כשאתה מגבל למאכל שני שוורים, ונמצא שאין לו טירחה עבור בעל הבהמה, ואין כאן חשש ריבית. אבל אם אינו עוסק אלא בבהמות של העיסקא, צריך לקצוץ שיתן לו ראש עגל או כל שכר עמלו ומזונו, ואינו יכול לומר לו מותר שליש בשכרך.

רַבִּי אֶלְעָזָר מֵהַגְרוֹנְיָא זָבִין – קנה **בְּהֵמָה, וְיָהִיב לֵיהּ לַאֲרִיסֵיהּ מְפַטִּים לֵיהּ** – ונתן את הבהמה לאריסו כדי שיפטם אותה ואחר כך יחלקו במה שהשביחה, **וְכִשהַגִּיעָה שעת** החלוקה, **יָהִיב לֵיהּ רֵישָׁא בְּאַגְרֵיהּ** – נתן רבי אלעזר לאריס את כל הראש בשכר טירחתו, **וְלִבְד מִזֶּה יָהִיב פַּלְגָא רֵוְוחָא** – נתן לו מחצית מן הרווחים. **אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ** – אמרה לו אשתו של האריס לאריס, אם בשכל הבהמה היתה משלו ואתה לא הוצרכת אלא לפטמה, נתן לך את כל הראש לבד מן הרווחים, מסתבר **שאִי מִשְׁתַּתֵּפְתְּ בַּהֲדֵיהּ** – אם תתן חצי מן המעות ותהיה שותף עמו בבהמה, **יָהִיב לָךְ נַמִּי אַלְיָתָא** – יתן לך בשעת החלוקה לבד מן הראש גם את כל האליה. שמע האריס לעצת אשתו **וְאָזַל זָבִין בַּהֲדֵיהּ** – קנה בהמה בשותפות עם רבי אלעזר, והתעסק בה לפטמה. אך כשהגיעה שעת החלוקה, **פָּלֵג לֵיהּ מַאלְיָתָא** – חלק רבי אלעזר את האליה ולא נתן לו אלא חצי מן האליה, **וְאָמַר לֵיהּ** רבי אלעזר לאריס, **תָּא נִפְלַגְיֵהּ לְרֵישָׁא** – בוא ונחלוק גם את הראש. **אָמַר לֵיהּ** האריס לרבי אלעזר, **הַשְׁתָּא כְּמֵעִיקָּרָא נַמִּי לָא** – וכי עתה שאני שותף עמך ולא רק פטם, לא אקבל אף את כל הראש שהייתי מקבל בתחילה כשלא הייתי שותף. **אָמַר לֵיהּ** רבי אלעזר, **עַד הָאִידְּנָא** – עד עתה שזוּזֵי **דִּידִי חֲווּ** – שהיו כל המעות משלי, ואתה קיבלת אחריות על חצי מהבהמה, נמצא שהיתה זו הלואה, ואם כן **אִי לֹא הָוָה יָהֵיבְנָא לָךְ טְפֵי פּוּרְתָּא** – אם לא הייתי נותן לך מעט יותר מחלקך בשכר טירחתך, היה זה **מֵיחֲזֵי** – נראה **כְּרִבִּית,** מפני שנראה שאתה טורח בחלקי משום ההלואה שנתתי לך, ולפיכך נתתי לך את כל הראש בשכר טירחתך, אבל **הַשְׁתָּא שׁוּתְּפֵי אֲנַן** – שותפים אנחנו ואין כאן הלואה כלל, אם כן אין כאן חשש ריבית. **מַאי קָאָמְרַתְּ** – מה תאמר, **טָרְחִנָא טְפֵי פּוּרְתָּא** – הרי טרחתי יותר ממך בהכנסת הבהמה והוצאתה, ואם כן עליך לתת לי שכר טירחה. הרי **אָמְרֵי אִינְשֵׁי** [–דרך אנשים לומר] **שִׁתָּם אָרִיבָא לְמָרֵי אַרְעָא קְמַשְׁעְבַּד נַפְשֵׁיהּ לְאַתּוּיֵי לֵיהּ רַעְיָא** – סתם אריס משעבד את עצמו לבעל השדה ויש עליו לטרוח עבורו במציאת מרעה לבהמותיו, ואין בעל השדה צריך לשלם לו על כך שכר טירחה, ואם כן אף אני איני צריך לשלם לך שכר טירחה כיון שאתה האריס שלי.

תָּנוּ רַבָּנָן, הַשָּׁם בְּהֵמָה לַחֲבֵירוֹ שיטפל בה ויגדלה ויחלקו ברווחים, **עַד מָתַי חַיָּב** המקבל **לְטַפֵּל בָּהּ** ואינו יכול להחזירה ולחלוק ברווחים, **סוּמְכוֹס אוֹמֵר, כַּאֲתוֹנוֹת** [–חמורים נקבות] צריך לטפל **שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּבְגוּדְרוֹת** [–צאן] צריך לטפל **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ. וְאִם בָּא** המגדל **לְחַלּוֹק** את השבח **בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ, חֲבֵרוֹ** – בעל הבהמה **מְעַכֵּב עָלָיו,** שאינו רוצה לחלוק עד סוף הזמן. **אֲבָל אֵינוֹ דּוֹמֶה טִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה זוֹ** – הראשונה, **לְטִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת** – השניה, שבשנה השניה יש הוצאות רבות יותר, מפני שהבהמה זקוקה למזונות רבים יותר.

שואלת הגמרא: **(אבל מאי קאמר)** [**מַאי אֲבָל דְּקָאָמַר**] – מהו לשון 'אבל' שנאמר בסיפא, הרי אין כאן דין שונה, אלא זהו הטעם לכך שאינו יכול לחלקו בתוך זמנו. משיבה הגמרא: אכן אין לגרוס 'אבל' **אֶלָּא** יש לגרוס **'לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה זוֹ לְטִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת',** וכוונת הברייתא לפרש את הטעם שחבירו יכול לעכב עליו, שמפני שטיפולה של השנה השניה יקרה יותר מטיפול השנה הראשונה, אם כן מה שסיכמו שיחלקו בשבח למחצה היה על דעת מנהג המקבלים שמטפלים בשתי השנים ולא רק בשנה אחת.

המשך בעמוד רטז

תוספות

אי פַּלְגָּא בְּהֶפְסֵד. כְּלוֹמַר פַּלְגָּא בְּהֶפְסֵד דִּכְתִיב בִּשְׁטָרָא הָכִי קָאָמַר דְּאִם יִרְצֶה רַב עִילַּיש יִטּוֹל תְּרֵי תִּילְתֵי בְּאַגַּר וּיִקַּבֵּל עָלָיו חֲצִי הַהֶפְסֵד דְּאִיבָּא שֶׁכַּר עֲמָלוֹ בְּמֵאִי דְּשָׁקִיל טְפֵי בְּאַגְרָא מִמַּה שֶׁמַּגִּיעַ לְחֵלֶק פַּלְגָּא דְּמִלְּוָה: **שִׁיטָה אֵיתְמַר.** הָכִי אָמַר רַב נַחְמָן ר' יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי בְּנוֹ וְרַבָּן שִׁמְעוֹן כּוּלָּן בְּשִׁיטָה אַחַת אָמְרוּ דְּבָרִים: **מוֹתַר שְׁלִישׁ שֶׁכָּרְךָ.** הַשֵּׁם עֵגֶל לְמַחְצָה בְּשֶׁכָּר וּבַהֶפְסֵד וְאָמַר לוֹ מַה שֶׁיָּבִיא יוֹתֵר עַל שְׁלִישׁ דָּמָיו שֶׁל עַכְשָׁיו טוֹל בִּשְׂכָרְךָ וְכָל הַשְּׁאָר נַחֲלוֹק בָּשָׁוָה: **מוֹתַר.** דְּהָא קִיבֵּל עֲלֵיהּ מִסְפָּק וְאוע"ג דְּזִימְנִין דְּלִיכָּא מוֹתַר שְׁלִישׁ: **רֵישׁ עֶגְלָא לְפַטּוּמָא.** הַמִּקַּבֵּל עֵגֶל לְפַטְּמוֹ לְמַחֲצִית הָרֹאשׁ יִטּוֹל כּוּלּוֹ לְחֶלְקוֹ בְּשֶׁכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בָּשָׁוָה: **מַאי לָאו דְּאָמַר לֵיהּ כו'.** וְאִשְׁמוֹעִינָן רַב דְּאִי לֵיכָּא מוֹתַר שְׁלִישׁ נִשְׁקוֹל רֵישׁ עֶגְלָא: **כִּי קָאָמַר רַב.** הָרֵי זֶה מוֹתַר אע"ג דְּזִמְנִין לֵיכָּא מוֹתַר שְׁלִישׁ: **כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ בְּהֵמוֹת.** לְמִקַּבֵּל דַּיֵּשׁ עָלָיו לִטְרוֹחַ לְפָנֵי בְּהֵמוֹתָיו וּבִשְׁבִיל בְּהֵמָה אַחַת עִמָּהֶם אֵין טָרְחוֹ נוֹסֵף: **דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי נַפְיַל לְתוֹרָא נַפְיַל לְתוֹרֵי.** בְּאוֹתוֹ טוֹרַח שֶׁאִתָּה מְגַבֵּל סוּבִּין וּשְׁעוֹרִין לְפָנֵי שׁוֹר אֶחָד אִתָּהּ יָכוֹל לְגַבֵּל לְפָנֵי שְׁנַיִם: **וְיָהִיב לֵיהּ לְאַרְיֵסִיהּ.** לְמִחְצָה בְּשֶׁכָּר וְהַפְסֵד: **אי מִשְׁתַּתְּפַת בַּהֲדֵיהּ.** אילו נְתָתָ חֲצִי הַמְּעוֹת וְהָיִיתָ שׁוּתָּף בַּבְּהֵמָה הָיָה נוֹתֵן לְךָ אַף הָאִלְּיָה כּוּלָּהּ לְחֶלְקָךְ: **פַּלְגֵיהּ לְאַלְּיָתָא.** כְּשֶׁבָּאוּ לְחַלּוֹק חֵלֶק רַבִּי אֶלְעָזָר אֶת הָאִלְּיָה: **אֲמַר לֵיהּ.** אֲרִיסֵיהּ: **הַשְׁתָּא כְּמַעִיקְּרָא נַמִּי לָא.** עַכְשָׁיו לא תִּתֵּן הָרֹאשׁ כּוּלּוֹ כְּמוֹ שֶׁנָּתַתָּ בָּרִאשׁוֹנָה: זוּזֵי דִּידִי הָווּ. וְכִי קַבִּילְתָּ עָלָךְ פַּלְגָּא בְּהֶפְסֵד הָווּ זוּזֵי מִלְּוָה גַּבְךָ: **וְאִי לָא יְהִיבְנָא לָךְ טְפֵי פּוּרְתָּא.** אִשְׁתַּכַּח דְּקָא טָרְחַת בְּפַלְגָּא פְּקַדּוֹן מִשּׁוּם פַּלְגָּא מִלְּוָה: **דְּטַרְחֵיהָא טְפֵי פּוּרְתָּא.** לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא דְּאִילּוּ מְזוֹן אם הוּצְרַךְ לְסוּבִּין אוֹ שְׁעוֹרִין קָנִיתָ לְאָמְצַע בְּדֶרֶךְ שׁוּתָּפִין: **לְאַתְוֵיי לֵיהּ רְעָיָא.** מַרְעֶה לְבְהֵמוֹת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִקְנוֹת בַּשּׁוּק שֶׁיֵּשׁ עָלָיו לִטְרוֹחַ בִּשְׁבִילוֹ: **בְּגוּדְרוֹת.** בְּהֵמָה דַּקָּה לְשׁוֹן גְּדֵרוֹת צֹאן (במדבר כו): **וְאִם בָּא הַמְקַבֵּל לְחַלּוֹק.** בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה: **חֲבֵירוֹ.** בַּעַל הַבְּהֵמָה מְעַכֵּב עָלָיו: **אֲבָל אֵינוֹ דּוֹמֶה טִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְטִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת.** שֶׁצְּרִיכָה בַּשֵּׁנִיָּה לְמִזּוֹנוֹת מְרוּבִּים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנָה: **מַאי אֲבָל דְּקָאָמַר.** כָּל שֶׁכֵּן דְּהֵיינוּ טַעְמָא דְּמַעְכַּב עָלָיו: **אֶלָּא.** הָכִי קָאָמַר לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה כו' וְכֵיוָן דְּכַךְ מִנְהַג הַמְקַבְּלִין חֲבֵירוֹ מְעַכֵּב עָלָיו וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי אִיפְּכָא אם בָּא בַּעַל הַבְּהֵמָה לְחַלּוֹק בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ הַמְקַבֵּל מְעַכֵּב עָלָיו לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טִיפּוּלָהּ כו' שֶׁטִּיפּוּל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה קָשֶׁה מִשֶּׁל שֵׁנִיָּה מִפְּנֵי שֶׁהִיא דַּקָּה טִיפּוּלָהּ מְרוּבֶּה לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא אֲבָל טִיפּוּל הַשֵּׁנִיָּה קַל וּשְׁבָחָהּ מְרוּבֶּה וְקָשֶׁיָא לִי אִי טִיפּוּלָהּ שֶׁל שֵׁנִיָּה קַלָּה מִשֶּׁל רִאשׁוֹנָה מַאי לְשׁוֹן חַיָּיב לְטַפֵּל בָּהּ דִּקְתָנֵי רִישָׁא מִשֶּׁמַע דְּעַל בָּרְחוֹ חַיָּיב לְטַפֵּל בָּהּ כָּל הַזְּמַן הַזֶּה: **עַד מָתַי חַיָּיב לְטַפֵּל בְּגוּדְרוֹת.** שֶׁאַף הֵן נַחֲלָקִין לְמַחְצָה שֶׁהֵן שֶׁכָּר וְהַמְקַבֵּל בָּא לוֹמַר חֲלוֹק אוֹתוֹ מִיָּד שֶׁלֹּא אֶעֱסוֹק בְּחֵלֶק שֶׁלְּךָ שֶׁאֵינִי נוֹטֵל בּוֹ כְּלוּם: **בְּדַקָּה שְׁלֹשִׁים וּבְגַסָּה חֲמִשִּׁים.**

אֶלָּא שִׁיטָה אֵיתְמַר. אוֹמֵר ר"ת דְּמִכּ"מ הֲלָכָה כְּרַשְׁב"ג דְּהָא אַמְרִינָן (גיטין דף עה.), כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רשב"ג בְּמִשְׁנָתֵינוּ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְאֵין נִרְאֶה דְּהָא רַב וּשְׁמוּאֵל בָּעוּ אוֹ לְקִצּוּץ דַּיְּנָר אוֹ רֵישׁ עֶגְלָא לְפַטּוּמָא וְר' שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לא בָּעֵי אֶלָּא גְּלָלִים וְלִיכָּא לְמִימַר דְּהֵיינוּ דְּוָקָא בְּעֶגֶל עִם אִמּוֹ דְּלֵא נָפֵשׁ טִירְתָּא דְּהָא ר' יוֹסֵי בַּר' יְהוּדָה אָמַר לְעֵיל (דף סח:) אֲפִילּוּ בְּבְהֵמוֹת גְּדוֹלוֹת דְּסָגֵי בְּנִסְיוּבֵי וְתוֹתְרֵי דְּסָבַר לַהּ כְּאַבּוּהּ וְגַם רַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל פֵּירֵשׁ דְּכָל כִּי הַאי גַּוְונָא שֶׁנֶּאֱמַר שִׁיטָה לֵית הִלְכְתָא כְּחַד מִינַּיְיהוּ אֶלָּא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר (שם) נוֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ מִשֶּׁלּוֹ:

אֲמַר רַב מוֹתַר שְׁלִישׁ בִּשְׂכָרְךָ מוֹתָר. וְא"ת וְהָא צַד אֶחָד בְּרִבִּית הוּא דְּשָׁמָא לא יִמְצָא מוֹתַר שְׁלִישׁ וְרַב לֵית לֵיהּ דִּר' יְהוּדָה דְּשָׁרֵי צַד אֶחָד בְּרִבִּית דְּאָמַר לְעֵיל (דף סג.) עוֹשִׂין אָמְנָה בְּפֵירוֹת וְאֵין עוֹשִׂין אָמְנָה בְּדָמִים וּמִשְּׁמַע לְעֵיל דְּהֵיינוּ דְּלֵא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְעוֹד דְּאֲפִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה לא שָׁרֵי בְּכִי הַאי גַּוְונָא אֶלָּא כְּשֵׁיֵּשׁ בְּיָד לוֹתֶה אוֹ מַלְוֶה לַעֲשׂוֹת צַד אֶחָד שֶׁלֹּא יְהֵיהָ רִבִּית וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָכָא אִקִּילוּ רַבָּנַן מִשּׁוּם דְּשֶׁכִּיחִי טוּבָא שֶׁיְּהֵא מוֹתַר שְׁלִישׁ: **דְּאַמְרֵי** אִינְשֵׁי גַּבְיָא לְתוֹרָא גַּבְיָא לְתוֹרֵי. וְא"ת מְהֵאי טַעְמָא לְשַׁתְּרֵי אֲפִילּוּ לית לֵיהּ בְּהֵמָה לְדִידֵיהּ דְּהָא צָרִיךְ לִטְרוֹחַ לְעַצְמוֹ מִשּׁוּם פַּלְגָּא דְּמִלְּוָה וְר"ל דְּלֵא דָּמֵי דְּאִי לית לֵיהּ בְּהֵמָה לְדִידֵיהּ אֵין צָרִיךְ לִטְרוֹחַ בְּבְהֵמָה של שׁוּתָּפוּת בְּכָל יוֹם אֶלָּא כָּל אֶחָד יִטְרַח בְּיוֹמוֹ:

אי מִשְׁתַּתְּפַת בַּהֲדֵיהּ יְהִיב לָךְ נַמִּי אִלְּיָתָא. תִּימַהּ לְמָה הִיא סְבוּרָה כֵּן דְּהָא כִּי מִשְׁתַּתְּפַת בַּהֲדֵיהּ נַמִּי וְיִטּוֹל כָּל הָרֹאשׁ הָרֵי הוּא כְּבַתְּחִלָּה דְּמִתְּחִלָּה שֶׁהָיָה טוֹרַח בְּכָל הַבְּהֵמָה של ר' אֶלְעָזָר הָיָה נוֹטֵל הָרֹאשׁ וְעַכְשָׁיו שֶׁטּוֹרֵחַ לְרַבִּי אֶלְעָזָר רַק בַּחֲצִי בְּהֵמָה יִטּוֹל חֲצִי הָרֹאשׁ מֵחֵלֶק רַבִּי אֶלְעָזָר וְעוֹד מַאי קָאָמַר הִשְׁתָּא שׁוּתָּפֵי אֲנַן וְהָלֵא גַּם עַתָּה הָיְתָה חֶלְקוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר פַּלְגָּא מְלָוָה וְיֵשׁ לוֹמַר דִּכְשֶׁנִּשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ הָיָה טוֹרֵחַ חֲצִיוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּחִנָּם וְעַל כֵּן אָמְרָה יְהִיב לָךְ נַמִּי אִלְּיָתָא אַחֲרֵי שֶׁאֵינָךְ לוֹקֵחַ מֵחֶלְקוֹ שוּם שֶׁכָּר:

כי

אִי פַּלְגָּא בְּהֶפְסֵד תְּרֵי תִּילְתֵי בַּאֲגַר אָמַר רַב כַּהֲנָא אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא וְאָמַר לִי דִּלְמָא רַב עִילַּיש טוֹבֵל עִמּוֹ בְּצִיר הֲוָה וְאָמַר רַב נַחְמָן הֲלָכָה כְּר' יְהוּדָה אָמַר לֵיהּ לַאו הִלְכְתָא אִיתְּמַר אֶלָּא שִׁיטָה אִיתְּמַר הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי לָמָּה לֵיהּ לְמֵיחְשַׁב וּלְמֵימַר הֲלָכָה הֲלָכָה לֵימָא הֲלָכָה כְּר' יְהוּדָה דְּמֵיקַל מִכּוּלְּהוּ אָמַר רַב מוֹתַר שְׁלִישׁ בִּשְׂכָרְךָ הֲרֵי זֶה מוֹתָר וּשְׁמוּאֵל אָמַר לֹא מְצָא מוֹתַר שְׁלִישׁ יֵלֵךְ לְבֵיתוֹ רֵיקָן אֶלָּא אָמַר שְׁמוּאֵל קוֹצֵץ לוֹ דִּינָר וְסָבַר רַב אֵין קוֹצְצִין לוֹ דִּינָר וְהָאָמַר רַב רֵישׁ עֶגְלָא לִפְטוּמָא מַאי לָאו דְּאָמַר לֵיהּ מוֹתַר שְׁלִישׁ בִּשְׂכָרְךָ לֹא דְּקָאָמַר לֵיהּ אִי מוֹתַר שְׁלִישׁ אִי רֵישׁ עֶגְלָא לִפְטוּמָא אִיבָּעֵית אֵימָא כִּי קָאָמַר רַב מוֹתַר שְׁלִישׁ בִּשְׂכָרְךָ מוֹתָר כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ בְּהֵמָה לְדִידֵיהּ דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי נַפְיַל לְתוֹרָא נַפְיַל לְתוֹרֵי אֶלְעָזָר מַהֲגְרוֹנְיָא זָבֵין בְּהֵמָה וְיָהִיב לֵיהּ לַאֲרִיסֵיהּ מְפַטֵּים לֵיהּ וְיָהִיב לֵיהּ רֵישָׁא בְּאַגְרֵיהּ וְיָהִיב פַּלְגָּא רַוּוְחָא אָמְרָה לֵיהּ דִּבִיתְהוּ אִי מִשְׁתַּתְּפַת בַּהֲדֵיהּ יְהִיב לָךְ נַמִּי אַלְיְתָא אֲזָל זָבֵין בַּהֲדֵיהּ פָּלֵיג לֵיהּ מֵאַלְיְתָא א"ל תָּא נִפְלְגֵיהּ לְרֵישָׁא א"ל הַשְׁתָּא כְּמֵעִיקָּרָא נַמִּי לָא א"ל עַד הָאִידְנָא זוּזֵי דִּידִי הֲווּ אִי לָא הֲוָה יָהִיבְנָא לָךְ טְפֵי פּוּרְתָּא מֵיחֲזֵי כְּרִבִּית הַשְׁתָּא שׁוּתְּפֵי אֲנַן מַאי קָאָמְרַת טָרַחְנָא טְפֵי פּוּרְתָּא הַאמְרֵי אִינְשֵׁי סְתַם אַרְיָסָא לְמָרֵי אַרְעָא קָמְשַׁעְבַּד נַפְשֵׁיהּ לַאֲתְוֵיי לֵיהּ רְעָיָא תָּנוּ רַבָּנַן וְהַשֵּׁם בְּהֵמָה לַחֲבֵירוֹ עַד מָתַי חַיָּיב לְטַפֵּל בָּהּ סוּמְכוֹס אוֹמֵר בַּאֲתוֹנוֹת שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּגוּדְרוֹת כ"ד חֹדֶשׁ וְאִם בָּא לַחֲלוֹק בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו אֲבָל אֵינוֹ דּוֹמֶה טִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה זוּ לְטִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת (אֲבָל מַאי קָאָמַר) אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה זוּ לְטִיפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת תַּנְיָא אִידָךְ הַשֵּׁם בְּהֵמָה לַחֲבֵירוֹ עַד מָתַי חַיָּיב לְטַפֵּל בַּוּלְדוֹת בְּדַקָּה ל' יוֹם וּבְגַסָּה נ' יוֹם רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בְּדַקָּה ג' חֳדָשִׁים מִפְּנֵי שֶׁטִּיפּוּלָהּ מְרוּבֶּה מַאי טִיפּוּלָהּ מְרוּבֶּה מִפְּנֵי שֶׁשִּׁנָּיְיהָ דַּקּוֹת מִכָּאן וְאֵילָךְ נוֹטֵל מֶחְצָה שֶׁלּוֹ וַחֲצִי מֶחְצָה בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ רַב מְנַשְּׁיָא בַּר גַּדָּא שָׁקַל מֶחְצָה שֶׁלּוֹ וַחֲצִי מֶחְצָה בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי א"ל מַאן פָּלֵג לְךָ וְעוֹד מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל הוּא וּתְנַן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל יַגְדִּילוּ הַנְּהוּ תְּרֵי כּוּתְאֵי דְּעָבוּד עַסְקָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי אָזִיל חַד מִנַּיְיהוּ פָּלֵיג זוּזֵי בְּלָא דַּעְתֵּיהּ דְּחַבְרֵיהּ אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא א"ל מַאי נַפְקָא מִינָּהּ הָכִי אָמַר רַב נַחְמָן זוּזֵי כְּמַאן דְּפָלִיגֵי דְּמוּ לְשָׁנָה זָבוּן חַמְרָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָם אִידָךְ פָּלֵיג לֵיהּ בְּלָא דַּעְתֵּיהּ דְּחַבְרֵיהּ אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא א"ל מַאן פָּלַג לְךָ א"ל קָא חָזִינָא דְּבָתַר דִּידִי קָא אָתֵי מַר א"ר פַּפָּא

כה"ג

עניין השמחה מודגש במיוחד בנוגע ללימוד התורה.. בנוגע לנגלה דתורה, ועל־דרך־זה – ועל־אחת־כמה־וכמה – בנוגע לפנימיות התורה.

משיחת י"ט כסלו תשט"ו

רש"י

כי האי גּוּנְא וַדַּאי צָרִיךְ לְאוֹדוּעֵיהּ. מִשְּׁמַע דְּוַקָּא הָכָא לְפִי שֶׁהָיָה לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה לְחַשְּׁדוֹ קָאָמַר דְּצָרִיךְ לְאוֹדוּעֵיהּ מִשּׁוּם וְהֵיאִיתָם נָקִיִּים מֵה׳ וּמִיִּשְׂרָאֵל (במדבר לב) אֲבָל בְּעֶלְמָא לֹא וְהָא דְּאָמַר בְּסוֹף זֶה בּוֹרֵר (סנהדרין דף לא: ושם ד"ה ואם) שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעַצְּמוּ לְדִין שְׁכוּפִין אוֹתוֹ וְדָן בְּעִירוֹ וְאִם אָמַר כִּתְּבוּנִי מֵאֵיזֶה טַעַם דַּיְּתוּנִי כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לוֹ אַרְ"ת מִכֹּחַ הַהִיא דְּהָכָא דַּוְקָא הָתָם דְּלֵא רָצָה לְדוֹן אֶלָּא עַל יְדֵי בְּפִיָּיה אֲבָל אִם מִדַּעְתּוּ דָּנוּ אוֹתוֹ אֵין כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לוֹ וְי"מ דְּהָכָא כָּל כה"ג צָרִיךְ לְאוֹדוּעֵיהּ דְּלֵא אֲיֵירֵי הוֹדָעָה מֵאֵיזֶה טַעַם חַיֵּיבוֹ אֶלָּא הָיָה מְשִׁיבוֹ כָּל כה"ג הָיָה לָךְ לְהוֹדִיעוֹ כְּשֶׁחָלַקְתָּ וְלֹא הָיָה לָךְ לְחַלּוֹק שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ:

אוֹנֵר זוּקָא בִּפְשִׁיטֵי. מִקַּבֵּל הָיָה עָלָיו אַחֲרָיוּת אוֹנְסִין לְהָכֵי ס"ד דְּשַׁרֵי: **מָרָא** הַדְּרָא בְּעֵינֵיהּ וִידֵיעַ פְּחָתֵיהּ. וְעוֹד שֶׁנִּיכָּר פְּגָמוֹ שֶׁהוּא נִפְגָּם אִם יִתְקַלְקֵל מַחֲמַת מְלָאכָה זוּזֵי לֵא הַדְּרֵי בְּעֵינֵיהוּ שֶׁהֲרֵי מוֹצִיאָן וּלְפִיכָךְ אַחֲרָיוּתָן עָלָיו וּשְׁכָרָן רִבִּית אע"פ שֶׁאֲמַר בְּלִשּׁוֹן שְׁכִירוּת וְעוֹד אִי נַמִּי מֵהֲדַר לְהוּ בְּעֵינֵיהוּ לֵא יָדֵיעַ פְּחָתֵיהוּ נַמְצָא שְׁכָרָן בְּחִנָּם וְהַיְינוּ רִבִּית כַּךְ פֵּי׳ בִּקּוּנְטְרֵס וְקָשֶׁה לְפֵרוּשׁוֹ דֵּא"כ הָיָה אָסוּר לְהַשְׁכִּיר לַחֲבִירוֹ קְטָלָא וְכוֹס שֶׁל זָהָב וְטִבַּעַת דְּלֵא יָדֵיעַ פְּחָתֵיהוּ כְּדִתְנַן בְּפֶרֶק הַנִּזְקָנָה (מעילה דף יח.) וְשֶׁאֵין בּוֹ פְּגָם כֵּיוָן שֶׁנִּזְקָנָה מְעַל כִּיצַד קְטָלָא בְּצוּאָרָהּ וְטִבַּעַת בְּיָדָהּ וְשָׁתְתָה בְּכוֹס שֶׁל זָהָב כֵּיוָן שֶׁנִּזְקָנָה מְעַל וְעוֹד דְּבַהְדֵיָא תְּנֵיָא בְּתוֹסְפְתָּא (פ"ד) מְשַׁכִּיר אָדָם מְעוֹתָיו אֵצֶל שׁוּלְחָנֵי לְהִתְרָאוֹת בָּהֶן וּלְהִתְלַמֵּד בָּהֶן וְרִיב"ן לֵא גָּרֵס וִידֵיעַ פְּחָתֵיהּ וְנִרְאֶה דְּגָרֵס לֵיהּ וְה"פ מָרָא אֵינָהּ מְלֻהָּ כִּי לֵא נִיתְּנָהּ לְהוֹצָאָה וּלְהַחֲזִיר אַחֶרֶת אֶלָּא צָרִיךְ לְהַחֲזִיר בְּעֵינָהּ וְהַשָּׁכָר אֵינוֹ שֶׁכָּר מְלֻהָּ אִי נַמִּי הָיָה נוֹתֵן הַמָּרָא לְהוֹצִיא וְלַעֲשׂוֹת הַיְמֵנוּ כָּל חִפְּצוֹ וּלְשַׁלֵּם אַחֶרֶת אעפ"כ מוּתָּר לִיטּוֹל שָׂכָר וְאֵין לִלְמוֹד הֵיתֵר מִשָּׁם לְאוֹגוּרֵי זוּזֵי דִּבְמָרָא הַשְׁכִּירוּת אֵינָהּ בֶּעֱבוּר הִלְוָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאָה אֶלָּא נוֹתֵן הַשְׁכִּירוּת עֲבוּר הַפְּחָת שִׁתְּפָחַת עַל יְדֵי מְלָאכָה אִם יַחֲזִיר הַשּׁוֹכֵר בְּעֵינָהּ אֲבָל זוּזֵי דְּרַב חְמָא הָיָה מְלֻהָּ וּלְצוֹרֶךְ הוֹצָאָה הַשְׁכִּירָם לוֹ וְלֹא בִּשְׁבִיל קַבָּלַת שׁוּם פְּחָת:

מעות

תוספות

טָבֵי וּתְקוּלֵי. יֵשׁ זוּזֵי שֶׁמִּשְׁקָלָם קַל וְצוּרָתָם יוֹצֵאת בְּהוֹצָאָה וְהוּרְגְּלוּ בָּהּ וְטוֹבִים בְּהוֹצָאָה יוֹתֵר מִצּוּרָה אַחֶרֶת שֶׁל זוּזֵי שֶׁמִּשְׁקָלָן יָתֵר וְאוֹתָן שֶׁמִּשְׁקָלָן יָתֵר חֲבֵרִים לְמִי שֶׁשּׁוֹקֵל כֶּסֶף מָנֶה אוֹ פְּרֹס בְּמֹאזְנַיִם הֵלְכָּךְ טָבֵי וְטָבֵי אִי נַמִּי תְּקוּלֵי וּתְקוּלֵי כְּמִאן דְּפְלִיגֵי דְּמִי דְּאִלּוּ שֶׁהֵנִּיחַ טוֹבִים כְּאִלּוּ שְׁנָטַל: **אֲבָל** שָׁקַל **טָבֵי** וְשָׁבַק תְּקוּלֵי. אִי נַמִּי שָׁקַל תְּקוּלֵי וְשָׁבַק טָבֵי לֵא: **מוֹגֵר** זוּזֵי **בִּפְשִׁיטָא לִיהּ מָא.** בְּלִשּׁוֹן שְׁכִירוּת וְלֵא בְּלִשּׁוֹן הִלְוָאָה הִנְנִי מַשְׁכִּיר לְךָ זוּז הַיּוֹם בְּפָשׁוּט דְּהַיְינוּ זוּז מְדִינָה דְּהַיְינוּ שְׁמִינִית שֶׁבְּצוּרָה: **כָּלוּ** זוּזֵי **דְּרַב חְמָא.** יָרְדוּ לְטִימְיוֹן כִּדְאַמְרִינָן לְקַמָּן (דף עא.) שֶׁהַמְּלוֹן בְּרִבִּית נִכְסֵיהֶן מִתְמַוְטְטִין: **מ"ש מִמָּרָא.** פרשו"י ר"ב בְּלַע"ז הֵלֶא רַשָּׁאי אֲנִי לְהַשְׁכִּיר אֶת כֵּלַי: **הַדְּרָא בְּעֵינָא.** אוֹתוֹ כְּלִי הוֹזֵר בְּעַצְמוֹ בְּעַיִן וְאֵינוֹ הִלְוָאָה אֶצְלוֹ בְּדָמִים וְאֵין אַחֲרִיּוּתוֹ עָלָיו אִם נֶאֱנַס אוֹ נִשְׁבַּר מֵחֲמַת מְלָאכָה הִלְכָּךְ אֵין שָׂכָרוֹ רִבִּית: **וִידֵיע פְּחָתֵיהּ.** וְעוֹד שֶׁנִּיכָּר פְּגָמוֹ שֶׁהוּא נִפְגָּם וּמִתְקַלְקֵל מֵחֲמַת מְלָאכָה: **זוּזֵי לֵא הַדְּרֵי בְּעֵינֵיהוּ.** שֶׁהֲרֵי מוֹצִיאָם וּלְפִיכָךְ אַחֲרִיּוּתוֹ עָלָיו וּשְׂכָרוֹ רִבִּית אע"ג דְּאָמַר בְּלִשּׁוֹן שְׁכִירוּת וְעוֹד אִי נַמִּי אֲהֲדַר לֵיהּ בְּעֵינֵיהוּ לֵא יָדֵיעַ פְּחָתֵיהּ הֵילְכָּךְ ד' זוּזֵי וְאוֹזְפֵיהּ לְכַלְבָּא זוּזֵי לֵא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִלֹּוֶה לַמַّלְוֶה וְאָמַר רָבָא שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמִימַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ שְׁקִיל לָךְ אַרְבָּעָה זוּזֵי וְא"ל לְפִלּוֹנִי לְאוֹזְפָן זוּזֵי מ"ט שְׁכַר אֲמִירָה קָא שָׁקִיל כִּי הָא דְּאַבָּא מַר בְּרֵיהּ דְּרַב פָּפָּא הָוָה שָׁקִיל אוּגְנָא דְּקִרְיָא מִקִּרְיָאֵי וְא"ל לַאֲבוּהַּ אוֹזְפִינְהוּ זוּזֵי אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב פָּפָּא אָכִיל בְּרֵיהּ נֵיכוּל דְּמַר רִבִּיתָא אָמַר לְהוּ כָּל כִּי הַאי רִבִּיתָא לֵא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִלֹּוֶה לַמַّלְוֶה: **מתני'** שָׁמִין הָכָא שְׁכַר אֲמִירָה קָא שָׁקִיל וְשָׁרֵי: **מתני'** שָׁמִין פָּרָה וַחֲמוֹר וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל לְמֶחְצָה מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַחְלוֹק אֶת הַוְלָדוֹת מִיָּד חוֹלְקִין מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל גַּדִּילוֹ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר שָׁמִין עֵגֶל עִם אִמּוֹ וּסָיָח עִם אִמּוֹ וּמַפְרִיז עַל שָׁדֵהוּ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית: **גמ'** תָּנוּ רַבָּנָן מַפְרִיז עַל שָׁדֵהוּ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית כֵּיצַד הַשּׁוֹכֵר אֶת הַשָּׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוּרִים חִטִּין לְשָׁנָה וְאוֹמֵר לוֹ תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז וַאֲפַרְנְסָנָּה וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר כּוּרִין לְשָׁנָה מוּתָּר אֲבָל אֵין מַפְרִיז לֹא עַל חֲנוּת וְלֹא עַל סְפִינָה אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ פְּעָמִים שֶׁמַּפְרִיז עַל חֲנוּת לָצוּר בָּהּ צוּרָה סְפִינָה לַעֲשׂוֹת לָהּ אִיסְקַרְיָא חֲנוּת לָצוּר בָּהּ צוּרָתָא דְּצָבוּ בָּהּ אִינְשֵׁי וַהֲוֵי אַגְרָא טְפֵי סְפִינָה לַעֲשׂוֹת לָהּ אִיסְקַרְיָא כֵּיוָן דְּשַׁפִּירָא אִיסְקַרְיָא טְפֵי אַגְרָא אָמַר רַב אַגְרָא וּפַגְרָא אָמְרוּ לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אָפֵי לְרַב אִי אַגְרָא לֹא פַּגְרָא אִי פַּגְרָא לֹא אַגְרָא שְׁתִיק רַב אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מ"ט שְׁתִיק רַב לֹא שְׁמִיעָא לֵיהּ הָא דְּתַנְיָא אע"פ שֶׁאָמְרוּ אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בְּרָזֶל מִיִּשְׂרָאֵל אֲבָל מְקַבְּלִין צֹאן בְּרָזֶל מִן הַנָּכְרִים אֲבָל אָמְרוּ הַשֵּׁם פָּרָה לַחֲבִירוֹ וְאָמַר לוֹ הֲרֵי פָּרָתְךָ עֲשׂוּיָה עָלַי בִּשְׁלִשִׁים דִּינָר וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ סֶלַע בְּחֹדֶשׁ מוּתָּר לְפִי שֶׁלֹּא עָשְׂאָהּ דָּמִים וְלֹא עָשְׂאָהּ אָמַר רַב שֵׁשֶׁת לֹא עָשְׂאָהּ דָּמִים מַחַיִּים אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה אָמַר רַב פָּפָּא הִלְכְתָא סְפִינָה אַגְרָא וּפַגְרָא

ונהגו

כה"ג וַדַּאי צָרִיךְ לְאוֹדוּעֵיהּ זוּזֵי מִי שָׁקִיל טָבֵי וְשָׁבִיק חַסְרֵי (אָמַר לֵיהּ לֹא אָמַר לֵיהּ) חַמְרָא כּוּלֵּי עָלְמָא יַדְעֵי דְּאִינְּפָא דְּבָסִים וְאִינְּפָא דְּלֵא בָּסִים גּוּפָא אָמַר רַב נַחְמָן זוּזֵי כְּמַאן דְּפְלִיגֵי דְּמוּ הַנֵּי מִילֵּי טָבֵי וְטָבֵי תְּקוּלֵי וּתְקוּלֵי אֲבָל טָבֵי וּתְקוּלֵי לֹא רַב חָמָא הָוָה מוֹגֵר זוּזֵי בִּפְשִׁיטָא בְּיוֹמָא כָּלוּ זוּזֵי דְּרַב חָמָא הוּא סָבַר מַאי שְׁנָא מִמָּרָא וְלֹא הִיא מָרָא הַדְּרָא בְּעֵינָא וִידֵיעַ פְּחָתֵיהּ זוּזֵי לֵא הַדְּרֵי בְּעֵינֵיהוּ וְלֹא יָדֵיעַ פְּחָתֵיהּ אָמַר רָבָא שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵימַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ הֵילְךָ ד' זוּזֵי וְאוֹזְפֵיהּ לְכַלְבָּא זוּזֵי לֵא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִלֹּוֶה לַמַّלְוֶה וְאָמַר רָבָא שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵימַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ שְׁקִיל לָךְ אַרְבָּעָה זוּזֵי וְא"ל לְפִלּוֹנִי לְאוֹזְפָן זוּזֵי מ"ט שְׁכַר אֲמִירָה קָא שָׁקִיל כִּי הָא דְּאַבָּא מַר בְּרֵיהּ דְּרַב פָּפָּא הָוָה שָׁקִיל אוּגְנָא דְּקִרְיָא מִקִּרְיָאֵי וְא"ל לַאֲבוּהַּ אוֹזְפִינְהוּ זוּזֵי אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב פָּפָּא אָכִיל בְּרֵיהּ נֵיכוּל דְּמַר רִבִּיתָא אָמַר לְהוּ כָּל כִּי הַאי רִבִּיתָא לֵא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִלֹּוֶה לַמַّלְוֶה: **מתני'** שָׁמִין הָכָא שְׁכַר אֲמִירָה קָא שָׁקִיל וְשָׁרֵי: **גמ'** תָּנוּ רַבָּנָן מַפְרִיז עַל שָׁדֵהוּ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית כֵּיצַד הַשּׁוֹכֵר אֶת הַשָּׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוּרִים חִטִּין לְשָׁנָה וְאוֹמֵר לוֹ תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז וַאֲפַרְנְסָנָּה וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנַיִם

אם תִּישָׁבֵר אֵלְמָא כָּל כַּמָּה דְּלֵא קַבִּיל עֲלֵיהּ זוּזֵי לֵאו מִלֹּוֶה הִיא גַּבֵּיהּ וְגַבֵּי סְפִינָה נַמִּי לֵא קַבִּיל עֲלֵיהּ זוּזֵי:

ונהגו

אם רק מתעסקים ורוצים לפעול, אזי מצליחים וההצלחה היא יותר מכפי שמשערים מלכתחילה.

משיחת י"ט כסלו תשכ"א

אף על פי שבדרך כלל אין הדיין צריך לפרש לבעלי הדין את טעמי פסק דינו, מכל מקום כְּהַאי גַּוְנָא – באופן כזה שנראים הדברים שיש חשש שיחשדו בי, וַדַּאי צָרִיךְ אני לְאוֹדוּעֵיהּ – להודיעו מאיזה טעם פסקתי כן, כדי שלא יבואו לחושדני, שנאמר (במדבר לב כב) 'וְהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל'.

פנה רב פפא לאותו הכותי שהתרעם, ואמר לו, כשחילק חבירך בשנה שעברה את הזוּזֵי – המעות, מִי שָׁקִיל טָבֵי וְשָׁבִיק חַסְרֵי – וכי לקח לעצמו מטבעות טובים יותר והניח לך את המטבעות החסירים. (אָמַר לֵיהּ הכותי, לָא, כל המטבעות היו שוות וחילק אותם שוה בשוה. אָמַר לֵיהּ רב פפא,) זהו טעם החילוק בין חלוקת המעות שעשה חבירך בשנה שעברה לחלוקת היין שחילקת אתה בשנה זו, שאמנם במעות אף כשחולק שלא מדעת חבירו הרי זו חלוקה מפני שאין צריך בהם שומא, שהרי כל המטבעות שוות, אבל חַמְרָא – חביות היין שחילקת אתה, כּוּלֵּי עָלְמָא יָדְעִי – הכל יודעים שאין כל החביות שוות, דְּאִיכָּא דְּכָסִים – שיש חביות שהיין שבהם טעים, והוא שוה יותר, וְאִיכָּא דְּלָא כָּסִים – ויש גם חביות יין שאינו טעים, שהוא שוה פחות, ואם כן קודם שחולקים ביין צריך שישומו מומחים כל אחד מהחביות ויעריכו את שוויה, וכל זמן שלא נישומו אין החלוקה כלום.

גּוּפָא, אָמַר רַב נַחְמָן זוּזֵי כְּמַאן דִּפְלִיגֵי דְּמוּ – המעות שבשותפות הרי הם כמי שהם מחולקים ועומדים, ורשאי אחד מהשותפים ליטול את חלקו מן השותפות בלא דעת חבירו. מגבילה הגמרא הלכה זו: הָנֵי מִילֵּי בְּטָבֵי וְטָבֵי – כשכל המטבעות, בין מה שלוקח ובין מה שמניח, הן מטבעות טובות שיוצאות בהוצאה, או תְּקוּלֵי וּתְקוּלֵי – כשכל המטבעות הן מטבעות שמשקלם מלא, אֲבָל טָבֵי וּתְקוּלֵי לָא – אבל אם חלק מן המטבעות הן מטבעות שמשקלם קל אלא שהן טובות בהוצאה, וחלק אחר הם מטבעות ששוקלות יותר אך אינם יוצאות כל כך בהוצאה, בין אם נטל את הטובות בהוצאה והניח את אותם השוקלות יותר ובין להיפך, אין חלוקתו חלוקה אלא אם כן היה זה בהסכמת שניהם.

רַב חָמָא הֲוָה מוֹנֵר זוּזֵי בִּפְשִׁיטָא בְּיוֹמָא – רב חמא היה משכיר את מעותיו תמורת 'פשוט' [–זוז מדינה שהוא שמינית שבזוז צורי] ליום לכל זוז, וסבר שכיון שאינו עושה כן בלשון הלואה אלא בלשון שכירות אין בזה איסור ריבית. לבסוף כָּלוּ זוּזֵי דְּרַב חָמָא – אבדו כל מעותיו וירדו לטמיון, מפני שנחשבו מעשיו כהלואה בריבית, והמלוה בריבית נכסיו מתמוטטים.

מבארת הגמרא את טעותו: הוּא סָבַר, מַאי שְׁנָא מעות מִמָּרָא – מעדר. כשם שרשאי אדם להשכיר את כליו [כגון מעדר] וליטול מעות עבור השכירות אף על פי שלבסוף הוא מקבל את המעדר בחזרה, כך הוא רשאי להשכיר את מעותיו, וליטול מעות עבור השכירות. וְאמנם האמת שלָא הִיא – אין סברא זו נכונה, מפני שיש הבדל בין שכירות כלי לשכירות מעות, מפני שכשמשכיר מָרָא לחבירו, הָדְרָא בְּעֵינָא – צריך השוכר להחזיר את המעדר הזה עצמו, אבל אינו מתחייב בדמיו אם נאנס או נשבר מחמת המלאכה, ולפיכך אין כאן הלואה ואין דמי השכירות ריבית, וִידִיעַ פְּחָתֵיהּ – ועוד שניכר פגמו שהוא נפגם ומתקלקל מחמת המלאכה, ודמי השכירות הם תמורת פחת זה. מה שאין כן זוּזֵי, לָא הָדְרֵי בְּעֵינֵיהוּ – אין המקבל מחזיר את אותם המעות שנטל, שהרי להוצאה ניתנו, ולפיכך אחריותן עליו אפילו אם נאנסו, ואם כן אף על פי שאמר בלשון שכירות הרי זו הלואה ושכרו ריבית, וְעוד, אפילו אם היה מחזיר את אותם המעות שנטל עצמם, מכל מקום הרי לָא יְדִיעַ פְּחָתֵיהּ – אין ניכר בהם שום פגם, ונמצא שהוא נוטל שכר חינם והרי זה ריבית.

אָמַר רָבָא, שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמִימַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ – מותר אדם לומר לחבירו הֵילְךְ אַרְבָּעָה זוּזֵי וְאוֹזְפִיהּ לְפְלָנְיָא זוּזֵי – טול ארבעה זוז והלוה מעות לפלוני, ואין בכך משום ריבית, אף על פי שנמצא שהמלוה מקבל מעות תמורת ההלואה, מפני שלא באו המעות מיד הלוה, ולָא אַסְרָה הַתּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִן הַלֶּוֶה לַמַּלְוֶה. וְאָמַר רָבָא, שָׁרֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמִימַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ – מותר אדם לומר לחבירו שָׁקִיל לְךָ אַרְבָּעָה זוּזֵי וְאֵמוֹר לֵיהּ לְפְלוֹנִי לְאוֹזְפָן זוּזֵי – טול ארבעה זוז לעצמך, ואמור לפלוני שילוה לי מעות, ואף על פי שנמצא שהוציא הלוה מעות עבור ההלואה, אין בזה חשש ריבית. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, שכיון שלא נתן את המעות למלוה אלא למי שיפתה את המלוה להלוות לו, אין זו ריבית אלא שְׁכַר אֲמִירָה קָא שָׁקִיל – הוא נוטל.

מביאה הגמרא דוגמא לכך: כִּי הָא דְּאַבָּא מַר בְּרֵיהּ דְּרַב פַּפָּא, הֲוָה שָׁקִיל אוּגְנָא דְּקִירָא – היה נוטל חלות שעוה עגולות, מִקִּירָאֵי – מסוחרי השעוה, וְבשכר זה אָמַר לֵיהּ לַאֲכוּהָ אוֹזְפִינְהוּ זוּזֵי – אמר לאביו רב פפא שילוה להם מעות. אֲמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב פַּפָּא, אָכִיל בְּרֵיהּ דְּמַר רִבִּיתָא – בנו של הרב [–אבא מר] אוכל ריבית, שהרי הוא נוטל מן הלוים שעוה תמורת ההלואה שאביו מלוה להם. אָמַר לְהוּ רב פפא, כָּל כִּי הַאי רִבִּיתָא נִיכּוּל – ריבית כזו מותר לו לאכול, מפני שלָא אַסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִלֶּוֶה לַמַּלְוֶה, אבל הָכָא שאין הם נותנים את הריבית לי שאני מלוה להם, אלא לבני אבא מר, אין זו ריבית אלא שְׁכַר אֲמִירָה על כך שהוא אומר לי להלוות להם קָא שָׁקִיל, וְשָׁרֵי:

משנה

שָׁמִין פֵּרָה גדולה וַחֲמוֹר גדול שראויים למלאכה, וְכן כָּל דָּבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מלאכה וְאוֹכֵל, לְמֶחֱצָה – על מנת לחלוק בין ברווח ובין בהפסד, ואין צריך להעלות לרועה את שכר עמלו ומזונו, מפני שבהמות אלו ראויות למלאכה, וכל מלאכתם במשך הזמן שהם נמצאות ביד הרועה הן של הרועה, והרי זה תמורת עמלו ומזונו, שכיון שיש לו ריוח במה שהוא טורח בעדם אין זה נראה כריבית.

מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַחֲלוֹק אֶת הַוְּלָדוֹת של הבהמות שנישומו מֵיָּד כשיגיע הזמן הראוי לחלוקה, שהוא בבהמה דקה אחר שלשים יום ובבהמה גסה אחר חמשים יום, חוֹלְקִין את הבהמות מיד, ואין בעל הבהמה יכול לדרוש שימשיך הרועה לגדל גם את חלקו בולדות, ואם רוצים שהרועה ימשיך ויגדלם, יטול הרועה חצי מן השבח אף במחצה של בעל הבהמה. אבל בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שעל הרועה לְגַדֵּל את הולדות, יַגְדִּילוּ – עליו לגדלם, ואינו נוטל כלום במחצה של חבירו.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אף על פי שהתבאר שדווקא בהמות גדולות שראויות למלאכה מותר לשון ולחלוק בשבח למחצה בלא לתת לרועה את שכר עמלו ומזונו, אבל בבהמות קטנות כגון עגלים וסייחים צריך לתת שכר עמלו ומזונו, מכל מקום אם שם לו בהמה גדולה עם ולדה הקטן, אף על פי שהקטן אינו עושה מלאכה, אין צריך לשון שכר עמלו ומזונו של הולד, אלא שָׁמִין את הַעֵגֶל עִם אִמּוֹ, וִיחֵיהּ עִם אִמּוֹ, שמפני שאמו עושה ואוכלת נחשב הכל כעיסקא אחת גדולה, והמלאכה שהאם עושה מועיל להיחשב שכר עמלו ומזונו גם של הולד.

המשנה מחדשת דין נוסף: וּמַפְרִיז – מגדיל ומרחיב עַל שֶׁדֶּהוּ – החוכר שדה מחבירו מותר לומר לבעל השדה שילוהו מעות כדי שיוכל להוציא הוצאות על השדה, והוא יוסיף לו על דמי חכירותו, מלבד מה שיחזיר לו את ההלואה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית, וכפי שיבואר בגמרא:

גמרא

תָּנוּ רַבָּנַן, מַפְרִיז אדם עַל שֶׁדֶּהוּ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית. מפרשת הברייתא: כֵּיצַד, הַשּׂוֹכֵר אֶת הַשָּׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בחכירה, בִּתְמוּרָה לַעֲשָׂרָה כּוֹרִים חִטִּין שישלם החוכר לבעל השדה לְכל שָׁנָה שהוא חוכרה, בין אם תעשה השדה פירות מרובים ובין אם לא תעשה כלל, וְאוֹמֵר לוֹ החוכר לבעל השדה, תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז בהלואה, וַאֲפַרְנִסְנָה – ובמעות אלו אוכל לקנות חטים לזרוע בשדה וזבל לזבל את השדה, ולהוציא את כל צרכי השדה, וַאֲנִי אֶעֱלֶה לְךָ

המשך בעמוד צב

מוסיף רב פפא: **וְנָהֲגוּ בְּנֵי כּוּפְּרָא** – בעלי הספינות שהשוכר משלם את **הַאגְּרָא** – דמי השכירות **בִּשְׁעַת הַמְּשִׁיכָה** – מיד כשמושך את הספינה לרשותו, ואף על פי כן נהגו שהוא משלם את **הַפַּגְּרָא** – דמי הנזק **בִּשְׁעַת הַשְּׁבִירָה.**

הגמרא הבינה שדעת רב פפא שמעיקר הדין היה לנו לאסור לעשות זאת כדעת רב כהנא ורב אסי, אלא שכיון שכבר נהגו כך, יש להתיר. מקשה הגמרא: **אָטוּ בְּמִנְהָגָא תַּלְיָא מִילְּתָא** – וכי הדבר תלוי במנהג, והרי אם יש בזה איסור אין להניח להם לנהוג במנהגם. מתרצת הגמרא: עיקר ההיתר אינו מחמת המנהג, אלא להיפך **מִשּׁוּם דְּמַתְנִיתָא תַּנְיָא** – ששנינו בברייתא שמותר, נהגו **מִנְהָגָא** למעשה בכך, ולא היתה כוונת רב פפא אלא לומר שאכן המנהג הוא כפי שנפסקה ההלכה.

אָמַר רַב עָנָן אָמַר שְׁמוּאֵל, מָעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים קטנים שאפוטרופוס ממונה עלידם, **מוּתָּר** האפוטרופוס **לְהַלְווֹתָן** לאחרים **בְּרִבִּית** כדי שירויחו היתומים מכך ולא יכלו נכסיהם, שכיון שהיתומים הם קטנים ואינם חייבים במצוות, אינם מוזהרים על איסור ריבית. וגם האפוטרופוס אינו עובר על שום איסור, שהרי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה, והאפוטרופוס אינו המלוה. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן** לרב ענן, איך אפשר ששמואל התיר להלוות מעות של יתומים בריבית, וכי **מִשּׁוּם דְּיִתְמֵי נִינְהוּ סָפְיְנָא לְהוּ אִיפּוּרָא** – מפני שיתומים הם נאכיל אותם איסור, והרי **יַתְמֵי דְּאָכְלֵי דְּלַאו דִּידְהוּ** – יתומים שאוכלים ממון שאינו שלהם, כגון מעות של ריבית, **לֵיזְלוּ בָּתַר שִׁבְקֵיְיהוּ** – ילכו אחר אביהם מורישם לבית הקברות, כלומר, מותם שימותו ברעב, ולא נאכיל אותם מעות של ריבית, מפני שיש לחשוש שמא כשיגדלו ימשיכו בכך ויעברו על איסורי תורה.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרב ענן, **אֵימָא לִי אֵיזוּ** – אמור לי איפוא, **גּוּפָא דְּעוּבְדָא הֵיכִי הֲוָה** – איך היה גוף המעשה, כלומר פשוט לי שלא אמר שמואל בפירוש כפי שהעדת בשמו, אלא שמתוך מה שראית ששמואל נוהג הבנת שכך היא דעתו, אם כן אמור לי מה ראית בהנהגתו של שמואל, שמתוך כך למדת שמותר להלוות מעות יתומים בריבית.

אָמַר לֵיהּ רב ענן, מעשה שהיה כך היה, **הָהוּא דּוּדָא** [–סיר של נחושת] **דְּבְנֵי מַר עוּקְבָא דַּהֲוָה בֵּי מַר שְׁמוּאֵל** – בביתו של שמואל היה מונח דוד שהיה שייך ליתומים בני מר עוקבא, והיה שמואל משכיר אותו לאנשים בכדי שיהיה רווח לטובת היתומים. וכשהיה משכירו, **תָּקִיל וְיָהִיב לֵיהּ** – היה שוקלו ונותן לשורר, **תָּקִיל וְשָׁקִיל לֵיהּ** – וחוזר ושוקלו כשהוא מקבלו מן השוכר, כדי שאם פחת משקל הנחושת, ישלם השוכר את החיסרון. ונמצא **שְׁקִיל אַגְּרָא** – שנטל דמי שכירות מן השוכר, **וְשָׁקִיל** גם כן **פְּחָתָא** – את פחת דמי הנחושת. ואם אסור להלוות מעות יתומים בריבית, קשה איך היה רשאי לעשות כן, הרי **אִי אַגְּרָא** – אם הוא נוטל שכר, והיינו שהדוד נשאר ברשותו, ולפיכך משלם השוכר דמי שכירות, **לֵא פְּחָתָא** – אין לו לשוכר לשלם את דמי הפחת, **וְאִי פְּחָתָא** – ואם השוכר משלם את הפחת, והיינו שהדוד ברשות השוכר והרי זה כהלואה, אם כן **לֵא אַגְּרָא** – אין ליתומים ליטול שכר על השכרת הדוד, שהרי זו היא ריבית על ההלואה. ומתוך כך למדתי ששמואל סובר שמותר להלוות מעות של יתומים בריבית.

דוחה רב נחמן את הראיה: **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרב ענן, ממעשה זה אין ללמוד שמותר להלוות מעות של יתומים בריבית, משום דכִּי **הָא אַפְּיְלוּ בְּדִקְנֵי נַמֵּי שָׁרֵי לְמֵיעֲבַד** – באופן זה אפילו בשל גדולים מותר לעשות כן, ואין בכך משום ריבית, כיון שאין כל האחריות על השוכרים, **דְּהָא מְקַבְּלֵי עֲלֵיְיהוּ** היתומים **חוּסְכָא דִּנְחָשָׁא** – פחת דמי הנחושת הנשארת, **דְּכַמָּה דְּמַקְּלֵי נְחָשָׁא בָּצִיר דְּמֵיהּ** – שבכל שהנחושת נשרפת, מלבד שפחת משקלה הרי גם הנחושת הנשארת שוה פחות, ואין השוכר משלם על פחת זה, אלא רק על החיסרון של משקל הנחושת, ומשום פחת זה מותר להם ליטול דמי שכירות.

אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר רַבָּה בַּר יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מָעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים קטנים, **מוּתָּר** לאפוטרופוס **לְהַלְווֹתָן** באופן שיהיה **קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד,** כלומר שיעשה המקבל עיסקא עם המעות ויחלוק עם היתומים ברווחים, אבל אם יהיו הפסדים לא יפסידו היתומים כלום. ואף על פי שלגדולים אסור לעשות כן, אין זו ריבית קצוצה האסורה מן התורה, אלא אבק ריבית מדרבנן, וביתומים הקילו להלוות באופן כזה כדי שלא יכלו מעותיהם.

תָּנוּ רַבָּנַן, המלוה את מעותיו בעיסקא באופן שהוא **קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד,** כלומר שנוטל חלק ברווח ואינו נוטל חלק בהפסד, הרי הוא **רָשָׁע,** שהוא עובר על איסור אבק ריבית. ואם הוא מלוה את מעותיו באופן שהוא **קָרוֹב לְהֶפְסֵד וְרָחוֹק לְשָׁכָר,** כלומר שנוטל חלק בהפסד ואינו נוטל חלק בשכר, הרי הוא **חָסִיד.** ואם הוא נוטל חלק בין בהפסד ובין ברווח, בין אם הוא **קָרוֹב לָזֶה וְלָזֶה,** שנוטל חלק גדול ברווח וחלק גדול בהפסד, ובין אם הוא **רָחוֹק מִזֶּה וּמִזֶּה,** שנוטל חלק קטן ברווח וחלק קטן בהפסד, **זוֹ הִיא מִדַּת כָּל אָדָם,** ואין בזה איסור, שהחלק שהוא נוטל בהפסד וברווח הוא מלוה והשאר פיקדון, ורשאי להתנות כרצונו כמה מן העיסקא תהיה בהלואה וכמה בפיקדון, ובלבד שיתן לו שכר טרחו על מה שהוא עוסק בפיקדון או שיתן לו ברווח יותר ממה שהוא נוטל בהפסד.

אָמַר לֵיהּ רַבָּה לְרַב יוֹסֵף, הָנֵי זוּזֵי דְּיַתְמֵי – מעות של יתומים קטנים, **הֵיכִי עָבְדִינָן לְהוּ** – מה עושים להם כדי שלא יאבדו. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף, **מוֹתְבִינָן לְהוּ בֵּי דִּינָא** – מניחים אותם בבית הדין כדי שלא יאבדו, **וְיַהֲבִינָן לְהוּ זוּזָא זוּזָא** – ונותנים ליתומים זוז זוז לצורך אכילתם בכל יום. **אָמַר לֵיהּ** רבה, **וְהָא קָא כַּלְיָא קַרְנָא** – הרי באופן זה יכלה הקרן, ולבסוף לא ישאר להם כלום, ועלינו למצוא תקנה שלא יכלה הקרן.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לרבה, **מַר הֵיכִי עָבִיד** – איך נוהג אתה במעות של יתומים. **אָמַר לֵיהּ** רבה, **בְּדִקְנָן נַבְרָא** – מחפשים אחר אדם עשיר, **דְּאִית לֵיהּ דַּהֲבָא פְּרִיכָא** שיש לו זהב שבור, דהיינו גרוטאות [–חתיכות] של זהב, שהן ודאי שלו, ואם כן יש מנין לגבות ממנו את הממון אם יאבד ממנו, **וְנַקְטִינָן דַּהֲבָא מִינֵּיהּ** – ונוטלים ממנו את הזהב כמשכון שיהיה מונח ביד דין עבור העיסקא, **וְיַהֲבִינָן לְהוּ נִיהֲלֵיהּ** – ונותנים לו את מעות היתומים באופן שהוא ליתומים **קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד,** כלומר שכל האחריות היא על מקבל העיסקא, ואם **יהיה רווח יחלוק אותו עם היתומים. אֲבָל** אם אין לו חתיכות זהב, אלא **דָּבָר מְסוּיָם,** כגון כלי כסף וכלי זהב, **לֵא** – אין להפקיד אצלו את המעות, ואין לסמוך על כלים אלו שיוכלו לגבות ממנו את הממון אם יאבדו מעות היתומים, **דִּלְמָא פִּקְדּוֹן נִינְהוּ** – שמא אין הכלים האלו שלו, אלא הם פיקדון שהופקד בידו מאחרים, **וְאָתֵי מָרֵיהּ וַיָהֵיב סִימָנִין וְשָׁקִיל לֵיהּ** – ויבוא בעל הפיקדון ויתן סימנים שהם שלו ויטול אותם, ולא יהיה מנין לגבות את מעות היתומים.

אָמַר רַב אַשִׁי, תִּינַח – עצה זו של רבה טובה היא **אִי מִשְׁתַּכַּח נַבְרָא דְּאִית לֵיהּ דַּהֲבָא פְּרִיכָא** – אם אכן נמצא אדם כזה שיש לו חתיכות זהב, אבל **אִי לֵא מִשְׁתַּכַּח נַבְרָא דְּאִית לֵיהּ דַּהֲבָא פְּרִיכָא** – אם לא נמצא אדם שיש לו חתיכות זהב מה נעשה, וכי משום כך נניח שניכְּלוּ **זוּזֵי דְּיַתְמֵי** – שיכלו מעותיהם של היתומים.

אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, חֲזִינָן נַבְרָא דְּמִשַּׁפּוּ נִכְסֵיהּ – יש למצוא אדם שנכסיו שקטים אצלו, כלומר שאין ערעור על קרקעותיו, **וּמְהֵימָן** – והוא מוכר וידוע לנו כאדם נאמן, **וְשָׁמַע דִּינָא דְּאוֹרַיְיתָא** – והוא מציית לדין התורה, **וְלֵא מְקַבֵּל שַׁמְתָּא דְּרַבָּנָן** – ומעולם לא נידוהו חכמים, שעל אדם כזה אפשר לסמוך ולהפקיד אצלו את מעות היתומים, ולא יפסידם, **וְיַהֲבִינָן לְהוּ נִיהֲלֵיהּ בְּבֵי דִּינָא** – ונותנים לו אותם בתורת עיסקא הקרובה לשכר ורחוקה מהפסד, בפני בית דין:

יש להוסיף בשקידה והתמדה בלימוד החסידות, והלימוד יביא ממילא לידי מעשה.. ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים.

משיחת י"ט כסלו תשכ"ג

תוספות

וְנָהֲגוּ בְּנֵי כּוּפְּרָא. בְּעֲלֵי סְפִינָה קְרֵי בְּנֵי כּוּפְּרָא לְפִי שֶׁזּוֹפְּתִין אוֹתָם בְּזֶפֶת: אַגְרָא בִּשְׁעַת מְשִׁיכָה. נוֹתְנִין אוֹתָם מִיָּד וְאע"פ שֶׁקִּיבֵּל שְׂכָרָהּ נוֹתֵן לוֹ פַּגְרָא לְכַשְּׁתִּשְׁבַּר: אִטּוּ בְּמִנְהָנָא תַּלְיָא מִילְּתָא. הֵיכִי שֶׁבִּקְּנִין לְהוּ לְקַבֵּל שְׂכָר הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לִקְנוֹתָהּ כּוּלָּהּ: מִשּׁוּם דְּמַתְנִיתָא תַּנְיָא. דְּמוּתָּר כִּדְקָתָנֵי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ דָּמִים מְחַיִּים אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה נְהוּג מִנְהָגוֹ: ה"ג מִשּׁוּם דְּמַתְנִיתָא תַּנְיָא מִנְהָגוֹ: בָּתַר שִׁבְקֵיהוּ. אַחַר אֲבִיהֶן לְבֵית הַקְּבָרוֹת: נוּפָא דְּעוּבְדָא. שְׁרָאִית אֶת מַר שְׁמוּאֵל נוֹהֵג כֵּן שֶׁהֵעִדַתְּ זֹאת בִּשְׁמוֹ הָא וְדַאי פְּשִׁיטָא דְּלֹא שְׁמַעְתָּא אִיתְּמַר הָכֵי בְּפֵירוּשׁ אֶלָּא מִכְּלַל שֶׁרָאִיתָ אוֹתוֹ נוֹהֵג הֵעִדַתְּ כֵּן: דְּהַהוּא דּוּדָא. קַלַּחַת שֶׁקּוֹרִין קַלְדִּיר"א: דְּבְנֵי מַר עוּקְבָא. יְתוֹמִים הָיוּ: תָּקִיל וְיָהִיב לֵהּ תָּקִיל וְשָׁקִיל לֵהּ. הָיָה מִשְּׁכִירָהּ לְאֲחֵרִים וְשֶׁקְּלָהּ בְּשֶׁהוּא מוֹסְרָהּ לָהֶם וְחוֹזֵר וּמְקַבְּלָהּ בְּמִשְׁקָל אִם חָסַר נְחוּשְׁתָּהּ מְשַׁלְּמִין לוֹ דְּמֵי חֶסְרוֹנָהּ וְיָהִיב לֵיהּ דְּמֵי אַגְרָא: פְּחָתָא. חִסְרוֹן נְחוּשְׁתָּהּ וְאִי ס"ד אִסּוּר לְהַלְווֹתָן בְּרִיבִּית אִי אַגְרָא לָא פְּחָתָא לְמָה נוֹתְנִין שָׂכָר הוֹאִיל וּמְקַבְּלִין עֲלֵיהֶם הַשּׁוֹכְרִין פְּחַת נְחוּשְׁתָּהּ: בְּדִיקְנֵי. בִּיתוֹמִים גְּדוֹלִים שֶׁנִּתְמַלֵּא זְקָנָם וְאֵינָן קְרוּיִם יְתוֹמִים שָׁרֵי: דְּהָא מַקַּבְּלֵי עֲלֵיהוּ חוּסְכָא דְּנָחְשָׁא. פְּחַת דְּמֵי הַנְּחֹשֶׁת שֶׁנִּשְׁאַר כִּדְמִפָּרֵשׁ וְאָזִיל דָּבָל מַה דְּמִיקְּלֵי נָחְשָׁא בְּצָרֵי דְּמֵיהּ אע"פ שֶׁמְּשַׁלְּמִין אֶת חוֹסֶר הַמִּשְׁקָל יֵשׁ פְּחַת בְּנְחֹשֶׁת הַנּוֹתָר בּוֹ הַנִּשְׁרָף בָּאוּר וְכָל נְחֹשֶׁת שְׁרוּף דָּמְיוּ פְּחוּתִים: קָרוֹב לְשָׁכָר. שֶׁהָיוּ יְתוֹמִים נוֹטְלִין חֵלֶק בַּשָּׂכָר וְאֵין נוֹטְלִין חֵלֶק בַּהֶפְסֵד אֲבָל רִבִּית מִמָּשׁ לֹא אֶלָּא מַה שֶּׁיִּשְׁתַּכְּרוּ מְעוֹתֵיהֶם יַחְלוֹקוּ וְאע"ג דְּבְדִיקְנֵי אָסוּר לְאו רִבִּית מִמָּשׁ הוּא אֶלָּא אֲבָק רִבִּית הוּא וּמִדְּרַבָּנָן וּבֵיתְמֵי לֹא גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִכְלוּ מְעוֹתֵיהֶם לְהַאֲכִילֵם פְּרוּטָה אַחַר פְּרוּטָה: וְהֲרֵבִינָן לְהוּ זוּזָא זוּזָא. לִסְעוּדַת אֲכִילָתָם: דַּהֲבָא פְּרִיכָא. גְּרוּטְאוֹת שֶׁל זָהָב דְּוַדַּאי שֶׁלּוֹ הֵן וְאֵינָן פִּקְדוֹן דְּלֹא עֲבִידֵי אִינְשֵׁי דְּמַפְקְדֵי דַּהֲבָא פְּרִיכָא בְּפִקְדוֹן וְכֵיוָן דְּעָשִׁיר הוּא וְיֵשׁ לוֹ לְגִבּוֹת מִמְּנוּ אם יֹאבְדוּ מְעוֹתָיו יְהֵבִינָן לְהוּ נְהֲלִיהּ קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהַפְסֵד: דְּמַשְּׁפוּ נִיכְּסֵיהּ. שֶׁנִּכְסָיו שֶׁקְּטָנִין אֶצְלוֹ וְאֵין עֲרֵעוּת עַל קַרְקָעוֹתָיו דְּמִשְּׁפוּ כְּמוֹ (ישעיה יג) עַל הַר נִשָּׂפָה שָׁוְא נֵס וּמִתַּרְגְּמִינָן עַל טוּרָא שְׁלִיקָא: בְּנֵי דִינָא. בִּפְנֵי ב"ד שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כֹּחַ לְהַפְקִיר נִכְסֵי הַמִּקַּבֵּל אֶצְלָן הַיְתוֹמִים וּלְהַתְּנוֹת עִמּוֹ קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהַפְסֵד:

מתני'

וְנָהֲגוּ בְּנֵי כּוּפְּרָא אַגְרָא בִּשְׁעַת מְשִׁיכָה פַּגְרָא בִּשְׁעַת שְׁבִירָה אִטּוּ בְּמִנְהָנָא תַּלְיָא מִילְּתָא מִשּׁוּם דְּמַתְנִיתָא תַּנְיָא מִנְהָנָא אָמַר רַב עָנָן אָמַר שְׁמוּאֵל מָעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים מוּתָּר לְהַלְווֹתָן בְּרִבִּית אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן מִשּׁוּם דְּיַתְמֵי נִינְהוּ סָפְנָא לְהוּ אִיסּוּרָא יַתְמֵי דְּאַכְלֵי דְּלָאו דִּידְהוּ לִיזְלוּ בָּתַר שִׁבְקֵיהוּ אָמַר לֵיהּ אִימָא לִי אֵיזוּ גּוּפָא דְּעוּבְדָא הֵיכִי הֲוָה אָמַר לֵיהּ הַהוּא דּוּדָא דִּבְנֵי מַר עוּקְבָא דַּהֲוָה בֵּי מַר שְׁמוּאֵל תָּקִיל וְיָהִיב לֵיהּ תָּקִיל וְשָׁקִיל לֵיהּ שָׁקִיל אַגְרָא וְשָׁקִיל פְּחָתָא אִי אַגְרָא לֹא פְּחָתָא וְאִי פְּחָתָא לֹא אַגְרָא אָמַר לֵיהּ כִּי הָא אֲפִילּוּ בְּדִקְנֵי נַמִּי שָׁרֵי לְמֵיעֲבַד דְּהָא מְקַבְּלֵי עֲלֵיהוּ חוּסְכָא דְּנָחְשָׁא דְּכַמָּה דְּמִקְּלֵי נָחְשָׁא בָּצִיר דָּמֵיהּ אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא אָמַר רַב חִסְדָּא וְאַמְרֵי לָהּ אָמַר רַבָּה בַּר יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מָעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים מוּתָּר לְהַלְווֹתָן קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד תָּנוּ רַבָּנָן קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד רָשָׁע קָרוֹב לְהֶפְסֵד וְרָחוֹק לְשָׁכָר חָסִיד קָרוֹב לְזֶה וּלְזֶה רָחוֹק מִזֶּה וּמִזֶּה זוּ הִיא מִדַּת כָּל אָדָם אָמַר לֵיהּ רַבָּה לְרַב יוֹסֵף הַנֵּי זוּזֵי דִּיתְמֵי הֵיכִי עֲבִדִינָן לְהוּ אָמַר לֵיהּ מוֹתְבִינָן לְהוּ בֵּי דִּינָא וְיַהֲבִינָן לְהוּ זוּזָא זוּזָא א"ל וְהָא קָא כַּלְיָא קָרְנָא אָמַר לֵיהּ מַר הֵיכִי עָבִיד אָמַר לֵיהּ בַּדְקִינָן גַּבְרָא דְּאִית לֵיהּ דַּהֲבָא פְּרִיכָא וְנִקְטִינָן דַּהֲבָא מִינֵּיהּ וְיַהֲבִינָן לְהוּ נִיהֲלֵיהּ קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד אֲבָל דָּבָר מְסוּיָם לֹא דִּלְמָא פִּקְדוֹן נִינְהוּ וְאָתֵי מָרֵיהּ וְיָהִיב סִימָנִין וְשָׁקִיל לֵיהּ אָמַר רַב אַשִׁי תֵּינַח אִי מִשְׁתַּכַּח גַּבְרָא דְּאִית לֵיהּ דַּהֲבָא פְּרִיכָא אִי לֹא מִשְׁתַּכַּח גַּבְרָא דְּאִית לֵיהּ דַּהֲבָא פְּרִיכָא נִיכְּלוּ זוּזֵי דִּיתְמֵי אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי חָזִינָן גַּבְרָא דְּמִשַּׁפּוּ נִכְסֵיהּ וּמְהֵימָן וְשָׁמַע דִּינָא דְּאוֹרַיְיתָא וְלֹא מְקַבֵּל שַׁמְּתָא דְּרַבָּנָן וַיַהֲבִינָן לְהוּ נִיהֲלֵיהּ בְּבֵי דִּינָא:

מתני'

מָעוֹת

שֶׁל יְתוֹמִים מוּתָּר לְהַלְווֹתָן בְּרִבִּית. ה"מ לְמִיפְרַךְ תִּיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם לוֹהֵ דְּקָעֲבַר בְּלֹא תַּשִּׁיךְ (דברים כג) אֶלָּא דַּעְדִּיפָא פְּרִיךְ א"נ קָסָבַר דְּלֹא מַחַיֵּב לוֹהֵ מִשּׁוּם לֹא תַּשִּׁיךְ אֶלָּא כְּשֶׁגּוּם הַמַּלְוֶה מוּזְהָר: דְּקָא מְקַבְּלֵי עֲלֵיהוּ חוּסְכָא דְּנָחְשָׁא. מִשְּׁמַע מִנָּהּ ע"ג דְּקָא מְקַבֵּל נוֹתֵן עֲלֵיהוּ זוּזָא וְיוּקְרָא הֲוָה אָסוּר מִשּׁוּם דְּאַחֲרָיוּת עַל הַמְקַבֵּל אַף עַל גַּב דְּאַחֲרָיוּת לָא הַוְיָא אֶלָּא מִשְּׁעַת שְׁבִירָה אֶלָּא דַּוְקָא מִשּׁוּם פְּחָת דְּחוּסְכָא דְּנָחְשָׁא שָׁרֵי לִיקַח שָׂכָר וְהָא דְּשָׁרֵי לְעֵיל (דף סט:) נַמִּי בְּסִפְנָא אַגְרָא וּפַגְרָא הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּמִקַּבֵּל עֲלֵיהּ קְלִקּוּל הַסְּפִינָה שֶׁמִּתְקַלְקֵל הָעֵץ בַּמַּיִם דְּלֹא מִשְׁלַם לְמַשְׁכִּיר אֶלָּא מַה שֶּׁהִיא מִשְׁתַּבֶּרֶת וּמִכָּאן קֻשָּׁה לְפִי' ריב"ן שֶׁפִּירֵשׁ לְעֵיל שֶׁמּוּתָּר לִיתֵּן עִיסְקָא לְמַחֲצִית שָׂכָר קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד בֵּיוָן דְּמִקַּבֵּל נוֹתֵן עֲלֵיהוּ זוּזָא וְיוּקְרָא דְּאִי לָא הוּא זוּזָא לְמָה יוּקְרָא וְזוּזָא דְּא"כ לְמָה הָיָה צָרִיךְ כֵּאן לְקַבֵּל חוּסְכָא דְּנָחְשָׁא לֹא יַקְבֵּל אֶלָּא זוּזָא וְעוֹד דְּאַמְרִינָן לְעֵיל (דף סח:) וּתְרֵי תִּילֵתֵי בְּהֶפְסֵד וְתִילֵתָא בְּאַגַּר לְמָה לֵיהּ לְמֵיעֲבַד הָכֵי לִיקַבֵּל עֲלֵיהּ הַנּוֹתֵן זוּזָא וְלִישׁוֹתְרֵי אֲפִילּוּ יְהֵא כָּל אַחֲרָיוּת עַל הַמְקַבֵּל וְהָא דְּאַמְרִינָן לְעֵיל (דף ח.) גַּבֵּי חֲמָרָא אִי תְּקַפָּה בְּרִשּׁוּתָךְ וּמִסְּקִינָן בֵּיוָן שֶׁמְּקַבֵּל עֲלֵיהּ יוּקְרָא וזוּזָא קָרוֹב לְזוּזָה וּלְזֶה גָּמוּר הוּא: אָתָא מָרֵיהּ וְיָהִיב סִימָנָא וְשָׁקִיל. תִּימַהּ דְּהֵיכִי שָׁקִיל ע"י סִימָנָא הָא מְצִי הַאי לְמֵימַר לְקוּחַ הוּא בְּיָדִי וְאִי חַיְישִׁינַן דִּלְמָא מוֹדֶה לֵיהּ מְקַבֵּל דְּשֵׁלוֹ הֵן א"כ דַּהֲבָא פְּרִיכָא נַמִּי נִיחוּשׁ שֶׁמָּא מוֹדֶה לֵיהּ וְא"ת דֵּיוָן דַּאין בּוֹ סִימָן לְמָה יַאֲמִינוּ לוֹ א"כ בְּדָבָר מְסוּיָם נַמִּי נִיחוּשׁ שֶׁמָּא הוּגִיד לוֹ וַאֲפִילּוּ לא הָיָה אָמִיד הָיָה נָאֶמָן לוֹמַר לְקוּחַ הוּא בְּיָדִי דַּאֲמוּר מְצִיאָה אַשְׁכַּח אוֹ מַתָּנָה נְתָנוּ לוֹ וְהָא דְּאָמַר בְּפ' הָאִשָּׁה שָׁלוֹם (יבמות קטו: ושם ד"ה וכן) גַּבֵּי שׁוּמְשְׁמֵי דִּטוֹעֵן נִפְקָד דִּידֵיהּ שֶׁקִּלְתִּנְהוּ וְהַנֵּי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ וְאַמְרִינָן הָתָם אֵימוֹר אִיתְרַמְוּהוּ אִיתְרַמּוּ דְּמִשְּׁמַע הָא לא שֶׁכִּיחַ דְּמִתְרַמֵּי דַּהֲוָה חָשִׁיב סִימָנָא מֵעִלָּיא וְהָיָה נֶאֱמָן הַמַּפְקִיד לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ הָתָם הָיָה לוֹ לְמַפְקִיד עֵדִים שֶׁהִפְקִיד בְּחָבִית בְּמִדָּה זוּ וְעֵדִין נִמְצָאוּ כֵּן בְּחָבִית וַאֲפִילּוּ לא הָיוּ עֵדִים בְּדָבָר הָיָה נֶאֱמָן מֵעֲלִיָּא כֵּיוָן שֶׁהַנִּפְקָד אֵינוֹ טוֹעֵן לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי אוֹ שֶׁלִּי הָיוּ מֵעוֹלָם וּבְנֵי בֵיתִי הוּגִידוּ לְךָ הַסִּימָן אֶלָּא מוֹדֶה שֶׁהִפְקִיד לוֹ אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר כְּמוֹ שֶׁאֵירַע הַסִּימָן בְּשֶׁלְּךָ כֵּן אֵירַע בְּשֶׁלִּי וְאע"ג דְּאִית לֵיהּ מִגּוֹ לא הָיָה נֶאֱמָן דַּהֲוֵי מִגּוֹ בְּמָקוֹם עֵדִים וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהָכָא חַיְישִׁינַן דִּלְמָא אָתֵי מָרֵיהּ וְיַגִּיד לוֹ הַסִּימָן וְהָא דְּאָמַר בְּפ' הָאִשָּׁה הַמְּגָרֵשׁ בְּסוֹף פ"ק דְּכִתּוּבוֹת (דף יג:) גַּבֵּי אֲרוּסָה וַאֲרוּסָתוֹ דְּאָמַר הָתָם רַב יוֹסֵף לְמָה נִיחוּשׁ לְדִלְמָא מוֹדֶה וְעוֹד דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּר"ג וּפְרִיךְ וּבְהָא קָא מְצִי לְמֵימַר שִׁיוֹעִילוּ שְׁנֵי הַטְּעָמִים דְּאִי טַעְמָא דְּהָא קָא מוֹדֶה לֵיהּ מֵהַנֵּי לְחוּדֵיהּ וְאִי טַעְמָא דְּמוֹדֶה לְחוּדֵיהּ מִי מְהַנֵּי בַּהֲדֵיהּ דְּהֲלָכָה כְּר"ג כו':

חָסָא שְׁבִיב חָסָא וְלא פָּקִיד אִתָּא מָרֵיהּ וְיָהִיב סִימָנָא אר"נ חָדָא דְּיַדְעִינָן בֵּיהּ בְּחָסָא דְּלא אָמִיד וְעוֹד דְּקָא יְהִיב סִימָנָא מִשְּׁמַע מִשְּׁמַע אָמִיד נַמִּי בֵּיוָן דְּיָהִיב סִימָנָא שָׁקִיל וּמִיהוּ קֻשָּׁה בֵּיוָן דְּאָמִיד הוּא אַמַּאי לא נִטְעוֹן לְיַתְמֵי לְקוּחַ הוּא דְּלא נִטְעוֹן לְהוּ לְקוּחַ אֶלָּא בְּדָבָרִים שֶׁהָיָה אֲבִיהֶם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֶם דּוֹמֶה הוּא שֶׁבְּפִקְדוֹן הֵם אֲצָלוֹ וּמִדְּרַבָּנָן בְּסִימָנָא אֲבָל א"כ לא שַׁבְקַת חַיֵּי לְכָל בְּנֵי עֲשִׁירִים שֶׁאָדָם שֶׁהָיָה רָגִיל אֶצְלָם וְיוֹדֵעַ עִנְיָנָם יַלֵּךְ וְיַגִּיד לָאֲחֵרִים דְּלא עֲיֵילֵי וְנִפְקֵי בְּבֵיתָם סִימָנֵי כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁלָּהֶם וְעוֹד אֲבַתֵּי קֻשָּׁה דְּלָמָּה לֵיהּ הָכָא דְּאִית לֵיהּ דַּהֲבָא פְּרִיכָא אֲפִילּוּ דָּבָר הַמְסוּיָם נַמִּי אֶלָּא שֶׁיֵּאָמֵר בְּפִנֵּי ב"ד שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ שֶׁהִפְקִיד בְּיָדוֹ חָפֵץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן זֶה וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ עֵדִים אֵין לָהֶם לֵב"ד לְמִנּוֹעַ מִלְּהַרְאוֹת הַחֹפֶץ לְעֵדִים וְיַכִּירוּ אִם הוּא זֶה וּבְהַהִיא דְּהַכּוֹתֵב עִיקַּר טַעְמָא דְּלא אָמִיד וְכֵיוָן דְּלא אָמִיד אֵין לָנוּ לִטְעוֹן לַיְתוֹמִים לְקוּחַ בְּיָד אֲבִיהֶן דִּמְצִיאָה אוֹ מַתָּנָה מִילְּתָא דְּלא שְׁכִיחָ הוּא וְלא טַעְמָא שֶׁאֲבִיהֶן הָיָה נֶאֱמָן לִטְעוֹן לְקוּחַ הָיָה בְּיָדוֹ וְהָכֵי אִינְעִינָן בֵּיהּ דְּלא אָמְרִינָן בֵּיהּ דְּלא אָמִיד וּבְטַעַם זֶה לְחוּדֵיהּ סָבַר אֶת"ל דְּלא מְהַנֵּי אָמִיד לְחוּדֵיהּ הָא קָא יְהִיב סִימָנָא וְיוֹעִילוּ שְׁנֵי הַטְּעָמִים יַחַד א"נ מַעִיקָּרָא לא ר"ל שֶׁהָיָה הַטַּעַם דְּלא אָמִיד לְחוּדֵיהּ דְּיֵי אֶלָּא מִתְּחִילָּה לא נִתְכַּוֵּן לוֹמַר אֶלָּא שֶׁבֵּין שְׁנֵיהֶם יוֹעִילוּ וְהָא דְּאָמַר בְּסוֹף פ"ק דְּכִתּוּבוֹת (דף יג:) גַּבֵּי אֲרוּסָה וַאֲרוּסָתוֹ דְּאָמַר הָתָם רַב יוֹסֵף לְמָה נִיחוּשׁ לְדִלְמָא מוֹדֶה וְעוֹד דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּר"ג וּפְרִיךְ וּבְהָא קָא מוֹדֶה מִי מִכְּשֵׁר רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָתָם לֵיהּ מְצִי לְמֵימַר שִׁיוֹעִילוּ שְׁנֵי הַטְּעָמִים דְּאִי טַעְמָא דְּהָא קָא מוֹדֶה לֵיהּ מֵהַנֵּי לְחוּדֵיהּ לא מְהַנֵּי נַמִּי בַּהֲדֵיהּ דְּהֲלָכָה כְּר"ג וּפְרִיךְ כִּי לא מוֹדֶה מִי מְהַנֵּי לְחוּדֵיהּ כִּי לא מוֹדֶה פִּ' כִּי לא מְהַנֵּי טַעְמָא דְּמוֹדֶה לְחוּדֵיהּ מִי מְהַנֵּי בַּהֲדֵיהּ דְּהֲלָכָה כְּר"ג כו':

אין

הכוח שיש לכל אחד מישראל למלא שליחותו בעולם זה הוא על ידי זה שבהיותו וולד במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה, ומשביעין אותו כו'.

ממאמר י"ט כסלו תשל"ד

רש"י

אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית. פי' בקונטרס כל האחריות נכסים על המקבל ושם אותם עליו במעות וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקין השכר ואע"ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (לעיל דף סח.) אין מושיבין חזנוני למחצית שכר משום דמקבל עליה פלגא בהפסד וכל שכן הכא דקיבל כל האחריות עליו נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן העבו"ם דמדעת העבו"ם. מפרש בגמרא: **גמ'** למימרא דסתם צאן ברזל מן הנכרים וזולות פטורין מן הבכורה אמר אביי לא קשיא הא דמקבל עליה אונסא וזולא א"ל רבא אי דקביל עליה מרה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה ועוד אדתני סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן העבו"ם דיקבל עליה אונסא וזולא אבל קביל עליה מרה אונסא וזולא אלא אמר רבא אידי ואידי דלא קביל עליה מרה אונסא וזולא ונבי בכורות היינו טעם דולדות פטורין מן הבכורה כיון דאי לא יהיב זוזי אתי נכרי תפיס להו לבהמה ואי לא משכח בבהמה תפיס להו לולדות ורווי ליה יד נכרי באמצע וכל יד נכרי באמצע פטור מן הבכורה מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו מאי לחונן דלים אמר רב כגון שבור מלכא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא אלא דאפילו רבית דעובד כוכבים איתיביה רבא לרב נחמן לנכרי תשיך מאי תשיך לאו תשוך לא תשיך לא סגי דלאו הכי לאפוקי אחיך דלא אחיך בהדיא כתב ביה ולאחיך לא תשיך לעבור עליו בעשה ולא תעשה איתיביה לוין מהן ומלוין אותם ברבית וכן בגר תושב מלוה ישראל מעותיו של עכו"ם מדעת העבו"ם אבל לא מדעת ישראל: **גמ'** למימרא דמקבל קיימא ורמינהו המקבל צאן ברזל מן הנכרים ולדות פטורין מן הבכורה אמר אביי לא קשיא הא דמקבל עליה אונסא וזולא א"ל רבא אי דקביל עליה מרה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה ועוד אדתני סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן העבו"ם דיקבל עליה אונסא וזולא אלא אמר רבא אידי ואידי דלא קביל עליה מרה אונסא וזולא ונבי בכורות היינו טעם דולדות פטורין מן הבכורה כיון דאי לא יהיב זוזי אתי נכרי תפיס להו לבהמה ואי לא משכח בבהמה תפיס להו לולדות ורווי ליה יד נכרי באמצע וכל יד נכרי באמצע פטור מן הבכורה מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו מאי לחונן דלים אמר רב כגון שבור מלכא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא אלא דאפילו רבית דעובד כוכבים איתיביה רבא לרב נחמן לנכרי תשיך מאי תשיך לאו תשוך לא תשיך לא סגי דלאו הכי לאפוקי אחיך דלא אחיך בהדיא כתב ביה ולאחיך לא תשיך לעבור עליו בעשה ולא תעשה איתיביה לוין מהן ומלוין אותם ברבית וכן בגר תושב מלוה ישראל מעותיו של עכו"ם מדעת העבו"ם אבל לא מדעת ישראל: **גמ'** למימרא דסתם צאן ברזל מן הנכרים וזול

משנה

אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִיִּשְׂרָאֵל – אסור לקבל מיהודי עיסקא [בעלי חיים, חפצים או מעות] באופן שהמקבל מקבל על עצמו את כל האחריות, ומתחייב לשלם לנותן בסוף התקופה מעות כפי שווי העיסקא בשעת קבלתה, אפילו אם נפחתה או נפסדה לגמרי, ואם יהיו רווחים יחלקו הנותן והמקבל את הרווחים ביניהם, מִפְּנֵי שֶׁמּה שהנותן מקבל חלק ברווחים הוּא רִבִּית מדרבנן, שכיון שהמקבל קיבל על עצמו את כל האחריות, נמצא שאין כאן פיקדון אלא הלואה, והרווחים הם שכר המתנת המעות. אֲבָל מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שאין נוהג בהם איסור ריבית. וְכן לוִין מֵהֶן – מן הנכרים וּמַלְוִין אוֹתָן – לנכרים בְּרִבִּית ואפילו בריבית קצוצה, כמו שנאמר (דברים כג כא) 'לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ'. וְכֵן בְּגֵר תּוֹשָׁב – גוי שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, אין איסור להלוות לו וללוות ממנו בריבית.

מַלְוֶה יִשְׂרָאֵל – מותר לישראל להלוות לישראל אחר את מָעוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים בריבית, ובלבד שיעשה כן מִדַּעַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שאז נחשב שהנכרי הוא המלוה, אֲבָל לֹא יעשה כן מִדַּעַת יִשְׂרָאֵל שלא מדעתו של נכרי, שכיון שהישראל הוא המלוה יש בזה איסור ריבית. ובגמרא (להלן עא:) יבואר מה נקרא מדעת הנכרי ומה הוא מדעת ישראל:

גמרא

מדייקת הגמרא: לְמֵימְרָא – מדברי המשנה שאסור לקבל צאן ברזל מישראל מפני שהוא ריבית, משמע דְּהמקבל מחבירו 'צאן ברזל', הרי העיסקא בְּרִשּׁוּתָא דְּמַקַּבֵּל קַיְימָא – עומדת לגמרי ברשות המקבל, וכאילו קנה אותה לגמרי ולכן אם יקבל הנותן חלק ברווחים הרי הם ריבית גמורה.

מקשה הגמרא: וּרְמִינְהוּ, שנינו במסכת בכורות (טז:), ישראל הַמַּקַּבֵּל בהמה בתורת 'צֹאן בַּרְזֶל' מִן הַנָּכְרִים, וילדה, אין צריך לומר שאם ילדה בכור אינו קדוש, שהרי היא של הנכרי ובהמת הנכרי פטורה מן הבכורה, אלא אפילו אותם הַוְלָדוֹת של הבהמה, שהם חלקו של הישראל, פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה, וכשיתעברו וילדו אין הולד שלהם קדוש. הרי שבהמה של 'צאן ברזל' היא ברשותו של הנותן ולא ברשותו של המקבל, ולפיכך נחשבים הבהמות של נכרי ופטורות מן הבכורה, אף על פי שהמקבל הוא ישראל, ושלא כדברי משנתינו.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, הָא – המשנה בבכורות שהבהמה נחשבת ברשותו של הנותן ופטורה מן הבכורה, מדובר באופן דְּמְקַבֵּל עֲלֵיהּ אונְסָא וְזוּלָא – שהנותן קיבל עליו אחריות אונסין והוזלה, כלומר שאם תיאנס הבהמה לא יצטרך המקבל לשלם לו, ואף אם תוזל הבהמה לא יצטרך להשלים לו את ההפרש במחירה, ואם כן הרי היא ברשותו של הנותן. וְהָא – משנתינו שאסרה לקבל צאן ברזל מישראל מפני שהוא ריבית, מדובר כגון דְּלֹא קַבֵּיל עֲלֵיהּ אונְסָא וְזוּלָא – שלא קיבל עליו הנותן אחריות על האונסין וההוזלה, וכיון שכל האחריות היא על המקבל נמצא שהבהמה ברשותו לגמרי והיא הלואה גמורה, ואם יקבל הנותן חלק ברווחים יש בזה משום ריבית.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא, אִי אכן מדובר במשנה בבכורות באופן דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ מָרָה [–בעליה של הבהמה] אונְסָא וְזוּלָא, קשה, וכי צֹאן בַּרְזֶל קָרֵית לֵיהּ, הרי שם 'צאן ברזל' ניתן לעיסקא שאין הנותן יכול להפסיד את הקרן, ואינה פוחתת אצלו כמו ברזל שאינו פוחת, ואם קיבל על עצמו אחריות הרי הוא יכול להפסיד את הקרן אם תוזל הבהמה או תיאנס. וְעוֹד, אם גם באופן שהנותן קיבל על עצמו אחריות של אונס והוזלה, נקראת העיסקא 'צאן ברזל', נמצא שיש אופן של 'צאן ברזל' שאין בו איסור ריבית, וקשה על משנתינו, אַדְּתָנֵי סֵיפָא – מדוע הוצרך התנא לשנות בסיפא אֲבָל מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שמשמע שהאופן היחיד לקבלת 'צאן ברזל' הוא רק מנכרי, היה לו לִיפְלוֹג בְּדִידֵיהּ – לחלק במקבל מישראל שבו עוסקת הרישא, ולומר בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאין מקבלין צאן ברזל מישראל אלא באופן דְּלֹא קַבֵּיל עֲלֵיהּ הנותן אונְסָא וְזוּלָא, אֲבָל אם קַבֵּיל מָרָה [–בעל הבהמה] אונְסָא וְזוּלָא, שַׁפִּיר דָּמֵי ומותר לקבל. ומכח שתי קושיות אלו מובהר, שאין 'צאן ברזל' נקרא כך אלא באופן שכל האחריות היא על המקבל.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רָבָא, אִידִּי וְאִידִּי – בין המשנה כאן ובין המשנה בבכורות מדובר דְּלֹא קַבֵּיל עֲלֵיהּ מָרָה אונְסָא וְזוּלָא אלא כל האחריות היא על המקבל, ולכך הוא נקרא 'צאן ברזל'. וְגַבֵּי בְּכוֹרוֹת הַיְינוּ טַעַם דִּוְלָדוֹת פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה, כמבואר במשנה בבכורות, אף על פי שהבהמה ברשותו של הישראל, כֵּיוָן דְּאִי לֹא יָהִיב זוּזֵי – שאם בסיום זמן העיסקא, לא יפרע המקבל את המעות שהתחייב לנכרי, אָתֵי נָכְרִי תָּפֵיס לֵהּ לִבְהֵמָה – יבוא הנכרי ויתפוס את הבהמה הראשונה שהיתה שלו מתחילה, ויטול אותה תמורת חובו, וְאִי לֹא מַשְׁכַּח לֵהּ לַבְּהֵמָה – ואם לא ימצא את הבהמה עצמה שניתנה בעיסקא, תָּפֵיס לְהוּ לִוְלָדוֹת – יתפוס את הולדות המגיעות לחלקו של הישראל, נמצא שהבהמות משועבדות לנכרי תמורת חובו, וְהָוֵי לֵיהּ – הרי זה נחשב שיַּד נָכְרִי בָּאֶמְצַע – שיש לנכרי חלק בהם, וְכָל שיש יַד נָכְרִי בָּאֶמְצַע, פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה אף על פי שאינם ברשותו כלל אלא ברשות ישראל.

נאמר (משלי כח ח) 'מַרְבֶּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית, לְחוֹנֵן דַּלִּים יִקְבָּצֶנּוּ' – מי שמרבה את הונו על ידי איסור ריבית, סופו שלא ישאר הממון בידו אלא יגיע לידי 'חונן דלים', ונמצא שהוא קיבץ את הממון עבורו. שואלת הגמרא: מַאי – מה כוונת הפסוק לְחוֹנֵן דַּלִּים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב, כְּגוֹן שָׁכוּר מַלְכָּא – מלך פרס שהיה נוטל ממון מישראל ונותן אותו לנכרים שהם דלים מן המצוות.

אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר לִי הוּנָא, לֹא נִצְרְכָא – אין הפסוק הזה נצרך לומר שהמלוה בריבית לישראל, יפסיד ממונו, אֶלָּא לומר דַּאֲפִילּוּ ישראל הנוטל רִבִּית דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים, תיטול המלכות את ממונו, מפני שאף לנכרי אסור להלוות בריבית.

אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, איך אפשר לומר שאסור להלוות לנכרי בריבית, הרי נאמר בתורה (דברים כג כא) 'לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ', ומפרש רבא, מַאי תַּשִּׁיךְ – מה כוונת התורה במה שאמרה 'לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ', לַאו, תְּשׁוֹךְ – האם אין כוונת התורה לומר שמותר לקחת ריבית מן הנכרי, והיינו שיַּלוה לנכרי בריבית. השיבו רב נחמן: לֹא. כוונת התורה כפשוטה שתַּשִּׁיךְ – שתתן ריבית לנכרי, והיינו שיִּלוה מן הנכרי בריבית.

מקשה הגמרא: בשלמא אם כוונת התורה לומר שיקח ריבית מן הנכרי, מובנת המצוה שציותה התורה שלא יַלוה לנכרי בחינם, אלא יטול ממנו ריבית, אבל אם כוונת התורה שיתן לו ריבית, קשה, וכי לֹא סַגִּי דְּלַאו הָכִי – לא די בלא זה, כלומר וכי בא הכתוב לצוות עלינו שניתן ריבית לנכרי, ודאי אין סברא לומר שיהיה ישראל מחויב לתת ריבית לנכרי ויהיה אסור ללוות ממנו בחינם.

מתרצת הגמרא: אמנם כוונת הפסוק שיתן ריבית לנכרי, אולם אין כוונת התורה שמצוה לתת ריבית לנכרי, אלא כוונת הכתוב לומר שרק לנכרי מותר לתת ריבית, לְאַפּוּקֵי אָחִיךָ דְּלֹא – ולהוציא את אחיך הישראל שאסור לתת לו ריבית, ולאו הבא מכלל עשה, הוא עשה.

מקשה הגמרא: וכי צריך לדייק ממשמעות שאסור לתת ריבית לְאָחִיךָ, הרי בְּהֵדְיָא [–בפירוש] כָּתַב בֵּיהּ (דברים כג כא) 'וְלְאָחִיךָ לֹא תַּשִּׁיךְ'. מתרצת הגמרא: הפסוק 'לנכרי תשיך' נצרך כדי לַעֲבוֹר עָלָיו כַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה – לומר שהנותן ריבית לישראל עובר גם על מצות עשה של 'לנכרי תשיך', שמשמע אבל לאחיך לא תשיך, ולאו הבא מכלל עשה נחשב עשה, מלבד שעובר על לא תעשה שנאמר בפירוש 'ולאחיך לא תשיך'.

מקשה הגמרא: אֵיתִיבֵיהּ רבא לרב נחמן, איך אמר רב הונא שיש איסור להלוות לנכרי בריבית, הרי שנינו בפירוש במשנתינו, לוִין מֵהֶן וּמַלְוִין אוֹתָם [–לנכרים] בְּרִבִּית, וְכֵן בְּגֵר תּוֹשָׁב, הרי שמותר אף להלוות להם בריבית. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא, אמנם נכונים דברי רב הונא שאסור להלוות לנכרי בריבית, אך אינו איסור מן התורה אלא מדרבנן, ומה שהתירה המשנה להלוות לנכרי בריבית, לֹא נִצְרְכָא – אין כוונתה להתיר בכל אופן, אֶלָּא רק

בִּכְדֵי חַיָּיו – כשצריך הישראל פרנסה, התירו לו להלוות לנכרי בריבית בכדי צורך פרנסתו, אבל יותר מזה אסור כדברי רב הונא.

רָבִינָא אָמַר, הָכָא – מה שהתירה המשנה להלוות לנכרי בריבית, בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים עָסְקִינָן, ולא אסרו להלוות לנכרי בריבית אלא לעמי הארץ, משום דְּמַעֲמָא מַאי נָזוּר רַבָּנָן – מדוע גזרו חכמים שלא להלוות לנכרי בריבית, גזירה שֶׁמָּא מתוך שיהיו עסקיו עם הנכרי, ירגיל את הנכרי אצלו וּיִלְמוֹד מִמַּעֲשָׂיו הרעים, ואם כן אין גזירה זו שייכת אלא בעמי הארץ, אבל בתלמיד חכם אין לחשוש לכך, שכֵּיוָן דְּתַלְמִיד חָכָם הוּא, תורתו משמרתו וּלֹא יִלְמוֹד מִמַּעֲשָׂיו.

אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ – יש השונים לְהָא דְּאמר רב נחמן בשם רַב הוּנָא [לא נצרכה אלא לריבית דעובד כוכבים] שלא אמר כן על הפסוק 'מרבה הונו בנשך ותרבית' וללמד שאסור להלוות לנכרי בריבית, אלא אַהָא דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף, נאמר בפסוק (שמות כב כד) 'אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ', והיא מצות עשה להלוות כסף למי שנצרך לכך, ודורשת הברייתא, 'את עמי' ללמד שאם באו אדם מעַמִּי – מישראל וְנָכְרִי ללוות, 'עַמִּי' קוֹדֵם – יש להקדים את ההלואה לישראל. 'את העני' ללמד שאם באו עָנִי וְעָשִׁיר ללוות, הָעָנִי קוֹדֵם. 'עמך' ללמד שאם באו עָנֶיךָ – עניים שהם קרובי משפחתך, וַעֲנֵיֵ עִירְךָ שאינם קרוביך אלא דרים בעירך, ללוות, עָנֶיךָ קוֹדְמִין, שכן משמעות 'עמך' היינו הקרובים לך. ואם באו עֲנֵיֵ עִירְךָ וַעֲנֵיֵ עִיר אַחֶרֶת ללוות, ושניהם אינם קרובי משפחתך, עֲנֵיֵ עִירְךָ קוֹדְמִין, שהם 'עמך' יותר מעניי עיר אחרת.

אָמַר מַר בברייתא, עַמִּי וְנָכְרִי, עַמִּי קוֹדֵם, שצריך להקדים ולהלוות לישראל קודם שמלוה לנכרי. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שישראל קודם, שהרי הוא מקיים בזה מצוה, ומדוע צריך הפסוק ללמדינו שישראל קודם לנכרי. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר לִי הוּנָא, לֹא נִצְרְכָא – אין הפסוק הזה נצרך אלא לומר דַּאֲפִילּוּ אם יש לפניו אפשרות להלוות לְנָכְרִי בְּרִבִּית, וְלִישְׂרָאֵל צריך להלוות בְּחִנָּם, והיינו סבורים לומר שיהיה רשאי להקדים ולהלוות לנכרי כדי שיהיה לו רווח מכך, בא הכתוב ללמד שצריך להקדים ולהלוות לישראל בחינם ולא להלוות לנכרי בריבית.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בֹּא וּרְאֵה סַמְיוּת עֵינֵיהֶם [–עיוורונם] שֶׁל מַלְוֵי בְּרִבִּית. הרי אם אָדָם קוֹרֵא לַחֲבֵירוֹ רָשָׁע, דרך העולם שהוא יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו – רגיל להתקוטט עמו כאילו הכהו וכאילו בא להרגו, הרי שאדם מקפיד מאוד כשאומרים עליו שהוא רשע, וְהֵם – המלוים בריבית, מְבִיאִין עֵדִים, וְלַבְלָר [–סופר], וְקוּלְמוּס וּדְיוֹ, וְכוֹתְבִין שטר על הלוואה בריבית, וְחוֹתְמִין עליו העדים, ומעידים בכך שפְּלוֹנִי זֶה שהלוה לישראל בריבית, כָּפַר בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שציוה שלא להלוות בריבית.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָם לישראל שֶׁלֹּא בְּרִבִּית אלא בחינם, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (תהלים טו ה) 'כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ, וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח, עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט [–יטה ליפול] לְעוֹלָם', כלומר שלא יתמוטטו נכסיו. הָא לָמַדְתָּ – יש ללמוד מכאן ולדייק שֶׁרק 'עושה אלה' כלומר שאינו מלוה בריבית לא ימוט, אבל כָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית נְכָסָיו מִתְמוֹטְטִין.

מקשה הגמרא: וְהָא קָא חָזִינָן דְּלֹא מוֹזְפֵי בְּרִבִּית וְקָא מִתְמוֹטְטִין – הרי רואים אנו שיש אנשים שאינם מלוים בריבית ונכסיהם מתמוטטים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, יש הבדל בין התמוטטותם של אלו שאינם מלוים בריבית לאלו שמלוים בריבית, שהַלָּלוּ שאינם מלוים בריבית, מִתְמוֹטְטִין וחוזרים וְעוֹלִין אחר כך למצבם הקודם, וְהַלָּלוּ המלוים בריבית, מִתְמוֹטְטִין וְאֵינָן חוזרים וְעוֹלִין, אלא נשארים בהתמוטטותם לעולם. וכך יש לדרוש את הפסוק, עושה אלה לא ימוט לעולם, כלומר שאף אם ימוט מכל מקום לא תהיה זו התמוטטות לעולם אלא יחזור ויעלה, אבל מי שאינו עושה אלה אלא הוא מלוה בריבית, ימוט לעולם ולא יחזור ויעלה.

נאמר בפסוק (חבקוק א יג) שאמר חבקוק הנביא בתפילתו 'לָמָּה תַּבִּיט בּוֹגְדִים, תַּחֲרִישׁ כְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ', והיינו שהתאונן חבקוק בתפילתו על שליטת הרשעים על הצדיקים. אָמַר רַב הוּנָא יש לדייק מלשון הפסוק שרק צַדִּיק מִמֶּנּוּ בּוֹלֵעַ הרשע, אבל צַדִּיק נָמוּר אֵינוֹ בּוֹלֵעַ. כלומר, שהצדיק הגמור אפילו אם הוא מתמוטט הרי הוא חוזר ועולה ואינו נבלע לעולם.

תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, גֵּר צֶדֶק הָאָמוּר לְעִנְיַן מְכִירָה – מה שהזכירה התורה גר צדק לענין מכירת עבד עברי, וְגֵר תּוֹשָׁב הָאָמוּר לְעִנְיַן רִבִּית – ומה שהזכירה התורה גר תושב לענין ריבית, אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא כוונת התורה בזה, מפני שמפשטות הכתוב משמע שלא כמו ששנינו במשנה, וכפי שתבאר הגמרא מיד את הקושיות.

מבארת הגמרא: מה שאמר רבי גֵּר צֶדֶק הָאָמוּר לְעִנְיַן מְכִירָה, כוונתו למה שדרשו בברייתא (תוספתא ערכין פ"ה ה"ט) על ענושו של הנושא ונותן בפירות שביעית, שלבסוף הוא נצרך למכור את מטלטליו וקרקעותיו, ואם אינו שב בתשובה, לבסוף הוא מוכר את עצמו, דִּכְתִיב (ויקרא כה לט) 'וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ, וְנִמְכַּר לָךְ' – לישראל. וְאם עדיין אינו שב בתשובה סופו שיחזור וימכר, וּלֹא לְךָ – לישראל אֶלָּא לְגֵר, שֶׁנֶּאֱמַר בסמוך לזה (שם כה מז) 'וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ, וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ, וְנִמְכַּר לְגֵר' והיינו שימכר לגר צדק. וּלֹא רק שימכור את עצמו לְגֵר צֶדֶק שהוא ישראל גמור, אֶלָּא אם לא שב בתשובה, סופו שימכר אף לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב', והיינו נכרי שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, אולם הוא אוכל נבילות. ומה שנאמר בהמשך הפסוק (שם) 'מִשְׁפַּחַת גֵּר', זֶה הַנָּכְרִי – שאם עדיין אינו שב בתשובה סופו שימכר לנכרי גמור העובד עבודה זרה. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בפסוק זה (שם) 'אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר', זֶה הַנִּמְכָּר [אם עדיין לא שב] לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ, לחטוב עצים ולשאוב מים לצורכה.

מפרשת הגמרא את קושייתו של רבי: אָמַר מַר – שנינו בברייתא זו, וּלֹא לְךָ אֶלָּא לְגֵר, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְגֵר', ודורשת הברייתא שימכר לגר צדק, וקשה, לְמִימְרָא – מבואר מזה דְּגֵר צדק קָנֵי עֶבֶד עִבְרִי – יכול לקנות עבד עברי, וּרְמִינְהִי – הרי שנינו בברייתא אחרת, שאֵין הַגֵּר נִקְנֶה לישראל בְּתוֹרַת עֶבֶד עִבְרִי, וְאֵין אִשָּׁה וְגֵר קוֹנִין ישראל שיהיה להם עֶבֶד עִבְרִי, ואם כן סותרים הדברים זה לזה.

מפרשת הגמרא את הברייתא: מה שאמרו שגֵּר לֹא נִקְנֶה בְּעֶבֶד עִבְרִי הוא משום שבפרשת עבד עברי הנמכר לישראל נאמר (ויקרא כה מ) 'עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ, וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ, וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב', ולמדים מזה ש'וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ' בְּעֵינַן – שרק מי שאפשר לקיים בו את הפסוק 'ושב אל משפחתו', יכול להמכר בעבד עברי, וְהָא לֵיכָּא – ובגר אי אפשר לקיים את הפסוק הזה שהרי אין לו משפחה. ומה ששנינו 'וְאֵין אִשָּׁה וְגֵר קוֹנִין עֶבֶד עִבְרִי', מפרשת הגמרא: אִשָּׁה הטעם שאינה קונה עבד עברי משום דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא – שאינו דרך ארץ, כלומר שאינו מן הצניעות, שהרי עלול לבוא לאיסור ייחוד שיתייחד העבד עמה. וּגֵר נָמֵי אינו קונה עבד עברי, וטעמו משום דְּגְמִירֵי – קיבלו חכמים הלכה למשה מסיני, דְּמִקְנֵי קָנֵי – שמי שראוי להיקנות [–להימכר] כעבד עברי, יכול אף לקנות עבד עברי, אבל דְּלֹא מִקְנֵי – מי שאינו ראוי להיקנות כעבד עברי, כגון גר, לֹא קָנֵי עבד עברי מישראל.

מתרצת הגמרא את קושיית רבי: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מה שנאמר בברייתא השניה שאין גר קונה עבד עברי, אין הכוונה שאינו יכול לקנותו כלל, אלא שאֵינוֹ קוֹנֶה וְדִינוֹ כְּיִשְׂרָאֵל שיוכל להורישו לבנו, אֲבָל קוֹנֶה עבד עברי וְיהיה דִּינוֹ כְּנָכְרִי שקנה עבד עברי, שאינו מורישו לבניו. דְּתַנְיָא שיש חילוק בזה בין נמכר לישראל לנמכר לנכרי, הַנִּרְצָע [–עבד עברי שנמכר לישראל, ולא רצה לצאת בסוף שש שנים, ורצע אדוניו את אזנו במרצע, ועובדו עד היובל], ועבד עברי הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, אם מת האדון קודם היובל, אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת.

אָמַר מַר, וְאֵין אִשָּׁה וְגֵר קוֹנִין עֶבֶד עִבְרִי. שואלת הגמרא: נִימָא שדברי הברייתא ששאה קונה עבד עברי אמורים דְּלֹא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנְיָא, אִשָּׁה קוֹנָה אֶת הַשִּׁפְחוֹת, וְאֵינָהּ קוֹנָה אֶת הָעֲבָדִים מפני החשד. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אַף קוֹנָה אֶת הָעֲבָדִים. משיבה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שהברייתא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן

תוספות

בכדי חייו. התירו לו ויותר מכאן אסור מדרבנן דלמא אתי למיסרך: רבינא אמר. מתניתין דקתני מלוין אותן ברבית בתלמיד חכם עסקינן: מעמא מאי אמרו רבנן. רבית נכרי אסור שמא ירגיל הנכרי אצלו ויבא למד ממעשיו לא גרסינן דלמא אתי למיסרך: אם כסף תלוה את עמי. עמי ונכרי באין ללוות עמי קודם: עניך ועניי עירך. עניים שהם קרובין וממשפחתך: עניך קודמין. דכתיב עמך הקרובין לך: עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת. דהנך הוו עמך טפי: יורד עמו לחייו. רגיל להתקוטט עמו כאילו הכבה ובאילו בא להורגו ואני שמעתי רשאי לירד לתוך אומנותו של חבירו ולמעט מזונותיו של חבירו וקשה בעיני שיתירו חכמים לישראל להנקם ולגמול רעה ועוד דאמרי׳ בכתובות (דף נ.) עד שתים עשרה שנה מתגלגל אדם עם בנו מכאן ואילך יורד עמו לחייו ומאי יורד לתוך אומנותו איכא הא ליסרו ולכופו לתורה קאמר: פלוני כפר שהלוה ישראל ברבית: מתמוטטים. דוק הכי עושה אלה לא ימוט הא אם נתן בנשך ימוט: הללו מתמוטטין ועולין והללו כו׳. והכי משמע קרא כל עושה אלה לא ימוט לעולם כלומר ואם ימוט אין מוטתו מוטת עולם אבל הנותן בנשך ימוט לעולם: צדיק נמור אינו בולע. ואע״פ שמתמוטט עולה ואינו נבלע לעולם: ולא לך אלא לגר. לעיל קאי ורישא דברייתא במסכת ערכין (דף ל:) בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר מטלטליו כו׳ עד לא באת לידו עד שמוכר ועצמו שנאמר ונמכר לך ולא לך אלא לגר: נמכר לעבודת כוכבים. לחטוב עצים ולשאוב מים: אמר מר. השתא מפרש מאי קשיא ליה דקאמר איני יודע מהו: לאו אורח ארעא. שהוא מתייחד עמה: גמירי דמיקני קני. הנקנה בעבד עברי קונה בעבד עברי: דתניא. דיש חילוק בין הנמכר לנכרי לנמכר לישראל: בעבד עברי הנמכר] לישראל ומת האדון קודם היובל: אינו עובר לא את הבן ולא את הבת. שנאמר (שמות כא) ועבדו לעולם ולא לבן: והנמכר לנכרי. ילפינן בקדושין (דף יז:) וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו: צנוע לה. מוחזק צנוע הוא בעיניה שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר הלכך אסור לקנותו: פרי״ן לה. ויראה היא להפקיר לו את עצמה: לא תרבי כלבא. לא תגדל כלב שמא תקלקל עמו: צניע לה. ובטוחה שלא יזדע: כיון דמסריך סריך מירתתא. להיות נרבעת לו: גר תושב. שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות: אל תקח מאתו כתיב. אאחיך קאי וכי כתיב גר תושב לענין וחי עמך כתיב שאתה מצווה להחיותו: אבל אתה נעשה לו ערב. ערבו של לוה כנגד המלוה:

ערב

בכדי חייו רבינא אמר הכא בתלמידי חכמים עסקינן טעמא מאי גזור רבנן שמא ילמוד ממעשיו וכיון דתלמיד חכם הוא לא ילמוד ממעשיו איכא דמתני להא להא דרב הונא אהא דתני רב יוסף אם כסף תלוה את עמי את העני עמך עמי ונכרי עמי קודם עני ועשיר עני קודם עניך ועניי עירך עניי עירך קודמין עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין אמר מר עמי ונכרי עמי קודם פשיטא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא דאפילו לנכרי ברבית ולישראל בחנם תניא אמר ר׳ יוסי בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו והם מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה כפר באלהי ישראל תניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הא למדת שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין אמר רבי אלעזר הללו מתמוטטין ועולין והללו מתמוטטין ואינן עולין למה תביט בוגדים תהריש בבלע רשע צדיק ממנו אמר רב הונא צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע תניא רבי אומר גר צדק הראמור לענין מכירה וגר תושב הראמור לענין רבית אינו יודע מה הוא גר צדק הראמור לענין מכירה דכתיב וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך אלא לגר שגא׳ לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שגא׳ לגר תושב משפחת גר זה הנכרי כשהוא אומר או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה אמר מר ולא לך אלא לגר שגא׳ לגר למימרא דגר קני עבד עברי ורמינהי אין הגר נקנה בעבד עברי ואין אשה וגר קונין עבד עברי גר לא נקנה בעבד עברי ושב אל משפחתו בעינן והא ליכא ואין אשה וגר קונין עבד עברי אשה לאו ארעא גר נמי גמירי דמקני קני דלא מקני לא קני אמר רב נחמן בר יצחק אינו קונה ודינו כישראל אבל קונה ודינו כנכרי דתניא הנמכר לנכרי אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אמר מר ואין אשה וגר קונין עבד עברי נימא דלא כרבן שמעון בן גמליאל דתניא אשה קונה את השפחות ואינה קונה את העבדים רבן שמעון בן גמליאל אומר אף קונה את העבדים אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל ולא קשיא כאן בעבד עברי כאן בעבד כנעני עבד עברי צניע לה עבד כנעני פריץ לה אלא הא דתני רב יוסף ארמלתא לא תרבי כלבא ולא תשרי בר בי רב באושפיזא בשלמא בר בי רב צניע לה אלא כלבא כיון דמסריך בה מירתתא אמרי כיון דכי שדיא ליה אומצא מסריך בתרה אמרי אינשי משום אומצא דשדיא ליה הוא דמסריך גר תושב הראמור לענין רבית מאי היא דכתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך ורמינהי לוין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב אמר רב נחמן בר יצחק מי כתיב אל תקח מאתם מאתו כתיב מישראל תנו רבנן אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב

ערב

לנכרי שרי ועי״ל דבני נח לא הוזהרו מן הרבית וההוא גברא דלא קם בבקעת דורא זה לא היה עונש שלא היה שעת תחיית כל המתים ולא נענש זה יותר משאר מתים שלא חיו באותה שעה אלא חבירין זכו בשביל שנזהרו מן הרבית אע״פ שלא נצטוו כמו שקיימו אבותינו את התורה אע״פ שלא ניתן להם:

אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו. כתוב בתשובות הגאונים בשם רב צדוק גאון יורד עמו לחייו רשאי לשרוף שליש תבואתו ותימה גדול מנין לו זה:

הא חזינן דלא עבדי הכי ומתמוטטים. וא״ת למא משום שאר עבירות הכתובים באותו פסוק ושוחד על נקי לא לקח וי״ל דפריך דחזינן צדיקים גמורים נמי מתמוטטין א״נ לר״ע פריך דדרישו בסוף מכות (דף כד. ע״ש) עושה אלה עושה אחת מכל אלה לא ימוט: או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. וא״ת למ״ל למכתב בתר עקר משפחת גר דהיינו נכרי כיון דנמכר לעבודת כוכבים א״כ נמכר לנכרי וי״ל דה״א לעבודת כוכבים של ישראל כגון פסלו של מיכה א״נ אי לאו דכתיב משפחת גר ה״א דעקר היינו נכרי אבל אין לתרץ דאצטריך משום גאולת קרובים דמגר תושב נפיק כ״ש נכרי:

אינו עובד לא את הבן ולא את הבת. אגב בן נקט בת דאפילו נמכר לישראל אינו עובד את הבת: לא תרבי כלבא. משום לזות שפתים בעלמא לפי שהולך אחריה שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה וגם אין אסור להתייחד:

מצאו

תובעים מיהודי שעבודתו תהיה באופן של שלום – לא לשרוף את העולם, ולא לעזוב את העולם וללכת ל"מדבר", אלא להיות בעולם ולעשות מהעולם דירה לו יתברך – על ידי ההנהגה באופן של "בכל דרכיך דעהו" – והיינו לא רק בשעה שלומד תורה ומקיים מצוות או מתענה כו', אלא בכל פרטי החיים

משיחת י"ט כסלו תשכ"ד

רש"י

מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר אָמַר לוֹ תֵּנֵם לִי וְאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ כּוּ׳. וְאִם תֹּאמַר מַאי אִירְיָא וְאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ אֶפִילּוּ אָמַר אֲנִי אַעֲלֶה לְנָכְרִי אָסוּר דְּלֹא שָׁרֵי אֶלָּא בְּהֶעֱמֵידוֹ אֵצֶל נָכְרִי כֵּיוָן דְּמִלְוָה מְעוֹתָיו לַחֲבֵירוֹ כְּדֵי שֶׁיִּפְרַע לְנָכְרִי אָסוּר בְּשֹׁבִילוֹ פְּשִׁיטָא דְּהֲוֵי רִבִּית דְּאֶפִילּוּ לֹא הָיְתָה הַמִּלְוָה חַיֶּיב לְנָכְרִי רִבִּית כֵּיוָן דְּמִשֹּׁכַר הַלְוָאָה נוֹתֵן לְנָכְרִי הָרִבִּית הוּא כְּנוֹתֵן לִמְלְוָה מָדִין עָרֵב כְּמוֹ תֵּן מָנֶה לְפְלוֹנִי וְאֶקָּדֵשׁ אֲנִי לְךָ דְּמִקּוּדֶּשֶׁת מִדִּין עָרֵב בְּפ״ק דְּקִדּוּשִׁין (דף ז.) וְכֵן קָשֶׁה בַּסִּיפָא וְי״ל דְּנָקֵט לְךָ מִשּׁוּם הֶעֱמִידוֹ לְאִשְׁמוּעִינָן רִישָׁא דְּאֶפִילּוּ מִקַּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל רִבִּית שָׁרֵי כֵּיוָן שֶׁמְּקַבְּלוֹ בִּשְׁבִיל נָכְרִי וְכֵן בַּסִּיפָא כְּשֶׁהֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל אָסוּר אֶפִילּוּ מִקַּבֵּל הַנָּכְרִי רִבִּית:

בִּשְׁלָמָא סֵיפָא לְחוּמְרָא. תִּימַהּ אַמַּאי לֹא הֲוֵי רִבִּית גָּמוּר כְּשֶׁהֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל אֲפִילּוּ מִקַּבֵּל הַנָּכְרִי רִבִּית שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה יִשְׂרָאֵל שֵׁנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן לְקַבֵּל חוֹבוֹ מִיָּדוֹ שֶׁל נָכְרִי וְי״ל דְּאֶפִילּוּ שֶׁיּוּכַל לְזוֹכוֹת לְחֲבֵירוֹ בְּמְציאָה הָכָא אֵין קַבָּלָתוֹ מִן הַנָּכְרִי זוֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵירוֹ דְּנִהְי אִם הָיָה נָכְרִי מַפְקִיר מְעוֹתָיו הָיָה יָכוֹל לְזוֹכוֹת לְחֲבֵירוֹ הַשְׁתָּא מִיהָא שֶׁהַנָּכְרִי אֵינוֹ מַפְקִירָן אֶלָּא בָּא לְזוֹכוֹת מְעוֹתָיו לַמַּלְוֶה עַל יְדֵי זֶה הַלְוָה אֵין לוֹ כֹּחַ לְזוֹכוֹת שֶׁאִם כֵּן הָיָה יִשְׂרָאֵל הַמְקַבֵּל שְׁלוּחוֹ שֶׁל נָכְרִי לְזוֹכוֹת בְּמְעוֹתָיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאֵין שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי וְז״ל לְהִיוֹת מוּתָּר אֲפִי׳ הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל אִי לְאו דְּלְחוּמְרָא אַמְרִינָן דַּיְשׁ שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי אֶלָּא רִישָׁא אַמַּאי שָׁרֵי בְּהֶעֱמִידוֹ אֵצֶל הַנָּכְרִי כֵּיוָן דְּאֵין שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי נִמְצָא דְּיִשְׂרָאֵל שֵׁנִי לֹא זָכָה בְּקַבָּלָתוֹ לְנָכְרִי וְאֵינוֹ חַיֶּיב לְנָכְרִי כְּלוּם אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל וּכְשֶׁנּוֹתֵן רִבִּית לְנָכְרִי הָרֵי הוּא נוֹתֵן עָבוּר יִשְׂרָאֵל הַמְלְוָה וּפוֹטְרוֹ נֶגֶד הַנָּכְרִי וְהֲוֵי כְּנוֹתֵן לְיִשְׂרָאֵל עַצְמוֹ וּמִשֶּׁנֵּי דְּאָמַר לֵיהּ הַנִּיחֵם ע״ג קַרְקַע וְהִפְטַר וְהַלְוָה יְשֵׁלֵם עַל מְכַל גַּבֵּי קַרְקַע בְּצִיווּי הַנָּכְרִי לְהִתְחַיֵּיב לוֹ קֶרֶן וְרִבִּית וַאֲפִילּוּ שֶׁלֹּא הִפְקִיר יִשְׂרָאֵל הַמְּעוֹת כְּשֶׁנְּתָנָם ע״ג קַרְקַע וְהֲוֵי עֲדַיִּין שֶׁלּוֹ כְּשֶׁנְּטָלָם יִשְׂרָאֵל שֵׁנִי מִכֹּל מָקוֹם כְּשֶׁפּוֹרֵעַ לַנָּכְרִי רִבִּית אֵינוֹ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל רִאשׁוֹן שֶׁהֲרֵי כְּבָר פָּטְרוֹ הַנָּכְרִי אֲבָל כְּשֶׁלֹּא הִנִּיחָם ע״ג קַרְקַע אֶלָּא אָמַר תֵּן לְפְלוֹנִי יִשְׂרָאֵל וְהִפְטַר וַאֲנִי אַתְּנֶה עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לִי קֶרֶן וְרִבִּית הָיָה אָסוּר אע״פ שֶׁעַתָּה נַמִּי אֵינוֹ פּוֹרֵעַ לוֹ רִבִּית לְפִטּוֹר אֶת הָרִאשׁוֹן שֶׁהֲרֵי כְּבָר פָּטְרוֹ הַנָּכְרִי מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל הַמְּעוֹת מִיַּד יִשְׂרָאֵל הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה עַד עַתָּה הַמְּעוֹת בְּאַחֲרָיוּתוֹ נִרְאֶה כְּנוֹתֵן לוֹ רִבִּית אע״פ שֶׁאֵינוֹ מַתְּנֶה עִמּוֹ אֶלָּא הַנָּכְרִי:

כְּגוֹן שְׁנָשָׂא וְנָתַן בְּיָד. אוֹמֵר רַבֵּינוּ תָּם דְּהַשְׁתָּא תּוּ לֹא אַמְרִינָן סֵיפָא לְחוּמְרָא כְּדַהֲוָה אַמְרִינָן מֵעִיקָּרָא אֶלָּא מֵיָּרֵי נַמִּי כְּגוֹן שְׁנָטַל וְנָתַן בְּיָד יִשְׂרָאֵל הַמְּעוֹת מִן הַנָּכְרִי וְנָתְנָם לַחֲבֵירוֹ וְקִמ״ל דְּלֹא אַמְרִינָן אַדַּעְתָּא דְּנָכְרִי גָּמַר וּמִקַּנֵּי לֵיהּ וְה״נ אִיכָּא בְּשִׁלְמָא בְּס״פ אַרְבָּעָה אַחִין (יבמות דף לד.) דְּלֹא קָאֵי גַּבֵּי בְּשִׁלְמָא כּוּלְּהוּ מְשַׁכְּחַת לְהוּ דְּשׁוּיוּ שְׁלִיחַ וּמִתּוֹךְ פ״ה וְר״ח מִשְּׁמַע דְּלְעוֹלָם סֵיפָא לְחוּמְרָא כְּתוּב בִּירוּשַׁלְמִי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּנָּהוּ נָכְרִי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אוֹ סַנְטֶר מוּתָּר לִלְוֹת מִמֶּנּוּ בְּרִבִּית וְנָכְרִי שֶׁמְּנָּהוּ יִשְׂרָאֵל אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אוֹ סַנְטֶר אָסוּר לִלְוֹת מִמֶּנּוּ בְּרִבִּית מְעוֹתָיו שֶׁל נָכְרִי שֶׁמּוּפְקָדִין בְּיַד יִשְׂרָאֵל אָסוּר לִלְוֹת מִמֶּנּוּ בְּרִבִּית מוּתָּר לִלְוֹת מִמֶּנּוּ בְּרִבִּית זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁהוּא בְּאַחֲרָיוּת יִשְׂרָאֵל אָסוּר בְּאַחֲרָיוּת נָכְרִי מוּתָּר וּבְתְשׁוּבָה אַחֶרֶת כָּתַב רַבֵּינוּ תָּם דְּהֵיתֵר גָּמוּר הוּא כְּהַאי גַּוְונָא שֶׁיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל הַלְוָה מִשְּׁכֻנּוֹתָיו עַל יְדֵי נָכְרִי אוֹ עַל יַד עַבְדּוֹ וְהַמַּלְוֶה יְקַבֵּל מִשְּׁכֻנּוֹתָיו מִיַּד נָכְרִי וְיִתֵּן הַמְּעוֹת לְנָכְרִי אוֹ אֲפִי׳ לְיִשְׂרָאֵל אַף שֶׁיֹּאמַר הַמַּלְוֶה אֲנִי מַלְוֶה לְךָ בְּשֹׁבִיל הַנָּכְרִי וְלֹא יְהֵא סוֹמֵךְ הַמַּלְוֶה כְּלָל עַל הַלְוָה כ״א עַל הַמִּשְׁכּוֹנוֹת וְהַלְוָה הוּא מְסוּלָּק מִן הַמִּשְׁכּוֹן שֶׁהָרֵי אִם אָבַד אֵין לוֹ דִּין וּדְבָרִים עִם הַמַּלְוֶה שֶׁהָרֵי לֹא קִבְּלוֹ אֶלָּא מִיַּד נָכְרִי וּמוּתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְהִיוֹת עָרֵב בְּשֹׁבִיל נָכְרִי דְּיִשְׂרָאֵל הַמַּלְוֶה לֹא בְּתַר עַרְבָּא אַזִּיל וְאִי לֹא יִפְרַע הַנָּכְרִי יִפְרַע הַעָרֵב הַקָּרֵן וְהָרִבִּית דְּהַשְׁתָּא הוּא דְּמוֹזִיף לְנָכְרִי:

תוספות

עָרֵב לְמַאן אִילֵימָא עָרֵב לְיִשְׂרָאֵל וְהָא תָּנָא אֵלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה הַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה הֶעָרֵב וְהָעֵדִים אֶלָּא לְנָכְרִי וְכֵיוָן דְּדִינֵיהּ דְּנָכְרִי דְּאָזִיל בָּתַר עַרְבָּא אִיהוּ נִיהוּ דְּקָא שָׁקִיל מִינֵּיהּ רִבִּיתָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל אִי קִיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל רִבִּית נַמִּי לֹא לִשְׁקוֹל אָמַר רַב שֵׁשֶׁת שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָזוּ וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לָזוּ: מַלְוֶה יִשְׂרָאֵל מָעוֹתָיו שֶׁל נָכְרִי מִדַּעַת הַנָּכְרִי כּוּ׳: תָּנוּ רַבָּנָן מַלְוֶה יִשְׂרָאֵל מָעוֹתָיו שֶׁל נָכְרִי מִדַּעַת הַנָּכְרִי אֲבָל לֹא מִדַּעַת יִשְׂרָאֵל כֵּיצַד יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הַנָּכְרִי בְּרִבִּית וּבִיקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ תְּנֵם לִי וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לוֹ אָסוּר וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל נָכְרִי מוּתָּר וְכֵן נָכְרִי שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית וּבִיקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ תְּנֵם לִי וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לוֹ אָסוּר וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל אָסוּר בְּשֹׁלְמָא סֵיפָא לְחוּמְרָא אֶלָּא רִישָׁא כֵּיוָן דְּאֵין שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי אִיהוּ נִיהוּ דְּקָא שָׁקִיל מִינֵּיהּ רִבִּיתָא אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן דְּאָמַר לֵיהּ הַנִּיחֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְהִיפְּטַר אִי הָכֵי מַאי לְמֵימְרָא אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא כְּגוֹן שֶׁנְּטַל וְנָתַן בְּיָד וְאַכַּתִּי מַאי לְמֵימְרָא מַהוּ דְּתֵימָא נָכְרִי גּוּפֵיהּ כִּי עָבִיד אַדַּעְתָּא דְּיִשְׂרָאֵל קָא גָּמִיר וְיָהִיב קמ״ל רַב אַשִׁי אָמַר כִּי אַמְרִינָן אֵין שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי הַנֵּי מִילֵּי בִּתְרוּמָה אֲבָל בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ יֵשׁ שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי וְהָא דְּרַב אַשִׁי בָּרוּתָא הִיא מַאי שְׁנָא תְּרוּמָה דְּלֹא דִּכְתִיב אַתֶּם גַּם אַתֶּם מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית אַף שְׁלוּחֲכֶם נַמִּי בְּנֵי בְּרִית שְׁלִיחוּת דְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ נַמִּי מִתְּרוּמָה נַגְּמְרִינָן לָהּ אֶלָּא דְּרַב אַשִׁי בָּרוּתָא הִיא אִיכָּא דְּאַמְרֵי אָמַר רַב אַשִׁי כִּי אַמְרִינָן אֵין שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי הַנֵּי מִילֵּי אִינְהוּ לְדִידָן אֲבָל אֲנַן לְדִידְהוּ הֲוֵינָא לְהוּ שָׁלִיחַ וְהָא דְּרַב אַשִׁי בָּרוּתָא הִיא מ״ש אִינְהוּ לְדִידָן דְּלֹא דִּכְתִיב אַתֶּם גַּם אַתֶּם לְרַבּוֹת שְׁלוּחֲכֶם מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית אֲנַן לְדִידְהוּ נַמִּי מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית קָאָמַר אֶלָּא הָא דְּרַב אַשִׁי בָּרוּתָא הִיא רָבִינָא אָמַר נְהִי דְּשְׁלִיחוּת לְנָכְרִי לֵית לֵיהּ זְכִיָּה מִדְּרַבָּנָן אִית לֵיהּ מִידֵי דַּהֲוֵי אַקָּטָן קָטָן לָאו אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ שְׁלִיחוּת אִית

עָרֵב לְמַאן. מִי הוּא הַמַּלְוֶה שֶׁאֲנִי מוּתָּר לַעֲשׂוֹת לוֹ עָרֵב: **אֵלּוּ עוֹבְרִין.** מִשּׁוּם לֹא תַּשִּׁימוּן (שמות כב): **וְהָא** כֵּיוָן דְּנָכְרִי פָּתַר עַרְבָּא אֲזִיל. אֵינוֹ תּוֹבֵעַ אֶלָּא אֶת הָעָרֵב: **הוּא נִיהוּ** דְּשָׁקִיל רִבִּית. עָרֵב זֶה הַלְוָה מִן הַנָּכְרִי וְחָזַר וְהִלְוָה לְיִשְׂרָאֵל: **לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל.** יִתְבַּע מִן הַלּוֶה תְּחִלָּה וּכְשֶׁלֹּא יִמְצָא אֶצְלוֹ יִגְבֶּה מִן הָעָרֵב וְהַשְּׁתָּא אֵין הָעָרֵב לוֹה מִתְּחִילָּה הַלְכָּךְ כִּי פָּרַע לְנָכְרִי הַהֵיא שַׁעְתָּא הוּא דְּאוֹזְפֵיהּ לְחַבְרֵיהּ וּמֵאי דְּמוֹזִיף לֵיהּ שָׁקִיל מִינֵּיהּ: **אָסוּר.** דְּהוּא נִיהוּ דְּקָא מוֹזִיף לֵיהּ בְּרִבִּית: **וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל נָכְרִי.** אע״פ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹתְנוֹ לַחֲבֵירוֹ בְּמִצְוֹת הַנָּכְרִי: **מוּתָּר.** דְּשְׁלוּחוֹ הוּא: **וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל אָסוּר.** וְאַף עַל פִּי שֶׁקִּיבְּלָם זֶה מִיַּד נָכְרִי מִשּׁוּם דְּנָכְרִי שְׁלִיחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ: **בִּשְׁלָמָא סֵיפָא.** דְּקָתָנֵי אִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל אָסוּר דְּמִשְּׁמֵע שֶׁנָּכְרִי זֶה חָשׁוּב שְׁלוּחוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל חוּמְרָא דְּרַבָּנָן הוּא לְמִיסַר דְּהָא דְּקִי״ל דְּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ בְּשׁוֹלֵחַ יִשְׂרָאֵל וּשְׁלִיחַ יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר דְּמִתְּרוּמָה גְּמִרִינָן בְּפֶרֶק שְׁנֵי דְּקִדּוּשִׁין (דף מא:) אַתֶּם גַּם אַתֶּם לְרַבּוֹת שְׁלוּחֲכֶם מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית. אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית: **אֶלָּא רִישָׁא.** דְּקָתָנֵי אִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל נָכְרִי מוּתָּר: **כֵּיוָן דְּאֵין תּוֹרַת שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי.** וְיִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל קִיבְּלָם הוּא נִיהוּ דְּשָׁקִיל רִבִּית: **דְּאָמַר** לוֹ נָכְרִי. לְיִשְׂרָאֵל רִאשׁוֹן: **הַנִּיחֵם עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְהִפְטַר.** וְכֵן עָשָׂה וּמִשָּׁם נָטְלָם יִשְׂרָאֵל שֵׁנִי: **כְּגוֹן שֶׁנְּטָלָם וְנָתַן הַנָּכְרִי בְּיָד.** וְקִבְּלָם מִן הָרִאשׁוֹן וְנָתְנָם לְשֵׁנִי: **אַדַּעְתָּא דְּיִשְׂרָאֵל.** שֶׁהֲרֵי הוּא הֱבִיאוֹ אֶצְלוֹ וְהָוֵי נָכְרִי שְׁלוּחוֹ וְנִתְחַמֵּיר מִדְּרַבָּנָן לְמִיסַר כִּדְמַתְחַמְּרִינָן בְּסֵיפָא: **שְׁלִיחוּת דְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ.** שֶׁיְּהֵא שְׁלוּחוֹ כְּמוֹתוֹ: **מִתְּרוּמָה נַגְמְרִינָן לָהּ.** בְּקִדּוּשִׁין: **אֲבָל אֲנַן לְדִידְהוּ.** כְּגוֹן רִישָׁא דְּבְרַיְיתָא הָוֵי שְׁלִיחַ וְסֵיפָא לְחוּמְרָא מִדְּאָמְרָן: **אֲנַן לְדִידְהוּ נַמִּי.** מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית וְאַתֶּם הֱיֵינוּ שׁוֹלְחִים לֹא נֶאֱמַרְתָּ שְׁלִיחוּת אֶלָּא בְּשׁוֹלֵחַ יִשְׂרָאֵל וְשָׁלִיחַ יִשְׂרָאֵל מֵאַן דְּגָרִיס הָכָא אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית מִשְׁתַּבֵּשׁ: **זְכִיָּה מִדְּרַבָּנָן אִית לֵיהּ.** שֶׁיְּהֵא יִשְׂרָאֵל זוֹכֶה לְצוֹרֶךְ נָכְרִי הַלְכָּךְ הַהוּא יִשְׂרָאֵל זוֹכֶה לֵיהּ מִדְּרַבָּנָן בְּהַלְוָאָה זוּ מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁנִי: **קָטָן לֵית לֵיהּ שְׁלִיחוּת.** דְּכִי כָּתַב שְׁלִיחוּת בְּגָדוֹל כָּתַב בְּרָאוּי לִתְרוּם שֶׁיְּהֵא הֶקְדֵּשׁוֹ וְדִיבּוּרוֹ חָל דְּגַבֵּי הֶקְדֵּשׁוֹת וּנְדָרִים אִישׁ כְּתִיב וְגַבֵּי תְּרוּמָה מֵאַת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ וְגוֹ׳ (שמות כה): **אִית**

שְׁטָר

כאשר נפש השכלית מכירה עניין של שכל, שזהו עניין התורה שהיא חכמתכם ובינתכם, ועל אחת כמה וכמה שכל שהעיקר שבו הוא עניין האור, הרי זה פועל גם על נפש הבהמית.

ממאמר י"ט כסלו תשל"ד

מבררת הגמרא: **עֶרֶב לְמַאן** – מי הוא המלוה שמותר להיות לו ערב על הלואה בריבית, **אילֵימָא** שמותר להיות **עֶרֶב לְיִשְׂרָאֵל** על הלואה שהלוה לישראל אחר בריבית, **וְהָא תָּנָא** במשנה (להלן עה:), **אֵלּוּ** האנשים **עוֹבְרִין** בכל הלואת ריבית **בְּלֹא תַעֲשֶׂה, הַמַּלְוֶה, וְהַלָּוֶה, וְהֶעֱרֵב וְהָעֵדִים,** הרי שאסור להיות ערב על הלואה בריבית. משיבה הגמרא: **אֶלָּא** כוונת הברייתא שמותר להיות ערב **לְנָכְרִי** על הלואה שרוצה ישראל אחר ללוות ממנו.

מקשה הגמרא: מדוע מותר להיות ערב, **וַהֲרֵי כֵּיוָן דְּדִינֵיהּ דְּנָכְרִי דְּאָזֵיל בָּתַר עָרְבָא** – שבדיני הנכרים אין המלוה תובע את חובו מן הלוה כלל אלא מן הערב, והערב חוזר ותובע מן הלוה, נמצא שהערב נחשב כאילו הוא לוה מעות מהנכרי וחזר והלוה לישראל, **וְאִיהוּ גִּיהוּ דְּקָא שָׁקִיל מִינֵיהּ רִבִּיתָא** – והערב הוא שנוטל ריבית מישראל ועובר על איסור ריבית. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב** שֵׁשֶׁת הברייתא מדברת כגון **שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו** הנכרי המלוה **לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל,** ואם כן לא יתבע מן הערב עד שיתבע מן הלוה תחילה, ולכן אין הערב נחשב כלוה.

מקשה הגמרא: **אִי** מדובר **שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו** הנכרי המלוה **לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, רִבִּית נַמִּי לֵא לִשְׁקוֹל** – לא היה לו ליטול ריבית כלל, שהרי בדיני ישראל אסור ליטול ריבית. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב** שֵׁשֶׁת כגון **שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו** לדון בדיני ישראל **לָזוּ** – לענין דיני הערבות שיגבה מן הלוה תחילה, **וְלֵא קִיבֵּל עָלָיו לָזוּ** – לענין איסור ריבית: שנינו במשנה: **מַלְוֶה יִשְׂרָאֵל מָעוֹתָיו שֶׁל נָכְרִי מִדַּעַת הַנָּכְרִי כו':** תָּנוּ **רַבָּנָן, מַלְוֶה יִשְׂרָאֵל** – מותר לישראל להלוות לישראל אחר את **מָעוֹתָיו שֶׁל הַנָּכְרִי** בריבית, אם יעשה כן **מִדַּעַת הַנָּכְרִי,** שאז נחשב שהנכרי הוא המלוה. **אֲבָל לֹא** יעשה כן **מִדַּעַת יִשְׂרָאֵל** שלא מדעתו של נכרי, שכיון שהישראל הוא המלוה יש בזה איסור ריבית.

מפרשת הברייתא: **כֵּיצַד, יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הַנָּכְרִי בְּרִבִּית** קצוצה, **וּבִיקֵּשׁ** הלוה **לְהַחֲזִירָם** לו לנכרי, וקודם שהחזיר לו, **מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ** – ללוה אל תחזיר את המעות לנכרי, אלא **תֵּנֵם לִי וְאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לוֹ** – אתן לך את הדמים שאתה צריך להוסיף לו בריבית על איחור התשלום, **אָסוּר** לעשות כן, שכיון שהמעות עדיין ברשות הלוה, הרי הוא זה שמלוה עתה לישראל, והתוספת שנותן לו היא ריבית, אף על פי שהוא חוזר ונותן אותה לנכרי ואינו מרויח מכך כלום. **וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל נָכְרִי** – שאמר הלוה לנכרי הרי מעותיך מוכנים אצלי, ואם תרצה תלוה אותם לישראל פלוני, וציוה עליו הנכרי לתת את המעות לאותו פלוני בעבורו, **מוּתָּר,** מפני שהוא נותן את המעות לאותו פלוני בשליחות הנכרי, ואין זה נחשב שהישראל מלוה בריבית אלא שהנכרי מלוה בריבית.

ממשיכה הברייתא: **וְכֵן נָכְרִי שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וּבִיקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ** – לנכרי, אל תחזיר למלוה את המעות אלא **תֵּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לוֹ,** הרי זה **מוּתָּר,** כיון שהמעות ברשות הנכרי והוא המלוה, ואף שלבסוף רווח הריבית מגיע לידי ישראל אין בכך איסור. **וְאִם הֶעֱמִידוֹ** הנכרי **אֵצֶל יִשְׂרָאֵל** המלוה, שאמר לו הרי מעותיך מוכנים אצלי, ואם תרצה תלוה את המעות לישראל פלוני, וציוה אותו המלוה לתת את המעות לישראל בעבורו, **אָסוּר,** שאף על פי שהנכרי נותן את המעות לישראל, הרי זה בשליחותו של הישראל המלוה, ושלוחו של אדם כמותו, ויש כאן איסור ריבית.

מקשה הגמרא: מדוע כשהעמיד אצל המלוה, נחשב כאילו המלוה הראשון הלוה גם עתה, הרי הלוה נתן את המעות וכלל בידינו שאין שליחות לנכרי, **וּבְשֶׁלְּמָא** מה שאמרו **בְּסֵיפָא** שאם נותן הנכרי את המעות לישראל השני בציווי הישראל המלוה, אסור, יש לומר שאף על פי שמצד הדין אין שליחות לנכרי, מכל מקום **לְחוּמְרָא** יש שליחות, כלומר, חכמים החמירו שלא להלוות מעות של ישראל בריבית לישראל אחר אפילו כשהנכרי נותן את המעות. **אֶלָּא רֵישָׁא** שאמרו שאם נותן ישראל את המעות לישראל אחר בציווי הנכרי המלוה, מותר, מפני שנחשב שהנכרי הלוה לישראל, קשה **כֵּיוָן דְּאֵין** דין **שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי,** נמצא שמצד הדין אין הישראל הראשון נחשב שליח של הנכרי, אלא **אִיהוּ גִּיהוּ דְּקָא שָׁקִיל מִינֵיהּ רִבִּיתָא** – הישראל הראשון הוא זה שמלוה לחבירו ולוקח ממנו ריבית, ומדוע התירה הברייתא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא בַּר מְנוֹחַ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא,** מה שאמרו ברישא שאם העמידו אצל נכרי מותר, אין הכוונה שנתן לו בשליחותו של הנכרי, אלא **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן כְּגוֹן דְּאָמַר לֵיהּ** הנכרי לישראל הראשון, **הַנִּיחֵם** – הנח את המעות **עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְהִיפְּטֵר** מן החוב, והישראל השני נטל את המעות מן הקרקע ברשות הנכרי, ונמצא שלא עשה הלוה הראשון שום מעשה הלואה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא** – מה החידוש בדין זה, ומדוע הוצרכה הברייתא לומר שמותר.

חוזרת בה הגמרא ומתרצת: **אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא,** ברישא מדובר **כְּגוֹן שֶׁנָּטַל** הנכרי את המעות מיד הלוה הראשון, **וְנָתַן** אותם בעצמו **בְּיַד** של הלוה השני, ולפיכך לא עשה כאן הלוה הראשון שום איסור.

חוזרת הגמרא ומקשה: **וְאַכַּתִּי מַאי לְמֵימְרָא** – עדיין לא נתיישב מה החידוש בדברי הברייתא. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – לולא דברי הברייתא היינו סברים לאסור באופן זה, משום שאפשר היה לומר שאין כוונת הנכרי לזכות במעות בתורת פירעון, אלא **נָכְרִי גּוּפֵיהּ כִּי עָבִיד** ומלוה ללוה השני, **אַדַּעְתָּא דְּיִשְׂרָאֵל קָא נָמִיר וְיָהִיב** – הוא גומר בדעתו לתת את המעות על דעתו של הלוה הראשון, שהרי הוא הביאו אצלו, והרי הוא כאילו הוא שלוחו להלוות את המעות ללוה השני, ונמצא שהישראל הראשון עבר על איסור ריבית. **קָא מַשְׁמַע לָן** שהנכרי זכה במעות בתורת פירעון, ומה שהוא חוזר ומלוה אותם לישראל הוא מדעת עצמו, וכיון שהנכרי הוא המלוה אין בזה איסור ריבית.

רַב אַשֵּׁי אָמַר, אין צורך להעמיד את הרישא באופן שהנכרי נטל ונתן ביד, אלא מדובר שהלוה הראשון נתן ללוה השני בידו את המעות בשליחות הנכרי, **דְּכִי אַמְּרִינַן אֵין שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי, הָנֵי מִילֵּי** דווקא **בְּתִרּוּמָה,** ששם דרשו חכמים (קידושין מא:) ממה שנאמר (במדבר יח כח) 'גַּם אַתֶּם' לרבות שלוחכם, מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, ואם כן הנכרי שאינו בן ברית אינו יכול להיות שליח של ישראל ולא למנות ישראל לשליח, **אֲבָל בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ,** כגון כאן לענין איסור ריבית, **יֵשׁ שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי,** ולפיכך כשהישראל נותן את המעות של הנכרי בציווי הנכרי לישראל אחר, הרי הוא שליחו ואין כאן הלואה מישראל לישראל אלא מהנכרי לישראל השני.

דוחה הגמרא: **וְהָא** – תירוץ זה **דְּרַב אַשֵּׁי, בְּרוּתָא הִיא** – דעה חיצונית היא, ואינה מקובלת להלכה, שהרי **מַאי שְׁנָא תְּרוּמָה** שמודה בה רב אשי, **דְּלָא** – שאין הנכרי יכול לעשות או להיעשות בה שליח, משום **דִּכְתִיב** (במדבר יח כח) 'כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם תְּרוּמַת ה'', ודרשו חכמים שהיה יכול להיכתב 'כן תרימו **אַתֶּם**', וכתב 'כן תרימו **גַּם אַתֶּם**', הרי זה בא לרבות שלוחכם, והקיש הכתוב את תיבת 'גם' המרבה את השליח, לתיבת 'אתם', ללמד **מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית, אַף שְׁלוּחֲכֶם נַמִּי** צריך להיות **מִבְּנֵי בְּרִית,** אבל מי שאינו בן ברית, כגון נכרי, אין הוא יכול להתמנות כשליח וכן לא למנות שליח. אם כן לפי זה **בִּשְׁלִיחוּת דְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, נַמִּי** אין שליחות לנכרי, שהרי כל דין השליחות בכל התורה **מִתְּרוּמָה נַמְרִינַן לָהּ** – למדוהו חכמים (קידושין מא:) מדין שליחות בתרומה, וכשם שבתרומה אין שליחות לנכרי, אף בכל התורה אין שליחות לנכרי.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** מוכרחים לומר שהא **דְּרַב אַשֵּׁי בְּרוּתָא הִיא. אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַב אַשֵּׁי,** הטעם שברישא אין הישראל עובר על איסור ריבית, משום **דִּכְי אַמְּרִינַן שֵׁאֵין שְׁלִיחוּת לְנָכְרִי, הָנֵי מִילֵּי אִינְהוּ לְדִידְהוּ** – שאין הנכרי נעשה שליח לישראל, **אֲבָל אֲנַן לְדִידְהוּ הֲוֵינָא לְהוּ שָׁלִיחַ** – הישראל יכול להיעשות שליח לנכרי. ולפיכך הישראל שמלוה את המעות לישראל השני בציווי הנכרי, שלוחו של הנכרי הוא, ואין בהלואה זו איסור ריבית.

דוחה הגמרא: **וְהָא דְּרַב אַשֵּׁי בְּרוּתָא הִיא,** משום **דְּמַאי שְׁנָא אִינְהוּ לְדִידְהוּ דְּלָא** – שאין הנכרי יכול להיעשות שליח לישראל, **דִּכְתִיב** 'כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם' ודרשו ממה שלא נאמר 'כן תרימו **אַתֶּם**' אלא '**גַּם אַתֶּם**' שבא הכתוב **לְרַבּוֹת שְׁלוּחֲכֶם,** והקיש הכתוב 'אתם'

המשך בעמוד רטז

מכל מקום אית ליה זכיה מדרבנן – שתיקנו חכמים שאפשר לזכות עבור הקטן, הָכָא נַמִּי לֹא שְׁנָא – ואף לנכרי אף על פי שאין לו שליחות מן התורה, תיקנו חכמים שאפשר לזכות עבורו.

דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא, אין להוכיח מתקנת חכמים זכיה לקטן שתיקנו כן גם לנכרי, שכן יִשְׂרָאֵל קטן אָתֵי [–יבוא] לִכְלַל שְׁלִיחוּת לכשיגדל, ולכך תיקנו לו כבר מעתה זכיה, אבל עוֹבֵד כּוֹכָבִים הרי לֹא אָתֵי לִכְלַל שְׁלִיחוּת לעולם, ולפיכך לא תיקנו לו חכמים דין זכיה כלל. ועל כן נדחה תירוצו של רבינא ואי אפשר להעמיד את הברייתא שהתירה ללוה מהנכרי להלוות את המעות לישראל אחר בריבית כשהעמידו אצל הנכרי אלא אם כן נטל הנכרי את המעות בידו ונתן אותם ללוה השני.

תָּנוּ רַבָּנַן, יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הַנָּכְרִי בְּרִבִּית, וּזְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה – ולאחר זמן חישב עמו את הריבית והעמיד הכל כהלואה אחת, וכתב את הסכום הכולל את הקרן והריבית יחד בשטר אחד, וְנִתְגַּיֵּיר הנכרי, ועתה הוא ישראל האסור ליטול ריבית, דינו כך, אִם קוֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיֵּיר זְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, הרי הוא גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְגוֹבֶה גם אֶת הָרִבִּית ואין בכך איסור, שמשעה שזקף את הכל במלוה הרי הוא כאילו כבר גבה את הריבית בשעה שהיה נכרי [וחזר והלוהו], ומה שהוא גובה לאחר שהתגייר אין בו ריבית. וְאִם לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר זְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, הרי זה נראה כישראל שהלוה בריבית ולפיכך גזרו חכמים ואמרו שהוא גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית.

וְכֵן הדין באופן הפוך, נָכְרִי שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וּזְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה – ולאחר זמן חישב עמו את הריבית והעמיד הכל כהלואה אחת, וכתב את הסכום הכולל את הקרן והריבית יחד בשטר אחד, וְנִתְגַּיֵּיר הנכרי הלוה, ועתה הוא ישראל שאסור ליטול ממנו ריבית, דינו כך, שאִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּיר זְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, הרי הוא גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְגוֹבֶה גם אֶת הָרִבִּית ואין בכך איסור, שמשעה שזקף את הכל במלוה הרי הוא כאילו כבר גבה את הריבית [וחזר והלוהו]. אבל אִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּיר זְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, הרי זה נראה כריבית מישראל לישראל, ולפיכך גזרו חכמים ואמרו שהוא גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית.

רַבִּי יוֹסֵי חולק על הדין שנזכר בסיפא וואוֹמֵר שנָכְרִי שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית ואחר כך התגייר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם זקף עליו את הריבית עם הקרן במלוה קודם שהתגייר ובין אם לא זקף עד לאחר שהתגייר, גּוֹבֶה ממנו הישראל המלוה אֶת הַקֶּרֶן וְגוֹבֶה גם אֶת הָרִבִּית. וטעמו יבואר בסמוך.

אָמַר רָבָא, אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר רַב הוּנָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שנכרי שהתגייר לאחר שלוה, חייב לשלם את הריבית אפילו אם לא זקפו עליו במלוה קודם שהתגייר. מפרשת הגמרא: אָמַר רָבָא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הבריות על הגר, שבִּשְׁכִיל מָעוֹתָיו – כדי שלא יצטרך לשלם ריבית, נִתְגַּיֵּיר זֶה.

תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ שפלוני לוה מפלוני מעות בכך וכך רִבִּית לזמן פלוני, קוֹנְסִין אוֹתוֹ – את המלוה כיון שעבר על איסור ריבית, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מן הלוה לֹא אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הָרִבִּית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שלא קנסו אותו, וגּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן שלוה ממנו, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית שהיא איסור.

מפרשת הגמרא: כְּמַאי קָמַיפְּלְגֵי – במה נחלקו רבי מאיר וחכמים, רַבִּי מֵאִיר סָבַר קַנְסִינָן הֲתֵירָא – קנסו אותו שיפסיד גם את ההיתר שהוא הקרן מִשּׁוּם אִיסּוּרָא שהוא הריבית. וְרַבָּנַן סָבְרִי לֹא קַנְסִינָן הֲתֵירָא מִשּׁוּם אִיסּוּרָא, ורשאי לגבות את הקרן, ודי בכך שלא יגבה את האיסור.

תְּנַן הָתָם (לעיל יז.) שִׁטְרֵי חוֹב הַמּוּקְדָּמִין – שזמן ההלואה שנכתב בהם קודם לזמן שהיתה ההלואה בפועל, פְּסוּלִין הם ואין לגבות בהם מנכסים משועבדים אפילו אם נמכרו לאחר זמן ההלואה בפועל, שמא יגבה המלוה מנכסים שהלוה מכרם לפני ההלואה ולאחר הזמן שנכתב בשטר, ויפסיד את הלקוחות שלא כדין. וְשִׁטְרֵי חוֹב הַמְאוּחָרִין, שכתב בהם זמן מאוחר לזמן ההלואה בפועל, הרי הם כְּשֵׁרִין, שהרי לא הפסיד אלא לעצמו [שאינו יכול לגבות מן הלקוחות אלא מזמן הכתוב בשטר].

מקשה הגמרא: מוּקְדָּמִין אַמַּאי פְּסוּלִין – מדוע שטרי חוב המוקדמים פסולים לגמרי, שאינו רשאי לגבות בהם מנכסים משועבדים כלל ואפילו אם ניקנו לאחר זמן ההלואה בפועל, נְהִי דְּמִן הדין לֹא גָּבוּ מִזְּמַן רִאשׁוֹן – אינו רשאי לגבות מן הלקוחות שקנו מהזמן הראשון דהיינו הזמן הכתוב בשטר, שהרי הוא שקר, שלא לוה עדיין, מכל מקום היה לנו לומר שנִגְבּוּ מִזְּמַן שֵׁנִי – שיוכל לגבות מן הלקוחות שקנו לאחר הזמן השני דהיינו זמן ההלואה בפועל.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אמנם הלכה זו בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנוּיָה – תלויה במחלוקת התנאים שנחלקו אם בשטר שנכתב באיסור יש לקנוס אף את ההיתר משום האיסור או לא, ומשנה זו שפסלה את השטר לגמרי, רַבִּי מֵאִיר הִיא שקונס היתר משום איסור, וכשם שבשטר שיש בו ריבית אינו גובה אפילו את הקרן, כך שטרי חוב המוקדמים פסולים לגמרי ואינו גובה אפילו מזמן ההלואה בפועל, ואמנם לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, אף שטרי חוב המוקדמים כשרים הם לגבות מזמן שני.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אין צורך להעמיד את המשנה כדעת רבי מאיר, אלא אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן שהתירו לגבות את הקרן בלא הריבית, מכל מקום לענין שטרי חוב המוקדמים מודים הם שהם פסולים לגמרי, משום גְּזֵירָה שֶׁמָּא כשיבוא לגבות מן הלקוחות לא ישימו הלקוחות לבם לכך שהוא שטר מוקדם וּיִגְבֶּה מִזְּמַן רִאשׁוֹן, מה שאין כן בשטר שיש בו ריבית שאין חשש בכך שהרי מפורש בשטר שיש בו ריבית.

מספרת הגמרא: הַהוּא גַּבְרָא דְּמַשְׁכֵּין לֵיהּ פַּרְדֵּיסָא [–כרם] לְחַבְרֵיהּ – אדם לוה מעות מחבירו ונתן לו כרם, על מנת שיאכל המלוה את פירותיו כמה שנים ובאכילת הפירות יקבל את תשלום חובו, ואחר כך תחזור הכרם לבעליה, אֲכָלָהּ המלוה תְּלָת שְׁנֵי, ולאחר שעברו שלש שנים, בא המלוה ללוה וואָמַר לֵיהּ רצוני לקנות ממך את הכרם, אִי מִזְּבָנִיתְּ לָהּ נִיהֲלֵי – אם מסכים אתה למכור לי את הכרם כדת, מוּטָב, וְאִי לֹא תסכים למכור, יש בידי להפסיד ממך את הכרם לגמרי, דְּכַבִּישְׁנָא לָהּ לִשְׁטַר מַשְׁכַּנְתָּא – שאטמין את שטר המשכנתא, וַאֲמִינָא לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי – ואומר לכל שקניתי ממך את הכרם כבר לפני שלש שנים, וכיון שאכלתי את פירות הכרם במשך שלש שנים אהיה נאמן בטענה זו, ולא תוכל לדרוש ממני להראות שטר מכירה, שלאחר שלש שנים אין אדם נזהר בשטרו, ונאמן לומר שאבד ממנו השטר.

כיון ששמע הלוה כן, חשש לומר למלוה שאינו רוצה למכור את הכרם, ואמר לו שהוא מוכן למכור לו בשטר בדין, אך כדי שלא תחול המכירה, אָזַל – הלך הלוה קָם אַקְנְיֵיהּ לִבְנוֹ קָטָן – והקנה את הכרם במתנה לבנו הקטן בפני עדים, וממילא כשימכור את הכרם למלוה, לא תחול המכירה שהרי אין הכרם שלו, וְהָדַר זַבְנֵהּ נִיהֲלֵיהּ – ואחר כך מכר את הכרם למלוה, ולא גילה לו שהשדה כבר קנויה לבנו הקטן.

מסתפקת הגמרא בדינו: זְכִינֵי וַדַּאי לֹא חֲזֵי זְכִינֵי – פשוט הדבר שהמכירה לא חלה, שהרי כבר הקנה את הכרם לבנו, אולם לענין המעות ששילם המלוה תמורת הכרם, שכיון שהתברר שלא היתה כאן מכירה חייב הלוה להחזירם לו, יש להסתפק האם זוּזֵי – מעות אלו כְּמִלְוֶה בִּשְׁטָר דָּמוּ, שהרי כתב לו שטר מכירה עם אחריות, וכל שטר מכירה שיש בו אחריות דינו כמלוה בשטר, והיינו שאם יוציאו את השדה מן הלוקח מחמת המוכר, חייב המוכר להחזיר את הדמים ללוקח ורשאי הלוקח לגבות חוב זה אף מנכסים משועבדים, ואף כאן אף על פי שהשטר לא הועיל לענין עצם המכירה, מכל מקום הועיל לענין חיוב האחריות שנחשב חוב המעות כמלוה בשטר, וְאִם כן אם אין ללוה לשלם לו, הרי הוא גּוֹבֶה את חובו מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים. אוֹ דִּילְמָא כיון ששטר המכירה לא הועיל לענין המכירה, שהרי לא היתה כאן מכירה, כְּמִלְוֶה עַל פֶּה דָּמוּ – הרי זה כאילו אין כאן שטר כלל אף לענין האחריות, וְאִם כן אֵינוֹ גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים.

פושטת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, וְלָאו הֵיינוּ דְּרַבִּי אַסִּי – וכי אין ללמוד דין זה מדברי רבי אסי, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי,

אית ליה זכיה. דתנן זכין לקטן בפרק מי שמת (ב"ב קנו:): וזקפן עליו במלוה. לאחר זמן חישב עמו על הרבית וחוזקה הכל ביחד במלוה וכתב לו שטר עליהם כך וכך אני חייב לפלוני: וגובה את הרבית. דמשעת זקיפה דווי כבגבוי: בין כך ובין כך. אסיפא רפליג וטעמא בדמפרש ואזיל שלא יאמרו כו': **שטר** שיש בו רבית. שכתוב בו פלוני לוה מפלוני מנה ברבית כך וכך לזמן פלוני: המוקדמין. למלוה: **פסולין.** דבעי למישרף לקרחות מזמן הכתוב בו ועדיין לא הלוה ושטר הלקוחות קודם למלוה וזה מוציא שטרו והוא קודם והוא שקר: **פסולים.** ואינו טורף מן המשועבדין ואפי' מן המאוחר למלוה: **ר"מ היא.** דקניס היתירא אטו איסורא: **שמא** יגבה מן זמן **ראשון.** דאיכא דלא מסיק אדעתיה לדקדק כל כך בזמן הלואה לומר למלוה שטרך מוקדם ומקחי קדם להלואתך: **פרדיסא.** כרם: **כבישנא.** אטמין: **ואמינא** לקוחה **היא** בידי. ואבד שטר המכירה ואבא מכח חזקה של ג' שנים דכולי האי לא מצינא למיזדהר בשטרא: **אזל.** בעל הכרם: אקנייה. במתנה בעדים: לבנו קטן. כדי שלא תהא מכירתו מכירה שכשיוציא שטר מכירתו זה יוציא שטר מתנתו ולא גילה הדבר: זוזי. מעות שהוא תובע ממנו שמוציא עליו שטר שמכרת לי כרם שאין שלך וקבלת מעותיי וכתבת לי אחריות: בשטר דמו. דהא כתב ליה אחריות: מודה

שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואין גובה לא את הקרן ולא את הרבית. פרי"ם דאין גובה ממשעבדי אבל מבני חרי גבי ע"פ אותו השטר דעדים אינם פסולים דאינם עדי חמס דאין מרויחים כלום בדבר וקשה דתניא בתוספתא (פ"ה) דמכלתין המוצא שטר שיש בו רבית יקרענו בא לב"ד יקרעוהו והשתא אי גבי ביה מבני חרי אמאי יקרעוהו ימתינו עד שיגבה בו קודם וי"ל שאסור להשהותו מיהו נראה דר"מ קנים לגמרי ולא גבי ביה בכל כמו שטרי חוב המוקדמים דמוקמינן בסמוך כר"מ ואף על גב שגם שם פי' בקונטרס דאין פסולים אלא לגבות ממשעבדי אין נראה דפסולין משמע דלא גבי ביה בכל והא דפריך נהי דלא גבי מזמן ראשון ליגבי מזמן שני הוה מצי למימר נמי נהי דלא גבי ממשעבדי ניגבי מבני חרי אלא רבותא פריך דאפי' ממשעבדי ניגבי מזמן שני ובסמוך דפריך אעובדא דפרדיסא אלא הא דאמר רבי יוחנן גזירה שמא יגבה מזמן ראשון נימא דלא ניתן ליכתב ולא משני משום דטעמא דלא ניתן ליכתב לא מהני אלא דלא גבי ממשעבדי משום דס"ל דודאי מהני לפוסלו לגמרי ולא גבי ביה בכל והא דלא מיבעיא ליה אלא אי גבי ממשעבדי אבל מבני חרי פשיטא ליה דגבי אף על גב דלא ניתן להיכתב התם הוא דפשיטא ליה דגבי היינו משום שהמוכר הנה מודה ללוקח שלא פרע ועוד נראה דאפי' יש עדים אחרים או שחייב מודה אפ"ה קניס ר"מ דהכי משמע דאין גובה קרן דומיא דרבית ובחוספתא (שם) נמי משמע דאפילו במלוה על פה קניס דקתני המלוה את חבירו ברבית נבא לפני ב"ד קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית שהיה ר"מ אומר שטר שיש בו רבית כו' ובפ' המניח (ב"ק דף ל:) נמי מדמיגן לההוא דקנסו גופו משום שבחן דמפסיד גוף הממון הוא הדין דקניס בגוף המלוה אע"פ שיש לדרחות דהתם עבירה בעשית בגוף הממון יותר מכאן דכאן עיקר עבירה בשטר כדאמרינן התם משעת כתיבה עבד ליה קנסו אלא בשטר ומיהו רבנן נראה דודאי לא קנסו כלל ומשמע לכאורה דגבי לרבנן בשטר קרן אפילו ממשעבדי ור"מ נמי לא פליג אלא משום דקניס ותימה דאמאי אין העדים פסולים ביון שעוברים על לא תשימון (שמות כב) אע"פ שאין מרויחים יש להם לפסול מידי דהוה אעברין אוכל נבילות להכעיס דקי"ל (סנהדרין דף כו.) כאביי דפסול והא דלא חשיב להו בפרק זה בורר (שם דף כד:) ה"נ לא חשיב לוה אלא היי בכלל מלוה הבאה ברבית כדמפרש התם מלוה הבאה ברבית והוא הדין נמי עדים בכלל ואין לפרש כגון שאין רבית מפורש בשטר אלא כתב סתם פלוני חייב לפלוני מנה וכלו המקרן עם הרבית והעדים לא ידעו דא"כ בסמוך דקאמר ר' יוחנן דמודו רבנן בשטרי חוב המוקדמין גזירה שמא יגבה מזמן ראשון ה"נ נגזור שמא יגבה רבית בחורת קרן ואין לומר נמי דביון שהרבית מפורש בשטר אין העדים עוברין על לא תשימון כיון דידועין העדים דבית דין לא יגבו על דם רבית ולכך השטר כשר והא דתנן במתני' (לקמן דף עה:) דעדים עוברין היינו כשאין ניכר הרבית עבד ליה שיש בו רבית דהא אהאי שטרא גופי' אמרי' בפרק המניח (ב"ק דף ל:) ובפרק המוכר פירות (ב"ב דף צד: ושם ד"ה וחכמים) דמשעת כתיבה עבד ליה שומא וי"ל דאיירי הכא ברבית דרבנן ולא מיפסלו באיסור דרבנן כיון שאין מרויחים כלום אע"פ שבעבירה דאורייתא היו נפסלים אי נמי אפי' ברבית דאורייתא יש להבשיר דשמא לא תשימון לאינשי במלוה משמע להו ולא בעדים ולכך כשרים כדאמרינן נמי (לעיל דף ה:) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו אבל קשה דשטרי חוב המוקדמים היאך העדים כשרים דמוקמינן לה בר"מ אבל לרבנן גובה מזמן שני ולר"מ נמי היה גובה אי לאו משום דקניס ורבי יוחנן נמי לא קאמר דפסולים לרבנן אלא משום גזירה שמא יגבה מזמן ראשון והלא העדים הללו במתכוין שקר והקדימו את הזמן וי"ל כגון שאומרים טעינו בשנת המלך אי נמי בשיפורא בין מלא בין חסר ולא הזכירו בשטר בכמה בשבת אלא בכמה בחודש:

קונסין אותו ואינו גובה וכו'. ואע"ג דאמרי' בפ' אע"פ (כתובות דף ס:) הלכה כר"מ בגזירותיו היינו דוקא בגזירותיו והכא קנס הוא דכה"ג נמי פסקו בהלכות [גדולות] כרבנן דר"מ במעובדת חבירו ומיגקת חבירו דאם נשא יוציא לכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס ולא כר"מ דאמר לא יחזיר עולמית (סוטה דף כו.) דהני קנסא ורעיא מדבעי בהחולץ (יבמות דף לז.) אם אינסבא לכהן (לא) [אי] החמירו לגרש כיון שאינו יכול לחזור ולכנוס דגרושה אסורה לכהן [וע"ע תוס' זבחים קד. ד"ה א"ר עקיבא]: **אמר** אביי לאו היינו דרבי אסי דאמר רבי אסי דהתם מה ענין דר' אסי ליכאן וי"ל דהכא לא מיבעיא ליה אי גבי ממשעבדי אי לא אלא משום דפשיטא ליה דנאמנן לומר פרעתי משום דלא ניתן ליכתב ומיבעיא ליה אי לא גבי ממשעבדי כיון דאין השטר מועיל אלא ע"פ הודאתו או דילמא גבי ועל זה בא אביי לחביא מדרבי אסי דכי היכי דמודה בשטר מהני הודאתו לגבות ממשעבדי אע"פ שאם היה אומר מזוף הוא היה צריך קיום ה"נ הכא גבי פרדיסא ולא שייך כאן לגרוס לאו היינו דרבי אסי דאמר ר' אסי מודה בשטר שכתבו גובה מנכסים משועבדים ולפי זה בשמקשה על רבא מהדיא דלשבח קרקעות בלא רבא היה יכול להקשות מיד לכ"ע מ"ש הכא דנאמנן לומר פרעתי ובנמצאת שאינו שלו אינו נאמנן כל זמן ששטר מכר בידו אלא נטר עד לבסוף ומקשה על רבא מגבייתו משעבדי השנוי בפירוש בברייתא:

יזיף

כל העניינים הטובים שיהודי מקבל בירושה, או על ידי עבודתו, או באיזה אופן שהוא, הנה תכלית הכוונה היא – שיתפשטו ויפוצו הלאה.

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

תוספות

רש"י

מוֹדֶה בִּשְׁטָר שֶׁכָּתְבוּ. מאחר שֶׁהִלְוָה מוֹדֶה שֶׁשְּׁטָר חוֹב שֶׁהוֹצִיא עָלָיו שֶׁטֶר אֱמֶת הוּא אין הַמַּלְוֶה צָרִיךְ לְחַזֵּר אחר הָעֵדִים הַחֲתוּמִין בּוֹ וּלְהָעִיד על חֲתִימָתָן וּלְקַיְּימוֹ וְה"נ הֲרֵי מוֹדֶה שֶׁמְּכָרוֹ לוֹ בְּאַחֲרִיּוֹת וְאִם הַשְּׁטָר בָּטֵל לְענְיַן הַמְּכִירָה מִפְּנֵי שֶׁטֶר מִתָּנָה שֶׁקָּדְמוֹ לא בָּטֵיל לְענְיַן אַחֲרִיּוֹת: לֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב. מאחר שֶׁנִּתְנוּ כְּבָר בְּמִתְּנָה וְעל כְּרָחוֹ כָּתְבוּ לִיהּ זְה: לָהָא שְׁמַעְתָּא. דְּדָבָא: נַיְמָא לֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב. אֶלָּא שֶׁמָּא מִינָּהּ לא בָּטֵיל שֶׁטָּרָא מִשּׁוּם הַאי טַעְמָא: לִשְׁבַח קַרְקָעוֹת כֵּיצַד. רִישָׁא דִידֵיהּ אין מוֹצִיאִין לְאַכִּילַת פֵּירוֹת וְלִשְׁבַח קַרְקָעוֹת מִנְּכְסֵי מְשׁוּעְבָּדִים מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם וְקָא מְפָרֵשׁ לִשְׁבַח קַרְקָעוֹת כֵּיצַד: וְהֲרֵי הִיא יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ. שֶׁל לוֹקֵחַ שֶׁהִנְּגְזָל מוֹצִיאָהּ בְּדִין: כְּשֶׁהוּא גוֹבֶה. כְּשֶׁהִלּוֹקֵחַ גּוֹבֶה מְעוֹת מִן הַגְּזָלָן: מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים. טוֹרֵף לְקוּחוֹת שֶׁלְּקָחוּ אַחֲרָיו מִפְּנֵי אַחֲרִיּוֹת שֶׁכָּתַב בִּשְׁטַר מְכִירָתוֹ קוֹדֶם לְמִקָּחוֹ: וּשְׁבַח מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. וְלא מִמְּשׁוּעְבָּדִים מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם דְּאִין הַלְּקוּחוֹת יְכוֹלִין לְהַזְּהֵר בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ קַצְבָּה כְּגוֹן אַחֲרָיוֹת הַשְּׁבַח וְהַפֵּירוֹת דְּבִשְׁלָמָא בְּקֶרֶן נִזְהָרִין לְהָנִיחַ מָקוֹם לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ וְאִי לא נִזְהָרוּ אַפְּשִׁיטוּ: נַיְמָא לֹא נִיתָּן. שְׁטָר מִכִּירָה זֶה לִיכָּתֵב שֶׁהֲרֵי גְּזוּלָה הָיְתָה וּבְטֵל הַשְּׁטָר וְאַחֲרִיּוֹת שֶׁבּוֹ וְאַמַּאי גּוֹבֶה קֶרֶן מִנְּכָסֵי מְשׁוּעְבָּדִים: אי לְמ"ד. בְּפ"ק (דף טו.): נַיְמָא לֹא נִיתָּן. שְׁטָר דִּלֹא לִיקְרְיֵיהּ גַּזְלָנָא. אָדָם שֶׁמָּכַר שָׂדֶה גְּזוּלָה לְחֲבֵירוֹ מִחֵזֵר עַל הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וְלוֹקְחָהּ מֵהֶם לְהַעֲמִיד בְּיַד הַלּוֹקֵחַ כִּי הַיְינוּ דִּלֹא לִיקְרְיֵיהּ גַּזְלָנָא: מְפַיֵּים לִיהּ לְמָרֵיהּ. לוֹקְחָהּ מִן הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים: הָבָא אַכְרוּחֵי מִזֶּה. שֶׁהִקְנָה לִבְנוֹ קָטָן לְהַבְרִיחַ מִזֶּה: שֶׁמָּרֵיהּ מְקַיֵּים לִיהּ. בְּתִמְיָהּ אין דַּעְתּוֹ לְהַחֲזִיקָהּ בְּיָדוֹ הִלְכָּך לא נִיתָּן לִיכָּתֵב הוּא: **מתני'** הָיָה הוּא תְּחִילָּה לְקוֹצְרִים. וְיֵשׁ לוֹ גְּדִישׁ וְעֲדַיִין לא יָצָא הַשַּׁעַר: פּוֹסֵק עָמוֹ. בְּאֵיזֶה שַׁעַר שֶׁיִּרְצֶה לְתֵת לוֹ מֵאוֹתוֹ גְּדִישׁ דְּכִיוָן דְּיֵשׁ לוֹ אֵין כָּאן רִבִּית דְּמַעֲבִשָׁיו הוּא קָנוּי לוֹ וְאע"פ שֶׁלֹּא מְשֹׁךְ דְּכִי אֵין לוֹ נְמִי אֲבַק רִבִּית מִדְּרַבָּנָן הוּא וְכִי יֵשׁ לוֹ לא גְּזוּר: עַל הָעֲבִיטִ שֶׁל עֲנָבִים. כְּלֵי גָּדוֹל שֶׁצּוֹבְרִין בּוֹ אֶת הָעֲנָבִים לִפְנֵי דְּרִיכָה וְהָם מִתְחַמְּמִין וּמִתְבַּשְּׁלִים לְהוֹצִיא יַיִנם יָפֶה יָפֶה וְשֶׁל זֵיתִים קְרוּי מַעֲטָן: וְעַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר. פּוֹסֵק עִם הַיּוֹצֵר עַל הַקְּדֵרוֹת בְּאֵיזוּ שַׁעַר שֶׁיִּרְצֶה וְאע"פ שֶׁלֹּא יָצָא הַשַּׁעַר אם הִכְנִיס עָפָר וְעָשָׂאוֹ בֵּיצִים שֶׁקּוֹרִין מעונט"ש וְעוֹשֶׂה מֵהֶם קְדֵירוֹת: וְעַל הַסִּיד. פּוֹסֵק עִמּוֹ מִשֶּׁיִּשְׁקָעוּ בְּכֹבֶשׁן אֲבָנִים וְהָעֵצִים לִשְׂרוֹף: ה"ג רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לְעוֹלָם אֵינוֹ פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל עַד שֶׁיְּהֵא לוֹ זֶבֶל בְּאַשְׁפּוֹת: וּפוֹסֵק עִמּוֹ כְּשַׁעַר הַגְּבוֹהּ. אם יִפָּחוֹת הַשַּׁעַר מִמָּה שֶׁהוּא עַכְשָׁיו תִּתֵּן לִי כְּשַׁעַר הַזּוֹל שַׁעַר הַגְּבוֹהּ הַיְינוּ בְּזוֹל שֶׁנּוֹתְנִין פֵּירוֹת הַרְבֵּה בְּדָמִים מוּעָטִים: יָכוֹל הוּא לוֹמַר לוֹ. כְּשֶׁיִּרְאֶה שַׁעַר הַזּוֹל: תֵּן לִי כָּזֶה אוֹ תֵּן לִי מְעוֹתַי. שֶׁהֲרֵי לא מְשֹׁךְ וְיָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ וְאֲפִילּוּ מִי שֶׁפָּרַע לִיבָא הוֹאִיל וְלא נָתַן מְעוֹתָיו ע"מ לְקַבֵּל עַכְשָׁיו אֶלָּא לְאַחַר זְמַן וּבְתוֹךְ כָּךְ נִשְׁתַּנָּה הַשַּׁעַר סְתָם דְּעַדְתֵּיהּ דְּאִינִישׁ אַתַּרְעָא זוֹלָא פְּסִיק: **גמ'** כְּדוּרְמוּם. אִיטְלִיז רַב וְגָדוֹל: בְּאַכַּלְבֵּי וְאַרְבֵּי. מִשֶּׁיִּתְחִילוּ בַּעֲלֵי בָּתִּים וְאוֹצְרֵי פֵּירוֹת לְפַתּוֹחַ אוֹצְרוֹתֵיהֶם וּסְפִינוֹת בְּאוֹת בְּנָדָר הַמְּבִיאוֹת תְּבוּאָה לְמִכּוֹר: דְּמָשׁוּךְ תַּרְעֵיהוּ. לִזְמַן מְרוּבֶּה: ה"ג בְּתוֹסְקָתָא הָיוּ חֲדָשׁוֹת מַאַרְבַּע וְיָשְׁנוֹת מִשָּׁלֹשׁ: אֵין פּוֹסְקִין עַל חֲדָשׁוֹת מַאַרְבַּע עַד שֶׁיֵּצֵא שַׁעַר חָדָשׁ וְלַיָּשָׁן. דְּהָא דְּחַדְּשִׁים מַאַרְבַּע מִשּׁוּם דְּלֹא יִבְשׁוּ עַדַיִין כָּל הַצּוֹרֶךְ וְהַפּוֹסֵק עַל הַחֲדָשׁוֹת לא יִקַּבֵּל הַיְינוּ עַכְשָׁיו אֶלָּא לְאַחַר זְמַן כְּשֶׁיִּרְתַּיְּיבְשׁוּ כָּל כָּךְ וְלִכְשֶׁיִּבְשׁוּ אֵין פּוֹסֵק עֲלֵיהֶם לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר בְּאַרְבַּע לְחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן: הָיוּ שֶׁל לוקוטות מַאַרְבַּע. סְתָם תְּבוּאוֹת לְקוּטוֹת אֵינָן יָפִין שֶׁלּוֹקְטִין בְּכִמָּה שְׁדוֹת וּמִעֲרְבִין שִׁיבֹלֵי שִׁיפּוֹן עִם שִׁיבֹלֵי חִטִּין: אֵין פּוֹסְקִין עִם בַּעַל הַבַּיִת מַאַרְבַּע. עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר שֶׁל ד' לוקוט וְלַמּוֹכֵר: יָזִיף מִלְּקוּט. תְּבוּאָה מְעוֹרֶבֶת: אֵין לוֹן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. אֲנִי שְׁמַעְתִּי אין לוֹן מְעוּת בְּדֶרֶךְ הַלְוָאָה ע"מ שֶׁאם לא אֶשְׁלַם לְךָ מְעוּת עַד זְמַן פְּלוֹנִי אֶתֵּן לְךָ פֵּירוֹת כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁיו דְּאע"ג דְּדֶרֶךְ מָקָח וּמִמְכָּר שְׁרֵי דֶּרֶךְ הַלְוָאָה אָסוּר וּבַהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת מְפָרֵשׁ אֵין לוֹן סְאָה בְּסְאָה עַל סְמַךְ שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק דְּנִימָא הוֹאִיל וְחִטֵּי בְּהִינִי וְחִטֵּי בְּשִׁילֵי הֲוָה לִיהּ כְּעַד שֶׁיָּבֹא בְּנִי אוֹ עַד שֶׁאַמְצָא מַפְתֵּחַ (לקמן דף עה.): דַּיְּזִפֵּי כְּתִשְׁרֵי. מְעוּת: וּפַרְעֵי פֵּירוֹת בְּטֵבֵת. כְּשַׁעַר שֶׁל תִּשְׁרֵי וְלַיָּשָׁן הָאַחֵר לוֹן חִטִּין וּפוֹרְעִין חִטִּין: מַמְקוֹם לְמָקוֹם. מִמְּקוֹם הַזּוֹל לִמְקוֹם הַיּוֹקֶר: תְּנָהּ לִי. וְאוֹלִיכֶנָּה וְאֶעֱשֶׂה צָרְכֵי בְּמָעוֹת עַד זְמַן פְּלוֹנִי:

תוספות

1 יָזִיף מִלְּקוּט חֲבֵרֵיהּ. אי לאו מִשּׁוּם דְּמָצֵי לְמִזַּף
2 אע"ג דְּמָצֵי לְמִזַּבֵּן אין חָשׁוּב שַׁעַר לִפְסוֹק
3 עָלָיו:
4 אֵין לוֹן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. וּמִסְּקָנָא דִּלוּן לְפִי
5 ה"ג דְּאִיתֵּי סְאָה בְּסְאָה מְיֻרֵּי בְּיֵשׁ לוֹ מְעוֹת
6 לִלְוָה דְּמָצֵי זָבֵין בְּשׁוּקָא אוֹ יֵשׁ לוֹ מְעַט כְּדַרְבִּי
7 יִצְחָק בְּסוֹף פְּירְקָא (דף עה.) יֵשׁ לוֹ סְאָה לְוָה עֲלֵיהּ
8 בְּמָה בּוּרִים וְקַ"ק לְמָה לִי שַׁעַר רַק שֶׁיִּמְצָא פֵּירוֹת
9 לִקְנוֹת אֲפִילּוּ בְּיוֹקֶר וְאִית דְּגַרְסִינָן אין לוֹן עַל
10 פֵּירוֹת שֶׁבַּשּׁוּק:

ברשות

1 מוֹדֶה בִּשְׁטָר שֶׁכָּתְבוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ וְגוֹבֶה
2 מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים אָמַר לֵיהּ רָבָא מִי דָּמֵי הָתָם
3 נִיתָּן לְהִכָּתֵב הָכָא לֹא נִיתָּן לְהִכָּתֵב יָתִיב מָרֵימַר
4 וְקָאָמַר לָהָא שְׁמַעְתָּא אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְמָרֵימַר אֶלָּא
5 הָא דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִגְבֶּה מִזְּמַן רִאשׁוֹן
6 נַיְמָא לֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב א"ל הָכֵי הַשְּׁתָּא הָתָם נָהֵי
7 דְּלֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב מִזְּמַן רִאשׁוֹן אֲבָל נִיתָּן לִיכָּתֵב
8 מִזְּמַן שֵׁנִי הָכָא לֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב כְּלָל אֶלָּא הָא
9 דְּתַנְיָא לִשְׁבַח קַרְקָעוֹת כֵּיצַד הֲרֵי שֶׁנִּגְזַל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ
10 וּמְכָרָהּ לְאַחֵר וְהִשְׁבִּיחָהּ וַהֲרֵי הִיא יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ
11 כְּשֶׁהוּא גוֹבֶה גוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים וּשְׁבַח גוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין נַיְמָא לֹא
12 נִיתָּן לִיכָּתֵב הָכֵי הַשְּׁתָּא הָתָם אִי לְמ"ד נִיחָא לֵיהּ דְּלֹא נִיקְרְיֵיהּ גַּזְלָנָא אִי לְמ"ד נִיחָא לֵיהּ
13 דְּלֵיקוּם בְּהֵימְנוּתֵיהּ מְפַיֵּים לֵיהּ לְמָרֵיהּ וּמוֹקִים לֵיהּ לִשְׁטָרֵיהּ הָכָא לְאַבְרוּחֵי מִינֵיהּ קָמְכַוְּין
14 שְׁטָרָא מְקַיֵּים לֵיהּ: **מתני'** אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּירוֹת עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר יָצָא הַשַּׁעַר פּוֹסְקִין
15 וְאע"פ שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה הָיָה הוּא תְּחִילָּה לַקּוֹצְרִים פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַגָּדִישׁ וְעַל הָעֲבִיט
16 שֶׁל עֲנָבִים וְעַל הַמַּעֲטָן שֶׁל זֵיתִים וְעַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר וְעַל הַסִּיד מִשֶּׁשִּׁקְּעוּ בַּכַּבְשָׁן וּפוֹסֵק
17 עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אֵין פּוֹסְקִין עַל הַזֶּבֶל אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה לוֹ
18 זֶבֶל בְּאַשְׁפָּה וַחֲכָמִים מַתִּירִים וּפוֹסֵק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אע"פ שֶׁלֹּא פָּסַק
19 עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ יָכוֹל לוֹמַר תֵּן לִי כָּזֶה אוֹ תֵּן לִי אֶת מָעוֹתַי: **גמ'** אָמַר ר' אַסִּי אָמַר ר'
20 יוֹחָנָן אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק אָמַר לֵיהּ ר' זֵירָא לְר' אַסִּי אָמַר ר' יוֹחָנָן אַפִּי' כְּדוּרְמוּם
21 הַזֶּה אָמַר לֵיהּ לֹא אָמַר ר' יוֹחָנָן אֶלָּא בְּשׁוּק שֶׁל עֲיָרוֹת דִּלֹא קְבִיעֵי תַּרְעֵיהוּ וּלְמָאן דְּסָלִיק
22 אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן אַפִּי' כְּדוּרְמוּם הַזֶּה אֶלָּא מַתְנִי' דִּקְתָנֵי אֵין פּוֹסְקִין עַל
23 הַפֵּירוֹת עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר יָצָא הַשַּׁעַר פּוֹסְקִין הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ מַתְנִיתִין בְּחִטֵּי דְּאַכַּלְבֵּי
24 וְאַרְבֵּי דְּמָשׁוּךְ תַּרְעֵיהוּ תְּפֵי ת"ר אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּירוֹת עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר יָצָא הַשַּׁעַר פּוֹסְקִין
25 אע"פ שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה הָיוּ חֲדָשׁוֹת מַאַרְבַּע וִישָׁנוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֵין פּוֹסְקִין עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר
26 לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן הָיוּ לְקוּטוֹת מַאַרְבַּע וּלְכָל אָדָם מִשָּׁלֹשׁ אֵין פּוֹסְקִין עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר לַלּוֹקֵט
27 וְלַמּוֹכֵר אָמַר רַב נַחְמָן פּוֹסְקִין לַלְּקוּטוֹת כַּשַּׁעַר הַלְּקוּטוֹת א"ל רָבָא לְרַב נַחְמָן מ"ש לוֹקֵט
28 דְּאִי לֵית לֵיהּ יָזִיף מִלְּקוּט חַבְרֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת נַמִּי יָזִיף מִלְּקוּט א"ל בַּעַל הַבַּיִת זִילָא בֵּיהּ
29 מִילְּתָא לְמֵיזַף מִלְּקוּט אִיבְּעִית אֵימָא מַאן דְּיָהֵב זוּזֵי לְבַעַל הַבַּיִת אַפִּירֵי שַׁפִּירֵי יָהִיב אָמַר
30 רַב שֵׁשֶׁת אָמַר רַב הוּנָא אֵין לוֹן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא לְרַב שֵׁשֶׁת
31 וְאָמְרֵי לָהּ רַב יוֹסֵי בַּר אַבָּא לְרַב שֵׁשֶׁת וּמִי א"ר הוּנָא הָכִי וְהָא בָּעֵי מִינֵּי' מֵרַב הוּנָא הַנֵּי
32 בְּנֵי בֵּי רַב דְּיַזְפֵי בְּתִשְׁרֵי וּפַרְעֵי בְּטֵבֵת שָׁרֵי אוֹ אָסִיר אָמַר לְהוּ הָא חִיטֵּי בְּהִינִי וְהָא חִיטֵּי
33 בְּשִׁילֵי אִי בָּעֵי זָבְנֵי וּפַרְעֵי לֵיהּ מֵעִיקָּרָא סָבַר רַב הוּנָא אֵין לוֹן כֵּיוָן דְּשַׁמְעָה לְהָא דְּא"ר
34 שְׁמוּאֵל בַּר חִיָּא א"ר אֶלְעָזָר לוֹן אָמַר אִיהוּ נַמִּי לוֹן תָּנוּ רַבָּנַן הַמּוֹלִיךְ חֲבִילָה מִמָּקוֹם
35 לְמָקוֹם מָצְאוּ חֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ תְּנָהּ לִי וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲלִין לְךָ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם

ברשות

24 שַׁעַר לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן. דְּהָא דְּחַדְּשִׁים מַאַרְבַּע מִשּׁוּם דְּלֹא יִבְשׁוּ עַדַיִין כָּל הַצּוֹרֶךְ וְהַפּוֹסֵק עַל הַחֲדָשׁוֹת לא יִקַּבֵּל הַיְינוּ עַכְשָׁיו אֶלָּא לְאַחַר זְמַן כְּשֶׁיִּתְיַיבְשׁוּ כָּל כָּךְ וְלִכְשֶׁיִּבְשׁוּ אֵין פּוֹסֵק עֲלֵיהֶם
25 לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר בְּאַרְבַּע לְחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן: הָיוּ שֶׁל לוקוטות מַאַרְבַּע. סְתָם תְּבוּאוֹת לְקוּטוֹת אֵינָן יָפִין שֶׁלּוֹקְטִין בְּכִמָּה שְׁדוֹת וּמְעָרְבִין שִׁיבֹלֵי שִׁיפּוֹן עִם שִׁיבֹלֵי
26 חִטִּין: אֵין פּוֹסְקִין עִם בַּעַל הַבַּיִת מַאַרְבַּע. עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר שֶׁל ד' לוקוט וְלַמּוֹכֵר: יָזִיף מִלְּקוּט. תְּבוּאָה מְעוֹרֶבֶת: אֵין לוֹן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. אֲנִי שְׁמַעְתִּי אין לוֹן מְעוּת בְּדֶרֶךְ הַלְוָאָה ע"מ
27 שֶׁאם לא אֶשְׁלַם לְךָ מְעוּת עַד זְמַן פְּלוֹנִי אֶתֵּן לְךָ פֵּירוֹת כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁיו דְּאע"ג דְּדֶרֶךְ מָקָח וּמִמְכָּר שְׁרֵי דֶּרֶךְ הַלְוָאָה אָסוּר וּבַהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת מְפָרֵשׁ אֵין לוֹן סְאָה בְּסְאָה עַל סְמַךְ שַׁעַר
28 שֶׁבַּשּׁוּק דְּנִימָא הוֹאִיל וְחִטֵּי בְּהִינִי וְחִטֵּי בְּשִׁילֵי הֲוָה לִיהּ כְּעַד שֶׁיָּבֹא בְּנִי אוֹ עַד שֶׁאַמְצָא מַפְתֵּחַ (לקמן דף עה.): דַּיְּזִפֵּי כְּתִשְׁרֵי. מְעוּת: וּפַרְעֵי פֵּירוֹת בְּטֵבֵת. כְּשַׁעַר שֶׁל תִּשְׁרֵי וְלַיָּשָׁן הָאַחֵר
29 לוֹן חִטִּין וּפוֹרְעִין חִטִּין: מַמְקוֹם לְמָקוֹם. מִמְּקוֹם הַזּוֹל לִמְקוֹם הַיּוֹקֶר: תְּנָהּ לִי. וְאוֹלִיכֶנָּה וְאֶעֱשֶׂה צָרְכֵי בְּמָעוֹת עַד זְמַן פְּלוֹנִי:

ברשות

העבודה שעל ידי התורה נקראת בירור בדרך מנוחה, שזהו שלום אמיתי, והבירור דתפילה נקרא חרב של שלום, והבירור שעל ידי המצוות הוא בירור שעל ידי מלחמה.

ממאמר י"ט כסלו תשל"ד

אדם המוציא שטר שאינו מקוים על חבירו, שהוא חייב לו מעות, אם הלוה **מוֹדֶה בִּשְׁטָר** שֶׁהוא **כְּתָבוֹ**, ואינו טוען שהוא מזויף, **אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ** – אין המלוה צריך להביא עדים שהחתימות שבשטר אמת הן, ואין הלוה נאמן לומר שפרע את חובו, **וְגוֹבֶה** המלוה על ידי שטר זה את חובו אפילו **מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים**. הרי שאף על פי שהשטר מעצמו [לולי הודאת הלוה] אינו כלום, מכל מקום מאחר שהודה הלוה שכתבו, הרי זה נחשב כשטר גמור וגובה אף מנכסים משועבדים, ואם כן הוא הדין כאן אף שהשטר עצמו אינו שטר, שהרי לא חלה המכירה, מכל מקום כיון שהודה הלוה שהוא כתב את השטר והוא חייב ממון למלוה, הרי השטר קיים לענין האחריות, וגובה אפילו מנכסים משועבדים.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, **מִי דָּמֵי** – וכי יש לדמות את דינו של רבי אסי למעשה זה, הרי **הָתָם** מאחר שהודה הלוה שכתבו והשטר **נִיתָּן לְהִכָּתֵב** על ההלואה שהלוהו, הרי הוא שטר כשר לגמרי, מה שאין כן **הָכָא** שכתב שטר מכירה על שדה שאינה שלו, **לֹא נִיתָּן** השטר **לְהִכָּתֵב**, ובעל כרחו כתבו המוכר, והרי זה כאילו לא כתב שטר כלל ואין כאן חיוב אחריות, ואין חוב המעות אלא כמלוה על פה.

יָתִיב מְרֵימַר וְקָאָמַר לְהָא שְׁמָעְתָּא שאמר רבא ששטר שלא ניתן להכתב אינו נחשב שטר, ואין החוב שבו אלא כמלוה על פה. **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְמְרֵימַר, אֶלָּא הָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** שהטעם ששטרי חוב המוקדמים פסולים לגבות ממשועבדים, משום **גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִגְבֶּה מִזְּמַן רִאשׁוֹן**, ומשמע שלולי טעם זה היה המלוה רשאי לגבות בשטר זה מזמן שני, דהיינו מזמן ההלואה בפועל, ולפי דברי רבא **נִימָּא** – היה לרבי יוחנן לומר שטעם הפסול הוא משום שלא **נִיתָּן לִיכָּתֵב**, שהרי אסור לכתוב שטר מוקדם, ואם כן הרי זה כאילו לא כתב שטר ולפיכך אינו גובה מנכסים משועבדים, וכיון שרבי יוחנן לא אמר כן, מוכח שלא כדברי רבא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ מרימר לרבינא, **הָכִי הַשְׁתָּא**, אין הנידון שלנו דומה לדברי רבי יוחנן, **דְּהָתָם** בשטרי חוב המוקדמין, **נָהֲי דְּלֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב מִזְּמַן רִאשׁוֹן, אֲבָל** עיקר השטר **נִיתָּן לִיכָּתֵב מִזְּמַן שֵׁנִי**, ולפיכך אין השטר פסול לגמרי אלא משום הגזירה שמא יגבה מזמן ראשון, מה שאין כן **הָכָא** שהשטר **לֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב כְּלָל**, שהרי לא היתה כאן כל מכירה.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא** – על דברי המשנה במסכת גיטין (מדה:) שאין מוציאים לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם, מפרשת הברייתא, **לִשְׁבַח קַרְקָעוֹת כֵּיצַד, חֲרֵי שֶׁנָּזַל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וּמְכָרָהּ הגזלן לְאַחֵר, וְהלוקח הִשְׁבִּיחָהּ, וּלאחר זמן חָרֵי הִיא יוֹצֵאָה מִתַּחַת יָדוֹ** – בא הנגזל והוציא את השדה מידי הלוקח, ובא הלוקח לגבות את דמי השדה מן הגזלן שמכרה לו, **כְּשֶׁהוּא גּוֹבֶה, גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן** אפילו **מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים** וְאולם את **הַשֶּׁבַח גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין** בלבד, ואינו גובה מן המשועבדים. הרי מבואר בברייתא זו, שהמוכר שדה גזולה לחבירו וכתב עליה אחריות, הוא חייב באחריותה, וגובה את חוב האחריות [לענין הקרן] אפילו מנכסים משועבדים, ולפי דברי רבא קשה, **נִימָּא** ששטר זה **לֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב**, שהרי לא חלה המכירה כלל, כיון שמכר לו שדה שאינה שלו, ואם כן אין החוב אלא מלוה על פה ולא מלוה בשטר, ואין לו לגבות מנכסים משועבדים אפילו את הקרן.

מתרצת הגמרא: **הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם** – במוכר שדה גזולה לאחר, אף על פי שאין המכירה חלה, אין אנו אומרים שאין השטר כלום, שהרי **אִי לְמַאן דְּאָמַר שַׁיְּיכָא לֵיהּ לגזלן דְּלֹא נַיְיקְרֵיהּ הלוקח גַּזְלָנָא, וְאִי לְמַאן דְּאָמַר שַׁיְּיכָא לֵיהּ** לגזלן **דְּלִיקּוּם בְּהֵימָנוּתֵיהּ** – לעמוד בנאמנותו, **מְפַיֵּים לֵיהּ לְמָרֵיהּ וּמוֹקִים לֵיהּ לְשִׁטְרֵיהּ** – הרי הוא מחזר לפייס את הבעלים הראשונים ולקנות את השדה מידם כדי שתתקיים המכירה ויתקיים השטר שהוא מכר את השדה ללוקח, ואמנם אם יחזור ויקנה את השדה מיד הבעלים הראשונים הרי זו קניה עבור הלוקח ויתקיים השטר למפרע וכמו שהתבאר, ואם כן הרי זה שטר שניתן להכתב, ולפיכך אף על פי שלבסוף לא חזר וקנה את השדה מהבעלים הראשונים, הועיל השטר לענין חיוב האחריות על הקרן שאינו נחשב מלוה על פה אלא מלוה בשטר. מה שאין כן **הָכָא** שהקנה את השדה לבנו הקטן כדי שלא תחול המכירה, הרי **לְאַכְרוּחֵי מִינֵּיהּ קָמְכַוֵּין** – כל כוונתו היא להבריח את השדה מן הלוקח, שכיון שהוא מוכר לו בעל כרחו אינו רוצה שהמכירה תחול, ואם כן וכי תעלה על דעתך **שִׁטְרָא מְקַיֵּים לֵיהּ**, ודאי שלא יקיים את שטרו לעולם, ואם כן לא ניתן השטר להכתב, ואף לענין חיוב האחריות אין זה מלוה בשטר אלא מלוה על פה:

משנה

אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּירוֹת – אסור לשלם מראש על פירות [או דבר אחר] על מנת שיתן המוכר את הפירות לאחר זמן, לפי המחיר שקבעו [פסקו] בשעת התשלום, משום שחוששים שמא יתייקרו הפירות בינתיים, ונמצא שהמעות שהקדים הקונה היו כהלואה ביד המוכר, והמוכר מחזיר לו אחר כך פירות ששוות יותר מסכום המעות שקיבל בתחילה, והרי זה ריבית מדרבנן, ואיסור זה קיים **עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר** – עד שיהיה הרבה פירות בשוק ויקבע בשוק מחיר קבוע לפירות אלו. אולם כאשר **יָצָא הַשַּׁעַר** – שכבר יש הרבה פירות בשוק ויש לפירות אלו מחיר קבוע בשוק, **פּוֹסְקִין** – מותר לפסוק עליהם, וְהטעם, מפני **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה** – שאף על פי שאין הפירות ביד המוכר, כיון שיש פירות כאלו ביד אחרים ויש בידו לקנותם במעות אלו שהוא נותן לו, נמצא שגם אם לאחר זמן יתייקרו הפירות, אין הלוקח מרויח ממה שפסק עם המוכר ושילם לו מראש שהרי בשעת הפסיקה יכל לקנות את הפירות האלו, לפיכך הרי זה נחשב כאילו כבר קנה המוכר את הפירות בדמים האלו, ופירות אלו קנויים ללוקח, ואם הם מתייקרים הרי הם מתייקרים ברשותו ואין בזה איסור ריבית.

מוסיפה המשנה: אם **הָיָה הוּא תְּחִילָּה לַקּוֹצְרִים** [–ראשון הקוצרים] ויש לו עצמו תבואה, אף על פי שלאחרים אין תבואה ועדיין לא יצא השער, **פּוֹסֵק עִמּוֹ** באיזה שער שירצה ואפילו בזול, ואף על פי שאין הפירות שברשותו גמורים ומובנים למכירה, אלא פוסק עמו **עַל הַנָּדִישׁ** של תבואה, שעדיין מחוסרת דישה, על מנת שיתן לו תבואה מגדיש זה לאחר הדישה, **וְכֵן עַל הֶעָבִיט שֶׁל עֲנָבִים** [–כלי שצוברים בו את הענבים לפני דריכתם כדי שיתחממו] על מנת שיתן לו את היין שידרוך מענבים אלו, **וְכֵן עַל הַמַּעֲטָן שֶׁל זֵיתִים** [–כלי שצוברים בו זיתים לפני כתישתם כדי שיתחממו] על מנת שיתן לו את השמן שיצא מזיתים אלו, **וְכֵן עַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר** [–גושי טיט שראויות לעשות מהן קדירות של חרס] על מנת שיתן לו את הקדירות שיעשה מביצים אלו, **וְכֵן עַל הַסִּיד מַשְּׁשַׁקְעוֹ בַּכַּבְשָׁן** [–משעה שהניח את אבני הסיד בכבשן כדי לשרפם שיהיו ראויות לסיד] על מנת שיתן לו את הסיד שיצא מאבנים אלו לאחר זמן, שכיון שהדבר שהוא פוסק עליו נמצא ברשותו, הרי זה נחשב משעת נתינת המעות כאילו הוא ברשות הלוקח, ונתייקר ברשותו, ואין כאן לא הלואה ולא ריבית.

וְכֵן פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַוֶּכֶל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אף על פי שאין לו עדיין זבל, מפני שהוא מצוי תמיד, ואף על פי שאין לו שער הרי הוא יכול לקנותו מאחרים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אֵין פּוֹסְקִין עַל הַוֶּכֶל אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה לוֹ** – למוכר עצמו **וֶכֶל בָּאַשְׁפָּה, וַחֲכָמִים מַתִּירִים** לפסוק אף על פי שאין לו [ובגמרא יבואר במה חולקים הם על תנא קמא]. **וּבכל** אופנים אלו שהוא רשאי לפסוק על הפירות, **פּוֹסֵק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ** – רשאי לפסוק עמו שאם בשעת הפירעון יוזלו הפירות, יתן לו אותם כפי שער הזול [שער הזול נקרא שער הגבוה, מפני שצריך לתת לו הרבה פירות בדמים מועטים]. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָסַק עִמּוֹ** מתחילה שיתן לו **בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ** [–הזול], אם לבסוף הוזלו הפירות, **יָכוֹל** הלוקח **לוֹמַר** למוכר **תֵּן לִי כָּזֶה** – כשער שהוא עתה בזול, **אוֹ תֵּן לִי בחזרה אֶת מָעוֹתַי** ואני אקנה בהם אצל אחרים פירות בזול, שכיון שבשעת הפסיקה לא משך פירות, לא קנה מאומה ויכול לחזור בו, ואף אינו מתחייב במי שפרע:

המשך בעמוד רמו

אם החבילה **בִּרְשׁוּת** – באחריות המוֹכֵר עד שתמכר, שקיבל עליו המוכר שאם תיאנס בדרך לא יצטרך הלוקח לשלם לו עליה, הרי זה **מוּתָּר**, שכל זמן שלא נמכרה החבילה אין כאן הלואה, אלא פיקדון, ורק לאחר שמכרה במקום היוקר הרי הוא לוה את המעות שקיבל תמורתה, ומשלם לו רק את מה שלוה. אבל אם החבילה **בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ**, שהוא חייב באחריותה שאם תיאנס יצטרך לשלם את כל שווייה, נמצא שיש כאן הלואה מיד כשקיבלה במקום הזול, וזה **אָסוּר** משום ריבית, שהרי משלם יותר ממה שלוה.

וכן **הַמּוֹלִיךְ פֵּירוֹת מִמָּקוֹם** שנמכרים הפירות בזול, **לְמָקוֹם** שנמכרים ביוקר, **וּמְצָאוֹ חֲבֵירוֹ** לפני שהוליך את הפירות **וְאָמַר לוֹ תְּנֵם לִי** ואני אוכלם כאן, **וּבזמן** פלוני שנהיה שנינו במקום היוקר **אֲנִי אַעֲלֶה לְךָ** את **הַפֵּירוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם**, ולא תפסיד כלום. דינו, **שֶׁאִם** אכן **יֵשׁ לוֹ פֵּירוֹת בְּאוֹתוֹ מָקוֹם** הרי זה **מוּתָּר**, שמיד כשהוא מקבל את הפירות כאן, זוכה המוכר בפירות שיש לו באותו מקום, והרי זה כחליפין ולא כהלואה, ואין שייך בזה איסור ריבית. **וְאִם לַאו** – שאין לו פירות באותו מקום, אלא כשיבוא לשם יקנה שם פירות ויתן למלוה, הרי זה **אָסוּר** שהרי זו הלואה, ומשלם לו פירות במקום שהם יקרים על פירות שלוה במקום שהם זולים בשכר המתנתו, ויש בזה משום ריבית.

וְהַחַמָּרִין [–בעלי החמורים] המשתכרים מכך שמובילים תבואה ממקום הזול ומוכרים אותה במקום היוקר, **מַעֲלִים בִּמְקוֹם הַיּוֹקֶר** – מותר להם לקבל מעות מבעלי בתים עשירים במקום היוקר, ולהשתמש במעות אלו זמן מה, על מנת לשלם להם לאחר זמן, תבואה **בִּבְמָקוֹם הַזּוֹל** – לפי השער שנמכרת התבואה במקום הזול, **וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין** משום איסור ריבית, שהרי הם קונים את התבואה במקום הזול עבור המלוים, ומביאים להם אותה לעירם, וכיון שבמקום הזול שוה התבואה כפי דמי ההלואה אין כאן ריבית.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** אין בכך משום ריבית, הרי מה שהחמרים טורחים עבור המלוים וקונים להם פירות במקום הזול ומביאים אותה לעירם, הוא בשכר ההלואה והרי זו ריבית.

מתרצת הגמרא: **רַב פָּפָּא אָמַר**, מה שהם טורחים עבורם אינו בשכר המתנת הזמן, אלא משום **דִּנְיָחָא לְהוּ** לחמרים להיות שליחים של העשירים ולקנות עבורם במעותיהם של העשירים, משום **דְּעֵל** ידי מעות אלו הם ניכרים כסוחרים גדולים, **וּמְנַלּוּ לְהוּ תַּרְעָא** – ובעלי הבתים של מקום הזול נותנים להם בהקפה והם מרויחים מכך. **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר** מה שטורחים עבור המלוים הוא מפני **שְׁנִיחָא לְהוּ** דְּעֵל ידי זה מוכרי התבואה במקום הזול **מוֹזְלֵי גַּבַּיְיהוּ** – מוכרים להם יותר בזול, כדי שירויחו מעט, שהרי בתבואה שהם קונים עבור המלוים אינם משתכרים כלל.

שואלת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק להלכה בין שני הטעמים. מפרשת הגמרא: **אִיקָא בֵּינַיְיהוּ תַּגְרָא חֲדָתָא** – סוחר חדש, שטעמו של רב פפא שייך גם אצלו, שהרי אם יהיו לו הרבה מעות של העשירים, יהיה ניכר על ידי זה כסוחר גדול וימכרו לו בהקפה, אבל טעמו של רב אחא אינו שייך אצלו, שכיון שהוא סוחר חדש, לא יאמינו לו במה שאומר שאינו מרויח בסחורה זו.

מספרת הגמרא: **בְּסוּרָא, אֲזֻלֵּי אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה** – היה מחיר התבואה ארבע סאים בזוז, **וּבְכַפְּרֵי** [שם עיר בבבל] **אָזְלָן שַׁיתָּא שַׁיתָּא** – היה מחיר התבואה שש סאים בזוז, **יָהִיב רַב זוּזֵי לְחַמָּרֵי** – נתן רב מעות לחמרים שיקנו עבורו תבואה בעיר כפרי, ויביאו לו לסורא, **וְקַבִּיל עֲלֵיהּ אוּנְסָא דְּאוֹרְחָא** – וקיבל עליו רב אחריות שאם תיאנס התבואה בדרך יפסיד רב, **וְשָׁקִיל מִינַיְיהוּ חֲמִשָּׁה** – ונטל מהם חמשה סאים עבור כל זוז, שהוא יותר ממחירם בסורא, ופחות ממחירם בכפרי, כדי שגם החמרים ירויחו מהבאת הסחורה. מקשה הגמרא: מדוע נטל רק חמשה, **וְנִשְׁקוֹל שִׁיתָּא** – שיטול ששה סאים, שהרי שנינו בברייתא שמותר לפסוק עם החמרים על מנת שיתנו במקום היוקר כבמקום הזול. מתרצת הגמרא: **אָדָם חָשׁוּב שַׁאנִי** שהוא צריך להחמיר על עצמו אף בדברים המותרים כדי שלא ילמדו ממנו להקל אף בדברים האסורים.

בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אַסִּי מֵרַבִּי יוֹחָנָן, מַהוּ לַעֲשׂוֹת בִּגְרוּטָאוֹת [–שברי מתכות] **כֵּן**, האם ההיתר להלוות לחמרים מעות על מנת שיתנו להם סחורה כפי שער מקום הזול, הוא דווקא בתבואה, שכיון שהיא מצויה בכל זמן, יש לחמרים רווח מכך, שעל ידי זה ימכרו להם בהקפה או שיוזילו להם, אבל בסחורה אחרת שאינה מצויה, אסור לעשות כן מפני שבכל פעם קונים אצל אחרים סחורה אחרת, ואין שייך טעם זה, או שמא אין חילוק בזה ומותר בכל אופן. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן, **כִּיקֵּשׁ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן** בסחורה של **כְּלֵי פִּשְׁתָּן, וְלֹא הִנִּיחוּ רַבִּי** [–רבי יהודה הנשיא] לעשות כן מפני שלא התירו אלא בתבואה. **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** שהמעשה היה להיפך שבִּיקֵּשׁ **רַבִּי לַעֲשׂוֹת** בסחורה של **גְּרוּטָאוֹת** [–שברי מתכות] **כֵּן, וְלֹא הִנִּיחוּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי** מפני שלא התירו אלא בתבואה.

פַּרְדֵּיסָא – בעיסקא של קניית היין מן הכרם, נחלקו האמוראים אם בשעה שעדיין לא הבשילו הענבים, אלא הם בוסר או סמדר, מותר לקנות את כל היין שיֵצא מכרם זה בשנה זו במחיר זול, או לא. **רַב אָסַר וּשְׁמוּאֵל שָׁרֵי** – התיר. מפרשת הגמרא: **רַב אָסַר**, **דְּכֵיוָן דְּלִקְמֵיהּ שַׁוְיָא טָפֵי** – שלאחר זמן כשיהיה היין גמור יהיה שוה הרבה יותר, אם כן מה שהוא מוכר לו עתה בזול הוא מפני שהוא מקדים לו את המעות **וּמִיתְחֵזֵי** – נראה **כִּי אֲגַר נָטַר לֵיהּ** – כשכר המתנת מעות, שהוא כאילו הלוה למוכר מעות, ואחר כך פורע יין ששוה הרבה יותר מן המעות בשכר ההלואה. **וּשְׁמוּאֵל שָׁרֵי**, **דְּכֵיוָן דְּהָוֵי בֵּיהּ תְּיוּהָא** – שכיון שפעמים יש קלקול בכרם על ידי גשמים או ברד וכדומה, ובאופן זה יפסיד הלוקח לגמרי, אם כן **לֹא מֶיחֲזֵי כִּי אֲגַר נָטַר לֵיהּ**, אלא שהוא מוכר לו בזול מפני שהוא מקבל על עצמו גם אפשרות של הפסד.

אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא, וּמוֹדֵי רַב שאם דרך המקום לבצור את כרמיהם **בְּתוֹרֵי** – בשוורים המוליכים עגלה בין שורות הכרמים, והלוקח הוא זה שבוצר את הכרם, שכיון **דְּנָפִישׁ פְּסֵידַיְיהוּ** – שהפסדם רב, שהשוורים נתקלים בקלחי שרשים היוצאים מן הקרקע, ומתקלקלים רגליהם, מה שמוכר בזול הוא משום שהלוקח מקבל על עצמו את הפסד השוורים.

אָמַר לְהוּ שְׁמוּאֵל לְהַנְהוּ דְּשַׁבְּשֵׁי שִׁבְּשָׁא – לאותם בעלי בתים המלוים את התבואה לאריסים כדי שיזרעו אותה, על מנת שלאחר הקציר יחזירו להם תבואה חדשה תמורתה, **הַפּוֹכוּ בְּאַרְעָא** – סייעו לאריסים בחרישת הקרקע, **כִּי הֵיכִי דְּקָנֵי לְכוּ גּוּפָא דְּאַרְעָא** – כדי שעל ידי זה תיקנו מן האריס חלק מן הזכות שיש לו בגוף הקרקע, ונמצא שאין כאן הלואה כלל, אלא שהאריס יצטרך לתת לבעל הבית בשעת הגורן יותר מחלקו מחמת הזכות שקנה ממנו בקרקע, **וְאִי לֹא** תעשו כן, נמצא **דַּהֲוָיָא לְכוּ כְּהַלְוָאָה, וְאָסוּר** מדרבנן משום הלואת סאה בסאה.

אָמַר לְהוּ רָבָא לְהַנְהוּ דִּמְנַטְּרֵי כַּאנֵי – לאותם השומרים על שדות התבואה עד הקציר, שהיו בעלי השדות דוחים להם את התשלום עד גמר מירוח הגורן, ובשכר המתנה זו היו נותנים להם תוספת של שכרם במתנה. **פּוּקוּ הֲפוֹכוּ בְּכֵי דָּרֵי** – צאו והפכו את התבואה בבית הגרנות, כלומר סייעו מעט ביד בעלי השדות בדישת התבואה או בהולכתה לגורן, ונמצא שעדיין לא סיימתם את עבודתכם עד גמר מירוח הגורן, **כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִשְׁתַּלֵּם שְׁכִירוּת דִּידְכוּ עַד הַהִיא שַׁעְתָּא** – כדי שלא יגיע זמן הפירעון של השכירות עד אותה שעה של אחר הגורן, **דִּשְׁכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא בַּסּוֹף** – שמן הדין אין חיוב על השוכר לשלם עד סוף זמן השכירות, וכיון שעדיין לא הגיע זמן תשלום שכרכם אין כאן המתנת זמן, **וְאִם** כן מה שהם נותנים לכם תוספת אינו בשכר המתנת המעות אלא **הַהִיא שַׁעְתָּא אוֹזוּלֵי דְּקָא מוֹזְלֵי גַּבַּיְיכוּ** – באותה שעה נותנים לכם מתנה בעלמא.

אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא, קָא אָכִיל מַר רִבִּית – הרב אוכל ריבית, כלומר נראה לנו שאתה נוטל ריבית, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא שָׁקְלֵי אַרְבָּעָה וּמְסַלְּקֵי לַאַרִיסָא בְּנִיסָן** – שהרי כל המחכירים שדותיהם לאריסים,

המשך בעמוד ל

תוספות

ברשות מוכר. אם קיבל עליו מוכר אחריות הדרך: **מותר.** דאין כאן מלוה עד שתמכר וכל מה שנמכר ביוקר של בעלים הראשונים הוא: **ברשות לוקח אסור.** דמהשתא מלוה הוא גביה וחייבי ליה טופיינא מדמיה בריביתא: **תנם לי.** ואוכלם כאן ואני אעלה לך לזמן פלוני מפירות שיש לי שם: **יש לו שם מותר.** דמהשתא אוקמינהו ברשותיה ואע"ג דלא משיך סאה בסאה לאו רבית קצוצה היא אלא אבק רבית דרבנן וכי יש לו לא גזור: **אין לו באותו מקום אסור.** דבשכר המתנתו נתן לו זה במקום היוקר: **והחמרים מעלים במקום היוקר בבמקום הזול ואין חוששין.** החמרים המשתכרים בתבואה ומביאים ממקום הזול למקום היוקר מותר להם ליקח מעות מבעלי בתים עשירים במקום היוקר ע"מ ליתן להם לזמן פלוני הפירות כשער מקום הזול ואין חוששין שיהא רבית שכר המתנת מעות דמסתפרש ואזיל: **מ"ט רב פפא אמר ניחא להו דמגלו להו תרעא.** שעל ידי מעותיו של זה הם ניכרים סוחרים ומכירים אותם בעלי בתים של מקום הזול ונותנין להם בהקפה ומשתכרים אצלם ואפילו לא היה זה ממתין להם שום זמן אלא להביא לו מיד נוח להם לטרוח ולהיות שלוחים לקבל עליהם אחריות הדרך על כך: **דמוזלי גבייהו.** בני מקום הזול כששומעין שאין אלו משתכרין בה מוזלי גבייהו כדי שלא ימשכו ידיהם מלהרגיל אצלם: **תנא חדתא.** תנר שאינו ניכר עדיין למאן דאמר דמגלו להו תרעא איבא למ"ד דמוזלי גבייהו ליבא דכיון שאינו ניכר להם אין מאמינים בדבריו שהוא נותנם במקומו בזול ולא מוזלי גבייה: **בסורא אזלן ארבע.** גרירי בזוגא: **בכפרי.** שם מקום: **אזלן שיתא.** גרירי בזוגא: **ונשקול שיתא.** כיון דמקבל עליה אונסא דאורחא אין כאן רבית ואפילו לא קבל עליה אונסא דאורחא קתני החמרים מעלים במקום היוקר בבמקום הזול: **מהו לעשות בגרוטאות כן.** בשאר פרגמטיא כגון שברי זהב וכסף ושאר מיני מתכות מי אמרינן תבואה דמידי דשכיח הוא דאזלי ואתו כל שעתא אמרינן ניחא להו דמגלו תרעא אי נמי דמוזלי גבייהו אבל שאר פרגמטיא ליכא גילוי תרעא ולא אוזלי גבייהו דמי שמכר לו עכשיו לא ימכור לו למחר ופרגמטיא שלקח היום אינו לוקח למחר: **פרדיסא.** לקנות יין מן הכרם בדמים פחותים כל פירות שנה זו בכך וכך ולוקחין אחר שהן בוסר או סמדר אבל עדיין לא הגיעו לביכור: **רב אסי.** דמשום הקדמת מעות לזמן הבציר קמוזיל גביה והוי אגר נטר ליה: כיון דהוי ביה תיובתא. פעמים שיש קלקול בכרם בגון ברד או גשמים או קרח ומפסדי הכל ומקבל עליו כל ספיקי הפסד לא מיחזי כאגר נטר ליה. תיובתא בעיני דבר חדשה כמו קדושין (דף מ:) תוהא על הראשונות: **ומודה רב בתורי.** מקום שבוערין כרמים בשורים בעגלה ומוליכין את העגלה בין שורות הכרמים ומתקלקלין רגלי השורים בקלחי שרשים שבבקרקע והפסדן רב: **שבשי שיבשא.** בעלי בתים המוליים תבואה לארייסים לזרע ומשלמין להם לגורן תבואה חדשה: **מנטרי באגי.** שומרי הקמות עד הקציר: **חפוכי בבי דרי.** סייעו את בני הבקעה בדישת תבואה בגורן בהולכה ובהבאה סיועא פורתא לפי שבשביל שאתם ממתינים שכרכם עד גמר מירוח הגורן הם נותנים לכם מתנה יותר על שכרכם לפיכך סייעו אותם בדי שתהא פעולתכם מושכת עד כלות הגורן ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואין כאן המתנה ואם יוסיפו לכם אין זה שכר המתנת שכרכם אלא אוזולי מוזלי לגבייהו: **כולי עלמא.** החוכרים שדותיהם לארייסים: **שקלי ארבעה.** כורין בחציות השדה: **ומסלקי לארייסא בנין.** כופין אותם לקצור תבואתו ולהסתלק ממנה בניסן. **ומר משום דנטר ליה עד אייר.** שקיל שיתא וקא סלקא דעתך משום המתנת החכירות קא מוסיפי: **אתון הוא דעכדיתו שלא בדין.** שאתם מסלקין אותן בניסן ועדיין לא נתמלאת התבואה בקשיה ומפסידין אותן הרבה וארעא לארייסא משתעבד עד שתתבשל התבואה כל צרכה הלכך שלא בדין היא כפייתכם: **אנא נטרנא להו עד אייר ומרווחנא להו בכמה.** ושכר שדי אני נוטל שלכך אני מפריז על חכירתה ואינו בשכר המתנת ד' כורין:

ברשות מוכר מותר. וכגון שנתן לו שכר עמלו ומזונו שלא יהא טורח לו בשכר הלוואה וא"ת א"כ מאי קמ"ל וי"ל דסיפא איצטריך ליה ברשות לוקח אסור דס"ד דלא מיחזי רבית כיון שהוא מוכר במקום היוקר כמו שהוא נותן לו כאן במקום הזול:

החמרים מעלין במקום היוקר בבמקום הזול. פירש בקונטרס אפילו אחריות הדרך בהליכה ובחזרה על החמרים ואי אפשר לומר כן דלעיל (דף סה.) גבי טרשא דרב חמא פי' בקונטרס גופיה שהיה אחריות ההליכה על רב חמא אע"ג דהוו שבקי להו מיבסא ונקטי להו שוקא ואפילו היה שם אחריות עליהם של מקבלים יש להתיר שם יותר מכאן דבשכר דשבקי להו מיבסא ונקטי להו שוקא יותר מבסחורות אחרות הויא שזיא טפי והוו יבני לה ביוקר אבל כאן מה שהיו ניכרים סוחרים ע"י המעות ומגלו להו תרעא כך היה נעשה להם במעות אחרים וכל לוין כמו כן משתכרים ועוד דפריך בסמוך אדרב דשקיל חמשא בסורא ומקבל אונסא דאורחא ונשקול שיתא ולא פריך לא ליקביל אונסא דאורחא אלא נראה דאחריות הדרך בחזרתם עם התבואה ממקום הזול היה על בעה"ב והחמרים היו משתכרין במעות בהליכה ממקום היוקר למקום הזול בשום סחורה ואי לאו טעמא דמגלו להו תרעא או מוזלי גבייהו הוה אסור דבשכר הלוואה של הליכה היו טורחין להם בחזרה:

מאי טעמא ניחא להו דמגלי להו תרעא. לא ה"מ למימר בגון דידהבי להו שכר עמלם כדפי' ברשות מוכר מותר כי זה לא היה שום חידוש וקר"ח פי' דאפילו שכירות החמרים נותן בעה"ב לחמרים ומ"מ נראה דמודה דלא יהיב שכר עמלם דאי יהיב לא הוה צריך כלל לטעמא דגלוי תרעא ואוזלי גבייהו ומה שדחק ר"ח לומר שנותן שכר החמרי' לפי שדומה לו שכר מועט גלוי תרעא ובחנם דחק דהקילו חכמים ברבית דרבנן כמו לעיל (דף סט.) ריש עגלא לפטומא:

ניחא להו מגלי להו תרעא. פירש בקונטרס ע"י מעות שביד הם ניכרים סוחרים ומקיפין להם סחורות אחרות וקשה דקאמר איבא בינייהו תגרא חדתא ולפירושו איבא בינייהו נמי תגרא ישן דטעמא דמגלו להו תרעא ליבא שהרי ניכרים הם מימי קדם ונראה כפי' ר"ח דפירש דטעמא דמגלו להו תרעא שבעלי בתים המלוים מגלים להם שערי היוקר שפעמים בעוד שהולכים החמרים למקום הזול וחוזרין מתייקרין כאן ובעלי בתים מודיעין להם ומסייעין להם למכור:

בתורי דנפיש פסידייהו. ר"ח גריס בתתורי ופי' שמוכר עגלים קטנים ולדות עדרו אשר יולדו לו בשנה זאת ומודה רב בהו דשורי שרגילות הרבה שמפילות והוה הקלקול יותר מתיובתא של פרדס: **דשבשי** שיבשא. פי' בקונטרס בעלי בתים המלוים תבואה לארייסים לזרע ומשלמין להן לגורן תבואה חדשה ולא אשכחן בשום דוכתא שקורין זה שיבשי ושיבשי הייינו זמורות שמתרגם (בראשית מ) שלשה שריגים תלת שיבתא וכן (ברכות דף ה:) ודלא יהיב מר שיבשא לארייסא) (וכן שיבשתא מאריסא) ור"ח פירש שנותנין מעות לבעל הזמורות בכך וכך המשוי והם שוים יותר בשעת שזומר הכרמים ולי"א תיובתא בזמורות כמו בפירי ולכך מצריך שמואל להפוכי בארעא:

רש"י

ברשות מוכר מותר בלוקח אסור בהמוליך פירות ממקום למקום מצאו חבירו ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך פירות שיש לי באותו מקום אם יש לו פירות באותו מקום מותר ואם לאו אסור והחמרין מעלים במקום היוקר בבמקום הזול ואינן חוששין מאי טעמא רב פפא אמר ניחא להו דמגלו להו תרעא רב אחא ברי"ה דרב איקא אמר ניחא להו דמוזלי גבייהו מאי בינייהו איכא בינייהו תגרא חדתא בסורא אזלי ארבעה ארבעה בכפרי אזלן שיתא שיתא יהיב רב זוזי לחמרי וקביל עליה אונסא דאורחא ושקיל מינייהו חמשה ונשקול שיתא אדם חשוב שאני בעא מינייה ר' אפי מר' יוחנן מהו לעשות בגרוטאות כן א"ל ביקש ר' ישמעאל ברבי יוסי לעשות כן בכלי פשתן ולא הניחו רבי איבא דאמרי ביקש רבי לעשות בגרוטאות כן ולא הניחו ר' ישמעאל בר' יוסי פרדיסא רב אסר ושמואל שרי רב אסר כיון דלקמיה שויא טפי מיתחזי כי אגר נטר ליה ושמואל שרי כיון דהוי ביה תיובתא לא מיחזי כי אגר נטר ליה אמר רב שימי בר חייא ומודי רב בתורי דנפיש פסידייהו אמר להו שמואל להנהו דשבשי שבשא הפוכו בארעא כי הייכי דקני לכו גופא דארעא ואי לא הויא לכו כהלוואה ואסור אמר להו רבא להנהו דמנטרי באגי פוקו הפוכו בבי דרי כי הייכי דלא תשתלם שכירות דידכו עד דהיא שעתא דשכירות אינה משתלמת אלא בסוף והיא שעתא אוזולי דקא מוזלי גבייכו אמרו ליה רבנן לרבא קא אכיל מר רבית דכולי עלמא שקלי ארבעה ומסלקי לארייסא בנין מר נטר להו עד אייר ושקיל שיתא אמר להו אתון קא עבדיתון שלא כדין ארעא לארים משתעבד אי אתון מסלקיתו להו בניסן מפסידתו להו בכמה אנא נטרנא להו עד אייר ומרווחנא להו בכמה

רב

פעולתכם מושכת עד כלות הגורן ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואין כאן המתנה ואם יוסיפו לכם אין זה שכר המתנת שכרכם אלא אוזולי מוזלי לגבייכו: **כולי עלמא.** החוכרים שדותיהם לארייסים: **שקלי ארבעה.** כורין בחציות השדה: **ומסלקי לארייסא בנין.** כופין אותם לקצור תבואתו ולהסתלק ממנה בניסן. **ומר משום דנטר ליה עד אייר.** שקיל שיתא וקא סלקא דעתך משום המתנת החכירות קא מוסיפי: **אתון הוא דעכדיתו שלא בדין.** שאתם מסלקין אותן בניסן ועדיין לא נתמלאת התבואה בקשיה ומפסידין אותן הרבה וארעא לארייסא משתעבד עד שתתבשל התבואה כל צרכה הלכך שלא בדין היא כפייתכם: **אנא נטרנא להו עד אייר ומרווחנא להו בכמה.** ושכר שדי אני נוטל שלכך אני מפריז על חכירתה ואינו בשכר המתנת ד' כורין:

רב

רש"י

רַב מָרִי בַּר רָחֵל. בִּימֵי רָבָא הָיָה כִּדְמִשְׁמַע הָכָא וּבְפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (ב"ב דף קמט. רשם ד"ה רב) וּבְפֶרֶק הַחוֹלֵץ (יבמות דף מה: ושם ד"ה רבא) לֹא גָּרַס רַב אַכְשַׁרְיֵה לְרַב מָרִי בַּר רָחֵל אֶלָּא רָבָא וְהָיָה בְּנוֹ שֶׁל איסור גיורא וְעוֹד מְצִינוּ אַחֵר בְּנוֹ שֶׁל רַבָּה כִּדְאַמְרִי' בִּמִי שֶׁהֶחֱשִׁיךְ (שבת דף קנד. ושם ד"ה ואמרי) רַבָּה אֲבוּהּ דְּרַב מָרִי בַּר רָחֵל:

נָטַר שִׁתָּא שָׁקֵל אַגַּר בֵּיתָא. פִּי' בִּקּוּנְטְרֵס אַגַּר שָׁנָה הַבָּאָה וְתֵימַהּ לָמָּה לֹא הִמְתִּין עַד סוֹף הַשָּׁנָה דְּשִׁכִּירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף וְשָׁמָא הָיָה מִנְהָגָם לִיתֵּן הַשִּׁכִּירוּת בְּסוֹף כָּל חֹדֶשׁ וְכֵן מִשְׁמַע בְּמַתְנִיתִין לְעִיל (דף סה.), גְּבֵי מַרְבִּים עַל הַשֹּׁכֶר אִי נַמִּי נָטַר שִׁתָּא הַיְינוּ (שִׁכִּירוּת שֶׁל) שָׁנָה שְׁנִיָּה וּמִידֵּהּ קָשֶׁה לָמָּה לֹא נִיכְּהוּ לוֹ מֵחוֹבוֹ וְשָׁמָא בְּטוּחִי הָיָה מִן הַנִּכְרֵי שֶׁיִּפְרַע לוֹ אוֹ לְהַרְאוֹת שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ שָׂכָר שֶׁלֹּא יְהֵיהָ נִרְאֶה כִּיוֹשֵׁב בִּשְׂכַר הַלְוָאָה וְא"ת מִכֹּחַ דִּיָּנָא דְּבַר מְצָרָא הָיָה לוֹ לְרַב מָרִי לְהוֹצִיא מִיַּד רָבָא כִּדְאַמְרִינַן לְעֵיל (דף סח.) מֵאי מִשְׁכַּנְתָּא דִּשְׁכִּינְהָא גַּבֵּיהּ וְהָא דְּאַמְרִינַן לְקַמָּן (דף קח:) דְּזָבַן מִן הַנִּכְרֵי לִית בֵּיהּ מִשּׁוּם דִּיָּנָא דְּבַר מְצָרָא הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּמִצִּי אָמַר לֵיהּ אַרְיָא אַבַּרְחִי מִמְּצָרָךְ אֲבָל הָכָא רַב מָרִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּית אָצָל בֵּית הַנִּכְרֵי לֹא שַׁיְיךְ הַאי טַעְמָא וְאַדְּרַבָּה הַפְסֵיד שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹּא קָנָאוֹ רָבָא הָיָה דָּר בּוֹ רַב מָרִי בִּשְׂכַר בֵּית וְי"ל דְּרַב מָרִי לֹא הָיָה רוֹצֶה לְקָנוֹתוֹ:

דְּסָתַם מִשְׁכַּנְתָּא שִׁתָּא. וְלֹא הָיָה מְצִי נְכְרֵי לְסַלּוֹקֵי וְחָשׁוּב כְּמֻכָּר אֲצָלוֹ כָּל אוֹתָהּ שָׁנָה כְּמוֹ לְעֵיל (דף סז:) בְּאִתְרָא דְּלֹא מִסְלְקֵי וְהַשְּׁתָא נִישְׁקוּל מֵר אַגַּר בֵּיתָא דְּחָשִׁיב כְּאִילּוּ הָוָה הַבַּיִת מְמוּשְׁכָן לוֹ מֵרָבָא שֶׁאִם הָיָה בָּא רָבָא לְהַחֲזִיק בַּבַּיִת הָיָה מוֹנֵעוּ רַב מָרִי אִם הָיָה רוֹצֶה עַד שֶׁיִּפְרַע לוֹ מֵעוֹתָיו הִילְכָּךְ הָוָה חָשִׁיב רָבָא כְּלוֹה וְאָסוּר רַב מָרִי לְדוּר בּוֹ בְּחִנָּם וְרָבָא הֶשִׁיבוֹ דְּלֹא עָדִיף מִגַּבְרָא דְּאָתֵי מִינַּיהּ:

הַשְּׁתָא נִישְׁקוֹל מֵר אַגַּר בֵּיתָא. מִשְׁמַע דְּיִכּוֹל אָדָם לִמְכּוֹר מַה שֶּׁהִשְׂכִּיר בְּיַד אֲחֵרִים וְכֵן מִשְׁמַע בְּפֶרֶק הָאוֹמֵר מִשְּׁקָלַי (ערכין דף כא. ושם ד"ה ה"ק) דְּאִם הִקְדִּישׁ הַמִּשְׂכִּיר אֶת הַבַּיִת אֵין הַשּׂוֹכֵר רַשָּׁאִי לְדוּר בּוֹ יוֹתֵר וְאִם דָּר בּוֹ מָעֵל וְקָשֶׁה דְּאַמְרִי' בְּפֶרֶק אע"פ (כתובות דף נט: ושם ד"ה שדה) וּבְפֶרֶק בְּתָרָא דִּנְדָרִים (דף פו.) בַּיִת שֶׁמִּשְׂכַּנְתִּי לְךָ לִכְשֶׁאֶפְדֶּנּוּ מִמְּךָ תִּיקְדּוֹשׁ קְדֻשָּׁה מִשְׁמַע שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהִיא מְמוּשְׁכֶנֶת אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ וְי"ל דְּמִה שֶׁהִיא עֲלֵיהֶן הַחוֹב יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ וְלִמְכּוֹר אֲבָל גּוֹבֶה תְּחִילָּה חוֹבוֹ וּמַה שֶּׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדוּר בּוֹ לְפִי שֶׁהֶקְדֵּשׁ מְעוֹרָב בּוֹ וְיִמְכּוֹר הַבַּיִת וְיִקַּח זֶה שֹׁכֵר שְׁנָתוֹ: **וְשַׁפְּכִי** לֵיהּ טְפֵי. אֵין זֶה רִבִּית מְאוּחֶרֶת שֶׁלֹּא הָיוּ מְזַמְּרִים שְׁנוֹתְנִין בְּשֹׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלִין אֶצְלָם כִּדְפֵרֵשׁ בְּקּוּנְטְרֵס וְלֹא דָּמֵי לְהִלְוָאוּ וְדָר בְּחֲצֵירוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר (לעיל דף סד:) אע"פ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁיְּהֵא דָּר בְּשֹׁבִיל בִּטּוּל מְעוֹתָיו דְּשֹׁאנִי הָתָם שֶׁעֲדַיִן חַיָּיב לוֹ: **מִשְׁתַּעְבְּדֵי** בְּהוּ טְפֵי. אית סְפָרִים דְּלֹא גָּרְסִי טְפֵי שֶׁלְּבַסּוֹף הָיוּ מַחֲזִירִים לָהֶם מְעוֹת הַכִּרְגָּא שֶׁנּוֹתְנִין בַּעֲבוּרָם וְכָל מַה שֶׁהָיוּ מִשְׁעַבְּדִין בָּהֶן הָיָה בִּשְׂכַר הִלְוָאָה: **אַפְּרָוְוָתָא** דְּזוּלְשַׁפְּט. הִכָּא מִשְׁמַע שֶׁהָיָה שָׁם מָקוֹם הַזּוֹל וּבְהַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (ב"ב דף צח.) מִשְׁמַע שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין שָׁם הַיֵּינוֹת כְּדֵי לְמוֹכְרָן בְּיוֹקֶר וְי"ל שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בֵּין מְדִינָה שֶׁהָיָה שָׁם יַיִן לְרוֹב וּבֵין מְדִינָה שֶׁלֹּא הָיָה נִמְצָא שָׁם יַיִן וְהָיוּ מְבִיאִים שָׁם מִמָּקוֹם הַזּוֹל וּבָאִים מִמָּקוֹם הַיּוֹקֶר שָׁם לְקָנוֹת:

הָתָם בְּיָדוֹ הָכָא לְאוֹ בְּיָדוֹ. תֵּימַהּ בְּמַאי הֲוֵי טְפֵי בְּיָדוֹ הָתָם מַהָכָא דְּאִי מִיָּרֵי הָתָם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תְּבוּאָה לִזְרוֹעַ הָכָא נַמִּי אִם יֵשׁ לוֹ יַיִן הֲוֵי בְּיָדוֹ וְאִי חָשִׁיב הָתָם מִשּׁוּם דְּיֵשׁ בְּיָדוֹ לְקָנוֹת הָכָא נַמִּי בְּיָדוֹ לְקָנוֹת וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָכָא אֵין בְּיָדוֹ כְּשֹׁעֵר הַזּוֹל דְּזוּלְשַׁפְּט לא מְשִׁיךְ כּוּלֵּי הַאי דְּשַׁמְּא בְּאוֹתוֹ לא יִמְצָא בְּאוֹתוֹ שֹׁעַר אֲבָל בְּאִם אוֹבִיר בְּיָדוֹ לְקָנוֹת חִטִּין שֶׁאִם לא יִמְצָא בְּזוּל יִקְנֶה בְּיוֹקֶר:

הכא

תוספות

רַב מָרִי בַּר רָחֵל. בַּת שְׁמוּאֵל הָוָה וּנְשֵׁבִית וְנִתְגַּיֵּר וּבְרֵי אִיסּוּר גִּיּוֹרָא וְרַב מָרִי הוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדוּשָּׁה וְלִידָתוֹ בִּקְדוּשָּׁה וּמִחֲמַת בְּכוֹרוֹ תְּלָאוּהוּ עַל שֵׁם אִמּוֹ: **הָדֵר.** נְכְרִי וְזַבְּנֵהּ לְרָבָא: **נָטַר שַׁתָּא.** הַמִּתִּין רַב מָרִי שָׁנָה שְׁלִימָה: **שָׁקֵל אַגַּר בֵּיתָא.** מִשָּׁנָה הַבָּאָה וְאַמְטֵי לֵיהּ לְרָבָא: **הָא דְּלֹא אַמְטָאי.** הַבֵּאתִי: **לֹא שָׁקֵלְנָא אַגַּר בֵּיתָא.** עַד שֶׁאֲכוּף אֶת הַנִּכְרִי לְשַׁלֵּם לְךָ מְעוֹתֶיךָ וְאֵין זוֹ רִבִּית דְּהָא רָבָא לא מִיתַיֵּב מִידֵּי אֶלָּא נְכְרִי: **וּמַבְחֲרֵי לֵיהּ בְּטַבְּת.** נוֹטְלִין יַיִן טוֹב וְאִי הָווּ שְׁקָלֵי לֵיהּ מִתִּשְׁרֵי דְּלְמָא הֲוֵי מַחֲמִיץ וְאִשְׁתַּכַּח דְּמִשּׁוּם דְּאִקְדִּימוּ מְעוֹת בְּתִשְׁרֵי וְעֲדַיִין לא יָצָא הַשֵּׁעַר קִיבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר אַחֲרִיּוֹת וְלא דָּמֵי לְהַהוּא דְּלְעֵיל (דף עב:) דְּיֵשׁ לוֹ חִטִּין לְפִי שֶׁהַיַּיִן רָגִיל לְהַחֲמִיץ וְשָׁמָא בּוֹלוֹ הֶחֱמִיץ: **מַעִיקְּרָא.** מִשָּׁעָה שֶׁלָּקְחוֹ: **דְּחַמְּרָא חַמְּרָא דְּחִלָּא חִלָּא.** קִלְקוּלוֹ בְּתוֹכוֹ הוּא אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר וַיִּין הַמִּקַּבֵּל לא קָנָה הַיְמֵנוּ: **לְבֵנֵי אַקְרָא דְּשַׁנְּווּתָא.** שַׁנְּווּתָא שֵׁם הַנָּהָר אַקְרָא קוּנְטְרִיא"ה בְּלַע"ז יוֹשְׁבִים עַל שִׂפַּת אוֹתוֹ נָהָר וְיָהִיב לְהוּ רְבִינָא זוּזִי לִפְנֵי הַבְּצִיר לְתֵת לוֹ הַיַּיִן בְּשָׁעַת הַבְּצִיר כְּשֶׁעֵר הִיוֹצֵא: **וְשַׁפְּכִי לֵיהּ טְפֵי כּוּפֵיתָא.** מִדַּעְתָּם שֶׁלֹּא בְּתִנָּאי: **אֲחוּלֵי קָמְחֲלֵי נַבְּךָ.** הוֹאִיל וְלֹא פְּסָקָתָ עִמָּהֶם וּמִדַּעְתָּם נוֹתְנִים לְךָ וְאֵין מַזִּכִּירִים לוֹמַר בְּשֹׁכַר מְעוֹתֶיךָ שֶׁהָיוּ בִּטְיוֹלוֹת אֲצָלֵנוּ מִתְּנָה בְּעֵלְמָא הִיא: **וְהָא אַרְעָא לְאוֹ דִּידְהוּ הִיא.** אֶלָּא שֶׁהָיוּ עֲשִׁירִים וְרוֹאִין בְּנֵי אָדָם שֶׁהִנִּיחוּ שְׂדוֹתֵיהֶם וּבָרְחוּ וְאֵין נוֹתְנִים מִס הַקַּרְקַע לַמֶּלֶךְ וְהֵם נוֹטְלִים הַשְּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים וּפוֹרְעִין מִס לַמֶּלֶךְ וְשָׁמָא הַיַּיִן שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ מֵהֶם גָּזֵל הוּא בְּיָדֵי דְּקַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת וְדָרֵי הִיא שֶׁל בְּעָלִים וּפֵרוֹת גָּזֵל: **טַסְקָא.** מִס שֶׁל קַרְקַע: **כַּרְנָא.** כֶּסֶף גּוּלְגֹּלְתָּא שֶׁהָיוּ כָּל הַיְּהוּדִים כָּל אֶחָד נוֹתֵן כֶּסֶף גּוּלְגֹּלְתּוֹ לַמֶּלֶךְ: מוּהַרְקְיֵיהוּ. חוֹתֵם עַבְדוּת שֶׁלָּהֶם: **בְּטַפְּסָא.** בְּאַרְגָּז שֶׁל מֶלֶךְ מוּנָּח וְהָרֵי כּוּלָּם עֲבָדִים לוֹ דִּדְיָנָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא: **תְּקִיף.** כּוֹפֶה: **גּוֹהַרְקָא.** עֲגֻלָּה מוּכָּנֶת לְמַרְכֶּבֶת אָדָם וּבְלִשּׁוֹן אַשְׁכְּנַז רייטווג"ן: **בָּהֶם תַּעֲבוֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם.** נַמִּי תַּעֲבוֹדוּ: **לְמִיזְבַּן לֵיהּ חַמְרָא.** לִקְנוֹת לוֹ יַיִן בְּזְמַן הַבְּצִיר וּמִשֶּׁלָּם לָן יַיִן לְפִי דָּמִים קְלִים שֶׁקּוֹנִין אוֹתוֹ: **אַפְּרָוְוָתָא דְּזוּלְשַׁפְּט.** שֵׁם הַמְּקוֹם שֶׁהַיַּיִן נִיקָּח וְנִמְכָּר לְשָׁם לְרוֹב הַלּוֹקְחִין יַיִן בִּימוֹת הַבְּצִיר: **אִסְמַכְתָּא הִיא.** אֲפִילּוּ הַבְטָחוּ וְאָמַר אם אֵינִי קוֹנֶה לְךָ אֶפְרַע מִשֶּׁלִּי אֵין זוֹ אֶלָּא אִסְמַכְתָּא הוֹאִיל וְלא קָנוּ מִידָּהּ: **אם אוֹבִיר לְךָ וְלֹא אֲעֲבִיר.** גְּבֵי מִקַּבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ לְמָרְוָחָא וְהוֹבִירָהּ שֶׁלֹּא חָרַשָׁהּ וְלא זָרְעָה שְׁמִין אוֹתָהּ כְּמָה הָיְתָה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת וְנוֹתֵן לוֹ שֶׁכַּר כְּתָב לוֹ מִתְּחִילָּה אם אוֹבִיר כו' בְּפֶרֶק הַמִּקַּבֵּל (לקמן דף קד.) אֶלְמָא בֵּיזֹן דְּאַסְפַּסְדֵּיהּ בְּהָכֵי וְלא סָמַךְ לְאוֹ אִסְמַכְתָּא הִיא שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עָלָיו אֶלָּא כְּדֵי הַפְסֵד שֶׁהִפְסִידוֹ:

לאו

רַב מָרִי בַּר רָחֵל מַשְׁכֵּן לֵיהּ הַהוּא נָכְרִי בֵּיתָא הָדַר וְזַבְּנֵהּ לְרָבָא נָטַר תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא שָׁקֵל אַגַּר בֵּיתָא אֲמַטֵּי לֵיהּ לְרָבָא אָמַר לֵיהּ הַאי דְּלֹא אַמְטָאי לְמַר אַגַּר בֵּיתָא עַד הָאִידָּנָא דִּסְתַם מַשְׁכַּנְתָּא שַׁתָּא אִי בָּעֵי נָכְרִי לְסַלְקֵי לֹא הֲוָה מָצֵי מְסַלֵּק לִי הַשְּׁתָּא לְשִׁקּוֹל מַר אַגַּר בֵּיתָא א"ל אִי הָוָה יָדַעְנָא דַּהֲוָה מִמּוּשְׁכָּן לֵיהּ לְמַר לֹא הֲוָה זַבִּינְנָא לֵיהּ הַשְּׁתָּא כִּדְרֵינֵיהֶם עַבְדִּינָן לָךְ כָּל אֵימַת דְּלֹא מְסַלְּקֵי בְּזוּזֵי לֹא שָׁקִיל אַגַּר בֵּיתָא אֲנָא נַמִּי לֹא שָׁקִילְנָא מִינָּךְ אַגַּר בֵּיתָא עַד דְּמִסַּלְקְנָא לָךְ בְּזוּזֵי אָמַר לֵיהּ רָבָא מִבַּרְנִישׁ לְרַב אַשִּׁי חָזֵי מַר רַבָּנָן דְּקָא אֲכָלֵי רִבִּיתָא דִּיהָבֵי זוּזֵי אַהַמְרָא בְּתִשְׁרֵי וּמַבְחֲרֵי לָהּ בְּטֵבֵת אָמַר לֵיהּ אִינְהוּ נַמִּי אַהַמְרָא קָא יַהֲבֵי אַהַלְּא לֹא קָא יַהֲבֵי מַעִיקָּרָא דְּחַמְרָא חַמְרָא דְּחַלָּא חַלָּא הַהִיא שַׁעְתָּא הוּא דְּקַמְבַחֲרֵי רָבִינָא הָווּ יָהִיב זוּזֵי לִבְנֵי אַקְרָא דְּשַׁנְּווּתָא וְשַׁפְּכֵי לֵיהּ טְפֵי כּוּפֵיתָא אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִּׁי אָמַר לֵיהּ מִי שָׁרֵי אָמַר לֵיהּ אֵין אֲחוּלֵי הוּא דְּקָא מַחֲלֵי נַבְּךָ אָמַר לֵיהּ הָא אַרְעָא לְאוֹ דִּידְהוּ הִיא אָמַר לֵיהּ רַב לְטַסְקָא לֵיכוֹל אַרְעָא אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא חָזֵי מַר הַנֵּי רַבָּנָן דְּיַהֲבֵי זוּזֵי אַכַּרְגָּא דְּאִינְשֵׁי וּמִשְׁעַבְּדֵי בְּהוּ טְפֵי אָמַר לֵיהּ הַשְּׁתָּא אִיכּוּ שְׁכִיבָא לֹא אַמְרִי לְכוּ הָא מִילְּתָא הָכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מוּהַרְקְיֵיהוּ דְּהַנֵּי בְּטַפְּסָא דְּמַלְכָּא מָנַח וּמַלְכָּא אָמַר מַאן דְּלֹא יָהִיב כַּרְנָא לִשְׁתַּעְבִּיד לְמַאן דְּיָהִיב כַּרְנָא רַב סְעוֹרָם אֲחוּהּ דְּרָבָא הֲוָה תָּקִיף אִינְשֵׁי דְּלֹא מַעֲלוּ וּמַעְיֵיל לְהוּ בְּגוֹהַרְקָא דְּרָבָא אָמַר לֵיהּ רָבָא שַׁפִּיר קָא עָבְדַת דִּתְנִינָא רָאִיתָ שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה מַנַּיִן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְהִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר לְעוֹלָם בָּהֶם תַּעֲבוֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם יָכוֹל אַפִּילּוּ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה ת"ל וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו וְגו' אָמַר רַב חָמָא הַאי מַאן דְּיָהִיב זוּזֵי לְחַבְרֵיהּ לְמִיזְבַּן לֵיהּ חַמְרָא וּפְשַׁע וְלֹא זָבִין לֵיהּ מְשַׁלֵּם לֵיהּ כִּדְקָא אָזִיל אַפְּרָוְוָתָא דְּזוּלְשַׁפְּט אָמַר אֲמֵימַר אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִגְּהַרְדָּעָא אָמַר כִּי קָאָמַר רַב חָמָא הַנֵּי מִילֵּי בְּיַיִן סְתָם אֲבָל בְּיַיִן זֶה לֹא מִי יֵימַר דִּמְזַבְּנֵי לֵיהּ נִיהָלֵיהּ רַב אַשִּׁי אָמַר אֲפִי' יַיִן סְתָם נַמִּי לֹא מַאי טַעְמָא אִסְמַכְתָּא הִיא וְאִסְמַכְתָּא לֹא קָנְיָא וּלְרַב אַשִּׁי מַאי שְׁנָא מֵהָא דִּתְנַן אִם אוֹבִיר וְלֹא אֲעֲבִיר בְּמִיטְבָא הָתָם בִּידוֹ

הכא

רַב מָרִי בַּר רָחֵל מַשְׁכֵּן לֵיהּ הַהוּא נָכְרִי בֵּיתָא – רב מרי בר רחל הלוה מעות לנכרי, ונתן לו הנכרי בית כמשכון, ורב מרי דר בבית עד שישלם לו הנכרי את חובו, ואחר כך **הָדַר זַבְנֵהּ לְרָבָא** – חזר הנכרי ומכר את הבית לרבא, בלא ששילם לרב מרי את חובו, וכיון שהבית עדיין ממושכן לרב מרי, המשיך לדור בבית. **נָטַר תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא** – המתין רב מרי שנה שלימה, ולאחריה **שָׁקַל אֲגַר בֵּיתָא** – נטל את שכר הדירה עבור השנה הבאה **וַאֲמֵטֵי לֵיהּ לְרָבָא** – והביאו לרבא כתשלום עבור מה שהוא ממשיך לדור בבית שהוא עתה של רבא, **וַאֲמַר לֵיהּ** לרבא, **הַאי דְּלָא אִמְטַאי לְמַר אֲגַר בֵּיתָא עַד הָאִידְּנָא** – מה שלא הבאתי לך את שכר הדירה עד עתה, ודרתי בו בשנה הראשונה בלא תשלום ולא חששתי לאיסור גזל, משום **דִּסְתָם מַשְׁכַּנְתָּא שַׁתָּא** – שסתם משכון של בית או שדה הוא לשנה, ונמצא שאף **אִי כְּעֵי נָכְרִי לְסַלְּקֵי** – אם היה הנכרי רוצה לסלקני מן הבית על ידי תשלום החוב **לֹא הֲוָה מָצֵי מְסַלֵּק לִי** – לא היה רשאי לסלקני, והרי זה כאילו כבר קניתי ממנו את זכות ההשתמשות בבית לשנה, ולפיכך איני צריך לשלם שכירות על שנה זו, אבל **הַשְׁתָּא** – לאחר שכלתה השנה, כיון שזכותו של הנכרי לסלק אותי מן הבית על ידי תשלום החוב, יש בידו כח למכור את הבית, וכיון שעתה הוא ביתך, ובדיני ישראל רשאי בעל הבית לסלק את המלוה מן הבית בכל זמן שירצה אף בלא תשלום החוב, אם כן זכות ההשתמשות בבית היא שלך, **וּלְשִׁקּוּל מַר אֲגַר בֵּיתָא** – טול את שכר הדירה.

אָמַר לֵיהּ רבא לרב מרי, **אִי הֲוָה יָדַעְנָא דַּהֲוָה מְמוּשְׁכָּן לֵיהּ לְמַר לֹא הֲוָה זָכִינְנָא לֵיהּ** – אם הייתי יודע שהבית ממושכן לך לא הייתי קונה אותו מן הנכרי כדי שלא תפסיד את זכותך בבית, ואף **הַשְׁתָּא** שכבר קניתי את הבית, מכל מקום **כְּדִינֵיהֶם עֲבִדִינָן לָךְ** – אנהג עמך כפי הנהוג בדיני הנכרים, **שֶׁכָּל אִימַת דְּלֹא מְסַלְּקֵי בְּזוּזֵי לֹא שָׁקֵיל אֲגַר בֵּיתָא** – כל זמן שאינם משלמים את החוב אינם נוטלים שכר דירה עבור מה שהמלוה דר בבית הממושכן, אף אני איני עדיף ממי שבאתי מכוחו, ולפיכך אף **אֲנָא נַמִּי לֹא שָׁקִילְנָא מִינָּךְ אֲגַר בֵּיתָא עַד דְּמִסַּלְּקְנָא לָךְ בְּזוּזֵי** – לא אטול ממך את שכר הדירה, עד שאכוף את הנכרי לשלם לך את חובו.

אָמַר לֵיהּ רָבָא מִבַּרְנִישׁ לְרַב אַשִׁי, חֲזֵי מַר – ראה אדוני, **רַבָּנָן דְּקָא אָכְלֵי רִבִּיתָא** – יש מן החכמים שאוכלים ריבית, **דְּיָהֲבֵי זוּזֵי אַחַמְרָא בְּתִשְׁרֵי וּמַכְחֲרֵי לָהּ בְּטֵבֵת** – שהם נותנים מעות לעושי היין בתשרי קודם שיצא השער, אך אינם נוטלים את היין מיד כיון שהם חוששים שהוא יחמיץ, ובטבת הם בוחרים לעצמם את היין הטוב, ונמצא שמחמת שהקדימו את המעות קיבל עליו המוכר אחריות, והם נוטלים יין טוב. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, אין בכך כל איסור, משום **שֶׁאֵינְהוּ נַמִּי אַחַמְרָא קָא יָהֲבֵי, אַחֲלָא לֹא קָא יָהֲבֵי** – אף הם בשעה שנתנו את המעות לא נתנו אלא על יין ולא על חומץ, **וּמַעִיקָּרָא** – בחודש תשרי כששילמו על היין כבר היה החבית **דְּחַמְרָא חַמְרָא וּדְחַלָּא חַלָּא**, כלומר מה שהוא יין טוב מתחילתו אינו מחמיץ אף לאחר זמן, ומה שהחמיץ עד חודש טבת, כבר היה קלקולו בתוכו בחודש תשרי אלא שלא היה ניכר, וכיון שהם שילמו על יין טוב, עליהם לקבל בטבת יין טוב, ואין כאן אחריות שקיבל המוכר עליו, אלא **בַּהֵיא שַׁעְתָּא הוּא דְּקָמְבָחֲרֵי** – בשעת נטילת היין הם בוחרים ומבררים מהו היין שקנו מתחילה.

מספרת הגמרא: **רָבִינָא הֲוָה יָהִיב זוּזֵי לְבְנֵי אַקְרָא דְּשַׁנְוּותָא** – רבינא היה נוהג לתת מעות לאנשים שדרו במחוז שליד הנהר 'שנוותא' לפני הבציר, על מנת שיתנו לו יין לאחר הבציר כפי השער שיצא באותה שעה, **וּבשעה שבא לקבל את היין שָׁפְכֵי לֵיהּ טְפֵי כּוּפֵּיתָא** [סל] – שפכו לו המוכרים ונתנו לו מדעתם מדה אחת יותר ממה שהיו צריכים לתת לו. **אָתָא** רבינא **לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי וְאָמַר לֵיהּ, מִי שָׁרֵי** – האם מותר לי ליטול את התוספת שהם נותנים לי או שיש בכך משום ריבית, שמחמת הקדמת המעות הם נותנים לי תוספת. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **אִין** – מותר לך ליטלו, שכיון שלא קצצת עמם על כך מתחילה, ואף הם אינן מזכירים שהתוספת היא בשכר מעותיך שהיו בטלות אצלם, נמצא שאין כאן ריבית, אלא **אַחוּלֵי הוּא דְּקָא מָחֲלֵי נַבְּךָ**, הם נותנים לך את התוספת בתורת מחילה ומתנה בעלמא, ואין בזה איסור.

אָמַר לֵיהּ רבינא לרב אשי, האם יש לי לחשוש שמא היין שברשותם גזול הוא, **דְּקָא אַרְעָא לַאו דִּידְהוּ הִיא** – שהקרקע [–הכרם] אינו שלהם, אלא שבעליה הניחוה וברחו, מפני שלא רצו לשלם את מס הקרקעות המוטל עליה, ואנשים אלו פורעים את המס תמורתה ונוטלים את הכרם לעצמם, ונמצא שהענבים שהם בוצרים הם גזל, ואסור לי לקנות מהם יין. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, אין בזה איסור גזל, מפני שעל פי דין המלכות **אַרְעָא לְטַסְקָא מְשַׁעְבְּדָא** – הקרקע משועבדת לתשלום המס, **וּמַלְכָּא אָמַר מַאן דְּיָהִיב טַסְקָא לֵיכּוֹל אַרְעָא** – וחוק המלך הוא שמי שמשלם את המס זכותו לאכול את פירות הקרקע, וכיון שדינא דמלכותא דינא, אין כאן גזל.

אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לְרָבָא, חֲזֵי מַר – ראה אדוני, **הָנֵי רַבָּנָן דְּיָהֲבֵי זוּזֵי אַכַּרְנָא דְּאִינְשֵׁי** – את אותם החכמים שמשלמים מעות עבור מס הגולגולת שאנשים חייבים, **וּתמורת זאת מְשַׁעְבְּדֵי בָּהוּ טְפֵי** – הם משתעבדים באותם האנשים ששילמו עבורם את המס, ודורשים מהם לעבוד עבורם יותר משווי המס ששילמו. **אָמַר לֵיהּ** רבא לרב פפא, טוב ששאלת אותי שאלה זו, **כִּי הַשְׁתָּא אִיכּוּ שְׁכִיבָא** – אם הייתי מת עתה, **לֹא אָמְרִי לְכוּ הָא מִילְתָא** – לא הייתי אומר לכם דבר זה, **דְּהָכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מֵהַרְקַיְּיהוּ דְּהָנֵי** – חותם העבדות שלהם, **בְּטַסְקָא דְּמַלְכָּא מָנָח** – בארגז של המלך מונח, כלומר שמדין המלכות הכל נחשבים כעבדים למלך, ולפיכך הם חייבים במס הגולגולת, **וּמַלְכָּא אָמַר מַאן דְּלֵא יָהִיב כַּרְנָא לִשְׁתַּעְבֵּיד לְמַאן דְּיָהִיב כַּרְנָא** – והמלך אמר שמי שלא משלם את המס המוטל עליו, משתעבד למי ששילם עבורו את המס, נמצא שאכן על פי דינא דמלכותא נחשבים אנשים אלו כעבדיהם של מי ששילם עבורם את המס, ובדין הם משתעבדים בהם.

רַב סְעוֹרָם אֲחוּהּ דְּרַבָא – אחיו של רבא, **הָוָה תָּקִיף אִינְשֵׁי דְּלֵא מְעַלּוּ** – היה תופס בכח אנשים שאינם הגונים, **וּמְעַיֵּיל לְהוּ בְּגוֹ הַרְקָא דְּרַבָא** – ומכניסם למרכבתו של רבא, בכדי שיובילו את המרכבה, **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לרב סעורם, **שַׁפִּיר קָא עָבֵדְתְּ** – היטב אתה עושה, שכן מותר להשתעבד באנשים שאינם נוהגים כשורה, **דְּתָנִינָא** בברייתא, אם **רָאִיתָ** את חבירך **שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, מִנַּיִן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְהִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא כה מו) לענין עבדים כנענים **לְעוֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**', ונסמך לו באותו פסוק '**וּבְאַחֵיכֶם**' וגו', **וְיֵשׁ לְדָרוֹשׁ** שגם באחיכם אתם רשאים לעבוד, **יָכוֹל אֲפִילּוּ** אם **נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה** רשאי אתה להשתעבד בו, **תַּלְמוּד לוֹמַר וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו וְגוֹ'** לא **תִּרְדֶּה** בוֹ **בְּפָרֶךְ**', הרי שאין לעבוד בישראל בפרך, וליישב את הסתירה בפסוק בין הדרשה לפשוטו של מקרא, צריך לומר שאם הוא הגון אסור להשתעבד בו, אך אם אינו הגון מותר להשתעבד בו.

אָמַר רַב חָמָא, הַאי מַאן דְּיָהִיב זוּזֵי לְחַבְרֵיהּ ושלח אותו **לְמִיזְבַּן לֵיהּ חַמְרָא** – לקנות עבורו יין בשעת הבציר שאז המחיר זול, **וּפָשַׁע** השליח **וְלֹא זָבַן לֵיהּ** – ולא קנה לו יין כלל, **מְשַׁלֵּם לֵיהּ** – צריך השליח לשלם למשלח ולתת לו יין **כַּדְקָא אָזִיל אַפַּדְרָווּתָא דְּזוּלְשַׁפָּט** – כפי שהיה יכול לקנות במעות שנתן לו בנמל של 'זולשפט' [שם מקום] ששם נמכר היין בזול בשעת הבציר.

אָמַר אֲמֵימַר, אַמְרִיתָּהּ לִשְׁמַעְתָּא – אמרתי שמועה זו **קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנַּהַרְדְּעָא**, שרב חמא חייב את השליח לשלם למשלח כפי שהיה יכול לקנות בשעת הזול, **אָמַר** רב זביד, **כִּי קָאָמַר רַב חָמָא** שצריך לשלם כך, **הָנֵי מִילֵּי בְּשׁוּלַּח** את חבירו לקנות **יַיִן סָתָם, אֲבָל בְּשׁלַח** אותו לקנות **יַיִן זֶה**, כלומר יין מסויים, **לֹא** – אין השליח חייב לשלם למשלח כפי שהיה יכול לקנות בשעת הזול, מפני שאין זה ברור שהפסידו בכך, **דְּמִי יֵימַר דְּמִזַּבְנֵי לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ** – מי אמר שהיו המוכרים מסכימים למכור לו את היין הזה.

רַב אַשִׁי חלק על רב חמא **וְאָמַר, אֲפִילּוּ** אם שלח את השליח לקנות **יַיִן סָתָם, נַמִּי לֹא** חייב השליח לשלם כפי מחיר היין בשעת הזול. מפרשת הגמרא: **מַאי טַעְמָא**, משום שאף אם התנה עמו כן

מה שאין כן **הָכָא** שהשליח התחייב לשלם כפי המחיר במקום היוקר אם לא יקנה, **לַאו בְּיָדוֹ** – אין בידו בשעת התנאי לקיים את דבריו שהרי אפשר שלא ירצו למכור לו, ואם כן אין דעתו גמורה להתחייב בכך ונחשבת התחייבותו כאסמכתא.

אָמַר רָבָא הָנֵי בֵּי תְּלָתָא דְּהָהֵבֵי זוּזֵי לְחַד לְמִזְבַּן לְהוּ מִידֵי – שלשה אנשים שנתנו מעות לאדם אחר לקנות להם דבר מה שישתכרו בו, **וְזָבַן לְחַד מִינַּיְיהוּ** – והוא קנה חפץ והתכוון שיהיה זה עבור אחד מהם בלבד, **זָבַן לְכוּלְּהוּ** – הרי שלשתם שותפים בו כאילו קנה לשלשתם, **וְלֹא אֲמָרָן** ששלשתם שותפים במה שקנה **אֶלָּא** באופן **דְּלֵא צַר וְחָתִים אִינִישׁ אִינִישׁ לְחוּדֵיהּ** – שהשליח לא קשר וחתם את המעות של כל אחד מהם בצרור בפני עצמו, ומעות שלשתם מעורבים, ולפיכך נחשבים שלשתם שותפים בכל המעות, **אֲבָל** אם **צַר וְחָתִים אִינִישׁ אִינִישׁ לְחוּדֵיהּ** – קשר וחתם את מעותיו של כל אחד מהם בצרור בפני עצמו, וקנה במעות של אחד מהם דבר מה, **לְמַאן דְּזָבַן זָבַן וּלְמַאן דְּלֵא זָבַן לֵא זָבַן** ואינם שותפים בו, כיון שמעות כל אחד מהם מונח בפני עצמו.

אָמַר רַב פַּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, הַאי סִיטוּמְתָּא קַנְיָא – החותם שמחתימים החנונים את החביות שקנו נחשב לקנין, ואין בעל הבית יכול לחזור בו מן המכירה אף על פי שהחנוני לא משך ולא הגביה את החביות. מבררת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְתָּא** – לענין מה קנה החנוני את החביות, כלומר האם הוא קנין גמור או לא. משיבה הגמרא: **רַב חֲבִיבָא אָמַר** שהסיטומתא מועילה **לְמִקְנְיָא מַמָּשׁ** – לקנין גמור, ואין אחד מהם יכול לחזור בו אפילו אם ירצה לקבל עליו מי שפרע. **וְרַבָּנָן אָמְרֵי** אין זה קנין גמור, ולא הועילה הסיטומתא אלא שאם ירצה אחד מהם לחזור בו יצטרך **לְקַבּוּלֵי עֲלֵיהּ מִי שֶׁפָּרַע.**

מסיקה הגמרא: **וְהִלְכְתָּא** ברוב המקומות אין הסיטומתא קנין גמור ואינו מועיל אלא **לְקַבּוּלֵי עֲלֵיהּ מִי שֶׁפָּרַע,** ומכל מקום **כְּאַתְרָא דְּנָהֲגִינוּ לְמִקְנֵי מַמָּשׁ** – במקום שהמנהג שעושים סיטומתא על מנת שבכך יהיו החביות קנויות לגמרי לחנוני, **קָנֵי** – קנה החנוני את החביות ואין אחד מהם יכול לחזור בו כלל, שכיון שנהגו בקנין זה הרי יש כאן גמירות דעת מצד המוכר והקונה לקנין, וכל מעשה שיש בו גמירות דעת לקנין מועיל בקנין גמור:

שנינו במשנה: **הָיָה תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִים.** כלומר שאם יש למוכר פירות ברשותו אף על פי שלא נגמרה מלאכתם, ועדיין אינם עומדים למכירה, מותר לפסוק עליהם כשער הזול אפילו קודם שיצא השער, מפני שנחשב שיש לו את אותם פירות והם נכנסים לרשותו של הלוקח, הגמרא דנה עד כמה אפשר שיהיו הפירות מחוסרים עד לגמר מלאכתם, ועדיין יהיה מותר לפסוק עליהם:

אָמַר רַב אם אין הדבר שפוסק עליו **מְחוּסַּר** אלא **שְׁתַּיִם** – שתי מלאכות עד שיהיה ראוי למכירה, **פּוֹסֵק** עליו כשער הזול אף על פי שלא יצא השער, אבל אם הוא עדיין מחוסר **שָׁלֹשׁ** מלאכות **אֵינוֹ פּוֹסֵק** עליו, מפני שנחשב כמו שעדיין אין לו את הדבר שהוא פוסק עליו וצריך להמתין עד שיצא השער. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** אם אינם מחוסרים אלא מלאכות שאפשר לעשותם **בִּידֵי אָדָם, אֲפִילּוּ** אם הם מחוסרים **מֵאָה** מלאכות, הרי זה נחשב כיש לו **וּפוֹסֵק** עליו כשער הזול, שכיון שבידו להשלים את כל מה שחסר, הרי זה כאילו הוא כבר ברשותו, אבל אם מחוסר מלאכה שאינו יכול לעשותה אלא תלויה **בִּידֵי שָׁמַיִם, אֲפִילּוּ** אם אינה אלא מלאכה **אַחַת, אֵינוֹ פּוֹסֵק** שכיון שאין בידו להשלים את המלאכה, הרי זה נחשב שעדיין אינו ברשותו ואינו רשאי לפסוק אלא אם כן יצא השער.

הגמרה דנה בדברי המשנה לפי דברי האמוראים: **תְּנַן פּוֹסֵק עָמוֹ עַל הַגָּדִישׁ** – מותר לפסוק על תבואה אף על פי שאין לו אלא גדיש המחוסר דישה. מקשה הגמרא על שיטת רב: **וְהָא** בסתם גדיש עד שתיעשה גורן הראוי למכירה, **מְחוּסַּר** ארבע מלאכות, והם א' **מִשְּׁדָא כַּחֲמָה** – לשטוח את העומרים [חבילות התבואה] מול השמש כדי שיתייבשו ויהיו ראויים לדישה. ב' **לְמֵיכַשׁ** – שיתייבשו העומרים בשמש. ג' **וּלְמֵידַשׁ** – לדוש את התבואה, ד' **וּמִידְרָא** – ולזרות את התבואה ברוח כדי שיתפזר המוץ ויישארו גרגירי התבואה בלא מוץ, ומדוע מותר לפסוק עליו.

מתרצת הגמרא: המשנה מדברת **כְּגוֹן דְּשָׁדָא כַּחֲמָה וְיָבֵשׁ** – שכבר שטח את העומרים בשמש ויבשו, ואינם מחוסרים אלא דישה וזריה, וכל שאינם מחוסרים אלא שתי מלאכות מותר לפסוק עליהם.

מקשה הגמרא: **וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר** שאם מחוסר מלאכה **בִּידֵי שָׁמַיִם, אֲפִילּוּ אַחַת, אֵינוֹ פּוֹסֵק,** קשה איך התירה המשנה לפסוק על הגדיש, **וְהָא מְחוּסַּר מִידְרָא** – זריה ברוח **דְּבִידֵי שָׁמַיִם הִיא** – שהרי אי אפשר לזרות אלא אם כן יש רוח, ואין בידו להביא את הרוח אלא בידי שמים היא. מתרצת הגמרא: **אֶפְשָׁר בְּנַפּוּחָא** – אף אם לא תהיה רוח יוכל לנפות את גרגירי התבואה מן המוץ על ידי נפה, ונמצא שתיקונו תלוי בידי אדם ולכך רשאי לפסוק עליה:

מקשה הגמרא על רב: מדוע שנינו בהיתר הפסיקה **וְעַל הֶעָבִיט שֶׁל עֲנָבִים: וְהָא** עדיין **מְחוּסַּר** ארבע מלאכות עד שיהיה כאן יין הראוי למכירה, א' **מִכְּמָר** – שיתחממו הענבים בתוך העביט, ב' **וְעַיּוּלֵי לְבֵי מַעֲצַרְתָּא** – להכניס את הענבים לגת, ג' **לְמֵידַשׁ** – לדרוך אותם בגת שיצא היין מן הענבים, ד' **וּלְמִנְּדָּ** – ולמשוך את היין מן הגת אל הבור שלפני הגת. מתרצת הגמרא: מדובר במשנה בענבים שכבר אינם מחוסרים חימום, אלא **כִּדְתָנֵי רַבִּי חִיָּא** לענין זיתים, ששנינו במשנה על המעטן של זיתים, ורבי חייא גרס בברייתא, **עַל הַכּוֹמֶר שֶׁל זֵיתִים** כלומר שפוסק עמו לאחר שכבר נתחממו הזיתים במעטן, **הָכָא נָמִי** יש לפרש לענין עביט של ענבים, שכוונת המשנה **עַל הַכּוֹמֶר שֶׁל עֲנָבִים,** כלומר שפוסק עמו לאחר שכבר התחממו הענבים בתוך העביט, וראויים כבר להכניסם אל הגת.

מקשה הגמרא: **וְהָא** עדיין **מְחוּסְּרֵי תְּלָת** – שלש מלאכות גם לאחר שהענבים התחממו, שהיינו להכניסם לגת, ולדרוך אותם ולמשוך את היין אל הבור. מתרצת הגמרא: המשנה מדברת **כְּאַתְרָא דְּהָהוּא דְּזָבְנִין הוּא דְּנָגִיד** – במקום שהמנהג הוא שקונה היין הוא מושך את היין מן הגת אל הבור, ונמצא שלאחר שתי מלאכות כבר ראוי היין למכירה, ולפיכך מותר לפסוק עליו:

מקשה הגמרא על רב: מדוע שנינו בהיתר הפסיקה **וְעַל הַמַּעֲטָן שֶׁל זֵיתִים: וְהָא מְחוּסַּר** ארבע מלאכות עד שיהיה כאן שמן הראוי למכירה, א' **מִכְּמָר** – שיתחממו הזיתים בתוך המעטן, ב' **וְעַיּוּלֵי לְבֵי דַּפֵּי** – להכניסם לבית הבד, ג' **לְמֵידַשׁ** – לדרוך על הזיתים בבית הבד ולעשות מהם שמן, ד' **וּלְמִנְּדָּ** – ולמשוך את השמן מבית הבד אל הבור שכונסים בו את השמן. מתרצת הגמרא: **תָּנֵי רַבִּי חִיָּא** בתוספתא שלו, במקום על 'המעטן' של זיתים, **עַל כּוֹמֶר שֶׁל זֵיתִים** והיינו שמדובר לאחר שכבר התחממו הזיתים במעטן וראויים להביאם לבית הבד לדריכה, ולפיכך מותר לפסוק עליהם.

מקשה הגמרא: **הָא** עדיין **אִיכָּא תְּלָת** – גם אחרי שהזיתים התחממו יש עוד שלש מלאכות החסרות בכדי שיהיה השמן ראוי למכירה, ולפי דברי רב אסור לפסוק על דבר שמחוסר שלש מלאכות. מתרצת הגמרא: המשנה מדברת **כְּאַתְרָא דְּהָהוּא דְּזָבְנִין הַהוּא מִנָּגִיד** – במקום שהמנהג שקונה השמן הוא זה שמושך את השמן מבית הבד אל הבור, ונמצא שמיד לאחר שנדרכו הזיתים ויצא מהם שמן הם ראויים למכירה, ואם כן אין הזיתים חסרים אלא שתי מלאכות ולפיכך מותר לפסוק עליהם:

מקשה הגמרא על רב: שנינו בהיתר הפסיקה **וְעַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר:** וקשה **אַמַּאי** – מדוע מותר לפסוק על קדירות של חרס בשעה שאין לו אלא עיגולי טיט של יוצר החרס, **וְהָא מְחוּסַּר** חמש מלאכות עד שיהיו כאן קדירות הראויות למכירה, א' **לְפוּפֵי** – לגלגל את הטיט לפי המידה שרוצה לעשות את הכלי ולעשות לו בית קיבול, ב' **וְיַבּוּשֵׁי** – וליבש את הטיט, ג' **עַיּוּלֵי לְאַתּוּנָא** – להכניסו לתוך הכבשן, ד' **לְמִשְׁרָף** – לצרף את הטיט בתוך הכבשן עד שייעשה חרס, ה' **וּלְמֵיפַּק** – ולהוציאו מן הכבשן. מתרצת הגמרא: מה שאמרו במשנה שמותר לפסוק על הביצים של יוצר מדובר **כְּגוֹן דְּמָלְפָפָה וְיַבֵּישׁ** – כגון שכבר גלגל את הטיט ויצר ממנו את צורת הכלי, וכבר יבש הטיט כפי צורה זו. מקשה הגמרא:

המשך בעמוד לח

תוספות

לאו בידו. שקמא לא ימכרוהו לו: דלא צר וחתים. מעות של כל איש ואיש לבד: סיטומתא. חותם שרושמין החגונים על החביות של יין שלוקחין הרבה ביחד ומניחין אותן באוצר הבעלים ומוליכין אותן אחת אחת למכור לחנות ורושמין אותם לדעת שכל הרשומות נמכרות: ובאתרא כו' למיקני. שרגילין לרשום על מנת שבדבר זה תהא קנויה לו באלו מושך קני: מחוסר שתים. שתי מלאכות: פוסק עמו. ואע"פ שלא יצא השער דהא יש לו אבל מחוסר שלש כאין לו דמי: בידי אדם. אם מלאכות שהדבר מחוסר בידי אדם אפי' מאה הן פוסק: בידי שמים אפי' אחת אינו פוסק. דמי יימר דאתיא ויהא בידו להשלים הלכך כאין לו הוא: משדא בחמה. שטוח העומרין בחמה: ומידרא. לזרוק המוץ לאחר הדישה ברחת ברוח: כגון דשדי בחמה ויבש. דאבתי גדיש קרי ליה: האיכא מידרא. דבידי שמים היא שצריך רוח שאינה מצויה: אפשר בנפוותא. וו"ן בלעז: על העביט. כולהו לאותבינהו לרב ושמואל נקיט ליה ואזיל: מכמר. הוחמם: למידש. לדרוך בגת: מנגד. למשוך היין אל הבור שלפני הגת: כדתני ר' חייא. לקמן: על הכומר של זיתים. דתנן במתני' (לעיל דף עב:) מעצן תנא ליה איהו במתני' בלשון כומר לומר שכבר נתחממו: בי דפא. בית הבד של שמן: לפופי. אמולידי"ר בלע"ז לשון מלפפין הזולד (שבת דף קכט:) שמגלגלו לפי מדתו אם גדולות אם קטנות ועושה להן בית קיבול: ומשרף. לצרפו בכבשן: כגון דמלפף ויבש. ואבתי ביצים קרי לחו לשון ביצה מרשק"א שהעפר מגובלת עם המים: ומידק. לאחר שנשרפו האבנים הרי הן חתיכות שרופות ומוציאין אותן מן הכבשן ונותנין בהן מעט מים וצובריין אותן ונידוכות מאליהן בקמח טחון: משראוי לשקען בכבשן. משהכין והזמין את האבנים ואת העצים והכל בידו ואין חסר אלא מלאכת השריפה: בד"א. שצריך שיהא מוכן בידו: בעפר לבן. שאינו מצוי רבשיהו מכניסין אותו אין מכניסין אותו אלא מגובל ועשוי ביצים: אבל בעפר שחור. שהוא מצוי במקומו אין צריך שיהא בידו שאם אין לזה יש לזה: מכי עיילי עפרא. משהכניס המוכר ועבר עפר בביתו ועפר שחור היה: עשיק עפרא. יקר ואינו מצוי: סמכא דעתיה. דכל אחד והחוזר יקבל מי שפרע: לא סמכא דעתיה. דלמא לא משכח עפרא וליכא מי שפרע שהוא עצמו לא נסמך עליו אלא נתן על הפקפק:

ימות

הכא לאו בידו. מכאן מקשה ר"ת לפירוש הקונטרס דפרק זה בורר (סנהדרין דף כד: ושם ד"ה כל) גבי משחק בקובייא דקאמר התם דלאו אסמכתא היא ופי' הקונטרס משום דהיכי דמי אסמכתא כגון אם אוביר ולא אעביד וכגון משליש שטרו דגש פשוט (ב"ב דף קסח. ושם) דסמיך על (לא) דבר כסבור כל זה בידו לעשות ומרישא כי מתני אדעתא דלא ידהיב לאסמכתא קא מתני דקוביא לא סמיך אמידי דלא ידע אי נצח אי לא נצח ואפ"ה מתני שמע מינה מסיפיקא גמיר ומקני והכא משמע איפכא דהיכא דלאו בידו הוי טפי אסמכתא ונראה לר"ת דהתם משום הכי לא הוי אסמכתא דאגב דבעי למיקני גמר ומקני וקשה לפירושו דבהזהב (לעיל דף מח: ושם) חשיב אסמכתא לההיא דאם אני חוזר בי ערבוני מחוול לך ולא אמרי' מגו דבעי למיקני גמר ומקני ועוד דא"כ היכי מדמה בפרק זה בורר (סנהדרין דף כה.) לההיא דאין אחד מהם נזיר דהתם לא שייך האי טעמא ור"ת בעצמו חזר בו והגיה בסמר היישר גבי עובדא דשנים שהמרו זה את זה בפרק במה מדליקין (שבת דף לא.) שהקנו זה לזה דאי לא הקנו ליהדרו בהו ואע"ג דיש מקומות דקנו בלא קנין בדברים בעלמא כגון בסנהדרין (דף כד.) נאמן עלי אבא כו' דבאתן לך מחלוקת וכן (שם) דור לי בחיי ראשך דאין יכול לחזור בו התם דין הוא שיועיל בין שיש להם תביעה זה על זה והם קבלו עליהם כך את הדין ולא דמי להיכא שאין לו שום תביעה והתם בפ' זה בורר (סנהדרין דף כה.) גבי מפריחי יונים משמע בפי' הקונטרס דקאמר וצריכא דאי קאמר בתולה בדעת עצמו התם דקאמר קים לי בנפשאי דידעינא טפי ולהכי הוי אסמכתא משמע היכא דבידו לחרוחי הויא טפי אסמכתא ומהך דשמעתין נראה לי דלא דמי דהכא הוא בידו ולא בידו דאע"ג דמצוי הוא לקנות מכל מקום כיון דתלוי באחרים דאם לא יקרצו למכור ממי יקנה הלכך לא גמר ומקני אבל התם דאין בידו בכל גמר ומקני ובכשהיה בידו מכל וכל בגון אם אוביר ולא אעביד אי גזים לא גמר ומקני בגון דאמר אשלם אלפא זוזי בדלקמן בפרק המקבל (דף קד:) אבל אשלם במיטבא דלא גזים גמר ומקני ועוד פר"ת דזקא כי ההיא דאם אני חוזר בי ערבוני מחוול לך וההיא דפריקין לעיל (דף סה:) דאם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים וההיא דמשלישו חשיב אסמכתא כיון דגזים שאין מתכוין אלא להסמיך חברו על דבריו שיאמינהו אבל משחק בקוביא אדעתא דהיכי קא עבדי שירויחו זה או זה דבסנהדרין (דף כד: ד"ה כל) האריך בפסק משחק בקוביא: **תני** רבי חייא על כומר של זיתים. וא"ת אמאי לא אמר רבי חייא מילתיה אראשיא דעביט של ענבים ויש לומר דאין רגילות למכמר ענבים כמו זיתים וא"ת לשמואל דאמר בידי אדם אפילו מאה פוסק למה לי על כומר ויש לומר דכימור הזיתים מקרי בידי שמים: **וכפר** שיחין והברותיה אע"פ שאין לזה יש לזה. לא מיירי בעפרא דהא מחוסר שלש הוא

1 הכא לאו בידו אמר רבא הני בי תלתא דיהבי
2 זוזי לחד למזבן להו מידי וזבן לחד מינייהו זבן
3 לכולהו ולא אמרן אלא דלא צר וחתים אינש
4 אינש לחודיה אבל צר וחתים אינש אינש לחודיה
5 למאן דזבן זבן ולמאן דלא זבן לא זבן אמר רב בפי
6 משמיה דרבא האי סיטומתא קניא למאי הלכתא
7 רב חביבא אמר למקניא ממש רבנן אמרי לקבולי
8 עליה מי שפרע והלכתא לקבולי עליה מי שפרע
9 ובאתרא דנהיגו למקני ממש קנו: היה הוא תחלה
10 לקוצרים: אמר רב מחוסר שתים פוסק שלש אינו
11 פוסק ושמואל אמר בידי אדם אפילו מאה פוסק
12 בידי שמים אפי' אחת אינו פוסק תנן פוסק עמו על
13 הגריש והא מחוסר משדא בחמה למיבש ולמידש
14 ומידרא כגון דשדא בחמה ויבש ולשמואל דאמר
15 בידי שמים אפי' אחת אינו פוסק והא מחוסר מידרא
16 דבידי שמים היא אפשר בנפווותא: ועל העביט של
17 ענבים: והא מחוסר מכמר ועיילי לבי מעצרתא
18 למידש ולמנגד כדתני רבי חייא על הכומר של
19 זיתים הכא נמי על הכומר של ענבים והא מחוסרי
20 תלת באתרא דההוא דזבין הוא דנגיד: ועל המעטן
21 של זיתים: והא מחוסר מכמר ועיילי לבי דפי
22 למידש ולמנגד תני רבי חייא על כומר של זיתים
23 הא איכא תלת באתרא דההוא דזבין ההוא מנגיד:
24 ועל הביצים של יוצר: אמאי והא מחוסר לפופי
25 ויבושי עיילי לאתונא למשרף ולמיפק כגון דמלפפה
26 ויבישי והא איכא תלת באתרא דההוא דזבין הוא
27 דמפיק: ועל הסיד משישקענו בכבשן: והא מחוסר
28 מקלה ואפוקי ומידק באתרא דההוא דזבין ההוא
29 דייק ולשמואל דאמר בידי אדם אפי' מאה פוסק
30 למה לי משישקענו בכבשן אימא משראוי לשקעו
31 בכבשן: ועל הביצים של יוצר: תנו רבנן אין פוסקים
32 על הביצים של יוצר עד שייעשו דברי ר' מאיר אמר רבי יוסי בד"א בעפר לבן אבל
33 בעפר שחור כגון כפר חננייא וחברותיה כפר שיחין וחברותיה פוסקין אע"פ שאין לזה
34 יש לזה אמימר יהיב זוזי מכי מעייילי עפרא כמאן אי כר' מאיר האמר עד שייעשו
35 אי כרבי יוסי האמר אע"פ שאין לזה יש לזה לעולם כרבי יוסי ובאתריה דאמימר
36 עשיק עפרא אי דמעייילי עפרא סמכא דעתיה ויהיב להו זוזי ואי לא לא סמכא
37 דעתיה: ופוסק עמו על הזבל כל ימות השנה: חכמים היינו תנא קמא אמר רבא

ימות

ואינו פוסק אלא בביצים איירי ומדנקט האי לישנא דאע"פ שאין לזה יש לזה כדנקט גבי פוסקין על שער שבשוק משמע שיש שער שבשוק לביצים וקמ"ל דאע"פ שאין שער לקדירות שבשוק כיון שיש שער לביצים חשיב כאילו יש לו ביצים לפסוק לקדירות כשער מוכרי קדירות בזול שהביצים לענין קדירות בעין לקיוטות למוכרי תבואה אי נמי אפילו אין שער יכול להיות דחשיב כיש לו לפי שדרך יוצרים דיזפי מהדדי שיש הרבה מהם:

יכול לומר לו תן לי כזה או תן לי מעותי. אין זה מעמיד מלוה על גבי פירות כיון דבתורת מקח נותן לו מעות תחילה ואפילו אי שפרע ליכא דדעתיהו דאינשי אתריא דילה כשנותן מעות על מנת לקבל פירות לאחר זמן:

דלמא

חסידות חב"ד היא אמנם שיטה מיוחדת בחסידות, אבל היא באה לאחרי שיטת הבעל־שם־טוב, שיטת החסידות הכללית, שבה ניתוסף עניין עיקרי – שיש לקשר זאת עם חכמה בינה דעת.

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

תוספות

הלְמָא רבי שִׁמְעוֹן הִיא כו׳. אֲבָל לְרַבָּנָן בֵּין פָּסַק וּבֵין לֹא פָּסַק שָׁקִיל כִּדְהַשְׁתָּא וְנִיחָא לֵיהּ לְאוֹקְמָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן טְפֵי דְּהַשְׁתָּא לֹא הֲוֵי אֶלָּא שִׁתּוּי מַחְלוֹקֶת הִיא שִׁמְעוֹן כְּר׳ יְהוּדָה דְּמַתְנִיתִין אֲבָל אִי מַתְנִי׳ רַבָּנָן הִיא אִיבָּא שָׁלֹשׁ מַחְלוֹקֶת בְּלֹא פָּסַק דְּלֹר׳ שִׁמְעוֹן אֵין הַלּוֹקֵחַ יְכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ בְּכָל אֲפִי׳ אִם הוּא רוֹצֶה לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע וּלְרַבָּנָן יְכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ וְקָאֵי בְּמִי שֶׁפָּרַע וּלְרַבִּי יְהוּדָה אֲפִילּוּ מִי שֶׁפָּרַע לֵיכָּא וְעוֹד דְּסְבָרָא הוּא דְּלְרַבָּנָן דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן כֵּיוָן דְּלֹא נִתְקַיֵּים הַמִּקָּח בְּשֵׁעַת מִתַּן מְעוֹת וְיָכוֹל לְחַזֵּוֹר הִלּוֹקֵחַ אֲפִי׳ לֹא הוּזַל אֶלָּא שֶׁהָיָה בְּמִי שֶׁפָּרַע אִם כֵּן כְּשֶׁהוּזַל הַשֵּׁעַר אֲפִילּוּ בְּמִי שֶׁפָּרַע לֹא יִהְיֶה דְּדַעְתֵּיהּ דְּאִינִישׁ אַתַּרְעָא זִילָא אֲבָל לֹר׳ שִׁמְעוֹן דְּסָבַר דְּלוֹקֵחַ לֹא מְצִי הָדַר בֵּיהּ לְהָכִי אִי פָּסַק כַּשֵּׁעַר הַגָּבוֹהּ שָׁקִיל כִּדְהַשְׁתָּא אִי לָאו שָׁקִיל כִּדְמֵעִיקָּרָא דְּלֵיכָא לְמִימַר לִדְיִדֵּיהּ לִישְׁקוֹל כִּדְהַשְׁתָּא מִשּׁוּם דְּדַעְתֵּיהּ דְּלוֹקֵחַ אַתַּרְעָא זִילָא דְּהָרֵי נִתְקַיֵּים הַמִּקָּח מִשֵּׁעַת נְתִינַת הַמְּעוֹת לְעִנְיָן שֶׁלֹּא יוּכַל לְחַזֵּוֹר אֲפִילּוּ יְקַבֵּל עָלָיו מִי שֶׁפָּרַע.

תִּיפּוּק לֵיהּ דְּשָׁלֵיחַ שַׁוֵּיהּ. אַרַב פָּפָא פְּרִיךְ דְּאָמַר לְעֵיל אֲנָא נַמִּי לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע קָאָמַינָא וּפְרִיךְ דְּלֵא שַׁיְּיךְ מִי שֶׁפָּרַע בְּשָׁלִיחַ וּלְשׁוֹן תִּיפּוּק לֵיהּ יֵשׁ לְיַישֵׁב דְּה״ק דִּנְהִי דְּלֵא נִתְבַּטְּלוּ דִּבְרֵי רַב פָּפָא מֵחֲמַת קוּשְׁיָא שֶׁל רָבִינָא מִכָּל מָקוֹם תִּיפּוּק לֵיהּ דְּשַׁוֵּיהּ שָׁלִיחַ:

הלויני

יְמוֹת הַגְּשָׁמִים אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ: וּפוֹסֵק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ: הַהוּא גַּבְרָא דְּיָהִיב זוּזֵי לִגְדוּנְיָא דְּבֵי חֲמוּהִי לְסוֹף זָל גְּדוּנְיָא אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא אָמַר לֵיהּ אִי פַּסְקַת עִמּוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ שְׁקִיל כְּהַשְׁתָּא וְאִי לָא שְׁקִיל כִּי מֵעִיקָּרָא אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב פַּפָּא וְאִי לָא פָּסַק שָׁקִיל כְּמֵעִיקָּרָא מָעוֹת נִינְהוּ וּמָעוֹת לָא קָנוּ אָמַר לְהוּ אֲנָא נַמִּי לְקַבּוּלֵי עָלֵיהּ מִי שֶׁפָּרַע קָא אָמֵינָא אִי פָּסַק כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ מוֹכֵר קָא הָדַר בֵּיהּ מְקַבֵּל עָלֵיהּ מוֹכֵר מִי שֶׁפָּרַע אִי לָא פָּסַק לוֹקֵחַ קָא הָדַר בֵּיהּ מְקַבֵּל עָלֵיהּ לוֹקֵחַ מִי שֶׁפָּרַע אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב פַּפָּא וּמִמַּאי דְּרַבָּנָן הִיא דִּפְלִיגֵי עָלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאַמְרֵי מָעוֹת לָא קָנוּ וַאֲפִילּוּ הָכֵי אִי פָּסַק כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ שָׁקִיל כִּדְהַשְׁתָּא אִי לָא פָּסַק שָׁקִיל כִּדְמֵעִיקָּרָא דִּלְמָא ר׳ שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר מָעוֹת קוֹנוֹת וְכִי פָּסַק כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ שָׁקִיל כִּי הַשְׁתָּא אִי לָא פָּסַק שָׁקִיל כִּדְמֵעִיקָּרָא מִשּׁוּם דְּקָנֵי לְהוּ זוּזֵי אֲבָל לְרַבָּנָן בֵּין פָּסַק בֵּין לֹא פָּסַק שָׁקִיל כִּי הַשְׁתָּא דְּדַעְתֵּיהּ דְּאִינִישׁ אַתַּרְעָא זִילָא אָמַר אֵימוּר דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּחַד תַּרְעָא בִּתְרֵי תַּרְעֵי מִי אָמַר דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי מִי שֶׁפָּרַע בְּלוֹקֵחַ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי וְהָתַנְיָא מִכָּל מָקוֹם כַּךְ הֲלָכָה אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים מִי שֶׁפָּרַע כּוּ׳ מַאי מִכָּל מָקוֹם לַאו דְּלֹא שְׁנָא לוֹקֵחַ וְלֹא שְׁנָא מוֹכֵר מִקַּבֵּל עָלֵיהּ מִי שֶׁפָּרַע אֶלָּא כִּי קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּחַד תַּרְעָא בִּתְרֵי תַּרְעֵי לֹא אָמַר אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי וְתִיפּוּק לֵיהּ דְּשָׁלִיחַ שַׁוֵּיהּ מֵעִיקָּרָא א״ל בְּתַנְּרָא דְּזָבִין וּמְזַבִּין: **מתני׳** מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּין בְּחִטִּין לִזְרַע אֲבָל לֹא לֶאֱכוֹל שֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל מַלְוֶה אֶת אֲרִיסָיו חִטִּין בְּחִטִּין לִזְרַע בְּיוֹקֶר וְהוּזְלוּ אוֹ בְּזוֹל וְהוּקְרוּ נוֹטֵל מֵהֶן כַּשַּׁעַר הַזּוֹל וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁהֲלָכָה כֵּן אֶלָּא שֶׁרָצָה לְהַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ: **גמ׳** תָּנוּ רַבָּנָן מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים לִזְרַע בד״א שֶׁלֹּא יָרַד אֲבָל יָרַד אָסוּר מַאי שְׁנָא תַּנָּא דִּידָן דְּלֹא קָא מַפְּלִיג בֵּין יָרַד וּבֵין לֹא יָרַד וּמַאי שְׁנָא תַּנָּא בְּרָא דְּקָא מַפְּלִיג בֵּין יָרַד וּבֵין לֹא יָרַד אָמַר רָבָא ר׳ אִידִי אַסְבְּרָהּ נִיהְלִי בְּאַתְרָא דְּתַנָּא דִּידָן אֲרִיסָא יָהִיב בִּיזְרָא בֵּין יָרַד וּבֵין לֹא יָרַד כַּמָּה דְּלֹא יָהִיב בִּיזְרָא מָצֵי מְסַלֵּיק לֵיהּ וְכִי קָא נָחִית לְבָצִיר מֵהֶכֵי קָא נָחִית בְּאַתְרָא דְּתַנָּא בְּרָא מָרֵי אַרְעָא יָהִיב בִּיזְרָא אִי לֹא יָרַד דְּמָצֵי מְסַלֵּיק לֵיהּ כִּי קָא נָחִית לְבָצִיר מֵהֶכֵי קָא נָחִית אִי יָרַד דְּלֹא מָצֵי מְסַלֵּיק לֵיהּ אָסוּר תָּנוּ רַבָּנָן אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵירוֹ

הלויני

יְמוֹת הַגְּשָׁמִים אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ. תַּנָּא קַמָּא כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה קָאָמַר וּפְלִיג עֲלֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי וְאוֹמֵר לֹא שְׁנָא יְמוֹת הַחַמָּה וְלֹא שְׁנָא יְמוֹת הַגְּשָׁמִים עַד שֶׁיֵּהֵא לוֹ לְמוֹכֵר זֶבֶל בְּאַשְׁפּוֹת וְחֻכָּמִים מַתִּירִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ יֵשׁ לָאֲחֵרִים אִם יְמוֹת הַחַמָּה הֵן זֶבֶל שֶׁבְּבָר נִרְקַב וְנִישּׁוּן בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְנַעֲשָׂה זֶבֶל אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים לֹא: **וּפוֹסֵק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ.** אִבּוּלָּה מִתְּנֵי׳ קַאֵי שֶׁצָּרִיךְ לִפְסוֹק עִמּוֹ שֶׁאִם יוּזַל וְרִיפְחָהוּ דְּמֵי הַשֵּׁעַר וְיִגְבֶּה שֵׁעַר הַפִּירוֹת שֶׁיִּתְּנוּ יוֹתֵר בְּסֶלַע שֶׁיִּתֵּן לוֹ כַּשֵּׁעַר הַזּוֹל וְאִם לֹא פָּסַק כֵּן יְקַבֵּל עַל כָּרְחוֹ כַּשֵּׁעַר שֶׁפָּסַק: **הַהוּא גַּבְרָא** דְּיָהִיב זוּזֵי לִגְדוּנְיָא **דְּבֵי חֲמוּהִי.** וּפָסַק עִם מוֹכְרֵי גְדוּנְיָא תַּכְשִׁיטֵי הַבְּנוֹת וְנָתַן לָהֶם מְעוֹת לְהִיוֹת מוּכָנִים לְיוֹם פְּלוֹנִי וְעָשׂוּ חֲמִיו שְׁלִיחַ לְפַסּוֹק: **זָל גְּדוּנְיָא.** וְרָצָה לְחַזֵּוֹר שֶׁאֵין חֲמִיו רְצָה לְקַבְּלָהּ בְּדָמִים הַלָּלוּ: **מוֹכֵר קָהָדַר בֵּיהּ.** דְּשֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּים תְּנָאוֹ לִיתֵּן כַּשֵּׁעַר הַזּוֹל: **וּמַמַּאי.** דְּמַתְנִי׳ דְּמִצְרִיךְ לֵיהּ לִפְסוֹק כַּשֵּׁעַר הַגָּבוֹהַּ אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן קָאָמַר דְּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּר׳ שִׁמְעוֹן בְּפֶרֶק הַזָּהָב (לעיל דף מד.) וְאָמְרִי דְּלוֹקֵחַ יְכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ כְּמוֹכֵר וְאֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא מִי שֶׁפָּרַע בְּחוֹזֵר בּוֹ אַף בְּלֹא נִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁעַר וַאֲפִילּוּ הָכֵי אַמְרִינָן בְּמַתְנִי׳ כֵּי נִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁעַר וְאִיבָּא לְמֵימַר הוֹאִיל וְלֹא נָתַן הַמְּעוֹת עַל מְנָת לְקַבֵּל עַכְשָׁיו אֶלָּא לְאַחַר זְמַן וּבְתוֹךְ כַּךְ נִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁעַר דְּעַתֵּיהּ אַתַּרְעָא זִילָא הוּא לֹא אַמְרִינָן הָכִי אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק בְּפִירוּשׁ שֵׁעַר הַגָּבוֹהַּ דְּשָׁקִיל כְּהַשְׁתָּא וְאִי לֹא שָׁקִיל כְּמֵעִיקָּרָא אוֹ יְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע: **דִּלְמָא מַתְנִי׳.** דְּאִצְרְכָא לְפִרוּשׁ: **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר מָעוֹת קוֹנוֹת.** וְגַבֵּי מוֹכֵר הוּא דְּתִקּוּן רַבָּנָן חֲזָרָה כִּי לֹא מְשִׁיךְ מִינֵּיהּ וּמְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע אֲבָל לוֹקֵחַ לֹא מְצִי הָדַר בֵּיהּ מִכֵּי יְהִיב זוּזֵי (אף) כִּי לֹא נִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁעַר וּמִשּׁוּם הָכֵי כִּי נִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁעַר נַמִּי הוֹאִיל וְלֹא נָתַן הַמְּעוֹת קוֹנוֹת לֹא מְצִי הָדַר בֵּיהּ הַאי לוֹקֵחַ דְּמַתְנִי׳ דְּקָנוּ לֵיהּ זוּזֵי אֲבָל לְרַבָּנָן דְּאַמְרֵי אַף לוֹקֵחַ יְכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה וְלֹא קָנֵי אֶלָּא לְקַבּוּלֵי מִי שֶׁפָּרַע הֵיכָא דְּנִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁעַר וְהוּא לֹא נָתַן מְעוֹת אֶלָּא ע״מ לְקַבֵּל לְאַחַר זְמַן אֵימָא לָךְ דְּמִי שֶׁפָּרַע נַמִּי לֵיכָא וַאֲפִילּוּ לֹא פִּירֵשׁ: **דְּדַעְתֵּיהּ דְּאִינִישׁ.** שֶׁפּוֹסֵק עַד לְאַחַר זְמַן: **אַתַּרְעָא זִילָא הוּא.** אִם יִשְׁתַּנֶּה בְּתוֹךְ הַזְּמַן: **אֵימוּר דְּאָמַר** ר׳ שִׁמְעוֹן. דְּלוֹקֵחַ לֹא מְצִי הָדַר בֵּיהּ: **בְּחַד תַּרְעָא.** כְּגוֹן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁעַר אוֹ הִפּוֹסֵק ע״מ לְקַבֵּל מִיָּד וְנִשְׁתַּנָּה וּבְתוֹךְ כַּךְ נִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁעַר דְּכִי פָּסַק לֹאו אַדַּעְתָּא דְּתַרְעָא זִילָא פָּסַק: **בִּתְרֵי תַּרְעֵי.** כִּי מַתְנִיתִין: **מַי אָמַר.** מוֹדֶה הוּא דְּחוֹזֵר וְאֵין עָלָיו אֶלָּא מִי שֶׁפָּרַע וְכִי נַמִּי אוֹקְמַת לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לְהִנָּצֵל מִקְּלָלַת מִי שֶׁפָּרַע מִצְרִיךְ לָהּ לִפְסוֹק כַּשֵּׁעַר הַגָּבוֹהַּ וְאִם לֹא פִּירֵשׁ וְחוֹזֵר בּוֹ מִקַּבֵּל מִי שֶׁפָּרַע וְה״ה לְרַבָּנָן דְּלוֹקֵחַ יְכוֹל לְחַזֵּוֹר בּוֹ וְיִקַּבֵּל מִי שֶׁפָּרַע: **לֵית לֵיהּ.** בְּתַמְיָהּ: **וְהָתַנְיָא מִכָּל מָקוֹם כַּךְ הֲלָכָה כו׳.** וְר״ש קָאָמַר לָהּ בְּפֶרֶק הַזָּהָב (לעיל מח.): **וְתִיפּוּק לֵיהּ.** דְּאֵין כָּאן מִי שֶׁפָּרַע אֲצֹל לוֹקֵחַ נְדוּנְיָא זוּ דְּהָא שְׁלִיחַ שֶׁל בֵּית חֲמִיו עֲשָׂאוּהוּ שְׁלִיחַ לִפְסוֹק וְחֲמִיו חוֹזֵר בּוֹ וּמַה בְּיָדוֹ שֶׁל זֶה לַעֲשׂוֹת שֶׁב״ד מְקַלְּלִין אוֹתוֹ וְחֲמוּהִי נַמִּי לָאו בַּר קַבּוּלֵי מִי שֶׁפָּרַע הוּא דְּמָצֵי אָמַר הָיָה לְךָ לִפְסוֹק כַּשֵּׁעַר הַגָּבוֹהַּ וּלְתִקּוּנֵי שַׁדַּרְתִּיךָ וְלֹא לְעוּתֵּי וּבְדָבָר עִיוּוּת בְּמָה שֶׁהָיָה עָלָיו לְתַקֵּן לֹא נַעֲשָׂה שְׁלוּחוֹ: **כְּתַנָּא** דְּזָבִין וּמְזַבִּין. לֹא שְׁלִיחַ נַעֲשָׂה אֶלָּא הוּא פָּסַק עִם אֲחֵרִים וּמִשְׁתַּכֵּר א״כ לֹא פָּסַק חֲמִיו עִמּוֹ וְזֶה פָּסַק כְּדֵי לְמוֹכְרָהּ לְחֲמִיו וּלְהִשְׁתַּכֵּר: **מתני׳** חִטִּין בְּחִטִּין לִזְרַע. סְאָה בִּסְאָה וּבְגִמְרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: שֶׁהָיָה ר״ל. כְּלוֹמַר לְכָךְ הוּצְרַךְ לִשְׁנוֹת מִשְׁנָה זוּ לְפִי שֶׁהָיָה ר״ג מַחֲמִיר שֶׁאִם הוּזַלוּ נוֹטֵל מֵהֶן כַּשֵּׁעַר הַזּוֹל וְאִשְׁמוּעִינָן מַתְנִיתִין לֹא שֶׁהֲלָכָה כֵּן אֶלָּא שֶׁרָצָה לְהַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ: **גמ׳** שֶׁלֹּא יָרַד. עֲדַיִּין לֹא יָרַד הָאֲרִיס לְתוֹכָהּ לְעוֹבְדָהּ בְּשׁוּם עֲבוֹדָה: **אֲבָל יָרַד אָסוּר.** כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: **רַבִּי אִידִי אַסְבְּרָהּ לִי.** פִּירֵשׁ וְהֵבִינָהּ לִי: **בִּיזְרָא.** הַזֶּרַע. **מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ.** בְּעוֹד הַלְּבָר אֲפִילּוּ יָרַד וּכְבָר חָרְשָׁה הוֹאִיל וּבְיַד בְּעוֹד לְסִלְקוֹ בְּשֶׁכִּיל שֶׁאִין לוֹ זֶרַע בְּשֶׁלָּזָה מִמֶּנּוּ וְזוֹרֵע וּכְשֶׁיִּקְרוּ חִטִּין יִתֵּן חִטִּין אֵין זוּ הַלְוָאָה אֶלָּא לְבָצִיר מֵהֶכֵי דְּחוּרֹּ לְתוֹכָהּ מַעְבְּשָׁיו ע״מ שֶׁיִּטּוֹל בְּעוֹד״ב הַזֶּרַע תְּחִלָּה מַחְלֹק הַמַּגִּיעַ לְאָרִיס וְהָאָרִיס יִטּוֹל הַשְּׁאָר בְּשֹׁכֶר טָרְחוֹ וְיִטּוֹל פְּחוֹת מִשְּׁאָר אֲרִיסִין כְּשִׁעוּר הַזֶּרַע וְעַל מְנָת כֵּן יָרַד שֶׁיִּטּוֹל פְּחוֹת מִשְּׁאָר אֲרִיסִין הַזֶּרַע: **מָרֵי אַרְעָא יָהִיב בִּיזְרָא.** וְזֶה הָיָה קַרְקַע שֶׁלּוֹ יָפָה וְשִׁנָּה מִמִּנְהָג הָעִיר לְהַטִּיל עַל הָאָרִיס הַלְּבָר אִם פָּסַק כֵּן עִמּוֹ בְּתְחִילָּתוֹ קוֹדֶם שֶׁיָּרַד דְּמָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ כִּי נָחִית וְאֵין זוּ הַלְוָאָה אֲבָל יָרַד וּמִתְּחִילָּתוֹ לֹא פָּסַק עִמּוֹ שֶׁיֵּהֵא הַזֶּרַע שֶׁלּוֹ וְאַחַר מֵיכֵן נִתְרַצָּה מַאֵלָּיו ע״י קַבָּלַת דְּמִים אוֹ מַתָּנָה אֵין יְרִידָתוֹ עַכְשָׁיו לְתוֹכָהּ דֵּינֵימָא לְבָצִיר מֵהֶכֵי נָחִית וְהַלְוָאָה הִיא גַּבֵּיהּ וְאָסוּר:

וקוצ״ן

כשיש איזה עניין שלא כדבעי בנוגע להגוף, הרי זה סימן שיש איזה עניין שלא כדבעי בנוגע לנשמה.

משיחת אור לי״ט כסלו, ה׳תשכ״ז

יְמוֹת הַגַּשְׁמִים אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – תנא קמא וחכמים נחלקו בדין פסיקה על הזבל בימות הגשמים, שתנא קמא התיר לפסוק אפילו בימות הגשמים, וחכמים לא התירו אלא בימות החמה כיון שאז יש לכל האנשים זבל באשפותיהם [לאחר שכבר הרקיב ונישוף הפסולת שהוציאו מן השדה בימות הגשמים] אבל בימות הגשמים מודים הם לרבי יוסי שאסור לפסוק על הזבל:

שנינו במשנה: וּפוֹסֵק עָמוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול], רבי יהודה אומר אף על פי שלא פסק עמו בשער הגבוה:

מספרת הגמרא: הַהוּא גַּבְרָא דְּיָהֵיב זוּזֵי לְרַדּוּנְיָא דְּבֵי חֲמוּהַּ – אדם נתן מעות למורכי הנדוניא [–תכשיטי הבנות] על מנת שיתנו לו את תכשיטים עבור חמיו ביום פלוני, לַסּוֹף כשהגיע יום הפירעון, זַל נְדוּנְיָא – הוזלו התכשיטים, ורצה הקונה לחזור בו מן המקח מפני שחמיו לא רצה לקנות את התכשיטים במחיר שפסקו מתחילה, והמוכר רצה לקיים המקח במחיר היוקר כשער שהיה בשעת הפסיקה. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא לשאול אם רשאי לחזור בו, אָמַר לֵיהּ רב פפא, אִי פָּסַקְתְּ עָמוֹ מתחילה שאם יוזלו התכשיטים תשלם לו כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול], שָׁקִיל בְּהַשְׁתָּא – רשאי אתה לקבל את התכשיטים כפי שערם עתה שהוא בזול, וְאִי לָא פסקת עם המוכר מתחילה שאם יוזלו התכשיטים יתן כשער הזול, שָׁקִיל כִּי מֵעִיקָּרָא – צריך אתה ליטול את התכשיטים לפי השער שהיו בשעה שפסקת עליהם, שהוא שער היוקר, ואינך יכול לדרוש שיתן לך לפי שער הזול [כדעת תנא קמא ושלא כדעת רבי יהודה במשנה].

אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב פַּפָּא, וְאִי לָא פָּסַק עמו מתחילה כשער הזול, וכי שָׁקִיל כְּמֵעִיקָּרָא – חייב הוא לקבל את התכשיטים כפי השער בשעת פסיקתם ואינו רשאי לחזור בו, והרי מָעוֹת נִינְהוּ – לא היה כאן כל קנין מלבד תשלום המעות, וּמָעוֹת לָא קָנוּ במטלטלין, ולמה אם רוצה אינו יכול לחזור בו. אָמַר לְהוּ רב פפא, אֲנָא נַמִּי לא אמרתי שאינו יכול לחזור בו, אלא לענין לְקַבּוּלֵי עֲלֵיהּ – לקבל עליו קללת מִי שֶׁפָּרַע אם הוא חוזר בו קָא אַמִינָא, שהחוזר בו לאחר תשלום המעות, הרי הוא מתחייב בקללת 'מי שפרע', ועל זה אמרתי שאִי פָּסַק עמו מתחילה שאם יוזלו התכשיטים יתן לו כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול], נמצא שמצד התחייבותו צריך המוכר לתת את התכשיטים כפי השער של עכשיו ואם כן עתה שהמוכר רוצה לתת את המקח כשער הפסיקה דהיינו שער היוקר, הַמּוֹכֵר הוא דקָא חָדַר בֵּיהּ – שחוזר בו, שהרי סיכמו שאם השער יוזל יקיימו את המקח לפי שער הזול, ואם כן מְקַבֵּל עֲלֵיהּ מוֹכֵר מִי שֶׁפָּרַע. אבל אִי לָא פָּסַק עמו כן מתחילה, נמצא שמצד התחייבותו צריך הלוקח לקבל את התכשיטים כפי השער בשעת הפסיקה, ואם כן עתה שהלוקח רוצה לקבל המקח כשער של עכשיו דהיינו שער הזול, הלּוֹקֵחַ הוא דקָא חָדַר בֵּיהּ, ואם כן מְקַבֵּל עֲלֵיהּ לוֹקֵחַ מִי שֶׁפָּרַע.

במשנה לעיל (מד.) נחלקו חכמים ורבי שמעון בדין קנין כסף, לדעת חכמים אין מעות קונות במטלטלים כלל, ואם נתן הלוקח מעות עבור חפץ שנמצא ברשות המוכר ולא משכו ולא הגביהו, לא קנאו כלל, ובין המוכר ובין הלוקח יכולים לחזור בהם [אלא שמי שחוזר בו מתחייב בקללת מי שפרע]. אבל דעת רבי שמעון שמן התורה מעות קונות, ואף חכמים לא הפקיעו את קנין המעות אלא לענין המוכר, שהמוכר יכול לחזור בו אף על פי שכבר קיבל מעות, אבל הלוקח אינו יכול לחזור בו כלל לאחר ששילם את המעות, מפני שלענין הלוקח הניחו את הקנין כדין תורה, וכיון שהחפץ נחשב ברשותו אינו יכול לחזור בו.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב פַּפָּא, מכך שפסקת כדעת תנא קמא (במשנה לעיל עב:) שצריך הלוקח להתנות עם המוכר שאם יוזל השער יתן לו כשער הזול, ואם לא התנה עמו אינו יכול לדרוש כן, מוכח שאתה סבור שהיא דעת רבים והלכה כמותם נגד דברי רבי יהודה שהוא יחיד, ויש להקשות וּמַאי דְּדברי תנא קמא שצריך להתנות כשיטת רַבָּנַן הִיא דְּפַלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן במשנה לעיל (מד.) דְּאָמְרֵי מָעוֹת לָא קָנוּ כלל, ואף הלוקח יכול לחזור בו [אפילו אם לא השתנה השער] אלא שמקבל עליו מי שפרע, וַאֲפִילּוּ הָכִי – ואף על פי כן אמר תנא קמא שגם כשהשתנה השער והוזל מחיר החפץ, אִי פָּסַק והתנה מתחילה שיתן לו כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול], שָׁקִיל כְּדַהַשְׁתָּא – הרי הוא נוטל כשער של עכשיו שהוא זול, אבל אִי לָא פָּסַק כן מתחילה, שָׁקִיל כִּדְמֵעִיקָּרָא – נוטל כפי שהיה השער בשעת הפסיקה, ואם אין רצונו בכך מתחייב במי שפרע. דִּלְמָא דברי תנא קמא דווקא כשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר שמן התורה מָעוֹת קוֹנוֹת וחכמים לא הפקיעו את הקנין לענין הלוקח, וְלכן אמר שכִּי פָּסַק מתחילה שיתן לו כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [–הזול] שָׁקִיל כִּי הַשְׁתָּא, אבל אִי לָא פָּסַק שָׁקִיל כְּמֵעִיקָּרָא, מִשּׁוּם דְּקָנֵי לְהוּ זוּזֵי – שכבר קנה את המקח במעותיו, וכיון שהוא של הלוקח אף שיש אומדנא שהלוקח נתן מעות מלכתחילה על דעת לקחת כשער הזול, אין כח ביד אומדנא זו לבטל מקח גמור ואינו יכול לחזור בו לאחר שהוזל מחירו אלא אם כן התנה על כך מתחילה. אֲבָל לְרַבָּנַן שסוברים שמעות אינן קונות כלל, ואף כשלא השתנה השער יכול לחזור בו אלא שמתחייב במי שפרע. יש לומר שאם השתנה השער בֵּין אם פָּסַק מתחילה ליטול כשער הזול ובֵין אם לָא פָּסַק כן מתחילה, שָׁקִיל כִּי הַשְׁתָּא – הרי הוא רשאי לקבל לפי המחיר הזול שהוא עתה, ולא יתחייב אף במי שפרע, שכן יש לאמוד דְּדַעְתֵּיהּ דְּאִינִישׁ הנותן מעות על מנת לקבל את מה שקונה רק לאחר זמן אַתַּרְעָא זִילָא – שאם ישתנה השער יקבל את החפץ לפי השער הזול, וכיון שאין כאן מקח אלא לענין מי שפרע יש כח באומדנא זו לבטל המקח. וכיון שאין ההלכה כדברי רבי שמעון לענין קנין מעות, אף במשנתינו אין הלכה כתנא קמא, אלא כדברי רבי יהודה שסובר כחכמים לענין קנין מעות.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב פפא לרבינא, אי אפשר לפרש את דברי תנא קמא שמה שהצריך להתנות מתחילה שיתן לו כשער הזול הוא מפני שסבר כרבי שמעון שהמעות קונות לגמרי ואין כח ביד אומדנא זו לבטל מקח גמור, משום דאֵימוּר דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן – באיזה אופן אמר רבי שמעון שהמעות קונות ואין הלוקח רשאי לחזור בו, רק בְּחַד תַּרְעָא – באופן שלא השתנה השער משעת נתינת המעות עד שהוא רוצה לחזור בו, אבל בִּתְרֵי תַּרְעֵי – כשנתן מעות על דעת לקבל את מה שהוא קונה לאחר זמן, ואחר זמן השתנה השער, מִי אָמַר רבי שמעון שאין הלוקח יכול לחזור בו אם יוזלו הפירות, ודאי באופן זה מודה רבי שמעון לחכמים שגם הלוקח יכול לחזור בו, ואף על פי שהוא יכול לחזור בו, מבואר במשנה שאם לא התנה מתחילה שיקבלנו בשער הזול אינו רשאי והוא מתחייב בקללת 'מי שפרע', הרי שאין כח ביד אומדנא זו לבטל אף מי שפרע, ואם כן הוא הדין לפי דעת חכמים, שהרי כשהשער משתנה בין התשלום לקבלת החפץ לא נחלקו.

מוכיח רב פפא שבאופן זה מודה רבי שמעון: דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי – שאם לא נאמר כן, מִי שֶׁפָּרַע בְּלוֹקֵחַ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ [בתמיה] – וכי לדעת רבי שמעון לא שייך שיתחייב הלוקח לעולם בקללת 'מי שפרע', שהרי אם נתן מעות אינו יכול לחזור בו כלל. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי – ואם תרצה לומר שאכן לדעת רבי שמעון לא נאמרה קללת מי שפרע לענין הלוקח, אם כן קשה וְהָתַנְיָא (לעיל מח.) שאמר רבי שמעון אף שהחוזר בו ממקח שנתנו עליו מעות עתידה לבוא עליו פורענות, מִכָּל מָקוֹם כָּךְ הֲלָכָה – שאם חוזר בו אין בית דין יכולים לעכב בעדו, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים מִי שֶׁפָּרַע בו' מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. מדייקת הגמרא: מַאי מִכָּל מָקוֹם – מה בא רבי שמעון לרבות במילים 'מכל מקום', לַאו – ודאי בא לרבות דְּלָא שָׁנָא לוֹקֵחַ וְלָא שָׁנָא מוֹכֵר מְקַבֵּל עֲלֵיהּ מִי שֶׁפָּרַע, הרי שאף אצל הלוקח שייך מי שפרע, ולכאורה קשה שהרי דעת רבי שמעון במשנה (לעיל מד.) שהלקוח אינו יכול לחזור בו כלל, אֶלָּא צריך לומר שכִּי קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן שאין הלוקח יכול לחזור בו כלל, בְּחַד תַּרְעָא – כשלא השתנה השער, אבל בִּתְרֵי תַּרְעֵי שהוא נותן מעות על מנת לקבל את החפץ לאחר זמן ואפשר שישתנה השער, לָא אָמַר שאינו יכול לחזור בו ואף הוא מודה לדברי חכמים שיכול לחזור בו, ובאופן זה הוא מתחייב במי שפרע.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, מדוע פסק

המשך בעמוד טו

הַלְוֵיני כּוֹר חִטִּין, וְקוֹצֵץ לוֹ דָּמִים לְפִי הַשֵּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק, שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב לוֹ חִטִּים אֶלָּא דָּמִים, וּבֵין אִם יוֹקְרוּ הַחִטִּים אוֹ יוֹזְלוּ יִתֵּן לוֹ דָּמִים אֵלּוּ. וְאִם אַחַר כָּךְ הוּזְלוּ הַחִטִּים, נוֹתֵן לוֹ הַלְּוֶה כּוֹר חִטִּים וְלֹא אֶת דָּמָיו, וְאִם הוּקְרוּ הַחִטִּים, נוֹתֵן אֶת דְּמֵיהֶם כְּפִי שֶׁהָיוּ בְּשַׁעַת הַהַלְוָאָה.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִדַּעַת אִם הוּזְלוּ הַחִטִּים רְשַׁאי לִתֵּן לוֹ חִטִּים, וַהֲלֹא קָצַץ לוֹ דָּמִים, וְהִתְחַיֵּב לִתֵּן לוֹ דָּמִים אֵלּוּ בֵּין אִם יוֹזְלוּ הַחִטִּים וּבֵין אִם יוֹקְרוּ. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אֲמַנָּם אִם קָצַץ, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַדָּמִים שֶׁקָּצַץ בֵּין אִם הוּזְלוּ וּבֵין אִם הוּקְרוּ, וְאֵין סוֹף דִּבְרֵי הַבְּרַיְיתָא הַמֻּשָּׁךְ לְתַחִילַת דִּבְרֵי הַבְּרַיְיתָא בְּאֹפֶן שֶׁקָּצַץ, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, אִם לֹא קָצַץ לוֹ דָּמִים, אֶלָּא הִתְחַיֵּב לִתֵּן לוֹ חִטִּים כְּפִי שֶׁהַלְּוָהוּ, אֲזַי אִם הוּזְלוּ הַחִטִּים נוֹטֵל הַמַּלְוֶה אֶת חִטָּיו, אֲבָל אִם הוּקְרוּ לֹא יִתֵּן לוֹ חִטִּים כְּפִי שֶׁהַלְּוָהוּ, מִפְּנֵי שִׁיעוּר רִבִּית מִדְּרַבָּנָן, אֶלָּא נוֹתֵן אֶת דְּמֵיהֶם כְּפִי שֶׁהָיוּ בְּשַׁעַת הַהַלְוָאָה:

משנה

לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ הַלְוֵינִי כּוֹר חִטִּין, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ כּוֹר חִטִּים אַחֵר לַגּוֹרֶן – בְּשָׁעָה שֶׁתְּבַכִּיר הַתְּבוּאָה בַּשָּׂדֶה וְיַעֲשׂוּ מִמֶּנָּה גּוֹרֶן, שֶׁמֵּא בְּשַׁעַת הַפְּרָעוֹן יוֹקְרוּ הַחִטִּים וְנִמְצָא שֶׁמְּשַׁלֵּם לוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהַלְוָהוּ. אֲבָל אִם יֵשׁ לַלְּוֶה חִטִּים בִּרְשׁוּתוֹ אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִיטֹּל מִפְּנֵי שֶׁהַמַּפְתֵּחַ בְּיַד בָּנוֹ, אוֹ שֶׁאֵבֵד לוֹ הַמַּפְתֵּחַ, אוֹמֵר לוֹ לַמַّלְוֶה הַלְוֵינִי עַד שֶׁיָּבֹא בְּנִי אוֹ עַד שֶׁאֶמְצָא אֶת הַמַּפְתֵּחַ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ חִטִּים לֹא גָּזְרוּ חֲכָמִים אִיסּוּר הַלְוָאַת סָאָה בְּסָאָה. וְהַלֵּל חוֹלֵק וְאוֹסֵר אֲפִילּוּ כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ חִטִּים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ.

וְכֵן הָיָה הַלֵּל אוֹמֵר חוּמְרָא נוֹסֶפֶת בַּהַלְוָאַת סָאָה בְּסָאָה, לֹא תַלְוֶה אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דָּבָר מוּעָט, עַד שֶׁתַּעֲשִׂיהָ דָּמִים – עַד שֶׁתְּשׁוּם אֶת שְׁוִוי הַלֶּחֶם בְּדָמִים וְיוַקְּפוּ אֶת דְּמֵי הַלֶּחֶם בְּמַלְוֶה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמָּא עַד שַׁעַת הַפְּרָעוֹן יוֹקְרוּ הַחִטִּין, וְאִם כֵּן נִמְצָאוּ בָּאוֹת לִידֵי רִבִּית, מִפְּנֵי שֶׁהַכֶּסֶף שֶׁמְּשַׁלֶּמֶת לָהּ שׁוּבָה יוֹתֵר מִן הַכֶּסֶף שֶׁלּוֹתָה:

גמרא

אָמַר רַב הוּנָא, מַה שֶּׁהִתִּירָה הַמִّשְׁנָה לִלְוּוֹת חִטִּים כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ חִטִּים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֵינוֹ אֶלָּא לְפִי כַּמּוּת הַחִטִּים שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהֵיינוּ שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ סָאָה חִטִּים בְּבֵיתוֹ, לְוֶה עָלָיו סָאָה מֵחֲבֵרוֹ, וְאִם יֵשׁ לוֹ סָאתַיִם, לְוֶה סָאתַיִם, אֲבָל אָסוּר לוֹ לִלְוּוֹת יוֹתֵר מִמַּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבֵיתוֹ. וְרַבִּי יִצְחָק חוֹלֵק וְאוֹמֵר, שֶׁאֲפִילּוּ אִם יֵשׁ לוֹ רַק סָאָה אַחַת, לְוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה כּוֹרִין.

תָּנֵי רַבִּי חִיָּא בְּבְרַיְיתָא, וּמִבְּרַיְיתָא זוֹ יֵשׁ לְסַיְּעָהּ לְרַבִּי יִצְחָק, וְכָךְ אָמְרוּ בְּבְרַיְיתָא: אָסוּר לִלְוּוֹת יַיִן מֵחֲבֵרוֹ עַל מָנָת לְשַׁלֵּם לוֹ יַיִן לְאַחַר זְמַן, אִם טִיפַּת יַיִן אֵין לוֹ לְלוֶה בְּבֵיתוֹ, וְכֵן אָסוּר לִלְוּוֹת שֶׁמֶן עַל מָנָת לְשַׁלֵּם לוֹ שֶׁמֶן לְאַחַר זְמַן, אִם טִיפַּת שֶׁמֶן אֵין לוֹ לְלוֶה בְּבֵיתוֹ. וְיֵשׁ לְדַיֵּק מִבְּרַיְיתָא זוֹ שֶׁנִּקְטָה 'טִיפַת יַיִן' ו'טִיפַת שֶׁמֶן', שֶׁדַּוְוקָא אִם אֵין לוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן כְּלָל אָסוּר לוֹ לִלְוּוֹת, הָא אִם יֵשׁ לוֹ אֲפִילּוּ טִיפָּה אַחַת, לְוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה טִיפִּין, וְלֹא רַק לְפִי מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְכִדְבְרֵי רַבִּי יִצְחָק:

שֶׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְהַלֵּל אוֹסֵר: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַלֵּל שֶׁאָסוּר לִלְוּוֹת סָאָה בְּסָאָה אֲפִילּוּ אִם יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת בְּבֵיתוֹ וְאֵינוֹ לוֶה מִמֶּנּוּ אֶלָּא עַד שֶׁיָּבוֹא בְּנוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּמְצָא מַפְתֵּחַ.

מְסִיקָה הַגְּמָרָא: וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ – אֵין הֲלָכָה כְּדִבְרֵי שְׁמוּאֵל שֶׁפְּסַק כְּהַלֵּל, אֶלָּא הֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא שֶׁמּוּתָּר לִלְוּוֹת סָאָה בְּסָאָה אִם יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת כְּאֵלּוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ:

שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְכֵן הָיָה הַלֵּל אוֹמֵר, לֹא תַלְוֶה אִשָּׁה [וְכוּ'] כְּבָר לַחֲבֵרְתָּהּ עַד שֶׁתַּעֲשִׂיהָ דָּמִים:

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, זוֹ שֶׁשִּׁנִּינוּ שֶׁהַלֵּל אוֹסֵר לְאִשָּׁה לִלְוּוֹת כְּבָר לַחֲבֵרְתָּהּ עַד שֶׁתַּעֲשֶׂנּוּ דָּמִים, הֵם דִּבְרֵי הַלֵּל בְּלַבַּד, אֲבָל חֲכָמִים חוֹלְקִים עָלָיו וְאוֹמְרִים, שֶׁשְּׁכֵנִים לְוִים זֶה מִזֶּה כְּבָרוֹת לֶחֶם וּכְדוּמֶה סְתָם – בְּלֹא לְעַשְׂתָּם דָּמִים, וּפוֹרְעִים כְּבָרוֹת בְּסִתָּם, אֲפִילּוּ אִם הִתְיַקְּרוּ הַחִטִּים וְנִמְצָא שֶׁהַכְּבָרוֹת שָׁוּוֹת יוֹתֵר מִשַּׁעַת הַהַלְוָאָה, אֵינָם צְרִיכִים לִפְרוֹעַ בְּמָעוֹת, אֶלָּא פּוֹרְעִים כְּבָרוֹת בְּסִתָּם. וְהַטַּעַם שֶׁאֵינָם חוֹשְׁשִׁים מִשּׁוּם רִבִּית, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ חֲכָמִים לְדַקְדֵּק בְּאִיסּוּר הַלְוָאַת סָאָה בְּסָאָה כָּל כָּךְ וְלֹא אֲסוּר אֲפִילּוּ בְּדָבָר מוּעָט.

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּנֵי חֲבוּרָה הַהוֹלְכִים יַחַד בַּדֶּרֶךְ אוֹ יוֹשְׁבִים יַחַד בְּבֵית אֶחָד, וְכָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ מְזוֹנוֹת מִשֶּׁל עַצְמוֹ, הַמְקַפִּידִין זֶה עַל זֶה – שֶׁאֵינָם מוֹחֲלִים אֲפִילּוּ עַל דָּבָר מוּעָט, וְאֵינָם מְלוִים זֶה לְזֶה אֶלָּא בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִנְיָן, אִם הֵם מְלוִים זֶה לְזֶה בְּשִׁבְתּוֹת אוֹ בִּימִים טוֹבִים הֲרֵי הֵם עוֹבְרִין מִשּׁוּם אִיסּוּר מִדָּה, וּמִשּׁוּם אִיסּוּר מִשְׁקָל, וּמִשּׁוּם אִיסּוּר מִנְיָן, וּמִשּׁוּם הָאִיסּוּר שֶׁל לִוּיִן וּפוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב, וּכְדִבְרֵי הַלֵּל עוֹבְרִים אַף מִשּׁוּם אִיסּוּר רִבִּית.

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מוּתָּרִים לִלְוּוֹת זֶה מִזֶּה בְּרִבִּית שֶׁל דָּבָר מוּעָט. מְפָרֶשֶׁת הַגְּמָרָא: מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים בּוֹדְאֵי מֵידַע יָדְעֵי דִּרְבִּית אֲסוּרָה, וְאִם כֵּן בּוֹדְאֵי כְּשֶׁהֵם נוֹתְנִים תּוֹסֶפֶת עַל פַּרְעוֹן הַחוֹב אֵין כַּוָּנָתָם מִשּׁוּם רִבִּית [שְׂכַר הַמִּתְּנַת הַמְּעוֹת], וּמַתָּנָה הִוא דְּיָהֲבוּ אַהֲדָדֵי – אֶלָּא שֶׁהֵם נוֹתְנִים מַתָּנָה זֶה לְזֶה.

מְסִפֶּרֶת הַגְּמָרָא: אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לַחֲבֵרוֹ אַבּוּהּ בַּר אִיהִי, הַלְוֵינִי מֵאָה פְּלִפְלִין בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִין פְּלִפְלִין – וְאַשִּׁיב לְךָ לְאַחַר זְמַן מֵאָה וְעֶשְׂרִים פְּלִפְלִים, וְאָרִיחַ – וְיָפֶה הַדָּבָר לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁאֵין בְּזֶה מִשּׁוּם רִבִּית אֶלָּא מַתָּנָה בְּעַלְמָא אֲנִי נוֹתֵן לְךָ.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מוּתָּר לוֹ לְאָדָם לְהַלְווֹת בָּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, דִּבְרֵי מַאֲכָל בְּרִבִּית, כְּדֵי לְהַטְעִימָן טַעַם רִבִּית – שִׁירְגֵּישׁוּ כַּמָּה מַצְטַעֵר מִי שֶׁנִּצְרָךְ לְתֵת רִבִּית עַל הַלְוָאָתוֹ, וִיבִינוּ כַּמָּה עוֹנְשׁוֹ גָּדוֹל, וִימַנְּעוּ מֵאִיסּוּר זֶה. דּוּחֶה הַגְּמָרָא: וְלָאו מִילְּתָא הִיא – אֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְמִסְרַךְ – שֶׁיֵּשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמָּא יִגְרֹם הַדָּבָר לְהִיפָּךְ שִׁיבּוֹאוּ לְהִגָּרֵר אַחַר אִיסּוּר רִבִּית, שִׁיחַמּוּד לִבָּם אֶת הַרִּיחַ שֶׁמְּרוּחַ הַמְּלוָה:

משנה

אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ נַכֵּשׁ עִמִּי – עֲקוֹר עִמִּי אֶת הָעִשְׂבִּים הָרְעִים מִן הַשָּׂדֶה שֶׁלִּי הַיּוֹם, וַאֲנִי אֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ בְּשָׂדֶה שֶׁלְּךָ לְמָחָר, וְכֵן אוֹמֵר לוֹ עֲדוֹר עִמִּי – חְפּוֹר עִמִּי בְּשָׂדֶה שֶׁלִּי הַיּוֹם, וַאֲנִי אֶעֱדוֹר עִמְּךָ בְּשָׂדֶה שֶׁלְּךָ לְמָחָר, וְאֵין בְּזֶה חֵשֶׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית, שֶׁכֵּיוָן שֶׁשְּׁנֵי הָעֲבוֹדוֹת שָׁוּוֹת הֵם, אֵין לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמָּא תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בְּשָׂדֶה חֲבֵרוֹ קָשָׁה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁחֲבֵרוֹ עוֹבֵד בְּשֶׁלּוֹ. וְאוּלָם לֹא יֹאמַר לוֹ נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם בְּשָׂדֶה שֶׁלִּי, וַאֲנִי אֶעֱדוֹר עִמְּךָ מָחָר בְּשָׂדֶה שֶׁלְּךָ, אוֹ עֲדוֹר עִמִּי הַיּוֹם בְּשָׂדֶה שֶׁלִּי, וַאֲנִי אֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ לְמָחָר בְּשָׂדֶה שֶׁלְּךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין הַמְּלָאכוֹת שָׁוּוֹת, יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁפְּעָמִים עֲבוֹדָה אַחַת קָשָׁה מֵהַשְּׁנִיָּה, וְיֵשׁ כָּאן מִשּׁוּם רִבִּית שֶׁבִּשְׂכַר שֶׁהוּא מַמְתִּין לוֹ עַל שְׂכַר פְּעֻלָּתוֹ עַד לְמָחָר, הוּא מַקְבֵּל עָלָיו מְלָאכָה שֶׁהִיא קָשָׁה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁחֲבֵרוֹ עוֹבֵד בְּשֶׁלּוֹ.

בשביל קידוש השם – לא די שיהודי יכריז שהוא מאמין בהוי' אחד, ומלבד זה, לא יהיה ניכר אצלו השייכות לתורה אחת; ההתקשרות עם הקדוש־ברוך־הוא היא על ידי התורה דווקא.

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

וְקוֹצֵץ לוֹ דָּמִים. כַּךְ וְכַךְ דָּמִים כַּשֵּׁרִי שֶׁל עַכְשָׁיו אֶתֵּן לְךָ וְקָאָמַר תִּנָּא דְּאִם הוּזְלוּ נוֹטֵל חִטִּין וְהֵיינוּ דְּפַרְכִינָן וְהָלָא קָצֵץ וְכִי הוּזְלוּ דָּמִים שֶׁקָּצַץ דְּקָא כְּמוֹ אוֹזְפִיהּ זוּזֵי הוּא:

מתני' אֲבָל אוֹמֵר הַלְוֵיני עַד שֶׁיָּבֹא בְּנִי. דִּכְיוָן דְּיֵשׁ לוֹ שַׁפִּיר דָּמֵי דְּקָא סָאֲרָה בִּסְאָרָה דְּרַבָּנַן הוּא דְּלֵאו נָשֵׁךְ דְּאוֹרַיְיתָא וְכִי יֵשׁ לוֹ לֹא גָּזוּר: **גמ'** כַּמָּה כּוֹרִין. דְּכָל חָדָא וְחָדָא אַמְרִינָן זוּ תְּרֵא תַּלְתָּיהּ שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ קְנוּיָה לַמַּלְוֶה וּבְיָדוֹ לְאוֹכְלָהּ וּלְמוֹכְרָהּ וְנִמְצֵאת אוֹתָהּ שֶׁלָּוָה נִזְקֶקֶת עַל פֵּירוֹת שֶׁבְּשׁוּק וְזוּ פְּנוּיָה לְלוָוֹת עָלֶיהָ וּכְשֶׁלָּוָה כָּל אַחַת וְאַחַת לָוָה בְּהֶיתֵּר דְּהָא אִילּוּ לָוָה סָאָה אַחַת וְאָכְלָהּ וְאָכַל גַּם הָרִאשׁוֹנָה הוֹאִיל כְּשֶׁלָּוָה בְּהֶיתֵּר לָוָה יְשַׁלֵּם חִטִּין הָכָא נַמִּי כְּשֶׁלָּוָה בְּהֶיתֵּר לָוָה כָּל סָאָה וְסָאָה שֶׁהֲרֵי זוּ עוֹמֶדֶת: לוֹיִן. כִּכְּרוֹת סְתָם בְּלָא קְצִיצַת דָּמִים שֶׁלֹּא הֶחֱמִירוּ לְדַקְדֵּק בְּאִיסּוּר סָאָה בִּסְאָה כָּל כַּךְ: בְּנֵי חֲבוּרָה. הוֹלְכִין בַּדֶּרֶךְ אוֹ יוֹשְׁבִין בְּבֵית אַחַת אִישׁ לִסְעוּדַת עַצְמוֹ: הַמְקַפְּדִים זֶה עַל זֶה. שֶׁאֵין מוֹחֲלִין עַל דָּבָר מוּעָט וּמְקַפְּדִין לְהַלְווֹת זֶה אֶת זֶה בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמָנְיָן: עוֹבְרִין. בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים: מִשּׁוּם לוֹיִן וּפוֹרְעִים. דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף קמח.) וּבְלֵבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ הַלְוֵיני וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁמָּא יִכְתּוֹב: וְאָרִיךְ. וְשַׁפִּיר דָּמֵי דְּמַתְנִה בְּעַלְמָא הוּא וְלֹא רִבִּית: אָרִיךְ טוֹב וְדוֹמֶה לוֹ בְּסֵפֶר עֶזְרָא (ד׳) וְעַרְוַת מַלְכָּא לֹא אָרִיךְ לָנָא לְמֶחֱזֵי וּפִירוּשׁוֹ גְּנוּת הַמֶּלֶךְ לֹא יָפֶה לָנוּ לִרְאוֹת: לְהַטְעִימָן. שֶׁיִּדְעוּ כַּמָּה מִצְטַעֵר וּמִיצֵר הַנּוֹתְנוֹ וְיָבִינוּ כַּמָּה עוֹנֹשׁוֹ גָּדוֹל: לְמִסְרַךְ. לְהַרְגִּיל שֶׁיְּחַמּוֹד לִבָּם הַשְּׁרָאָה: **מתני'** נִכַּשׁ עִמִּי. הַיּוֹם וְאֲנִי אֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ לְמָחָר: נְבוּשׁ. שרקל"ר בְּלַע"ז: עֲדוֹר. חֲסוֹר: אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם וְאֶעֱדוֹר עִמְּךָ לְזַמָּן פְּלוֹנִי. פְּעָמִים שֶׁזּוּ קָשֶׁה מִזּוּ וְיֵשׁ כָּאן אֶגֶר נָטָר לִיהּ בִּשְׂכַר שֶׁמְּמַתִּין לוֹ עַל שְׂכַר פְּעֻלָּתוֹ עַד אוֹתוֹ זְמַן הוּא מְקַבֵּל עָלָיו מְלָאכָה שֶׁהִיא קָשֶׁה מִזּוּ:

כל

הַלְוֵיני כּוֹר חִטִּין וְקוֹצֵץ לוֹ דָּמִים הוּזְלוּ נוֹתֵן לוֹ חִטִּים הוּקְרוּ נוֹתֵן דָּמֵיהֶם וַהֲלֹא קָצֵץ אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הָכֵי קָאָמַר אִם לֹא קָצֵץ הוּזְלוּ נוֹטֵל חִטָּיו הוּקְרוּ נוֹתֵן דָּמֵיהֶם: **מתני'** לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵירוֹ הַלְוֵיני כּוֹר חִטִּין וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ לַגּוֹרֶן אֲבָל אוֹמֵר לוֹ הַלְוֵיני עַד שֶׁיָּבֹא בְּנִי אוֹ עַד שֶׁאֶמְצָא מַפְתֵּחַ וְהִלֵּל אוֹסֵר וְכֵן הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר לֹא תַּלְוֶה אִשָּׁה כִּכָּר לַחֲבֵרְתָּהּ עַד שֶׁתַּעֲשֶׂיהָ דָּמִים שֶׁמָּא יוּקְרוּ חִטִּין וְנִמְצְאוּ בָּאוֹת לִידֵי רִבִּית: **גמ'** אָמַר רַב הוּנָא יֵשׁ לוֹ סָאָה לְוֶה סָאָה סָאָתַיִם לְוֶה סָאָתַיִם ר' יִצְחָק אוֹמֵר אָפִי' יֵשׁ לוֹ סָאָה לְוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה כּוֹרִין תָּנֵי ר' חִיָּיא לְסִיּוּעֵיהּ לְרַבִּי יִצְחָק טִיפַּת יַיִן אֵין לוֹ טִיפַּת שֶׁמֶן אֵין לוֹ הָא יֵשׁ לוֹ לְוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה טִיפִּין: וְהִלֵּל אוֹסֵר: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הִלֵּל וְלֵית הִלְכְתָּא כַּוָּתִיתִין: וְכֵן הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר לֹא תַּלְוֶה אִשָּׁה [וְכוּ']: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל זוּ דִּבְרֵי הִלֵּל אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים לוֹיִם סְתָם וּפוֹרְעִים סְתָם וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל בְּנֵי חֲבוּרָה הַמַּקְפִּידִין זֶה עַל זֶה עוֹבְרִין מִשּׁוּם מִדָּה וּמִשּׁוּם מִשְׁקָל וּמִשּׁוּם מָנְיָן וּמִשּׁוּם לוֹיִן וּפוֹרְעִין בְּי"ט וּכְדִבְרֵי הִלֵּל אַף מִשּׁוּם רִבִּית וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מוּתָּרִים לִלְווֹת זֶה מִזֶּה בְּרִבִּית מַאי טַעְמָא מֵידַע יָדְעֵי דְּרִבִּית אֲסוּרָה וּמַתְּנָה הוּא דְּיַהֲבוּ אַהֲדָדֵי א"ל שְׁמוּאֵל לַאֲבוּהַּ בַּר אִיהִי הַלְוֵיני מֵאָה פְּלִפְלִין בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִין פְּלִפְלִין וְאָרִיךְ אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מוּתָּר לוֹ לְאָדָם לְהַלְווֹת בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית כְּדֵי לְהַטְעִימָן טַעַם רִבִּית וְלָאו מִילְּתָא הִיא מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְמִסְרַךְ: **מתני'** אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵירוֹ נַכֵּשׁ עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ עֲדוֹר עִמִּי וְאֶעֱדוֹר עִמְּךָ וְלֹא יֹאמַר לוֹ נַכֵּשׁ עִמִּי וְאֶעֱדוֹר עִמְּךָ עֲדוֹר עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ

כל

הַלְוֵיני. כּוֹר חִטִּין וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ לַגּוֹרֶן אָסוּר. דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּתְיַיְשֵׁן אע"פ שֶׁאָז אֵין רָגִיל לְהִתְיַיְשֵׁן:

וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוָתִיתִי. וְנִרְאֶה דְּהִשְׁתָּא קִי"ל כְּר' יִצְחָק דַּאֲפִילּוּ שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא סָאָה לוֹוֶה הֵימֵנוּ בְּמָה כּוֹרִין דְּבְרֵייתָא דְּרַבִּי חִיָּיא דְּמַסְיֵעַ לֵיהּ וְרִיבָ"ן פִּי' דְּבְיַחַד אֵין יָכוֹל לְהַלּוֹת אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ וּבְזֶה אַחַר זֶה דְּוָקָא שָׁרֵי וּמִיהוּ בְּהָא מוֹדֶה רִיבָ"ן דְּאֲפִילּוּ יִתֵּן לוֹ בְּיַחַד וְיֹאמַר קְנֵי בְּזֶה אַחַר זֶה שָׁרֵי דְּבְדָבָר לֵיתּ מִסְתָּמָא שׁוֹפֵר בְּיַחַד וְשָׁרֵי כְּמוֹ טִיפִּין וּמִיהוּ נִרְאֶה דְּאֵין צָרִיךְ לְדַקְדֵּק אֶלָּא לוֹקֵחַ הַרְבֵּה בְּבַת אַחַת לְרַבִּי יִצְחָק דְּאוֹתָהּ טִיפָּה וְטִיפָּה וְטִיפָּה: **בְּנֵי** חֲבוּרָה הַמְקַפְּדִין זֶה עַל זֶה לְעוֹבְרִין מִשּׁוּם מִדָּה כו'. מִתּוֹךְ שֶׁמְּקַפְּדִין בְּאֵין לִידֵי כַּךְ הִתְנַן בְּפֶרֶק אֵין צָדִין (ביצה כט. ושם) אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵירוֹ מְלֵא לִי כְּלִי זֶה אֲבָל לֹא בְּמִדָּה פֵּירוּשׁ שֶׁלֹּא יְזַכּוֹר לוֹ שׁוּם מִדָּה וּקְפִידוּתָן גּוֹרֶמֶת לָהֶם לְהִזְכִּיר כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מְבוֹרָר יָפֶה מַה שֶּׁמִּתְחַיֵּב לְזֶה וְכֵן מִשְׁקָל תָּנֵן (שם כח.) אֵין מְשַׁגְּיְחִין בְּכָךְ מֹאזְנַיִם כָּל עִיקָּר וְהָם מִתּוֹךְ שֶׁמְּקַפְּדִין שׁוֹקְלִים בְּמֹאזְנַיִם אי נַמִּי אֲפִי' בְּיָד אָסוּר לָהֶם לִשְׁקוֹל כְּמוֹ בְּמֹאזְנַיִם לְפִי שֶׁמְּדַקְדְּקִים הַרְבֵּה אע"ג דְּשָׁרֵי הָתָם בְּטַבְּח שָׁאֵין אוּמָּן כְּשֵׁאינוֹ מְקַפֵּיד וְכֵן אָסוּר לָהֶם לוֹמַר מְלֵא לִי כְּלִי זֶה אֲפִילּוּ בְּלֹא הִזְכְּרַת מִדָּה וְכֵן מִשְׁמַע מִתּוֹךְ פֵּירוּשׁ״י בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת בְּפֶרֶק שׁוֹאֵל (דף קמט. ושם) בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁמְּדַקְדְּקִין זֶה עַל זֶה שֶׁאָמַר אֶחָד לְחֲבֵירוֹ מָנֶה שֶׁלָּקַחְתָּ גְּדוֹלָה תֵּן לִי כְּמוֹתָהּ וְהוּא שׁוֹקְלָהּ בְּיָדוֹ: **מִשּׁוּם** מָנְיָן. פִּרֵ"ח אִם הָיוּ אֲגוֹזִים וּשְׁקָדִים וְדוֹמֶה לָהֶם וְאָמַר לָקַחְתָּ עֶשְׂרִים אֲגוֹזִים גַּם אֲנִי אֵצֵא עֶשְׂרִים אוֹ אָמַר בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹטְלָה הַמִּתָּן עַד שֶׁאִשְׁקוֹל הַיְמִנָּה וְעַד שֶׁאֶמְדוֹד אוֹרֶךְ הַדְּפוּס וְהַקִּישׁוּאִים וְאֶמְנֶה הַבֵּיצִים וְהָאֲגוֹזִים וְהַשְּׁקָדִים שֶׁאִתָּהּ נוֹטֵל שֶׁאִטּוֹל גַּם אֲנִי בְּמִשְׁקָלָם וּבְמִדָּתָם וּמְנָיָנָם מִשְׁמַע שֵׁר"ל אע"ג דְּשָׁרֵי לוֹמַר לְחֲנָווֹנִי הָרְגִיל אֶצְלוֹ תֵּן לִי עֶשְׂרִים אֲגוֹזִים וְהוּ לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁמַע שָׁם שֶׁתְּהֵא שׁוּם קְפִידָא עַל הַמָּנְיָן אֶלָּא שֶׁמּוֹדִיעוֹ שֶׁכָּךְ הוּא צָרִיךְ אֲבָל כְּשֶׁאָמַר לָקַחְתָּ כ׳ גַּם אֲנִי אֶטּוֹל כ׳ מַרְאֶה שֶׁמְּדַקְדֵּק וּמַקְפִּיד עַל הַמָּנְיָן וְהַיְינוּ עוּבְדָּא דְּחוֹלֹ בְּעִין מִשָּׁא וּמַתָּן וְאִי נַמִּי שָׁרֵי בְּכֵי הַאי גַּוְונָא נַעֲמִיד בְּגוֹן שֶׁאָמַר לֵיהּ הַמִּתָּן עַד שֶׁאֶמְנֶה לְךָ הָאֲגוֹזִים שֶׁאִתָּהּ נוֹטֵל וְאִטּוֹל גַּם אֲנִי בְּמִנְיָנָם וְכֵן כְּעֵין זֶה בְּמִדָּה וּבְמִשְׁקָל אָסוּר וְעוֹד מְפָרֵשׁ בה"ג איסור מָנְיָן בְּעִנְיָן אַחֵר בְּהִלְכוֹת איסור מָנְיָן דְּקָאָמַר עוֹבְרִין מִשּׁוּם מָנְיָן דְּמִשְׁמַע שֶׁאִיסּוּר יְדוּעַ לָנוּ כְּמוֹ מִדָּה וּמִשְׁקָל:

וּמִשּׁוּם לוֹיִן וּפוֹרְעִין בְּי"ט. אָסוּר לוֹמַר לַחֲבֵירוֹ לְשׁוֹן הַלְוָאָה וּפְרִיעָה אֶלָּא יֵשׁ לוֹ לוֹמַר לְשׁוֹן שְׁאֵלָה וְחֲזָרָה וְהָם אֵינָם רוֹצִים לוֹמַר כֵּן דִּלְשׁוֹן שְׁאֵלָה מִשְׁמַע יְחִידָה בְּעִינְיָהּ וּמִחֲשַׁב בְּלִבּוֹ הַשּׁוֹאֵל (שבת שאם יִזְכּוֹר לְשׁוֹן שְׁאֵלָה שֶׁיְּזוֹקוּ לְהַחֲזִיר מִיָּד יו"מ דִּי"ט לא קַאֵי אֶלָּא אלווין וּפוֹרְעִין אֲבָל עוֹבְרִים מִשּׁוּם מִדָּה וּמִשְׁקָל וּמִנְיָן נָקֵט לְעִנְיָן גֵּזֶל וְאִי אִפְשָׁר לוֹמַר כֵּן דִּבְדַקְדֵּק שׁוֹאֵל (שבת דף קמט.) מַיְיתֵי לֵהּ הָתָם לְעִנְיָן שַׁבָּת: **וּכְדִבְרֵי** הִלֵּל אַף מִשּׁוּם רִבִּית. וְדַוְקָא בְּמַקְפִּידִים (אסרי ב"ה) וְאִסְר הִלֵּל) כְּדַאֲמִרִינָן בְּנֵי חֲבוּרָה הַמַּקְפִּידִים אֲבָל שֶׁאֵין מַקְפִּידִים שָׁרֵי אע"ג דִּבְמַתְנִי׳ אֵיירֵי בְּסִתָּם בְּנֵי אָדָם סְתָם בְּנֵי אָדָם הֵם מְקַפְּדִים וְלֹא מָחֲלֵי עַל מָה שֶׁנִּתְייַקֵּר וְשָׁוֶה יוֹתֵר אֶלָּא מִשּׁוּם שֹׁכֵר הַלְוָאָה וְרָבְנָן שָׁרוּ אֲפִי׳ בְּמַקְפִּידִין דְּמָחֲלֵי עַל דָּבָר מוּעָט וְנוֹתְנִין שֶׁלֹּא בְּתוֹרַת רִבִּית וְאֲפִי׳ לֹא מָחֲלֵי אִיבָּא לְמֵימַר דְּטַעְמָא דְּרַבְּנָן דְּשָׁרוּ לְפִי שֶׁלֹּא הֶחֱמִירוּ בְּאִיסּוּר סָאָה בִּסְאָה כ"כ לֶאֱסוֹר אֲפִי׳ כִּכְרוֹת בְּקוּנְטְרָס לְעֵיל וְאֵין לְהַקְשׁוֹת כֵּיוָן דְּסִתָּם בְּנֵי אָדָם מְקַפְּדִין אַמַּאי נָקֵט שְׁמוּאֵל בְּנֵי חֲבוּרָה הַמַּקְפִּידִים וְלֹא נָקֵט בְּסִתָּם בְּנֵי אָדָם דְּנָקֵט בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁרְגִילִין לְלוֹוֹת זֶה מִזֶּה וְאֵין נוֹקְרִים לְדַקְדֵּק כָּל שָׁעָה וְעוֹשִׂין בְּי"ט כְּמִנְהָגָם בְּחוֹל וְגַם אֵין נוֹקְרִים לַעֲשׂוֹת דָּמִים עַל הַכִּכָּרוֹת כָּל שָׁעָה כְּשֶׁלּוֹם זֶה מִזֶּה לְפִי שֶׁרְגִילִין תָּמִיד לְלוֹוֹת זֶה מִזֶּה וְאֵין יְכוֹלִין לִיזָּהֵר אע"פ שֶׁפִּי׳ לְעֵיל דְּאֲפִילּוּ בְּיָד אָסוּר לִשְׁקוֹל בְּשָׁר בְּנֵי חֲבוּרָה הַמַּקְפִּידִים וּבְמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דף כח.) שָׁרֵי לְטָבָח שֶׁאֵינוֹ אוּמָּן הָתָם לא הָוֵי בְּסִתָּם בְּנֵי אָדָם הַחֲשׁוּבִין כְּמַקְפִּידִים דְּאֵין טָבָח מְקַפֵּיד אֵצֶל הָרְגִיל לִיקַּח מִמֶּנּוּ וְאֵין לְפָרֵשׁ דְּסִתָּם בְּנֵי אָדָם כְּאֵין מַקְפִּידִין דְּמוּ וּמִתְנִיתִין דְּאָסַר הִלֵּל נוֹקֵי דְּוַקָא בְּמַקְפִּידִים דְּהָא אֲמִרִינָן בְּפֶרֶק שׁוֹאֵל (שבת דף קמח.) וְכֵן אִשָּׁה שׁוֹאֶלֶת מֵחֲבֵירְתָּהּ כִּכְרוֹת וּבְלֵבַד שֶׁלֹּא תֹּאמַר לָהּ הַלְוֵיני וּפְרִכִינָן בְּגְמָרָא בְּשַׁבָּת הוּא בְּחוֹל שֶׁפִּיר דָּמֵי לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּהִלֵּל וּמַאי קוֹשְׁיָא הַהִיא בְּסִתָּם בְּנֵי אָדָם דְּלֹא כְּקַדֵּי הִלֵּל לֹא אֲסַר אֶלָּא דְּוַקָא בְּמַקְפִּידִין:

מַתְנָה בְּעַלְמָא קָא יַהֲבִי אַהֲדָדֵי. נִרְאֶה דְּוַקָא דָּבָר מוּעָט שֶׁיּוֹדֵעַ בְּלִבּוֹ שֶׁהָיָה נוֹתֵן לוֹ בְּלֹאוּ הָכֵי וְאֲפִילּוּ מַתְנָה מוּעֶטֶת דְּוַקָא בַּת"ח:

רש"י

ערב וְעֵדִים אֵין עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם בֵּל תְּשִׁימוּן. זִימְנִין דְּעַבְרֵי נַמִּי אֵלַפְּנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְּשׁוֹל כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיָה מְלֻוֶּה בְּלֹא עֵרֶב וְעֵדִים אֶבָל לֹא תְּשִׁימוּן פְּסִיקָא לֵיהּ אֶבָל לִפְנֵי עִוֵּר זִימְנִין דְּלֹא עַבְרֵי כְּגוֹן שֶׁהָיָה מְלֻוֶּה לוֹ בְּלֹא הָכֵי כִּי הַיְינוּ דְּמוֹשִׁיט כּוֹס שֶׁל יַיִן לְנָזִיר לֹא עֲבַר אֶלָּא הֵיכָא דְּקָאֵי בְּתְרֵי עִבְרֵי נַהֲרָא שֶׁלֹּא הָיָה שׁוֹתֵהוּ אִם לֹא הָיָה זֶה (ע"ז דף ו.):

הַדְרָן עֲלָךְ אֵיזֶהוּ נָשֶׁךְ

השוכר אֶת הָאוּמְּנִין. מִשְּׁמַע לֵיהּ בֵּין בִּשְׂכִיר יוֹם בֵּין בְּקַבְּלָנוּת אֲבָל בְּפִרְקִין דְּבָתַר הָכֵי (דף פג.) נָקֵט פּוֹעֲלִים מִשּׁוּם דְּפוֹעֲלִים לֹא מִשְּׁמַע אֶלָּא שְׂכִירֵי יוֹם דִּבְהָכֵי מְיַיְרֵי כְּדַאֲמַר הָתָם בִּזְמַן שֶׁאָמַר לְהִשְׂכִּים וּלְהַעֲרִיב וְרֵב נַמִּי דְּקָאָמַר (לקמן עז.) פּוֹעֵל יָכוֹל לַחֲזוֹר אֲפִילּוּ בְּחַצִּי הַיּוֹם דְּוָקָא בִּשְׂכִיר יוֹם אֵיירֵי וְלֹא בְּקַבְּלָן כִּדְמוּכָח בִּשְׁמַעְתִּין וּלְכָךְ נָקֵט פּוֹעֵל וְלֹא אוּמָּן וְא"ת דְּתַנְיָא לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין (שם) הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וּבְחַצִּי הַיּוֹם שְׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת אוֹ אֲחוֹתוֹ חָמָה אִם שָׂכִיר הוּא כו' וְאִם קַבְּלָן הוּא כו' כֵּיוָן דְּבַרְיֵיתָא מְיַיְרֵי בֵּין בִּשְׂכִיר בֵּין בְּקַבְּלָן אַמַּאי נָקֵט פּוֹעֵל ה"ל לְמִינְקַט אוּמָּן דְּמִשְּׁמַע תַּרְוַיְיהוּ וְי"ל דְּה"ק אִם שָׂכִיר הוּא כְּדַאֲמַר הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ וְאִם קַבְּלָן הוּא כַּךְ דִּינוֹ וּמִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִתְּנֵי וּבְחַצִּי הַיּוֹם וַחֲצִי הַיּוֹם לֹא שַׁיָּיךְ לְמִתְּנֵי אֶלָּא אַשְׂכִּיר יוֹם:

אֶת הַקָּרֵר. בְּשֵׁנִי רִישֵׁין וְהוּא בַּעַל קְרוֹן וְלַסַּפָּרִים דְּגַרְסִי קַדֵּר י"ל דִּלְהָכֵי נָקֵט קַדֵּר לְפִי שֶׁקַּדָּרִים רְגִילִין לְהִיוֹת לָהֶם קְרוֹנוֹת:

פְּרִיפָּרִין. דָּבָר הָאֲבוּד חָשִׁיב לָהּ שֶׁעִתָּה זְמַנּוֹ הוּא לַעֲשׂוֹת:

ואזיל

1 כָּל יְמֵי גָּרִיד אֶחָד כָּל יְמֵי רְבִיעָה אַחַת לֹא יֹאמַר לוֹ
2 חֲרוֹשׁ עִמִּי בַּגָּרִיד וַאֲנִי אֶחֱרוֹשׁ עִמְּךָ בָּרְבִיעָה רַבָּן
3 גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר יֵשׁ רְבִית מוּקְדֶּמֶת וְיֵשׁ רְבִית מְאוּחֶרֶת
4 כֵּיצַד נָתַן עֵינָיו לִלְווֹת הֵימֶנּוּ וְהוּא מְשַׁלֵּחַ לוֹ וְאוֹמֵר
5 בִּשְׁבִיל שֶׁתַּלְוֵנִי זוּ הִיא רְבִית מוּקְדֶּמֶת לָוֶה הֵימֶנּוּ
6 וְהֶחֱזִיר לוֹ אֶת מָעוֹתָיו וְהוּא מְשַׁלֵּחַ לוֹ וְאוֹמֵר בִּשְׁבִיל
7 מָעוֹתֶיךָ שֶׁהָיוּ בְּטֵילוֹת אֶצְלִי זוּ הִיא רְבִית מְאוּחֶרֶת
8 ר"ש אוֹמֵר יֵשׁ רְבִית דְּבָרִים לֹא יֹאמַר לוֹ דַּע כִּי בָּא
9 אִישׁ פְּלוֹנִי מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי וְאֵלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה
10 הַמַּלְוֶה וְהַלָּוֶה וְהָעֵרֶב וְהָעֵדִים וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אַף
11 הַסּוֹפֵר עוֹבְרִים מִשּׁוּם לֹא תִתֵּן וּמִשּׁוּם אַל תִּקַּח
12 מֵאִתּוֹ וּמִשּׁוּם לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה וּמִשּׁוּם וְלֹא
13 תָּשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ וּמִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל
14 וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה': **גמ'** תַּנְיָא ר"ש בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר
15 מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבִירוֹ מָנֶה וְאֵינוֹ רָגִיל לְהַקְּדִים לוֹ שָׁלוֹם
16 שֶׁאָסוּר לְהַקְּדִים לוֹ שָׁלוֹם ת"ל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר
17 יִשָּׁךְ אֲפִילּוּ דִּיבּוּר אָסוּר: וְאֵלּוּ עוֹבְרִין: אָמַר אַבָּיֵי
18 מַלְוֶה עוֹבֵר בְּכוּלָּן לָוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא תַשִּׂיךְ לְאָחִיךָ
19 וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׂיךְ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל עֵרֶב
20 וְהָעֵדִים אֵין עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא תָשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ
21 תַּנְיָא ר"ש אוֹמֵר מַלְוֵי רְבִית יוֹתֵר מִמָּה שֶׁמַּרְוִיחִים
22 מַפְסִידִים וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּשַׁשִּׂימִים מֹשֶׁה רַבֵּינוּ חָכָם וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת וְאוֹמְרִין אִילּוּ הָיָה יוֹדֵעַ
23 מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁיִּהְיֶה רֶיוַח בַּדָּבָר לֹא הָיָה כּוֹתְבוֹ כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבִירוֹ
24 מָנֶה וְיוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ שֶׁאָסוּר לַעֲבוֹר לְפָנָיו ת"ל לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה ר' אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי דְּאַמְרֵי
25 תְּרַוַיְיהוּ כְּאִילּוּ דָּנוּ בִּשְׁנֵי דִּינִין שֶׁנֶּאֱמַר הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ בָאֵשׁ וּבַמַּיִם אָמַר רַב
26 יְהוּדָה אָמַר רַב כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָן שֶׁלֹּא בְּעֵדִים עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא
27 תִּתֵּן מִכְשׁוֹל וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר גּוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדּוֹבְרוֹת
28 עַל צַדִּיק עָתָק אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב אַשִּׁי קָא מְקַיֵּים רַבִּינָא כָּל מַה דְּאָמוּר רַבָּנָן שָׁלַח לֵיהּ
29 בַּהֲדֵי פַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא לִישְׁדַּר לִי מַר עֲשָׂרָה זוּזֵי דְּאִתְרַמֵּי לִי קְטִינָא דְּאַרְעָא לְמִזְבַּן שָׁלַח
30 לֵיהּ נִיתֵי מַר סַהֲדֵי וְנִכְתֹּב כִּתְבָא שָׁלַח לֵיהּ אֲפִילּוּ אָנָא נַמִּי שָׁלַח לֵיהּ כָּל שֶׁכֵּן מַר דְּטָרִיד
31 בְּגִירְסֵיהּ מִשְּׁתֵלֵי וְגוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ תָּנוּ רַבָּנָן שְׁלֹשָׁה צוֹעֲקִין וְאֵינָן נַעֲנִין וְאֵלּוּ הֵן מִי שֶׁיֵּשׁ
32 לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָן שֶׁלֹּא בְּעֵדִים וְהַקּוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ וּמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹשֶׁלֶת עָלָיו קוֹנֶה
33 אָדוֹן לְעַצְמוֹ מַאי הִיא אִיכָּא דְּאַמְרֵי תּוּלֶה נְכָסָיו בְּנָכְרִי אִיכָּא דְּאַמְרֵי הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו
34 בְּחַיָּיו אִיכָּא דְּאַמְרֵי דְּבִישׁ לֵיהּ בְּהָא מָתָא וְלֹא אָזִיל לְמָתָא אַחֲרִיתָא:

הַדְרָן עֲלָךְ אֵיזֶהוּ נָשֶׁךְ

35 **הַשּׂוֹכֵר** אֶת הָאוּמְּנִין וְהִטְעוּ זֶה אֶת זֶה אֵין לָהֶם זֶה עַל זֶה אֶלָּא תַּרְעוּמוֹת שָׂכַר אֶת הַחֲמָר
36 וְאֶת הַקַּדָּר לְהָבִיא פְּרִיפָּרִין וַחֲלִילִים לַכַּלָּה אוֹ לַמֵּת וּפוֹעֲלִין לְהַעֲלוֹת פִּשְׁתָּנוֹ מִן
37 הַמִּשְׁרָה וְכָל דָּבָר שֶׁאָבַד וְחָזְרוּ בָּהֶן מָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם אָדָם שׂוֹכֵר עֲלֵיהֶן אוֹ מַטְעָן הַשּׂוֹכֵר אֶת הָאוּמְּנִין וְחָזְרוּ בָּהֶן יָדָם עַל הַתַּחְתּוֹנָה
אם

תוספות

1 כָּל יְמֵי גָּרִיד אֶחָד. הַם וְלֹא דִּקְדְּקוּ בִּדְבָר לְחוּשׁ שֶׁמָּא יוֹם אֶחָד יְהֵא אָרוֹךְ מֵחֲבֵירוֹ אוֹ קָשֶׁה
2 מֵחֲבֵירוֹ אֶלָּא מוּתָּר לוֹמַר לוֹ עֲדוֹר עִמִּי הַיּוֹם הַזֶּה שֶׁל גָּרִיד וְאֶעֱדוֹר עִמְּךָ בְּיוֹם פְּלוֹנִי שֶׁל
3 גָּרִיד: גָּרִיד. לְשׁוֹן יוֹבֵשׁ שֶׁהָאָרֶץ יְבֵשָׁה וְאֵין נִשְׁמָים יוֹרְדִין: וְכָל יְמֵי רְבִיעָה. חֲשׁוּבִין כְּאֶחָד:
4 אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ חֲרוֹשׁ עִמִּי וַאֲנִי אֶחֱרוֹשׁ עִמְּךָ בְּרְבִיעָה. שֶׁיְּמֵי רְבִיעָה קְשִׁין לְמַלְאָכָה
5 בְּשְׁדוֹת: עַל לֹא תִתֵּן לוֹ. אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ
6 בְּנֶשֶׁךְ עוֹבְרִין עַל בַּל תִּתֵּן וְעַל לֹא תִתֵּן כו' כָּל
7 חַד וְחַד מַאי דְּשַׁיְיךְ בֵּיהּ כִּדְמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **גמ'**
8 מַלְוֶה עוֹבֵר בְּכוּלָּן. בְּכָל הַנֵּי דְּחִשִּׁיב בְּמַתְנִי' דְּהוּא
9 נוֹתֵן בְּנֶשֶׁךְ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה וְהוּא לוֹקֵחַ בִּשְׁעַת
10 פִּירְעוֹן וְהוּא לוֹ כְּנוֹשֶׁה כְּשֶׁתּוֹבְעוֹ וְדוֹחֲקוֹ וְהוּא
11 שָׁם עָלָיו נֶשֶׁךְ בִּשְׁעַת פִּיסּוּק הַתְּנָאִי וּנוֹתֵן מִכְשׁוֹל
12 לִפְנֵי הַלְוֶה לְהַעֲבִירוֹ עַל לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ שֶׁהִיא
13 אַזְהָרָה לִלְוֶה: מַפְסִידִין. כְּדַאֲמַר בְּפִרְקִין (דף עא.)
14 מִתְמוֹטְטִין לְעוֹלָם: מֹשֶׁה חָכָם. לִישְׁנָא מְעַלְיָא
15 נָקֵט: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה. לֹא תֵרָאֶה בְּעֵינָיו
16 כְּנוֹשֶׁה בּוֹ שֶׁיִּרְאֶה וְיַבּוֹשׁ: לְרֹאשֵׁנוּ. לְשׁוֹן נוֹשֶׁה
17 כְּדִמְתַרְגְּמִינָן כְּרֹשְׁיָא הֲרֵי אָנוּ בָּאִים בְּאֵשׁ וּבְמַיִם:
18 עוֹבֵר מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר. שֶׁעוֹלָה עַל רוּחוֹ שֶׁל לוֶה
19 לְכִפּוּר: קְלָלָה. כְּשֶׁתּוֹבְעוֹ וְזֶה כּוֹפֵר הַכֹּל מְקַלְּלִין
20 אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין שֶׁהוּא דּוֹבֵר עַל צַדִּיק עָתָק:
21 וּמִשְּׁתֵלִי. יִשְׁכַּח הַלְוָאָתִי וְאִגְרוֹם קְלָלָה לְעַצְמוֹ:
22 צוֹעֲקִין. בְּב"ד שֶׁל מַטָּה: וְאֵינָן נַעֲנִין. שֶׁהֲרֵי הֵם
23 גָּרְמוּ לְעַצְמָן: קוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ. מִפְרֵשׁ לְקַמָּן:
24 תּוֹלֶה מָעוֹתָיו בְּנָכְרִי. אוֹמֵר מְעוֹת שֶׁאֲנִי מִשְׁתַּמֵּשׁ
25 בָּהֶן שֶׁל פְּלוֹנִי נָכְרִי הֵם שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ עַצְמוֹ
26 וּפְעָמִים שֶׁהַנָּכְרִי שׁוֹמֵעַ וּמַעֲמִיד עֵדִים וְתוֹבְעוֹ
27 בְּדִינֵיהֶם:

הַדְרָן עֲלָךְ אֵיזֶהוּ נָשֶׁךְ:

28 **הַשּׂוֹכֵר** אֶת הָאוּמְּנִין וְהִטְעוּ זֶה אֶת זֶה. מְפָרֵשׁ
29 בַּגְּמָרָא: שָׂכַר אֶת הַחֲמָר אוֹ אֶת
30 הַקַּדָּר לְהָבִיא פְּרִיפָּרִין וַחֲלִילִין. קַדָּר בְּעַל קְרוֹן:
31 פְּרִיפָּרִין. עֲצִים מְשׁוּפִּים וְנָאִים לַעֲשׂוֹת לוֹ
32 אִפְּרִיוֹן: חֲלִילִין לַכַּלָּה. לְשַׂמֵּחַ חֶתְנָן וְכַלָּה: אוֹ לַמֵּת.
33 לְקוֹנְנוֹ: מִשְּׁרָה. רוּיִי"ש מַיִם שֶׁשּׁוֹרִין בָּהֶן קַנְבּוּס
34 וּפִשְׁתָּן כְּשֶׁהֵן בְּגִבְעוֹלִין: מָקוֹם שֶׁאֵין אָדָם. שֶׁאֵינוֹ
35 מוֹצֵא פּוֹעֲלִין לְשָׂכוֹר וְהַפִּשְׁתָּן אָבַד וְהוּא סָמוּךְ
36 עֲלֵיהֶן: שׂוֹכֵר עֲלֵיהֶם. בְּנֵי אָדָם בְּיוֹקֶר וַעֲלֵיהֶם
37 לְשַׁלֵּם: אוֹ מַטְעָן. מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: הַשּׂוֹכֵר אֶת
38 הָאוּמְּנִין. לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּקַבְּלָנוּת בְּכַךְ וְכַךְ:
39 וְחָזְרוּ בָּהֶן. לְאַחַר שֶׁעָשׂוּ מִקְצָת: יָדָם עַל
40 הַתַּחְתּוֹנָה. אִם הוּקְרוּ פּוֹעֲלִים וְאֵינוֹ מוֹצֵא מִי
41 שֶׁיִּגְמָרֶנָּה בְּשָׂכָר שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְאֵלּוּ עַל הֶעְתִּיד
42 לַעֲשׂוֹת מֵעֵבֶר מִשְּׂכַר מִמָּה שֶׁעָשׂוּ כָּל מָה
43 שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְהוֹצִיא עַד שֶׁתִּגְמֹר מְלַאכְתּוֹ בְּשָׂכָר
44 שֶׁפָּסַק עִם אֵלּוּ וְאִם הוּזְלוּ פּוֹעֲלִים וְיִמְצָא
45 שֶׁיִּגְמָרֶנָּה בְּפָחוֹת יָשׁוּם לָהֶם מָה שֶׁעָשׂוּ וְיִתֵּן לָהֶם
46 מָה שֶׁפָּסַק עִשּׂוּ חֲצִיָּה יִתֵּן לָהֶם חֲצִי שְׂכָרָן וְאֵין
47 יְכוֹלִים לוֹמַר לוֹ הֲרֵי פּוֹעֲלִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּינוּ
48 לְגָמוֹר מְלַאכְתְּךָ וְתֵן לָנוּ כָּל שְׂכָרֵינוּ חוּץ מִמָּה
49 שֶׁנָּטְלוּ אֵלּוּ:
ואם

"נפש השנית בישראל היא חלק אלוקה ממעל ממש", היינו, חלק מהקדוש־ברוך־הוא שנמצא בנשמתו, שזוהי מציאותו תמיד, הן בשעת תפילת נעילה ביום הכיפורים, והן בשעת התעסקותו בעובדין דחול.

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

מוסיפה המשנה: **כָּל יְמֵי הַנָּרִיד** – הקיץ [שהארץ יבשה], נחשבים **כְּאֶחָד**, וכן **כָּל יְמֵי הַרְכִּיעָה** – החורף [שיורדים בו גשמים] נחשבים **כְּאֶחָת**, ומותר לומר לו עדור עמי ביום פלוני שבקיץ ואני אעדור עמך ביום פלוני בקיץ וכדומה, ואין חוששין שמא היום השני יהיה ארוך יותר או קשה יותר לעדירה, ויש כאן ריבית, כיון שאין בני אדם מקפידים בכך. אבל **לֹא יֹאמַר לוֹ חָרוֹשׁ עִמִּי בַּנָּרִיד** – בקיץ **וְאֲנִי אֶחֱרוֹשׁ עִמְּךָ בְּרִכִּיעָה** בחורף, מפני שימות החורף קשים יותר מן הקיץ לעבודה בשדות, ונמצא שהוא מתחייב לו יותר ממה שקיבל בשכר המתנתו.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אף על פי שמן התורה אין איסור ריבית אלא כשקצץ לו בשעת ההלואה שיוסיף לו מעות בשעת הפרעון, מכל מקום מדרבנן **יֵשׁ** איסור גם **בְּרִבִּית מוּקְדֶּמֶת**, וכן **יֵשׁ** איסור גם **בְּרִבִּית מְאוּחֶרֶת**. מפרשת המשנה: **כֵּיצַד, נָתַן עֵינָיו לִלְוּוֹת הֵימֶנּוּ** – אדם הרוצה ללוות מחבירו **וְהוּא מְשַׁלֵּחַ לוֹ** מתנה לפני ההלואה, **וְאוֹמֵר** לו אני נותן לך מתנה זו **בִּשְׁבִיל שֶׁתַּלְוֵנִי, זוֹ הִיא רִבִּית מוּקְדֶּמֶת** ואסורה מדרבנן. **לָוָה הֵימֶנּוּ וְכִבֵּר הֶחֱזִיר לוֹ אֶת מָעוֹתָיו, וְאַחַר כָּךְ הוּא מְשַׁלֵּחַ לוֹ** – הלוה משלח מתנה למלוה, **וְאוֹמֵר** לו שמתנה זו **הִיא בִּשְׁבִיל מָעוֹתֶיךָ שֶׁהָיוּ בְּטֵילוֹת אֶצְלִי, זוֹ הִיא רִבִּית מְאוּחֶרֶת** ואסורה מדרבנן.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יֵשׁ איסור מדרבנן אפילו **בְּרִבִּית דְּבָרִים** שאינו נותן לו דבר השוה ממון אלא דיבור בלבד, כגון **לֹא יֹאמַר לוֹ** – הלוה למלוה, **דַּע כִּי בָּא אִישׁ פְּלוֹנִי מִמְّקוֹם פְּלוֹנִי** כשהוא יודע שיש למלוה תועלת בידיעה זו, ולולא ההלואה לא היה אומר לו זאת. **וְאֵלּוּ** האנשים **עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה** בכל הלואה בריבית, **הַמַּלְוֶה, וְהַלָּוֶה, וְהָעֵרֶב** שערב עבור הלוה על החוב עם הריבית, **וְהָעֵדִים, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף הַסּוֹפֵר** שכתב את שטר ההלואה עובר בלאו. ואלו הם הלאוים שעוברים עליהם, **עוֹבְרִים מִשּׁוּם** ’**אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ**’ (ויקרא כה לז), **וּמִשּׁוּם** ’**אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית**’ (שם כה לו), **וּמִשּׁוּם** ’**לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה**’ (שמות כב כד), **וּמִשּׁוּם** ’**וְלֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ**’ (שם), **וּמִשּׁוּם** ’**וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה׳**’ (ויקרא יט יד), ובגמרא יבואר על איזה לאו עובר כל אחד מהם:

גמרא

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, מְנַיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה – שחבירו חייב לו מנה, **וְהַלּוֹה אֵינוֹ רָגִיל לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם, שֶׁאָסוּר** להתחיל עתה **לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם** מחמת שלוה ממנו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (דברים כג כ) ’**לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ**’, ויש ללמוד מתיבת ’**דבר**’ **שֶׁאֲפִילּוּ דִּיבּוּר** של ריבית **אָסוּר:**

שנינו במשנה: **וְאֵלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה:**

אָמַר אַבָּיֵי, הַמַּלְוֶה עוֹבֵר בְּכוּלָּן – בכל חמשת הלאוין המוזכרים במשנה. **וְהַלּוֹה עוֹבֵר** בנתינת הריבית בשלשה לאוין, **מִשּׁוּם** ’**לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ**’ (דברים כג כ), ומשום ’**לְנָכְרִי תַּשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ**’ (שם כג כא), ומשום ’**וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל**’ (ויקרא יט יד), משום שהוא גורם למלוה לעבור על איסור ריבית. **וְהָעֵרֶב וְהָעֵדִים אֵין עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם** הלאו של ’**לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ**’ (שמות כב כד), שמסייעים בכתיבת השטר שהוא שימת הריבית.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַלְוֵי בְּרִבִּית יוֹתֵר מִמָּה שֶׁמַּרְוִיחִים על ידי נטילת הריבית, **מַפְסִידִים** מפני עונש החטא, כמו שאמרו (לעיל עא.) שהמלוים בריבית נכסיהם מתמוטטים, **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁבְּכָל** שהם נוטלים ריבית, הם **מְשַׁיְּרִים** את **מֹשֶׁה רַבֵּינוּ חָכָם וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת** [בלשון סגי נהור], כלומר שמראים במעשיהם שמשה רבינו לא היה חכם ותורתו אינה אמת, **וְכֵאילוּ אוֹמְרִין שֶׁאִילּוּ הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁיִּהְיֶה רֶיוַח בַּדָּבָר, לֹא הָיָה כּוֹתְבוֹ** את איסור ריבית בתורה.

כִּי אָתָא – כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר, מְנַיִן לְאָדָם הַנּוֹשֶׁה בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה** [בלא ריבית], **וְיוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ** ללוה מנין לשלם, **שֶׁאָסוּר** המלוה **לַעֲבוֹר לְפָנָיו** להזכיר לו את ההלואה, מפני שהוא מצערו בכך, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שמות כב כד) ’**אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה**’, כלומר שלא תראה בעיניו כאילו אתה נושה בו, ועל ידי שעובר לפניו הוא נזכר בחובו ומתבייש, והרי הוא כנושה. **רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי דְּאָמְרֵי תַּרְוֵיהוּ** [–אמרו שניהם], אם עבר המלוה על כך ועבר לפני הלוה, אף על פי שהוא יודע שאין לו לשלם, הרי זה **כְּאִילּוּ דָּנוּ כִּשְׁנֵי דִּינִין** – העניש את הלוה בשני עונשים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים סו יב) ’**הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ בָאֵשׁ וּבַמָּיִם**’, ויש לדרוש שכאשר אדם נושה בנו, הרי זה כאילו באנו באש ובמים, כלומר שנענשנו בין באש ובין במים.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָן לאחרים שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, עוֹבֵר מִשּׁוּם ’**וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל**’, מפני שהוא גורם שיעלה על לבו של הלוה לכפור בהלואה, ומכשילו באיסור גזל. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר**, מלוה זה **גּוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ**, שכאשר הוא תובעו את החוב, והלוה כופר, מקללים אותו הבריות, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים לא יט) ’**הַאֲלֻמָּנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק**’ [–דבר שאינו], והיינו שיש לקלל את מי שמוציא לעז על צדיק, שתאלמנה שפתיו, וכיון שהבריות סוברות שהוא מוציא על הלוה לעז חנם, יקללו אותו הבריות.

מספרת הגמרא: **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב אַשִׁי, קָא מְקַנְּיָין רְבִינָא כָּל מַה דְּאָמוּר רַבָּנַן** – רבינא מקפיד על קיום כל דבר שאמרו חכמים. רצה רב אשי לבדוק אם אכן כך הוא, **שָׁלַח לֵיהּ** לרבינא **בַּהֲדֵי פַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא** – בערב שבת לפנות ערב, **לִישַׁדֵּר לִי מַר עֲשָׂרָה זוּזֵי** – שלח לי ביד השליח עשרה זוזים בהלואה, משום **דְּאִתְרְמֵי לִי קִטְיָנָא דְּאַרְעָא לְמִזְבַּן** – שהזדמן לי לקנות קרקע קטנה, **שָׁלַח לֵיהּ** רבינא לרב אשי, **גַּיתֵי מַר סַהֲדֵי וְנִכְתֹּב כְּתָבָא** – יביא הרב עדים ונכתוב שטר על ההלואה, כיון שאיני רוצה להלוות בלי עדים. **שָׁלַח לֵיהּ** רב אשי לרבינא, **אֲפִילּוּ אֲנָא נַמִּי** [בתמיה] – וכי אפילו עלי נאמרו דברי חכמים שאסור להלוות שלא בעדים, הרי אני ודאי איני חשוד שאכפור בהלואה. **שָׁלַח לֵיהּ** רבינא, אדרבה, **כָּל שֶׁכֵּן מַר** כיון **דְּטָרִיד בְּגִירְסֵיהּ** – שאתה טרוד בלימודך יש לחשוש **שִׁמְשְׁתֵּלֵי** – שמא תשכח את ההלואה, וכשאתבע אותה ממך תכפור בה, **וְנִמְצָא שַׁאנִי גּוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמִי.**

תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה אנשים יש שהם **צוֹעֲקִין** בפני בית דין על מה שנעשה להם עול, **וְאֵינָן נַעֲנִין**, מפני שהם גרמו את הנזק לעצמם, **וְאֵלּוּ הֵן, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָן שֶׁלֹּא בְּעֵדִים**, ולבסוף כופר הלוה בהלואתו, **וְהַקּוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ** [ויבואר להלן בגמרא], **וּמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹשֶׁלֶת עָלָיו**, ואינו יכול לגרשה מפני שהתחייב בכתובתה ממון הרבה. מפרשת הגמרא: **קוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ מַאי הִיא,** מביאה הגמרא שלשה פירושים. **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש אומרים שהיינו אדם **הַתּוֹלֶה נְכָסָיו בְּנָכְרִי** – שאומר על הנכסים שלו שהם של נכרי פלוני כדי שלא ידעו בני אדם שהוא עשיר, ופעמים שהנכרי שומע ומעמיד עדים שהודה שהנכסים הם שלו, ותובע אותו בדיניהם, והוא צועק בפני בית דין ואינו נענה מפני שהוא גרם לעצמו. **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי** – ויש אומרים שהכוונה לאדם **הַכּוֹתֵב** שטר שהוא נותן את כל **נְכָסָיו לְבָנָיו בְּחַיָּיו**, ובניו נוטלים את הנכסים, ופעמים שאין לו אחר כך ממה להתפרנס. **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי** – ויש אומרים שהכוונה לאדם **דְּיֵשׁ לֵיהּ בְּהָא מָתָא וְלֹא אָזֵיל לְמָתָא אַחֲרִיתָא** – שרע לו בעיר זו ואינו הולך לעיר אחרת, לנסות שמא ישתנה מזלו לטובה, כמו שאמרו (ר״ה טז:) ששינוי מקום מקרע גזר דינו של אדם:

הדרן עלך איזהו נשך

פרק ששי - השוכר את האומנין

הפרק שלפנינו עוסק בבעלי מלאכה, שכירי יום או קבלנים, שבאו לחזור בהם מהמלאכה שקבלו על עצמם, או שבעל הבית בא לחזור בו. וכמו כן בשוכר בהמה שבא לשנות ממה שהתנה תחילה. בסוף הפרק יובאו דיני ארבעה שומרים. שכיר יום היינו ששכרו הבעל הבית לכל מלאכה שיזדמן לו באותו היום, ומקבל

המשך בעמוד רמז

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום רביעי עמוד ב

גמרא

אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק – אסור לשלם מראש על פירות אם אין למוכר פירות כאלו ברשותו, אף על פי שיש בבר שער בשוק לפירות אלו, שאין זה נחשב כיצא השער המבואר במשנה להתיר את הפסיקה. מבררת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי אַסִּי, האם אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִילּוּ כַּדּוּרְמוּס [–איטליז רב וגדול] הַזֶּה – אפילו כשיצא השער באיטליז הגדול שהוא מקום מכירה קבוע, והשער שנקבע בו הוא שער שנמשך זמן מה. אָמַר לֵיהּ רבי אסי לרבי זירא, לֹא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֶלָּא בַּשּׁוּק שֶׁל עֲיָרוֹת קטנות, דְּלֹא קְבִיעִי תַּרְעֵיְיהוּ – שאין שערם קבוע כלל, שבזה אסור לפסוק, מפני שהטעם שלאחר שיצא השער מותר לפסוק אף על פי שאין למוכר פירות ואין חוששים שמא יתייקרו הפירות ויהיה בזה משום ריבית, הוא משום שכיון שיכול לקנות אצל אחרים בשער זה, הרי זה

נחשב כאילו כבר קנה את הפירות עבור הלוקח והתייקרו הפירות ברשות הלוקח, ובשער של עיירות שאינו קבוע כלל לא שייך לומר שיכול לקנות במעות שבידיו, מפני שעד שילך ויבוא עלול השער להשתנות.

מקשה הגמרא: (ולמאן) [וּלְמַאי] דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא – לפי מה שסברנו מתחילה דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שאין פוסקים על שער שבשוק אֲפִילּוּ כַּדּוּרְמוּס הַזֶּה שהוא שער שנמשך זמן מה, אֶלָּא מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּירוֹת עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר, אבל אם יָצָא הַשַּׁעַר פּוֹסְקִין, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – באיזה אופן שייך היתר זה.

מתרצת הגמרא: היינו סבורים שמַתְנִיתִין שהתירה לפסוק אם יצא השער הוא דווקא כגון בְּחִיטֵּי דַּאֲכַלְבֵּי וְאַרְבֵּי [–בחטי האוצרות והספינות] כשהתחילו אוצרי הפירות למכור את החטים שבאוצרותיהם, ובאו ספינות מן הנהר למכור תבואה, דְּמָשׁוּךְ תַּרְעֵיְיהוּ טָפֵי – שבשיצא שער זה הרי הוא נמשך זמן ארוך מאוד, ורק בזה התירו לפסוק משום שאין לחשוש שמא ישתנה השער עד שיפרע לו פירות.

תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּירוֹת עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר, אבל אם יָצָא הַשַּׁעַר פּוֹסְקִין מפני שאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה, וכפי שהתבאר במשנה. מוסיפה הברייתא: אם הָיוּ החטים הַחֲדָשׁוֹת שלא יבשו עדיין כל הצורך, זולות יותר ונמכרות מֵאַרְבַּע סאים בסלע, וְהַחטים הַיְשָׁנוֹת אחר שיבשו כל צרכן, יקרות יותר ונמכרות מִשָּׁלֹשׁ סאים בסלע, אֵין פּוֹסְקִין על חטים חדשות שיתחייב לתת לו אותם לאחר שיתייבשו ארבע סאים תמורת סלע, שהרי כשהחטים מתייבשות הם נחסרות משיעורם, וכיון שבסלע זה שהוא נותן לו עתה אינו יכול לקנות ארבע סאים של חטים יבשות אלא של חטים חדשות, נמצא שאם יתן לו לאחר זמן ארבע סאים של חטים ישנות, הרי זה ריבית, עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר לְחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן ששניהם ימכרו ארבע סאים בסלע, שבזה הוא יכול לפסוק אף על פי שאין לו ישנות כיון שיכול לקנותם אצל אחרים, וכמו שהתבאר במשנה בדין יצא השער. וכן אם הָיוּ הַלְּקוּטוֹת – העניים הלוקטים תבואה [של מתנות עניים] מן השדות, מוכרים את התבואה שלקטו בזול מֵאַרְבַּע סאים בסלע, מפני שהם מערבים מינים שונים של תבואה משדות שונות, וּלְכָל אָדָם המוכר תבואה משדה שלו, מחיר התבואה יקר יותר ונמכר מִשָּׁלֹשׁ סאים בסלע, אֵין פּוֹסְקִין עם בעל הבית כפי השער שמוכרים הלקוטות, שהוא ארבע סאים בסלע,

עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר הזול של ארבע סאים בסלע בין לַלּוֹקֵט ובין לַמּוֹכֵר, וכפי שיתבאר בסמוך טעם הדבר.

אָמַר רַב נַחְמָן אף על פי שאמרו בברייתא שאין לפסוק על הפירות לפי השער שמוכרים הלקוטות ואין זה נחשב 'יצא השער', היינו דווקא לענין הפוסק עם בעל הבית, אבל פּוֹסְקִין לַלְּקוּטוֹת כְּשַׁעַר הַלְּקוּטוֹת – אם פוסק עם לקוט [עני הלוקט תבואה מן השדות], ונותן לו מעות על מנת שיספק לו את התבואה לאחר זמן כפי המחיר של הלקוטות היום, הרי זה מותר ואף על פי שאין ללקוט זה תבואה עתה, כיון שנחשב שיצא השער ללקוטות.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, מַאי שְׁנָא כשהוא פוסק עם הַלּוֹקֵט, שמותר לפסוק על שער הלקוטות, ואף על פי שאין זה השער של בעלי בתים, ודאי מפני דְּאַף אִי לֵית לֵיהּ ללוקט זה תבואה, יָזִיף מִלָּקוּט חַבְרֵיהּ – יכול הוא ללוותו מחבירו הלוקט, ונכלל בדין יצא השער שאף על פי שאין לזה יש לזה, אם כן מדוע לא נתיר אף לפסוק עם בעל הבית לפי שער הלקוטות, שהרי כַּעַל הַבַּיִת נָמִי אם הוא רוצה יָזִיף מִלָּקוּט תבואה מעורבת שנמצאת בידו ואם כן יש להחשיבו כאילו כבר קנה כמו כשיצא השער לבעלי הבתים. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב נחמן, אין להחשיב את מה שיכול ללוות מן הלקוט כאילו יש לו כמו ביצא השער, משום שכַּעַל הַבַּיִת זִלָּא בֵּיהּ מִילְּתָא לְמֵיזַף מִלָّקוּט – אין זה לכבודו של בעל הבית ללוות מן הלקוט. וּאִיבָּעֵית אֵימָא, אין בעל הבית רשאי ללוות מן הלקוט על מנת לתת ללוקה, שהרי מַאן דְּיָהֵב זוּזֵי לְבַעַל הַבַּיִת אַפְּיֵרֵי שַׁפִּירֵי יָהִיב – הרי הוא נותן על דעת לקבל פירות מובחרים של בעל הבית, ולא תבואה מעורבת של לקוט ששוה פחות.

אָמַר רַב שֵׁשֶׁת אָמַר רַב הוּנָא אֵין לוֹין מעות בדרך הלואה, עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק – על מנת שאם לא יפרע לו מעות עד זמן פלוני ישלם לו פירות כפי שהיה השער בשוק בשעת ההלואה, שלא התירו לפסוק על הפירות לאחר שיצא השער, אלא כשנתן לו מתחילה את המעות בתורת מקח וממכר, אבל אם נתן לו אותם בתורת הלואה אסור.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא לְרַב שֵׁשֶׁת וְאָמְרֵי לָהּ רַב יוֹסֵי בַּר אַבָּא לְרַב שֵׁשֶׁת, וּמִי אָמַר רַב הוּנָא הָכִי שאסור ללוות על שער שבשוק, וְהָא (בעי) [בָּעוּ] מִינֵּיהּ מֵרַב הוּנָא – שאלו את רב הונא, הָנֵי בְּנֵי בֵּי רַב [–בני הישיבה] דְּיָזְפֵי – שלווים מעות בְּתִשְׁרֵי, וּפָרְעֵי בְּטֵבֵת פירות כשער של תשרי, האם שָׁרֵי אוֹ אָסִיר. וְאָמַר לְהוּ מותר, דהָא חִיטֵּי בְּהִינֵי וְהָא חִיטֵּי בְּשִׁילֵי – שהרי מצויים חטים בערים הסמוכות 'היני' ו'שילי' וּאִי בָּעֵי – ואם רוצים הלווים זָבְנֵי חטים במעות אלו שלוו ממנו, וּפָרְעֵי לֵיהּ בטבת, ונמצא שאין כאן שכר המתנת מעות. הרי שרב הונא עצמו פסק שמותר ללוות על שער שבשוק.

מתרצת הגמרא: אכן רב הונא חזר בו מפיסקו, דמֵעִיקָּרָא סָבַר רַב הוּנָא שאֵין לוֹין על שער שבשוק כמו שאמר רב ששת בשמו, אבל כֵּיוָן דִּשְׁמָעָה לְהָא דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר חִיָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר שלוֹין על שער שבשוק, חזר בו וְאָמַר אִיהוּ נָמִי, לוֹין על שער שבשוק.

תָּנוּ רַבָּנַן, סוחר הַמּוֹלִיךְ חֲבִילָה מִמָּקוֹם שנמכרת בזול, לְמָקוֹם שאפשר למוכרה ביוקר, וּמְצָאוֹ חֲבֵירוֹ במקום הזול, וְאָמַר לוֹ אל תטרח להוליכה למקום היוקר, אלא תְּנֵהּ לִי כאן במקום הזול, ואני אוליך את החבילה למקום היוקר ואמכרנה שם, ואשתמש במעות לצרכי עד זמן פלוני, וכשיגיע זמן הפירעון אֲנִי אַעֲלֶה [אשלם] לְךָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲלִין [משלמים] לְךָ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם היוקר,

---

ההנהגה היום־יומית ובכל פרט בחייו של יהודי צריך להיות ניכר החילוק אם עושה זאת יהודי שלמד תורה על מנת לקיימה, או שחסרה אצלו הוראת התורה בנוגע לכל רגע וכל מאורע בחייו.

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמוד ב

את שכרו לפי שעות העבודה. וקבלנות היינו ששכרו למלאכה מסוימת ומקבל את שכרו כשמסיים את מלאכתו ללא חילוק בכמה זמן היא נמשכה.

משנה

בעל הבית ופועלים שחזרו בהם קודם שהתחילו במלאכה: **הַשּׂוֹכֵר אֶת הָאוּמָּנִין** - בעלי מלאכה, **וְהִטְעוּ זֶה אֶת זֶה** – וחזרו בהם או הפועלים או הבעל הבית, לפני שהתחילו את המלאכה. **אֵין לָהֶם זֶה עַל זֶה אֶלָּא תַּרְעוֹמוֹת**, ואינם יכולים לתבוע זה מזה ממון עבור כך.

פועלים שנשכרו לצורך דבר האבד וחזרו בהם: **שָׂכַר אֶת הַחֲמָר** – פועל שהולך עם חמורו להוביל משאות, **וְאֶת הַקַּדָּר** – בעל קרון, כדי **לְהָבִיא פֵּרְיֵיפָרִין** – עצים משופים ונאים לעשות מהם חופה, **וַחֲלִילִים** לְשמחת חתן וכַלָּה, **אוֹ** לְקונן על המֵת, וְכן אם שכר **פּוֹעֲלִין** כדי **לְהַעֲלוֹת פִּשְׁתָּנוֹ מִן הַמִּשְׁרָה** – מים ששורים בהם את הפשתן כדי שיתרכך, ואם לא מוציאים את הפשתן בזמנו הוא מתקלקל, **וְכֵן כָּל דָּבָר** שֶׁאם לא יעשוהו מיד **יֹאבֵד**, **וְחָזְרוּ בָּהֶן** הפועלים קודם שהתחילו את המלאכה. **מָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם אָדָם** – שאינו מוצא פועלים לשכור במחיר ששכר את הראשונים, **שׂוֹכֵר עֲלֵיהֶן** – פועלים אחרים ביוקר, ומקצץ משכרם של הראשונים הסכום שהוסיף לשכר הפועלים האחרים, **אוֹ מַטְעָן** – מטעה אותם שיוסיף להם בשכרן.

פועלים שחזרו בהם לאחר שהתחילו במלאכה: **הַשּׂוֹכֵר אֶת הָאוּמָּנִין** לעשות מלאכה בקבלנות, **וְחָזְרוּ בָּהֶן** לאחר שעשו מקצת מהמלאכה **יָדָם עַל הַתַּחְתּוֹנָה**, שאם התייקר מחיר שכירות פועלים ואינו מוצא פועלים לגמור את המלאכה באותו שכר שהתנה עם הראשונים, מעבב משכר הראשונים את הסכום שיצטרך להוסיף בשביל לשכור פועלים לגמור המלאכה.

אגרות קודש

ב״ה, י״ב כסלו, תשכ״ב
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ הרב מאיר ארי׳ שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מט׳ כסלו, בו כותב ע״ד מצוה פלונית שפשוט (גם ממכתבו), שיש בזה מחלוקת אם היא דאורייתא או דרבנן או וכו׳ - אבל מה שכן **פשוט** ולכל הדיעות אשר מצות ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה.

כן עיקר גדול בתורה, וגם זה ענין כללי ולא מצוה פרטית, שמי שיש בידו למחות ואינו מוחה כו׳ (שבת נד, ב). וכיון שידעו חז״ל שאפשר שהיצר יבוא ויבלבל ויפתה שאין תועלת במחאה, כי אפילו כשימחה לא יקבלו, הודיעונו אשר בענינים כאלו רק לפני רבוש״ע גלוי ולבנ״א מי גלוי (שבת נ״ה א׳) - שהמדובר שם הוא באלו שר״ל עבדו ע״ז בזמן המקדש ובמשך שנים רבות, ובכ״ז אמרו רז״ל כנ״ל ולא הסתפקו בהודעה האמורה, והורונו ברורות אשר המחאה הוכח תוכיח, מחויבים בזה (**ולכל** הדיעות זהו מדאורייתא) עד הכאה קללה ונזיפה, ובאיזה הכאה מדובר, גם זה **מפורש**, שזהו הכאה מהסוג, דויטל שאול את החנית עליו להכותו (עיין היטב ערכין ט״ז ב׳). והאומנם יכול לאמר ע״ע בלבב שלם - שהוא בסוג זה עליו אמרו חז״ל, שלפניו גלוי האם תועיל ההוכחה וכבר הוכיח עד כדי נזיפה וקללה עכ״פ. [גם זה אין מספיק וצ״ל עד כדי הכאה - כפס״ד בהאמור (להרמב״ם. ועיין אחרונים לשו״ע או״ח ר״ס תר״ח)].

ויהי רצון שמתוך שמחה וטוב לבב, ינצל כל כשרונו ויכולתו שחונן בהם מהשגחה העליונה במקומו עתה, שיש בה חזקה **ופס״ד** בשו״ע - עניי עירך קודמין, וגם זה **לכל** הדיעות מדאורייתא.

לכתבו במכתבו ע״ד לעבור על דברי וכו׳, הנה מה אני ומי אני לדבר דברים בהאמור, **ורק העתקתי** פסקי דינים **ברורים בתוה״ק**, אשר ניתנה לכאו״א מישראל במעמד הר-סיני ועד היום הזה, וכידוע הדיוק בעשה״ד אנכי ה׳ אלקיך לשון יחיד דוקא.

וציינתי ג״כ המקור לעיל. והרי יכול בעצמו לעיין שם ולברר בהאמור.

בברכה לניצול כשרונותיו במקום הטוב לפניו ובאופן הטוב לפניו, וכהוראת ימי חנוכה (דהלכה כב״ה) מוסיף והולך מוסיף ואור

מ. שניאורסאהן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַזֵּר אַחֲרָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת אֲבָל בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אֲפִלּוּ כְּשֶׁחָל בְּחוֹל יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְחַזֵּר אַחַר בִּרְכַּת הָאוֹר לְפִי שֶׁהִיא כְּבִרְכַּת הַבְדָּלָה שֶׁמְּבָרֵךְ לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהִבְדִּיל לָנוּ זֶה הַיּוֹם מִשְּׁאָר יוֹם־טוֹב שֶׁנֶּאֱסַר בּוֹ לְהַבְעִיר אוֹר עַד עַתָּה בַּלַּיְלָה[ה]:

חלק ב סימן רצח דין נר הבדלה סעיף ב

ביאורי הלכה

ה] **עתה בלילה** - גם לטעם זה הברכה במוצאי יום הכיפורים קשורה עם חידוש האור במוצאי יוה"כ[7], ולכך אם מבדיל למחרת היום[8] - לא מברך על האור[9].

ציונים והוספות

7) משמעות שוע"ר שברכת האש שבמוצאי יוה"כ קשורה עם חידוש האש בדומה לכל מוצאי שבת (אפילו לאומרים שצריך לחזר אחריה) דלא ככמה פוסקים (ראה משנ"ב ס"ק א) שביארו את טעם הברכה להבדיל בין יום הכיפורים בו נאסר השימוש באור לצורך אוכל נפש לשאר יו"ט (ולדעתם זה גם הטעם שצריך להבדיל על אור ששבת, להראות שלא השתמשו בו לצורך אוכל נפש אף שדלק במשך היום (אבל לא מצד שהותר בלילה).

8) כגון שלא היה לו במה להבדיל במוצאי יוה"כ.

9) ומאידך יברך על האור בלילה גם אם לא היה לו אש בשעת ההבדלה והזדמן לו לאחר מכן (דלא כמ"ש כאן בס' אמת ליעקב (קמינצקי)).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח – לפי לוח "רב יומי"

ט אף על פי ששאר איסורין אינן אוסרין את ההיתר אלא אם כן נתנו טעם בהיתר אבל אם אין בהיתר כלום מטעם האיסור אף על פי שנקלט בו ריח האיסור אין ריח זה אוסר את ההיתר כמו שנתבאר ביו"ד סי' ק"ח אבל חמץ בפסח כיון שהוא אוסר תערובתו במשהו אף על פי שאין טועמין טעם החמץ בתערובת לפיכך גם ריחו אסור כגון ככר חמץ שנאפה בתנור ובעת אפייתו הוא נצלה בתנור בשר שמן בין שנצלה בשפוד בין שנצלה בקדירה מגולה הרי ריח השמנונית של הצלי נכנס בהככר ומפטם את ריחו וחוזר ריח השמנונית ומוליך עמו ריח הכחוש של החמץ ויבליעו בצלי.

והוא שהתנור קטן שאינו מחזיק י"ב עשרונים של מצה (דהיינו שאין יכולין לאפות בקרקעיתו בבת אחת י"ב ככרות של מצה של עשרון עשרון ועובי כל ככר הוא פחות מטפח משהו כדין אפיית המצות שיתבאר בסי' ת"ס) ופי התנור הוא סתום אף על פי שאינו סתום לגמרי אלא פתוח קצת מן הצד וכן יש בתנור נקב פי פתוח למעלה במקום שהעשן יוצא אף־על־פי־כן כיון שעיקר פיו הוא סתום אין מקום להריח להתפשט לחוץ ונקלט בההיתר.

במה דברים אמורים בצלי שמן אבל אם הוא כחוש ואין צריך לומר פת מצה שנאפית בתנור אחד עם ככרות של חמץ אפילו החמץ מרובה מהמצה הכל מותר אפילו אם התנור סתום לגמרי מכל צד ואין בו שום נקב פתוח ואפילו נשתהו החמץ וההיתר בתוכו כמה ימים כיון שהם כחושים אין ריחם נודף כלל ואפילו אם הככרות הן נילושין בשומן או בשמן אף־על־פי־כן הן נקראין כחושים.

ומכל־מקום המקום שנאפה שם החמץ צריך היסק להכשירו לאפות שם מצה אבל שאר כל התנור אין צריך שאין בליעת החמץ מתפשטת בכולו בלא רוטב:

י וכן אם בעת אפיית החמץ נתבשל בתנור בשר שמן בקדירה אינו נאסר אפילו נשתהו ביחד בתוך התנור כמה

ימים לפי שדבר המתבשל אין ריחו נודף כל כך כמו ריח הצלי ואין בו כח לפטם את ריח החמץ ולחזור ולהבליעו בתוכו.

במה דברים אמורים כשלא היה התנור סתום לגמרי אבל אם היה סתום לגמרי ולא היה בו שום נקב פתוח ונשתהה בתוכו זמן מרובה אפילו תבשיל של חמץ שנתבשל בתנור אחד עם תבשיל של היתר ואחד מהם הוא שמן בין שהאיסור הוא שמן בין שההיתר שמן ושניהם מגולין בתוך התנור והתנור הוא סתום לגמרי ואין בו שום נקב פתוח ונשתהו התבשילין בתוכו זמן מרובה כמו שהוא דרך להטמין חמין לשבת בתנור סתום ושוהין בתוכו הרבה הרי הכל אסור באכילה ובהנאה שהרי עינינו רואות שחמין הטמונים לשבת יש להם ריח חזק אבל אם מבשלין בחול שעה או שתים וסותמין התנור לגמרי לפי שעה אין לחוש שמא נקלט ריח האיסור בההיתר אף על פי ששניהם שמנים וכן אם אחד מהן מכוסה אין הריח שלו יוצא ממנו ולא ריח אחר נקלט לתוכו.

ויש חולקין על זה ואומרים שריח החמץ בלבד אינו אוסר כלל כיון שלא נקלט בההיתר מטעם החמץ כלום אפילו משהו ולפיכך אף על פי ששני התבשילין הן שמנים והם מגולין בתוך התנור שהוא סתום לגמרי ונשתהו בתוכו כמה ימים ונקלט ריח החמץ בתבשיל או בצלי של היתר מותר לאוכלו בפסח.

ובמקום הפסד מרובה או בשעת הדחק כגון לצורך שמחת יו"ט שאין לו מאכלים אחרים יש לסמוך על דבריהם וכן נוהגין ומכל־מקום המחמיר תבוא עליו ברכה:

יא וכל זה כשהאיסור וההיתר שניהם אינן מדברים החריפים אבל אם אחד מהם הוא דבר חריף ושניהם מגולין בתוך התנור אפילו בשאר איסורין אסור אפילו אם התנור גדול ופתוח כמו שנתבאר ביו"ד סי' ק"ח ע"ש כל פרטי דין זה:

יב וכל זה כשריח החמץ אינו פוגם בהיתר אבל אם הוא לפגם בהיתר יש להתיר בכל ענין אפילו אין שם הפסד מרובה כיון שיש מתירין אפילו טעם לפגם וכן עיקר כמו שנתבאר למעלה:

יג אם סתמו פי התנור בפסח בדף שסותמין בו התנור כל השנה אף על פי שלא הדיחו הדף כלל קודם שסתמו בו אף־על־פי־כן כל מה שבתנור מותר:

יד חמץ בפסח שנתערב יבש ביבש כגון חתיכת חמץ באלף חתיכות מצה ונאבדה אחת מהחתיכות מן העולם לגמרי כגון שנאכלה בשוגג או שנשרפה הרי כל התערובת מותר אפילו באכילה שאנו תולין לומר אותה החתיכה של חמץ היא שנאבדה מן העולם כיון שמה שחמץ בפסח אינו מתבטל ברוב אינו אלא מדברי סופרים וספק דבריהם להקל ועל דרך שנתבאר ביו"ד סי' ק"י ע"ש הטעם עם כל פרטי דין זה:

טו ואפילו לא נאבדה שום חתיכה מהן אלא שנתערב מיעוטן ברוב חתיכות אחרות של מצה ומתערובת זו השניה נתערב מיעוטן ברוב חתיכות אחרות של מצה הרי התערובת זו השלישית מותרת באכילה בתוך הפסח מטעם שנתבאר ביו"ד סי' ק"י ע"ש כל פרטי דין זה:

טז וכל זה ביבש אבל לח בלח שנתערב בתוך הפסח אפילו נאבד רוב התערובת מן העולם הרי השאר עומד באיסורו כמו שהיה וכן אם נתערב מקצת תערובת זה בתערובת שנית ומהתערובת השנית לתערובת שלישית ומשלישית לרביעית וכן לעולם כגון תבשיל שנאסר מחמת חמץ משהו ונפל מעט רוטב מתבשיל זה לתבשיל אחר ומתבשיל שני לתבשיל שלישי ומשלישי לרביעי וכן לעולם כולם אסורין באכילה ובהנאה וכן חתיכת בשר שנתבשלה באחד מתבשילין הללו שנאסרו ונאסרה היא עמהם ואחר כך נתבשלה עם תבשיל אחר אף על פי שיש באותו תבשיל ששים כנגד אותה החתיכה הרי היא אוסרת את הכל לפי שמשהו חמץ שנבלע בתבשיל ראשון נתפשט בכל חלקי התבשיל ואין משהו בתבשיל שלא יהיה בו משהו מטעם החמץ שמשהו אין לו שיעור ויכול הוא להתפשט ולהתחלק לאלפי אלפים משהויין וכשנפל מעט רוטב מתבשיל זה לתבשיל אחר נפל עמו גם משהו מטעם החמץ ונתפשט משהו זה בכל חלקי התבשיל וכן לעולם וכן חתיכת בשר שנתבשלה באחד מתבשילין הנאסרים קיבלה משהו מטעם החמץ משהו שבתבשיל וכשבישלה בתבשיל אחר היא פולטת מעט מטעם חמץ משהו שבתוכה ואוסרת כל התבשיל.

ואפילו נתערבה חתיכה זו באלף חתיכות יבש ביבש כולן אסורות באכילה אלא ימכרם לנכרי חוץ מדמי איסור שבהן כמו שנתבאר למעלה ויש מתירין אפילו באכילה אם נתערבה בב' חתיכות אחרות יבש ביבש כיון שאין בחתיכה זו אלא טעם משהו חמץ ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד מרובה או שעת הדחק ויסיר חתיכה אחת לפי המנהג שנתבאר ביו"ד סי' ק"ט:

יז וכן כף שהגיס בו אחד מהתבשילין הללו ואחר כך הגיס בו ביום (ולמנהג מדינות אלו שאוסרים נותן טעם לפגם בפסח אפילו הגיס בו אחר מעת לעת להגסה ראשונה הדין כן) תבשיל אחר אף על פי שיש בו ששים כנגד הכף הכל אסור בהנאה וכן כל הכלים ששמשו באותו תבשיל כשהוא חם שהיד סולדת בו צריך להצניען עד לאחר הפסח.

ואם נתערב אחד מהכלים הללו באלף כלים אחרים צריך להצניען כולן עד לאחר הפסח שחמץ בפסח אין לו ביטול לעולם בשום ענין ויש אומרים שאם נתערב אחד מכלים הללו בשני כלים אחרים הרי הוא בטל ברוב כיון שלא נאסר אלא מחמת משהו ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד מרובה או שעת הדחק ויסיר כלי אחת לפי המנהג שנתבאר ביו"ד סי' ק"ט:

יח עיסת חמץ שנפלה למים צוננין אף על פי שנשרית בתוכן מעת לעת מותר לשתותן בערב פסח משש

ולמעלה אחר שסיננן מפני שמן הסתם עיסה של חמץ הוא נותן טעם לפגם במים וכן שעורים נותנים טעם לפגם במים שהן מבאישין אותם:

כ ככר שלם של חמץ שנתערב אפילו באלף ככרות של מצה אינו מתבטל בתוכם ואסור לאכול מהתערובת בערב פסח משעה חמישית ואילך לפי שככר שלם הוא דבר שבמנין (פירוש שצריך למכרו במנין מחמת חשיבותו ואינו נמכר באומד כמו שדרך למכור דברים שאינן חשובין) וכל דבר שבמנין אפילו באלף לא בטל כמו שיתבאר ביורה דעה סי' ק"י:

כא במה דברים אמורים כשהככר הוא אסור מחמת עצמו שהוא חמץ אבל ככר של מצה שנאסר מחמת שנבלע בו איסור כגון שמצאו בו חטה חמוצה שנאפית בתוכו והסירה ממנה וצריך להסיר ממנה עוד מצה וכן מצה שנתכפלה מקצתה ואחר שחתך ממנה מקום הכפול שהוא חמץ צריך להסיר ממנה עוד כדי נטילה כמו שיתבאר בסימן תס"א מפני שנבלע בה טעם החמץ ואם קודם שהסיר ממנה כדי נטילה נתערבה באחרות כולם מותרין ומותר לאכלם בערב פסח עד הלילה ואין צריך להסיר מהם כלום שאותה מצה הבלועה מאיסור נתבטלה ברוב אף על פי שהוא דבר שבמנין אף לאחר שנחתך ממנו מעט, מכל־מקום הרי היא בעצמה מותרת היא והאיסור שבתוכה אינו דבר שבמנין:

כב אפילו ככר שנחתך ממנו הרבה ונתבטל חשיבותו ואח"כ נתערב בפרוסות אחרות של מצה אסור לאכול וליהנות מהתערובת בתוך הפסח מליל ט"ו ואילך ואפילו להשהותם עד לאחר הפסח אסור כמו שנתבאר בסי' תמ"ב ואע"פ שכבר נתבטל האיסור ברוב קודם הפסח כיון שאין גוף האיסור נבלל בגוף ההיתר אלא הוא עומד בפני עצמו בתוך התערובת לפיכך כשמגיע הפסח הרי הוא חוזר וניעור ואוסר את כל התערובת כאילו נתערב עכשיו בפסח (ויש חולקין ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק כמו שיתבאר).

אבל חמץ שנתערב בהיתר לח בלח שהן נבללין ונתבטל קודם הפסח בס' או מחמת שהוא נותן טעם לפגם מותר לאכלו בתוך הפסח דכיון שגוף האיסור בלול בגוף ההיתר ונתבטל בתוכו הרי הוא כמי שאינו בעולם כלל ואינו חוזר וניעור בפסח ויש חולקין על זה ואומרים כיון שיש משהו ממשות החמץ בתוך התערובת אע"פ שהוא בלול בגוף ההיתר הוא חוזר וניעור בפסח ואוסר את התערובת ויש מחמירין עוד דאפילו אם אין בתוך התערובת כלום מממשות החמץ אפילו משהו אלא שנפלט לשם טעם משהו חמץ ונתבטל בתוכו קודם הפסח הרי הוא חוזר וניעור בפסח כגון תרנגולת מבושלת שמצא בה חטה מחומצת והסיר ממנה החטה קודם הפסח אסור לאוכלה בתוך הפסח מפני שטעם משהו שנפלט מן החטה לתרנגולת חוזר וניעור ואוסר את כל התרנגולת והלכה כסברא הראשונה ומי שרוצה להחמיר כאחת משתי סברות האחרונות יחמיר לעצמו אבל לא יורה כן לאחרים.

אבל אם לא הסיר החטה מן התרנגולת עד שנכנס הפסח אע"פ שהוציא את התרנגולת מהקדירה קודם כניסת הפסח והניחה בקערה בלא רוטב אם כשנכנס הפסח היתה התרנגולת עדיין חמה בכדי שהיד סולדת בו אפילו לא היתה חמה אלא רגע אחד הרי באותה רגע שבתוך הפסח חזרה החטה ופלטה טעם משהו לתוך התרנגולת ואוסרת את כולה אם התרנגולת היא שמינה ואם היא כחושה צריך להסיר ממנה במקום החטה כעובי רוחב גודל ולמנהג מדינות אלו שאין מחלקין בין כחושה לשמינה הרי כל התרנגולת אסורה בכל ענין:

חלק ג סימן תמז דין תערובות חמץ בתוך הפסח:

תורה אור

הטעם שמי המבול נקראים "מי נח" - לשון "נייחא דרוחא"

[מפרק זה ואילך מבאר רבינו באריכות כיצד דוקא על ידי טרדות הפרנסה ("מים רבים") יכולה הנשמה להגיע לאהבת ה' במדריגה גבוהה יותר ממדריגת אהבתה בהיותה למעלה].

והנה בחינת מים רבים הנ"ל נקראים מי נח, וכמו שכתוב אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך.

כדי להבין כיצד הירידה אל תוך "מים רבים" של טרדות הפרנסה גורמת עילוי בנשמה, יש להקדים תחילה ביאור ענינם של מי המבול ("מים רבים" כפשוטו), שגם הם מורים על ענין טרדות הפרנסה (כמו "מים רבים" שבכתוב דידן).

והנה, מצינו שמי המבול נקראים בנביאים בשם "מי נח". ולכאורה, אינו מובן: מדוע נקראו על שם נח, ולא "מי המבול"?

כי הנה נח הוא נייחא דרוחא.

אך הענין, כי חז"ל פירשו את השם "נח" - "נייחא דרוחא", היינו לשון מנוחה ונחת רוח.

שהוא בחינת שביתה, כאדם השובת ממלאכתו, וכמו שכתוב וישבות ביום השביעי ותרגומו ונח ביומא שביעאה כו'.

ונמצא, שענינו של "נח" שוה לענין השבת, שכן, שבת הוא יום מנוחה, וזהו פירוש לשון "שבת", כמו שתרגם אונקלוס על "וישבות ביום השביעי" - "ונח ביומא שביעאה" [וכן כתיב "ונוח בחמשה עשר גו'", שפירושו - "שביתה אחר מלחמה"]. והוא ענין המנוחה והעונג (נחת רוח) שיש לאדם אחר שגומר עשיית מלאכתו.

ומה שכתוב נח נח ב' פעמים, הם נייחא דעילאי ונייחא דתתאי.

בכתוב נאמר "אלה תולדות נח, נח איש צדיק גו'" - שתי פעמים "נח", ופירשו רז"ל "נייחא בעליונים [לעילאין] ונייחא בתחתונים [לתתאין]", היינו נחת רוח למעלה ונחת רוח למטה.

שהוא בחינת שבת תתאה ושבת עילאה שיהיה לעתיד שנקרא יום שכולו שבת, משא"כ שבת תתאה אינו כולו שבת, כאשר יתבאר.

כפל זה ["נייחא לעליונים" ו"נייחא לתחתונים"] מתאים לשתי הבחינות שמצינו בשבת (שהיא בחינת "נח" כנ"ל), כדאיתא בזהר ששבת הוא יום "חדוותא (שמחה).. נייחא דעילאי ותתאי", שהן הן שתי הבחינות בשבת המבוארות בזהר - "שבת תתאה ושבת עילאה" - אשר שבת עילאה היא בחינת השבת דלעתיד־לבא שנקרא "יום שכולו שבת", משא"כ "שבת תתאה" אינה "כולו שבת".

[אך לפי זה, שתוכן שם "נח" הוא ענין המנוחה ונחת רוח, תמוה עוד יותר מדוע מי המבול נקראים "מי נח" - והרי המבול בא לשחת את הארץ, היפך ענין המנוחה?

*אלא על כרחך צריך לומר שבמי המבול עצמם יש תועלת, כי תכליתם היא להביא לידי "**נייחא דרוחא**".*

וזהו שממשיך לבאר:]

כי הנה לכאורה אינו מובן ענין המבול, שאם היה רק להעביר ולשחת האנשים החוטאים למה הוצרך לבחינת רעש גדול כזה, הלא ברגע אחד היה ביכולת ה' להעבירם אף בלא המבול.

ההשחתה על ידי המבול היתה ב"רעש גדול" - בבקיעת מעיינות תהום רבה ופתיחת ארובות השמים ומילוי העולם במים רבים במשך ימים רבים. ולכאורה, הרי הקב"ה הי' יכול להאביד את כל דור המבול ברגע אחד על ידי "דבר" או רעב וכי האי גוונא בכמה דרכי המות והכליון, כמ"ש בפרעה גבי מכת דבר "ותכחד מן הארץ".

אך באמת היה המבול בא לטהר את הארץ, שנאמר כי מלאה הארץ חמס, ונתקלקלה מאד, והיה נצרך לטהרה.

אך הענין בזה:

על ידי העוונות והחטאים שבני האדם עושים הם מביאים טומאה על הארץ, על־דרך שמצינו בחטא עץ הדעת שקילל ה' את האדמה, כמ"ש ארורה האדמה בעבורך. וכמו כן דור המבול על ידי חטאיו ומעשיו הרעים הביא בעולם זוהמא וטומאה גדולה כל כך עד שהארץ עצמה נטמאה מאד.

וזהו פירוש הכתוב "כי מלאה הארץ חמס", וכן כתיב "ותשחת הארץ", היינו שהארץ עצמה הושחתה ונטמאה.

ונמצא שהי' צורך "לטהר את הארץ" מטומאתה.

ולזאת בא המבול דוקא שהוא בחינת מים, בכדי לטהר את הטמאים.

שהוא כדוגמת המקוה מ' סאה שהיא מטהרת את הטמא, כמו כן היה המבול בא בכדי לטהר את כל הארץ, וכמו שכתוב וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם כו'.

ולכן הביא הקב"ה דוקא מי המבול לשחת את הארץ, ולא האביד את הרשעים בדרך אחרת בנקל יותר ובמהירות יותר וללא "רעש", כי מי המבול היו מי טהרה להוציא את רוח הטומאה מן הארץ. וכשם שמקוה מים של ארבעים סאה מטהר את הטמא, כך מי המבול טיהרו את כל הארץ מטומאתה, על־דרך הכתוב "וזרקתי עליכם מים טהורים, וטהרתם כו'" [ולכן ירד המבול ארבעים יום דוקא, כנגד ארבעים סאה שהוא שיעור מקוה].

"ואם ליחיד הטמא צריך מ' סאה טהורים לטהרתו [שיעור ש"כל גופו עולה בהם"], אם כן לכל הארץ צריך להיות מים רבים מאד, שתטבול הארץ ותכסה בהן כולה, וגם כל ההרים הגבוהים כו'".

ולזאת נקראים מי נח, שנעשה מזה נייחא דרוחא כו'.

וזהו הטעם שמי המבול נקראים בשם "מי נח" לשון מנוחה, כי המבול פעל טהרה בארץ, והביא לעולם מנוחה ונחת רוח ("נייחא דרוחא") - כמנוחה הבאה אחר "מלחמה" והיפך הטוב.

ד"ה מים רבים פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(כא) **ואחר** כל זה יובן בבחי' השוב שאחרי הרצוא הנ"ל שמעלתו יותר עליון גם מבחי' הקירוב העצמי שאחר השפלות העצומה הנ"ל בשמאל דוחה דמקבל כו' כי הנה הגם שמבואר למעלה דמה שיוכל להיות גילה ורעדה או חדוה ומרירות כא' ממש הוא בא דוקא בבחי' התפעלות עצמות הנפש שאין למעלה מזו, מכל־מקום אין זה רק בבחי' הכנה דמקבל ואע"פ שיוכל להפשיט מכל עצמותו כמו בבחי' שיר פשוט הנ"ל (וכמו דוד שהיה מפזז כו' בבחי' ביטול עצמותו מכל וכל כו' גילה ורעדה כא' ממש וכה"ג) אבל אין כ"ז ערך כלל לגבי בחי' ביטול והפשטת העצמות דמקבל כשנעשה רק מצד הארת המשפיע עליו כמו כשמתבטל מפחדו ואימתו עד שנסוג אחור ועומד למרחוק שבחי' ריחוק זה שמתרחק ביותר מפני שאינו יכול לעמוד כלל הרי זה ביטול העצמות ממש שלמעלה הרבה מבחי' התפעלות העצמיות שיש מי שמתפעל עכ"פ כו' כמו ענין מה תשתוחחי נפשי כו' שנקרא שפיכות הנפש בהשפלה עצומה מבחי' כל העצמיות שבזה עצמו הקירוב העצמי בראותו פני אלקים ה"ז דוקא כפי מה שיש כח התפעלות עצמיותו להכיל הקירוב כו' מה שא"כ בחי' ביטול העצמות לגמרי עד שא"י לעמוד כלל לא יש בכח העצמיות להכיל הקירוב והדיבוק כו' וא"כ זהו יותר עליון הרבה ואין זה רק מכח עצם הרוממות של המשפיע בהגלות נגלות למקבל כמו שהוא בעצמו ממש שלא יכיל אז כל מהותו לעמוד במעמדו ומצבו בבחי' מהות דבר כו' ע"כ יברח לנפשו ויעמוד מרחוק כדי שיוכל להשאר במהותו כמו וינועו ויעמדו מרחוק שזה רק מצד מורא גדול של עצמות המלך (כנ"ל באות י"ט) א"כ הרי בחי' אור העצמות ממש האיר עליו ע"כ לא יכול לעמוד כלל אשר לא יהיה כזה גם בקירוב היותר עליון מאחר שגם בקירוב היותר עליון יכול שאת בנפשו ולא יתבטל לגמרי בהכרח שאין האור שמקבל מעיקר העצמות של המשפיע שאם הי' מקבל בחי' רוממות העצמית ממש הי' מתבטל (וכמ"ש במ"א בענין הושיט אצבעו קטנה ביניהם ושרפן כו') לגמרי כו' והוא ענין יתרון המעלה דבחי' שמאל דוחה דמשפיע על בחי' שמאל דוחה דמקבל כו' וזהו ענין הילוך השני דהריחוק הוא ריחוק באמת ואינו בשביל הקירוב אלא אדרבה לא יכול לעמוד בקרוב ע"כ בורח לעמוד מרחוק כו' והגם שבא אל עצמותו שהוא ההיפוך מבחי' הביטול והפשטת עצמו בקירוב כו' מ"מ הוא למעלה הימנו הרבה כי מה שבטל מעצמותו בקירובו אינו רק ביטול ההתפשטות של עצמותו אבל בחי' עצמותו נשאר רק שהוא בבחי' התפעלות עצמיות שלו ויש מי שמתפעל עכ"פ כנ"ל משא"כ בחי' שוב לאחור שבא מכח המשפיע הרי מתבטל מכל עצמותו ואין בו כח גם להתפעל בבחי' עצמיות ע"כ אדרבה מה שבורח יותר יותר מתבטל מפנימי' כל עצמותו ע"כ בורח למרחוק יותר עד שכל פסיעה ופסיעה בפרט שנסוג אחור מורה ביטול העצמות ביותר שנמצא מובן דמה שנשאר אח"כ עומד הוא רק כדי מה שיוכל לעמוד בהיותו בריחוק גדול מאוד במציאותו שזהו מפני תכלית העדר תפיסת איזה מקום לעצמותו לגמרי מצד עוצם האימה עד שנשפל בעצמו עד קצה האחרון למצוא לנפשו מקום לעמוד רק בקצה היותר אחרון וכ"ז רק מכחו של שמאל דוחה כמו באימת המלך שהוא דוקא המשפילו למרחוק כ"כ ולא מצד עצמו נמצא שלפי ערך הגדלת כח של המשפיע על המקבל כך יגדל ערך השפלת והתבטלו' דשמאל דוחה דמשפיע במקבל על השפלת שמאל דוחה דמקבל מצד עצמו כו' ולפ"ז יובן ממילא שמה שנאמר בס"י אם רץ לבך שוב כו' שוב זה הבא מצד השפלת אימת אור העצמות ממש הוא הילוך פנימי יותר מהילוך שבקירוב היותר עליון ברץ לבך כו' וד"ל. ומעתה יתורץ הכל דמה שהשפלות גורם הקירוב הוא מצד עצמו אבל השפלות לעמוד מרחוק שמצד המשפיע הוא למעלה מן הקירוב להיותו בריחוק זה מכחו של העצמות ממש שאין לך קירוב יותר מזה וכו'

ומה שחוזר והולך אחר ביטול העצמות דשוב הרי הוא בא ונכלל בבחי' העצמות ממש כענין לאשתאבא בגופא דמלכא שלמעלה מכל קירוב שאינו ביטול במציאות ממש כידוע (ולפ"ז הרי לא ימצא שיהיה רק בחי' שוב פ"א כי מיד בהילוכו אחר השוב יתבטל כו' אבל הענין הוא דשוב זה מבחי' ביטול העצמות הוא בא אבל עדיין לא נתבטל לגמרי ע"כ יוכל להיות רצוא אחר שוב זה וחוזר ושוב כו') וד"ל.

שער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה. ולהבין זה הנה כתי' זורע צדקות מצמיח ישועות וכל המצות כולם נקראי' בשם צדקה וכמ"ש וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת ונקראו כל המצות בשם [צדקה והצדקה] נקר' בשם זריעה, והזריעה צריך מים וזהו ממעייני הישועה שמהמעין נמשכו המים. והענין הוא כי הנה כתי' שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני, שמאלו תחת לראשי הוא ר"ה ויו"כ וימינו תחבקני הוא סוכות, ושמאלו תחת לראשי הוא שמאל דוחה אבל זהו קירוב ג"כ כי בר"ה ע"י תשובה ווידוים אשמנו בגדנו שזהו עפ"י א"ב כ"ב אותיות שפגם בכ"ב אותיו' התורה, וגם להיות ממארי דחושבנא איך שהנשמה ירדה ממקום גבוה כזאת למטה בגוף, ובגוף ע"י חטאי' ועונות ירדה עוד ירידה גדולה עד למאוד עד שיהי' אצלו לב נשבר ונדכה, וזהו בחי' חרישה שאפשר להצמיח מזה כמו הארץ שבלא חרישה לא יצמח אפי' כשיזרעו רק ע"י חרישה מרפי ארעא כך כשיהי' לו לב נשבר ונדכה אזי זהו בחי' חרישה, אך יש בחי' חרישה שקודם הזריעה ויש בחי' חרישה שאחר הזריעה וכמשארז"ל הזורע והחורש [דזרעי ברישא והדר כרבי], וזהו הווידוים שמר"ה עד אחר יו"כ כי מתחילה הוא חרישה בכל השנה לב נשבר והזריעה הוא מעשה המצות של כל השנה, אך אחר הזריעה צריך עוד חרישה כדי שיצמח וזהו החרישה שמר"ה עד יו"כ שכל המצות עולים למעלה בבחי' צמיחה ואח"כ צריך למים, וכמ"ש כי כאשר ירד הגשם והשלג והרוה את הארץ והולידה והצמיחה, והגשם הוא וזרקתי עליכם מים טהורים, והשלג הוא אם יהי' חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. ואח"כ הוא וימינו תחבקני בסוכות.

כי הנה כתי' הושיעה ימינך ועננו כי צריך להושיע לימין וכמ"ש ותושע [לו] ימינו, כי הנה כתי' השיב אחור ימינו, קוב"ה בגלותא סלקא לעילא לעילא, ויש מזה יניקה לחיצוני', וצריך לישועה לימין, והפי' כי כמו שבאדם הוא עיקר הכח ביד ימין יותר מבשמאל וכל המלאכות הוא העושה בימין וכמו"כ למעלה כל השפעות הוא ע"י יד ימין חסד דרועא ימינא, אבל בזמן הגלות הוא גובר יד שמאל וזהו זלע"ז ואלקו' הוא בבחי' הסתר מחמת עונות ופגמי' אזי צריך הימין לישועה מבחי' שאין שם ימין ושמאל כי לית שמאלא בההוא עתיקא ומשם הישועה, וזהו אהבה רבה אהבה עצמי' שלמעלה מהטעם, וכמ"ש אהבת עולם אהבתיך ע"כ משכתיך חסד, מחמת אהבה עצמי' נמשך החסד, וזהו הישועה מאהבה עצמי' להחסד שהוא ימין, וזהו הושיעה ימינך, וזהו וימינו תחבקני בבחי' חיבוק ממש כאדם שחובק את חבירו מחמת אהבה עצמי' ויתירה כך למעלה שזהו מחמת אהבה עצמי' הוא כחיבוק בכנס"י, וזהו ענין שמתחילה שמאל דוחה שזהו בחי' ר"ה וזהו בחי' חרישה ע"י הוידוי' וע"י מארי דחושבנא, ואח"כ ביו"כ הוא המים וזרקתי עליכם מים טהורים, וכשלג כמ"ש אם יהי' חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, ואח"כ בסוכות נמשכו עי"ז מקיפי' עליוני' בסכך דסוכה.

ושאבתם מים בששון

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וזהו ג"כ הד' גאולות, כי והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים הוא כנגד סור מרע, כי סבלות הוא מלשון כבד עון וכמ"ש כמשא כבד יכבדו ולכן והוצאתי אתכם כו' הוא סו"מ, והצלתי הוא כנגד ועשה טוב כי בתיבת והצלתי יש שני פירושים, הא' מלשון הצלה, והב' מלשון צל ומקיף והיינו מקיפים ממעשה המצות כי ע"י מצות נמשך א"ס הסוכ"ע, והם הב' בחי' שבתשובה תתאה הגם כי ע"י מצות נמשך סוכ"ע אבל אינו מאיר עדיין בפנימי' כי פי' סובב היינו שהוא סובב ומקיף, וכדי שיהי' מאיר בפנימי' הוא ע"י תורה כמ"ש ואשים דברי בפיך הוא תורה ובצל ידי כסיתיך הוא מעשה המצות. וגאלתי ולקחתי הוא תשו"ע כי גאולה הוא בבינה כמ"ש אם יגאלך טוב יגאל ואם לאו וגאלתיך אנכי, אם יגאלך טוב היינו סמיכת גאולה לתפלה, אבל כדי שיהי' גאולה היינו ע"י אנכי מי שאנכי וזהו שגאולה הוא בבינה כי התגלות עתיק הוא בבינה וזהו תשובה עילאה תשוב ה' עילאה לגבי יו"ד. ולקחתי אתכם לי לעם, לי היינו עצמות א"ס כי אורייתא מחכמה נפקת ובחכמה עילאה שורה א"ס כי חכמה הוא כח מ"ה וזהו הד' גאולות.

לכן אמור לבנ"י

בס"ד, פ' וארא, תרל"ב.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

במאמר המוסגר דן הרבי נ"ע האם בכל זאת יש חילוקים באופן השפעת המקיף בעולמות לאחר שנתהוו:

(**והנה** - למרות שהרצון של 'אדם קדמון' מאיר בשווה בכל העולמות הכלולים בו, הרי **אחר שנתהוו** העולמות בפועל יש הבדל בהם בגילוי המקיף, **שהרי באצילות מאיר** הרצון **בגילוי קצת על־כל־פנים מה־שאין־כן בעשיה**, ששם אינו מאיר הרצון כלל, **וכמו** במשל בנפש האדם **הרצון שבמוח הרי הוא מאיר בגילוי על־כל־פנים כו'** ולעומת זאת ברגל, למרות שגם שם יש רצון, הרי הוא בהעלם ואינו מאיר כלל, **וכמו שנתבאר במקום אחר ויתבאר לקמן בעזרת ה' יתברך**, - בענין הרצונות הפרטיים,

הנה זהו עיקרו בבחינת הרצון הפרטי כו', כלומר, מצד הרצון הכללי שבנפש אין חילוק בין המוח והרגל, אך מצד הרצונות הפרטיים - יש הארת הרצון יותר במוח מאשר ברגל. וכן הוא למעלה - הרצון הכללי של 'אדם קדמון' מאיר בכל העולמות בשווה, וזה שיש הבדלים בין העולמות בגילוי הרצון הוא מחמת הרצונות הפרטיים של כל עולם,

וענין המחשבה שבמוח הוא בגילוי וברגל בהעלם - שרואים שיש הבדל מהותי בין המוח והרגל, שהמוח הוא כלי למחשבה וברגל המחשבה בהעלם מוחלט, **יש לומר שזהו** לא מבחינת העיגולים של 'אדם קדמון', היינו הבחינה של המקיף, שהרי מצד המקיף מאיר בכולם בשווה, אלא זהו **בחינת היושר** כלומר שרש האור הפנימי, **ד'אדם קדמון' כו'**). - שמצד האור הפנימי יש התחלקות בין עולם לעולם, כפי שהוא בהבדל בין המוח ובין הרגל.

עד כאן זו היתה הסיבה הראשונה לזה שבמחשבת 'אדם קדמון' אצילות ועשיה בשוה ממש, והיא מחמת שהאור מאיר בשניהם בשווה.

והב' - הסיבה השניה, **לפי שבמחשבה הקדומה ד'אדם קדמון' הן העולמות בבחינת העלם לגמרי, שאינן בבחינת מציאות דבר להיות בבחינת התחלקות המדרגות**, כלומר ההתחלקות בין עולם ועולם הוא רק כאשר הן בבחינת "מציאות", וכיון שב'אדם קדמון' הם בהעלם הרי הם יכולים להיות כלולים יחד, **לפי שכולם כלולים ממש בבחינת מחשבה זו בבחינת בלתי מציאות ניכרת כלל כו'**,

ועיין מה שנתבאר מזה בהמשך המאמרים הפותחים **בדיבור־המתחיל יום טוב של ראש השנה, שנת תרס"ו**[48],

48. מאמר ש"פ אמור ד"ה "וספרתם לכם". וזה לשונו שם (עמ' **ריב**): והנה הנעשר ספירות דאדם קדמון הן בבחינת התכללות לגמרי וכמשנת"ל (ד"ה אדם כי יהי') דאדם קדמון הוא בחינת אור כללי שכולל כל ההשתל' מרכ"ד עד סוכ"ד בהשוואה אחת וכמא' צופה ומביט

איך שב'אדם קדמון' הן הספירות בבחינת פשיטות מהגדרה לגמרי כו',

פירוש הדברים: כיון שב'אדם קדמון' האור שווה וכל העולמות והנבראים כלולים כאחד, במה מתבטא שהם קיימים שם באיזה שהוא אופן, הרי כל הגדר של עולם האצילות ששונה מעולם העשיה הוא אופן הגילוי של כל עולם, ואם האור שווה וכלולים שם כאחד במה מתבטא שיש שם גם עולם האצילות וגם עולם העשיה? אלא, זה שעולם האצילות הוא שונה וסותר את עולם העשיה הוא בגדרים החיצוניים שלהם, אך במעלתם העצמית אינם סותרים זה לזה, מכיון שכפי שהם ב'אדם קדמון' הם פשוטים מהגדרתם. ועל־דרך אש ומים, שהסתירה ביניהם היא רק בהתפשטות שלהם ובגדרים שלהם אך לא בעניינם העצמי, והראיה היא שאבן אש ("צור החלמיש") יכולה לשרות בתוך המים.

וכמו שנתבאר לעיל פרק י"ט בהעשר ספירות הגנוזות באור־אין־סוף שלפני הצמצום, שלמרות שהן מחולקות בדרגתן הרי הן כלולות יחד, וכפי שמאריך שם בדוגמאות מאש ומים היסודיים, ומכוחות הנפש העצמיים.

ואמנם שם מדבר על עשר בחינות של אורות, כפי שהן לפני ההתהוות באור־אין־סוף שלפני הצמצום, הרי כמו כן בהספירות והעולמות כמו שכלולים ב'אדם קדמון' כו' למרות שהם כבר בגדר של עולמות וספירות של אורות וכלים, ולא כפי שהוא בספירות הגנוזות לפני הצמצום שאז הם בבחינת אורות בלבד, הרי הם כלולים יחד (**ומשום זה שהם כלולים יחד יכולים כולם לקבל את האור בשוה כו'**). שהרי אם היו נפרדים שם בדרגתם היו מקבלים את האור כל כלי לפי דרגתו ועניינו.

ועל כן - כיון שהעולמות כפי שהם במחשבה הקדומה של 'אדם קדמון' הרי האור שווה שם וכולם כלולים כאחד, הנה **בכדי להיות התהוות העולמות בפועל ובבחינת עולמות מחולקות במדריגתן, צריך להיות רצון פרטי לכל עולם בפרט כו'**. וזו הסיבה שצריך את המקיפים הפרטיים ואי אפשר להסתפק במקיפים הכלליים.

שבת פרשת תבוא

עד סוף כל הדורות בסקירה אחת כו', והיינו לפי שעשר ספירות דאדם קדמון אינם בבחינת מציאות להיות נכרים למציאות בפ"ע כו', וידוע המשל בזה שזהו כמו כוחות הכלולים בנפש כמו כח השכל וכח המדות שישנם גם בעצם הנפש דאל"כ מאין באים הכחות כו' אבל שם אינם במציאות כחות ממש, דהכחות כמו שהן בגילוי ה"ה במציאות מורגשת... ולאחר שמפרט ומרחיב בזה ממשיך (בעמ' ריג): אמנם זאת בהכרח לומר שהן בבחינת פשיטות בתכלית, כי מאחר שהן כולם שם בהשוואה ממש וכמא' וכולן נסקרין בסקירה אחת, ואם נאמר שיש בהם איזה הגדרה שיהי' גם בחינת הגדרה מופשטת ה"ה מחולקים זמ"ז ואיך עומדים בבחינת התכללות ממש בהשוואה גמורה בסקירה א' כו', אלא בהכרח לומר שהן בבחינת פשיטות לגמרי בלי שום הגדרה כלל וכלל ולכן עומדים כולם בהשוואה כו'. **עיין שם באריכות המשלים שמביא לענין זה.**

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

הבדל בין חומה למגדל, בהגנת יושבי העיר. גם בשמירת העיר קטנה – זה הגוף, ואנשים בה מעט – אברי הגוף, ובא אליה מלך גדול – זה יצה"ר הבא י"ג שנה לפני יצה"ט, ובנה עליה מצודות – אלו עוונות מלשון עיוות, ומצא בה איש מסכן וחכם – זה יצ"ט, ומילט את העיר בחכמתו – תשובה ומעשים טובים.

"אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת". הַחוֹמָה הוּא מַה שֶּׁעוֹשִׂים סְבִיב הָעִיר. כַּאֲשֶׁר אַנְשֵׁי הָעִיר חֲפֵצִים לִהְיוֹת שְׁקֵטִים וּבְטוּחִים בִּמְנוּחָה גְּמוּרָה מִכָּל צַר וְאוֹיֵב, עוֹשִׂים חוֹמָה בְּצוּרָה סְבִיב הָעִיר, וְעַל הַחוֹמָה בּוֹנִים מִגְדָּלִים, דְּעִנְיַן הַמִּגְדָּלִים הוּא לְבַד זֹאת שֶׁמְּפַקְּחִים עַל שְׁמִירַת הַחוֹמָה שֶׁלֹּא תִּתְקַלְקֵל וְלֹא יַעֲלוּ בָּהּ פָּרִיצִים וּתְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידָהּ בַּסֵּדֶר הָרָאוּי לָהּ, הִנֵּה עוֹד זֹאת כִּי הַחוֹמָה הִיא מָגֵן וּמַחְסֶה רַק לָאוֹיֵב הַגָּלוּי, וְהֵינוּ דְּבִכְדֵי שֶׁאוֹיֵב וְשׂוֹנֵא לֹא יָבוֹא לָעִיר בּוֹנִים חוֹמָה מְסָבִיב וּמַעֲמִידִים שׁוֹמְרִים, אֲבָל אֵין זֶה מַסְפִּיק עֲדַיִן, כִּי יֶשְׁנָם שׂוֹנְאִים נִסְתָּרִים שֶׁהֵם קָשִׁים עוֹד מִשּׂוֹנֵא גָּלוּי, דְּמִשּׂוֹנֵא גָּלוּי אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּר, אֲבָל מִשּׂוֹנֵא נִסְתָּר קָשֶׁה יוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּר, כִּי הַשּׂוֹנְאִים הַנִּסְתָּרִים חֲרֵי בְּגָלוּי הֵם נִרְאִים כְּאוֹהֲבִים וּמַסְתִּירִים אֶת שִׂנְאָתָם, אַדְּרַבָּה כָּל עִנְיָנָם הוּא לְהִתְחַבֵּר עִם אַנְשֵׁי הָעִיר וּלְהַרְאוֹת לָהֶם חִבָּה וּמִשְׁתַּדְּלִים לִכְנֹס בְּעִנְיְנֵי טוֹבַת הָעִיר, אֲשֶׁר בָּזֶה הֵם מִתְוַדְּעִים מִכָּל עִנְיְנֵי הָעִיר וּמְרַגְּלִים אוֹתָהּ, וְגַם בִּיכָלְתָּם לְהָבִיא כָּל מִינֵי כְּלֵי זַיִן בְּהָעִיר וְלַעֲשׂוֹת כַּמָּה הֲכָנוֹת

בִּשְׁבִיל לִלְחֹם, וְשֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ בָּהֶם, וּמַרְבִּים לְהַרְאוֹת אַהֲבָתָם אֶל אַנְשֵׁי הָעִיר, וְכַאֲשֶׁר יוֹדְעִים כָּל מוֹצְאֵי וּמוֹבָאֵי הָעִיר וּמַחֲבוֹאִין, אָז מְגַלִּין אֶת עַצְמָם וְלוֹחֲמִים עִם אַנְשֵׁי הָעִיר וְכוֹבְשִׁים אוֹתָהּ, וּלְזֹאת הִגִּיעַ לִבַּד הַחוֹמָה צְרִיכִים מִגְדָּלִים שֶׁשּׁוֹמְרִים אֶת הַחוֹמָה וְגַם מִשָּׁם רוֹאִים גַּם לְמֵרָחוֹק, דְּחוֹמָה הִיא רַק בִּשְׁבִיל הַשּׁוֹנֵא הָעוֹמֵד מִקָּרוֹב, אֲבָל בַּמִּגְדָּלִים רוֹאִים גַּם לְמֵרָחוֹק, וְעוֹד זֹאת, שֶׁיּוֹשְׁבִים שָׁם אֲנָשִׁים חֲכָמִים הַיּוֹדְעִים כָּל טַכְסִיסֵי הַמִּלְחָמָה וּמְבִינֵי דָּבָר, לֵידַע דְּבַר כָּל אֶחָד הַבָּא בָּעִיר בְּיִחוּד, וְאָז הוּא שְׁמִירָה מְעֻלָּה, דְּהַחוֹמָה וְשׁוֹמְרֵי הַחוֹמָה הֵם שְׁמִירָה מִפְּנֵי שׂוֹנֵא הַגָּלוּי, וְהַמִּגְדָּלִים הֵם שְׁמִירָה מְעֻלָּה לִרְאוֹת גַּם אֶת הַשּׂוֹנֵא שֶׁהוּא מֵרָחוֹק, וְיוֹשְׁבֵי הַמִּגְדָּלִים הֵם אֲנָשִׁים חֲכָמִים יוֹדְעִים טַכְסִיסֵי מִלְחָמָה לֵידַע מַהוּתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד הַבָּא אֶל הָעִיר, וְאָז שְׁמִירַת הָעִיר הִיא בְּטוּחָה. וְזֶהוּ חוֹמָה וּמִגְדָּלִים שֶׁמַּקֶּפֶת אֶת הָעִיר לְהָגֵן עַל יֹשְׁבֵי הָעִיר. וּכְכָל אֲרִיכוּת הַמָּשָׁל הַזֶּה דִּשְׁמִירַת הָעִיר בְּגַשְׁמִיּוּת, הִנֵּה כֵּן הוּא בִּשְׁמִירַת הָ'עִיר קְטַנָּה'. דְּהִנֵּה כְּתִיב (קֹהֶלֶת ט, יד) "עִיר קְטַנָּה וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט, וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אוֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדוֹת גְּדוֹלוֹת, וּמָצָא בָּהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ" וְגוֹ', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (נְדָרִים לב עַמּוּד ב): "עִיר קְטַנָּה — זֶה הַגּוּף, וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט — אֵלּוּ אֵבָרִים, וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אוֹתָהּ — זֶה הַיֵּצֶר הָרַע", דְּהַיֵּצֶר הָרַע נִקְרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל, לְפִי שֶׁהוּא גָּדוֹל לְיֵצֶר טוֹב בְּי"ג שָׁנָה, וְכִדְאִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי (בְּרָכוֹת פֶּרֶק ג הֲלָכָה ה) עַל פָּסוּק "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו", מִשָּׁעָה שֶׁהוּא נִנְעָר וְיוֹצֵא לָעוֹלָם. וְסָבַב אוֹתָהּ — דְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע הוּא לְסַבֵּב אֶת הָאָדָם וּלְהַמְצִיא לוֹ סִבּוֹת לְהַחֲטִיאוֹ, דְּאֵין הַיֵּצֶר הָרַע בָּא לְהָאָדָם בִּתְחִלָּה לַהֲסִיתוֹ שֶׁלֹּא לְהָנִיחַ תְּפִלִּין, שֶׁלֹּא לִשְׁמֹר טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה, לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, וְלֶאֱכֹל טְרֵפָה וּנְבֵלָה, כִּי יוֹדֵעַ הוּא אַז אַ איד וועט אים ניט פאָלגען, נאָר עֶר נעמט אים אַרוּם[א] וּמַמְצִיא לוֹ כַּמָּה סִבּוֹת עַד אֲשֶׁר מַכְשִׁילוֹ. "וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדוֹת גְּדוֹלוֹת — אֵלּוּ עֲוֹנוֹת", עָוֹן הֵיסֵּט פאַרְקְרִימְט, ניט גְּלַיְיכְ[ב], שֶׁמַּתְחִיל מִדָּבָר קַל עַד שֶׁמּוֹלִיכוֹ רַחֲמָנָא־לִצְלָן מִדֶּחִי אֶל דֶּחִי. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, כְּמוֹ הַסָּר מִן הַדֶּרֶךְ וְהוֹלֵךְ בְּצִדֵּי דְּרָכִים וּמַאֲמִין וּבוֹטֵחַ בְּעַצְמוֹ כִּי הוּא יוֹדֵעַ אֶת הַדֶּרֶךְ וְלֹא יִתְעֶה, וְכֹה הוֹלֵךְ בְּרִחוּק מִן הַדֶּרֶךְ עַד אֲשֶׁר בָּא בְּסִבְכֵי הַיַּעַר, וְלִפְעָמִים מַעֲמִיד נַפְשׁוֹ בְּסַכָּנָה. וְכֵן הוּא בְּהַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁהַהַתְחָלָה הוּא רַק בְּעָוֹן שֶׁהוּא עִוּוּת וְעִקּוּם, אֶפְקְעֶרְן פוּן גְּלַיְיכְעֶן וֶועג[ג], שֶׁהַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ אֵינוֹ דָּבָר גָּדוֹל, אֲבָל סוֹפוֹ שֶׁמּוֹלִיכוֹ מִדֶּחִי אֶל דֶּחִי רַחֲמָנָא־לִצְלָן. "וּמָצָא בָּהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם — זֶה הַיֵּצֶר טוֹב", וְנִקְרָא מִסְכֵּן שֶׁאֵין רֹב הַבְּרִיּוֹת נִשְׁמָעִין לוֹ, כְּמוֹ הֶעָנִי שֶׁאֵין דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים, "וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ — זוֹ תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים", דְּסוֹף כָּל סוֹף תַּכְלִית חָכְמָה תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וּבִכְדֵי לִשְׁמֹר הָ'עִיר קְטַנָּה' מִצַּר וְאוֹיֵב גָּלוּי וְנִסְתָּר הוּא עַל יְדֵי חוֹמָה וּמִגְדָּלִים, דְּהַחוֹמָה הִיא שְׁמִירָה מִשּׂוֹנֵא גָּלוּי, וְהַמִּגְדָּלִים הֵם שְׁמִירָה מִשּׂוֹנְאִים נִסְתָּרִים, שֶׁהֵם קָשִׁים יוֹתֵר מִשּׂוֹנְאִים גְּלוּיִים.

י"ט כִּסְלוֹ, תרצ"ב. בית הכנסת ליבאוויטש, ריגא

א. אשר יהודי לא ישמע בקולו, אלא הוא מסובבו (מקיפו). ב. עוון פירושו – מעוות, לא ישר. ג. להטות מהדרך הישרה.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

א' דחה"ש, בסעודת היום

א. הרב מברדיצ'וב הגאון הצדיק ר' לוי יצחק שמע ממורנו הבעל־שם־טוב שלש תורות. תורה אחת אמר מורנו הבעל־שם־טוב על המאמר[1] כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה: שאין עמה מלאכה – התעסקות באהבת ישראל, סופה בטלה. כל קטע של תורה שלומדים ואינו מביא אתו מלאכה, כלומר אהבת ישראל – התורה איננה תורה.

בעל חוש יכול ולצייר לעצמו את אהבת ישראל של מורנו הבעל־שם־טוב.

מורנו הבעל־שם־טוב התפלל וערך "פדיון נפש" כשמישהו היה שרוי בצער, ולא רק במכירו, אלא שמע והרגיש באנחה יהודית גם כשהנאנח היה בקצה העולם.

מורנו הבעל־שם־טוב מסר את נפשו על אהבת ישראל, אפילו למי שלא הכיר אותו כלל.

התורות ששמע הרב מברדיצ'וב ממורנו הבעל־שם־טוב עוררו התגלות עצם נשמתו הקדושה,

---

1) אבות פ"ב מ"ב.

שבעבודתו הקדושה במסירות נפש להמליץ טוב על כל בן ובת ישראל, זכה להקים היכל זכות חדש.

רבנו הזקן שיבח מאד את הרב מברדיצ'וב על עבודתו במסירות נפש למצוא זכות על כל בן ובת ישראל, והרבי אמר כשיהודי אומר תהלים ומזכיר את הרב מברדיצ'וב מגיעות האותיות להיכל הזכות ומעוררות רחמים עליו ועל בני ביתו.

ב. שאלה: האם מתן תורה היה בכל מדריגות נר"ן חי' יחידה שבנשמה?

תשובה: הגילוי של מתן תורה היה בכל מדריגות נר"ן ח"י שבנשמות ובכל העולמות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין. ה"וירד ה' על הר סיני"[2] , היה מהמדריגה הגבוהה ביותר עד מתחת זרועות עולם, וכולם הרגישו קבלת התורה בעצם מדריגתם.

שאלה: מה פעל החידוש של מתן תורה בעצם הנשמות?

תשובה: ההרגשה ב'עצמות אין־סוף' שמגיעים אליה על ידי ירידת הנשמה בגוף.

ג. בשנת תרנ"ו, מוצאי שבת־קודש במדבר, בליל ערב שבועות, אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לבוא אליו בהשכמה, ובאתי אליו בשעה 3-2 לפנות בוקר ונסענו אל ה"אוהל". בדרך כלל היתה ההליכה אל ה"אוהל" בזמנים קבועים וידועים. נסיעה ל"אוהל" בערב שבועות היתה קצת פלא.

בבואנו מה"אוהל" אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ביאור על המאמר הידוע שאמר רבנו הזקן, שבכל שבועות יש גילוי של מתן תורה, והכלי לקבלה הוא אותיות התורה.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הסביר את הענין שהתוספות[3] מביאים שהשטן לא קטרג בשעת מתן תורה, וכך הדבר בכל חג שבועות, שהשטן אינו מקטרג, ובשבועות צריכה להיות תשובה על תורה, תשובה תורתית, תשובה של מוחין.

בליל שבועות למד אתי אבי סוגיית[4] המחלוקת של ר' מאיר ור' יודא ומאמר ר"י חסידים הראשונים היו מתאוין להביא קרבן חטאת, לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהן, ואמר אבי: נשמה רוצה להביא קרבן חטאת.

בחג השבועות מאירה התגלות עצמותו שהיתה במתן תורה, וכשישנה ליהודי התעוררות פנימית להיות קובע עתים לתורה - הוא מצליח בעבודתו.

ד. אצל המגיד ממזריטש היה סדר של משמורות שהתלמידים היו משמשים את המגיד.

את הסיפור הבא סיפר הרה"צ ר' זוסיא לרבנו הזקן, מה ששמע מאחיו הצדיק ר' אלימלך.

פעם אחת, כשהיה המשמורת של ר' אלימלך, והוא ישב בחדר סמוך, שמע את המגיד קורא לו. נכנס לחדרו של המגיד, והמגיד אומר לו: שומע אתה מֶלֶך, מה שאומרים במתיבתא דרקיע, שאהבת ישראל משמעה לאהוב רשע גמור כמו צדיק גמור[5] .

לצדיק יש בכוחו לעורר כוחות הנשמה שישנם בהעלם בנשמה ולתת כוח לעשות תשובה. "מנין" מהחבריא קדישא יש בכוחם לעורר רשע גמור לעשות תשובה.

בבוקר סיפר הצדיק הר' אלימלך לחבריא את האמור, והם אמרו שצריכים לגשת לעבודה, והתוועדו הרבה בביאור האימרה בביאורים וסיפורים של מאמרי חז"ל הדנים ומספרים אודות בעלי תשובה.

בתוך כך נכנס עובר אורח והאזין לשיחתם. לפתע התחיל האורח לצחוק וצעק על החבריא קדישא: מה התאספתם בבית הכנסת ויושבים ומדברים אודות תשובה, וביטל ולגלג מהחבריא קדישא.

החבריא עמדו להתפלל והיו בהתוועדות גדולה מלווה בכיות עצומות. אחרי התפלה אמרו מזמורי תהלים בהתעוררות.

האורח ישב ולעג מהחבריא קדישא וקרא להם "בטלנים". ואילו החבריא קדישא דיברו אתו וציירו בפניו כמה יקר יהודי אצל השי"ת, עד שהוא התעורר בתשובה. במשך כמה ימים הם עשו אותו לבעל תשובה גמור.

א' דחה"ש, בסעודת היום

---

2) שמות יט, כ.
3) שבת פט, א.
4) נדרים ט.
5) להעיר מתומר דבורה פ"ב.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג ניסן תש"ט
ברוקלין

ידידי וו"ח אי"א מוה"ר צמח שי'

שלום וברכה!

במענה על כתבו, לא ידאג מהתעכבותו במקום שהוא ויוסיף אומץ בעבודתו. וידע נאמנה אשר כל מה שפועלים בעניני יראת שמים, אהבת התורה ובני תורה ואהבת ישראל אין להם שיעור בגודל הפלאת מעלתן. כידוע ההפרש בין זריעה לנטיעה, דזריעה צריכים לזרוע בכל פעם ופעם, ונטיעה אם כי משתהה זמן עד אשר עביד פירות, אבל גידולתן בכל שנה ושנה.

השי"ת יחזק את בריאותך ובריאות בני ביתך יחיו ויצליחך בכל עניניך.

ידידך הדו"ש ומברכם בגשמיות וברוחניות

יוסף יצחק.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרת קודש מאת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק י"ז

בית־עלמין גדול - אומר ר' מרדכי בהביטו על האברכים הלומדים, ואשר ביניהם נמצאים גם חתניו של ר' שלום איואנסקער -

בית־עלמין גדול (= ממשיך ר' מרדכי לומר) - כאשר הוא מביט ביחוד על אחדים מבין האברכים הידועים כלמדנים - הקמתם ב'עולם האמת' על־ידי דפי הגמרא שלמדתם אותם ללא 'רוח חיים', ועל־ידי שלשלאות הגאווה וגסות הרוח שלכם, מובילים הנכם את כל התנאים והאמוראים. כל אחד מכם רוצה להיות הצודק היחידי, ושהוא יהיה הלמדן המצטיין, אך מ"תורת אמת" שהיא "דבר ה'" לא אכפת לכם כלל. עד מתי תמשיכו בדרך חטאים זו?!

אברכים - מכריז ר' מרדכי בקול בוכים - תרחמו על עצמכם, על נשמותיכם שירדו לגופותיכם לתקן את העולם, "רחצו הזכו", "רחצו" עצמכם מגסות הרוח שלכם, "הזכו" מגאוותכם, תלמדו היטב, תלמדו עם נשמה, תדרשו משפט. את מה שהנכם לומדים - הבינו בתוככם עד כמה זה מיושם בהנהגתכם, האם הנכם מתנהגים במדות טובות כפי שמצווה התורה שאתם לומדים?!

ר' מרדכי סיפר כיצד הרבי הבעל־שם־טוב שלח למדן וצדיק אשר היה רב של קהילה גדולה, ללמוד את המידה של 'יראת שמים' מ'קצב', כמו כן שלח הרבי הבעל־שם־טוב למדן גדול וצדיק נוסף שישב שנים רבות בפרישות והתבודדות ללמוד את מדת ה'ענווה' מ'שמש' של בית מדרש.

הרבי (= הבעל־שם־טוב) - אומר ר' מרדכי - אוהב מאד את היהודים הפשוטים עם תפילתם התמימה, ואומרי התהילים בתמימות. היהודי הפשוט ביותר - אומר הבעל־שם־טוב - הוא אוצר בלתי נדלה של אמונה ובטחון בהשי"ת ובעל מדות טובות.

כל עת דיבורו של ר' מרדכי, ישב ר' חיים ובכה חרישית. דברי ר' מרדכי "מצוה בלא כוונה, כגוף בלא נשמה" נגעו מאד בעומק לבבו.

- עקב שהותו שנים רבות בבית־המדרש של הקברנים, ועקב היותו - לא־עלינו - בכל הלוויות, נחרתו חזק בראשו הצורות השונות של הפנים המתות. וכאשר דימה ר' מרדכי ואמר

שלימוד ללא 'חיות' הרי זה כגוף ללא נשמה, ואת בית־העלמין של דפי הגמרא שלומדים ללא 'רוח חיים' - כל זה עשה אצל ר' חיים רושם אדיר, וברעיונו החלו להידמות, דפי הגמרא שבבית־העלמין עם המלאכים - אנשי חברייא קדישא, העוסקים בקבורת דפים מתים אלו.

ר' מרדכי מדבר, ור' חיים יושב מקופל ב'שלש', מכווץ בין שאר הנוכחים ובוכה. עם כל מילת התעוררות נוספת שאומר ר' מרדכי - בוכה ר' חיים יותר ויותר, וכאשר החל ר' מרדכי לומר "תרחמו על עצמכם, על נשמותיכם שירדו לגופותיכם לתקן את העולם, רחצו הזכו", גנח ר' חיים ובכה מרה, דבר שעשה רושם אדיר על כל אלו שהיו בבית־המדרש.

הסיפורים שסיפר ר' מרדכי שהבעל־שם־טוב אוהב מאד את היהודים הפשוטים עד כדי כך שהוא (= הבעל־שם־טוב) שלח למדנים גדולים ללמוד מדות טובות מהיהודים הפשוטים, מצאו חן מאד אצל רבים מהנוכחים בבית־המדרש.

מאמרו של הבעל־שם־טוב, - אותו סיפר ר' מרדכי, שכל יהודי אפילו הפשוט ביותר הוא אוצר תמידי בלתי נדלה של אמונה ובטחון בתמימות - נחקק אצל כולם עמוקות בראשם ובלבבם.

לפתע נזכר ר' מרדכי היכן היה לפני שנה בזמן זה, והחל לנגן אחד מהניגונים "המחממים" שמנגנים אצל הרבי - הבעל־שם־טוב - בשולחנו.

שמו של ניגון זה היה "חפש ומצא". ניגון זה מחולק לשלשה חלקים עיקריים, ולכל חלק ישנם שלשה חלקים.

החלק הראשון של הניגון "חפש ומצא" מורכב משלש תנועות, התנועה הראשונה היתה 'ניגון התבודדות', בו היה נראה המחזה כמו שאחד יושב בקצה שדה נשכח, ליד נחל זורם, מעומק הבקעה הרי באורכה נראית פיסת אדמה עליה הר מאבנים, עם כמה אילנות מגודלים וחלשים, והמתבודד יושב ומנגן לעצמו את ניגון ההתבודדות שלו. התנועה השניה (= של החלק הראשון) היא 'ניגון התבוננות', המנגן מתבונן בו בעצמו וחודר לעצמו, הוא משוחח עם עצמו, וכל מה שהוא מנגן יותר הרי הוא שוקע בו בעצמו, עד שהוא מתחיל להיות לא מרוצה מעצמו, ומתחיל למצוא בעצמו חסרונות ידועים. וכאן מגיעה התנועה השלישית (= של החלק הראשון) בו הוא פורץ בבכי, בהתחלה באופן חרישי אשר לאחר מכן מתגבר יותר ויותר.

החלק השני של הניגון (= "חפש ומצא") מורכב אף הוא משלש תנועות, כל תנועות אלו אינן שונות האחת מהשניה אלא במבנה נגינתם ובקולם, אך תוכנם של כל אלה הוא אחד, 'ניגון חיפוש', 'ניגון תשוקה'. בחלק זה של הניגון, מורגש כמו אחד המחפש משהו, ומתגעגע אחר משהו. ולפתע הוא מקבל ניצוץ של תקוה שבסופו של דבר ימצא את אשר מחפש ואת אשר אליו הוא מתגעגע. תוך כדי כך הוא מאבד את הניצוץ שהיה אצלו, אין זה הדבר שאותו קיווה למצוא, ושוב נופל הוא למרירות, עד שבסופו של דבר הרי הוא מגיע למה שחיפש.

וכאן מגיע החלק השלישי של הניגון (= "חפש ומצא") המורכב גם הוא משלש תנועות, אך כל סגנונו של חלק זה של הניגון הוא שבהתחלה הוא ניגון שמח, אך מאופק עם תקוה, עד שהרגלים מתרוממות מעצמן, וכל מה שמנגנים יותר הוא נהיה מחמם את הלב ומהיר יותר, ומגיעים לדרגה כה גבוהה של התלהבות עד שנחסרת הנשימה, ונשמעות רק נקודות אחדות מהניגון הפורצות החוצה מהעומק הגדול ביותר שבלב, והן - נקודות ניגון אלו - רצות ללוות את הצעדים החמים והמהירים, ואת הפנים הנלהבות והמאושרות.

את הניגון הזה רצה ר' מרדכי ללמד את אחדים מהאברכים ואת מספר הבחורים, אשר

להפתעת כולם הרי אחר שלש פעמים, הם - האברכים והבחורים - קלטו את כל הניגון, ובפעם הרביעית שנוגן הניגון, ניגנו אותו האברכים והבחורים היטב, והיו כמה תנועות מהניגון שחלק מהנוכחים אף עזר לנגן, וכאשר הגיעו לחלק השלישי של הניגון, לקח ר' מרדכי את ר' חיים ורקדו את הריקוד ה'אמיתי', בבקשם מהנוכחים שגם הם ירקדו.

כולם התפלאו איך יכולים ר' מרדכי ור' חיים לרקוד כל־כך הרבה, ובמהירות כזו עד שכמעט ולא היו צריכים לנעליהם. הפלא הגדול יותר היה על ר' חיים 'פרוש' שכולו היה רק עור ועצמות, בפירוש היה נראה שכח עליון נושא אותם. כולם - אפילו האברכים - נשרו מחוסר כח, ושוכבים לחים וטובלים בזיעה ללא טיפת כח. אך ר' מרדכי ור' חיים ממשיכים לרקוד, פניהם להבים, עיניהם עצומות, מפיהם יוצא אויר חם, כאשר הדופק הינו מהיר ביותר בצורה בלתי רגילה, עד שר' חיים החל לאבד את שיווי משקלו ונטה ליפול, אחדים מהקהל תמכו בר' חיים והובילוהו לספסל כדי לנוח, ואילו ר' מרדכי המשיך לרקוד מעט, עד שהתעורר מדביקותו העמוקה ושאל מה השעה? בשמעו שזה כבר קרוב לשעתיים אחר חצות הלילה, נאנח ר' מרדכי והחל ללכת לחדרו באמרו שהגיע הזמן לערוך 'תיקון חצות'.

זמן ניכר לפני כן, החלו להתאסף בבית־המדרש אנשי 'תיקון חצות', אך כאשר מצאו את ה'מגיד' מנגן - הרי הגם שהיה זה לא מובן אצלם איזו שמחה זו? אף־על־פי־כן לא היה להם האומץ להתחיל לומר 'תיקון חצות' טרם שיסיים ה'מגיד' לרקוד.

זמן מועט אחרי כן, שב ר' מרדכי לבית־המדרש, השיל את נעליו והחל לומר 'תיקון חצות', ולפני שסיימו את אמירת 'תיקון חצות', החלו כבר להתאסף יהודי 'חברת תהלים' של בית־המדרש הגדול.

בשמחה מיוחדת וב'חיות' רבה היה אומר ר' מרדכי תהלים עם היהודים הפשוטים, בטבעו היה ר' מרדכי מתון גדול ולא אהב למהר, ובפרט בתפילה או בלימוד, גם אמירת התהילים היתה מאד במתינות, שמיעת פירוש המילות - תרגומם וכוונתם של המילים - ולעתים קרובות אף היה עוצר ומעמיק להתבונן בתוכן הפנימי של הכוונה. אך כל זה היה רק כאשר ר' מרדכי היה אומר תהלים לבד בפני עצמו. אך כאשר היה אומר תהלים עם אנשי 'חברת תהלים' היה משתדל להדביק אותם ולומר יחד איתם, ומזמן לזמן היה ר' מרדכי מעיף מבט ידידותי ונעים, פעם ליהודי זה ופעם ליהודי אחר מאומרי התהילים, בחשבו שזהו אותו יהודי פשוט, שעליו אומר הרבי - הבעל־שם־טוב - שתמיד הוא אוצר בלתי נדלה של אמונה ובטחון בתמימות.

כאשר הירשל שלום איואנסקער - אומר ר' בעריל איואנסקער - היה מספר את אשר קרה בבית־המדרש הגדול באותו מוצאי יום־כיפור, היה נחת לשמוע, ומבלי להתחשב בשנותיו המבוגרות שלו - של ר' הירש בן ר' שלום - היה מדגים את מהירות ריקודם של ר' מרדכי ור' חיים בעת שרקדו אז את החלק השלישי של הניגון "חפש ומצא".

היתה זו הפעם הראשונה בו אמר ר' מרדכי - לאחר 'מנין ותיקין' - שצריכים ללכת למקוה לפני התפילה - והיות ולא רצה להאריך בדיבור לפני התפילה, הבטיח לכל הנוכחים והאברכים שהיו מאד קרובים ומסורים אליו - לר' מרדכי - שהיום לפני מנחה, יגיעו אליו לבית־המדרש, והוא יבאר ויסביר להם את עניין הטבילה במקוה בכלל, ואת גודל העניין של הליכה למקוה קודם התפילה בפרט.

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנר־רעט
שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 1־186.
הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

פרשת ויצא

כח יוַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:
יא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח
מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם
הַהוּא: יב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ
מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים
וְיֹרְדִים בּוֹ: (לוי) יג וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֶךָ: יד וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ
יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־
מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ: טו וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ
וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־
הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר
אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: טז וַיִּקַץ
יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם
הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: יז וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־
נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים
וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: (ישראל) יח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר
וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם
אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: יט וַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז
שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה: כ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר
אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה
אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד
לִלְבֹּשׁ: כא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה
יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־
שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר
תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 155)

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם (כח, יא)

לְשׁוֹן תְּפִלָּה . . שֶׁקִּפְּצָה לוֹ הָאָרֶץ (רש"י)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּ"וַיִּפְגַּע". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת, וּבְטַעַם הַדָּבָר מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית כָּזוֹ שֶׁאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, אֶלָּא כְּאִלּוּ "מֵאֵלָיו וּמִמֵּילָא". וְלָכֵן נִרְמְזָה תְּפִלָּה זוֹ דַּוְקָא בְּתֵבַת "וַיִּפְגַּע", שֶׁכֵּן בְּיַחַס לַעֲבוֹדַת הָאָדָם הַהַמְשָׁכָה הִיא כְּאִלּוּ "לֹא בְּכַוָּנָה". וְאַף קְפִיצַת הָאָרֶץ בָּאָה מִלְּמַעְלָה, לֹא לְפִי הַסֵּדֶר הָרָגִיל וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם.

שני **כט** א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי־
קֶדֶם: ב וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם
שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר
הַהוּא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי
הַבְּאֵר: ג וְנֶאֱסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־
הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ
אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ: ד וַיֹּאמֶר לָהֶם
יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ:
ה וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר
וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ: ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ
שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן: ז וַיֹּאמֶר
הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה
הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ: ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד
אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל
פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן: ט עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם
וְרָחֵל | בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה
הִוא: י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן
אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב
וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאן
לָבָן אֲחִי אִמּוֹ: יא וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא
אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ: יב וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ
הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ:
יג וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע | יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ
וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיְנַשֵּׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ
אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
יד וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב
עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: טו וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי
אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ:

טו וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל: יז וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לה עמ' 153)

וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת תֹּאַר (כט, יז)

לֵאָה - שֶׁהָיוּ עֵינֶיהָ רַכּוֹת מִבֶּכִי, שַׁיֶּכֶת לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה; וּבָנֶיהָ חָטְאוּ בִּמְכִירַת יוֹסֵף וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל כָּךְ. רָחֵל - שֶׁהָיְתָה יְפַת תֹּאַר, לְלֹא מוּם וּפְגָם, שַׁיֶּכֶת לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, שְׁלֵמוּת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת; וּבָנֶיהָ (יוֹסֵף וּבִנְיָמִין) לֹא חָטְאוּ. לָכֵן הָיוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים שֶׁרָחֵל מְיֻעֶדֶת לְיַעֲקֹב, כִּי הוּא אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים, עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים; וְלֵאָה מְיֻעֶדֶת לְעֵשָׂו, כִּי בְּכֹחָהּ לְהַחֲזִירוֹ לְמוּטָב.

שלישי יח וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה: יט וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי: כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ: כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ: כב וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה: כג וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: כד וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה: כה וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי: כו וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: כז מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת: כח וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: כט וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה: ל וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת: לא וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה: לב וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי: לג וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן: לד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי: לה וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת: **ל** א וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי: ב וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן: ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֵד עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַּם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה: ד וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב: ה וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן: ו וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָן: ז וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: ח וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים | נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי: ט וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: י וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן: יא וַתֹּאמֶר לֵאָה כתיב בגד קרי בָּא גָד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד: יב וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: יג וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 264)

וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת (כט, לה)

פָּסוּק זֶה נֶאֱמַר בִּיהוּדָה, בּוֹ נֶאֱמַר "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה . . עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה" (מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרוֹמֵז עַל הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת. דְּהִנֵּה "כָּל

הַשִּׁירוֹת לְשׁוֹן נְקֵבָה, חוּץ מִשִּׁירָה דִּלְעָתִיד לְשׁוֹן זָכָר״. כְּלוֹמַר: ״שֶׁהַנְּקֵבָה יֵשׁ לָהּ צַעַר לֵידָה (כַּיָּדוּעַ שֶׁהַגָּלוּת נִמְשָׁל לְעִבּוּר וְהַגְּאֻלָּה לְלֵידָה. וְכֵן חֶבְלֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ נִקְרָאִים בְּשֵׁם חֶבְלֵי לֵידָה), אַף כָּל הַנְּסִים יֵשׁ אַחֲרֵיהֶם צַעַר; חוּץ מִלְּעָתִיד שֶׁאֵין אַחֲרֵיהָ צַעַר . . כִּזְכָרִים **לֹא יוֹלִידֵם**״ (תוספות פסחים קטז, ב).

רביעי יד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא
דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ
וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי
בְּנֵךְ: טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי
וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן
יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְּנֵךְ: טז וַיָּבֹא
יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ
וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי
בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא: יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי:
יח וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי
שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר: יט וַתַּהַר
עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב: כ וַתֹּאמֶר
לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים | אֹתִי זֶבֶד טוֹב הַפַּעַם
יִזְבְּלֻנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן: כא וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה: כב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל
וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ:
כג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים
אֶת־חֶרְפָּתִי: כד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר
יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר: כה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה
רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי
וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי: כו תְּנָה אֶת־נָשַׁי
וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָהֶן וְאֵלֵכָה כִּי
אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:
כז וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 134)

הַפַּעַם יִזְבְּלֻנִי אִישִׁי . . וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ זְבוּלוּן (ל, כ)

לֹא תְּהֵא עִקַּר דִּירָתוֹ אֶלָּא עִמִּי (רש״י)

צַדִּיקִים דּוֹמִים לְבוֹרְאָן. הַקָּבָּ״ה נִתְאַוָּה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ ׳דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים׳; וְאַף עִקַּר דִּירָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ נִקְבַּע בְּקֶשֶׁר לְלֵידַת זְבוּלוּן, שֶׁעָסַק בְּמִסְחָר (לֹא בְּקֶשֶׁר לְלֵידַת יִשָּׂשכָר, שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה), קְרִי: זִכּוּךְ הָעוֹלָם וַהַפִּיכָתוֹ לְ׳דִירָה׳ לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

חמישי כח וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה:
כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ
וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי: ל כִּי מְעַט אֲשֶׁר־
הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ
לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי:
לא וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי
מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה
אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר: לב אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ
הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה | נָקֹד וְטָלוּא
וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים
וְהָיָה שְׂכָרִי: לג וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר
כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד
וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי:
לד וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ: לה וַיָּסַר בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלֻאִים וְאֵת
כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלֻאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ
וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו: לו וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה
אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת: לז וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל
לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמֹן וַיְפַצֵּל בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת
מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת: לח וַיַּצֵּג אֶת־
הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם
אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה
בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת: לט וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת
וַתֵּלַדְנָה הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים:

מ וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־
עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ
וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן: מא וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם
הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת
לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחֲמֵנָה בַּמַּקְלוֹת:
מב וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים
לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב: מג וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד
מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים
וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים: **לא** א וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־
לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ
וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה:
ב וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ
כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב
אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ:
ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה
אֶל־צֹאנוֹ: ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי
אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם וֵאלֹהֵי אָבִי
הָיָה עִמָּדִי: ו וְאַתֵּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי
אֶת־אֲבִיכֶן: ז וַאֲבִיכֶן הֵתֵל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־
מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע
עִמָּדִי: ח אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ
וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים
יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים: ט וַיַּצֵּל
אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי: י וַיְהִי בְּעֵת
יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה
הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים
וּבְרֻדִּים: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם
יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי: יב וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה
כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים
וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ:
יג אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָׁם מַצֵּבָה
אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא
מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ:

יד וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק
וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ: טו הֲלֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ
כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ: טז כִּי
כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא
וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ
עֲשֵׂה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 113)

וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד (לא, מג)

בִּתְחִלַּת הֲלִיכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְחָרָן בִּשְׂרוֹ הַקָּבָּ"ה "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה". וְלִכְאוֹרָה, לְשֵׁם מַה נֶּאֱמְרָה לוֹ בְּשׂוֹרָה זוֹ, וְלֹא דַּי בַּהַבְטָחָה "וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ" כְּדֵי שֶׁלֹּא יִירָא מֵהֲלִיכָה זוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַקָּבָּ"ה הוֹדִיעַ לוֹ שֶׁהוּא יוֹרֵד לְחָרָן כְּדֵי 'לִפְרֹץ' אֶת הַמְּדִינָה וְהַהַגְבָּלָה שֶׁל 'חָרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם' וּלְהָקִים שָׁם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּאֹפֶן שֶׁל "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה". וְעַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ זוֹ נִהְיָה אֶצְלוֹ "וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ".

ששי יז וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו
עַל־הַגְּמַלִּים: יח וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־
רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכֹשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן
אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן: יט וְלָבָן
הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים
אֲשֶׁר לְאָבִיהָ: כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן
הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא:
כא וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־
הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד: כב וַיֻּגַּד לְלָבָן
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: כג וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו
עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק
אֹתוֹ בְּהַר הַגִّלְעָד: כד וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן
הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ
פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע: כה וַיַּשֵּׂג לָבָן
אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן
תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד: כו וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבָּבִי וַתְּנַהֵג
אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבִיּוֹת חָרֶב: כז לָמָּה נָחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ
וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה

וּבְשָׂרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר: כח וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק
לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עָשׂוֹ: כט יֶשׁ־לְאֵל
יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ ׀
אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב
מִטּוֹב עַד־רָע: ל וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף
נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי:
לא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי
פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי: לב עִם אֲשֶׁר
תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ
הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי
רָחֵל גְּנָבָתַם: לג וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב ׀
וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא
וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל: לד וְרָחֵל
לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב
עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:
לה וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי
לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי
וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים: לו וַיִּחַר לְיַעֲקֹב
וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פְּשָׁעִי
מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי: לז כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ
אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים
כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ: לח זֶה
עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא
שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי: לט טְרֵפָה
לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה
גְּנֻבָתִי יוֹם וּגְנֻבָתִי לָיְלָה: מ הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי
חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי: מא זֶה־לִּי
עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף
אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים: מב לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה
רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה
אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 144)

בַּיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה (לא, מ)

יַעֲקֹב הִקְפִּיד לֹא עַל צַעַר עַצְמוֹ, אֶלָּא עַל כָּךְ שֶׁהַצַּעַר מָנַע מִמֶּנּוּ שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּתוֹר 'מֶרְכָּבָה'. וּכְמַאֲמַר רַז"ל "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה" (וּבִפְרָט בְּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת), וּמְבֹאָר בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (פכ"ג) שֶׁהָיוּ "קְדוֹשִׁים וּמֻבְדָּלִים מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה . . כָּל יְמֵיהֶם" (גַּם בִּהְיוֹת יַעֲקֹב בְּבֵית לָבָן, בְּחָרָן).

(וּלְהָעִיר מִ'שׁוּלְחָן עָרוּךְ' אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הִלְכוֹת נִזְקֵי גּוּף וְנֶפֶשׁ סְעִיף ד' בְּקֻנְטְרֵס אַחֲרוֹן (ב): מַה שֶּׁאוֹסֵר לְצַעֵר גּוּפוֹ - צָרִיךְ עִיּוּן גָּדוֹל מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁאֲכָלוֹ חֹרֶב וְקֶרַח).

שביעי מג וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי
וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה
לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ
לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ: מד וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית
אֲנִי וָאָתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: מה וַיִּקַּח יַעֲקֹב
אֶבֶן וַיְרִימֵהָ מַצֵּבָה: מו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ
אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם
עַל־הַגָּל: מז וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב
קָרָא לוֹ גַּלְעֵד: מח וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי
וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד: מט וְהַמִּצְפָּה
אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ
מֵרֵעֵהוּ: נ אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים
עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי
וּבֵינֶךָ: נא וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה ׀ הַגַּל הַזֶּה
וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ: נב עֵד
הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבֹר
אֵלֶיךָ אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי
אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה:
נג אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ
אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק:
נד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכֹל־
לָחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָהָר: **לב** א וַיַּשְׁכֵּם
לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם
וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ: ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ
וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר

רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 129)

וְאִם אַתָּה לֹא תַעֲבֹר אֵלַי אֶת הַגַּל הַזֶּה . . לְרָעָה (לא, נב) **אֲבָל אַתָּה עוֹבֵר לִפְרַקְמַטְיָא** (רש"י)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁ"גַּל" רוֹמֵז לְלַ"ג בָּעֹמֶר. וְיֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. דְּהִנֵּה לִכְאוֹרָה קָשֶׁה, כֵּיצַד גִּלָּה רַשְׁבִּ"י רָזִין דְּאוֹרַיְתָא, חֵלֶק הַנִּסְתָּר שֶׁבַּתּוֹרָה? אֶלָּא, הַמְּחִצָּה הַמַּבְדִּילָה בֵּין גַּלְיָא דְּתוֹרָה לְבֵין פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה אֵינָהּ חוֹמָה, אֶלָּא גַּל, שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲבֹר אוֹתוֹ לְטוֹבָה. בְּכָךְ מַעֲבִיר הַ"גַּל" עַצְמוֹ אֶת הַמֶּסֶר שֶׁמֵּתֵּר וְאַף צָרִיךְ 'לַעֲבֹר אוֹתוֹ', כַּאֲשֶׁר בִּטּוּל הַמְּחִצָּה אֵינוֹ לְרָעָה ח"ו אֶלָּא לְטוֹבָה.

מפטיר **לב** א וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ: ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק"י, מחני"ם סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ז) וְעַמִּי תְּלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי, עַמִּי תְּלוּיִים וּמְסֻפָּקִים בְּדַעְתָּם אִם לָשׁוּב אֵלַי, וּמַמְתִּינִים עַד שֶׁאָשׁוּב אֲלֵיהֶם תְּחִלָּה לְהֵיטִיב עִמָּהֶם. וְאֶל עַל יִקְרָאֻהוּ, הַנְּבִיאִים כֻּלָּם קוֹרְאִים אֶל הָעָם שֶׁהוּא יָשׁוּב תְּחִלָּה אֶל עַל, כְּלוֹמַר לַה' הָעֶלְיוֹן. יַחַד לֹא יְרוֹמֵם, הִנֵּה כֻּלָּם יַחַד לֹא יְרוֹמְמוּ וְלֹא יוֹעִילוּ תְּשׁוּבָה לַעֲשׂוֹת. ח) אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁחָטָאתָ לְפָנַי, אֲנִי מְרַחֵם, וְאוֹמֵר אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם בְּיַד אוֹיֵב. אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל, אֵיךְ אֶמְסֹר אוֹתְךָ יִשְׂרָאֵל בְּיַד צוֹרְרֶיךָ. נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי, אַף עַל פִּי שֶׁבָּעַסְתִּי, נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי לְרַחֵם עָלֶיךָ. יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי, כָּל מִדּוֹתַי בְּיַחַד הִתְחַמְּמוּ וְהִתְעוֹרְרוּ לְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה אֲשֶׁר הָיָה רָאוּי לַעֲשׂוֹת. ט) כִּי אֵל אָנֹכִי, הַמְּקַיֵּם דְּבַר הַבְטָחָתִי לְטוֹבָה, וְאֵין מִדָּתִי לְהִנָּחֵם עַל הַטּוֹבָה. בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ, כְּבָר הִבְטַחְתִּי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי בְּקִרְבְּךָ. וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר, וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר אַחֶרֶת לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי, כִּי אִם בִּירוּשָׁלַיִם. י) כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג, עוֹד יִשְׁאַג לָהֶם כְּאַרְיֵה שֶׁיֵּצְאוּ מִן הַגָּלִיּוֹת, וְיֵלְכוּ אַחֲרָיו. וְיָחֲרְדוּ בָנִים מִיָּם, וְיִתְנוֹעֲעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב מִן הַגָּלִיּוֹת שֶׁבַּמְּדִינוֹת הַמַּעֲרָב. א) סְבָבְנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם, הִנֵּה מַלְכוּת אֶפְרַיִם סָבְבוּ אוֹתִי כְּאִלּוּ הֵם שָׁבִים אֵלַי, אֲבָל יְכַחֲשׁוּ בִּי, כִּי לִבָּם בַּל עִמָּם. וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל, אֲבָל מַלְכוּת יְהוּדָה עֲדַיִן הִיא מוֹשֶׁלֶת עִם הָאֵל, כְּלוֹמַר מַכְרִיחָה אֶת הָעָם לָלֶכֶת עִם הָאֵל בְּדָתֵי הַתּוֹרָה. וְעִם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן, וְעִם אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן. ב) רוֹעֶה רוּחַ וְרוֹדֵף קָדִים, כְּלוֹמַר, עוֹסֵק הוּא בְּדִבְרֵי הֶבֶל. וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל, מוֹבִילִים שֶׁמֶן לְמִצְרַיִם, לְשַׁחֵד אוֹתָם שֶׁיְּבוֹאוּ לַעֲזֹר מִן הָאוֹיֵב. ג) עִם יְהוּדָה, כִּי אַחַר־כָּךְ גַּם יְהוּדָה הֵרָעוּ מַעֲלָלֵיהֶם . וְלִפְקֹד עַל יַעֲקֹב, כְּלוֹמַר, עַל יְהוּדָה וְעַל כָּל הַשְּׁבָטִים. ד) בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת אָחִיו,

הפטרה לפרשת ויצא לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בהושע פרק יא־יב

יא ז וְעַמִּי תְּלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם: ח אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְּאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבוֹאִים נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי: ט לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא־אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר: י אַחֲרֵי יְהוָה יֵלֵכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי־הוּא יִשְׁאַג וְיָחֲרְדוּ בָנִים מִיָּם: יא יֶחֱרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם־יְהוָה: **יב** א סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם־אֵל וְעִם־קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן: ב אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף קָדִים כָּל־הַיּוֹם כָּזָב וָשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל: ג וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ: ד בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת־אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים: ה וַיִּשַׂר אֶל־מַלְאָךְ וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ בֵּית־

עטרת מרים

ז וְעַמִּי תְּלוּאִים מְסוּפָקִים לְמְשׁוּבָתִי אֲלֵיהֶם וּמַמְתִּינִים שֶׁאָשׁוּב אֲלֵיהֶם תְּחִלָּה לְהֵיטִיב עִמָּהֶם. אֲבָל וְאֶל־עַל הָעֶלְיוֹן בְּרוּךְ־הוּא עֲלֵיכֶם לָשׁוּב תְּחִלָּה יִקְרָאֻהוּ לָהֶם הַנְּבִיאִים כֻּלָּם, בְּכָל זֹאת יַחַד לֹא יְרוֹמֵם אֵין בָּהֶם מִי שֶׁיְּרוֹמֵם אוֹתוֹ הָעֶלְיוֹן לְכַבְּדוֹ לָשׁוּב אֵלָיו תְּחִלָּה: ח אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם בְּיַד הַבַּבְלִיִּים אֵיךְ אֲמַגֶּנְךָ אֶמְסָרְךָ בְּיַדָם יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ לִהְיוֹת הֲפוּכָה כְּאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבוֹאִים מְעֵרֵי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה (בראשית יד) עַם כִּי כָּעַסְתִּי עֲלֵיהֶם הִנֵּה נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי לְרַחֵם אוֹתָם יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי נִחוּמָי כָּל מִדּוֹת הַנִּחוּמִין שֶׁיֵּשׁ בִּי: ט לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב מִדִּבְרֵי הַטּוֹב אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי הַמְקַיֵּם דְּבַר טוֹבָתִי וְלֹא־אִישׁ לְהִנָּחֵם עַל הַטּוֹב. אֲשֶׁרָה בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ שֶׁכִּינָתִי וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר אַחֶרֶת לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי: י אָז בִּימֵי הַמַּשִּׁיחַ אַחֲרֵי יְהוָה יֵלֵכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אַרְצָם, כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כְּמוֹ שֶׁעַל יְדֵי שַׁאֲנַת הָאַרְיֵה מִתְאַסְּפִים אֵלָיו כָּל הַחַיּוֹת, כֵּן יֵאָסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹל שַׁאֲנַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ כִּי־הוּא יִשְׁאָג בְּקוֹל לְיִשְׂרָאֵל וְיֶחֱרְדוּ בָנִים יְעוֹרֵר הַלְּבָבוֹת וִימַהֲרוּ לָבוֹא מִיָּם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב: יא יֶחֱרְדוּ יִמַּהֲרוּ לָבוֹא כְּצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה הַמְמַהֲרִים לָעוּף מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים וְאוֹשִׁיב אוֹתָם לְבֶטַח עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם־יְהוָה: א סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ בִּכְפִירָה אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי הִקִּיפוּנִי סְבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּעֲבוֹדַת אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֲבָל וִיהוּדָה עֹד רָד מוֹשֵׁל עִם־אֵל לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְעִם־ אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים וְהוּא לְבַד נֶאֱמָן לְקַיֵּם מַאֲמָרוֹ: ב אֶפְרַיִם רֹעֶה מִתְחַבֵּר עִם דִּבְרֵי רוּחַ לַעֲבוֹדָה זָרָה וְרֹדֵף רוּחַ קָדִים כָּל־הַיּוֹם בְּעָבְדוֹ הָעֲגָלִים, כָּזָב מַרְבֶּה לְדַבֵּר, וָשֹׁד עוֹשֵׂק יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־ אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ לִהְיוֹת בְּעֶזְרָתוֹ כְּשֶׁתְּבֹא אֵלָיו צָרוֹת הָאוֹיֵב וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל לְשַׁחֲדוֹ לַעֲזוֹר לוֹ מוּל הָאוֹיֵב: ג הוֹאִיל וְגַם יְהוּדָה סָרַח אַחַר־כָּךְ לְכֵן

עטרת מרים

וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־יַעֲקֹב עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים כִּדְרָכָיו שֶׁהָיוּ מַלְכֵיהֶם רָעִים כִּי לֹא זָכְרוּ חַסְדֵי עִמָּהֶם כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ: **ד** הֲלֹא יַעֲקֹב אֲבִיהֶם עוֹדוֹ **בַּבֶּטֶן** אִמּוֹ **עָקַב אֶת־אָחִיו** אִחֵז בַּעֲקֵב עֵשָׂו אָחִיו **וּבְאוֹנוֹ** וּבְכֹחוֹ **שָׂרָה נַעֲשָׂה שַׂר אֶת־אֱלֹהִים** עַל הַמַּלְאָךְ שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הַנֶּאֱבָק עִמּוֹ כִּי יַעֲקֹב הִתְגַּבֵּר עָלָיו: **ה וַיָּשַׂר נַעֲשָׂה שַׂר אֶל־מַלְאָךְ וַיֻּכָל** נִצְּחוֹ, אִז **בָּכָה** הַמַּלְאָךְ **וַיִּתְחַנֵּן לוֹ** לְהַנִּיחוֹ לְלֶכֶת, וְכֹה אָמַר הִנֵּה בְּבֵית־אֵל יִמְצָאֶנּוּ ה׳ **וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ וְשָׁם יְבָרְכֶךָּ** וְאִהְיֶה שָׁם גַּם אֲנִי וְאוֹדֶה לְךָ עַל הַבְּרָכוֹת וּמַדּוּעַ אִם כֵּן לֹא תִּכְבְּשֵׁהוּ כִּי וְתֵלְכוּ לְבַקֵּשׁ עֶזְרָה מִמִּצְרַיִם וּמֵאַשּׁוּר: **ו הֲלֹא יַיהוָה** הוּא **אֱלֹהֵי** עַל **הַצְּבָאוֹת יְהוָה** הוּא **זִכְרוֹ** וּשְׁמוֹ הַמּוֹרֶה שֶׁהוּא אָדוֹן הַכֹּל: **ז וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ** בְּעֶזְרָתוֹ **תָּשׁוּב** לְמַדְרֵגְתְּךָ, רַק **חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר** אִם כָּךְ תַּעֲשֶׂה **וְקַוֵּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד** כִּי בְּטוּחַ תִּהְיֶה שֶׁיְּמַלֵּא תִּקְוָתְךָ: **ח אֲבָל אַתֶּם** כְּסוֹחֵר **כְּנַעַן הָרַמָּאי** אֲשֶׁר **בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה** כִּי **לַעֲשֹׁק** אֶת הַבְּרִיּוֹת **אָהֵב** וְאֵינְךָ חָפֵץ בְּחֶסֶד וּבְמִשְׁפָּט: **ט** וְעוֹד יוֹסִיף פֶּשַׁע כִּי, **וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ** הִסְפָּה שֶׁעָשַׁרְתִּי הוּא בַּעֲבוּר כִּי מָצָאתִי כֹּחַ לֶאֱסוֹף אוֹן הוֹן הַבָּא לִי בְּגִלְל **כָּל־יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ־לִי** בָּזֶה שׁוּם **עָוֹן אֲשֶׁר־חֵטְא** כִּי יַחֲשׁוֹב שֶׁאֵין הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו: **י אֲבָל הֲלֹא וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** מֵעֵת הוֹצֵאתִיךָ **מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** וּמֵאָז אֲנִי בְּעַצְמִי מַשְׁפִּיעַ לְךָ טוֹבָה וּמַשְׁגִּיחַ בְּמַעֲשֶׂיךָ בְּהִשְׁגָּחָה פְּרָטִית **עָד** יָבוֹא זְמַן אֲשֶׁר תֵּצֵא מֵהַגּוֹלָה **וְאוֹשֶׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד** צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: **יא וְדִבַּרְתִּי עַל** עִם **הַנְּבִיאִים** לְהוֹכִיחַ אֶתְכֶם וּלְהַחֲזִיר אֶתְכֶם לְמוּטָב **וְאָנֹכִי חָזוֹן** בִּדְמִיּוֹן וּבְמָשָׁל **הִרְבֵּיתִי** דְּבָרַי **וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה** לָהֶם דְּבָרַי עַל יְדֵי מְשָׁלִים כְּדֵי לְיַשְּׁבָם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם: אֲבָל כָּל זֶה לֹא הוֹעִיל, לָכֵן...: **יב אִם** בָּא אֶל **־גִּלְעָד אָוֶן** שֶׁבֵּר וְאוֹנֵס אַךְ־שָׁוְא לֹא בָּא בְּמִקְרֶה, כִּי **הָיוּ בַגִּלְגָּל** מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בְּתִחְלָּה **שְׁוָרִים** אֲשֶׁר **זִבְּחוּ** לַבַּעַל וְגַם **מִזְבְּחוֹתָם** שֶׁעָשׂוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיוּ מְרוּבּוֹת **כְּגַלִּים** שֶׁל אֲבָנִים **עַל תַּלְמֵי שָׂדֶי: יג וַיִּבְרַח יַעֲקֹב** מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיו **שְׂדֵה אֲרָם אֲרָם** וְשָׁם **וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל** לְלֶבָן **בְּאִשָּׁה** הִיא רָחֵל **וּבְאִשָּׁה** אַחֶרֶת **שָׁמָר** אֶת הַצֹּאן וְכָל זֶה הָיָה מֵרוֹב עָנְיוֹ, כִּי בָּא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת: **יד וּבְנָבִיא** עַל יְדֵי מֹשֶׁה **הֶעֱלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא** וְעַל יָדוֹ **נִשְׁמָר** אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר:

אֵל֙ יִמְצָאֶ֔נּוּ וְשָׁ֖ם יְדַבֵּ֣ר עִמָּנ֑וּ׃ **ו** וַיהוָ֥ה
אֱלֹהֵ֖י הַצְּבָאֹ֑ות יְהוָ֥ה זִכְרֹ֖ו׃ **ז** וְאַתָּ֥ה
בֵּאלֹהֶ֖יךָ תָּשׁ֑וּב חֶ֤סֶד וּמִשְׁפָּט֙ שְׁמֹ֔ר
וְקַוֵּ֥ה אֶל־אֱלֹהֶ֖יךָ תָּמִֽיד׃ **ח** כְּנַ֣עַן בְּיָד֗ו
מֹ֤אזְנֵי מִרְמָה֙ לַעֲשֹׁ֔ק אָהֵ֖ב׃ **ט** וַיֹּ֣אמֶר
אֶפְרַ֔יִם אַ֥ךְ עָשַׁ֖רְתִּי מָצָ֣אתִי אֹ֑ון לִ֣י
כָ֔ל־יְגִיעַ֖י לֹ֣א יִמְצְא֑ו־לִ֥י עָ֖ון אֲשֶׁר־חֵֽטְא׃
י וְאָנֹכִ֨י יְהוָ֜ה אֱלֹהֶ֗יךָ מֵאֶ֤רֶץ מִצְרַיִם֙ עֹ֔ד
אֹושִׁיבְךָ֖ בָּאֳהָלִ֑ים כִּימֵ֥י מֹועֵֽד׃
יא וְדִבַּ֣רְתִּי֔ עַל־הַנְּבִיאִ֖ים וְאָנֹכִ֣י חָזֹ֑ון
הִרְבֵּ֣יתִי וּבְיַ֔ד הַנְּבִיאִ֖ים אֲדַמֶּֽה׃ **יב** אִם־
גִּלְעָ֥ד אָ֖ון אַ֣ךְ־שָׁ֑וְא הָיֹ֤ו בַגִּלְגָּל֙ שְׁוָרִ֔ים
זִבְּח֥ו גַּֽם־מִזְבְּחֹתָ֖ם כְּגַלִּ֑ים עַ֚ל תַּלְמֵ֣י
שָׂדָֽי׃ **יג** וַיִּבְרַ֣ח יַעֲקֹ֗ב שְׂדֵ֤ה אֲרָם֙ וַיַּעֲבֹ֣ד
יִשְׂרָאֵ֔ל בְּאִשָּׁ֖ה וּבְאִשָּׁ֥ה שָׁמָֽר׃
יד וּבְנָבִ֥יא הֶעֱלָ֖ה יְהוָ֣ה אֶת־יִשְׂרָאֵ֑ל
מִמִּצְרַ֖יִם וּבְנָבִ֥יא נִשְׁמָֽר׃

שי למורא

מִכָּאן מוֹנֶה חַסְדֵי הקב״ה עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ וְהָאוֹתוֹת שֶׁהֶרְאָה לוֹ עַל זַרְעוֹ אַחֲרָיו. וּמַה שֶּׁהָיְתָה יָדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו, הָיָה לְסִימָן שֶׁיַּעֲקֹב יִהְיֶה גִּבּוֹר עַל עֵשָׂו. **וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים,** וּבְכֹחוֹ נַעֲשָׂה שַׂר עַל הַמַּלְאָךְ שֶׁהָיָה שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, כְּשֶׁהָיָה נֶאֱבָק עִמּוֹ וְהִתְגַּבֵּר עָלָיו. **ה) וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֻּכָל,** הָיָה שַׂר עַל הַמַּלְאָךְ וּנְצָחוֹ. **בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ,** הַמַּלְאָךְ בָּכָה אָז לְפָנָיו וְהִתְחַנֵּן לְיַעֲקֹב שֶׁיִּתֵּן לוֹ לָלֶכֶת. וְאָמַר הַמַּלְאָךְ ״בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ״, הִנֵּה בְּבֵית אֵל יִמְצָא ה׳ אוֹתָנוּ, **וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ וְשָׁם יְבָרְכֶךָ** וַאֲנִי אוֹדֶה לְךָ שָׁם עַל הַבְּרָכוֹת. **ו) ה׳ זִכְרוֹ,** כְּפִי שֶׁהָיִיתִי מֵאָז, כֵּן אַנִּי עַתָּה; **וְאִם הֱיִיתֶם** הוֹלְכִים עִמִּי בְּתִמִּימוּת כְּיַעֲקֹב אֲבִיכֶם, הָיִיתִי נוֹהֵג עִמָּכֶם כְּפִי שֶׁנָּהַגְתִּי עִמּוֹ. **ז) וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב,** בְּהִכְבָּטָחְתּוֹ וּבְמִשְׁעַנְתּוֹ שֶׁהוּא מַבְטִיחֲךָ, אַתָּה יָכוֹל לִסְמֹךְ וְתָשׁוּב אֵלָיו. **ח) כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה,** כְּלוֹמַר, אֲבָל אַתָּה כְּסוֹחֵר רַמַּאי אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה וְאוֹהֵב לַעֲשֹׁק אֶת הַבְּרִיּוֹת. **י) עֹד אוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד,** עוֹד יָבוֹא זְמַן אֲשֶׁר תֵּצֵא מֵהַגּוֹלָה וְאוֹשִׁיב אוֹתְךָ בַּדֶּרֶךְ בָּאֹהָלִים, כְּמוֹ בִּימֵי הַזְּמַן הַהוּא שֶׁיָּצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **יא) וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה,** אֲדַמֶּה לָהֶם דְּבָרַי עַל יְדֵי מְשָׁלִים, כְּדֵי לִישְׁבָם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם. **יב) אִם גִּלְעָד אָוֶן,** אִם גִּלְעָד הֵחֵל לַעֲשׂוֹת אָוֶן. שֶׁהֵם הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת הָרַע תְּחִלָּה, וְהֵם גָּלוּ תְּחִלָּה. **אַךְ שָׁוְא הָיוּ,** רַק דִּבְרֵי שָׁוְא וְהֶבֶל הָיוּ מַעֲשֵׂיהֶם. **בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבְּחוּ,** לַעֲבוֹדָה זָרָה. **גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים,** גַּם הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁעָשׂוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ מְרֻבִּים וְנִרְאִים בְּגֹבַהּ, כְּמוֹ הַגַּלִּים שֶׁהֵם עַל תַּלְמֵי הַשָּׂדֶה. **תַּלְמֵי שָׂדָי,** הַתְּלָמִים שֶׁבַּשָּׂדֶה. הֵם הָעֲרוּגוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בַּחֲרִישָׁה. **יג) וַיִּבְרַח יַעֲקֹב,** כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר נַחֵזֹר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁדִּבַּרְנוּ לְמַעְלָה. **שְׂדֵה אֲרָם,** אֶרֶץ אֲרָם. **בְּאִשָּׁה,** רָחֵל. **וּבְאִשָּׁה,** לֵאָה. **יד) וּבְנָבִיא,** עַל יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאוֹ.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו
אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם: ה וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר
כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב
עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה: ו וַיְהִי־לִי שׁוֹר
וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד
לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ: (לוי) ז וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים
אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם
הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ח וַיִּירָא
יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ
וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:
ט וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת
וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: (ישראל)
י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ
וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: יא קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־
הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי
עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי
מַחֲנוֹת: יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא
אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים: יג וְאַתָּה
אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ
כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב:

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
יום שלישי בערב, ו' כסלו

לוח זמנים לשבת פרשת ויצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:24	06:29	08:20	08:23	08:56	08:59	09:49	09:52	16:38	16:39	17:06	17:07	16:18	17:18
חיפה (ח)	06:27	06:32	08:20	08:23	08:57	09:00	09:49	09:53	16:37	16:37	17:02	17:03	16:07	17:14
ירושלים (ח)	06:24	06:28	08:18	08:22	08:55	08:58	09:48	09:51	16:40	16:41	17:03	17:04	16:01	17:15
תל אביב (ח)	06:26	06:31	08:20	08:24	08:57	09:00	09:50	09:53	16:36	16:37	17:05	17:05	16:17	17:16
אוסטריה, וינה (ח)	07:28	07:34	08:46	08:50	09:34	09:39	10:19	10:23	16:01	16:00	16:40	16:39	15:42	16:54
אוסטרליה, מלבורן (ק)	05:51	05:51	08:42	08:43	09:29	09:30	10:44	10:46	20:31	20:36	21:03	21:08	20:17	21:22
אוקראינה, אודסה (ח)	07:24	07:30	08:47	08:51	09:34	09:38	10:20	10:23	16:11	16:10	16:47	16:47	15:52	17:01
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:01	07:08	08:20	08:24	09:08	09:13	09:53	09:57	15:37	15:35	16:15	16:14	15:18	16:28
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:14	07:21	08:32	08:36	09:20	09:25	10:05	10:09	15:46	15:45	16:24	16:24	15:27	16:38
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:47	07:54	08:59	09:03	09:49	09:54	10:33	10:37	16:04	16:02	16:44	16:43	15:44	16:58
אוקראינה, קייב (ח)	07:41	07:48	08:51	08:56	09:42	09:47	10:26	10:30	15:55	15:54	16:36	16:35	15:36	16:50
איטליה, מילאנו (ח)	07:46	07:52	09:13	09:17	09:58	10:02	10:44	10:48	16:43	16:43	17:16	17:16	16:25	17:30
אקוואדור, קיטו (ח)	06:00	06:03	08:30	08:32	09:00	09:03	10:03	10:06	18:09	18:11	18:32	18:35	17:53	18:45
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:34	05:34	08:24	08:25	09:07	09:08	10:21	10:23	19:56	20:01	20:26	20:31	19:42	20:44
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:06	06:06	08:58	08:58	09:49	09:50	11:06	11:08	21:05	21:11	21:41	21:47	20:52	22:01
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:10	07:16	08:51	08:55	09:32	09:36	10:21	10:25	16:43	16:43	17:15	17:15	16:25	17:27
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:04	07:09	08:42	08:45	09:23	09:27	10:12	10:16	16:29	16:28	17:01	17:01	16:10	17:14
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:04	07:10	08:42	08:46	09:23	09:27	10:13	10:16	16:29	16:29	17:01	17:02	16:11	17:14
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:45	07:51	09:19	09:23	10:02	10:06	10:50	10:54	17:00	17:00	17:33	17:33	16:42	17:46
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:02	07:06	08:59	09:03	09:35	09:38	10:29	10:32	17:23	17:23	17:49	17:50	17:05	18:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:42	06:47	08:33	08:36	09:10	09:14	10:02	10:06	16:43	16:43	17:12	17:13	16:25	17:24
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:53	06:57	08:56	08:59	09:30	09:33	10:25	10:28	17:30	17:31	17:56	17:58	17:13	18:08
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:02	07:07	08:38	08:42	09:20	09:24	10:09	10:12	16:22	16:22	16:55	16:56	16:04	17:08
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:27	07:33	09:06	09:09	09:47	09:51	10:36	10:40	16:53	16:53	17:26	17:26	16:35	17:38
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:02	07:08	08:37	08:41	09:20	09:24	10:08	10:12	16:20	16:19	16:53	16:53	16:01	17:06
בוליביה, לה-פס (ח)	05:51	05:53	08:32	08:34	09:05	09:07	10:12	10:15	18:55	18:58	19:20	19:24	18:40	19:34
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:29	08:36	09:37	09:41	10:29	10:33	11:11	11:15	16:36	16:35	17:18	17:17	16:17	17:32
בלגיה, בריסל (ח)	08:27	08:34	09:36	09:41	10:28	10:33	11:11	11:15	16:38	16:37	17:19	17:18	16:19	17:34
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:12	05:13	07:56	07:58	08:32	08:34	09:42	09:44	18:47	18:51	19:09	19:14	18:33	19:24
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:01	05:02	07:46	07:47	08:21	08:23	09:31	09:33	18:29	18:33	18:56	19:00	18:14	19:11
בריטניה, לונדון (ח)	07:48	07:55	08:55	08:59	09:47	09:52	10:30	10:34	15:55	15:53	16:35	16:34	15:38	16:49
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:07	08:14	09:05	09:10	10:01	10:06	10:42	10:46	15:52	15:49	16:36	16:35	15:35	16:51
גרמניה, ברלין (ח)	07:59	08:06	09:02	09:06	09:56	10:01	10:38	10:42	15:56	15:54	16:37	16:36	15:36	16:52
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:07	08:14	09:19	09:23	10:09	10:14	10:53	10:57	16:24	16:23	17:05	17:04	16:05	17:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:07	05:08	07:53	07:54	08:30	08:32	09:41	09:43	18:56	19:00	19:16	19:21	18:41	19:32
הודו, מומבאי (ח)	06:57	07:01	09:09	09:12	09:41	09:44	10:38	10:41	18:00	18:02	18:25	18:27	17:43	18:37
הודו, פונה (ח)	06:52	06:56	09:04	09:07	09:37	09:40	10:34	10:37	17:57	17:59	18:22	18:24	17:40	18:34
הונגריה, בודפשט (ח)	07:14	07:21	08:35	08:39	09:22	09:27	10:07	10:11	15:53	15:52	16:31	16:30	15:34	16:45
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:09	07:14	08:46	08:50	09:28	09:32	10:17	10:20	16:32	16:32	17:05	17:05	16:14	17:17
יוון, אתונה (ח)	07:25	07:30	09:09	09:12	09:48	09:52	10:39	10:42	17:05	17:06	17:37	17:37	16:48	17:49
מולדובה, קישינב (ח)	07:33	07:40	08:55	08:59	09:42	09:47	10:28	10:32	16:16	16:15	16:53	16:53	15:57	17:07

לוח זמנים לשבת פרשת ויצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:56	06:59	09:06	09:09	09:39	09:42	10:36	10:39	17:57	17:58	18:22	18:24	17:40	18:34
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:35	04:34	07:25	07:24	08:26	08:26	09:45	09:46	20:04	20:10	20:44	20:51	19:51	21:08
נפאל, קטמנדו (ח)	06:39	06:44	08:40	08:43	09:15	09:18	10:09	10:12	17:08	17:09	17:35	17:37	16:51	17:47
סינגפור, סינגפור (ח)	06:53	06:56	09:21	09:24	09:52	09:55	10:54	10:57	18:56	18:59	19:20	19:23	18:41	19:32
פולין, ורשא (ח)	07:27	07:34	08:31	08:35	09:25	09:30	10:07	10:11	15:25	15:23	16:08	16:07	15:05	16:23
פרו, לימה (ח)	05:35	05:37	08:12	08:14	08:45	08:47	09:51	09:53	18:23	18:26	18:47	18:51	18:07	19:00
צרפת, ליאון (ח)	08:05	08:11	09:30	09:34	10:16	10:20	11:02	11:06	16:57	16:56	17:33	17:33	16:38	17:46
צרפת, פריז (ח)	08:27	08:33	09:43	09:47	10:32	10:36	11:16	11:20	16:57	16:56	17:34	17:33	16:38	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:51	05:54	08:16	08:19	08:47	08:50	09:48	09:51	17:43	17:45	18:07	18:09	17:27	18:18
קנדה, טורונטו (ח)	07:35	07:40	09:06	09:09	09:49	09:54	10:37	10:41	16:44	16:44	17:15	17:15	16:25	17:28
קנדה, מונטריאול (ח)	07:18	07:24	08:44	08:48	09:29	09:34	10:16	10:19	16:13	16:12	16:47	16:47	15:54	17:01
קפריסין, לרנקה (ח)	06:38	06:42	08:27	08:30	09:05	09:08	09:56	10:00	16:34	16:34	17:03	17:04	16:16	17:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:01	09:09	09:54	09:58	10:52	10:57	11:31	11:36	16:31	16:29	17:18	17:16	16:11	17:34
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:40	08:48	09:28	09:33	10:28	10:33	11:06	11:11	16:03	16:01	16:48	16:46	15:43	17:04
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:51	07:57	09:12	09:16	09:59	10:03	10:44	10:48	16:32	16:31	17:09	17:09	16:13	17:23
שוויץ, ציריך (ח)	07:56	08:02	09:17	09:21	10:04	10:09	10:49	10:53	16:41	16:40	17:14	17:13	16:22	17:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:28	06:31	08:45	08:47	09:16	09:19	10:15	10:18	17:49	17:51	18:14	18:16	17:33	18:25

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00555
04/12/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים